

ستيارت پرکاش

مهرشي دي-انند سرسوتي

پرکاشک: اکمل پارقيم سندي آريه سينا، اجمير

॥ ओ३म् ॥

ستيارت پرکاش

ليک

شري ۱۰۸ مهرشی ديانند سر سوئي مهاراج
(آريه سماج جو سنسٽاڳ)

انوادڪ

سرگواسي پنڊت جهون اهل آريه اهد يشڪ
” پروفيسر قاراچند ڏيٽومل گاجرا، ايم. اي
” شري گڻپٽ راءِ گوري آريه
” شري ديوان موٽيرام آريه

ساروڊيشڪ آريه پريمنڌي سنڌي سپا جي اجازت سان

پرکاشڪ

اڪل پارقيمه سنڌي آريه سپا
مڪم ڪارواليه :- آريه سماج نلاٽرار، اجهير

ڪاپيون ۲۰۰۰ [سڀ حق واسطا قائم] ڇاپو پنجنون

30

سرشتي سهيت ۹۴۹.۰۷۷ [۱۹۷۲] ديانند سنهت ۱۵۳ [عيسوي سنه ۱۹۷۷]

* وشبه سوچي *

۱۰۰

ستيارڪ پرڏاش بابڪ معزز ماڻهن جا رانا

مهرشيءَ جي پرمڪا

صفحہ	وشبه	سملاس نمبر
۲۵-۱	ايشور جا انيڪ نالا	پهرائون سملاس
۳۷-۲۶	سمتان آڻيٽيءَ بابڪ	" ۱-۲
۷۸-۳۸	پڙهڻ ٻاڙهڻ جي وڏي	" ٽيون
۱۳۲-۷۹	گرهمڪ آشرم بابڪ	" چوٿون
۱۴۶-۱۳۳	وانهرسڪ ۽ سميپاس بابڪ	" پنجون
۱۸۵-۱۴۷	راج ڌرم بابڪ	" ۶-۷
۲۳۷-۱۸۶	ايشور ۽ ويد	" ستون
۲۸۱-۲۳۸	سروشئيءَ جي آڻيٽي، اسٽي ۽ ٻارلڙ بابڪ	" اٺون
۳۲۰-۲۸۲	وديا، اوديا، ٻمڌ ۽ موڪش	" نائون
۳۳۷-۳۲۱	آچار، اناچار، پڪشي، ايڪشي، ٻڌاوڻ بابڪ	" ڏهون
۴۶۶-۳۳۸	آرڻ ورف جي مٿ مٿن جي ڪمڊن مٿن بابڪ	" يارهون
۵۳۴-۴۶۷	ٻڌ ۽ چين مٿ بابڪ	" يارهون
۵۹۵-۵۳۵	عيسائي مٿ جو ڪمڊن	" ٽيهون
۶۵۸-۵۹۶	مسلم مٿ جو ڪمڊن	" چوڏهون
۶۶۸-۶۵۹	سومجيتو، ايترو، پرڪاش	

Printed by Shri Radhakrishin Pribhdas at "Amar Bharat Press", Hathi Bhata, Ajmer
from Pages 1 to 144 & 457 to 656 and rest Pages

by R. D. Belani at "Prabhu Printing Press", Nawab ka Bera, Ajmer
& Published by

Shri Deepchandra Belani, Mantri, "Akhil Bhartiya Arya Sabha"
Arya Samaj, Nala Bazar, Ajmer.

مهاڳ

۱۹۶۸ع ۾ سرگوداسي حڪم واري واري آريه پارٽي جي پيشاني سان سنڌي ۾ ستياوت پرڪاش جو چوٿون ڇاپو نڪتو هو. هن ان ڪم لاءِ ڪنهن کان به دان نه ورتو هو ۽ لاڳيت کان به گهٽ ملهه ۾ وڪرو ڪيائين، جو ٿوري وقت ۾ ئي خلاص ٿي ويو.

ڪيتري وقت کان ستياوت پرڪاش جي گهر ٿي رهي هئي، پر اهو ڪرنت ڇپائي ڪم؟ سارو ديشڪ آريه پرڻندي سڀا کي ڪيترن آريه سڄڻن انهيءَ ڪرنت ڇپائڻ لاءِ ويٺي ڪئي ۽ انهيءَ ڪم لاءِ بمبئيءَ جي سيمٽ شري جڏيو آريه (هاڻي پڙڏان اڪل پارٽي سنڌي آريه سڀا) اٽڪي چار هزار روپيه ۽ اندروني سيمٽ شري پاڳچند ڪلومل آريه هڪ هزار روپيه ڏنا هئا، پر ڪيترا سال گذري ويا، ته به سارو ديشڪ سڀا پنهنجي مجبورين سبب ستياوت پرڪاش ڇپائي نه سگهي.

اپريل ۱۹۷۶ع ۾ احمدآباد جي آتساهي ڪم ڪندڙن سنڌي آريه سڄڻن سڏايو، جنهن آهيان مڪه ڪم هو سنڌي ۾ ستياوت پرڪاش ڇپائڻ جو بندوبست ڪرڻ. سڄڻن ۾ انهيءَ تي تفصيل سان ويچار ڪيو ويو ۽ پڪراءِ اهو ڪم سهج پور بوکها (احمدآباد) جي مهرشي ساهتم پرڪاش منڊل کي سونپيو ويو. ان وقت سنڌي آريه جو سنگهن به اڪل پرڻندي سنڌي آريه سڀا نالي ٺاهيو ويو، جنهنجو مڪه ڪاروبار آريه سماج فلا بزار اجهير ۾ رکيو ويو.

ڊسمبر ۱۹۷۶ع ۾ ”مهرشي ساهتم پرڪاش منڊل“ جي ڪاروبار ڪرڻن ستياوت پرڪاش ڇپائڻ ۾ مجبوري ڏيکاري ۽ اها ظاهر ڪيائون ته اهو ڪاروبار ”اڪل پارٽي سنڌي آريه سڀا“ پاڻ تي هموار ڪري ۽ انهيءَ ڪاروبار ۾ پوري سهيوڪه ڏيڻ جي خاطري ڏنائون، ۶ جنوري ۱۹۷۷ع ۾ احمدآباد ۾ ”اڪل پارٽي سنڌي آريه سڀا“ جي مهڻي ٿي، جنهن ۾ سڀا طرفان ستياوت پرڪاش ڇپائڻ جو پڪراءِ فيصلو ڪيو ويو ۽ انهيءَ ڪاروبار جي سرانجامي ڪرڻ جو بار هن شيروڪ ٿي رکيو ويو ۽ انهيءَ ڪم لاءِ پئسي جي گڏ ڪرڻ ۾ سڀا جي سڀني اڌڪارين ۽ حاضر مهڻن پوري سهيوڪه ڏيڻ جي خاطري ڏني ۽ ڪن وچن به ڏنا.

مون ۾ اها خاڪي يا خبري آهي ته جو ڪم هموار ڪندو آهيان، تنهنجي پوري ڪرڻ ۾ پوريءَ لکن سان لڳي ويندو آهيان. سارو ديشڪ آريه پرڻندي سڀا کي مٿي ڏڪر ڪيل ستياوت پرڪاش جي ڇپائڻ لاءِ گڏ ٿيل دان پنجن هزارن روپين جي هن سڀا جي حوالي ڪرڻ لاءِ پڪار ٿي ويئي، ڇا هن خوشيءَ سان سوڪارو ڪئي ۽ پنج هزار روپيه گذريل فهروريءَ ۾ سڀا کي ڏياري موڪليا، جنهن لاءِ مان سڀا پاران انجو ثروتنو آهيان.

سڀا جي فيصلي بعد مون ڪدم ٻئي لاءِ لکڙ هڻي ۽ پوئين کان ڇهائيءَ جي انگن جا ٽيڊر ورتي. فيبروريءَ ۾ صرف پنج هزار هڪ ۾ هٿ ٿيو ۽ ساڳين ڏهن هزارن کن جو خريد ڪيم ۽ ۱۴ فيبروري پست پئچيءَ کان هڪ ٻيس ۾ ستياوت پرڪاش ڇپائيءَ لاءِ ڏني ۽ پنهجن ساٿين کي جلد پئسن ۾ ڪلڻ لاءِ لکيم، جن پئسا موڪليا ۽ ٻئي جي خريديءَ جهڙا پئسا پهچي ويا. پوءِ ڇهائيءَ جو ڪم ٻي ٻوٽس ۾ به ڏنو ويو. جولاءِ ۾ وري - ٻيا جي ميٽنگ سڏايم، جنهن ۾ پڌاڻ ڪاربان جون چونڊون ٿيون ۽ ستياوت پرڪاش جي ڇپائيءَ بلي اڃا ۱۰ هزارن جي ضرورت پيش ڪيم. پوقت ۳-۴ هزارن جا انجام ٿيا، ڪجهه پئسا مليا ۽ باقي به ملندا رهندا.

جهڙوڪ ستياوت پرڪاش جي في ڪاميءَ تي تيرهن روپيا خرچ اچي ويو آهي، تڏهن به سڀا ڌرمائو ورهائيندڙن، خواه ڳچ ڪاپيون خريد ڪندڙن کي گهڻو سهي صافي ڏهن روپين ۾ ڏيڻ جو فيصلو ڪيو آهي. مونکي آشا آهي ته اڻوڻ سڄو ستياوت پرڪاش جي ڪاپين وڪرو ڪرڻ ۾ پوري آساه سان ڪم ڪندا، جيئن (بنا وٺاج) ڪميل قرض جلد موٽائي سگهجي.

ايشور جي اٻار ڪرڻا ۽ سائين جي سهائتا سان آگسٽ ۱۹۷۷ع ۾ ستياوت پرڪاش جي ڇپائيءَ جو ڪم پورو ٿي ويو آهي. هن ڪارڻ ۾ مان نه صرف هٿ ٿي رهيو آهيان، بتي هنڌ ڏانين، گرنت جي ڪاپين وٺندڙن ۽ قرض ڏيندڙن جي وچوڙ ڏجي ٿي، جهڙوڪ هن آهي مهلائي مدد نه ڪن ها ته هي ڀاري ڪم پورو ٿي نه سگهي ها. مان سڀا طرفان انهن سڀني جو ثورائو آهيان. ياد رهي ته هي پنجن ڇاپو ڇوڻن ڇاپي جو ٿي نقل آهي، صرف لفظي غلطيون سڌارون ويئون آهن. مگر انراد ۾ ڪا ڦير گهر ڪانه ڪئي وئي آهي.

{ ۲۵ - آگسٽ ۱۹۷۷
اڄيهر }

شيرا ۾

ديپچندر بيلائي، ايم. اي.
معري اڪل پارٽي سنڌي آرٽسٽ، اڄيهر.

ستيارت پرکاش بابت معزز ماڻهن جا رايا

سنڌ يگار :- ديپڪند و بيلائي، ايم. اي

ڊاڪٽر شيا م پرساد مگر جي

وشيءَ پنهنجي ديش واسين ۽ ساريءَ دنيا کي ستيارت پرکاش جي روپ ۾ جانس ٿيندڙ وصيعت ڏني آهي، اها سندس گهرو لهج جو اهڃاڻ آهي. انهيءَ گرائٽ ۾ هر اٺن جي سامهون هڪ وچان هڪ ڪلاڪار، ٽيڪاڪار، سنگهار ڪندڙ ۽ نرمانا (انڊس) جي روپ ۾ ظاهر ٿيو آهي.

جيڪڏهن ستيارت پرکاش کي ڪو حملو ڪيو ويو ته سڀني هندن ۽ سڄي ديش دواڙا اُٿلر گهور مقابلو ڪيو ويندو.

ویر ساورکر

مهرشيءَ جو لکيل امر گرائٽ ”ستيارت پرکاش“ هندو جانيءَ جي رڳن ۾ گرم خون جو دؤر ڪندڙ گرائٽ آهي. ستيارت پرکاش جي مؤجودگيءَ ۾ ڪوبه وڏو پنهنجي مذهب جي شڪي نٿو ڏيکاري سگهي.

پنجاب جو شهر لالا لکپتراء

گروندو جو وچل ”ستيارت پرکاش“ پنهنجي جيون ۾ پرکاش ڏيندڙ سڄي مان آهي.

شري اي. رنگا سوامي آينگر (”هندو“ مدراس جو سمادڪ)

”ستيارت پرکاش“ سوامي ڏيانند جو گيان ڪوش آهي. ان ۾ ويدڪ ڌرم جو باڪل عملي سروپ بيان ڪيل آهي. هي ڏکڻ ڀارت ۾ هلندڙ جدا جدا مٿن ۽ ڌارمڪ وشن سبب اُٿي وڌيڪ ڪارگر ثابت ٿيندو.

پروفيسر رميش چند و بٽرجي

سنڀار ۾ جيترا ڌرم گرائٽ آهن، انهن ۾ فقط ”ستيارت پرکاش“ ئي اهڙو پسڪ آهي، جنهن ۾ سڀني ڌرم-مٿن جي بي رها آڻوچنا ۽ سڄي ڌرم جي ميمانسا آهي. .... وشي ڏيانند پنهنجي ”ستيارت پرکاش“ ۾ هڪ طرف ته ڏيانن ۽ ثابتين سان ويدڪ سڌاڻس جي استاڻا ڪئي، ٻئي طرف جدا جدا مٿن جي نناء پوئل سڀڪها (چنڊ چاڻ) ۽ ڪئي. المائڪ (Comparative) ۽ بي رها ڌارمڪ ويچار جو آدرش ئي سوامي ڏيانند هو.

”ستيارت پرکاش“ کان جيڪي ماڻهو چڙن ٿا ۽ انلاءِ آريءَ سماج کي لوڻين

ٿا، آهي اهو وساري ٿا ڇڏين ٿا. هيءَ بگ ٿلٿاڪ وڻجاري جو ئي آهي. ”ستيارڪ
پرڪاش“ سنسار جو قطب نما آهي.

شري سي. ايف. رنگا آير

جبل جي سمجن پٺيان هڪ ورهيه ٿا ”ستيارڪ پرڪاش“ مهينجو مٿس، لائيت
هائرس ۽ جيون بڻيو رهيو. ”ستيارڪ پرڪاش“ ۾ ويد جو نعر آهي. اُلجي اهميت کي
گهٽ ڪرڻ جو مطلب آهي ته ويدن جي قيمتي سار جي عزت ۽ قدر کي گهٽ ڪيو وڃي.
سر سمنارام (نولي ڪائونسل جو پرايزيڊنٽ)

جيڪڏهن ڪو ستيه جو پوٽي ”ستيارڪ پرڪاش“ جي انهن سولاسن کان وٺي،
جهنم سوامي جي اندرين ۽ نظر ۽ ليڪ پاشا ۾ سيني ڏهن ۽ مٿن جي جهونن رواجن ۽
الڳ ٻه پهرائڻ جي پنهنجي نڪتہ نظر سان آڻڻا ڪئي آهي ته مون کي ڏک ٿيندو. ڪوبه
ڌرم ۽ سماج سڌارڪ ڳڏوڳڏ ڪومل ۽ پراڻا شالي ٿي نه سگهندو.

دیش پڳت شري ستيم مورتی، ايم. ایل. اي

مان پنهنجيءَ جنتا کي مهرشي ڏيانند جي مهان گولٽ ”ستيارڪ پرڪاش“
پڙهڻ جي صلاح ڏيندس. اهو کين ويدن جي مهان ۽ دائمي سچائيءَ جو گيان ڏيندو. هن
استرين جي اڌڪارن جو جهڙو پاسو ڪرڻ ڪو آهي، اهڙو ترقي پسند سمرٿن (پنهورائي)
سنسار ۾ ڪٿي به نه ملندو.

پروفيسر رنگا

مون کي جبل ۾ ستيارڪ پرڪاش پڙهڻ جي خوش قسمتي حاصل ٿي ۽ مون
”سوراج“ جو راز ”ستيارڪ پرڪاش“ ۾ پاڻو. جيڪڏهن اسانجي هيءَ پراچين جاگي
”ستيارڪ پرڪاش“ جي سکياڻ موجب هلي ته هن پوٽي جي ڪا به طاقت اسانجي
آزاديءَ کي مٽائي نٿي سگهي. ”ستيارڪ پرڪاش“ اسان کي اندروني سوراجيه پراپت
ڪرڻ جي سکيا ڏئي ٿو ۽ اهو تهسما، سنجم يا هڪ لفظ ۾ ”پرههچره“ ذريعي پراپت
ٿئي ٿو. هڪڙو جتي اندروني سوراجيه ملهيو ته ٻاهران سوراجيه از خود محفوظ رهندو.
شهيد رام پرساد ”بسمل“

مون ”ستيارڪ پرڪاش“ پڙهيو. انگري جوڙن جو لکشمه بدلجي واپس،
”ستيارڪ پرڪاش“ منهنجي جيون جي اتهاس جو هڪ نئون ورق ورايو.

مولانا ظهور بخش

هن (رشي ڏيانند) ”ستيارڪ پرڪاش“ ۾ ٻين ڌرم سڀيڏي، جن گولٽن جي
آڻڻا ڪئي آهي، اهو هنجي وڻجاري جي آزاديءَ جو سندر مثال آهي. وڻجاري جي
آزاديءَ کان گهٽ ڪوري ڪانٽر ٿا آهن. جيڪڏهن رشيءَ ”ستيارڪ پرڪاش“ ۾
آزاد آڻڻا ڪئي آهي ته اهو بظن ڪار به ٿي ڪو آهي.

پندت گرو دت ايم . اي

مون ستيارت پرڪاش گهٽ ۾ گهٽ ۱۴ دفعا پڙهيو آهي . ڇيترا پورا اهو پڙهان
ٿو . مون کي ٽن من ۽ آتما لاءِ ڪجهه نئون آندو پرايٽ ٿئي ٿو . پستڪ ڳوڙهن نئون ۽
چاڻي سان پُريل آهي .

يادري سي ايف . ائڊريوز

مون ڀارت ۾ اچي همدو ڌرم جي ڄاڻ ”ستيارت پرڪاش“ جي سوانا سان
غرايٽ ڪئي آهي ، ڇاڪاڻ ته راهه کان پڪيدڙن لاءِ هيءَ رهبر آهي .
شري راگهو اچاريم (اڳيون ڪانگريس پاران پندت)

ويڊن ۾ جنهن ڌرم جو بيان آهي ، اوتار ۽ رشي انجا پرڪاشڪ آهن . اهڙن
وشن جي ارت وٺڻ بنا اسانجي شاسترن جو نٿو اسانجي سمجهه ۾ اچي نٿو سگهي . سروي
ڊائيند اسانجي مهرشين مان هڪ هو ۽ سندس لکيل ”ستيارت پرڪاش“ اسان جي ڌرم
جو هڪ اعليٰ پير جو شاستر آهي .

سرتي . وي . شيش گري آيو

سنان ڌرم جو راز سمجهڻ لاءِ ويد ۽ وڙڻ ويد تي اسان جو مارڪ روشن ڪري
سگهن ٿا . ”ستيارت پرڪاش“ ۾ ويڊن جو نٿو آهي . مان ڪنڊن ڪرڻ بنا چئي سگهان
ٿو ته ستيارت پرڪاش اسانجي سمجهه جي ڪجهه آهي .

سادو تي . ايل . واسواڻي

مون ”ستيارت پرڪاش“ پڙهيو آهي . مون کي ان ۾ پنهنجي آتما جو روشن
ٿئي ٿو . مان انهيءَ ڪريان ٿو ته رشي ڊائيند جي ڇيرون سان منهنجو ڪيترو گهڻو سمجهڻ آهي .
راجڪمار رڳجيم سنگهم (راج اميني راج)

رشي ڊائيند جو وڃيل ”ستيارت پرڪاش“ هن رنگ جو سڀ کان سريشت
گرنٽ آهي . انجي ضبطيءَ بابت سوچڻ وارن کي اسان ٻڌائڻ ٿا ڇاڪاڻ ته انجو هڪ به
لفظ ڪڏهن ضبط ٿي نٿو سگهي .

هيٺ جگل ڪشور ٻڙلا

”ستيارت پرڪاش“ جو گرنٽ سڄي سنان ڌرم جي سنديش ڏيڻ سان ڪڍ
انڌر ڌا ۽ پاڪڊ کي دور ڪري ٿو . اهو پڙهڻ سان ٿرڪ (مطلق) شڪتيءَ جو واڌارو
ٿئي ٿو . منس مانر جي ڪلام جي پاونا سان هيءَ گرنٽ لکيو ويو آهي ، ڪنهن لاءِ
انجي اندر دويش ناهي . عيسائي ۽ مسلمان به جيڪڏهن کير هون ۽ چوڏهن سمناس
دويش رهس ٿي پڙهن ته اهي به ڌرم جو نٿو سمجهن ۾ صرف ٿيندا . ”ستيارت
پرڪاش“ جي وڪها ۾ سڀئي همدو آريه سماجن جو مات ڏيندا ، ان جو مون کي
وشواس آهي .

ستيارت پرڪاش جي هن چاڀي چيائڻ ۾ سوائڪ

ستيارت پرڪاش جو هيءُ ڇاپو پڌرو ٿي ڪمن سگهي ها، جيڪڏهن هيٺ ڄاڻايل پراڻي سهائتا نه ڪن ها. اسين انهن سڀني سڃڻن جا ٿورا اڻا آهن، جن ڪنهن به نموني ستيارت پرڪاش ڇهائڻ جي بگهه ۾ آهر ٿي ڏني آهي.

۳. شري سدورو مل انڊ ڪمپني احمدآباد ۱۰۰۰-۰۰۰
۴. مهوشي ساهتيه پرڪاش منڊل " ۱۰۰۰-۰۰۰
۵. شري گيانچند آرنه ٿرودا ۱۰۰۰-۰۰۰
۶. " ديجندر بيلائي اجمير ۱۰۰۰-۰۰۰
۷. " پريداس ٻڌراڻي آلهاس نگر ۲ ۲۵۰-۰۰۰
۸. " پرڪاش ڪڪرمل " " ۲۵۰-۰۰۰

۷۰۰۰-۰۰۰

ڪاپين خريد ڪرڻ لاءِ اڳواٽ پئسا مليل

۱. آرنه سماج سيرو چؤنگ آلهاس نگر ۲ ۱۰۰۰-۰۰۰
۲. آرنه سماج واوشيا ڪالوني ٿرودا ۵۰۰-۰۰۰
۳. آرنه سماج نلاٽوار اجمير ۵۰۰-۰۰۰
۴. مهوشي ساهتيه پرڪاش منڊل، سهجورو پرڪاش احمدآباد ۵۰۰-۰۰۰
۵. شري جهومت مل ليلواڻي واوڻر ۵۰۰-۰۰۰
۶. شري وڻهارام آرنه، ٻولو ۲۵۰-۰۰۰
۷. " ايل ڪشيچند آلهاس نگر ۳۰۰-۰۰۰
۸. " جڳديش بؤڪ ڊپو " ۲۰۰-۰۰۰
۹. " وام چند لائي، گوبالپوري ۱۰۰-۰۰۰
۱۰. آرنه سماج ڪپور نگر، احمدآباد ۵۰۰-۰۰۰

۳۳۵۰-۰۰۰

دان داڻا

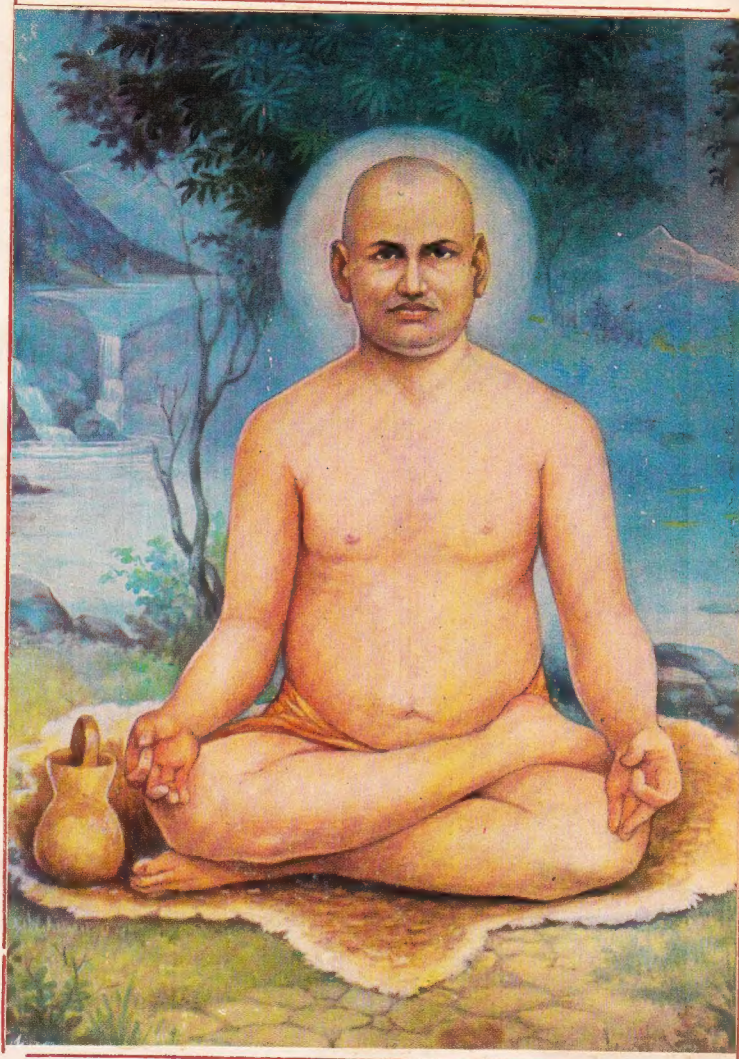
۱. سارو ديمڪ آرنه پرنڌي سڀا ۵۰۰-۰۰۰
- دهليءَ جي معرفت شري جڳديش آرنه، بمبئي چار هزار ۵ شري پاڳچند آرنه اندرو ۵۰۰-۰۰۰
۲. شري نارائنداس ميلهورام ۱۰۰۰-۰۰۰
- ڪنارا جيتهور ۱۰۰۰-۰۰۰
۳. شري نارائنداس لعلچند، بمبئي ۵۰۰-۰۰۰
۴. " ٽڙو مل مهتاب رام ۵۰۰-۰۰۰
- جولسنگهه ٽڙو مل شاهائي ٽرسٽ بمبئي ۵۰۰-۰۰۰
۵. شري وڻهارام آرنه ٻولا ۵۰۰-۰۰۰
۶. پيٽ جسودا گوبندرام احمدآباد ۵۰۰-۰۰۰
۷. " ڪندن ٻائي دلپتراء " ۳۰۰-۰۰۰
۸. شري ڪشيچند ڪيولرام " ۲۵۰-۰۰۰
۹. شري سریش ڪمار ڪيولرام " ۲۵۰-۰۰۰
۱۰. " پرڪاش چندر سریش چندر " ۲۰۰-۰۰۰

۹۰۰۰-۰۰۰

بنا وياڄ قرض ڏيندڙ

۱. شري نارائنداس ناراجند احمدآباد ۱۵۰۰-۰۰۰
۲. " گرداسمل چاگرم " ۱۰۰۰-۰۰۰

مهرشي ديانند سرسوتي
(ستيا رت پرکاش جو رچيدڙ)

سچدانند ايشور کي زمسکار

پومکا

پهرئين چاڻي جي پاشا شق نه هئي

جن ڏينهن ۾ مون هي بستڪ ستوارف پرڪاش تيار ڪيو هو، ان سمي ۽ ان کان اڳ
سبسڪرٽ ۾ ڳالهائڻ پڙهائڻ ڪري ۽ پڙهڻ پاڙهڻ ۾ سبسڪرٽ آئي ڪم ۾ آڻڻ ڪري ۽
جنم پوميءَ جي ٻولي ڪجرائي هئڻ ڪري، مون کي هن پاشا [هنديءَ] جي ڪا ڪهڻي ڄاڻ
ڪانه هئي ۽ جنهن ڪري ٻولي اشد ئي ويئي هئي. هاڻي پاشا ڳالهائڻ ۽ لکڻ جو اڀياس
ٿي ويو آهي. تنهن ڪري هن گرنٽ کي پاشا جي وياڪڻڻ انوسار شد ڪري ٻيو ڀيرو
ڇاپو ورتو آهي. ڪٿي ڪٿي شيد، جملي ۽ رچندا ۾ ڦير ڦار ڪئي ويئي آهي، جو ائين ڪرڻ
اچت هو. ڇو نه اُهو ڦير ڦار بنا پاشا جي چوڙجڪ سڌارڻ ڪلن هئي، پر اوت ۾ ڦير ڦار
ڪانه ڪئي ويئي آهي. هان، ڪجهه وڌيڪ ئي لکيو ويو آهي ۽ پهرئين چاڻي ۾ ڪٿي
ڪٿي جا پل رهجي ويئي هئي، سا ڪڍي سڌاري لک ڪئي ويئي آهي.

بستڪ جا ٻاڱا

هيءَ بستڪ چوڏهن سمناس اوائس چوڏهن ڀاڱن ۾ رچيو ويو آهي ۽ جنهن مان ڏهه سمناس
پهرئين اڌ ۾ چار سمناس پئي اڌ ۾ رکيا ويا آهن. پريان ٻه سمناس ۽ انهن جي پٺيان ڏنل
منهنجا پنهنجا سڌائس ڪنهن ڪارڻ ڪري ڇڏجي ڪونه سگهيا هئا. هاڻي اهي ٻه ڇاپا ويا آهن.

سمناسن جي وشم سوچي

پهرئين سمناس ۾ ايتور جي اور آدي نالن جي وياڪيا. ٻئي سمناس ۾ سمناسن جي
سڪيا. ٽئين سمناس ۾ پوهڻ ۽ پڙهڻ جي ريت، پرمالڪ ۽ اپرمالڪ [سچن ۽ ڪڙن]
بستڪن جا نالا ۽ سڪيا جي ريت [ڀاڻ وڌي] - چوٿين سمناس ۾ وواهه ۽ گرھسڪ

آشرم جو وهنوار. پنجهين سمناس ۾ وان پرست ۽ سنپاس آشرم جي وڏي. ڇهين سمناس ۾ راج ڌرم. ستين سمناس ۾ وند ايشوروشيه. اٺين سمناس ۾ جگت جي آبهتي، استي، پرله. ڏهين سمناس ۾ وديا، اوديا، بندن ۽ موڪش جي وياڪيا. ٺهين سمناس ۾ آچار، اناچار [آچ، انچست هلت چلت] ۽ پڪهه اُپڪهه [کائڻ ۽ نه کائڻ جو ڳهن وسڻ] جو ورڻ. يارهين سمناس ۾ آري- ورت جي ڀن ڀن ۽ مٿانن جو ڪندن مٿن. ٻارهن سمناس ۾ چارواڪ، بوڏ ۽ جن مٿ جي وشيه. ٽهرهين سمناس ۾ عيسائي مٿ جي وشيه. چوڏهين سمناس ۾ مسلمانن جي مٿ جي وشيه. چوڏهين سمناس جي آئت ۾ آرين جي سنان وندڪ مٿ جي ڪليل وياڪيا [سمجهاڻي] ڏني وئي آهي، جنهنڪي مان پڻ ليک لک مڃان ٿو.

گرنٽ لکن جو پويون

هن گرنٽ پٿار ۾ منهنجو مکيه پويون سڄي سڄي اوت جو پرڪاش ڪرڻ آهي. اوت جو سچ آهي، ان کي سچ ۽ جو ڪوڙ آهي ان کي ڪوڙ ئي ڪري ظاهر ڪرڻ ئي سڄي اوت جو پرڪاش سمجهيو اٿم. اهو سچ نه چيو آهي جو سچ جي جڳهه ئي ڪوڙ ۽ ڪوڙ جي جڳهه ئي سچ ڏيکارڻ وڃي. پر جو پدارت جهڙو آهي، تنهن کي لهڙوئي چوڻ، لکن ۽ مڃڻ سچ سڏبو آهي. جو ماڻهو پڪشائي هوندو آهي سو پنهنجي ڪوڙ کي نه سچ ۽ ٻئي وروڏي جي سچ کي نه ڪوڙ سڏ ڪرڻ جو پتن ڪندو آهي. ان ڪري هو سڄي مطلب کي نه پهچي سگهندو آهي؛ تنهن ڪري سڀ پرشن ۽ ودوانن جو مکيه ڌرم اهو ئي آهي ته اُپديش ۽ ليک دواوا سچ ۽ ڪوڙ جو سروب سڀني اڳيان رکڻ. پوءِ هو پاڻهجي پنهنجي پلائي ۽ پراڻي سڄي سمجهي، سچ کي گرھڻ ۽ ڪوڙ کي ٿپاڻ ڪري سڌا آندڻ ۾ رهن. منهنجي آتما سچ ۽ ڪوڙ کي جانڻ واري آهي. ان هوندي به پنهنجي سرورف سڏي هٿ، ضد، اوديا آدي دوشن ڪري سچ کي ڇڏي ڪوڙ ڏي جهڪي پوندي آهي. هن هستڪ ۾ ڪا به اهڙي ڳالهه ڪانه رکي وئي آهي ۽ نه ڪنهنجي دل ڏکائڻ ۽ نه ڪنهنڪي حاجي پهچائڻ جو مطلب آهي. پر [هن گرنٽ ۾ اهڙيون ڳالهيون لکيون ويا آهن] جنهنجي ڪري منهنجي مائٽ جي آنتي ۽ اُپڪار ٿئي ۽ ماڻهو سچ ۽ ڪوڙ کي سڃاڻي سچ کي گرھڻ ڪن ۽ ڪوڙ کي ڇڏي ڏين. جو نه سڄي اُپديش بسا منهنجي آنتي جي آنتي جو پيو ڪو نه وسيلو نه آهي.

چٽائڻ تي پل سڌاربي

هن گرنٽ ۾ جيڪڏهن ڪٿي ڪٿي پل ڇڪ کان، اڙا ڇاڇڻ يا ڇاڇڻ ۾ ڪا ڇوڪ وهجي وئي هوندي ته ان جي ڇاڇڻ ۽ چٽائڻ تي جيئن ٿيڪ هوندو تيئن ڪيو ويندو ۽ جي ڪو پڪشيت ڪري اچائي شڪا يا ڪندن مٿن ڪندو ته ان تي ڏيان نه ڏنو ويندو. هاڻ، جو منهنجي مائٽ جو ڪهڙو ٿي ڪا ڳالهه ڏسبندو ته اها سڄي ٿاپ ٿيڻ تي انگيڪار ڪئي ويندي. جيتوڻيڪ اڄ ڪلهه ڪهڙائي ودوان هر هڪ مٿ ۾ آهن، جي اهڙي پڪشيت

جڏي سرور لهر [سڀني جي مڃڻ جوڳا] سڌايت ارڻايت جيڪي جيڪي ڳالهون سڀني جي انڪول، سڀني ۾ سڃڻون آهن، تن جو گرهڻ ۽ جيڪي هڪ ٻئي جي ورت ڳالهون آهن، تن جو ٽيڪڙو ڪري، هڪ ٻئي سان پريم جو ورڻاءُ ڪن ۽ ڪرائين ته [جهڪو] جهڪو جو پورو پورو ڀلو ٿي پوي. ڇو ته ودوائن جي وروڻ ڪري اڃا ڄاڻن ۾ نه واپس ورتو وڌو پوي. جنهن مان انيڪ پروڪارن جي دڪن جو واڌارو ۽ سک جي هاڃي ٿئي ٿي. انهيءَ هاڃيءَ، جيڪا سوار ٿي لوڪن کي ٻياري آهي، تنهن سڀني ماڻهن کي دڪ ساگر ۾ اڏي ڇڏي آهي. انهن مان جي ڪوئي سڀني جي ڀلائيءَ جي ويچار سان ڪم ڪرڻ لڳندو آهي ته سوار ٿي لوڪ ساڻس وروڻ ڪرڻ ٿي سندرو ٻڌي پيهندا آهن ۽ انيڪ پروڪارن جا وڻن وجهندا آهن.

सत्यमेव जयते नानृतं सत्येन पन्था विततो देवयानः

يعني سدا سچ جي سڀ ۽ ڪوڙ جي هار ٿيندي آهي ۽ سچ جي دواڙا ٿي ودوائن جو مارڻ [مٽ] پکڙندو آهي. اهڙي ٻڪي نشيبي جي آڌار تي سچ وادي لوڪ پروا ڪار ڪرڻ کان ڪڪ ٿي ڪڏهن به سچي ارم جي پروڪاش ڪرڻ کان نه هڻندا آهن. هيءَ ڏاڍو درد وشواس آهي ته:-

यत्तद्वै विषमिव परिणामेऽमृतोपमम् [गीता । १८ ॥ ३०]

هيءَ کيتا جو وڃڻ آهي، جنهن جو پاڻ اهو آهي، ته جيڪي وڌيا ۽ ڏور ڪري پرايٽ ڪرڻ جا ڪرم آهن، سي ٻيهر ٻيهر ڪرڻ ۾ وڪ سامان ۽ پڪاڙيءَ ۾ ارم ٿل ٿيندا آهن. اهڙين ڳالهين کي چٽ ۾ رکي مون هيءَ گرنٽ وجهيو آهي. ٻڌندڙ ۽ پڙهندڙ به ٻيهر ٻيهر پريم سان ڏسي، هن گرنٽ جو سچو سچو ٽائيج ڄاڻي پنهنجي اڃا اڻسار ورتن.

مڃڻ جو ڳهون ڳالهون:- هن ۾ هيءَ پرايٽ وڪرو وار آهي. جي جي ڳالهون سڀني متن ۾ سڃڻون سڃڻون آهن، سي سڀني ۾ هڪ جهڙيون هڪجهڙو ڪري سڻڪار ڪري، جي جي ڳالهون مٿ مٿائون ۾ مٿيا آهن، ٽنڊو ڪنڊن ڪيو وڃي آهي. هن ۾ هيءَ به مراد وڪي وڃي آهي ته ٻن ٻن متن جون ڳالهون ۽ ٻڌايون جي به اڻيون ڳالهون آهن، تن کي ٻڌو ڪري پڙهيل ۽ اڃا پڙهيل، سڀني ساڌارن لوڪن جي اڳيان رکيون ويون آهن، جنهن ڪري سڀ پاڻ ۾ ويچار ڪري هڪ ٻئي جا پرايٽ ٿي هڪ سچي مٿ ۾ اچن.

پڪشپات رهت ٿيڪا ٿيڻي:- جيڪو ٿيڪ آءُ آءُ ورت ڏيڻ ۾ آئون ٿو آهيان ۽ [ان ۾ ئي] رهان ٿو، تڏهن به جيئن هن ڏيڻ جي مٿ مٿائون جي ڪوڙين ڳالهون جو پڪر نه وٺي، جيئن جو ٿيڪن ٻڌايون ڪريان ٿو. ساڳيءَ ريت ٻين ڏيڻن ۾ رهندڙن ۽ ٻين مٿ مٿائون وارن سان ورڻاءُ ڪريان ٿو. جهڙيءَ ريت پنهنجي ڏيڻ واسين سان مٿس جي ڀلائيءَ لاءِ ورڻاءُ ڪريان ٿو. ساڳيءَ ريت وڌيڪ سان به [هلاڻ ٿو] ۽ سڀني سچن کي ٻڌائين ورتڻ گهرجي. ڇو ته جيڪڏهن مان به ڪنهن هڪ جو پڪشپاتي ٿيان ها ته جيئن اڄ ڪلھ جا [لوڪ] پنهنجي پنهنجي مٿ جي آستري، مٿن ۽ پرچار ڪندا آهن ۽ ٻئي جي مٿ

جي ٿيندا، هاڃي ۽ ان جي بند ڪرڻ ۾ رڌل رهندا آهن، ٽئين مان به ڪريان ها. پر اهڙن ڳالهين ۾ مشغول ٿيڻ کان ٻاهر آهن. ڇاڪاڻ ته جيئن به، بلوان ٿي نرالن کي سٽائيندا آهن ۽ ماري وجهندا آهن، تيئن جيڪڏهن منهن جو چولو پائي به ڪوئي ساڳو ڪم ڪري، ته پوءِ هو منهن جي سڀا وارو نه بلڪه ٻيو سمان آهي. جيڪو بلوان ٿي نرالن جي رڪنا ٿو ڪري، سوئي منهن سڏبو آهي ۽ جو سوارف وس ٿي پرائي هاڃي ڪندو رهي ٿو، سو چڻ نه پنهنجو وڏو ڀاءُ آهي.

ٻهويائين يارهن سمناس :- آريه ووت جي رهواسين جي سمبند ۾ وڌيڪ ڪري يارهن سمناس ٿاڻين لکيو ويو آهي. انهن سمناس ۾ جيڪو سچو من پٿرو ڪيو ويو آهي، سو ويد انگول هٿ ڪري مون کي هر پرڪار ۾ چڻ جوڳو آهي ۽ جو نون پراڻن، ٽنهن آدي گرهن ۾ ڄاڻايل ڳالهين جو ڪنڊن ڪيو ويو آهي، سي چڻ برڪيه آهن.

ٽاسٽڪ من :- يارهن سمناس ۾ ٽيڪاريل چار واک من جيٽوٺڪ هن سمي هيٺي-اوسٽا ۾ آهي ۽ اهو چار واک من ٻوڏ ۽ جين [من] سان اٺوڙ جي هستي نه ۾ چڻ وڌيڪ ۾ ڪهڙو لاڳاپو رکي ٿو. بلڪه هيءُ چار واک من سڀني کان وڌيڪ ٽاسٽڪ آهي. اٺي پرچار کي روڪڻ ضروري آهي. ڇو ته جي ڪرڙي ڳالهه نه روڪجي ته سڀا ۾ ڪهڙي اثر پکڙجي ويندا. چار واک جو جيڪو من آهي ۽ ٻوڏين ۽ جينين جا جي من آهن، سي به يارهن سمناس ۾ مختصر ٿيل آهن. ٻوڏين ۽ جينين جي من جو به چار واک من سان لاڳاپو آهي ۽ ڪجهه ٿورو پيدا به آهي ۽ جين من به ڪهڙين ڳالهين ۾ چار واک ۽ ٻوڏين سان مل رکي ٿو ۽ ٿورن ڳالهين ۾ پيدا به آهي. انهيءَ ڪري جينين جي شاڪا جدا ڳالهائي ۾ اچي. اهو پيدا يارهن سمناس ۾ ٽيڪاريل ويو آهي، جو ٺڪ ٺڪ اتي سمجهي وٺجو. جيڪو هن جو پيدا آهي، سو يارهن سمناس ۾ ٽيڪاريل ويو آهي ۽ ٻوڏ ۽ جين من جي وٽ به [اٺي] لکيل آهي.

ٻوڏين ۽ جينين جا پستڪ :- انهن مان ٻوڏين جي ”ديپ ونش“ آدي پراچين گرهن مان ”ٻڌ من سگرهه“ ۽ ”سرو دوشن سگرهه“ ۾ [جيڪي ٻوڏين مان ٻڌ ٿيڪاريل ويو آهي] ٽنهن مان هڪ لکيو ويو آهي. جينين جا هيٺ ٽيڪاريل سڌائين جا پستڪ آهن. انهن مان چار مول سوتر جهڙوڪ :-

- ۱- آوشڪ سوتر، ۲- وشيش آوشڪ سوتر، ۳- دش وٽڪالڪ سوتر، ۴- پادشڪ سوتر.
- يارهن انگ جهڙوڪ :- ۱- آچار انگ، سوتر، ۲- سڳر انگ، سوتر، ۳- ٽاٽارنگ سوتر، ۴- سواپانگ سوتر، ۵- پڳوئي سوتر، ۶- ڳاٺا ٿرم، ڪٿا سوتر، ۷- آهاسڪ دشا سوتر، ۸- انٽ ڪڙ دشا سوتر، ۹- انٽروائي سوتر، ۱۰- وياڪ سوتر، ۱۱- پرنشن وياڪ سوتر.
- يارهن آپ انگ جهڙوڪ :- ۱- اپراڻي سوتر، ۲- راب سيني سوتر، ۳- جهو اپگر سوتر، ۴-

• اٺارهن پراڻ ۽ اٺارهن آپ پراڻ وچين زماني ۾ چڙها ويا آهن. اهي رهن جا ٺاهيل ڪر نه آهن. اهي نون يعني نوان آهن.

\$ پهرئين زماني ۾ جيئي لوڪ ڪتاب ڇپائيندا ئي ڪونه هئا .
O يعني انهن پسڪن منجهان جن جا نالا مٿي ڏنا ويا آهن .

مسلمانن جو ورنن :- ۽ چوڏهين سئو سالن جي مٿي ۾ مسلمانن جي مٿي ۾ لکيل آهي ، هي ماڻهو قرآن کي پنهنجي مٿي جو مول بستڪ ڪري ڇڏيندا آهن . انهن جو وچرو وارو وهندڙ چوڏهين سئو سالن ۾ ڏسو .

ويدڪ ڌرم جا سڌاڻت :- ۽ تنهن کانپوءِ ويدڪ ڌرم جي وشي ٿي لکيو ويو آهي . بستڪ رچيندڙ جو پاءُ گهڻن سمجهجي :- جيڪڏهن ڪو گرنٽ رچيندڙ جي مٿي جي ايتڙ ويچار سان هن [بستڪ] کي پڙهندو ، تنهنڪي ڪجهه به ٻڌڻ نه ٿو ٿو . ڇو ته وچن جي سار سمجهڻ لاءِ چار ڪروڙن ٿيندڙن آهن :-

۱. آڪانڪشا ۲. يوگيتا ۳. آستي ۴. ٽائو نه . جڏهن ڪو ماڻهو انهن چئن ڳالهين تي ڌيان رکي ڪتاب کي ڏسندو آهي ، انهن کيس گرنٽ جو ٽڪ ٽڪ اڻهه سمجهه ۾ ايندو آهي .
۱. آڪانڪشا :- ڪنهن وشي ٿي ڳالهائيندڙ ۽ جملي ۾ ڪم آندڙن ٻڌن جي هڪ ٻئي سان آڪانڪشا ٿيندي آهي .

۲. يوگيتا :- انهيءَ کي چيو آهي ، جنهن سان جيڪي ٿي سگهي ۽ جيئن ٻڌائيءَ سان چڱڪار [يا وطن کي ٻڌي] .

۳. آستي :- جنهن ٻڌ سان جنهنجو لاڳاپو هجي ، انهيءَ جي ويجهو ان ٻڌ جو چوڻ يا لکڻ .
۴. ٽائو نه :- ڳالهائيندڙ جنهن ڳالهه لاءِ ڪو شيد چيو اٿو اڪيو هجي ان سان ، ان وچن يا ليڪ کي لڳائڻ .

هنن سان سڄي نڱو پڙ ٻوي :- گهڻا ماڻهو اهڙا هئيا ۽ صدي ٿيندا آهن ، جو هو ڳالهائيندڙ جي مٿي جي ايتڙ ويچار ڪندا رهندا آهن ، خاص ڪري ۽ عوامي ماڻهو .
ڇو ته مذهب جي پاسخطريءَ [يا مٿي جي به اڪيائيءَ] ڪري سندن ٻڌي اڻڌڪار ۾ اٿڪي لاس ٿي ويندي آهي .

آڪانڪشا :- هن شيد جو اڻهه آهي اڃا . وياڪوڻ ۾ ان جي خاص معنيٰ ٿيندي آهي . ڳالهائيندڙ يا لکندڙ جي مٿي کي ڪوڻ لاءِ ليڪ يا ڳالهائيندڙ کي ڪن خاص شين جي گهرج ٿيندي آهي ۽ انهن کي ڪنهن خاص ٻڌڪ سان کيس ڪم ۾ آڻڻو ٿوندو آهي .
وري هڪ شيد جي ليڪ اڻهه سمجهڻ لاءِ ان کي ٻئي شيد تي ڀروسو يا آسرو رکڻو ٿوندو آهي . يا ٻيو شيد وجهي ڪري ٻيو شيد ڏئي آهي . انهيءَ کي چيو آهي آڪانڪشا .
يوگيتا :- اڻهه سمجهڻ لاءِ اهو ويچار ڪرڻ گهرجي ته جنهن شيد لاءِ اسان ڪا ڪار ڪم ۾ آڻيون ٿا ، اها ڪار يا ان مان ٿي سگهي ٿي يا نه . ڏسو ته ٻڌائيءَ سان چڱڪار ڪري سگهيو ، پر اڪييءَ سان نه ڪري سگهيو .

آستي :- اڻهه پرگهت ڪرڻ لاءِ انهن شين ۽ ٻڌن کي بنا وڪاوت جي هڪ ٻئي جي ويجهو رکڻ ، جن جو هڪ ٻئي سان لاڳاپو آهي . ڪيترا دفع شين جي جائز ٻڌڻ ڪري اڻهه بدلي ٿيندي ويندي آهي .
ڪو ٽائو نه :- ليڪ جو ارادو خيال ۾ رکي شين جو اڻهه ڪرڻ .

نهن ڪري جيئن آءُ ٻارن جي ڄڻين جي ڀڳت، بائبل ۽ قرآن کي منڍ ۾ ٻريءَ
درشتي سان نه ڏسي، انهن مان ڪنن کي سوڪار ۽ اوڳنن کي ٽپاڳ ۽ ڪرمان ۽ منڍ
جائيءَ جي پلائيءَ لاءِ پتن ٿو ڪرمان، جيئن سڀني کي ڪوڙ ڪهرجي.

اوڳنن جي اوڳهڙ:- انهن متن جا ٿورا ٿورا اوڳن پڌرا ڪيا ويا آهن، جيئن ماڻهو
اهي ڏسي سچ ڪوڙ جي پرڪ ڪري سگهن ۽ سچ کي هڪ ڪوڙ ۽ ڪرائڻ ۽ ڪوڙ کي
چڏڻ ۽ چڏائڻ ۾ سهرڪ ٿين. دوکو ڏيئي هڪ ئي منڍ جائيءَ ۾ آڻيا وڃن انهن ڪوڙ
۽ هڪ ٻئي کي وري ٻڌائي وڃن ٻڌائڻ وڌائڻ جو ڪم نه آهي.

ايشور در ڀوار ٿا:- جيتوڻيڪ هن ڀڳت کي ڏسي بي سمجهه ماڻهو اٿن ٿي وڃن
ڪندا، تڏهن به سمجهو هن جو اهو ٺيڪ ٺيڪ سمجهندا. ٺهڪري آءُ پنهنجو ٻرو هيو
سڦو ٿو سمجهان ۽ پنهنجا وڃاڻ سڀني سٺ پرشن جي شيوا ۾ وٺان ٿو، نه هو انکي ڏسي
۽ ڏيکاري پنهنجي ٻرو هڻي کي سڦو ڪن. اهڙيءَ ريت پڪڙهات چڏي سٺو اهو جو
ٺوڪاڻ ڪوڙ منهنجي ۽ سڀني سٺ پرشن جو ٻرو ٿوڻ آهي. سوڌو ٻاڪ، سڌو ٿر ٻاڪي
ڇڏانند پر مائو شال پنهنجي ڪرپا سان هن منڍ کي ٻڌائي ۽ چڙهائي [سڌائين ٻڌاڻو]
ڪري.

॥ अलमति विस्तरेण बुद्धिमद्वरशिरोमणिभु ॥

[سڀاڻن ۽ ٻڌمانن اڳيان گهڻي وسار جي گهرج نه آهي.]

ٻوڪا ٻري ٿي.

(سوامي) ڏيانند سرسوتي

مهاراشٽري جو استان آڊيوڊو
ٻڌو سهارو ٻڪر ستمبر ۱۹۳۹ وڪروهي

ओ३म्

ستيارت پرکاش ۾ ڪهڙن ڪهڙن گرڻن (پستڪن) جا نالا آهن

۱. وڳوڻ ۲. بڙوڻ ۳. سام وڻ ۴. اڻروڻ ۵. ايترو سنگهڻا ۶. شڪ پٽ ۷. ڪرڪ ۸. مائوڪو ۹. ڪن ۱۰. ڪن ۱۱. ڪن ۱۲. چانڊوڪو ۱۳. مٺڪ ۱۴. شوپنا شوڙ ۱۵. پٽو ڪ ۱۶. وڻان ۱۷. پائڻڊل ۱۸. پورو ميانا ۱۹. وڻيشڪ ۲۰. سانڪو ۲۱. لڙو ۲۲. مٺو سمر ۲۳. آهڻمب ۲۴. ڪاٺائين ۲۵. وياڪر ۲۶. پائڻڊل ۲۷. پائڻڊل ۲۸. پائڻڊل ۲۹. ڪوڙ ۳۰. ڪار ۳۱. مٺو پائو ۳۲. پٽو ۳۳. پٽو ۳۴. وڻ ۳۵. چاڪو ۳۶. سمر ۳۷. شرم ۳۸. ڪاٺي ۳۹. مٺو ۴۰. ڪاٺي ۴۱. وڻ ۴۲. ڪاٺي ۴۳. ڪاٺي ۴۴. ڪاٺي ۴۵. ڪاٺي ۴۶. ڪاٺي ۴۷. ڪاٺي ۴۸. ڪاٺي ۴۹. ڪاٺي ۵۰. ڪاٺي ۵۱. ڪاٺي ۵۲. ڪاٺي ۵۳. ڪاٺي ۵۴. ڪاٺي ۵۵. ڪاٺي ۵۶. ڪاٺي ۵۷. ڪاٺي ۵۸. ڪاٺي ۵۹. ڪاٺي ۶۰. ڪاٺي

برڻيڪتن جي سمجهاڻي

هن ڇاڻي ۾ ٽن قسم جون برڻيڪتنون ڪم آنديون ويون آهن. (۱) ڪن ۲. ڪن ۳. ڪن ۴. ڪن ۵. ڪن ۶. ڪن ۷. ڪن ۸. ڪن ۹. ڪن ۱۰. ڪن ۱۱. ڪن ۱۲. ڪن ۱۳. ڪن ۱۴. ڪن ۱۵. ڪن ۱۶. ڪن ۱۷. ڪن ۱۸. ڪن ۱۹. ڪن ۲۰. ڪن ۲۱. ڪن ۲۲. ڪن ۲۳. ڪن ۲۴. ڪن ۲۵. ڪن ۲۶. ڪن ۲۷. ڪن ۲۸. ڪن ۲۹. ڪن ۳۰. ڪن ۳۱. ڪن ۳۲. ڪن ۳۳. ڪن ۳۴. ڪن ۳۵. ڪن ۳۶. ڪن ۳۷. ڪن ۳۸. ڪن ۳۹. ڪن ۴۰. ڪن ۴۱. ڪن ۴۲. ڪن ۴۳. ڪن ۴۴. ڪن ۴۵. ڪن ۴۶. ڪن ۴۷. ڪن ۴۸. ڪن ۴۹. ڪن ۵۰. ڪن ۵۱. ڪن ۵۲. ڪن ۵۳. ڪن ۵۴. ڪن ۵۵. ڪن ۵۶. ڪن ۵۷. ڪن ۵۸. ڪن ۵۹. ڪن ۶۰. ڪن

ओ३म्

سچدانند ايشور کي نمسکار

ستيارت پرکاش آرنپ

پهريون سلاس

ايشور جا نالا۔

ओ३म् शन्नो मित्रः शं वरुणः शन्नो भवत्वय्यमा । शन्न इन्द्रो बृहस्पतिः शन्नो विष्णुरुक्रमः ॥
नमो ब्रह्मणे नमस्ते वायो त्वमेव प्रत्यक्षं ब्रह्मासि । त्वामेव प्रत्यक्षं ब्रह्म वदिष्यामि ऋतं
वदिष्यामि सत्यं वदिष्यामि तन्मामवतु तद्वक्तारमवतु । अवतु माम अवतु वक्तारम् ॥ ओ३म्
शान्तिश्शान्तिश्शान्तिः ॥ १ ॥ [तै० आ० ७ । १]

اوم جو ارت :- (ओ३म्) هيء اوم شبد پرميشور جو سڀ کان اُتم نالو آهي، ڇو ته هن ۾ ا، ۽ م ٽي اکر ملي هڪڙو اوم جو جوڙو بڻيو آهي. هن هڪڙي نالي ۾ پرميشور جا گهڻا نالا اچي وڃن ٿا. جيئن ته اڪار مان وراعت، اگني ۽ وشو آدي ۽ اڪار مان هر ٿيه ڪرپ، واو ۽ ٽيجس آدي، مڪار مان ايشور، آدتيه ۽ پراجيه آدي نالن جو مطلب ۽ معنيٰ ٿي لکري. اهڙيءَ ٽي ريت ويد آدي سڀ شاسترن ۾ هن ڳالهه ۾ ٿيڪا ڪولي ڪئي ويئي آهي ۽ وشيه جي سلسلي انوسار سڀ نالا پرميشور جا ئي آهن.

سمي انوسار شبد جو ارت :- (پرن) - وراعت آدي نالا پرميشور کان سواءِ ٻيا ارت ٿي ڏيکارين ڇا؟ پرهماند، پرتوي آدي ٽي ۽ اندر آدي ديوتا ۽ وئدڪ وديا [حڪمت] ۾ سيد آدي دوائن جا به اهي نالا آهن يا نه؟ (اُتر) آهن، پر پرميشور جا به آهن. (پرن) - هنن نالن مان ڇو ديوتائن جو ارت ڪيو ٿا يا نه؟ (اُتر) توهان جي اهڙي ارت ڪيڏ ۾ ڪهڙو پرمات آهي؟

پوشن :- ديو سڀ پرسد ۽ اُتم به آهن، تنهن ڪري مان اُنهنجو ارت ڪيڏان ٿو.
اُتر :- ڇا، پرمهور اُپرسد آهي ۽ [ڇا] اُن کان ڪو وڌيڪ اُتم به آهي؟ پوءِ اهي ٽالا
پرمهور جا نه ڇو نه ٿا مڃو؟ جڏهن پرمهور اُپرسد نه آهي ۽ لڪو ڪو هن جي برابر به آهي
نه پوءِ هن کان اُتم ٻيو ڪو ڪٿن ٿي سگهندو؟ ان ڪري اوهان جي اها ڳالهه نڪه نه آهي،
ڇو نه توهان جي الهيءَ جوڳ ۾ گهڻي اوتارون آهن. جيئن نه :-

“उपस्थितं परित्यज्यानुपस्थितं याचतइति बाधितन्यायः”

[اڳيان رکيل وستروءَ کي ڇڏي غير موجود ڇڏڻ جي چاهيا ڪرڻ کي “بازت ليا”
ڪولبو آهي. *]

هڪڙي ماڻهوءَ ڪنهن ٻئي جي اڳيان کاڌي جو پدارت رکي ڇڏو ته توهان هي پوڄن
ڪريو ۽ هو الهيءَ کي ڇڏي غير موجود پوڄن لاءِ هيڏانهن هوڏانهن ڦري نه اُن کي سمجهو
نه ڄاڻي ڪهڙي، ڇو نه هو موجوده يعني اڳيان رکيل وستروءَ کي ڇڏي، غير موجوده يعني
اڀراپت شيءِ لاءِ يتن ٿو ڪري. لڪري جيئن اهو ماڻهو سمجه وارو نه آهي، تيئن ئي
توهانجو جوڳ ٿيو. ڇو نه توهان، جو انهن ورامت آدي نالن جي پرسد ۽ پرمات سان سڌ ٿيل
پرمهور ۽ برهماند آدي پڌرن ارتن کي ڇڏي نه ٿيڻ جهڙن ۽ ان ڏال دٻو ٿاڻن آديءَ جي
ارت ڪڍڻ جو يتن ٿا ڪريو، تنهن ۾ ڪونه پرمات اٿو ڪٿي آهي ڪانه. ڇهڪڏهن توهان
لائن ڇڏو ته جتي جنهنجي ڳالهه آهي، تي تنهنجو ارت ولڻ اُچت آهي. [اهو ليڪ آهي] جيئن
ڪنهن ٻئي کي چيو ته “हे भूय! त्वंसैवमानय” ارتات اي نوڪرا! تون سڏندڙ وٺي آءُ
ٿڌهن اُن کي سمي اٿو پرڪرڻ جو ويچار ڪرڻ اوس گهرجي، ڇو ته سڏندڙ ٻن وستن جو
نالو آهي هڪڙو گهڙڙي جو ۽ ٻيو لوڻ جو. جي پنهنجي سواميءَ جي گهمڻ جو سمو هجي
نه گهڙڙو ۽ جي پوڄن ڪرڻ جي مهل هجي نه لوڻ اٿڻ اُچت آهي، پر جي جو گهمڻ مهل
لوڻ ۽ پوڄن مهل گهڙڙو آئي ته سندس سوامي هن تي ڪاوڙجي چوندو ته تون ڪو
بي سمجهه ماڻهو آهين. گهمڻ مهل لوڻ ۽ پوڄن سمي گهڙڙي اٿڻ جو ڪهڙو پوڄن هو؟
تُون منشا ۽ مهل کي به لغو سمجهين. نه ته جنهن ويل جا [وسترو] اٿڻ گهر ٿي هئي، سا آئين
ها. نوڪي سمي جو ويچار ڪرڻ گهر ٿو هو، جو تو نه ڪيو. ان ڪري تُون مڙڪ آهين،
مُون وٽان هليو وڃ. هن مان ڇا سڌ ٿيو ته جتي جنهن ارت کي ولڻ گهرجي، تي اهو ئي
ولجي. ان ڪري آسان ۽ اوهان سڀني کي لائين مڃڻ ۽ لائين ئي ڪرڻ گهرجي.

❀ لياءَ شيد جا اٽڪ ارت آهن. هڪ ارت اٽس ليڪ ليڪ يا پورو پورو مهال. الهيءَ
پرڪار جا ڪنهن لياءَ سنسڪرت ۾ ايندا آهن. جهڙيءَ طرح ٿالي پاڪ لياءَ. اهو اُٺي لڳائبو،
جتي هڪ داڻي مان سڄيءَ دڍڪ جو پتو پوي. هت “بازت ليا” ڏيکاري ٿو ته هڪ
ٿي رکيل پوڄن کي ڇڏي غير حاضر جي پٺيان پڇڻ اُجابو ۽ تڪليف ڏيندڙ آهي. بازت
شيد جو ارت آهي رڪاوٽ. بازت لياءَ ٿيو، اهڙو ڪم، جو اسان کي پنهنجي مطلب حاصل
ڪرڻ ۾ رڪاوٽ وجهي.

منتر جي اُرت جو آرٽپ :- ڏسو ويدن ۾ اُھڙن اُھڙن ھنڌن تي ”اوم“ آدي نالا پرمشور لاءِ ٿي اچن ٿا.

ओ३म् खम्ब्रह्म ॥ १ ॥ यजुः अ० ४० । मं १७ ॥

ओमित्येतदक्षरमुद्रीभमुपासीत ॥ २ ॥ छान्दोग्य उपनिषद् (मं १)

ओमित्येतदक्षरमिदं सर्वं तस्योपव्याख्यानम् ॥ ३ ॥ माण्डूक्य (मं १)

सर्वे वेदा यत्पदमामनन्ति तपांसि सर्वाणि च यद्वदन्ति ।

यदिच्छन्तो ब्रह्मचर्यं चरन्ति तत्ते पदंसंग्रहेण ब्रवीम्योमित्येतत् ॥ ४ ॥ कठोपनिषद् ।

(वल्ली ३ । मं १५)

प्रशासितारं सर्वेषामणीयांसमणोरपि । रुक्माभ स्वप्नधीगम्यं विद्यत्तं पुरुषं परम् ॥ ५ ॥

एतमग्निं वदन्त्येके मनुमन्ये प्रजापतिम् । इन्द्रमेकेऽपरे ब्रह्म शाश्वतम् ॥ ६ ॥

मनु० अ० १२ (श्लो० १२२ । १२३)

स ब्रह्मा स विष्णुः स रुद्रस्स शिवस्सोऽक्षरस्स परमः स्वराट् । स इन्द्रस्स कालाग्निस्स चन्द्रमाः ॥ ७ ॥

कैवल्ये उपनिषत् ॥

इन्द्रं मित्रं वरुणमग्निमाहुरधो दिव्यः स सपर्णो गरुमान् ।

एकं सद्विप्रा बहुधा वदन्त्यग्निं यम मातरिश्वानमाहुः ॥ ८ ॥ ऋ० मं १ । सू० १६४ । मं ४६ ॥

भूरसि भूमिरस्यदितिरसि विश्वधाया विश्वस्य भुवनस्य धर्त्री । पृथिवी यच्छ पृथिवी दृष्ट्व पृथिवी

मा हि३सीः ॥ ९ ॥ यजुः अ० १३ । मं १८ ॥

इन्द्रो मत्ता रोदसी पप्रथच्छव इन्द्रः सूर्यमरोचयत् । इन्द्रेह विश्वा भुवनानि येमिर इन्द्रे स्वानास

इन्दवः ॥ १० ॥ सामवेद प्रपा० ६ । त्रिक ८ । मं २ ॥

प्राणाय नमो यस्य सर्वमिदं वशे । यो भूतः सर्वस्येश्वरो यस्मिन्सर्वं प्रतिष्ठितम् ॥ ११ ॥

अथर्ववेद काण्ड ११ । अ० २ । सू० ४ । मं १ ॥

ایشور جي سؤ نالن جي سمجهاڻي :- اُرت - هتي هنن پرمائن ڏيٺ جو اهو ئي

ثابت پڻ آهي ته اُھڙن اُھڙن پرمائن ۾ اوم آدي نالن مان جيڪو پرمائڻا جو اُرت ٿو ڪري

سو [مئي] لکي آيا سڀن . ٿڌا پرمشور جو ڪوبه نالو بنا اُرت جي نه آهي ، جيئن سنسار ۾

ڪنگال آديءَ جا، ڏنھڻي آدي نالا ٿيندا آهن . هن مان اهو سڌ ٿيو ته [هي نالا] ڪٿي ڪٿن

ڪٿي ڪرم ۽ ڪٿي سڀاؤ اُٿسار اُٿن وارا آهن . اوم آدي نالا اُرت رکندڙ آهن ، جيئن ته

۱. اوم ۲. ڪم ۳. برهم .

” (پرا ۽ ۱۰) ” अवतीत्योम् , आकाशमिव व्यापकत्वात् खम्, सर्वेभ्यो वृहत्त्वाद् ब्रह्म ”

۱. رکشا ڪرڻ ڪري اوم، آڪاش جيان ويهڪ هئڻ ڪري ۽ سڀ کان وڏو هئڻ

ڪري برهم نالو ايشور جو آهي . [پجرويد ۴۰-۱۷]

اوم لاءِ شاسترون جا پرمائڻ :- (ओमित्येत०) ۲. اوم جنهنجو نالو آهي ۽ جو ڪڏهن ناس

ٿيو ٿئي، تنهنجي آپاسنا ڪرڻ پوک آهي، ٻئي جي نه . [چالندوگيه اپشود (ओमित्येत०) ۳. سڀني

ويد آدي شاسترن ۾ پرمشور جو مکيه ۽ نج نالو اوم چيو ويو آهي، ٻيا سڀ نالا ڪن اُٿسار

آهن [ماندوگيه اپشود] (सर्वे वेदा०) ۴. سڀ ويد ۽ ڌرم ٿي هلڻ جا لهر جنهنجو ورنن ۽

آستتي ڪن ٿا ۽ جنهنجي پراپتيءَ جي لڳا ڪري، برهمڇر نه آشرم [ڌارڻ] ڪيو وڃي ٿو،

تنهنجو نالو اوم آهي . [ڪٽ اپشود] (प्रशासिता०) ۵. جو سڀ کي سکيا ڏيڻ وارو، سڙڪڻ کان

۳. سوکھ، سو پرکاش سرؤپ، سماڌي اوستا واري ۽ ٻڌيءَ دوارا ڄاڻڻ يوگ آهي، تنهن کي پرم پرش ڪري ڄاڻڻ گهرجي [منو ۱۲-۱۲۲].

۴. اگني ۵. منو ۶. اندر ۷. پراڻ: ۶. سو پرکاش روپ هئڻ ڪري اگني، گمان سرؤپ هئڻ ڪري منو، سڀ جي پالنا ڪرڻ ڪري پرڄاڻي ۽ پرم ڏيکي وارو هئڻ ڪري اندر، سڀ جو جيون آڌار هئڻ ڪري پراڻ ۽ هر جڳهه واپاڪ هئڻ ڪري پرميشور جو نالو پرم آهي [منو ۱۲-۱۲۳].

۸. برهما ۹. وشنو ۱۰. ردر ۱۱. شو ۱۲. اڪش ۱۳. سورات ۱۴. ڪالاگني (स ब्रह्मा स विष्णु) ۷. ساري جڳت کي ڄاڻڻ ڪري برهما، هرهند واپاڪ هئڻ ڪري وشنو، دشتن کي ڏند ڏيئي رٿارڻ ڪري ردر، منگل ۾ ۽ سڀ جو ڪلياڻ ڪرڻا هئڻ ڪري شو [پرميشور جو] نالو آهي.

“यः सर्वमश्नुते न क्षरति न विनश्यति तदक्षरम्” ॥ १ ॥ “यः स्वयं राजते स स्वराष्ट्र” ॥ २ ॥

“योऽग्निरिव कालः कलियता प्रलयकर्ता स कालाग्निरीश्वरः” ॥ ३ ॥

اڪش، سرو واپاڪ ۽ اڻاسي، سورات، سو پرکاش سرؤپ ۽ ڪالاگني، پرک ۾ سڀ جو ڪال ۽ ڪال جو ۾ ڪال آهي. الهي ڪري پرميشور جو نالو ڪالاگني آهي [ڪٽوله اڻهند] (इन्द्रमित्र) جو هڪڙوئي اڏوڪه [اڻ، امت] ستم پرم وستر آهي، تنهنجا اندر آڏي نالا آهن.

۱۵. دويه ۱۶. سپرڻ ۱۷. اگروتمان ۱۸. مات وشوا:-

“युष्मद् युद्धेषु पदाब्जेषु भवो दिव्यः” ۸. دويه (दिव्य) جو پر ڪرڻي آڏي پر ڪاشوان پداڻڻ ۾

واپاڪ آهي.

“शोभनानि पर्णानि पालनानि पूर्णानि कर्माणि वा यस्य सः” (सुपर्ण) سپرڻ جنهنجي پالن [جو لمونو] اتم ۽ ڪم پورن آهن. “यो गुर्वीत्मा स गरुमान्” (गुरुमान्) گروتمان جنهنجو اتم اُڻام سرؤپ مهان آهي. “यो मातरिश्वा वायुरिव बलवान् स मातरिश्वा” (मातरिश्वा) مات وشوا جو واپو ۽ سمان اڻند بلوان آهي. ان ڪري پرماتما جا دويه، سپرڻ، گروتمان، مات وشوا نالا آهن. باقي نالن جا اُڻت اُڳتي لکيا ويندا. [رگويد منڊل ۱- سوڪت ۱۶۴- منتر ۴۶].

۱۹. پُومي:- ۹. “भवन्ति भूतानि यस्या, सा भूमिः” (भूमिरसि) پُومي رس جنهن ۾ سڀ پُوت ۽ پراڻي رهندا آهن، اڪري پرميشور جو نالو پُومي آهي [يجر ويد آڏيا ۱۳ منتر ۱۸] باقي نالن جا اُڻت اُڳتي لکيا ويندا.

۱۰. (इन्द्रो महा) هن منتر ۾ “اندر” پرميشور جو ئي نالو آهي، ان ڪري هيءُ پرماتما لکيو ويو [سام- پر ۶- تر ۸- منتر ۲] ۱۲. “प्रणाय” جيئن پراڻ جي وس ۾ سارو شير ۽ اندريون آهن، تيئن پرميشور جي وس ۾ سارو جڳت رهي ٿو [اُڻو ۱۱-۲-۱۰]. اهوڻ پرماتمن جي نيڪ نيڪ اُڻڻ ڄاڻڻ سان انهن نالن مان پرميشور جو ئي اُڻت لکري ٿو. ڇو ته اهر ۽ اگني آڏي نالن جي مکيه اُڻت مان پرميشور جي ئي معنيٰ لکري ٿي، جيئن واپاڪرڻ، لروڪت [ويڊن جو ڪوش يا ڊڪٽري]، پراهمڻ گرڻن ۽ سوئر آڏي دشمن مڃڻ جي نيڪاڻن مان پرميشور جو ئي اُڻت ڏسڻ ۾ اچي ٿو، تنهن ڪري سڀني کي اهو ئي اُڻت

ونڻ مناسب آهي. پر اوم نه رڳو پرماتما جو ئي نالو آهي ۽ اڳتي آدي نالن مان پرميشور جو آرٽ وڌيڪ جي سڀني ۽ ورنن کيل ڳڻن جي ويچار ٿي وٺبو آهي. هن مان ڇا سڏ ٿيو؟ [اهو نه] جتي جتي آستتي، پراڻا ۽ آپاسنا جو ورنن هجي [يا سڀني جو جائز، وياپڪ، شد، سنائن ۽ سرشتي ڪرڻ آدي ڳڻ لکيل هجن، ٿي ٿي انهن مان پرميشور جو آرٽ ورتو ويندو، ۽ جتي جتي اهڙيون ڳالهيون هجن.

وراث آديءَ جا وهناري آرٽ :-

ततो विराटजायत विराजो अधिपूरुषः । श्रोत्राद्वायुश्च प्राणश्च मुखादग्निरजायत । तेन देवा अयजन्त ।

पश्चाद्भूमिमथो पुरः ॥ यजुः अ० ३१ ॥

तस्मेद्वा एतस्मादात्मन आकाशः सम्भूतः । आकाशाद्वायुः । वायोरग्निः । अग्नेरापः । अद्भयः पृथिवी ।

पृथिव्या ओषधयः ओषधिर्योऽन्नम । अन्नाद्वेतः । रेतसः पुरुषः । स वा एष पुरुषोऽन्नरसमयः ॥

هي ٽيتره اڀند [پرماتما ڊولي پرم اٺواڪ] جو وڃن آهي. اهڙن پرماتمن ۾ وراث، پورش، ديو ۽ آڪاش، وايو، اڳتي، جل ۽ پومي آدي نالا سنساري پدارتن جا ٿيندا آهن. ڇو نه جتي جتي آستتي، پراڻا ۽ پراڻا [جو ورنن هجي] اڳتي [ٿوريءَ سمجهه وارو] ۽ جڙ ڏسڻ ۾ اچڻ وارو آدي ڳڻ لکيل هجن، ٿي پرميشور جو آرٽ نه ورتو ويندو آهي، ڇو نه هو جنم آدي ٻنڌڻن کان پري آهي ۽ مٿي چيل مٿرن ۽ آستتي آدي وهناري جو ورنن ٿيل آهي. لاکري وراث آدي نالن مان پرميشور جو آرٽ لکو لکري، پرميشوري پدارتن جو لکري ٿو. جنهن جنهن هنڌ سرويڪيتا [پورو ڳيان] آدي ڳڻ هجن، ٿي پرماتما، ۽ جتي اڃا، دويش، آدم، سک دڪ ۽ اڳيڪيتا [اڻ پورو ڳيان] آدي ڳڻ هجن، ٿي جيو جو آرٽ ورتو ويندو آهي، لائين سڀ ڪنهن هنڌ سمجهڻ گهرجي. ڇو نه پرميشور نه ڪڏهن جنم وٺي ٿو ۽ نه ڪڏهن مري ٿو. تنهن ڪري وراث آدي نالن مان آستتي آدي ڳڻن ڪري چڪڻ جي جڙ جيو آدي پدارتن جو آرٽ وٺڻ اچي آهي، ۽ نه پرميشور جو. هاڻي جنهن ريت وراث آدي نالن مان پرميشور جو آرٽ وٺجي ٿو سا هيٺين لکت موجب ڄاڻو.

اوم جي وياڪيا، وراث آديءَ جو آرٽ :- اوم جو آرٽ (राज दीप्तौ) [راجري -

چمڪندڙ] ڏاڙ [مصدر] جي اڳيان وي، و، وڃي ڪپ [ڪوپ] پڇڙي لڳائڻ سان وراث

شيد ٿئي ٿو. * "यो विविधं नाम चराचर जगद्वाजयति प्रकाशयति स विराट्"

* هي وياڪرڻ جا ٽي سوا سنسڪرت سڪڻ جي سمجهه ۾ اچڻ ڏکيا آهن. وراث جي ٿوري سمجهڻي ڏيڻ ضروري آهي. سنسڪرت پاشا جا سڀ شيد ٿن چئن سون ڏاڻن مان ٺهندا آهن. شيدن ٺاهڻ ۾ ڏاڻن جي اڳيان اڀرڻ يا اڳياڙيون لڳايون وينديون آهن ۽ پٺيان وري پري يا پڇاڙيون ڳنڍيون وينديون آهن. راجري جي اڳيان 'و' وڃي سان راجري ٿئي ٿو ۽ ٻئي نيم لائين ڪوپ ڳنڍڻ کان اڳ راجري بدلجي وراج ٿئي ٿو. ڪوپ ملائڻ سان ٿيو وراج ڪوپ. پر پٺيان ٽي ڪوپ، و ۽ پ سڀ گم ٿين ٿا، پر پٺيان ج ڪي گم ٿيڻ کان اڳ نه يا ڊ ۾ بدلائي وڃن ٿا. اهڙيءَ ريت وراج يا وراڊ ٺهي پوي ٿو.

نموني نموني آرڻا ڳهڻن پرڪارن جي جڳت ڪي جيڪو روشن ڪري، ان ڪري وراٽ شبد مان پرميشور جو آرٽ ٺڪري ٿو۔

अच्यु गति पूजनयो अच = ڪٿي ۽ ڇوڄا، अग [اڳ] अगि [اڳ] इण [لڳ] ڪٿي ۽ جي آرٽ وارا ڏاڏو آهن. انهن مان آگني شبد ٺهي ٿو.

“ गतेश्वयोऽर्थाः ज्ञानं गमनं प्राप्तिश्चेति, पूजनं नाम सत्कारः ”

“ योऽञ्जति अच्यतेऽगत्स्वङ्गत्येति वा सोऽयमग्निः ”

[ڪٿي ۽ جا ٿي آرٽ آهن۔ گيان، چرڻ ڀرڻ ۽ پراپت ڪرڻ] پوڄڻ جو آرٽ آهي سٽڪار ڪرڻ]۔ جو گيان سروب ڇاڻي ڇاڻو هار، ڇاڻو، پراپت ڪرڻ ۽ پوڄڻ پوکڻ آهن، انهيءَ ڪري انهيءَ پرميشور جو نالو ’آگني‘ آهي۔
[وش = آندڙ وڃڻ] ڏاڏو مان ’وش‘ شبد ٺهي ٿو۔

“ विशन्ति प्रविष्टानि सर्वा रायाकाशादीनि भूतानि यस्मन् यो वाऽऽकाशादिषु सर्वेषु भूतेषु प्रविष्टः स विश्व ईश्वरः ”

جنهن ۾ آڪاش آدي سڀ پوت سمانجي رهيا آهن ۽ جو انهن سڀني ۾ ويانڪ هڪ سبب سڀايل آهي، ان ڪري پرميشور جو نالو ’وشو‘ آهي۔ اهڙا اهڙا لالا اڪار [اڪار] اکر مان لکڻ ٿا۔

ह्रत्पु गुरु, वायु ۽ तेजः “ योतिर्वै हिरण्यं तेजो वै हिरण्यमित्येतरेय शतपथे च ब्राह्मणे ”
[هرتپ جوڻ آهي، هرتپ ٽيڄ آهي۔ هيءُ ائٽريم ۽ شتپٿ پراهمڻ جو وڃڻ آهي]۔

“ यो हिरण्यानां सूर्यादीनां तेजसां गर्भं उत्पत्तिनिमित्तमधिकरणां स हिरण्य गर्भः ”

جنهن ۾ سورج آدي ڇمڪندڙ لوڪ انهن ٿي، جنهن جي آڌار ٿي رهن ٿا يعني جيڪو سورج آدي ڇمڪندڙ پڌار ٿي جي پڌائش ۽ رهڻ جو اسٽان آهي، ان ڪري ان پرميشور جو نالو ”هرتپ گرتپ“ آهي۔ انهيءَ ۾ پڄر ويد جي منتر جو پرمات آهي:-

हिरण्यगर्भः समवर्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेक आसीत् । स दाधार पृथिवीं द्यामुतेमां कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ (यजुः अ० १३ । मं ४)

[آرٽ۔ پهرين هرتپ گرتپ جڳت جو پڌا ڪندڙ ۽ پالنا ڪندڙ هڪ ئي موجود هو۔
اهو ئي اولداهن ۽ سھائڻ گرهڻ جو سهارو آهي۔ انهيءَ سک سروب پرکاش مٿي پرماتما جي سڀوا آتما آدي دوارا ڪرڻ ۾ اسين لڳا رھون] اهڙين اهڙين ڄاڻن ٿي ”هرتپ گرتپ“ مان پرميشور جي معنيٰ ٺڪري ٿي۔

“ वा गतिगन्धनयोः ” [وا = ڪٿي = گيان، چرڻ ۽ پراپت ڪرڻ ۽ ڳڏڻ = مارڻ] هن ڏاڏو مان واپس شبد ٺڪري ٿو۔

“ यो वाति चराऽचरञ्जगद्धरति बलिनां बलिष्ठः स वायुः ” جو چراچر [چيڻ ۽ چڙ] جڳت جو آڌار رکشا ڪندڙ ۽ ناس ڪندڙ آهي ۽ سڀني بلوانن کان بلوان آهي، ان ڪري ان پرميشور جو نالو ”وايو“ آهي۔ (तिज न शाते) [ٽيڄ = پرکاش ڪرڻ] هن ڏاڏو مان ٽيڄ ۽ ان مان

* [गन्धनं = हिंसनम्] [گنڌلر = هينسڻ = ناس ڪرڻ]۔

❖ لذت ڪرڻ سان تجسس (تئجس) شيد ٿئي ٿو. جو پاڻ پَرَڪاش ۽ سورج آدي ٿيڄسري لوڪن جو پَرَڪاش ڪندڙ آهي، تنهن ڪري اُن پرميشور جو نالو ”تجسس“ آهي. اهڙن اهڙن نالن جا اُرت رڳو (۴) ”ا“ مان نڪرندا آهن.

ايشور، آدتم ۽ پراجڇ - ايش = شڪتي [هن ڏاڏو مان ’ايشور‘ شيد ٿو ٺهي. ”۱. ईश ईश्वरः सर्वेश्वरवान् वर्तते स ईश्वरः“ (جو سموريءَ شڪتيءَ، شان ۽ ديدني سان موجود آهي، تنهنڪي ايشور چوندا آهن). جنهنجو گمان سڄو، ڪٿي ۽ پرڳڻي ۽ جنهنجي شڪتي تي آنت آهي، تنهن ڪري اُن پرماتما جو نالو ايشور آهي. (ڏو = وڌو = وڌو) هن ڏاڏو مان (اديت) ’آدتم‘ ۽ اُن مان لذت ڪرڻ سان آدتم شيد سڏ ٿيو.

” ۱. अदितिरेव आदित्यः + अदितिः सोऽयमदितिः विद्यते विनाशो यस्य “ جنهنجو ڪڏهن به لاس نٿو ٿئي، تنهن ايشور جو نالو آدتم [ڄاڻ = ڄاڻڻ] هن ڏاڏو جي اڳيان [پَرَ] لڳائڻ سان پرجڻ شيد [پَرَڇ] ٺهي ٿو ۽ لذت ڪرڻ سان پراجڇ [پَرَڇ] شيد ٺهي ٿو.

” यः प्रकृष्टतया चराचरस्य जगतो व्यवहारं जानाति स प्रज्ञः + प्रज्ञ एवं प्राज्ञ “

جنهنجو گمان پرم رهس. آهي، جو ساري ڇراڇر جڳت جي وهنوار کي ٺيڪ ٺيڪ ڄاڻي ٿو، اُن ڪري پرماتما جو نالو ’پراجڇ‘ آهي. اهي نالا مڪار مان نڪرن ٿا. جهڙيءَ ريت هڪ هڪ ماڻا مان ٿي ٿي اُرت هٿ ڄاڻايا ويا آهن، تهڙيءَ ريت ٻين نالن جا اُرت به ’اوم‘ مان ٿي ڄاڻا وڃن ٿا.

منتر ۾ آيل ٻيا نالا (۵) मित्रः शंभो (۵) هن منتر ۾ مٿر آدي نالا آيا آهن، سي به پرميشور جا ئي آهن، ڇو ته اُستتي، پوارٿما ۽ آپاسنا سرپشت جي ئي ڪٿي ويندي آهي. سرپشت اٽڪي چٽبو آهي جو ڳٺ، ڪرم ۽ سڀا ۽ سڄن وهنوارن ۾ سڀ کان وڌيڪ هجي ۽ انهن سڀني سرپشتن ۾ به جو ڏاڍو سرپشت آهي، تنهنڪي پرميشور چٽبو آهي؛ جنهنجي برابر نڪو هو، نه آهي ۽ نه ٿيندو. جڏهن ڪو [سندس] برابر ٿي ڪونهي ته وري ڪالٽس وڌيڪ ڪوئي ڪيئن ٿو ٿئي سگهي؟ ڇڻ پرميشور جا، سڃاڻي، ڏاڍا، نيا، پورو سامرڪ ۽ پورو گمان آدي آنت ڳٺ آهن، تنهن ٻئي ڪنهن جو پدارت يا ڪنهن جيو جا نه آهن. جو پدارت سٺ آهي، تنهنجا ڳٺ، ڪرم ۽ سڀا پڻ سڃاڻي ٿيندا آهن، انڪري ماڻهن کي جڳائي نه رڳو پرميشور جي ئي اُستتي، پوارٿما ۽ آپاسنا ڪن، ٻئي ڪنهنجي به نه، ڇو ته پرماتما، وشو ۽ مهادي نالي وارن اڳين مهاشيه ودوائن، دڻين ۽ دالو آدي گهٽ درجي جي ماڻهن ۽ ٻين ساڌارن لوڪن به پرميشور ۾ ئي پروسو رکي اُن جي اُستتي، پوارٿما ۽ آپاسنا ڪئي آهي ۽ ٻئي ڪنهنجي نه. تنهن اُسان سڀني کي ڪرڻ گهرجي. هن ئي وڌيڪ ويچار ”مڪتي ۽ آپاسنا“ جي وشه ۾ ڪيو ويندو.

(پُشن) - مٿر آدي نالن مان دوست ۽ اندر آدي ديوتائن جو وهنوار پڌرو ٿيڻ ڪري انهن جو اُرت وٺڻ گهرجي.

❖ هڪڙا شيد ڏان يا مصدرون مان ۽ ٻيا نام (اسمن) مان ٺهندا آهن. پهرئين لپير کي ڪردنت ۽ ٻئي کي لذت چٽبو آهي.

(اثر) - هت اهو آرٽ وٺڻ لڳو آهي، ڇو ته جو منڻ ڪنهن هڪ جو متر آهي، سو ئي ٻئي جو شترو ۽ ڪنهن کان آداسين به ڏسڻ ۾ اچي ٿو. لاکري مکيه آرٽن ۾ متر آديءَ جو ڀاو وٺي ٺهڻو سگهجي. پر جڏهن ته پرميشور ساري جڳت جو لڏجڻ ئي متر آهي، نه ڪنهن جو شترو ۽ نه ڪنهن کان آداسين آهي. هن کانسواءِ ڪوبه ڄڻو ڪڏهن به لاهيءَ پرڪار جو ئي ٺهڻو سگهجي. ان ڪري هتي پرمالما جو ئي آرٽ لکري ٿو. ها، ٻئي درجي جي آرٽ ۾ متر آدي شبدن مان دوست آديءَ جو مطلب لکري ٿو.

۲۰. متر :- (बिभ्रदा स्नेहेन) [جميدا=سنيهه] هن ڌائوءَ کي آڻاڻي (क) ”ڪتر“ ٻنڌڻ سان متر شبد ٿو بڻجي. ”मेघति स्निहति स्निहते वा स मित्रः“ جو سڀني کي پيار ڪندو آهي ۽ سڀني لاءِ پيار ڪرڻ جي پوڳي آهي، ان ڪري پرميشور جو نالو متر آهي.

۲۱. ورڻ :- (वृष् वरणे, वर ईषायाम्) ورڻ=چونڊڻ ۽ ور=اڇا جي پراپتي] هنن ڌائن کي آڻاڻي پڇاڙيءَ (उनन्) ”اُن“ لڳائڻ سان شبد ’ورڻ‘ ٺهي ٿو.

”यः सर्वान् शिष्टान् सुमुखन्धर्मात्मनो वृणेत्यथवा यः शिष्टैर्मुमुक्षुभिर्धर्मात्मभिर्विप्रियते वा स वरुणः परमेश्वरः“ جو آپت پوڳين، ودوانن، مڪتيءَ جي اڇا رکڻ وارن ۽ مڪت جيون ۽ ڌرمائمانن کي پالين ٿو يا جنهنجي پراپتيءَ جي اڇا پلا ماڻهو، مڪتيءَ جي اڇا ڪرڻ وارن، مڪتي پائل ۽ ڌرمائمانن کان گرهڻ ڪيو وڃي ٿو، لاهيءَ پرميشور کي ’ورڻ‘ ٿو ڇڏجي. ٻڻ ”वरुणे नाम वरः“ ”श्रेष्ठः“ (ورڻ نالو سرشت جو آهي)، ڇاڪاڻ ته پرميشور سڀني ۾ سرشت آهي. لاکري سندس نالو ورڻ آهي.

۲۲. اريما :- (ऋ गतिप्रापणयो) [ري=ڇال اُٿو پراپتي] هن ڌائوءَ کي [است] پڇاڙي ۾ لڳائڻ سان ”آريه“ شبد ٺهي ٿو ۽ (माह माने) [مالڪ=مان ڏيڻ]. هن ڌائوءَ جي اڳيان ”آريه“ شبد رکڻ سان پٺيان ”کنن“ لڳائڻ سان ”اريما“ شبد ٺهي ٿو. [وري] ”योऽर्थान् स्वामिनो न्यायाधीशान् मिमीते मान्यान् करोति सोऽर्थमा“ کي مان ۽ پاپ ۽ پاڇ ڪرڻ وارن کي پاپ ۽ پاڇ جي ڦل ڏيڻ جو ٺيڪ ٺيڪ پرميشور ڪري ٿو، ان ڪري انهيءَ پرمالما جو نالو ’اريما‘ آهي.

(इदि परमैश्वर्ये) [اد=پرم شڪتي رکڻ] هن ڌائوءَ جي پٺيان [رن] ٻنڌڻ سان اندر شبد ٺهي ٿو. ”य इन्द्रति परमैश्वर्यावान् भवति स इन्द्रः परमेश्वरः“ جو سموري بل پراڪرم وارو آهي، ان ڪري پرمالما جو نالو اندر آهي.

۲۳. برهسپتي :- (पा रक्षणे) [پا=رکيا ڪرڻ] هن ڌائوءَ جي اڳيان [برهت] شبد وجهي ان کي [ڊت] ڊت پڇاڙيءَ ۾ لڳائي، برهت جي ”ڪار“ کي گم ڪري ان جي جاءِ تي [سڊ] [سڊ] سان برهسپتي شبد ٺهي ٿو.

”यो ब्रह्तामाकाशादीनां पतिः स्वामी पालयिता स ब्रह्मपतिः“ جو وڏن کان به وڏو ۽ وڏن آڪاش آدي برهمانڊن جو سوامي آهي، ان ڪري انهيءَ پرميشور جو نالو برهسپتي آهي.

۲۴. وشنو :- (विष्णु व्याप्तौ) [وشرلي=وياڻڪ] هن ڌائوءَ کي [ن] [ن] پڇاڙيءَ ۾ لڳائڻ سان ’وشنو‘ شبد ٿو ٺهي. ”वेवेष्टि व्याप्नोति चराऽचरं जगत् स विष्णुः परमात्मा“ ڇر ۽ اچر

روپ جگت پر وياپک هڅو کړي پرمانا جو نالو 'وشطو' آهي.

۲۵. ارو کرم :- "उर्महान क्रमः पराक्रमो यस्य स उर्मः" انت شکتي وارو هڅو کړي پرمانا جو نالو 'اروکرم' آهي.

مني واري منتر جو اړت :- جو پرمانا (उर्मः) [اروکرم] مهاپراکرمي (मित्रः) [متر] سڀ جو سپهتي ۽ لروپر آهي، سو (शम्) [شم] سکدالا، سو (वरुणः) [ورځ] سپهتي کان اتم، سو (शम्) [شم] سک سرؤپ، سو (अर्यमा) [ارما] لياکاري، سو (शम्) [شم] سک جي ٿهلائو وارو، اهو (इन्द्र) [اندر] سپهتي شکتي جو سوامي (शम्) [شم] هو پرکار جي سک سپهتي ۽ شان مان ڏيڻ وارو، اهو (वृहस्पतिः) [برهسپتي] سڀ جو سوامي (शम्) [شم] وديا ڏيڻ وارو ۽ (विष्णुः) [ويشنو] جو سپهتي پر وياپک پرميشور آهي، سو (नः) [نا] اسان لاء کلياڪاري (भवतु) [بوٿو] ٿئي.

منتر جي رهمل ٽکر جو اړت :- (वायो ते ब्रह्मणे नमोऽस्तु) (ब्रह्म बृह बृहौ) [بره، برهي، برڌڻو=وڌڻ] هنن ڏائن مان شيد (برهم) [برهي] جو سڀ جي مقام بواجمان، سڀ کان وڏو، انت بل وارو پرمانا آهي، تنهن برهم کي اسين لمسڪار ٿا ڪريون. هي پرميشور (स्वमेव प्रत्यक्ष ब्रह्मासि) [سوامي] توهان ئي اٿرنامي سرؤپ هڅو کري ساکيات برهم آهيو. (स्वमेव प्रत्यक्ष ब्रह्म वदिष्यामि) [سوامي] مان توهان کي ئي ساکيات برهم کري ڪولپندس، ڇو ته توهان سرؤوياپک ٿي سپهتي کي سدائين پراپت آهيو. (ऋतं वदिष्यामि) [ڙم] جيڪا اوهان جي ويدن پر بشارت آيا آهي، ان جو مان سپهتي کي اپديش ڪندس ۽ پاڻ به ان ئي هلندس. (सत्यं वदिष्यामि) [ساتي] سچ ڳالهائيندس، سچ مڃيندس ۽ سچ ٿي ٿي هلندس. (तन्मामवतु) [تنم] مان ڪري توهان منهنجي رکيا ڪريو. (तद्वक्तारमवतु) [تد] توهان مڻن آيت [سچ ڳالهائيندڙ] جي رکيا ڪريو، جنهن ڪري منهنجي ٻڌي اوهانجي آيا پر سدا شتر رهي، ايتي ڪڏهن نه ٿئي. ڇو ته جا اوهانجي آيا آهي، سو ئي ڌرم ۽ جيڪي ان جي ايتڙ آهي، سو اڌرم آهي.

(भवतु मामवतु वक्तारम्) [भवतु] منهنجي رکيا ڪريو، مڻن سچ چوندڙ جي رکيا ڪريو هي پاٽ بهرو پيرو ڳالهه ٿي زور ڏيڻ لاء آيو آهي. جئن ڪوئي ڪنهن کي چوي ته تون ڳوٺ ڏانهن وڃ وڃ. هٿ به پيرا ڪريا [فعل] جي اچارن مان اهو ٿو اڀر نڪري ته ڳوٺ ڏي تون سگهو وڃ. اهڙي ريت هٿ [اهو پريوچن آهي ته] اوهان منهنجي اوس رکيا ڪريو يعني مان سدائين ڌرم ٿي پورو نهجو ۽ اڌرم کان سدا گهڙا ڪريان. اهڙي ڪري مڻن ٿي ڪريو، مان اوهان جو وڏو آپڪار مڃيندس. (ओ३म् शान्तिः शान्तिः शान्तिः) [او] شانتي! شانتي! شانتي!!! هن پر ٿي پيرا شانتي پاٽ جو هي پريوچن آهي ته (त्रिघताप) [تروڌاٿاپ] يعني هن سنسار ۾ تڻ پرڪارن جا دڪ ٿيندا آهن :- پهريون اڌياتمڪ يعني آتما [آ] شرار ۾ راڳ، دويش، مڙڪتا ۽ ٽپ آدي دڪ ٿيندا آهن؛ ٻيو اڌيوٿڪ يعني آهي دڪ جي شترؤ، شينهن، نالڪ آدي دوارا ملن ٿا؛ ٽيون اڌي ديوک [يعني اهو دڪ] جو گهڻي ورشا ڏاڍي ٿڌ، گهڻي گرمي يا من ۽ اندرون جي اشانتيءَ مان ٿيندو آهي. انهن ٽن پرڪارن

جي ڪليشن کان توهان اسان لوڪن کي پري ڪري ڪلياڻڪاري ڪرڻ ۾ سدا لڳائي رکو. ڇو ته اوهان ئي ڪلياڻ سرُٻ ۽ ساري سنسار جو ڪلياڻ ڪرڻ وارا، ڌارمڪ ۽ موڪش چاهيندڙ پرنس کي سڪ ڏيڻ وارا آهيو. ان ڪري توهان پاڻ پنهنجي ڪرپا سان سڀني جيون جي هردن ۾ پرکاشت ٿيو، جئن سڀ جيو ڌرم تي هلي ۽ اڌرم ٽپائي، ڌرم آندڙ پراپت ڪن ۽ ڏکڻ کان چئن.

۲۶. سورٻ:- ”सूर्य आत्मा जगतस्तत्सुषुप्तश्च“ (جگت) جڳت يعني پراڻي چئن ۽ (جنگم) جنگم يعني جهڪي گهمڻ ڦرن ٿا [۴] ”तत्सुषुप्त“ اٻراڻي يعني هڪ هنڌ بيٺل ڄڻ، جهڙيءَ ريت پر ٿوي آڏي آهن، ان سڀني جي آتما هئڻ ڪري ۽ پاڻ پرکاش وُڙپ سڀني کي پرکاش ڏيڻ ڪري پرمشور جو نالو ’سورٻ‘ آهي.

۲۷. آتما:- (अत सातत्यगमने) [اب = بنا روڪ گهمڻ] هن ڌاڻوءَ مان آتما شيد ٿئي ٿو. ”योऽतति व्याप्नोति स आत्मा“ جڳو سڀني جيو آڏي جڳت ۾ ساند [بنا رلدڪ چيد جي] ويانگ ٿي رهيو آهي [سو پڙيو آتما آهي].

۲۸. پرماتما:- ”परश्चासावात्मा च य आत्मभ्यो जीवेभ्यः सूक्ष्मेभ्यः परोऽतिसूक्ष्मः स परमात्मा“ جو سڀني جيو آڏي کان سرشت ۽ جيو، پر ڪرلي ۽ آکاش کان به وڌيڪ سوکڻ ۽ سڀني جيون جو انٽريامي آتما آهي، ان ڪري ايشور جو نالو پرماتما آهي.

۲۹. پرمشور:- سامرٽ واري جو نالو ايشور آهي ”य ईश्वरेषु समर्थेषु परमः श्रेष्ठः स परमेश्वरः“ جو ايشور ارٿاٽ (يعني) سمرٿن ۾ سمرٿ ۽ جنهن سمان ڪرلي به نه هجي، تنهنجو نالو پرمشور آهي. ۳۰. سوڌا:- (बुद्ध अभिषवे, ब्रह्म प्राणिगर्भविमोचने) [बुڌ = سڀ ڪڍڻ ۽ شيوڌ = چٽڻ يا پراڻي ڪرڻ مان ڪڍڻ] هنن ڌائن مان سوڌا (सर्वता) شيد سڌ ٿئي ٿو.

”अभिषवः प्राणिगर्भविमोचनं चोत्पादकम् । यश्चराचर जगत् मुनोति सूते चोत्पादवति स सर्वात्मा परमेश्वरः“ جو ساري جڳت جي آڻي ڪري ٿو، ان ڪري ڀڳوان جو نالو سوڌا آهي.

۳۱. ڊيو شيد جا ڏهه ارٿ:- (विष्णु क्रीडाविजि गोषाव्यवहारद्युतिस्तुतिमोदमदश्चप्रकान्तिगतिष) [دو ۱. ڪيڏڻ. ۲. جيتڻ جي لڇا. ۳. وهندڙ. ۴. پرکاش. ۵. ساراه. ۶. سڪ. ۷. مدمستي. ۸. ننڊ. ۹. سوپيا يا لڇا. ۱۰. ٻهچ ارٿاٽ گيان گرهڻ ڪرڻ ۽ گهمڻ] هنن ڌاڻوءَ مان ڊيو شيد ٿئي ٿو. (क्रीडा) جيڪو شيد جڳت کي ليلا ڪرائڻ وارو، (विजिगीषा) ڌارمڪ لوڪن جي جيت چاهڻ وارو (व्यवहार) سڀني وهندڙن جي ساڌن ۽ وسيلن جي ڏيڻ وارو (द्युति) پاڻ پرکاش سرُٻ ۽ سڀني کي پرکاش ڏيڻ وارو (स्तुति) ساراه ڪرڻ جوڳ (मोद) پاڻ آندڙ سرُٻ ۽ ٻين کي آندڙ ڏيڻ وارو (मद) مدمستن کي ڏند ڏيڻ وارو (स्वप्न) سڀني جي وشرام لاءِ راحت ۽ پرليه ڪرڻ وارو (कान्ति) ڪامنا ڪرڻ جوڳ (गति) ۽ گيان سرُٻ آهي، انڪري ان پرمشور جو نالو ڊيو آهي اُٿرا ”यो दीव्यति क्रीडति स देवः“ جو پنهنجي سرُٻ ۾ آندڙ سان پاڻهي ليلا ڪري يا ٻئي جي سهائتا ٻن ڪيل جيان سهج سپاءِ ساري جڳت کي جوڙي ٿو ۽ سڀني ڪيلن جو سهارو آهي [تنهنڪي ڊيو چئبو آهي] ”विजिगीषते स देवः“ جو

[۳] چراچر کي آڏين رکڻ ڪري اڻا سڏبو آهي. هيءُ وياس مٺيءَ جو بڻايل شاربرڪ سولر آهي، جو سڀني کي آندڙ رکڻ اڻا گرهڻ ڪرڻ پوڳي چراچر جڳت جي گرهڻ ڪرڻ وارو آهي، ان ڪري ايشور جا 'ان'، 'آناد'، ۽ 'انا' نالا آهن. هت ئي پيرا ساڳيو ڀاڪ آيو آهي، سو آدرستڪار لاءِ آهي. جهڙيءَ ريت گولر جي ڦل ۾ جيت پٽدا ٿي، ان ۾ ئي رهندا ۽ ناس ٿيندا آهن، تهڙيءَ ريت پرميشور جي اندر ساري جڳت جي اوستا آهي.

۳۹. وسو:- (वस निवासे) [وس=وسط] هن ڌاڻوءَ مان شبد وسو ٿو لهي. "वसन्ति भूतानि यस्मिन्नथवा यः सर्वेषु भूतेषु वसति स वसुरीश्वरः" [لت] وسن ٿا ۽ جو سڀ ۾ وسي رهيو آهي، ان ڪري ان پرميشور جو نالو وسو آهي. ردر [مٿي ڏنل ڌڻون] (रुद्र अश्रुविमोचने) [ردر=روڻ] هن ڌاڻوءَ جي پٺيان ڇڻيڪڙن سان شبد ردر ٺهي ٿو. "यो रोदयत्यभ्यायकारिणो जनान् स रुद्रः" جيڪو خراب ڪم ڪندڙن کي رٿاريندو آهي، ان ڪري ان پرميشور جو نالو 'ردر' آهي.

यन्मनसां ध्यायति तद्वाचा वदति यद्वाचा वदति तत् कर्मणा करोति यत् कर्मणा करोति तदभिसम्पद्यते ।
هي پجرويد جي براهمڻ [شت پٽ] جو وڃن آهي. جهر جنهن ڳالهه جو من سان ڌيان ڪندو آهي، سا واڻيءَ سان چوندو آهي. جيڪي واڻيءَ سان چوندو آهي، تنهن اڻوسار ڪرم ڪندو آهي ۽ جهڙو جهڙو ڪرم ڪندو آهي، تهڙو تهڙو ڦل پائيندو آهي. جڏهن ٻرن ڪمن ڪرڻ وارا جهر ايشور جي نياڻ ٿي ٻڌل ٻڌڻ موجب ڊڪ روپي ڦل پوڳيندا آهن، تڏهن رڻندا آهن ۽ اهڙي پرڪار ايشور کين رٿاريندو آهي. ان ڪري پرميشور جو نالو 'ردر' آهي.

۴۰. نارائڻ:-

आपो नारा इति प्रोक्ता आपो वै नर सूनवः । ता यदस्थायनं पूर्व तेन नारायणः स्मृतः । मनु [१-१०]
جل ۽ جيون جو نالو "نارا" آهي اهي 'اين' ارٿاٽ لواس اسٿان آهن، جنهن جو الهيءَ ڪري سڀني جيون ۾ وياڪ پرميشور جو نالو 'نارائڻ' آهي.

۴۱. چندر:- (चंद्र आह्लादे) [چد=اڻچو، آهلاه] هن ڌاڻوءَ مان شبد چندر ٿو ٺهي. "यश्चन्दति चन्दयति वा स चन्द्रः" جو آندڙ سرُڀ ۽ سڀني کي آندڻ ڏيڻ وارو آهي، ان ڪري پرميشور جو نالو 'چندر' آهي.

۴۲. منگل (मंगि गत्यर्थक) [مگه=گهي=چرپر، ودلا ۽ پراپتي] هن ڌاڻوءَ مان وياڪرڻ جي "مڱرلڇ" سولر دوارا 'منگل' شبد ٺهي ٿو. "यो मङ्गति मङ्गयति वा स मङ्गल" جو پاڻ منگل سرُڀ ۽ سڀني جيون جي ڪلياڻ جو ڪارڻ آهي. ان ڪري ان پرميشور جو نالو 'منگل' آهي.

۴۳. ٻڌ:- (बुध जवगमने) [ٻڌ=سمجھڻ] هن ڌاڻوءَ مان شبد "ٻڌ" ٿو سڏ ٿئي. "यो बुध्यते बोधयति वा स बुधः" جو پاڻ ٻڌي روپ ۽ سڀني جيون جي ٻوڌ جو ڪارڻ آهي، ان ڪري تنهن پرميشور جو نالو ٻڌ آهي.

برهسپتي - مئي آيل ۲۲ ۾ برهسپتي شيد جو آرٽ لکي چڪا آهيون .
 ۴۴. شکر (ईशुचिर् पूतीभावे) [اشچر=پوئر ڪرڻ] هن ڌاڻوءَ مان شيد شڪر ٿو سڌ ٿئي.
 "यः शुचयति शोचयति वा स शुक्रः" جو ائينست پوئر ۽ جنهن جي سنگ ۾ جيتو به پوئر ٿي
 ويندا آهن، ان ڪري ايشور جو نالو شڪر آهي .

۴۵. چنڊجو (चर गतिभक्षणयो) [چر=گني، چر پر، گيان . پراپتي، چر=ڪاڻڻ] هن ڌاڻوءَ
 سان صرف شين سان ملائڻ سان شيد "شنهيشچر" ٿو ٺهي. "यः शनैश्चरति स शनैश्चरः" جو سڀني
 ۾ سهج سڀاءَ وياپڪ، ڌيرج وان آهي، ان ڪري ان پرميشور جو نالو "شنهيشچر" آهي. *
 ۴۶. راهو :- (रह त्यागे) [ره=چڏڻ] هن ڌاڻوءَ مان شيد راهو ٿو ٺهي .

"यो रहति परित्यजति दुष्टान् राहयति त्याजयति वा स राहुरीश्वरः"
 سروب ۾ پير ڪو پڌارٽ گڏيل ڪونه آهي ۽ جو دشمن کي ٽپاڳڻ وارو ۽ پير کي [انهن کان]
 چڏائڻ وارو آهي، ان ڪري ان پرميشور جو نالو راهو آهي .

۴۷. ڪٽو :- (कट निवासे रोगापनयने च) [ڪٽ=رهڻ ۽ روڳ نوارڻ] هن ڌاڻوءَ مان
 شيد ڪٽو ٿو ٺهي. "यः केतयति चिकित्सति वा स केतुरीश्वरः" جو ساري جڳت جي ڪٽ
 جي جاء ۽ سڀني روڳن کان آجو ۽ مڪتيءَ جي پياسن کي مڪتيءَ جي سڀني روڳن
 کان چڏائي ٿو، ان ڪري پرميشور جو نالو ڪٽو آهي .

۴۸. يڄج :- (यज देवपूजासङ्गतिकरणदानेषु) [يڄج=۱. ديو پوجا . ۲. گڏ ٿيڻ . ۳. دان
 ڪرڻ] هن ڌاڻوءَ مان شيد 'يڄج' ٿو ٺهي. "यज्ञो वै विष्णुः" [ارڻات يڄج وڌو آهي] هيءُ
 پراهمڻ گرنت جو وڃن آهي. "यो यजति विद्वद्विरिज्यते वा स यज्ञः" جو ساري جڳت جا پڌارٽ
 ملائي ٿو ۽ سڀني ودوانن جو پوج آهي ۽ برهما کان وٺي سڀني دشمن ۽ منهن جو پوج هو،
 آهي ۽ هوندو، ان ڪري پرماتما جو نالو يڄج آهي، ڇو ته هو هرهند وياپڪ آهي .

۴۹. هوڻا :- (हु दानाऽदनयोः, आदाने चेत्येके) [ه=ڏيڻ، ڪاڻڻ ۽ ڪن جي ويچار انوسار،
 وٺڻ] هن ڌاڻوءَ مان شيد 'هوڻا' ٿو ٺهي. "यो जुहाति स होता" جو ڄمون کي ڏيڻ جوڳن پڌارٽن
 جو ڏاڏا، ۽ وٺڻ جهڙن کي سويڪار ڪندو آهي. ان ڪري ان پرميشور جو نالو هوڻا آهي.
 ۵۰. ٻنڌو :- (बन्ध बन्धने) [بند=بڌڻ] هن شيد مان 'بندو' ٿو ٺهي .

"यः स्वस्मिन् चराचरं जगदबध्नाति बन्धुबद्धमार्त्मनां सुखाय सहायो वा वर्त्तते स बन्धुः"

جنهن پنهنجي اندر سڀني لوڪ لوڪالترن کي نيمن سان ٻڌي رکيو آهي ۽ جو سڳي ڀاءُ
 سمان سڀاڪ آهي، جنهنڪري اهي [لوڪ] پنهنجي پنهنجي گهري ۽ نير کي اورالگهي
 نفا سگهن. ڄڻ ڀائرن جو سڀاڪ ڀاءُ ٿيندو آهي، تيئن پرميشور به پرتوي آڏي لوڪن کي
 ڌار ڌار ڪرڻ ۽ سڪ ڏيڻ وارو آهي، ان ڪري سندس نالو 'بندو' آهي .

* شنهيشچر يا چنڊجو اڪري آرٽ آهي، جو ڌيرج سان هلي. پرميشور ڌيرج وان آهي
 ارڻات هو پنهنجو ڪم نير انوسار ڪري ٿو. هو ماڻهن چيان اُٻهرو ۽ پي نيمو نه آهي، ان
 ڪري کيس شنهيشچر ٿو سڏجي .

”सत्यं ज्ञानमनन्तं ब्रह्म“ [برهم ستمه گيان ۽ اننت آهي] هي ٽيترليم اُپشدد جو وچن آهي. ”सन्तोति सन्तस्तेषु सत्सु साधु तत्सत्यम्“ جيڪي وستو ۽ آهن، تن کي ست سڏبو آهي ۽ انهن ۾ سڀ کان اوچي هئڻ جي ڪري پرميشور جو نالو ستمه آهي.

यज्जानाति चराऽचरं जगत्तज्ज्ञानम् ڪري پرميشور جو نالو گيان آهي.

न विद्यतेऽन्तोऽवधिर्मर्यादा यस्य तदनन्तम् ۽ مرپادا آرٿاٽ هيٿرو ۽ ٻڌهو ويڪرو، لنڊو، وڏو آهي، آهڙي ماپ ڪانهي، تنهن ڪري پرميشور جو نالو ”اننت آهي.“ सर्वेभ्यो बृहत्वाद् ब्रह्म [سڀني کان وڏي هئڻ ڪري برهم ڪولبو اُلس].

۶۱. अनदि :- (हुदात्र दाने) [द = ڏيڻ] هن ڌائوءَ جي اڳيان ’ا‘ وجهڻ سان آدي ۽ ان جي اڳيان न = نه ملائڻ سان انادي شيد ٺهي ٿو.

(१। १। २१) महाभाष्ये यस्मात् पूर्व नास्ति परं चास्ति स अदिरित्युच्यते (۱۱۱۱۱) ۽ ڪجهه نه هجي ۽ [سڀ ڪجهه] پوءِ هجي، تنهن کي آدي چئبو آهي.

”न विद्यते आदिः कारणं यस्य सौऽनादिरीश्वरः“ جنهن جو آدي ڪارڻ ڪوبه ڪونهي، ان ڪري پرميشور جو نالو انادي آهي.

۶۲. आन्द :- (इन्दवि समृद्धौ) [آند = وڌڻ، اوج کي پهچڻ] هن ڌائوءَ جي اڳيان ’ا‘ وجهڻ سان ’آند‘ شيد ٺهي ٿو.

”आनन्दन्ति सर्वे मुक्ता यस्मिन् यद्वा यः सर्वाञ्जीवानानन्दयति स आनन्दः“ جو آند سروب، جنهن ۾ سڀ مڪت جيون آند پائين ٿا ۽ جو سڀني ڌرماتما جيون کي آند ٿو ڏئي، ان ڪري ايشور جو نالو آند آهي.

۶۳. सत :- (अस भुवि) [آس = هئڻ] هن ڌائوءَ مان ست شيد ٺهي ٿو.

”यदस्ति त्रिषु कालेषु न बाध्यते सत्सद् ब्रह्म“ [جو ٽن ڪالن ۾ لغو ٻڌجي يا جنهن جو ٽن ڪالن ۾ ناس لغو ٿئي سو برهم ست آهي] جيڪو سدا ورتمان [موجود] آرٿاٽ پوس [گذريل] پويش [آندڙ] ۽ ورتمان [هلندڙ] ڪال ۾ جنهن جو بدن يا ناس نه ٿئي، تنهن پرميشور کي ”ست“ ٿو چئجي.

۶۴. चत :- (चिती संज्ञाने) [چتي = چيئن] هن ڌائوءَ مان شيد چت ٿو ٺهي.

”यश्चेतति चेतयति संज्ञा पयति सुर्वान् सज्जनान योगिनस्तच्चित्परं ब्रह्म“ [جو سچڻ ۽ يوگين کي چيئن ٿا ۽ سڀ ڄاڻي ٿو سو چت آهي] جو چيئن سروب سڀني جيون کي چيئن ٿا ۽ ڏيڻ وارو ۽ سچ ۽ ڪوڙ جي ڄاڻ ڏيڻ وارو آهي، ان ڪري ڌرماتما جو نالو چت آهي.

۶۵. सज्ज/अन्द सروب :- انهن ٽنهي شيدن وارا ڪڍ مڃهس آهن، انڪري پرميشور کي ’سچڻ/آند‘ چوندا آهن.

۶۶. न्तम :- ”यो नित्यघ्नोऽविनाशी स नित्यः“ [جو سدا اڏول، اُهل ۽ آبشاهي آهي، جن ۾ پدارتن جي هستي آهي.

سو نتيه سڏبو آهي] جو اڇل ۽ آباشي آهي، ان ڪري پرميشور جو نالو 'نتيه' آهي.

۶۷. شق :- (شुद्ध शुद्धी) [شڌ=پوئرا] هن مان شڌ 'شڌ' ٺهي ٿو.
 "यः शुद्धति सर्वान् शोधयति वा स शुद्ध ईश्वरः"
 ڪي پوئرا ڪرڻ وارو آهي، ان ڪري ان پرميشور جو نالو شڌ آهي.
 ۶۸. ٻڌ :- (बुद्ध अवगमने) [ٻڌ=ڄاڻڻ] هن ڌاتوءَ کي 'ڪٽ' پڇاڙي ۾ لڳائڻ سان شڌ ٻڌ ٺهي ٿو. "यो बुद्धवान् सदैव ज्ञातः स बुद्धो जगदीश्वरः" جو سڌا سڀني کي ڄاڻندڙ آهي، ان ڪري پرميشور جو نالو ٻڌ آهي.

۶۹. مڪٽ :- (मुक्त मोचने) [مڪڙي=چونڪارو پاڻڻ] هن ڌاتوءَ مان 'مڪٽ' شڌ ٿو ٺهي. "यः मुञ्चति मोचयति वा मुमुक्षु स मुक्तो जगदीश्वरः" جو سڌا اشدئين کان پري، سڀني موڪش چاهيندڙن کي دڪن کان ڇڏائيندو آهي، انڪري پرماتما جو نالو "مڪٽ" آهي.
 ۷۰. نتيه شق ٻڌ مڪٽ سڀاڻو :- "अतएव नित्यशुद्धबुद्ध मुक्तस्भावो जगदीश्वरः" انهيءَ ڪارڻ ڪري پرميشور جو سڀاڻو نتيه شڌ (ٻڌ) ۽ مڪٽ آهي.

۷۱. نراڪار :- (वृक्ष करणे) [دڪرڻ=ڪرڻ] هن ڌاتوءَ جي اڳيان 'نر' ۽ 'آ' لڳائڻ سان شڌ نراڪار ٿو بڻجي. "निर्गत आकारास निराकारः" جنهنجي ڪا به شڪل ڪانهي ۽ نه ڪڏهن شرار ڌارڻ ڪندو آهي. ان ڪري پرميشور جو نالو نراڪار آهي.
 ۷۲. نورنجن :- (अञ्ज व्यक्तिमलक्षणकान्तिगतिषु) [اڇڙو=پڌرو ٿيڻ، لپيڻ، چمڪڻ اڃا ڪرڻ گهٽ ۽ ڪيان ڪرڻ ڪرڻ] هن ڌاتوءَ مان شڌ 'اڇڻ' ٿو سڌ ٿئي 'نر' اڳاڙي ۾ لڳائڻ ڪري شڌ "نورنجن" ٿو ٺهي.

"अञ्जनं व्यक्तिमलक्षणं कुकाम इन्द्रियैः प्राप्तिश्चेत्यस्माद्यो निर्गतः पृथग्भूतः स निरञ्जनः"
 جيڪو ويڪتي آرٿاٽ آڪرتي [شڪل] مليجڻ آچار، پرين لڇائڻ ۽ اکين آڌي اندرين جي دشمن جي وهنوار کان پري آهي، تنهن ڪري ايشور جو نالو نورنجن آهي.
 ۷۳. گهٽيش، گهٽپتي :- (गण संख्याने) [گهٽ-گهٽ] هن ڌاتوءَ مان "گهٽ" شڌ ٺهي ٿو ۽ ان جي پٺيان "ايش" آڻو "پتي" شڌ لڳائڻ سان گهٽيش ۽ گهٽپتي شڌ ٺهن ٿا.
 "ये प्रकृत्यादयो जहा जीवाश्च गणयन्ते संख्यायन्ते तेषामीशः स्वामी पतिः पाळको वा"

جو پر ڪرتي آڌي ڇڙ ۽ سڀني جيون پرسڌ پڌارتن جو سوامي ۽ پالنا ڪرڻ وارو آهي. ان ڪري ايشور جو نالو گهٽيش ۽ گهٽپتي آهي.
 ۷۴. وشویشور :- "यो विश्वमीष्टे स विश्वेश्वरः" جو سنسار جو اڌشنا [سنپاليندڙ] آهي، ان ڪري ان پرميشور جو نالو وشویشور آهي.

۷۵. ڪوٽسٽ :- "यः कूटेऽनेकविधव्यवहारे स्वस्वरूपेणैव तिष्ठति स कूटस्थः परमेश्वरः"
 سڀني وهنوارن ۾ ويٺڪ ۽ سڀني وهنوارن جو آڌار هوندي به ڪنهن وهنوار ۾ پنهنجي سڙو ڪي نقو بدلائي، ان ڪري پرميشور جو نالو 'ڪوٽسٽ' آهي.
 ۷۶. ديوي :- جيترا آرٿ ديوي شڌ جا لکيا ويا آهن، اوئرا ديوي شڌ جا به آهن.

پرميشور جا نالا ٺهڻي جنس [نر، ماد ۽ جڙ] ۾ آهن. جنن ۾ ”ब्रह्म चित्तिरोश्वरश्चेति“ پهر جنس
 بي جان آهي، ڇت جنس موليٰ آهي ۽ ايشور جنس مذڪر آهي. جتي ايشور جي صفت
 هوندي، اُت ڏيو ۽ جتي ڇت جي هوندي آئي ڏيو. انڪري ايشور جو نالو ”ڏيو“ آهي.
۷۷. شڪتي :- (शक्ति शक्ती) [شڪري = شڪتي] اُن ڌائوءَ مان شيد شڪتي ٿو ٺهي.
 ”शक्तिः सर्वं जगत् कर्तुं शक्नोति स शक्तिः“ جو ساري جڳت جي ٻڌائڻ ۾ سمور آهي، انڪري
 پرميشور جو نالو ”شڪتي“ آهي.

۷۸. شري :- (श्री सेवयाम) (شرح = شيوا) هن ڌائوءَ مان شيد ”شري“ سڏ ٿو ٿئي.
 ”श्रीः श्रीयते सेव्यते सर्वेण जगता विद्वद्भिर्योगिभिश्च स श्रीरीश्वरः“ جنهنجي شيوا سارو سنسار، ودوان
 ۽ ٻوڳي لوڪ ڪندا آهن، ان ڪري پرماتما جو نالو ”شري“ آهي.
۷۹. لڪشمي :- (लक्ष्म दशनाङ्कनयो) [لکش = ڏسڻ، شڪليون ٺاهڻ ۽ نشان ڇڻ] هن
 ڌائوءَ مان لڪشمي شيد ٿي ٿو.

”यो लक्षयति पश्यत्यङ्कते चिन्हयति चराचरं जगदथवा वेदैराप्तैर्योगिभिश्च यो लक्षयते स लक्ष्मी सर्वप्रियेश्वरः“
 جو ساري چراچر جڳت کي ڏسي ٿو، [انڪي] رُوپ ڏئي ٿو، چنھ ٺاهي ٿو، جنن شر پهر جا
 نيت، لڪ، وٿن جا پن، قل، قول ۽ جڙ، پرتوي ۽ جل جا ڪارا، ڳاڙها ۽ آڇا رنگ، مٽي ۽
 پٿر، چنڊ ۽ سورج آدي ٻڌائيندو، سڀ کي ڏسندو آهي ۽ سڀني سينگارن جو سينگار آهي
 ۽ ويد آدي شاسترن ۽ ڌارمڪ ودوان پوڳين جو نشان اُڙات ڏسڻ [ڌيان لائڻ] پوڳ آهي.
 ان ڪري پرميشور جو نالو ”لڪشمي“ آهي.

۸۰. سرسوتي :- (सृ गतौ) [سري = چڙڻ] هن ڌائوءَ مان ’سرس‘ ۽ اُن سان (सतुप) مٿس
 ۽ (बीप) ٿيپ پڇاڙيون لڳائڻ سان شيد سرسوتي ٺهي ٿو.

”सरो विविधं ज्ञानं विद्यते यस्यां चितौ सा सरस्वती“ جنهنکي اٺڪ پوڳن جو گيان اُڙات شيد،
 اُڙت، سبڙ ۽ وهنوار جو گيان ٺيڪ ٺيڪ آهي، انڪري پرميشور جو نالو ”سرسوتي“ آهي.

۸۱. سرو شڪتيمان :- ”सर्वो शक्त्यो विद्यन्तेयस्मिन् स सर्वशक्तिमानेश्वरः“ جو پنهنجي
 ڪارڻ ڪرڻ ۾ ڪنھن ٻئي جي سھائتا جي اڇا ٿيو ڪري ۽ پنهنجي ئي شڪتيءَ سان پنھن
 جا سڀ ڪم پورا ڪندو آهي، ان ڪري پرماتما جو نالو ”سرو شڪتيمان“ آهي.

۸۲. نماڻڪاري :- (णीत्र प्रापणे) [ٽيڇ = ڪٽي وڃڻ] هن ڌائوءَ مان شيد نياڻ ٿو سڏ ٿئي.
 ”प्रमाणैरर्थपरीक्षणं न्यायः“ (پرواڻن يا ثابتين دواڙا وستن جي ڇاڇ ۽ سڏ ڪرڻ کڻي نياڻ ٿو
 ڇڄي) هيءُ وچن نياڻ سوئرن جي وائين مٽيءَ جي ٺهيل ٿيڪا جو آهي.

”पक्षपातरहित्याचरणं न्यायः“ (پڪشپات ڇڏي وهنوار ڪرڻ نياڻ آهي). جيڪي پوڳن آدي
 پرواڻن جي پوک ڪرڻ سان سچ سچ سڏ ٿئي ۽ جيڪو پڪشپات ڇڏي ڌرم سروي وهنوار
 ڪري، تنهنکي نياڻ ڪوٺيو آهي. ”न्यायं कर्तुं शीलमस्य स न्यायकारीश्वरः“ جنهنجو نياڻ اُڙات
 پڪشپات رھت ڌرم ڪرڻ ٿي نياڻ آهي، انڪري پرميشور جو نالو ”نياڻ ڪاري“ آهي.

۸۳. دياو :- (दय दानगतिरक्षणहिंसादानेषु) [دے = ڏيڻ، ڇرڻ، گيان پراڻي، رڪياڻ مارڻ، واپس

هن ڏاٽو مان ”ديا“ شبد ٺهي ٿو۔

“دیتے دے دیتے جانتے گھنیت رکتی هين رکتی يها سا ديا وھي ديا ويھتے يھي س ديا لھ: ٲر مھشور: ”
 جيڪو بي دھائي ڏيڻ وارو، سچ، ڪوڙ ۽ سھي وديائن جي ڄاڻ وارو، سھي ٻين
 ٻرڻ جي رڪيا ڪرڻ وارو ۽ دھڻن کي نڪ نڪ ڏنڊ ڏيڻ وارو آھي، انڪري ٻر مھشور
 جو نالو ” ديا لھ “ آھي .

۸۴۔ ادویت :-

“द्वयोर्भावो द्वाभ्यामितं सा द्विता द्वीतं वा सैव तदेव वा द्वैतम्, नविद्यते द्वैतं द्वितीयेश्वरभावो यस्मिन्स्तदु द्वैतम्।”
 ‘دوئيٽ’ جو گڏجڻ ’دوتا‘ ۽ ٻن جو هجڻ ’دوتائيتي‘ سڃاڻي ٿو ته اهو هڪ ئي شين جي ٻه يا وڌيڪ نسخا آهن، جنهن کي اسان ’دوئيٽ‘ چئبو آهي [انهيءَ (يعني هر پرکار جي شيءِ) کان جو آيو آهي ارڙھ سڃاڻي (ساڳي جائي) جيئن منس جو سڃاڻي پيو منس ٿيندو آهي، وچالي (ٻي جائي) جيئن منس کان ٻن جائيءَ وارا وڻ پير آدي ۽ ”سوگت“ يعني شرير به جيئن اکيل لک، کن آدي انگن جو پيد آهي، اهڙيءَ ريت جيڪو ٻيءَ سو جائيءَ آيا وچالي ايشور يا پنهنجي آتما به نئون جي پيداوار کان رهت هڪڙوئي پر ماڻها آهي، انڪري پر ماڻها جو نالو ”ادويٽ“ آهي.
۸۵۔ فرگن:- ”गण्यन्ते ये ते गुणा वा यैर्गणयन्ति ते गुणाः, यो गुणेश्चो निर्गतः स निगुण ईश्वरः“

جيترا ”سترو“ ”رڄ“ ”نر“ ، * رُڀ، رس، سپرش ۽ گنڊ آدي جڙ پدارتن جا گڻ آهن ۽ اوديا، اليگڙا (ٿوري ڄاڻ) موھ دويش آڳيان آدي ڪلپش جهڙو ڄا گڻ آهن، تن سڀني کان جو پري آهي، انڪري پرماتما جو نالو ”نرگڻ“ آهي، ”الهي“ لاءِ ”अशब्दस्पर्शमरूपमव्ययम्“ آدي آپسندن جو پرماتما آهي، اُڙاٽس هو شهد، سپرش، رُڀ آدي گڻن کان رهت آهي.

۸۶. سگڻ :- ”यो गुणैः सह वृत्तं स सगुणः“ (جنهن ۾ گڻ هجن، سو سگڻ آهي) جنهن ۾ سمورو ڪيان، سڀ سڪ پوئڙائي ۽ انت بل آدي گڻ آهن، انڪري پرميشور جو نالو ”سگڻ“ آهي. جيئن پوئڙي گنڊ آدي گڻن ڪري سگڻ ۽ اڃا آدي گڻن نه هئڻ ڪري نرگڻ آهي.

۸۷. **انٿريامي:-** "अन्तर्यन्तु नियन्तुं शीलं यस्य सोऽयमन्तर्यामी" [جنهنجو ڪم آهي ته اندران ٿي اندران هر وسيلو کي نيم ۾ رکي، سو آهي انٿريامي.] جو سڀني پراڻي ۽ اُپراڻي (ڄڻ ۴ چيٽن) روپ جڳت ۾ اندر واپس ٿي، سڀني کي نيم ۾ ٿو هلائي، انڪري پرميشور جو نالو "انٿريامي" آهي.

۸۸۔ ڈرم راج :- ”यो धर्मे राजते स धर्मराजः“ جو ڈرم سان ٿي پرڪاشمان ۽ اڌرم کان چٽل، ڈرم جو ئي پرڪاش ڪري ٿو، انڪري امڙور جو نالو ”ڌرم راج“ آهي.

۸۹۔ ڀرم :- (यमु उपरमे) [ڀر=هٽڻ يا هٽائڻ] هن ڌاتوءَ مان شيد ’ڀر‘ ٿو ٺهي.

٩٠. پڳوان :- (भज सेवायाम्) [پڇ=شيرا پوڄا] هن ڌاتوءَ مان شبد ”پڳ“ ۽ اُن ٿي ٿو ۽ اُنڀاءَ جي ڪمن کان پري رهي ٿو، اُنڪري پرمشور جو نالو ”نم“ آهي.

● رُوپ = شکل، رس = سواد، سپرش = چھٹا، گڈ = بوء، سب = اسٽرلا، رج = چرچر، لمر = نستي.

پڇاڙيءَ ۾ مٿي لڳائڻ سان پڳوان شيد ٿو سڌ ٿئي. ”**بھگ: सकलैश्वर्यं सेवनं वा विद्यते यस्य स भगवान्**“ جو سمورو ٿيڻ ۽ شڪتيءَ وارو ۽ پڇڻ (شيوا پوجا) جي پوڪه آهي، انڪري پرميشور جو نالو ”پڳوان“ آهي.

منو اڳ ۾ ٿڌل :- (मन् ज्ञाने) [من=ڄاڻڻ] هن ڌاڻوءَ مان شيد ’منو‘ ٿو ٺهي. ”**यो मन्यते स मनुः**“ جو منو ارڻات کيان سروب ۽ مڇي جي پوڪه آهي، انڪري ان ايشور جو نالو ”منو“ آهي. ۹۱. **پروش :-** (वृषालनपूरणयोः) [پري=پالڻ ۽ پُر پور ٿيڻ] هن ڌاڻوءَ مان ”پروش“ شيد ٺهي ٿو. ”**स्वव्याप्त्याचराऽचरं जगत् पृणाति पूरयति वा स पुरुषः**“ جو ساري جڳت ۾ پُر پور ٿي رهيو آهي، انڪري ان پرميشور جو نالو ”پروش“ آهي.

۹۲. **وشومير :-** (दुभृव धारणपोषणयोः) [دِيرج=سهارو ٿيڻ ۽ پالڻ] هن ڌاڻوءَ جي اڳيان شيد ”وشو“ لڳائڻ سان ”وشومير“ شيد ٺهي ٿو.

”**यो विरवं विभक्तिं धरति पुष्णाति वा स विश्वम्भरो जगदीश्वरः**“ جو جڳت جو آڌار آهي ۽ انجي پالنا ڪري ٿو، انڪري ان پرميشور جو نالو ”وشومير“ آهي.

۹۳. **ڪال :-** (कल संख्याने) [ڪل=ڳاڻڻو] هن ڌاڻوءَ مان شيد ڪال ٿو ٺهي. ”**कलयति संख्याति सर्वान् पदार्थान् स कालः**“ جو جڳت جي سڀني پدارتن ۽ جيون کي ڳڻي ٿو (سندن ڳاڻڻو ڄاڻي ٿو) انڪري ان پرميشور جو نالو ”ڪال“ آهي.

۹۴. **شمش :-** (शिव विशेषणे) [شلي=پڇاڙيءَ جو بچڻ] هن ڌاڻوءَ مان شيد شمش ٿو ٺهي. ”**य शिष्यते स शेषः**“ [جو اُٺ ۾ بچي، سو آهي شمش]. جو اُٺي ۽ پرله کان بچيل آهي، انڪري ان پرماتما جو نالو ”شمش“ آهي. ❀

۹۵. **آپت :-** (आप्त व्याप्तौ) [آپ=وڌائڪ ٿيڻ] هن ڌاڻوءَ مان شيد آپت ٿو ٺهي. ”**यः सर्वान् धर्मात्मन आप्नोति वा सर्वधर्मात्मभिराप्यते छलादिरहितः स आप्तः**“ جو سڄو اُپديش ڪرڻ وارو، سڀني وڌائڻ جو پندار سڀني ڌرماتمان سان مليل ۽ جو ڌرماتمان دوارا پراپت ٿيڻ وارو ۽ جو چل ڪپت رهي، انڪري ان پرماتما جو نالو ”آپت“ آهي.

۹۶. **شڪر :-** (शुक्ल करणे) [ڪري=ڪرڻ] هن ڌاڻوءَ اڳيان ”شم“ وجهڻ سان شيد شڪر ٿو ٺهي. ”**यः शुक्लयाण सुखं करोति स शङ्करः**“ جو ڪلياڻ ارڻات سک جي ڪرڻ هارو آهي، انڪري ان پرميشور جو نالو ”شڪر“ آهي.

۹۷. **مهاديو :-** ديؤ شيد جي اڳيان ’مهت‘ شيد وجهڻ سان ”مهاديو“ شيد ٺهي ٿو. ”**यो महतां देवः स महादेवः**“ جو مهان ديؤن جو به ديؤ ارڻات وڌائڻ جو به وڌوان، سورج اڌي پدارتن جو پرڪاشڪ آهي، انڪري ان پرماتما جو نالو ”مهاديو“ آهي.

۹۸. **پريم :-** (प्रीत् तर्पणे कान्तौ च) [پريچ=ٽرپي ۽ لاڄا] هن ڌاڻوءَ مان شيد ”پريم“ ٿو ٺهي. ”**यः पूणाति प्रीयते वा स प्रियः**“ جو سڀني ڌرماتمان جي مڪتي چاهيندڙ ۽ پاڻ ماڻهن کي پوسن ڪري ۽ جنهنجي ڪامنا سڀني کي ڪرڻ گهرجي، انڪري ان پرميشور جو نالو ”پريم“ آهي.

❀ پرماتما نه آڻين ٿيندو آهي ۽ نه لاس.

۹۹. سويمپو:- (भू सतायाम्) [يُو=هڻڻ] هن ڏاڏو جي اڳيان شيد "سيوم" وجهڻ سان "سويمپو" شيد سڏ ٿو ٿئي. "यः स्वयं भवति स स्वयम्भूरीश्वरः" جو پاڻ کان پاڻهي آهي ۽ ڪنهن ان کي ائين نه ڪيو آهي، انڪري ان پرماتما جو نالو "سويمپو" آهي.

۱۰۰. ڪوي:- (कु शब्दे) (क=شيد) هن ڏاڏو مان شيد "ڪوي" ٿو ٺهي. "यः कौति शब्दयति सर्वा विद्या स कवीश्वरः" ڪرڻ وارو ۽ ڄاڻ وارو آهي، ان ڪري پرميشور جو نالو ڪوي آهي.

شو اڳ ۾ ڏنل ۱۱ (शिव कल्याण) [شو=ڪلياڻ] هن ڏاڏو مان شو شيد ٺهي ٿو. "बहुलमेतन्निदर्शनम्" [ولاء ڪرڻ جي وڃڻ] انوسار "شو" کي ڏاڏو ڪري ليکيو ويو آهي، جو سک سروب ۽ سک داتا آهي، انڪري پرميشور جو نالو "شو" آهي.

پرميشور جا ائنت نام:- پرميشور جا نه اهي سؤ نالا لکيا ويا آهن، پر انهن کانسواءِ پرماتما جا اڻ ڄاتل نالا آهن. جئن پرميشور جا ڳڻ، ڪرم ۽ پاو ائنت آهن، تئن سندس نالا به ائنت آهن. انهن مان هر هڪ ڳڻ، ڪرم ۽ سپاءِ جي موجب الڳ الڳ نالو آهي. انڪري هي منهنجا لکيل نالا ائين آهن، جئن سمند جي سامهون هڪ پوند، جو نه ويد آدي شاسترن ۾ پرماتما جا ڳڻ، ڪرم، سپاو ائنت ورتل ڪيل آهن، جنهي پڙهڻ پاڙهڻ مان ڄاڻ ٿي سگهندي آهي ۽ ٻين پدارثن جو گيان به انهنکي پورو پورو ٿي سگهندو آهي، جي ويد آدي شاستر پڙهندا آهن.

منگلا چرڻ جو نه ڪهو ويو آ:- (پوشن) جئن ٻيا گرنت ٺاهيندڙ لوڪ منڊ ۾، وچ ۾ پڇاڙي ۾ منگلا چرڻ (شپ ڪامنا) ڪندا آهن، تئن اوهان چو نه ڪجهه لکيو، نه ڪيو! (اُتر) اسان کي ائين ڪرڻ نه چڱائي. چو نه جو منڊ، وچ ۽ انت ۾ منگل ڪندو، نه اُنجي پستڪ جي منڊ وچ ۽ انت جي وچ ۾ جيڪو لکيل هوندو، سو امنگل (اشپ يا خراب) ٿي رهندو. انهيءَ لاءِ "फलदर्शनाच्छ्रितितश्चेति" मङ्गलाचरणं हि سانڪيه (اڌياء ۵-۱) شاستر جو وڃڻ آهي. هنجو ٽالهرج هيءُ آهي ته جا پرميشور جي نياءِ (ٽي ٻڌل) پڪيشاف کانسواءِ سڄي ويد ۾ ڏنل ايشور جي آڳا آهي، انهن ئي جيئن جو ٿيئن، سدائين ۽ هر هنڌ هلڻ، منگلا چرڻ ٿو چئجي. گرنت جي منڊ کانوئي پڇاڙي ۽ ٽالين سچ سچ لکڻ ٿي منگلا چرڻ آهي، نه ائين جو هڪ هنڌ منگل ۽ ٻئي هنڌ امنگل لکيو وڃي.

پستڪ جي آرٽپ ۾ اوم يا ائ:- مهاتمان مهارشمن جا ليک ڏسو.

॥ तानि सेवितव्यानि नो इतराणि यान्यनवद्यानि कर्माणि तानि ॥
 جو وڃڻ آهي. هي ٻاڪروا جي ننڍا کان رهند ڏرم جا ڪم آهن، سي ئي اوهانجي ڪرڻ پوک آهن، اڏرم جا ڪم نه انڪري هاڻوڪن پستڪن ۾ شوي گهڻيڻا نه، سبتاراما پيام نه، رڌاڪر شتا پيام نه، شري گروچرڻ ونداپيام نه، هنومتي نه، درگايت نه، وانڪا نه، پيروا نه، شوا نه، سرسوت نه، نارايڻا نه، ائيادي ليک ڏسڻ ۾ ايندا آهن. چڪي ٻڌيمان لوڪ ويد ۽ شاسترن جي ورڌ هڻڻ ڪري مقيا ئي سمجهندا آهن، چو نه ويد ۽ رشن جي گرنتن ۾ ڪٿي به اهڙو منگلا چرڻ ڏسڻ ۾ نٿو اچي. ۽ اوش (رشن جي)

گرتن ۾ 'اوم' ۽ 'آت' شبد ڏسڻ ۾ اچي ٿو. ڏسو: "अथ शब्दानुशासनम्" [هيءَ وياڪرڻ جو سؤٽر آهي] | अथेत्ययं शब्दोऽधिकारार्थः प्रयुज्यते | [هت 'آت' شبد وديا جي اڌڪار يا آرٽپ ڪرڻ لاءِ ڪم ۾ آندو ويو آهي] هي وياڪرڻ مهيايشم [مان آهي]. "अथातो धर्मजिज्ञासा" هي پورو مهمانسا [جو پهرين سؤٽر آهي]. | अथेत्यानन्तर्ये वेदाध्ययनानन्तरम् | [هتي شبد 'آت' جي معنيٰ آهي کان پوءِ يعني ويد جي پڙهڻ کان پوءِ برهم جي کوج ڪريو] "अथातो धर्मं व्याख्यास्यामः" هيءَ وئيشيشڪ درشن [جو پهرين سؤٽر آهي]. | अथेति धर्मकथनानन्तरं धर्मलक्षणं विशेषेण व्याख्यास्यामः | [ڌرم جي ڦرڻ ڪرڻ کان پوءِ ڌرم جي وچور سان ٽيڪا لکي وڃي ٿي. يعني آت جي معنيٰ آهي 'کان پوءِ']. "अथ योगानुशासनम्" هي يوگ شاستر [جو پهرين سؤٽر آهي]. | अथेत्ययमधिकारार्थः | [هت به آت آرٽپ ڪرڻ جي آرٽ ۾ آهي]. "अथ त्रिविधदुःखात्यन्तनिवृत्तिरत्यन्तपुरुषार्थः" | [هي سانگهه درشن جو پهرين سؤٽر آهي]. | अथासारिकविषयभोगानन्तरं त्रिविधदुःखात्यन्तनिवृत्त्यर्थः प्रयत्नः कर्तव्यः | [کان پوءِ ٽن پرڪارن جي دڪن کان چٽڻ جو پتن ڪرڻ گهرجي]. "अथातो ब्रह्मजिज्ञासा" هي ويدانت [جو پهرين سؤٽر آهي]. | अथातुष्टयसाधनसम्पत्त्यनन्तरं ब्रह्मजिज्ञासम् | [چئن ساڌن جي سماپت ڪرڻ کانپوءِ برهم جي کوج ڪجي]. | औमित्येतदक्षरमुद्गीथमुपासीत | [هي چالندوگهه اڀشد جو وچن [پهرين سؤٽر آهي. اوم، سنسار جو سوامي، اسانگي ويجهي ۾ ويجهو، سڀني کان اوچ، نهايت پوڄا جي برک ۽ سرو ويائي آهي]. "औमित्येतदक्षरमिदं सर्वं तस्योपव्याख्यानम्" | [هي مالندوگهه اڀشد جي منڍ جو وچن آهي. اوم جو ناش ٿو ٿئي، ٽنهنڪي ٺيڪ ٺيڪ برکيت ڪري ٿو]. اهڙيءَ ريت ٻين دشمن منهن جي گرتن [جي آرٽپ] ۾ شبد "اوم" ۽ "آت" لکيل آهي. ساڳيءَ ريت (अग्नि इह, अग्नि, यो त्रिषताः परियन्ति) 'اگني' ۽ 'آت' 'اگني' "ني ٽر شپتا پريمنتي" آهي شبد چٽي ويدن جي آڌ ۾ لکيل آهن. "شري گيشاهه نمه" لبادي شبد ڪٿي به ڪول آهن. لائن ويد جا ڇاڻو، جي ويد جي آڌ ۾ "هري اوم" لکندا ۽ پڙهندا آهن، سو پوراڻڪ ۽ تالترڪ لوڪن جي ڪوڙيءَ ڪلهن مان سکيا آهن. ويد آڌي شاسترن جي آڌ ۾ هري شبد ڪٿي به ڪول آيو آهي، انڪري گرتن جي آڌ ۾ شبد "اوم" ۽ "آت" ئي لکڻ گهرجي.

هي ٿوروئي ايشور وشيه ئي لکيو ويو آهي. هنڪان پوءِ سکيا وشيه ئي لکيو ويندو. شريمد سوامي ديانند سرموئيءَ جو رچيل سندس پاشا سان سينگاريل ستبارت پرکاش جو پهرين سمناس برمانما جي نالن جي سنهد ۾ سماپت ٿيو.

❖ مڪتيءَ جا چار ساڌن مڃيل آهن. ۱- وواڪ=چڱي مٺي جي نمونو؛ ۲- وبراڳ=دلپوي موهه ممتا جو ٺاڳ؛ ۳- شت سمپتي آرٿاڻ شرم=من جيٽڻ، دم=اندرون کي پاپ کان روڪڻ، آبروي=بريءَ سنگت جو ٺاڳ، ٽيڪشا=سڀني اوسٿائن ۾ هڪجهڙو رهڻ، شرڌا=ويد آڌيءَ ۾ شرڌا، سماڌان=چمت جو ايڪاگر ڪرڻ ۽ ۴- مڪشتو=موڪه جو چاهه.

پهرئين سلاسل جون ٽيٽيون

نوٽ:- هي ٽيٽيون گجراتي، انگريزي، اردو ۽ ڪلاڪي واري هندي ستيارت پر ڪاش جي آڌار تي تيار ڪيون ويون آهن ۽ پڻ پنڊت لاسرام جي پاسڪر پر ڪاش ۽ پنڊت وچسپتي ايم. اي جو ستيارت پر ڪاش پيشه ڏيان ۾ رکيا ويا آهن.

ڪيترا لوڪ پوري ڄاڻ نه هئڻ ڪري چوندا آهن ته جنهن اوم شيد کي آري سماج پرماتما جو سڀني کان اتم نالو ڪري سمجهي ٿي، سو ويد ۾ ڪٿي به نٿو ملي. اوم شيد يجر ويد جي چاليهن آڏاء ۾ ۲ دفعا آيل آهي. هڪڙو ۱۷ منتر ۾ ”ओं खं ब्रह्म“ ۽ ٻيو ۱۵ منتر ۾ ओं क्रतो स्मर सागै रित यज्रुद आदयै ٻئي جي منتر ۱۳ جي اُتسڙ پاڳ ۾ ओं प्रतिष्ठ वाक् پيل آهي ۽ ٻيا ٻه ڪنهن منتر ويد ۾ آهن.

ا 'अ', ا 'इ', ا 'उ', ا 'म', اوم جون ٽي ماترائون آهن ۽ انهن ماترائن مان هر هڪ مان سوامي جن ۳-۳ آرٽ ڪڍيا آهن ۽ پڻ ائمن ڇيو آهي ته ٻين نالن جو پاڻ به اوم شيد مان نڪري ٿو. سوامي جن جو اهو ليکڪ پراچين شاسترن جي آڌار تي آهي. ا 'अ' جي سنڀند ۾ مانڊو ڪيو اُپنشد ۾ چيل آهي ”जागरितस्थानो वैश्वानरो ऽकारः प्रथमा मात्रा“

پهرين ماترا ا 'अ' جاڳرت اسٽان منجهان ويٺوارن جو آرٽ نڪري ٿو. جاڳرت اسٽان اهو آهي، جنهن دواران سمنار سدا نيم ۽ پڙ بند ۾ هلي رهيو آهي. ويٺوارن ۽ وشو ۾ ڪو پيد ڪو نه آهي. جئن 'उ' ويٺوارن جو پهرين پاڳو وشو آهي، تئن 'अ' جو پهرين پاڳو 'अ' آهي. جئن 'इ' واطي ۾ ويٺو آهي، آرٽات 'अ' ٻن هڪ به اکر اُچاري نٿو سگهجي، تئن 'अ' ۾ پيل 'अ' پرماتما جي ويٺاڪتا ۽ جاڳرتي ڏيکاري ٿو. انهيءَ ڪري اوم جي 'अ' جو آرٽ وشو آهي. شري گوروڻاد اُچار به چيو آهي:-

विश्वस्यात्त्वविशयांमादि सा मान्यमुत्कृष्टम् । मात्रा सद्यप्रतिपत्तिः स्यादाप्तासामान्यमेन ॥ कारिका १८ ॥
اوم جي ”अ“ دواران ”وشو“ کي ”अ“ ڪونهيو ويو آهي، انهيءَ مان اُڏاڏي ۽ ويٺاڪ به آرٽ نڪرن ٿا. آند گريءَ جي ٺيڪا ۾ چيل آهي:-

॥ विश्वस्यवैश्वानरस्य जगद्रव्याप्तिश्चतयवष्टमेन स्पष्टयदि ॥
ساڳيو آرٽ ڏٺو ويو آهي. ويٺوارن اُگنيءَ جو آرٽ به ڏئي ٿو، سا ڳالهه شيد ڪلپ ڏرم ڪوش ۽ ائپتي جي ڊڪشنريءَ ۾ لکيل آهي. ”ويدانت سار“ [ڪنڊ ۱۷] ۾ لکيل آهي:-
वैश्वानरो अर्थात् विश्वानर अग्नौ अस्ति ॥ १ ॥
اُڙٽات ويٺوارن کي وراڊ به ڪونهيو آهي. اها ڳالهه شپيت پراهمڻ [۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲] ۾ به چيل آهي. ॥ विराडग्निः ॥ وراڊ ٽي اُگني آهي.

’अ‘ جا آرٽ رشيءَ ”هرثيه گري“ ”وايو“ ۽ ”تجس“ ڪيا آهن. مانڊو ڪيو اُپنشد ۾ لکيل آهي. ॥ १० ॥ स्वप्न स्थानस्तेजस उकारो द्वितीया मात्रा ॥ ”تجس“ سوپن اسٽان ۾ ”تجس“ جو آرٽ ڏيکاري ٿي. جڳت جي سمهڻ جو هنڌ يا ”سوپن اسٽان“ ايشور ٽي آهي. ائپتي

جي ڊڪشريءَ ۾ لکيل آهي. 'ا' آرٿاٽ "ٽئجس" يعني سڀا ڏيندڙن آتماڻن جي آتما. ॥ اٽڪرش 'ڪرش' ڏانءُ مان ٻڌيو آهي، جنهنجو آرٿاٽ آهي ڪينچڻ يا چتر لاهڻ. انهيءَ جو پاڻ لاهو ٿيو ته 'ا' جو آرٿاٽ آهي رڻا رڻڻ ۽ اٽڪي ڪم ۾ اٽڪ. ڪوڙياد آچار به لکيو آهي :-

تैजसस्थीरव विज्ञान उत्कर्षो हृष्यतेस्फुरम् । मात्रा सम्प्रतिपतो स्यादुभयत्वं तथाविधम् ॥

آرٿاٽ 'ا' ٿڙڻ، ڪٽڻ، وڌڻ ۽ مٿي وڃڻ جو آرٿاٽ ڏيکاري ٿو، ٽئجس جو به ساڳيو آرٿاٽ آهي. اُمر اُملندو آهي ته 'او' ٿي پوندو آهي. جئن گل ٿو ٺندا آهن، تن شمع به ٿو ٺندا آهن. ٽئجس جو آرٿاٽ آهي ڇمڪڻ، شڪتيءَ جو وڌڻ آدي.

"ٽئجسوي" "هرٿيه گرپ" آهي. هرٿيه گرپ آرٿاٽ ڇمڪندڙ پدارٿن جو گرپ يا سمهڻ جو اسٿان. شري شڪر آچار به مالڊوڪيه اُپشڊ جي پاشيه ۾ لکيو آهي. ॥ तैजसी हिरण्यगर्भः ॥ شپٽ ۾ وري چيل آهي. ॥ प्रजापतिवैहिरण्यगर्भः ॥ وائو جو ڀاءُ به 'ا' ۾ سمايل آهي. ٽئجسوي براهمن [۱، ۹، ۲، ۳] ۾ چيل آهي. - तेजोवैवायुः तेजो तेजो ٿي وائو آهي. ائٽريه ۾ وري چيل آهي. ॥ २६ । ४ । प्रजापतिः पवमानेः प्रजापतिः वायुद्विप्रजापति स्तदुक्तमृषणा पवमानेः प्रजापतिः ॥ آهي. ॥ वायुः ॥ अनिस्तमितादेवता यद वायुः ॥ اُن جو نالو وائو آهي. جئن وائو هلندڙ آهي، 'ا' به اکرن سان گڏجي منجهن سر اُٿلن ڪري ٿو.

مڪار مان رشيءَ "ايشور" "آدنيه" ۽ "پراجي" آرٿاٽ ڏنا آهن. مالڊوڪيه ۾ چيل آهي. ॥ ११ ॥ सुषुप्तस्थानः प्राज्ञी मभारस्तृती या मात्रा ॥ مان "سشپٽ اسٿان" ۽ "پراجي" جو آرٿاٽ لکري ٿو. پرليه سمي ۾ اٿوا گهريءَ ننڊ جي ويلي ڀڳوان ساڳي سرُوپ رهي ٿو. لانڪري کيس "سشپٽ اسٿان" ڪري ڪوٺجي ٿو. انهيءَ اوسٿا ۾ پرماتما جي شڪتي بنا ووڪ ٿوڪ جي پُورڻ رُوپ ۾ ڇمڪندي رهي ٿي. تنهن ڪري منجهانئن ايشور جو شڪتيدان آرٿاٽ لکري ٿو. ڪوڙياد آچار به لکيو آهي :-

ममारभावे प्राज्ञस्य मानसा मान्य मुच्यते । मात्रा सम्प्रति पेतंतु लय सा मान्यमुच्यते ॥ २६ ॥

ٽائيجر آهي ته 'م' جو آرٿاٽ آهي ماڀڙ ۽ 'ما' جو آرٿاٽ آهي ماڀو. 'م' ۽ "پراجي" ٻنهي ۾ ماڀڙ جو ڀاءُ ساڳيو آهي. پراجي آهي شائتيءَ واري اوسٿا، جنهن مان ٽئجس ۽ وشو جون اوسٿائون نڪري پڌريون ٿين ٿيون. آرٿاٽ ٻئي اوسٿائون پراجي سان ماڀيون ۽ بند ٿيون پيون آهن، تنهنڪري 'م' مان پراجي جو آرٿاٽ لکري ٿو. جيڪڏهن ٻنهي ماڀرائن جو ويچار ڪجي ته 'م' ۾ ٻئي ماڀرائون اچي له ٿيون ٿين. هونئن به 'م' پريون ويجهن (حرف صحيح) آهي. سشپٽ اوسٿا ۾ به سڀ ڪجهه له ٿو ٿئي. انهيءَ ئي پرليه جي ويچار سان گڏ سمي جو ويچار به رکيل آهي. اٽڪ اڪري ڪوش ۾ 'م' جي معنيٰ سمو ۽ آرٿاٽ ٿيل آهي ۽ سمي جو ساڄو آدنيه [سج] آهي، تنهنڪري 'م' مان آدنيه جو آرٿاٽ لکري ٿو. آدنيه، ايشور، ٽيج وارو ايشور، سيني کي له ڪرڻ وارو ايشور. رشي ديواند ايشور جي جدا جدا نالن جا جيڪي ڏاڻو ڏنا آهن، تن مان ڪن تي آڪشپ

کيا ويا آهن ۽ ڪن سمجهائين ٿي پڻ وروڌي ٿيڪا ٺيڻي ڪئي ويئي آهي. انهن مان ڪن جو سمانڌان هت ڪڍي ٿو.

رشي ڏيانند ”پرٿوي“ شيد پرٿ = وڇائڻ ڏانءُ مان ورتو آهي. ان ئي کي ماڻهو شڪا ڪندا آهن. پر هو اها ڳالهه وساري ٿا ڇڏين ته ڏاڻن جا اٺيڪ اُرت ٿيندا آهن. ”ماڌوي ڏاڻو“ ۾ اها ڳالهه ڏيکاريل آهي. پڻ ”مهاپاشي“ ۾ پانچلي رشيءَ چيو آهي ته ڏاڻن جا گهڻي اُرت ٿيندا آهن. جئن ”وڇي“ [वपि] جو اُرت وار وڇائڻ ۽ ڪاٺ ٻڌي آهن. رشيءَ جو ليڪه باڪل پررو آهي. ”پرٿ“ ڏانءُ سان ”شون“ پڇاڙي لڳائڻ ڪري پرٿوي شيد ٺهي ٿو. [१] مٿي ۽ آڻند [۱۰۵] ۾ پرماتما جا جيڪي نالا ڏنل آهن، جئن ته ان، ٻر، وشو آدي، انهن ۾ هڪڙو پرٿوي به آهي.

[७] تراڪار [१] شيد جو وستار سوامي جن هن ريت ڪيو آهي: निर्गतः आकारात्स निराकारः. انهيءَ ئي به لوڪن اعتراض ورتو آهي. ڇي هي وياڪرڻ ڪري آشد آهي ۽ پڻ ان مان تراڪار جو اُرت سد لغو ٿئي. وروڌي جيڪڏهن اشتاذبائيءَ جي ٻئي آڌاءَ جي ٻئي ڀاءُ جو ۱۸ سؤتر ڏسندا ته کين پتو پوندو ته رشيءَ جو ليڪ هر طرح ليڪ آهي. ٻيو اهو پڻ اعتراض آهي ته سؤتر جو مطلب آهي ته ”آڪار مان جيڪو نڪتو“ يعني اصل ڀڳوان کي آڪار هو، اهو اُرت ڪيڏ سراسر غلط آهي. ”تراگته آڪارات“ جو مطلب آهي ته جنهنڪي آڪار آهي ئي ڪو، جئن بچروڊ جي ۴۰ آڌاءَ ۾ ”سهر بکات“ جو اُرت اهو نه آهي ته جو هر هنڌ وڃي ٿو، پر اهو ته هو هر هنڌ سدائين موجود آهي. جئن رگويڊ [۱، ۵۱، ۱۴] ۾ ”لرڪ“ جي ڪري اهو اُرت ٿيو ڪڍجي ته ڀڳوان جو پهريون ڪو مددگار هو ۽ پوءِ هُو ڀڄي ويو، پر اهو اُرت ڪڍجي ٿو ته ڀڳوان کي جڏهن ڪو سهاڪ ٿيندو ئي ڪو نه آهي ته هُو هر هڪ ڪم پنهنجي سر ئي ڪندو آهي. تراڪار نالو گوپال سهرنام [۸۹] ۽ شو سهر [۳۵ ۽ ۸] ۾ پڻ ڏنل آهن.

[१] سروشڪتيمان [۷۷] شيد جي اُرت بابت به سوامي جن ۽ ٻين لوڪن جي وچ ۾ پيد آهي. ٻين وارو اُرت وٺبو ته سوال ٿيندو ته ڇا ڀڳوان هر ريت پاڻ جهڙو هڪ ٻيو پرماتما ٺاهي سگهي ٿو يا ڇا هُو ڪا اهڙي وسڻو ٺاهي سگهي ٿو، ڇا هو پاڻ نه کڻي سگهي. لائين ڪرڻ آسمو آهي. ٻيو جيڪو ايشور ٿيندو سو ٿيندو بڻايل، انهيءَ ڪري پهرئين مثل ڪين ٿيندو. جي ڀڳوان اهڙي شيءِ بڻائي، ڇا هُو کڻي نه سگهي ته پوءِ به سندس شڪتيءَ تي حد پئجي ويئي. انهيءَ ڪري سوامي جن جو اُرت ئي ليڪ آهي.

[७] نياءَ ڪاري [۸۲] جي ڏاڻو سوامي جن गोब प्रापणे ڏني آهي. وروڌي چون ٿا ته سوامي جن جي ڏاڻو ليڪ نه آهي، انڪري इण गतौ ٿيڻ گهرجي. جيڪڏهن آهي پاڻر اشتاذبائيءَ جي ٽئين آڌاءَ جي ٽئين ڀاءُ جو ۱۲۲ سؤتر ڏسندا ته کين پڪ ٿيندي ته سوامي جن ليڪ آهن. [७] ادوئيٽ [۸۴] وچاهه شيد جي وياڪيا ڪندي ۱۸۷۵ واري ستيارت پرکاش ۾ هيءَ شيد پيل آهي. ”نياءَ ڪاري ٿيڻ ڀڳوان جو سراوڻ ڪو آهي.“ پر ميسور کان پڻ انياءَ وارن

ڪن وارو اٽي سماء وارو ايشور، جتن خدا جو وروڌي شيطان آهي، ڪونه ٿيندو آهي. [۷] "शिव कल्याणे" شُ = ڪلياڻ ڌاتوءَ تي به ڪن جي شڪا آهي، هي ڌاتو پاڻي مٽيءَ ڪونه ڏنو آهي ۽ رشي ڊيانڊ پڻ اهڙو اشارو ڪيو آهي. ممڪن آهي، ته ڪن ٻين وياڪڙن ۾ پڻ ڏنل هجي، پر جي نه هجي ته به پاڻي جي لکڻ اٺواسر پڇاڙيءَ کي ڏسي ڌاتوءَ جو ۽ ڌاتوءَ کي ڏسي پڇاڙيءَ جو اٺوسان ڪري سگهجي ٿو. اٺادي ڪوش جي پهرئين باد جي ۱۵۳ سؤٽر تي "پتو جي ڊيڪٽ" لکيو آهي ته جنهن ۾ سڀ سمجهندا آهن، سو شو آهي. سمجهڻ جو آرٽ وشرام سک ۽ ڪلياڻ به آهي، ان ڪري به رشيءَ جو ڪمن نيڪ آهي.

[۸] رشي ڊيانڊ هن سمناس ۾ پڳوان جا رڳا ۱۰۰ نالا ڏيکاريا آهن، پر آهن اٺيڪ ۽ گهڻو ڪري اهڙيءَ ريت سنسڪرت ڌاتن مان ڪڍي سگهجن ٿا ۽ نيڪ نيڪ آرٽ ٻڌائي سگهجي ٿو. نه رڳو هن ڏيک جي پاشائن جا نالا اهڙيءَ ريت سنسڪرت وياڪڙن دواران بيهاري سگهجن ٿا پر ٻين پاشائن ۾ به جيڪي ايشور جا نالا آهن، تن جو سنڀڌ سنسڪرت ڌاتن سان ڪري سگهجي ٿو. جتن نه رومن پاشا جو "جوپيٽر" شبد سنسڪرت جي ڏيو ۽ پتر مان ٺهيو آهي ۽ يولائي نالو "زئوس" نه ساڳي ڌاتوءَ مان لکيو آهي.

مصر جو "ت" نالو سنسڪرت جي ڌاتوءَ अत آرٽ 'بيھڻ' مان ٺهيو آهي. انگريزي "گاد" يا گوڊ لفظ مان لکيو آهي يا 'گو' ڌاتوءَ مان، جنهن مان انگريزي لفظ ٺهيو آهي، تنهن مان لکيو آهي. عربي نالو اٽل سنسڪرت "اڙي" يعني 'ساراه ڪرڻ' مان ٺهيو آهي. ٻي هڪڙي خبري جا پانڪن کي ڏسڻ ۾ ايندي، سا هيءَ آهي ته ويدڪ ڌرم جا ايشوري نالا ٽنهي جنس ۾ اچن ٿا. ٻين ڌرم ۾ گهڻو ڪري مذڪر نالا آهن. سنسار ۾ سڀني کان پياري ماڻا ٿيندي آهي. اها پاوا ويدڪ ڌرم کانسواءِ ٻين مذهبن ۽ مٿن ۾ ڪانه آهي. ايشور جا نالا ٻي جان جنس ۾ ان لاءِ ڏيکاريا ويا آهن، جو ايشور پنهنجي لڄ سڙوڻ ۾ سڀ پر ڪار جي لاڳاپي ۽ ٻڌن کان پري آهي.

پهرئين سمناس جي آئف ۾ منگلاچرڻ تي شڪائون ٿيل آهن. رشي ڊيانڊ جي يڪتمين جا مکيه ٻه انگ آهن. هڪ ته ليڪه کي پهرئين اکر کان وٺي پوئين اکر تائين سمورا سڃا ۽ ڪلياڻ ڪاري وچن لکڻ ڪن. ٻئين نه جو منڍ ۾، وچ ۽ پڇاڙيءَ ۾ منگلاچرڻ ڪري ڪجهي ۽ پهر سڀ آلت پلٽ جيڪي وٺي، سو پڙهندو وڃي.

رشيءَ جو ٻيو دليل هي آهي ته نيارا نيارا پٽ ۽ وهنوار ڇڏي سڀ لوڪ سنانن [پراڻو] ويدڪ مارڪ وٺن، جنهنڪري جانيءَ ۾ پوري ايڪتا اچي. پراچين شاسترن ۾ 'اوم' ۽ 'اٽ' عبد آرپ ۾ اچي ٿو، تنهنڪري هاڻي به 'اوم' اٿوا 'اٽ' ئي رکڻ گهرجي.

ओ३म्

ٻيو سٺاس

سکيا جو ورنن

مٺس ودوان ڪمٺن ٿئي؟ ॥ ماترمان پيترماناچارٻان پورو ٻه ॥ [اڪري اُرت:-
 ماما وارو پتا وارو ۽ آچاره وارو پرش، ودوان ٿيندو آهي] هي شت پٽ پراهمڻ [ڪانڊ
 ۱۴-۸-۲۰] جو وڃن آهي. سچ پچ نه جڏهن ئي اُٺر سکيا ٿيندو اُرتا هڪڙي ماءُ، ٻيو
 ٻيءَ ۽ ٽيون گرو هجن، تڏهن ستن ڪيانوان ٿئي ٿي. ڏن آهي اهو ڪل، وڏاڳي آهي
 اها ستن، جنهن جا ماما پتا ڌرم ٿي هلڻ وارا ودوان هجن. ماما کان چيترو اُپديش ۽ لاڀ
 ٻارن کي پهچندو آهي، اوترو ڪنهن ٻئي کان نه. جهڙو ماما ستن ٿي پريم [۽] سندن پلو
 ڪرڻ چاهيندي آهي، اوترو ٻيو ڪوئي ڪونه ڪندو آهي، ان ڪري ماتر مان اُرتا
 ”प्रशस्ता धर्मिकी विदुषी माता विद्यते यस्य स मातृमान्“ [ماٿر مان اهو مٺس آهي، جنهنجي
 ماما ساراه جوڳ ۽ ڌرم ٿي هلڻ واري آهي] ڏٺو آهي اها ماما، جا گرپ جي ڏينهن کانولي
 جيستائين پوري وڌا نه ٿئي، تيستائين ستن کي چڱيءَ چال جو اُپديش ڪري.

ماما پتا ڪهڙو ڪاڏو ڪاڏهن؟ ماما پتا لاءِ تمام ضروري آهي ته گريڊان کان اڳ،
 وچ ۾ ۽ پوءِ، مادڪ وسڻو [شيدار شيون]، درگندي، لشڪ [اُٿيا] ۽ ٻڌي ناس
 ڪندڙ پدارت ڇڏي، جيڪي شالتي، نروڳتا، بل، ٻڌي، پراڪرم، سلڇڻائي ۽ سڀيتا ڏيڻ
 وارا گهه، ڪير، مٺاڻ، ان جل آدي اُٺر پدارت ورتائين، جنهنڪري * رڃ ۽ وريه به
 اوکڻ کان چٽي اُٺر گڻ وارا ٿين.

مهلاپ جا ٺهر:- استري پرش جي مهلاپ جو سمو رڃو ڏرڻ [ڪپڙن جي اڇڻ]
 جي پنجين ڏينهن کانولي ۱۶ ڏينهن تائين آهي. انهن ڏينهن مان منڍ جا چار ڏينهن ڇڏي
 ڏيڻ گهرجن. رهيا ٻارهن ڏينهن، انهن مان ڪيارس ۽ ٽيرس ۰ ڇڏي باقي ڏهن راتين ۾
 * گريڊان ڪرڻ اُٺر آهي. رتو اڇڻ جي ڏينهن کانولي سورهيءَ رات کان پوءِ سماگر نه
 ڪجي. وري جيستائين رتو ڏان جو سمو جڻن اڳ لکيو ويو آهي، نه اچي، تيستائين ۽ پڻ گرپ
 ٿي وڃڻ کانپوءِ هڪ ورهه تائين سماگر نه ڪجي ۽ جيستائين ٻنهي جو شريرو روڳ رهت،

* رڃ=حيض=ماما جو اهو رس، جنهن مان ستن اُٺن ٿئي.

وٺو=مٺي=پتا جو اهو رس، جنهن مان ستن اُٺن ٿئي.

○ شايد ٻارهي ۽ ٽيرهي رات جو مطلب آهي.

★ مهلاپ يا سماگر.

هڪ ٻئي جي پرستيا ۽ ڪنهن پر ڪار جي چنڊا ۾ نه هجي .

گروپ ڪال جو ڪاڌو ۽ وهنوار :- جڏهن چرڪ ۽ سحرش ۾ ڪاٺ ۽ پهرڻ جو ورلن ۽ منو سموريءَ ۾ استري پرش جي پوسن رهڻ جي ريت لکيل آهي، تنهن اُٺسار ڪجي ۽ هلاجي . گروپ ٿيڻ کانپوءِ استريءَ کي ڏاڍيءَ سيال سان ڪاڌو پيئو ۽ ڪپڙو لٽو ڪرڻ گهرجي . استري هڪ ورهيه ٽائين پرش جو سنگ نه ڪري . ٻڌيءَ ٻل روپ، نندرسٽي، پراڪرم، شالتي آدي ڪلن وارن وستر استري ورتائيندي رهي، جيسين ٻالڪ جو جنم ٿئي .

ٻار جو جنم :- جڏهن ٻالڪ ڄمي، تڏهن چڱي سڳند واري ڄل سان کيس سنان ڪرائجي ۽ لاڙي وٺي ڪاٺپوءِ سڳند واري گهمه آڏيءَ جو هرم ۽ استري جي لاشان ۽ پوڄن جو به پورو ٿيڻ ڪرڻ گهرجي، جڏهن ٻالڪ ۽ استريءَ جو شرير ڌري ڌري ٿورو ۽ سگهارو ٿيندو وڃي . ٻالڪ جي ماما اُٿو ڏانه اڏائي [رسولي اهڙي پر ڪار جي کائيندي رهي، جو ٿڃ ۾ اُٺ گڻ آهن ٿين .

ٿڃ پيارڻ :- ماما جي ٿڃ ڇهن ڏينهن ٽائين ٻالڪ کي پيارجي، تنهن کان پوءِ ڏانه پياريندي رهي . پر ڏانه کي [ٻار جا] ماءُ پيءُ اُٺ پڌارت ڪارائيندا پياريندا رهن . جيڪڏهن ڪو لڙڻ هجي ۽ ڏانه رکي نه سگهي، ته هو ڳانءُ اُٿو ٻڪريءَ جي ڪپ ۾ اُٺ اوشڏيون [دوائون] جي ٻڌيءَ نندرسٽي ۽ پراڪرم وڌائڻ وارن هجن، شڌ ڄل ۾ پچائي، جوش ڏياري چاڻي، هڪ جيترو ڪپ ۽ پاڻي ملائي ٻالڪ کي پيارين .

رهڻ جو اسٿان :- وٺر کان پوءِ ٻالڪ ۽ سندس ماما کي ڪنهن ٻيءَ جاءِ ۾ جتي جي وٺر شڌ هجي، اُتي رهائجي ۽ پٽ سڳند وارا ۽ وڻندڙ پڌارت اُتي رکجن ۽ اهڙي هنڌ گهمڻ ڦرڻ ليڪ آهي، جتي جي هرا شڌ هجي .

ڏاڍ جو ڪهر چو؟ جتي ڏانه، ڳانءُ، ٻڪري آڏيءَ جو ڪپ ملي نه سگهي، اُتي جڏهن نيڪ سمجهيو وڃي ٿو ڪجي . جڏهن ٻالڪ جو شرير ماما جي شرير جي اُنش مان ٺهندو آهي، تنهنڪري وٺر سمي استري لڙل ٿي پوندي آهي . ان ڪري وٺايل استري ڪپ نه پياري . ٿڃ روڪڻ لاءِ ٿڃن جي سوراخن تي اهڙي دوا لڳائجي، جڏهن ڪپ وهڻ بند ٿي وڃي . اهڙيءَ ريت ڪرڻ سان ٻئي مهيني ۾ [وٺايل استري] اڳي جيان جوان ٿي پوندي آهي .

هڪ هي پراچين ويڄ وديا [طب] جا پستڪ آهن .

۵ ٻالڪ جي جنم جي سڀني جات ڪرم سنسڪار ڪيو آهي، جنهن ۾ هون آڏي ويدڪ ڪرم ڪيا آهن . هي سنسڪار وڏيءَ ۾ وچور سان لکيا ويا آهن .

۶ ماءُ جو ڪپ ٻار کي پيارڻ قدرتي ڳالهه آهي، تنهنڪري هت اوس اعتراض ٿئي ٿو . پر سائنس جي ۾ سنو رستو مضبوط اولاد پيدا ڪرڻ ۽ استري ۽ پرش جي نندرسٽيءَ رکڻ ۽ طقت قائم ڪرڻ جو بيان ڪيو آهي . جڏهن جانورن جي نسل کي ترقي ڏئي ويندي آهي، تڏهن به اهڙي تجربو عمل ۾ آڻي آهي . جنهنڪري جانور ڪمزور نه ٿين ۽ ٻچي جي پرورش به چڱي ٿئي . جي ماڻهو عمدو اولاد سواءِ طاقت وڃائڻ جي پيدا ڪرڻ گهرندا آهن، سي هن ريت عمل سان ڪامياب ٿي سگهندا آهن . اها ڳالهه نڀاري آهي، جو ماڻهو هن ئي عمل ٿي ڪري سگهن .

[پندت جيرو لعل]

پرش ۽ استري ڪيئن هلن؟ ٽيسن پرش ٻرهمچريه دواران وٺريه جي رکيا ڪري. اهڙيءَ ريت جيڪي استريون ۽ پرش هلندا، تن جي ستنان اٽل، اورجا وڏي ۽ [سندن] بل ۽ ٽيڇ جو واڌارو ٿيندو ٿي رهندو. استري ٻوليءَ جو سڪوچن ۽ شونڊن [ڪري] ۽ پرش وٺريه کي روڪي. پوءِ جيڪو اولاد ٿيندو، سو پڻ سرشت ٿي ٿيندو. *

سنتان کي ڪهڙي سکيا ڏجي؟ سنتان کي ماما سدا اٽل سکيا ڏيندي رهي، جئن سنتان سڌريل ٿئي ۽ ڪنهن به انگ سان ڪچيشتا [آجور ٻهلت] نه ڪري. جڏهن ٻار ڳالهائڻ لڳي، تڏهن سندس ماما اهڙا آڀاءُ وٺي، جئن ٻالڪ جي چپ ڪومل ٿئي ۽ شد آچارڻ ڪري سگهي. اهڙيءَ ريت، جو جنهن آکر جو جيڪو اسٿان ۽ پريتن هجي، [انهيءَ سان ئي اهو آکر ڳالهائي]. جئن ’پ‘ هنجو سٿان چپ ۽ ’س‘ سرشت پريتن آهي، ٻنهي ڇهن کي ملائي ڳالهائڻ [گهرجي] ’هرسو‘، ’دريگه‘ ۽ ’پلٽ آکر نهڪ نهڪ چئي سگهي. منو گنپير ۽ سندر سر ٿئي ۽ آکر، ’ماترا‘،

* ٻولي آرٿاٽ استريءَ جو ڳجهو انگ ۽ سڪوچن آرٿاٽ ٿيندو ڪرڻ؛ شونڊن يعني صاف ڪرڻ. ٻار جڏهن گرپ ۾ هوندو آهي، تڏهن گرپ سٿان ٿري پوندو آهي ۽ جڏهن ٻار چمندو آهي، تڏهن گند جي ليڪال ۽ گرپ سٿان جي سڪڙڻ کي ٽنڊرستيءَ جي لڦائي سمجهي ويندي آهي. گند جو نهڪ طرح نهڪال اوس ٿيڻ گهرجي ۽ گرپ اسٿان پڻ اڳئين جهڙو ٿي وڃي. ويڇ ۽ مائٽن کي سڀ کان وڌيڪ هن ڳالهه جي سهيال ڪرڻ گهرجي. انهن نه ڪرڻ ڪري استريءَ جي مرڻ جو ڊپ ٿيندو آهي. پراچين ڪال ۾ دايون ويابل استريءَ کي انهيءَ مراد سان پينديون آدي ڏينديون هيون. پر دڪ آهي جو ڪيترا ئي سمجهن هن اٽل ٽنڊرستيءَ جي سڌانت کي نه سمجهي واهيائت ڳالهون ڪندا آهن.

۱. اسٿان= جاء، هنڌ ٻيا ٻيا آکر پڻ هنن هنڌان ڳالهائيا ويندا آهن. سنسڪرت ۾ هن وشه ٿي پورا ۽ سندر نير جاڻايل آهن. ”ڪ“ آدي ڪنٺ مان چيا ويندا آهن. ”چ“ آدي ٿارون مان ۽ ”د“ آدي ڏندن مان ۽ ”پ“ آدي ڇهن مان. [ٿاراچند ڪاچرا]

۲. آکر ڳالهائڻ ۾ جا چپ آديءَ جي چرپر ٿيندي آهي، ان کي پريتن چئبو آهي.

[پنڊت جيوڻ لعل]

۳. سرشت پوري جهڙ کي چئبو آهي جئن ”پ“ جي چوڻ ۾ ٻئي چپ هڪ ٻئي ۾ لڳندا آهن، هڪڙا آکر اهڙا ٿيندا آهن، جنهن ۾ انگ ٻئي سان ڪونه لڳندا آهن ۽ ٻيا اهڙا آهن، جن ۾ ويهڻ ٿيندو آهي ۽ ٻيا آهي ٿيندا آهن، جن ۾ پورو جهڙ ٿيندو آهي. ’پ‘ هن پوئين پرڪار جو آهي. ان کي سرشت پريتن ڪوٺجي ٿو.

۴. ه ۽ ٻ، ۵ ۽ ۶، ۷ ۽ ۸، ”اي“ آدي سؤ [حرف علت] تن پرڪارن سان ڳالهائيا ويندا آهن ۽ آرٿاٽ هرسو، ديريگه ۽ پلٽ؛ ناڙيءَ جي هڪ پورو هلڻ ۾ جيترو وقت لڳي، اوتري کي هرسو چيو ويندو آهي، ان کان پيڻي کي ديريگه ۽ ٽيڻي کي پلٽ آ. [هرسو آهي، آ [ها] ديريگه ۽ آ اي [ها ۽] پلٽ آهي.

۷. سنسڪرت ۾ آهي لڦائون جي زير، زير ۽ پيش جو ڪم ڏينديون آهن. ٽنڪي ماترا چولدا آهن.

پڊ، واکي [جمل] شيدن جا جوڙ^۸ اوسان [دم] آڳ آڳ ٻڌڻ ۾ آڃن. جڏهن بالڪ ڪجهه ڳالهائڻ ۽ سمجهڻ لڳي، تڏهن [ماءُ هنڪي] مڌرواڻي ۽ ننڍن، وڏن، مانوارن، ماما، پتا، راجا ۽ ودوان آديءَ سان ڳالهائڻ ۽ ساڻن ورتاءُ ڪرڻ ۽ انهن وٽ آڻڻ وهڻ جي [ڀلنگ جي] به سکيا ڏني وڃي، جن ڪري به هنڪان ڪا آڇوڳ هلت نه ٿئي ۽ هرهند سندس سمنان ٿيندو رهي. اهڙو پتن ڪندو رهجي، جن ستنان جي هردي ۾ اندرين کي جيتڻ، وڌيا سان پيار ۽ ستسنگ ۾ رهڻ جي رچي پيدا ٿئي. آڃائي راند، رڻ، ڪلڻ، لڙائي، هرڪ، شوڪ ۽ ڪنهن پڌارڪ ۾ ڪهڙي ممتا ابرڪا ۽ دويش نه ڪن. ڳجهي آڻڪ کي ڇهڻ يا مهڻ سان وڻڻ جي ڪمزور ۽ نامردي ٿيندي آهي ۽ هٿ ۾ ڪنهي بانس به ٿيندي آهي، انڪري ان کي نه ڇهجي. سڌا سچ ڳالهائڻ، وڻڻ، ڏيرج ڪلمڪ آدي ڪڍڻ ڇڻ پراپت ٿين، تن ڪرائجي.

پنجن ورهه ۾ ڪهڙي سکيا ڏجي؟ جڏهن پٽ يا ڌيءُ پنجن ورهين جا ٿين، تڏهن ڪن ديوئاڱري ۽ ٻين ديشن جي پاشا جي آڪرن جو آپاس ڪرائجي. تنهن کانپوءِ آهي منتر، شلوڪ^۹ سوئر، گڏيه [نثر] پڊيه [نظم] آرم سميت ڪنڪ ڪرائجن، جن مان اٽل سکيا، وڌيا، ڌرم ۽ پرميشور [جي وشي تي اپديش آڃي وڃي] ۽ ماما پتا، آچاره، ودوان، آڻي [مهمان]، راجا، پرڃا، ڪنڪ، پنڌو [مالت]، پيڻ، پاءُ ۽ نوڪر وغيره سان پوريءَ ريت وهنوار ڪرڻ جو ڀلڪ ٿيڪارجي. جنهنڪري ستنان ڪنهن لڳ جي ڌوڪي ۾ نه آڃي. جي جي ڳالهون وڌيا ۽ ڌرم ورت، ڀرم چار ۾ لاسائڻ واريون آهن، تن بابت به ڪن سمجهائي ڏيڻ گهرجي، جن پوت، پريت آدي مڃن ڳالهين تي ويساهه نه ڪن.

गुरोः प्रेतस्य शिष्यस्तु पितृमेघं समाचरन् । प्रेतहारैः समं तत्र दशरात्रेण शुध्यति ॥ मनु० (अ० ५ । ६ ।)

پوت پريت چاڪي چڻجي؟ جڏهن ڪورو مري، تڏهن لاش جنهنجو نالو پريت آهي، تنهنڪي جلائڻ وارو شر، 'پريت هارن' آرٿاٽ لاشي جي ڪلڻ وارن سان گڏ ڏهين ڏينهن شڌ ٿيندو آهي. جڏهن لاش جلي رهي، تڏهن انجو نالو "پوت" [سرڳواسي] ٿيندو آهي. آرٿاٽ [چيو ويندو آهي نه] فلاڻي نالي وارو ماڻهو هو. جي پيدا ٿي ورتمان ڪال [زمان حال] ۾ نه رهن، سي پوتسڪ [گذريل وقت ۾ داخل هئڻ ڪري يا سرڳواسي هئڻ ڪري] پوت نالي سان سڏبا آهن.

ڏائڻ سائڻ جو نه هئڻ:- اهڙو برهما ڪان وٺي آڃ ڏينهن ٽائين ودوانن جو سڌانت آهي. پر جنهنڪي شڪا، ڪسنگ ۽ ٻچڙا سندس ٿيندا آهن، تنهنڪي ڊپ ۽ شڪا روپي پوت، پريت، ڏائڻ، سائڻ آدي آڻيڪ وهر ستائيندا آهن. ڏسو، جڏهن پراڻي مرنندو آهي، تڏهن سندس آتما پاپ پاڇ جي وس ٿي پرميشور جي نير اُٿسار ڏک سک جي قل پوڳڻ لاءِ ٻيو ڄمڻ وٺندي آهي. ڇا پرميشور جي هن آتل نير کي ڪوئي ٿوڙي سگهي ٿو؟ مورڪ

۸. واکن جي آڻڪ کي اوسان چوندا آهن. [پنڊت جيوڻ لعل ۽ ناراجند ڪاڃرا]

۹. ننڍڙا ننڍڙا جمل يا چوڻيون، جن ۾ وڏو آرم ڀريل هجي، تنکي سوئر چيو آهي.

ماڻهو ويڃ وڌيا ۽ پدارت وڌيا جي پڙهڻ، ٻڌڻ ۽ سوچڻ کان اڻڄاڻ هڻڻ ڪري، سرسام،
 ٽپ آڏي شري جي روڱن ۽ چريائيءَ آڏي من جي وڪارن جو نالو پوت پوت رکندا آهن.
 اوڻڻين ۽ ڪري رکڻ جو نيڪ وهنوار ڇڏي، نڳن، پاڪندين، مها مورڪن، دراچارين،
 سوارڻين، پنگي، چمار، مليج، آڏيءَ تي به ويساه رکي اٽڪل پرڪارن جي ڀولنگ ۾ چل
 ڪپت [پر ڦاسندا آهن]، جوڻو کاڌو [کائيندا آهن]، ڏاڳا، ڏورا آڏي مقيا منتر جنتر ٻڌندا
 ۽ ٻڌائيندا ڏن جو ڦاس [ڪندا]، سندن جي دردشا [ڪندا] ۽ روڱن جو واڌارو ڪري
 دڪ ڏسندا رهندا آهن. جڏهن ڳنڍ جا ڳوڙها مت جا موڙها آهن درٻڙي [مورڪ] پاهين
 ۽ سوارڻين وٽ وڃي پڇندا آهن ته ”مهراج! هن چوڪر، چوڪريءَ، پورش، استريءَ کي
 خبر نه آهي ته ڇا ٿي ويو آهي؟“ ٿڌهن هو چوندا آهن ته ”هنجي شري ۾ هڪ وڏو پوت،
 پريت، پيرڙن، سينلا آڏي ديويءَ اچي واسو ڪيو آهي، جيستائين توهان هنجو اُٻاءُ نه
 ڪندا، تيستائين نه ڇڏيندا بلڪه پراڻ به ڪڍي ڇڏيندس. جيڪڏهن اوهان مال مليدو ۽
 هيتري هيتري پيتا ڏيو ته اسان منتر، جپ، ۽ پرشچرڻ سان جهاز وڃي اُهن کي ڪڍي
 ڇڏيون.“ ٿڌهن اُهي انڌا سندن مت مائت چوندا آهن ته ”مهراج! ڀلي اسانجو سڀڪجه
 هليو وڃي، پر هن کي ڇڳو ڀلو ڪري ڏيو.“ پوءِ ته اُهنجي پيگهي مڃي پوندي آهي. اُهي
 ٺڳ چوندا آهن ”ڇڳو ڀلا اُٿيو هيتري سامگري، هيتري ڏکڻ، ديوتا کي پيت ۽ ڳره دان
 ڪرايو.“ [پوءِ] جهانجه، مردنڪ، ڀول، ٿالهي ڪٽي اُهنجي اڳيان وڃائيندا ۽ ڳائيندا [آهن]
 ۽ اُهن مان هڪڙو پاڪندي چرين جيان نجي ٽپي چوندو آهي ته ”مان هنج پراڻ ٿي ڪڍي
 ڇڏيندس.“ ٿڌهن اُهي انڌا اُهيءَ پنگي، چمار آڏي نيچ جي پيرن ٿي ڪري چوندا آهن
 ”اوهان کي جيڪي وٿي، سو وٿو، پر هن کي بچايو.“ ٿڌهن اهو ٺڳ چوندا آهن ته ”مان
 هندومان آهيان، اُٿيو ڀڪي منائي، ٺيل، سندر، سوامي جو روت ۽ لال لنگوت“ [يا چوندا
 آهي] ”مان ديويءَ جو پيرڙن آهيان، اُٿيو پنج بوتلون شراب، ويه ڪڪڙيون، پنج ٻڪرا،
 منائي ۽ ڪپڙا.“ جڏهن هو چوندا آهن ته ”جيڪي وٿيو سو وٿو.“ ٿڌهن اهو پاڳل ڏاڍو
 لڇڻ ٺهڻ لڳندو آهي. پر جيڪڏهن ڪو سياڻو ماڻهو اُهنجي شيو پنهج پادون، سونين،
 چمائن ۽ لٽن هڻڻ سان ڪري ته اُهنجو هندومان ۽ پيرڙن وغيره جهت پوسن ٿي اچي وڃن
 ٿا، ڇو ته سندن اهر ڀولنگ رڳو ڏن وغيره جي ڦرڻ لاءِ ٿيندو آهي.

جوتشمن جي ٺڳي :- جڏهن هو ڪنهن گره ۾ ڦاٿل، گره روپي ڪوڙي جوتشيءَ
 وٽ وڃي چوندا آهن ته ”هي مهراج! هن کي ڇا ٿيو آهي؟“ ٿڌهن هو چوندا آهن ته ”هن

پرشچرڻ=اڳيان رکڻ=پيت ڪرڻ. ڪا شيءِ پوت پريت جي اڳيان رکي ان کي راضي

ڪرڻ يا ڪا ٿوڻي ڦيڻي جي ڪريا ڪرڻ.

ڪرڙن گرهن جي ڪرڙي پرياو کي نورت ڪرڻ لاءِ ٻن ٻن لوڪن کي ڪجهه
 روڪڙ جنس آڏي ڏيڻ کي گره دان چئبو آهي.

کي سورج آدي ڀاري ۽ گرھ لڳو آهي، جي توهين هن لاءِ شائني ڀاڻ، پوڄا ۽ دان ڪرايو
 نه هنجو ڪلياڻ ٿيندو نه نه ڏاڍو ڊکي ٿي مري وڃي نه به اچرج ڪونهي.“
 اُٿو:- ٻڌايو جو ٿشي جي اچڻ هيءَ پر ٿوي جڙ آهي، تن سورج آدي لوڪ به جڙ
 آهن. اهي ٽپت ۽ پرڪاش آدي ڪرڻ بنا ٻيو ڪجهه به ڪري نٿا سگهن. ڇا اهي ڇهين
 آهن، جو ڪاوڙجي ڊک ڏيئي سگهن ۽ پرسن [راضي] ٿي سک ڏيئي سگهن؟
 پوڻن:- ڇا هن سنسار ۾ جو راجا ۽ پرڄا سڳي ۽ ڊکي ٿي رهيا آهن، اهو گرھ جو
 ڦل نه آهي؟

اُٿو:- نه، هي سڀ پاپ پڇ جا ڦل آهن.

پوڻن:- نه ڇا، جوئش شاستر ڪوڙو آهي؟

اُٿو:- نه، ان ۾ جيڪا اٽڪ گُٽ [حساب]، بيچ گُٽ [الجبرا] ۽ ريڪا گُٽ [جاميٽري]
 وڌيا آهي، اها سڀ سچي آهي ۽ جيڪا ڦل جي ليلا آهي، سا سڀ ڪوڙي آهي.

پوڻن:- ڇا هيءَ جيڪا جنم پٿري آهي سا لشفل آهي؟

اُٿو:- ها، اها جنم پٿري نه آهي، پر اُنجو نالو ’شوڪ پٿري‘ رکڻ گهرجي، ڇو نه جڏهن
 ستن جو جنم ٿيندو آهي، تڏهن سڀني کي آند ٿيندو آهي، پر اهو آند ٽي ستن رهندو
 آهي، جيستائين جنم پٿري ٺهي گرھ جو ڦل نه ٻڌجي. جڏهن پروهت جنم پٿري ٻڌائڻ لاءِ
 چوندو آهي، تڏهن ٻالڪ جا ماءُ پيءُ پروهت کي چوندا آهن ”مهراج توهان جنم پٿري ڇڱي
 ٻڌايو.“ جي ڌنوان هوندا آهن نه گهڻو ئي ڳاڙهين پيلين ليڪن سان عجيب نموني ڇٽيل ۽
 جي لڙن هوندا آهن نه ساڌارڻ نموني جي جنم پٿري لاهي ٻڌائڻ ايندو آهي. تڏهن هڪ
 ماءُ پيءُ جو ٿشيءَ جي اکيان ويهي چوندا آهن:- ”هڪجي جنم پٿري ڇڱي نه آهي نه؟“
 جو ٿشي چوندا آهن ته ”جيڪا آهي سا پڙهي ٻڌايان ٿو.“ هن جا جنم گرھ ● ڏاڍا ڇڱا
 ۽ متر گرھ ☞ به تمام سٺا آهن، جنهنجو ڦل ڌنوارن ۽ مانوارن، جنهن به سڀا ۾ وڃي وهندو،
 ان سڀا جي مٿان سندس ٽيچ پوندو. شرو ۾ ٿرو ۾ رهندو ۽ راج سڀا ۾ پڻ مان پائيندو.
 اهڙيون ڳالهون ٻڌي پتا آدي چوندا آهن:- ”واهه واهه جو ٿشي، اوهان ڏاڍا ڇڱا آهيو.“

۽ آڪاش ۾ جيڪي لوڪ آهن، تن ۾ هڪڙا آهن لڪيٽر يا هڪ هنڌ پينل ٿارا ۽ ٻيا
 آهن گرھ، يا گهمندڙ لوڪ، جنهنکي انگريزيءَ ۾ Planet ۽ عربيءَ ۾ سياره ڪوٺيندا آهن.
 ڦل جوئش يا علم نجوم جنهنکي انگريزيءَ ۾ Astrology چوندا آهن، تنهن موجب منڃ
 جي جنم سڀي جدا جدا گرھن جو جدا جدا اسٽار سندس جيون ٿي جدا جدا اسٽر وجهندو
 آهي. اهو منڃ جيڪو اهڙو وشواس رکي ٿو ۽ جو سمجهي ته ڪنهن ڪوڙي گرھ جو
 معون پريو آهي، تنهنکي گرھ گرھت يا گرھن ۾ ڦاٿل سڏجي ٿو.

● اُرتاٽ جنم جي سڀي جن اسٽارن تي يا گهرن ۾ پڻ پڻ گرھ اٿس، تن جو ڦل سٺو آهي.

☞ متر گرھ، اهي گرھ جيڪي منڃ جي پريو وهڪري تي پرياءُ وجهندا آهن يا

جن جي پرياءُ ڪري متر ملندا آهن يا شترُ وڌندا آهن.

جوشپي جڏهن ڏسندو آهي ته انهن ڳالهين مان ڪارج سڌ نٿو ٿئي، تڏهن چوندو آهي ته ”هي ڪرھ نه ڏاڍا ڇڻا آهن، پر هي ڪرھ ڪرڙا آهن اُڙاٽ فلاڻي فلاڻي ڪرھ جي يوڪ [مڃاڻ] سان، انهن ورهيه ۾ هن جو مؤٽ لڪيل آهي.“ اها ڳالهه ٻڌي ماءُ ٻيءَ پٽ جي جنم جو آئندو ساري دم جي سمنڊ ۾ ٻڏي، جوشپيءَ کي چوندا آهن، ”مهاراج! هاڻي اسين ڇا ڪريون؟“ تڏهن جوشپي چوندو آهي ته ”اڀاءُ ڪريو.“ ڪرھسٽي پڇندا آهن ”ڪهڙو اڀاءُ ڪريون؟“ جوشپي رت ڏيڻ لڳندو آهي ”هٿڙو هٿڙو دان ڪريو، ڪرھ جي منتر جو جاب ڪريو ۽ ڏهاڙي پراهمڻن کي پوڄن ڪرائيندا ته انومان آهي ته نون ڪرهن جا وگهن دُور ٿي ويندا.“ ”انومان“ شيدائڪري آهي ته جيڪڏهن مري ويو ته چوندو ”آءُ ڇا ڪريان، پر ميسور کان ڪو وڏو ڪونهي، مون ته گهڻو پتن ڪيو ۽ توهان ڪرايو پر هنج ڪرم ٿي اهڙا هئا.“ ۽ جي ٻي پري نه چوندو ته ”ڏسو، آسانجي منترن، ديوتائن ۽ پراهمڻن جي ڪهڙي نه شڪتي آهي! اوهانجي پٽ کي بچائي ورتوسين.“ هتي هيءَ ڳالهه ٿيڻ گهرجي، جي سندن جپ، پاٽ مان ڪجهه نه ٿئي ته هنن لڳن کان ٻيڙا ٿيڻا روپيا پراڻي وڻجن، لائين جي ٻي پري نه به پراڻي وڻن ٿهرجن، ڇاڪاڻ جو جڏهن جوشپين چيو ته ”هن جي ڪرم ۽ پرميسور جي لهر پنڳ ڪرڻ جي شڪتي ڪنهن ۾ به ڪانه آهي“ تنهن ڪرھسٽي به چوي ته بالڪ پنهجي ڪرم ۽ پرميسور جي لهر سان بچيو آهي.

لويي گورن جي لاهلا: وري تيان ڪورو آدي جي پنج دان ڪرائي پاڻي ڪٽندا آهن، تنکي به ساڳيو ئي جواب ڏيڻ گهرجي، جيڪو جوشپين کي ڏنو ويو آهي.

منتر، منتر، جنتر آدي: هاڻي رهيا شيتلا، منتر، جنتر، منتر آدي. هي به اهڙا ئي ديولگر مڃائيندا آهن. ڪو چوندو آهي ته جيڪڏهن اسين منتر پڙهي ڏاڳو يا منتر ٺاهي ڏيون، ته اسانجا ديوتا ۽ پير انهيءَ منتر ۽ جنتر جي پراڻ سان بالڪ کي ڪاهه هاجي نه وسائيندا. انهن کي به ساڳيو ئي جواب ڏيڻ گهرجي ته ”ڇا، اوهان موم ۽ پرميسور جي لهر ۽ ڪرم ڦل کان به بچائي سگهندا؟ اوهانجي لائين ڪرڻ سان به نه ڪيترائي ٻار مري ويندا آهن. خود اوهانجي گهر ۾ به مري ويندا آهن ۽ ڇا توهين پاڻ مرڻ کان بچي سگهندا؟“ تڏهن ته هو ڪجهه به چئي نه سگهندا ۽ سمجهي ويندا ته هتي آسانجي دال نه ٿيندي. ان

❖ شيتلا=ماتا جي ديوي. منتر=ويچار، ويد جو حصو، جادوگر انهيءَ پراڻا کي منتر ڪوٺيندا آهن، جنهنجي اچار سان سندن خيال موجب عجيب اثر پيدا ٿيندا آهن. منتر=اوزار يا ڪل جيڪا ويچار ڪري ۽ ٺاهي. واهمي ماڻهو ڪاغذن تي ڪي عجيب نقشا ڪڍي يا اکر لکي منتر تيار ڪندا آهن ۽ سمجهندا آهن ته انهيءَ وسيلي وگهن دُور ٿي ويندا. تعويذ، منتر=ڪنهن ڪل جي سڌائين جي واپاڪيا يا انجو لڳاتار ڪم ۾ آڻڻ ۽ مکيه علاج ۽ جادوگرن جي ٻوليءَ ۾ اها ڪري جنهنجي وسيلي جن پُوت يا ڪرهن جو اثر گهٽائي سگهجي. سوامي ديانند لاهن جادوگرن، جهاز وڃهندڙن ۽ رڪيا ڏاڳا ڏيندڙن جو ڪندن ٿيو ڪري، پر سچن آرٿن ۾ منترن ۽ منترن جي ورڻ ڪونه آهي.

ڪري لاهن سڀني مٿيا ڳالهين کي ڇڏي ۽ ڌار مڪ، ديش آپڪارين، بنا چل ڪهت جي سڀني کي وڌيا ڏيڻ وارن، اُتر وڌوان لوڪن جي سندن ڀلاين جي بدلي، اُنهنجي شهوا ڪرڻ گهرجي [اڻاٽ لائين ڪن] جتن هُو جڳت جو ڀلو ڪندا رهس. اهڙي ڪم کي ڪڏهن به ڇڏڻ نه گهرجي.

رسالين، مارڻ، موھڻ آدي :- جي لوڪ رسالين، مارڻ، موھڻ، اُچائڻ ۽ وشيڪرڻ آديءَ جي ڀن ڀن پوڪارن جي ليلا چوندا آهن، تنکي به مهانج سمجهڻ گهرجي. لاهن مٿيا ڳالهين جو اُپديش ننڍي هوندي ئي ستنان جي هردي ۾ وجهي ڇڏڻ گهرجي، جتن ستنان ڪنهن جي پير جا ڀر ڦاسي ڏکي نه ٿئي.

ويو به رکيا جو اُپديش :- تنهنڪانسواءِ [هيئن به ٻارن کي سمجهائجي نه] ”ويو به رکيا ۾ سڪ ۽ اُنجي لاس ڪرڻ ۾ ڏک ملندو آهي. جتن ”ڏسو جيڪو شراب وٺو به رکيا ڪندو آهي، تنهنکي تندرستي، ٻڏي، ٻل، تيج جي وڌڻ ڪري وڏو سڪ پراپت ٿيندو آهي. ويو به رکيا جو هيءُ اُٻاءُ آهي ته وشه واسنا جون ڳالهون، وشه لوڪن جو سڪ، وشه جو ڌيان، استرڻ ڏانهن نهارڻ، ساڻن اُڪيلو اُٿڻ وهڻ، ڳالهه ٻولڻ ڪرڻ ۽ هٿ چراند آدي ڪمن کان برهمچاريءَ جيان الڳ رهي اُتر سڪيا ۽ پورن وڌيا پراپت ڪري. جنهنجي شراب ۾ ويو به نه هوندو آهي، سو نامرد، مها ڪلچڙو [ٿيندو آهي] ۽ جنکي ويو به پات [جران] روڳ ٿيندو آهي، سو درٻل، لستي، تر ٻڏي ۽ اُٺاءُ، ساهس، ڏيرج، ٻل، پراڪرم آدي ڪمن کان رهت ٿي لاس ٿي ويندو آهي. [بالڪوا] جي اوهان هن اوستا ۾ چڱي سڪيا ۽ وڌيا پراپت ڪرڻ ۽ ويو به رکيا ڪرڻ ۾ گنا نه پوءِ هن جنم ۾ اوهانکي اهڙو اموالو سمور هٿ نه ايندو. جيئن آسپن گرهست آسپن جي ڪمن ڪرڻ وارا جيئرا آهيون، تيئن اوهان کي وڌيا جي ترقي ۽ شراب جي شڪتيءَ جو وادارو ڪرڻ گهرجي. هن نموني جا ٻيا ٻيا اُپديش به ماءُ پيءُ ڪن. لانڪري ”ماڙي مان، پتري مان“ شهد مٿين وچن ۾ وڌا ويا آهن.

ماتا پتا جي سڪيا جو سمو :- جنم کان پنجن ورهين تائين ماتا ۽ ڇهن ورهين کانولي اٿن ورهين تائين پتا پالڪ کي سڪيا ڏيندا رهن.

گرو ڪل جي سڪيا :- تائين ورهيه جي منڍ ۾ دُوج (پراهمن، ڪتري ۽ ولس) پنهن جي ستنان جو اُٻڻين [جڻي جو سنسڪار] ڪري آچاره ڪل ۾ اُڻاٽ جتي پورن وڌوان (پوش) ۽ پورن وڌيا واريون سلچڻيون (استريون) سڪيا ۽ وڌيا ڏيڻ واريون هجن، تي پتن ۽ ڏيڻ کي موڪلي ڏين. شودر آدي ورڻ وارا بنا جڻي پائڻ جي، وڌيا آڀاس لاءِ ڪرڻ ڪل ۾ موڪلي ڏين.

ستنان کي ڪهڻ هلائجي :- اُنهنجي ئي ستنان وڌوان، سڌريل ۽ سلچڻي ٿيندي

رسالين=لوھ پتل يا ٽامي مان سون بنائڻ ۽ مارڻ=منتر چتر سان مارڻ ۽ موھڻ=منتر چتر سان ڪنهن کي پير ۾ ڦاسائڻ ۽ اُچائڻ=ڪنهنجو من بگاڙي ڇڏڻ ۽ وشي ڪرڻ=وس ۾ ڪرڻ يا پنهنجي پٺيان چرڻ ڪرڻ.

آهي، جي وديا ڏيڻ ۾ سندن سان لاڏ ڪوڏ نه ڪندا آهن، پر اڪه ڏيکاريندا رهندا آهن.
هن لاءِ ويا ڪرڻ مهيا ٿين ٿا جو هي پرمات آهي نه

सामृतैः पाणिभर्तृन्नि गुरवो न विषोक्षितैः । लालनाश्रयिणो दोषास्तादमाश्रयिणो गुणाः ॥ (अ ६ । १ । ८)

آرٽ :- جي ماما پتا ڪرڻ سندن ۽ وديارٿين کي تنبيهه ڪندا آهن، سي ڄڻ ڪنهن پنهنجي
هٿ سان اُمر ۾ پياري رهيا آهن ۽ جي ساڻن لاڏ ڪوڏ ڪندا آهن، سي پنهنجي سندن ۽
وديارٿين کي وڌيڪ پياري ناس ڪري رهيا آهن، ڇو ته لاڏ ڪوڏ ڪرڻ سان سندن ۽ شش
بگڙي ويندا آهن ۽ تنبيهه ڪرڻ سان ڪٿان ٿيندا آهن. بالڪن ۽ وديارٿين کي به گهرجي ته
تنبيهه ملڻ مهل پيرس ۽ لاڏ ۾ سدا پيرس رهن، ماما پتا ۽ ڪور و ايرڪا، دوش رکي سزا نه
پر ٻاهران ڏٺو ڪو دانهن ڀلي ڏين، پر اندر ۾ دنيا ڏسڻي رکن.

ٻارن کي سلڇڙو ٻڌائڻ :- جتن پڻ ڳالهين جي سکيا، تن چوري، جاري (ويچار)،

آلڻ، نستي، ڪوڙ ڳالهائڻ، هٿس، ڪنورٽا، ايرڪا، دوش ۽ موهه آدي ڇڏڻ ۽ نيڪ چلڻ
ٿيڻ جو اُپديش ڪندا رهن. ڇو ته جي ڪنهن ماڻهوءَ ڪنهنجي سامهون هڪ پيرو نه چوري،
جاري، ميا بولڻ آدي ڪرم ڪيا نه انجو مان آدر اڳي جي اڳيان نه رهندو. جيتري هاڻي
پر ٿيڪا پيو واري جي ٿيندي آهي، اوڙي ڪنهن ٻئي جي نه ٿيندي آهي. انڪري جنهن
کي جيڪو ڇڻ ڏجي، سو ٻالجي. ارڻات ڪنهن، ڪنهن کي ڇهه نه مان ٿوسان فلاڻي وقت
ملندس اٿو ٿو مون سان فلاڻي وقت ملج يا مان فلاڻي شيءِ توکي فلاڻي وقت ڏيندس
نه ان کي هر حالت ۾ پورو ڪجي نه ته ان تي ڪوبه پست [اعتبار] نه ڪندو. تنهنڪري
سڀني کي سدا سچ ڳالهائڻ ۽ سدا سچي پر ٿيڪا ڪرڻ گهرجي. ڪنهن کي نه ايمان ڪرڻ نه
گهرجي. ڏسڻ ڇڏ ڪپت اٿو ڪنهنجو ٿورو ٿيل نه مڃڻ ڪري پنهنجي ٿي هردو ڏکي ٿيندو
آهي ته ٻئي جي ڏک جي وري ڪهڙي ڳالهه ڪجي. ڇڏ ۽ ڪپت ان کي ٿو چٽجي، جو
اندر هڪڙي ۽ ٻاهر ٻي رکي لوپ ڏيئي سندس هاڻي ۽ جو ويچار نه ڪري پنهنجو سوارٽ
سڌ ڪجي. ڪرڻ ڪهڻا [ٿورو نه مڃڻ] اهوئي آهي ته ڪنهنجي ڪيل اڳڪار کي نه مڃڻ،
ڪروڻ آدي دوش ۽ ڪٽر ڇڏي شائتي وارا مانا ٻولڻ. نه ڪهڙي ٻڪواس نه،
ڪهي. جيترو ڳالهائڻ گهرجي تنهن کان گهٽ ڌڻ نه ڳالهائجي. ڌڻ جو مان رکجي ۽ جڏهن
اچن ته اٿي ڪن اچي آسڻ ٿي وهارجي. پهرين نه ڪجي. سندن روبرو اوج آسڻ
ٿي پاڻ نه ويهي. سڀا ۾ اهڙي جاءِ ٿي ويهي، جا پنهنجي وهڻ جو ڳي هجي، جتان ڪوبه
اڳاري نه سگهي. شرتا ڪنهن سان نه ڪجي. ● پورو ٿي ڪڻ ڌارڻ ۽ دوش ٿيڻ گهرجي.
سريشت پيرس جو سنگهه ۽ دشمن جو ٿيڻ ڪجي. پنهنجي ماما پتا ۽ ڪروڻ جي شهنشاهه ۽
ڌن آدي اٽل پدارتھن سان پيرس پورو ڪ ڪجي.

यान्त्रमाकलं सुचरितानि तानि त्वयोपास्यानि नो इतराणि ॥ यह तैत्ति० (प्रपा० १ । अनु० ११)

● نهي وارين و ستو [واپرائڻ].

● ارڻات وديا، ڌن يا وڌائي پراپت ڪرڻ کانپوءِ به ڪڻ ڌارڻ ڪن ۽ دوش ڇڏين.

گڻ پرائڻ ۽ دوش ڇڏڻ :- هتي لغتريه [پراهمڻ، پراڻڪ ۽ اٺواڪ جو وڃڻ آهي].
جنهنجو ٽالپرچ آهي ته ماما پتا ۽ گورو پنهنجي ستنان ۽ شمن کي سدا سڄو اپديش ڪن، انهن
به چون ته ”جيڪي اسانجي ڌرم اٺوسار ڪرم آهن، تن تي هلو ۽ جي دشت ڪرم هجن،
تن جو ٽياڳ ڪريو.“ جيڪي به سچ سمجهن، تنهن کي ئي پرگهت ڪن ۽ ڦهلائين.
ماءُ پيءُ ۽ گورو جو چيو مڃڻ :- ڪنهن پاڪنديءَ ۽ دشت تي ويساهه نه ڪن،
جنهن جنهن اٺم ڪرم لاءِ ماما پتا ۽ گورو آڳا ڏين، اٽو ٺيڪ ٺيڪ پالن ڪجي. جتن ماما پتا
ڌرم، وديا، ٺيڪ چلڻ جا شلوڪ، * ”لگهتو“ ”نروڪت“ * ”اشٽاڏائي“ اٺوا پيا
سوئو ۽ ويد منتر ڪٽ ڪرايا هجن، تن سڀني جو اوت وري گورو وديا رٿين کي سمجهائي.
پومشور جي گڻن جي وياڪيا جتن پهرئين سلاس ۾ ڪئي ويئي آهي، تن مڃي، ان جي
آاسا ڪجي.

مڌ [شراب] مانس نشيٽ :- جهڙيءَ ريت ندرستي، وديا ۽ پل پراپت ٿئي، ٺوڙيءَ
ريت جو کاڌو پيئو، ڪهڙو ۽ وهنوار ڪيو ۽ ڪرايو وڃي. جيتري بک هجي، تنهن کان
ٿورو گهٽ پوڄن ڪجي. مڌ مانس آدي وراڻڻ کان پري رهجي، اڻڄاڻل گهري پاڻيءَ ۾
نه گهڙجي، ڇو ته پاڻيءَ جي جيو جيتو اٺوا پيءُ ڪنهن وسوءَ مان هاجي [ٺيڪ جي سڀاوا
آهي] ۽ جي ڏاڙهن نه هوندو ته ٻڌڻ جو ڀڄ به رهندو آهي. ”ناريجناٽه جلاشبه“ هيءُ
منو مهراج جو وڃڻ آهي ته اڻڄاڻل تلاو آديءَ جي آڏو گهڙي سنان نه ڪجي.
(46) ॥ ۵۰ ॥ ۵۱ ॥ ۵۲ ॥
آرٽ :- هيٺ درستي ڪري ڪڍ ڪڍ ڏسي هاجي، ڪهڙي سان چاڻي چل پيئجي،
سچ سان پوڄي ڪري ٻول ٻولي، من سان ويچار ڪري هلب هلب ڪجي.

माता शत्रुः, पिता वैरी येन बालो न पाठितः । न शोभते सभामध्ये हंसमध्ये बको यथा ।

चाणक्यनीति अध्या० २ । श्लो० ११ ॥

ماءُ پيءُ جو ڌرم :- آهي ماءُ ۽ پيءُ پنهنجي ستنان جا پورا وٺري آهن، جي ڪن
وڌيا پراپت ٿيا ڪرائين. وديائن جي سڀا ۾ [سندن ٻار] اهڙا ڦڪا ۽ لڳي ٿيندا آهن، جڏهن
هنس جي وچ ۾ بگڙو. اهڙي ماءُ پيءُ جو ڪرڻ جو ڪم، ڀرم ڌرم ۽ جس جو ڪارڻ آهي
ته ٽن من ۽ ڏن سان پنهنجي ستنان کي وديا، ڌرم، سڀيتا ۽ اٺم سکيا سان پُر پورو ڪن. هيءُ
بال سکيا تي ٿورو لکيو ويو آهي. بڌيمان لوڪ ان مان ئي گهڻو ڪجهه سمجهي سگهندا.
شريحد سوامي ديانند سرسوتيءَ جو وڃيل سندو پاشا سان سينگاريل ستيارٿ پر ڪاش جو
پير سلاس بال سکيا جي سڀيتا ۾ سماپت ٿيو.

* ”لگهتو“ = ڪوش، لغت يا ڊڪشنري، ياسڪ منيءَ جو ٺاهيل آهي. نروڪت به ساڳئي منيءَ
جو ٺاهيل آهي.
* ”اشٽاڏائي“ سنسڪرت وياڪرڻ جو مکيه ٻسٽڪ پاڻي منيءَ جو ٺاهيل آهي.

بئي سلاس تي ٽيڻيون

[۱] پهرئين ئي منتر ۾ مانا شبد پتا کان اڳي ٿو اچي. ڀارت جي سڀني پاشائن ۾ اهو رواج آهي. ڊاڪٽر چرنجيو ڀارديواج.

نه رڳو ايترو، پر استري شبد پش کان اڳي ۽ استريءَ جو نالو پش جي نالي کان اڳي ٿو اچي ۽ جئن نه سياترام ۽ نڪي رام سياتا. اهو ڏيکاري ٿو ته پراچين لوڪ استري جانيءَ جو ڏاڍو مان رکندا هئا. رام ديوي.

[۲] مانا گرپ کالوني جيسين بالڪ جو گيان پورو ٿئي، اڀديش ڪندي رهي. گرپ کالوني اڀديش ڪيئن ٿي سگهندو آهي؟ تنهن ڳالهه جي سڃاڻ وٺيا [Engenies] جي گرلن ۾ چٽيءَ پر اُٿار ٿيل آهي. اتي ڏيکاريل آهي ته سماگر جي سمه جي ويچارن ۽ اوساڻن جو بالڪ ئي ڪهڙو پرياءُ ٿيندو آهي. ”سشرت“ جيڪو آسانجو پراچين ۽ وچ وڌيا جو پستڪ آهي تنهن ۾ ڄاڻايل آهي.

[۳] سماگر جا جيڪي نيم رشي ڏيئند ڏنا آهن، سي ”منوسمئي“ ۽ ”چرڪ“ آدي گرلن اوسار آهن. ڏسو چرڪ شرو سڃاڻ ۲-۵-۶.

[۴] ڏاڍ جي ڪم پيارڻ جي وشه ۾ ”جرويد“ [۷-۱۷] ۽ ”چرڪ“ شرو سڃاڻ (۱۰۷، ۱۱۴، ۱۱۶، ۱۱۷ ۽ ۱۱۸) ۾ نيم ڏنل آهن.

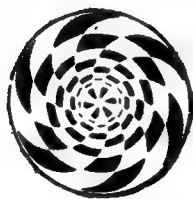
[۵] ٻولي سڳوڻ جي باري ۾ اشتهانگ هرديءَ آدي وچ وڌيا جي گرلن ۾ نيم ڏنل آهن. [۶] پوت پربت ئي جيڪي رشيءَ لکيو آهي، سو هڪ وڏو سڌارو آهي. سوامي ڏيئند سمرت ۽ چرڪ ڏانهن اشارو ڪيو آهي. سشرت سوتو اسڻان ۾ ڏيکاريل آهي ته پوت ديوي، اسر، گندرو، بڪش آدي اڃا به هم آهن. چرڪ جي لڏان اسڻان ۾ ڏيکاريل آهي ته چرناليءَ جا پنج نمونا ٿيندا آهن، جنهنجي پيدا ٿيڻ جا ڪارڻ آهن: - ٻو، اٽو سٿو هلي، لٽر، منتر، جادو، ٿوڻو آدي. جنهنڪي ڪنهن به پرڪار جو پرم نه ٿيندو آهي، تنهنڪي نه ديوي، نه گندرو، نه راکشس ۽ نه پشاج رويي هم سڃاڻيندا آهن. پنهنجي ئي ڪرم اوسارو روڳ ٿين ٿا. راکشس آديءَ ڪري نه نه هٿ ڳهرجن.

سچ پچ ته راکشس آدي وهي پراڻي ڪونه آهن. راکشس آدي بن پرڪارن جا ٿيندا آهن. هڪڙا آهي منس، جيڪي دشت سپاءَ وارا ٿيندا آهن ۽ لوڪن کي سڃاڻيندا آهن. آلهنجو ورن وڌ ۾ ڪيترن اسڻان ئي آهي، جئن ڪ رڪويد [۷-۱۴] ۽ آٿرويد [۸-۴]. ٻيا راکشس ٿيندا آهن، اهي سوکير جيروڙا جنڪي انگريزيءَ ۾ Germs ڪوٺيندا آهن. آلهنجو ورن نه وڌ ۾ ڪيترن هيٺ ملي ٿو. آٿرويد [۳ ۽ ۲-۱۶-۱] پاڙ پرکاش جي پهرئين ڪتاب ۾ اهڙا ڪهڙي پرمال ڏنل آهن.

جن پرن وغيره جي بهاني هزارن لکيون ڪمون وينديون آهن. ڪيترن جو ورن شري پندت وچپتيءَ سياترام پرکاش پاشه ۾ ڏنو آهي.

[۷] گڏجڻ ۽ جدا ٿيڻ ويلي هڪ بتي کي 'نمستي' چئبو آهي. اهو آهي پرير ۽ سمن سان ڌرتي. کي لوڪ چوڻدا آهن ته انهيءَ لاءِ شاسترن ۾ پرمات ڪونهي ۽ پر نمستي ۽ نم بهي شيدن جو ساڳيو آرم آهي. کي ماڻهو پرائم شيد ڪم آڻيندا آهن، اهو به 'نم' مان ٺهيو آهي. ويد ۾ 'نم' ۽ 'نمستي' بتي شيد سون هنڌ اچن ٿا. ڪيترن هنڌن تي رهي شيد پريو سان لڳايا ويا آهن، پر ٻين شتان تي پاڻ جهڙن ماڻهن لاءِ ڪم ۾ آندا ويا آهن. پجروند آڏاءِ ۱۶ جي منتر ۲۰ ۾ ڪوچوان، ڪير ۽ لوهار آڏيءَ لاءِ منتر ۲۴ ۾ سڀاسدن، سڀاڻي ۽ اُشوپتي آڏيءَ لاءِ ۳۶ ۾ سينا، سيناڻي ۽ ڪترين لاءِ ۳۲ ۾ وڏن، ننڍن، سڃاڻن ۽ اُڻ سڃاڻن لاءِ. اهڙيءَ ريت رگويد [۱۳، ۲۷، ۶۰۱] ۾ ننڍن ۽ وڏن ٻارن ۽ جوانن کي نمستي ڪرڻ جي آڳيا آهي. ستهت [۱۴-۱-۱۴] ۾ رشي راجا کي ۽ (۵-۶-۱۳) ۾ گارگي پنهنجي پتيءَ يا گولڪ کي نمستي ڪري ٿي. ڪت اُپشيد ۾ رشي پنهنجي پت اڏالڪ ۽ شش ٺيڪينا کي نمستي ڪري ٿو. رامائڻ جي ٻال ڪالڊ ۾ وشوامتر وششت کي، اُرتيڪ ڪالڊ ۾ سينا راکشس کي ۽ انسويا جو پتي انسويا کي نمستي چوي ٿو. اُتر رام چريتر ٺاڪ ۾ (پيو ۱۶) سينا اُشناوڪر کي، (پيو ۷۸) رام سينا کي، (پيو ۱۶۶) سينا وسندرا کي، (پيو ۱۷۰) گنگا ۽ وسندرا سينا کي، (پيو ۲۶) رام پسررام کي، (پيو ۲۸) رام لڪشمي کي، برهدارتيڪ ۾ گارگي پنهنجي پتيءَ کي ۽ آڏاڻم رامائڻ ۾ ڪوشليا رام کي نمستي ٿي ڪري.

ओ३म

ٽيون سٺاس

پڙهڻ پاڙهڻ جي وڏي

ٻالڪن کي ڳهم نه ڀايو:- هاڻي ٽين سٺاس ۾ پڙهڻ پاڙهڻ جو طريقو لکجي ٿو. ماڻا، پٽا، آچاره ۽ سڀندين جو لاهو مکيه ڪرم آهي ته ستن کي اُٿر وڌيا، شڪشا، چڱن ڳڻن، ڪرم ۽ مٺي سڀاءِ وڙهي ڳهڙا پائين. سون، چانديءَ، ماڻڪ، موتي، هورن آدي رٿين سان چڙيل ڳهن پائڻ ڪري مڻس جي آتما ڪڏهن به سوڀيائون ٿي نٿي سگهي. ڇو ته ڳهڙن پائڻ جي ڪري رڳو ڏيهه اُڀيان، وشه واسنا ۽ چورن وغيره جو ڊپ، بلاڪ مرڻيوءَ جو لامڪان پڻ ٿئي ٿو. سنسار ۾ ڏٺو ويو آهي ته ڳهن جي پائڻ ڪري دشمن [چورن، ڇولين] جي هٿان ٻالڪن خواه وڏن جو مڙت ٿيندو آهي.

विद्याविलासमनसो धृतशीलशिक्षाः, सत्त्वत्रता रहितमानमलापहाराः ।

संसारदुःखदलनेन सुभूषिता ये, धन्या नरा विहितकर्मपरोपकाराः ॥

ڀاڳوان نر ۽ ناريون:- جن ماڻهن جو من وڌيا جي مڙج ۾ مڱن رهي ٿو ۽ جي سندر شيل سڀاءِ وارا ۽ سچ ٻولڻ آدي ٺهر جي پالڻ وارا آهن، جي پاڻ اُڀيان ۽ اُڀو ٿرڻا کان پري ۽ ٻين جي ملهڻائي لاس ڪرڻ وارا آهن، جن ست اُڀديش ۽ وڌيا جي دان سان سنساري لوڪن جي دڪ ٺورت ڪرڻ جو ڳهڙو پائو آهي ۽ جي ويد اُٿسار ڪرم ڪري، پڙاڳار جا ڪرم ڪندا رهن ٿا، سي نر ۽ ناريون ڀاڳوان آهن.

گور وگل ۾ پرويش:- لاکري اُٿن ورهين جي اورجا ۾ چوڪرا چوڪرن جي ۽ چوڪرين چوڪرين جي پائشالاڻن ۾ موڪلي ڏيڻ گهرجن. جي اڏياڳ ۽ اڏياڳائون دشت سڀاءِ وارا هجن ته اُنهن کان سکيا ڪڏهن به نه ڏيارجي. مگر جيڪي پورن وڌوان ۽ ڌرماتما هجن، سي ئي پاڙهڻ ۽ سکيا ڏيڻ جي پوکيه آهن. دُوج (براهمن، ڪٿري ۽ وٽس) پنهنجي گهرن ۾ چوڪرن جو يگيو پويٽ (ڇٽيو) ۽ چوڪرين جو به پٽاڳوگه سسڪار ڪري، جئن اڳهه چيو ويو آهي، پنهنجي پنهنجي پائشالا ۾ موڪلي ڏين.

گروگل جو سٿان:- وڌيا پڙاڳيءَ جو سٿان ڪنهن ايڪانت هنڌ تي هئڻ گهرجي. چوڪرن ۽ چوڪرين جي پائشالا هڪ ٻئي کان به ڪوه پري هئڻ گهرجي. اُتي سکيا ڏيندڙ جيڪي ماستر يا ماستريائون خواه لوڪر يا لوڪريائون هجن، سي ڪنڀائن جي پائشالا ۾ سڀ استريون ۽ چوڪرن جي پائشالا ۾ سڀ مرد هجن. ڪنڀا پائشالا ۾ پنجن ورهين جو چوڪرو ۽ چوڪرن جي شڪول ۾ پنجن ورهين جي چوڪري به وڃڻ نه گهرجي. مطلب ته جيستائين اُهي برهمچاري يا برهمچاريون ئي رهن، تيستائين پوڻ ۽ استري هڪ ٻئي جو دشمن نه

سهرش (جهڙ) ايڪانت سيمون (اڪيلي جاء ۾ گڏ گذارڻ)، پاشڻ (پاڻ ۾ ڳالهائڻ) وڻشي ڪٽا پاڻ ۾ راند وٺند ڪرڻ، ڪام چيشتا جو ڏيان ۽ سنگ، انهن اٺن قسمن جي ڳالهين کان ٻري رهن. اڌياپڪ کي گهرجي ته هنن کي انهن ڳالهين کان بچائين، جڏهن هو اٿم وڌيا، شڪشا، سندر سياڻ، شارڪ ۽ آٽڪ بل سان ڀرپور ٿي آند کي وڌائي سگهن. پائشالا کان شهر يا ڳوٺ چئن ڪوهن تي هٿڻ گهرجي ۽ سڀني کي ساڳئي قسم جو ڪپڙو، ڪاڌو پيئڻو ۽ جڳهه ڏئي وڃي، پوءِ ڪٿي ڪو راجڪمار يا راجڪماري هجي يا ڪٿي ڪو غريب جو ٻار هجي، سڀني کي ٽپري ٿيڻ گهرجي. مالا پتا پنهنجن ٻارن سان يا ٻار پنهنجي مالا پتا سان نه گڏجن ۽ نه هڪ ٻئي سان چئي ۽ چاٺي جو وهنوار رکن، جڏهن هو سنماري چنتائن کان ڇٽي رڳو وڌيا وڌائڻ جو اونو رکن. جڏهن هرا کانڻ وڃن ته انهن سان گڏ اڌياپڪ هٿڻ گهرجي، جنهن ڪري ڪابه اڻ وڌندڙ حرڪت نه ڪري سگهن ۽ لکي آس يا سستي ڪري سگهن.

कन्यानां सम्प्रदानं च कुमाराणां च रक्षणम् ॥ मनु० (अ० ७। श्लोक १५२)

وڌيا راجا جي طرفان هٿڻ گهرجي :- انهيءَ جو مطلب هيءُ آهي ته راجا ۽ جاليءَ جو لهر ٿيڻ گهرجي ته پنجن يا اٺين سال کانپوءِ ڪوبه ماڻهو پنهنجي پٽ يا ڌيءُ کي گهر ۾ نه رکي، ڪرڻ ڪل ۾ موڪلي ڏئي، جيڪڏهن نه موڪلي ته سزا جوڳو ٿئي. پٽن جو ڀڳيو ٻوليٽ ٻهريائين گهر ۾ ۽ ٻيو ڪرڻ ڪل ۾ ٿئي. ماءُ پيءُ يا آچاره پنهنجن پٽن ڌيئرن کي آرٽ سميت گايٽري منتر سيکاري ڇڏين. اهو منتر هيءُ آهي :-

ओ३म् भूर्भुवः स्वः तस्यवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धी महि धियो यो नः प्रचोदयात् ॥ (यजु० अ० ३६। मं० ३॥)

گايٽري منتر جي لفظي معنيٰ :- هن منتر ۾ ٻهريون لفظ (ओ३म्) ”اوم“ آهي. ان جي معنيٰ ٻهريون سمناس ۾ ڏني ويئي آهي، جا اٺان معلوم ڪرڻ گهرجي. هاڻي تون ”مهاوياهر ٿين“ (مهاواڪن) جي معنيٰ مختصر لکي وڃي ٿي - ”भूरिति वै प्राणः“

”यः प्राणयति चराऽचरं जगत् स भूः स्वयम्भूरीश्वरः“

(भूः) ”ڀُو“ معنيٰ ٻراڻ، يعني جو ساري جڳت جي ڄمون جو سهارو، ٻراڻن کان نه ٻيڙو ۽ سونپو [ٻاڻهي پيدا ٿيڻ وارو] آهي ڇاڪاڻ ته ”ڀُو“ جي معنيٰ ٻراڻ آهي. ٽنهيڪري پرميشور جو نالو ”ڀُو“ رکيو ويو آهي.

”भुवरित्थपानः“ ”यः सर्वं दुःखमपानयति सोऽपानः“

(भुवः) ”ڀُو“ معنيٰ آهان جو سڀني دڪن کان چٽل ۽ جنهنجي ميلاپ سان ڄيو سڀني دڪن کان چٽندا آهن، ٽنهيڪري پرميشور جو نالو [آهان يا] ”ڀُو“ آهي.

”स्वरिति ध्यानः“ ”योजिविधं जगद् ध्यानयति ध्याप्नोति स ध्यानः“

(स्वः) ”سَو“ معنيٰ ويان يعني جو نانا پرڪارن جي جڳت ۾ وياپڪ ٿي سڀ کي سهارو ڏئي رهيو آهي، ٽنهيڪري ان پرميشور جو نالو ”سَو“ آهي.

هي ٽيئي وچن تئريه آرٽيڪ جا آهن. [پر پاڪ ۽ اٺواڪ ۵]

”सवितु“ ”यः सुनोत्युत्पादयति सर्वं जगत् स सविता तस्य“

(सवितुः) "सोतھ" جو ساري جڳت جو پيدا ڪندڙ ۽ سڀني وڏين جي ڏيڻ وارو آهي، تنهنڪري ان پرميشور جو نالو "سوتھ" آهي.

“यो दीव्यति दीव्यते वा स देवः”

(देवस्य) "ديوسيم" جو سڀني سکن جو ڏيندڙ ۽ جنهنجي پراپتيءَ جي ڪامنا سڀ ڪندا آهن، ان پرماتما جي، جا (वरेण्यम् भर्ग) "وريظيم برگ" يعني اُمر ۽ قبول ڪرڻ لائق، شد سورُپ ۽ پوڙ ڪرڻ واري چيئن هستي آهي. (तत्) "ت" يعني ان پرماتما جي سورُپ کي اسين ماڻهو، (धीमहि) "ڌي مهی" [يعني] دل ۾ جاءِ ڏيون، ڇا لاءِ؟ چئن (यः) "ي" هُو سوتا، ديو، پرماتما (नः) "نه" [يعني] اسانجي (विद्यः) "ڌي" [يعني] ٻڌيءَ کي (मचोदयात्) "پرچوديات" [يعني] پُرڙڻا ڪري يعني خراب ڪمن کان ڇڏائي چڱن ڪمن ۾ لائي. گائتري منتر جو پادارت :- اي پرميشور! سڃڻدند سورُپ! لت، شد، ٻڌ، مڪت سپاءِ! اي اُجنما نرجن، لروڪاري! اي سرُ اُتريامي! اي سرُ آڌارا جڳت پتي! هي ساري جڳت جا پيدا ڪندڙ! اُنادي! سرُ پالڪ! سرُ واپڪ! ديا روپي اُمرت جا ساگر! توهان پيدا ڪندڙ ۽ سک ڏيندڙ کي "اوم" "يُور" "يُوه" "سوه" "وريظيم" ۽ "پرگو" لالن سان اسان اوهانجو من ۾ ڌيان رکون. انهيءَ لاءِ ته اي پڳوان! اوهين جو پيدا ڪندڙ ۽ سک ڏيندڙ پرميشور آهيو، سو اسانجي ٻڌيءَ کي آها مڪ ڏيو، توهين اسانجا پُوج، ملڻ لائق ۽ سڃا پريتر آهيو، توهان کانسواءِ ڪنهن ٻئي کي توهانجي برابر يا وڌيڪ نه سمجهون.

منتر جي وڌيڪ وياڪها :- اي مشو! جو سڀني سمرڻن ۾ سمرت، سڃڻدند سورُپ، لت شد، لت ٻڌ، لت مڪت سپاءِ وارو، ڪرپا ساگر، پوري پوري لپاء ڪرڻ وارو، جنم مرڻ جي ڪليش کان رهت، آڪار رهت، سڀ جي گهٽ گهٽ جو چاڻڻ وارو، سڀني جو ڌارڻ ۽ اُٿڻ ڪرڻ وارو پتا، اُلاج وغيره سان وشو جي پالڻ وارو، سرُ ڪلا سمرت، جڳت جو بنائيندڙ، شد سورُپ ۽ جنهنجي پاڻ جي چاهنا ڪرڻ گهرجي، تنهن پرماتما جي شد چيئن سورُپ جو اسان ڌيان ڏريون ۽ انهيءَ مطلب لاءِ ته اهو پرماتما جو اسانجي آتما ۽ ٻڌن جو اُتريامي سورُپ آهي، سو اسانکي دشت آچرڻ ۽ اُڌرم جي رستي کان هٽائي سرپشت آچار يعني ڌرم جي رستي تي هلائي، چئن اُنکي ڇڏي ڪنهن ٻيءَ رستوءَ جو ڌيان نه ڪريون، ڇو ته نه ڪوئي اُنجي برابر آهي ۽ نه ڪوئي اُنکان وڌيڪ آهي. اهوئي اسانجو پتا، راجا، لپاء ڪرڻ وارو ۽ سڀني سکن جي ڏيڻ وارو آهي. انهيءَ ريت گائيتري منتر جو اُپديش ڪري سنڌيا آپاسا جي ڪارروائي، اشنان، "آچمن"، "پراڻايام" وغيره ڪريائون آهن، سي سيڪارين ۽ پهريائين سنان انهيءَ لاءِ ڪيو آهي ته ان سان شرير جي ٻاهرين اُنکڻ جي شدي ۽ ٿنڀ رستي وغيره ٿينديون آهن. ان لاءِ پرماتما -

अङ्गिर्गात्राणि शुष्यन्ति, मनः सत्येन शुष्यति । विद्यातपोभ्यांभूतात्मा, बुद्धिर्ज्ञानेन शुष्यति ॥ मनु०

(॥ १०६ ॥ ५० ॥) هي منو سمرتيءَ جو شلوڪ آهي، جن سان شرير جا ٻاهريان اُنکڻ، سڄ ڳالهائڻ سان من، وڌيا ۽ ٿپ يعني هر پرڪار جا ڪمٽ سهي به ڌرم تي ئي هلڻ سان

جهڙو آئما گمان (يعني پرڻويءَ کانولي پر ميسور ٿاين سيني پدارٿن جي رُوپ ڄاڻڻ) سان ٻڌي
دروڻ لهنجي واري ۽ پوئر ٿيندي آهي. لاهيءَ ڪري ڪاڻ کان اڳي اوس سان ڪرڻ گهرجي.
پيو پراڻاڻام [پراڻن کي روڪڻ] تنهن لاءِ پرمات:-

[योग ۰ ساधनपादे सू० २८ ॥]

هي يوگ شاستر جو سوئر آهي. جڏهن منش ”پراڻاڻام“ ڪندو آهي، تڏهن ڪن ڪن،
گهڙيءَ گهڙيءَ ۾ درجي بدرجي اُڻڻي جو ناس ۽ گمان جو پرڪاش ٿيندو ويندو آهي.
جيستائين مڪتي نه ٿئي، تيستائين انجي آئما جو گمان پوارو وڌندو ويندو آهي.

दृष्टान्ते ध्यायमानानां धातूनां हि यथा मलाः । तथेन्द्रियाणां दृष्टान्ते दोषाः प्राणस्यनिग्रहात् ॥

(॥ ११ ॥ ६ ॥ २० ॥) هي منو سمرڻيءَ جو شلوڪ آهي. جئن باهه ۾ ٺهائڻ سان سون
وغيره ذاتو من ۽ کوٽ ڇڏي شڌ ٿي پوندا آهن، تن پراڻاڻام جي ڪرڻ سان من آدي
الدرين جا دوش ناس ٿي شڌ ٿي پونديون آهن.

[योग ۰ समाधिपादे सू० २४ ॥]

پراڻاڻام جي وڌي:- جئن سخت زور سان ٿيءَ اچڻ ڪري کاڌو پيئو ٻاهر نڪري
اُٻندو آهي، تن دم کي زور سان ٻاهر ڪڍي، طاقت آهر ٻاهر ٿي روڪڻ گهرجي. جڏهن
دم ٻاهر ڪڍڻو هجي ته مول اندري (گدبا) کي اوستائين مٿي چڪي رکڻ گهرجي، جو
جيستائين دم ٻاهر رهي. لاهيءَ ريت دم ٻاهر زباده ٿئي سگهندو آهي. جڏهن گهٺاھت
يعني مولجه ٿئي، تڏهن آهستي آهستي دم کي اندر ٿئي وري به طاقت ۽ خواهش موجب
ٿاين ڪندو وڃي ۽ من ۾ ”اور“ جو جاپ ڪندو رهجي. اهڙيءَ ريت ڪرڻ سان آئما
۽ من جي پوئر ٿا ۽ اڏولتا ٿئي ٿي.

پراڻاڻام مان فائدو:- پراڻاڻام جا چار قسم آهن:- (۱) ”باهه وشه“ يعني ٻاهر زباده
روڪڻ (۲) ”آپنتر“ يعني اندر جيترو دم روڪي سگهجي اوترو روڪڻ (۳) ”ستپ
ورلي“ يعني هڪڙي ئي دفعي جتي جو ٿئي طاقت آهر دم کي روڪي ڇڏڻ. (۴)
”باهيا پيه انتر اڪشيپي“ يعني جڏهن دم اندوان ٻاهر نڪرڻ لڳي، تڏهن اُٺندو ان کي
نڪرڻ نه ڏيڻ واسطي ٻاهران اندر ٿئي، جڏهن ٻاهران اندر اچڻ لڳي، تڏهن اندوان ٻاهر دم
کي ڌڪو ڏيئي روڪيندو رهي. جيڪڏهن لاهيءَ ريت هڪ ٻئي جي ابتڙ عمل ڪيو
ويندو آهي ته ٻنهي جي حرڪت روڪجي ويندي آهي ۽ دم پنهنجي وس ۾ ٿي وڃي
سبب من ۽ اندريون به پنهنجي وس ۾ اچي وينديون آهن. بل ۽ پرشارت جي واڌاري
ٿي ڪري ٻڌي ٿي ٿيندي آهي ۽ سوڪشم رُوپ ٿي ويندي آهي، جا نهايت ڪنن ۽
سوڪشم وشه کي به جلد سمجهي ويندي آهي. لاهيءَ ڪري منش جي شرابو ۾ ولوبه جو
واڌارو ٿيندو ۽ هو بي انداز بل، همت وارو ۽ جيتندريه ٿيندو ۽ سيني شاسترن کي ٿوري
ٿي وقت ۾ سمجهي ياد ڪري ڇڏيندو. استري به اهڙيءَ طرح يوگ آڀياس ڪري
ٻارن کي اُڀرڻ:- ڪاڻ، پيٽ، اُٺ، وهڻ، ڳالهائڻ، ٻولهاڻ، وڌڻ ننڊن سان ٿيڪ

وڙاءُ ڪرڻ جو اُپدېش ڏيڻ گهرجي .

سنڌيا آپاسا جنهن کي برهم ڀڳم به چوندا آهن .

سنڌيا ڪرڻ جو رستو:- آچمن [ڏات] ٿريءَ ۾ ايترو پاڻي وٺجي، جو اهو ٿڙيءَ کان لنگهي هيٺ دل ٿاڻين پهچي. پاڻي اُن کان نه گهٽ هجي ۽ نه وڌيڪ، پوءِ ٿريءَ جي ڪرائيءَ واري ڪناري ۽ اُنجي وچينءَ جاءِ کي چپ سان آچمن ڪري پيئجي. انهيءَ ڪري ٿڙيءَ جو پٽ ۽ ڪف ڪجهه قدر دُور ٿيندا آهن، تنهن کان پوءِ مارڄن ڪري يعني وچين آڱر ۽ ٻاج جي چهنڊ سان اکين وغيره اُن کان ئي پاڻي ڇڪارجي، انهيءَ ڪري سستي دُور ٿيندي آهي. جيڪڏهن سستي ۽ پاڻي نه هجي ته نه ڪري. تنهن کان پوءِ منتر جو ڄاڻ ڪندي پراڻاڻام ڪري. (۱) مسا پر ڪرم ۽ (۲) آپسان ڪاپوءِ پرمشور جي آستتي، پراڻاڻا ۽ آپاسا جو دستور سيکارڻ گهرجي. تنهن کان پوءِ اڪهر شرج جنهنجي معنيٰ آهي ته پاپ ڪرڻ جي لڳا ڪڏهن به نه ڪري. هيءُ سنڌيا آپاسا ايڪانت جاءِ ۾ هڪ منو ٿي ڪرڻ گهرجي .

अपां समीपे नियतो नैस्तिकं विधिमास्थितः । सावित्रीमप्य धीयीत गत्वारप्यं समाहितः [मनु०अ० २।१०४ ॥]

هي منو سمر ٿي ۽ جو وڃن آهي. جهنگل يا ايڪانت جاءِ ۾ وڃي خبرداريءَ سان، پاڻيءَ جي لڙيڪ ويهي لت ڪرم ڪندي ساوٿري يعني ڪايتري منتر اُچاري ۽ آرٽ سمجهي اُن موجب چال چل بنائي. پر هي چپ من سان ڪرڻ اُمر آهي. ٻيو ڏيو ڀڳم- جو اُگني هونءِ ۽ ودوان جي سنگت ۽ سهوا وغيره سان ٿيندو آهي. سنڌيا ۽ اُگني هونءِ صبح ۽ شام ٻئي وقت ڪچن، رات ۽ ڏينهن جي ميلاپ جا راهي ٻئي وقت آهن، ٿيون ڪوبه ڪونهي، گهٽ ۾ گهٽ هڪ ڪلاڪ ڏيان ڪجي. جئن سماڌيءَ ۾ يوگي لوڪ پراڻاڻا جو ڏيان ڪندا آهن، تن سنڌيا آپاسا ۾ ڪندو رهجي. سج اُڀرئي ڪاپوءِ ۽ سج لڳي کان اڳ اُگني هونءِ جو وقت آهي، اُنجي واسطي ڪنهن ڌاتوءَ يا مٽيءَ جي هڪڙي ويڏي [هون ڪندا] جا مٿان ۱۲ يا ۱۶ آڱر چورس هجي ۽ اوڻوئي اُڻهي هجي ۽ هيٺ ٽن يا چئن آڱرن جي اُڏاز جي هجي. اُن ۾ چندن، ڪيسرقل يا اُنڊ وغيره ڪاٺين جا ٽڪرا هون ڪند جي ماپ موجب ننڍا وڏا ڪري رکي، اُنجي وچ ۾ باهه رکي، پوءِ مٿان [مٽي چيل] ڪاٺيون رکيون وڃن. هڪڙو پروڪشي پائر [آرگهيرو يا ڪيري]، هڪ آچمني، هڪڙي آچي اسٽالي [ٽسري] گيهه رکڻ لاءِ هڪ پُر ٿيٽا پائر، هڪ ڇمڇو سون، چانديءَ يا ڪاٺيءَ جو ٺهراڻو گهرجي.

پُر ٿيٽا ۽ پروڪشيءَ ۾ پاڻي، ٽسريءَ ۾ گيهه رکي، گيهه کي گوم ڪري رکجي. پُر ٿيٽا پاڻي رکڻ لاءِ آهي ۽ پروڪشي انهيءَ لاءِ آهي ته ان سان هٿ ڌوئڻ لاءِ پاڻي ڪٽڻ سولو ٿئي، تنهن کان پوءِ اُن گيهه کي ڇڏي ريت ڏسجي ۽ پوءِ هنن منترن سان هوم ڪجي:-

- (۱) مسا پر ڪرمڻ انهيءَ ڪريا جو نالو آهي، جنهن دوارا منڊ من کي ڇهن ئي دشائن ۾ ٺهرائيندو آهي ۽ ايشور جو سهڻي دشائن ۾ پر ڪاش ڏسندو آهي.
- (۲) آپسان معنيٰ ويجهو وهڻ يعني ڀڳوان کي پنهنجي ويجهو سمجهڻ.

ओं भूरग्नये प्राणाय स्वाहा । भुवर्वायवेऽपानाय स्वाहा । स्वरादित्याय व्यानाय स्वाहा ।

भूर्भुवः स्वरग्निर वायवादित्येभ्यः प्राणापानः व्यानेभ्यः स्वाहा ॥

آهڙيءَ ريت آڱي هونڙ جو هر هڪ منتر پڙهي هڪ آهولي ڏجي ۽ جي وڌيڪ آهوليون ڏيڻيون هجن تہ :-

विश्वानि देव सवितर्दुरितानि परामुव । यद्भद्रं तन्न आमुव ॥ यजु० अ० ३० । ३ ॥

هن منتر ۽ مٿي چيل ڪيترن منتر سان آهولي ڏجي. ” اوم “ ” پو “ ۽ ” پراڻ “ وغيره هي سڀ پرميشور جا نالا آهن، جن جا اُرت چئي چڪا آهيون. ” سواها “ شيد جو اُرت هي آهي تہ جهڙو ڪيان آتما ۾ هجي، تهڙولي چپ سان چئجي، ايتڙ تہ. جن پرميشور سڀني پراڻن جي سڪ لاءِ سنسار جي پدارتن کي پيدا ڪيو آهي، تن منس کي بہ پر آپڪار ڪرڻ گهرجي. پوئشن :- هوم مان ڪهڙو آپڪار ٿيندو؟

آٿو :- سڀ ماڻهو ڄاڻن ٿا تہ درگند واري هوا ۽ پاڻيءَ مان بيماري ۽ بيمارين مان پراڻن کي دڪ ۽ سڳند واريءَ هوا ۽ پاڻيءَ مان ندرستي ۽ بيماري دُور ٿيڻ سان سڪ پراڻ ٿيندو آهي. پوئشن :- چندن وغيره گهي ڪنهن کي لڳائجي يا گيهه وغيره کائڻ لاءِ ڏجي تہ وڏو آپڪار ٿئي، باه ۾ وجهي آجاءِ وڃائڻ پڌر اٿن جو ڪم نہ آهي.

آٿو :- جيڪڏهن تون پدارت وٺي ڄاڻن ها تہ ڪڏهن بہ آهڙي ڳالهہ نہ چئين ها، جو تہ ڪا به وسعت ناس نہ ٿيندي آهي. ڏسو، جنهن جاءِ تي هوم ٿيندو آهي تہ ان کان پري ويٺل ماڻهو جي لڪ ۾ سڳند ايندي آهي، تن درگند پڻ، ايتري مان ئي سمجهي وٺ. آڱيءَ ۾ وڌل وستو سوکير ٿي پکڙندي آهي ۽ هوا سان ملي پري پري هڏن ۾ وڃي درگند کي دُور ڪندي آهي.

پوئشن :- جيڪڏهن ائين آهي تہ ڪيسر، ڪستوري، سڳنديءَ وارن گلن ۽ عطر وغيره جي گهر ۾ رکڻ سان هوا سڳنديءَ واري ٿي سڪندڙ ٿي پوندي.

آٿو :- انهيءَ سڳنديءَ ۾ آها شڪتي ڪانهي، جو گهر جي گنديءَ هوا کي ٻاهر ڪڍي شيد هوا آندو آهي. ڇاڪاڻ تہ ان ۾ ڦهلائڻ جي شڪتي ڪانهي، آها رڳو باه ۾ ئي آهي، جو انهيءَ هوا ۽ درگنديءَ وارين شين کي جن ڀن ۽ هلڪو ڪري ٻاهر ڪڍي ۽ شيد هوا جي آندو ٿيندي آهي.

پوئشن :- تڏهن منتر پڙهي هوم ڪرڻ جو ڪهڙو مطلب آهي؟

آٿو :- منترن ۾ اها سکيا آهي، جنهن مان هوم ڪرڻ جا فائدا ظاهر ٿين ۽ هر جو پڙهڻ سان منتر بہ ياد پون، ويدن جو پڙهڻ پڙهڻ ۽ سيدن رکيا بہ ٿئي.

پوئشن :- ڇا، هوم نہ ڪرڻ باپ آهي؟

آٿو :- هاڻو، جو تہ جنهن آدميءَ جي شير مان جيتري درگند پيدا ٿي هوا ۽ پاڻيءَ کي پکڙي ٿي ۽ بيماري پيدا ٿيڻ جو ڪارڻ بڻجي پراڻن کي دڪ ٿي، تهڙولي باپ انهيءَ منس کي لڳي ٿو. تنهنڪري انهيءَ باپ کي دُور ڪرڻ لاءِ هوا يا پاڻيءَ ۾ اوتري

يا آلهي ڪان به وڌيڪ سڳند ڦهلائڻ گهرجي. ڪارائڻ پيارڻ سان آلهي ۽ هڪ ئي ڪائڻ پيئڻ واري منڻ کي سڳ ملندو آهي. جيترو گيهه ۽ سڳنديءَ واريون شيون هڪ منڻ کائيندو آهي، اوتريون شيون جي هوم سان لکن منڻ کي لاپ پھچندو آهي. پر جيڪڏهن منڻ گيهه آدي اُتم شيون نه کائين ته جيڪر سندن شارپڙ ۽ آلمڪ شڪتيءَ جي اُتڻي نه ٿئي. تنهن ڪري سنيون شيون ڪائڻ پيئڻ به گهرجن پر هوم ڪرڻ اُنکان وڌيڪ چڱو آهي، تنهن ڪري هوم ڪرڻ بلڪل لاڀداڪ آهي.

پوشن :- هر هڪ ماڻهو ڪيتريون آهڙيون ڏئي ۽ هڪ هڪ آهڙيءَ جي ڪيتري ٿور هجي؟
اُٿو :- هر هڪ منڻ لاءِ سورهن سورهن آهڙيون ۽ هر هڪ آهڙيءَ ۾ گيهه وغيره جي ٿور گهٽ ۾ گهٽ ڇهه ڇهه ماسا هئڻ گهرجي ۽ جي اُنکان وڌيڪ ڪري نه هڪاري چڱو آهي. لڪري وڏا وڏا اُتم ۽ سربشت آره رشي، مهرشي، راجا، مهاراجا گهڻو هوم ڪندا ۽ ڪرائيندا هئا. جيستائين هوم ڪرڻ جو پرچار هئو، تيستائين آره ورت بيمارين کان بچيل ۽ سکن سان پرپور هو، هاڻي به جي ساڳيو ئي پرچار ٿئي ته اُتم ئي ٿي پوي. هي به يڪم آهن. (۱) ”برهم يڪم“ [پڙهڻ، پاڙهڻ ۽ سنڌيا پات، پرمپور جي آستتي، پراڻا ۽ آپاسا ڪرڻ]. (۲) ”دبر يڪم“ [جنهن ۾ اڪي هونو ڪاروئي ”اشوميد“ ٿاين يڪم ۽ ودوان جي سنگت ۽ شهرا ڪرڻ اچي وڃن ٿا]. پر وڌيا پراڻ وقت وڏو برهم يڪم ۽ اڪي هونو ئي ڪرڻو پوندو آهي. پاڙهڻ جي ريت -

ब्राह्मणस्त्रयाणां वर्षमासपनवनं कर्तुमर्हति । राजन्यो द्वयस्य । वैश्यो वैश्यस्यैवेति । शूद्रमपि कुल गुणसम्पन्नं मन्त्रवर्जमनुपनीतमध्यापेयादित्येके ॥

هي شريف [جي سوئر استان جي بڻي آڏاء] جو وڃن آهي ته برهمڻ ٺهي ورنن يعني برهمڻ، ڪهتري ۽ وئش جو، ڪهتري - ڪهتريءَ ۽ وئش جو، وئش فقط وئش ورن جو يڪم پوي ڪرائي پڙهائي سگهي ٿو ۽ جو ڪلين ۽ ساڳو شودر هجي ته اُنکي ”متر ستهتا“ ڇڏي سڀ شاستر پڙهائي، شودر پلي پڙهي پر هنکي جڻو پاڻ نه گهرجي، اها راءِ آليڪ آچارين جي آهي. تنهنڪن پوءِ پنجن يا اُتمن سال جو ڪرا چوڪرن جي پالڻالا ۾ ۽ ڪنيائون، ڪنيائون جي پالڻالا ۾ وڃن هيٺئين لهر اُٿوسار پڙهڻ شروع ڪن -

शद् त्रिंशदाब्दिकं चर्यं गुरो त्रैवैदिकं व्रतम् । तदधिकं पादिकं वा ग्रहणान्तिकमेव वा ॥ मनु० ७० ३१ ॥

آرٽ - اُتمن سال کان اڳتي ڇهه سالن ٿاين يعني هڪ هڪ ويد کي اُن جي اُنڪن آپاسن سميت پڙهڻ ۾ ٻارهن ٻارهن سال ملي ڇهه ۽ اُت ملائي چوٿيتاليهه يا اڙڙهن سالن جو برهمچريءَ ۽ اُت اڳيان ملي چويهه يا نو سال يا جيستائين وڌيا پراپت نه ڪري وٺي، تيستائين برهمچري رهي.

पुरुषो वाव यज्ञस्तस्य यानि चतुर्विंशति वर्षाणि तत्प्रातः सवनं, चतुर्विंशत्यक्षरा गायत्री गायत्रं प्रातःसवनं, तदस्य वसवोऽन्वायताः प्राणा वाव वसव एते हीदृशे सर्वे वासयन्ति ॥ १ ॥ तच्च वेदे तस्मिन् वयसि किञ्चिदुपतपेत्स ब्रूयात्प्राणा वसव इदं मे प्रातः सवनं माध्याह्निकं सवनमनुसृतमुतेति माह प्राणानां

वसूनां मध्ये यज्ञो विलोप्सीयेत्युद्धैव तत एत्यगदो ह भवति ॥ २ ॥ अथ यानि चतुश्चत्वारि ॥ शद्वर्षाणि तन्माध्यान्दन ॥ सवनं चतुश्चत्वारि ॥ शदक्षरा त्रिष्टुप् त्रैष्टुभं माध्यंदिन ॥ सवनं तदस्य रुद्रा अन्वायताः प्राणा वाव रुद्रा एते हीद ॥ सर्वं रोदयन्ति ॥ ३ ॥ तं चेदेतस्मिन्वयसि किञ्चिदुपतपेत्स त्रयात्प्राणा रुद्रा इदं मे माध्यंदिन ॥ सवनं तृतीयसवनमनुसन्तनुतेति माहं प्राणाना ॥ रुद्राणा मध्ये यज्ञो विलोप्सी येत्युद्धैव तत एत्यगदो ह भवति ॥ ४ ॥ अथ यान्यष्टाचत्वारि शद्वर्षाणि तस्तृतीयसवनमष्टाचत्वारि ॥ शदक्षराजगती जागतं तृतीयसवनं तदस्यादित्यान्वायताः प्राणा वावादित्या एते हीद ॥ सर्वं माददते ॥ ५ ॥ तं चेदेतस्मिन् वयसि किञ्चिदुपतपेत्स त्रयात् प्राणा आदित्या इदं मे तृतीयसवनमायुरनुसन्तनुतेति माहं प्राणानामादित्यानां मध्ये यज्ञो विलोप्सीयेत्युद्धैव तत एत्यगदो ह भवति ॥ ६ ॥

هي چاندوڪي آهيند [پراڻڪ ۳ ڪنڊ ۱۶] جو وڃن آهي. برهمڇرو نسن پرڪارن جو ٿيندو آهي. گهٽ، وڇون ۽ اٽم. انهن مان گهٽ- جو پرش، انجي رس مان بڻيل ديه ۽ پري يعني ديه، روپي نڪر ۾ ”شمن“ [آرام ڪرڻ واري جيو آتما] بگهه يعني ڏاڍن سندر گلن سان پرپور ۽ سهڻن ڪرم ڪرڻ وارو آهي، تنهن [پرش] لاء ضروري آهي ته ۲۴ ورهين تائين جت اندر ۾ يعني برهمڇاري رهي، ويد آدي وديا ۽ چڱي شڪها پراڻي ۽ وهانءَ ڪري به دشمن پٺيان ڪاهي نه پوي. لائين ڪرڻ سان سندس پراڻ بلوان ٿي شري ۾ چڱن لڇن جو واسو ڪرائيندا. هن پهرين آيوءَ ۾ وديا پراڻي لاءِ انهيءَ کي ٻي ۾ لڳائي ۽ آچار ۾ اهڙو ئي اڀدش ڪري ۽ برهمڇاري دل ۾ لڇو رکي ته جيڪڏهن مان پهرين آيوءَ ۾ ٺيڪ ٺيڪ برهمڇرو رکندس ته منهنجو شري ۽ آتما ٺورو ۽ بلوان ٿي منهنجا پراڻ مون ۾ چڱن گلن جو گهر ڪندا. اي منهنجو توهان سکن کي اهڙيءَ ريت وڌايو، جو مان برهمڇرو کي نه ٿوڙيان ۽ ۲۴ سالن کان پوءِ گرهست آشرم ۾ گهڙندس ته پڪ آهي ته مان روڳن کان بچيل رهندس ۽ منهنجي آروجا ۷۰ ۽ ۸۰ سالن جي ٿيندي.

وڃين درجي جو برهمڇرو هي آهي ته جو منس ۲۴ ورهين تائين برهمڇاري رهي ويندڙ جي شڪها پرائيندو آهي، ان جا پراڻ، اندريون، ائته ڪرڻ (اندر) ۽ آتما سڀ شڪهيون ٿي سڀني دشتن کي رٿارڻ ۽ سرهڻن جي پالنا ڪرڻ وارا ٿيندا آهن. [تنهن ڪري برهمڇارين جو هي پرن آچار ۽ ٻين ماڻهن جي رڳو هٿ ڪهر جي نه] جيڪڏهن مان هن پهرين آيوءَ ۾، جتن توهان چئو ٿا، ساڌن (پسيا) ڪندس ته منهنجو هي وڃين درجي جو رڌو [دشتن کي ڏڪائڻ وارو] پراڻ وارو برهمڇرو پورو ٿيندو. اي برهمڇاري لوڪو! توهان هن برهمڇرو کي وڌايو، جتن مان برهمڇرو کي لاس نه ڪري بگهه سورڙپ [هر پرڪار چڱن گلن وارو] بڻجي هن آچار ڪل مان نڪران ٿو ۽ روڳن کان آجو ٿيان ٿو، [۽ اي لوڪو] جتن هيءَ برهمڇاري شپ ڪرم ڪري ٿو، تن اوهان به ڪندا ڪريو.

اٽم ۴۸ ورهين جو ٿين درجي جو برهمڇرو ٿيندو آهي. جتن ۴۸ اکرن جو جڳتي نالي وارو چنڊ آهي، تن جو منس ۴۸ ورهين تائين پورو پورو برهمڇرو رکندو آهي، انجا پراڻ سندس وس ٿي سڀني وديائن کي پراپت ڪندا آهن. آچار ۽ ماءُ پيءُ، ڀڃن کي پهرين ۽

اوس ۾ وڌيا ۽ ڪڍ ڪرڻ لاءِ ٻيڙي ٻڌائين ۽ انهيءَ ريت اڀرڻ ڪن، جيئن اهي
ٻار پاڻ کان پاڻي ۾ اڪڻ ٻرهمچر ۽ رڪي ۽ ٽئين اُتر ٻرهمچر ۽ جو ڌارڻ ڪري ٻرڻ ۽ يعني
چئن سون ورهين تائين آيو ۽ وڌائين. [۽ ٻين ماڻهن کي به همنائين] ته توهان به اهڙيءَ
ریت وڌارو ڪريو. ڇو ته جي منهن هن ٻرهمچر ۽ ڪي ٻائي پنگ ٿيا ڪن، سي هر پر ڪار
جي بيمارين کان چٽي ڌرم آرت ڪام ۽ موڪش کي پراپت ڪندا آهن.

चतस्रोऽवस्थाः शरीरस्य वृद्धिर्यत्र न सम्पूर्णता किञ्चित्परिहाणिरचेति । आषोडशाद्वृद्धिः ।

आषट्चविंशतेर्ब्रह्मवत् । आचत्वारिंशतः सम्पूर्णता । ततः किञ्चित्परिहाणिरचेति ॥ पञ्चविंशे ततो वर्षे
पुमान् नारी तु षोडशे । समत्वागतवीर्यौ तौ ब्रानीयात्कुसलो भिक्षक् ॥ २ ॥

هي سترت جي سو تر استان ۳۵ اڌيا ۽ جو وڃن آهي. هن شرير جون چار اوسائون
ٿينديون آهن. هڪڙي ”ورڌي“ جنهن ۾ سورهن ورهين کان وٺي پنجويهن ورهين
تائين سڀ ڌار وڌنديون رهنديون آهن.

ٻي جون - جا پنجويهن سال جي اُتر ۾ ۽ چويهن جي منڍ ۾ حواليءَ جو آرڻ ٿيندو
آهي. ٽين سمورن - جنهن ۾ پنجويهن ورهين کان وٺي چاليهن ورهين تائين سموري ڌار پخت
ٿين ٿيون. چوٿين ”ڪنيت پرڻائي“ جڏهن شرير جون سڀ ڌار اُگ ۽ اپ اُگ
[اُگن جا ننڍا اُگ] سميت پخت ٿي سمورن پراپت ڪنديون آهن، تڏهن ان کان پوءِ
جي ڌار وڌنديون آهن، سي شرير ۾ نه رهنديون آهن، پر سڀني ۽ ٻگهر وغيره جي رستي
ٻاهر نڪرنديون رهنديون آهن. اهو چاليهن ورهه واه ڪرڻ جو اُتر سمجھو آهي. ان کان
به وڌيڪ اڻتاليهن ورهين ۾ واه ڪرڻ اُتر ۾ اُتر آهي.

پوشن :- ڇا، هي ٻرهمچر ۽ جو نيم استري ۽ پرش ٻنهي لاءِ هڪ جهڙو هڪ ٿئي ٿو؟
اُتر :- نه، جيڪڏهن پنجويهن سالن تائين پرش ٻرهمچر ۽ رڪي نه سورهن سالن تائين ڪنڀاءُ
جيڪڏهن پرش ٽيهن سالن تائين ٻرهمچاري رهي ته استري سترهن سالن تائين، جيڪڏهن
پرش چنڀهن ورهين تائين ته استري ارڙهن سالن تائين. جيڪڏهن پرش چاليهن ورهين تائين
ٻرهمچر ڪري ته استري ويهه ورهه. جيڪڏهن پرش چوٿيتاليهن ورهين تائين ٻرهمچر،
ڪري ته استري ٻاويهه ورهه. جيڪڏهن پرش اڻتاليهن سال ٻرهمچر ڪري ته استري
چوويهن ورهين تائين ٻرهمچر ۽ رڪي، يعني اڻتاليهن ورهين کان مٿي پرش ۽ چوويهن کان
مٿي استريءَ کي ٻرهمچر نه رکن ٿي. پر هي نيم واه ڪرڻ وارن پرش ۽ استرين جو
آهي ۽ جيڪي پرڻائي نه چاهين ۽ پرڻا تائين ٻرهمچاري رهي سگهن ته ٻئي رهن. پر هي

۽ آبرو وڌيڪ سڌايت اُتوسار چري، مانس، وٽر، هڏيون وغيره سڀ ڌار آهن، جنهي
بناوت سورهن ورهين ۾ پوري ٿيندي آهي. تنهنڪن پوءِ اهي وڌڻ آرڻ ڪنديون آهن،
جي پنجويهن سالن تائين وڌنديون رهنديون آهن. انهيءَ وچ ۾ نوجوان سڀوڏان رهن، نه ته
وڌڻ ۾ اڳاءُ پيدا ٿيندو، تنهنڪري پنجويهن سالن کان اڳي واه نه ڪجي. پنجويهن
کان چاليهن سالن تائين ڌار پخت ٿي شرير جا اُگ پختا رهنديا آهن.

ڪم پورو وڌوان جيتندريه ۽ نردوش يوگي لسترن ۽ پرشن جو آهي. هي ڏاڍو ڏکيو ڪم آهي ته ڪو ڪام جي ويگ کي ڊٻائي لندرين کي وس ۾ رکي.

ڄڻت چ स्वाध्यायप्रवचने च । सत्यं च स्वाध्यायप्रवचने च । तपश्च स्वाध्यायप्रवचने च ।

दमश्च स्वाध्यायप्रवचने च । शमश्च स्वाध्यायप्रवचने च । अमयश्च स्वाध्यायप्रवचने च ।

अग्रहोत्रं च स्वाध्यायप्रवचने च । अतिथयश्च स्वाध्यायप्रवचने च । मानुषं च स्वाध्यायप्रवचने च ।

प्रजा च स्वाध्यायप्रवचने च । प्रजनश्च स्वाध्यायप्रवचने च । प्रजातिश्च स्वाध्यायप्रवचने च ॥

هي ڪتريه آپنيد [پر پائڪ ۷- اناڪ ۹] جو وچن آهي. پڙهڻ پاڙهڻ جا ٺهر هيءُ آهن۔
(ڄڻت) ڄڻت چال چلن رکي پڙهجي ۽ پاڙهجي . (سत्य) ۲. سچي چال چلن رکي سچين
وڊائڻ کي پڙهجي ۽ پاڙهجي . (تپ :) ۳. ٽپسري ٻڌجي ڌرم جا ڪم ڪندي ويد آڏي
شاسترن کي پڙهجي ۽ پاڙهجي . (دم : ۵) ۴. اهڙين لندرين کي ٻن ڪمن کان روڪي پڙهندو
۽ پاڙهندو رهجي . (شم :) ۵. من جي ورئين کي هر پرڪار جي برائين کان هٽائي پڙهندو ۽
پاڙهندو رهجي . (اگن : ۶) ۶. آهولي ڏيڻ واري اگني ۽ بجلي وغيره جي گھڻ کي ڄاڻي
پڙهيو ۽ پاڙهيو وڃي . (اگن : ۷) ۷. اگني هوتر ڪندي پڙهجي ۽ پاڙهجي . (اتيثي : ۵)
۸. مهمان جي شيوا ڪندي پڙهجي ۽ پاڙهجي . (مانوڀ : ۹) ۹. مٿس سڀني وهنوارن کي ڄاڻي
پوک ڪندي پڙهجي ۽ پاڙهجي . (پرجا : ۱۰) ۱۰. ستان ۽ راجه جو پالن ڪندي پڙهجي ۽
پاڙهجي . (پرجن : ۱۱) ۱۱. وڻه جي رکشا ۽ واڌارو ڪندي پڙهجي ۽ پاڙهجي . (پرجا : ۱۲)
پنهجي ٻارن ۽ ششن جو پالن ڪندي پڙهجي ۽ پاڙهجي .

यमान् सेवेत सततं न नियमान् केवलान् बुधः । यमान्वतस्यकुर्वीतो नियमान् केवलान् भजन् ॥

” پنجن پرڪارن جا نه ” منو ۵ [۸۱ ۲۰۵]

तत्राहिंसासत्यास्तेय ब्रह्मचर्यापरिग्रहा यमाः ॥ योग ० [साधनपादे सूत्र ३० ॥]

۱. (آهسا) وير وروڌ کي ڇڏي ڏيڻ . ۲. (ستيه) سچ سچو، سچ ڳالهائڻ ۽ سچ ئي هلاڻ .
۳. (آستيه) من، وچن ۽ ڪرم سان چوريءَ جو تيار ڪرڻ . ۴. (برهمچريه) ڪام لندريه کي
وس ۾ رکڻ . ۵. (اپري گرھ) گهڻي لالچ ۽ آڀمان جو تيار ڪرڻ . انهن پنجن يمن ئي سدائين
هلاجي، رڳو يمن ئي نه .

शौचसन्तोषतपः स्वाध्यायेश्वरप्रणिधानानि नियमाः ॥ योग ० [साधनपादे सूत्र ३२]

پنج ٺهر :- ۱. (شوچ) شان آڏي ڪرڻ سان شد ٿيڻ . ۲. (سنشوش) ٿوري ۾ ئي ٻوسن
ٿي آدم ڪرڻ ڌارن پور رهڻ سنشوش نه آهي، پر جيترو ٿي سگهي پرشارت ڪندو رهجي،
هاجي لاپ ۾ سڪ دڪ نه ڪرڻ . ۳. (ٽپ) ڪشت سهندي به ڌرم جي ڪمن جي پالنا
ڪرڻ . (۴) (سواڌيا) ڌرمي پستڪ پڙهڻ ۽ پاڙهڻ . (۵) (اشور پڙڻي ڌان) پر مشور جي
وشيش پڳتيءَ دواران پنهنجي آتما کي هنجي آڏين ڪرڻ . هي پنج ٺهر سڏبا آهن . يمن کان
سواءِ رڳو يمن ئي نه هلاجي، پر ٻنهي کي ڪم ۾ آڻيندو رهجي . جو يمن کي ڇڏي رڳو ٺهر
پاليندو آهي، سو اٽهيءَ ئي نه پهچندو پر اڌوڪت يعني سنسار جي چڪر ۾ ڪريو رهندو .

कामात्मता न प्रशस्ता न चैवेहास्त्यकामता । काम्यो हि वेदाधिगमः कर्मयोगश्च वैदिकः ॥

۲۱۲] اٺ :- ڏاڍي گهڻي ڀاڄا ۽ ڀاڄا رھت هئڻ ڪنھنجي لاءِ بہ ڇڳو نہ آھي .
ڇو تہ ڄمڪڏھن ڀاڄا نہ ڪٽي وڃي تہ ويدن جو کيان ويدن ۾ ڇھل ڇڳا ڪم وغيره ڪنھن
کان بہ نہ ٿي سگھن . لاهي ڪري :-

स्वाध्यायेन ब्रतैर्होमैस्तैर्विद्येनेज्यया सुतैः । महायज्ञैश्च यज्ञैश्च ब्राह्मणं क्रियते तनुः ॥ [मनु० अ० २। २८]

اٺ :- ۱. (سواڌيا) سڀني ودائين جو پڙهڻ پاڙهڻ . ۲. (ورث) برهمڇريه ، سچ ڳالهائڻ
وغیره لير پالڻ . ۳. (هوم) اگني هوٽر وغيره هوم ، ستم جو ڪرڻ ۽ آستيه جو ٿيائڻ ۽
سڃين ودائين جو دان ڏيڻ . ۴. (لڙي ويدين) ويدن ۾ ورتن ٿيل ٽن ودائين سان ڪرم ،
آپاسا ۽ کيان کي پراپت ڪرڻ . ۵. (اڃيا) پڪيشتي [پورناسي، آماس] وغيره ٿي هوم ڪرڻ .
۶. (ستيه) ستنن آڻين ڪرڻ . ۷. (مهايجنه) برهم، ديوي، پتري، ونشوديو ۽ آڻين جي سموا
جا پنج مهايجم . ۸. (پڪيشتي) اگني شتوم وغيره ۽ ڪارپگريءَ جي ودائين وغيره مان ڪن جي
ڪرڻ سان هي شرير براهمڻي يعني ويد ۽ برهمڇور جي پڪيشتيءَ جي آڌار وارو برهمڻ شرير
ٻاڏو ويندو آهي . ايترن ساڌنن کانسواءِ برهمڻ جو شرير نہ بچي سگھندو آهي .

इन्द्रियाणां विचरतां विषयेष्वपहारिषु । संयमे यश्नमातिष्ठेद्विद्वान्यन्तेव वाजिनम् ॥ [मनु० २। ८८]

وشين ۾ لڳل اندرون جي من ۽ آتما کي مدن ڪم ڏالھن ڇڪڻ واريون آهن ، تن
کي روڪڻ ۾ هر پرڪار اهڙو متن ڪجي ، جنن بڌيمان سارڻي گهوڙي کي وس ۾ رکڻ لاءِ
ڪندو آهي ، ڇو تہ :-

इन्द्रियाणां प्रसंगेन दोषमृच्छत्यसंशयम् । सन्नियम्ब तु तान्येव ततः सिद्धिं नियच्छति ॥ [मनु० २। ९३]

اٺ :- جيو آتما اندرون جي وس ۾ اچي سچ ڀڄ وڌن وڌن دوشن ۾ ڦاسندو آهي ۽
جڏھن اندرون کي پنھنجي وس ۾ ڪندو آهي ، تڏھن ئي سڌيءَ کي پراپت ڪندو آهي .

वेदास्त्यागरच यज्ञाश्च नियमाश्च तपांसि च । न विप्रदृष्टभावस्य सिद्धिं गच्छन्ति कर्हिचित् ॥ [मनु० २। ९७]

جو دشتاڇاري ۽ اندرون جي وس ۾ پيل پرش آهي ، تنھنڇر ويد پڙهڻ ، ٿاڳ ، پڪي
لير ، پڪي ۽ ٻيا ڇڳا ڪم ڪڏھن بہ سڌيءَ کي پراپت نہ ڪندا .

चेदोपकरणे चैव स्वाध्याये चैव नैस्तिके । नानुरोधोऽस्त्यनध्यायो होममंत्रेषु चैव हि ॥ १ ॥

नैस्तिके नास्त्यनध्यायो ब्रह्मसत्रं हि तत्समृतम् । ब्रह्माहुतिहुतं पुण्यमनध्यायवषट्कृतम् ॥ २ ॥ [मनु० २। १०५। १०६]

ويدن جي پڙهڻ پاڙهڻ ، سڌيا ، آپاسا وغيره پنج مهايجم ڪرڻ ، هوم منترن جي ياد
ڪرڻ ۾ موڪل ڪرڻ نہ گھرجي ، ڇو تہ نت لير ۾ چوڻي ڪان ٿيندي آهي . جنن تہ ساه پساہ
برابر ڪيو ويندو آهي ، بند نہ ڪري سگھبو آهي ، تنن تہ لير بہ ڏهاڙي ڪرڻ گھرجن .
ڪڏھن بہ ڇڏڻ نہ گھرجن . ڇو تہ چوڻيءَ جي سمي ۾ بہ اگني هوٽر آدي اٽل ڪم ڪرڻ ڀڄ
جو ڦل ڏيندا آهن ، جنن ڪوڙ ڳالهائڻ ۾ سدا پاپ ۽ سچ ڳالهائڻ ۾ سدا ڀڄ ٿيندو آهي ، تنن
ئي ٻري ڪم ڪرڻ ۾ سڌائين ”ڪراوت“ ۽ چڱي ڪم ڪرڻ ۾ سڌائين ”آستي“ ئي ٿئي ٿي .
अभिवादनशीलस्य नित्यं वृद्धोपसेविनः । चत्वारि तस्य वर्द्धन्त आयुर्विद्या यशो बलम् ॥ [मनु० २। १२१]

آرٲ :- جو سدا نمرٲا وارو سٲمئل آهي ، وڊوانن ۽ وڏن جي شيوا ڪندو آهي ، ان جي آوروڃا، وڊا، جس ۽ ٻل لاهي چار سڌائين وڌندا آهن ۽ جي لائين لٽا ڪن، تن جي آڙو آڊي چار پڌارٲ لٽا وڌن .

अहिंसयैव भूतानां कार्यं श्रेयोऽनुशासनम् । वाक् चैव मधुरा श्रद्धा प्रयोज्या धर्मेमिच्छता ॥ १ ॥
यस्य बाह्मनसे शुद्धे समयगुप्ते च सर्वदा । स वै सर्वमवाप्नोति वेदान्तोपगतं फलम् ॥ २ ॥ [मनु० २। १५६। १६०]

آرٲ :- وڊوانن ۽ وڊلارٲن کي گهرجي تہ وٻر وروڌ کي ڇڏي، سڀني منهن کي ڪلياڻ جي مارڪ جو آڀڏيش ڪن ۽ آڀڏيشڪ سڌائين مٺي سٲمئلنا واري واڻي ڇڏن. جي ڌور جو واڌارو ڪرڻ چاهين، سي سڌا سڄائيءَ تي هلن ۽ سڄائيءَ جو آڀڏيش ڪن . (۱) جنهن منهن جي واڻي ۽ من سڌ ۽ سڌا پنهنجي وس ۾ رهندا آهن، سو ئي ساري ويدانت آرٲاٲ ويدن جي سڌالت روڀي قل کي پراپٲ ڪندو آهي . (۲)

संमानाद् ब्राह्मणो नित्यमुद्विजेत विषादिव । अमृतस्यैव चाकाशेऽवमानस्य सर्वदा ॥ मनु० २। १६२

آرٲ :- سو ئي براهمن سڀني ويدن ۽ پرمشور کي چاٲندو آهي، جو مان ڪان سڌا وه والگر ڏڪندو آهي ۽ اڀمان جي لڇا آمرٲ والگر ڪندو رهندو آهي .

अनेन कर्मयोगेन संस्कृतात्मा द्विजः शनैः । गुरौ वसन् संश्रितयाद् ब्रह्माधिगमिकं तपः ॥ मनु० [२। १६४]

آرٲ :- آهڙيءَ ريت جڳي پائل ”دوڄ“ برهمڄاري ڪمار ۽ برهمڄارڻي ڪيا ڌري ڌري ويدن جي آرٲ واري آمر ٲ کي وڌائيندا رجن .

योऽनघीत्य द्विजो वेदमन्यत्र कुरुते भ्रमम् । स जीवन्नेव शूद्रस्वमाशु गच्छति सान्वयः ॥ [मनु० २। १६८]

جيڪو ويد کي نه پڙهي ٻيا پٽن ڪندو رهندو آهي، سو پنهنجن پٽن پوٽن سوڌو سگهو ئي شودر پاٽن کي پراپٲ ٿو ڪري .

वर्जयेन्मधु मांसञ्च गन्धं मास्यं रसान् स्त्रियः । शुक्तानि यानि सर्वाणि प्राणिनां चैव हिंसनम् ॥ १ ॥

अभ्यङ्गमञ्जनं चाक्षोरूपानच्छत्रधारणम् । कामं क्रोधं च लोभं च नर्तनं गीतवादनम् ॥ २ ॥

द्युतं च जनवादं च परिवादं तथाऽनृतम् । स्त्रीणां च प्रेक्षणालम्भमुपचातं परस्य च ॥ ३ ॥

एकः शयीत सर्वत्र न रेतः रुन्दयेत्कचित् । कामाद्धि स्कन्दयन्रेतो हिनस्ति व्रतमात्मनः ॥ ४ ॥

मनु० [२। १७०-१८८]

آرٲ :- برهمڄاري ڇوڪرا ۽ ڇوڪريون مذ، مانس، سڳنڌن، مالها، سوانن، استري ۽ پٻش جي سنگ، هرپرڪار جي ڪٺائي، پراڻن جي هٻسا (۱) اُنڪن کي مٽيٲ، بنا ڪارڻ ڳجهيءَ لندريءَ کي ڇهڻ . اُنڪن ۾ سر مو پائڻ، جتي پائڻ، چٽي ڪٽڻ، ڪام، ڪروڌ، لوٻ، موه، ڀڙ، شوڪ، اٻرڪا، وٻر، لڇڻ، ڳائڻ، وڇائڻ (۲) جوا ڪيڏن، اڃا پون هن هن جون ڳالهيون ڪرڻ، لندا، مڃيا ٻولڻ، استرين کي ڏسڻ ۽ انهن سان گڏ وهڻ، ٻين کي هاڃي پهچائڻ وغيره ٻون ڪمن کي ڇڏي ڏيڻ . (۳) هرهند اڪيلو سمهن، وٻر کي ڪڏهن نه ڪيرائين، جو لڇا سان وٻر ڪيرائيندو آهي، تنهن سمجهو تہ پنهنجي برهمڄر ۾ ورت کي ڀڳو .

वेदमनूच्याचार्योऽन्तेवासिनमनुशास्ति । सत्यं बद्धं धर्मं चर । स्वाध्यावान्मा प्रमदः । आचार्यस्य प्रियं धनमाहृत्य प्रजातन्तुं मा व्यवच्छेत्सीः । सत्यान्न प्रमदितव्यम् । धर्मान्न प्रमदितव्यम् । कुशलान्न प्रमदितव्यम् ।

[भृत्यै न प्रमदितव्यम्] । स्वाध्यायप्रवचनाभ्यां न प्रमदितव्यम् । देवपितृकार्याभ्यां न प्रमदितव्यम् । मातृदेवो भव । पितृदेवो भव । आचार्यदेवो भव । अतिथिदेवो भव । यान्यनवद्यानि कर्माणि तानि सेवितव्यानि नो इतराणि । यान्यस्माकं सुचरितानि तानि स्वयोपास्यानि । नो इतराणि । ये के चास्मच्छ्रेयासो ब्राह्मणास्तेषां स्वयासनेन प्रशंसितव्यम् । श्रद्धया देयम् । अश्रद्धया देयम् । श्रिया देयम् । ह्रिया देवम् । निया देयम् । संविदा देयम् । अथ यदि ते कर्मविचिकित्सा वा वृत्तविचिकित्सा वा स्यात् । ये तत्र ब्राह्मणाः समर्शिनो युक्ता अयुक्ता अलक्ष्णा धर्मकामाः सूर्यया ते तत्र वर्त्तेरन् । तथा तत्र वर्त्तेथाः । [अथाभ्यारख्या तेषु । ये तत्र ब्राह्मणाः संमर्शिनः । युक्ता आयुक्ताः । अलक्ष्णा धर्म कामाः स्युः । यथा ते वर्त्तेरन् । तथा तेषु वर्त्तेथाः ।] एषः आदेश एष उपदेश एषा वेदोपनिषत् । एतदनुशासनम् । एवमुपासितव्यम् । एवमु चैतदुपास्यम् ॥ तैत्तरीय० प्रपा० ७ । अनु० ११ । क० १ । २ । ३ । ४ ॥

أرت :- اڏيا ڪو پنهنجن شين (چوڪرن ۽ چوڪرين) کي هن ريت اُپديش ڪري نه ٿو سڌا سچ ڳالهائ هلت چلت ڌرم اُتوسار بڻاءِ، آس چڏي پڙه ۽ پاڙه، پرون برهمڇريه سان سڀني وڌائين کي گرھڻ ڪر، گرؤ ڪي سندس من گهري پيٽا ڏيڻ ڪالپوءِ وواه ڪري ستنان پيدا ڪر، سستيءَ جي ڪري سڃاڻيءَ کي ڪڏهن نه چڏ، بي پرواهي ڪري ڌرم جو ٺاهڻ نه ڪر، آسي ٿي چڱيلائي ۽ چترائي هون نه وڃاءِ، اُٿر شڪتيءَ کي وڌائڻ ۾ ڀلائي نه ڪر، ڪاهل ٿي پڙهڻ پاڙهڻ کي نه چڏ، ودوانن ۽ ماڻا پٽا وغيره جي شيوا ۾ آس نه ڪر، جڻ ودوانن جو سيمان ڪيو ويندو آهي، ٿڻ ماڻا پٽا، گرؤ ۽ اُٿڻن جي شيوا سڌا ڪندو ڪر. جي ڪلا کان اڃا ڌرم جا ڪم آهن، جڻ سچ ڳالهائڻ وغيره ٿي ڪندو ڪر، ۽ انهنجي اُٻڙ ڪوڙ ڳالهائڻ وغيره ڪڏهن نه ڪر. جي آسانا اُٿر ڌرم جا ڪم هجن، سي ڪر ۽ جي پاپ جهڙا لڃڻ هجن، ٿڻ کي ڪڏهن نه ڪر. آسان ۾ جي اُٿر ودوان ۽ ڌرمائيا برهمڻ آهن، ٿڻ وٽ ويه ۽ انهن ٿي ٿي وشواس رک، شڙڏا سان ڏيڻ، بنا شڙڏا ڏيڻ، شويلا ڏيڻ، لڄ وچان ڏيڻ، پو کان ڏيڻ ۽ پرتگيا ڪرڻ سان به ڏيڻ گهرجي. جڏهن به توکي ڪنهن ڪم يا آچار و هٿوار يا پگتي يا گيان جي سبب ۾ ڪا شڪا پيدا ٿئي ته جي سڀني کي هڪ درشتيءَ سان ڏسڻ وارا، پڪڀاڻ رهت پوکي يا اُٻوڙي ڌرم سپاءِ وارا، ڌرم جا چاهڪ ۽ ڌرمائيا منش هجن، سي جڻ ڌرم جي رستي ٿي هلن، ٿڻ ٿون به هلندو ڪر. اهوئي رستو، اهائي آڱيا، اهوئي اُپديش، اهوئي ويدن جو ڳجه، اها ئي شڪشا آهي. اهڙيءَ ريت ورتڻ ۽ پنهنجي چال چلن کي سڌارڻ گهرجي.

अकामस्य क्रिया काचिद् दृश्यते नेह कर्हिचित् । बद्यद्धि कुरुते किञ्चित् तत्तत्कामस्य चेष्टितम् ॥ [मनु: २।४]

أرت :- منشن کي ڪو ڏيڻ گهرجي نه جيڪڏهن ڪنهن پرش ۾ ڪاڻي به لڃا نه هوندي ته اُنجي اک جو پٽجڻ يا پوئجڻ به اُسميو آهي. هن مان هجڻ ٿو سڌ ٿئي ته منش جيڪي به ڪندو آهي، سو سواءِ لڃا جي نه ٿيندو آهي.

आचारः परमो धर्मः भृत्युक्तः स्मात्तं एव च । तस्मादस्मिन्सदा युक्तो नित्यं स्यादात्मवान् द्विजः ॥ १ ॥
आचाराद्विच्युतो विप्रो न वेदफलमश्नुते । आचारेण तु संयुक्तः सम्पूर्णफलभागभवेत् ॥ २ ॥ मनु: १।१०८-१०९ ॥

چوڙ، ٻڌڻ، ٻڌائڻ، پڙهڻ، پاڙهڻ جو ڦل اهوئي آهي ته جو ڌرم ويدن ۽ ويد اُنڪول سمورين ۾ ڪن ڪيو ويو آهي، ٿڻن ٿي هلجي. تنهنڪري ڌرم اُتوسار ڪرم سڌائين

ڪندا رهجن. (۱) ڇو ته جو ڌرم اٽوسار آچرڻ ٿئي ڪري سو ويدن ۾ ڪيئن ڪيل ڌرم تي هلڻ مان پيدا ٿيندڙ ڦل پراپت ٿئي ڪري سگهي ۽ جو وديا پڙهي ڌرم اٽوسار هلت چلت ڪندو آهي، سوئي پورو سڪ پراپت ڪري ٿو.

योऽवमन्येत ते मूले हेतु शास्त्राभयाद् द्वित्रः । स साधुभिर्बहिष्कार्यो नास्तिको वेदेनिन्दकः [मनु० ۲।۱۱॥]
جو ويدن ۽ ست پرشن جي ويد اٽڪول بڻايل ٻستڪن جو اڀمان ڪندو آهي، تنهن ويد جي لنڊا ڪرڻ واري ناستڪ کي پنڪت ۽ ديش کان ٻاهر ڪڍڻ گهرجي. ڇاڪاڻ جو،

श्रुतिः स्मृतिः सदाचारः स्वस्य च प्रियमात्मनः । एतच्चतुर्विधं प्राहुः साक्षाद्धर्मस्य लक्षणम् ॥ [मनु० ۲।۱۲]

(۱) ويد (۲) سمرٽيون، ست پرشن جا بڻايل منوسمري آدي شاستر جي ويد اٽڪول آهن. (۳) ست پرشن جي هفت چلت جا سنائن آرٿات ويدن دواران پرميشور جي ڏيکاريل ڪرمن اٽوسار آهي. (۴) جيڪي پنهنجي آتما کي پيارو لڳي آرٿات جنهنکي آتما چاهي ٿي، جئن سچ ڳالهائڻ آهي چار ڌرم جا لکڻ [ڪسمٽيون] آهن، آرٿات انهن سان ڌرم ۽ اڌرم جو فرق ٿيندو آهي. جو پڪڻپات رهن، نياء، سچ جي گهرڻ ۽ ڪوڙ جي ٻڪل ٿيڻ ڪرڻ وارو آچار آهي، تنهنجو ٿاڻو ڌرم ۽ انجي آڻڻ جو پڪڻپات سهت ڪنڀاء واري چال چلڻ، سچ جي ٿيڻ ۽ ڪوڙ جي گهرڻ ڪرڻ وارو ڪرم آهي، تنهنکي اڌرم چوندا آهن.

अर्थकामेवसक्तानां धर्मज्ञानं विधीयते । धर्मं जिज्ञासमानानां प्रमाणं परमं श्रुतिः ॥ मनु० ۲।۱३॥

جي پرشن (آرٿ) سون آدي رٿن ۽ (ڪام) استرڻن جي سنڪت آديءَ جي موه ۾ لٿا ڦاسن، تنهنکي ئي ڌرم جي ڄاڻ پراپت ٿيندي آهي. جنهنکي ڌرم جي ڄاڻ پراپت ٿيندي آهي، جنهنکي ڌرم جي ڄاڻ جي لڳا هجي، سي ويدن دواران ڌرم جي پڇاڻ ڪن، ڇو ته ڌرم اڌرم جي ڄاڻ سواءِ ويدن جي ٺيڪ ٺيڪ نه ٿي سگهندي آهي. اهڙيءَ ريت وديا ڪرڻ پنهنجي شهن کي اڀديش ڪري ۽ خاص ڪري راجائن کي گهرجي ته ٻين ڪنهن، وٽس ۽ اٽم ويچار وارن شودرن کي به وديا جو آڀياس ضرور ڪرائين، ڇو ته جي برهمڻ آهن، اهي ئي رڳو وديا جي پراپتي ڪن ۽ ڪتري آدي نه ڪن ته وديا، ڌرم، راج ۽ ڌن جو وڌارو ڪڏهن نه ٿي سگهندو. ڇاڪاڻ جو برهمڻ رڳو پڙهڻ پڙهڻ دواران ڪتريءَ آديءَ کان آجيوڪا پراپت ڪري جيوٽ ڪاٺي سگهن ٿا. جيوڪا جي آڌين هئڻ ۽ وري ڪتري آديءَ جا آڳيا ٿيندڙ ۽ هئڻ ڪري مٿان پوري پوري ڇاڇ ڪندڙ ۽ ڏنڊ ڏيندڙ جي نه هئڻ ڪري برهمڻ آدي سڀ ورڻ پاڪند ۾ ڦاسي ويندا آهن ۽ جڏهن ڪتري آدي ودوان هوندا آهن ته برهمڻ به هيڪاري وڌيڪ وديا پڙهندا ۽ ڌرم جي مارڻ تي هلندا آهن ۽ انهن ڪتري آدي ودوانن جي سامهون پاڪند ۽ ڪوڙو وهنوار به ڪري ڪونه سگهندا. جيڪڏهن ڪتري آدي اڻ پڙهيل هوندا آهن ته کين [براهمن کي] جئن دل ۾ ايندو آهي، تيئن ئي ڪندا ۽ ڪرائيندا آهن. تنهنڪري جيڪڏهن برهمڻ به پنهنجو ڀلو گهرن ته ڏاڍو پتن ڪري ڪتري آدي منهن کي ويد آدي سٺ شاسترن جي وديا سيکارين. ڇو ته ڪتري آدي ئي وديا، ڌرم، راج ۽ لکڻ کي وڌائڻ وارا آهن. اهي ڪڏهن ٻين کان پني ڪونه کائيندا آهن. تنهنڪري اهي

وديا جي وهنوار ۾ به پڪڙائي نه ٿي سگهندا آهن ۽ جڏهن سڀني ورن ۾ وڌيا ۽ چڱي شڪشا هوندي آهي ته ڪوبه پاڪڊ وڙهي اڌرم سان پُرل ڪوڙو وهنوار هلائي نه سگهندو. هن مان سڌ ٿيو ته ڪتري آديءَ کي نيم ۾ هلائڻ وارا برهمڻ ۽ سنڀاسي آهن. اُتي برهمڻ ۽ سنڀاسين کي وري نيم ۾ هلائڻ وارا ڪتري آدي ٿيندا آهن. انهيءَ ڪري سڀني ورن جي رستن ۽ پرشن ۾ وڌيا ۽ اڌرم جو پرچار ضرور هٿ ڪرڻ گهرجي. هيٺ ڏيکاريل جيڪي ڀڙ هجي پاڙ هجي، تنهنجي پوريءَ ريت پر ڪفا هٿ ڪرڻ گهرجي. پر ڪفا پنجن پر ڪارن سان ڪمي آهي.

پهرين:- جو ايشور جو ڪڙ، ڪرم، سپاءُ ويد جي اَنوسار هجي، سو سچ ۽ جو اُن جي ايتڙ هجي سو ڪوڙ.

ٻيو:- جيڪي جيڪي سرشتي نيم اَنوسار هجي، سو سچ ۽ سرشتي نيم جي ورت هجي سو سچ ڪوڙ آهي. جڏهن ڪوئي چوي ته ماءُ پيءُ جي سنجوڻ کانسواءِ ٻار پيدا ٿيو، ائين چوڻ سرشتي نيم جي ايتڙ هٿ ڪرائي بلڪل ڪوڙو آهي.

ٽيون:- ”آپت“ آرٿاٽ جيڪي ڌرمالما، ودوان، سچار ۽ چل ڪپت رهت پرشن جي سنگت ۾ اُپديش جي اَنوسار آهي سو مڃڻ، جيڪي جيڪي ايتڙ هجي، سو نه مڃڻ بونگهه آهي.

چوٿون:- پنهنجي آتما جي پوئلڳا وڌيا اَنوسار هجي. جڏهن پاڻ کي سک پوءِ ۽ ڊڪ اُٿو نه لڳندو آهي، تنهن سڀني جي اَوسا ۾ سمجهڻ گهرجي. جيڪڏهن مان به ڪنهن کي ڊڪ ڏيندس ته اهو لافوس ٿيندو ۽ سک ڏيندس ته پوسن ٿيندو.

پنجن:- اُن پرماڻ:- (۱) پرتيڪش (۲) اَنومان (۳) اَنمان (۴) شيد (۵) ايتهم (۶) آرٿاٽي (۷) سمهڙ (۸) اُپاڙ.

انهن مان پرتيڪش آديءَ جي سمجهاڻيءَ لاءِ جيڪي سرتر هيٺ ڏجن ٿا، سي سڀ لاءِ شاستر جي پهرئين ۽ ٻئي آڏاءِ جا سمجهو.

★ *इन्द्रियायं सन्निकर्षोत्पन्नं ज्ञानमव्ययदेशयमव्यभिचारि व्यवसायात्मकं प्रत्यक्षम् ॥ न्याय ० १ । आहिक १ । सूत्र ४*

ڪن، ڪل، اُڪ، چپ ۽ لڪ [اندرين جي وشي]، شيد، سپرش، رُوپ رس ۽ گند سان

سنئون سڌو بنا روڪ ٽوڪ جي لاڳاپو ٿئي، اندرين سان من جو ۽ من سان آتما جي لاڳاپي

ڪري، جيڪو ڪيان پيدا ٿئي ٿو، تنهنجي پرتيڪش پرماڻ ڪري چوڻدا آهن.

پر اهڙو ڪيان نه هجي جو ويديش وارو رڳو نالي ۽ نالي واريءَ شئي جي لاڳاپي مان پيدا

ٿيو هجي. جڏهن ڪنهن کي چيو ته ”جل ڪٿي اُچ.“ هن ڪٿي اُچي اُڪيان رکي چيو

”هي جل آهي.“ هتي ٻن اکرن [ج ۽ ل] جي جوڙ ”جل“ نالي کي، نه گهرائڻ وارو ۽ نه اُٿڻ

پر ميسور جا ڪڙ- سر و شڪتيمان، نراڪار، سر و ڀاڳ، جنم مرڻ رهت آدي.

پر ميسور جا ڪرم- چڱيت رچڻ، پالڻ ۽ ناس ڪرڻ، چڱن مدن ڪمن جو ڦل ڏيڻ آدي.

پر ميسور جو سپاءُ- آندڻ، پوئلڳا، لاءِ، ديا آدي.

★ ”نياه شاستر“ آرٿن جي تتر ڪيان (فيلسوفي) جي ڇهن مکيه شاسترن مان هڪ آهي.

تاراچند

لاهيندڙ ڪولم رشي.

وارو ڏسي سگهن ٿا پر جنهن پڌارت جو نالو "جل" آهي، سو ئي رڳو پرنڪش ڏسن ٿا ۽ جيڪو گيان شيد مان پيدا ٿئي ٿو، سو "شيد پرمات" ۾ اچي ٿو. "اوپاري" [بنا سڏيه] جتن ڪنهن رات جي سمي هڪڙو ٿيڻ ڏسي پڪ ڪئي ته منس آهي، پر جڏهن ڏينهن جو ڏٺائين، ته جو منس جو گيان کيس رات جي سمي پيدا ٿيو هو، سو ويندو رهيو ۽ ٿيڻ جو گيان اسٽر رهيو. اهڙي ناس ٿي وڃڻ واري گيان کي وپاري [ڪوڙو] گيان چوندا آهن، اهو پرنڪش گيان نه آهي. "ويرو سايائيمڪ" [نشيم آلمڪ يا پڪو]. جتن نه ڪنهن پريان درياھ جي واريءَ کي ڏسي ڇيو ته هتي يا نه ڪپڙا سڪي رهيا آهن يا پاڻي آهي يا ٻي ڪا شيءِ آهي. [يا ڪنهن منس کي ڏوران ڏسي ڪو چوي] هو دودت پيو آهي يا يگه دت. جيسين هڪ ڳالهه جي پڪ نه ٿئي، تيسين اهو گيان پرنڪش گيان نه آهي. پرنڪش اهو گيان آهي، جو رڳو شيدن مان پيدا ٿيندڙ نه هجي پر اسٽر [نه بداجندڙ] ۽ نشيم هجي. پيو اُٺومان:-

अथ तत्पूर्वकं त्रिविधमनुमानं पूर्ववच्छेषवत्सामान्यतो दृष्टम् । न्याय० अ० १ अ० १ सू० ५ ॥
[هاڻي هنڪان پوءِ ٽن پرڪارن جو اُٺومان:- (۱) "پورو وٽ" يا اڳ اُٺومان (۲) "شيش وٽ" يا پوءِ اُٺومان (۳) "سامانيه تودرشت" يا سمان اُٺومان، هن اُٺومان کان اڳ پرنڪش].

[اُٺومان] جنهنڪان اڳ پرنڪش يعني جنهنجو ڪو ڀاڱو، يا جو سمورو ڪنهن جاءِ تي يا ڪنهن ويلي پرنڪش [ظاهر] ٿيو هجي، تنهن [پرنڪش ٿيل] سان گڏ رهندڙ ڪنهن ڀاڱي کي پريان ڏسي، اڻ ڏٺل سموري شيءِ جي ڄاڻ ڪرڻ جو نالو اُٺومان آهي. جتن پٺت کي ڏسي پيءُ جو، جبل ۾ دونهن کي ڏسي اڳيءَ جو، جڳت ۾ سڪ دڪ ڏسي اڳئين جمر جي ڄاڻ ٿيندي آهي. اهو اُٺومان ٽن پرڪارن جو ٿيندو آهي. هڪڙو "اڳ اُٺومان" جتن ڪڪرن کي ڏسي مينهن جو، وواهه کي ڏسي ٻارن پيدا ٿيڻ جو، وديارٿين کي پڙهندو ڏسي وديا جو نشيم ٿيندو آهي. اهڙيءَ ريت جتي جتي ڪارڻ [سبب] کي ڏسي ڪارج [نتيجي] جي ڄاڻ ٿيندي آهي، تنهنڪي "اڳ-اُٺومان" ڪوٺيندا آهن. پيو "پوءِ-اُٺومان" يعني جتي ڪارج [نتيجي] کي ڏسي ڪارڻ [سبب] جي ڄاڻ ٿئي، جتن نديءَ جي وهڪ جو چڙهه ڏسي مٿي وسيل ورشا جو، پٺت کي ڏسي پيءُ جو، سندس ڪي ڏسي سندس اصلي مادي ڪارڻ [پرڪريءَ] ۽ سندس بڻائيندڙ پڳوان جو ۽ چڱن لڱن ڪرمن جي ڪرڻ جو گيان سڪ دڪ کي ڏسي ٿيندو آهي. انهيءَ کي "پوءِ-اُٺومان" چوندا آهن. نيمون "سمان-اُٺومان" جنهن ۾ هڪ ڳالهه ٻيءَ جو ڪارڻ (سبب) يا ڪارج (نتيجو) نه هجي پر پاڻ ۾ ڪنهن قسم جي هڪجهڙائي هجي. جهڙيءَ طرح ڪو به بنا هلڻ جي ٻيءَ جاءِ ڏانهن ڪونه وڃي سگهندو آهي. نهڙيءَ طرح ڪنهن جو به هڪ جاءِ ڇڏي ٻيءَ جاءِ تي هجڻ سوام هلڻ جي ڪونه ٿيو هوندو. اُٺومان شيد جو هيءُ آرٽ آهي:-

شيد "جل" ڪن جي وشه آهي، شيءِ "جل" اڪ ۽ چپ جي وشه آهي. تنهنڪري "جل ڪٿي آءُ" انهيءَ مان جل پرنڪش نٿو ٿئي. پر جنهن سمي سامهون اچي ٿو، تنهن سمي جل پرنڪش ٿئي ٿو.

“अनु अर्थात् प्रत्यक्षस्य पञ्चान्मीयते ज्ञायते येन तदनुमानम् ।”

يعني جيڪو پرنیکش کانپوء پيدا ٿئي ۽ جهڙيءَ طرح دُونهين کي پرنیکش ڏسڻ بڻا اُن ڏنل اُگنيءَ جو گيان ڪڏهن ڪونه ٿي سگهندو.

प्रसिद्धसाधर्म्याहसाध्यसाधनमुपमानम् ॥ न्याय० अ० १ । आ० १ । सू० ६ ॥

[انهيءَ ساڌن جو نالو اُپمان آهي، جنهنجي وسيلي پرنیکش ۽ سڌ ٿيڻ واريءَ شيءَ جي هڪجهڙائيءَ کي ڏسي سڌ ٿيڻ واريءَ شيءَ جو پتو لڳائي] جو گڻ صاف پرنیکش ۽ سڌ ڪرڻ لائق وستوءَ ۾ هڪجهڙو آهي، تنهنڪي ڏسي، سڌ ڪرڻ لائق وستوءَ جي گيان پراپتي ڪرڻ جو جيڪو ساڌن آهي، تنهنڪي اُپمان چئبو آهي. “उपमीयते येन तदुपमानम्”

[اُپمان جي آکري معنيٰ آهي اها شيءِ جنهن دوران پيٽ ڪٽي وڃي] جهڙيءَ طرح ڪنهن هڪڙي نوڪر کي چيو ته تون وشنو متر کي وٺي اچ ۽ هن چيو ته مان هنڪي ڪڏهن ڪونه ڏٺو آهي، مالڪ وراڻي ڏني ته ”جهڙو هيءُ ديو دت آهي، ٺهڙوئي هو وشنو متر آهي“ يا [ائين چوڻ نه] جهڙي هيءَ گانءَ آهي، اهڙي ئي گويا نيل گانءَ [روجهه] ٿيندي آهي. جڏهن هو اُتي ويو ۽ ديو دت جهڙو هنڪي ڏنائين، تڏهن پڪ ٿيس ته هيءُ وشنو متر آهي ۽ هنڪي وٺي آيو. يا ڪنهن جهنگل ۾ جنهن جالور کي گانءَ جهڙو ڏنائين، تنهن تي پڪ ڄاڻائين ته هنجو نالو نيل گانءَ آهي.

आप्तोपदेशः शब्दः ॥ न्याय० अ० १ । आ० १ । सू० ७ ॥

[آپت يا ست پرش جي اُپدیش کي شبد پرمات ڪولیندا آهن] آپت يعني پُورڻ وڌوان، ڌرمائما، پراپکار سان پورير رکندڙ، ستواڊي، پرشارتي جتيڏو نه پرش جتن پهنجي آتما ۾ ڄاڻي ٿو ۽ جنهن مان کيس سک مليو هجي، انهيءَ ڳالهه جي چاهيا ڪندو، سڀني مشن جي ڪلياڻ لاءِ اُپدیش ڪري يا جيڪو پرتوريءَ کانوئي پرميشور سوڌو پڌارتن جو گيان پراپت ڪري اُپدیش ڪري، اهڙي پرش ۽ پرم آپت پرميشور جي اُپدیش وٺڻ کي شبد پرمات سمجهبو.

न चतुष्टयमैतिह्यार्थापत्तिसम्भवाभावप्रामाण्यात् । न्याय० २ । २ । १ ॥

[آکري معنيٰ - ساڪي، آلت انومان، سڀڙ ۽ نالهن [انهجي پرمات هئڻ ڪري رڳو مڃي بيان ڪيل چار پرمات ڪونه آهن]. جهڙيءَ طرح فلاڻو آدمي هن قسم جو هو، هن هٿڙا ڪم ڪيا يعني جيون چوٿر [۽ ٿورايخ] جو نالو ساڪي آهي * . چئون اُڙلاپتي

“अर्थादापद्यते सा अर्थापत्ति” केनचुच्यते “सत्सु घनेषु वृष्टिः सति कारणे कार्यं” भवतीति किमत्र प्रसज्यते असत्सु घनेषु वृष्टिरसति कारणे च कार्यं न भवति ।”

جهڙيءَ طرح ڪنهن بغي، ڪنهنڪي چيو ته بادل جي ٿيڻ ڪري ورشا ۽ ڪارڻ [سبب] جي هئڻ ڪري ڪارج [نتيجو] ٿيندو. انهيءَ مان سواءِ وڌيڪ چوڻ جي هيءَ بي ڳالهه به ثابت ٿئي ٿي ته بنا بادلن جي منهن ۽ بنا ڪارڻ جي ڪارج ڪڏهن ڪونه ٿيندو آهي.

* اڳوڻن لوڪن جي ساڪين ۽ سندن تجربن کي پڙهي ۽ ڏسي هن سمجهه جي مڃهڻ ست کي سهنجائيءَ سان سمجهائي سگهون سڌو ڪري سگهيو.

”सम्भवति यस्मिन् स सम्भवः“ سمڙو اهو آهي، جنهن موجب ڪا ڳالهه ٿيڻ يا هئڻ جوڳي هجي مثلاً ڪو چوي ته ”ماءُ پيءُ کانسواءِ ستنان جي اُپٽي [ٿي]، ڪنهن مردن [مٿان] ڪي جيئاريو، جبل ڪيائين، سمنڊ ۾ پٿر لاريائين، چندرما جا ٽڪر ڪيائين، پرميشور جو اولار ٿيو، ماڻهوءَ کي سڱ ڏسڻ ۾ آيا. سندن زال جي پٽ ۽ ڌيءُ جو وواھ ٿيو.“ اهوڙيون سڀ ڳالهيون اُسيڙو آهن، ڇاڪاڻ ته اهي سڀ سرشتيءَ جي نيم جي اُپٽر آهن. ڪا ڳالهه سرشتيءَ جي نيم موجب هجي، سا ئي ٿيڻ جهڙي آهي.

”न भवन्ति यस्मिन् सोऽभावः“ اُپاءُ اُلهيءَ کي چٽو آهي جنهن ۾ نه هئڻ هجي، جهڙيءَ طرح ڪنهن، ڪنهن کي چيو ته ”هاڻي وٺي آءُ“ هن ڏٺو ته اُهي هاڻي ڪونهي. سو ٻئي هنڌان جتي هاڻي هئو، اُتان وٺي آيو. *

ائين ڪل اٺ پرماڻ ٿيا. انهن مان جيڪڏهن ساڪيءَ کي شيد ۾، انومان ۾ اوتلاپتي، سنيو ۽ لالهن کي ليڪجي ته باقي چار پرماڻ بچن ٿا. ●

انهن پنجن پرڪارن جي ڪسوٽين تي هلڻ سان ئي ست اُست جو منس نشيڪ ڪري سگهي ٿو ۽ نه پيءُ طرح. ✖

धर्मविशेषप्रसूताद् द्रव्यगुणकर्मसामान्यविशेषसमवायानां पदार्थानां [साधर्म्यार्थ्यां वैधर्म्यार्थ्यां] तत्त्वज्ञानानिः
श्रेयसम् ॥ वैशेषिक । अ० १ । आ० १ । सू० ४ ॥

[اُڪري آرٽ - ڌرم تي هلڻ ڪري جڏهن من پوئو ٿئي ٿو، تڏهن دروي، ڪٺ، ڪرم، سمائو و شيشتا ۽ ڪارڻ - ڪارج سمهند انهن ڇهن ✖ پدارتن ۽ سندن ٽل ڌرم [هڪجهڙائي] ۽ ورڌ ڌرم اڀيد] جي پوري پوري ڄاڻ دواران مڪتي پراپت ٿئي ٿي. [جڏهن آدمي ڌرم تي نڪ نڪ هلي پوئو ٿي ٽل ڌرم [هڪجهڙائي] جهڙيءَ طرح

● مطلب اهو آهي ته اهوڙي نه هئڻ مان جيڪو دليل پيدا ٿئي ٿو، تنهنکي لانه ڪونهي ٿو. ڪي ڪي شاستر وارا اُمان کي به انومان جي اُندر ڳڻين ٿا. اهوڙيءَ طرح سان ئي پرماڻ وڃي بچائين ٿا.

✖ انهن پنجن جو مٿي پورو بيان ٿي چڪو آهي (۱) پرميشور جي ڪٺن ۽ ويدن جي انڪول هئڻ (۲) سرشتي نيم جي انوسار هئڻ (۳) ست پرشن جي ڪن موجب (۴) پنهنجي آتما جي سمجهه ۽ اُندر جي پوئو ٿاڻي (۵) پرنڪش وغيره اُن دليلان موجب.

✖ پدارت لفظ جون گهڻيون ئي معنائون آهن. پدارت جي هڪ معنيٰ آهي ڌن دولت، ٻي معنيٰ آهي شيون وسڻو، پدارت جي هڪ ٻي معنيٰ آهي شيدن يا بدن جو آرٽ. ٻي آهي معنائون هتي ڪونه ٿيون لڳن، هڪ پدارت شهد جو خاص آرٽ آهي - سموري سرشتي سموري هستيءَ جا جيڪي ضروري جزا يا انگ آهن، تنکي پدارت ڪوٺيو ويو آهي. انگريزيءَ واري پدارت جو آرٽ Categories of Existence ڪيو آهي. هي آرٽ وئيشيشڪ شاستر جو آهي. نياءَ شاستر جو وري ٻيو آرٽ آهي. اتي نياءَ شاستر جا جيڪي ضروري جزا آهن يا جنجي مٿان سموري نياءَ جي وڌيا ٻڌل آهي، تنکي پدارت ڪري ڪوٺيو اٿن.

پرتوي چڙ آهي ۽ جل به چڙ آهي ۽ ورڻ ڌرم [پيد] يعني پرتوي ڪنور ۽ جل ڪومل
[آهي] ۽ اهڙيءَ طرح (۱) درويه (۲) گڻ (۳) ڪرم (۴) سمائتا (۵) وشيشتا ۽ (۶) ڪارج-
ڪارڻ سنهند انهن ڇهن پدارتن جي مرم کي يا سندن پوري پوري سورڻپ کي ڄاڻندو
آهي، تڏهن موڪش کي پراپت ڪندو آهي.

पृथिव्याऽवस्तेजोवायुराकाशं कालो दिगात्मा मन इति द्रव्याणि ॥ वै० । अ० १ । आ० १ । सू० ५ ॥

پرتوي، جل، اڱيٽي، وايو، آڪاش، ڪال، ڏسا، آتما ۽ من اهي نو ”دروه“ آهن.

क्रियागुणवत्समवायिकारणमिति द्रव्यलक्षणम् ॥ वै० । अ० १ । आ० १ । सू० १५ ॥

[اڪري ارت :- دروه انهيءَ کي چئجي، جنهن ۾ ڪرما يا هلاڻ، گڻ، سنگ- ڪارڻ
شڪتي يعني ٻن دروين سان ملي ڪارم پيدا ڪرڻ جي شڪتي هجي.]
”ڪريا ۽ گونا ۽ ويڃانه يسميتت ڪريا گونا وٺ“

جنهن ۾ ڪرما ۽ گڻ يا رڳو گڻ هجي تنهن کي ”دروه“ ڪوٺيو آهي. انهن مان پرتوي،
جل، اڱيٽي، وايو، من ۽ آتما انهن ڇهن ۾ گڻ ۽ ڪرما باقي آهن. آڪاش، ڪال ۽ دشا اهي
ٽي اهڙا آهن، جن ۾ ڪرما ڪانهي پر گڻ آهن.
سنگ ڪارڻ شڪتي-

(समवायि) “समवेतुं शीलं यस्य तत् समवायि, प्राग्वृत्तित्वं कारणं समवायि च तत्कारणं च समवायिकारणम्”

جنهنجو سواءِ ملڻ وارو آهي، تنهن کي چئبو سنگ يا سموائي. ڪارڻ الهيءَ کي چئبو
آهي جو ڪارم کان اڳ هجي. انهيءَ ڪري سنگ- ڪارڻ اهو ٿيو جو ڪارج کان اڳ موجود
هو ۽ جنهن ۾ ٻن سان گڏجڻ ۽ گڏجي ٺهڻ جي شڪتي هجي.

درويه جو وڌيڪ ورنن- جنهن ۾ ملي ٺهڻ جو گڻ هجي [ارڻات جو ٻن دروين
سان ملي ٺهڻ ڪارم پيدا ڪري] ۽ وقت ڪري ڪارم کان اڳ موجود آهي، تنهن کي
دروه چئبو آهي.

✽ لڪشڻ ڇا آهي- ”लक्ष्यते येन तल्लक्षणम्“ لڪشڻ انهيءَ کي چئجي، جنهن سان ڪا
وستو پرتويءَ ريت سڃاڻي وڃي جئن اڪ دوارا رڻپ [شڪل].

پرتويءَ جو لڪشڻ - ॥ वै० । अ० २ । आ० १ । सू० १ ॥
رڻپ [شڪل]، رس [سراد]، گنڌ [بوءِ]، سپرش [ڇهڻ جو گڻ] واري پرتوي آهي. پر
منجهس رڻپ اڱيٽي جي مڀلاپ ڪري، رس جل جي مڀلاپ ڪري ۽ سپرش وايوءَ جي
مڀلاپ ڪري ٿيا آهن.

व्यवस्थितः पृथिव्यां गन्धः ॥ वै० । अ० २ ॥ आ० १ । सू० २ ॥

پرتويءَ ۾ گنڌ گڻ سپاويڪ آهي. اهڙيءَ ريت جل جو رس، اڱيٽي جو رڻپ، وايوءَ
جو سپرش ۽ آڪاش جو شيد سپاويڪ آهن.

✽ لڪشڻ الهيءَ بيان کي به ڪوٺيو آهي، جنهنجي ڪري ڪنهن شيءِ جو پورو پورو ۽ ٺيڪ
بيان اچي، جنهن دواران انهيءَ وستوءَ کي دنيا جي سڀني وستن کان جدا ڪري سگهجي.

جل جو لڪشڻ۔ ॥ س. ۲ | آ. ۱ | ا. ۲ | و. ۵ ॥
 روپ، [جنهن ۾] رس ۽ سپرڻ هجي ۽ جنهن ۾ وهي وڃي جو سڀاءُ اڙ لاءِ جو پٽڙو هجي
 ۽ ڪومل هجي، تنهنڪي جل ڪوٺيو آهي، انهن مان جل جو سوپاويڪو ڪٺ رس آهي ۽ روپ
 اڻي ۽ سپرڻ واريءَ جي ميلاپ ڪري منجهس آيا آهن.

॥ वै० । अ० २ । आ० २ । सू० ५ ॥ अष्टौ शीतता ॥ अ० १ । आ० १ । सू० १ ॥
 तेजो रूपस्पर्शवत् ॥ वै० । अ० २ । आ० १ । सू० ३ ॥
 अग्निः ॥ अ० १ । आ० १ । सू० १ ॥

جنهن ۾ روپ ۽ سهرش گڏ آهن، تنهنڪي ليڄ [اگني] ڪوٺيو آهي. پر هنن ۾ روپ
 سپاڙڪو ۽ سهرش وايڙو جي ملڻ ڪري.

وايوء جو لکشت -
 स्पर्शवान् वायुः ॥ वै० ॥ अ० २ । आ० १ । सू० ४ ॥

سهرش گڏ واري [درويه جو لالو] واپو آهي. پر هن ۾ جل جي مھلاپ ڪري شيتلا ۽ اگنيءَ جي مھلاپ ڪري ڪوساڻ رهي ٿي.

त आकाशे न विद्यन्ते ॥ वृ० १० २ । आ० १ । स० ५ ॥ - आकाश जो लक्ष्ण -

आकाश ५ रूप, रस, गन्ध ५ स्पर्श न लब्ध आह, रजो शुद्ध एव आकाश जो कृत् आह [५]
 निष्कर्मणं प्रवेशनमित्याकाशस्य लिङ्गम् ॥ वै० । अ० २ । आ० १ । सू. २० ॥

جنهن ۾ گهڙي وڃي اهو ۽ جنهن مان نڪري آهي، اهو آڪاش جو لنگ [شرير] آهي *
 कार्यान्तराप्रादुर्भावाच्च शब्दः स्पर्शवतामगुणः ॥ वै० । अ० २ । आ० १ । सू० १५ ॥

شبد ٻڙوي آدي ٻين وستن مان اُلهن لٽو ٿئي، انڪري ”شبد“ سپهرش آدي مڱن وارن ٻڙوي آدي درون جو مڱ نه آهي پر رڳو آڪاش جو ئي مڱ آهي.

ڪال جو لکڻ - ۱۰ ۹ ۸ ۷ ۶ ۵ ۴ ۳ ۲ ۱ ॥
جنهن ۾ پهرائين، پوءِ ساٿي سمي [گڈوڈ]، دير، جلدِي آدي چڙهي سگهجن، تنهنجي
ڪال [سمور] ڪري سڏبو آهي.

नित्येवभावादनित्येषु भावात्कारणे कालाख्येति ॥ वै० । अ० २ । आ० २ । सू० ६ ॥

جيڪو ٻڌائڻ ۾ نه هجي ۽ جهنگو اُتي [بڻيل] ٻڌائڻ ۾ [وهڻوار ضروري] آهي،
لاڪري ڪال کي ڪارڻ مان هڪ ڪري ليکيو اٿن. ■

دشا چاڪي چڻجي :- ॥ ۱۰ س۰ ۲ آ۰ ۲ ۲۰ ۱ ۱۰ ۱۱ ॥
 [اُڪري اُڏ - هتان هي يعني فلاڻو پاسو آهي، جنهن لاءِ (اٺين چڻي سگهجي، تنهنڪي دشا
 (طرف) ڪوٺيو آهي] هتان کان هي اوڀر، ڏکڻ، اولهه، اُتر، مٿي، هيٺ جنهن لاءِ (اٺين
 چڻي سگهجي، تنهنڪي دشا چڻيو آهي.

✽ لنگ جا گھٹیسی آرڻ آھن - لسان، ثابتي، شرير آڊي .

■ ٺٽ ٻڌارٽ آهي آهن، جي سڌا کان هلندا اچن ٿا ۽ سڌا هلندا رهندا. جيئو، ٻوهر
پرڪري آهي ڪال کان مٿي آهن. باقي جيڪا به شيءِ ٺهي آهي، سا ڪنهن وقت ضرور
ٺهي هوندي. انهيءَ ڪري ٺهڻ ۾ ڪال به هڪ ڪارڻ آهي.

आदित्यसंयोगाद् भूतपूर्वाद् भविष्यता भूताच्च प्राची ॥ वै० । अ० २ । आ० २ । सू० १४ ॥

جنهن پاسي کان پهرين سورج اُڀري ٿو ۽ اُڀرندو، تنهن کي اوڀر چئجي، جيڏانهن وڃي لهي سو ٿيو اولهه. اوڀر ڏانهن نهارڻ سان ساڄي هٿ واري پاسي کي ڏکڻ ۽ کاٻي هٿ واريءَ دشا کي اُتر چئبو آهي.

एतेन दिगन्तरालानि व्याख्यातानि ॥ वै० । अ० २ । आ० २ । सू० १६ ॥

اوڀر ڏکڻ جي وچ واريءَ دشا کي ”اڪمئيءَ“ [اوڀر-ڏکڻ] ڪنڊ، ڏکڻ اولهه جي وچ واريءَ دشا کي ”ٽيهر ٽي“ [ڏکڻ-اولهه] ڪنڊ، اولهه اُتر جي وچ واريءَ دشا کي ”واپوي“ [اولهه-اُتر] ڪنڊ، ۽ اُتر اوڀر جي وچ واريءَ دشا کي ”ايشائي“ [اُتر-اوڀر] ڪنڊ چئبو آهي.

आत्मा जो लक्षणः :- सू० १० । अ० १ । न्याय० ॥ सुखदुःखज्ञानान्यात्मनो लिङ्गमिति ॥

[اڪري اُرت - لڇا، دويش، آدم، سک، دک ۽ ڪيان آتما جا نشان آهن] جنهن ۾ لڇا [موه]، وٺڻ [ڌڪار]، پريتن [آدم] سک دک [جي ڄاڻ] ۽ ڪيان، لاهي ڪڍڻ آهن، سو آتما [چئبو] آهي. وٺڻ ۽ هٽڻ وڌيڪ آهي.

प्राणाऽपाननिमेषोन्मेषजीवनमनोगतीन्द्रियान्तर्विकाराः सुखदुःखेच्छाद्वेषप्रयत्नाश्चात्मनो लिङ्गानि ॥

वै० । अ० ३ । आ० २ । सू० ४ ॥

(پراڻ) اندر ساهه ڪڍڻ، (آپان) ٻاهر ساهه ڪڍڻ، (نميش) اکيون پُٺڻ، (انميش) اکيون کولڻ، (جيون) جيئڻ يا پراڻ ڌارڻ ڪرڻ، (من) ويچار ڪرڻ، (ڪتي) لڇا اُٿوسار هلڻ ڇڻ، (الدره) اندرين کي سندن واسنائن ۾ لڳائڻ ۽ انهن دواڙا واسنائن کي پورو ڪرڻ، (اُنت وڪار) بک، اُج، تپ، پيڙا، آدي وڪارن جو هٽڻ، سک، دک لڇا دويش ۽ پتن ڪرڻ لاهي سڀ آتما جا نشان اُرتات ڪرم ۽ ڪڍڻ آهن.

युगपज्ज्ञानानुत्पत्तिर्मनसो लिङ्गम् ॥ न्याय० । अ० १ । आ० १ । सू० १६ ॥

من آلهيءَ کي چئبو آهي، جنهن سان ساڳيءَ مهل ٻن پڌارتن جو ڪيان نٿو ٿئي. سي دروين جا سر رُپ ۽ لڪهڻ ڇپا ويا. هاڻي ڪنن جو ورتن ڪجي ٿو.

रूपरसगन्धस्पर्शः संख्यापरिमाणानि पृथक्त्वं संयोगावभागौ परत्वाऽपरत्वे बुद्धयः सुखदुःखे इच्छाद्वेषौ प्रयत्नाश्च गुणाः ॥ वै० । अ० १ । आ० १ । सू० ६ ॥

رُپ، رس، گند، سهرش، سنڪيا، [ڳاڻاڻو] ٿُٺور، پُرڪتا [جڏائي]، سنجوڳ [ملاپ]، پاڳ [ورهاسٽ]، ويجهائي، دُوري [سمي جي خواهه شڪار ڇي]، ٻڏي، سک، دک لڇا، دويش، پتن، ڳورڻا، پٽڙي ٿيڻ جو ڪڍ، سنيهه [ڇڪائي ۽ پريم]، سنسڪار [پرياو و جهڻ يا ڌارڻ ڪرڻ جي شڪتي]، ڌرم [اڻڪار، نياءَ آدي]، اڌرم [لڳائي، اُنياءَ آدي] ۽ شيد هي ۲۴ ڪڍ چئبا آهن.

गुण जो लक्षणः :- सू० ११ । अ० १ । न्याय० ॥ सुखदुःखज्ञानान्यात्मनो लिङ्गमिति ॥

[اڪري اُرت - ڪڍ جي هيءَ خاصيت آهي ته درويه ۾ رهجي، سندس ڪو ڪڍ نه هجي.

گڏ ۽ جدا ڪرڻ ۾ ڪارڻ نه ٿئي اُڻاڻ ٻئي گڏ جي سهاري جي ضرورت نه رکي [گڏ
انهيءَ کي چئجي، جو [ڪنهن] دروهه جي آسري رهي [پر پاڻ ڪنهن] ٻئي گڏ جو ڌارڻ
نه ڪري، گڏ ۽ ڌار ڪرڻ ۾ ڪارڻ نه بڻجي (اُن اپيڪش) اڻاڻ هڪ ٻئي جي سهاري
جي ڪهرج نه هجي.

گلن جو وزن - ॥ महाभाष्ये ॥ शब्दः प्रयोगेणाऽभिख्यत आकाशदेशः शब्दः ॥
جو ڪنن دوارا ٻڌبو آهي، جو ٻڌيءَ دوارا سمجهبو آهي، اُچار ڪرڻ سان ٻڌرو ٿيندو آهي
۽ جنهنجي رهڻ جو اسٽان آڪاش آهي، تنهنڪي شيد چئبو آهي. رُوپ اُنڪي چئجي جو اُڪن
سان ڏسڻ ۾ اچي، چپ سان جنهن ميناج آديءَ جي ڄاڻ ٿيندي آهي، سا رس، جنهنجو
لڪ دوارا پتو پري سا گند، ڇهڻ جي وسيلي جنهنجو ڳيان ٿئي، تنهنڪي سپرش، هڪ ٻه
آدي جنهنجو ڳاڻائو ٿئي سا سنڪيا، جنهن سان هلاڪاڻ ۽ ٻُرواڻ جي سڌ پري، تنهنڪي نور،
هڪ ٻئي کان پري ٿيڻ کي جدائي، هڪ ٻئي سان گڏجڻ کي ميلاپ، هڪ ٻئي سان مليل
وستن ڇا ٽڪرا ٽڪرا ڪرڻ تنهنڪي ورڇ، هي هڪان پري آهي تنهنڪي دُوري، هي هڪان
اوري آهي تنهنڪي ويجهائي، جنهن سان چڱائيءَ ۽ لڱائيءَ جي ڄاڻ ٿئي، تنهنڪي ٻڌي،
آنند کي سک، ڪلهش کي دڪ، چاهندا کي لڇا، وڙ کي دوش، جدا جدا پرڳڙن اُٻاو
۽ ٻل کي پتن، وزن کي ٻُرواڻ، پڪهه ڄڻ کي پٽڙي ٿيڻ جو گڏ، پريت ۽ چڪائيءَ کي
سنيءَ ٻئي جي مهلاپ سان واسا اُنهن ٿيڻ کي سنسڪار، نياءَ ٿي هلاڻ ۽ وستن جي دريڏا
آدي سپاويڪ گلن کي ڌرم، آليا جي هلت ۽ وستن جي سپاويڪ گلن دريڏا آديءَ جي
خلاف ڪولتا آديءَ کي اڌرم ٿو چئجي. اهي ۲۴ گڏ آهن -

ڪرم جا نمونا - ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥ वै ॥
(اڪشيپٽ) مٿي چڙهڻ، (اوڪشيپٽ) هيٺ لهڻ، (اڪنچن) سڪڙجڻ يا سوڙهو ٿيڻ،
(پرسارن) ڦهلائڻ يا پکڙجڻ، (گمن) اُڇڻ وڃڻ، ڪهڻ وغيره اُنهنڪي ڪرم چئبو آهي.

ڪرم جا لڪشڻ - ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥ वै ॥
اُڪري آرٽ - ڪرم انهيءَ کي چئجي، جو اڪ دروهه يعني هڪ ٻئي سٽا ٿي ڀروسو
رکندي، اُڳا يعني گڏ کان رهس، گڏ جدا ڪرڻ ۾ اپيڪشا رهس يعني ٻئي جي آڌار کان
سواءِ ڪارڻ هجي.

एकद्रव्य माश्रय आधारो यस्य तदेकद्रव्यं
هڪ دروهه [سٽا] هجي.

न विद्यते गुणो यस्य यस्मिन् वा तदगुणं
جنهن ۾ ڪو گڏ نه هجي تنهنڪي اُڳا چئبو آهي.

संयोगेषुविभागेषु चऽपेक्षारहितं कारणं तत्कर्मलक्षणम् ।

ڪرم جو لڪشڻ -

اپيڪشا رهس ڪارڻ اُهو آهي، جو گڏ ۽ جدا ڪرڻ ۾ ٻئي جي آڌار بنا پاڻ ڪارڻ هجي.
اُهو آهي ڪرم جو لڪشڻ.

“यत् क्रियते तत्कर्म, लक्ष्यते येन तत्लक्षणम्, कर्मणो लक्षणं कर्मलक्षणम्”

يا هٿن چئو ته ڪرم اُهو آهي جو ڪيو وڃي ۽ لڪشڻ اُهو آهي جنهن دوارا ڪنهن

شيء جي مرم جو پتو پوي، تنهنڪري ڪرم جو لڪشڻ اهو نهو، جنهن دوا ڪرم يا چرڻ جي مرم جو پتو پوي. ڪرم انهيءَ کي چئجي جو دروه آسري رهي، جنهن ۾ ڪڻ نه هجن، ڪڏڻ ۽ جدا ڪرڻ ۾ ٻئي جي آسري جي جنهنڪي ضرورت نه هجي.

द्रव्यगुणकर्मणां द्रव्यं कारणं सामान्यम् ॥ वै० १। १। १६ ॥

سماندا -

ڪارن، دروين، ڪڻ ۽ ڪرم ۾ اهو دروه جيڪو سڀني جو ڪارڻ آهي ۽ تنهنڪري سڀني ۾ واپار آهي، تنهنڪي سامانيه [سمان] ڪري سڏيندا آهن.

द्रव्यणां द्रव्यं कार्यं सामान्यम् ॥ वै० १। १। २३ ॥

دروين جي ڪارن [نتيجن] ۾ سندن ڪارڻ ٿيڻ سماندا آهي [سڀ وسڻو جيڪي دروين [اصلي نئن] مان نهيون آهن، تن ۾ آهي وشمش ڪڻ آهن ته هو سڀ ٺهيل ۽ ٻين جو نتيجو آهن، اها آهي منجهن سماندا يا هڪجهڙائي.

سماندا ۽ وشمش - ॥ वै० १। २। ५ ॥

دروين ۾ دروه پٿو، ڪڻ ۾ ڪڻ پٿو ۽ ڪرم ۾ ڪرم پٿو، انهن سڀني کي سامانيه وشمش به چئبو آهي ڇاڪاڻ ته دروين ۾ دروه پٿو سمان [هڪجهڙو] آهي ۽ ڪڻ پٿي ۽ ڪرم پٿي کان وشمش [جدا] آهي. [درويه پٿو دروين جي هڪجهڙائي ۽ ڪرم ۽ ڪڻ کان سندن جدائي ڏيکاري ٿي] اهڙيءَ ريت هر هنڌ سمجهو.

سماندا ۽ وشمش جو پيد - ॥ वै० १। २। ३ ॥

سماندا [هڪجهڙائي] ۽ وشمش [جدائي] جو آڌار آهي ٻڌيءَ يا ويچار ٿي. [ساڳئي شيء هڪ ويچار کان هڪجهڙائيءَ جي رُوپ ۾ ڏسڻ ۾ اچي ٿي ۽ ٻئي ويچار کان جدائيءَ جي اوستا ۾] منس ۾ منسپٿو هڪجهڙائي آهي ۽ پن جي پيٽ ۾ جدائيءَ جو ڪارڻ. اهڙيءَ ريت استري پٿو ۽ پرش پٿو. انهن ۾ برهمڻ پٿو، ڪشٽري پٿو، وئش پٿو ۽ شودر پٿو به وشمش آهن. برهمڻ ۾ برهمڻو سمان ۽ ڪشٽرين وغيره کان وشمش آهي. اهڙيءَ ريت هر هنڌ سمجهو.

سموايه چاڪي چئجي - ॥ वै० १। ۵। २। २۶ ॥

سموايه [ڪارڻ ۽ ڪارڻ ۾ جتي ٻين چئي سگهجي نه هئي هن ۾ آهي، تنهنڪي سموايه چوندا آهن]. ڀاڱن مان سڄي جو، ڪرم مان ڪرڻ جو، ڪڻ مان ڪڻيءَ جو، سڄيءَ جانيءَ مان هڪ يا ڪن جو، ڪارڻ مان ڪارڻ جو، ساري مان ٽڪر جو جيڪو نيم جو لاڳاپو آهي، انهيءَ کي سموايه چئبو آهي. دروين جو جيڪو ٻيو لاڳاپو پاڻ ۾ ٿيندو آهي، اهو ڪڏهن يا اُننهيءَ سمبند آهي.

द्रव्यगुणयोः सजातीयारम्भकत्वं साधर्म्यम् ॥ वै० १। १। १। ६।

سا ڌرم -

[اڪري آرٽ - دروين ۽ ڪڻ ۾ جيڪا پاڻ جهڙين شين پيدا ڪرڻ جي شڪتي آهي، تنهن کي "سا ڌرم" هڪجهڙائي ڪري ڪوٺيندا آهن.]

دروين ۽ ڪڻ ۾ پاڻ جهڙين وسڻن جي پيدا ڪرڻ جي شڪتيءَ جو نالو سا ڌرم آهي. جهڙيءَ ريت مٽيءَ ۾ جڙ هئڻ جو ڌرم آهي ۽ پاڻ جهڙن ڪڻ وارن ڏنل وغيره پيدا ڪرڻ جو ڌرم آهي، تهڙيءَ ريت جل ۾ جڙ هئڻ ۽ پاڻ جهڙي ڪڻن واري ڪارڻ برف وغيره پيدا ڪرڻ جو ڪڻ پرڻيءَ جهڙو آهي. اهو به نتيجو لکي ٿو.

ڪارڻ [سبب] جي هٿ ڪري ئي ڪارو [نتيجو] پيدا ٿئي ٿو.

ڪارڻ جي نه هئڻ ڪري ڪارڻ جو آڀاءُ ڪونه ٿيندو آهي.

ڪارڻ جي نه هئڻ سان ڪاريه به ڪڏهن ڪونه ٿيندو آهي.

ڪارڻ به اهي ڪڍ ٿيندا آهن، جيڪي ڪاريه به هوندا آهن.

सदिति यतो द्रव्यगुणकर्मसु सा सत्ता ॥ वै० । १ । २ । ७ ॥

भावोनुवृत्तेरेव हेतुत्वात्सामान्यमेव ॥ वै० । १ । २ । ४ ॥

क्रियागुणव्यपदेशाभावात्प्रागसत् ॥ वै० । ६ । १ । १ ॥ (१) ५० ॥ :-

सदसत् ॥ वै० । ६ । १ । २ ॥

सच्चासत् ॥ वै० । ६ । १ । ४ ॥

[ههجي ۽ نه ههجي] جو ههجي نه ۽ نه نه ههجي، جيئن هيءُ گهرو ۽ گانه نه آهي ۽ گانه گهرو نه

آهي يعني گهوڙي ۾ ڳانءَ جو ۽ ڳانءَ ۾ گهوڙي جو آڀاءُ آهي، پر ڳانءَ ۾ ڳانءَ پٽو ۽ گهوڙي ۾ گهوڙي پٽو آهن. انهيءَ کي (اُٺو اُٺا پاو) ”هڪ ٻئي جي - ٺاه“ ڪوٺيندا آهن.

सचचान्यदसदस्तदसत् ॥ वै० ॥ ६१ ॥ १५ ॥

(۴) اٽمنٽ آڀاءُ :-

[مٿين ٽنهي کان پڻ ٺاه] جا مٿين ٽنهي کان پڻ ’ٺاه‘ آهي، تنهنڪي (اٽمنٽ آڀاءُ) ”اٺي-ٺاه“ ڪري چوندا آهن؛ جڏهن ماڻهوءَ جا سڱ، آڪاش جا گل، سڀيڙي زال جو پٽ وغيره.

(۵) سندس رڳم آڀاءُ :- ॥ वै० ॥ ६१ ॥ १० ॥

گهر ۾ گهوڙو ڪونهي اُڙتاي ٻئي هنڌ آهي. گهر سان گهوڙي جو لاڳاپو ڪونهي. هنن ٻنهي کي آڀاو [ٺاه] ڪونهي آهي.

इन्द्रियोषात्संस्कारदोषाच्चाविद्या ॥ वै० ॥ ६१ ॥ २१ ॥

اوديا جي اُٽي :-

[اندروني ۽ سنسڪارن جي دوشن ڪري اُنهن ٿيندي آهي.

तदुष्टज्ञानम् ॥ वै० ॥ ६१ ॥ २१ ॥

اوديا :-

جو دشت اُڙتاي اُٺو ڳان آهي، تنهنڪي ”اوديا“ ڪونهي آهي.

अदुष्टविद्या ॥ वै० ॥ ६१ ॥ २२ ॥

وديا :-

جو ادشت [ٺيڪ ڳان] آهي تنهنڪي ”وديا“ ڪونهي آهي.

पृथिव्यादिरूपरसगन्धपर्श द्रव्या नित्यत्वादित्याश्च ॥ वै० ॥ ७१ ॥ १२ ॥

एतेन नित्येषु नित्यत्वमुक्तम् ॥ वै० ॥ ७१ ॥ १२ ॥

جيڪي ڳاڙهي، ڳاڙهي، ڳاڙهي وغيره پدارت آهن ۽ منجهن جيڪي رُڳ، رَس، گند، سهرڻ ڪڍ آهن، اهي سڀ درونن جي اُٽي هئڻ ڪري اُٽي آهن ۽ جيڪي اُٽي ڪري ڪارڻ رُڳ، ڳاڙهي وغيره اُٽي درونن ۾ گند وغيره ڪڍ آهن، سي اُٽي آهن.

सहकारणवन्नित्यम् ॥ वै० ॥ ८१ ॥ ११ ॥

نتيہ اٽيہ ڇا کي چئجي :-

[جنهنجو ڪو ڪارڻ نه هجي، سو اُٽي آهي | جيڪو موجود هجي ۽ جنهنجو ڪو به ڪارڻ نه هجي، سو اُٽي آهي. اُڙتاي ”سٽڪارڻ وڌنٽي“ جنهنجو پيو ڪارڻ آهي، پاڻ ڪارڻ آهن، سي اُٽي سڏجن ۾ ايندا آهن.

अस्येद कार्यं कारणं संबोधि विरोधि समवायि चेति छैङ्गिकम् ॥ वै० ॥ ६१ ॥ २१ ॥

هنجو هيءَ ڪارڻ يا ڪارڻ آهي [اڻاڻي سموايي سڀوڳي، ايڪارٽ سموايي ۽ وروڌي. اهي چئن پر ڪارڻ جا لنگي يا نشانين مان اُٺو مان ڪيل ڳان جا نمونا آهن. (۱) سموايي [ڪارڻ مان ڪارڻ] جڏهن آڪاش پر ڪارڻ وارو آهي. (۲) سڀوڳي ”مڃاڻي“ جڏهن شرير ڪل وارو آهي [اڻاڻي] جو نت مڃاڻ رهي ٿو. (۳) ايڪارٽ سموايي ”هڪ اُڙت ۾ ٻن جو رهڻ“ جڏهن

جيڪا اسٽول پر ٿوري ڏسڻ ۾ اچي ٿي، سا بڻيل آهي ۽ اُٽي آهي. منجهس رُڳ، رَس، وغيره ڪڍ جيڪي آهن، سي به اُٽي آهن، پر جيڪو نچ پر ٿوري ٿي آهي، سو سوڪشم آهي، جنهن ۾ ميل ملاوٽ ڪانه آهي، ۽ جنهنجو سڄو سڄو ڪڍ رڳو گند آهي، سو پاڻ به اُٽي ۽ سندس ڪڍ به اُٽي آهي.

ڪاريه رڻپ سپرڻ ڪاريه جو نشان (چاڻڻ وارو) آهي. (۴) وروڌي ”آبڙ“ جڏن ٿيل برسات، ٿيندڙ برسات جو وروڌي لنگ ”نشان“ آهي.

ويائي- ॥ निजशक्त्युद्भवमित्याचार्याः ॥ नित्यधर्मसाहित्यमुभयोरैकतरस्य वा व्याप्तिः ॥

आधेयशक्तियोग इति पञ्चशिक्षः ॥ सांख्यसूत्र ॥ (अ० ५ । २६ । ३१ । ३२ ॥)

ساڌن [جنهن سان سڌ ڪجي] ۽ ساڌيه [سڌ ڪرڻ واري وستو] جنجو پاڻ ۾ تشبث لاڳاپو آهي، جي ٻئي سڌا هڪ ٻئي سان گڏ رهندا آهن يا انهن مان هڪ سڌائين ٻئي سان گڏ رهندو آهي، تنهنجي وچ ۾ جيڪو لاڳاپو آهي، تنهنڪي ”ويائي“ چوندا آهن. جڏن دونهون اڳتيءَ سان گڏ رهندو آهي. (۲۹) ۽ دونهون جو ڦهلجڻ واري شيءِ آهي، سو پنهنجي نج شڪتيءَ سان به اونهن ٿيندو ڏسڻ ۾ ايندو آهي، يعني جڏهن پري ٻئي هنڌ ويندو آهي، تڏهن اڳتيءَ جي مولاپ بنا به پاڻ رهندو آهي. انهيءَ جو نالو ويائي آهي، ڇاڪاڻ ته اڳتيءَ جي ڇيڙ ڦاڙڻ جي شڪتيءَ دوارا پاڻي وغيره جا ٿت دونهن جو رڻپ ڌارڻ ڪن ٿا. (۳۱) * مهاڻت [ٻڌي] ۾ پرڪرڻيءَ جي واپاڪتا ۽ ٻڌيءَ وغيره جي وراهجي وچ واري ڪڻ جو نالو به ويائي آهي. جهڙيءَ ريت شڪتيءَ، آسرو وڪندڙ، ۽ شڪتيءَ مان اُڃو آسرو، ٽنڊو پاڻ ۾ سنڀڙ آهي. (۳۲) اهڙن شاسترن جي پرمائن سان ڇاڄ ڪري پڙهڻ ۽ پاڙهڻ گهرجي. ٻيءَ ريت وڌيڪن کي سڄو ڳيان ڪونه ٿي سگهندو. جنهن به پستڪ کي پاڙهين، تنهنجي مٿي ڇيل ريتيءَ سان ڇاڄ ڪري، جيڪي سچ سڌ ٿئي اهو پستڪ پاڙهين، جيڪو جيڪو مٿين پرمڪشائن ۾ پورو نه اٿري، تنهنڪي نه پاڙهين ڇاڪاڻ ته-

”लक्षणप्रमाणान्न्यां वस्तुसिद्धिः“ [لکڻ] جهڙيءَ ريت گندوني پڙهي [جيڪا به پڙهي هوندي، تنهن ۾ گند هوندي]. اهڙن لکڻن ۽ پرمڪش آدي پرمائن سان سڀ سچ، ڪوڙ ۽ ڀڄڻ جو نرڻ ڪيو آهي. انهن کانسواءِ ڪجهه به ڪونه ٿيندو آهي.

[هاڻي پڙهڻ ۽ پاڙهڻ جي ريتيءَ جو ورن ڪجي ٿو]

پهر يائين پاڻيءَ مٽيءَ جي ٺاهيل ”شڪشا“ جا سونرن ۾ آهي، تنهنجي [سيڪارڻ جو] نمونو. آرٿاٽ هن آکر جو هيءَ اسٿان [جاء]، هيءَ پرمين ۽ هيءَ ڪرن سان ڳالهائبو آهي، جڏن آکر ”پ“ جو اسٿان ڇپ آهن، سندن پرمين سڀشت [پورو صاف] ڇپ ۽ پراڻ نالي هوا جي چرپر سندس ڪرن آهي.

اهڙيءَ ريت ماءُ پيءُ ۽ آڏاڀاڪ ليڪ ليڪ ٻارن کي سهڻي آڪرن جو اُچار ڪرڻ سيڪارين. تنهن کانپوءِ وياڪرڻ (حرف نهو) پهر يائين اسٿان يائيءَ جي سونرن جو پاڪ جهڙيءَ ريت ’वृद्धिरादैव‘ پوءِ سندن پرمين، جهڙيءَ ريت ”वृद्धिः, आत्, एच् वा आदैच्“ پوءِ وري [انهن ٻڌن جو]

* پرڪرڻي سڀني شين ۾ سوڪشم آهي. پرڪرڻي ٻج آهي، جنهن مان سمورو سنسار اسٽول ۽ سوڪشم پيدا ٿئي ٿو. پرڪرڻيءَ مان پهرين پيدا ٿيندو آهي مها ٿت، يعني پرڪرڻي مها ٿت ۾ وياپڪ آهي، مها ٿت پرڪرڻيءَ کان ورائيل آهي. مها ٿت کانپوءِ پيدا ٿيندو آهي آهڪار [ماڻه]، تنهنڪري مها ٿت آهڪار ۾ وياپڪ آهي ۽ آهڪار ورائيل آهي مها ٿت کان.

سماس [سندس ملائي ڏيکارڻ] جهڙيءَ ريت 'आच्च+ऐरुच=आदैच' پوءِ سندن آرٽ چئن "आदैचां वृद्धसंज्ञा क्रियते" يعني [آ]، [اي] ۽ [او] جو نالو "ورڙي" ("तः परोयस्मात्स तपरस्तादपि परस्तपरः") جنهن کانپوءِ "ت" اچي يا جيڪو "ت" کانپوءِ اچي، تنهنڪي "ٿر" چولدا آهن. الهيءَ مان ڇا سڏ ٿيو؟ آڪار کانپوءِ "ت" آهي، "ت" کانپوءِ "ائڇ" [ايءَ ۽ او] آهي ٻئي "ٿر" آهن. الهيءَ "ٿر" جو پريو جن اهو آهي ته هرسو [ننڍي] ۽ پلٽ [تمام وڏي] جو نالو "ورڙي" ڪو نه ٿيندو آهي.

جيئن: भाग [ياڳ] شبد [پڇ] ڏالوءَ سان 'बव' [گهڻ] پڇاڙيءَ [لڳائي سندس] 'ब' [گه] ۽ 'व' [ج] اتي سنگيا هڻڻ ڪري ڪم ٿي ويا آهن، پوءِ رهيو 'अ' + [پڇ] + [ج] 'ज' [ج] کان اڳ ۽ 'भ' [پ] کانپوءِ جيڪو 'अ' [ا] آهي، تنهنجي ورڙي سنگيا ٿي پيئي يعني 'अ' [ا] مان مڻجي 'आ' [آ] ٿي پيئي ۽ 'ज' [ج] بدلجي 'ग' [گ] ٿيو، 'ग' [گ] ٿيو، 'ग' ۾ 'अ' [ا] ملي ويو ۽ نيٺ وڃي 'भाग' [ياڳ] شبد ٺهيو.

अव्याय: [آڏاڻا] هتي 'इह' [اڳ] ڏالوءَ جي اڳيان 'अधी' [آڏي] آيو آهي ۽ 'बव' [گهڻ] پڇاڙيءَ لڳائڻ ڪري ننڍي 'इ' [ا] ورڙيءَ جو روپ ڌاري 'ऐ' [ايءَ] ٿي آهي ۽ پوءِ 'ऐ' [ايءَ] مان ٿيو 'आय' [آه] نيٺ ٿيو 'अव्याय' [آڏاڻا]. 'नायक' [نالاڪهه] هتي 'नीव' [نيڇ] ڏالوءَ سان 'एवल्' [ايول] پڇاڙيءَ لڳائڻ ڪري 'ई' [اي] بدلجي ورڙيءَ جو روپ ڌارڻ ڪري ٿي، 'ऐ' [ايءَ] وري ٿئي ٿي 'आय' [آه] نيٺ ٿئي ٿو 'नायक' [نالاڪهه]. 'स्तावक' [ستاوڪهه] هتي 'स्तु' [سترو] ڏالوءَ سان 'एवल्' [ايول] پڇاڙي لڳي ٿي ٿيو 'ब' [ا] ٿري ٿئي ٿو، ورڙي روپ 'औ' [او] جنهنجي جاءِ تي اچي ٿو 'आव' [آو] ساڻس 'अक' [اڪ] ملي ٿيو 'स्तावक' [ستاوڪهه]. 'कृव' [ڪرڇ] ڏالوءَ جي پٺيان 'एवल्' [ايول] پڇاڙيءَ جي 'ल' [ل] جو آئي، سنگيا هڻڻ سبب لوپ ٿئي ٿو ۽ 'वु' [و] جي بدلي 'अक' [اڪ] اچي ٿو ۽ 'कृ' [ري] جي بدوان سندس ورڙي 'आर्' [آر] ٿي 'कारक' [ڪارڪ] ٺهي ٿو.

* آءِ ۽ اءِ نه سوتر ۾ سڀشت ڏسڻ ۾ اچن ٿا، سوال ٿيندو ته اُو ڪٿان آيو. اُو ٻيچ ۾ اچي وڃي ٿو. سنسڪرت وياڪرڻ جي منڍ ۾ ه سوتر آهن، انهن سوترن ۾ ساري آلهويٽا [الف بي] هڪ وچتر نمولي ۾ ڏنل آهي ۽ انهن سوترن مان "جوڙ" ٺاهيندا آهن. انهن جوڙن جو نالو ٻن اکرن مان ٺهندو آهي، انهن ٻن اکرن جي وچ ۾ جيڪي به اکر انهن پندرهن سوترن ۾ اچي ويندا آهن، سي سڀ پريهار ۾ ليکيا ويندا. چئن نه هڻڻ [هل] پريهار ۾ سڀ حرف صحيح اچي وڃن ٿا. अच् [اچ] پريهار ۾ سڀ حرف علت اچي وڃن ٿا. اهڙيءَ طرح एच् [ايڇ] ۾ اُو نه اچي وڃي ٿو ڇاڪاڻ ته سوتر آهي औच् [ايءِ اوڇ]. سنسڪرت ۾ سَوَر [حرف علت] ٽن پرڪارن جا ٿيندا آهن - هڪڙن کي چوندا آهن هرسوڙ [ننڍا] يعني اهي جنهن اچار نهض جي هڪ چال ۾ ٿئي، ٻيا ڊيرگهه [وڏا] جنهن اچار مٿين کان بيٺو وقت وٺي ۽ ٽيان پلٽ [تمام وڏا] جنهن اچار ٿيڻو وقت وٺي، अ اهرسو آهي، आ ڊيرگهه آهي، ३ आ आ پلٽ آهي. इ اهرسو، ई ڊيرگهه ۽ ३ इ इ پلٽ.

جيڪي جيڪي سوئر اڳئين يا پهرئين ڦير ڦار ۾ لڳن، تنجو سمورو ڪم سڀڪارو وڃي ۽ سليٽ يا ڪاٺ جي پٽيءَ تي شيد جو پهرين ڪچرو روپ ڪڍي [جيڪا جيڪا ڦير ڦار ڪرڻ ۾ اچي سا] ڏيکاري وڃي جئن ”**भज + वच + सु**“ [بج + وچ + س]. اهڙيءَ ريت لکي پهرين ’**व**‘ [گه] ۽ پوءِ ’**व**‘ [ج] جي لوپ ٿيڻ ڪري رهيو ”**भज + व + सु**“ [بج + ا + س] پوءِ [پ ۾ پيل] ’**अ**‘ [ا] جي ورڌي ’**आ**‘ [آ] ٿي ۽ ’**ज**‘ [ج] بدلجي ’**ग**‘ [گ] ٿيو، انهيءَ ڪري ٿيو ”**भाग + व + सु**“ [ياگ + ا + س] پوءِ ’**अ**‘ [ا] جي مڀلاپ ڪري ٿيو ”**भाग + सु**“ [ياگ + س] هاڻي ’**व**‘ [س ۾ پيل ا] ڪم ٿي ويو ۽ ’**स्**‘ [س] جي جاءِ تي آيو ’**रु**‘ [ر] وري ’**व**‘ [ا] ٿيو ڪم ۽ رهيو ’**भार**‘ [ياگر] هاڻي وري ’**र**‘ [ر] جي جاءِ تي آيو ’**ः**‘ [وسرگ] پوءِ ’**भाग**‘ [ياگ] روپ ٺهيو. جنهن جنهن سوئر دواڙا جيڪو جيڪو ڪم ٿئي ٿو، سو پڙهي پڙهي ۽ لکائي ڪم ۾ آڻائي ڏيکاري. اهڙيءَ ريت پڙهڻ پڙهڻ ڪري تمام جلد پڪي ڄاڻ ٿيندي.

ڌاتو سڀڪارڻ: هڪ واريءَ اهڙيءَ ريت اشتادائي سڀڪاري ڌاتو پات ۽ ارڻ سوڌو ۽ ڏهه، □ ”لڪار“ جا روپ ۽ سندس پرڪرناون سڀڪارڻ ڪهرجن. پوءِ اٽسڙڪ سوئر (سامانيه سوئر) آهي سوئر جي ويائي هجن. جئن ’**कर्मण्य**‘ جتي ڌاتوءَ کان اڳ ڪرم اچي نه ڌاتن جي پٺيان ’**अण्**‘ [اڻ] پڇاڙي لڳائي ويندي آهي جئن: **कुम्भकार** (ڪمپ ڪاره).

ٺهرا سوئر: تنهن کانپوءِ اڀراد يا ٺهرا سوئر [آهي سوئر جي ويائي سوئر جي ٺهرا کان ٺهرا هجن] جئن: **आतोऽनुपसर्गेकः** جتي ڌاتوءَ جي اڳيان ”ڪرم“ هجي پر سندس اڳيان اُپسڙڪ نه هجي نه پڇاڙيءَ ۾ ’**अ**‘ [آ] هجي نه ڌاتوءَ سان ’**क**‘ [ڪ] پڇاڙي لڳائڻ گهرجي. جتي به ڌاتوءَ جي اڳيان ڪرم اچي ٿو اتي ڌاتوءَ سان ’**अण्**‘ [اڻ] ٿو لڳي، انهيءَ مان خاص معنيٰ انهيءَ پهرئين سوئر جي وشبه [جملہ] مان ٿورين حالتن ۾ جتي ڌاتو جي انت ۾ ’**अ**‘ [آ] اچي ٿو اتي ’**अण्**‘ [اڻ] جي جاءِ ’**क**‘ [ڪ] پڇاڙي وٺي ٿي. جئن اٽسڙڪ يا ويائي سوئر جي جاءِ تي اڀراد ٺهرا سوئر اچي ٿو، تنهن ٺهري سوئر جي جاءِ تي ويائي سوئر ٺهرا اچي سگهي. جئن ڇڪروڙي راجا جي راج ۾ ننڍا راجا [منڊلن يا ننڍن راجن جا] ۽ جاگيردار اچي وڃن ٿا. تنهن ننڍن راجن جي راج اندر ڇڪروڙي راجا ڪون ٿيندو آهي، اهڙيءَ ريت مهارشي پاڻيءَ ۽ هڪ هزار شلوڪن ۾ شبد، شبد جي ارڻ ۽ ٻنهي جي لاڳاپي جي سموري وڌا ورتن ڪئي آهي.

اهو گرنت يا ڪتاب جنهن ۾ ڌاتو يعني مصدرون ڏنل آهن. سوامي ڏيانند جي ويدانگ پرڪاش جو هڪ حصو ڌاتو پات آهي.

انهن ڏهن نالن جو پهريون اکر ”ل“ آهي جئن لت، لت، لوت وغيره.

اُپسڙڪ آهي اکر آهن، جي نشانين طور ڌاتن جي اڳيان ڪم آڻيندا آهن ۽ اهڙيءَ ريت سندن ارڻ بدلائيندا آهن. جئن ’**लिन**‘ جي اڳيان ”**ल**“ اُپسڙڪ وجهڻ سان ٺهي ٿو ’**लिन**‘ = **लृ**. ههه معنيٰ ٻڪل اُٺي ٿي پيئي.

پاڻيءَ جا ۴۰۰۷ سوئر ملن ٿا. اهي هزار سلوڪ ڪونه ٿا ملن. جيڪڏهن ملن ته جيڪر پاڻيءَ جو سمجهڻ سولو ٿي پوي.

درگا پرساد

سسڪرت پانڌا: ڌاتو پات کانپوءِ اڻڌي * ڳڻن جي پڙهائڻ ۾ سموري ڦيري ڏيڻ جي وشه چڱي ريت پاڙهي وري ٻيهر اڻڌائيءَ جو سواڌ يا به ڪرائي، جنهن ۾ شڪ ۽ سندن جواب ● وارنڪ [ٽپوون يا پاشيه]، ڪارڪا * [واڌارو] ۽ ٻري پاشا پرمائن سميت پاڙهجي. تنهن کانپوءِ ”مهاپاشيه“ جيڪڏهن سمجهو، پرشارڻي، سچار، وڌ يا جو واڌارو چاهيندڙ، نه پڙهڻ پاڙهڻ وارا هوندا ته ڏيڍ ورهيه ۾ اڻڌائي ۽ ڏيڍ ورهيه ۾ مهاپاشيه پڙهي ٽن ورهين ۾ وياڪرڻ جو پورو ڄاڻو ٿي ويندڙ هوندو ڪ شڪ ڪي وياڪرڻ سان سمجهي ٻين شاسترن کي جلد ئي سهنجائيءَ سان پڙهي پڙهائي سگهندا. پر جيترو گهڻو پرشارت وياڪرڻ پڙهڻ ۾ ٿيندو آهي، اوترو بچي شاستر جي پڙهڻ ۾ ڪو ڪرڻو پوندو آهي؛ ۽ جيترو ڪيان هنن جي پڙهڻ سان ٽن ورهين ۾ ٿيندو آهي، اوترو ٻن ڳرڻن آرڻات سارسوت، چندرڪا، ڪومدي، مومرا وغيره جي پڙهڻ مان پنجاه ورهين ۾ به ڪو ٿي سگهندو. ڇاڪاڻ ته جهڙي مهان وشه، مهارشي، مهاتما لوڪن پنهنجن ڳرڻن ۾ سهنجائيءَ سان ورتن ڪئي آهي، تهڙي هنن ٿوري ڪيان وارن ماڻهن جي بناوٽي ڳرڻن ۾ ڪيئن اچي سگهندي؟ مهارشي لوڪن جو ڪيان جيترو ٿي سگهي اوترو سولو هوندو آهي، جنهنڪي سمجهڻ ۾ گهٽ وقت لڳي؛ ۽ ٿوري ڪيان وارن جي اڃا ٿيندي آهي ته جيترو ٿي سگهي اوترو ڏکي وڃا ڪجي، جنهن کي ڏکيائيءَ سان پڙهي ٿورو لاڀ حاصل ٿئي، جتن بهڙ جو ڪوڙ ۽ ڪوڙيءَ جو لاڀ ٿئي. رشي ڳرڻن جو پڙهڻ لائين آهي جتن هڪ ٽي هڪ ۽ اولهه ماڻڪ هڪ ڪرڻ. **ڪوش:** وياڪرڻ پڙهي باسڪ مٽيءَ جو بڻايل ”نڪهت“ ۽ ”نرڪت“ ڇهن يا اٺن مهينن ۾ آرڻ سميت پڙهن ۽ پاڙهن. ٻين ناستڪن جي لاهيل آمر ڪوش وغيره ۾ وڏو ٽڪر آئيڪ

* ڳڻ چڻو آهي مٿي کي ’ڳڻ پات‘ انهيءَ ڳرڻت جو نالو آهي، جنهن ۾ سڀني ڌاتن کي جدا جدا نمونن ۾ ورهايو ويو آهي. جن جن ڌاتن سان ساڳيا وڙهن ٺاهڻ جا سڌانت لڳن ٿا، تن سڀني کي هڪ وياڪڙ ۾ وڌو ويو آهي. هر وياڪڙ جو نالو پهرئين ڌاتوءَ جي نالي مان ٺاهيو ويو آهي، جهڙيءَ ريت ”پو آدي ڳڻ“ ”اد آدي ڳڻ“ وغيره. ”اڻڌي پات“ وياڪرڻ جو هڪ ٻيو ڀاڱو آهي. اهي شڪل جيڪي ساڌارڻ ريت لائين سمجهيا ويندا آهن ته اهي ڌاتن مان نڪتل ڪونه آهن. انهن جي منڍ ۽ سڌانتن جو ورتن **الهيءَ ڳرڻت ۾ آهي.**

● وارنڪ جو سسڪرت وارن هن ريت ورتڻ ڪيو آهي:—

هڪي يا ٻوريءَ ريت ڇيل نه هجي، تنهن ڳالهه جي پورٽ ڪرڻ لاءِ ٻيو سڌانت پاڻي مٽيءَ جي سرتن تي جيڪي ڪاٺياڻن رشيءَ واڌو سڌانت ٺاهيا آهن، تنکي وارنڪ ڪوٺيندا آهن. * ڪارڪا انهيءَ شلوڪ کي ڪوٺيو آهي، جنهن ۾ وياڪرڻ فيلسوفي يا سائنس جي وشه هجي ۽ يادگيري ڏيارڻ لاءِ ڪارگر هجي. وياڪرڻ ٽي ڪهڻيون ئي ڪارڪانون لکيل آهن. هڪڙي مهاراجا پرٿروريءَ جي به لاهيل آهي.

ورهه نه وڃائين. پوءِ پنڪل آچاره جو ٺاهيل چنڊ گرنت [علم عروس] پڙهن، جنهنڪري ويدن جي چالو چندن جي ڄاڻ، نئين رچنا ۽ شلوڪن ٺاهڻ جي ريتي به ٺيڪ ٺيڪ سگهن. هي گرنت ۽ شلوڪن ٺاهڻ جي ريتي ۽ سندن *پاڇ* جا نيم به چئن مهينن اندر سگهن ۽ ٿوريءَ سمجهه وارن جي ٺاهيل هٿرادو ورت رٿاڪر وغيره گرنتن ۾ آڻيڪ وورهه نه وڃائين. پوءِ منوسمري، والميڪي رامائڻ ۽ مهاپارٽ جي ادبوءَ ۾ پوءِ آيل ودر ٺيڪي وغيره چڱيون چڱيون وڃيون جنهنڪري گندبون واسنئون هتي چڱائي ۽ سلڇڻائي پراپت ٿئي، انهن کي اهڙيءَ ريت پڙهجي، چئن ڪوٺائون پڙهيمون آهن. پهرين پڌن جو چنڊ ڪرڻ، پوءِ شيدن جو آرٽ سمجهڻ، پڌه (نظم) کي گديه (نثر) ۾ آڻڻ، ڪٺ ڪٺيءَ [صفت ۽ اسم] جو لاڳاپو ۽ ٽالهره کي آڏاڀڪ ڄاڻائين ۽ وديارٿي ڄاڻن. انهن کي هڪ وورهه جي اندر پڙهي وٺن. پوءِ پورو ميمانس، وئشمشڪ، نياپ، بوءِ، سانڪي، ويدانت ڇهه درشن پڙهجن. پر جيترو ٿي سگهي، اوترو يا ته رشن جي بظايل واپاڪائين سان يا اُتر وديانن جي ٺاهيل سولين ٺيڪائين سميت پڙهجي پڙهجي. پر ويدانت سوترن جي پڙهڻ کان اڳ ڏهه اپنشد ارٿات ايش، ڪين، ڪٺ، پرشن، مندڪ، مانبوڪي، ائٽريه، ٽيٽريه، چانڊوڪي، برهڌارٿيڪ پڙهي، ڇهه شاستر پاشهه ۽ ورتيءَ سميت ٻن سالن ۾ پڙهين ۽ پڙهي وٺن. پوءِ ڇهن وورهين جي اندر چئن پراهمڻن ائٽريه، شتپٿ، سام ۽ گوپٿ سوڌو چئن ويدن کي سرن، شيدن، آڏن، لاڳاپن ۽ آڀياس سوڌو پڙهڻ چڱائي. اهو پرمات-

स्थाणुरयं भारहारः किलाभूदधीत्य वेदं न विज्ञानाति योऽर्थम् ।

योऽर्थज्ञ इत्यकलं भद्रमश्नुते नाकमेति ज्ञानविधूतपाप्मा ॥ (निरुक्त १ । १८)

هي منتر لکڪ ۾ آيل آهي. جيڪو ويد جو رڳو سر ۽ پاٽ پڙهي، آرٽ ٺهڻ سمجهي، سو ٻار ڪٽندڙ آهي، چئن ”وڻ“، ٽارون، ڦل، ڦول ۽ ٻيا پشوان آدي ٻار ڪٽندا آهن. جيڪو ويد پڙهي ٿو ۽ انجو ٺيڪ آرٽ ڄاڻي ٿو، سوئي سموري سگهه کي پاڻي، گيان دوارا پاڻن کي ڇڏي پور ٿور جي مارگ کي پاڻي مڙڻ کانپوءِ سرو آند کي پراپت ڪري ٿو.

उत स्वः पश्यन्न ददर्श वाचमुतस्व शृण्वन्न शृणोत्येनाम ।

उतो त्वस्मै तन्वं विसल्लो जायेव पश्य उशती सुवासाः ॥ ऋ० ॥ म० १० । स० ७१ । म० ४ ॥

جيڪي اڻ پڙهيل آهن، سي ٻڌندي ٺا ٻڌن، ڏسندي ٺا ڏسن، ڳالهائيندي ٺا ڳالهائين ارٿات اڻ پڙهيل هن وديا وائيءَ جي رههه کي ٺا ڄاڻي سگهن ۽ پر جيڪي، شيدن جي آرٽ ۽ سندن هڪ ٻئي سان لاڳاپي ڄاڻن وارا آهن، انهن لاءِ وديا پنهنجي سوروپ جو پرڪاش ٿيڻ ڪندي آهي، چئن سندر وڳا ۽ ٻه پهريل استري پٽيءَ جي چاهڻا ڪندي پنهنجي پٽيءَ جي اڳيان پنهنجي شير ۽ سوروپ جو پرڪاش ڪندي آهي.

ऋचो अक्षरे परमे व्योमन् यस्मिन् देवा अविविशे निषेदुः ।

यस्तन्न वेद किमुचा करिष्यति य इत्तद्विदुस्त इमे समासते ॥ ऋ० ॥ म० १ । स० १६४ । म० ३६ ॥

*پاڇ، جنهنڪري سنسڪرت ۾ پرستار، پارسيءَ ۾ ٽپيح ۽ انگريزيءَ ۾ Scanning چوندا آهن. شلوڪ پڇي ان جا جدا جدا ڀاڱا ڪرڻ ۽ سر لهڻ.

جنهن وياڳ، اُبناسي، سڳان مهان پرميشور ۾ سڀ ودوان ۽ پڙڻي سورج آدي سڀ لوڪ پينل آهن، جنهنڪي سڃاڻڻ سڀني ويدن جو مکيه اُدش آهي، انهيءَ برهم جي جنهن کي ڪم نه آهي، سو رگ ويد آدي مان ڪهڙو سک پراپت ڪري سگهندو؟ بلڪل نه. پر جيڪي ويد پڙهي، ذريعا پوڳي ٿي انهيءَ برهم کي ڄاڻن ٿا، سي سڀ انهيءَ پرميشور ۾ اسٽ ٿي مڪتيءَ جو پرمائد پراپت ڪن ٿا. تنهنڪري جيڪي به پڙهجي يا پاڙهجي، سو اُرت ڪمان سوڌو هٿ ڳهرجي. اهڙيءَ ريت سڀني ويدن کي پڙهي ”اُرويد“ اڻاٽ رشن منهن جا ٺاهيل چرڪ شربت آدي جيڪي واپس وديا جا گرنت آهن، تنکي چئن سالن ۾ اهڙيءَ ريت پڙهجي ۽ پاڙهجي جو سندن اُرت [اُپاس]، شستر [اوزار]، چوڻاڙ، لپ [لم پٽي]، چڪتا [علاج]، ندان [بيماري سڃاڻڻ]، اوشدي [دوائون]، شرپو جي بناوٽ ديش ديش سميه سميه ۽ رستن جي ڳڻن جو ڳڻاڻ اچي وڃي. پوءِ ”ذرويد“ [راج سنهڌي ڪم] جي ٻن پرڪارن جا آهن: هڪ راج سنهڌي ۽ ٻيو پرڄا سان لاڳاپو رکندڙ. راج سنهڌيءَ ۾ سينا جي بناوٽ، شستر اُسترو وديا [لوارون، بندوقرن، نير ڪمان وغيره]، طرح طرح جي ڪرن [لشڪر جي بيهارڻ جا نمونا] جو اُپاس يعني جنهن کي اڇڪله، ’قواعد‘ چوندا آهن. ٻڌائيءَ جي وقت دشمنن سان جيڪا جدا جدا طريقن سان ڪهڙ ڪهڙي پوندي آهي، تنهنڪي پوريءَ ريت سمجهجي ۽ سکجي. پرڄا جي پالڻ ۽ سندس اُتئيءَ ڪرڻ جو جيڪو نمونو آهي، سو سکي ساريءَ پرڄا کي سکي رکن، ڪنهنڪن کي پورو ڏنڊ ڏيڻ ۽ چڱن منهن جي رکڻ ۽ پالڻ جو نمونو هر پرڄا ڪار سکن. هيءَ راج وديا ٻن ورهين ۾ سکي، ان بعد ”گندروويد“ [گائڻ وديا] جنهن ۾ سُر، راج، راجپوتن، سميه، ٿال، ٿان، باجا، ٺاڇ، گيت وغيره ليک ليک سکن. پر خاص ڪري سام ويد جو گائڻ باجن سازن سميت سکن ۽ ٺارڻ سنجهتا وغيره جيڪي رشن جا ٺهيل گرنت آهن، اهي پڙهن، پر مهراسين ۽ ڪچرين جا وشڻي ۽ وٿاڳين جا گڏهه جي هينگ جهڙا اڃا اُپ گڏهن نه آلاپين. ”اُرت ويد“ [شلب وديا يا ڪارنگري، جنهنڪي هر وديا به ڪولمو آهي] انهيءَ کي پوريءَ ريت سکن. يعني پدارٿن [جي سڃاڻڻ]، سندن ڳڻ، نير. سندن ڪريا [اڇال]، ڪلُون، جدا جدا نمونن جي سامان جو ٺاهڻ، پڙڻيءَ کان وٺي آڪاش تائين [سڀني شين] جي ڄاڻ پراپت ڪن ۽ اُرت [ڏن ۽ پدارت] جي واڌاري واري وديا سکن.

جوتش ۽ ڳڻت:- ٻن سالن ۾ جوتش شاستر جهڙوڪ سورج سڌانت جنهن ۾ پنج ڳڻت [الجر]، اُنڪ ڳڻت [اُنڪي حساب]، پوڳول [ذرتي نروار=جاگرافي]، ڪڳول، [آڪاش نروار]، پڙ ڪرپ وديا [زمين جي پيمت جي ڄاڻ] اچي وڃن ٿا، تنهنڪي چڱيءَ ريت سکن. تنهنڪان پوءِ [جوتش وديا سنهڌي] هٿ جو ڪم ۽ پمترن ڪلائڻ کي ڪم ۾ آڻڻ سکن. پر اهي گرنت جن ۾ گرهن، نڪشترن [ستارن]، جنم پترين، راسين، مهورتن وغيره جي ڳڻن جو ذريعو آهي، تنکي ڪوڙو سمجهي گڏهن نه پڙهن ۽ نه پاڙهن. پڙهڻ ۽ پاڙهڻ وارا اهڙي ڪوشش ڪن، جيئن ويهن يا اڪيهن ورهين جي اندر ساري وديا ۽ اُنم شڪلا پراپت

ڪري منش پنهنجي لڄائن کي پورو ڪري سدا آندڙ رهن. ڇيتري وڏا هن ريت ويهن يا اڪهڻ ورهين ۾ اچي سگهي ٿي، اوڙي پيءُ ريت سؤ ورهين ۾ به ڪانه اچي سگهندي. رشين جا گرنٽ لاهي ڪري پڙهبا آهن، جو هو وڏا ودوان، سڀني شاسترن جي ڄاڻ وارا ۽ ڌرماتما هئا. پر ڇمڪي رشي نه آهن ۽ جي ٿورو پڙهيل آهن، جنجي آتما پڪشپات سان پيرل آهي، تن جا بظايل گرنٽ به اهڙائي [پڪشپات سان پيرل] آهن.

جهن درشن جون ٽهڪائون:- پورو ميمانسا ٿي وياس مٺيءَ جي وياڪيا، وئشيشڪ ٿي گوڻر مٺيءَ جي، نياءُ سوئر ٿي وانسان مٺيءَ جو پاشي، پانچولي مٺيءَ جي لاهيل سوئر ٿي وياس مٺيءَ جو پاشي، ڪپل مٺيءَ جي لاهيل سانڪي سوئر ٿي پاڳري مٺيءَ جو پاشي، وياس مٺيءَ جي لاهيل ويدانت سوئر ٿي وانسان يا بوڏائن مٺيءَ جو پاشي ورهين [ٽپهين] سوڌو پڙهن ۽ پاڙهين. انهن سوئرن جو ڪلپ واري انگ ۾ به ڳاڻا ٿو ٿيندو آهي. ڇهڙيءَ ريت رگ، يجر، سام ۽ ائرو چاريتي ويد ايشور جي واڙي آهن، تن ايتريه، شتيت، سام ۽ گوپت چار ٿي پراهمڻ، شڪشا، ڪلپ، وياڪرڻ، نگهڻو ۽ نرڪت، چنڊ ۽ جوتش، لاهي ويدن جا ڇهه انگ، ميمانسا وغيره ڇهه شاستر ويدن جا آپانگ، آبرويد، ڌنرويد، گانڌروويد ۽ ارت ويد لاهي چار ويدن جا آپ ويد وغيره سڀ رشين مينن جا ٺهيل گرنٽ آهن. انهن ۾ ڇمڪي جيڪي ويد ورڏ ڏسڻ ۾ اچي، سو ڇڏي ڏيڻ گهرجي. ڇاڪاڻ ته ويد ايشور جو ٺهيل هئڻ ڪري پلن کان آجو پنهنجو پرمات پاڻ ارتات ويد جو پرمات ويد مان ٿي ٿيندو آهي. پرهمن وغيره سڀ گرنٽ پرمات آهن ارتات انهنجو پرمات ويدن جي اڏين آهي. ويد جي وڌيڪ وياڪيا رگويد وغيره پاشي پومڪا ۾ ڏسو ۽ هن گرنٽ ۾ به اڳتي هلي لکنداسين.

نه پڙهڻ جوڳهه گرنٽن جا نالا:- هاڻي انهن گرنٽن جا ڪجهه نالا ڏجن ٿا، جي پڙهڻ جوڳا نه آهن ارتات جن جن گرنٽن جا نالا هيٺ ڏجن ٿا، سي سڀ جال [ڪوڙا] گرنٽ سمجهڻ گهرجن:-

۱. وياڪرڻ ۾- ڪائتر، سارسوت، چندرڪا، مگڊبوڌ، ڪومدي، شيڪر، منورما وغيره.
۲. ڪوشن ۾- امرڪوش وغيره.
۳. چنڊ گرنٽن ۾ ورت رنڪر وغيره.
۴. شڪشا ۾- اهو گرنٽ جنهن ۾ لائين لکيل هجي ته مان پاڻئيءَ جي مٿي موجب شڪشا جو ورتن ڪندس وغيره.
۵. جوتش ۾- شيڪر بوڌ، مهرت، چننامڻي وغيره.
۶. ڪولائن ۾- نالڪا پيد، ڪوليانند، رگهروتنش، ماگه، ڪرائار جني وغيره.
۷. ميمانسا ۾- ڌرم سنڌو، ورتارڪ وغيره.
۸. وئشيشڪ ۾- نرڪ سنگره، وغيره.
۹. نياءُ ۾ جاگديشي وغيره.
۱۰. يوگ ۾- هت پريوڪا وغيره.
۱۱. سانڪي ۾- سانڪي نٽو ڪومدي وغيره.
۱۲. ويدانت ۾- يوگ واسشت، پنڊچ دشي وغيره.
۱۳. وئڌڪ ۾- شارنگڌر وغيره.
۱۴. سهرئين ۾- سواءِ منوسرٽيءَ جي ٻيون سڀ سهرئين منوسرٽيءَ ۾ پوءِ ملايل شلوڪ.
۱۵. سڀ تتر گرنٽ، پراڻ، آپ پراڻ، پاشا رامائڻ تلسيداس جو بظايل، رڪمڻي منگل وغيره ۽ ٻيا سڀ پاشي گرنٽ ۽ لاهي سڀ بناوڻي ۽ ڪوڙا گرنٽ آهن.

❀ ليکڪ جو ويچار آهي ته لاهي سڀ پاشا ۾ لکيل انيڪ گرنٽ جي مٿي ڏيکاريل ڪوڙن گرنٽن جي آڌار تي ٺهيل آهن.

پوشن :- ڇا، انهن ڳرڻن ۾ ڪجهه به سچ ڪونهي؟
 اُٿو :- ٿورو سچ نه آهي، پر ان سان گڏ گهڻو ڪوڙ آهي، تنهنڪري چئن ڇيو اٿن ته
 ”विषसम्पृक्तान्नवत् त्याज्या“ وڪ (زهر) سان گڏيل تمام سٺو طعام به ٿيڻ ڪري ٻوڱيه آهي،
 تنهن هي ڳرڻت به آهن.

پوشن :- ڇا، اوهين پراڻ اٿهاس ڪي به ڪونه مڃيندا آهيو؟
 اُٿو :- هائو، مڃون ٿا، پر سچ ڪي مڃون ٿا، ڪوڙ ڪي نٿا مڃون.
 پوشن :- ڪهڙا سچا ۽ ڪهڙا ڪوڙ آهن؟

ब्राह्मणानीतिहासान् पुराणानि कल्पान् गाथा नाराशंसिरित

اُٿو :-

(اڪري اڀر - براهمن ڳرڻت، اٿهاس، پراڻ، ڪلپ، گاٿا ۽ ناراشنسي آهن) هي وچن گرهه
 سولر آديءَ جو آهي. جن ايتريه، شتت آدي براهمن جو ورنن لکي آيا آهيون، انهن جا
 اٿهاس، پراڻ، ڪلپ، گاٿا ۽ ناراشنسي پنج نالا آهن. شرمند پاڳرت آدي نالو پراڻ نه آهن.

پوشن :- ٿيڻ ٻوڱيه ڳرڻن ۾ جيڪو سچ آهي، انکي چوڻ سوڳار ڪجي؟
 اُٿو :- جيڪي جيڪي انهن ۾ سچ آهي سو ويد آدي ست شاسترن جو آهي ۽ ڪوڙ سندن
 گهر جو آهي. ويد آدي ست شاسترن جي مڃڻ ۾ سموري سڃاڻي سوڳار ٿي چڪي.
 جيڪڏهن ڪو انهن ڪوڙن ڳرڻن مان سچ جو گرهڻ ڪري ڇاهي ته ڪوڙ به سندس کلي ۾
 جهٽي پوندو. انهيءَ ڪري असत्यमिधं सत्यदूरतस्याज्यमिति ڪري آست سان ملايل ڳرڻت جي سچ ڪي
 به لائين ڇڏي ڏجي، چئن وڪ (زهر) سان گڏيل ان ڪي.

پوشن :- اوهانجو من ڪهڙو آهي؟

اُٿو :- ويد ارتات جنهن جنهن (ڪم جي) ويد ۾ ڪرڻ ۽ نه ڪرڻ جي شڪشا آهي، سو سو
 اسين برابر ڪرڻ ۽ ڇڏڻ مڃيندا آهيون. جنهنڪري اسين ويد ڪي مڃون ٿا. تنهنڪري اسانجو
 من ويد آهي. اهڙيءَ ريت مڃي سڀني منهن، خاص ڪري آرين کي هڪ من ٿي رهڻ کپي.

پوشن :- چئن ٻين ڳرڻن ۾ ست ۽ آست مليل آهي ۽ سندن هڪ ٻئي سان وروڌ آهي
 تنهن ٻين شاسترن ۾ به آهي، چئن سرشتي آئيني جي سنڀت ۾ ڇهن شاسترن جو وروڌ آهي.
 ميمانسا ڪرم مان، وئشميشڪ ڪال کان لاءِ پرمائن مان، يوگ پوشارت دواران، سانڪيه پرڪرئيءَ
 مان ۽ ويدانت برهم کان سرشتيءَ جي آئيني مڃيندا آهن. ڇا هيءَ وروڌ ڪونهي؟

اُٿو :- پهرين انهن نه سانڪيه ۽ ويدانت کانسواءِ ٻين چئن شاسترن ۾ ڪلپيءَ ريت سرشتيءَ جي
 آئينيءَ جو ورنن ڪونهي ۽ مڃهن وروڌ به ڪونهي ۽ اوهانڪي لاءِ به خبر ڪانهي ته وروڌ
 ڇاڪي ڇڏجي! مان اوهان کان پڇان ٿو نه وروڌ ڪهڙي هنڌ ٿيندو آهي؟ ڇا هڪ ئي وشه
 ۾ يا جدا جدا وشن ۾؟

پوشن :- هڪ وشه لاءِ گهڻن جا جدا جدا رايو اچن، تنهنڪري وروڌ ڇڏيو آهي، هتي
 به سرشتيءَ جي هڪ ئي وشه آهي.

اُٿو :- ڇا، وديا هڪ آهي يا گهڻيون؟ هڪ آهي. جيڪڏهن هڪ آهي ته ويا ڪرڻ.

جوتش، ولاچ وديا وغيره جدا جدا وشيون چو آهن؟ جهڙيءَ ريت هڪ ئي وديا ۾ سدس جدا جدا انگن جو هڪ ٻئي کان جدا جدا ورنن ٿيندو آهي، تنهن ئي سرشتي وديا جي جدا جدا ڇهن انگن جو شاسترن ۾ ورنن هئڻ ڪري منجهن ڪجهه به وروڙ ڪونهي. جئن گهڙي جي ٺاهڻ لاءِ ڪرم، سمير، مٽي، ويچار، گڏڻ ۽ جدا ڪرڻ جو پرشارت، پر ڪرڻيءَ جا گڻ ۽ ڪنڀار ڪارڻ آهن، اهڙيءَ ريت سنسار جي رچنا ۾ جيڪو ڪرم ڪارڻ آهي، تنهنجي وياڪيا ميمالسا ۾، سمير جو ورنن وٽيشڪ ۾، آبادان ڪارڻ [مادي سبب] جو ليک لپاءِ ۾، پرشارت جي سمجهاڻي پوک ۾ ۽ تن ۽ منجهانن هوريان هوريان سنسار جي ٻين پدارتن جي ٺهڻ جو نرڻو سانڪيه ۾ ۽ نمت ڪارڻ [علت فاعلي] ۾، پرميشور جي وياڪيا وڌانت شاستر ۾ آهي. جئن ولاچ وديا ۾ روڳ جي سڃاڻپ، روڳ جو علاج، ڦڪين جو ورنن، دوائن جو ڏيڻ ۽ ڪريءَ جو ورنن جدا جدا ٿيل آهي؛ پر سڀني جو مٿو روڳ کي هٽائڻ جو آهي. اهڙيءَ ريت سرشتي اڻپتي جا ڇهه ڪارڻ آهن؛ انهن مان هڪ هڪ ڪارڻ جو ورنن هڪ هڪ شاستر جي رچيندڙ ڪيو آهي، تنهنڪري هنن ۾ ڪجهه به وروڙ ڪونهي. هن ڳالهه جو وڌيڪ ورنن سرشتيءَ واري پوکڻ ۾ ڪنداسين.

وديا جي پڙهڻ ۽ پاڙهڻ ۾ جيڪي وگهن آهن، تن سڀني کي هٽائڻ گهرجي؛ جهڙيءَ ريت ڪسنگ آرڻات دشت وشعي ماڻهن جي سنگت، ڪلچڻ جئن لڻا پيئڻ ۽ وٽائڻ جو سنگ، لنڊيڻ جو وواهه آرڻات پنڊريهن ورهين کان اڳ پرش جو ۽ سورهن ورهين کان اڳ لستريءَ جو وواهه ٿيڻ، پورو برهمچري نه رکڻ، راجا، مالا پتا ۽ ودوانن جو ويد آدي ست شاسترن جي پرچار لاءِ پريم نه رکڻ، گهڻو کائڻ، گهڻو جاڳڻ، پڙهڻ، پاڙهڻ، پريڪشا وٺڻ ۽ ڏيڻ ۾ آلس ۽ لڳي ڪرڻ، وديا جو لاپ سيڪان وڌيڪ نه سمجهڻ، برهمچريه کي ڀل، ٻڌي، ٺروڳتا، راج ۽ ڌن جي واڌاري جو ڪارڻ نه سمجهڻ، ايشور جو ڌيان ڇڏي ٻين پٿرن وغيره جڙ مورتن جو درشن ۽ پرچار ۾ اجايز وقت وڃائڻ، مالا، پتا، مهمان ۽ آچاريه ودوانن جي سڄي مڙئي مڇي سندن شيوا ۽ ستسنگ نه ڪرڻ، ورڻ اشرم جي ڌرم کي ڇڏي اورڌو پنڊري ۽ ٺر پنڊري آدي تلڪ لڳائڻ، ڪنڀي ۽ مالها پهرڻ، گيارس، ٿيرس آدي جا ورت رکڻ، ڪاشي آدي ٺيڙن ۽ رام، ڪرشن، نارايڻ، شو، ڀڳوتي، گڻيش آدي جي نالي سمرڻ سان پاپ جي [ڦل جي] هئڻ جو وشواس رکڻ، پاڪندين جو آپديش ٻڌي وديا ۾ شرڏا نه رکڻ، وديا، ڌرم، پوک ۽ پرميشور جي آپاسا ڇڏي ڪوڙن پراڻن، ڀاڳوت آديءَ جي ڪها دوازا مڪتيءَ کي مڃڻ، لوپ ۾ اچي ڌن آديءَ جي گڏ ڪرڻ ۾ ڀڳتي، وديا سان پريم نه رکڻ، هيڏانهن هوڏانهن اڃا پوکڻ ۽ ڀڳندو رهڻ، انيادي ڪوڙن وهدوارن ۾ ڦاسي، برهمچريه ۽ وديا جي لاپ کي نه ڀائي، مڙڪ ۽ روڳي بڻيا رهندا آهن. اڄڪلهه جا متواڏي ۽ سوارڻي برهمڻ آدي ٻين کي وديا، ستسنگ کان هٽائي، پنهنجي

• اورڌو پنڊري جي شڪل هن ريت ٿيندي آهي ۽ اهو تلڪ وٺندو لوڪ ڏيندا آهن.
 ۽ ٺر پنڊري وري شو ۽ شڪتيءَ جا پوڄاري ڏيندا آهن، جا هن پرڪار جي ٿيندي آهي =

چار ۾ ڦاسائي، سندن ٿن، من ۽ ڏن ٺاس ڪري ڇڏيندا آهن ۽ سمجهندا آهن ته ڪشٽري آڏي وڙهڻ پڙهي وڌوان ٿيندا ته اسانجي پاڪند جي چار مان چٽي، اسانجي چل ڪپٽ کي ڏسي اسانجو آبهان ڪندا. مٿين وگهن کي راجا ۽ پرڄا هٿائي پنهنجن پٽن ۽ ڌيئرن کي وڌوان ڪرڻ جو ٿن، من ۽ ڏن سان پٽن ڪن.

پوشن - ڇا استريون ۽ شودر به ويد پڙهن؟ جي هو پڙهندا ته اسين ڇا ڪنداسين؟ سندن پڙهڻ لاءِ ڪو پرمات ٻه ڪونه آهي، پر هٽريءَ ريت ڪنهن آهي:—
॥ श्रीशुद्धी नाधीयातामिति श्रुते: ॥ استري ۽ شودر نه پڙهن. هيءَ شرطي آهي.

اٿو - سڀني استرين ۽ پرشن ارڻات منهن مائڙ کي ويد پڙهڻ جو اذڪار آهي. هيءَ ٺوهان جي شرطي ڪوڙي ۽ بناوٽي آهي. ڪنهن مڇڻ جهڙي گرنت ۾ ڪانه آهي. سڀني منهن کي ويد آڏي شاستر پڙهڻ ۽ ٻڌڻ جي اذڪار جو پرمات پڇرويد جي ۲۶ آڌيا ۽ ۲۷ منتر ۲ آهي:—

यथेमां वाचं कल्याणीमावदानि जनेभ्यः । ब्रह्मराजन्याभ्यां शुद्राय चार्याय च स्वाय चारणाय ॥

(यजु० अ० २६।२)

پرميشور چوي ٿو ته جيئن مان سڀني منهن لاءِ هي ڪلياڻ ارڻات سنسار ۽ مڪتيءَ جي سک ڏيڻ واري رگويد آڏي ڇڏي ويدن جي واڻيءَ جو اُپديش ڪريان ٿو، تڏهن ٺوهن به ڪندا ڪريو. هتي جيڪڏهن ڪوئي پرشن ڪري ته 'جن' شيد مان دڙجن جو اُرت ڪڍڻ گهرجي ڇاڪاڻ ته سمر ٺهن آڏي گرنتن ۾ پراهمن، ڪترين ۽ وٽنن کي ئي ويد پڙهڻ جو اذڪار لکيل آهي، استري ۽ شودر آڏي وڙهڻ کي نه، نه اٿر ۾ چڱو ته ڏسو پرميشور پاڻ ٺو چوي ته مان پرهمن، ڪشٽرين، وٽنن، شودرن، پنهنجي نوڪرن ۽ استرين آڏي ۽ اٽي شودرن لاءِ به ويدن جو پرڪاش ڪيو آهي، ارڻات سڀ منهن ويدن کي پڙهي، پاڙهي ۽ ٻڌي ٻڌائي، وڳيان کي وڌائي، چڱين ڳالهين کي سوڳار ڪري، ٻرين ڳالهين کي ڇڏي، دڪن کان چٽي آندڻ کي پراپت ڪن. ٻڌايو ته هاڻي ٺوهانجي ڳالهه ٻڌڻ يا پرميشور جي؟ پرميشور جي ڳالهه اُوس مڇجي. انهيءَ هوندي به جيڪو اها ڳالهه نه مڃيندو، سو لاسٽڪ ڪولبو. ڇو ته "नास्तिकोवेदनिन्दकः" ويدن جو نندڪ ۽ نه مڇڻ وارو لاسٽڪ ڪولبو آهي. ڇا پرميشور شودرن جو ڀلو ڪونه گهرندو آهي؟ ڇا ايشور پڪشپائي آهي، جو ويدن جي پڙهڻ ۽ ٻڌڻ جو شودرن لاءِ نصيحت ڪيو اٿس ۽ دڙجن لاءِ آڳيا ڏني اٿس؟ جيڪڏهن پرميشور جو اهو مطلب هو ته شودر آڏي نه پڙهن، نه ٻڌن ته پوءِ سندن چپ، شرير ۽ ڪن آڏي لاندريون ڇو پيدا ڪري ها؟ جيئن پرميشور پڙهي، جل، آگي، وايو، چنڊ، سورج ۽ ان آڏي پدارت سڀني لاءِ ٺاهيا آهن، اهڙيءَ ريت ويدن جو پرڪاش به سڀني لاءِ ڪيو اٿس ۽ جتي جتي نصيحت ٿيل آهي، اُتي اهو مطلب آهي ته جنهنڪي پڙهندي پاڙهندي به نه اچي، اهو بي عقل [ٻڌيءَ بنا] ۽ مورڪ هٿ ڪري شودر ڪوٺائيندو آهي ۽ سندس پڙهڻ پاڙهڻ آجايو آهي ۽ جو استرين کي پڙهڻ جو اوهين وروڻ ڪريو ٿا، اهو اوهانجي مورڪتا، سوارت ۽ ٻي سمجهيءَ جو پرياءُ آهي. ڏسو ويدن ۾ ڪيائين جي پڙهڻ جو پرمات—

ब्रह्मचर्येण कन्या युवानं विन्दते पतिम् ॥ (अथर्ववेद । कां १२ । २४ । ३ । १८)

جڻن ڇوڪرا برهمڇرہ ورت پالي پورا ودوان ٿي، شڪشا پراپت ڪري جوان، وديا شيل
پنهجي سپاء جي اُنوسار من گهرين، پر پر ٻين استرين سان وواه ڪندا آهن؛ تن ڪنڀائون
برهمڇرہ رکي، ويد آدي شاسترن کي پڙهي، پورن وديا ۽ اُمر شڪشا پائي، جوان ٿي،
پوري جوين ۾ پاڻ جهڙن، ٻارن، ودوانن، پوريءَ جوانيءَ کي پهتل پتين کي چولدين.
انهيءَ ڪري استرين کي نه برهمڇرہ [پالڻ] ۽ وديا اُوس ڪرڻ گهرجي.

پرسن :- ڇا استريون به ويد پڙهن؟

اُتر :- اُوس. ڏسو شروٽ سوتر آديءَ ۾ [لکيل آهي تہ] ॥ इमं व्रमं पत्नी पठेत् ॥ اُڙاٽ
استري لکي ۾ هيءَ منتر پڙهي. جيڪڏهن ويد آدي شاسترن کي نه پڙهي هجي تہ لکي ۾
سرن سوڌو منترن جو اُچارڻ ۽ سنسڪرت پاشڻ ڪيئن ڪري سگهندي. پارٻي استرين جو
ڳڻو ڪارگي آدي ويد ۽ شاسترن کي پڙهي پورن ودوان ٿيون هيون، هيءَ ڳالهه شڪست
براهمن ۾ لکيل آهي. جيڪڏهن پرس هجي پڙهيل ۽ استري هجي اُڻ پڙهيل يا پتي هجي
ودوان ۽ پتي هجي مورڪ تہ سدائين گهرن ۾ ديون ۽ اسرن واري ٻڌ لڳل هوندي، پوءِ
سڪ ڪٿان ايندو؟ انهيءَ ڪري جيڪڏهن استريون نه پڙهن تہ ڪنڀائن جي پالڻائين ۾
اڏاڻا ڪائون ڪيئن ٿي سگهنديون؟ تنهن کانسواءِ گرهست آشرم جي ڪاروبار جو، راج ڪاج
۽ جڃ وانگر نيا ڪرڻ جو [آهي] ۽ پتيءَ جو استريءَ کي ۽ استريءَ جو پتيءَ کي پرسن
رڪڻ ۽ گهر جا سڀ ڪم استرين جي آڏين رهڻ، اهي ڪم بنا وديا پڙهڻ جي ڪڏهن به
پوريءَ ريت ٿي ڪونه سگهندا. ڏسو آريه ورت جون راجپوت استريون، جي ڏٺو ويد اُڙاٽ
ٻڌ وديا ڇڳيءَ ريت ڄاڻنديون هيون، جيڪڏهن نه ڄاڻنديون هجن ها تہ [مثال طور] ڪيڪي
د شرت سان لڙائيءَ ۾ ڪيئن وڃي سگهي ها ۽ ٻڌ ڪري سگهي ها؟ انهيءَ ڪري براهمڻي ۽
ڪشترائيءَ کي سڀ وديا، وٽس جي استريءَ کي وهنوارڪ وديا ۽ شودر پالڻيءَ کي رڌڻ پڇاڻڻ
آدي شيوا جي وديا اُوس سڪڻ گهرجي. جڻن پرسن کي گهٽ ۾ گهٽ وياڪرڻ، ڌرم ۽
وهنوارڪ وديا اُوس پڙهڻ گهرجي؛ تن استرين کي به وياڪرڻ، ڌرم، وٽديڪ [حڪمت]،
گهٽ [حساب] ۽ هنرن جي وديا نه اُوس ٿي سڪڻ گهرجي، ڇاڪاڻ تہ انهنجي سڪڻ کانسواءِ
سچ ڪوڙ جو نرڻ پتي آديءَ سان نيڪ نيڪ ورتاءِ، يوگيه سنتن جي آڻي، انهنجو پالڻ
پوشڻ ۽ ڇڳي سکيا ڏيڻ، گهر جي سڀني ڪمن کي جڻن مناسب هجي تن ڪرڻ ۽ ڪرائڻ، وٽديڪ
وديا اُنوسار ڪاڌو تيار ڪرڻ ۽ ڪرائڻ نه ڪري سگهنديون؛ جنهنڪري گهر ۾ ڪڏهن
بيماري نه ٿئي ۽ سڀ ماڻهو سدائين آند ۾ رهن. هنر ڄاڻڻ کانسواءِ گهر جو ٺهرائڻ، ڪپڙا
لٽا ۽ ڳهه آدي ٺاهڻ ۽ ٺهرائڻ، گهٽ وديا کانسواءِ حساب سمجهڻ ۽ سمجهائڻ، ويد آدي شاستر
وديا کانسواءِ ايشور ۽ ڌرم کي نه ڄاڻي اڌرم کان ڪڏهن ڪمن بچي سگهنديون.

انهيءَ ڪري آهي ٿي ڏٺو ڄا پائڻ ۽ آڻي يوگيه آهن، جيڪي پنهنجي اولاد کي
برهمڇرہ، اُمر شڪشا ۽ وديا سان شرير ۽ آتما کي پورن بلوان ڪن، جنهنڪري اها سنتان

ماتا، پتا، پتي، سس، سهرو، راجا، پرڄا، پاڙيسري، مٿو، پوٽو ۽ سستان سان اچت ريتي ۽ سان
 ڌرم پورو ڪ ڌڙا ڪن. اهوئي اڪت خزانو آهي جنهن کي جيترو ڪو خرچي اوتروئي وڌندو
 ويندو، پر سڀ طرح جو خزانو خرچ ڪرڻ سان گهٽجي ويندو آهي ۽ ٻيا سمجهڻي به پنهنجو
 پنهنجو حصو وٺي ڇڏيندا آهن. مگر وڌيا جي خزاني جو نه ڪوئي چور ۽ نه ڪوئي سمجهڻي
 ٿي سگهندو آهي. هن خزاني جي رکشا ۽ واڌارو ڪرڻ وارا وڻيس ريت راجا ۽ پرڄا به آهن.
 (۱۱ ۲۴۲ ۱۰۱) (منو ۱۱ ۲۴۲ ۱۰۱)

وڌيا جي رکشا ۾ راجا جو ڪرڻو ٿو ٿي. راجا کي اچت آهي ته سڀني ڪيائين ۽
 چوڪرن کي اچت سم ڪانولي نشيبت سم ٿاڻين پرهمچره جو پالن ڪرائي وڌوان ڪري.
 جيڪو هن آڳيا کي نه مڃي ته انجي ماءُ پيءُ کي ڏنڊ ڏئي ۽ ارڻات راجا جي آڳيا سان آڻن
 ورهن ڪالپو ۽ چوڪرو يا چوڪري پنهنجي گهر ۾ نه رهي، پر آچاره ڪل ۾ رهن، جيستائين
 سماورن [وڌيا جي پوري ٿيڻ جو سم] نه اچي تائين واهه ٽپ نه ڏجي.

सर्वेषामेव दानानां ब्रह्मदानं विशिष्यते । वार्यन्नगोमहीवासस्तिलकाञ्चनसर्पिषाम् ॥ (मनु ४। ३३९)
 سسار ۾ جيترا دان آهن ارڻات جل، ان، گهو، پوٽو، وستر، ٿر، سون ۽ ڪپهه آڏي
 آهن سڀني ۾ ويد وڌيا جو دان سڀ کان اتم آهي. انهيءَ ڪري جيترو ٿي سگهي اوترو
 ٿن، من ۽ ڌن سان وڌيا جي واڌاري لاءِ پتن ڪيو وڃي. جنهن ديش ۾ ٻيا ٻوڪه پرهمچره
 وڌيا ۾ وڌڪ ڌرم جو پرچار ٿيندو آهي، اهوئي ديش چڱي پاڻ وارو ٿيندو آهي. هيءُ
 پرهمچره آشرم جي شڪشا ٿوري ۾ لکي وٺي آهي. هن ڪالپو ۽ چوٿين سملاس ۾ سماورن
 ۽ گرهسٽ آشرم جي شڪشا لکي ويندي.

شرمند سوامي ڏيانند سرسوتيءَ جو رچيل سندو پاشا سان سينگاريل ستيارت پرڪاش جو
 ٽيون سملاس شڪشا جي سنڀال ۾ پورو ٿيو.

ٽئين سملاس تي ٽيڻيون

جدا جدا ٺڪن جي آڌار تي

(۱) ٽئين سملاس جي آرڻپ ۾ ٽي رشي ڏيانند منوسرڻيءَ جو هيءُ آڌ شلوڪ ڏنو آهي
 कन्यानां सम्प्रदानं च कुमारानां च रक्षणम्
 ٽي هٿن گهرجي ته آڻن ورهن جي آڏر سڀڪو پنهنجيءَ سستان کي پائشالا ۾ اوس موڪلي
 ڏئي. سوال اٿي ٿو ته سوامي جن ايڏي وڏي وياڪيا آڏي ڪٿان؟ جواب:- سوامي جن جيڪي
 لکندا هئا، سو گهرو ويچار ڪري ۽ هر هڪ وشيه باهت شاستون جي جدا جدا پرڪرڻن ۾
 ڏنل آڳياڻن اٺوسار تي لکندا هئا. هي شلوڪ راج پرڪرڻ جو آهي، جتي پڻ ڏيکاريل آهي
 ته راجا ڪنهن والدڪائيءَ جي سمي ڪيائين ۽ ڪمارن جي شڪشا، رکشا ۽ وواهه آڏي وشين
 تي ويچار ڪندو ڪري. ٽئين نه سڀني کي ڪرڻو آهي، پر راج پرڪرڻ ۾ انهيءَ جي اچت

جو ٿاڻو ج آهي ته راجا جيڪو سڀني جو پتا سمان آهي ۽ جنهن کي اڌ ڪار آهي ته جنجا مائت نه هجن، تنهنجي هر پرڪار جي رکيا ڪري ۽ ڪنڀائن جي وواهه ۾ ڪنڀادان پڻ ڪري، پاڻ ئي سڀني جي سکيا آڏي ۽ جو پر بند ڪري ۽ ڪرائي، ”اٺ ورهيه“ سوامي جن منڙ ۽ جي لکيو پويست سنسڪار جا شلوڪ ويچار ۾ رکي مقرر ڪيا آهن.

(۲) سوامي جن لکيو آهي ته چوڪرن ۽ چوڪرين کي گائتري سيکارڻ گهرجي ۽ پٿرن جو پکيو پويست ۽ چوڪرين جو به پڙهڻو ڪيو سنسڪار ڪري، ڪن گروڪل ۾ موڪليو وڃي. پر پڇيو وڃي ٿو ته چوڪرين کي پڙهڻ جو اڌ ڪار آهي ڇا؟ چوڪرين به ڇڏيو پائي سگهن ٿيون ڇا؟ ويد پڙهڻ جي چوڪرين کي آڳيا آهي ڇا؟ هن وڌيڪ ئي ٻانگ ڪرڻا ڪري هيٺين نون ئي ويچار ڪن:-

[۱] پرست سنائي پستڪ ڇپائيندڙ شريعت ڪمراج ڪرشن داس بمبئيءَ جي وٽسڪيشور پريس جي ڇپايل سڌانت ڪومڊيءَ جي پٽي ۱۳-۱۴ ۾ لکيل آهي ته ”ودوانن ۽ رشن جو چوڻ آهي ته براهمن ڇهن ئي انگن سميت ويد پڙهن ۽ اٺن ورهين جي اندر براهمن ٻانگ جو اُپنهن (ڇڏيو) سنسڪار اوس ڪيو وڃي. انهن ٻنهي هنڌ براهمن شيد سڀني براهمن سان لاڳو ٿئي ٿو، تنهنڪري براهمن ڄاڻي ۽ جي پرن جيان سندن ڪنڀائن کي به پڙهڻ پڙهڻ اوس گهرجي.“ ٿاڻو ج نه ٻنهي ڇا ساڳيا اڌ ڪار آهن. سنائن ذري اوسار سڌوڻ اڻاٺ پاڻ جهڙي ورڻ مان وواهه ڪرڻ گهرجي. اڻاٺ براهمن ۽ براهمني پاڻ ۾. جيڪڏهن براهمنيءَ کي ساڳيا اڌ ڪار نه هجن ته پوءِ اهڙو وواهه اسڀڻ ٿي پوندو.

[۲] هن ريت سمرتيءَ ۾ ڏيکاريل آهي ته استريون ٻن پرڪارن جون ٿينديون آهن:- هڪڙيون برهم وادڻيون، جن کي ڇڏي، هون، ويد پڙهن ۽ پنهنجي گهر ۾ پڪا ڪرڻ جو اڌ ڪار ٿيندو آهي. ٻيون آهي جن کي پڙهڻ سمي ڪيئن به ڪري لکيو پويست پاران گهرجي. [۳] نه سمرتيءَ ۾ لکيل آهي ته پراڻي زماني ۾ استريون برهمڇريه ورست ڪنديون هيون ۽ مڇ جي مڇلا ڌارڻ ڪنديون هيون پر مرگه چالا، ڀڳوا وستر، جتا ۽ چوڏن جا ڪپڙا ڪونه رکنديون هيون.

[۴] پاڳوت (۸-۱۶) ۾ مٺي ڪشيپ پنهنجي استريءَ کان پڇي ٿو ته ”منهنجي پريست ۾ وهڻ واري سمي ٿو پريءَ مهل ٿي لکي ۽ اُگهيءَ ۾ آهولي ڏيڻ نه ڪانه وساري هئي؟“ آهولي ڏيڻ آهي ويد منترن جي اُچارڻ سان، هن مان سڌ [اٺاٺ] ٿيو ته پراچين ڪال ۾ استريون به پرن جيان ويد پڙهنديون هيون.

[۵] ود پادريءَ سان شاسترارت ۾ جڏهن شڪر آچاره کس گساء ٿي ڪيو، تڏهن هن چيو هو ته پراچين سمي ۾ ياکيولڪه ڪار ڪيءَ سان ۽ مهاراجا جڏڪ سليه سان شاسترارت ڪيو هو. آهي جس وارا نه هئا ڇا؟

[۶] مهاپاشيه انوسار اٿوا اُهاڏانه جو اُرت آهي اها استري جنهن وٽ چوڪرين پڙهڻ وڃن. انهن پڻ ڄاڻايل آهي ته ”ڪاش ڪرشن“ رشيءَ جي ٺاهيل ميمانسا پڙهڻ واريءَ استريءَ جو نالو ”ڪاش ڪرشنا“ آهي.

(۳) پرهمچر نه پالڻ ئي سوامي جن گهڻي ۾ گهڻو زور ڏنو آهي. پڻ نيم به ڏاڏا اٿس. پر هن وشيه بابت سوامي جن ”سنسڪار وڌيڪ“ جي ”ويدارٽ سنسڪار“ ۾ وسنار سان ورتن ڪيو آهي. اهي نيم ڏاڏا ڪنن آهن، ڪيترا ماڻهو لاهيءَ ڪري ڪيهاڻيندا آهن. پر انهن نيمن جي نه پالڻ ڪري سنسار وڃي ٿو ڪام جي وهڪري ۾ وهندو. يورپ جي ودوانن جهڙوڪ: ڪوون، ٽرل سٽال، فائولر وغيره ٽڪورن ۽ ڪاليجن جو ٺيڪ ليڪ ورتن ڪيو آهي ۽ ساڳين نيمن جو ورتن ڪيو آهي، جي نيم رشي ڏيانند ڏاڏا آهن. ٽالهرج نه وديار ٿين ڪي ٽيسا جو جيون ڪاڻڻ گهرجي. گهڻو ڪم، سخت بسترو، سادو کاڌو، سادو پهراءَ هجي ۽ سينڊ سروي ۽ سينگار کان پاسو ڪرڻ ۽ سڳنڌين خواهه عطن کان دُور رهڻ، ٺاولن، ناڻڪن ۽ عشي. قصن جي ويجهو نه وڃڻ ضروري آهي.

(۴) هون ئي رشي ڏيانند جا ويچار سنائي هندن کان نرالا آهن. هنن جو چوڻ آهي ته هون سان ديوتائون ٿرپت ٿيندا آهن. رشي جن جو چوڻ آهي ته ٺيڪ پر اهي ديوتا جل، وايو، پرٿوي، آڪاش وغيره جڙ پڌارت آهن، جنجي هون دوارا شدي ٿيندي آهي، ايترو ئي نه پر ورشا به ٿيندي آهي ۽ روڻ به لاس ٿيندا آهن. بجز ويد آڏاءَ پهرئين جو ٻيو منتر سوامي جن جي ويچار کي ٻيٽ ٿو ڪري. ڳيٽا ۾ پڻ ڏيکاريل آهي ته ٺيڪ دوارا ورشا ٿيندي آهي. اهڙا سونن پرمات شاستر ۾ ملن ٿا.

مدراس جي ڊاڪٽر ڪنگ پڻ ڏيکاريو آهي ته هون پليگ وقت ڏاڍو لاپڏاڪ آهي. ڪروڙڪل هر دوار ۾ هون جي جل سان ٿڻن کي ڏوٽو ويو، لاهيءَ ڪري ٿڻ تمام جلد ڇڻي پيا. ولانت وارو لاميارو ڊاڪٽر ٽروم-وير-ايف. آر. سي. ايس. هون جي دوارا ٺپ دق جو علاج ڪندو آهي. جنکي هن ڳالهه ئي وڌيڪ ڏسڻو هجي، سي ڊاڪٽر بالڪرشڻ، پروفيسر ٽاراچند ۽ ڊاڪٽر ستم پر ڪاش جا پستڪ پڙهي ڏسن.

(۵) سوامي جن لکيو آهي ته پرهمڻ ٽرنت ويد نه آهن، پر ويدن جي ٺيڪا آهن. هڪ هنڌ آپستمپ رشيءَ پرهمڻ ٽرنت کي ويد ڪري لکيو آهي. لاهيءَ ڪري ڪي لوڪ سوامي جن جي ليک تي شڪا ڪندا آهن. پر اها شڪا بڻارٽ نه آهي. آپستمپ رشيءَ پنهنجي ٺيڪه رڻپي وشيه کي سهوليت سان ٺاهڻ لاءِ اهو لکيم ”اصطلاح“ طور ڪيو آهي. اهو به خيال رکڻ گهرجي ته هڪ شاستر جي ورتن جو ٻن ٺيڪه سڀني شاسترن سان لاڳو نه ٿيندو آهي. جهڙيءَ ريت ”ڪڻ“ شهد جو آرٽ وياڪرڻ ۾ هڪڙو، ٺيڪه ۾ ٻيو، سانڪيه ۾ ٽيون ۽ وشميشڪ ۾ چوٿون آهي. سوامي جن پرهمڻ ٽرنتن کي ئي پراڻ ڪري ڪوٺيو آهي ۽ نه پاڳوت آدي پستڪن کي. سوامي جن جي ان ويچار جو ڪنڊن ته ڪوئي ڪونه ڪري سگهندو آهي. پر اهڙا پرمات ڪي ڏيکاريندا آهن، جت ڇيل آهي ته پرهمڻ ٽرنتن، لاهاس ۽ پراڻن جي ڪفا ڪجي. ان مان لاهن ڪونه ٿو سڌ ٿئي ته پرهمڻ ٽرنتن کان پراڻ ڪونه ليارا آهن. هان، انهن جي جدا جدا دشمن ۽ جدا جدا ڀاڳن ڏانهن سو ڌيان ڇڪايل آهي. پرهمڻ ئي سنڀاس ڌارڻ ڪري سگهندا آهن. لاهيءَ ڪري پرهمڻن جي شرطيءَ ۾ ئي سنڀاسي اچي وڃن ٿا. پر لاهيءَ هولي به لاهن چوڻ ته سنڀاسين کي هن هنڌ ڪارايو ۽ پرهمڻن کي هن هنڌ ڪارايو،

سو چوڻ اُڻپورو ڪونه آهي. ڪو چوي ته ”عاملن کي ۽ سرڪاري ڪامورن کي ٻڌڻ واريءَ مجلس ۾ گهرائجو.“ ته اهو غلط نه سمجهيو، جيتوڻيڪ ’عامل‘ شيد جي اندر ’ڪامورا‘ به اچي وڃن ٿا. به شيد رڳو ڳالهه کي ٻڌي ۽ ريت سمجهائڻ لاءِ ڪتب آندا ويا آهن. اهڙي نموني جي ورلن کي سنسڪرت ۾ *विप्रपरीव्राजक म्याय* = ”وڏو پريو ڀڄڻ لاءِ“ ڪري ڪوٺيو.

(۶) سوامي جن لکيو آهي ته ويدن جون ۱۱۲۷ شاڪائون آهن. ڪي پندت مهاپاشه جو پرمات ڏيئي چوندا آهن ته ۱۱۳۱ شاڪائون آهن. سمرڻ رهي ته ۱۱۳۱ ۾ چار مول ويد به اچي وڃن ٿا. شڪا وٺڻ آهي.

(۷) سوامي جن وياڪرڻ آدي وشهن تي به رشي گرنتن جي پڙهڻ تي گهڻو زور ڏنو آهي، سو چو؟ ٻيا گرنت دوشن وارا ۽ اشد آهن ڇا؟ اُتر- رشي گرنتن جي بناوٽ اُتر آهي. ٻيا ليکڪ پنهنجي پنهنجي سمي جي اُستائن جي پرياو هيٺ ايندا آهن ۽ اهڙي پرڪار جون ڳالهيون لکندا آهن، جن جو سندن ڏينهن ۾ رواج هوندو آهي. ڪڏهن شواب جو دؤر هوندو آهي ۽ ڪڏهن ماس آديءَ جو. سوامي جن جو ويچار اهو هو ته ويد پراڻي شد واپر منڊل ۾ پلجن.

(۸) پراڻن جي ڪن بھارت ڳالهيون کي به سوامي جن زهر گڏيل پوچن سمان لکيو آهي، اڪري انهن کي به ٽپاڳڻ جوڳو ٺهرايو آهي. سوامي جن اهو پڻ ڄاڻايو آهي ته آرش گرنتن ۾ به ڪي ڪي واکه ويد ورڌ پيل آهن، پڻ ”ستيارت پرڪاش“ ۾ اهڙا پرمات ڏنل آهن، جي ڳولها لڌا لهن ۽ پوءِ پراڻن سمان ستيارت پرڪاش ۽ آرش گرنت ٽپاڳڻ جوڳو چون آهن؟ اُتر- پراڻن ۾ ويد ورڌ ڳالهيون ايرشا ۽ هڪ ٻئي جي ننڍا آديءَ جون ڄاڻي ٻجهي وڌل آهن. ڪي پراڻ آهن وٽس مت جا، ڪي شوم مت جا. هڪ پندت وارن ٻين کي گهٽ وڌ ڳالهائڻ جو پورو پورو متن ڪيو آهي. سچ پچ آهي زهر سمان آهن ۽ تنهنڪري ٽپاڳڻ جوڳو آهن. رشن جي گرنتن ۾ ڪا پل ٿي به وڃي ته اها ٿوريءَ ڄاڻ جي ڪارڻ آهي. اها لائين آهي جئن دوا ۾ ڪو ڪڪ پيل ڏسجي ۽ يڪدم ڪڍي سگهجي ۽ دوا پوءِ بنا جوڪم جي ڪم آڻي سگهجي.

(۹) لوڪ پچن ٿا ته سوامي جن تلڪ جو ڪنڊن ڇو ڪيو آهي؟ هيءَ نه هڪ نشاني آهي. اُتر- اُن ۾ هو پل ٿا ڪن. تلڪ اَلڪ اَلڪ متوادين پنهنجي جدائيءَ قائم رکڻ لاءِ ٺاهيا آهن [جئن ڪمپنين جا جدا جدا ٿرڻد مارڪ هوندا آهن]. انهيءَ ڪري ڄاڻي ۾ ايڪتا نه ٿي اچي. پڻ انهيءَ ڪري وقت به ناس ٿئي ٿو. ڪن جو اهو رايو آهي ته تلڪ جو رواج راجا پوج جي سمي ۾ پيو. انهيءَ سمي ۾ رڳو ودوان ئي تلڪ ڏيندا هئا. ٻيو ڪو لڳائيندو هو ته اُن تي ڏنڊ پوندو هو. هاڻي ته پڙهيل لوڙي اُن پڙهيل هر ڪو ٿو تلڪ ڏئي ۽ ڄاڻيءَ کي ٽڪر ٽڪر ڪرڻ ۾ سهائتا ڪري.

(۱۰) رشي جن لکيو آهي ته ”سڀني استرلين ۽ پرشن اُرتات مدش مائر کي پڙهڻ جو اڌڪار آهي. هيءَ اوهالجي شر تي بناوڻي ۽ مقيا آهي.“ وري لکيو اُترن ته ”جيڪڏهن پرميشور جي اها مدشا هجي ها ته شودر وغيره نه پڙهن ۽ نه ٻڌن ته سندن شر ۾ واپي ۽ ڪن وغيره اندرون ڇو ناهي ها؟ جئن ايشور پرتوري ۽ اناج وغيره، ٻڌارت سهني لاءِ

ٺاهيا آهن، تن ويد به سڀني لاءِ پرگهت ڪيو آهي.

ٻئي هنڌ وري هنن به لکيو اٿن: ”هي سشرت جو وچن آهي. پراهمڻ ٽن ورين کي آندو پراهمڻ، ڪعري ۽ وٺس ڪي. ڪتري ڪترين ۽ وٺس ڪي، ۽ وٺس رڳو وٺس ورڻ کي يگيو پويست ڏيئي پڙهائي سگهي ٿو. جي چڱي ڪل ۽ چڱن لڳن وارو شودر هجي ته اٽڪي منتر سهنتا ڇڏي باقي ٻيا سڀ شاستر پاڙهجن.“ هاڻي هتي ته هنن ٻن ڳالهين جو پاڻ به وروڌ آهي. انهيءَ جو ڪهڙو ڪارڻ؟ اٽڪل - رشي جن لکيو آهي ته هي ڪن آچارين جا رابا آهن. رشيءَ انهن آچارين جي مت ڏيکارڻ لاءِ رابا ڏنا آهن. انهن نه آهي نه رشيءَ جو پنهنجو سڌاڻ ڪو اکر به اکر انهن آچارين جهڙو آهي.

ٻيو لشيڊ جو سچو پڇو اُرت سوامي جن جي هنن شيدن مان پڌرو آهي. جتي لشيڊ ليل آهي ته اهو اُرت آهي ته ”جنهنڪي پڙهائيندي به ڪجهه نه اچي، اهو بي عقل ۽ مورڪ هئڻ ڪري شودر سڏجڻ به ايندو آهي ۽ هنجو پڙهڻ، پاڙهڻ اُڪيارڻو آهي.“ سچ پچ ته اڌ ڪار شهد جا به اُرت آهن، هڪ يوگيتا [لباقت] ۽ ٻيو [حق]. هرڪنهن وديا رشيءَ کي مٿس ڪيوليشن پاس ڪرڻ جو اڌ ڪار آهي، پر ڪن مورڪن کي اهو اڌ ڪار لاڪري ڪونهي، جو هو بي عقل ۽ مورڪ آهن. سوامي جن جي سڌاڻ جي پشتمني منو مهراج به ڪئي آهي. چوي ٿو ”نه شودر کي پٽ [چوٽ] آهي، نه هو سنسڪار جي يوگي آهي، لڪو آهي سندس ڌرم، لڪو اڌ ڪار ۽ نه کيس ڌرم ئي هلاڻ جي ڪا روڪ پيل آهي. ڌرم جي لڳا وارو ۽ ڌرم جو ڄاڻو شودر منتر بنا به چڱن پرشن جي پيروي ڪندي، ڪو ڏوهه نٿو ڪري، بلڪ ساراهه جوڳو ٿئي ٿو. ننڍا نه ڪرڻ وارو شودر، جتن جتن چڱن پرشن جي آچرڻ ٿي هلي ٿو، تن تن هن لوڪ ۽ پرلوڪ ۾ ڇڏهندو وڃي ٿو.

(۱۱) من ڇا آهي؟ هن ئي شري پنڊت ڪرودت لکيو آهي ”هڪ ڪريڪ فيلسوف ڪٿت جي اڀياس ۾ وڌل هو. سڄي سٽا پراسان لنگهي ويس، پر کيس پنو ڪونه پيو. هڪ سپاهيءَ اهو ڳول، جو ان فيلسوف ڌرتيءَ تي ڪيڏو هئو، سو ٻاهي ڇڏيو. ان وقت فيلسوف جي اک کلي. هاڻي سپاهي ڪهڙا ڪو ٿيو، اهو ڪڙو فيلسوف جي ڪن ٿي پيو، اندرين رڳن ٿي پنهنجو پرياءُ وڌو، ڪنن ۾ نڪاءُ ٿيا، پر فيلسوف ڪون ٻڌو. ڇاڪاڻ ته ان مهل سندس من جو سنهڻو ڪمن سان ڪونه هو. جڏهن من جو سنهڻو ڪمن سان ٿئي ٿو، تڏهن چٽجي ٿو ته فلاڻو ڌيان سان ٻڌي ٿو. من هڪ سمي رڳو هڪ اندريءَ سان سنهڻو رکي، سگهندو آهي. اهو به سمرو [باد] رهي نه من آتما نه آهي. من ۾ گهڻي ويچار پراڻ آهن. پر جڏهن آتما ڪا ڳالهه سمرو ڪري ٿي، تڏهن اها من ٿي ڇڙهي اچي ٿي.“

(۱۲) شهد آهي آڪاش جو ڪڙ. پر شهد چٽجي ڇاڪي؟ ڊاڪٽر چرنجيوار دواج چوي ٿو ته ”شهد“ آواز جو نالو نه آهي. شهد انهيءَ مول پاشا جو نالو آهي، جنهن ۾ ويد آهن ۽ جنهن مان سڀ پاشائون نڪيون آهن، جنهن دوا سڀني جو پتا ڏيائو پر ميسور پنهنجي پترن کي آدي سرشتيءَ ۾ ٻوڏ ڏيندو آهي.

ओ३म्

چوٿون سمناس

وديا پوري ڪري گوروڪل مان موٽي اچڻ، وواه
ڪرڻ ۽ گرهست ڌرم پالڻ جي ريت جو ورنن

वेदानधीत्य वेदौ वा वेदं वापि यथाक्रमम् । अविलुतब्रह्मवर्त्यो गृहस्थाश्रममाविशेत् ॥ मनु० ३।२ ॥
جڏهن ليڪ طرح برهمچر (م) گوروٽ جي آڳاٽا موجب هلي، ڌرم اٺوسار چار، ٽي،
۽ يا هڪ ويد انگن ۽ اٺاڻن سوڌو پڙهي، جنهنجو برهمچر ڪندڙ نه ٿيو هجي، سو پيش
اٿو استري گرهست آشرم ۾ گهڙي.

तं प्रतीतं स्वधर्मेण ब्रह्मदायहरं पितुः । सग्विणं तल्प आसीनमहं येत्प्रथमं गवा ॥ मनु० ३।३ ॥
گهو دان دوارا ستڪار :- [برهمچاري] جيڪو پنهنجي ڌرم اڻڻاٽ آچار ۽ شش
جو جيڪو ڌرم آهي، تنهنجو ليڪ ليڪ پالن ڪري چڪو آهي ۽ جنم ڏاٽا پتا خواه
آڏياڪ کان برهم ڏانهن يعني وديا پراپت ڪري چڪو آهي، [سو] مالا پهريل ۽ پنهنجي
پلنگ تي ويٺل آچار ۽ جو پهرائين گهوڊان سان ستڪار ڪري، ٽن ڪنيا جو پتا به گهوڊان
سان گھوان وديارٿيءَ [پنهنجي نياڻيءَ] جو ستڪار ڪري.

गुरुणानुमतः ज्ञात्वा समावृत्तो यथाविधि । उद्धेत द्विजो भार्यां स्वर्णां लक्ष्मणान्विताम् ॥ मनु० ३।४ ॥
گوروٽ جي آڳاٽا پائي سان ڪري، * گوروڪل مان نيم پوروڪ موٽي اچڻ کان پوءِ
برهم، ڪتري ۽ وٽس، پنهنجي ورڻ اٺوسار سندو گھوان ڪنيا سان وواه ڪري.

असपिण्डा च या मातुरस गोत्रा च या पितुः । सा प्रशास्ता द्विजातीनां दारकर्मणि मैथुने ॥ मनु० ३।५ ॥

ڪنيا جو گهراڻو :- جا ڪنيا مالا جي ڪل جي ڇهن پيڙهين مان نه هجي ۽ پتا جي
کوٽر [لک يا آڪه] مان نه هجي، تنهن سان وواه ڪرڻ ليڪ آهي. هنجو هيءُ پريجن آهي
نه ॥ شتपथ ॥ प्रत्यक्षद्विषः ॥ इव हि देवाः परोक्षप्रिया इव हि देवाः प्रत्यक्षद्विषः ॥
ڏنل و ستوءَ ۾ ٿيندو آهي، اوٿرو ڏنل و ستوءَ ۾ نه ٿيندو آهي. ڇهن ڪنهن مصريءَ جا ڪڍ
بڏا هجن، پر کاڌي نه هجي نه هنجو من ان ۾ لڳل رهندو آهي [اٿو] ڇهن ڪنهن اڻ
ڏنل و ستوءَ جي ساراهه ٻڌي ان کي حاصل ڪرڻ جي ڏاڍي چاهنا ٿيندي آهي، ٽين

* گوروڪل ۾ وديا پوري ڪري موٽڻ مهل هر وديارٿيءَ کي هڪ سسڪار ڪرڻو
پوندو آهي. انهيءَ سسڪار جو مکيه انگ سان آهي.

ڏورانهين يعني جا پنهنجي ڪوٽر خواجه مانا جي ڪل مان ويجهي سنهڙي واري نه هجي، اهڙيءَ ڪنڀا سان وڙ جو وواه ٿيڻ گهرجي. ويجهي ۽ دُور وواه ڪرڻ ۾ هي تفاوت آهن:-

ويجهو يا دور وواه جي ڀيٽ:- (۱) جي ٻالڪ ننڍپڻ کانوئي [هڪ ٻئي جي] ويجهو رهندا آهن ۽ هڪ ٻئي سان راند، لڙائي ۽ ٻيهر ڪندي، هڪ ٻئي جا ڳڻ، دوش، سپاءَ ۽ ٻالڻي جي اُٺي وهنوار کان واقف هوندا آهن ۽ جيڪي هڪ ٻئي کي اُگهاڙو به ڏسندا آهن، ننڍو ٻار ۾ وواه ٿيڻ ڪري ڪڏهن به ٻيهر ٿي نٿو سگهي. (۲) جڏهن ڄڻ ۾ ڄڻ ملائڻ سان نئون ڳڻ پيدا نه ٿيندو آهي، تنهن ساڳئي ڪوٽر، پتا ڪل خواجه مانا ڪل مان وواه ڪرڻ سان ڏاڻن ۾ ڳڻ رڳو نه هئڻ ڪري اُٺي نٿي ٿئي. (۳) جڏهن ڪو ۾ مصري ۽ سنڌ وغيره جي ملائڻ سان اُمتا ايندي آهي، تنهن جدا جدا ڪوٽرن وارن يعني جنجا مانا پتا ٻين گهراڻن جا هجن، اهڙن استري ٻارن جو وواه ٿيڻ اُتم آهي. (۴) جڏهن ڪو هڪڙي ديش ۾ روڪي ٿي، ٻئي ديش ۾ واهو ۽ کاڌو پيئو بدلائڻ سان روڪ ۾ مان چوڻڪارو پائيندو آهي، تنهن ڏورانهن ڏينهن ۾ رهڻ وارن جي وواه ٿيڻ ۾ اُمتا آهي. (۵) ويجهي سنهڙي ڪرڻ ۾ هڪ ٻئي جي ويجهو هئڻ ڪري سڪ دڪ جو پاسو ۽ هڪ ٻئي سان وروڙ ٿيڻ به ممڪن آهي ۽ نه ڏورانهن ديس واسين ۾. دُور رهندڙن سان وواه ڪرڻ ۾ ٻيهر جي ڏوري ٻري ٻري ٻيهر جي وڃي ٿي ۽ نه ويجهو رهندڙن جي وواه ۾. (۶) ٻري ٻري ديسن جي اوسائڻن [جي ٻار] ۽ پدارتن جي پراپتي به دُور وواه هئڻ ڪري سهنجائيءَ سان ٿي سگهي ٿي ۽ نه ويجهي وواه سان. انڪري اکرِي | دُرِهِتَا دُرِهِتَا دُرِهِتَا دُرِهِتَا | (لڪ ۳-۴) ڪنڀا جو ڳڻو دهاڻي ڪري ٿيو آهي، جو هنجو وواه دُور دُور ديشن ۾ هئڻ ڪري هٽڪاري ٿيندو آهي، ويجهي هئڻ ڪري نه. ڪنڀا جي پيڪن ۾ ڪنگالڻي اچڻ جو به امڪان آهي ڇو ته ويجهي هئڻ ڪري هر هر پيئي پيڪي ويندي [جڏهن جڏهن ڪنڀا پيڪي ويندي آهي، تڏهن تڏهن ڪس ڪجهه نه ڪجهه ڏيڻو ٿي پوندو آهي. (۸) ويجهي هئڻ ڪري هڪ ٻئي کي پنهنجي پنهنجي پتا جي ڪل جي سهائتا جو ايمان رهندو ۽ جڏهن ٻنهي [گهوت ڪنوار] ۾ ٿورو ٿي وروڙ ٿيندو ته استري جهٽ پيڪي هلي ويندي ۽ هڪ ٻئي جي لڏا به گهڻي ٿيندي ۽ وروڙ ٻڻ وڌندو، ڇو ته گهڻو ڪري [سترن جو سپاءَ ٺڪو ۽ ڪومل] جهٽ پٽ بدلاجو وارو ٿيندو آهي. انهن ڪارڻن ڪري پتا جي ڪوٽر ۽ مانا جي ڇهن پيڙهين ۽ ويجهن شهرن مان وواه ڪرڻ چڱو نه آهي.

महान्त्यपि समुद्रानि गोऽजाविघनधान्यतः । स्त्रीसम्बन्धे दशैतानि कुलानि परिवर्जयेत् ॥ मनु० ३ । ६ ॥

ڪٿي وواه نه ڪجي:- چاهي ڪو به ڪل ڪيترو ئي ڏن، اُن، ڪانين، مينهن، بکرين، هاڻين، گهوڙن، راج ۽ لڪشميءَ وغيره سان پرپور هجي، تڏهن به هيٺ ڏيکاريل ڏهن ڪلن سان وواه جو سنهڙو نه رکڻ گهرجي:-

हीनक्रियं निष्पुरुषं निश्छन्दो रोमशाशंसम् । क्षय्यामयाव्यपस्मारिष्वित्रिकुष्ठिकुलानि च ॥ २ ॥ मनु० ३ । ७ ॥

جو ڪل نيڪ وهنوار کان ڪريل هجي، جنهن ۾ ستپرش ڪونه هجي، جو ويد وديا کان وڪ هجي، [اُٿرا جنهن ڪل ۾] شرير ٿي وڌا وار، بواسير، سنهڙو، دم، ڪنگهه، اُٻڄ،

مرگهي، اچو ۽ ڳار بندڙ ڪوڙهه هجي. انهن ڪن جي ڪنڀائن ۽ ورن سان وواهه ڪرڻ نه
گهرجي، ڇو نه اهي سڀ اوکڻ ۽ روڳ وواهه ڪندڙ جي ڪل ۾ گهڙي ويندا آهن. انڪري
اُمر گهراڻن جي ڪمارن ۽ ڪمارين جو ئي پاڻ ۾ وواهه ٿيڻ گهرجي. [پرو]-

नोद्वहेत्कपिलां कन्यां नाऽधिकाङ्गी न रोगिणीम् । नालोमिकां नातिलोमां न वाचाटान्न पिङ्गलाम् ॥ मनु० ३ । ८
پيلي رنگ واري، اڌڪ انگي يعني پرش کان ڊگهي، ٿلهي، اڌڪ ٻل واري، روڳي ۽
اها جنهنجي شريڙ ئي وار بند نه هجن خواهه وڏن وارن واري، گهڻ ڳالهائي ۽ پورين اکين
واري. [نيون]-

नक्षत्रवृक्षनक्षीनाङ्गी नान्यथपर्वतनामिकाम् । न पक्ष्यहिप्रेत्यनाङ्गी न च भीषणनामिकाम् ॥ मनु० ३ । ९
نه رکشو آرڻاڻ آشولي، پُرڻي، روھڻي، ديسي، رڍولي ٻائي، چنري وغيره تارن جي لالن
واري، ٿلسي، ڪيندا، ڪلاپي، چمبا، چنبيلي وغيره وڻن جي لالن واري، ڪنگا، جمنا وغيره
لدين جي لالن واري، چنڊالي وغيره ٻيچ لالن واري، ونڊيا، هماليه، پارپتي وغيره پهاڙن جي
لالن واري، ڪوڪلا، مڱنا وغيره پڪين جي لالن واري، ناگي، پڇنڪا وغيره لالڪن جي لالن
واري، ٻيهر ڪماري، چنڊڪا، ڪالي وغيره ڳاڙهن لالن واري ۽ ڪنڀا سان وواهه نه
ڪرڻ گهرجي، ڇو نه اهي نالا ڌڪار سان پُريل [آهن] ۽ ٻين پدارثن جا به ٿيندا آهن.

अव्यङ्गाङ्गी सौम्यनामिनी हंसवारणगामिनीम् । तनुलोमकेशदशनां मृद्वङ्गीमुद्वहेत्त्रयम् ॥ मनु० ३ । १०
گهڙي ڪنڀا سان وواهه ڪجي :- جنهنجا انگ سنوان سڌا هجن، ڏنگا نه هجن،
جنهنجو نالو سندر چئن پشوردا، سڪدا وغيره هجي، هنس ۽ هاڻڻ سمان جنهنجي چال هجي،
جنهنجي سر ۾ جا وار نرم ۽ جنهنجي سر جا وار ۽ ڏند سهڻا ۽ جنهنجا سڀ انگ ڪومل هجن،
اهڙيءَ استريءَ سان وواهه ڪرڻ گهرجي.

پوشن :- وواهه جو سمو ۽ ڊنگه ڪهڙو چڱو آهي؟

آڻر :- سورهمن ورهمه ڪانولي چوويهن ورهمن ٿاين ڪنڀا ۽ پنجويهن ورهمن ڪانولي
اڻتاليهن ورهمن ٿاين پرش جي وواهه جو سمو اُمر آهي، هن ۾ سورهن ۽ پنجويهن ورهمن ۾
وواهه همين درجن جو آهي. ارڙهن، ويهين ورهمن جي استريءَ ۽ ٽيهن، پنجويهن يا چاليهن
ورهمن جي پرش سان وواهه وڃي درجي جو آهي. چوويهن ورهمن جي استري ۽ اڻتاليهن
ورهمن جي پرش جو وواهه ٿيڻ اُمر آهي. جنهن ديش ۾ انهيءَ پرڪار وواهه جي وڏي سر پست
خواه برهمچريه ۽ وڌيا ايباس گهڻو ٿيندو آهي، اهو ديش سڪي ۽ جنهن ديش ۾ برهمچريه ۽
وڌيا پراپتيءَ بنا ننڍيءَ وهڻيءَ ۾ ايوگه لوڪن [اڻپورن جوڙن] جو وواهه ٿيندو آهي، اهو
ديش ڊڪ ۾ ٻڏي ويندو آهي. ڇو نه برهمچريه ۽ وڌيا جي پراپتي کانپوءِ ئي وواهه ڪرڻ
سان سڀني ڳالهين جو سڌار ۽ اچي بگڙڻ سان بگاڙ ٿيندو آهي.

ننڍ پڻ جو وواهه :-

अष्टवर्षा भवेद् गौरी नववर्षा च रोहिणी । दशवर्षा भवेत्कन्या तत ऊर्ध्वं रजस्वला ॥ १ ॥

माता चैव पिता तस्या ज्येष्ठो भ्राता तथैव च । त्रयस्ते नरकं यान्ति दृष्ट्वा कन्यां रजस्वलाम् ॥ २ ॥

وواهه وقت اهي نالا ٿيڻ گهرجن يا وڪڻ ئي نه گهرجن.

پوشن:- هي شلوڪ پاراشري ۽ شيگهر ٻوڏ ۾ لکيل آهن، جن جو ارت آهي ته ڪنيا جو
 اٺين ورهيه وواهه ڪرڻ سان ڪوري، نون ورهيه روھڻي، ڏهين ورهيه ڪنيا ۽ پوءِ رجسولا
 [رتوءَ واري] نالو ٿيندو آهي. ڏهن ورهين تائين وواهه نه ڪرڻ ڪري رجسولا ڪنيا جو ماما
 پتا ۽ وڏو ڀاءُ آهي ٿئي ڪمس ڏسي، نرڪ ۾ ٻولندا آهن.

एकक्षणा भवेद् गौरी द्विक्षणेयन्तु रोहिणी । त्रिक्षणा सा भवेत्कन्या द्वात ऊर्ध्वं रजस्वला ॥ १ ॥
 माता पिता तथा भ्राता मातुलो भगनी स्वका । सर्वे ते नरकं यान्ति दृष्ट्वा कन्यां रजस्वलाम् ॥ २ ॥
 اٿو:- هي هن سمي جي بڻال ”برهم ڀراڻ“ جو وڃن آهي. هنجو هيءُ ارت آهي ته
 جيتري سمي ۾ ٻرماڻو هڪڙو ٻلڻو کائي، اوڙي سمي کي ”ڪڻ“ چئبو آهي. جڏهن ڪنيا
 ڄمي، تڏهن هڪ ڪڻ ۾ ڪوري، ٻئي ۾ روھڻي، ٽئين ۾ ڪنيا ۽ چوٿين ۾ رجسولا ٿيندي آهي.
 تنهن رجسولا کي ڏسي، [سندس] ماما، پتا، ڀاءُ، مامو ۽ ڀيڻ نرڪ ۾ ويندا آهن.

پوشن:- هي شلوڪ ٻرماڻ ڪونه آهن؟
 اٿو:- ڇو، ٻرماڻ ڪونه آهن؟ جي برهما جا شلوڪ ٻرماڻ نه آهن ته توهانجا به ٻرماڻ
 ٿي نٿا سگهن.

پوشن:- واه واه! پاراشر ۽ ڪاشي لاف جو ٻرماڻ نٿا مڃو؟
 اٿو:- واه ڀائي واه! توهين برهما جا ٻرماڻ نٿا مڃو؟ ڇا پاراشر ۽ ڪاشي لاف کان
 برهما وڏو نه آهي؟ جي توهين برهما جا شلوڪ نٿا مڃو ته اسين به پاراشر ۽ ڪاشي لاف
 جا شلوڪ نٿا مڃون؟

پوشن:- توهانجا شلوڪ ناممڪن آهن، ٿيندڪري مڃڻ جوڳا ڪونه آهن. ڇو ته هزار
 ڪڻ نه ڄمندي ڄمندي ٿي لنگهي وڃن ٿا، پوءِ وواهه ڪن ٿي سگهندو؟ ان سمي وواهه
 ڪرڻ جو ڪو ڦل به ڏسڻ ۾ ڪونه ٿو اچي.
 اٿو:- جي آسانجا شلوڪ ناممڪن آهن، نه اوهانجا به ناممڪن آهن، ڇو ته اٺين،

❖ نيڪ سمي کان گهٽ عمر وارن استري پرن جي ميلاب جو منهور ڏٺو نٿو سڃاتو
 ۾ نه ٿيڻ ڪيو آهي.

ऊनषोडशवर्षायामप्राप्तः पञ्चविंशतिम् । यथावत्ते पुमान् गर्भं कुक्षिस्थः स विपद्यते ॥ १ ॥
 जातो वा न चिर जीवेज्जीवेद्वा दुर्बलेन्द्रियः । तस्माद्वस्यन्तबालायां गर्भाधानं न करायेत् ॥ २ ॥
 सुश्रुत शारीरस्थाने अ० १० । श्लोक ५७ । ५८ ॥

سورهن ورهين کان گهٽ عمر واري استري ۽ پنجويهين ورهين کان گهٽ عمر وارو پرن
 جي ڳرپ ٺهرائيندو ته اهو ڳرپ پوري وقت تائين ڳرپ ۾ رهي اٺين نه ٿيندو. جي اٺين
 ٿيو به نه گهڻو وقت جيئرو نه رهندو. جي جيئرو به رهندو ته ٽرپل شرير وارو ٿيندو. انڪري
 ننڍي ۽ وڏي ۽ واريءَ استريءَ ۾ ڳرپ ٺهرائڻ نه گهرجي. اهڙن اهڙن شاسترن ۾ ورن ڪيل نيمن
 ۽ سرشتيءَ جي نيمن کي ڏسڻ ۽ ٻڌي سان ويچار ڪرڻ مان ائين ٿو سڏ ٿئي ته سورهن ورهين
 کان گهٽ عمر واري استري ۽ پنجويهين ورهين کان گهٽ عمر وارو پرن ڪڏهن به ستان اٺين ڪرڻ
 جوڳا نه ٿيندا آهن. جيڪي اٺين نيمن جي ايترو هلندا، سي دڪ جا ڀاڱي ٿيندا. [سوامي ڊيانند]

ٺاڻين ۽ ڏهين ورهه به وواه ڪرڻ نٿا ٿي. سورهن ورهين کانپوءِ ئي وواه ڪرڻ سان
 لاستريءَ جو گرپ شڪار ٿيڻ ۽ شرير ٻڌڻ ٿيڻ ڪري ۽ چوويهين ورهين کانپوءِ پرڻ جو
 وٺڻ به ڪو به شرير شڪتيءَ وارو ٿيڻ ڪري ستنن اٽل ٿيندي آهي. جڏهن اٺن ورهين جي
 ڪنڊا مان ستنن اٺن ٿيڻ آسميءَ آهي، تڏهن ئي ڪوري ۽ روھڙي نالا رکڻ به ٿيڪ نه آهن.
 ٻيا جي ڪنڊا ڪوري [اچي] نه هجي ڪاري هجي ته ڪوري نالو رکڻ ئي اڃا به آهي.
 ڪوري ڪوري مهادي جي لاستري ۽ روھڙي وسديو جي لاستري هئي ۽ اوهان پٺاڻ ڪو
 ڪن مانا سمان ڪري مڃيندا آهيو، ته پوءِ اوهان جو هر هڪ ڪنڊا به ڪوري وغيره جي پاڻا
 ٿا ڪريو، تن سان وواه ڪرڻ ممڪن ۽ ڌرم اٽل ڪيئن ٿو ٿي سگهي؟ انڪري توهان
 جا ۽ اسانجا ٻئي شلوڪ مٿيا آهن. جڏهن اسان ”برهمو واچ“ ڪري شلوڪ بڻائي ورتو، تڏهن
 اٺن به پاراشر وغيره جي نالي تي بڻايا آهن. تنهنڪري اهي سڀ برماڻ ڇڏي ويدن جي
 برماڻ اٽل سڀ ڪم ڪندا ڪريو. ڏسو منو سمرتيءَ به لکيل آهي:-

त्रीणि वर्षाण्युदीक्षेत कुमार्युतमती सती । ऊर्ध्वं तु काळादेतस्माद्विन्देत सदृशं पतिम् ॥ मनु० ६। ६० ॥

ڪنڊا رجسولا ٿيڻ تي ٽن ورهين ٺاڻين پٽيءَ جي ڄاڻ ڪري، پاڻ جهڙو پٽي پراپت
 ڪري. جڏهن هر مهيني به رجو ڏرڻ ٿئي ٿو، تڏهن ٽن ورهين به چٽو پيرا رجسولا ٿيڻ
 کانپوءِ وواه ڪرڻ چڱائي آهي.

گڻ، ڪرم ۽ سڀاءُ اٽل سار وواه:-

काममामरणात्तिष्ठेद् गृहे कन्यत्पुत्रमपि । न चैवैनं प्रयच्छेत्तु गुणहीनाय कर्हिचित् ॥ मनु० ६। ६६ ॥

[اُڻت] - چاهي پٽ ڏي ۽ مرڻ ٺاڻين ڪنوارا رهن، تڏهن به غير سمان يعني هڪ پٽي
 جي آڻڻ گڻ، ڪرم ۽ سڀاءُ وارن جو وواه ڪڏهن به ٿيڻ نه گهرجي. هن مان سڌ ٿيو ته
 مٿي چيل سمي کان اڳ خواه وروڌي گڻ، ڪرم ۽ سڀاءُ وارن جا وواه اڄوڪا آهن.

ور ۽ ڪنڊا جي راء:-

پرڻن:- وواه ڪرڻ مانا پٽا جي اڏين هڻڻ گهرجي ڪن ڪمارن ۽ ڪمارين جي؟
 اُٿر:- ڪمار ۽ ڪماريءَ جي اڏين وواه ٿيڻ اٽل آهي. پر جي مانا پٽا وواه ڪرڻ لاءِ
 ڄاڻ ڪن، تڏهن به ڪمار ۽ ڪماريءَ جي لاڳا بنا نه ٿيڻ گهرجي ۽ چوڻ هڪ ٻئي جي پرستيا
 سان وواه ٿيڻ به وروڌ گهڻو گهٽ ٿيندو آهي ۽ ستنن به اٽل ٿيندي آهي؛ مگر اڄوڪا پٽا جي وواه
 ڪري گهر به گهڻو ڪري ڪٽ پٽ ٿيندي رهندي. وواه به مکيه سنهڻڌ ۽ ڪنڊا جو آهي، مانا
 پٽا جو نه. چوڻ جي پاڻ به هڪٻئي سان پير هڻڻ نه اٿنڪي سڪ ۽ وروڌ به ڪنڊا ٿيندو.
 گهر جو آندڻ:-

सन्तुष्टो भार्यया भर्ता भर्ता भार्या तथैव च । यस्मिन्नेव कुले नित्यं कल्याण तत्र वै ध्रुवम् ॥ मनु० ३। ६० ॥

جنهن ڪل به لاستريءَ سان پرڻ ۽ پرڻ سان لاستري سڌائين پرڻ رهندي آهي، تنهن
 ڪل به آندڻ، ڏن ۽ جس نواس ڪندو آهي ۽ جتي وروڌ ۽ گهڻي هوندي آهي، اتي ڏک،
 ٺڌنڌا ۽ ننڍا واسو ڪندي آهي، تنهنڪري جڏهن سوڀر جو رواج آريءَ ورت به پراجن

سمي کان هليو ٿو اچي، سوئي اٿم وواه آهي. جڏهن استري پرش وواه ڪرڻ چاهين،
 لڏهن وديا، نٿڙت، شيل، روپ، عمر، بل، ڪل ۽ شرير جو قد وغيره نيڪ ليڪ هٿ
 ڪهرجي. جيستائين انهن [ڳالهين] جو ميل نٿو ٿئي، تيستائين وواه ۾ ڪوبه سڪي نٿو ٿئي ۽
 لڪي ڪي ننڍڀڻ ۾ وواه ڪرڻ مان سڪ ٿيندو آهي.
 گرهست بابت ويد جو اُپديش :-

युवा सुवासः परिवीत आगतस उ श्रेयान्भवति जायमानः ।

तं धीरासः कवय उन्नयन्ति स्वाध्या मनसा देवन्तः ॥ १ ॥ ऋ० ॥ मं० ३ । सू० ८ । मं० ४ ॥

आ धेनवो धुनयन्तामश्विनोः शबर्दुवाः शशया अपद्रुग्धा ।

नव्यानव्या युवतयो भवन्तीर्महदेवानामसुरत्वमेकम् ॥ २ ॥ ऋ० ॥ मं० ३ ॥ सू० ५५ । मं० १६ ॥

पूर्वैरहं शरदः शश्रमाणा दोषावस्तोरुषसो जरयन्तीः ।

मिनाति श्रियं जरिमा तनूनामप्यू नु पत्नीवृषणो जगम्युः ॥ ३ ॥ ऋ० । मं० १ । सू० १७६ । मं० १

۱. جو پرش (پرويتھ) چڱيءَ ريت يکيوپويت اُرڻات برهمچريه پالي، اٿم سڪيا ۽ وديا
 پراپت ڪيل (سواسه) سندرو وستر ڌارڻ ڪيل برهمچريه سنڌ ٿيل، (پورا) پوروڻ جوپن اوسٿا ۾
 ٿي، وديا گرهڻ ڪري گرهست آشرم ۾ (اڳاٽ) اچي ٿو (س، ا) سوئي ٻئي اُرڻات وديا
 جنم ۾ (جابه ماله) پوسڻ ٿي (شريمان) نهايت شوياء وارو ۽ منگلا ڪاري (پوت) ٿيندو آهي.
 (ٿر) انهن پرش ڪي (سواڌيه) چڱيءَ پر ڌيان ڪرڻ وارا، (منسا) وگيان ۽ ويچار دوارا (دپويتھ)
 وديا جي آنتيءَ جي ڪامنا ڪرڻ وارا (ڌيراسه) ڌير جوان، (ڪويه) ودوان لوڪ (اُنيست)
 آنتيءَ جي مارڻ ٿي هلائي مان شان وارو ڪندا آهن ۽ جي برهمچريه پالڻ ۽ وديا ۽ اٿم
 سڪيا پراپت ڪرڻ بنا، ننڍڀڻ ۾ وواه ڪندا آهن، سي استريون ۽ پرش نشت پرشت ٿي
 ودوانن جي وچ ۾ مان شان پراپت ڪونه ڪندا آهن. ۲. جي (اُپڙڙ ڪڏاهه) اُڻ ڏڏل (ڌينوهه)
 ڪامن سمان [يعني ڪنوارپون] (اُششويهه) ٻالڪ اوسٿا کان چڙهيل [سامايل] (شهر ڏاهه) هر پرڪار
 جي اٿم وهنوار ڪي پوري ڪرڻ واريون، (ششيهه) ڪمار اوسٿا کان پار پيل (نوپالوياهه) ٿين ۽
 ٿين ۽ سڪيا ۽ ٿين جوانيءَ سان پُرپور (پونيتھ) ٿيل (يوٿه) پوروڻ جوپن واريون استريون،
 (دپوانام) برهمچريه ۽ سندرو ٿين سان پُرپور ودوانن جي (اڪم) آست (مهت) وڏي (اُسروم)
 ٻڌيءَ، اُرڻات شاستر سڪيا واريءَ ٻڌيءَ ۾ مڙج ماڻڻ جي پالوئا وڪنديون، جوان پتين ڪي
 پراپت ڪري گرپ ڌارڻ ڪن. ڪڏهن پلي پلائي به ننڍڀڻ ۾ پرش جو ڌيان من ۾ نه آڻين.
 ۳. پون ٺاهو ٿي ڪرم هن لوڪ ۽ پُرلوڪ جي سڪ جو ساڌن آهي. ننڍڀڻ جي وواه ۾ جيتري
 ڊوگني پرش جي ٿيندي آهي، تنهنڪن وڏ استريءَ جو لاس ٿيندو آهي. ۳. جڻ (ن) ٿڪال
 (شهر ماڻهه) اتي آدم ڪرڻ وارا (ورشطهه) ويڙه دان ڪرڻ ۾ سمرت، پوروڻ جوپن وارا پرش
 (پنڀيهه) جوان اوسٿا وارين، هردي ڪي پرڻه لڳندڙ استرين ڪي (جگميهه) پراپت ڪري پورا
 سڙ ووهه يا اٿڪان به مڱي آيو آند سان پوڳيندا آهن ۽ پتن پوئڻ وارا ٿيندا آهن، ٿن استريون
 ۽ پرش سدا هلن. جڻ (پوروپهه) اڳ گذريل (شردهه) سرءُ جون موسمون ۽ (جريتپهه) پڙايي

جي اوسا کي پهچائڻ واري (اشهر) پراڻه ڪال جي ويلائڻ کي (دوشا) رات ۽ (وستوه) ڏينهن (نونا) شرون جي (شريمر) سونهن کي (جرما) ڏاڍو ٻڌايو ۽ شوياءَ کي دؤر ڪري ڇڏيندو آهي، نئن (اهم) مان استري يا پرش (ا) چڱيءَ پرڪار (اڀي) لڏجي ڪري برهمڇر دوارا وڌيا، سکيا ۽ آتما جي ڀل ۽ ٻيا اوسا کي پراپت ڪري ئي وواه ڪريان. انهيءَ جي آيت وڌي ورت هٿ ڪري سڪڙڪ وواه ڪڏهن نه ٿيندو. *

آريه ورت همڻو چو ٿو؟ جيستائين اهڙيءَ ريت سڀ رشي، مني، راجا، مهاراجا ۽ آريه لوڪ برهمڇر به رهي وڌيا پڙهي سريمور وواه ڪندا رهيا، تيستائين هن ديش جي سڌا آيتي ٿيندي آئي. جڏهن ڪانوي برهمڇر (ن رڪا) ۽ وڌيا جي نه پڙهڻ ڪري ٻال اوسا ۾ مالا پتا جي آڏين وواه ٿيڻ لڳو، تڏهن ڪانوي ڏيري ڏيري آريه ورت جي ستيا لاس ٿيندي آئي، تنهنڪري هن ننڍڙا جوڙي ڪم کي ڇڏي، ستپرش مٿي چيل ريت سان سريمور وواه ڪندا ڪن. سو وواه ورڻ انوسار ڪن، ۽ ورڻ وٽس نه ڪڍ ڪرم ۽ سپاءَ انوسار هٿ گهرجي. پورشن - ڇا جنهنجي مالا براهمڻي ۽ پتا براهمڻ هجي، سوئي براهمڻ ٿيندو آهي (يا نه) ۽ جنهنجا مالا پتا ٻئي ورڻ جا هجن، تنجي ستان ڪڏهن براهمڻ ٿي سگهندي آهي؟ **ورڻ گڻ ۽ ڪرم انوسار ٿيندو آهي:-** اتر - ها ڪهڙي ٿي ويا، ٿين ٿا ۽ ٿيندا به. جئن چاندوگي اڀردي ۾ جابل رشي اڪيات [ڪمنام] ڪل مان، مهارات ۾ وشوامتر ڪري ورڻ مان ۽ مانگ رشي چنڊال گهراڻي مان براهمڻ ٿي ويا هئا. هاڻي به جو اتر وڌيا ۽ سپاءَ وارو آهي، سوئي برهمڻ ٿيڻ جي پوڳهه آهي ۽ مورڪه شودر جي پوڳهه. نئن ئي اڳتي به ٿيندو. **پورشن:-** ڀلا جو رڃ ۽ وٽس مان شرار بڻبو آهي، سو بدلجي ٻئي ورڻ جي پوڳهه ڪيئن ٿي سگهي ٿو؟

براهمڻو رڃ ۽ ويريه ٿي نه آهي:-

اٿو:- رڃ ۽ وٽس جي ملاپ سان براهمڻ شرار نٿو ٺهي. ليڪن -

स्वाध्यायेन जपैर्होमैश्चैव विद्येनेव्यया सुते: । महायज्ञश्च यज्ञैश्च ब्राह्मीयं क्रियते तनु: ॥ मनु २ । २८ ॥

هنجو آرت مٿي لکي آيا آهيون. مختصر ۾ هتي به لکجي ٿو. پڙهڻ پاڙهڻ، ويچار ڪرڻ

* هن منتر جون ٻه معنائون ٿي سگهن ٿيون. اهي ٻئي هت ڏجن ٿيون:-

(۱) جئن سڙ جي موسم ۾ پراڻه ڪال جي سمي جي سوپيا کي ڏينهن ۽ راتيون ٻڌايو آهي لاس ڪنديون آهن، نئن ئي منش جي شرار جي سوپيا کي به (ڏينهن ۽ راتيون) ٻڌايو آهي لاس ڪنديون آهن، تنهنڪري مان (استري خواه پرش) چڱيءَ پر لڏجي پوروڪ برهمڇر دوارا وڌيا، شڪشا، شرار ۽ آتما جي شڪتي ۽ جوڀن اوسا کي پراپت ڪري ئي وواه ڪريان. (۲) جئن جو گذريل مندُون ورهيه کي لاس ڪنديون وينديون آهن، جئن رات ۽ ڏينهن پراپت سمي جي شوياءَ کي لاس ڪندا آهن ۽ جئن جو ٻڌايو شرار جي شوياءَ کي لاس ڪندو آهي. تنهنڪري جوان مڙس جلد پنهنجي استرهن کي پراپت ڪن ۽ خوب محنت ڪري ٽپ جو جيون وڻيت ڪري پاڻ کي وڏيءَ عمر لائين مضبوط رکن.

ڪرائڻ، قسمين قسمين هوم ڪرڻ، سڀني ويدن کي شهد، آرٽ، سڀيند ۽ سرن جي اچارڻ سميت پڙهڻ پاڙهڻ، پورناماسي، آشتمئي وغيره [لکڻ] جي ڪرڻ، مٿي ڄاڻايل وڏي ۽ پورو ڪ ڌرم اٺوسار سنتن انهن ڪرڻ، پورهه يگه، ديو يگه، پتري يگه، وئشويگه ۽ آتھي يگه جنجو ورتن مٿي اچي چڪو آهي ۽ اڪئي اشتهوم وغيره يگه، ودوان جو سنگ ۽ سندن ستڪار، سڄ ڳالهائڻ پڙهڻ ڪرڻ ۽ سمجھڻ شلپ وڌيا وغيره پراپت ڪري، دشت وهنوار ڇڏي سرپشت اچار ۾ ورتل سان هيءُ شريسر برهمڻ جو بڻايو ويندو آهي، ڇا هن شلوڪ کي اوهين لقا مڃو؟ [پرسن] مڃون ٿا. * [آٽر] پوءِ ڇو ٿا رج وٺو جي ميلاب دواران ورتل ويوسقا مڃو؟ [پرسن] رڳو مان لقا مڃان، پر گهڻا لوڪ پرمورا کان لائين ئي مڃيندا آيا آهن. ڇا اوهين پرم پرا جو به ڪنڊن ڪندا؟ [آٽر] نه، پر توهانجي آتھيءَ سمجھ کي نه مڃي ڪنڊن به ڪريون ٿا. [پرسن] آسانجي آتھي ۽ توهانجي سڌي سمجھ آهي، تنهن ۾ ڪهڙو پرمات آهي؟ [آٽر] اهو ئي پرمات آهي ته توهين پنجن ستن پڙهين جي رواج کي سنائن وهنوار ٿا مڃو، ۽ آسڻ ويد ۽ سرشٽيءَ جي آڌ ڪانوني آڄ لائين جي پرمورا کي مڃون ٿا. ڏسو جنهنجو پتا سرپشت ائجو پت دشت، ۽ جنهنجو پت سرپشت اهو پتا دشت؛ مگر ڪٿي پئي سرپشت، يا پئي دشت ڏسڻ ۾ اچن ٿا، انڪري توهين ماڻهو پرم ۾ پيا آهيو. ڏسو منو مهراج ڇا چيو آهي:-
येनास्य पितरो याता येन याता पितामहाः । तेन यायात्सतां मार्गं तेन गच्छन्नरिष्यते ॥ मनु ४ । १८८ ॥

وڌن جي ڇڏائي هٿ ڪريو:- جنهن مارڪ تي پيءُ ڏاڏو هليا هجن، تنهن ئي ستنان به هلي، پر جيڪي پيءُ ۽ ڏاڏا ست پرس هجن، تنجي ئي رستي ئي هلجي. پر پيءُ ۽ ڏاڏا دشت هجن ته سندن مارڪ تي ڪڏهن به نه هلجي. ڇو ته اُمر ڌرماتما پرسن جي مارڪ تي هلڻ سان دڪ ڪڏهن نه ٿيندو آهي. هن ڳالهه کي اوهان مڃو ٿا يا نه؟ [پرسن] ها! مڃون ٿا. [آٽر] ۽ ڏسو جا پرميشور جي دوارا پرسد ٿيل ويد اٺوسار ڳالهه آهي، سا ئي سنائن، ۽ [جا] ائجي ورت آهي، سا ڪڏهن به سنائن ٿي نٿي سگهي. لائين ئي سڀني لوڪن کي مڃڻ گهرجي يا نه؟ اوس مڃڻ گهرجي. پر جي ڪوئي لائين نه مڃي ته اٽڪان پڇڻ گهرجي ته جي ڪنهن جو پتا سڄو ۽ پت ڏنل هجي ته ڇا هو پنهنجي پتا جي سڃاڻي ڏسي ڏن ٿو ڪري ڇڏي؟ ڇا، جنهنجو پتا سؤر داس هجي ته ائجو پت به اڪيون ڪڍائي ڇڏي؟ جنهنجو

* پراجپن رشن جيان رشي ڏيانند ستيارت پرکاش ۾ پنهنجا ويچار پرسن ۽ آٽر [سوال ۽ جواب] جي رُپ ۾ ڏنا آهن. ڪٿي ڪٿي پڙهندڙن کي لائين پيو ڏسڻ ۾ اچي ته پرسن جو ليک لائين آهي، جئن آٽر جو ٿيندو آهي ۽ آٽر جو لائين جئن پرسن جو ٿيندو آهي. انهيءَ ڪري اهڙن ٺڪرن کي گهرائيءَ سان پڙهڻ گهرجي، ڏکيائيءَ کي گهٽ ڪرڻ جي ويچار سان انگريزي انوادڪ ”پرسن“ جو اُتو Objector ڪيو آهي ۽ ”آٽر“ جو اُتو Author ڪيو آهي. لائين سمجھو ته پرسن جو آرٽ آهي شنڪا، جا ڪا چڱياسو ڪري ٿو ۽ آٽر آهي شنڪا جو سماڌان جو رشي ڪري ٿو. ڪنهن ڪنهن ٺڪر ۾ اهو ضرور ٿو ٿئي ته پرسن ۽ آٽر شهد ان ۾ وڌائجي. هي ٺڪر به اهڙو ئي آهي.

پتا ڪرمي هجي ته ڇا انجو پت به ڪڪرم ٿي ڪري؟ نه نه، هرگز نه. مگر جيڪي ماڻهو
جا اُمر ڪرم هجن، تن ٿي هلڻ ۽ دشت ڪرم جو تياڻو سڀني لاءِ نهايت ضروري آهي.
جنم ٿي ورت نه آهي:- جي ڪوئي رڃ ويٺو جي مڃاڻ جي آڌار تي ورت آسرم
ويوستا مڃي ۽ ڪٿا ڪرم انوسار نه مڃي، ته انکان پڇڻ گهرجي ته جيڪڏهن ڪوئي پنهنجو
ورت ڇڏي ٿيڻ، چنڊال، عيسائي يا مسلمان ٿي ويو هجي ته اُنکي به براهمن ڪري ڇو نٿا
مڃو؟ هتي ائين ٿي ڇو نٿا ته هن براهمن جا ڪرم ڇڏي ڏنا، تنهنڪري هو براهمن نه آهي.
هن مان اهو به سد ٿيو ته جي براهمن وغيره اُمر ڪرم ڪن ٿا، سي ئي براهمن وغيره آهن ۽
جي ٿيڻ به اُمر ورت جي ڪٿا، ڪرم ۽ سڀاءِ وارو هجي ته اُنکي اُمر ورت به، جو اُمر ورت
جو ٿي ٿيڻ ڪرم ڪري ته اُنکي ٿيڻ ورت به اوس ڳڻڻ گهرجي.

ब्राह्मणोऽस्य मुखमासीद बाहू राजन्यः कृतः । ऊरू तदस्य यद्वैश्यः पद्भ्यां शूद्रो अजायत ॥

پوئڻ - هيءُ ٻڌو ويد جي ۳۱ آڏاءِ جو ۱۱ منتر آهي. هنجو هيءُ آرت آهي ته براهمن
ايشور جي مک مان، ڪٿي ٻانهن مان، وٽس ٿيڻ مان ۽ شودر پيرن مان اُٿن ٿيا آهن. ان
ڪري مک، ٻانهن وغيره نه [ٿيندو آهي] ۽ ٻانهن وغيره مک نه ٿيندا آهن؛ تنهن براهمن
نه ڪٿي وغيره ۽ نه ڪٿي وغيره براهمن ٿي سگهن ٿا.

آرت:- هن منتر جو آرت جو ٿوهان ڪيو، سو نيڪ نه آهي. ڇو ته هت ”پرش“ آرت
تراڪار، وياپڪ، پرمانا جو ٿي آرت ڇڏيل آهي. جڏهن هو تراڪار آهي ته اُجا مک
وغيره اُنک ٿي ٿي نٿا سگهن. جي مک وغيره انڪن به وراهجي ته هو ”پرش“ آرت
وياپڪ نه آهي ۽ جيڪو وياپڪ نه آهي، سو سڙو شڪتيمان، سرشتي ڪرڻا، ڌرتا ۽ پرله
ڪرڻا جيون جي ٻنن ٻانن کي ڄاڻي ويوستا ڪرڻ وارو، سروڪه، اجنما، مريو رهت وغيره
گڻن وارو ٿي نٿو سگهي. انڪري هنجو هيءُ آرت آهي ته جو پورو وياپڪ پرميشور جي
سرشتيءَ ۾ منهن سمان سڀ ۾ مکيه ۽ اُمر هجي، سو براهمن ”बाहुवै बल बाहुवै वीर्यम्“ شپت
براهمن [جي پرمانا انوسار] ٻل ۽ ويٺو جو نالو باهو [ٻانهن] آهي، سي جنهن ۾ وڌيڪ
هجن سو ڪٿي، ڪم [ڇپيل] کان هيٺ ۽ ڪوڏن کان مٿين ڀاڱي جو نالو ”ارو“ [سڙا] آهي.
جو سڀني پڌارتن [جي واپار لاءِ] سڀني ديشن ۾ راتن جي ٻل سان اچي وڃي، مسافري ڪري

پرش شبد جو آرت اڳ ستيارت پرڪاش ۾ ڏنل ”پرش“ پريءَ ۽ نگرِيءَ ۾ رهندڙ يا
وياپڪ. سنسار روئي پريءَ ۾ پريو وياپڪ آهي. انهيءَ ڪري هنکي پرش ڪولندا آهن. ڇاڪا
جو پريو سڙو وياپڪ آهي، تنهنڪري هنکي اُڪ، منهن، هت پير ٿي ٿي ڪونه سگهندا.
هن منتر ۾ ”پرش“ شبد پيل ڪونه آهي. هن منتر ۾ شبد ”اسيه“ آرت ”هنجو“
پيل آهي ”هنجو“ مک آهي براهمن هنجو سڙو نام [ضمير] آهي. اهو ڪهڙي نام [اسر]
جي لاءِ آيو آهي؟ هنکان اڳئين منتر ۾ ”پرش“ شبد آهي. ”اسيه“ پرش جي لاءِ ڪم
آندل آهي، جڏهن اڳ ورتن ٿيل ڳالهه کي پوئين ورتن ۾ ڇڪي اچڻو پوندو آهي ته ان کي
”انور ٿي“ ڇولندا آهن. هن منتر ۾ ”پرش“ انور ٿي آهي اڳئين منتر مان.

سو وئش؛ ۽ جو پيرن ارتات هيٺين انگ سمان مورکنا وغيره گھن وارو هجي، سو شودر آهي. هڪ ٻئي هنڌ شپٽ براهمن وغيره ۾ هن منتر جو اهڙو ئي ارت ڪيل آهي، جئن ته۔
यस्मादेते मुख्यास्तस्मान्मुखतो ह्यसृज्यन्त । इत्यादि ।

جئن جو هو مکيه [اڳوان] آهن، لکري مکيه مان ائين ٿيل [سڏجن ٿا] اهڙو ڪئن ٺهڪي به اچي ٿو. ارتات جئن مکيه سڀني انگن ۾ سرشت آهي، تن پورڻ وديا اتم گڻ ڪرم سپاء وارو هئڻ ڪري منس جائيءَ ۾ براهمن اتم سڏبو آهي. جڏهن پرميشور جي نراڪار هئڻ ڪري مکيه آدي انگ ٿي ڪين آهن، ته مکيه مان ائين ٿيل لائين اسميڙو آهي، جئن سڀني جي پٽ جو وواه ٿيڻ. ۽ جي مکيه وغيره انگن مان براهمن وغيره [ورڻ] ائين ٿين ها ته هنن جي شڪل اڀادان ڪارڻ [منهن وغيره انگن] جهڙي اوس ٿئي ها. جئن وات جي شڪل گول مول آهي، تن ٿي سندن شرير جي بناوت به مکيه جيان گول مول ٿيڻ گهرجي هئي. ڪنهن جا شرير ٻالن جيان، وئش جا شرير سترن سمان ۽ شودرن جا پيرن جهڙي آڪار جهڙا هئڻ گهرجن، پر لائين نٿو ٿئي. ۽ جي ڪوئي ٺوهان کان پڇي ته جيڪي مکيه وغيره مان ائين ٿيا هئا، تن جو نالو براهمن وغيره ٿيڻ گهرجي، پر ٺوهان جو نه، ڇو ته جئن سڀ ماڻهو ڪرپ مان ائين ٿين ٿا، تن ٺوهان به ٿا ٿيو، پوءِ ٺوهين مکيه وغيره مان ائين نه ٿي براهمن وغيره (نالي جو) ايمان ڇو ٿا ڪريو؟ لکري ٺوهانجا ڪيل ارت اڃا به آهن، ۽ جي ارت اسان ڪيا آهن، سي سڃا آهن. لائين ٻئي هنڌ [موسر ٿيءَ ۾] ڇيل آهي. جئن۔

शूद्रो ब्राह्मणतामेति ब्राह्मणश्चैतिशूद्रताम् । क्षत्रियाज्जातमेवन्तु विद्याद्वैश्यात्तथैव च ॥ मनु० १० । ६५ ॥

منوء جي آگما:- جو شودر ڪل ۾ ائين ٿي، براهمن، ڪتري ۽ وئش سمان گڻ، ڪرم ۽ سپاء وارو هجي ته اهو شودر، براهمن، ڪتري ۽ وئش ٿي پوندو آهي. تن ٿي جيڪو براهمن، ڪتري ۽ وئش ڪل ۾ ائين ٿيو هجي پر ان جا گڻ، ڪرم ۽ سپاءِ شودر جهڙا هجن ته اهو شودر بڻجي پوندو. تن ڪتري يا وئش ڪل ۾ ائين ٿي، براهمن، يا شودر سمان هئڻ ڪري براهمن خواه شودر به ٿي پوندو آهي، يعني چئني ورڻن ۾ جنهن جنهن ورڻ سمان جو جو پرش يا استري هجي، سو سو انهيءَ ورڻ ۾ ڳڻيو وڃي.

آپستمپ رشيءَ جو مت:- هي آپستمپ جا سولر آهن.

धर्मचर्यया जघन्यो वर्णः पूर्वं पूर्वं वर्णमापद्यते जातिपरिवृत्तौ ॥ १ ॥

अधर्मचर्यया पूर्वो वर्णो जघन्यं जघन्यं वर्णमापद्यते जातिपरिवृत्तौ ॥ २ ॥

ارت:- (۱) ڌرم ٿي هلڻ ڪري گهٽ ورڻ [وارو] يا پاڻ کان اڇي ورڻ کي پراپت ٿيندو آهي، ۽ اهو انهيءَ ئي ورڻ ۾ ڳڻيو وڃي، جنهنجي هو پوکيه هجي. (۲) تن ڌرم ٿي هلڻ ڪري اتم ورڻ وارو منس پاڻ کان گهٽ ورڻ کي پراپت ڪري ٿو ۽ انهيءَ ئي ورڻ ۾ ڳڻيو وڃي ٿو. جئن پرش، جنهن جنهن ورڻ جي پوکيه هوندو آهي، [تنهن تنهن ورڻ ۾ ليکيو ويندو آهي] تن استرين جو به ساڳيو نمبر سمجهڻ گهرجي. ان مان ڇا سڏ ٿيو ته اهڙي پرڪار هئڻ ڪري سڀ ورڻ پنهنجا پنهنجا گڻ، ڪرم ۽ سپاءِ رکندي، پورائين سان رهندا

يعني براهيم ڪل ۾ ڪوبه ڪٿري، وٽس خواهه شورو نه رهي ۽ ڪٿري، وٽس ۽ پٺ شورو
ورڻ به شڌ رهندا ايندا، يعني ورڻ ۽ سنڪرڻا اٽهن نه ٿيندي. انڪري ڪنهن ورڻ جي
لندا خواهه گهٽائي به نه ٿيندي.

ورڻ ويوستا جو پڙ پٺڻ:- پڙشن:- جي ڪنهنڪي هڪ ئي پٺ يا ڏي ۽ هجي، سو
جي ڪنهن ٻئي ورڻ ۾ هليو وڃي نه آئي مالا پٺا جي شيرن ڪير ڪندو؟ ۽ وٽس ڇيڏن
[گهراڻي جو ناس] به ٿيندو. انجو ڪهڙو پڙ پٺڻ گهرجي؟

آڻ:- نه ڪنهنڪي شيرن ۾ پٺڻ ۽ نه ڪنهنڪي ڪل جو ناس ٿيندو، ڇو ته ڪنهن پٺهجي
پٺن ۽ ڏيڻن بدران پٺهجي ورڻ پوکي پي ستن وديا سڀا ۽ راج سڀا جي آڳيا سان
ملندي، انڪري ڪا به گڙ به نه ٿيندي. هيءَ ڪلن ۽ ڪرمن اٺوسار ورڻ ويوستا ڪيائين
جي ۱۶ ورهه ۽ پڙش جي ۲۵ ورهين جي عمر ۾ نرڻه ڪرڻ گهرجي. انهيءَ ئي نهر موجب
يعني براهيم ورڻ جو براهيم ۽ سان، ڪٿري ورڻ جو ڪٿريائيءَ سان، وٽس ورڻ جو وٽس
استريءَ سان ۽ شورو ورڻ جو شوروڙائيءَ سان وواهه ٿيڻ گهرجي. ٽڏهن ئي ڌار ڌار
ورڻن جا ڪم [نيڪ رهندا] ۽ هڪ ٻئي ۾ پير به ليڪ ليڪ رهندو. انهن چئن ورڻن جا
ڪرڻو، ڪرم ۽ ڪڻ هيءَ آهن:-

अध्यापनमध्ययनं यजनं याजनं तथा । दानं प्रतिग्रहश्चैव ब्राह्मणानामकल्पयत् ॥ १ ॥ मनु० १ । ८८ ॥

शमो दमस्तपः शौचं क्षान्तिराज्वमेव च । ज्ञानं विज्ञानमास्तिक्यं ब्रह्मकर्म स्वभावजम् ॥ २ ॥ भ०गी० १८।४२

براهيم ڪل جا ڪرم:- براهيم جا پڙهڻ پاڙهڻ، پڪي ڪرڻ ڪرائڻ، دان ڏيڻ ۽ وٺڻ

اهي ڇهه ڪرم آهن. پڙهڻ جي وچن "پرتيگره: پرتيگره:" اٺوسار دان وٺڻ ٻه ڪرم آهي ۽
(شر) من سان مندي ڪم جي لڳا به نه ڪرڻ ۽ نه ڪڏهن انڪي آڏو ۾ پورو ٿيڻ
ڏيڻ. (دم) ڪنن ۽ اکين وغيره اندر ڪي آڻيا جي ڪمن کان روڪي ڌرم ۾ هلائڻ.
(پ) سدا براهيمچاري جتي ٿي، ڌرم جا ڪم ڪرڻ. (شوچ) شڌائي. [جهنجهو مڙ مهرج
هيئن ورڻن ڪيو آهي]-

बद्धिर्गात्राणि शुद्ध्यन्ति मनः सत्येन शुद्ध्यति । विद्यातपोभ्यां भूतात्मा बुद्धिर्ज्ञानेन शुद्ध्यति ॥

جل سان باهريان انگ، سچ آڇرڻ سان من، وديا ۽ ڌرم جي ڪمن ڪرڻ سان جيو آتما
۽ گمان سان ٻڌي شڌ ٿيندي آهي. اندر وٺي رائج دويش وغيره وڪارن ۽ باهر جي ملينتا
ڪي دڙ ڪري شڌ رهڻ يعني سچ ڪوڙ جي پوک ڪري سچائيءَ کي گرھڻ ۽ ڪوڙ کي
ٽپاڳ سان نشوور پوئڙ ٿيندو آهي. (شانتِي) لندا آستتي، سک دڪ، ٽڏي ڪوسي، بک آڻ

۽ ورڻ سنڪرڻا ورڻن جو گاڏڙ ساڏڙ ٿيڻ، براهيم جي اندر اهڙا منس اچي وڃن، جن
جا ڪڻ شوروڙن جهڙا هجن ۽ ودوانن ڌرم پريمين ۽ ٽپاڳين کي آڻيا سان ڏکي شوروڙن جي
پٺڪ ۾ اچڻ.

۽ هت آهو دان وٺڻ ٻه ڪرم آهي، جو سڙمان ڇڏي ليلائي وٺجي خواهه جو چل ڪپت
دوارا پراپت ڪجي

لاپ هاجي، مان آيمان وغيره هر ش شوڪ چڙي ڏورم پر ڏوڙ ٺهڻو رکڻ. (آر جو) ڪو ملتا،
 نرايمان، سادگي، سزل سپاء رکڻ، ڪٽلنا وغيره دوش چڙي ڏيڻ. (گيان) سڀني ويد آدي
 شاسترن کي انگن آيانگن سميت پڙهڻ پاڙهڻ جو سامرڪ، [رڪڻ] وويڪ جي [وسيلي] سچ
 جو نرته ڪرڻ يعني جا وستر جهڙي هجي، مطلب نه چڙ کي چڙ، چيٽن کي چيٽن ڄاڻڻ ۽ مڃڻ
 (وڳڻان) پڙڻي ڪانولي پرميشور ٿاڻن پڌارڻن کي چڱيءَ طرح ڄاڻي، انهن مان ليڪ ليڪ
 لاپ وٺڻ. (آستڪم) ڪڏهن به ويد، پرميشور، مڪتي، پڙوب چمر، ٻئي جنم [م وشواس]
 ڏورم وڌا، سسنگ، مالا پتا، آچار ۽ آڻين جي شيوا کي نه چڙڻ ۽ [انهنجي] لندا ڪڏهن
 نه ڪرڻ ۽ اهي پندرهن ڪرم ۽ ڪڻ براهمڻ ورڻ جي منش پر اوشيه هڻڻ گهرجن.

प्रजानां रक्षणं दानमिच्छाध्ययनमेव च । विषयेष्वप्रसक्तिश्च क्षत्रियस्य समासतः ॥ मनु० १ । ८६ ॥

शौर्यं तेजो धृतिर्दक्षिणं युद्धे चाप्यपलायनम् । दानमीश्वरभावश्च क्षात्रं कर्म स्वभावजम् ॥ भ०गीता १८।४३

ڪشٽرين جا ڪرم :- (پر جا لا رکشم) نپاء سان پر جا جي رکشا يعني پڪشيات چڙي
 سرهت پرشن جو ستڪار ۽ دشمن جو ترڪار ڪرڻ ۽ سڀ پرڪار سان سڀني جي پالنا
 (دان) وڌا ۽ ڏورم پر زچي ۽ سڀارن جي شيوا پر ڏن وغيره پڌارڻ ڪرائڻ (اڃيا) اڳتي هون
 وغيره ليڪ ڪرڻ ۽ ڪرائڻ. (اڏين) ويد آدي شاستر پڙهڻ ۽ پاڙهڻ. (وشيه شو) وشمن پر نه
 قاسي جهنڊو رهي سدا سرپر ۽ آتما پر بلوان رهڻ. (شورم) سون هزارن سان جنگ جهڻ پر
 پڙ نه ڪرڻ. سدائين (نيجه) نيجسوي ارلافت دين اڏين نه ٿيڻ، پاڻ ئي پروسو رکڻ ۽ همت
 ڌارڻ ۽ اڻ ٿر ٿيڻ. (ڌرتي) ڌرتي جوان ٿيڻ. (داڪم) راجا ۽ پر جا سهندڙي وهنوارن پر بلڪل
 چتر [پڙ] ٿيڻ. (بڌا) جنگ پر درو ۽ بي ڊيو رهڻ ڪڏهن به نه هڻڻ نه پڄڻ، ارلافت اهڙي
 پرڪار لڙڻ جو اوس پنهنجي جڻ ٿئي، ۽ پنهنجو ئي بچاء ڪندو رهڻ ۽ جي پڄي نڪرڻ سان
 خواه شترو سان داء پيچ ڪيڏڻ ڪري جيت ٿيندي هجي، نه ٿاڻن ئي ڪرڻ. (دان) دان
 ڪرڻ جو سپاء رکڻ. (ابشور پاڙ) پڪشيات چڙي، سڀني سان ٻاڙوڪه ورتڻ، سوچي ويچارڻي
 ڏيڻ ۽ پرنگيا پوري ڪرڻ ۽ اڻڪي ڪڏهن به نه پڄڻ اهي ٻارهن ڪتري ورڻ جا ڪڻ ۽ ڪرم آهن.
 पशूनां रक्षणं दानमिच्छाध्ययनमेव च । वणिक्पथं कुसीदं च वैश्यस्य कृषिमेव च ॥ मनु० १ । ८०

وڻش جا ڪرم :- (پشو رکشا) گهو وغيره پهن جي پالنا ۽ واڌارو ڪرڻ. (دان) وڌا
 ۽ ڏورم جي ترقيءَ جي ڪرڻ ڪرائڻ لاء ڏن وغيره لڳائڻ، (اڃيا) اڳتي هون آدي ليڪن
 جو ڪرڻ. (اڏين) ويد وغيره شاستر جو پڙهڻ. (وٽڪ پٽ) هر پرڪار جو واپار ڪرڻ.
 (ڪسيد) هڪ سيڪڙي ٿي چڻ، چهن، اٺن، ٻارهن، سورهن خواله ويهن اٺن کان مٿي واپار
 (وٺڻ) ۽ موڙي کان ٻيڙو يعني هڪ روپيو ڏنڻ وٺو هجي نه سو ڏرهين پر نه ٻن ڏيهن کان
 وڌيڪ نه وٺڻ نه ڏيڻ (ڪرشي) ڪم تي ڪرڻ اهي وڻش جا ڪڻ ۽ ڪرم آهن.

एकमेव हि शत्रस्य प्रभुः कर्म समाविशत् । एतेषामेव वर्णानां शुभशामनसूचया ॥ मनु० १ । ८१ ॥

شودر جا ڪرم :- شودر کي گهرجي نه لندا، ابرڪا، آيمان آدي دوش چڙي، براهمڻ

✽ ترڪار، ستڪار جو اٽو آرٽ ٿو رکي، ستڪار ڪرڻ=مان ڏيڻ.

ڪٿري ۽ وئش جي شيوا پياو ڪم ڪري ۽ انهيءَ منجهان پنهنجي آجيوڪا ڪري، شودر جو اهو ئي هڪڙو ڪم ۽ ڪرم آهي.

ورن ويوستا جو لاپ:- هي ٿوري ۾ ورڻن جا ڪم ۽ ڪرم لکيا ويا آهن. جنهن جنهن منهن ۾ جنهن جنهن ورڻن جا ڪم ۽ ڪرم هجن، تنهن تنهن ورڻن جو [انکي] اڌڪار ڏيڻ. اهڙي نيم رڪن سان سڀ منهن پنهنجي آئيني جي لڳا ڪندا رهندا. ڇو ته اٽل ورڻ وارن کي ڏپ ٿيندو ته جيڪڏهن انسانجي سندن مورڪيا آدي دوشن واري ٿيندي ته شودر ٿي پوندي ۽ سندن به ڊڄندي رهندي، ته جيڪڏهن اسان مٿي ورڻن ڪيل چال ڄاڻ ۽ وڌيا وارا نه ٿينداسين ته شودر ٿيڻو پوندو. ٻئي طرف هينن ورڻن کي وري اٽل ورڻن ۾ پيوڻ لاءِ آساهه [ڀڻ] وڌندو ويندو. وڌيا ۽ ڌرم جي پرچار جو اڌڪار پراهمڻ کي ئي ڏيڻ گهرجي، ڇو ته هو پرڻ وڌوان ۽ ڌارمڪ هئڻ ڪري انهيءَ ڪم کي ليڪ ليڪ ڪري سگهن ٿا. ڪٿين کي راج جو اڌڪار ڏيڻ سان ڪڏهن به راج جي هاڃي نه ٿيندي آهي ۽ ان ۾ وڃڻ نه پوندو آهي. پهر پالن وغيره جو اڌڪار وئش کي ئي ملڻ گهرجي ڇو ته هو اهو ڪم چڱي نموني ڪري سگهن ٿا. شودرن کي شيوا جو اڌڪار انهيءَ ڪري آهي، جو هو اڻ پڙهيل خواهه ڪهت عقل هئڻ سبب وڃيان سهندڙي ڪو به ڪم ڪري نه سگهندا، پر شرو جا سڀ ڪم ڪري سگهندا آهن. اهڙي نموني ورڻن کي پنهنجي پنهنجي ڪم ۾ لڳائي رکن راجا جو ڪم آهي. *

ब्राह्मो देवस्तथैवार्थः प्राजापत्यस्तथाऽसुरः । गान्धर्वो राक्षसश्चैव पैशाचश्चमोऽधमः ॥ मनु० २। २१ ॥

وواهه جا لڪشڻ ۽ پرڪار:- وواهه اٺن پرڪارن جا ٿيندا آهن:- ۱. پراهم. ۲. دٿيو. ۳. آرش. ۴. پرچاڻيم. ۵. آسر. ۶. گانڌرو. ۷. راکشس. ۸. پشچاڻ. انهن مان وواهه جو هيءَ نيم آهي ته ور ۽ ولي [گهوت ۽ ڪنوار] ٻئي ليڪ ليڪ پرههجهڙو دوارا پورن وڌوان، ڌرمي ۽ سڀيل هجن. نچر هڪٻئي جي پرستيا سان وواهه ٿيڻ ”پراهم“ سڏبو آهي. وڏي پگهه ڪرڻ سمي پگهه ڪندي ناليءَ کي اٽل وستر ۽ گهڻن پهريل ڪنيا ڏيڻ ”دٿيو“. ور کان ڪجهه ولي وواهه ٿيڻ ”آرش“ ۽ ٻنهي جو وواهه ڌرم جي واڌاري لاءِ ٿيڻ ”پرچاڻيم“. ور ۽ وليءَ کي ڪجهه ڏيئي وواهه ڪرڻ ”آسر“. نيم ورڻ ۽ اولي سمي ڪنهن ڪارڻ سبب ٻنهي جي لڳا آلو سار ور ۽ وليءَ جو ميلاپ ”گانڌرو“. ٿڌائي ڪري بل پورو ڪهه يعني ٿري، پڪڙي يا دوکي ڪهت سان ڪنيا هٿ ڪرڻ ”راکشس“. سهيل، شراب پيئڻ يا پاڻل ڪنيا سان ڏاڍا [زوري ڪري سيمرڪ ڪرڻ ”پشچاڻ“ وواهه سڏبو آهي. انهن سڀني وواهن ۾ پراهم وواهه سڀ کان ”اٽل“ ۽ دٿيو ۽ پرچاڻيم ”وچولو“ آرش، آسر ۽ گانڌرو.

* جتن اڳهه چيل آهي ته راج سڀ ۽ وڌيا سڀ اهو ڪم ڪن. يعني سڀني لوڪن کي سندن پوڪيتا آلو سار ڪم ڏيڻ ۽ پوڪيتا جي آڌار تي ئي پراهمڻ آدي ورڻن ۾ لکين.

● هن ڳالهه بابت رشي ڏيائيند سسڪار وڌي ۾ هينون پوت ڏنو آهي ته:- هيءَ ڳالهه مٿيا آهي، ڇو ته منر سمرليءَ ۾ ٻئي هنڌ ڪجهه ولي وواهه ڪرائڻ جو ڪنڊن آهي ۽ پڪييءَ جي نه ورڻ آهي، تنهنڪري نه ڪجهه ڏجي، نه وئجي، ٻئي خوشيءَ سان هينون جي سسڪار ڪن، تنهنڪري ”آرش“ وواهه ڪوڻا گهرجي نه رهي.

”نڪرشت“ راکشس ”بنه ڪريل“ ۽ پيشاچ ”مها پرشت“ آهي.

دواھ کان اڳ اڳڪاٽ ۾ نه ملن :- تنهنڪري راءِ نشيچ سڄي گهرجي نه ڪنيا ۽ ور کي دواھ کان اڳ اڳڪاٽ ۾ گڏجڻ سمجھڻ نه گهرجي. ڇو نه جوين اوستا ۾ استري پرش جو اڳڪاٽ ۾ ملڻ دوش ڪارڪ آهي. جڏهن ڇوڪريءَ ۽ ڇوڪري جي دواھ جو سمو ٿئي ارڻات پرهمچره آشرم ۽ وديا پوري ٿيڻ ۾ هڪ ورهيه يا ڇھ مهينا رهيل هجن، تڏهن ڪماڙن ۽ ڪمارين جو چايا چتر جنهنڪي فوٽوگراف ڪوٺيندا آهن يا مورت ڪڍي ڇوڪرين جي آڏاڀاڪائن ڏانهن ڇوڪرن جون، ۽ ڇوڪرن جي آڏاڀاڪن ڏانهن ڇوڪرين جون موڪلي ڏجن. پوءِ جنهنجي جنهن سان شڪل ملي اچي، تنهنجو اناس ارڻات جنم کائولي انهي ڏينهن تائين جيوئچرڻ جو جيڪو پستڪ رکيل هجي، سر آڏاڀاڪ گهرائي ڏسن. جڏهن ٻنهي جا ڪٺ، ڪرم ۽ سپاءِ ملي اچن، تڏهن جنهن جنهن سان جنهن جنهن جا وهان ڪرڻ ٿيڪ سمجهن، تنهن تنهن جو ڪر ۽ ڇوڪريءَ جي مورت ۽ جيوئچرڻ [ڇوٽيل] ڇوڪريءَ ۽ ڇوڪري جي هٿ ۾ ڏيئي، ٻن ۾ جيڪا اوهانجي منشا هجي سا اسانڪي ٻڌايو. جڏهن انهن ٻنهي جو هڪ ٻئي سان دواھ ڪرڻ جو نشيچ ٿي وڃي، تڏهن انهن ٻنهي جو سمارون [ڪروڪل کان موٽڻ جو سنسڪار] ساڳئي وقت ٿيڻ گهرجي. جي هو ٻئي آڏاڀاڪن جي سامهون دواھ ڪرڻ چاهين ته اُتي، نه ڪنيا جي مالا پتا جي گهرن ۾ دواھ ٿيڻ گهرجي. جڏهن ٻئي هڪ ٻئي جي روبرو ٿين، تڏهن انهن آڏاڀاڪن خواه ڪنيا جي مالا پتا ۽ پدر پرش جي سامهون انهن ٻنهي جو پاڻ ۾ وارثالاپ ۽ شاستراٿ ڪرائجي، ۽ جيڪا ڪجهي ڳالهه پڇڻي هجن، سا به سڀا ۾ لکي هڪ ٻئي جي هٿ ۾ ڏيئي، پرش اُتر [پلي] ڪن. جڏهن ٻنهي جو درٻار پور دواھ ڪرڻ ۾ ٿي وڃي، تڏهن کان سندن کائڻ پيئڻ جو سنو پوهند ٿيڻ گهرجي، تنهنڪري سندن شرير جي اڳ پرهمچره ۽ وديا پراپتيءَ جي ٿيسا ۽ ڪشت ڪري ٽرپل ٿي ويا آهن، سي وري چندرما جي ڪلا جيان ٿورن ڏينهن ۾ وڏي بلوان ٿي پون. پوءِ جنهن ڏينهن ڪنيا ماسڪ ٽرم ۾ اچي شڏ ٿئي، تنهن ڏينهن ويدي ۽ منڊپ ٺاهي، اٺيڪ سڳنڌين وارن وسن ۽ گيهه وغيره جو هرڻ [ڪن] خواه اٺيڪ ودوان پرش ۽ استرين جو پٽاڻوڪه ستڪار ڪن. وري جنهن ڏينهن رتودان ڏيڻ پوڪيه سمجهيو وڃي، تنهن ڏينهن ”سنسڪار وڏي“ پستڪ واريءَ وڏيءَ اُٺسار سڀ ڪرم ڪري آڏ وٺڻ جو يا ڏهن ٻئي تمام خوشيءَ سان سڀني [چاهين] جي سامهون ”پاڻي گرهڻ“ دواڙا دواھ سنسڪار پورو ڪري گڏجي اڳڪاٽ واس ڪن. **گرپاڏان ڪريا** :- پرش وٺڻ شعاپن ۽ استري وٺڻ آڪرشت جي جيڪا وڏي آهي، تنهن اُٺسار ٻئي وٺن. ۽ جيترو ٿي سگهي پرهمچره جو وٺڻ وٺڻ نه وڃايو وڃي، ڇو نه انهيءَ وٺڻ ۽ رڃ مان جو شرير انهن ٿيندو آهي، سو امت ۽ اُتر ستن ٿيندو آهي. جڏهن ڪرپ ۾ وٺڻ ڪٺ جي مهل ٿئي، تنهن مهل استري پرش ٻئي استر [بنا چرپر جي] لڪ

۽ پاڻي = هٿ + گرهڻ = پڪڙڻ. پاڻي گرهڻ کي سنڌيءَ ۾ ”هٿيار“ چئبو آهي.

۽ آڙيءَ ريت وهندڙ ڪن، جن هڪ ميلاب سان ٿي ڪرپ ٿئي.

سامهون نڪ، اکين سامهون اکيون، ارتاقت سڌو سرير [رڪن] ۽ نهايت پرسن چٽ رهن، ڦرن نه. پرس پنهجو سرير ڀلو ڪري ۽ استري واري ڌار ڌار ڪرڻ مهل * اپان واپس ڪري چڪي، ڳجهي انگهه ڪري چڪي، سوڙهو ڪري ويريه ڪري چڪي ڪرپ ۾ ٺهرائي * [پهچائي]. پوءِ ٻئي شڏ جل سان سان ڪن. ڪرپ ٿي وڃڻ جي پوري ڄاڻ سمجهدار استريءَ کي نه اٿئي ۽ مهل ٿي ويندي آهي، پر انهي ڀڪ هڪ مهيني کالپوءِ رجسولا * نه هڻڻ ڪري، سڀني کي ٿي ويندي آهي. سندن، ڪيسر، اسڪند، ننڍا ڦرڻا ۽ سائب مصري وجهي، اڳواٽ ڪهر ڪاڙهي رکجي [جو پوءِ ٿريل هوندو] سوچيترو وٺن، اوڻو ٻئي پي ڌار ڌار پنهجي هنڌ ٿي وڃي سمهن. اهائي وڏي جڏهن جڏهن ڪريادان جي ڪرپا ڪن، ٿڌهن ٿڌهن ڪرڻ اچت آهي. جڏهن سڄي مهيني ۾ ماهواري نه اچڻ ڪري ڪرپ ٿي وڃڻ جي ڀڪ ٿي وڃي، ٿڌهن هڪ ورهيه تائين استري پرس جو سماڻ ڪڏهن به نه ٿيڻ گهرجي. انهن ڪرڻ ڪري سندن ائم [ٿيندو آهي] ۽ وري ٻئي پيري به اهڙو ئي ٿيندو آهي. ٻيءَ حالت ۾ واپس واپس ويندو ۽ ٻنهي جي آروجا گهڻي ويندي ۽ ڪيترن ئي قسمن جون بيماريون ٿي پونديون. ها، ٻاهران ڳالهائڻ ٻولھائڻ ۽ ٻار ۾ جو وهنوار اوس ڪرڻ گهرجي. پرس واپس جي سنڀال ۽ استري ڪرپ جي رکيا خواهه کان پيڻ اهڙي پر ڪار ڪن، جتن پرس جو واپس سڀني ۾ به اڃا پوءِ وڃي ۽ ڪرپ ۾ ٻالڪ جو شرير ڏاڍو روپوان، سهڻو، چانڊو، سگهارو ۽ نچ وارو ٿي، ڏهن مهيني ۾ جنم وٺي.

پنسون ۽ سيمنتونين: - انهي گهڻي سنڀال چوڻن مهيني کان ۽ انکان به وڌيڪ انهن مهيني کالوئي ڪرڻ گهرجي. ڪريوئي استري ڪڏهن به دست آڻيندڙ، خشڪ، نشي وارين، ٻڏي ۽ ٻل کي ناس ڪندڙ پڌارتن وغيره جي پوڄن وغيره جو واهڻ نه ڪري. ٻالڪ ڪيهر، ڪير، ستن چالون، ڪڪ، مڱ، ماڻهن وغيره ڪاڌن پيٽن [کي ورتائين] ۽ جاء ۽ سمي جو به ويچار پورو ڪري ڏيان وڪن. ڪرپ سمي به سنسڪار هڪ چوڻن مهيني ۾ ”پنسون“ ۽ ٻيو الن مهيني ”سيمنتونين“ سنسڪار وڌي ۾ لکي پرمائي ڪرڻ گهرجن. جڏهن ٻالڪ جو جنم ٿي ٿڌهن استريءَ ۽ ٻالڪ جي رکيا ڏاڍي سنڀال سان ڪرڻ گهرجي. [وڃايل استريءَ لاءِ] * شني پاڪ يا سوپاڳي شني پاڪ اڳي ٺهرائي رکجي. ان مهل سرهو پاڻي جو ٺهڻ * اپان واپس=ننڍن جي اها شڪتي آهي، جنهنجي دوا ۾ مل موٽر ٺاڳ ڪبا آهن يا شرير جي جنم کي ٻاهر ڪڍڻ آهي.

* هيءَ ڳالهه ڳجهه جي آهي، تنهنڪري انهيءَ مان سمجهي وٺڻ گهرجي. [سوامي ديانند] * ماسڪ ڌرم نه اچڻ ڪري.

۵ پنسون سنسڪار اڪري ڪبو آهي نه ڪرپ واري ٻالڪ جي شرير جو ٻل وڌي، سيمنتونين ۾ ڪرپ واري ٻالڪ جي من جي شڪتن جو واڌارو ٿئي. سيمنتونين کي ”ٺيل اڳڻ“ ڪري چيو آهي.

* ”شني پاڪ“ خواهه ”سوپاڳي شني پاڪ“ سندن سان ڪي اوڻڏيون ملائي تيار ڪبو آهي. انجو نسخو ڪنهن ڄاڻو ويد به کان وٺڻ گهرجي.

سوسڙو هجي، تنهن سان استري سان ڪري ۽ ٻالڪن کي به سان ڪرائجي. تنهن کانپوءِ ٿاڙو وڍجي. ٻالڪن جي دن جي پاڙ ۾ هڪ نرم ٿاڙو ٻڌي چار اڱر ڇڏي، مٿان وڍجي. ٿاڙو اُهڙيءَ خبرداريءَ سان ٻڌجي، جيئن ٻالڪن جي شريز مان رت جو هڪ ٿڙو نه ڪري. پوءِ انهيءَ اوڀر ٿيل واري اسٿان يعني ڪمري اڳي شڌ ڪري، ان ۾ سڳند واري گيهه وغيره جو هوم ڪجي، تنهن کانپوءِ ٻالڪن جي ڪن ۾ پٽا ”ويڊوسيتي“ يعني پنهنجو نالو ويد آهي، انهن ڇٽي گيهه ۽ ماڪي سرنِيءَ سرائِيءَ کي لڳائي ڇپ ٿي شبد ”ओम्“ [اوم] لکي ماڪي ۽ گيهه انهيءَ سرائِيءَ سان ٻالڪن کي ڇٽائي، ٻالڪن سندس ماما کي ڏجي، جيڪڏهن ڪير پيٽ ڪوري نه اُنکي ماڻس ڏارائي. جي ماڻس کي ٿڃ نه هجي نه ڪنهن [پيءُ واپل] استريءَ جي ڳولا ڪري اُنجي ٿڃ پياري. پوءِ ٻنهي کي ٻئي شڌ ڪوري ۾ جنهنجي واپو پوئو هجي، تنهن ۾ وهائجي ۽ اُن ۾ سڳند واري گيهه جو هوم صبح شام ڪندو رهجي. ڇهن ڏينهن تائين ٻالڪن ماما جي ٿڃ ڏائي ۽ استري به پنهنجي شريز جي پيشيءَ لاءِ اُنڪ ٻار ڪارن جو سٺو ڪاڇ ڪائي ۽ ٻولي سڪوچ وغيره به ڪري. ڇهن ڏينهن استري ٻاهر نڪري ۽ ٻار کي ڪير پياري لاءِ ڪا ڏائي رکي کيس کاڌو پيئو ڇڏي، هوءَ ٻالڪن کي ڪير به پياري ۽ ڇوڪري به. ٻار جي ماءُ ٻار جي پوري سنڀال رکي، [ڄڻ] اُنجي پالنا ۾ ڪنهن به قسم جي لاپرواهي نه ٿئي. ■ استري ٿڃ بند ڪرڻ لاءِ ٿڻن جي ٿڻن تي اُهڙو لپ لڳائي، ڄڻ ٿڃ وهندي نه رهي. ★ اُهڙي پرڪار کائڻ پيئڻ جو ٺيڪ ٺيڪ پرهند رکي. پوءِ ”نام ڪرڻ“ [ٻالڪن جو نالو رکڻ] وغيره سنسڪار ”سنسڪار وڌي“ [پستڪ ۾ ڏيکاريل] ريتيءَ اُٻسار ٺيڪ ٺيڪ سمي ٿي ڪندو رهي. جڏهن استري وري رجسولا ٿئي، تڏهن شڌ ٿيڻ کانپوءِ وري به اُهڙيءَ ريت [ڪيس] رٿوڊان ڏئي.

अनुकालाभिगामी स्यात्स्वदारनिरतः सदा । [पर्व वर्ज ब्रजेचैनांतद्वतां दतिकाम्यया] ॥ मनु० ३ । ४५ ॥
[निन्यास्वष्टासु चान्यासु स्त्रियो दात्रिषु वर्जयन्] ब्रह्मचार्येव भवति यत्र तत्राश्रमे वसन् ॥ मनु० ३ । ५० ॥
گرهست برهمچاري:- جو پنهنجي استريءَ سان ڀوسن ۽ رڻوگامي هوندو آهي، سو گرهستي به برهمچاريءَ سان آهي. ❖

❖ رشيءَ جو ٽاليج آهي ته جهڪي استريون راتيون مهاراڻيون وغيره راج ڪاروباري ٻڌ سهندڙي ڪارڻن ۾ پاڳ وٺندڙ هجن، ڄڻ رشيءَ اڳتي هلي اشاري طور ڏيکاريو آهي. اڳي ڄڻ راجائن، جاگيردارن، رٿن جي گهرن ۾ راتين ٿيندو هو، اڄڪلهه به راتين آهي. ڄڻ انگريزن جون ليدون. ■ اُهڙي پرڪار ڄڻ ٻالڪن سوست [نڊرست] رهندو آجي.

★ ٿڃ نه وهي نه لپ نه لڳائجي. ❖ هتي رشيءَ سلوڪن جو سمورو آرٽ نه ڏيئي، رڳو ڀاوارت ڏنو آهي. رڻوگامي انهيءَ کي چئبو آهي، جو رڳو گريادان لاءِ سماگر ڪندو آهي. انهن راتين ۾ استريءَ کان پري رهندو آهي، جن لاءِ شاستر ۾ منع ٿيل آهي. [وڌيڪ ڏسو صفحو ۹۵ جي هيٺان] ❖

सन्तुष्टो भार्यया भर्ता भर्ता भार्या तथैव च । यस्मिन्नेव कुले नित्यं कल्याणं तत्र वै ध्रुवम् ॥ १ ॥
 यदि हि स्त्री न रोचेत पुमांसन्न प्रमोदयेत् । अप्रमोदास्पुनः पुंसः प्रजनं न प्रवर्त्तते ॥ २ ॥
 श्रित्रथां तु रोचमानायां सर्वं तद्वोचते कुलम् । तस्यां त्वरोचमानायां सर्वमेव न रोचते ॥ ३ ॥ मनु० ३।६०-६२

پريم جو ورتاء:- جنهن ڪل ۾ استريءَ سان پيار ۽ پيار سان استري ڇڻي ۽ ٻي ڀر ڀر سان رهندا آهن، تنهن ڪل ۾ سڀئي ڏن ۽ سمجهي لواس ڪندا آهن [پر] جتي ڪاڪل گهڻي هوندي آهي، اتي بد نصيبي ۽ ٿرڙا ڏنرو ڄمائيندا آهن. ۲. جي استري پتيءَ سان ڀر ڀر لڳي رکي نه پتيءَ جي ڀر سان هڪ ڪري، منجهس سندن آهڻ ڪرڻ جي لڳا نه رهندي آهي. ۳. جنهن استريءَ جي ڀر سان رهڻ ڪري سارو ڀرپور ڀر سان رهندو آهي، ان جي ڀر سندا سبب سڀ ڀر سان اڙاڻا سڄو ڀرپور ڏکڻاڻا ٿي ڀرندو آهي.

पितृभिर्भ्रातृभिश्चैताः पतिभिर्देवरैस्तथा । पूज्या भूषयितव्याश्च बहुकल्याणमीप्सुभिः ॥ १ ॥
 यत्र नार्यस्तु पूज्यन्ते रमन्ते तत्र देवताः । यत्रैतास्तु न पूज्यन्ते सर्वास्तत्राऽकलाः क्रियाः ॥ २ ॥
 शोचन्ति जामयो यत्र विनश्यत्याशु तत्कुलम् । न शोचन्ति तु यत्रैता वर्द्धते तद्धि सर्वदा ॥ ३ ॥
 तस्मादेताः सदा पूज्या भूषणाञ्छादनाशनैः । भूतिकामैर्नरैर्नित्यं सत्कारेषूसवेषु च ॥ ४ ॥ मनु० ३।५५-५६-५८

استرين کي ڀر سان ڪرڻ:- پتا، پراڻا، پتي ۽ ڏاڍو ڪن [استرين کي] مان ڏان ۽ گهڻن وغيره سان ڀر سان رکن. جنکي گهڻي سک جي چاهندا هجي، سي اهڙيءَ ريت ورتن. ۲. جنهن گهر ۾ استرين جو ستڪار ٿيندو آهي، تنهن گهر ۾ ماڻهو ڪيائون ٿي ڏيوتا جي نالي سان سڏبا آهن ۽ آند سان وهندو ڪندا آهن ۽ جنهن گهر ۾ استرين جو ستڪار نه ٿيندو آهي، اُتي سڀ ڪم لڙل ٿي ويندا آهن. ۳. جنهن گهر يا ڪل ۾ استرين ڏکي ٿي ڪشت پوڳهنديون آهن، سو ڪل سگهو ئي ناس ٿي ويندو آهي ۽ جنهن گهر يا ڪل جون استرين آند، اُتساه ۽ خوشيءَ سان ڀرپور رهنديون آهن، سو ڪل سدا وڌندو رهندو آهي. تنهنڪري سڄي سمجهي جي لڳا ڪرڻ وارن ماڻهن کي گهر جي نه ستڪار ۽ ڏاڍو وار ڏينهن گهڻن، ڪيڙن لڻن ۽ کاڌي پيتي وغيره سان استرين جو سدا ستڪار ڪندا رهن. هيءَ ڳالهه هميشه زبان ۾ رکڻ گهرجي ته ”پرڃا“ شيد جو اوت آهي ستڪار، ڏينهن رات وقت جڏهن جڏهن [ڀاڱ ۾] ڀرپور ماڻهن کڏجن خواهه جڏهن جدا ٿين، ٿڌهن ٿڌهن هڪ ٻئي کي ڀر سان ”نمستي“ ڪن. سدا प्रहृष्टया भाठयं गृहकार्येषु दक्षया । सुसंस्कृतोपस्करया व्यये चामुक्तहस्तया ॥ मनु० ५ । १५० ।

← [صفحہ ۹۴ جي ٻيٽ] منو سمرتيءَ جي معنيٰ اڌاءَ جي ۴۵ شلوڪ کانولي ۵۰ شلوڪ تائين گرهست جي نيم ۽ گرهست ڀرهمڃاريءَ جو ورتل آهي. رشي ڏيانند ستڪار وڌيڪ جي ڳوڻاڌان ستڪار ۾ آهي سڀ شلوڪ ڏنا آهن. ستيارت پرڪاش ۾ ۴۵ شلوڪ جو ڀرپور اڌ ۽ ۵۰ شلوڪ جو ڀرپور اڌ ڏنو اٿس. جنهنجو مطلب اهو آهي ته انهن سڀني شلوڪن کي زبان ۾ رکڻ گهرجي. مون هت اردوءَ واري ڄاڻ ڳالهه کي وڌيڪ صاف ڪرڻ لاءِ ۴۵ ۽ ۵۰ ٻئي شلوڪ ڏنا آهن. جيڪو نڪر رشيءَ جو ڏنل آهي، سو پرنڪشن کان ٻاهر آهي، ۽ جيڪو مون ڏنو آهي سو پرنڪشن ۾ بند [آهي.

گهر جي سنڀال :- استريءَ کي جڳائي نه ٻاڪل پرستيا سان گهر جي ڪمن ڪارڻن ۾ سهڻي پڌارتن کي ٺاهي جوڙي ۽ سينگاري خواهه گهر کي نه شڌ رکي ۽ خرچ ۾ هٿ لڙ نه ٿئي، (ارڻات ليڪ ليڪ خرچ ڪري ۽) سڀ شيون پوئو رکي ۽ کاڌو اهڙو تيار ڪري، جو اوشڌ روپ ٿي شراب ۾ آتما کي روپ ۾ اچڻ نه ڏئي، جيڪا جيڪا ڪپت ٿئي، تنهنجو ليڪو چوڪو ليڪ ليڪ رکي ۽ پتيءَ وغيره کي ٻڌائيندي ڪري. لوڪن ڇاڪرڻ کان پورو ڪم وٺي ۽ گهر جي ڪنهن به ڪم کان بگڙ نه ڏئي.

स्त्रियो रत्नान्यथो विद्या सत्यं शौचं सुभाषितम् । विविधानि च शिष्टानि समादेयानि सवन्तः । मनु० २।२४०
آتم پڌارت جتان به ملي آڻان ونجي :- ۱. آتم استري. ۲. پالت پالت جا رتن. ۳. وديا. ۴. سڃاڻي. ۵. پوئو ٿاڻي. ۶. سندر پول. ۷. اليڪ قسمن جي شلپ وديا يعني هنر ۽ ڪاريگري سڀني ڏينهن ۽ سڀني ماڻهن کي پراپت ڪجي.

सत्यं ब्र्यात् प्रियं ब्र्यान्न ब्र्यात् सत्यमप्रियम् । प्रियं च नानृतं ब्र्यादेव धर्मः सनातनः ॥ १ ॥
 भद्रं भद्रमिति ब्र्याद्भद्रमित्येव वावदेत् । शुष्कवैरं विवादं च न कुर्यात्केनचित्सह ॥ २ ॥ मनु० ४। १३८-३९
سچ ٻولڻو پر هڻو :- ۱. سدائين وڻندڙ سچ، جو ٻين جي لاپ جو هجي، سو ٻولجي. ۲. اڻوڻندڙ سچ نه چئجي ارڻات ڪاڻي کي ڪاڻو [نه ڪوئجي] ٻئي کي پرسن ڪرڻ لاءِ ڪوڙ نه ڳالهائجي. ۳. سدا سچ جي پلائيءَ وارا وڃن ٻولجن. سڪڙو ساڙ ارڻات بنا اڀرائڻ جي ڪنهن سان وروڻ وواد نه ڪجي. جيڪي جيڪي ٻين جي پلائيءَ لاءِ هجي، توڙي ان کي ٻيو سمجهن ته به چوڻ ڌارڻ نه رهجي.

بناوتي ساراهه نشيت :-

पुरुषा बहवो राजन् सततं प्रियवादिनः । अप्रियस्य तु पथ्यस्य वक्ता श्रोता च दुर्लभः ॥ वद्योगपर्व-विदुरनीति० ॥
 هي ڏرڻا اشترا هن سنسار ۾ ٻئي کي سدا پرسن ڪرڻ لاءِ منو ٻولڻ وارا خوشامدي لوڪ گهڻي آهن. پر ٻڌڻ ۾ ڪوڙو لڳي ۽ اهو ڪلياڻ ڪندڙ وڃن هجي، تنهنڪي چوڻ ۽ ٻڌڻ وارو پرسن درلپ آهي. چوڻ ست پرسن کي جڳائي نه منهن ٿي ٻين جا دوش چوڻ ۽ پنهنجا دوش ٻڌڻ ۽ پرڻت ٻين جا ڪڍ سدائين ڳائين. دشمن جي ٻاهائي ريت آهي ته سامهون واکاڻ ڪن ۽ پرڻت ننڍا ڪن. جيسين منش ٻئي کي پنهنجا دوش ٺٽو ٻڌائي، تيسين هو دوشن کان آجرو ٿي ليڪ ڪنن وارو ٺٽو ٿي سگهي. ڪڏهن به ڪنهنجي ننڍا نه ڪري، چئن ننڍا. ”गुणेषु दोषारोपणमसूया“ ڪنن کي دوش ارڻات ”दोषेषु गुणारोपणमसूया“ دوشن کي ڪڍ ٻڌائڻ ننڍا. ”गुणेषु गुणारोपणं दोषेषु दोषारोपणं च स्तुतिः“ ۽ ڪنن کي ڪڍ ۽ دوشن کي دوش ٻڌائڻ آستتي ڪوٺجي آهي، ارڻات مڻيا پاشڻ جو نالو ننڍا ۽ ستيه چوڻ جو نالو آستتي آهي.

बुद्धिबुद्धिकराण्याशु धन्यानि च हितानि च । नित्यं शास्त्राण्यवेक्षेत निगमांश्चैव वैदिकान् ॥ १ ॥
 यथा यथा हि पुरुषः शास्त्रं समधिगच्छति । तथा तथा विज्ञानाति विज्ञानं चास्य रोचते ॥ २ ॥ मनु० ४। १६। २०
گوهستي به سواڌ ياب ڪن :- ۱. جي شاستر ۽ ويد ٻڌي، ڏن ۽ ڪلياڻ جو واڌارو

❀ هي مهاپارت جي آدھوگ ٻرو ۾ آيل ودر ٺٽيءَ جو وڃن آهي.

ٿوري وقت ۾ ڪرڻ وارا آهن، سي سدائين ٻڌن ۽ ٻڌائين ۽ برهمڇريه آشرم ۾ جيڪي
پستڪ پڙهيا ويا هجن. تن ئي لستري ۽ پرش سدا ويچار ڪندا رهن ۽ [پڙهندا] پاڙهيوندا
رهن. ۲- ڇو نه چئن چئن ماڻهو شاسترن کي ليڪ ليڪ ڄاڻندو آهي، تنهن ٽن ۽ ٽن ۽ ٽن جو
آرٽ [پيد] ڪندو ويندو آهي ۽ ان ۾ رڳي وڌندي ويندي آهي. [منو ۹۱۴ ۽ ۱۰] پنج مها
يگه [منو ۲۱-۳ ۽ ۷۰-۳ ۽ ۸۱-۳]

ऋषियज्ञं देवयज्ञं भूतयज्ञं च सर्वदा । नृत्यज्ञं पितृयज्ञं च यथाशक्ति न हापयेत् ॥ १ ॥ मनु० ४ । २१ ॥
अध्यापनं ब्रह्मयज्ञः पितृयज्ञश्च तर्पणम् । होमो देवो बलिभौतो नृत्यज्ञोऽतिथिपूजनम् ॥ २ ॥ मनु० ३ । ७०
स्वाध्यायेनार्चयेत्तर्षीन् होमैर्देवान् यथाविधि । पितॄन् श्राद्धेन नृनन्नेभूतानि बलिकर्मणा ॥ ३ ॥ मनु० ३ । ८९
برهم ۽ ديؤ يگه جي وياکما - ۱ يگه برهمڇريه آشرم ۾ ورتن ڪري آيا آهيون ۽
آهي ارٿات پهرين [برهم يگه] ويد آدي شاستر پڙهڻ پاڙهڻ ۽ سنڌيا آپاسنا ۽ يوگه آپاس
ڪرڻ، ٻيو ديؤ يگه ارٿات ودوائن جي سنگت ۽ سيوا، پوئلڻا، اُمر ڪن جو ڌارڻ، دان
ڪرڻ، وديا جو واڌارو ڪرڻ، آهي ٻئي يگه صبح ۽ شام ڪرڻا ٻولدا آهن. ❀

सायं सायं गृहपतिर्नो अग्निः प्रातः प्रातः सौमनसस्य दाता ॥ १ ॥
प्रातः प्रातर्गृहपतिर्नो अग्निः सायं सायं सौमनसस्य दाता ॥ २ ॥ अ० कां० १६ । अनु० ७ मं० ३ । ४
तस्माद्द्वोरात्रस्य संयोगे ब्राह्मणः सन्ध्यामुपासीत । उद्यन्तमस्तं यान्तमादित्यम भिक्षायन् ॥ ३ ॥
ब्राह्मणे । षड्विंब्राह्मणे प्र० ४ । खं० ५ ॥

न तिष्ठति तु यः पूर्वानोपास्ते यस्तु पश्चिमाम् । स साधुभिर्बहिष्कार्यः सर्वस्माद् द्विजकर्मण ॥ ४ ॥ मनु० २ । १०३
هوم جا لاپ - ۱- جو سنڌيا [سالجهن جي] سمي هوم ڪيو ويندو آهي، اهو هوم
ڪيل پدارت پراڻه ڪال [ٻئي صبح] ٿاين واپوءَ کي شڌ رکڻ دوارا سک ڪاري ٿيندو
آهي. ۲- ۽ جيڪو هوم اُگنيءَ ۾ پراڻه ڪال ڪيو ويندو آهي، سو هوم ڪيل وکر شام جي
ويلي ٿاين واپوءَ کي شڌ رکڻ ڪري، پل، ٻڌي ۽ اُروگيتا ڏيڻ وارو ٿيندو آهي. [اُتر
ويد ڪانڊ ۱۹- اُتر ۷- منتر ۳ ۽ ۴] . ۳- لاکري ڏينهن ۽ رات جي سنڌيءَ [مجلاپ]
سمي ارٿات سورج اُڀرڻ ۽ لهڻ ويلي پرميشور جو ڌيان ۽ اُگني هوئر اوس ڪرڻ گهرجي.
[شبد وٺڻ براهمڻ پريم ڪند ۵] . ۴- جو منش لاهي ٻئي ڪم صبح ۽ سالجهي جو لڳو ڪري،
ٽنهن کي ست پرش دوجن جي پنڳت کان ٻاهر ڪري ڇڏين ارٿات کيس شودر سمان

❀ هنن شلوڪن جو اُڪري آرٽ هن ريت آهي. رشي يگه، ديؤ يگه، پُوت يگه، لري
يگه ۽ پتري يگه، هر هڪ ڏهاڙي ڪرڻا آهن. پڙهڻ جو نالو برهم يگه، ٽرپڻ ڪرڻ جو
نالو پتري يگه، هوم جو نالو ديؤ يگه، ساهوارن جي سيوا ڪرڻ جو نالو پُوت يگه ۽ اُگني
پوڄا جو نالو لري يگه آهي. پڙهڻ سان رشي لوڪ، هوم ڪرڻ سان ديوتائون [ارٿات
سج، چنڊ، وايو آدي]، سيوا ڪرڻ سان پتر [جيٿرا ماما پتا آدي]، ڪرائڻ پيارڻ سان پيا
منش [مهمان وغيره] ۽ ٻلي [پوچن مان ڪجهه ڪڍڻ] سان ٻين پراڻين جي رکيا ۽ پالنا
ٿيندي آهي.

سمجهڻ .

سنڌيا ۾ دفعا ڪرڻ گهرجي - پرشن :- ٿر ڪال [ٿر ويلي] سنڌيا ڇو نه ڪجي؟
 اٿر :- ٿن سمن ٿي سنڌي [مڃاڻ] نه ٿيندي آهي. سوچري ۽ اولده جو مڃاڻ به رڳو سوير
 ۽ سانجهي جو ٻن وقتن ٿي ٿيندو آهي. جو اها ڳالهه نه مڃي، منجهند جو ٿين سنڌي مڃي،
 سو اڌ رات جو سنڌيا آپاسا ڇو نه ڪري؟ جي اڌ رات جو ڪرڻ گهري، نه پهر پهر،
 گهڙي گهڙي، پل پل، ڪڙ ڪڙ جي به سنڌي ٿيندي آهي، ٿن به سنڌيا آپاسا ڪندو
 رهي. جهڪڙهن لائين به ڪرڻ چاهي نه ٿي نٿو سگهي ۽ ڪنهن شاستر ۾ به منجهند جي
 سنڌيا جو پرمات ڪونهي. لاهي ڪري ٻن وقتن ٿي ٿي سنڌيا ۽ اڳتي هون ڪرڻ لڪ ۽
 مناسب آهي، ٿنن سم ۾ نه ۽ جيڪي ٿي ڪال [زمان] چٽا آهن، سي پُوت، پوشيه ۽ ورلمان
 [ماضي، مستقبل ۽ حال] جي پيد ڪري آهن، سنڌيا آپاسا جي پيد ڪري نه.

نهون پٿري يگم - آرٿاٽ جنهن ۾ ديؤ جي ودوان، رشي، جي پڙهڻ پاڙهڻ وارا،
 پتر جي ماما پتا وغيره پرڏ ڪيائي ۽ پرم يوگي آهن، لڄي شيوا ڪرڻ. پٿري يگم جا به
 پيد آهن - هڪ شراڻ، ٻيو ٿر پٽ. شراڻ يعني ”شرت“ سچ کي ڪوٺيو آهي.

شراڻ ڇاڪي چٽجي؟ ”श्रतस्त्य दधाति यथा क्रिया सा श्रद्धा श्रद्धय यत् क्रियते तच्छ्रद्धम्“

جنهن ڪم جي ڪرڻ سان سچائيءَ کي پاڻو وڃي، تنهنڪي شراڻ چٽيو آهي ۽ جو شراڻ سان
 ڪم ڪيو وڃي تنهنجو نالو شراڻ آهي.

”तृप्यन्ति तर्पयन्त येन पितृन् तत्तर्पणम्“

ٿر پٽ ڇا ڪي چٽجي؟

جنهن جنهن ڪم دوارا ٿر پٽ يعني جيئرا ماما پتا وغيره پتر [ٿرڳ] پوسن رهن ۽ پوسن
 ڪيا وڃن انجو نالو ”ٿر پٽ“ آهي. پر اهو جيئون لاءِ آهي مٿن لاءِ نه.

ओं ब्रह्मादयो देवास्तृप्यन्ताम् । ब्राह्मादिदेवपत्न्यस्तृप्यन्ताम् । ब्राह्मादिदेवसुतास्तृप्यन्ताम् ॥

ब्रह्मादिदेवगणास्तृप्यन्ताम् ॥ इति देवतर्पणम् ॥

ديؤ ٿر پٽ - ”विद्वांसो हि देवा“ هي شهنشيت براهمڻ [۳-۷-۱۰] جو وڃن آهي.
 جيڪي ودوان آهن، تنکي ٿي ”ديؤ“ ٿو چٽجي. جي انڪن آپانڪن سميت چٽن ويدن جي ڄاڻ
 وارا هجن، تنجو نالو برهما آهي. ۽ جي انهن کان گهٽ پڙهيل هجن، تنجو نالو ”ديؤ“ يعني
 ودوان آهي. انهن جيان سندن وديشي [پڙهيل] استريون براهمڻيون ديؤيون، انهنجي برابر پٽ ۽
 شش خواه انهن سمان سندن سيروڪ هجن، ٿن سڀني جي شيوا ڪرڻ جو نالو شراڻ ۽ ٿر پٽ آهي.
 अथ पितृतर्पणम् ॥ ओं मरीच्यादय ऋषयस्तृप्यन्ताम् । मरीच्याद्युषिपत्यस्तृप्यन्ताम् मरीच्याद्युषिसुतास्तृप्यन्ताम् ।
 मरीच्याद्युषिगणास्तृप्यन्ताम् ॥ इति ऋषितर्पणम् ॥

رشي ٿر پٽ - جي برهما جي پڙ پوئي مريچ سمان ودوان ٿي پاڙهين [نچو] ۽ انهن
 جيان جيڪي سندن ودوان استريون ڪيائين کي وديا پاڙهين [نچو] ۽ انهن جهڙا پٽ ۽ شش
 خواه انهنجي سمان سندن سيروڪ هجن، ٿن سڀني جي شيوا ۽ ستڪار ڪرڻ رشي ٿر پٽ آهي.
 अथ पितृतर्पणम् ॥ ओं सोमसदः पितरस्तृप्यन्ताम् ॥ अग्निष्वात्ताः पितरस्तृप्यन्ताम् । बर्हिषदः

يعني اوچتو ئي ڪو ڌارمڪ سچو اپديشڪ، سڀ جي ڀلائيءَ لاءِ هر هنڌ گهمندڙ، ٻورن وڌوان، ٻرم ٻوڙي سڀاسي گرهستيءَ جي گهر ۾ اچي نه اٿڪي پهرين پاديءَ، آرڪهه ۽ آچمن ۽ ٽن پرڪارن جو جل ڏيئي مان شان سان آسٽ ٿي وهاري، کائڻ پيئڻ وغيره سندن شين دوارا سندس سيوا ۽ ستڪار ڪري کيس ٻرسن ڪجي. پوءِ ستمنگ ڪري کائڻس گيان وگيان آڏي، جن جي وسيلي ڌرم، آرٽ، ڪام ۽ موڪش پراپت ٿين، اهڙا اهڙا اپديش ٻڌي ۽ پنهنجي چال چلن ۾ هنجي سڄي سکيا اٿوسار رکي. سمي پاڻي، گرهستي ۽ راجا وغيره به اٿئيءَ سمان ستڪار ڪرڻ جوڳه آهن. پر:-

पाषण्डिनो विकर्मस्थान् वैदालवृत्तिकान् शठान् । हेतुकान् वकवृत्तीश्चवाङ्मात्रेणापि नाचयेत् ॥ मनु० ४।३०

ڀاڪنڊين جو ستڪار نه ڪجي:- (ڀاڪنڊي) آرٿاٽ ويد جي لنڊا ڪندڙ ۽ ويد ورڌ هلت ڪرڻ وارا (وڪرم ست) ويد جي ورڌ هلق وارا، مڻيا پاشڻ وغيره لڇڻن وارا [وڌبال ورڻڪ] جئن ٻلو لڪي ڇهي، لڪي لڪي جهٽ ڏيئي ڪوئي وغيره پراڻين کي هاري پنهنجو پيٽ ڀرندو آهي، اهڙي پرڪار جي ماڻهن جو نالو ”وڌبال ورڻڪ“ [بلي جي سپاه وارو] (شڪ) هني، جهڳڙالو، ايماني، پاڻ ڄاڻي نه، پين جي مڇي نه، (هٿڪ) ڪترڪي، وڻرٽ بڪڻ وارا، جئن اڄڪلهه جا ويدانتي بڪندا آهن. ”آسپن ٻرهر آهيون ۽ جڳت مڻيا آهي، ويد وغيره شاستر ۽ ايشور به ڪلپت [فرضي] آهي“ اهڙا اهڙا گهوڙا هلق وارا (وڪ ورڻي) جئن بکلو پکي، هڪ پير مڻي ڪٽي، ڌيان ۾ ويند [ٻوڙيءَ] جيان بڻجي، جهٽ مڇيءَ جا پراڻ وٺي، پنهنجو سرارت سڌ ڪندو آهي، اهڙا اڄڪلهه جا ڪاڪي پيراڳي وغيره هنيلا صدي ويد ورڙي آهن، اهڙن جو ستڪار رڳو وائيءَ سان به نه ڪرڻ گهرجي. ڇو نه انهن جي ستڪار ٿيڻ تي، هو وڏي سنسار کي اڌرمي بڻائيندا آهن. پاڻ نه هيت ڪرڻ جا ڪم ڪندا ئي آهن، پر پاڻ سان گڏ سيوا ڪرڻ وارن کي به اوديا جي اڏاهي سمنڊ ۾ ٻوڙي ماريوندا آهن.

پنڊج مها يگمن جا لاپ:- انهن پنجن مها يگمن جو ڦل هيءُ آهي نه: ۱. ٻرهر يگم ڪرڻ سان وڌيا، سکيا، ڌرم، سڀيتا وغيره شپ ڪنن جو واڌارو ۲. اڳتي هون سان واپو، ورشا، جل جي شڌي ٿئي، ورشا دوارا سنسار کي سک ملڻ آرٿاٽ شڌ واپو ۽ جي ڪري، سواس، ★ سهرش ۽ [شڌ وستن جي] کائڻ پيئڻ ڪري، آروڻتا، ٻڌي، ٻل ۽ پراڪرم وڌي، ● ڌرم آرٽ، ڪام ۽ موڪش جي ساڌن جو پورو ٿيڻ، ان ڪري ان کي ديسو يگم چئبو آهي. ۳. پتري يگم دوارا جڏهن مانا پتا ۽ ڪيائي مهاڻائن جي سيوا ڪندو، تڏهن هن

۴. پاديءَ= پيرن ڏوٽڻ لاءِ پاڻي، آرڪهه= منهن ڏوٽڻ لاءِ پاڻي، آچمن= گرڙهيءَ ڪرڻ ۽ ٿڙيءَ کي آلي ڪرڻ لاءِ پاڻي.

★ سهرش= جهڻ، جهڻ جو ساڌن هوا آهي. اها شڌ هوندي ته چوٽ جا روڳ گهٽ ٿيڻدا. ● ڌرم= نير سر لپاء وارو شڌ وهنوار آرٽ= ڌن ڌان سک سمپتي. ڪام= شڌ ڪامنائون، ٻوٽو پوڳ ۽ سک موڪش= مڪتي، نجات، جنم مرڻ کان چوٽڪارو.

گيان وٺندو. انجي وسيلي سچ ڪوڙ جو ٿورو ٿوري، سچ کي گرهڻ ڪري ۽ ڪوڙ کي ٽپاءُ ڪري، آندڙ رهندو. ٻيو ٿورو مڃڻ يعني جهڙي سڀوا ماڻا پٺا ۽ آچار ۽ سمنان ۽ شش جي ڪٽي آهي، تنهنجو بدلو ڏيڻ مناسب ئي آهي. ۴. ٻلي ويٺو ديو جو به ڦل جهڙو مٿي لکي آيا آهيون، سو ئي آهي. ۵. جيستائين اٽل آهي [آپديشڪ] سنسار ۾ نه هوندا آهن، جيستائين اٽل نه ٿيندي آهي. انهن جي سڀني ديشن ۾ گهٽ ۽ ست آپديش ڏيڻ ڪري پاڪند جو واڌارو ٿئي ۽ هر هنڌ گرهستن کي سولائيءَ سان ست گيان پراپت ٿيندو ٿو رهي ۽ منس ماڻ ۾ هڪ ئي ڌرم قائم ٿو رهي. بنا اٽلن [سچن آپديشڪن] جي سنديهم [شڪ شهما] دور نه ٿيندا آهن، شڪائين نور ۾ ٿيڻ ڌار ان ڪو ويساه به نه ٿيندو آهي ۽ ٻڪي نهجي بنا وري سڪ ڪٿي؟

ब्राह्मे मुहूर्ते बुध्यते धर्मार्थौ चानुचिन्तयेत् । कायवलेशांश्च तन्मूलान् वेदतत्त्वार्थमेव च ॥ मनु० ४।६२
سمهڙ ۽ اٽل جو ڌرم:- رات جو چوٿين پهر اٿوا ۴ گھڙيون رات پيئي هجي نه اٿي ضروري ڪريائون پوريون ڪري ڌرم، اُت، سرور جي روڻن جي جاچ ۽ پرميشور جو ڌيان ڪجي ۽ ڪڏهن اڌرم جو ڪم نه ڪجي. [منو ۴-۹۲] ڇو نه:-

नाधर्मश्चरितो लोके सद्यः फलति गौरिव । शनैरावत्तमानस्तु कर्तुं मूलानि कुन्तति ॥ मनु० ४।१७२
باب جو ڦل اڻ ٿو آهي:- ڪل اڌرم ڪڏهن نڪتل نه ٿيندو آهي. پر [چاڪا نه] جنهن ويلي اڌرم ڪم آهي، تنهن سمي ڦل به ٿو ملي، انڪري اڳيائي لوڪ اڌرم ڪرڻ کان ڊڄندا نه آهن. تنهن هوندي به پڪ ڄاڻو ته اهو اڌرم جو ڪم هوريان هوريان اوهان جي سڪ جي پاڙ پٽيندو ويندو آهي. [منو ۴-۱۷۲] انهيءَ ريت سان:-

अधर्मैर्नैधते तावत्ततो भद्राणि पश्यति । ततः सपत्नान्नयति समूलस्तु विनश्यति ॥ मनु० ४।१७४
پاڻي پهرين وڌي ٿو ۽ پوءِ ڪري ٿو:- جڏهن پاڻي ماڻهو ڌرم جي وات ڇڏي (جنهن ٿاڙو جو پاڻي بند پيئي ڇوڌاري ڦهلجندو آهي تنهن) ڪوڙ ڳالهائڻ، ڪهت، پاڪند آرٿات رکيا ڪرڻ وارن ويدن جو ڪندن ۽ وشواس گهات وغيره ڪمن سان ٻئي جو مال ماري پهرائين وٺندو آهي، پوءِ ڌن وغيره سمپتيءَ دواڙا ٽاڏو پيتو، ڪپڙا لٽا، ڳهه، ڳنا، رت گهوڙا، جاپون جهڙيون، ماڻ مرنو پراپت ڪندو آهي، انياءَ سان شترن کي به جيتيندو آهي. پوءِ سگهو ئي ناس ٿي ويندو آهي، جنهن پاڙون پٽيل وٽ ناس ٿيندو آهي، تنهن پاڻي نهٺ پرشت ٿي ويندو آهي. [منو ۴-۱۷۴]

सत्यधर्मार्थवृत्तेषु शौचे चैवारमेत्सदा । शिष्यांश्च शिष्याद्धर्मेण वाग्बाहूदरसंयतः ॥ मनु० (४।१७५)

ڌرم جو آپديش:- (ودوان) جو ويدن ۾ ورڻ ٿيل ست ڌرم يعني پڪشپات رهت ٿي، سچ کي گرهڻ ڪرڻ ۽ ڪوڙ کي ٽپاءُ، آريه يعني ٽپاءُ واري ويدن ۾ ورڻ ٿيل ڌرم

۽ ٽانهريج اهو آهي ته اُمرت ويلي پرميشور جو ڌيان به ڪجي ۽ اها به جاچ رکجي ته شرير ۾ ڪو روڳ نه ڪونه آهي ۽ ساري ڏينهن جي ڪمن ڪارين، ڪٽڻ ڪمائڻ ۽ سڀوا ٺهڻ جو پروگرام ٺاهين.

تي هلق واري جهان ڏرم سان [نهن ڏرم جو] شش کي اپديش ڪن. * [منو ۴-۱۷۵]
 ऋत्विक्पुरोहिताचार्य्यर्मातुलातिथिसंश्रितैः । बालवृद्धातुरैर्वैद्यैर्ज्ञातिसम्बन्धिवान्धवैः ॥ १ ॥

मातापितृभ्यां यामिभिर्भ्रात्रा पुत्रेण भार्यया । दुहित्रा दासवर्गेण विवादं न समाचरेत् ॥ २ ॥

منو ۰ ۸۱ ۱۷۴ ۱ ۱۷۵

وواد نه ڪجي - (ڏرڪ) يگه ڪرڻ وارو، (پروھت) سدا اُتر چال چلن جي سڪيا
 ڏيڻ وارو، (آچاره) وڌيا پاڙھڻ وارو، (مائل) مامو، (اٽئي) ارڻات جهڙي اچڻ وڃڻ
 جي ٿت ٺھڻي ٿيل نه هجي، (سشرت) جي اسانجي آسري هجڻ، (بال) بالڪ، (ورڌ)
 ٻڌا، (اُتر) پٽڙا ۾ ڦاٿل، (وئڊ) ويڇ طيب (جڳائي) پنهنجي ڪوٽر اٿرا پنهنجي وزن وارو،
 (سپندي) سهرو آڏي، (بانڌو) مٿر (۴) (ماتا) ماءُ، (پتا) پيءُ، (يامي) پيٽ، (پراڻا)
 پاءُ (پاريا) استري، (دهتا) ڌيءُ ۽ نوڪرن سان وواد ارڻات اجاڙو جهڙو جهڙو ڪڏهن
 نه ڪجي. [منو ۴-۱۷۹ ۽ ۱۸۰]

अतपास्नमधायानः प्रतिग्रहरुचिद्वजः । अभ्यस्यश्मप्लवेनैव सहतेनैव मज्जति ॥ मनु० (४।१६०)

ٽن پرڪارن جو آلتو دان - هڪڙو (آپاه) پرهمجور به ستيه پاشڻ وغيره ٽپسيا کان دور،
 ٻيو (ان ڏيانه) ان پڙهيل، ٽيون (پرنگره) ڇيهه ڏرم جي نالي ٻين کان بلڪل گھڻو دان
 وٺڻ وارو، اهي ٽيئي پٿر جي پٿريءَ وسيلي سمند پار ڪرڻ واري سمان پنهنجي دشت
 ڪرمن سان گڏ ڏک ساگر ۾ ٻڌندا آهن؛ هو نه ٻڌندا ٿي آهن پر دان ڏيڻ وارن کي نه ڪڏ
 ٻوڙ پيدا آهن. [منو ۴-۱۹۰]

त्रिष्वप्येतेषु दशं हि विधिनाप्यर्जितंधनम् । दातुर्भवत्यनर्थाय परत्रादातुरेव च ॥ मनु० ४।१६२

ٻي ويچار دان ڏرڪ جو دوار - جو ڏرم سان پراپت ڪيل ڏن مٿي لڪيل ٺهي
 پرڪارن جي ماڻهن کي ڏبو آهي، سو [دان] دائيءَ جو لاس هن چمر ۽ وٺڻ واري جو لاس
 ايندڙ چمر ۾ ڪندو آهي. [منو ۴-۱۹۳] اهڙن جي ڪهڙي ڪٿي ٿيندي؟

यथा प्लवेनौपलेन निमज्जत्युदके तरन । तथा निमज्जतोऽधस्तादज्ञौ दातृप्रतीच्छकौ ॥ मनु० ४।१६४

جئن پٿر جي پٿريءَ ۾ ويهي چل ۾ ٽرڻ وارو ٻڏي ويندو آهي، تن اڳيائي [دان] ڏيڻ
 ۽ وٺڻ وارو، ٻئي اڏوڪتي ارڻات ڏک کي پراپت ٿيندا آهن.

धर्मध्वजी सदातुवधश्छाद्विको लोकदम्भकः । वैतालव्रतिको ह्ययो हिंसः सर्वाभिसन्धकः ॥ १ ॥

अधोदृष्टिर्नैकृतिकः स्वार्थसाधनतत्परः । शठो मिथ्याविनीतश्च वक्रव्रतचरो द्विजः ॥ २ ॥ मनु० ४।१६५-१६६॥

پاڪندي ڇا ڪي ڇڏجي؟ (۱) (ڏرم ڏوجي) ڏرم ڪجهه به نه ڪري پر ڏرم جي
 نالي تي لوڪن کي ٺڳي، (سدالڀڌ) سدا لوپ ۾ ڦاٿل (چاڊمڪ) ڪپڙي (لوڪ ڊمڪ)
 سناري لوڪن اڳيان پنهنجي وڏائيءَ جي بتاڪ هڻڻ وارو (هسره) پراڻين جو گهاٽڪ،
 ٻين سان وير پاو رکندڙ (سروايمندڪ) جو چڱن مٿن سيني سان ميل مچلاپ رکي ٽنهنڪي

* هن شلوڪ ۾ وڌيڪ هيءُ شبد به آهن ورت پاليندڙ، شڏا ۾ سڪ مڇيندڙ واڻي،
 ٻانهون ۽ پيٽ کي سڄم ۾ رکندڙ.

(وئڊال ورثو) ارڻاٺ ٻليءَ سمان ڏورن ۽ نيچ [جڳهه] ڄاڻو. (۲) اڏو درشتي پنهنجي جس لاءِ هيٺ درشتي رکڻ وارو، (لشڪر ٿڪه) اڻوڪا ڪندڙ، ڪنهن سندس رٿي ۽ ٻي اڻوڪا ڪيو هجي نه الجي بدلي [هنجي] پراڻن ونڻ تائين تيار رهي، (سوارت ساڌن) چاهي ڪهت، اڌرم، ويساهه گهاٽ چو نه ڪڍي ٿيندو هجي، نه به پنهنجي پريو جن سڌ ڪرڻ ۾ چتر، (شڪ) ڀانوي پنهنجي ڳالهه مٿيا چو نه ڪڍي هجي، ٿڌهن به هٿ ڪڏهن نه ڇڏيندڙ، (مٿيا وٺيٽه) اندر ۾ ڪوڙ ڪهت، ٻاهران سيل، سنڌوش ۽ ساڌو ڀڳو ڏيکاريندڙ انهن سهڻي ڪي (وڪورن) ارڻاٺ بگلي سمان نيچ سمجهو. اهڙن اهڙن لڳن وارا پاڪندي ٿيندا آهن. انهن جو وشواس ۽ شيوا ڪڏهن نه ڪجي. [منو ۴-۱۹۵ ۽ ۱۹۶]

धर्मं शनैः सञ्चिनुयाद् बलमीकमिव पुत्तिकाः । परलोकसहायार्थं सर्वभूतान्यपीडयन् ॥ १ ॥
नामुत्र हि सहायार्थं पिता माता च तिष्ठतः । न पुत्रदारं न ज्ञातिधर्मं स्तिष्ठति केवलः ॥ २ ॥
एकः प्रजायते जन्तुरेक एव प्रलीयते । एको न भुङ्क्ते सुकृतमेक एव च दुष्कृतम् ॥ ३ ॥ मनु ४ ॥ (२३८-२४०)
एकः पापानि कुरुते फलं । भुङ्क्ते महाजनः । भोक्तारो विप्रमुच्यन्ते कर्ता दोषेण लिप्यते ॥ ४ ॥
(महाभारते उद्योगप० प्रजागरप० । अ० ३३)

मृतं शरीरमुत्सृज्य काष्ठलोष्ठसमं क्षितौ । विमुखा बान्धवा यान्ति धर्मस्तमनुगच्छति ॥ ५ ॥ मनु ४ । २४१

ڌرم ٿي هڪ ساڻي ۽ ٻار اڳاڙيندڙ آهي. (۱) استري ۽ پرش ڪي گهرجي نه جنهن پٽيڪا ارڻاٺ اڏهي پنهنجو گهر يا ٻڙ ٺاهيندي آهي، تنهن سهڻي پراڻين ڪي ڪهت نه ڏيئي پرلوڪ ارڻاٺ پٺو جنم جي سک لاءِ ڏيئي ڏيئي ڌرم ڪي ڪنو ڪندا رهن. ۲- چو نه پرلوڪ ۾ نه ماڻا، نه پٽا، نه پٽ، نه استري، نه پنهنجي ڳوٺ وارا ٿي ڪا سهائتا ڏيئي سگهندا آهن، پر هڪڙو ڌرم ٿي سهاڻڪ ٿيندو آهي. ۳- ڏسو اڪيلو ٿي جيو جنم ۽ مرڻ ڪي پراڻت ڪندو آهي ۽ اڪيلو ٿي ڌرم جي ڦل آڻو سک ۽ اڌرم جي ڦل آڻو ڏک ڪي پوکيندو آهي. [منو ۴-۲۳۸-۲۴۰] ۳- هٿن به سمجهي ڇڏيو نه پريوار [ڪٽنب] ۾ هڪ پرش پاپ ڪري پدارت آڻي ٿو ۽ سارو ڪٽنب انهن ڪي پوکيندو آهي. پوکڻ وارا اُڀاڙي لڳا ٿين، پر اڌرم جي ڪرڻ وارو ٿي دوش جو پياڳي ٿيندو آهي. [مهاپارٽ، اڏوڪ ٻرو، پرچا گر- اڏيا ۳۲] ۵- جڏهن ڪنهن جو سنهندي مري ويندو آهي، تڏهن انکي مٽيءَ جي ڀريءَ سمان ڀريءَ ٿي ڇڏي، ٻئي ڏيئي مٽ هائت منهن موڙي ٿي ويندا آهن. ڪوبه ساڻس وڃڻ وارو نه ٿيندو آهي. پر هڪڙو ڌرم ٿي آهي، جو هن جو ساڻي ٿيندو آهي.

तस्माद्धर्मं सहायार्थं नित्यं सञ्चिनुयाच्छनैः । धर्मेण हि सहायेन तमस्तरति दुस्तरम् ॥ १ ॥
धर्मप्रधानं पुरुषं तपसा हतकिबिषम् । परलोकं नयत्याशु भास्वन्तं खशरीरिणम् ॥ २ ॥

मनु ४ । २४२ । २४३

الڪري پرلوڪ ارڻاٺ ايندڙ جنم ۾ سک [ملي] تنهن لاءِ ۽ [هن] جنم جي سڦل ڪرڻ لاءِ ست ڌرم ڪي ڏيئي ڏيئي ڪنو ڪندو وڃي. چو نه ڌرم جي ٿي سهاڻا سان جيو

وڏي ۾ وڏي ڏکي ڏک ساگر مان پار ٻوندو آهي. ۲- جو منڻ ڌرم کي ئي مڪي سمجهي
ٿو ۽ جو ڌرم ئي هلڻ ڪري اڳتي لاءِ پاپ ڪرڻ کان دُور ٿي ويو آهي، تنهنڪي پرڪاش
سروپ ۽ آڪاش جنهنجي شرير سمان آهي، تنهن پرلڳوڪ آرٿاٽ ڌرڻ ڪرڻ پوڳي سڀ
کان سريلشت پرميشور سان ڌرم ئي ٿرت ملائي ٿو. [منو ۴-۲۴۲ ۽ ۲۴۴]

हृदकरी मृदुर्दान्तः क्रूराचारैरसंवसन् । अहिंसो दमदानाभ्यां जयेत्स्वर्गं तथाव्रतः ॥ १ ॥
वाच्यर्था नियताः सर्वे वाङ्मूला वाग्विनिः सृताः । तां तु यः स्तेनयेद्वाचं स सर्वस्तेयकृन्नरः ॥ २ ॥

मनु० ४ । २४६ । २४६

आचारावलभते द्वायुराचारादीप्सिताः प्रजाः । आचाराद्वनमक्षय्यमाचारो हन्त्यलक्षणम् ॥ ३ ॥ मनु० ४ । २४६

ڌارمڪ چلت:- (۱) سدا پختائيءَ سان ڪم ڪرڻ واري، ڪومل سياڻو واري، جتيءَ ۽
هڪ، ڪرور سياڻو وارن دشت وهنوار ڪندڙن کان پري رهندڙ ڌرمالما (کي گهرجي ٿو)
من کي جيتي ۽ وديا آدي ڌن سان سک کي پڙايت ڪري ۲- پر اهو به ڌيان ۾ رکي
ٿو. وائيءَ سان ئي سڀ آرٿ ۽ وهنوار نشي ڪيا ويندا آهن. وائيءَ ئي انهن جو مول
آهي ۽ وائيءَ سان ئي سڀ وهنوار سڏ ٿيندا آهن. اهڙيءَ وائيءَ کي جيڪو چورائيندو
آهي آرٿاٽ مڃيا پاشڻ ڪندو آهي، سو سڀني چوريءَ آدي پاڻن جي ڪرڻ وارو آهي.
۳- تنهنڪري مڃيا پاشڻ آدي اڌرم کي ڇڏي، جو ڌرم آچار آرٿاٽ پرمچر ۽ جيتيئي
دوارا پورو آيو ۽ ڌرمي وهنوار وسيلي سڀني ستن ٿا اڪت ڌن پڙايت ڪندو آهي ۽
جو ڌرم جي آچار ۾ ورتي درگن کي لاس ڪندو آهي، تنهنجي هلت چلت اٺوسار سدا
هلي. [منو ۴-۲۴۶ ۽ ۲۵۶ ۽ ۱۵۶] جو ٿو:-

दुराचारो हि पुरुषो लोके भवति निन्दितः । दुःखभागी च सततं व्याधितोऽल्पायुरेव च ॥ मनु० ४ । २४७

دراچار سڀني وڪارن جو مول- جو پرش دشت وهنوار ڪندو آهي، سو سنسار
۾ ست پرش جي وچ ۾ لنڊا پائي، ڏک پوڳي، سدا روڳي رهي، اورجا به گهٽ ماڻيندو آهي.
[منو ۴-۱۵۷] انڪري اهڙو ڀتن ڪجي جو:-

यद्यत्परवशं कर्म तत्तद्यत्नेन वर्जयेत् । यद्यदात्मवशं तु स्यात्तत्तत्सेवेत यत्नतः ॥ १ ॥

सर्वं परवशं दुःखं सर्वमात्मवशं सुखम् । एतद्विद्यात्समासेन लक्षणं सुखदुःखयोः ॥ २ ॥ मनु० ४ । २४६-२६०

هڪ ٻئي جو آڌار - ۱- جي جي پروس ڪم آهن، سي ڀتن ڪري ڇڏي ڏجن ۽
جيڪي پنهنجي وس ۾ هجن، سي ڀتن ڪري ڪڍن. ۲- ڇو نه جا پڙايتا آهن، سا سڀ
ڏک ۽ جا سڙايتا آهن، سا سڀ سک آهي. اهوئي ٿورڙي ۾ سک ڏک جو لڪش
ڄاڻڻ گهرجي، [منو ۴-۱۵۹ ۽ ۱۶۰] پر جو جو ڪم هڪ ٻئي جي آڏين آهي، سو هڪ
ٻئي جي آڏيتا سان ئي ڪرڻ گهرجي، جئن استري ۽ پرش جو هڪ ٻئي جي آڏين وهنوار
آرٿاٽ استريءَ جو پرش ۽ پرش جو استريءَ سان پاڻ ۾ پرش سان ورتڻ، انڪول رهڻ،
ويچار آڻو ورتڻ ڪڏهن نه ڪرڻ، پرش جي آڳاٽ انڪول گهر جا ڪم استري ۽ ٻاهران
ڪم پرش جي آڏين رهن، ٻرن ڪمن ۾ ڦاسڻ کان هڪ ٻئي کي روڪڻ آرٿاٽ اها هڪ

نه ٿئي، سوئي پڌمان پڌت آهي. ۵- جنهن جي واڻي سڀني وڌائڻ ۽ پرڻن اتر ڪرڻ ۾ هر ريت پورڻ هجي، وچتر، شاسترن جي وشين جي وياڪيا ڪندڙ، ليڪ ليڪ ٿرڪ ڪرڻ وارو ۽ چڱي سمري [بادگيري] رکڻ وارو ۽ گرنين جي ليڪ ليڪ ارڻن کي تڪال ٻڌائڻ وارو هجي، سوئي پڌت ڪوٺائيندو آهي. ۶- جنهنجي پڙيا [ٿڪي سمجهه] ٻڌلن سڄڻ ارڻن انوسار، جنهنجو شروڻ [ٻڌل ڪيان] ٻڌيءَ انڪول [آهي] جو ڪڏهن به آريه ارڻات سرپشت ڌارمڪ پرڻن جي مرادا نه ٿوڙي، سوئي پڌت جي نالي سان سڏبو آهي. جتي اهڙا اهڙا استري پرڻ پاڙهن وارا هوندا آهن، ٿئي وڌيا، ڌرم ۽ ائم آچار جي واڌاري ٿيڻ ڪري، نه آندڻي وڌندو رهندو آهي. پڙهن ۾ اهو ڪم ۽ مورڪ جا لڇڻ [هيٺين ۽ ريت آهن]

अश्रुतश्च समुन्नद्धो दरिद्रश्च महामनाः । अर्थाश्चाऽकर्मणा प्रेप्सुर्मूढ इत्युच्यते बुधैः ॥ १ ॥

अनाहुतः प्रविशति ह्यपृष्टो बहु भाषते । अविवशस्ते विश्वसिति मूढचेता नराधमः ॥ २ ॥

महाभारत उद्योगपर्व विदुरप्रज्ञागर [अध्याय ३३]

هي شلوڪ به مهاپارٽ جي ادبوءَ پوءِ وڌر پرڄاگر (آڌيا ۴۳) جا آهن. ۱- جنهن ڪوبه شاستر نه پڙهيو، نه ٻڌو هجي ۽ اتي ڳرمندي ۽ لڙڻ ٿي وڌا وڌا منورڪ ڪرڻ وارو [من جا لڏون پورڻ وارو] ۽ بنا ڪرم ڪرڻ جي پڌارت جي پراپتيءَ جي لڳا ڪرڻ وارو هجي، تنهنڪي سمجهو ماڻهو مورڪ چوندا آهن. ۲- جو اڻ ڪوٺيو سڀا اٿو ڪنهن جي گهر وڃي، اوچي آسڻ ٿي وهڻ ٿوڙي، پڇڻ ڌاران سڀا ۾ گهڻو ڪي، بي پرڙسي و ستوءَ يا منڻ ٿي ويساهه رکي، سوئي مورڪ ۽ سڀني ماڻهن ۾ لڀچ سڏبو آهي. جتي اهڙا پرڻ آڌيا ڪ، اڀديڪ، ڳرو ۽ پوڄ ٿيندا آهن، ٿئي اوديا، اڌرم، اسپيتا، ڪاڪل، وروڌ ۽ اڻڻيڪ وڌڻ ڪري ڏک ٿي وڌندو آهي. هاڻي وڌيارڻن جا لڇڻ [لکجن ٿا]

आलस्यं मदमोहौ च चापलं गोष्ठरेव च । स्तब्धता चाभिमानित्वं तथाऽस्यागित्वमेव च । एते वै सप्त दोषाः स्युः सदा विद्यार्थिनां मताः ॥ १ ॥

सुखार्थिनः कुतो विद्या नास्ति विद्यार्थिनः सुखम् । सुखार्थी वा त्यजेद्विद्यां विद्यार्थी वा त्यजेत्सुखम् ॥ २ ॥

विदुरप्रज्ञागर [अध्याय ४०]

هي به وڌر پرڄاگر [آڌيا ۴۰] جا شلوڪ آهن.

وڌيارڻي ڪمڻ ورڻن - ارٽ - ۱. آس ارڻات شريز ۽ ٻڌيءَ ۾ جڙهڻو، مورڪ نشو، موه ارڻات ڪنهن و ستوءَ ۾ ڦاسڻ، چنچلتا ۽ هيڏانهن هوڏانهن جون وڙڪ ڳالههون ڪرڻ ۽ ٻڌڻ، پڙهندي پاڙهيدي روڪجي پوڻ، ايمان ٿيڻ، اهي ست جيڪي اهڙا آهن، تن کي وڌيا پراپتي نه ٿيندي آهي. [۲] سڪ پوکڻ جي ڇاهڻا ڪرڻ وارن کي وڌيا ڪٿان؟ ۽ وڌيا پڙهن وارن کي سڪ ڪٿي؟ ڇو نه [چيل آهي] نه پوک بلال جي ڪوڏڻي کي وڌيا ۽ وڌيارڻيءَ کي وشه واسنا ڇڏي ڏيڻ ڪهرجي. لائين ڪرڻ ڌاران وڌيا ڪڏهن نه ٿي پڙهي

۽ ههڙن [همنين پر ڪار جي] ماڻهن کي وڌيا پراپت ٿيندي آهي :-

सत्ये रतानां सततं दान्तानामूर्ध्वरेतसाम् । ब्रह्मचर्यं ददेद्वाजन् सर्वपापान्युपासितम् ।

سدا سني چال رکڻ وارا، لندرين کي جيتو وارا ۽ جن جو ويجه ناس نٿو ٿئي، تن جو برهمچريه سچو ۽ آهي ٿي وڌوان ٿيندا آهن.

اڏياڳ جا ڪر ٿو ٻه - انهيءَ ڪري اڏياڳ ۽ وڌيار ٿين کي چڱن ڪڻن ۽ ستن لڇڻن وارو ٿيڻ گهرجي. اڏياڳ اهڙو پٽن ڪندا رهن، جنهن ڪري وڌيار ٿي سچ ٻوليندڙ، سچ مڃيندڙ ۽ سچ ٿي هلڻ وارا، سميٽا وارا ۽ لندرين کي وس ڪرڻ وارا، سڃي ۽ شپ ڪڻن سان پور، شر ۽ آتما جو پورڻ پل وڌائي سڀني ويد آدي شاسترن ۾ وڌوان ٿين. (اڏياڳ) سدا سندن ڪجهه ڇڏائڻ ۽ وڌيا پڙهائڻ ۾ پٽن ڪندا رهن ۽ وڌيار ٿي سدا لندرين کي جيتيندڙ، شانت ڇت ۽ پاڙهڻ وارن ۾ پريم رکندڙ، ويچاروان، سڃي ۽ محنتي ٿي اهڙو پرشارت ڪن، جنهنڪري پورڻ وڌيا، پورڻ آورجا، پورڻ ڌرم ۽ پورهيو ڪرڻ [ڪن] آچي وڃي. اهي سڀ برهمڻ ورڻ جا ڪم آهن. ڪترين جا ڪم راج ڌرم ۾ چونڊاسين.

وڻشن جا ڪم - (وڻشن جا ڪم برهمچريه دوارا ويد آدي وڌيا) پڙهي [وواه ڪري] [جدا جدا] ديشن جي پاشا سڪڻ، پانت پانت پر ڪارن جي واپار جي ريت ۽ (وستن) جا اُگه جاڻڻ، وڪڻڻ، ڪٺڻ، جدا جدا ڏيسارون ڏانهن اچڻ وڃڻ، لاپ لاء ڪم آڻپ ڪرڻ، پشو پالڻ، ڪيتي جي آنتي چترائيءَ سان ڪرڻ ڪرائڻ، ڏن کي وڌائڻ، وڌيا ۽ ڌرم جي واڌاري ۾ ڏن لڳائڻ، (سڃار ٿيڻ)، لشڪيت ٿي سڃائيءَ سان سڀ وهنوار ڪرڻ، سڀني پدارثن جي رکشا اهڙي ريت ڪرڻ، جتن ڪابه وستو لشت نه ٿي وڃي.

شودرن جا ڪم - شودر سڀ پر ڪار جي شيوا ۾ چتر، رڌڻ پڇائڻ ۾ ٺهڻ ۽ آئي پريم سان دوجن [برهمڻ، ڪتري ۽ وڻش] جي شيوا ڪري انهيءَ دوارا پنهنجي آبهوڪا ڪري ۽ دوج لوڪ، سندس ڪاڻڻ، پيٽ، وڳن وسترن، گهر گهاٽ ۽ وواه آديءَ ۾ جيڪو خرچ ٿئي، سو سڃي ڪن، اُٿا کيس ماهوار ٻڌي ڏين.

ورڻن جو هڪ ٻئي سان وهنوار - چئني ورڻن کي هڪ ٻئي سان پريم پوئتيءَ، اهڪاري پاونا ۽ سڃائيءَ [سان] هلڻ گهرجي. سڪ ڏک، هاچي لاپ ۾ هڪ منو ٿي راجا ۽ پرچا جي واڌاري ۾ تن، من ۽ ڏن لڳائيندو رهجي.

پتي پتي گڏ رهن - استري ۽ پرش جو وڇوڙو ڪڏهن نه ٿيڻ گهرجي ڇو ته -

पानं दुर्जनसंसर्गः पत्या च विरहोऽटनम् । त्वप्रोऽन्यगेहवासश्च नारीसन्दूषणानि षट् ॥ मनु० ६। १२॥

۱. مذ، پنک آدي لشي واريون شيون ورڻائڻ. ۲. دشت لوڪ جو سنگ. ۳. پتيءَ جو وڇوڙو. ۴. اڪيلو هيڏانهن هوڏانهن وڻڻ پکڻڻ جي درشن جي بهاني سان گهمندو رهڻ. ۵. پرائي گهر ۾ وڃي سمهڻ يا ۶. آئي رهڻ، اهي ڇهه استريءَ کي بگاڙڻ وارا درڪڻ آهن ۽ اهي مردن جا به آهن.

پتي پتيءَ جي ويوڪه جا پر ڪار - پتي ۽ پتيءَ جو ويوڪه ٻن پر ڪارن جو ٿيندو آهي.

۱- ڪنهن ڪم لاءِ پريديس ڏانهن وڃڻ. ۲- مريءَ جي ڪري ويڳو ٿيڻ. انهن مان پهرئين جو اُٻاءُ اهو آهي ته ڏور ڏيساڻي ۾ پاڻا لاءِ وڃي نه لستريءَ کي به ساڻ وٺي وڃي. انهيءَ جو اهو پريوڄن آهي ته گهڻي سمي تائين وڃوڙو نه ٿيڻ گهرجي.

پندرو واه ۽ ٺهڻو گه: پريوڄن:- لستري ۽ پريوڄن جا گهڻا واه ٿيڻ نڪرڻ آهن يا نه؟ اُٺر: هڪ ئي سمي ۾ نه. پريوڄن:- ڇا ڌار ڌار سمي تي گهڻا واه ٿيڻ گهرجن؟ اُٺر:- هاڻو، جڏهن

या स्त्री स्वयंत योनिः स्याद्वत्प्रत्यागतपि वा । पौनर्भवेन भर्ता सा पुनः संस्कारमर्हति ॥ मनु० ६। १७६ ॥

جنهن لستري اُٺو پريوڄن جو ۽ پاڻي گهڻو مائر جو سنسڪار ٿيو هجي، [رڳو واه جون رسمون پريوڄن ٿيون هجن] ۽ سڄوڳهه نه ٿيو هجي، اُٺاڻڻ ۽ اُڪشت يولي لستري ۽ اُڪشت ويڙهه پريوڄن هجي، ان جو ٻئي پريوڄن اُٺو ٻيءَ لستري سان پريوڄن واه ٿيڻ گهرجي. پريوڄن، ڪتري ۽ وٽس ورنن ۾ اُڪشت يولي لستري ۽ اُڪشت ويڙهه پريوڄن جو پريوڄن نه ٿيڻ گهرجي.

پريوڄن واه ۾ دوش:- پريوڄن:- پريوڄن واه ۾ ڪهڙو دوش آهي؟ اُٺر:- لستري پريوڄن جو پريوڄن گهٽ ٿيڻ، ڇو ته جڏهن ڪين وٺي، تڏهن پريوڄن لستري ۽ لستري پريوڄن کي ڇڏي، ٻئي سان سڀيڙ ڪري جوڙيندي. ۲- جڏهن لستري اُٺو پريوڄن پتي اُٺو لستريءَ جي مرڻ کان پوءِ پريوڄن واه ڪرڻ چاهيندو ته پريوڄن لستري اُٺو پريوڄن پتيءَ جي سمپتيءَ کي ڪٽي وڃڻ ۽ سندس ڪٽنب وارن سان جهڳڙو ٿيڻ. ۳- گهڻن ڇڻن گهڙائڻ جو نالو نشان مڙهجي وڃڻ ۽ سندن سمپتي لشت ٿي وڃڻ. (۴) پتي ورت ۽ پتي ورت ڌرم لشت ٿيڻ. انهيءَ پرڪار جي دوشن ڪري دوشن ۾ پريوڄن واه اُٺو هڪ کان وڌيڪ واه ڪڏهن نه ٿيڻ گهرجن.

پريوڄن:- جڏهن [سبتان جي نه ٿيڻ ڪري] وٽس ڇيڏن ٿي وڃي، تڏهن به ان جو گهڙائڻ ناس ٿي ويندو ۽ لستري اُٺو پريوڄن وڃڻ آڏي ڪڪرن ڪري گرپ ڪرائڻ آڏي اٺيڪ دشت ڪرم ڪندا. ان ڪري پريوڄن واه ٿيڻ گهرجي!

اُٺر:- نه نه، ڇو ته جيڪڏهن لستري ۽ پريوڄن پريوڄن ۾ لستري (قائم) رهڻ گهرن ته ڪابه برائي ڪانه ٿيندي ۽ جيڪڏهن ڪل جي پريوڄن رکڻ لاءِ ڪنهن پنهنجي برادريءَ واري جو پٽ گود ۾ وٺندا ته به ڪل جو سلسلو هلندو رهندو ۽ وڃڻ به نه ٿيندو. پريوڄن جيڪڏهن پريوڄن نه وٺي سگهن ته نيڳ دوارا سبتان اُٺي ڪن.

پريوڄن واه ۽ ٺهڻو گه: پريوڄن:- پريوڄن واه ۽ نيڳ ۾ ڪهڙو پيد آهي؟

۽ پاڻي گرھڻ = هٿ پڪڙڻ، هٿيارو ٻڌڻ.

۽ اُڪشت يولي = جنهن سماگر نه ڪيو هجي.

۽ اُڪشت ويڙهه = جنهنجو ويڙهه سرڪشت (سلامت) هجي.

۽ پريوڄن واه = پريوڄن واه ڪرڻ يا هڪ کان وڌيڪ واه ڪرڻ.

اٿو:- (۱) وواه ۾ ڪنڀا پنهنجي پتا جو گهر ڇڏي، پتيءَ جي گهر هلي ويندي آهي ۽ پتا سان گهڻو سڀڻ نه رهندو آهي. پر وڌو (استري) [نيوگ ڪرڻ کانپوءِ به] انهيءَ پڙيل پتيءَ جي ئي گهر رهندي آهي. (۲) انهيءَ وواه ٿيل استريءَ جا پٽ، انهيءَ وواهت پتيءَ جا ڏاڏا ياڳي (وارف) ٿيندا آهن ۽ وڌو (استريءَ جا پٽ) نه وريه ڏاڏا جا پٽ ڪوڻائيندا آهن ۽ نه انهيءَ جي گوئر جا ٿيندا آهن ۽ نه سندس اڌڪار انهيءَ ستنان ئي رهندو آهي. پر اهي مڻل پتيءَ جي ستنان سمجهيا ويندا آهن ۽ انهيءَ جوئي گوئر رهندو اٿن ۽ سندس سمپتيءَ جا اُتر اڌڪاري (وارف) ٿي انهيءَ گهر ۾ رهندا آهن. (۳) پڙيل استري ۽ پرش ڪي هڪ ٻئي جي شهوا ۽ پالنا ڪرڻ لازمي آهي ۽ پر نيوگ ڪيل استري پرش جو اهڙو ڪوئي سڀڻ نه رهندو آهي. (۴) وواهت استري پرش جو سڀڻ ٻنهي جي مؤت نائين رهندو آهي ۽ پر نيوگ ڪيل استري پرش جو لاڳاپو ڪم پوري ٿيڻ ئي چٽي ويندو آهي. (۵) وواهت استري پرش، گهر جي ڪاروبار پوري ڪرڻ ۾ گڏجي پتن ڪندا رهندا آهن ۽ نيوگ وارا استري پرش، پنهنجي پنهنجي گهر جا ڏنڌا ڪندا آهن.

پنر وواه ۽ نيوگ جا نهم:- پرشن:- وواه ۽ نيوگ جا نهم هڪجهڙا آهن يا ڌار ڌار؟
اٿو:- ڪجهه ٿورو پيد آهي، جيترو مڻي چٽي آيا آهيون ۽ [جهون] هي نه وواه ٿيل استري پرش، هڪ پتي ۽ پٽي گڏجي ڏهه ٻار اٿن ڪري سگهن ٿا، ۽ نيوگ وارا، استري پرش ٻن اٿوا چئن کان وڌيڪ ستنان اٿن ڪري ٿا سگهن. [ستون] ٽنهن کان سواءِ جتن ڪموري ۽ ڪموريءَ جو وواه ٿيندو آهي، تن نيوگ اٿن جو ٿيندو آهي، جنهنجي پٽي يا پتي مري ويو هجي. ڪمار، ڪماريءَ جو نه. (۸) جتن وواهت استري پرش سڌا گڏ رهندا آهن ۽ ٽن مقرر استري پرش [نيوگ وارا] جو ورتاءُ نه آهي. پر رٿودان جي سمي بنا گڏ نه رهن.

نيوگ جو لاڳاپو ڪهڙن ٿئي:- (۹) جي استري پنهنجي لاءِ نيوگ ڪري نه پئي ڪري ٿي وڃڻ کانپوءِ مقرر پرش [نيوگ واري پرش] سان سندس سڀڻ ٿئي ويندو. ٽن جي پرش پنهنجي لاءِ نيوگ ڪري نه پئي ڪري ٿي وڃڻ کانپوءِ مقرر استريءَ سان سندس ڪوبه سڀڻ رهڻو نه آهي. پر اها مقرر استري به ٿي ورهيه انهيءَ ستنان جي پالنا ڪري مقرر پرش ڪي ٿئي.

ستنان اٿن ڪرڻ جو نهم:- اهڙيءَ ريت هڪڙي وڌو استري به بالڪ پنهنجي ستنان ۾ به، ٻين چئن مقرر پرشن لاءِ اٿن ڪري سگهندي آهي. ساڳيءَ ريت وڌو پرش به به بالڪ پنهنجي لاءِ به، ٻين چئن مقرر وڌو اٿن لاءِ اٿن ڪري سگهندو آهي. اهڙيءَ ريت ملي ڏهه ڏهه ستنان اٿن ڪرڻ جي آڳا ويد ۾ ڏنل آهي-

इमां त्वमिन्द्र मीद्वः सुपुत्रां सुभगां कृणु । दशास्यां पुत्रानाधेहि पतिमेकादशं कृधि ॥

४० म० १० । सू० ८५ । मं० ४५ ॥

ڏهن کان وڌيڪ ٻار نه ٿين- اُرت:- هي! وريه سڀڻ [ڏنڌا] ۾ سمورن ائشورو وان.

پرش! تون پنهجي وواھت استريءَ آڻا وڌوا استرين کي [جن لاءِ سڀا توکي مقرر ٿي
 ٿيڻو آهي] اٽم سستان وارو ۽ سڀاڳو ڪر. پنهجي وواھت استريءَ مان ڏهه ٻالڪا آهن ڪر
 ۽ يارهون استري سمجهه. هي استري! تون به وواھت پتيءَ آڻا مقرر پوڻن مان ڏهه
 سستان آهن ڪر ۽ يارهون پتيءَ کي ڄاڻ.

ويد جي آڳيا اٺوسار براهمن، ڪتري ۽ وئش ورڻ وارا استري پرش ڏهن ٻارن کان
 وڌيڪ آهن نه ڪن. ڇو نه وڌيڪ آهن ڪرڻ ڪري سستان لڙيل، لڙبڙي ۽ گهٽ عمر
 واري ٿيندي، ۽ استري پرش به لڙيل، گهٽ آبرو وارا ۽ روڱي ٿي ٻڍائي ۾ گهڻا ڏک
 پوکيندا آهن.

نموگه ويچار نه آهي - پوڻن:- هيءَ نيوگ جي ريت نه ويچار سمان ٿي ڏسجي؟
 آڻو:- جيئن بنا وواھ وارن جو لاڳاپو ويچار ٿيندو آهي، ساڳيءَ ريت جي نيوگ ٿيل
 نه آهن، تن جو سماگم ڪرڻ ويچار ڇڏيو آهي. انهيءَ مان سڌ ٿيو ته نيم پورو ڪ وواھ
 خواه نيوگ ٿيڻ تي ويچار نه ڇڏيو ويندو. ڄڻ هڪ جي ڪنهن جو ٻئي جي پٽ سان شاستر
 ۾ ڏيکاريل وڌيڪ اٺوسار وواھ ٿيڻ تي سماگم ڪرڻ ۾ ويچار خواه پاپ يا لڄ نه ٿيندي
 آهي، تنهن ٿي ويد شاسترن ۾ ڄاڻايل نيوگ ۾ ويچار، پاپ ۽ لڄ نه سمجهڻ گهرجي.
پوڻن:- راتين آهي ته نيوگ، پر لاهو وئشيا جهڙو ڪرم ٿو ڏسجي.

آڻو:- نه. ڇو نه وئشيا سماگم ۾ نڪو نشيچت [مقرر ڪيل] پرش، يا ڪوئي نيم ٿيندو
 آهي ۽ نيوگ ۾ وواھ جيان نيم آهن. ڄڻ ٻئي کي ڪنهن ڏيڻ ۽ وواھ کانپوءِ سستان آهن ڪرڻ
 ۾ لڄ ڪانه ٿيندي آهي، تنهن ٿي نيوگ ۾ به نه ٿيڻ گهرجي. ڇا؟ جيڪي ويچاري پرش خواه
 استريون هونديون آهن، سي وواھ ڪرڻ سان به ڪڪرم ڪرڻ کان ڪڏهن بهجي سگهندا آهن؟
نموگه ۾ پاپ نه آهي:- پوڻن:- اسانکي نيوگ جي ڳالهه ۾ پاپ ٿو ڏسڻ ۾ اچي.

آڻو:- جيڪڏهن نيوگ جي ڳالهه ۾ پاپ ٿا مڃو ته پوءِ وواھ ۾ پاپ ڇو نه ٿا مڃو؟ پاپ
 نه پاپ نيوگ جي روڪڻ ۾ آهي. ڇو نه ايشور جي سرشتي نيم انڪول استري پرش جو
 سڀاڳو ۽ همدار روڪجي ٿي ٿورو سگهي، سواءِ وڻاڳهه وائن، پورن وڏوائن ۽ پوکين جي.
 ڇا؟ ڪرپ ڪيرائڻ واري پيانڪ ٻال هتيا ۽ وڌوا استرين ۽ وڏر پوڻن (وڻن) جي وڏاڻن
 کي پاپ نه سمجهو؟ ڇو نه جيستائين هو جوڀن اوستا ۾ آهن، تيستائين هن ۾ سستان آهن ۽
 ۽ ڪام جي چاهيا رکندڙن کي ڪنهن سرڪار يا برادريءَ جي نيم اٺوسار رڪاوٽ
 ڪري چوريءَ ڇڏي ڪڪرم ۽ پڇڙيون ڪندا رهندا آهن. انهيءَ ويچار ۽ ڪڪرم کي
 روڪڻ جي هڪڙي اها نيوگ رت آهي ته جيڪي اندرين کي وس ۾ رکي سگهن ۽ سي
 وواھ خواه نيوگ به نه ڪن نه نيوگ آهي، پر جي اهڙا ڪونه آهن، تن جو وواھ ۽ آيت ڪال
 اڻڻاڻ لاڳاريءَ جي حالت ۾ نيوگ اوس ٿيڻ گهرجي.

نموگه ۽ وواھ ۾ لاپ:- انڪري ويچار جو گهٽ ٿيڻ ۽ پريم پورو ڪ اٽم سستان ٿيڻ
 ڪري مڻن جو واڌارو ٿيڻ ممڪن آهي يعني ڪرپ هتيا بهه بند ٿي ويندي ۽ لڄ پرش

سان اُتر استرين ۽ وٽشائن وغيره نيج استرين سان اُتر پُرشن جي وڃار جا ڪڪرم، اُتر گهراڻن تي ڪلڪ ۽ وٽش چيدن ۽ استري پُرشن جا پاري دڪ ۽ گرپ هٽيائون وغيره ڪڪرم، وواه ۽ نيورگ دوارا دُور ٿين ٿا. لانگري نيورگ ڪرڻ گهرجي.

نيورگ سلسڪار:- پُرشن:- نيورگ ۾ ڪهڙي ڪهڙي ڳالهه ٿيڻ گهرجي؟
اُتر:- جيئن وواه ڪلهو ڪلايو [ٿيندو آهي]، تيئن نيورگ به ڪلهو ڪلايو [ٿيڻ گهرجي]. جيئن وواه پُرشن جي رائي ۽ گهوت ڪنوار جي مرضي سان ٿيندو آهي، تن نيورگ ۾ به ٿيڻ ڪهي يعني جڏهن استري پُرش جو نيورگ ٿيڻ وارو هجي، تڏهن پنهنجي ڪل جي پائين آڳيان پٿر ڪن نه آهن بڻي سمنان اُڏي ۽ لاء نيورگ ٿا ڪريون ۽ جڏهن نيورگ جو لهر پورو ٿيندو، تڏهن آسین مڀلاپ نه ڪنداسين ۽ جي انجي اُٻڙ هلياسين نه پاپي، جانيءَ ۽ راج جا ڏوهاري ٿينداسين. مهيني مهيني هڪ ڀيرو ڳرپادن جو ڪرم ڪنداسين ۽ گرپ ٿيڻ کانپوءِ هڪ ورهيه تائين جدا رهنداسين.

پُرشن:- نيورگ پنهنجي ورڻ ۾ ٿيڻ گهرجي يا بڻي ورڻ ۾ به؟
اُتر:- پنهنجي ورڻ ۾ يا پاڻ کان اُتر ورڻ جي پُرشن سان. يعني وٽش استريءَ جو وٽش، ڪتري خواهه پُرهڻ سان، ڪتراڻيءَ جو ڪتري خواهه پُرهڻ سان ۽ پُرهڻيءَ جو پُرهڻ سان نيورگ ٿي سگهي ٿو. اُنجو هيءَ ٿا هرج آهي نه ورنه پاڻ جهڙي يا اُتر ورڻ جو هٿل گهرجي ۽ نه پاڻ کان گهٽ ورڻ واري جو. استري پُرش جي بچڻ جو اهو پُرشن آهي نه ڌرم اُلوهار اُڻاڻ وٽڪ ريتيءَ سان وواه يا نيورگ دوارا سمنان اُٻڻ ٿئي!

پُرشن:- پُرشن کي نيورگ ڪرڻ جي ڪهڙي ضرورت آهي؟ ڇاڪاڻ ته هو به وواه ڪندو؟
اُتر:- مٿي لکي آيا آهيون ته دوجن (پُرهڻ، ڪتري ۽ وٽش) پُرشن ۽ استرين لاءِ هڪ ئي وواه ويد آدي شاسترن ۾ لکيل آهي، بهو پيرو نه ڪمار ۽ ڪماريءَ جو وواه ٿيڻ ۾ نٿو ۽ وڏو استريءَ سان ڪنوار پُرش جو ۽ ڪناريءَ ڪنيا سان وڏر [اُڻڻ] پُرش جو وواه. ٿيڻ ۾ اُنڀاءُ يعني اُڌرم آهي. جڏهن وڏو استريءَ سان [ڪنوارو] پُرش وواه ڪرڻ لڳو ڇاهي، تن ڪناري ڪنيا به وواه ٿيل ۽ استريءَ سان سماڻ ڪيل پُرش سان وواه ڪرڻ نه چاهيندي. جڏهن وواه ڪيل پُرش کي ڪابه ڪناري ڪنيا ۽ وڏو استريءَ کي ڪوبه ڪنوارو پُرش گرهڻ نه ڪندو، تڏهن پُرش ۽ استريءَ کي نيورگ جي گهرج ٿيندي ۽ ڌرم نه اهوئي آهي ته جهڙن سان ٿيڻ جو سنهڻ ٿيڻ گهرجي.

پُرشن:- پُرشن لاءِ پُرمات - پُرشن:- جيئن وواه لاءِ ويد وغيره شاسترن جا پُرمات آهن، تن نيورگ لاءِ پُرمات آهن يا نه؟

اُتر:- هن وشي ئي گهڻيءَ پُرمات آهن. ڏسو ۽ ٻڌو -

कुहस्त्रिदोषा कुह वस्तोरश्विना कुहाभिपित्वं करतः कुहोषतुः ॥

को वां शयुत्रा विधवेव देवरं मर्यं न योषा कृणुते सधस्थ आ ॥ २० ॥ सं० १० । सू० ४० । सं० २ ॥

उदीर्ष्व नार्यभिजीबळोकं गतासुमेतमुप शेष एहि । हस्तप्राभस्य दिविषोस्तवेदं पत्युर्जनित्वमभि सं वभूय ॥

२० सं० १० । सू० १५ । सं० ५ ॥

آرٽ:- هي (اشونا) استري پرشوا! جئن (دپورم وڌوڀو) ڏير کي وڌوا ۽ (پوشامرين) وواھت استري پنهنجي پتيءَ کي (سڌ سڻي) ساڳي اسٿان ۾ کٽ ٿي گڏ ٿي هر رات سٺان آڻهن ڪندي آهي، ٿڻ اوهين پئي استري پرش (ڪه سود دوشا) ڪٿي رات جو ۽ (ڪي وسٽه) ڪٿي ڏينهن جو رهيا هئا؟ (ڪهاڻي پتوم) ڪٿي پدارٿن جي پراپتي (ڪرڻه) ڪٿي هئي؟ ۽ (ڪهوشته) ڪهڙي سميه [۽] ڪٿي رهيا پيا هئا؟ (ڪروام شيترا) ٿوهانجي سمهڻ جو اسٿان ڪٿي آهي؟ خواه ڪير ۽ ڪهڙي ديش جا رهندڙ آهيو؟ ان مان هي سڌ ٿيو ته ديس ۽ پور ديس ۾ استري ۽ پرش سنگ ۾ ٿي رهن ۽ وواھت پتيءَ سمان مقرر پتيءَ کي گرھڻ ڪري وڌوا استري به سٺان آڻهن ڪري.

نموگ ڪنهن سان ڪجي:- پرشن:- جي ڪنهن جو نندو ڀاءُ هجي ٿي ته نه پوءِ وڌوا جو نموگ ڪنهن سان ٿئي؟

آٿر:- ”ديور“ سان پر ديور شيد جو آرٽ جيئن ٿوهين سمجهو ٿا سو نه آهي. ڏسو لڙڪٽ [آڏيا ۳ ڪنڊ ۱۵] ۾:-

देवरः कस्माद् द्वितीयो वर उच्यते ॥ निरुक्त (अ० ३ । ख० १५)

يعني:- ديور اٽڪي چٽو آهي، جو وڌوا جو ٻيو پتي ٿيندو آهي چاهي [سندس پتيءَ جو] نندو ڀاءُ يا وڏو ڀاءُ، آٿر سندس ڌوڙ وارو، يا سندس ڌوڙ کان اٽڪ ڌوڙ وارو هجي، جنهن سان نموگ ٿئي انجو نالو ديور آهي.

پئي منتر جو آرٽ:- هي (ناري) وڌوا! ٿون (ايتا گنا سر) هن مري ويل پتيءَ جو ويچار ڇڏي (شيشي) باقي پرشن مان (آپي جيو لوڪم) جيئري پئي پتيءَ کي (آپهي) پراپت ٿي ۽ (ادپرشو) هن ڳالهه جو ويچار ۽ لشچو رک ته جو (هست گراپسيه وڌ شوه) ٿو وڌوا جو ڌري ڀاڻي گرھڻ ڪوڙ (هت پڪڙڻ) ڌري مقرر پتيءَ جي سنهڻ لاءِ نموگ ٿيندو ته (ادم) اهو (جمنوم) جمر وٺندڙ ٻاڪ انهيءَ (پتيهه) پتيءَ جو ٿيندو ۽ جي ٿون پنهنجي لاءِ سٺان جي ڀاڄا ڪندن ته هيءَ سٺان (ٿو) تنهنجي ٿيندي. اهڙي لشچي واري (آپي سر بهوت) ٿي ۽ مقرر پرش به انهيءَ نيم جو پالن ڪري. وري ڏسو هيٺيون آٿروڀد جو (ڪانڊ ۱۴-۲-۱۸).

अदेवृध्यपतिवनी हैधि शिवा पशुध्यः सुयमा सुवर्चाः । प्रजावती वीरसुदेवुकामा स्योनेममन्ति गार्हपत्यं सपर्य ॥

अथर्व० १४ । २ । १८ ॥

ويد جو ٿيون پرماڻ:- (آپتي گهڻه ديو رکنه) پتيءَ ۽ ڏير کي ڏک نه ڏيڻ واري استري! ٿون (اه) هن گرھست آشرم ۾ (پشوپه) پشن جو (شوا) ڪلياڻ ڪوڙ واري (سپماهه) چڱيءَ پر ڌرم نيم ۾ هلڻ واري (سورچا) روڻ (وان) ۽ سرو شاستر وڌا يڪٽ (پرچاوتي) اٽڪ پشن پوئن آدي سمت (ويروسوه) سوروپر پشن جي چٽڻ واري (دورڪاما) ”ديور“ جي ڪامنا ڪوڙ ۽ (سپونا) سڪه ڏيڻ واري پتيءَ ۽ ديور کي (اڏي) پراپت ٿي (امر) هن (گارھپتير) گرھست سنهڻي (اگم) اگني هوٽر کي (سپرهه) سپون ڪندي ڪري.

منو سمرتيءَ جو پرمان :-

तामनेन विधानेन निजो विन्देत देवरः ॥ मनु० ६ । ६६ ॥

جيڪڏهن ”اڪشيت ٻولي“ [پرش سان ميلاپ نه ڪيل پر رڳو پڙهيل] استري وڌو آهي
پري نه سندس پتيءَ جو سڳو ننڍو ڀاءُ به ساڻس ٺهڻ ڪري سگهي ٿو.
پرشن :- هڪ استري يا هڪ پرش ڪيترا ٺهڻ ڪري سگهن ٿا ؟ اٿوا وواهه ڪيل ۽
ٺهڻ ڪندڙ پٽن جا ڪهڙا لاا آهن ؟

सोमः प्रथमो विविदे गन्धर्वो विविद उत्तरः । तृतीयो अग्निष्टे पतिस्तुरीयस्ते मनुष्यजाः ॥

४० मं० १० । सु० ८५ । मं० ४०

هي استري ! جو (ٽي) ٺهڻجو (پرتمه) پهرين وواهه ڪيل (پٽ) پتي ٺوڪي (وودي)
پراپت ٿئي ٿو، ٺهڻجو نالو (سوم) سڪمار آدي ڪن وارو هئڻ جي ڪري ”سوم“ جيڪو
ٻيو ٺهڻ ڏوارا (وودي) پراپت ٿئي ٿو، اهو (گندرو)، پهرين هڪ استريءَ سان سماڻ
ڪري ڇڪڻ ڪري ”گندرو جيڪو (ٽريمه اتره) ٻن کان پوءِ ٽيون پتي ٺهندو آهي،
اهو (اڪمه) ڪهڙي ڇهڻا رکڻ ڪري ”اڪمي“ نالي وارو ۽ جي (ٽي) ٺهڻجا (ٽريمه)
ڇوٽن کان وٺي يارهين تائين ٺهڻ ڏوارا پتي ٺهندا آهن، سي (مڻهيجا) ”مڻش“ نالي
سان سڏبا آهن.

اٿو :- (امام نوم اندر) منتر موجب يارهين پتيءَ تائين استري ٺهڻ ڪري سگهندي آهي.
ٽن پرش به يارهين استريءَ تائين ٺهڻ ڪري سگهندو آهي.

پرشن :- [هن منتر ۾ آمل] اڪادش - يارهون - هن شيدمان ڏهه پٽ ۽ يارهون پتيءَ
کي ڇوٽ ڳڻجي ؟

اٿو :- جيڪڏهن اهو اُرت ڪندا ته هيٺين ويد جي پرمائن جي ورڌ اُرت ٿيندو.
ڇاڪاڻ ته اوهانجي اُرت موجب ٻيو پتي به ٿئي سگهي.

विधवेव देवरम्

وڌو ڏور ڪي

देवरः कस्माद् द्वितीयो वर उच्यते ।

ڏور ڪري - پتي ڌر جو نالو

अदेवृद्धि

ڏور ڪي نه ٿيندڙ

गन्धर्वो विवद उत्तरः

گندرو پراپت ٿئي ٿو ٺهڻ کانپوءِ

سڙندو جا پرمان :-

देवराद्वा सपिण्डाद्वा स्त्रिया सम्यक् नियुक्तया । प्रजेप्सिताधिगन्तव्या सन्तानस्य परिश्रये ॥ १ ॥

व्येष्ठो यवीयसो भार्या यवीयान्वाप्रजस्त्रियम् । पतितौ भवतो गत्वा नियुक्तावप्यनापदि ॥ २ ॥

औरसः क्षेत्रजश्चैव ॥ ३ ॥

मनु० ६ । ५६ । ५८ । १५६ ॥

مٿي ڏنل ۽ ٻيا اهڙا شلوڪ مٿي مهاراج لکيا آهن. سڀني معنيٰ پتيءَ جي ڇهن پيڙهين ۾
پتيءَ جو ننڍو يا وڏو ڀاءُ يا ساڳيءَ جانيءَ واري پاڻ کان اتر جانيءَ واري پرش سان وڌو

هن منتر جو اُرت اڳي مٿي ڏنو ويو آهي.

استريء جو نيوڪ ٿيڻ گهرجي. بشرطيڪ اهو رٿو آها وڌو استري سمناس آهتيءَ جي لڇا وڪندڙ هجن. يا جڏهن ٻار ٻنھ نه هجي، تڏهن نيوڪ ٿئي. جيڪڏهن آيت ڪال ۾ اٿو جڏهن سمناس نه هجي ۽ سمناس جي لڇا هجي، تڏهن وڏي ڀاءُ جي وڌو استريءَ سان ننڍو ڀاءُ ۽ ننڍي ڀاءُ جي زال سان وڏي ڀاءُ جو نيوڪ ٿئي. پر سمناس پيدا ٿي چڪي، ان کان پوءِ جيڪڏهن نيوڪ ڪندڙ ڀاءُ ۾ مڃاڻ ڪن ته هو پٽ [ڀائي] سمجهيا وڃن. ارڻات هڪ نيوڪ ۾ ٻار جي ڳرپ رهڻ تائين نيوڪ جي حد آهي؛ انهيءَ کان پوءِ پوڄ نه ڪن. ۽ جيڪڏهن ٻنهي لاءِ نيوڪ ٿيل هجي ته چوئين ڳرپ تائين يا اڳ بيان ٿيل ريت موجب ڏهن سمناس تائين ٿي سگهي ٿو. تنهن کانپوءِ لمهڻا يا وشه واسنا جو موهه سمجهيو ويندو؛ ۽ جيڪڏهن وواهه ڪيل پتي پٽي نه ڏهين ڳرپ کان وڌيڪ سنگ ڪن ته ڪامي ۽ لنڊا جي جوڳ سمجهيا وڃن، يعني وواهه ۽ نيوڪ سمناس لاءِ ٿي ڪيو ويندو آهي، پسن والڪيان ڪام ڳرپتيءَ لاءِ نه.

نيوڪ پتيءَ جي جيتري به ٿيندو آهي - پرشن :- نيوڪ پتيءَ جي مٿي کانپوءِ ٿيندو آهي يا جيتري به؟
آڻو:- جيتري به ٿيندو آهي.

अन्यमिच्छन् सुभगे पतिं मत् ॥ १० ॥ सू० १० ॥

آڻو:- جڏهن پتيءَ ۾ سمناس پيدا ڪرڻ جي شڪتي نه هجي، تڏهن پنهنجي استريءَ کي آڳاٽا ڏئي ته هي سڀاڳ جي لڇا ڪرڻ واري استري! تون مون کان سواءِ ٻئي پتيءَ جي لڇا ڪر، ڇاڪاڻ ته هاڻي مون کان سمناس آڻڻ ڪانه ڪئي ويندي. تڏهن استري پتي سان نيوڪ ڪري سمناس آڻڻ ڪري. پر انهيءَ وواهه ڪيل پتيءَ مهاشبه جي شيوا ۾ سڌا لڳي وهي. اهڙيءَ طرح جڏهن استري به روڳن ۾ ڦاٿل هئڻ سبب سمناس پيدا نه ڪري سگهي، تڏهن پنهنجي پتيءَ کي آڳاٽا ڪري ته هي سوامي! اوهان مون مان ٻارن جي پيدا ٿيڻ جي آشا ڇڏي، ڪنهن ٻيءَ وڌو استريءَ سان نيوڪ ڪري سمناس آڻڻ ڪريو. جئن ڀانڊو و راجا جي استرين ڪنٽيءَ ۽ مادري آدي ڪيو ۽ جئن وياس مهاراج، چترالڪڏ ۽ وچتر وٽر نه جي مڙ کان پوءِ پنهنجي ڀائرن جي استرين سان نيوڪ ڪري [ڏسو سنڌي پاشا ۾ "مختصر مهاپاروت" مهراج ٽيچورام روچهرام شرما ڪرت] امڪا مان ڌرتراشٽر، الباکا مان ڀانڊو ۽ داسيءَ مان ودر پيدا ڪيا، اهڙا لائهاڻا به هن ڳالهه ۾ ڀرمات آهن.

प्रतो धर्मकार्यार्थं प्रतीक्ष्योऽष्टौ नरः समाः । विद्यार्थं षड् यशोर्थं वा कामार्थं त्रींस्तु वत्सरान् ॥ १ ॥

वन्ध्याष्टमेऽधिवेद्यादौ दशमे तु मृतप्रजाः । एकादशे स्त्रीजननी सद्यस्त्वप्रियवादिनी ॥ २ ॥ मनु० ६ । ७६ । ८१

گهڻن سالن تائين ٿوسي نيوڪ ڪري - ۱. جيڪڏهن وواهه ڪيل پتي ڏور لاءِ ڀرنديس ويو هجي ته پري ٿيل استري آف وڙهي، وڌا ۽ جس لاءِ ويو هجي ته ڇهه ۽ جي ڏن آدي ڪمائڻ لاءِ ويو هجي ته ٽن ورهين تائين راهه ڏسي پوءِ نيوڪ ڪري سمناس آڻڻ ڪري. جڏهن وواهه ڪيل پتي گهر موٽي، تڏهن نيوڪ واري پتيءَ جو واسطو ڇڏي ڏئي.

۲. اهڙيءَ ريت پرش لاءِ به نيم آهي نه جيڪڏهن استري سيد هجي (وواه کان پوءِ
آئين ورهيه ٿاين استريءَ کي گرپ نه رهي) نه آئين، سستان ٿي مري وڃي ۽ نه ڏهين،
جڏهن جڏهن ٿئي نه نياڻي ڄمي ۽ پٽ نه ٿئي نه يارهين ورهيه ٿاين ۽ جي ڪوڙو ڳالهائيندو
هجي نه يڪدم انهيءَ استريءَ کي ڇڏي، ٻيءَ استريءَ سان نيونگ ڪري سستان پيدا ڪري
سگهجي ٿي.

ٿن ٿي جي پرش ڏاڍو ڏک ڏيندو هجي نه استريءَ کي گهرجي ته ان کي ڇڏي ٻئي
پرش سان نيونگ ڪري سستان پيدا ڪري. انهيءَ وواه ٿيل پٽيءَ جي ملڪيت جو وارث
ان کي ڪري. هنن پرائمڻ ۽ دليلن موجب سوڻيمر وواه ۽ نيونگ دوارا پنهنجي پنهنجي
ڪل جي اُتئي ڪن. جتن ”اورس“ پٽ يعني وواه ٿيل پٽيءَ مان پيدا ٿيل ”پٽ“ اُٿي
ملڪيت جو وارث ٿيندو آهي ٿن ٿي ”ڪيتر“، يعني نيونگ مان پيدا ٿيل پٽ به مٿل پيءُ
جي ملڪيت جا وارث ٿيندا آهن. هاڻي هن جو استري ۽ پرش کي ڌيان رکڻ گهرجي
نه ويڙهه ۽ رج اُمله پدارت آهن. جيڪي هن ٻي بها و ستوهه کي پر ٺاريءَ، وڻشيا يا دشت
پرشن جي سنگ ۾ وڃائين ٿا، سي مهامورڪ آهن. ڇاڪاڻ ته هاري يا مالهي موروڪ هوندي
به پنهنجي ٻيءَ يا باغ کانسواءِ ٻئي هنڌ ٻج نه پوکيندا آهن. جڏهن رواجي ٻج ۽ موروڪ جو به
اهڙو دستور آهي ته پوءِ جيڪو سڀني ۾ سريعت منش جي شرع جي وٽ جي ٻج کي گنديءَ
ٻيءَ ۾ وجهي ٿو، سو مهامورڪ سڏبو آهي، ڇاڪاڻ ته اُٿو ڦل اُنکي ڪو نه ملندو آهي.
”आत्मा व जायते पुत्रः“

هي براهمن گولف جو وڃن آهي ته سستان پتا جو سرُڀ آهي.

پر پرشن جو سنگ مهاپاپ آهي - ڏسڻ لڙڪت جو وڃن.

अज्ञादङ्गात्सम्भवसि हृदयादधि जायसे । आत्मासि पुत्र मा मृयाः स जीव शरवः शतम् । निरुक्त ३ । ४ ॥

هي پترا! تون [شرع جي] اُنک اُنک مان پيدا ٿيل ويڙهه مان ۽ هردي مان پيدا ٿين
ٿو، انهيءَ ڪري تون منهنجي آتما آهين، مون کان اڳ نه مر پر سو ورهين ٿاين جيءُ.
جنهن مان اهڙن اهڙن مهائمان ۽ دشمن جا شرع پيدا ٿين ٿا، انهيءَ [ويڙهه] کي وڻشائين
آدي گندين زمين ۾ پوکڻ يا گندو ٻج چڱيءَ ٻيءَ ۾ پوکائڻ مهاپاپ جو ڪم آهي.

وواه ڪرڻ مان لاپ - پرشن - وواه جو ڪجي؟ ڇاڪاڻ ته انهيءَ ڪري

استرين ۽ پرشن کي ٻڌڻ ۾ پئجي ڏاڍو تنگ ٿيو ۽ ڏک پوکيو پوي ٿو، انهيءَ ڪري
پرشن جنهن سان پرش هجي، نيسين هو پاڻ ۾ گڏجي رهن، جڏهن پريم گهٽجي
وڃي، تڏهن هڪ ٻئي کي ڇڏي ڏين.

آٿو - هي نه پس ۽ پکين جو وهندڙ آهي، منهن جو نه. جيڪڏهن ماڻهن ۾ وواه جو
نيم نه هجي ته گرهست آشرم جا سڀ ڇڱا ڇڱا وهندڙ لاس ٿي وڃن. پر جيڪر ڪوئي

ڇڱا پرش وڻشائين جو سنگ ڪن يا ڇڱن گهرن جون استريون پر پرش سان لاڳاپو
وڪن، اهو مهاپاپ آهي.

ڪنهنجي سڀوا به نه ڪري. ڏاڍو ويچار وڌي، سڀ روڳي ليل ۽ گهٽ آهوءَ وارا ٿي جلد جلد مري ويندا. ڪوئي ڪنهن کان پڇو ۽ لڄ به نه ڪندو. بڏاڀي ۾ ڪوئي ڪنهنجي سنڀال به نه ڪندو ۽ گهڻي ويچار ٿيڻ ڪري لوڪ بيمار ۽ بل هيٺ ٿيندا ۽ ڪنهن جا ڪٽنب ناس ٿي ويندا. ڪوئي ڪنهنجي مالڪيت جو مالڪ ۽ وارث به نه ٿي سگهندو ۽ ڪنهنجو ڪنهن شيءِ تي گهڻي وقت تائين اڌ ڪار رهندو. انهن اوڻاڻن کي هٽائڻ لاءِ وواه جو هٿ هر اوسٽا ۾ ضروري آهي.

پوشن:- جڏهن رڳو هڪڙو وواه ٿي سگهندو يعني هڪ پرش کي هڪ ئي لاستري ۽ هڪ زال لاءِ هڪ مڙس ٿي سگهندو، تڏهن لاستري گرپ سان يا سدا روڳ ٿي پوي، يا مڙس لنبڙ بيماريءَ ۾ قاسمي پوي ۽ ٻنهي جي حوالي هجي ۽ رهي نه سگهن ته پوءِ ڇا ڪن؟
 آٿر:- انهيءَ جو جواب ٿورو واري وشتم ۾ ڏيئي چڪا آهيون. گرپ وٺي لاستريءَ سان هڪ ورهيه مهل نه ڪرڻ جي وقت پرش ۽ مڙس جي لنبڙ بيماريءَ جي وقت زال نه رهي سگهي ته ڪنهن سان ٿورو ڪري انجي لاءِ سنتان پيدا ڪري سگهن ٿا. پر وٽسائين جو سنگهه ۽ ويچار ڪڏهن نه ڪن.

جيترو ٿي سگهي، اوترو اڀراپت بدارت جي لڇا، اڀراپت ڪيل جي رکشا، رکيا ڪيل جو واڌارو ۽ وڌيل ڌن کي ديش جي پلائيءَ ۾ لڳائڻ گهرجي.

سڀني وهنوارن کي، يعني مٿي بيان ڪيل پنهنجي پنهنجي ورڇ آشرم جي ڌرم کي ڏاڍي آساهه سان، پتن سان، ٿن، من، ڌن سان، سدا پٺن جي ڀلي لاءِ ڪندا رهن. پنهنجي مالا، پٽا، سس، سهري جي آئينت سڀوا ڪن. مٿرن، پاڙيسرين، راجا، ودوانن، وڻجن، ستپورشن سان پريم رکڻ ۽ جيڪي دشت اڌرمي هجن، انهن سان نه ورتڻ، يعني ساڻن وٺڻ وروڌ نه رکڻ، پر کين سڌارڻ جو پتن ڪن. جيترو پڇڻ پنهنجيءَ سنتان کي پريم سان وڌيا ۽ سکيا ڏيڻ ۾ ڌن آدي خرچ ڪري کين پورو ودوان ۽ سندس سڳيوانن بڻائڻ ۽ ڌرم تي هلي مڪتي هٿ ڪرڻ جو به پتن ڪن، جنهنجي دواران پرماتند پائين. هيٺين ههڙن شلوڪن کي نه مڃڻ گهرجي.

पतितोपि द्विजः भ्रष्टो न च शूद्रो जितेन्द्रियः । निर्दुग्धा चापि गौः पूज्या न च दुग्धवती खरी ॥ १ ॥
 अश्वालम्भं गवालम्भं संन्यासं पलपैत्रिकम् । देवरात्रि सुतोत्पत्ति कलौ पञ्च विवर्जयेत् ॥ २ ॥
 नष्टे मृते प्रव्रजिते क्लीवे च पतिते पतौ । पञ्चस्वापत्सु नारीणां पतिरन्यो विधीयते ॥ ३ ॥

[پاڻي دؤج به چڱو آهي، شودر ڪٿي به چڱو نه آهي. گهو چاهي ڪير نه ڏئي ته به پوڄا جي پوڳهه آهي، پر ڪير ڏيڻ واري گڏهه نه پوڄجي. ڪلچڪه ۾ هي پنڊ ڳالههون نه ڪرڻ گهرجن:- گهوڙي کي ماري پکي ڪرڻ، گهو کي ماري هوم ڪرڻ، سنڀاس وٺڻ، شراڻ ۾ مالنس جو پنڊ ڏيڻ ۽ دٻور مان سنتان پيدا ڪرڻ. پتي جي ڪم ٿي وڃي، مري پوي، سنڀاس ۾ پرويش ڪري، نامرد يا پٽت [ڌرم بدلائڻ يا برادريءَ کان ڳالههون لاڙ وڃي] ٿي ته انهن پنڊن اڀرائڻ جي وقت ۾ ناري پيو پتي ڪري سگهي ٿي.

چڏي منوسر ئي رڳو ويدن جي اٽڪول آهي. ٻي ڪا به سمر ئي نه آهي. اهڙو ٻين
بناوئي ڪتابن جو به حال ڄاڻو.

گرهست اتم آشرم آهي:- پرشن:- گرهست آشرم سڀني ۾ وڏو آهي يا سڀني ۾ ننڍو؟
آتر:- پنهنجي ذم ڀالڻ ۾ سڀ وڏا آهن، پر:-

यथा नदीनदाः सर्वे सागरे यान्ति संस्थितिम् । तथैवाश्रमिणः सर्वे गृहस्थे यान्ति संस्थितिम् ॥ १ ॥

منو ۶ | ۴۰ ॥

यथा वायुं समाश्रित्य वर्तन्ते सर्वजन्तवः । तथा गृहस्थमाश्रित्य वर्तन्ते सर्व आश्रमाः ॥ २ ॥

यस्मात्प्रयोष्याश्रमिणो दानेनानेन चान्वहम् । गृहस्थेनैव धार्यन्ते तस्माज्ज्येष्ठाश्रमो गृही ॥ ३ ॥

स संधार्यः प्रयत्नेन स्वर्गमश्नुयमिच्छता । सुखं चेहेच्छता नित्यं योऽधार्यो दुर्बलेन्द्रियैः ॥ ४ ॥ منو ۳ | ۷۷-۷۸

ارٽ:- جهڙيءَ ريت ننڍيون ۽ وڏا درياھ ٻيٽن ۾ گهٽن ۾ وهندا رهندا آهن، جيستائين سمنڊ
۾ لٽا اچي پون، تهڙيءَ ريت گرهست جي آسري سڀ آشرم قائم رهندا آهن. بنا هن آشرم
جي ڪو به ڪم پار نٿو پوي.

ڇاڪاڻ جو برهمڇارين، والهرستن ۽ سنياسين لهن ٽنهي آشرمن جي لوڪن کي دان ۽
اٺ وغيره ڏيئي گرهستي پالين ٿا، انهيءَ ڪري گرهست اتم آشرم آهي ۽ سڀني وهنوارن
جو مٺل اڌار آهي. تنهن ڪري جو سنسارڪ سک ۽ موڪش جي لڳا ڪندڙ هجي، سو پٽن
ڪري گرهستي ٿئي، اهو گرهست آشرم جنهن ۾ نستا، نل ۽ ڊچندڙ ماڻهو پير لڳا پائي
سگهن، ان کي چڱيءَ پرڪار ڌارڻ ڪري. انهيءَ ڪري جيڪو به سنسار ۾ وهنوار آهي،
انهيءَ جو سهارو گرهست آهي. گرهست نه هجي ته ستنان ئي پيدا نه ٿئي. پوءِ برهمڇاري،
والهرستي ۽ سنياسي ڪٿان ايندا؟ ۽ جيڪو گرهست جي لنڊا ڪندو آهي، سو ئي لنڊا جي
پوک ٿيندو آهي، جو انجي ساراه ڪري ٿو، تنهن جي ساراهه جڳ ڪري ٿو. پر گرهست
آشرم ۾ ٿڌهن ئي سک ٿيندو، جڏهن استري ۽ پٽن ٻئي پاڻ ۾ پريت سان پوئل هوندا،
ٻئي پٽن هوندا، ودوان ۽ پرشارئي هوندا ۽ هر پرڪار جي وهنوار کي ڄاڻندا هوندا. انهيءَ
ڪري گرهست آشرم جي سک جو مکيه ڪارڻ برهمچريه ۽ اڳ بيان ڪيل سومڙور وواهه آهي.
هيءُ سمارتن، وواهه ۽ گرهست آشرم بابت سکيا ٿوري ۾ لکي ويئي آهي. هن کان
پوءِ والهرست ۽ سنياس بابت لکيو ويندو.

شريمد سوامي ديانند سرسوتيءَ جو رڇيل سندر پاشا سان سينگاريل ستيارت پرڪاش جو
چوئون سملاس گرهست آشرم جي سنڀل ۾ پورو ٿيو.

❖ پاراشر ڪشت جا پنج لير ڏيکاريا آهن، جتي ٻئي وواهه جي موڪل ڏئي اٿس. پر
سوامي جن جو چوڻ آهي ته پنجن کان وڌيڪ حالتون به آهن. جهڙوڪ ٻئيءَ جو روپي ٿيڻ ۽
پاڻ ۾ لڙائي ٿيڻ آهي به تڪليفن جون حالتون آهن ۽ پاراشر جي پنجن حالتن کان ٻاهر آهن.
(الوادڪ)

چوٿين سمناس تي ٿيڻيون

هي سمناس گرهست آشرم بنسبت آهي. گرهست ۾ ٿي سمناس جا ڪل وهندوار هلائين ٿا. ٽيهنڪري سمناس جي وهندوار جا سڀ منزل سڌانت، جهڙوڪ وواه ڪرڻ، گرهست ڪرڻ، جات پات جو بنڌن رکڻ، يگي، شراڻ ٽرپڻ وغيره ڪرڻ هن سمناس جي اندر ئي ورتن ٿيل آهن. انهيءَ ڪري هن سمناس تي ٿيڻيون به ڏکيون ۽ گهڻيون ٿينديون. پاڪن جي سهوليت لاءِ آهي ٿيڻيون ٽن حصن ۾ ورهايون ويون آهن. پهرينون آهي آهن، ٻيون سڌانتن سان سنئون سڌو لاڳاپو آهي، ٻيون آهي ٻين پرمائن سان واسطو آهي ۽ ٽيون آهي جي شلوڪن ۽ منترن جي ارت نسبت آهن.

۱. سڌانتن جا سوال وواه بابت

گرهست وواه سان شروع ٿئي ٿو. وواه جي سمناس ۾ هت ڇهن ڳالهين تي روشني وجهجي ٿي :-
(۱) ڪهڙي اوسٿا ۾ وواه ڪجي؟ (۲) پري پري وواه ڇو ڪجن؟ (۳) ڪهڙن ڪنهن سان وواه نه ڪجي؟ (۴) سونهن ريت لڪ آهي يا نه؟ (۵) ٻيو وواه ڪهڙيءَ حالت ۾ ڪرڻ گهرجي؟ (۶) اٺن پرڪارن جا وواه.

(۱) ڪهڙيءَ اوسٿا ۾ وواه ڪجي :- مهرشي ڏيانند ڏيکاريو آهي ته گهٽ ۾ گهٽ ۲۴ ورهين جو ڇوڪر ۽ ۱۶ ورهين جي ڇوڪري وواه ڪن ۽ وڏ ۾ وڏ ۲۴ ورهين جي ڪنيا ۽ ۴۸ ورهين جو جوان وواه ڪن. تنهن کانسواءِ رشي ڏيانند ۳۶، ۴۴، ۵۴، ۶۴، ۷۴، ۸۴، ۹۴، ۱۰۴، ۱۱۴، ۱۲۴، ۱۳۴، ۱۴۴، ۱۵۴، ۱۶۴، ۱۷۴، ۱۸۴، ۱۹۴، ۲۰۴، ۲۱۴، ۲۲۴، ۲۳۴، ۲۴۴، ۲۵۴، ۲۶۴، ۲۷۴، ۲۸۴، ۲۹۴، ۳۰۴، ۳۱۴، ۳۲۴، ۳۳۴، ۳۴۴، ۳۵۴، ۳۶۴، ۳۷۴، ۳۸۴، ۳۹۴، ۴۰۴، ۴۱۴، ۴۲۴، ۴۳۴، ۴۴۴، ۴۵۴، ۴۶۴، ۴۷۴، ۴۸۴، ۴۹۴، ۵۰۴، ۵۱۴، ۵۲۴، ۵۳۴، ۵۴۴، ۵۵۴، ۵۶۴، ۵۷۴، ۵۸۴، ۵۹۴، ۶۰۴، ۶۱۴، ۶۲۴، ۶۳۴، ۶۴۴، ۶۵۴، ۶۶۴، ۶۷۴، ۶۸۴، ۶۹۴، ۷۰۴، ۷۱۴، ۷۲۴، ۷۳۴، ۷۴۴، ۷۵۴، ۷۶۴، ۷۷۴، ۷۸۴، ۷۹۴، ۸۰۴، ۸۱۴، ۸۲۴، ۸۳۴، ۸۴۴، ۸۵۴، ۸۶۴، ۸۷۴، ۸۸۴، ۸۹۴، ۹۰۴، ۹۱۴، ۹۲۴، ۹۳۴، ۹۴۴، ۹۵۴، ۹۶۴، ۹۷۴، ۹۸۴، ۹۹۴، ۱۰۰۴، ۱۰۱۴، ۱۰۲۴، ۱۰۳۴، ۱۰۴۴، ۱۰۵۴، ۱۰۶۴، ۱۰۷۴، ۱۰۸۴، ۱۰۹۴، ۱۱۰۴، ۱۱۱۴، ۱۱۲۴، ۱۱۳۴، ۱۱۴۴، ۱۱۵۴، ۱۱۶۴، ۱۱۷۴، ۱۱۸۴، ۱۱۹۴، ۱۲۰۴، ۱۲۱۴، ۱۲۲۴، ۱۲۳۴، ۱۲۴۴، ۱۲۵۴، ۱۲۶۴، ۱۲۷۴، ۱۲۸۴، ۱۲۹۴، ۱۳۰۴، ۱۳۱۴، ۱۳۲۴، ۱۳۳۴، ۱۳۴۴، ۱۳۵۴، ۱۳۶۴، ۱۳۷۴، ۱۳۸۴، ۱۳۹۴، ۱۴۰۴، ۱۴۱۴، ۱۴۲۴، ۱۴۳۴، ۱۴۴۴، ۱۴۵۴، ۱۴۶۴، ۱۴۷۴، ۱۴۸۴، ۱۴۹۴، ۱۵۰۴، ۱۵۱۴، ۱۵۲۴، ۱۵۳۴، ۱۵۴۴، ۱۵۵۴، ۱۵۶۴، ۱۵۷۴، ۱۵۸۴، ۱۵۹۴، ۱۶۰۴، ۱۶۱۴، ۱۶۲۴، ۱۶۳۴، ۱۶۴۴، ۱۶۵۴، ۱۶۶۴، ۱۶۷۴، ۱۶۸۴، ۱۶۹۴، ۱۷۰۴، ۱۷۱۴، ۱۷۲۴، ۱۷۳۴، ۱۷۴۴، ۱۷۵۴، ۱۷۶۴، ۱۷۷۴، ۱۷۸۴، ۱۷۹۴، ۱۸۰۴، ۱۸۱۴، ۱۸۲۴، ۱۸۳۴، ۱۸۴۴، ۱۸۵۴، ۱۸۶۴، ۱۸۷۴، ۱۸۸۴، ۱۸۹۴، ۱۹۰۴، ۱۹۱۴، ۱۹۲۴، ۱۹۳۴، ۱۹۴۴، ۱۹۵۴، ۱۹۶۴، ۱۹۷۴، ۱۹۸۴، ۱۹۹۴، ۲۰۰۴، ۲۰۱۴، ۲۰۲۴، ۲۰۳۴، ۲۰۴۴، ۲۰۵۴، ۲۰۶۴، ۲۰۷۴، ۲۰۸۴، ۲۰۹۴، ۲۱۰۴، ۲۱۱۴، ۲۱۲۴، ۲۱۳۴، ۲۱۴۴، ۲۱۵۴، ۲۱۶۴، ۲۱۷۴، ۲۱۸۴، ۲۱۹۴، ۲۲۰۴، ۲۲۱۴، ۲۲۲۴، ۲۲۳۴، ۲۲۴۴، ۲۲۵۴، ۲۲۶۴، ۲۲۷۴، ۲۲۸۴، ۲۲۹۴، ۲۳۰۴، ۲۳۱۴، ۲۳۲۴، ۲۳۳۴، ۲۳۴۴، ۲۳۵۴، ۲۳۶۴، ۲۳۷۴، ۲۳۸۴، ۲۳۹۴، ۲۴۰۴، ۲۴۱۴، ۲۴۲۴، ۲۴۳۴، ۲۴۴۴، ۲۴۵۴، ۲۴۶۴، ۲۴۷۴، ۲۴۸۴، ۲۴۹۴، ۲۵۰۴، ۲۵۱۴، ۲۵۲۴، ۲۵۳۴، ۲۵۴۴، ۲۵۵۴، ۲۵۶۴، ۲۵۷۴، ۲۵۸۴، ۲۵۹۴، ۲۶۰۴، ۲۶۱۴، ۲۶۲۴، ۲۶۳۴، ۲۶۴۴، ۲۶۵۴، ۲۶۶۴، ۲۶۷۴، ۲۶۸۴، ۲۶۹۴، ۲۷۰۴، ۲۷۱۴، ۲۷۲۴، ۲۷۳۴، ۲۷۴۴، ۲۷۵۴، ۲۷۶۴، ۲۷۷۴، ۲۷۸۴، ۲۷۹۴، ۲۸۰۴، ۲۸۱۴، ۲۸۲۴، ۲۸۳۴، ۲۸۴۴، ۲۸۵۴، ۲۸۶۴، ۲۸۷۴، ۲۸۸۴، ۲۸۹۴، ۲۹۰۴، ۲۹۱۴، ۲۹۲۴، ۲۹۳۴، ۲۹۴۴، ۲۹۵۴، ۲۹۶۴، ۲۹۷۴، ۲۹۸۴، ۲۹۹۴، ۳۰۰۴، ۳۰۱۴، ۳۰۲۴، ۳۰۳۴، ۳۰۴۴، ۳۰۵۴، ۳۰۶۴، ۳۰۷۴، ۳۰۸۴، ۳۰۹۴، ۳۱۰۴، ۳۱۱۴، ۳۱۲۴، ۳۱۳۴، ۳۱۴۴، ۳۱۵۴، ۳۱۶۴، ۳۱۷۴، ۳۱۸۴، ۳۱۹۴، ۳۲۰۴، ۳۲۱۴، ۳۲۲۴، ۳۲۳۴، ۳۲۴۴، ۳۲۵۴، ۳۲۶۴، ۳۲۷۴، ۳۲۸۴، ۳۲۹۴، ۳۳۰۴، ۳۳۱۴، ۳۳۲۴، ۳۳۳۴، ۳۳۴۴، ۳۳۵۴، ۳۳۶۴، ۳۳۷۴، ۳۳۸۴، ۳۳۹۴، ۳۴۰۴، ۳۴۱۴، ۳۴۲۴، ۳۴۳۴، ۳۴۴۴، ۳۴۵۴، ۳۴۶۴، ۳۴۷۴، ۳۴۸۴، ۳۴۹۴، ۳۵۰۴، ۳۵۱۴، ۳۵۲۴، ۳۵۳۴، ۳۵۴۴، ۳۵۵۴، ۳۵۶۴، ۳۵۷۴، ۳۵۸۴، ۳۵۹۴، ۳۶۰۴، ۳۶۱۴، ۳۶۲۴، ۳۶۳۴، ۳۶۴۴، ۳۶۵۴، ۳۶۶۴، ۳۶۷۴، ۳۶۸۴، ۳۶۹۴، ۳۷۰۴، ۳۷۱۴، ۳۷۲۴، ۳۷۳۴، ۳۷۴۴، ۳۷۵۴، ۳۷۶۴، ۳۷۷۴، ۳۷۸۴، ۳۷۹۴، ۳۸۰۴، ۳۸۱۴، ۳۸۲۴، ۳۸۳۴، ۳۸۴۴، ۳۸۵۴، ۳۸۶۴، ۳۸۷۴، ۳۸۸۴، ۳۸۹۴، ۳۹۰۴، ۳۹۱۴، ۳۹۲۴، ۳۹۳۴، ۳۹۴۴، ۳۹۵۴، ۳۹۶۴، ۳۹۷۴، ۳۹۸۴، ۳۹۹۴، ۴۰۰۴، ۴۰۱۴، ۴۰۲۴، ۴۰۳۴، ۴۰۴۴، ۴۰۵۴، ۴۰۶۴، ۴۰۷۴، ۴۰۸۴، ۴۰۹۴، ۴۱۰۴، ۴۱۱۴، ۴۱۲۴، ۴۱۳۴، ۴۱۴۴، ۴۱۵۴، ۴۱۶۴، ۴۱۷۴، ۴۱۸۴، ۴۱۹۴، ۴۲۰۴، ۴۲۱۴، ۴۲۲۴، ۴۲۳۴، ۴۲۴۴، ۴۲۵۴، ۴۲۶۴، ۴۲۷۴، ۴۲۸۴، ۴۲۹۴، ۴۳۰۴، ۴۳۱۴، ۴۳۲۴، ۴۳۳۴، ۴۳۴۴، ۴۳۵۴، ۴۳۶۴، ۴۳۷۴، ۴۳۸۴، ۴۳۹۴، ۴۴۰۴، ۴۴۱۴، ۴۴۲۴، ۴۴۳۴، ۴۴۴۴، ۴۴۵۴، ۴۴۶۴، ۴۴۷۴، ۴۴۸۴، ۴۴۹۴، ۴۵۰۴، ۴۵۱۴، ۴۵۲۴، ۴۵۳۴، ۴۵۴۴، ۴۵۵۴، ۴۵۶۴، ۴۵۷۴، ۴۵۸۴، ۴۵۹۴، ۴۶۰۴، ۴۶۱۴، ۴۶۲۴، ۴۶۳۴، ۴۶۴۴، ۴۶۵۴، ۴۶۶۴، ۴۶۷۴، ۴۶۸۴، ۴۶۹۴، ۴۷۰۴، ۴۷۱۴، ۴۷۲۴، ۴۷۳۴، ۴۷۴۴، ۴۷۵۴، ۴۷۶۴، ۴۷۷۴، ۴۷۸۴، ۴۷۹۴، ۴۸۰۴، ۴۸۱۴، ۴۸۲۴، ۴۸۳۴، ۴۸۴۴، ۴۸۵۴، ۴۸۶۴، ۴۸۷۴، ۴۸۸۴، ۴۸۹۴، ۴۹۰۴، ۴۹۱۴، ۴۹۲۴، ۴۹۳۴، ۴۹۴۴، ۴۹۵۴، ۴۹۶۴، ۴۹۷۴، ۴۹۸۴، ۴۹۹۴، ۵۰۰۴، ۵۰۱۴، ۵۰۲۴، ۵۰۳۴، ۵۰۴۴، ۵۰۵۴، ۵۰۶۴، ۵۰۷۴، ۵۰۸۴، ۵۰۹۴، ۵۱۰۴، ۵۱۱۴، ۵۱۲۴، ۵۱۳۴، ۵۱۴۴، ۵۱۵۴، ۵۱۶۴، ۵۱۷۴، ۵۱۸۴، ۵۱۹۴، ۵۲۰۴، ۵۲۱۴، ۵۲۲۴، ۵۲۳۴، ۵۲۴۴، ۵۲۵۴، ۵۲۶۴، ۵۲۷۴، ۵۲۸۴، ۵۲۹۴، ۵۳۰۴، ۵۳۱۴، ۵۳۲۴، ۵۳۳۴، ۵۳۴۴، ۵۳۵۴، ۵۳۶۴، ۵۳۷۴، ۵۳۸۴، ۵۳۹۴، ۵۴۰۴، ۵۴۱۴، ۵۴۲۴، ۵۴۳۴، ۵۴۴۴، ۵۴۵۴، ۵۴۶۴، ۵۴۷۴، ۵۴۸۴، ۵۴۹۴، ۵۵۰۴، ۵۵۱۴، ۵۵۲۴، ۵۵۳۴، ۵۵۴۴، ۵۵۵۴، ۵۵۶۴، ۵۵۷۴، ۵۵۸۴، ۵۵۹۴، ۵۶۰۴، ۵۶۱۴، ۵۶۲۴، ۵۶۳۴، ۵۶۴۴، ۵۶۵۴، ۵۶۶۴، ۵۶۷۴، ۵۶۸۴، ۵۶۹۴، ۵۷۰۴، ۵۷۱۴، ۵۷۲۴، ۵۷۳۴، ۵۷۴۴، ۵۷۵۴، ۵۷۶۴، ۵۷۷۴، ۵۷۸۴، ۵۷۹۴، ۵۸۰۴، ۵۸۱۴، ۵۸۲۴، ۵۸۳۴، ۵۸۴۴، ۵۸۵۴، ۵۸۶۴، ۵۸۷۴، ۵۸۸۴، ۵۸۹۴، ۵۹۰۴، ۵۹۱۴، ۵۹۲۴، ۵۹۳۴، ۵۹۴۴، ۵۹۵۴، ۵۹۶۴، ۵۹۷۴، ۵۹۸۴، ۵۹۹۴، ۶۰۰۴، ۶۰۱۴، ۶۰۲۴، ۶۰۳۴، ۶۰۴۴، ۶۰۵۴، ۶۰۶۴، ۶۰۷۴، ۶۰۸۴، ۶۰۹۴، ۶۱۰۴، ۶۱۱۴، ۶۱۲۴، ۶۱۳۴، ۶۱۴۴، ۶۱۵۴، ۶۱۶۴، ۶۱۷۴، ۶۱۸۴، ۶۱۹۴، ۶۲۰۴، ۶۲۱۴، ۶۲۲۴، ۶۲۳۴، ۶۲۴۴، ۶۲۵۴، ۶۲۶۴، ۶۲۷۴، ۶۲۸۴، ۶۲۹۴، ۶۳۰۴، ۶۳۱۴، ۶۳۲۴، ۶۳۳۴، ۶۳۴۴، ۶۳۵۴، ۶۳۶۴، ۶۳۷۴، ۶۳۸۴، ۶۳۹۴، ۶۴۰۴، ۶۴۱۴، ۶۴۲۴، ۶۴۳۴، ۶۴۴۴، ۶۴۵۴، ۶۴۶۴، ۶۴۷۴، ۶۴۸۴، ۶۴۹۴، ۶۵۰۴، ۶۵۱۴، ۶۵۲۴، ۶۵۳۴، ۶۵۴۴، ۶۵۵۴، ۶۵۶۴، ۶۵۷۴، ۶۵۸۴، ۶۵۹۴، ۶۶۰۴، ۶۶۱۴، ۶۶۲۴، ۶۶۳۴، ۶۶۴۴، ۶۶۵۴، ۶۶۶۴، ۶۶۷۴، ۶۶۸۴، ۶۶۹۴، ۶۷۰۴، ۶۷۱۴، ۶۷۲۴، ۶۷۳۴، ۶۷۴۴، ۶۷۵۴، ۶۷۶۴، ۶۷۷۴، ۶۷۸۴، ۶۷۹۴، ۶۸۰۴، ۶۸۱۴، ۶۸۲۴، ۶۸۳۴، ۶۸۴۴، ۶۸۵۴، ۶۸۶۴، ۶۸۷۴، ۶۸۸۴، ۶۸۹۴، ۶۹۰۴، ۶۹۱۴، ۶۹۲۴، ۶۹۳۴، ۶۹۴۴، ۶۹۵۴، ۶۹۶۴، ۶۹۷۴، ۶۹۸۴، ۶۹۹۴، ۷۰۰۴، ۷۰۱۴، ۷۰۲۴، ۷۰۳۴، ۷۰۴۴، ۷۰۵۴، ۷۰۶۴، ۷۰۷۴، ۷۰۸۴، ۷۰۹۴، ۷۱۰۴، ۷۱۱۴، ۷۱۲۴، ۷۱۳۴، ۷۱۴۴، ۷۱۵۴، ۷۱۶۴، ۷۱۷۴، ۷۱۸۴، ۷۱۹۴، ۷۲۰۴، ۷۲۱۴، ۷۲۲۴، ۷۲۳۴، ۷۲۴۴، ۷۲۵۴، ۷۲۶۴، ۷۲۷۴، ۷۲۸۴، ۷۲۹۴، ۷۳۰۴، ۷۳۱۴، ۷۳۲۴، ۷۳۳۴، ۷۳۴۴، ۷۳۵۴، ۷۳۶۴، ۷۳۷۴، ۷۳۸۴، ۷۳۹۴، ۷۴۰۴، ۷۴۱۴، ۷۴۲۴، ۷۴۳۴، ۷۴۴۴، ۷۴۵۴، ۷۴۶۴، ۷۴۷۴، ۷۴۸۴، ۷۴۹۴، ۷۵۰۴، ۷۵۱۴، ۷۵۲۴، ۷۵۳۴، ۷۵۴۴، ۷۵۵۴، ۷۵۶۴، ۷۵۷۴، ۷۵۸۴، ۷۵۹۴، ۷۶۰۴، ۷۶۱۴، ۷۶۲۴، ۷۶۳۴، ۷۶۴۴، ۷۶۵۴، ۷۶۶۴، ۷۶۷۴، ۷۶۸۴، ۷۶۹۴، ۷۷۰۴، ۷۷۱۴، ۷۷۲۴، ۷۷۳۴، ۷۷۴۴، ۷۷۵۴، ۷۷۶۴، ۷۷۷۴، ۷۷۸۴، ۷۷۹۴، ۷۸۰۴، ۷۸۱۴، ۷۸۲۴، ۷۸۳۴، ۷۸۴۴، ۷۸۵۴، ۷۸۶۴، ۷۸۷۴، ۷۸۸۴، ۷۸۹۴، ۷۹۰۴، ۷۹۱۴، ۷۹۲۴، ۷۹۳۴، ۷۹۴۴، ۷۹۵۴، ۷۹۶۴، ۷۹۷۴، ۷۹۸۴، ۷۹۹۴، ۸۰۰۴، ۸۰۱۴، ۸۰۲۴، ۸۰۳۴، ۸۰۴۴، ۸۰۵۴، ۸۰۶۴، ۸۰۷۴، ۸۰۸۴، ۸۰۹۴، ۸۱۰۴، ۸۱۱۴، ۸۱۲۴، ۸۱۳۴، ۸۱۴۴، ۸۱۵۴، ۸۱۶۴، ۸۱۷۴، ۸۱۸۴، ۸۱۹۴، ۸۲۰۴، ۸۲۱۴، ۸۲۲۴، ۸۲۳۴، ۸۲۴۴، ۸۲۵۴، ۸۲۶۴، ۸۲۷۴، ۸۲۸۴، ۸۲۹۴، ۸۳۰۴، ۸۳۱۴، ۸۳۲۴، ۸۳۳۴، ۸۳۴۴، ۸۳۵۴، ۸۳۶۴، ۸۳۷۴، ۸۳۸۴، ۸۳۹۴، ۸۴۰۴، ۸۴۱۴، ۸۴۲۴، ۸۴۳۴، ۸۴۴۴، ۸۴۵۴، ۸۴۶۴، ۸۴۷۴، ۸۴۸۴، ۸۴۹۴، ۸۵۰۴، ۸۵۱۴، ۸۵۲۴، ۸۵۳۴، ۸۵۴۴، ۸۵۵۴، ۸۵۶۴، ۸۵۷۴، ۸۵۸۴، ۸۵۹۴، ۸۶۰۴، ۸۶۱۴، ۸۶۲۴، ۸۶۳۴، ۸۶۴۴، ۸۶۵۴، ۸۶۶۴، ۸۶۷۴، ۸۶۸۴، ۸۶۹۴، ۸۷۰۴، ۸۷۱۴، ۸۷۲۴، ۸۷۳۴، ۸۷۴۴، ۸۷۵۴، ۸۷۶۴، ۸۷۷۴، ۸۷۸۴، ۸۷۹۴، ۸۸۰۴، ۸۸۱۴، ۸۸۲۴، ۸۸۳۴، ۸۸۴۴، ۸۸۵۴، ۸۸۶۴، ۸۸۷۴، ۸۸۸۴، ۸۸۹۴، ۸۹۰۴، ۸۹۱۴، ۸۹۲۴، ۸۹۳۴، ۸۹۴۴، ۸۹۵۴، ۸۹۶۴، ۸۹۷۴، ۸۹۸۴، ۸۹۹۴، ۹۰۰۴، ۹۰۱۴، ۹۰۲۴، ۹۰۳۴، ۹۰۴۴، ۹۰۵۴، ۹۰۶۴، ۹۰۷۴، ۹۰۸۴، ۹۰۹۴، ۹۱۰۴، ۹۱۱۴، ۹۱۲۴، ۹۱۳۴، ۹۱۴۴، ۹۱۵۴، ۹۱۶۴، ۹۱۷۴، ۹۱۸۴، ۹۱۹۴، ۹۲۰۴، ۹۲۱۴، ۹۲۲۴، ۹۲۳۴، ۹۲۴۴، ۹۲۵۴، ۹۲۶۴، ۹۲۷۴، ۹۲۸۴، ۹۲۹۴، ۹۳۰۴، ۹۳۱۴، ۹۳۲۴، ۹۳۳۴، ۹۳۴۴، ۹۳۵۴، ۹۳۶۴، ۹۳۷۴، ۹۳۸۴، ۹۳۹۴، ۹۴۰۴، ۹۴۱۴، ۹۴۲۴، ۹۴۳۴، ۹۴۴۴، ۹۴۵۴، ۹۴۶۴، ۹۴۷۴، ۹۴۸۴، ۹۴۹۴، ۹۵۰۴، ۹۵۱۴، ۹۵۲۴، ۹۵۳۴، ۹۵۴۴، ۹۵۵۴، ۹۵۶۴، ۹۵۷۴، ۹۵۸۴، ۹۵۹۴، ۹۶۰۴، ۹۶۱۴، ۹۶۲۴، ۹۶۳۴، ۹۶۴۴، ۹۶۵۴، ۹۶۶۴، ۹۶۷۴، ۹۶۸۴، ۹۶۹۴، ۹۷۰۴، ۹۷۱۴، ۹۷۲۴، ۹۷۳۴، ۹۷۴۴، ۹۷۵۴، ۹۷۶۴، ۹۷۷۴، ۹۷۸۴، ۹۷۹۴، ۹۸۰۴، ۹۸۱۴، ۹۸۲۴، ۹۸۳۴، ۹۸۴۴، ۹۸۵۴، ۹۸۶۴، ۹۸۷۴، ۹۸۸۴، ۹۸۹۴، ۹۹۰۴، ۹۹۱۴، ۹۹۲۴، ۹۹۳۴، ۹۹۴۴، ۹۹۵۴، ۹۹۶۴، ۹۹۷۴، ۹۹۸۴، ۹۹۹۴، ۱۰۰۰۴.

(۲) پري پري وواه ڇو ڪجي؟ هن سڌانت بابت رشي ڏيانند تمام سندر دليل ڏنا آهن. هيءُ اُمولڪ سڌانت، جنهنجي واپسيت مسلمان وغيره هلن ٿا، آريه شاسترن جو هڪ ڀاڱو آهي. هن سڌانت آهي ۽ اهو سرشتي وديا يعني قانون قدرت تي ٻڌل آهي. ونسپتي وديا جا ڄاڻو ڏيکارين ٿا ته ڪن ڦلن، وڻن ۽ ٻين گهڻي قدر اهو انتظام رکيو ويو آهي ته هڪ ڪل جو لڙو ٻئي ڪل جي مادي جو سان ملي پوءِ ڦل پيدا ڪري. انهيءَ ڪري قدرت هرا، پاڻيءَ، ماکيءَ جي مڪين جهڙن ڇيڙن ۽ بيلين وغيره پڪين دوارا هڪ ڦل جو پُرس ٿي ٻئي ڦل جي پونيءَ [زناڻي عضوي] تائين پهچائيندي آهي. ڪجهه وقت تيار ٿي ڪوئن ۽ ڪن ٻين ننڍن ڇيڙن تي لڙو ڪيا ويا هئا. ساڳئي ماءُ پيءُ مان پيدا ٿيل ڪوئن کي ملايو ويو، جنهنجو

ڪاٺي ۾ ۲۴، اکر، انوشنب ۾ ۳۱، ترشنب ۾ ۴۴ ۽ جگتي ۾ ۴۸ اکر ٿيندا آهن.

نتیجہ بہ خراب نکتہ یعنی جیہکا سستان پیدا ٿی، سا اوڻاين ڀريل ٿي. انڊر ٻوڏ ٻوڏ جٽڪن پنهنجي گرنٽ ”پاپ، آنجي، ناريج ۽ فيلسوفی“ ۾ ڏيکارو آهي ته ويجهو وواهه خراب آهن ۷۸۷ وواهه جي لسٽ مان جتي سؤتن ۽ سؤٽين پاڻ ۾ وواهه ڪيو هو، سو ڏيکاري ٿو ته ۲۴۶ جوڙن مان پیدا ٿيل ٻار يا نه کولگا ۽ ٻوڙا هئا، يا نه اُنڌا، چرما ۽ ٻاڳل هئا. ڊاڪٽر سٿراهن چوي ٿو ته اهو نيم (سؤتن سؤٽين وغيره جي وواهه کي روڪڻ جو قاعدو) هندو، يهودي، رُوسي، عيسائي ۽ مسلمانن ٿر ۾ ڏنل آهي. اڄ انهيءَ قاعدي تي هلڻ جي هميشه کان به وڌيڪ ضرورت آهي.

انسان ڄاڻي ۽ ويجهو سگور وواهه ڏاڍا خطرناڪ آهن. هڙڪنهن ڪٽنب ۾ ڪا نه ڪا وڏ ٿئي ٿي ۽ جيڪڏهن انهيءَ ڪٽنب جا آدمي پاڻ ۾ وواهه ڪندا ته اها وڏ ويندي وڌندي ۽ وڌيڪ پڪي ٿيندي. ڊاڪٽر نت صاحب اسپين ۽ پورچوگال جي راجائن جي وواهه جي رسم جو بيان ڪندي ڏيکارو آهي ته ڇاڪاڻ جو هو ويجهو ويجهو وواهه ڪن ٿا، تنهنڪري سندن اولاد ٻاڳل ٿئي ٿو. ڊاڪٽر بالندر ڏيکارو آهي ته سٿرولٽين ۾ ويجهو وواهه ڪري لنگا (ٻڌرا) ۽ ٻاڳل ٻار پیدا ٿين ٿا.

ٿرل ڏيکارو آهي ته ويجهو وواهه مان جيڪو اولاد پیدا ٿيندو، سو عقل، روحاني علم، راجيستيءَ، پراڻڪار جي ڪمن ۾ باڪ نالائق ۽ خود غرض ٿيندو. ماڻهو هڪڙو سوال ڪندا آهن ته ويد ۾ اهڙي آڳيا آهي ڇا؟

آٿو:- آهي، ڏسو. ”دهتا“ شيد جي معنيٰ ٿي آهي دور هٿا. پري وڃي هٿڪاري ٿيڻ واري. پڻ لائين ڏيکاريل آهي ته جئن لڌيون پري وڃي سمند ۾ ملنديون آهن، تنهن اوهان به پري وڃي پٽيءَ کي ملو. رگ ويد منڊل ۲ سوڪت ۳۵ ۽ منتر ۴.

(۳) ڪهڙن ڪٽنبن ۾ شاديون نه ڪجن ۽ ڪير شاديون نه ڪن - رشي ديانند مهاراج ستپارٽ پرڪاش ۾ ڀڳوان منوءَ جا ٽي چار شلوڪ ڏنا آهن. انهن شلوڪن مان هيٺيان نتيجا نڪرن ٿا:-

(الف) همهن ڪن وارن لوڪن کي شاديون نه ڪرڻ گهرجن:- ۱. جنهن ۾ ست ڪرما يا اُتم ڪرم نه هجي. ۲. جنهن ۾ ڪوبه اُتم پرش نه هجي. ۳. جنهن ۾ ڪوبه ودوان ويد وينا نه هجي. ۴. جنهن ڪل جي آدمين جي شرتو ٿي وڏا وڏا ٿلها وار هجي. ۵. جتي بواسير هجي. ۶. جتي لپ ڌڻ، دم ڪشي، سخت ڪسگهه هجي. ۷. جتي پست جون بيماريون هجن. ۸. جتي مرگهي هجي. ۹. جتي سفيد ڪوڙهه هجي. ۱۰. جتي ڳاريندڙ ڪوڙهه هجي.

(ب) همهن ڪن مان سان وواهه نه ڪرڻ گهرجي:- ۱. ٻيلي رنگ واري يعني ڳريل سڙيل بنا رت جي. ۲. جا پرش کان وڏي هجي يا جنهن کي ڪو عضو وڌيڪ هجي، جئن ڪن ڪن کي ڇهه آڱريون ٿينديون آهن. ۳. هميشه روڳي. ۴. جنهن کي بالڪل وار نه هجن. ۵. جنهن کي بدن تي سخت ٿلها وار هجن. ۶. اڃائي بڪواد ڪندڙ. ۷. پورين اکين

واري. ۸. ندين، پکين وغيره خراب نالن واري.

انهن شلوڪن ۾ هڪ اصول ته اهو رکيل آهي ته دنيا ۾ بيماري نه ٿي هجي. مٿي جيڪي بيماريون ڏيکاريل آهن، سي گهڻو ڪري سڀ آهڙيون آهن، جي مائٽن مان ٻارن ۾ پيش نه پيش ٿي ويندڙ آهن. انهيءَ کان ته سڀ ڪل، سڀ ماڻهو ۽ ايندڙ ستن دڪ ۽ روڻ ۾ ڦاسن، اهو وڌيڪ چڱو آهي ته ڪي جزوي ماڻهو واهه جي سڪ کان بلڪل پري رهن. سڄ نه واهه ڪندڙ ڪي به آهڙن واهن ۾ ڪو سڪ ڪونه حاصل ٿيندو، ڇاڪاڻ ته سندن پنهنجا شريڪ به وڌيڪ روڻي ٿيندا ويندا ۽ سندن اولاد به روڻي ٿيڻ جي ڪري ڪين وڌيڪ ڏيندو.

جيڪي رشي ڏياندا ۽ ڀڳوان منوءَ لکيو آهي، تنهن جي پنهراڻي آڄ جا وڏا وڏا ڊاڪٽر به ڪن ٿا. انهيءَ ڳالهه بابت تمام گهڻا پرامن انگريزي ستيارت پرڪاش جي فت نوٽن ۾، ويندڪ وواهه آدرش ۽ سنسڪار چندرڪا ۽ سنسڪار ديپڪا لڳائي ڪتابن ۾ ڏنل آهن. ڊاڪٽر پالڻي پالين ٿا نوسڪيءَ ڏيکاريو آهي ته وڻشيان جي جيون لڻاس ۽ وڻشوليءَ کي ڇڏيندي ڪيس پتو پيو ته - ۱۰۰ مان ۴۴ آهڙيون همون، جنهي مائٽن کي دم جي بيماري هئي. ڊاڪٽر جي ٿا نوسڪيءَ ڏيکاريو آهي ته بادفرنگ ۾ گرفتار ٿيل ۱۰۰ مان ۷۱ زالن کي يا ته مغل ٻار ٿا ڄمن يا آهڙا ٿا ڄمن، جي هڪ ورهيه جي اندر مري ٿا وڃن. ڊاڪٽر رسيل رينولڊز ڏيکاريو آهي ته جيتري قدر آڄ ڪالھ ڊاڪٽر سمجهن ٿا، تنهن کان وڌيڪ موروثي بيماري آهي. ڊاڪٽر سٽراهن ڏيکاريو آهي ته ڦاٽل ٿاڙون، ڏنڊي جهڙو پير، ڇنڇهائپ، وڌيڪ آڱرين جو هڻڻ، سونرو وارن جو ڪسڻ، هڪ وغيره اڪثر موروثي بيماريون ٿينديون آهن. ساڳئي ڊاڪٽر اينڊروڊ ليمبرڪ، منش جي رڙپ ۾ چاهي جو وڻن ڪيو آهي ته ڪڏهن سندس بدن تي ڌو ڌڪڻ ٿيها وارن وانگر واڌارا هون جي هو وقت بوقت ڪٽائيندو هو ۽ ڪڏهن آهي سندس ٻارن ۾ آيا. راجه وڻن آمارام ڏيکاريو آهي ته جنهنجي بدن تي بالڪل وار ڪونه ٿيندا آهن، سو ڪمزور دماغ ۽ بد صورت ٿيندو آهي ۽ اهو اصول آهي ته بد صورت اولاد پيدا نه ڪري. ٿيون اصول اهو آهي ته ڇڱيءَ چال وارا ۽ اتر گڻن وارا ماڻهو ستن پندا ڪن. خراب گڻن وارن جو اولاد پنهنجي لاءِ ۽ سسار لاءِ ڏکڻ ڏائي ٿيندو آهي. ڊاڪٽر سٽراهن ڏيکاريو آهي ته گهڻي پيرا لڻو ڪندڙ پيءُ چري ستن پندا ڪئي ٿو. ڊاڪٽر فائور جي به ساڳي راءِ آهي.

ڀڳوان منوءَ جو مطلب اهو آهي ته وواهه ڪندڙ ڌرمون چڱيءَ چال واريون ۽ ودوان هجن. سخت زبان ۽ ڳاڙهيون اکيون سخت ڪروڙ جون نشانمون آهن، جن مان جهڳڙي ۽ مرثيوءَ جو به امڪان ٿو ٿئي. نالن وغيره شلوڪن جو مطلب اهو آهي ته آهڙا نالا نه رکن يا وواهه وقت نالا بدلائي ڇڏجن.

ڪي ماڻهو انهن سڌائن کي چڱو سمجهندي به اعتراض ڪندا آهن. هڪ ته انهن اصولن تي هلڻ ناممڪن آهي ڇاڪاڻ ته هزارين شاديءَ کان محروم رهجي ويندا، انهيءَ ڪري

ويدڪ ڌرم وصال ڌرم نه آهي، جو ڪيترا آدمي ان مان فائدو ٺاهي وٺي سگهن. انجو جواب هيءُ آهي ته ٿوريءَ سختيءَ سان ڪم ڪرڻ ڪري انسان ذات کي ڪئين فائدا ٿيندا:-

۱. هر طرح بيمارين کي گهٽائڻ جي ڪوشش ڪئي ويندي. ۲. هر طرح شرير کي سندن ۽ ٿروڳو بنائڻ جو پتن ڪيو ويندو. ۳. خرابيون گهٽ ٿينديون. ۴. وديا جو واڌارو ٿيندو. ۵. ماڻهو ڪروڌ کان پاسو ڪرڻ جو پتن ڪندا ۽ منا ٻول ٻولڻ جو آيتاس ڪندا. ۶. ٿندوسف اولاد پيدا ٿيڻ ڪري دڪ گهٽ ٿيندو. ۷. بيمار، بدچال ۽ ٻيو ڪنگال ماڻهو وواه ڪري هوند ڏاڍا ڏکي ٿين، سي انهيءَ دڪ کان ڇڏي پوندا. ڪجهه وقت چڱيءَ طرح انهن نهن ٿي هليو ته پوءِ اهڙا جيڪي شاديءَ ڪرڻ جي لائق نه آهن، تڏهو انداز بلڪل گهٽجي ويندو ۽ پوءِ اهي نهر سخت به ڏسڻ ۾ ڪين ايندا.

جيڪي شاديءَ کان محروم رکيا وڃن ٿا، سي ٻوڙ ساڌن، چپ ٽپ ڪري پنهنجو جهون سنڌاري سگهن ٿا. ويدڪ ڌرم اهڙي سکيا ڏيندي سڀني کي سندن اوسا اٺوسا سڪه پهچائي ٿو ۽ انهيءَ ڪري بلڪل وصال ڌرم آهي. ڪي چوندا آهن ته اهي سکيائون منو مهر اج جون آهن ۽ ويد ۾ ڪونه آهن، تنهنڪري ويد مڪمل يا پورو نه آهن. ويد ۾ گرهمست آشرم بابت هزارين منتر آهن، جن ۾ مورو جي نهن جو پڻ برابر موجود آهي. رگويداشتڪ، انوواڪ، وڙڪ ۱۷ منتر ۱۲ ۾ ڏيکاريل آهي ته وڙ ۽ ڪنيا گهوان، رڳو ٻوان ۽ ٿروڳ هجن. بجرويد آڌياء ۱۱ جي منتر ۶۳ ۾ ڏيکاريل آهي ته پتي اهڙو هجي، جڏهنجي ٻانهن ڊوڙ لائي، ٽن ٿروڳو، آگرئون پوريون ۽ ٻي عيب ۽ ڏن ڪمائيندڙ هجي. ساڳئي آڌياء جي منتر ۷۰ ۾ ڏيکاريل آهي ته پتيءَ جو پتا ٻوان هجي، يعني سندس ڪل بيمارين کان آجو هجي. بجرويد آڌياء ۱۱ منتر ۷۱ ۾ ڏيکاريل آهي ته پتيءَ جو ڪل، استريءَ جي ڪل کان جدا هئڻ گهرجي. ساڳئي آڌياء جي منتر ۷۲ ۾ ڏيکاريل آهي ته پتي دُور ديش کان اُتم ڪن ۽ سپاءَ واريءَ ڪنيا جي ساڪه ٻڌي اچي ٿو ۽ ساڳئي ويد جي آڌياء ۱۴ ۾ هي لفظ ”ساره جوڳ ڪل کي پراپت ڪري ٿي“ ڏيکارين ٿا ته پتيءَ جو ڪل ٻيو ۽ استريءَ جو ڪل ٻيو آهي. ۲. رگويد جي اشڪ ۷ آڌياء ۸ جي وڙڪ ۱۸ جي منتر ۲ ۾ جيڪي پُرسن ۽ اُتر [سوال ۽ جواب] آهن، سي صاف ڏيکارين ٿا ته مرد ۽ استريءَ جو ڳوٺر جدا جدا آهي.

(۲) **سويهڙ جي ريت:-** رشي ڏيانند ڏيکاريو آهي ته وواه سويهڙ جي رستي ٿيڻ گهرجي. انهيءَ ئي ڪيترا ماڻهو اعتراض ٿيندا آهن ته سوامي جن پوروپ جون ڳالهون ٻڌائين لکيو آهي. انهن جو اهو چوڻ ڀل آهي. سويهڙ جي ريت پراڻي آهي ۽ ويدن ۾ انهيءَ جو اُپديش آهي. خود ”ور“ ”وڙو“ شبدن جو اُرت آهي ”اهو يا اها جيڪا پسند ڪئي يا چوندي وڃي. چوندا ۾ ڪنيا يا ڪمار جو هٿ هڻڻ گهرجي، جنهن لاءِ مورو جي آڌياء ۹ جو شلوڪ ۹۰ پرمات آهي. اُتي ”ڪماري“ فاعل آهي فعل ”وڙي“ جو. جنهن رگويد جي منتر ڏانهن مٿي اشارو ڪيو ويو آهي، تنهن ۾ ”स्वयं पित्रं वनुते“ شبد پيل آهن، جنجو مطلب آهي ته ”ڪنيا پاڻ پنهنجو مٿر پسند ڪري.“ ويدڪ سويهڙ ۽ سورپي ڪورٽ شپ ۾

وڌو تفاوت آهي. پهرئين نه ويدڪ وواه ائوت ٿيندو آهي. هت طلاق آهي ئي ڪانه. وواه ۾ جيڪي منتر پڙهبا آهن، تن ۾ لائين ڄاڻايل آهي ته سو ورهين لائين گڏ رهون، جيئن ان ۽ پوان جو لاڳاپو آهي تنهن سانجو به ٿئي وغيره. انهيءَ ڪري ويدڪ سومور قدرتي وڌيڪ خبرداريءَ سان ڪيو ويندو آهي ۽ نه يورپ جي ڪورٽ شپ وانگر، جو پوءِ جلد ڀڄڻو پوي. **ويدڪ سومور:-** هن ۾ ٻاهرينءَ شڪل تي زور ڪونه آهي، جيئن يورپ ۾ آهي. اتي گڻ، ڪرم ۽ سپاءَ جي هڪجهڙائيءَ تي، برهمچريه ۽ وديا تي زور آهي. ويدڪ سومور ۾ لائين نه آهي، نه وواه کان اڳهه اڪيلو نه ملن ۽ گستاخيءَ جي هلت نه هلن. مائٽا، پتا، گورو ۽ وڏن جي صلاح جي به ضرورت آهي. انهيءَ نموني سان ڪرڻ ڪري جتي عام خرابيون دُور ٿينديون، تنهن ئي اڪيون پوري نڪاڻيدار جي صلاح سان ڏن جي لالچ ڪري زبردستيءَ ڪيائين کي کڏ ۾ اچڻ جو رستو به بند ٿي ويندو.

(۵) **ٻيو وواه ڪهڙين حالتن ۾ ڪري سگهجي ٿو:-** رشي ديانند جي مٿي موجب وواه هڪ ائوت سنهڻو آهي. وواه ٿيڻ وقت زال مڙس جي هٿ ۽ مڙس زال جي هٿ ڇٽڪ وڪامي ڇڪو. نه رڳو جيئري هي لاڳاپو قائم رهي ٿو، پر مڙس کلهو به انهيءَ لاڳاپي سان وفاداري رکڻ گهرجي. آلمت هيٺين درجي جا ماڻهو، جي وديا وغيره ڪنهن کان رهجي ويا آهن ۽ جن کي گهڻي ملڪيت ڪانه آهي، جي بنا هن ۽ ڪارنگريءَ جي پورهيو ڪن ٿا ۽ جن کي اندرين جيئن ڪي گهڻي شڪتي ڪانه آهي، سي ٻيو وواه ڪري سگهن ٿا. تنهن ڪري رشيءَ جي ويوستا آهي ته شودر وڏوانون ۽ وڏر ڀلي ٻيو وواه ڪن.

ٻين جي لاءِ يعني پراهمڻ، ڪنهن ۽ وٺڻ جي لاءِ رشيءَ نهوگم رکيو آهي. نهوگم آهت ڌرم آهي. لاڳاريءَ جي حالت ۾ اوشڌي آهي. جيئن لاڳاري حالت بيماريءَ وغيره ۾ بعضي استرئين کي ڌارئي مرد اڳيان ۽ مرد کي ڌاريءَ استريءَ اڳيان ننگو ٿيڻو پوندو آهي، تنهن لاڳاري حالت ۾ استري پئنجاف، حڪومت يا مٿن مائٽن جي کليل آڳيا سان ڌارئي مرد سان نهوگم ڪري ستنان پيدا ڪري سگهي ٿي، ۽ ساڳئي نموني جي لاڳاريءَ ۽ ساڳين ٻنڌن سان پرش ڌاريءَ استريءَ سان نهوگم ڪري ستنان پيدا ڪري سگهي ٿو. نهوگم، پرش ۽ استريءَ جي جدائيءَ جي حالت ۾ به ٿئي ٿو ۽ ٻنهي جي موجود هئڻ جي اوستا ۾ به. جدائي ٿيندي آهي مڙيو سبب يا پردس وڃڻ يا ٻئي ڪنهن اهڙي سبب ڪري. ٻنهي جي موجودگيءَ ۾ نهوگم ٿڌهن ٿيندو، جڏهن ٻنهي مان هڪ ڌر بلڪل سخت بيمار يا ستنان پيدا ڪرڻ جي لائق نه هوندي.

نهوگم هڪ اهڙي وشهه آهي، جنهن تي هزارين اعتراض ٿيا آهن، جنهنڪري آريه سماجين ۽ رشي ديانند تي ڪارڻن جو وڪارو ٿيندو پئي رهيو آهي. هن بابت ڪورٽ ۾ به سوال جواب ٿيا هئا ۽ هڪ مسلمان مئجسٽريٽ انهيءَ کي ويچار ڪري لکيو هو. ان مئجسٽريٽ جي انهيءَ فتويٰ کي ڪي لالي جا سائني پائر هٿ ۾ کڻي وٺندا آهن آريه سماجين کي ڇيڙائيندا ۽ ڪاريون ڏيندا.

نيوگ ڪهڙي وايو منڊل ۾ ٿي سگهي ٿو :- جنهن وقت مٿين فتوئي ظاهر ٿي هئي، تڏهن سنڌ جي هڪ بزرگ سر ڳواسي ديوان ڌيارام گدومل صاحب هڪ ليک بنا نالي جي لکيو هو، جنهن ۾ هن سڀني کي پريوڻا ڪئي هئي ته نيوگ بابت ڪو به رايو قائم ڪرڻ کان اڳ اهو ويچار ڪرڻ گهرجي ته نيوگ جي راءِ ڏيندڙ رشي ديواند هڪ پورڻا برهمڇاري هو ۽ هن پنهنجن اُپديشن ۽ گرنتن ۾ ڇيترو زور برهمڇورن ۽ پوٽرنائي تي ڏنو آهي، اوڻو راءِ ڪنهن ڳالهه تي ڪونه ڏنو اٿس.

رشي ديواند جو چوڻ آهي ته لوڪ گهٽ ۾ گهٽ پنجويهه ورهيه برهمڇاري ۽ نيسوي ٿي رهن، ڪام جي ويچار کي بالڪل ويجهو اچڻ نه ڏين، لاندريون ڇيٽڻ ۾ ساوڌان رهن ۽ تنهنڪن پوءِ به فقط ستن اُپتيءَ لاءِ وواهه ڪن ۽ نه وشه واسنا لاءِ. نير اُٺسار رتوگامي ٿين. ماسڪ ڌرم جي وقت کانسواءِ ٻئي وقت ميلاپ نه ڪن. گرپ رهڻ کانپوءِ گهٽ ۾ گهٽ هڪ سال سنگ نه ڪن. جڏهن جڏهن ميلاپ ڪن، تڏهن تڏهن شاسترن جي ريتيءَ اُٺسار پوري ٿياري ڪري يگيه آدي ڪري ميلاپ ڪن. اهو آدمي تمام لاچارِيءَ جي حالت ۾ ستن اُپتيءَ جي خاطر نيوگ ڪن. لکيو ڪن، پنهنجا ڪن موڪل وٺي مقرر ٿيل نيمن سان وواهه جيان سنسڪار ڪري نيوگ ڪن.

نيوگ جي سنسڪار کان پوءِ نه پريوڻا پتي پتيءَ جيان پاڻ ۾ گڏ رهن ۽ نه پاڻ ۾ ڪو ٻيو وهندڙ رکن. ماسڪ ڌرم وقت ميلاپ ڪن. سوئر ڪارن ۽ سمرئي ڪارن لکيو آهي ته ميلاپ ڪرڻ سمجهه مٿن ڌارڻا ڪن، ڪنهن به قسم جي ڪل، مسخري يا نندولي نه ڪن ۽ ساري شري ڪي گيهه مڪي ميلاپ ڪن، جنهنڪري هنن جو وشه سڪ ڏانهن ڌيان نه وڃي.

نيوگ ۽ وڌوا وواحت:- مرد نه تمام گهڻي سمي کان هڪ ٻئي پنهان ٿي چار شاديون ڪندا آيا آهن، پر هن سمجهه ۾ رستين لاءِ به ساڳيو نير قائم ڪرڻ جو پتن ڪيو وڃي. وڌوا وواهه جي ڪرڻ ۽ ڦهلائڻ جي پوري ڪوشش ڪئي وڃي ٿي، پر طلاق کي رواج ۾ آڻڻ لاءِ به رايو ظاهر ڪيو وڃي ٿو. پر رشيءَ جو اهو من هو ته طلاق، وڌوا ۽ وڌر وواهه اوچ ورڻ ۾ نه ٿئي. هن اُلهيءَ بابت ڪئين دليل ڏنا آهن. هڪ ماسڪيت بابت جهڳڙا، ٻيو ٻارن جو رلي وڃڻ، ٽيون پريم جو گهٽ ٿيڻ (خاص ڪري طلاق جي حالت ۾) ۽ ٻين به گهڻين خرابين ٿيڻ جو امڪان آهي. ڪورنن ۾ روز زالون ۽ مڙس پيا رهندا. جهڙيءَ ريت رتوگامي ٿيڻ ڏکيو ڪم آهي، جهڙيءَ ريت نيوگ پڻ وواهه کان وڌيڪ ڏکيو آهي. نيوگ ۾ وڌيڪ ضابطي، اوچي آچار ۽ آدرش جي ضرورت آهي، تنهن ڪري نيوگ ٻئي وواهه کان وڌيڪ چڱو آهي. اها هڪ سڌ ڳالهه آهي ته پنهنجي لاندريون ۽ وشه کي قابو رکڻ ڌرم جو رستو آهي. سنساري سڪ ڇڏي، ٻئي جي اوڳڻن کي نه ويچاري به پنهنجو ڪرڻو پالڻ ڪرڻ سولر ڪونه آهي، پر اوچو آدرش اهو ئي آهي.

نيوگ ۽ ويد:- اُلهيءَ ڪري ئي جملي پراچين رشتن، جن جو اهو پريوڻ هو ته ماڻهو ڌرم تي هلي منش جهون جي اوچي ڦل کي پراپت ڪن، تن به طلاق ۽ ٻئي وواهه جي

بدوان نيوگ جو رستو بڻايو آهي. ويد ۾ نيوگ بابت ڪنهن منتر آهن، جي رشي ڏيانند
جي هڪ هڪ شبد جي پٺڀرائي ٿا ڪن. رگ ويد منڊل ۱۰ سوڪت ۱۰ منتر ۱۰ ۽ اُگرو ويد ۱۸،
۱۱، ۱۱، سنٿان پندا ڪرڻ ۾ آسمرڪ هڻڻ جي اوسٽا ۾ نيوگ ڏانهن اشارو ڪري ٿو. رگ ويد
۱۰، ۱۸، ۸ ۽ اُگرو ۱۸، ۳، ۲ مؤت کانپوءِ نيوگ بڻائي ٿو. رگ ويد ۱۰، ۴۰، ۲ ۾ وڏوي
دويم شبد صاف پيل آهن. اُگرو ويد ۵، ۱۷، ۸ ۽ ۹ ۾ يارهين پتيءَ تائين نيوگ جو اشارو
آهي. اُهوئي طرح اُگرو ويد ۹، ۵، ۲۷ آدي ۾ نيوگ جو ورڻن آهي.

نيوگ ۽ سمرتيون

منو سمرتي:- آڏي ۹ جي ۵۶ شلوڪ ۾ چوي ٿو ته هاڻي رسترن جي آيت ڪال جي
ڌرم جو بيان ڪريان ٿو، ۱۰۳ ۾ اچي چوي ٿو ته هيءَ پتي ۽ پٺي جو پريتي ۽ ڪت ۽
آيت ڪال ۾ نيوگ ڌرم جو ورڻن ٿي چڪو. هاڻي ورڻي جا نيم ٻڌو. مطلب ته هنن ۴۸
شلوڪن ۾ گهڻو ڪري نيوگ جو ورڻن آهي. شلوڪ ۵۸ ۾ ڏير سان رڳو آيت ڪال ۾
نيوگ جي آڳا آهي. ۸۹ ۾ سنٿان نه هڻڻ جي حالت ۾ ڏير يا سپنڊ [بودريءَ واري] سان
نيوگ، ۶۰ ۾ گيهه لڳائي ۽ مون ڌاري رڳو هڪ پت پندا ڪرڻ، ۶۱ ۾ ڪي آچار نه به
پت پندا ڪرڻ ڌرم سمجهندا آهن. ۶۲ ۽ ۶۳ ۾ نيوگ جي پويون پوري ٿيڻ کانپوءِ وهنوار
رڪن نه ڏنڊ پائين، ۷۴، ۷۵، ۷۶ ۾ پرديش وڃڻ سمي پورو پوئڻ ڪري وڃڻ، پر پت نه
هڻڻ جي حالت ۾ هڪ سان ڏن ڪمائڻ، ڌرم لاءِ آف ورهيه، جس لاءِ ۶ ورهيه ۽ واپار لاءِ
۳ ورهيه رستري رستو ڏسي. **پاراشور سمرتيءَ** جي ۴ جي ۳۰ ۾ پنجن حالتن ۾ پتي پتيءَ
ڪرڻ جي آڳا آهي. گوتم جي پرشن ۲ جي آڏي ۹ جي سوٿون ۴ کان ۱۱ تائين نيوگ جو
ورڻن آهي. بودين جي پرشن ۲ جي آڏي ۲ جي ۶۰ کان ۶۳ سوٿر تائين ساڳي ڳالهه آهي.
اُهوئي ريت **ياگم وگم** ۽ نارڊ سمرتيءَ ۾ به وڏان آهي. تنهن کان سواءِ ڪيترج پتر (نيوگ)
مان پندا ٿيل پتر) کي منوه، گوتم، پاراشور، ياگم وگم وغيره سڀني ورڻي جي لائق ڪري
ليکيو آهي. ڪوڏم جي آرڪ شاستر ۾ به نيوگ جو ورڻن آهي.

پراڻ ۽ اتهاس

مهاپارٽ ۾ ستيوتي ۽ ۹ پيشم پننامه جي وچ ۾ نيوگ بابت گهڻو وارثالاپ آهي، جنهن ۾
لائن ڄاڻايل آهي ته جڏهن پرسرام ۲۱ دفعا ڪنڙين جي ونش جو ناس ڪيو، تڏهن براهمڻن
سڀني ۾ ڪيترج پتر پندا ڪيا. راجا بليءَ ڏير گهاٽا ڪي ويٺي ڪٽي نه مون کي ڪيترج
پت پندا ڪري ڏي. ڏير گهاٽا پٺ هڪ داسيءَ مان يارهين پت پندا ڪيا. وياس مٽيءَ
نيوگ دوارا ڌرتراشتر، بانڊو ۽ ودر پندا ڪيا. پاڳوت سڪند ۹ جي آڏي ۶ ۾ ڏيکاريل
آهي ته انگرا رشيءَ امريش جي گهر نيوگ ڪيو آهي. ساڳي سڪند جي آڏي ۹ وسشت
مهارج مديتيءَ سان نيوگ ڪيو.

بها ديش ۽ بها ڌرم:- لائين ڏسڻ ۾ اچي ٿو ته نيوگ جي رسم ڪنهن زماني ۾ دنيا
جي سڀني ملڪن ۾ ڦهليل هئي. جالي صاحب هندو لاجي اتهاس جي صفح ۱۵۵ ۾ اها ڳالهه

سويڪار ڪئي آهي ۽ ڏيکاريو اٿس ته جرمنيءَ جي ويسٽفاليا پرائنٽ ۾ ڪيئن نيوڪ جو قاعدو هوندو هو. ممڪن آهي ته افلاطون جهڙي گڏيل زالن بابت لکيو آهي، سو به نيوڪ جو غلط بيان هجي. يونان جي پراڻي ٿورايخ ۾ به اهڙا مثال ٿين ٿا. ٿورايخ ۾ نه رڳو نيوڪ ڪرڻ جي آڳيا آهي پر جيڪو نيوڪ ڪرڻ کان انڪار ڪري، تنهن لاءِ سزا به آهي. پڻ اها ڳالهه ڏيکاريل آهي ته روم جي گرب مان ۽ گهرجي ويرو مان اوبيا پيدا ٿيو. حضرت ابراهيم پنهنجي زال جي چوڻ تي پنهنجي داسيءَ هاجرہ سان نيوڪ ڪيو. حضرت عيسيٰ جو پيءُ يوسف معتوب جي ٻج مان هو ته به شرع موجب هو هيلپيءَ جو پٽ ۽ وارث هو. عربستان جي پراڻن رواجن ڏانهن اشارو ڪندي ويدڪ مڱڙن واري ڏيکاريو آهي ته اسلام کان اڳ، اُتي به نيوڪ جهڙي هڪ ريت هلندڙ هئي. بهشتي زبور نالي پستڪ ۾ مولانا اشرف علي صاحب ڏيکاريو آهي ته شريعت جو قاعدو آهي ته جيئن ئي سگهي، جيئن پٽ کي حرامي ٿيڻ جو حڪم نه لڳائجي ۽ عورت کي گنهگار مقرر نه ڪجي. انهيءَ اصول تي هن ڏيکاريو آهي ته مرد پرديس هجي ۽ پر پٽ ٻار پيدا ٿئي ۽ اُن کان هو انڪار ڪري ته هن ئي لعنت جو حڪم ٿيندو. اهڙيءَ طرح طلاق کان پوءِ ٻن ورهين جي اندر ٻار پيدا ٿئي ته انهيءَ مڙس جو آهي. ٻن ورهين کان پوءِ به جي مرد قبوليت ڏئي ته ٻار سندس سمجهيو ويندو. اهڙيءَ طرح جيڪڏهن مڙس مري وڃي ۽ ٻن ورهين اندر ٻار پيدا ٿئي ته اهو حرامي سمجهڻ ۾ ڪونه ايندو.

گرو مٿ سامانه سنسڪار وڌيءَ جي ليڪ ”ڪريوه“ جو بيان ڪندي پير وواهه ۽ نيوڪ سان مقابلو ڪيو اٿس.

هن سمناس:- اهو نيم اڃا به ڪڏهن ڪڏهن ڏسڻ ۾ اچي ٿو. ٿورين وغيره جي وقت ٻارن کي حرامي ٻڌي جي ٽڪي کان بچائڻ لاءِ خاص قاعدا پاس ڪندا آهن. آمريڪا جي جوبائيل (جوانن جي) ڪورٽ جي هڪ جج وڏو شاهي ليک لکيو آهي. انهيءَ ۾ هن ڏيکاريو آهي ته ڪيئن هڪ ماڻهي پنهنجي پٽيءَ کي آڳيا ڏئي ته هو سندس ساهڙيءَ مان سنڀال پيدا ڪري، ڇاڪاڻ جو هو پاڻ اولاد پيدا ڪرڻ جي پوڳي ڪانه هئي. اولاد پيدا ڪيو ويو ۽ تنهن کان پوءِ واسطو ڇڏي ويو. ساهڙيءَ وواهه ڪيو ۽ ٻئي ڪٽنب پاڻ ۾ مٿ مڪبت سان هلندا رهيا، ڇڏڪ ڪجهه ٿيو ئي ڪونه هو. اهڙيءَ طرح مخالف قسم جي مثال ڏانهن به اشارو ٿيل آهي.

پرديس وڃڻ جي حالت ۾ نيوڪ

ڌرم لاءِ ويل هجي ته اُت ورهيه، وديا ۽ جس لاءِ ويل هجي ته ڇهه ورهيه ۽ ڌن ڪمائڻ لاءِ ويل هجي ته زال ئي ورهيه مڙس جو رستو ڏسي پوءِ نيوڪ ڪري. اهو تفاوت ڇو؟ ٻه سبب ڏسڻ ۾ اچن ٿا. هڪ اُوچ ڪم لاءِ وڌيڪ ٽيپا ۽ ٻيا ضروري آهي. ٻيو ڌرم جو واسطو گهڻو ڪري پراهمڻ سان آهي، بس جو ڪتريءَ سان ۽ ڌن جو وٽس سان. اُوچ ورت واري کي وڌيڪ پيسوي ۽ اندر رجعت ٿيڻ گهرجي. يا گهڻو اڪي، وراهه پرڪرڻ جي

۱۸ ۽ ۱۹ شلوک ۾ هن ويچار جي ٻنهي ڪٿي آهي. ڏيکاريل آهي ته پرديس ويل جي برهمڻي ۸ ورهيه ۽ بنا ستن جي هٿ جي اوسا ۾ ۴، ڪنراڻي ۶ ورهيه ۽ بنا اولاد جي حالت ۾ ۵ ورهيه، وٽس جي استري پٽ واري ۴ ورهيه ۽ بنا اولاد واري ۲ ورهيه ترسي پوءِ ٻيو پتي ڪري.

يارهن پتي :- رشي ڏيانند جو ويچار آهي ته جيڪو منس برهم جو پڳت آهي، سو وواه ڪري ٿي ته، ٻئي درجي ۾ وواه ڪري، چوڏي مان هڪ مري وڃي ته باقي ٻيڻ برهمچاري رهي، جيڪڏهن هرڙوڙو اولاد جي ضرورت آهي ته گود ۾ ٻار وٺي، لائين به نه ٿي سگهي ته نيور ڪري. هڪڙو ٿي نيور ڪرڻ ليڪ آهي. پر جي منس پنهنجي سپاه ڪري وڌيڪ ڪري ته ڏهن ٻارن کان وڌيڪ ستن پيدا نه ڪري ۽ جي هر واري جدا جدا نيور ڪرڻ پوي ته ڪل ڏهه نيور جا پتي ٿيا ۽ پهرين پتي سچو پيو پتي آهي، جوئي گرهست روپ لکي جو برهما آهي، جنهنڪي اتر وڌ برهمڻ ڪري کوليو آهي ۽ جنهنڪي مٿاهي ۾ ٻن کي ابراهم ڪري سڏيو آهي، تنهنڪي ملائي ٿيا يارهن. لائين نه آهي ته ڪو يارهن نيور ڪرڻ ضروري آهن، يا ساڳئي وقت استري هڪ کان وڌيڪ پتي ڪري. لوڪ هن ڳالهه کي نه سمجهي، گهڻي غلط فهمي ڦهلائي رهيا آهن.

۶. اٺن قسمن جا وواه :- رشي ڏيانند مهاراج، منس سهرڙيءَ ۾ ڏنل اٺن پرڪارن جي وواهن جو بيان ڪيو آهي، جنهن بابت به ماڻهن جي من ۾ گهڻي شڪاوتون پيدا ٿينديون آهن. پر اها سنڪيا منس جي جدا جدا سپاه کي ويچار ۾ رکي مقرر ڪئي وئي آهي. ويڻ ۾ جدا جدا جاين تي اٺن قسمن جي ماڻهن جو بيان آجي ٿو، جنهن ۾ رشي، ديؤ، ساڌيو، منس، اسر، ديؤ، راکشس ۽ پشاج. چوٿين جو ورن ڪندي منس مهاراج منس جي چوٿين ۾ اٺن پرڪارن جا منس ڏيکاريا آهن، هڪڙا وچولا **تموگڻي** ٻيا **آلم ٽموگڻي**، ٽن پرڪارن جا رجوگڻي ۽ ٽن پرڪارن جا ستوگڻي. ڊاڪٽر **جنگسن** ستن قسمن جا منس ۽ ستن قسمن جا وواه ڏيکاريا آهن. جڏهن منس سرشتيءَ ۾ پالت پالت جا ماڻهو آهن، تڏهن سپاويڪ راکشس ۽ پشاج وواه جهڙا ڪڏا ڪرم به اوس ٿي ٿيندا. انهن ڪرمن مان جيڪا ستن پيدا ٿئي، سا ڪيڏانهن وڃي؟ جي انهن ڪرمن کي وواه ڪري ته مڃو ته ستن ولي ويندي يا مري ويندي، پر جي نه مري، ته منس سدائين ڪارنهن جو ٽڪو لڳو رهندو، ٻارن کي لوڪ ويچار ٻار ڪري سمجهندا، انهنجي جيوت زهر ٿي پوندي. انهيءَ ڪري دنيا جي سڀني قانوندانن جو رواج آهي ته معصوم ٻچن کي ڪنڪ کان بچائين ۽ سندن رکشا جا ٻوجهه کين پيدا ڪندڙن جي مٿان وجهن. استري ڄاڻيءَ جو به انهيءَ ڳالهه ۾ پلو ٿو ڏسجي. زبردستيءَ سان پوڳ ڪيل ڪنڪا کي جيڪڏهن ان جي پوڳيندڙ جي سپرد نه ڪيو ويندو ته پوءِ شايد ٻيا به هن کي ڪٽڻ لاءِ تيار نه ٿين. هن مان صاف ظاهر آهي ته اٺن وواهن جو نيم گهڻي سوچ ويچار ٿي ٻڌل آهي.

استري پوڻ جو وهوار :- رشي ڏيانند ستيارت پرکاش جي ٻئي ۽ چوٿين سمناس ۾

گو ڀاڏان وڌيءَ جو ڪي قدر کولي ورڻن ڪيو آهي. انهيءَ تي ڪيترا آدمي شڪائون ڪندا آهن. جي شڪائون ٻن قسمن جون آهن:-

پهرين ته اهڙو کليل بيان نر لڄتا پيدا ڪندڙ آهي. ٻيو ته انهيءَ لاءِ ويد وغيره جا پرمان ڪڍي آهن؟ انهن لاءِ جواب هي آهي ته اڻپوي لوڪ، ڊاڪٽر ۽ سڌارڪ اڄ اها ڳالهه چڱيءَ طرح محسوس ڪري چڪا آهن ته هن وديا جو پرچار نوجوانن ۽ ديش جي ڀلي لاءِ بلڪل ضروري آهي. انهيءَ ڪري روزمره نوان نوان ڪرنت هن وشه تي نڪري رهيا آهن. پرمان هن ڳالهه بابت تمام گهڻا آهن. ويد ۾ نه سوين جانن تي هن وشه جو بيان آهي. **يچرو ويد** آڌاء ۱۹ منتر ۷۶ ۽ **اٿرو ويد** ڪالڊ ۱۴، سوڪت ۲ جا منتر ۳۷ ۽ ۳۸ سوامي جن جي ليک تي پڙهجي ڏين ٿا. اهي شيد جي رشي ڏيانند ”منهن جي سامهون منهن“ لکيا آهن. سي هرهر **برهه دار ٿيڪ** **اڻند** جي هڪ شرطيءَ جو ترجمو آهن. پڻ اهي ساڳيا شيد **شبت** **براهمن** جي ڪالڊ ۱۴ جي **اٿواڪ** ۹ پر **ٿاڪ** ۷ **آهڪ** ۴ **ڪالڊڪا** ۱۰ ۾ هرهر ڏنل آهن. ساڳيو پاڻ **چرڪ** جي شرلو اسٽان جي ۸ آڌاء جي سوکرن ۾ ۽ خاص ڪري ۷ سوکرن ۾ ڏيکاريل آهن.

ٽهه پٿر:- ستيا رت پر ڪاش ۾ ۽ ٻين هنڌ ويد ۽ شاسترن ۾ ڏهن پٿرن پيدا ٿيڻ جون رپارٽون موجود آهن. انهيءَ ڳالهه تي به شڪائون ڪرڻ ۾ اينديون آهن. پهرين ته رڳا پٿر جو ۽ ڪيائون جو ڪمن؟ انهيءَ جو جواب آهي ته پٿر شيد سندن جي لاءِ ڪم آندل آهي ۽ نه رڳو نر بار لاءِ. ويد ۾ نر بار لاءِ ”پٿر“ ۽ ڌيءَ لاءِ ”سوم پٿر“ ڪم ۾ آيل آهي. ٻي شڪا انهيءَ ڳالهه تي آهي ته ايتري گهڻي ستن ستن دڪ جو ڪارڻ ٿيندي. انهيءَ اعتراض تي ڏاڍو زور ڏنو وڃي ٿو ۽ رڳن ڏيکاريو وڃي ٿو ته جيئن ستن ستن جي پيدائش گهٽ نه ڪبي يا نه روڪبي، تيئن دنيا ۾ جيئن جنجال ٿي پوندو. انهيءَ ڊب کان گهڻي پرڀي ماڻهو ۽ سندن پوئلڳ ستن ستن جي پيداواريءَ کي روڪڻ جا گهڻائي پتن ڪري رهيا آهن. انهن هٿرادو اڀاڻن کي ڪم آڻڻ سبب سنار جو تمام گهڻو نقصان ٿي رهيو آهي. چئن نه:-

(۱) استري ۽ پرش ٻنهي جي شرار کي نقصان پهچائي ٿو. (۲) گهڻو ڪري اهي سمورا طريقا بيڪار ٿيندا آهن ۽ ستن پيدا ٿي پوندي آهي، پر انهيءَ حالت ۾ جيڪا ستن پيدا ٿئي ٿي، سا سپاويڪ نر يا وڏ واري ٿئي ٿي. (۳) پر ۽ ماڻهو گهڻجي ٿو ۽ اهو آند جو ماءُ پيءُ کي ستن جي ڏس سان ٿيڻ گهرجي، سو ٿو ٿئي. (۴) ڇاڪاڻ ته اهي وڻجار ڪري پڙهيل ڳڙهيل ۽ شاهوڪارن ۾ ڦهليل آهن، تنهنڪري نتيجو اهو ٿو ٿئي، جو اوچ ڪلن ۾ ستن جي آڻي ڪهڻي وڃي ٿي ۽ ٻئي طرف گهٽ درجي وارن جو اولاد گهڻو ٿو ٿئي. يعني مٿس جاني دن بدن وڃي ٿي وڌيڪ ڪرندي ۽ هيٺينءَ اوشا تي پهچندي. (۵) انهيءَ خيال ڪري آچار به وڌيڪ گندو ٿئي ٿو ۽ ڪام ترشنا ڏانهن انهن ماڻهن جي ورتي وڌيل ٿي رهي.

پهرين جي جيڪا اها هلت آهي، تنهن لاءِ هو اهو دليل ڏيندا آهن ته جيڪڏهن ڄم

کي نه روڪيو ته ماڻهو ايترا وڌي ويندا، جو انهن لاءِ کاڌو ملڻ به مشڪل ٿي پوندو. سندن انهيءَ دليل جي جواب ۾ هيٺيان ويچار آهن:-

۱. مسٽر مالٽس، جنهن اهو ويچار سنسار اڳيان رکيو، تنهن سنسار جي سڀني ڏينهن ۾ وقت جو ويچار ڪونه ڪيو هو، هن رڳو انگلند جي انهيءَ وقت جي حالت کي ڏسي پنهنجو اهو اٺومان ڪڍيو. ۲. اهو ڊپ آڃاڻو آهي. ايمان کان مڇيون بي حد اولاد پيدا ڪنديون ٻيون آهن، مگر سمنڊ آڃا مڇين سان ڪونه ڀريو آهي ۽ لڪي کي ڀرڻوئي ڪنهن هڪ ٻوٽي يا حيوان سان ڀرجي ويٺي آهي. ۳. منس ۾ وڏيون شڪليون آهن ۽ هو نون ويچارن دواڙا کاڌي جو سامان وڌائي سگهي ٿو. ساڳيو زمين جو ٽڪر اڻ سڌريل حالت ۾ به هڪ ماڻهوءَ کي پالي نٿو سگهي، سو ايتري قدر سڌاري سگهجي ٿو، جو ڏهن، ويهن يا چاليهن کي به پالي سگهي ٿو. ۴. پرميشور سڀني کان وڌيڪ سڀاڻو آهي ۽ جيڪڏهن منس ستان جي ضرورت دنيا ۾ نه هجي ها ته هو منس جائيءَ جي اندرين جي وچا به انهيءَ پرڪار جي ڪري ها. ويد شاسترن جي انهيءَ ڪٿن جو پريجن اهو آهي ته ڏهن کان وڌيڪ ستان ڪنهن به حالت ۾ پيدا ڪرڻ نه ڪري.

ورڻ ويوسڻا:- ورڻ چار آهن- براهمن، ڪٽري، وٽس ۽ شودر. انهنجي اندر پورهئي جي ورڇ جو سڌايت رکيل آهي. سنائي ڀائرن جو اهو ويچار آهي ته ورڻ جلد ئي آهن، يعني براهمن جو پٽ هرڙو پڙ به براهمن ٿيندو. رشي ديئند جو ويچار آهي ته جهڙو جنهن جو ڳڻ، گرم ۽ سپاءَ هوندو، سو تهڙو ٿيندو، يعني جيڪڏهن براهمن جو پٽ شودر جو ڏٺو اختيار ڪندو ته اهو شودر سمجهڻ ۾ ايندو، اهڙيءَ ريت شودر جيڪڏهن براهمن جيان ڌرم پاليندو ۽ سٺا لچا اختيار ڪندو ته اهو براهمن سمجهڻ ۾ ايندو. رشي ديئند جو سڌايت پربل آهي. انهيءَ جي پشٽيءَ لاءِ هيٺ ڏنل پرمات نظر مان ڪڍڻ گهرجن:-

۱. مهاپارت شانتي پور، پرگو ياردواج سموا، آڌيا ۱۸۹.

۲. مهاپارت آلوشاسن پور آڌيا ۳۰.

۳. مهاپارت بن پرونڪش يڌشتر سموا، آڌيا ۳۱۲.

۴. مهاپارت نهش يڌشتر سموا، آڌيا ۱۸۰.

۵. وجر سو چڪو ايندو.

۶. چوڏشم پراڻ آڌيا ۴۰ کان ۴۶ تائين.

۷. پڳوت گهٽا ۾ شري ڪرشن چند آئند ڪند لکن ٿا ته مون چار ورڻ ڳڻ، گرم ۽ سپاءَ جي آڌار تي ٺاهيا آهن.

سنڌيا، اگني هوترو غمرو:- ڪي ڪي ماڻهو سوامي ديئند جي ٻڌايل بن وقتن جي سنڌيا تي شڪا ڪندا آهن، پر سوامي ديئند هن جيڪي ڳڻو آهي، سو بلڪل سرشتي نير ۽ منس جي ٻڌيءَ مطابق آهي. سپاويڪ پرياس ۽ شام جو منس ڪم کان واندو ٿيندو آهي ۽ من ۾ ڌيان ڪرڻ جو ويچار کيس انهن وقتن تي پيدا ٿيندو آهي. سوامي جن جو ٻڌايل

سڌانت ويد ۽ شاسترن جي انگول آهي. اٿرو ويد ۱۹- اٿراڪ ۷- منتر ۳ ۽ ۴،
وگويد منڊل ۷- سوڪت ۴۱- منتر ۱ کان ۵ ٽائين ۽ ملو سمرتي آڌيا ۲- شلوڪ ۱۰۳
سوامي جي سڌانت جي پڙهڻي ڪن ٿا. جن ويد منترن ۾ سنڌيا جو بيان آهي، تن مان
ڪيترن ۾ اڳتي هون جو به وڙهڻ آهي.

مرڪب شراڌ:- رشي دياند سڌانت رڳ ۾ مرڪب شراڌ جي وڙهڻ. هن ٺهڻ سان
اها ڳالهه ستيارت پرڪاش جي چوٿين سمناس ۾ ڏني آهي. پر انهيءَ هوندي به هن ڳالهه
باب ۾ اڄ سوڌو شاستراڻ ٿيندو رهي ٿو. پر رشي دياند جي زبردست دليل جو اهو اٿر
آهي، جو پندت ڪي. نارائڻ آڻ پنهجي لکيل ڀارت اسٽر اٿاس واري ڪتاب ۾ لکيو
آهي ته ”شراڌ هڪ آتمڪ ۽ وڻڪيائڪ ڳالهه آهي، پر براهمن اٿڪي سڀرو پوري ڪري سمجهڻ
ٿا.“ هن مهاشي ڪيا شراڌ جو به ساڳيو آرٽ ڏنو آهي، جيڪو سوامي دياند رڳويد آڏي پاشي
پومڪا ۽ ستيارت پرڪاش جي ۱ سمناس ۾ ڪيو آهي. رشيءَ جيڪو شراڌ جو آرٽ ڪيو
آهي، سو هڪ عجيب آهي. رواجي طرح ڪري چئجي ته شراڌ جو آرٽ انهيءَ شيرا ڪرڻ
سان آهي، جي سڄا براهمن، ديش آپڪاري، ٽياڳي ۽ ٽيسري آهن. جهڙيءَ طرح اٿر وڙهڻ
خاص ڪري آهي وڙهڻ جي ٽن ڪوجنا ۾ لڳل آهن يا آهي ودوان جي ٽن ٽن مشين
وغیرہ جي ڪوجنا جي ڪم ۾ لڳل آهن. هن آرٽ وڻڪ ڪري جتي براهمن جو ڪلياڻ
ٿيندو، اتي ديش جو پڻ آپڪار ٿيندو. هن ڳالهه باب ۾ وڙهڻ وٽان سان جنهنڪي ڏسڻو
هجي، سو شري پندت شو شڪر ڪونه ٿيرت جو هن وشي باب ۾ پستڪ نظر مان ڪڍي.

۲. پرمائن باب

رشي دياند پرمائن ٺهڻو ڪري زباني لکائيندو هو. ستيارت پرڪاش لکڻ وقت هو
پستڪ ڪونه ڏسندو هو، ڇاڪاڻ ته سندس سمرڪ شڪتي نهايت ئي پُر بل هئي. انهيءَ
ڪري ڪٿي ڪٿي پرمائن ۾ ڀانت پيد آهي. پر اهو ڀانت پيد تمام ٿورين ڄاڻن تي آهي.
هڪڙو اهڙو ڀانت پيد چوٿين سمناس ۾ ڏسڻ ۾ اچي ٿو. پرمائن هيءُ آهي -
परोक्ष प्रिया हि देवाः प्रत्यक्षद्विषः ॥ शतपथ ॥

هن تي به شڪاڻون آهن. پهرين ته شڪت ۾ هي ڪونه آهي، جو برابر آهي. پر هي
گروپ ۾ ضرور موجود آهي ۽ شڪت ۾ به انهيءَ پاڻ وارو ۵ परोक्ष कामाहि देवा موجود آهي.
ٽي سڳهي ٿر ته رشي دياند ”گروپ“ جي بدوان ”شڪت“ چئي ويٺو هجي يا ٻڌڻ وارو
پورو نه سمجهيو هجي. پر اهو اعتراض بلڪل رواجي آهي. ٻي شڪا اها آهي ته هيءُ پرمائن
وواه جي سنڀڌ جو نه آهي، تنهن هوندي به رشي دياند وواه ۾ ڇو لڳايو؟
اٿر:- لڳايو ڪونه اٿس، پر رڳو پرمائن ڏنو اٿس، جنهن وٽ اڻ ڏنيءَ وسٽوءَ سان پيار
ڪندا آهن، تن وواه ۾ اندرين رڳو ڏيڻا ڏور واريءَ ڪنيا کي پسند ڪندو آهي.
۳. آرٽ باب ويچار

رشي دياند ستيارت پرڪاش جي چوٿين سمناس ۾ جيڪي پرمائن ڏنا آهن، تن مان
ڪيترن جي آرٽ باب سڌانتي پائر شڪاڻون ڪندا آهن. انهن سڀني پرمائن باب هڪ لکڻ

مشڪل آهي. نهوڪ وشه جي هڪ ٻن پرمائن بابت ڪجهه لکجي ٿو:- پهرينون آهي
پريمي سوڪت جو پرمات (رگويد منڊل ۱۰- سوڪت ۱۰- منتر ۱۰) ڪي چون ٿا ته
 پريمي ۽ پيٽ آهن. پيٽ ڀاءُ ڪي وواهه لاءِ چوي ٿي، ڀاءُ انڪار ٿو ڪري. چوي
 ٿو ته ”آئينده لائين ٿئي ته ٿئي پر مان اهڙو پاپ ڪونه ڪندس.“ هاڻي هن مطلب ڪوڙ
 سان وڏو دوش ٿو اچي. يعني ته ويد موجب ڪنهن زماني ۾ ڀاءُ پيٽ جو به وواهه ٿيندو
 هو. ٻئي پڪش ۾ پريم تهسوريءَ جو نالو آهي ۽ نئين پڪش ۾ پريم ڏينهن جو ۽ پيمي رات جو
 نالو آهي. انهيءَ سمراد مان اهو نتيجو ٿو نڪري ته چئن رات ۽ ڏينهن جدا جدا ڪٿن رکڻ
 ڪري هڪ ٻئي سان گڏ رهي نٿا سگهن، تنهن اهي پاڻ ۾ وواهه نه ڪن، جنجا ڪن، ڪرم
 جدا جدا هجن ۽ جيڪڏهن ٻئي سستان پيدا ڪرڻ جي شڪتي نه رکندو هجي ۽ ٻئي
 رکندي هجي ته ٻئي هن کي نهوڪ ڪرڻ جي آڳاٽي ڏئي. هن آرٽ جي پنهرائيءَ ۾ به
 يڪتيمون آهن- (۱) ”پير پتي“ اهي لفظ ڏيکارين ٿا ته ڳالهائڻ وارو پهرينون پتي آهي.
 (۲) استريءَ کي ”سيڪني“ شيد دوارا ڪرئير ويو آهي. اهو به پريٽل استريءَ کي سندس
 پتي چئي سگهي ٿو ۽ نه ڀاءُ پيٽ کي. (۳) نئين منتر ۾ ”وٽيه ڏيڻ جي يوگيه“ اهي لفظ
 ڏيکارين ٿا ته چوڻ وارو پاڻ اها شڪتي ڪانه رکندڙ آهي. پير منتر جنهن بابت مٿي
 سو آهي رگويد جي ۱۰ منڊل جي ۸۵ سوڪت جو ۳۵ منتر. اهو منتر وواهه ۽ نهوڪ ٻنهي
 سان لکي سگهي ٿو، ۽ رشي دياند لائين ڪيو آهي. ٻئي ويچار وارا ماڻهو اهو رڳو وواهه
 ۾ لکائيندا آهن. پر سوامي دياند ”يارهون پتي ڪر“ انهن لفظن مان يارهن لائين جيڪا
 نهوڪ جي حد ڪڍي آهي، تنهن لاءِ ويد جي ٻين منترن جي ڪيس پشتي آهي. جهڙيءَ
 طرح اٿرو ويد ۵-۱۷-۸، ۽ اٿرو ويد ۹-۵-۲۷ لائيدي منترن جو. ”آڏهي“ شيد به
 سواميءَ جي آرٽ ڏانهن اشارو ڪري ٿو. ڇاڪاڻ ته ”وٽيه دان“ اندر ديوتا ٿورو ئي
 اچي ٿيندو؟ انسان ڏانهن ئي اشارو ڪيو ويو آهي. اهڙيءَ ريت ”سومهه پرتوه“ واري
 منتر جو جيڪو آرٽ رشي دياند ڪيو آهي، تنهنجي پشتي پٺيان ايندڙ ٻين منترن دوارا
 ٿئي ٿي. پر جيڪڏهن سناتنن وارو آرٽ وٺجي ته به ٿاڻهه اهو ٿو نڪري ته سڀڪا استري
 پرش سان وواهه ڪرڻ کان اڳ سوم، گانڌرو ۽ اڳني ديوتا سان وواهه ڪري ٿي. هن وشه
 بابت جنڪي وڌيڪ ويچار ڪرڻو هجي، سي ”ياسڪر پر ڪاش“، ”نهوڪه پرمات“،
 ”نهوڪه ڪي موجد ڪون ٿي“، ڌرم وير ليڪرام جي ”ڪلمات“ وغيره ڪتابن کي ڏسن.
 وڌيڪ نوٽ:- رشي دياند ڏيکاريو آهي ته براهمن جو پٽ جيڪڏهن براهمن جا ڪن
 رکندڙ نه هجي ته اهو ٻئي ڪنهن ورڻ واري کي ڏجي ۽ براهمن کي پير پتر براهمن ڪن ڪن وارو
 ڏجي وغيره. ڪي ڪي ڀائر انهيءَ بابت ويد جي پرمات جي گهر ڪندا آهن. * اٿرو ويد
 ۾ راج سڀا چوي ٿي، ”جنهنڪي وٽي جنهنڪي مان براهمن، رشي وغيره ڏکري ڏيان ٿي.“

* تن کي همنمون پرمات پڙهن گهرجي -

पञ्चमये तन्त मुमं कृणोमि तं ब्राह्मणं तपुषि तं सुमेधाम् ॥

ओ३म्

پنجون سملاس

وانپرسٽ ۽ سنڀاس جي وڏيءَ جو وَرنن

ब्रह्मचर्याश्रमं समाप्य गृही भवेत् गृही भूत्वा वनी भवेद्वनी भूत्वा प्रव्रजेत् ॥ शत० का० १४ ॥

وانپرسٽ جو سملاس -

एवं गृहाश्रमे स्थित्वा विधिवत्सनात्को द्वित्रः । वने वसेत्तुनियतो यथावद्विजितेन्द्रियः ॥ १ ॥

गृहस्थस्तु यदा पश्येद्वलीपलितमात्मनः । अपत्यस्यैव चापत्यं तदारण्यं समाश्रयेत् ॥ २ ॥

संत्यज्य प्रान्थमाहारं सर्वे चैव परिच्छदम् । पुत्रेषु भार्या निःक्षिप्य वनं गच्छेत्सहैव वा ॥ ३ ॥

अग्निहोत्रं समादाय गृह्यं चाग्निपरिच्छदम् । प्रामादरण्यं निःसृत्य निवसेन्नियतेन्द्रियः ॥ ४ ॥

मुन्यन्नैर्विविधैर्मन्थैः शाकमूलफलेन वा । एतानेव महायज्ञान्निर्वपेद्विधिपूर्वकम् ॥ ५ ॥ मनु० (६।१-५)

اڻٽ :- منس ڪي گهرجي ته پرهمچريه آشرم ڪي پرورو ڪري، گر هستي ٿئي ۽ پرور وانپرسٽي ٿي، سنڀاسي ٿئي. هيءَ هڪ ٻئي پنهنجا آشرم جو نير آهي.

اڻٽ :- (۱) اهڙيءَ ريت سنائڪ [جنهن پرهمچريه جو پرورن پالن ڪري سنان ڪري آهاڙي ورني هجي] يعني پرهمچريه کانپوءِ گر هست ۾ رهندڙ دوج، پراهمن، ڪتري ۽ وٽس، گر هست ۾ رهي، پڪو نشچو ڪري اندرين کي جيتي وڃي ٻن ۾ وڃي. (۲) جڏهن گر هستيءَ جي مٿي جا وار اڇا ۽ ڇوڙي ڏيئي ٿي پوي ۽ پوئو به پيدا ٿيس، تڏهن [سرور] ٻن ۾ وڃي رهي. (۳) شهر ۾ کائڻ جا سنا کاج ۽ پهريو جا سنا وستر چڙي، استريءَ کي پٽن وٽ چڙي يا پاڻ سان وٺي ٻن ۾ نواس ڪري. (۴) سالگره پانگ يعني ويد ۽ اپالنگ، اگني هوٿر جو سمورو سامان ساڻ کڻي نگر کان نڪري اندرين کي وڃي ڪري ۽ وڃي جهنگل ۾ واسو ڪري. (۵) ڪٿي پرڪارن جا ساما (سانگو) وڃي رهه ٿا، سنا سنا ساڳي، مول قول ڪند وغيره سان اڳ ورتن ٿيل پنڊ ٻيگهه ڪري ۽ ان سان ئي اٽلن جي شيوا ۽ پنهنجو گذر ڪري.

याये नित्ययुक्तः स्याद्वान्तो मैत्रः समाहितः । दाता नित्यमनादाता सर्वभूतानुकम्पकः ॥ १ ॥

अप्रयत्नः सुखार्थेषु ब्रह्मचारी धराशयः । शरणेष्वममश्चैव वृश्ममूलनिकेतनः ॥ २ ॥ (मनु० ६।५।२६)

اڻٽ :- (۱) سواناياه ڪري يعني سدا پڙهي ۽ پاڙهي، من کي وڃي رکي، سڀني سان پريت ٿيندي، اندرين کي جيتي، وڌيا جو دان ڪري، ڏيائو ٿئي، ڪنهن کان ڪابه شيءِ نه وٺي، سدائين اهڙيءَ ريت رهي. (۲) شرير جي سک لاءِ گهڻو پتن نه ڪري پر پرهمچاري [رهي] يعني جيڪڏهن پنهنجي پٽي ساڻ هجي ته نه ان سان پوک نه ڪري ۽ ٽوڙي نه ٿي سمڙي، پنهنجي آري تي رهندڙن [ٻارن ۽ ڇن] ۽ پنهنجي ماکيت ۾ مٿا نه رکي، وٺ جي

ٻاڙ (ڇاپا) ۾ گذارو ڪري .

तपःश्रद्धे ये ह्युपवसन्त्यरण्ये शान्ता विद्वांसो भिक्षुचर्यां चरन्तः । सूर्यद्वारेण ते विरजा प्रयान्तिः
यत्राऽमृतः स पुरुषो ह्यव्ययात्मा ॥ मु० २ । ११ ॥

ارٽ - آهي شانهوان، ودوان لوڪ جي ٻن ۾ ٽپ ۽ ڌرم جو جيون ڪائي ۽ سچ ۾ شرڏا رکي، بکشا ٿي گذارو ڪري جهنگل ۾ رهندا آهن، سي ايسا، پورٽ پرش، هائي لاپ کان آجو، جو پرمالما آهي، نهن کي نرمل شد ٿي، پراڻن دوارا پراپت ڪري آند پائيندا آهن .

अभ्याधामि समिधमग्ने व्रतपते स्वधि । व्रत श्रद्धाञ्च चोपैमीन्वे त्वा दीक्षितो बहम् ।

यजु० अध्याय २० । मं० २४ ॥

ارٽ - والهرستيءَ کي ڇڪائي نه هو اڪي هوئر ڪري ۽ دڪشا پائي، ورت ڌاري سڄي جيون ۽ شرڏا [پورٽ لهرجي] کي پائڻ جي چاهندا ڪري . ڪئي پرڪارن جي ٽپ، سسنگ، پوک ايسا ۽ سنن ويچارن دوارا گيان ۽ پورٽائي پراپت ڪري ۽ پوءِ جڏهن سنهاسي ٿيڻ جي لڳا ٿيس نه استريءَ کي پٽن وٽ موڪلي سنهاس وٺي . ٿوري ۾ ئي والهرست جي وڏي پوري ٿي .

سنهاس جي وڏي

चनेषु च विद्वत्सैव तृतीयं भागमायुषः । चतुर्थमायुषो भागं त्यक्त्वा सङ्गान् परिव्रजेत् ॥ मनु० ६ । ३३ ॥

ارٽ - اهڙي پرڪار آورجا جو ٽيون ڀاڱو يعني پنجاهين کان پنجهتر ورهين تائين ٻن ۾ رهي . آءُءَ جي چوٿين ڀاڱي ۾ سڀ لاڳاپا لاهي پري وراٽ يعني سنهاسي ٿي . پرش - گرهست ۽ والهرست آشرم ڌار ٿي نه ڪري سنهاسي ٿي نه ان کي پاپ لڳندو آهي يا نه؟ اٽر - لڳندو به آهي، نه به لڳندو آهي . پرش - ٽئين ۾ ڳالهيون ڇو لا ڪريو؟ اٽر - ڳالهيون ڪين آهن، ڇو نه بال اوسا ۾ ويراڳي ٿي [پوءِ جيڪو وشن ۾ ڦاسي، سو مهاپاي ۽ جيڪو نه ڦاسي، سو وڏو ڀڄ آتما ۽ ست پرش آهي .

هينمون پراهمڻ گرنت جو وچن آهي -

यदहरेव विरजेत्तदहरेव प्रव्रजेद्ब्रह्मा गृहाद्वा ब्रह्मचर्यादेव प्रव्रजेत् ॥ ये ब्राह्मण ग्रन्थ के वचन हैं ॥

ارٽ - جنهن ڏينهن ويراڳه اچي، انهيءَ ڏينهن ڪهر يا ٻن [يا برهمچريه] مان سنهاس ٿي ڇڏي . پهرين ٽين سنهاس کي ڏاڪو ڏاڪو ڪري پهچڻ جو نمونو ڏيکاريو ويو، پوءِ نيارو يعني والهرست ڌار ٿي نه ڪري گرهست مان ئي سنهاس گرهڻ ڪري . ۽ ٽيون نمونو هيءُ آهي نه جيڪو پورٽ ودوان، لندرن کي جيتيدڙ، وشيه واسنائن کان نيارو، پراڳار ڪرڻ جي لڳا رکندڙ هجي، سو برهمچريه آشرم مان ئي سنهاس وٺي . ويدن ۾ به :-
यतयः ब्राह्मणस्य विज्ञानतः
नाविरतो दुश्चरितान्नाज्ञानतो नासमाहितः । नाशान्तमानसो वापि प्रज्ञानेनैवमाप्नुयात् ॥

कठ० वल्ली २ । मं० ३३ ॥

ارٽ - جنهن د راجار نه ڇڏيو آهي، جنهن کي شانتی نه آهي، جو يوگ نٿو پياي،
جنهن کي من کي ستروش نه آهي، سو ستياں وٺي نه کيان دوارا پڳوان کي پراپت کړي،
انهي کړي:-

यच्छेद्वाङ्मनसी प्राज्ञस्तद्यच्छेद् ज्ञान आत्मनि । ज्ञानमात्मनि महति नियच्छेत्तच्छेच्छान्त आत्मनि ॥

कठ० वल्ली ३ । मं० १३ ॥

بډمان ستياسي واځي ۽ من کي اڌ دم کان روکي، کمن کيان ۽ آتما جي طرف لڳائي.
الهي کيان ۽ پنهجي آتما کي پرمالما طرف لڳائي ۽ انهي کي وکيان کي شانت سر وٺ
آتما [پرمالما] ۾ اسٽر رکي.

परीक्ष्य लोकान् कर्मचितान् ब्राह्मणो निर्वेदमायान्नास्त्यकृतः कृतेन ।

तद्विज्ञानार्थं स गुरुमेवाभिगच्छेत् समित्पाणिः श्रोत्रियं ब्रह्मनिष्ठम् ॥ मुण्ड० । खं० २ । मं० १२ ॥

ارٽ - لائين ڄاڻي نه سنسار جا سڀ سک ۽ پوڳ کرم سان پراپت ٿين ٿا، پر همڻ ارٽاب
ستياسي ويراڳ کي ڌارڻ کري، ڇاڪاڻ جو، ”اڪرٽ“ پرمالما [کرم ۽ کرم جي ڦل کان
ٺهرو پرمالما] ”کرت“ ارٽاب رڳو کرم دوارا پراپت نٿو ٿئي، انهي کي ڪجهه ڀيٽا
هٿ ۾ کڻي ويدن جي ڄاڻ واري ۽ پرميشور کي پراپت ڪيل گروءَ وٽ وکيان (آتما
کيان) جي پراپت ڪرڻ لاءِ وڃي ۽ اتي سڀ سنديھ [شڪ شهبه] مٽائي. پر هندن [هيٺ
ڏيکاريلن] جو سنگر بلڪل ڇڏي ڏئي:-

अविद्यायामन्तरे वर्त्तमानाः स्वयं धीराः पण्डितमभ्यमानाः ।

ब्रह्मचर्यामानाः परियन्ति मूढा अन्धेनैव नीयमाना यवान्धाः ॥ १ ॥

अविद्यायां बहुधा वर्त्तमाना वयं कृतार्था इत्यभिमन्यन्ति बाळाः ।

यत्कर्मिणो न प्रवेक्ष्यन्ति रागात् तेनातुराः क्षीणलोकाश्चयवन्ते ॥ २ ॥ मुण्ड० । खं० २ । मं० ६-६ ॥

ارٽ - (۱) جيڪي اوديا ۾ قاسي پاڻکي سياڻو ۽ پنديت سمجهن ٿا. اهي ليڄ گتيءَ کي
پاڻ وارا مورڪ، لائين دڪ سهن ٿا، جئن انڌي جي پنهان انڌن جي دردشا ٿيندي آهي.
(۲) جي ٻاراڻي ٻڌيءَ وارا گهوڙو اوديا ۾ ڦاٿل لوڪ لائين سمجهي ويندا آهن نه اسان جيون
جي اديش کي پراپت ڪيو آهي، سي وياڪل ٿي جمر مرڻ جي دڪ ۾ ٽپون ڏيئي رهيا
آهن، ڇاڪاڻ ته انهيءَ اديش [پروءَ جي پراپتيءَ] کي رڳو کرم ڪانڊي لوڪ موٽ ۽ مٽيا
۾ ڦاٿل نه پاڻ ٿي ڄاڻي ۽ سمجهي سگهندا آهن ۽ نه ٻين کي ٿي سمجهائي سگهندا آهن. انهيءَ
کري:-

वेदान्तविज्ञानसुनिश्चितार्थाः संन्यासयोगाद्यतयः शुद्धसत्त्वाः ।

ते ब्रह्मलोकेषु परान्तकाले परामृताः परिमुच्यन्त सर्वे ॥ मुण्ड० । खं० २ । मं० ६ ॥

ارٽ - جي ويدانت، ارٽاب پرميشور سان لاڳاپو رکندڙ ويد متون جي ارٽ جا
ڄاڻندڙ، آچار ۾ پڪا ۽ ستياں يوگ دوارا اندر جا اوچل ساڌو ٿيندا آهن، سي ٿي پرميشور
۾ مڪتيءَ جي سک کي پراپت کري، ان کي ماڻي، سک جي سڀي پوري ٿيڻ تي وري

سنسار ۾ [موت] ايندا آهن. مڪتيءَ کان سواءِ دڪ جو ناس ڪونه ٿيندو آهي، ڇاڪاڻ تہ
न वै स शरीरस्य सतः प्रियाप्रिययोरपहतिरस्त्यशरीरं वावसन्तं वा प्रियाप्रिये स्पृशतः ॥

ٽانڊو ۵ | ۳۰ ۵ | ۱۲ ۱۱

آرٽ - جيڪو ديه ڌاري آهي، سو دڪ سڪ کان ڪڏهن به پري نه ٿي سگهندو ۽ جيڪو
ديه بنا جيو آئو شڏ ٿي مڪتي آوسا ۾ پرميشور سان گڏ رهندو آهي، ان کي سنسارڪ
سڪ دڪ ڪونه ٿيندو آهي، الهيءَ ڪري -

लोकैषणायाश्च वित्तैषणायाश्च पुत्रैषणायाश्चो त्वायायभैक्षचर्यं चरन्ति ॥

شٽ ۵ ڪا ۵ ۱۸ (۳۰ ۵ | ۲۱ ۲۱ ۱۰ ۱)

آرٽ - سياسي لوڪ، سنسار جي وڌائي يا لاپ، ڏن جي سڪ يا مان ۽ ستن آديءَ
جي موه کان الڳ ٿي، بکيا ٿي نرواه ڪري، رات ڏينهن مڪتيءَ جي ساڌن ۾ رڌل
رهندا آهن.

प्राजापत्यां निरूप्येष्टिं तस्यां सर्ववेदसं हुत्वा ब्राह्मणः प्रव्रजेत् ॥ १ ॥ यजुर्वेद ब्राह्मणे ।

प्राजापत्यां निरूप्येष्टिं सर्ववेदसदक्षिणाम् । आत्मन्यग्नीन्समारोप्य ब्राह्मणः प्रव्रजेत् गृहात् ॥ २ ॥

यो दत्त्वा सर्वभूतेभ्यः प्रव्रजश्यभयं गृहात् । तस्य तेजोमया लोका भवन्ति ब्रह्मवादिनः ॥ ३ ॥

مانو ۵ (۶ | ۳۵ | ۳۵)

جڻئي ۽ چوٽيءَ جو ٿاڳ -

آرٽ - پرميشور کي ڄاڻڻ وارا برهمڻ، پرڄاڻي يعني پرميشور جي پراڻيءَ لاءِ اُشتي
آڻاڻ ٻڪه ڪري ٿين ۾ ٻڪه پريت [ڄڻو]، چوٽي وغيره نشانين ڇڏي، اهو ٿي وغيره
پنجن پرڪارن جي اُگهيءَ جي بدوان، پراڻ، آيان، ويان آدان ۽ سمان پنجن پراڻن کي
سمجهي گهر کان نڪري سياسي ٿئي. (۱ ۽ ۲) جيڪو پراڻي مائر کي آيم دان ڏيئي آيو
کان آجو ڪري، ساڻن وٺي وروڻ ڇڏي [گهر ڇڏي سياسي ٿئي ٿو، الهيءَ برهم واديءَ
يعني پرميشور دوارا پرگهت ٿيل ويد جي ڌرم ۽ ڌرم جي اپديش ڪندڙ سياسيءَ کي
پرکاش آڻاڻ موڪل جي سڪ سان سينگاريل لوڪ پراڻ ٿيندو آهي.

(۳) روشن :- سياسيءَ جو ڌرم ڪهڙو آهي؟

آٽو :- ”ڌرم“ جنهنجو مطلب آهي پڪڙپاڻ ڇڏي نياڻ ٿي هلڻ، سچ هٿ ڪرڻ ۽ ڪوڙ
ڇڏڻ، ويد ۾ ڏيکاريل پرميشور جي آڳاٽا جو پالڻ، پر اڳڪار، سچ ڳالهائڻ وغيره ڪڻ سڀني

۱. پراڻ آها جيون شڪتي آهي، جنهنجي دوارا هرا کي آندر پرڄي. ۲. آيان جنهن
دوارا هرا ٻاهر ڪڍجي، مل موٽر ٿيڻ ڪجي. ۳. ويان، آها شڪتي جنهن دوارا رس ۽
رت ڏورو ڪن ٿا، جو پيت جي وچ ۾ آهي [Solar Sympathetic Force]. ۴. آدان، آها
شڪتي جا ڪلي مان ڪاڇ کي ڇڪي هيٺ آڻي. ۵. سمان، جنهن دوارا گهمي ٿري سگهجي
ٿر [Major muscular Force].

آشمن وارن يعني منش مائر لاء هڪ ئي آهي. پر سياسيءَ جو خاص ذرم هيءُ آهي۔
 दृष्टिपूतं न्यसेत्पादं वस्त्रपूतं जलं पिबेत् । सत्यपूतां वदेद्वाचं मनःपूतं समाचरेत् ॥ १ ॥
 क्रुद्धचन्तं न प्रतिक्रुध्येदाक्रुष्टः कुशलं वदेत् । सप्तद्वारावकीर्णां च न वाचमनूतां वदेत् ॥ २ ॥
 अध्यात्मरतिरासीनो निरपेक्षो निरामिषः । आत्मनैव सहायेन सुखार्थी विचरेदिह ॥ ३ ॥
 क्लृप्तकेशनखश्मश्रुः पात्री दण्डी कुसुम्भवान् । विचरेन्नियतो नित्यं सर्वभूतान्यपीडयन् ॥ ४ ॥
 इन्द्रियाणां निरोधेन रागद्वेषश्चयेण च । अहिंसया च भूतानाममृतस्वाय कल्पते ॥ ५ ॥
 दूषितोऽपि चरेद्धर्मं यत्र तत्राश्रमे रतः । समः सर्वेषु भूतेषु न लिंगं धर्मकारणम् ॥ ६ ॥
 फलं कतकवृक्षस्य यद्यप्यम्बुप्रसादकम् । न नामग्रहणादेव तस्य वारि प्रसीदति ॥ ७ ॥
 प्राणायामा ब्राह्मणस्य त्रयोऽपि विधिवत्कृताः । व्यावृत्तिप्रणवैर्युक्ता विज्ञेयं परमतपः ॥ ८ ॥
 दृष्टान्ते ध्यायमानानां धातूनां हि यथा मलाः । तथेन्द्रियाणां दृष्टान्ते दोषाः प्राणस्य निग्रहात् ॥ ९ ॥
 प्राणायामैर्दहेदोशान् धारणाभिश्चक्रिष्वधम् । प्रत्याहारेण संसर्गान् ध्यानेनानीश्वरान् गुणान् ॥ १० ॥
 उच्चावचेषु भूतेषु दुर्ज्ञेयामकृतात्मभिः । ध्यानयोगेन संपश्येद् गतिमस्यान्तरात्मनः ॥ ११ ॥
 अहिंसयेन्द्रियासङ्गैर्वैदिकैश्चैव कर्मभिः । तपसश्चरणैश्चोपैस्साधयन्तीह तत्पदम् ॥ १२ ॥
 यदा भावेन भवति सर्वभावेषु निःस्पृहः । तदा सुखमवाप्नोति प्रेक्ष्य चेह च शाश्वतम् ॥ १३ ॥
 चतुर्भिरपि चैवैतैर्नित्यमाश्रमिभिर्द्विजैः । दक्षलक्षणको धर्मः सेवितव्यः प्रयत्नतः ॥ १४ ॥
 धृतिः क्षमा दमोऽस्तेयं शौचमिन्द्रियनिग्रहः । वीर्यया सत्यमक्रोधो दशकं धर्मलक्षणम् ॥ १५ ॥
 अनेन विधिना सर्वास्त्यक्त्वा संगान्छन्नैः शनैः । सर्वद्वन्द्वविनिर्मुक्तो ब्रह्मण्येवावतिष्ठते ॥ १६ ॥

मनु० अ० ६ (४६। ४८। ४९। ५२। ६०। ६६। ६७। ७०। ७३। ७५। ८०। ८१। ८१। ८२)

آرٲ۔ ۱۔ جڏهن سياسي رستي ۾ هلي، تڏهن هيڏانهن هوڏانهن نه ڏسي هيٺ ڏرئيءَ
 تي درستي رکي هلي، هميشه ڪهڙي سان ڇاڻي پاڻي پئي، سدائين سچ ٻولي، هميشه من
 سان سوچي ويڃاري سچائيءَ کي سونگار ڪري ۽ ڪوڙ کي تيار ڪري. ۲. جڏهن ڪٿي
 اُپديش يا سموراد وغيره جي وقت ڪوئي سياسيءَ سان ڪاوڙجي يا سندس لندا ڪري نه
 سياسيءَ کي ڪهي نه پاڻ ان تي ڪروڙ نه ڪري، پر سدا ان جي ڀلائيءَ لاءِ اُپديش ئي
 ڪري. وائي، جا هڪ مک جي، ٻن ناسن جي، ٻن اکين جي ۽ ٻن ڪنن جي ۽ ٽن ٽنگن ۾ پکڙيل
 آهي، تنهنڪري ڪنهن به ڪارڻ ڪوڙ ڪڏهن به نه ٻولي. ۳. پنهنجي آتما ۽ پرماتما ۾
 وشواس رکي، ٻين جي سھائتا کان بي پرواه ٿي، مذ ۽ مانس کان پاسو ڪري، آتما جي
 ئي سک ڀرپٽ ڪرڻ جي چاهتا رکي، سسار ۾ ڌرم ۽ وديا جي واڌاري لاءِ سدا ڀرچار
 ڪندو هلندو رهي. ۴. مٿي جي وارن، نهن، ڏاڙهي ۽ مڇن جي صفائي ڪرائي، سندر
 ٻرڻ ۽ سوئي سان رکي، ڪھني وغيره ۾ وڱيل ڪپڙا ٻھري، آتما ۾ ڌرم نشچو رکي، ڪنهن به

۽ سسار جي وستن جو سمورو گمان انهن ستن سورخن دوارا ڀرپٽ ٿئي ٿو. اهو گمان
 وائيءَ دوارا ئي پرکيت ڪري سگھجي ٿو. وائي جنهن گمان کي پرکيت ڪري ٿي، سر
 انهن ٽن گمان اچي ٿو، تنهنڪري چوي ٿو ته وائي انهن ۾ پکڙيل يا ڦھليل آهي.

پراڻيءَ کي پڙا نه ڏيئي سڀ هنڌ گهمندو رهي. ۵. اندرين کي اڌ رڻ جي واٽ کان روڪي وڃڻ [موه] ۽ دوش [وڻ] کي ڇڏي، سڀني پراڻين سان ٺورو ٿي ورتي، موڪش پراپت ڪرڻ جي شڪتيءَ کي وڌائي. ۶. ڪوئي دنيا ۾ کيس ٻرو چوي يا ڀلو، ته به هر آشرم سان ورتاءُ ڪندي سڀني جيون کي هڪ جهڙيءَ درشتيءَ سان ڏسندي، پاڻ ڌرماتما ٿي رهي ۽ ٻين کي ڌرماتما بنائڻ جو ڀتين ڪري ۽ دل ۾ نشوون رکي نه سونڀي، ڪرم بدل ۽ گهڙو ٿي ڪهڙن جي نهنان ۾ ڌرم ڪونه آهي، پر سڀني منهن وغيره پراڻين جي پلائي، ستم اڀريش ۽ وديا دواڙا اُنئي ڪرڻ ٿي سياسيءَ جو مکيه ڌرم آهي. ۷. ڇاڪاڻ جو، جيتوڻيڪ ٺرملي وڻ جو ڦل گندي پاڻيءَ ۾ وجهڻ سان پاڻي شڌ ٿي پوندو آهي، پر بنا [انجي] وجهڻ، يا سندس نالي گهٽ يا ٻڌڻ سان ڦل صفا ڪونه ٿيندو آهي. ۸. الهيءَ ڪري پراڻي اڻڻاڻ پرميشور جي پڳت سياسيءَ کي گهرجي ته اوم ۽ ان سان گڏستن ۽ واهرتن [وڏن لالن] سان ليم اُنوسار شڪتيءَ آهر پراڻاڻام ڪري، پر ٽن کان گهٽ **★ پراڻاڻام نه ڪري**. ساڌوءَ جو اهوئي وڏو ٽپ آهي. ۹. چئن اکيءَ ۾ ٽپائڻ ۽ ڳاڙڻ سان ڏانن جي گندگي وغيره دُور ٿي ويندي آهي، تن پراڻن جي روڪڻ سان من وغيره اندرين جا دوش دُور ٿيندا آهن. ۱۰. الهيءَ ڪري سياسي لوڪ نعيم پراڻاڻام سان آتما، آتھڪرڻ ۽ اندرين جا دوش، **■ ڌارڻا دواڙا ٻاپ ۽ پرتيهار**

■ ست واهرتن ست پرميشور جا نالا آهن:—

۱. پور = جيون. ۲. پوه = دڪه لاس ڪندڙ. ۳. سوه = سکر سرُڻ. ۴. مه = وڏو، ۵. جهه = اڻهن ڪرڻ وارو. ۶. ٽپهه = ڄاڻي ڄاڻڪار، لياڻڪاري ۽ ڏنڊ ڏيڻ وارو. ۷. ستير = ست سرُڻ اڻاشي. **★ پراڻاڻام = پراڻن جو وياڻام**. هيءُ برگ جو چوٽون اُنڱ آهي ۽ چئن پرڪارن جو ٿيندو آهي. ۱. باهم، ساه کي ٻاهر ڪڍي، اُنکي شڪتيءَ ساڙو ٻاهر روڪڻ. ۲. آڀيتر، شڌ هوا کي زور سان اندر کڻي اُنکي شڪتيءَ آهر اندر روڪڻ. ۳. ستمپ ورتي، ساه جتي هجي اُنئي اُنکي روڪي ڇڏڻ. ۴. باهيا پيٽر اڪيڀي، ٻاهر ساه وٺندو هجي ته پاڻ وڌيڪ ٻاهر ڪڍڻ ۽ اندر ايندو هجي ته وڌيڪ اندر ڪرڻ، هي ممڪل آهي ۽ وڏا اڀاسي ئي اُنکي ڪري سگهندا آهن. گرهسئي به پراڻاڻام ڪري سگهندا آهن ۽ کين ڪرڻ گهرجي. پر پراڻاڻام جي وڏي چڱي پرڪار ڇاچي جڇي، ٿي سگهي ته ڪنهن اڀاسيءَ کان سگهي. پراڻاڻام ڪرڻ ستن ڪيترا ماڻهو بيمارن دُور ڪري سگهيا آهن ۽ پاڻ کي خوب مضبوط ۽ ٺرو ٿي بنائي سگهيا آهن. پر پراڻاڻام لاءِ اهو ضروري آهي ته ماڻهو وشن کان پري رهي، شڌ هوا ۾ گذارو ڪري ۽ من ۾ درو سڪلپ رکي ۽ ماس خواجه نشيدار شمن کان پاسو ڪري.

■ ڌارڻا برگ جو چهنون انگ آهي، الهيءَ جي معنيٰ آهي چٽ کي شرير جي اندر ڪنهن هنڌ لڳائڻ.

■ پرتيهار برگ جو پنهون ڏاڪو آهي، الهيءَ جي معنيٰ آهي چٽ کي شرير جي اندر ڪنهن هنڌ لڳائڻ.

دوارا سنگ جا دوش ۽ ڏيان دوارا ايشور جي سپاه جي وروڙي گلن يعني هرڪ، شوڪ ۽ اوديا وغيره جي وچ جي اوڻاڻن کي هٽائي ڇڏي. (۱۱) انهيءَ ڏيان پوک، جنهنڪي اڳيائي ۽ پوک کي نه ڇڏندڙ ماڻهو ڏکيائيءَ سان سمجهي سگهندا آهن، تنهنڪي سڪي ۽ انهيءَ دوارا نندن وڌن پدارتن ۾ پرميشور کي واپس ڄاڻي ۽ پنهنجي آتما ۽ انٽريامي پرميشور جي شڪتيءَ کي پسي. (۱۲) سڀني پراڻن سان ويو ڇڏي اندرلن جي پوکن جو ٿيڳو ڪري. ويد اٺسار هلڪ هلي ۽ تمام ڪنن ٿپ ڪري. هن سنسار ۾ رڳو مٿي ورڻن ڪيل سنهاسي ٿي موڪل ٻڌ کي پائي ۽ پارائي سگهندو آهي ۽ نه ڪو ٻيو. (۱۳) جڏهن سنهاسي سڀني پاڻن يعني پدارتن ۽ سوارف خواه لڇا کي ڇڏي ڏيندو آهي ۽ سڀني ٻاهرين ۽ اندرلن پاڻن کي پوئو رکندو آهي، تڏهن هن دنيا ۾ موط بعد هميشه لاءِ سڪ پراپت ڪندو آهي. (۱۴) انهيءَ ڪري پرمهجارلن، گرهنستن، والهرستن ۽ سنهاسين کي جڳائي نه همت بيان ڪيل ڏهن گلن واري ڌرم ٿي هلڻ لاءِ متن ڪن. (۱۵) پهرين ڌرتي يعني سدا ڌيوچ رکڻ. ٻيو ڪمما يعني لنڊا، آستي، مان ايمان، هاڃي لاپ ڏڪن کي به سهندو رهڻ. ٽيون ڌم يعني من کي سدا ڌرم ۾ هلائي اڌرم کان روڪي ڇڏڻ يعني اڌرم ڪرڻ جي لڇا به ٻڌا نه ٿئي. چوٿون استم يعني چوريءَ کان پاسو ڪرڻ. هوري ڪرڻ چئبو آهي [مالڪ جي] بيا آڻيا يا چل ڪيت يا ولساه گهاٽ جي وسيلي يا سنساري نيمن ۽ ويد جي اڀديش جي آڻڻ هلي پراڻي مال کي هٿ ڪرڻ. انهيءَ کي ڇڏڻ جو نالو آهي شاهوڪاري. پنجون شوچ يعني راک [موه، محبت]، دوش [وڃ، نفرت] ۽ پڪهاس [باسطاطري] کي ڇڏڻ سان اندر جي پورائي ۽ ڌڻ پوئو ۽ پاڻي ۽ مٽيءَ سان ٻاهر جي صفائي رکڻ. ڇهون اندر ۾ نگرهه يعني اندرلن کي اڌرم کان روڪي ڌرم ۾ هلائڻ. سون ڌي يعني ٻڌيءَ کي ناس ڪندڙ نشيدار ۽ ٻين پدارتن، دشمن جي سنگت، آس، بي پرواهي وغيره کي ڇڏي چڱن پدارتن کي پراپت ڪري، ست پرشن جو سنگ ڪري ۽ پوک پچائي ٻڌيءَ کي وڌائڻ. اٺون وديا يعني پرتويءَ کان وٺي پرميشور تائين سڀني پدارتن جو ٺيڪ ٺيڪ ڪيان ۽ منجهائن پورو پورو لاپ وٺڻ. [ٻيءَ طرح بيان ڪجي ته] ست وديا يعني جيڪي آتما ۾ هجي سو من ۾ ۽ جيڪي من ۾ هجي سو واڻيءَ ۾ ۽ جيڪي واڻيءَ ۾ هجي سو ڪرمن ۾ اٿڻ [تنهن کي ڌارڻ ڪرڻ] انهيءَ کان آڻڻ آهي اوديا. نائون ستم يعني جو پدارت جهڙو هجي، تنهن کي اهڙو ئي سمجهڻ، تنهن کي اهڙو ئي ورڻ ڪرڻ ۽ اهڙو ئي وهنوار ڪرڻ. ڏهون اڪروڙ يعني ڪاوڙ وغيره اڻڻ کي ڇڏي شانتِي وغيره گلن کي پراپت ڪرڻ ڌرم جو لڪشڻ آهي. هن ڏهن گلن واري پڪهاس کان رهت نياءَ سان پرتو ڌرم ٿي چئبي آشرمن وارا هلن ۽ انهيءَ ڌرم ٿي پاڻ به هلن ۽ ٻين کي به اڀديش ڪري هلائڻ سنهاسيءَ جو خاص ڌرم آهي. (۱۶) انهيءَ ريت آهستي آهستي لڳ لاڳاپي جي سڀني اوڳلن کي ڇڏي [هرڪ شوڪ] آدي سڀني دولدن

ڏيان پوک جو ستون درجو آهي. ڌارڻا جڏهن پڪي ٿي ويندي آهي ۽ ڇت گهڻو وقت هڪ هنڌ ٽڪندو آهي ۽ هڪ ئي وشه جو ويچار ڪندو آهي، تڏهن ڏيان جي سڌي ٿيندي آهي.

[بکڙن] کان آجو ٿي سياسي پرمانا پر ٿي اسٽر ٿيندو آهي. سياسي جو مکيه ڪرم اهو ئي آهي، نه گرهست وغيره سڀني آشرمن کي هن ريت جي وهنوار پر سچ جو لشيچ ڪرائي، اڌرم جي وهنوار کان ڇڏائي، سڀيئي سنڊيه مٿائي سڄي ڌرم جي وهنوار پر هلائين.

برهمڻ سنماسي ٿي سگهي ٿو

پرشن:- سياسي وٺڻ برهمڻ جو ٿي ڌرم آهي يا ڪترين وغيره جو به؟
 اٿر:- برهمڻ کي ٿي اڌڪار آهي، ڇاڪاڻ جو سڀني ورڻن پر پورن ودوان، ڌرمالما، پر اڳڪار سان پرست رکڻ وارو جيڪو منش آهي، تنهنجو ئي نالو برهمڻ آهي. پورو وديا، پورو ڌرم ۽ پرهمشور پر پورو وشواس ۽ وٽراڻ بنا سياسي گرهڻ ڪرڻ سان سنسار جو گهڻو اڳڪار ڪونه ٿي سگهندو. انهيءَ ڪري عام چوڻي آهي ته **براهمن** کي ٿي سياسي جو اڌڪار آهي، ٻئي کي نه. منوءَ جو به هيءُ پرمان آهي -

एव वोऽभिहितो धर्मो ब्राह्मणस्य चतुर्विधः । पुण्योऽश्वयकः प्रेष्य राजधर्मम् निबोधत ॥ मनु० ६ । ६० ॥

منو جي مهراج چوي ٿو ته هي رشي لوڪو! هيءُ چئن قسمن جو يعني پرهمشور به، [گرهست] وانهرست ۽ سياسي آشرم ڪرڻ، **براهمن** جو ڌرم آهي، هن کانهرو راجائن جو ڌرم مون کان ٻڌو. انهيءَ مان ظاهر ٿيو ته سياسي وٺڻ جو اڌڪار خاص ڪري **براهمن** کي آهي ۽ ڪترين وغيره لاءِ پرهمشور به آشرم آهي.

سنماس جي گهرج

پرشن:- سياسي وٺڻ جي ڪهڙي ضرورت آهي؟

اٿر:- چئن شرطن پر سر جي ضرورت آهي، تن آشرمن پر سياسي جي ضرورت آهي، ڇاڪاڻ جو اٽڪانسواءِ وديا ۽ ڌرم ڪڏهن به نٿا وڌي سگهن ۽ ٻين آشرمن جو وديا ۽ اڀياس، گرهست جي ڏنڊن ۽ ٽهسيا وغيره سان لاڳاپو هئڻ ڪري هنن کي تمام گهٽ والدڪائي ملندي آهي. ٻين آشرمن لاءِ پڪش ڇڏي ورتاءُ ڪرڻ به ڏکيو آهي، چئن سياسي سڀني پاسن کان آجو ٿي جڳت جو اڳڪار ڪندو آهي، تن ٻئي آشرم وارو نه ڪري سگهندو آهي. ڇاڪاڻ جو سياسيءَ کي سٺ وديا دواوا پدارٿن جي وڪيان جو ۽ آنتيءَ ڪرڻ جو جهترو وجهه ملي سگهندو آهي، اوڻرو ٻئي ڪنهن آشرم واري کي نه ملي سگهندو آهي. پر جيڪو پرهمشور به آشرم مان ٿي سياسي ٿيندو آهي، سو سڄي سکيا ڏيئي جيترو جڳت جو وڌارو ڪري سگهندو آهي، اوڻرو گرهستي يا وانهرستي ٿي، پوءِ سياسي وٺڻ وارو نه ڪري سگهندو آهي.

پرشن:- سياسي وٺڻ ايترو جي آڳا جي اٿڙ آهي. ڇاڪاڻ جو ڀڳوان جو پريوچن آهي ته ماڻهو وڌن. جيڪڏهن گرهست آشرم نه ڪندو ته ڪهس ستن ٿيندي ٿي ڪانه. جڏهن سياسي آشرم ٿي مکيه آهي ۽ سڀ منش ڪن نه منش جي پاڙ ٿي پئجي ويندي.

پرهمشوري وديا جي اڀياس پر، گرهستي گهر جي ڪم ڪار پر ۽ وانهرستي ٽهسيا وغيره پر وڌل هوندا آهن.

آٿر:- وواه ڪرڻ سان به ڪيترن کي ستنان کان ٿيندي آهي يا ٿي، جلد ناس ٿي ويندي آهي، پوءِ اهو به ايشور جي لڇا جي ورڌ هلاڻ وارو ٿيو يا نه؟ جيڪڏهن اوهان ڪنهن ڪويءَ جي واکيه موجب چئو ته: यत्ने कृते यदि न सिध्यति कोऽब्रह्मदोषः (ڪوشل ڪونهي). پر يقين ڪرڻ سان به ڪم نه ٿئي ته پوءِ ڪهڙو دوش؟ ارڻات ڪوبه [دوش] ڪونهي. پر اسين اوهان کان پنجون ٿا ته گرهست اشرم به گهڻي ستنان ٿي هڪ ٻئي سان ولجھو ٿي رهي، لڙي مرن ته ڪيتري نه وڏي حاجي ٿي ٿئي، جدا جدا ويچارن جي ڪري گهڻو جهڳڙو ٿيندو آهي. جڏهن سنياسي هڪ ويدڪ ڌرم جي آبديش دوارا هڪ ٻئي سان پير پندا ڪندو ته لکن ماڻهن کي بچائي وٺندو، هزارين گرهستين جي سمن منهن جي سنڪيا وڌائيندو. سڀ ماڻهو سنياس وٺي ٿي ڪونه سگهندا، ڇاڪاڻ جو سڀني جي وشه واسنا ڪڏهن به دور ڪين ٿي سگهندي. سنياسين جي آبديش دوارا جيڪي ماڻهو ڌرمالما بڻيا، سي سمجهو ته سڀ سنياسيءَ جي پتن سمن ٿيندا.

سنياسيءَ کي نه ڪرم ڪرڻو آهي

پيشن:- سنياسي لوڪ چولدا آهن ته اسان جو ڪوبه ڪرڻو نه [ڌرم] ڪونه آهي، ان ۽ وسٽر وٺي آئندڙ رهن، اوديا رڻپي سنسار سان چو اڃائي مڦاڪت ڪجي؟ پاڻ کي برهم سمجهي سنسار ۾ رهجي، ڪوئي به اچي پڇي ته ان کي به ساڳيو آبديش ڪجي، ته ٽون به برهم آهين، توکي پاپ پنج ڪونه ٿو لڳي ڇاڪاڻ جو گرمي سردي [لڳڻ] شرو جو، اڄ به پراڻن جو ۽ دڪ سڪ من جو ڌرم آهي. جيڪو مڦيا ۽ جيڪو وهنوار به سڀ ڪاپت يعني چولو، تنهن ڪري ان ۾ فاسٽ سڀاڻن جو ڪم نه آهي. جيڪو پاپ پنج ٿيندو آهي سو شرو ۽ اندرين جو ڌرم آهي نه آتما جو. اهڙو آبديش [سنياسي] ڪندا آهن. توهان سنياس جو ڪجهه جدا ڌرم ٻڌايو آهي. هاڻي اسين ڪنهنجي ڳالهه سچي ۽ ڪنهنجي ڪوڙي سمجهون؟ آٿر:- ڇا ڪن چڱا ڪم به نه ڪرڻ گهرجن؟ ڏسو منو مهراج [هيٺين وچن ۾] لکيو آهي ته سنياسيءَ کي ويدڪ ڪرم جو ڌرم انوسار سچو ڪرم آهي، سو ضرور ڪرڻ گهرجي:- वैदिकैश्चैव कर्मभिः (ڪرمن پيڻن وغيره جا ڪرم هو ڇڏي سگهندا؟ جڏهن اهي ڪرم ناهن ڇڏي سگهن، ته اتر ڪن جي ڇڏڻ ڪري هو پٽ ۽ پاپي ڪونه ٿيندا؟ جيڪڏهن گرهستين کان کاڌو پيئو ۽ ڪپڙو لٽو وٺندا ۽ انهيءَ جي بدلي سندن ڪو اڳڪار نه ڪندا ته ڇا هو مهاپاپي ڪونه ٿيندا؟ جيڪڏهن اڪ سان ڏلو ۽ ڪن سان ٻڌو نه وڃي ته اڪ ۽ ڪن جو هڪڙو آجايو ٿي پوي. ساڳيءَ ريت جو سنياسي سٺ آبديش ۽ ويد آدي سٺ شاسترن جو هڪڙو آجايو ٿي ڪن، ته اهي به جيڪو به آجايو بوجھ آهن ۽ جيڪي لکندا ۽ چولدا آهن نه اوديا رڻپي سنسار سان سر دردي چو ڪجي، اهڙي آبديش ڪرڻ وارا پاڻ مڻيا جو رڻپ ۽ پاپ جي وڌائڻ وارا باني آهن. شرو آدي دوارا جيڪو ڪم ڪجي ٿو، سو سڀ آتما جو ئي آهي ۽ انجي قل پوڳڻ واري به آتما ئي آهي. جيڪي ڇيو کي برهم ڪري چولدا آهن، سي اوديا جي نند ۾ ستل آهن، ڇاڪاڻ جو ڇيو الپ [لنڊو، محدود] ۽

الڳم [ٿوري ڄاڻ وارو] ۽ برهم سروربايي [هرهند موجود] ۽ سرورگهر [ڄاڻي
ڄاڻهار] آهي، برهم نت [سدائين]، شد [پوئر]، پت [پورو ڪيائي] مڪت سڀاءُ
[سڀني ٻڌن کان آڄو] آهي ۽ ڄيو ڪڏهن آڄو نه ڪڏهن ڦاٿل آهي. برهم سروربايي ۽
سرورگهر آهي، تنهنڪري کيس ڪڏهن ڀرم، اوديا پڪڙي نٿي سگهي ۽ ڄيو آتما ڪڏهن
ڪيائي ڪڏهن اڳيائي ٿيندو آهي. برهم جنم مرڻ جي دڪ به ڪڏهن نٿو پوي ۽ ڄيو سان
اهو دڪ لاڳو ئي آهي. تنهنڪري سندن هيءُ اُپديش (مڱيا) ڪوڙو آهي.

پروشن:- سياسي سڀني ڪرمن کان چٽل آهي ۽ ڪڏهن اُگهي ۽ ڏالن کي ڪول ڇهندو
آهي. اها ڳالهه سچي آهي يا ڪوڙي؟

اُتر:- نه (جئن)

“सम्यक् नित्यमास्ते यस्मिन् यद्वा सम्यक् न्यस्यन्ति दुःखानि कर्माणि येन स संन्यासः स प्रशस्तो
विद्यते यस्य स संन्यासी”

ارت:- جو برهمسٽه ارٿات پڳوان سان پهتل آهي ۽ جنهنجو اهو پوئر سڀاءُ آهي، جنهن
دوارا سڀ دشت ڪم ڇڏي ڏجن، تنهنڪي سياسي ڪولم آهي يعني ڇڱا ڪم ڪندڙ ۽
دشت ڪمن جو ناس ڪندڙ سياسي چوانهندو آهي.

پروشن:- پاڙهڻ ۽ اُپديش جو ڪم گرهستي ڪندا رهندا آهن، پوءِ سياسيءَ جو ڪهڙو
پروجن آهي؟

اُتر:- ستم اُپديش سڀني اشمن وارا ڏين ۽ ٻڌن، پر جيتري فرصت ۽ بي لڙڪشتا
سياسيءَ کي ٿيندي آهي، اوتري گرهستن کي نه. هان، جيڪي براهمن آهن، نچو اهوئي
ڪم آهي ته پُرس پُرسن کي ۽ استريون استرين کي ستم اُپديش ڪن ۽ پاڙهين. جيترو گهمڻ
جو وقت سياسيءَ کي ملندو آهي، اوترو گرهستي، برهمڻ وغيره کي ڪول ملي سگهندو
آهي. (وري) جڏهن براهمن ويد ورڌ هندا آهن، تڏهن کين ستنين وات لڳائڻ وارو سياسي
ٿيندو آهي. تنهنڪري سياسيءَ جو هٿڻ ضروري آهي.

پروشن:- ‘एक रात्रि बसेद मामे’ هنن وچن اُلو سار سياسيءَ کي هڪ جاءِ تي رڳو هڪ
رات رهڻو آهي، وڌيڪ ترس نه گهرجي.

اُتر:- هيءَ ڳالهه ڪي قدر نه ليڪ به آهي ڇو ته هڪ جاءِ تي رهڻ ڪري چڪت جو
گهڻو اُٻڪار نه ٿي سگهندو آهي. انهيءَ جاءِ لاءِ موه ۽ ايمان پيدا ٿيندو آهي ۽ موه ممتا
پرو وروڌ به وڌندو آهي. پر جيڪڏهن هڪ جاءِ تي رهڻ ڪري گهڻي ڀلائي ٿئي ته
پوءِ ڀلي رهجي ۽ جئن راجا جنڪ وٽ پنجشڪا آدي چار چار مهينا ۽ ٻيا سياسي ڪيترن
ورهين تائين اچي رهندا هئا. ۽ ”هڪ جاءِ تي نه رهجي“ اها ڳالهه اڄ ڪالھ جي پاڪندي
متوادلن بڻائي آهي ۽ ڇو نه [هو سمجهن ٿا ته] جيڪڏهن سياسي هڪ جاءِ تي وڌيڪ رهندو
ته اُسانجي پاڪند جو ڪنڊن ٿيندو ۽ وڌيڪ آسري نه سگهندو.

سنهاسي پراڳار لاءِ ڏن وٺي سگهي ٿو

यतीनां काञ्चन दद्यात्सूत्रं ब्रह्मचारिणाम् । चौराणामभयं दद्यात्स नरो नरकं व्रजेत् ॥

ارت:- ههڙن وچن جو ارت هيءُ آهي ته ستيا سين کي جيڪو دان ڏئي ٿو، سو داتا نرڪ به وڃندو.

آٿر:- هيءَ ڳالهه به ورڻ آشرم جي ورڙين، مت وادين ۽ آپ سوارٿي پوراڻڪن جي لاهيل آهي. ڇو ته [هو ڄاڻن ٿا ته] جيڪڏهن سياستين کي ڏن ملندو ته هو آسان جي آڏين به نه رهندا ۽ جڏهن پڪڙا وغيره وهنوار آسان جي هٿ هيٺ رهندو ته هو ڊڄندا رهندا. جڏهن مورڪن ۽ آپ سوارٿي لوڪن کي دان ڏيڻ چڱو سمجهيو وڃي ٿو ته ودوان ۽ پراڻڪاري سياستين کي دان ڏيڻ ۾ ڪوبه دوش ٿي نٿو سگهي. ڏسو منو سمرٿي آڏاءِ ۱۱ ۽ شلوڪ ۶.

विविधानि च रत्नानि विविक्तेषूपपादयेत् ॥ मनु० अ० ११। ६ ॥

آرت:- پانت پانت جا رتن، سون وغيره ڏن آڻرڪٽا يعني سياستين کي ڏجي ۽ اهو [مٿيون] شلوڪ بي معنيٰ نه آهي ڇو ته سياستين کي سون ڏيڻ ڪري بچمان لڙڪ ۾ وڃي نه ڇاندي، موٽي، هيرا وغيره ڏيڻ سان سرڳ نه ٿي ويندو؟

پوشن:- هيءَ پندت صاحب هنجي پانت پڙهڻ ۾ ڀلي ويو، هيءَ هن ريت آهي ته -
'यतिहस्तेष्वन दद्यात्' يعني جو سياستين کي هٿ ۾ ڏن ڏيندو آهي سو لڙڪ ۾ ويندو آهي.
آٿر:- هيءَ وڃن به ڪنهن مورڪه من گهڙو بظاير آهي، ڇو ته جيڪڏهن هٿ ۾ ڏيڻ سان دانا لڙڪ ۾ وڃي نه پهر ٿي رکڻ يا هڙ ٻڏي ڏيڻ سان سرڳ ٿي ويندو ڇا؟ انهيءَ ڪري اهڙو ويچار مڃڻ جوڳو نه آهي. هاڻ، اها ڳالهه ته برابر آهي ته جيڪڏهن سياستين گهرج کان وڌيڪ رکندو ته ڇورن وغيره جي هٿان تڪليف ۾ ايندو ۽ ڏن جي موه ۾ به ڦاسي ويندو، پر جيڪو ودوان ٿيندو آهي سو آڇوڳ وهنوار ڪڏهن نه ڪندو ۽ نه موه ۾ ڦاسندو، ڇو ته پهريائين گرهست آشرم ۾ يا برهمچريه ۾ سڳهه پوڳي يا ڏسي چڪو آهي ۽ جيڪو برهمچريه آشرم مان سياسي ٿيندو آهي، سو پورو ويراڳي هٿ ڪري ڪڏهن به ڪٿي نٿو ڦاسي.
شراڙ ۾ سياسيءَ کي ڪارائڻ - پوشن:- ماڻهو چوندا آهن ته جي شراڙ ۾ سياسي

آچي يا ان کي ڪارائجي ته هنج پتر پڇي ويندا ۽ لڙڪ ۾ پوندا آهن.

آٿر:- پهريائين ته مٿل پٿرن جو آچڻ ۽ ڪيل شراڙ مٿل پٿرن کي پهچائڻ ناممڪن ۽ ويد جي ورڙ ۽ دليل جي ورڙ هٿ ڪري ڪوڙو آهي. ۽ وري جڏهن آچن ٿي لٽا ته پڇي ڪم ويندا؟ جڏهن جيو پنهنجي پاپ ڀڄ مطابق انشور جي نير موجب مرڻ کانپوءِ پيو جنم وٺن ٿا، ته پوءِ وري انهنجو آچڻ ڪيئن ٿي سگهندو؟ انهيءَ ڪري هيءَ ڳالهه به سوارٿي پوراڻڪن ۽ پراڻڪن جي ڪوڙي لاهيل آهي. هاڻ هڪ ڳالهه ته نڪه آهي ته جتي سياسي ويندا، اتي هيءَ مرڪ شراڙ وغيره جو پاڪند ويد آڏي شاسترن جي ورڙ هٿ ڪري پري پڇي ويندو.

برهمچريه مان سناس - پوشن:- جيڪو برهمچريه مان سناس وٺندو، تنهنکي اهو نهاڻ ڏکيو ٿيندو ۽ ڪار ڪي روڪڻ به بهه مشڪل آهي. تنهنڪري گرهستي واپورست ڌارڻ ڪرڻ کانپوءِ جڏهن ٻڌو ٿي وڃي، اڏهن سناس وٺي نه چڱو آهي.

آٿر:- جيڪو نهاڻي نه سگهي يعني اندرين کي روڪي نه سگهي، سو برهمچريه مان سناس نه وٺي، پر جيڪو روڪي سگهي سو ڇو نه وٺي؟ جنهن ماڻهوءَ وشه جا دوش ۽ ويڙه رکيا جا ڪڻ ڄاڻا آهن، سو ڪڏهن به دشمن ۾ نٿو ڦاسي. جيئن ڪافي وڏائي آڱ کي، ٿڌن سندس ويڙه وڏائي ويچار کي، يعني اهو ويچارن ۾ ئي خرچ ٿي ويندو آهي. جڏهن حڪم جي

ستيء ڦڪيءَ جي ڪورج روڻيءَ کي ٿيندي آهي ۽ چڱي ڀلي کي نه ۽ ٿن جنهن پرش يا استريءَ جو وديا ۽ ڌرم جي واڌاري ۽ ساري سنسار جي ڀلائيءَ جوئي پر ٻنهن هجي، سو وواه نه ڪري ۽ جتن پنڇ شڪا وغيره پرش ۽ گارگي وغيره استريون ٿيون آهن. تنهنڪري سنڀاس انهنڪي وٺڻ گهرجي، جي اڌ ڪاري هجن. ۽ جو سنڀاس جي ڏاٽو جو نه آهي، سو سنڀاس وٺندو نه پاڻ به ٻڌندو ۽ ٻين کي به ٻوڙيندو. جتن ڇڪرو رٿي راجا ”سمرات“ [دنيا جو راجا] آهي، ٿن سنڀاسي ”پروراءِ“ [سنسار جو سکيا ڏيندڙ] ٿيندو آهي. مگر راجا پنهنجي ديش ۽ سنڀدان ۾ مان پائيندو آهي ۽ سنڀاسيءَ جو هر هنڌ آدر ستڪار ٿيندو آهي.

چاڌڪم نيتي شاستر جو نالو

विद्वानं च नृपत्वं च नैव तुल्यं कदाचन । स्वदेशे पूज्यते राजा विद्वान् सर्वत्र पूज्यते ॥
آرٽ. - ودوان ۽ راجا ڪڏهن به هڪجهڙا ٿي نٿا سگهن، ڇو نه راجا پنهنجي راج ۾ ئي آدر ستڪار پائيندو آهي، پر ودوان هر هنڌ مان ۽ عزت ٺهندو آهي.

سڀني آشرمن جو ڌرم :- انهيءَ ڪري وديا پڙهڻ، چڱي سکيا وٺڻ ۽ ٻلوان وغيره ٿيڻ لاءِ برهمچري، ڀانت ڀانت جي آتم وهنوارن جي پورائيءَ لاءِ گو هسٽ، ويچار، ڌيان ۽ وڳيان وڌائڻ خواه ٿپ ڪرڻ لاءِ وانڀوسٽ ۽ ويد وغيره ست شاسترن جي پرچار، ڌارمڪ وهنوار جي ڪرڻ ۽ ٻن ڪمن جي ڇڏڻ، سڄي اُپديش ۽ سڀني سنسن جي مٿائڻ لاءِ سنڀاس آشرم آهي. پر جيڪي [سنڀاسي] سنڀاس جو مکيه ڪم سڄو سڄو اُپديش نه ڪندا آهن، سي ڀڃت ۽ لوڪ واسي ٿيندا آهن. انهيءَ ڪري سنڀاسيءَ کي گهرجي ته ڪوشش ڪري سڄو اُپديش ڪن، [لوڪن جون] شڪائون مٽائين. ويد آدي ستيه شاستر پڙهين ۽ ويدڪ ڌرم جو واڌارو ۽ ساري سنسار جي آلتيءَ جو ڪارڻ ڪن.

پوشن :- سنڀاسن کانسواءِ ٻيا ساڌو، ٻيراڻي، ڪوسائين، حاڪمي وغيره جيڪي آهن، سي به سنڀاس آشرم ۾ ليکيا ويندا يا نه؟

آڻو :- نه. ڇاڪاڻ ته منجهن سنڀاسين جو هڪڙو به لڇڻ ڪونهي. هو ويد جي ورڌ آلتِي مارڻ تي هلي، پنهنجي مٿ جي هلائڻ وارن جي وچن کي ويد کان [وڌيڪ] مڃيندا ۽ پنهن جي ئي مٿ جي وڌائي ڪندا آهن. ۽ ڪوڙن جهڳڙن ۾ ڦاسي پنهنجي سوارٽ لاءِ ٻين کي پنهنجي پنهنجي مٿ ۾ ڦاسائيندا آهن. سڌارو ڪرڻ نه پري رهيو پر آلتِي بدلي هو اُٿلندو ۽ سار کي ڀلائي اڏوڪيءَ کي پهچائين ٿا ۽ پنهنجو سوارٽ سڌ ٿا ڪن. انهيءَ ڪري انهنڪي سنڀاس آشرم ۾ لڳا ڳڻي سگهون، ڇو جو اُهي پڪا سوارٿي آهن. انهيءَ ڳالهه ۾ ڪوبه شڪ ڪونهي ته جي پاڻ ڌرم تي هلي ساري سنسار کي هلائين ٿا، جهڻڪري پاڻ کي ۽ ساري سنسار کي هن لوڪ آرٿاٽ هاڻوڪي جنم ۾، پر لوڪ آرٿاٽ ٻئي جنم ۾، سرڳه آرٿاٽ آئند جو پوڳ ڪرائيندا آهن، اُهي ئي ڌرمالما لوڪ سنڀاسي ۽ مهاتما آهن. ٿوري ۾ هيءَ سنڀاس آشرم جي سکيا لکي وڃي. هن کان پوءِ راجا ۽ پرڄا ڌرم جي وشه لکي ويندي.

شريمڊ سوامي ڊيانند سروسوتيءَ جو رڇيل سندس پاشا سان سيمگاريل ستيارت پرکاش جو پنجون سمناس سنڀاس آشرم جي سنڀد ۾ پورو ٿيو.

پنجين سلاس تي ٽيڻيون

هيءَ سلاس ٻين وانگيان پراچين شاسترن جي آڌار تي لکيل آهي

وانپرسٽ آشرم ۽ سنڀاس آشرم سنڀار مان لوپ ٿي ويا آهن، تنهنڪري يورپ ۾ سخت جنگ ۽ جدوجهد آهي. ايڪانت ۾ ويچار ڪرڻ ۽ شائستي استاين ڪرڻ جا ساڌن آئي موجود ڪونه آهن. يڳوان ڪري شل اولهه جا ودوان انهيءَ ڳالهه کي سمجهن. يارٽ ۾ وانپرسٽي آهن ئي ڪونه. انهيءَ ڪري سڳيا جو پراڻو اوائلي سندس چرخو بند ٿي ويو آهي ۽ اڀرند ڪال جي رشمين جيان انيوي پريا مڙس جوانن کي رستي ٻڌائڻ وارا ٿي ويا آهن. سنڀاسين بدران هزارين رولو پيمو فٽر ملن ٿا. رشي ڏيانند انهن لوڪن جي سڌارڻ لاءِ شاسترن جي پرمائن سان اها ڳالهه سڌ ڪئي آهي ته ”سنڀاسي“ اُنکي نه چئبو آهي، جيڪو ڌرم ڪرم ڇڏي وهي، پر سنڀاسيءَ کي ائين وانگيان بلڪ ائين کان به وڌيڪ ڪرم ڪرڻو آهي. سنڀاسي يعني اهو جو رات ڏينهن سچ جو پوڄا ۽ پراڻو ڪري. هن سلاس تي به اعتراض ڪيا ويندا آهن. پهرين ته سنڀاس جو وڌان ويد ۾ ڪٿي آهي؟ جيڪڏهن پاڻڪ سوامي جن جي سنسڪار وڌي ۽ رڳو پڌ آڌي پاشه پومڪا ڏسندا ته کين ڪيترائي پرمات ڏسڻ ۾ ايندا. هڪ پرمات آهي اجرويد جي سترهين اڌاء جو ۱۲ منتر. ابي شنڪا آهي منو مهاراج جي هڪ شلوڪ بابت. هن شلوڪ دوارا سوامي جن ڏيکاريو آهي ته سنڀاسين کي انيڪ رتن دان ڏيڻ گهرجن. ماڻهو چون ٿا ته اها ڳالهه اڻڪ نه آهي ته سنڀاسين کي ڏن ڏجي، ڇو ته سنڀاسين کي ڏن جي ضرورت ئي ڪانه آهي ۽ سنڀاسيءَ جو ڌرم آهي ٽياڳ. جي ماڻهو ٽائين ٿا چون، تن پورو ويچار ڪيو ئي ڪونه آهي. ويچار ته ڪرڻ ته مهاڏماگائڻيءَ کان وڌيڪ ٽياڳي هن صديءَ ۾ ڪير هوندو؟ هنن کان وڌيڪ سنڀاسي ڪهڙو ٿيندو؟ پر هنکي ڪهڙي نه ڏن جي لوڙ رهندي هئي؟ جيڪي به پياڪ جو ڪم ٿياڳي ٿي ڪن ٿا، تنکي آزمودو هوندو ته اڻڪار لاءِ غريبن جي پالنا لاءِ ڪن هر وقت ڏن جي ضرورت رهي ٿي.

سناڻي جيڪي هن ڳالهه تي اعتراض ڪندا آهن، سي پڙهندي ڪرمن دوارا انهيءَ ڳالهه جي پٺڀرائي ڪن ٿا، اهو پاڻ سنڀاسين کي لکين روپيا ڏين ڪن ٿا. ابي شنڪا اها آهي ته اهو شلوڪ جيڪو سوامي جن ڏنو آهي، سو منوءَ ۾ آهي ئي ڪونه. اُن جو جواب اهو آهي ته برابر جنهن روپ ۾ سوامي جن شلوڪ ڏنو آهي، تنهن روپ ۾ هن وقت جي ڇهيل منو سهرتين ۾ ڪونه آهي، ايڪن ٿي سگهي ٿو ته انهيءَ روپ ۾ هڪ جي لکيل منو سهرتيءَ ۾ سوامي جن اهو شلوڪ ڏنو هجي. منوءَ جي جدا جدا پسڪن ۾ پات پيد آهي ۽ هن شلوڪ جي پات بابت پور به ڪجهه شڪ ڏيکاريو آهي. وڌيڪ هن ڳالهه بابت پنڊت ليڪرام جي لکيل ”سانچ ڪو آڻهه نهن“ پڙهڻ گهرجي.

ايتري هوندي به جيڪا ”پڙهڻي“ رشي ڏيانند ڏني آهي، سا اڄڪلهه جي ڇهيل پات کان

چھون سلاس

راج ڌرم يعني ديش پر بند (جوڙجڪ) جو ورڻ راجا ڪهڙو هئڻ گهرجي؟

राजधर्मान् प्रवक्ष्यामि यथावृत्तो भवेन्नृपः । संभवश्च यथा तस्य सिद्धिश्च परमा यथा ॥ १ ॥

ब्राह्म प्राप्तेन संस्कार क्षत्रियेण यथाविधि । सर्वस्यास्य यथान्यायं कर्तव्यं परिरक्षणम् ॥ २ ॥

मनु० ७।१।२ ॥

(۱) منو ڏهراچ جن * دشمن کي چون ٿا ته چئني ورڻ ۽ چئني آشرمن جي وهنوار ورڻ
کلهو **راج ڌرم** جو ڪن ڪنداسين، ته راجا ڪهڙي پرڪار جو هئڻ گهرجي ۽ جنهن
رستي اهڙو راجا ٿيڻ ممڪن آهي ۽ جنهن ڏنگ سان، ان راجا کي ڌرم سڏي [موڪل يا
مڪئي] پرايٽ ٿئي، تنهن جو چڱي طرح بيان ڪنداسين.

(۲) ڪتري ۽ کي گهرجي ته جيئن ڌرم وڌوان ۽ رهنم ٿيندو آهي، تن وڌوان ۽ سندر سڳيا سان
سپنڪاريل بڻجي، سڄي راج جي لاءِ دواڙا پوري پوري رکڻا ڪري، انهن رستو هيءُ آهي:-
ٽي مکيه سياڻون-

त्रीणि राजाना विदधे पुरुणि परि विश्वानि भूषथः सदांसि ॥ (ऋ० मं० ३। सू० ३८। मं० ६)

(۳) ايشور اپديش ٿو ڪري ته راجا ۽ پرڄا جا ماڻهو گڏجي سک جي پرايٽي ۽ وڳيان
جي واڌاري ڪندڙن، راجا پرڄا جي هڪ ٻئي سان لاڳاپي رکندڙ وهنوارن لاءِ ٽي سياڻون
يعني وڌيا آرهه، ڌرم آرهه ۽ **راج** آرهه ٺاهي. پالت پالت جي نمولي سڀني
پرڄا سنهڙي ماڻهن ۽ ٻين ۾ پراڻن کي هر پرڪار سان وڌا، سونئڻا [آواڏي] ڌرم، چڱي

* رشي جيڪي يڳوان منوه وٽ اپديش وٺڻ آيا هئا.

۾ منهن کان سواءِ ٻين پراڻن کي به سکيا ڏجي ۽ ڏيئي سگهجي آهي. جيئن ڪهڙون،
باندرون ۽ ڪهڙون کي. سندن آزادي انهيءَ ۾ آهي ته کائڻ حد کان وڌيڪ ڪم نه ٿئي.
ڌرم آڌرم جو لاڳاپو انهيءَ مان پڌرو آهي ته کي ڪهڙو رستي ويندڙن سان به وڙهندا آهن.
تن جو مطلب آهي، اهو خرچ جو پراڻن کي سکي رکي. ڪهڙا پائي جانورن کي پورو ڪاڄ،
رهنم جي جاءِ وغيره ڪونه ٿين. پورپ ۽ آمريڪا ۾ جدا جدا جانورن جي سنڀال ۽ سکيا لاءِ
برابر سياڻون آهن، ايتري قدر جو سڀ وڌيا لاءِ به خاص سيا آهي. هتي به پراڻي زماني ۾
جنگل وغيره انهيءَ ڪم لاءِ مقرر ٿيل هئا. هاڻي به کي نشان رهيل آهن. رائي وڪڻ
بي رحمي ۽ بابت سوسائٽي ۽ قانون ٺاهيا هئا.

سکيا ۽ ٽن وغيره سان سينگارين.

तं सभा च समितिश्च सेना च ॥ १ ॥ अथर्व कां० १५। अनु० २ व० ६। मं २ ॥
सभ्य सभां मे पाहि ये च सभ्याः सभासदः ॥ २ ॥ अथर्व कां० १६। अनु० ७ व० ५५। मं० ६ ॥

راجا ۽ پرچا هڪ ٻئي جي اڏين رهن - (۱) انهيءَ راج ڌرم جي ٿيئي
سيائون جنگي سپا ۽ لشڪر ملي پوئواري ڪن.

(۲) سپاسدن ۾ راجا لاءِ ضروري آهي ته راجا هر هڪ سپاسد کي آڳاٽا ڪري نه هجي
سپا جا لائق سپاسد! تون منهنجي سپا جي ڌرم پٽاندرو فيصلي تي هل ۽ جي سپا جا لائق
سپاسد آهن، سي به سپا جي فيصلن جي پوئواري ڪندا رهن. هنجو مطلب هيءُ آهي ته رڳو
هڪ کي سوئنتر راج جو اڏڪار نه ڏيڻ گهرجي، پر راجا جو [سچ ڪري پڇو ته سپا جو]
سياپتي آهي، تنهنجي اڏين سپا ۽ سپا جي اڏين راجا ۽ راجا ۽ سپا پرچا جي اڏين ۽ پرچا
راج سپا جي هٿ هٿ رهن. جي ائين نه ڪبو ته [هٿ ڏيکاريل نتيجو نڪرندو] -

سوئنتر راجا جو ناس ڪندو -

राष्ट्रमेव विश्वाहन्ति तस्माद्राष्ट्रो विशं घातकः । विशमेव राष्ट्रायोद्यां करोति तस्माद्राष्ट्री विशमन्ति
न पुष्टं पशुं मन्यत इति । शत० कां० १३। प्र० २। ब्रा० ३। (क० ७। ८)

(۴) جهڪڻ راج ڪندڙ ماڻهو پرچا کان سوئنتر پنهنجي روءِ سوء هليدا ته هو راج جي
اندر داخل ڪري پرچا کي ناس ڪندا رهندا. ڇاڪاڻ جو آڳاٽو راجا سوئنتر ٿا جي گهمند ۾
پرچي پرچا جو ناس ڪندڙ ٿيندو آهي، يعني اهو راجا پرچا کي کائيندو ويندو آهي. مطلب
ته ڪن ڏاڍو ڏکي ڪندو آهي. تنهن ڪري ڪنهن به هڪ ماڻهوءَ کي راج ۾ آزاد ڇڏڻ نه
گهرجي. جهڙيءَ طرح شينهن يا گوشت خور جانور ٿلهي مٿاري جانور کي ماري کائي ڇڏيندو
آهي، تنهن سوئنتر راجا به پرچا کي ناس ڪندو آهي، يعني ڪنهن کي به پاڻ کان وٺڻ نه
ڏيندو آهي ۽ ڏنلن کي ٿوري آنيءَ سان کائڻ ڏند وٺي، پنهنجو مطلب سد ڪندو. تنهنڪري -
راجا جا گڻ -

इन्द्रो जयाति न परा जयाता अधिराजो राजसु राजघातै । चक्रत्य ईक्ष्यो वन्द्यश्चोपसद्यो नमस्यो भवेह ॥
अथर्व कां० ६। अनु० १०। व० ६८। मं १ ॥

(۵) ويد اپدیش تو ڪري نه هي منشو! جيڪو منش جانيءَ ۾ وڏيءَ شڪييءَ ۽ ڏاڍي
نڪ ۽ سک پندا ڪندڙ هجي، شترن کي جيتي سگهي ۽ پاڻ اجهت هجي، راجائن ۾ سيني
کان مٿي، بلوان ۽ نيچ وارو هجي ۽ سياپتي ٿيڻ جي بلڪل پوک هجي، جهنڊو گڻ، ڪرم ۽
سياه ساراه جوڳو ۽ ستڪار ڪرڻ جهڙو ۽ جهنڊو وڃڻ ۽ شرڻ ۾ پوڻ جهڙائي ۽
جهنڊي اڳيان سڀ نمسڪار ڪرڻ لاءِ تيار هجن، تنهنڪي اوهين سياپتي يا راجا بڻايو.

ڪنهنڪي راجا بنائجي؟

इमं देवा असपत्नश्च सुवध्व महते क्षत्राय महते ज्यैष्ठ्याय महते जानराज्यायेन्द्रस्येन्द्रियाय ॥
यजु० अ० ६। मं० ४० ॥

(۶) هي ودوانو! راجا پرجا جا لوڪو! توهان سڀ وڏي چڪرو رلي راج لاء وڏي م وڏي ۽ آنتي ۽ لاء ۽ مھان ودوانن سان پريوز راج ٺاهڻ لاء، سڪ سمجھي ۽ ڏن ڏان سان پريزل راج جي پاڻڻ لاء، پڪراء ٿي، بلڪل ٽريڪس، ودوان، ٺهراڻا سان پريوز سڀني جي پياري مٿي کي سپاڻي راجا ۽ راجائن جو راجا سولڪار ڪري، ساري سنسار مان دشمن کي ٽڙي ڪڍو.

ڌرماتما راجا

स्थिरा वः सन्त्वायुधा परागुदे वीकूउत प्रतिष्कभे । युस्माकमस्तु तविषी पनीयसी मा मर्त्यस्य मायिनः ॥
ॐ ५० १ । सू० ३६ । मं० २ ॥

(۷) المشور اُپديش ٿو ڪري ته هي راج هلائيندڙو! اوهانجا اگنيهم [باهه وسائيندڙو] استر ۽ شت گهڻي ارڻات ٿوب پيشندي يعني بندوق، ڏنڻ باڻ يا ٿمر ڪمان ۽ تلوار وغيره شستر ولين کي جهڻ ۽ روڪڻ لاء ساراه جوڳا ۽ پڪا ٿين ۽ توهانجي سڀنا واکاڻ جوڳي هجي، جنهنڪري اوهان سدائين سويارا رهو. پر جيڪو ننڍا جوڳو ڪنڀاء جو ڪم ڪندو هجي، تنهنڪي [شال] مڱهي ڇهل پڌارت [شستر استر وغيره] نه ملن.

يعني جيسين منڻ ڌرماتما رهندا آهن، تيسين راج وڌندو آهي، ۽ جڏهن پاڻي ٿيندا آهن، تڏهن راج ناس ٿي ويندو آهي.

(۸) مهاودوانن کي وديا سڀا جو اڌڪاري [مهمبر] ڌرماتما ودوانن کي ڌرم سڀا جو اڌڪاري ۽ ساراه جوڳ ڌرماتما پرنش کي راج سڀا جو سپاسد ۽ اُنهن سڀني مان جيڪو سڀ کان اتم ڪٿ، ڪرم ۽ سپاء وارو مهاپرنش هجي، انهيءَ کي راج سڀا جو مالڪ سمجهي، سڀ پرڪار آنتي ڪجي. ٽنهي سڀائن جي راء سان راج ٺهجي جا اتم ٺهر [ٺاهڻ] ۽ ٽنهن جي آڌن سڀ لوڪ هلن، سڀ جي پلي وارن ڪمن ۾ پڪراء ٿين ۽ سڀني جي پلائيءَ ۾ پراڻن (پن جي آڌن) ۽ پن ڌرمي ڪمن ۾ ارڻات پنهنجي نج (ڏاڻي) ڪمن ۾ سولنتر رهن. وري انهيءَ ۽ سپاڻيءَ جا ڪهڙا ڪٿ هڻڻ گهرجن:-

سپاڻيءَ جا ڪٿ

इन्द्राऽनिलयमाकर्णामावेशच वरुणस्य च । चन्द्रवित्तेशयोश्चैव माप्रा निहृ त्य शाश्वतीः ॥ १ ॥
तपत्यादित्यवच्चैष चक्षूषि च मनांसि च । नचैनं भुवि शक्नोति कश्चिदप्यभिवीक्षितुम् ॥ २ ॥
सोऽग्निर्भवति वायुश्च सोऽर्कः सोमः स धर्मराट् । स कुवेरः स वरुणः स महेन्द्रः प्रभावतः ॥ ३ ॥
मनु० ७ । ४ । ६ । ७ ॥

ارڻ (۱) - اهو سپاڻي راجا اندر، ارڻات پجليءَ وانگيان ٿرت ٽيم ڏيکارڻ وارو، واپر ارڻات هوا وانگر سڀني کي پراڻن جهڙو پيارو ۽ اندر جي ڳالهه ڄاڻڻ وارو، ٺهر ارڻات طرفداريءَ کان پري، نياپا ڏيڻ (جج) سمان ورڻ وارو، سور ۽ ارڻات سج سمان نياپا، ڌرم ۽ وديا جو پرڪاش ڪندڙ، انڌڪار ارڻات اودا ۽ انڀاء جي روڪڻ وارو، اگني ارڻات باهه سمان دشمن کي پيسر ڪرڻ وارو، ورڻ ارڻات ٻڌڻ واري [جهلر] وانگيان دشمن کي

* سپاڻي ارڻات پرتان يا پريوز پڌنت يا راجا.

انڪ نمولي سان سوگهو ڪرڻ وارو، چنڊر يعني چنڊ وانگر سرشت پوڻ کي آندڙ ڏسڻ وارو، ڏاڏا پکڻ، ارڻاڻ ڏٺڻ جي پنداريءَ سمان پندارا ڀرڻ وارو سپاڻي ٿئي. ۲- جيڪو سورج سمان ٽپجوان، سڀني جي ٻاهر ۽ اندر، من کي پنهنجي پرکاش سان پرکاش وان ڪرڻ وارو ۽ جنهن کي سنسار ڀر ۾ ڪنهن کي به ڪوڙي اک سان ڏسڻ جي طاقت (حوصلو) نه ٿئي.

۳- جو پنهنجي پرياءَ سان اڪي، وايو، سور ۽ چنڊرما [سمان] ڌرم ڦهلائيندڙ، ڌن جو واڌارو ڪندڙ، دشتن کي جيل ۾ وجهندڙ يا ڏنڊ ڏيندڙ وڏي ڏيڏائي وارو هجي، سوئي سپا جو سپاڻي يا سپا جو سرمور ٿيڻ جوڳو آهي. سڄو پڇو راجا ڪير آهي؟ سڄو پڇو راجا ڏنڊ ارڻاڻ قاعدو آهي -

स राजा पुरुषो दण्डः स नेता शासिता च सः । चतुर्णामाश्रमाणां च धर्मस्य प्रतिभूः स्मृतः ॥ १ ॥
दण्डः शास्ति प्रजाः सर्वा दण्ड एवाभिरक्षति । दण्डः सुतेषु जागर्ति दण्डं धर्मं विदुर्बुधाः ॥ २ ॥
समीक्ष्य स धृतः सम्यक् सर्वा रञ्जयति प्रजाः । असमीक्ष्य प्रणोतस्तु विनाशयति सर्वतः ॥ ३ ॥
दुष्प्रेयुः सर्ववर्णाश्च भिक्षोर्नसर्वं सेतवः । सर्वलोक प्रकोपश्च भवेद्दण्डस्य विभ्रमात् ॥ ४ ॥
यत्र श्यामो लोहिताक्षो दण्डश्चरति पापहा । प्रजास्तत्र न मुह्यन्ति नेता चेत्साधु पश्यति ॥ ५ ॥
तस्याहुः संप्रणेतारं राजानं सत्यवादिनम् । समीक्ष्य कारिणं प्राज्ञं धर्मकामार्थकोविदम् ॥ ६ ॥
तं राजा प्रणयन्सम्यक् त्रिवर्गेणाभिरक्षते । कामात्मा विषमः क्षुद्रो दण्डेनैव निहयन्ते ॥ ७ ॥
दण्डो हि सुमहत्तजो दुर्धरश्चाकृतात्मभिः । धर्माद्विचलितं हन्ति नृपमेव सबान्धवम् ॥ ८ ॥
सोऽसहायेन मूढेन लुब्धेनाकृतबुद्धिना । न शक्यो न्यायतो नेतुं सक्तेन विषयेषु च ॥ ९ ॥
शुविना सत्यसन्धेन यथाशास्त्रानुसारिणा । प्रणेतुं शक्यते दण्डः सुमहायेन धीमता ॥ १० ॥

मनु० (७ ॥ १७-१६ । २४-२५ । ३० । ३१)

۱- جو ڏنڊ ارڻاڻ نيم [قاعدو] آهي، سوئي پوڻ، راجا، نياڻ جو پرچار ڪندڙ ۽ سڀني ئي راج ڪندڙ، اهوئي چڻي ورڻ ۽ چئن آشرمن جي ڌرم جو ضامن آهي. ۲- اهوئي پرچا ئي راج هلائيندڙ، پرچا جي رکشا ڪندڙ، سمهيل پرچا جي ماڻهن ۾ ڄاڻندو رهندو آهي، تنهن ڪري ٻڌوان لوڪ ڏنڊ کي ئي ڌرم ڪري ڪوٺيندا آهن. ۳- جيڪڏهن ڏنڊ کي چڱيءَ ريت سوچي سمجهي ڌارڻ ڪجي ته هو سموري پرچا کي آندڙ سان پري ڇڏيندو ۽ جي بنا ويچار هلائبو، ته سڀ ڪنهن طرح سان راجا جو ناس ڪري ڇڏيندو.

۴- ڏنڊ بنا سڀ ورڻ ڏوشي ۽ سڀ جي مرلادا ڇت ٿي ويندي، جي ڏنڊ نيڪ نه هلي ته سڀني لوڪن ۾ جوش ڦهلاجي وڃي. ۵- جتي ڪاري رنگ، ڳاڙهين اکين واري پوائتي ماڻهو سمان پاپن کي ناس ڪندڙ ڏنڊ چالو آهي، اُتي پرچا اکيان ۾ نه ڦاسندي آهي پر آندڙ ۾ رهندي آهي، پر اهو ٽڏهن، جڏهن ڏنڊ کي هلائڻ وارو نريڪش ۽ ودوان هجي.

۶- و دوان لوڪ انهيءَ کي ئي (ڏنڊ) قاعدي جو هلائيندڙ ڪري ڪونهندا آهن. جيڪو ستيرادي، ويچاروان، بڏيمان، ڌرم، ارڻ ۽ ڪام جي پراپت ڪرڻ ۾ چتر راجا هوندو آهي.

۷- جيڪو راجا ڏنڊ کي چڱيءَ طرح هلائي ٿو، سو ڌرم، ارڻ، ڪام جي پراپتيءَ کي وڌائيندو آهي ۽ جيڪو وشه واسن ۾ ڦاٿل، ڏنگو هلندڙ، الڳا ۾ ڀريل، ٿوري ۽ ٿيڄ ٻڏيءَ وارو، انيءَ ڪندڙ راجا ٿيندو آهي، سو پاڻ ڏنڊ راجا کي لاس ڪري ڇڏيندو آهي.

۸- ڇاڪاڻ ته ڏنڊ وڏي ٿيڄ وارو آهي، تنهنڪري اودوان، اڌرمانيا آدمي ان کي هلائي ئي ڪونه سگهندا آهن. [انهيءَ ڪري] اهو ڏنڊ ڌرم کان ڪريل راجا کي ڪٽسب سونڌو لاس ڪري ڇڏيندو آهي.

۹- ڇاڪاڻ ته جيڪو [آپت پرش] وڌيا ۽ چڱي سکيا کان رهت آهي ۽ پورو وديوان جو سهائڪ نه آهي، وشه واسن ۾ ڦاٿل ۽ منجهل آهي، سو ڏنڊ کي نيهه انوسار ڪڍهين ۽ هلائي نه سگهندو.

۱۰- جيڪو پور آتما، سچ ئي هلندڙ پرش جو سنگي ٺيڪ ٺيڪ ٻيئي شاسترن جي انوسار هلڻ وارو ۽ سرشت پرش جي سهائڪا ڪرڻ وارو بڏيمان آدمي آهي، اهوئي نيهه روپي ڏنڊ کي هلائڻ جي سمورئي رڪيٽو، تنهنڪري:-

सैनापत्यं च राज्यं च दण्डनेतृत्वमेव च । सर्वलोकाधिपत्यां च वेदशास्त्रविदहति ॥ १ ॥

दशावरा वा परिषद्यं धर्मं परिकल्पयेत् । व्यवरा वागिवृत्तस्था तं धर्मं न विचालयेत् ॥ २ ॥

त्रैविद्यो हेतुकस्तर्की नैरुक्तो धर्मपाठकः । त्रयश्चाश्रमिणः पूर्वं परिषत्स्याद्दशावरा ॥ ३ ॥

ऋग्वेदविद्यजुर्विष्व सामवेदविदेव च । व्यवरा परिषज्ज्ञेया धर्मसंशयनिर्णये ॥ ४ ॥

एकोपि वेदविद्वद् यं व्यवस्येद् द्विजोत्तमः । न विज्ञेयः परो धर्मो नाज्ञानामुदितोऽप्युतैः ॥ ५ ॥

अव्रतानाममन्त्राणां जातिमात्रोपजीविनाम् । सहस्रशः समेतानां परिषत्त्वं न विद्यते ॥ ६ ॥

यं वदन्ति तमोभूता मूर्खा धर्ममनद्धिदः । तत्पापं शतधा भूत्वा तद्वक्तृननुगच्छति ॥ ७ ॥

मनु० [१२ । १०० ، ११०-११५]

(۱۱) چار وڏا اڌڪاري (عملدار):- ۱. سڄيءَ سڻا ۽ سڀني سڻائپتن کي هلائڻ جو

اڌڪار. راج مکيه اڌڪار [اندروني جوڙجڪ جو ڪم] ۳. ڏنڊ ڏيڻ جي جوڙجڪ جو

اڌڪار نياياديش جي ۴. سڀني جي مٿان هلندڙ راج [ارڻات خود راجا] اهي چار جي

مکيه اڌڪار آهن. انهن چئنهي ڀدوين ئي اهڙا ماڻهو رکڻ گهرجن، جي ويد شاسترن جا ڄاڻندڙ،

پورو وديوان، ڌرمانيا، پاڻ ڇيڻيندڙ ۽ سڀيل هئڻ گهرجن ارڻات سڀني ۾ وڏو سڻائپتي

(ڪمانڊر ان چيف)، مکيه راج منٽري، مکيه نياياديش [ڄڻ] ۽ سڀا جو پرڏان

ارڻات راجا، اهي چارئي سڀني وڏيان ۾ ليڊ هئڻ گهرجن.

(۱۲) ڪهڙو قاعدو مڃجي:- ۲. گهٽ ۾ گهٽ ڏهن وديوان اڌڪار ٻنهي گهٽ، نه ٻه ٽن

وديوانن جي سڀا جيڪا مرڻ ۾ ڪري، تنهن ڌرم يا مرڻ ۾ ڪري نه ٿو ٿي ڪوئي به نه اورانگهي.

۳. انهيءَ سيا ۾ چئني ويدن، نياءَ شاستر، نرڪت [ويدن جي ڊڪشنري] ڌرم شاستر
 اتياديءَ جا چانڊڙ وڌوان، سياسد هجن. پر جڏهن اهي برهمڇاري، گرھسٽي، وانهر سٽي
 هجن. تڏهن اها سيا ٿيڻ گهرجي، جنهن ۾ گهٽ ۾ گهٽ ڏهه وڌوان هجن. ۴. ۽ جنهن سيا ۾
 رگ ويد، يجر ويد ۽ سام ويد جا چانڊڙ، ٽي سياسد ٿي ڪا مريادا ٺاهين، ته انهيءَ سيا
 جي ٺهيل مريادا کي به ڪو ڪونه اورانگهي. ۵. جيڪڏهن هڪڙو اڪيلو سڀني ويدن کي
 چانڊڙ، دوچن ۾ ائم سنياسي جهڪا ڌرم جي مريادا نشيڪ ڪري اهوئي اُتم ڌرم آهي،
 ڇاڪاڻ ته هزارين، لکين، ڪروڙين اڪيائي کڏجي جهڪا مريادا [قاعدو] ٺاهين، تنهنڪي
 ڪڏهن به مڃڻ نه گهرجي. ۶. جيڪي برهمڇريه، ستيه پاشن اتيادي نير کان دور، ويد وڌيا
 ۽ ويچار کان پري ۽ جنم کان وٺي * شودرن وانگر هلت چلت وارا آهن، اهڙن هزارن
 ماڻهن جي مڙ کي به سيا لٽو ڪولي سگهجي.

(۱۳) ۷. وڌيا رهت مورڪ، ويدن کي نه چانڊڙ مشيڪ جنهن کي ڌرم ٺهرائين، سو
 ڪڏهن به نه مڃڻ گهرجي، ڇاڪاڻ ته جيڪي مورڪن جي ٻڌايل ڌرم ٿي هليدا آهن، انهن
 جي پٺيان سون پڙڪارن جا پاپ لڳندا آهن.

انهيءَ ڪري ٽنهي سياڻن يعني وڌيا سيا، ڌرم سيا ۽ راج سيا ۾ مورڪن کي شامل
 ڪرڻ نه گهرجي، پر سدائين وڌوان ۽ ڌرمي پڙشن کي شامل ڪرڻ گهرجي، جي [منو مهوراج
 جي هيٺ ڏنل ڪئن انوسار هجن]

त्रैविद्ये भ्यस्त्रयीं विद्यां दण्डनीतिं च शाश्वतीम् । आन्वीक्षिकीं चात्मविद्यां वार्त्तारम्भाश्च लोकतः ॥ १ ॥
 इन्द्रियाणां जये योगं समः तिष्ठेद्दिवानिशम् । जितेन्द्रयो हि शक्नोति वशे स्थापयितुं प्रजाः ॥ २ ॥
 दश कामममुत्थानि तथाष्टौ क्रोधजानि च । व्यसनानि दुरन्तानि प्रयत्नेन विवर्जयेत् ॥ ३ ॥
 कामजेषु प्रसक्तो हि व्यसनेषु महोपतिः । विबुज्यतेऽर्थवर्माभ्यां क्रोधत्रेष्व्वात्मनेव तु ॥ ४ ॥
 मृगयाक्षो दिवास्वप्नः परिवादः स्त्रियो मदः । तीर्थयात्रिकं वृथात्या च कामजो दशको गणः ॥ ५ ॥
 पैशुन्यं साहसं द्रोह ईर्ष्यासूयार्थदूषणम् । वाग्दण्डजं च पारुष्यं क्रोधजोऽपि गणोष्टकः ॥ ६ ॥
 द्वयोरप्येतयोर्मूलं यं सर्वं कवयो विदुः । तं यत्नेन जयेत्लोभं तज्जावेतावुभौ गणौ ॥ ७ ॥
 पानमक्षाः स्त्रियश्चैत्र मृगया च यथाक्रमम् । एतत्कष्टतमं विद्याच्चतुष्क कामजे गणे ॥ ८ ॥
 दण्डस्य पातनं चैव वाक्पारुष्यार्थदूषणे । क्रोधजोऽपि गणे विद्यात्कष्टमेतत्त्रिकं सदा ॥ ९ ॥
 सप्तकस्यास्य वर्गस्य सर्वत्रैवानुषङ्गिणः । पूवं पूर्वं गुरुतरं विद्यादव्यसनमात्मवान् ॥ १० ॥
 व्यसनस्य च मृत्योश्च व्यसनं कष्टमुच्यते । व्यसन्यधोऽधो व्रजति स्वर्गात्यव्यसनी मृतः ॥ ११ ॥
 मनु० [७ ॥ ४३-५३]

(۱۴) راجا ۽ سياسدن جي مقرري :- ۱. اهي لوڪ راجا ۽ راج سيا جا سياسد تڏهن
 ٿي سگهن ٿا، جڏهن اهي چئني ويدن جي ڪرم، آپاسنا ۽ ٿيلن جي چانڊڙن کان ٿي وڌيائون
 ارڻاٿ (۱) سنانن ڏنڊ نيتي [پراڻي قاعدي قانون جو ڪيان]، (۲) نياءَ وڌيا [نرڪ

* شودر ارڻاٿ جو نر ٻڌي ۽ وگيانڪ ٻالهيون ٻنهي سمجهي نه سگهي، سو ٿيو شودر. (موراهير)

شاستر يا دلپاڙي) ۽ (۳) آتمڪ وديا [علم روحاني] ارڻاٺ پرماتما جي ڪٺ، ڪرم،
سپاڻ ۽ روپ کي ٺيڪ بڻائيندڙ پرهه وديا ۽ ماڻهن سان وارثالاپ (ڳالهائڻ بولھائڻ) جو
پنگ سڀني سپاسد اتوا سپاڻي ٿيڻ جي پوڳهه بڻجن.

(۱۵) ۲. سڀ سپاسد ۽ سپاڻي اندر ٻن کي جيتي، پنهنجي وس ۾ وڌيڪ، سدائين ڌرم تي
هلڻ ۽ اڌرم کان پري رھڻ. انهيءَ لاءِ رات ڏينهن مقرر ٿيل سمي ٿي پوڳهه اڀياس به ڪندا
رھن. ڇاڪاڻ ته جيڪو پنهنجي اندر ٻن (ارڻاٺ مان پراڻ ۽ شرير روپي جا پرڇا آهي، تنهن)
کي جيتي ٿيڻ سگھي، سو ٻاهر جي پرڇا کي ڪڏهن به پنهنجي وس ۾ رکي نه سگھندو.
(۱۶) ۳. ڪام ڪروڌ مان اڻڻ ٿيندڙ براين جو ٿيا ڳم :- ۳. ڌرم وڌو ۽ شواسي ٿي، ڪام
مان پيدا ٿيندڙ ڏهن ۽ ڪروڌ مان پيدا ٿيندڙ اٺن وڪارن (برائين)، جن ۾ ڦاٿل آدمي
ڏکيائيءَ سان چوٽڪارو پائي سگھندو آهي، تن کي ڪوشش ڪري پاڻ ڇڏي ۽ ٻين کان
ڇڏائي. ۴. ڇاڪاڻ ته جيڪو راجا ڪام مان پيدا ٿيل ڏهن ڪمن ڪرڻ ۾ ڦاسندو آهي،
اهو اڻڪ يعني راج ۽ ڌن ۽ ڌرم کان لرل ٿي ويندو آهي ۽ جيڪو ڪروڌ مان اڻڻ
ٿيل اٺن ڪمن ٻڌائين ۾ ڦاسندو آهي، سو نه پنهنجو شرير به وڃائي وھندو.

۵. هاڻي ڪام مان پيدا ٿيل براين جو شمار ڪجي ٿو: (۱) شڪار ڪرڻ. (۲) چوپڙ
وغیره جو ڪھاڻ. (۳) ڏينهن جو سمنڊ. (۴) ڪام اڻڻ ڪندڙ ڳالهيون ۽ ٻئي جي ٺندا ڪرڻ.
(۵) استر ٻن جي ڪهڙي سنگت. (۶) نشيدار شين ارڻاٺ شراب، آفيم، پنگ، گالجي، چرس وغیره
آديءَ جو واهيو. (۷) ڳاڻڻ. (۸) [ساز] وڃائڻ. (۹) ٺيڻ يا ناچ ڪرائڻ، ٻڌڻ ۽ ڏسڻ. (۱۰)
وڙڻ همڏانهن هوڏانهن ڪمھندو رھڻ. اهي ڏھ براين ڪام مان پيدا ٿين ٿيون.

۶. ڪروڌ مان پيدا ٿيندڙ براين جو ورڻ ڪجهڙو :- (۱) چغلي هڻڻ. (۲) بنا ويچار
دوريءَ ڪنهن جي استريءَ سان ويچار ڪرڻ. (۳) وٽ رکڻ. (۴) اڻوڪا ارڻاٺ ٻئي جي
وڏائي ۽ واڌارو ڏسي چلندو رھڻ. (۵) اُسڙيا ارڻاٺ اوکڻ ۾ ڪٺ ۽ ڪٺن ۾ اوکڻ ڏسڻ.
(۶) اڻڪ دوش، ارڻاٺ اڌرم وارن ٻن ڪمن ۾ ڌن آديءَ جو خرچ ڪرڻ. (۷) ڪنور
ٻول بولڻ. (۸) بنا اُٻڙاڻ جي ڪوڙ ڳالهائڻ يا ٻري سڙا ڏيڻ اهي اٺ اوکڻ ڪروڌ مان
پيدا ٿيندا آهن.

۷. جنهن لوپ [حرص] کي سڀ ودوان پرش ڪام ۽ ڪروڌ مان پيدا ٿيندڙ برائين
جو مول ڪري ڄاڻندا آهن، ۽ جنهن جي ڪري ماڻهوءَ کي سڀ براين وٺو هي وٺندڙون
آهن، تنهن کي پش ڪري ڇڏي ڏيڻ.

۸. ست وڏا دوش :- ڪام جي براين مان وڏا عيب پوڙيون نشر ٿين ٿيون، اهو ڌاري
وغیره سان جو ڪرڻ، اڻڻ استر ٻن جو ڪهڙو سنگت، چوٽون شڪار ڪرڻ، اهي ڏاڍا
برا اوکڻ آهن.

۹. ڪروڌ مان پيدا ٿيندڙ اوکڻ مان بنا اُٻڙاڻ ڏنڊ ڏيڻ، ڪنور ٻول بول ۽ السياءَ
سان ڌن جو خرچ ڪرڻ، اهي ٽيئي ڏاڍا ڏک ڏيندڙ دوش آهن.

۱۰. شراب سڀني ۾ خراب :- ڪام ۽ ڪروڙ مان ائين ٿيل اوکڻن مان ڇهڪي سڀ دوش هتي ڏيکاريا ويا آهن، تن مان هر هڪ دوش کان اڳيون [وڌيڪ خراب آهي] ارتاقت اجائي خرچ کان ڪنور وڃن، ڪنور وڃن کان [انهاڻ] سان ڏنڊ ڏيڻ، انهيءَ کان شڪار ڪرڻ، انهيءَ کان اميرن سان گهڻو واهيو رکڻ، تنهن کان جوا ارتاقت وٺڻ ۽ انهيءَ کان به شراب وغيره جو واهيو رکڻ وڌيڪ خراب آهي.

۱۱. انهيءَ ۾ هيءَ ڳالهه نشيجه آهي ته ٻارن ۾ ڦاسڻ کان مرڻ وڌيڪ ڇڱو آهي، ڇو ته ڇڱو بد چان ماڻهو آهي، سو ڇڱو ڪڏهن وڌيڪ ڇڱندو ته وڌيڪ وڌيڪ پاپ ڪري هٿ ڪرندو ويندو، ارتاقت وڌيڪ وڌيڪ ڏک پائيندو ۽ جو ڪنهن ٻرائيءَ ۾ ڦاٿل نه آهي، سو ڇڱو ڪڏهن مري به وڃي ته به سک ٿي پراپت ڪندو رهندو. تنهن ڪري خاص ڪري راجا ۽ عام طرح سڀني منهن ڪي واجب آهي ته ڪڏهن به شڪار ۽ شراب آدي اڻ ڪن ۾ نه ڦاسن ۽ ڪندين عادتن کان پري رهي، ڌرم واري ڳڻ، ڪرم ۽ سپاه الوار سدائين ورڻ ڪري چڱا چڱا ڪم ڪندا رهن.

راج سپاسد ۽ منٿري ڪهڙا ٿين ٿا گهرجن؟

मोलान् शास्त्रविदः शूराल्लब्धक्षयान् कुलोद्गतान् । सचिवान्स चान्धो वा प्रकुर्वीत परीक्षितान् ॥१॥
अपि यत्सुकरं कर्म तदप्येकेन दुष्करम् । विशेषतोऽसहायेन किन्तु राज्य महोदयम् ॥२॥
तैः सार्द्धं चिन्तयेन्नित्यं सामान्यं सन्धिविश्रहम् । स्थानं समुदयं गुप्ति लब्धप्रशमनानि च ॥३॥
तेषां स्वं स्वमभिप्रायमुपजभ्य पृथक् पृथक् । समस्तानाञ्च कार्येषु विदध्याद्विमातृनः ॥४॥
अन्यानपि प्रकुर्वीत शुचीन् प्रज्ञानवस्यितान् । सम्यगर्थसमाहर्तुं नमात्यान्सुपरीक्षितान् ॥५॥
निवर्त्ततास्य यावद्विरिति कर्तव्यता नृभिः । तवतोऽस्तन्द्रितान् दक्षान् प्रकुर्वीत विचक्षणान् ॥६॥
तेषामर्थे नियुञ्जीत शूरान् दक्षान् कुलोद्गतान् । शुचीनाकरकमान्ते भीरुव्रतनिवेशने ॥७॥
दूतं चैव प्रकुर्वीत सर्वशास्त्रविशारदम् । इङ्गिताकारचेष्टञ्च शुचि दक्षं कुलोद्गतम् ॥८॥
अमुरक्तः शुचिर्दक्षः स्मृतिमान् देशकालवित् । वपुष्मांवीतभीर्वाग्मी दूतो राज्ञः प्रशस्यते ॥९॥
मनु० [७ ॥ ५४-५७ । ६०-६४]

(۱۷) منٿريءَ جي لائقِي :- ۱. جي ماڻهو (سوراج) پنهنجي ئي راج ۽ (سوديش)

ڪم جي ئي ديش ۾ ڄاول هجن، ويد آدي سڀ شاسترن جا ڄاڻو وارا ۽ بهادر هجن، جن جو ويچار نشٽل نه وڃي ۽ جي اوچ گهراڻن مان هجن، جن جي پرورش ٿي هجي، اهڙا ست يا اٺ اٺ ڌارمڪ مشهور وزير ڪرڻ گهرجن. ۲. هڪٻئي جي سهائتا کانسواءِ جيڪو سولو ڪم هوندو آهي، سو به هڪ جڻي جي ڪرڻ لاءِ اوکو ٿي پوندو آهي. جڏهن ائين آهي، تڏهن راج جهڙو وڏو ڪم هڪ آدميءَ کان ڪيئن ٿي سگهندو؟ تنهن ڪري هڪڙي کي راجا ڪرڻ ۽ هڪڙي جي ئي عقل تي راج ڪرڻ جو بار رکڻ تمام خراب ڪم آهي.

(۱۸) ٻين ڌارين راجن سان لاڳاپو :- ۳. انهيءَ ڪري سڀايتيءَ کي گهرجي ته

هر روز راج جي ڪمن ۾ هوشيار وڌوان منترين (وزيرن) سان [هڏين ڇهن ڳالهين بابت]

صلاح ڪري.

(۱) ڪنهن سان صلاح ڪرڻ، ڪنهن سان وڙوڏ [جنگ] ڪرڻ، (۳) وقت جي حالتن کي ڏسي ماڻ ۾ رهڻ ۽ پنهنجي راج جي رکشا ڪرڻ، (۴) جڏهن پاڻ ۾ ٻل ڏسي، ٿڌهن دشت دشمن تي چڙهائي ڪرڻ، (۵) راج جي بنياد ارڻات سڃا ۽ خزالي جي رکشا ڪرڻ، (۶) جهڪي جهڪي ماڻ هٿ ۾ اچڻ، ٿن ۾ شائتي [امن امان] رکڻ ۽ فسادن کي روڪڻ.

۴. ويچار سان ڪم ڪرڻ گهرجي، ارڻات انهن سياستدن جو جدا جدا پنهنجو ويچار ۽ راءِ ٻڌي، گهڻن جي راءِ پٽاندر ڪمن ۾، ڇو ڪم پنهنجي ۽ ٻين جي پاڻي جو هجي، انهي ۾ لڳڻ گهرجي.

(۱۹) مالي وزير:- ۵. ٻيا به پوٽر آڻيائون، ٻڌيوان، پڪي ارادي ۽ ٻيٽڪ وارا، ٻڌائون وڌائون ۾ نهايت هوشيار، چڱي طرح آڻيائون هجن، ٿن کي وزير مقرر ڪري ۶۰. ڇهين ماڻهن سان راج جو ڪم هلي سگهي، اوڻون چست بلوان ۽ ڏاڍن چتر ۽ مکيه ماڻهن کي عهددار ۽ نوڪر مقرر ڪري. ۷. انهن جي هٿ هٿ پيادار، بلوان ۽ گهراڻي جي پوٽر نوڪرن کي وڏن وڏن ڪمن تي ۽ ٻڌل، ڏڪندڙن کي اندرون ڪمن تي مقرر ڪري.

(۲۰) ايلجي :- ۸. جهڪو وڏي گهراڻي (ڪل) ۾ پيدا ٿيو هجي، چتر پوٽر هجي، هاو پاو [هاٿ چٽ] ۽ چمشتا [اڻڻ وهڻ] مان سندن اندر جي دل جي ڳالهه ۽ اڳتي ٿيڻ واري ڳالهه ڄاڻي سگهي. ۹. سڀني شاسترن ۾ ودوان ۽ چتر هجي، اهڙو دوست [ايلجي] رکي. ۹. اهو اهڙو ٿيڻ گهرجي، جو راج جي ڪم ۾ ڏاڍو آساني ۽ لڪن وارو، لڳي ڪان پوري، پوٽر چتر، يادگيريءَ جو ٿڪو، ارڻات گهڻي وقت جي ڳالهه کي به نه پلندڙ، ڏيس ۽ ڪال [وقت ۽ حالتن] کي ڏسي ورتاءُ ڪرڻ وارو، سندر روپوان، ٻي ڏيو ۽ سڃاڻو ڳالهائيندڙ هجي، اهڙو ئي ماڻهو راجا جو دوست (ايلجي) ٿيڻ جي لائق آهي.

ڪهڙن ڪهڙن ماڻهن کي ڪهڙو ڪهڙو درجو ڏجي؟ :-

॥ १ ॥ त्वे दण्ड आयतो दण्डे वैनयिकी क्रिया । नृपती कोशराष्ट्रे च दूते सम्भिविपर्ययो ॥ १ ॥
॥ २ ॥ दूत एव हि संधत्ते भिनत्येव च संवृतान् । दूतस्तत्कुर्वते कर्म भिद्यन्ते येन वा न वा ॥ २ ॥
॥ ३ ॥ बुद्ध्वा च सर्वं तत्त्वेन परराजचिकीषितम् । तथा प्रयत्नमातिष्ठेद्यथात्मानं न पीडयेत् ॥ ३ ॥
॥ ४ ॥ धनुर्दुर्गं महीदुर्गमब्दुर्गं वान्रमेव वा । नृदुर्गं गिरिदुर्गं वा समाश्रित्य वसेत्युरम् ॥ ४ ॥
॥ ५ ॥ एकः शतं योधयति प्रचारस्थो धनुर्धरः । शतं दश सहस्राणि तस्माद्दुर्गं विधीयते ॥ ५ ॥
॥ ६ ॥ तत्स्यादायुधसम्पन्नं धनधान्येन वाहनैः । ब्रह्मणैः शिल्पिभिर्यन्त्रैर्यवसेनोदकेन च ॥ ६ ॥
॥ ७ ॥ तस्य मध्ये सुपर्वाप्तं कारयेद्गृहमात्मनः । गुप्तं सर्वत्तु कं शुभ्रं जलवृक्षसमन्वितम् ॥ ७ ॥
॥ ८ ॥ तदध्यास्योद्वहेद्भार्यां सवर्णां लक्षणान्वितान् । कुले महति सम्भूतां हृदां रूपगुणात्स्विताम् ॥ ८ ॥
॥ ९ ॥ प्रोहितं प्रकुर्वीत वृणुयादेव चत्विजम् । तेजस्य गृह्याणि कर्माणि कुर्युर्वै तानि कानि च ॥ ९ ॥

منون [۱۱ ۱۶۸ | ۱۶۹ | ۱۷۰ | ۱۷۱-۱۷۲]

(۲۱) **راج جي ڪم جي ورڇ :-** ۱. اماڻيه [راجا سان گڏ رهندڙ وزير] کي ڏنڊ (قاعدي قانون) جو اڌڪار هٿ ڪهرجي، جنهن ڪري انهاء سان ڏنڊ نه ملي، راجا جي هٿ هٿ عزتو ۽ راج جو ڪم، ايلچيءَ جي هٿ ۾ صلح ۽ جنگ ۽ سڀا جي هٿ هٿ سڄو ڪم رکهر وڃي.

(۲۲) **ايلچيءَ جا ڪم :-** ۲. دوت يعني ايلچي انهيءَ کي چئبو آهي، جو قوت ۾ مهلاپ ۽ مايل دشمن ۾ قوت وجهي. دوت اهڙو ڪم ڪري، جنهن ڪري دشمن ۾ بي اتفاقي پيدا ٿئي. ۳. سياپتي ۽ سڀ سياستدا دوت وغيره يعني وروڌي راجا جي راج جو ارادو يا منصوبو ليڪ ڪرڻ سمجهي، اهڙي ڪوشش ڪن، جنهن ڪري کين (پنهني راج کي) ڪا تڪليف نه پوڃي، (۲۳) **نگر ۽ راج گدي :-** ۴. انهيءَ ڪري سهڻي جهنگل واري، ڌن ۽ اُن سان ڀرپور جاءِ ۾، گهڻن ڏنڻن وارن ۽ سڏنا سان ڀرپور، مٽيءَ مان ٺهيل ۽ پاڻيءَ سان گهريل ۽ جنهن جي چئني طرفن کان ٻن ۽ لشڪر سان وڙهيل ۽ چوڌاري ڀٻاڙن جي وچ واري جاءِ تي **قلعو** اُڏائي، اُن ۾ نگر وسائي. ۵. انهيءَ نگر جي چوڌاري **ڪوٽ** ٺاهي، ڇاڪاڻ جو اُن ۾ وڻل هڪڙو ٽيهر ڪمان وارو هٿيارن پنوهارن سان سينگاريل وڻ ڀرڻ سو سان ۽ سو ڀرڻ ڏهن هزارن سان ٻڌ ڪري سگهندا آهن، تنهنڪري ڪوٽ ضرور ٺهرائي. ۱. اهو ڀڙهه هٿيارن پنوهارن، ڌن ۽ اُن، گالن ۽ گهرڙن، براهمن جيڪي پاڙهه ۽ اپڊيش ڪرڻ وارا هجن، ڪارگرن، پانت جي ڪلن ۽ اوزارن خواه گاه، چاري ۽ پاڻيءَ سان ڀڙ ڀرپور هٿ ڪهرجي.

راجا رڳو هڪڙو دوا ڪري :- ۷. انهي بلڪل وچ ۾ راجا پنهنجي لاءِ اهڙو مڪل ٺاهي، جو جل، وڻن ۽ گن ڦٽن سان سينگاريل، سيني منڊن ۾ سڪ ڏيندڙ ۽ اڇي رنگ جو هجي، جنهن ۾ راج سنبڙي سڀ ڪار به ٿي سگهي. ۸. اهو سڀڪجهه يعني برهمڇر ۽ دڙا وٺي پراپت ڪري ۽ انستائين راج جي ڪار به ڪي ٺاهي. پوءِ سهڻي، گڻوان، دل کي وڻندڙ، وڏي اُٺ ڪل ۾ پيدا ٿيل چڱن ۽ اُٺن کڻ واري، پاڻ جهڙي، ڪتري گهراڻي جي ڪنڀا، جا وٺي، گڻ، ڪرم. سياه ۾ سندس اٽڪل هجي، انهيءَ هڪڙي استريءَ سان **دوا ڪري** ۽ ان سيني استر ۾ کي اڳ ۾ (نڀڙي) سمجهي ڏانهن اک کڻي نه ڏسي.

(۲۵) **راج پروهت جا ڪم :-** ۹. **پروهت** ۽ **بگهه** ڪرڻ وارا انهيءَ لاءِ مقرر ڪرڻ گهرجن ته هو اکڻي هوٽر ۽ پڪڙي ۽ بگهه ڪرڻ وارا ۽ ڪم ڪري ڪندا رهن، ۽ (راجا) پاڻ سڌا راج ڪار به رڌو رهي. اهڙي يعني رات ڏينهن راج جي سنڀال جي ڪم ۾ لڳو رهڻ ۽ ڪوئي به راج جو ڪم بگهه نه ڏيڻ، اهڙي راجا جو سنڌا آپاسنا ڪرم آهي.

सांवत्सरिकमाप्तेश्च राष्ट्रादाहारयेद्वलिम् । स्याच्चन्मायपरो लोके वर्तते पितृवन्तु ॥ १ ॥
अध्यक्ष न विविधान् कुर्यात् तत्र तत्र विपश्चितः । तेजस्य सर्वाण्यवेक्षेरन् नृणां कार्याणिकु वंताम् ॥ २ ॥
आवृत्तानां गुरुकुलाद्विप्राणां पूजको भवेत् । नृपाणामक्षयो ह्येष निधिर्ब्राह्मो विधीयते ॥ ३ ॥

• هون ليکيو.

Δ اهو هوم جو بندر همن بندر همن ڏينهن ٺوڏاهي ۽ سڀاڻي پڪهه جي ڀڃاڙيءَ ۾ ڪجي.

समोत्तमाधमं राजा त्वाहूतः पालयन् प्रजाः । न निवर्त्तत संग्रामात् क्षात्रं धर्ममनुस्मरन् ॥ ४ ॥
 आह्वेषु मिथोऽन्योन्यं जिघांसन्तो महीक्षितः । युध्यमानाः परं शक्त्या स्वर्गं यान्त्यपराङ्मुखाः ॥ ५ ॥
 न च हन्यात्स्थलारूढं न क्लीबं न कृताञ्जलिम् । न मुक्तकेशं नासीनं न तवास्मीति वादिनम् ॥ ६ ॥
 न सुप्तं न विसन्नाहं न नग्नं न निरायुधम् । नायुध्यमानं पश्यन्तं न परेण समागतम् ॥ ७ ॥
 नायुधव्यसनं नाप्तं नार्त्तं नाति परिक्षितम् । न भीतं न परावृत्तं सतां धर्ममनुस्मरन् ॥ ८ ॥
 यस्तु भीतः परावृत्तः संग्रामे हन्यते परैः । भक्त्युददुष्कृतं किञ्चित्सर्वं प्रतिपद्यते ॥ ९ ॥
 यच्चास्य सुकृतं किञ्चिदमुत्रार्थमुपाजितम् । भर्त्ता तत्सर्वमादत्ते परावृत्तहतस्य तु ॥ १० ॥
 रथाश्वं हस्तिन छत्रं धनं धान्यं पशून्स्त्रियः । सर्वद्रव्याणि कुप्यं च यो यज्जयति तस्य तत् ॥ ११ ॥
 राज्ञश्च दद्युर्द्वारमित्येषा वैदिकी श्रुतिः । राज्ञा च सर्वयोधेभ्यो दातव्यमपृथग्जितम् ॥ १२ ॥
 मनु० [७ ॥ ८०-८२ । ८७ । ८६ । ६१-६७]

(۲۱) دل ۶ آنهي اوڳڙ:- ۱. سالياني [وارشڪ] دل، یدر یرشن ۽ سڄن ماڻهن
 دوارا اڳاڙڻ گهرجي. جيڪو سڀا جو سپاهيتي يعني راجا وغيره عڪم یرشن آهن، اهي سڀ
 يعني ساري سڀا، ويد اڪول ٿي یرچا سان پتا جهڙو وهنوار ڪن.

(۲۷) چاچ ڪندڙ ڪرمچاري:- ۲. انهيءَ ڪاروبار ۾ سڀا جدا جدا نمونن جي سڀالهندڙن
 کي مقرر ڪري، جي چاچ پر ٿال ڪندا رهن ۽ جنهن جنهن ڪم ۾، جهترا جهترا راج ڪرمچاري
 آهن، سي سڀ نمبر انوسار هلي، پر بند ڪن ٿا يا نه، جيڪي ٺهڪ هجن، تنجو ستڪار ۽ ڪرڻ
 ۽ جيڪي اڻهي آهڙ هجن، انهنکي پوري پوري سزا ڏني وڃي ٿي يا نه.

(۲۸) ودوانن جو ستڪار:- ۳. راجا جو جيڪو ويد پرچار روپي اڪم ڪرائو آهي،
 انهيءَ جي پرچار لاءِ جيڪڏهن جيڪو ٻڌاوت پرهمچر دوارا ويد آدي شاستر ڪروڪل مان
 پڙهي آيل هجي، تنهنجو ستڪار راجا ۽ سڀا پوريءَ طرح ڪن ۽ پڻ انهنکي مان به ڏين،
 جن جي شڪا ڏيڻ سان ماڻهو ودوان ٿين ٿا.

(۲۹) راجا جنگ کان پاسو نه ڪري:- ۴. اهڙيءَ ريت هلي سان راج ۾ وڌيا جي
 اٿئي ٿيڻ ڪري نهايت گهڻي اٿئي ٿيندي آهي. جڏهن راجا پالڪ راجا کي ڪوئي پاڻ
 کان ننڍو خواه وڏو ٻڌ لاءِ لاڪاري نه ڪن ٿا جي ڌرم کي ياد ڪري، ٿڙائيءَ ۾ وڃن کان
 پٺيءَ پاسو نه ڪري، پر ڏاڍيءَ چترائيءَ سان ٻڌ ڪري، جيئن سندس سوچ ٿئي.

۵. جيڪي راجائون جنگ جي ميدان ۾ هڪ ٻئي کي مارڻ جي اڇا ڪندي، تنهنجي
 شڪيءَ انوسار بنا ٻڌ ٻڌاءِ ۽ بنا پٽ ڏيڻ جي ٻڌ ڪندا آهن، سي سڀ پائيندا آهن.
 انهيءَ کان ڪڏهن به هٽڻ نه گهرجي. پر ڪڏهن ڪڏهن شتروءَ کي جهٽل لاءِ سندس سامهون
 لڪي وڃڻ به واجب آهي، چون جنهن ٻي لنگ سان شتروءَ کي جيتي سگهجي، ٿوڙو ٻي لنگ
 ڪم ۾ آڻڻ گهرجي. جيئن شينهن ڪاوڙ ۾ سامهون اچي اگني شستر (بندوق) دوارا
 سگهڻي پسر ٿي ويندو آهي، تن مڙڪتا ڪري لشت ڀرشت ٿيڻ نه گهرجي.

• ستڪار يعني عزت ڪرڻ يا انعام ڏيڻي خوش ڪرڻ. (جهو ٿارام)

(۳۰) **ٻي هٿيار تي هٿيار نه هلائڻ** :- ۶. ٻڌ جي وقت هيڏانهن هوڏانهن پھل ماڻھن کي، نامردن کي، هٿ جوڙي پھندڙن کي، جنھي مڱي جا وار کلي پيا هجن، ويٺلن کي، جيڪو چوي ته مان پنھنجي شرن ۾ آهيان تنھن کي ۷. سمھلڻ کي، مورچا ٿيلن کي، اُگھاري کي، ٻي هٿيار کي، لڙائي ڏسندڙ کي، شتروءَ جي ساڻن کي [ارڻاٺ نندن لسترن ۽ ٻارن ٻچن کي] ۸. هٿيار جي گھاٽ کان پھڙا ۾ پھل کي، ڊگھي کي، سخت ڦٽيل کي، ڊڄي ويل کي، ٻچندڙ کي، ٻوڏا لوڪ ست پرشن جي ڌرم کي ياد ڪري ڪڏھن ڪن مارين، پر انھن کي پڪڙي منجهانئن جيڪي ڇڱا پيا هجن، تن کي بندي گھر [قيده] ۾ رکڻ ۽ ڪن ضرورت آھر کاڌ و پيتو، ڪپڙو لٽو ڏيڻ ۽ جيڪي گھال هجن، تنھي دوا درمل پوريءَ ريت ڪن. انھن کي نه ڇڏائين، نه ڏک ڏيڻ، سندن لائق جيڪو ڪم هجي، سو انھن کان وٺڻ. وڌيڪ هن ڳالھ جو ڏيان رکن ته لسترن، بالڪن، ٻڏن، ڏکائين ۽ پھڙا ۾ پھل ماڻھن تي ڪڏھن به هٿيار نه هلائين. سندن ٻارن ٻچن کي پنھنجي سنتن وانگر پالڻ ۽ لسترن جي به پالڻا ڪن. ڪن پنھنجي پھرن ۽ ڏيڻن سمان سمجهي، ڪڏھن به وشيم واسنا جي نظر سان نه ٺھارين. جڏھن راج ڇڱيءَ طرح ڄمي وڃي، تڏھن جن ۾ لڙائيءَ ڪرڻ جو شڪ نه پوي، تن کي ستڪار پورو ڪ پنھنجي گھر يا ديش ۾ موڪلي ڏيڻ ۽ جن مان آئيندھ وري وگھن ٿيڻ جو امڪان هجي، تن کي هميشه قيد ۾ رکڻ.

(۳۱) **ڀڳل سپاهي** :- ۹. پاڇوڪڙ يعني گھدي ٿي ڀڳل سپاهي، جيڪو دشمن جي هٿان ماريو ويندو آهي، سو پنھنجي مالڪ سان ڏوهه ڪرڻ ڪري اُهاڻي سزا پوڳڻ جي پوکيه آهي. ۱۰. ۽ سندس جيڪا وڏائي [ارڻاٺ ڇڱن ڪمن جو ڦل] آهي، جنھن مان هن لوڪ ۽ ٻر لوڪ ۾ ڪنھن سک پراپت ٿئي ها، سا سندس سواميءَ کي ملندي آهي. جيڪو ٻچندڙ ماريو ويندو آهي، تنھن کي ڪوبه سک ڪونه ملندو آهي، سندس ٻچ جو سمورو ڦل ٽاس ٿي ويندو آهي ۽ ناموس اُچي ٿي گھندي آهي، جنھن ڌرم انوسار اُيڪه اُيڪه ٻڌ ڪئي آهي.

(۳۲) **لڙائيءَ ۾ مليل مال** :- ۱۱. [راجا کي ڪوي نه] هن ٺھڙي ڪڏھن نه ڀڄي يعني ٻڌ ۾ جنھن جنھن سپاهيءَ يا سينا پٽيءَ کي جيڪي جيڪي رت، گھوڙا، هاڻي، ڇت، ڌن، اُن، گانيون وغيره جانور خواھ استريون ۽ ٻين پرڪارن جا سڀ پدارت ۽ گھه ٿيل وغيره جا دٻا نه آيا هجن، اُهيئي انھن ۾ ورهائي ڏجن ۱۲۰. مگر سينا جا ماڻهو هٿ ڪيل شين مان سورھون حصو * راجا کي ڏيڻ ۽ راجا به سينا جي ٻوڌن کي، اُهيءَ ڌن مان، جو سيني گڏجي هٿ ڪيو هجي، سورھون حصو ڏئي. جيڪڏھن ڪو لڙائيءَ ۾ مري ويو هجي ته سندس حصو اُن جي استريءَ ۽ سنتان کي ڏئي ۽ اُچي استري ۽ سنتان جو پوريءَ ريت پالڻ ڪري، جڏھن سندس پٽ سامانجن، تڏھن ڪن پوکيتا موجب لوڪري ڏئي. جيڪو به پنھنجي راج جي واڌاري، ناموس، سرب ۽ سک جي آنتيءَ جي لڀا رکندو هجي، سو هن

* هن جو اوت آهي ته ويڪڙي گت ارڻاٺ شخصي روپ ۾ ڪنھن سپاهيءَ کي ڪجهه هٿ لڳي ته هو سورھون حصو راجا کي ڏئي ۽ ۱۵ حصا پاڻ کڻي.

مر يادا كي ڪڏهن ڪن * اورالکهي .

अलब्धं चैव लिप्सेत लब्धं रक्षेत्रपतन्तः । रक्षितं वर्द्धयेच्चैव वर्द्धं पात्रेषु निःक्षिपेत् ॥ १ ॥
अलब्धमिक्षैदृण्डेन लब्धं रक्षेदवेक्षया । रक्षितं वर्द्धयेद् वर्द्धया वर्द्धं दानेन निःक्षिपेत् ॥ २ ॥
अमाययेव वर्त्तेत न कथंवन मायया । बुध्येतारिप्रयुक्तां च मायानित्यं स्वसंवृतः ॥ ३ ॥
नास्य छिद्रं परो विद्याच्छिद्रं त्रिधात्परस्य तु । गृहेत्कूर्म इवाङ्गानि रक्षेद्विवरमात्मनः ॥ ४ ॥
नकवच्चिन्तयेदर्थान् सिंहवच्च पराक्रमेत् । वृकवच्चावलुम्बेत् शशवच्च विनिष्पतेत् ॥ ५ ॥
एवं विजयमानस्य येऽस्य स्युः परिपन्थिनः । तानानयेद्वशं सर्वान्सामादिभिरुपक्रमैः ॥ ६ ॥
यथोद्धरति निर्दाता कक्षं धान्यं च रक्षति । तथा रक्षेन्नृपो राष्ट्रं हन्याच्च परिपन्थिनः ॥ ७ ॥
मोहाद्राजा स्वराष्ट्रं यः कर्षयत्यनवेक्षया । सोऽविराद्भ्रश्यते राज्याज्जीविताच्च सबान्धवः ॥ ८ ॥
शरीरकर्षणात्प्राणाः क्षीयन्ते प्राणिनां यथा । तथा राज्ञामपि प्राणा क्षीयन्ते राष्ट्रकर्षणात् ॥ ९ ॥
राष्ट्रस्य संग्रहे नित्यं विधानमिदमाचरेत् । सुसंगृहीतराष्ट्रो हि पाथिवः सुखमेधते ॥ १० ॥
द्वयोस्त्रयाणां पञ्चानां मध्ये गुप्तमधिष्ठितम् । तथा ग्रामशतानां च कुर्याद्राष्ट्रस्य संग्रहम् ॥ ११ ॥
ग्रामस्याधिपतिं कुर्याद्दशग्रामपतिं तथा । विशतीशं शतेशं च सहस्रपतिमेव च ॥ १२ ॥
ग्रामदोषान्समुत्पन्नान् ग्रामिकः शतकैः स्वयम् । शसेद् ग्रामदशेशाय दशेशो विशतीशिनम् ॥ १३ ॥
विशतीशस्तु तत्सर्वं शतेशाय निदेदयेत् । शसेद् ग्रामशतेशस्तु सहस्रपतये स्वयम् ॥ १४ ॥
तेषां ग्राम्याणि कार्याणि पृथक्कार्याणि चैव हि । राज्ञोऽन्यः सचिवः स्निग्धस्तानि पश्येदतन्द्रितः ॥ १५ ॥
नगरे नगरे चैवं कुर्यात्सर्वार्थचिन्तकम् । उच्चैः स्थानं घोररूपं नक्षत्राणामिवग्रहम् ॥ १६ ॥
स ताननुपरिक्रामेत्सर्वानिव सदा स्वयम् । तेषां वृत्तं परिणयेत्सम्यग्प्राष्ट्रेषु तच्चरैः ॥ १७ ॥
राज्ञो हि रक्षाधिकृताः परस्वादायिनः शठाः । भृत्या भवन्ति प्रायेण तेभ्यो रक्षेदिमाः प्रजाः ॥ १८ ॥
ये कार्याकेभ्योऽर्थमेव गृह्णीयुः पापचेतसः । तेषां सर्वस्वमादाय राजा कुर्यात्प्रवासनम् ॥ १९ ॥
मनु० (७ ॥ ६६ । १०१ । १०४-१०७ । ११०-११७ । १२०-१२४)

ڏن جي رکيا ۽ واڌارو ڪرڻ :- ۱. جن پدارثن جي هٿ ڪرڻ جي لڳا هجي، تن کي هٿ ڪرڻ جو پٽن راجا ۽ راج سپا ڪندا رهن ۽ هٿ ڪيل جي سنڀال آدم سان ڪندا ۽ وڌائيندا رهن. ڌرم پرچار، وڌائڻ، ويدمارگ جي اپديشڪن ۽ اسمرت آڻائڻ جي پالنا

* سوامي ديانند مٿي هڪ شلوڪ جي اُوت ۾ ڏيکاريو آهي ته ڀيوس ۽ شون ۾ آهي تي هٿ نه ڪٽي، بلڪ کين گرفتار ڪري ۽ پٺ ڇڏي اٿس ته قيدن جي ٻارن کي پنهنجيءَ سنڀال وائڻ پالي ۽ سندن استرلن کي ڀيرون ۽ ڏيڻن بوابر سمجهي، تنهنڪري سڙياري سنڀالين کي اهو اڌڪار نه آهي ته هٿ ڪيل استرلن جي پي عزتي ڪن. ويدڪ ڌرمي ڪرشن ۾ پٺ لائين ڇڏيل آهي. اُلبت سوپ ڪندڙ سڀيا شتروءَ کان انهن استرلن جي بدلي ڪجهه وٺي سگهي ٿي يا جيسين سوپ ڪيل ماڪ ۾ ڏانتي اچي، تيسين پاڻ وٽ رکي کائڻ گهر جو ڪم وٺي سگهي ٿي. شلوڪ ۾ شين جي ورهائڻ لاءِ لکيل آهي، استري ڇڏڻ نه شي نه آهي، تنهن ڪري استرلن جو انهيءَ شلوڪ سان لاڳاپو نه آهي.

۲. لڳائيندا رهن.

۳. انهن چئن پرڪارن جي ڪوشش جي مراد سمجهي، آلس ڇڏي، انهيءَ ئي سدائين پاي پائت هليدا رهن. ڏند (دشمن کي سزا ڏيڻ) مان اڻ مليا پدارت هٿ ڪيا وڃن ۽ پراپت ڪيل پدارتن جي رکشا ۽ رکشا ڪيل جي سدائين ديمڪ پال ڪجي ۽ وڻاج وغيره دواران وڌائيندو رهجي ۽ وڌيل ڌن کي معي چيل ريت موجب ڪم آڻجي.

چل ڪپت نه ڪرڻ: ۳ ڪڏهن به ڪنهن سان چل ڪپت نه ڪجي ۽ پر سڀ سان لش ڪڍي (اماندار) ٿي ورتجي، سدا پنهنجو بچاءُ ڪري شترن جي چل ڪپت کي ڄاڻي انکي فورس ڪجي.

۴. [اهڙيءَ ريت هاڃي] چئن ڪوبه شترو سندس ترپتا کي ڄاڻي نه سگهي ۽ پاڻ شتروءَ جي ڪمزوريءَ جي ڄاڻ رکندو رهي. چئن ڪڇون (چاهو) پنهنجي لڳن کي لڪائي رکندو آهي، اهڙيءَ ريت شتروءَ جي اندر گهڙي اچڻ واريون واٽون ۽ وٽون ڳجهيون رکندو اچي [يعني پنهنجون ڪمزوريون ان کان ڳجهيون رکجن].

۵. چئن بگهه پکي ڏيان لڳائڻ واري اوستا بڻائي مڇيءَ کي پڪڙڻ لاءِ ٽڪيندو رهندو آهي، تنهن پنهنجو مطالب سد ڪرڻ جو ويچار ڪندو رهي. ڌن وغيره وستن ۽ پل کي وڌائي دشمن کي جيتو لاءِ شهنهن وانگر پنهنجي شڪتيءَ کي ڪم ۾ آڻجي ۽ چيتي سمان لکي لکي دشمن کي پڪڙجي، ۽ وڃي اٽل بلوان شتروءَ کان سهي وانگيان پري پڇي وڃي ۽ پوءِ هڪٻئي ڍوڪو ڏئي [اٽل سان] پڪڙجي.

۶. اهڙيءَ ريت سرپاري سيناپتيءَ جي راڄ ۾ جي چور، لٽرا ۽ ڦورو هجن، تنکي هٿ ڦهراڻ سان يا انعام ڏيڻ سان يا منجهن ڦورت وڃهڻ سان وس ۾ آڻجي ۽ جي اهڙيءَ ريت ڏس ۾ نه اچن ته ڪنن تهايت سخت سزا ڏئي هٿ ڪجي.

۷. جهڙيءَ ريت ڊانور ڇڙيندڙ ٿين کي جدا ڪري، ڇانورن جي رکندا ڪندي، اهي پوڻ نه ڏيندو آهي، جهڙيءَ ريت راجا، چورن ۽ ڊاڪن کي پتاوت ڏند ڏئي راج جي رکشا ڪري.

۸. جيڪو راجا موهه [ڇڱي مٺي جي پڇاڻ بنا] جي ڪري، بنا سوچ، ويچار ڌارن، پنهنجو راج لڙيل ڪندو آهي، سو جلد ئي پنهنجي جيتري ئي مٿن مائٽن ۽ راج سوڌو ناس ٿي ويندو آهي.

۹. چئن شرير جي ڏٺائيءَ ڪري پراڻن جا پراڻ لڙيل ٿي ويندا آهن، تنهن پرجا جي لڙيل ٿيڻ ڪري راجائن جا پراڻ يعني پل وغيره مٿن مائٽن سميت ناس ٿي ويندا آهن.

۱۰. تنهنڪري راجا ۽ راج سڀا، راج جي ڪمن جي پورائيءَ لاءِ اهڙي ڪوشش ڪن، جنهنڪري راج ڪساروار، ٿيڪ هائي. جيڪو راجا راج جي سنڀال ۾ هر طرح خرددار رهندو آهي، انهن سک سدائين وڌندو رهندو آهي.

(۳۷) راجا جو جوڙجڪ: ۱۱. انهيءَ لاءِ ٻن، ٽن، پنجن ۽ سؤ ٻولن جي وچ ۾ هڪڙو راجسٿان (ڪار واري آفيس) مقرر ڪرائي، ان موجب عملدار يعني ڪامورا وغيره راج ڪرمچاري رکي، راج جي سموري ڪار وٺار سر انجام ڪري.

۱۲. هڪ ڳوٺ ۾ هڪڙو سکر ماڻهو رکي. اهڙن ڏهن ڳوٺن جي مٿان هڪڙو ٻيو [راج ڪرمچاري] ۽ اهڙن ويهن ڳوٺن مٿان ٽيون، سو ڳوٺن مٿان چوٿون ۽ هزار ڳوٺن مٿان پنجون راج پيش مقرر ڪري، جهڙيءَ طرح اڇڪله هڪڙي ڳوٺ ۾ هڪڙو ٻيو، اهڙن ڏهن ڳوٺن ۾ هڪڙو ٽيون، ٻن ڳوٺن مٿان هڪ وڏو ٿاڻو ۽ اهڙن پنجن ڳوٺن تي هڪ تعلقو ۽ ڏهن تعلقن جو هڪ ضلعو مقرر ڪيل آهي. اهو، اسانجي منر وغيره ذريعي شاسترن مان راجپوتيءَ جو ڊنگ ورتو ويو آهي.

(۳۸) گپت ويا ڳم - جاسوسي ڪاٿو: ۱۳. اهڙيءَ طرح پڙهند ڪري ۽ آڳاٽي نه هر هڪ ڳوٺ جو راج ڪرمچاري، ڳوٺ ۾ جيڪي به روزانو ڏوه ٿين، تنهنجي سنڌ ڏهن ڳوٺن واري عملدار کي ڳجهيءَ ريت ڏئي، اهو ڏهن ڳوٺن جو ڪرمچاري، اهڙيءَ ريت ويهن ڳوٺن جي آفيسر کي، ڏهن ڳوٺن جو سماچار ڏهاڙي جاڳائيندو رهي.

۱۴. ويهن ڳوٺن جو آفيسر (اڏي پتي) ويهن ڳوٺن جو سماچار سو ڳوٺن جي چوڌريءَ کي پهچائي ڏئي، تنهن ئي سو ڳوٺن جو سنڀاليندڙ پنهنجي ڳوٺن جي حالت هڙو ڳوٺن واري ڪرمچاريءَ کي ڏهاڙي جاڳائيندو رهي، يعني ويهن ويهن ڳوٺن جا پنج سنڀاليندڙ، سو ڳوٺن جي سواميءَ کي ۽ هزار هزار جا ڏهه سنڀاليندڙ ڏهن هزارن جي سواميءَ کي ۽ اهي وري لک ڳوٺن جي مٿان جا راج سنڀاليندي، تنهنڪي هميشه سماچار ڏيندا رهن ۽ اهي سڀ راج سنڀالون مهاراج سنڀاليندي سڄي سنڌ جي چڪروڙي مهاراج سنڀاليندي ساري پوکول جو درٿاڻ موڪليندڙن رهن.

(۳۹) دڙو ڪندڙ ڪرمچاري: ۱۵. هر هڪ ڏهن هزارن ڳوٺن تي به اهڙا سنڀاليندڙ مقرر ڪجن جن مان هڪڙو راج سنڀاليندي رهي ۽ ٻيو سڀني ڳوٺن وغيره راج پيش جي ڪمن کي آڻي ڇڏي، سڌا ڪم ڪري ڇڏيندو رهي.

(۴۰) نگر سنڀالون يا ميونسپالٽيون: ۱۶. وڏن وڏن نگرن ۾ سوچ وڻهار ڪرڻ واريءَ سنڀال جو هڪ بندر، اوچو ۽ وصال (وڏو) جتن ٿارڻ جي وچ ۾ ڇنڊ آهي، اهڙو هڪ هڪ پٺن ٺهرايو وڃي، جنهن ۾ وڏا وڏا ودوان، جن وڏا دوارا هر پارڪار جون پرڳڻيون (ٺهرايا) ڪيون هجن، سي وڏي سوچ وڻهار ڪندا رهن ۽ اهڙا نگر سنڀالين ۽ اهڙيون وڏا ٺاڻون ٺهلائين، جن جي دوارا راجا ۽ پوڄا جي آڻي ٿئي.

۱۷. جيڪو نگر گهمندڙ (گم ڪندڙ) ڪرمچاري هجي، تنهنجي آڏين سڀ ڪم ۾ يعني جاسوس رڪجن. اهي سرڪاري ڪرمچارن ۽ جدا جدا ڳوٺن مان هڪ ڳوٺ ڪنهن جي دوارا سڀني سرڪاري عملدارن ۽ رعيت جا ڪم اوکڻ، ڳجهيءَ ريت ڇڏيندو رهي. جي ايتري هجن، تن کي ڏند ۽ جي ڪٿوان هجن، تن کي سڏائڻ مان ڏئي.

چورن کان چوري ڇڏائڻ: ۱۸. راجا جن ماڻهن کي پوڄا جي رکيا جو ڪوئي ڏڪار ڏئي، سي ڏرمائيا، انهي (آرمڊگار)، ودوان ۽ وڏ ڪهراڻيا هٿ ڪنهن. انهنجي آڏين لهن ۽ پراڻي مال جي چوري ڪندڙن چورن ۽ ڊاڪن کي به لوڪو وڪرو وڃي. انهن

کي نوڪري انهيءَ لاءِ ڏجي ته جيئن هو دشت ڪرم ڇڏي، رڪشا ڪندڙ وڌوانن جي هٿ هيٺ رهي، پرڃا جي پوريءَ ريت رڪشا ڪن.

ریشو ڏخوريءَ جي سزا :- ۱۹. جيڪو راج ڪرمچاري وادي يا پرلي واديءَ (مدعي مدعا عليه) کان لڪي ڇپي رشوت وٺي، پڪڙهات ۽ انباءَ ڪري پنهنجي ساري ملڪيت کسي، کيس پوري پوري سيڪٽ ڏئي اهڙي هنڌ رکجي، جتان موٽي اچي نه سگهي، ڇو ته جي کيس سيڪٽ نه ڏئي ته ٻيا سرڪاري نوڪر به اهڙا ٻيڙا ڪم ڪرڻ لڳندا، ۽ جيڪڏهن سيڪٽ ڏئي نه ڏيندا. پر جيتري ڏن مان انهن راج ڪرمچارين جي آڇيوڪا پليءَ پٽ پوري ٿئي ۽ هو ڏن مان به بچجن اوترو ڏن اٿوا پئي، راج جي ٻارن کين ماهوار يا ساليانو يا هڪ ئي پوري اوسن ملڻ گهرجي ۽ پرڏ اوسڻا [ٻڌايي] پر کين اڌ مائندو رهي، پر هن ڳالهه کي ڏيان به رکجي ته جيسين اهي جيترا رهن، تيسين کين اهو گذارو ملندو رهي، پوءِ نه، پر سندن سنڌان جو اوس ستڪار ڪري ۽ سندن پرکيتا موجب نوڪري ڏئي ۽ جيسين انهنجي سنڌان سامانجي ۽ انهن جون استريون جيتريون هجن، تيسين سندن گذاري لاءِ راج جي ٻارن ٻنهيون کيس ساليانو ملندي رهي، پر جيڪڏهن اهي استريون يا بالڪ ڪرمي ٿي پون ته کين ڪجهه به ملڻ نه گهرجي. اهڙي ريتي برابر راجا هلائيندو رهي.

यथा फलेन युज्येत राजा कर्त्ता च कर्मणाम् । तथाऽवेक्ष्य नृपो राष्ट्रे कल्पयेत्सततं करान् ॥ १ ॥
यथाल्पाऽल्पमदन्त्याद्यं वायुर्योक्त्वत्सषड्पदाः । तथाऽल्पाऽल्पो ग्रहीतव्यो राष्ट्राद्राज्ञाब्दिकः करः ॥ २ ॥
नोच्छिन्धादात्मनो मूलं परेषां चातिवृष्णया । उच्छिन्नदन्त्यात्मनो मूलमात्मानं तांश्च पीडयेत् ॥ ३ ॥
तीक्ष्णश्चैव मृदुश्च स्यात्कार्यं वोक्ष्य महीपतिः । तीक्ष्णश्चैव मृदुश्चैव राजा भवति सम्मतः ॥ ४ ॥
एवं सर्वं विधायेदमिति कर्त्तव्यमात्मनः । युक्तश्चैवाप्रमत्तश्च परिरक्षेदिमाः प्रजाः ॥ ५ ॥
विक्रोशन्त्यो यस्य राष्ट्रा [द] ध्रियन्ते दस्युभिः प्रजाः । सम्प्रश्यत स भृत्यस्य मृतः स न तु जीवति ॥ ६ ॥
क्षत्रियस्य परो धर्मः प्रजानामेव पालनम् । निर्दिष्टफलभोक्ता हि राजा धर्मेण युज्यते ॥ ७ ॥
मनु० [७ ॥ १२८ । १२९ । १३० । १४० । १४२-१४४]

ڏن جو وڌان :- ۱. جنهن ريت راجا ۽ ڪاروباري سنڌا جا راج ڪرمچاري ۽ پرڃا جيڪو پرڙوڪ رهي سگهن، تنهن ريت راجا ۽ راج سڀا وڃار ڪري ڏن مقرر ڪن. ۲. جهڙيءَ ڏن جوڙ، وڇڙو ۽ پوئڙ پنهجي ڪاڏو ٿورو ٿورو ڪڍندا آهن، تهڙيءَ طرح راجا به ٿورو ٿورو ڪري سالياني ڏن پرڃا کان وٺي. ۳. راجا کي گهرجي ته گهڻو لوڻ ۽ لالچ ڪري پنهنجي ۽ ٻين جي سک جي پاڙ نه پئي، ڇاڪاڻ ته جيڪو وهنوار ۽ سک جي پاڙ پيئندو آهي، سو پاڙ به ڪشت به ايندو آهي ۽ ٻين کي به دک پهچائيندو آهي. ۴. جو راجا (لوڪ جي) ڪاروبار آڏي ڏسي، ڪرڙو ۽ ڪومل گهڻو، ارڻات دشتن تي ڪرڙو ۽ سرنيشت پوئڻ تي ڪومل ٿو ٿئي، تنهنڪي گهڻو مان ملندو آهي. ۵. اهڙيءَ ريت ساري راج جو پرڀند ڪري سدائين ان ۾ رڌل رهي ۽ آسڪه کي ڇڏي پرڃا جي پالنا ڪري. ۶. جنهن راجا جي راج ۾ راجا ۽ سرڪاري نوڪرن جي ڏسبندي ڏسڻي ڏاڙيل، وڙلاپ ڪندڙ ۽ ٻاڏائيندڙ

پرجا جي پدارتن ۽ پراڻن کي جوکو پهاڻيندا رهن ٿا. سو راجا چٽڪ لوڪرن ۽ وزيرن سڌو
جيترو هوندي ته مڙدي سمان آهي ۽ وڏي دڪه ۾ پوڻ وارو آهي. ۷. راجا جو ڏورم،
يا مکه ڪرڻو پرجا پالڻ ڪرڻ ئي آهي ۽ چئن منو سمرليءَ جي ستن اڌاء ۾ ڀل وٺڻ لکيل
آهي. ۸. انهيءَ اڻوسار يا چئن سڀا مقرر ڪري ٿن، جو راجا ڀل وٺي ٿو ۽ ڏورم ٿي هلي
ٿو، سو سڪ پائيندو ۽ جو انهيءَ جي ورڏ هلي ٿو، سو دڪ پوڻي ٿو.

उत्थायपश्चिमे यामे कृत शौचः समाहितः । हुताग्निर्ब्राह्मणांश्चाच्यं प्रविशेत्स शुभां सभाम् ॥१॥
तत्र स्थितः प्रजाः सर्वाः प्रतिपद्य विसर्जेत् । विसृज्य च प्रजाः सर्वा मन्त्रयेत्सह मन्त्रिभिः ॥२॥
गिरिपृष्ठं समारुह्य प्रासादं वा रहोगतः । अरण्ये निःशलाके वा मन्त्रयेद्विभावितः ॥३॥
यस्य मन्त्रं न जानन्ति समागस्य पृथग्जनाः । स कृत्स्नां पृथिवीं भुङ्क्ते कोशहीनोऽपि पाथिवः ॥४॥
[७५-१४५-१४८] من۰

راجا جو روزانو فرض :- ۱. جڏهن رات جو پوڻون پهر رهي، تڏهن اٿي ضروري
حاجتا کان وٺندو ۽ پٺيان پائڻي ڪري، هڪ منو ٿي پرمشور جو ڌيان ۽ هون ڪري،
ڌارمڪ وندوان جو سمان ڪري ۽ پوڻ ڪري سڀا جي اندر داخل ٿئي. ۲. اٿي، اٿي
ڪري جيڪي پرجا مش وٺل هجن، تنجو آدر محڪار ڪري، تنهن کاهڙو انهنکي موڪل
ڏئي ۽ مھامتري (وزير اعظم) سان راجنيتي ڳالهين ٿا ۽ وڃار ڪري. ۳. تنهن کاهڙو هن
۴ سان گڏ گھمن وڃي، ڪنهن پهاڙي جو ٿيءَ آڻو اٽڪلت استکان يا جهنگل ۾ اهڙي اڪيلي
آڳوڻي ٿي، جتي هڪ جهر ڪي به نه هجي، اتي ويهي، من مان پياڻي ڪڍي ۽ پاڻ ۾ گڏجي
۵. ويچار ڪندا رهن. ۶. جنهن راجا جي ڳوڙهي ويچار کي پاڻ کاهڙو ڪڍي به نٿا ڄاڻي سگهن،
۷. يعني جهنگل ويچار ڪنهر، شد ۽ پراڻڪار ۾ سڌائين لکيل ۽ گهٽ ٿورو رهي، اهو سڌون
۸. هوندي به ساريءَ پرتويءَ جي راج ڪرڻ ۾ سمرڻ ٿيندو آهي ۽ تنهنڪري راجا پنهنجي
۹ من ماني هڪ ڳالهه به سڀا جي راءِ نٿا ڪري.

आसनं चैव यानं च संधि विग्रहमेव च । कार्यं बोध्यं प्रयुञ्जोत द्वैधं सश्रयमेव च ॥ १ ॥
संधिं तु द्विविधं विद्याद्राजा विग्रहमेव च । उभे यानसने चैव द्विस्थिः सश्रयः स्मृतः ॥ २ ॥
समानयानकर्मा च विपरीतस्तथैव च । तथा त्वायतिसंयुक्तः सधर्गयो द्विलक्षणः ॥ ३ ॥
स्व नश्च कार्यार्थमकाले काल एव वा । मित्रस्य चैवपकृते द्विविधो निग्रहः स्मृतः ॥ ४ ॥
एकाकिनश्चात्ययिके कार्ये प्राप्ते यदृच्छया । सहस्य च मित्रेण द्विविधं यानमुच्यते ॥ ५ ॥
क्षीणस्य चैव क्रमशो देवात्पूर्वकृतेन वा । मित्रस्य चानुरोधेन द्विविधं स्मृतमासनम् ॥ ६ ॥
बलस्य स्वामिनश्चैव स्थितिः कार्यार्थं सिद्धये । द्विविधं कीर्त्यते द्वैधं षाड्गुण्यगुणवेदिभिः ॥ ७ ॥
अर्थसंपादनार्थं च पीड्यमानस्य शत्रुभिः । साधुषु व्यपदेशार्थं द्विविधः सश्रयः स्मृतः ॥ ८ ॥
यथावगच्छेदायत्यामाविक्यं ध्रुवमात्मनः । तदात्वे वीत्यकां पीडां तदा संधिं समाश्रयेत् ॥ ९ ॥
यदा प्रहृष्टा मन्येत सर्वास्तु प्रकृतीभृशम् । अत्युद्धृतं तथात्मानं तदा कुर्वीत विग्रहम् ॥ १० ॥
यदा मन्येत भावेन हृष्टं पुष्टं बलं स्वकम् । परस्य विपरीतं च तदा यायाद्विपुं प्रति ॥ ११ ॥

यदा तु स्यान्परिक्षीणो बाह्वेन बलेन च । तदासीत् प्रयत्नेन शनकैः सात्त्विकश्चरीन् ॥१२॥
 मन्येतार्हियदा राजा सर्वथा बलवत्तरम् । तदा द्विषा बल कृत्वा साधयेत्कार्यं चात्मनः ॥१३॥
 यदा परबलानां तु गमनीयतमो भवेत् । तदा तु संश्रयेत् क्षिप्रं धार्मिकं बलिनं नृपम् ॥१४॥
 निग्रहं प्रकृतीनां च कुर्याद्योरिबलस्य च । उपसेवेत तं नित्यं सर्वयत्नेनैव यथा ॥१५॥
 यदि तत्रापि संपश्येद्दोषं संश्रयकारितम् । सुयुद्धमेव तत्रापि निविशंकः समाचरेत् ॥१६॥
 मनु० [७ ॥ १६१-१७६]

ڏاوين وڃن سان سنڌي

(۱) راجا ۽ راج پرن لاء سدا هيٺيون ڳالهيون ڏيان ۾ روڪڻ جو ڪم ٿي ٿو. جئن ته:-
 ۱. آسٽرل (اڻ ٿاڻ ڇمي وهڻ) ۲. پاڻ (ڪوچ ڪرڻ) اڻ ٿاڻ شتروء سان وڙهڻ
 لاء روانو ٿيڻ. ۳. سنڌي [ملاپ] اڻ ٿاڻ صلاح ڪرڻ. وگوهه [جنگهه] اڻ ٿاڻ دشت
 دشمن سان لڙڻ. ۵. دوئيٽ [ورڇ] اڻ ٿاڻ سڻا ڪي چئي ۽ پاڻا ڪري پنهنجي جيت
 ڪرڻ. ۶. سنشويم [اڇو] اڻ ٿاڻ لڙل هڻڻ جي اوستا ۾ اڃا جو سهارو وٺڻ.
 هي ڇهن قسمن جا ڪم ٿي ٿو ڪم اوستائن ٿي وڃار ڪري عمل ۾ آڻڻ گهرجن.
 (۲) سنڌي، وگوهه، پاڻ، آسٽرل، دوئيٽ پاڻ ۽ سنشويم هر هڪ ٻن پرڪارن جو ٿيندو
 آهي ۽ انهنکي راجا ليڪ ليڪ سڏجي.

ٻن پرڪارن جي سنڌي يا ملاپ:- (۳) سنڌي يعني شتروء سان ملاپ ڪري
 پاڻ جي ورد ڪري (يعني ٻين سان ملي دشمن جو مقابلو ڪري) ۽ راجا ڪي ڪهي ته هلندڙ
 يا هلندڙ وقت ۾ ڪرڻ جو ڪم ليڪ ليڪ ڪندو رهي. هيءَ ٿي ٻن پرڪارن جي سنڌي.
 ٻن پرڪارن جي ڀڃ:- (۴) وگوهه ڪارڻ جي مڏي، اڻ ٿاڻ ۽ اڇب اڻ ٿاڻ اڻ ٿاڻ سمي
 ٿي شتروء سان، جنهن پنهنجو اڻ ٿاڻ پنهنجي ڪنهن مٿر جو اڻ ٿاڻ ڪيو هجي، تنهن سان لڙائي
 ڪرڻ آهي ٻن پرڪارن جو وگوهه يعني انهن ٻن پرڪارن مان هڪ جي آڏاڻي ٻي ڪرڻ:-
 ٻن پرڪارن جو پاڻ يا ڏوچ:- (۵) اوچتوئي ڪنهن ڪم جي پوريءَ لاء اڪيلو
 پنهنجي سر اڻ ٿاڻ پنهنجي ڪنهن مٿر سان ملي شتروء ٿي ڇڙ هائي ڪرڻ اهو ٻن پرڪارن
 جو ڪوچ ٿو چئجي.

ٻن پرڪارن جو آسٽرل:- (۶) ڏيري ڏيري هڻڻ ٿي پوڻ ٿي پنهنجو پاڻ مانه ڪري
 وڃي يا ڪنهن مٿر جي روڪڻ ٿي، پنهنجي جاء ٿي وٺڻ رهڻ، آهي ٻن پرڪارن جا آسٽرل آهن.
 ٻن پرڪارن جي دوئيٽ يا ورڇ:- (۷) سڀ پاڻ لاء سڃاڻي ۽ سڃاڻي ۽ سڃاڻي ۽ سڃاڻي
 پاڻا ڪرڻ، ٻن پرڪارن جو دوئيٽ اڻ ٿاڻ ورڇ چيو آهي.
 ٻن پرڪارن جو سنشويم يا اڇو:- (۸) ڪنهن مطلب جي پوريءَ لاء ڪنهن اڻ ٿاڻ
 راجا اڻ ٿاڻ ڪنهن مهاڻا جي شرن وٺڻ، جنهنڪري شترن ڪنهن پوڙا نه پهچي، اهو ٻن
 پرڪارن جو سنشويم [اڇو] آهي.

• يعني ته هڪ حصو راجا پنهنجي هٿ هيٺ رکي ۽ هڪ سالار جي.

اهي ڇهه تجويزون ڪڏهن ڪم ۾ اچن :- (۹) جڏهن هيءَ ڄاڻ ٿئي ته هاڻي لڙائي ڪرڻ ڪري ڪجهه نه ڪشت هيٺ اچڻ پوندو ۽ پوءِ ڪرڻ ڪري ضرور پنهنجو واڌارو ۽ سويچ ٿيندي، تڏهن شتروءَ سان مڊلاپ ڪري 0 ٺيڪ سمجهه ٿاڻين ڌڻوچ ڪڍي (۱۰) جڏهن راجا پنهنجي سمروئي پرڄا ۽ سڃاڻ کي نهايت ڀرسان، اٽلي شل ۽ اٽل سمجهي ۽ پاڻ کي نه اهڙو ئي ڄاڻي، تڏهن شتروءَ سان جنگ اڙت وگره ڪري. (۱۱) جڏهن پنهنجي بل ۽ مٿي سڃاڻ کي خوش، شڪتي شالي ۽ ڀرسان يا وڌيڪ ڏسي ۽ اٽلي ايترو شتروءَ جو بل پاڻ کان گهٽ سمجهي، تڏهن شتروءَ سان لڙائي ڪرڻ لاءِ ڪوچ ڪري. (۱۲) جڏهن پنهنجي سڃاڻ بل ۽ اچڻ وڃڻ جي وسيلن کان ڪمزور هجي، تڏهن ڌڻي ڌڻي دشمن کي ٽڌو رکجي ۽ پنهنجيءَ جاءِ تي واپس رهي. (۱۳) جڏهن راجا دشمن کي ڏاڍو ڀلو ڏسي، تڏهن سڃاڻ کي ايترو ڀاڻ ڀاڻ ۾ ورهائي پنهنجو ڪاٺو سڌ ڪري. (۱۴) جڏهن سمجهي ته هاڻي مون ئي شتروءَ جي چڙهائي سگهيو ٿي ٿيڻ واري آهي، ته جهٽ ڪنهن ڌو ماڻها ڀلو ڀاڻ جي شون وٺي. (۱۵) جا پرڄا ۽ سڃاڻ شتروءَ جي شڪتيءَ کي هٽائي، تنهنجي شيوا ٿيڻ ڪري، چئن گروءَ جي ڪبي آهي. (۱۶) جنهنجي شرڻ ورتي وئي هجي، جيڪڏهن اٽلي ڪمن ۾ ڌوڪو ڏسڻ ۾ اچي ته بنا ڊپ ڏاڍ جي هن سان به چڱيءَ پر ٺڪ ڪجي.

ڌرمي راجا سان ميل :- جيڪو ڌرمي راجا هجي، ان سان ڪڏهن به وڙوڻ نه ڪجي، بلڪ سدائين ساڻس مڊلاپ رکجي ۽ دشت راجا جي ڪٿي ڀلو ڀاڻ نه هجي، ته به اٽلي جيئن لاءِ مٿي چيل رٿون ڪم ۾ آڻڻ گهرجن.

सर्वेषामैस्तथा कुर्यात्प्रतिज्ञं पृथिवीपतिः । यथास्याभ्यधिका न स्युर्मित्रोदासीनश्चवः ॥ १ ॥
 आयति सर्वकार्याणां तदात्वं च विचारयेत् । अतीतानां च सर्वेषां गुणदोषौ च तत्त्वतः ॥ २ ॥
 आयत्यां गुणदोषज्ञस्तदात्वे क्षिप्रनिश्चयः । अतीते कार्यशेषज्ञः सत्रभिर्नाभिभूयते ॥ ३ ॥
 यथैनं नाभिसंदध्युर्मित्रोदासीनः सत्रवः । तथा सर्वं संविदध्यादेश सामासिको नयः ॥ ४ ॥
 मनुः [७ ॥ १७७-१८०]

شتروءَ کي ٽٽڻ ڏيڻ :- (۱) اٽليءَ جو ڄاڻندڙ پرڻويءَ جو راجا اهڙيون رٿون ڪم آڻي ۽ چئن سندس مٿر منجهان واهي ٿين ۽ شتون جو اندازو ڏي نه وڃي. (۲) سڀ ڪم جي هاڻي ڪرڻ چڱاڻين ۽ جي هنڪان پوءِ ڪرڻا آهن، تنهنجي ڳڻن ۽ دوشن تي وڃار ڪري. (۳) ڦٽڻ کانپوءِ دوش نراڙڻ ۽ ڳڻن کي ڌڻي ڪرڻ ۾ آدم ڪندو رهي. جو راجا ٿيندڙ وقت ۾ چڱي ڪرڻو آهي، تنهنجي ڳڻن ۽ اوڳڻن کي ڄاڻي ٿو ۽ هلايندڙ وقت ۾ ترس [اٽل] نه ڇڏي ڪندو آهي ۽ اڳ ڪم ڪمن جي سڃاڻ ۾، جو رهيل ڪم ڪرڻو آهي، تنهن کي ڄاڻي ٿو ۽ اهو شتروءَ کان ڪڏهن به چڱي نه سگهندو آهي. (۴) راج جا ڪاروبار هلائيندڙ ۽ خاص ڪري سپاهي راجا سڳهن رٿ اهڙي ڪوشش ڪري، چئن ڪو به سندس راج گهراڻي وارو ڪنهن مٿر اٽل ٿيڻ کي اٽل سندس ڪنهن شتروءَ کي پنهنجو ڪري.

۵ چئن محمد ٺهري مهاراڻا پرڻو راج سان ڪيو هو. (مهر ٺهرام)

پوڌا هوندا آهن، سي ئي چڱيءَ طرح لڙي ۽ لڙائي ڪرڻ ڄاڻندا آهن ۽ جڏهن کين سڳاڻو وڃي، تڏهن کين [جهنڻ ۽ ريت قواعد ڪرائي] -

(۱) ٿنڀ سمان [سڌي قطار ۾ سڃا هلائڻ] - (۲) (شڪت) يا گاڏي سمان هلائڻ - (۳) (واره) جڏهن سوئر هڪ پاسي جي پٺيان ڊوڙندا ويندا آهن ۽ ڪڏهن ڪڏهن سڀ ملي جهنڊ يا ٽولو ٺاهيندا آهن. (۴) (مڪر) جڏهن مانگر مڇ پاڻيءَ ۾ هلندا آهن، تڏهن سڃا ڪي هلائي. (۵) (سوچي ويڙهه) جڏهن سڃيءَ جو منهن سنهو ۽ پاڪو ٿلهو ۽ ست اٽڪن ۾ ٿلهو ٿيندو آهي، تڏهن سڃا ڪي به ٺاهي. (۶) جڏهن ٺيل ڪنڪ يا گرڙ پڪي هيٺ مٽي جهٽ هڻندو اڏامندو آهي، تڏهن سڃا ڪي بڻائي.

(۵) جهنڻ پاسي کان ڏپ ڏسي، تنهن پاسي سڃا ڪي ڦهلائي، سڃا جي سڀني سڃا پٺيان ڪي چڻي پاسن کان بيهاري ”پدم ويڙهه“ بڻائي، اڙتات ٺيلو ڦر جي گل سمان چوگرد فوجن کي رکي ۽ پاڻ وچ ۾ رهي.

(۱) سڃا پٺيان ۽ سندن هٿ هيٺ ڪم ڪرڻ وارن دلچسپن کي يعني آڳا ڏيڻ وارن ۽ سڃا سان گڏ وڙهڻ ۽ ويڙهائڻ وارن شور ورن کي انهي ڏسائن ۾ رکي ۽ جهنڻ پاسي لڙائي ٿيندي هجي، تنهن طرف سڃي سڃا جو منهن ڪري، پر ان پاسن ڏي به پوزو بندوبست رکي ۽ نه ته پٺيان اٿڻا پاسن کان شروعات جي ڪا به لڙڻ جو امڪان آهي.

(۷) کلم اڙتات پڪس ٿيڻ وانگيان مضبوط لڙائيءَ جي هنر ۾ ماهر ۽ پوزو ڏرڻ ملڪا بيهڪ وٺڻ ۽ پڌ ڪرڻ ۾ چتر، پي ڏا، ڊلن جا صاف ۽ همڪ وارا هجن، تنهن سڃا پٺيءَ جي چوڌاري رکيو وڃي.

(۸) جهڪڻ ٿورن آدمين سان لڙائي ڪرڻي هجي ته [پنهنجن سپاهين کي] ڪٺو ڪري ورهائي ۽ ضرورت پوڻ تي کين جهٽ پٽ چڙوچڙ ڪرائي ڇڏي. جڏهن ڪنهن لنگر، ڳڙهه يا شروعات جي سڃا ۾ گهڙي جنگ ڪرڻي هجي، تڏهن سڃيءَ وانگر اٿڻا ڌاري ٿلڙا ڄاڻا ٻنهي طرفن کان ڪائيندا، پڌ ڪندا وڃن ۽ اندر گهڙندا به وڃن. اهڙيءَ ريت انيڪ پرڪاڻن جي ويڙهه اڙتات صحن ۾ لشڪر کي بيهاري.

(۹) جي سامهون ٿوب يا بندوق هلي رهي هجي، ته ”سڀ ويڙهه“ يعني ٽانگ وانگر لپتي هلن. جڏهن ٿوبن وٽ پهچن، تڏهن انهن کي ماري يا پڪري، ٿوبن جو منهن دشمن جي طرف ڦيرائي، انهن ٿوبن ۽ بندوق سان انهن شترن کي مارين ۽ يا ته ٿوبن جي سامهون پڌن آدمين کي گهوڙن تي سوار ڪري ڊوڙائي مارو ڪن ۽ وچ ۾ چڱا چڱا سوار رهن، جي هڪ ئي وار حملي ڪري شروعات جي سڃا کي چڙوچڙ ڪري پڪڙي وٺڻ يا ڀڄائي ڇڏين.

(۱۰) جي سڌي زمين تي پڌ ڪرڻي هجي ته گاڏين، گهوڙن ۽ پيادن سان ۽ جي سمنڊ ۾ جنگ ڪرڻي هجي ته جنگي پيڙهن تي ۽ ٿوري پاڻيءَ ۾ نه هائڻن تي، وٺڻ ۽ پيڻ جي وچ ۾ ٿورن ۽ وار پاسي ميدانن ۾ ٿلوار ۽ ڍال سان لڙائي ڪن ۽ هٿرائين.

(۱۱) جهنڻ وقت لڙائي ٿي رهي هجي، تنهن هڪ لڙڻا وارن کي همٿائڻي ۽ عورتي

ڏٺا رڃي. ٻڌ بند ٿيڻ تي وٽا ۽ آسار پيدا ڪرڻ وارين ٿيڻ سان، ڪارائتو ٻيڙ سان، سهائتا ڪرڻ ۽ استر شستر، دوائن وغيره سان سڀني جي دلين کي ڀرسڻ ڪيو وڃي. (ولوڻه) صف بنديءَ ڌار ان ٿڙائي نه ڪجي ۽ نه ڪرائجي. پنهنجي ٿڙندڙ فوج جي هلسا چلت ۽ بيٺڻ کي ڏسندو رهجي ته هوءَ نيڪ نيڪ ٿي يا ڪوٽ ٿي رکي.

شتروءَ کي گهرو ڪرڻ :- (۱۲) راجا ڪنهن وقت مناسب سمجهي ته شتروءَ کي چئني پاس کان گهرو ڪري روڪي رکجي ۽ سندس ملڪ کي ڪشت ڏيڻ لاءِ چارو، ان، پاڻي ۽ ڪاٺين کي ڇت ۽ خراب ڪري ڇڏي.

(۱۳) شتروءَ جي تلاءَ، نگر جي پرڪوٽ (پناهه ۽ پٽ) ڪاهيءَ کي ڀڄي پوري ڇڏجي ۽ رات جي وقت انهن کي پڙ ڏيئي، سوپ پائڻ جو آپاءُ ڪجي.

هار ڪاڌان سان ورتاءُ :- (۱۴) راجا وجهه پراپت ڪري شتروءَ کان عهدنامو يعني پرڻڪيا پٿر وغيره لکائي وٺي ۽ جي مناسب سمجهي ته انجي ٿي خاندان مان ڪنهن ڌارمڪ ڀروش کي راجا بڻائي. اٽڪان به لڪرائي وٺي ته توکي منهنجي آڳيا اٽوسار يعني جيڪا ڌرم ڪت راجنيتي آهي، تنهن اٽوسار هلي، نيا سان پرڄا جو پالن ڪرڻو پوندو. ڪيس اهڙو اڀدش ڪري، وٽس اهڙا ماڻهو رکي، جنهنڪري وري ٻيو فساد نه ٿئي ۽ جيڪڏهن شتروءَ شڪست پائي ته پنهنجن اميرن سان گڏجي جواهر وغيره سوکڙين سان انجي عزت ڪري. اهڙي هلت نه ڪري، جو سندس شتروءَ جو گذران به ٿي نه سگهي. جي انکي بندي گهر [فيڊ خاني] ۾ وجهي، ته به انجي مناسب عزت قائم رکي ۽ جتن هو هار کائڻ جي ڏک کان ڇڏي خوشيءَ ۾ رهي.

(۱۵) ڇو ته دنيا ۾ ٻئي جو مال وٺڻ دشمنيءَ جو ڪارڻ ۽ مرنائي ڏيڻ مترن جو ڪارڻ ٿيندو آهي ۽ خاص ڪري سمي اٽوسار پورو وڃڻ ڏسي توکي وهنوار ڪرڻ ۽ ان جهيل کي سندس دلپسند ڇيڙون ڏيڻ تمام اٽم ڪم آهي. [راجا کي ڪهي ته] ڪيس ڪڏهن ته ڇيڙائي، نه مٿس مسخري يا ٽٻولي ڪري ۽ لڪي ڪيس ائين چوي ته توکي جهيڙو اٽم. بلڪه ڪيس پنهنجو پاڻ سمجهي سندس عزت ۽ آبرو سدا ڪندو رهي.

हिरण्यभूमिसंप्राप्त्या पाथिवो न तथैवते । यथा मित्रं ध्रुवं लब्ध्वा कृशमप्यायतिक्षमम् ॥ १ ॥
धर्मज्ञं च कृतज्ञं च तुष्टप्रकृतिमेव च । अनुरक्तं स्थिरारम्भं लघुमित्रं प्रशस्यते ॥ २ ॥
प्राज्ञं कुलोनं शूरं च दक्षं दातारमेव च । कृतज्ञं घृतिमन्तश्च कष्टमाहुराशि बुधाः ॥ ३ ॥
आय्यता पुरुषज्ञानं बौद्धं कल्पवेदिता । स्थूललक्ष्यं च सततमुदासीनगुणोदयः ॥ ४ ॥
मनु० [७ ॥ २०८-२११]

متر چاڪي ڇڏجي ؟ :- (۱) متر جو اچڻ هي آهي. راجا ڏٺن ۽ ڏٺن جي پراپت ڪرڻ سان اهڙو نه وڌندو آهي، ڇوڙو پڪي پرڻم پراڻ، پوشيه (آئينده) جي ڳالهين کي سوچڻ واري ۽ ڪار به ڪي سن ڪرڻ واري بلوان اٽرا لڙل متر کي پائڻ سان وڌندو آهي. (۲) ڌرم جي ڄاڻ واري، ٿورو مڃيندڙ ارڻات ڪيل اٽڪار کي سڏا بيان رکڻ واري، مٺي ۽ اسٽر سپاه

واري ٻڌي ڪي ٿوري هسٽي رکڻ وارو هجي، اهڙي متر ڪي ٻائي به [راجا] ساراه ٻر ڪم ٿيندو آهي. (۳) سدا هن ڳالهه جي پڪ رکي نه ڪڏهن ٻڌمان، وڌڪهراڻي، شورو، چتر، ڌاتار، ڪيل ڀلائيءَ کي نه وساريندڙ ۽ ڏيرج واري ٻرش کي دشمن نه ٻڌائي. جيڪو اهڙي کي دشمن ٻڌائيندو، سو دڪ ٻڌندو.

آداسين جو لڳڻ: (۴) آداسين جو هي لڳڻ آهي. جنهن ۾ ساراهڻ جهڙا ڪڍ خواهه چڱي ۽ لڳي منش جي ٻر ڪڍ جي ٻڌي، ورتا ۽ ڪروڙا (دما پاء) به هجي [پر جو] اسقول لکشمي ارڻات جو سدا مڻيون ڳالهيون ٻڌائيندڙ هجي [دل جو پيد نه ڏيندڙ هجي]، تنهن کي آداسين ڪوٺيو آهي.

एवं सर्वमिदं राजा सह संमन्त्र्य मन्त्रिभिः । व्यायाम्याप्तुं त्वं मध्याह्ने भोक्तुमन्तःपुरं विशेषतः ॥
मनु० ७। २१६ ॥

راجا جا ٽن ڪرم: جن مڱي ڄاڻاڻ وٺو آهي، تن [راجا] ٻر پات سمب اٿي شوج وغيره کان نور ٿي، سنڌا آپاسنا، اڳتي هوڙ [هروم] ڪري يا ڪرائي، سڀني منترن سان ويچار ڪري، درٻار ۾ وڃي سڀني راج ڪرم ڪارمن ۽ سڀني سڀا ٻڌڻ سان ملي ڪمن خوش ڪري. پانت پانت جي ويجه ڇڪڻ جي سکيا ارڻات قواعد ڪري ۽ ڪرائي، سڀني گهوڙن، هائين، کائين وغيره [جا] وٺاڻ، شستر استر [هٿيارن پنهوارن] جون ڄاڻون، اوشڌاڻي [اسپتال] ۽ راج جي ڌن ڪرڻ يعني خزاني وغيره سڀني ٿي هميشه نظر رکي، جيڪا منجهن گهٽتائي هجي سا ڪڍي. ويلا ۾ شالا [آکاڙي] ۾ وڃي ڪسرت ڪري ۽ ٻوڙن ڪرڻ [کاڻڻ] لاءِ پنهجي ”انته ٻوڙ“ يعني پنهجي استريءَ آڏي جي لواس اسٿان تي وڃي ۽ ٻوڙن اهڙو ڪري، جيڪو (ولند يا ڊاڪٽر) چڱيءَ ٻر ڄاڻي، ٻڌي، ٻل ۽ انساهه کي وڌائيندڙ ۽ روڪ کي هٽائيندڙ هجي ۽ جنهن لمولي لمولي جا ٺا، ساڳي، ڇٽيون، مڙيا وغيره پيئڻ جون شيون [شربت وغيره] سرها ۽ مٺا رس سان ڀريل [رسپلا پڌارڻ] هجن، جنهنڪري سدا سڪي رهي. اهڙيءَ ريت سڀني راج جي ڪمن ۾ اٿي ڪندو رهي. **برجا کان دل اڳاڙڻ جو نمونو:**

पञ्चशङ्खाग आदयो राजा पशुहिरण्ययोः । धान्यानामष्टमो भागः षष्ठो द्वादश एव वा ॥ मनु० ७। १३० ॥

[راجا کي ڪي نه] واپارين ۽ ڪاريگرن کي سون ۽ چانديءَ جي اُٻت مان چيترو لاپ هجي، تنهنجو پنجاهون ڀاڱو، ۶ ڇانورن وغيره اُن مان جهڙن، اُنون يا ٻارهنون ڀاڱو وٺي ۽ جي

* اسقول لکشمي جو ڪن لوڪن ’آدار‘ يعني ’سخي‘ ارت ڪيو آهي. سوامي جن اڪري ارت ورتو آهي. اسقول = ٿلهو اٿو ٻاهر پون. لکشمي = آدش. ڪن وري ارت ڪيو آهي. اهو جو ”سوکم درشتيءَ وارو“ نه هجي. آدار ٻرش به گهڻو ڪري ٻر پڪش ٿيندو آهي، جو هو جهڳڙي ۾ ٻوڙ نه ڇاهيندو آهي. جنهنڪري ٻارن ڪ نظر نه هوندي آهي، سو به مترن اٿو دشمني رکڻ ۾ اُسرڻ ٿيندو آهي ۽ آداسين رهندو آهي. **جيڪو آڻاج ٿيو هجي، تنهنجو حساب سارڻان [جنس ۾] يا روڪ وٺي.**

جي ضرورت سمجهڻ نه سٺي ۾ سٺو ٺهر ٺاهين، جنهنڪري راجا ۽ راجا جي ڀلائي ٿئي. [منو ۸-۳]

ارڙهن ٽڪراري ڳالهون هيلينون آهن :- ۱. ڪنهن سان قرض جي ڏيڻي ۽ ڀرتي ۽ بابت ٽڪرار. ۲. ذراوت [بابت جهڳڙو] ڪنهن وٽ ڪا شيءِ امانت رکيل هجي ۽ ڪهڙو ئي هو نه ڏئي. ۳. پراڻي مال کي ٻيو وڪڻي ڇڏي. ۴. سازش يعني ٻڌي ڪري ڪنهن سان اڻڀاڄار ڪيل هجي. ۵. ڏنل مال نه موٽائڻ [منو ۸-۴]. ۶. حق نه ڏيڻ يعني ڪنهن جي پگهار مان ڪاٺي وٺڻ يا ڪمٽ ڏيڻ يا اصلي نه ڏيڻ. ۷. پرڻڪيا پٺي ڪرڻ. ۸. وڪڻڻ وٺڻ بابت جهڳڙو. ۹. پشن جي مالڪ ۽ پالڻ واري ۾ جهڳڙو. [منو ۸-۵]. ۱۰. جڏن جو ٽڪرار. ۱۱. ڪنهنڪي ڪنور ڏند ڏيڻ. ۱۲. سخت ڳالهائڻ. ۱۳. چوري ۽ ڦر ڪرڻ. ۱۴. ڪو ڪم زوريءَ ڪرائڻ. ۱۵. پر استري اٿو پر پرش جو ويچار ڪرڻ. [منو ۸-۶]. ۱۶. پٽورٽ ڌرم يا پٽني ورت ڌرم جو نه پالڻ. ۱۷. وري جي حصن ۾ جهڳڙو. ۱۸. جوتام جڙ اٿو چمتو وستو [هلندڙ ۽ پٺل شيون] داؤ ۾ رکي زائد ڪرڻ، اهي هڪ ٻئي جي ورڻ جهڳڙن جا ارڙهن ڪارڻ آهن. [منو ۸-۷]

نڀاءُ ۽ ڌرم :- وهنوار ۾ ڪهڙي واڌ وڌا ڪرڻ وارن لوڪن جو نڀاءُ [راجا] پراچين سنان ڌرم جي آڌار تي ڪري، ارڻات ڪڏهن به ڪنهنجو پڪش نه وٺي. [منو ۸-۸]

انڀاءُ ٿيندو ڏسي ڇپ رهڻ مهاپاي :- جنهن سيا ۾ ڌرم کي اڌرم سان گهاٽل ڪيو ٿو وڃي، جتي ڌرم جي زخمن مان ٿهر لٽو ڪڍجي، ۽ جتي اڌرم جي پاڙ ٺهي پئي وڃي ارڻات جتي ڌرمي کي مان ۽ اڌرمي کي ڏند لٽو ملي، ٿئي ڇيترا به سڀاسد آهن، سي سڀ زخميل [گهاٽل] سمجهيا ويندا آهن. [منو ۸-۱۲]

ڌارمڪ منش کي ڪي نه ڪڏهن به سيا ۾ نه وڃي، جي وڃي نه سچ ئي ٻولي، جيڪو آدمي سيا ۾ انڀاءُ ڏسي ڇپ رهي ٿو يا جيڪو سچ ۽ نڀاءُ جي ورڻ ڳالهائي ٿو، سو **مهاپاي** آهي. [منو ۸-۱۳]

ڌرم جو موت :- جنهن سيا ۾ سڀني سياڻن جي ڏسندي اڌرم سان ڌرم ۽ آسٽم سان ستم مارڻ وڌو آهي، ان سيا جا سڀ سياڻا مٽلن جي مثل آهن، ڇڻ منجهن ڪوبه ڇيٽرو نه آهي. [منو ۸-۱۴]

لاس ٿيل ڌرم، لاس ڪندڙ کي نشت ڪندو آهي ۽ رکشا ڪيل ڌرم، رکشا ڪندڙ جي رکشا ڪندو آهي، تنهنڪري ڌرم کي ڪڏهن به لاس نه ڪهي، مٿان مٿل ڌرم اسان کي نه ماري وڃي. [منو ۸-۱۵]

ڌرم سموري آند ۽ شائتيءَ جي ڏيڻ وارو ۽ سڀني سکن جي ورشا ڪرڻ وارو آهي، جيڪو انهيءَ کي لاس ڪندو آهي، تنهنڪي ودوان ماڻهو ”ورشل“ ارڻات شودر ۽ ٻيچ ڪري ڄاڻندا آهن، تنهنڪري ڪنهن به ماڻهوءَ کي ڌرم لاس نه ڪرڻ گهرجي. [منو ۸-۱۶]

هن سلسلار ۾ ڌرم ٿي رڳو اهو متر آهي، جو مرڻ کانپوءِ به ساه هليدو آهي. ٻيا سڀ
پدارت ۽ متر شرار جي ناس ٿيڻ ٿي ناس ٿي وڃن ٿا، ارڻات منش سائين کان وڃڻ جي
وڃي ٿو. [منو ۸-۱۷]

پر ڌرم جو سنگ ڪڏهن به نٿو ڇڏي. جڏهن راج سڀا ۾ پڪڙپات جي ڪري انبياء
ٿيندو آهي، تڏهن ان ڌرم جا چار پاڳ ٿيندا آهن. هڪ ملندو آهي ڌرم جي ڪندڙ
ڏوهاريءَ کي، ٻيو ساڪيءَ کي [ارڻات جنهن جي ڏسندي ڌرم ٿيو هجي ٺهڪي]
ٽيون سڀا جي سياسدن کي ۽ چوٿون پاڳو ڌرمي سڀا جي ساڀيءَ ارڻات راجا کي
لڳندو آهي. [منو ۸-۱۸]

جنهن سڀا ۾ لنڊا يوگيه منشي جي لنڊا ٿيندي آهي ۽ آستئيءَ جي يوگيه منشي جي
آستئي ٿيندي آهي، ڏنڊ جي پاڳيءَ کي ڏنڊ ملندو آهي ۽ مان جي يوگيه ماڻهوءَ جو مان
ٿيندو آهي، اٺي راجا ۽ سڀا جا سڀ سياسد پاڳ کان آجا ۽ پوٽر سمجهيا ويندا آهن. رڳو
پاڳ جي ڪندڙ کي ئي پاڳ لڳندو آهي. [منو ۸-۱۹]

आप्ताः सर्वेषु वर्णेषु कार्याः कार्येषु साक्षिणः । सर्वधर्मविदोऽलुब्धा विपरीतास्तु वर्जयेत् ॥ १ ॥
स्त्रीणां साक्ष्यं स्त्रियः कुर्युर्द्विजानां सदृशा द्विजाः । शूद्राश्च संतः क्षणामन्त्यानामन्त्ययोनयः ॥ २ ॥
साहसेषु च सर्वेषु स्तेयसंग्रहणेषु च । वाग्दण्डयोश्च पारुष्ये न परोक्षेत् साक्षिणः ॥ ३ ॥
बहुत्व परिग्रहणीयात्साक्षि द्रुधे नराधिपः । समेषु तु गुणोत्कृष्टान् गुणद्वये द्विजोत्तमान् ॥ ४ ॥
समक्षदर्शनात्साक्ष्यं श्रवणाच्चैव सिध्यति । तत्र सत्यं ब्रुवन्साक्षी धर्मार्थिभ्यां न हीयते ॥ ५ ॥
साक्षी दृष्टाश्रुतादन्यद्विब्रुवन्नार्यसंसदि । अवाङ्मनस्कमभ्येति प्रेत्य स्वर्गाच्च हीयते ॥ ६ ॥
स्वभावेनैव यद् ब्रूयस्तद् ग्राह्यं व्यावहारिकम् । अतो यदन्यद्विब्रूयुधर्मार्थं तदर्थकम् ॥ ७ ॥
सभान्तः साक्षिणः प्राप्तानार्थप्रत्ययिसन्निधौ । प्राड्विवाकोऽनुयुज्जीत विविनाज्जेन सान्त्वयन् ॥ ८ ॥
यद् द्वयोरनयोर्वैत्य कार्येऽस्मिन् चेष्टितं मिथः । तद् ब्रूत सर्वं सत्येन युष्माकं ह्यत्र साक्षिता ॥ ९ ॥
सत्यं साक्ष्ये ब्रुवन्साक्षी लोकानापनोति पुष्कलान् । इह चानुत्तमां कीर्त्तिं वागेषा ब्रह्मपूजिता ॥ १० ॥
सत्येन पूयते साक्षी धर्मः सत्येन वर्द्धते । तस्मात्सत्यं हि वक्तव्यं सर्ववर्णेषु साक्षिभिः ॥ ११ ॥
आत्मैव ह्यात्मनः साक्षी गतिरात्मा तथात्मन् । मावमंस्थाः स्वमात्मानं नृणां साक्षिणमृत्तमम् ॥ १२ ॥
यस्य विद्वान्हि वदतः क्षेत्रज्ञो नाभिज्ञङ्गते । तस्मान्न देवाः श्रेयांसं लोकेऽन्य पुरुषं विदुः ॥ १३ ॥
एकोऽहमस्मीत्यात्मानं यत्त्व कल्याण मन्यसे । नित्यं स्थितस्ते ह्यवेष पुण्यपापेक्षिता मुनिः ॥ १४ ॥

मनु० [८ । ६३ । ६८ । ७२-७५ । ७८-८१ । ८३ । ८४ । ८८ । ८९]

(ساڪي) شاهد ڪهڙا هجن :- (۱) سڀني ورڻن ۾ جيڪي ڌرمائيا، ودوان، چل

ڪپت کان پري، سڀ پرڪار جي ڌرم کي ڄاڻڻ وارا، نرلويي ۽ سڃار هجن، تن کي
عدالت ۾ شاهد ڪري ڪهڙاڻ ڪهڙي جي آهڻي جي آهڻي (ولچاڻ وارا) هجن
تن کي ڪڏهن به ساڪي [شاهد] ڪرڻ نه ڪهڙجي. [منو ۸-۶۳]

(۲) استرلين جا شاهد استرلين، ۲۰ ڊوڄن جا ڊوڄ، شونڊون جا شونڊر ۽ چنڊالن جا چنڊال شاهد هجن. [منو ۸-۶۸]

(۳) جيتري قدر زوريءَ جا ڪم، چوري، ويچار، ڪنڊون وڃن ۽ ڏنڊ ملڻ جوڳا اٿڻ (ڏوه) آهن، تن ۾ شاهدن جي پريڪشانه ڪجي ۽ لکي ائين ڪرڻ ڪو تمام ضروري سمجهڻ گهرجي، ڇاڪاڻ جو اهي ڪم ڳڻپا ٿيندا آهن. [جن جا شاهد مشڪل آهن] [منو ۸-۷۲]

(ساڪي) شاهدي قبول ڪرڻ جائيم:- (۴) ٻنهي ڌرين جي شاهدن مان ڪنهن پڪڙن اڻوسار اٿڻا ڪثرت راءِ موجب، جيڪڏهن شاهد برابر هجن ته چڱن مڙس جي شاهديءَ موجب، پر جيڪڏهن ٻنهي ڌرين جي شاهدن ۾ چڱا مڙس هڪ جيترا هجن ته اٽل درجن اڻوڻا رهن، مهارشين ۽ جتي پڙشن جي شاهديءَ اڻوسار نياءَ ڪري. [منو ۸-۷۳]

(۵) شاهد ٻن پرڪارن جا آهن ٿا، هڪڙا اهي جن اکين سان حال ڏٺو هجي ۽ ٻيا اهي جن ٻڌو آهي. جڏهن سڀ ۾ ڀڄا ٿي چڪي شاهد سچ ٻولين ته اهي ڌرم هون ۽ ڏٺا جوڳهه نه آهن، پر جي مٿيا ٻولين تن کي مناسب ڏنڊ لڳجي. [منو ۸-۷۴]

ڪوڙيءَ شاهديءَ تي ڏنڊ:- (۶) جيڪو شاهد راج سڀا اٿڻ پڙشن جي ڪم ۾ سڀا ۾ ڏنڊ يا ٻڌل [ڳالهه] جي خلاف چوي ته ان جي ڇپ ڪپاڻجي ته ٻن هن جنم ۾ ڏک روپي لڙڪ کي پراپت ٿئي ۽ مرڻ کان پوءِ به سڪ کان نراس رهندو. [منو ۸-۷۵]

شاهدي ڏيڻ جو ذميو:- (۷) شاهد جي ان وڃڻ کي مڃجي، جو وهڻوار سنڀندي سڀا وٽ [سواءِ بناوٽ] چوي ۽ ان جي خلاف جيڪي سيڪاڙيل وڃن چوي، تن کي نيا ڏين [جج] وٽ سمجهي. [منو ۸-۷۸]

(۸) جڏهن فرسادي ۽ جوابدار جي سامهون شاهد سڀا [ڪورٽ] ۾ حاضر آهن، تڏهن کائن جج ۽ وڪيل شاعتيءَ پورڙوڪ هن طرح پڇن. [منو ۸-۷۹]

(۹) اي شاهدو! هن جهڳڙي ۾ هن ٻنهي ڌرين جي پاڻ ۾ هلڪ چلڪ جي جهڪا سڌ اوهان کي هجي، سا ٺيڪ ٺيڪ ٻڌايو، ڇو ته اوهانجي شاهدي هن جهڳڙي اڻوڻا مٿندي ۾ (گهريل) آهي. [منو ۸-۸۰]

سچيءَ شاهديءَ جو ڦل:- (۱۰) جيڪو شاهد سچي ٻولي ٿو، سو جنم ۽ مائٽن ۾ اٽل جنم ۽ اٽل لوڪائون ۾ جنم پائي، سڪ ما ٿيندو آهي ۽ هن جنم ۽ ٻئي جنم ۾ چئن پراپت ڪندو آهي، ڇاڪاڻ جو جهڪا هيءَ واڻي آهي، تنهنڪي ٿي ويندي ۾ سڪار ۽ ترسڪار (عزت ۽ بي عزتي) جو ڪارڻ ڪري لکي وٺي آهي. جيڪو سچي ڳالهه ٿيندو

* سبب اهو آهي ته استرلين جي معاملن جي پڙشن کي ايتري خبر نه پئجي سگهيدي، جيتري عام طرح استرلين کي پوندي آهي، ڇو ته مردن جو اٿڻ وهڻ نه آهن ۽ اهڙو نه ٿيندو، جهڙو زالن جو زالن ۾. اهڙو ئي ويچار ٻوڄن ۽ شونڊون اڻيادي جي نسبت ڪرڻ گهرجي، ڇاڪاڻ ته هر جنس ماڻهن کي جيتري هڪ ٻئي جي خبر هوندي آهي، اوتري ٻين ماڻهن کي ڪانه پوندي آهي.

آهي، سو مان پائيندو آهي ۽ جيڪو ڪوڙ ڳالهائيندو آهي، سو ننڍا جوڳو ٿيندو آهي. [منو ۸-۸۱]

(۱۱) ستيه ڳالهائڻ سان شاهد پوتر ٿيندو آهي ۽ ستيه ڳالهائڻ سان ڌرم وڌندو آهي. ٺهڪري سڀني ورڻن جي شاهدن کي ستيه ڳالهائڻ ڪهرجي. [منو ۸-۸۲]

(۱۲) آتما جو ساڪي * آتما ۽ آتما جي گستي آتما آهي، الهي ۽ ڳالهه کي سمجهي هي پرش! پنهنجي آتما، جا سڀني جي اندر آتم ساڪي آهي، ٺهڪڙو ايمان نه ڪر، ارڻات ستيه پاشو، جيڪي ٺهڪجي آتما، من ۽ واڻي به آهي، -وئي ستيه آهي ۽ جو ان جي روڌ آهي، سو مٽيا آهي. [منو ۸-۸۳]

(۱۳) ودوان لوڪ وڳو آهي ۽ منهن کي ٺهي آتم پرش ڪري سمجهندا آهن، جنهن ودوان منهن جي شرير کي ڄاڻڻ واري آتما ڳالهائيندي شڪا [شڪ] به ٺهي پري ارڻات ندر (بي خوف) رهڻي. [منو ۸-۹۱]

(۱۴) اي ڪلپا جي اڃا ڪرڻ وارا پرش! (جهو آتما) جهڪڻ ٿون پاڻ کي پنهنجي من به اڪيلو ڄاڻي ڪوڙ ڳالهائين، نه اهو ٺهڪ نه آهي، (جو نه) ٺهڪجي هردي به اهو به ٺهڪجي پر مشور پاپ ۽ پاڇ کي ڇڏ ڇاپ ڏسو وارو پراجمان آهي، تنهن پرمانا کان ڏجي سڌا ٺهڪ ستيه ڳالهائيندو ڪر. [منو ۸-۹۱]

लोभान्मोहाद्भयान्मैत्रात्कामात्क्रोधात्तथैव च । अज्ञानाद्बालभावाच्च साक्ष्यं वितथमुच्यते ॥ १ ॥
एषामन्यतमे स्थाने यः साक्ष्यमनृतं वदेत् । तस्य दण्डविशेषास्तु प्रवक्ष्याम्यनुपूर्वं च ॥ २ ॥
लोभात्सहस्रं दण्ड्यस्तु मोहात्पूर्वन्तु साहस्रम् । भयाद्द्वौ मध्यमौ दण्ड्यौ मैत्रात्पूर्वं चतुर्गुणन् ॥ ३ ॥
कामाद्दशगुणं पूर्वं क्रोधात् त्रिगुणं परम् । अज्ञानाद्द्वे शते पूर्णे बालिभ्यश्छतमेव तु ॥ ४ ॥
उपस्थमुदरं जिह्वा हस्तौ पादौ च पञ्चमम् । चक्षुर्नासा च कणौ च धनं देहस्तथैव च ॥ ५ ॥
अनुबन्धं परिज्ञाय देशकालौ च तत्त्वतः । सारास्परार्धौ बालोक्त्य दण्डं दण्ड्येषु पातयेत् ॥ ६ ॥
अधर्मदण्डनं लोके यशोघ्नं कीर्तिनाशनम् । अस्वर्ग्यञ्च परत्रागि तस्मात्तत्परिवर्जयेत् ॥ ७ ॥
अदण्ड्यान्दण्डयन् राजा दण्ड्याश्चैवाप्यदण्डयन् । अयशो महदाप्नोति नरकं चैव गच्छति ॥ ८ ॥
बालदण्डं प्रथमं कुर्याद्विदण्डं तदन्तरम् । तृतीयं धनदण्डं तु बध्दण्डमतः परम् ॥ ९ ॥

मनु० [८ ॥ ११८-१२१ । १२५-१२६]

* آتما کان ڪا به ڳالهه ڳجهي ڪانه آهي، ٺهڪري جوڳو نه آتما جو ساڪي آتما آهي. سڀني ڏکڻ کان ڇوڳ ۽ مڪتي پاڻ جو آڌار آتم وڌيا ارڻات آتما کي ڄاڻڻ ٿي آهي. تنهن ڪري وري جوڳو نه آتما جي گستي [سڌگي يا مڪي] آتما ٿي آهي. ٻڌ سڀني لاءِ آتم شاهد به آتما آهي، ڇاڪاڻ جو ڪوبه ڪم اٽڪان ڳجهو نه آهي. ماڻهو ڪوڙ ٿڏهن ڳالهائيندو آهي، جڏهن آتما جي اندر ٽن آواز جي آبتو هوندو آهي ۽ اهو ايمان ڪندو آهي. شلوڪ کي چڱيءَ پر ڏسو نه آتما شيد جو ارت وڳو جهو آتما نه آهي، پر پرمانا انٽرلامي نه آهي. هو هر سمجهه آتما سان ساڻ آهي، ارڻات سڀني جي دلين به پراجمان آهي ۽ سڀ جو ساڪي آهي.

سويڪار نه ڪرڻ جو ڳي شاهدي :- (۱) جيڪو لوپ، موه، ڀڙ، مٿڙا، ڪار، ڪروڙ، اڪيان ۽ بالڪڙي جي ڪري ساڳي ڏئي، سا سڀ ڪوڙي سمجهي وڃي. [منو ۸-۱۱۸]

(۲) مقمن ڪاوڻ مان ڪنهن به ڪارڻ ڪري جيڪڏهن شاهد ڪوڙ ڳالهائي، ته هيٺ ڄاڻايل انگ پرڪارن جو ڏنڊ ڪهس ڏنو وڃي. [منو ۸-۱۱۹]

(۳) لوپ وڇان جيڪو ڪوڙي شاهدي ڏئي، ته ان تي پندڙهن روپيا ڏهه آنه ڏنڊ وجهجي. جيڪو موه سبب ڪوڙي شاهدي ڏئي، ته ان تي ٽي روپيا به آنه ڏنڊ وجهجي. جيڪو ڀڙ جي ڪري ڪوڙي شاهدي ڏئي، تنهن تي سوا ڇهه روپيا ڏنڊ وجهجي. [منو ۱۲۰-۱۲۱]

(۴) جيڪو دوستيءَ ڪري ڪوڙي شاهدي ڏئي، تنهن کان ساڍا ٻارهن روپيا ڏنڊ وٺجي. جيڪو پُرس پنهنجي لڳا سان ڪوڙي شاهدي ڏئي، تنهن کان پنڇويهه روپيا ڏنڊ وٺجي، جيڪو ڪروڙ جي ڪري ڪوڙي ساڳي ڏئي ٿو، تنهن کان چاليهه روپيا ڇوڏهن آنه ڏنڊ وٺجي. جيڪو اڪيان يا ناواقفيت سبب ڪوڙي شاهدي ڏئي، تنهن کان ڇهه روپيا ڏنڊ وٺجي. جيڪو بالڪڙي جي ڪري ڪوڙي شاهدي ڏئي، تنهن کان هڪ روپيو ٿو آنه ڏنڊ وٺجي. *

اڀراڙهه ڏنڊ :- (۵) ڳجهو انگ، پست، چپ، هٿ، پير، اک، لڪ، ڪن، ڏن

۽ ڏيهه (سُر) اهي ڏهه اسٿان آهن، جن تي سزا ڏني ويندي آهي. [منو ۸-۱۲۵]

(۶) مڱي جيڪو ڏنڊ لکيو ويو آهي ۽ جو هيٺ لکيو ويندو، جنهن لوپ سبب شاهدي ڏيڻ لاءِ پندڙهن روپيا ٻارهن آنه ڏنڊ لکيو ويو آهي، پر جيڪڏهن ڪو آدمي ڪنگال هجي ته ان کان گهٽ وٺي سگهجي ٿو ۽ ڏنڊون هجي ته ان کان بهيڻ، ٿڌ ۽ چڙو ٽالين به وٺجي. اولهه ڏيڻ، ڪال ۽ حالتن سارو منجهه جي اوسا ڏسي، جهڙو اڀراڙهه هجي، تهڙو ڏنڊ وٺجي. [منو ۸-۱۲۶]

(۷) ڇاڪاڻ ته هن سنسار ۾ اڌرم سان ڏنڊ ڏيڻ ڪري، اڳهه پراپت ڪيل ۽ هلندڙ سمور جي ساراهه ۽ ايندڙ وقت جي ساراهه ناس ٿئي ٿي، پڻ ٻئي جنم جي ڪهڙي ناس ٿيندي آهي ۽ ٻئي جنم ۾ به ڏک پراپت ٿيندو آهي. تنهنڪري ڪنهنڪي به اڌرم سان ڏنڊ نه ڏيڻ گهرجي. [منو ۸-۱۲۷]

(۸) جيڪو راجا اڀراڙيءَ کي ڏنڊ لڳو ڏئي ۽ تر اڀراڙيءَ کي ڏنڊ ڏئي ٿو، اولهه ڏنڊ ڏيڻ جو ڳي آدميءَ کي ڇڏي ڏئي ٿو ۽ جنهن کي ڏنڊ ڏيڻ نه گهرجي، تنهنکي ڏنڊ ڏيڻو، تنهنجي چيئري ٿيندي آهي، ۽ هو مرڻ کان پوءِ به ڏاڍا ڏک پوکيندو آهي، تنهنڪري جو منجهه اڀراڙ ڪري، تنهنکي اوس ڏنڊ ڏجي ۽ تر اڀراڙيءَ کي ڪڏهن به ڏنڊ نه ڏجي. [منو ۸-۱۲۸]

* انهن ڏسڻ ۾ اچيون نه منوه جي زماني ۾ ڪوڙين شاهدين ڏيڻ وارا گهڻو ڪري هيٺئين درجي (نيچ ڪل) جا آدمي هوندا هئا، تنهنڪري سندن هستيءَ اٺوسا ڏنڊ رکيل آهي. تنهن کان سواءِ انهيءَ زماني ۾ روپي جو ملهه به گهڻو هو. هڪ روپي ۾ چيئرو مال خريد ڪري سگهيو هو، اولهه هن زماني ۾ هر ڏنڊ ڪرڻ ناممڪن آهي.

(۹) پهرئين [اُپراڙ جو] ڏنڊ واطيءَ سان ڏجي، ارڻاٺ اُپراڙيءَ کي ڦٽ بچو ڪجي. ٻئي [ڏوهه] لاءِ ڦٽڪار جي سزا آهي؛ ارڻاٺ ڏوهاريءَ کي ڇڏجي نه ٿو رکي ڌڪار آهي. ٽيون اهڙو بچڙو ڪم ڇو ڪيو؟ نئين [پيري جي ڏوهه] لاءِ ڏنڊ ڏن دواران ولڻ ۽ چوٿين اُپراڙ لاءِ جسماني ڏنڊ ارڻاٺ موچڙا يا لڪڻ هڻڻ يا سر ڪاٽي ڇڏڻ. [منو ۸-۱۲۹]

येन येन यथाङ्गेन स्तेनो नृषु विचेष्टते । तत्तदेव हरेदस्य प्रत्यादेशाय पार्थिवः ॥ १ ॥
 पिताचार्यः सुहृन्माता भार्या पुत्रः पुरोहितः । नादण्ड्यो नाम राज्ञाऽस्ति यः स्वधर्मे न तिष्ठति ॥ २ ॥
 कार्ष्णिणं भवेद्दण्ड्यो यत्रान्यः प्राकृतो जनः । तत्र राजा भवेद्दण्ड्यः सहस्रमिति धारणा ॥ ३ ॥
 अष्टापाद्यन्तु शूद्रस्य स्तेये भवति कित्विषम् । षोडशैव तु वैश्यस्य द्वात्रिंशत् क्षत्रियस्य च ॥ ४ ॥
 ब्राह्मणस्य चतुःषष्ठिः पूर्णं वापि शतं भवेत् । द्विगुणा वा चतुःषष्ठिस्तद्दोषगुणविद्धि सः ॥ ५ ॥
 ऐन्द्रं स्थानमभिप्रेत्सुर्यशदक्षयमव्ययम् । नोपेक्षेत क्षणमपि राजा साहसिकं नरम् ॥ ६ ॥
 वाग्दुष्टात्तस्कराच्चैव दण्डेनैव च हिंसतः । साहसस्य नरः कर्त्ता विज्ञेयः पापकृत्तमः ॥ ७ ॥
 साहसे वर्तमानन्तु यो मर्षयति पार्थिवः । स विनाशं व्रजत्याशु विद्वेषं चाधिगच्छति ॥ ८ ॥
 न मित्रकारणाद्वाजा विपुलाद्वा घनागमात् । समत्सृजेत् साहसिकान्सर्वभूतभयावहान् ॥ ९ ॥
 गुहं वा बालवृद्धौ वा ब्राह्मणं वा बहुभूतम् । आततायिनमायान्तं हन्वादेवाविचारयन् ॥ १० ॥
 नाततायिवधे दोषो हन्तुर्भवति कश्चन । प्रकाशं वाऽप्रकाशं वा मन्युस्तन्मन्युमृच्छति ॥ ११ ॥
 यस्य स्तेनः पुरे नास्ति नान्यस्त्रीगो न दुष्टवाक् । न साहसिकदण्डघ्नो न राजा शक्रलोकभाक् ॥ १२ ॥

मनु ० [८ । ३३४-३३८ । ३४४-३४७ । ३५० । ३५१-३५६]

ڏنڊ جو نمونو:- (۱) [ڏوهاري] جنهن پرڪار جنهن جنهن انگ سان ماڻهن ۾ آڻيا ڪم ڪندو هجي، سو سو انگ سڀني جي سيڪٽ لاءِ راجا ڪهي ڇڏي. [منو ۸-۳۳۴]

هر اُپراڙيءَ کي ڏنڊ:- (۲) ڪوبه آدمي، جو پنهنجي ڌرم تي ٻڌل نه آهي، سو راجا جي هٿان سزا کان چٽل نٿو ٿئي. پوءِ ڪٿي هو پيا، ڪورو، مٿر، استري، پٿر ۽ پروڙهت ڇو نه هجي. ارڻاٺ ڇڏهن راجا نياڻيءَ جي آسڻ تي ويهي نياڻ ڪري، ٿڌهن ڪنهنجو به پڪش نه ڪري، بلڪه ٺيڪ ٺيڪ ڏنڊ ڏئي. [منو ۸-۳۳۵]

سرڪاري ڪرمچارين کي سزا:- (۳) جنهن اُپراڙ ۾ ساڌارڻ مشي ٿي هڪ پٿر ٿڌ پوئو هجي، تنهن اُپراڙ ۾ راجا ٽي هزار پيسا ڏنڊ پوڻ گهرجي، ارڻاٺ رواجي آدميءَ کان راجا ٽي هزار يا ڳا وڌيڪ ڏنڊ هڻڻ گهرجي. [منو ۸-۳۳۶]

مٿي يعني راجا جي وزن کي اُٺ سڙ پيرا، اٺکان گهٽ درجي واري [ڪرمچاريءَ] کي ست سڙ دفعا ۽ اٺکان به هيٺئين کي ڇهه سڙ پيرا، اهڙيءَ طرح ننڍي کان ننڍي نوڪر يعني جيڪو شهزاداري (پهرال) آهي، تنهنکي [رواجي آدميءَ کان] اٺوڻي سزا کان گهٽ نه هٿڻ گهرجي. ڇاڪاڻ جو جيڪڏهن پرڄا جي ليسيٽ سرڪاري نوڪرن کي وڌيڪ ڏنڊ نه ملندو ته سرڪاري نوڪر پرڄا کي لاس ڪري ڇڏيندا. جڏهن شينهن گهڻي ۽ بڪري ٿوري ٿورو سان وس ۾ ايندي آهي، تنهن راجا کان وٺي ننڍي کان ننڍي نوڪر کي اُپراڙ ۾ پرڄا جي

نسبت سرڪاري نوڪرن تي وڌيڪ ڏنڊ هئڻ ڪري. [منو ۸-۳۳۶]

اڄ ورڻ واري کي وڌيڪ سزا:-(۴) اهڙيءَ طرح جهڪڻ ڪرڻي شوق سمجه هوندي به چوري ڪري، [نه پوءِ] شودر کي چورائيل مال جي انورٽ، وئش کي سورهورٽ، ڪٽريءَ کي ويهورٽ (۵) ۽ براهمن کي چوهنورٽ يا سٿورٽ بلڪ هڪ سؤ اٺاويهورٽ ڏنڊ هئڻ گهرجي، يعني جهنگلي چيتري قدر پوگهتا ۽ سمنان وڌيڪ هجي، تنهنڪي ڏوهه ۾ اوڻياڻي زياده سزا هئڻ گهرجي. [منو ۸-۳۳۷ ۽ ۳۳۸]

(۶) راج جي اڌڪاري ڌرم ۽ انشورين (پدارت ۽ ڌام ڌوم) جي ڇاهتا رکندڙ راجا کي گهرجي ته اڻياڻيءَ ۽ ڏاڍائي ڪندڙ ڊاڪو کي سزا ڏيڻ ۾ هڪ ٻل به ڏار نه ڪري. [منو ۸-۳۴۴]

جابر [ڏاڍائي ڪندڙ] جو لسڪشڻ:-(۷) جابر يعني زبردستي ڪندڙ، بچڙن وچن ڪڍندڙ، چوري ڪندڙ، بنا اُٻراڻ ڏنڊ ڏيڻ واري کان به وڌيڪ ڀاڙي دشت آهي. [منو ۸-۳۴۶]

(۸) اهڙيءَ طرح زبردستي ڪندڙ دشت کي جهڪو راجا ڏنڊ ٿور ڏئي ۽ اُڪ ٻوٽ ٿر ڪري، سو جلد ئي لاس ٿي ويندو آهي ۽ سندس راج ۾ فساد پيدا ٿيندو آهي. [منو ۸-۳۴۶]

سزا ڏيڻ ۾ نوٽڪش رهڻ:-(۹) راجا کي ڪو به سڀني پراڻين کي ڪهٽ ڏيندڙ جابر يعني ڏاڍائي ڪندڙ، ڇاهي هو سندس مٿر هجي، ڇاهي هو ڪميس گهڙو ٿن ڏئي، ڪڏهن به سواءِ جيل موڪلڻ جي يا ڪنهن اُنڪ ڪپڙ جي نه ڇڏي. [منو ۸-۳۴۷]

(۱۰) جهڪي ڌرم کي ڇڏي اُڌرم ۾ پون ٿا ۽ بنا اُٻراڻ [پن کي] مارين ٿا، تن کي بنا هڪ جي ماري، پوءِ وچ ڪرڻ گهرجي، پوءِ ڪٽي هو گرو هجي يا پٽ وغيره بالڪ هجي، يا پٽا وغيره وڏو هجي، ڇاهي براهمن. ڇاهي گهڻن شاسترن جو ڄاڻو چو نه هجي. [منو ۸-۳۵۰]

(۱۱) دشت پرشن کي مارڻ سان، مارڻ واري کي پاپ ڪونه لڳندو آهي، پوءِ ڪٽي انهن کي ۽ ٻڌري پٽ ماري يا ڳجهيءَ ريت ماري، ڇاڪاڻ جو ڪروڙ کي ڪروڙ سان مارڻ يعني ڪروڙ جي ڪروڙ سان لڙائي آهي. [منو ۸-۳۱۱]

(۱۲) جنهن راجا جي راج ۾ نه چور، نه پر استري ڪامي، نه ڪوڙا وچن ٻولهندڙ، نه زبردستي ڪندڙ ڊاڪو، نه راج ڊوهي ارڻات راجا جي آڳا پنگ ڪندڙ نه آهي، راجا نهايت سريشت ٿيندو آهي. [منو ۸-۳۸۶]

भर्तारं लब्धयेद्या स्त्री स्वजातिगुणद्विता । तां स्वभिः खाशयेद्राजा संस्थाने बहुमस्थिते ॥ १ ॥
पुमांसं दाहयेत्तापं शयने तप्त आशसे । अम्पादध्युश्च काष्ठानि तत्र दह्येत पापकृत् ॥ २ ॥
दोर्धाध्वनि यथादेशं यथाकालंतरो भवेत् । नदीतीरेषु तद्विद्यात्समुद्रे नास्ति लक्षणम् ॥ ३ ॥
अहन्त्यहयवेशैः कर्मान्तान्वाहनानि च । आयव्ययौ च नियतावाकरान्कोपमेव च ॥ ४ ॥

* ٻڌري پٽ يعني اهڙيءَ طرح ڪاٺيل رستي تي چڻ ڏسندڙن کي سمڪت مٽي. ڳجهيءَ ريت مارڻ جو مطلب آهي ته ڦاسيءَ جي جاءِ تي، سواءِ پن کي ڇوڙ ڏيڻ جي، چڻ عام ۽ خاص ڏسي نه سگهن ۽ وڳوڙ کي وڌيڪ کان روڪي سگهجي.

एवं सर्वानिमानराजा व्यवहारान्समापयन् । व्यपोह्य किलिक्षं सर्वं प्राप्नोति परमां गतिम् ॥ ४ ॥
मनु० ८ ॥ ३७१-३७२ । ४०६ । ४१६ । ४२०

ويڇاريءَ کي ڏنڊ :- ۱. راجا کي گهرجي ته جا استري پنهنجي جاني گڻ [اصل
لسل] جي آيمان کان پٽيءَ کي ڇڏي ويچار ڪري، تنهنڪي جهڙي ئي استرمن ۽ پوڻ جي
ميٽر اڳيان ڪٿن کان ڦاڙائي جهرائي مارائي ڇڏي. [منو ۸-۳۷۱].

۲. اهڙيءَ ريت پنهنجي استريءَ کي ڇڏي، جو پوڻ پوڻ استري اٿو وٺي گمن ڪري
ته لوھ جي پلنگ کي باھ ۾ ٽپائي ڳاڙھو ڪري، تنهن تي انهيءَ پاڻي پوڻ کي سمھاري
راجا گھڻن ماڻھن جي سامھون جلارائي ڇڏي. [منو ۸-۳۷۲].

راجا ۽ راج پوڻن کي ڏنڊ ڏيڻ جو وڌان

(۱) پوڻن :- جيڪڏهن راجا يا راڻي يا نياڻ ڪنڌڙ عملدار [جج] اٿو سندن استرمن
ويچار وغيره ڪم ڪن ته ڪن ڏنڊ ڪهڙ ڏئي؟

آڌر :- سڀا. انهن کي ته پوڻ کان به وڌيڪ ڏنڊ ڏيڻ گهرجي.

پوڻن :- انهن (سڀ) جي هٿان راجا وغيره ڏنڊ ڪيئن سويڪار ڪندا؟

آڌر :- راجا به هڪڙو پنج آڻا پاڻوان منس آهي، جي اٽڪي سميڪ نه ڏئي وڃي يا هو
ڏنڊ سويڪار نه ڪري ته پوءِ ٻيا ماڻهو سڙا ڪيئن سويڪار ڪندا؟ جڏهن پوڻ راجا ۽ مکيه
سرڪاري نوڪر ۽ سڀا، ڌرم انوسار ڏنڊ ڏيڻ چاهين، ته اڪيلو راجا ڇا ڪري سگهندو؟
جيڪڏهن اهڙو نيم نه هوندو، ته راجا، وزير ۽ سڀ سموت پوڻ آڻيا ۾ پئجي، نياڻ جي
مريض کي ٻوڙي، ساريءَ پوڻ کي ناس ڪري ڇڏيندا ۽ خود به ناس ٿي ويندا. تنهنڪري
انهيءَ شلوڪ جي آرٽ کي ياد ڪريو ته نياڻ ڪٿي ڏنڊ جو ٿي نالو راجا ۽ ڌرم آهي،
جيڪو اٽڪي ناس ڪندو، تنهن کان وڌيڪ ٻيو ڪهڙو نهچ پوڻ هوندو؟ *

* رومن قاعدي موجب جو اڄ به پشچم ۾ چالو آهي. راجا ڪوبه پاپ نٿو ڪري سگهي،
۽ انهيءَ ڪري ڪا به نياڻ سڀا راجا تي مقدمو هلائي نٿي سگهي، بلڪ سڀني ڪورٽن کي کائڻس
اختياري مليل آهي. پر پوڻن آڻهه جج پنهنجو اڌ ڪار انشور کان مليل سمجهندا هئا ۽ انشوري
نيم آرٿس ويد جي نهن موجب نياڻ ڪندا هئا. انهيءَ ڪري ويدڪ ڪال ۾ راجا ٻيءَ راجا
وانگيان مقدمن هيٺ اچي سگهندو هو ۽ هو ڪورٽ جي سڏ تي برابر اچي حاضر ٿيندو هو.
هاڻوڪي سڀي جي راجن جي آڻڙ ۽ پراڻي سڀي جي راجن ۾ راجا جي برخلاف قانوني علاج
موجود هئا، پر هاڻي راجا جي برخلاف رڳو فساد ڪرڻ تي علاج سمجهيو وڃي ٿو. انهيءَ ڳالهه
۾ ۽ پڻ ٻين ڪيترين ڳالهين ۾ پوڻن آڻهه رشي يا پوڻن آڻهه جج ۽ قاعديدان هاڻوڪن
ججن ۽ قاعديدانن کان گهڻو اڳڙا هئا. انهن ڏسڻ ۾ اچي ٿو ته اڳي يورپ ۾ به ڪنهن
زماني ۾ راجائن تي مقدمو هلايا ويندا هئا. انگلنڊ جي چارلس پهرين تي جڏهن ڪيس
ٿي هليو، تڏهن هن گهر ڪئي هئي ته سندس ٿاڻي ۽ لارڊ ڪيس هلائين.

سخت سزا (ڪمن ڏنڊ)

پوشن :- اهڙو ڪن ڏنڊ ڏيڻ غير واجب آهي، جيئن ته منجهن ڪنهن انگ جي پائڻ يا حياتيءَ ڏيڻ وارو نه آهي، تنهنڪري اهڙي سزا نه ڏيڻ گهرجي.

آٿر :- جي هن کي سخت سزا ٿا لکين، سي راجپوتيءَ کي ٿا ڄاڻن ۽ ڇو ته هڪ آدميءَ کي اهڙي پرڪار سزا ملڻ ڪري، سڀ ماڻهو پڇڙن ڪمن ڪرڻ کان پري رهندا ۽ پڇڙن ڪمن کي ڇڏي ڌرم جي رستي تي قائم رهندا. سچ پچو ته هيءَ سزا سڀني جي ڀاڱي ۾ [سراسريءَ ۾] هڪڙي اهر جي داڻي جهڙي به نه ايندي ۽ جيڪڏهن نرم سزا ڏني ويندي ۽ نه پڇڙا ڪم وڌي ويندا ۽ وري جنهنڪي اوهان نرم سزا ٿا ڏيو، سا ڪروڙين ڀاڱا وڌيڪ هٿ سبب ڪروڙين ڀيرا وڌيڪ سخت ٿي ٿئي ۽ ڇاڪاڻ جو جڏهن ڪهاڙ ماڻهو پڇڙا ڪم ڪندا، تڏهن ٿوري ٿوري سزا [ڇهين ماڻهن] کي اوس ڏيئي پوندي. درشتانت لاءِ، هڪڙي کي [سخت سزا جي حالت ۾] مڻ سزا ملي ۽ ٻئي کي [نرم سزا جي حالت ۾] ٻاءُ نه [ڪل] سزا هڪ مڻ ۽ هڪ ٻاءُ ٿئي ٿي ۽ هر هڪ منش جي ڀاڱي ۾ اڌ ٻاءُ ۽ ۲۰ سهر سزا آئي. پر اهڙيءَ نرم سزا کي شرارتي ماڻهو لکيندا نه ڪونه. (وري) جيئن هڪڙي کي مڻ جي ڀيٽ ۾ هزار ماڻهن کي ٻاءُ سزا ملي ته [بچاءُ هڪ جي سزا ٻائيءَ جي هزار ماڻهن جي سزا ٻاڻ ٿيڻ ڪري] [ڪل] سوا چو مڻ سزا منجهن ڄاڻيءَ کي ملڻ سبب، اها سزا وڌيڪ ۽ سخت آهي ۽ اها هڪ مڻ واري سزا گهٽ ۽ سولي آهي.

ساهونڊي ڍل :- ڊگهن رستن تي، سمنڊ جي ڪارڻن ۽ ننڍن يا وڏن دولاھن ۾ جهترو ڊگهو ماڪ هجي ۽ اوڀري ٿي ڍل مقرر ڪري ۽ مها ساڳرن ۾ مقرر ٿيل ڍل ٻڌي ٿئي سگهجي ۽ پر جيئن مناسب هجي ۽ جنهن مان راجا ۽ سمنڊ ۾ جهازن جا هلائيندڙ ٻئي ٺاڏي ۾ رهن، اهڙو نم ٿيڻ گهرجي. پر هيءَ ڳالهه ڏيان ۾ رڪڻ گهرجي ۽ نه جيڪي چون ٿا ته اڳي جهاز ڪونه هلندا هئا، سي ڪوڙا آهن. ٻين ٻين ڏيساورن ۽ ٻين ڏانهن پڇڙن دوارا ويندڙ پنهنجي پرڄا جي رڪشا راجا هر هنڌ ڪري ۽ ڪمن ڪنهن به پرڪار جو ڪشت پهچڻ نه ڏئي. راجا ڏهاڙي ديمڪ پال ڪري :- راجا ڏهاڙيءَ وارن ڪمن پوري ڪرڻ کان پوءِ هائين ڪهڙن آدي سوارن کي، مقرر ٿيل آيت ۽ ڪيٽ جي ڪرڻ، ارتاٽ رتنن وغيره جي ڪاڻهن ۽ جزائي کي ڄاڻيندو. رهي. اهڙيءَ ريت راجا - ٻئي ڪمن کي پوريءَ پوريءَ ريت ڪندو ۽ ڪرائيندي ۽ سڀني ڀائرن کان ڇڏائيندي پر ڀڄڻ ارتاٽ مڪتيءَ جي سڪ کي پراپت ڪري.

سنسڪرت پستڪن ۾ راج نيتي

پوشن :- سنسڪرت وڌا ۾ پوري پوري راج نيتي آهي يا آڏو ڪاٻري؟
آٿر :- پوري آهي. ڇاڪاڻ جو ساري سنسار ۾ جا راج نيتي هلي آهي يا هلندي آهي، سا سنسڪرت وڌا مان ورتل آهي ۽ ورتل ويندي ۽ جا ڪليءَ طرح لکيل نه آهي، تنهن لاءِ منو مهراج لکن ٿا :-

प्रत्यहं लोकदृष्टेश्च शास्त्रदृष्टेश्च हेतुभिः ॥ मनु ८ । ३ ॥

پورن وڊوانن جي راڄ سڀا جن جن نمونن کي راجا ۽ پرجا جي ڀلائيءَ ڪارڻ ٺاهي ۽ ڌرم
انوسار سمجهي، سي سي ٺهر ٺاهيندي رهي.

ويچارِي سڀني ڏکڻ جو ڪارڻ آهي

پر هن ڳالهه تي سدائين ڏيان رکي نه ڇڏيو ٿي سگهي ۽ اوترو ننڍڙو ۽ وواهه ڪرڻ نه
ڏئي. بلڪه جوڀن اوستا ۾ به بنا [ڪهوت ڪنوار جي] پرستيا جي وواهه نه ڪرائجي ۽ نه ڪرڻ
ڏجي. پر همچر نه جو پالن ٺهر انوسار ڪجي، ۽ ڪرائجي. ويچار ۽ هڪ کان وڌيڪ استريون
وواهه ڪرڻ بند ڪجن، جنهنڪري شرير ۽ آتما ۾ پوري شڪتي اسٿر رهي. ۽ اڪاڻ نه
جي رڳو آتما جي شڪتي ارتاڻ وڌيا ۽ ڪيان ٿي وڌائون ۽ شرير جو بل نه وڌائون نه
هڪڙو ٿي بلوان پيش، سون ڪمان ۽ وڊوانن تي غالب پئجي سگهي ٿو ۽ جي رڳو شاروڪ
بل ٿي وڌائون ۽ آتما جو نه وڌائون، نه راج هلائڻ جو سنو پري بند بنا وڌيا جي ٺهر ٿي اسٿر
آهي. بي بندوبستيءَ ڪارڻ سڀني پاڻ ۾ ڦرڻ، وروڌ ۽ جهيڙا مچائي نشت پرشت ٿي
ويندا. ان ڪري سدائين شرير ۽ آتما [ٻنهي] جي بل کي وڌائيندو رهجي. ٻڏي ۽ بل
ڇڏيو ويچار ۽ پڙڻ والاس ڪري ناس ٿئي ٿو، اوترو ٻئي ڪنهن ڪارڻ ٺهر ٿئي. خاص
ڪري ڪنهن کي مضبوط انگن وارو ۽ شڪتي شالي بطح ڪهي. ڇاڪاڻ ته جي آهي پاڻ
ٿي دشمن ۾ ڦاسي ويندا، نه راج ڌرم ناس ٿي ويندو. ان ڳالهه جو ڀڄ ڏيان رکجي نه
يथा राजा तथा प्रजा यस्य राजा तथैव प्रजा ٺهر ٺهر ٿي پرجا ٺهيندي آهي. تنهنڪري راجا ۽
سندس ڪرماڻهن کي ڪڏهن به ڇڏو وڃي نه ڪرڻ ڪهي. ڪن ڌرم ۽ ٺاهه تي هلي،
سڀني جي سڌار لاءِ ٺهر ٺهر بطح ڪهي.

هيءَ راج ڌرم جو ساڌارڻ ورتن ڪهه ويو. وستار لاءِ ويد، منو سمرتيءَ جا اڌاء ۷-۸-۹،
شڪر ٺهتي، وڊر پرجاگر، مهاپارٽ جي شانتي پورو جي راج ڌرم ۽ آيت ڌرم آدي پستڪن
۾ ڏسي پوريءَ راجنيتيءَ کي سمجهي ماڻهڪ [لنڊيءَ رٿاس] اٿوا سموري پرتويءَ
جو چڪور ٺهي راج ڪري ۽ سمجهي نه.

२६। १८ वयं प्रजापते: प्रजा अभूम् (هيءَ پورو ۱۸-۲۶ جو وچن آهي)، ارتاڻ اسين
پرجا پتي پرمشور جي پرجا آهيون، ۽ سندس ٽچ شيوڪ آهيون، هو ڪرپا ڪري اسان
پنهجي سرشتيءَ ۾ راج اڌڪاريءَ جي پوکيه ٻڌائي ۽ اسان جي هٿان پنهنجي سڀني
ڳالهه جي پورائي ڪرائي.

هن کان پوءِ ايشور ۽ ويد جي وشه ٿي لکيو ويندو.
شريمد سوامي ڏانند سرسوتيءَ جو رچيل سندس لاشا سان سڻگاريل ستارو پرجاڪاش
جو چوٿون سمناس راج ڌرم وشه جي سنهين ۾ پورو ٿيو.

چوئين سملاس ني ٽيڻيون

هن سملاس تي سنانن ڏرمين رڳو هڪ شڪا ڪئي آهي. باقي سملاسن ۽ ڏيو سماجي
لاستڪن، به ٽي شڪائون ڪيون آهن.

سنانين جي شڪا:- شري پنڊت جوالا برشاد، ديانند ٿمر پاسڪر نالي ڪتاب
۾ هن ريت لکيو آهي ته سوامي جن جنم تي ورڻ ويوستان مڇڻ - ويڪار ڪن ٿا، ڇاڪاڻ ته
لکن ٿا ته جيڪڏهن شودر سڀني کڻن وارو به چونه کڻي هجي، ته به دوت يا ايلچي پند
جي پوک نه آهي. رڳو چنهجو ڪل به اُٿل هجي، انهيءَ کي ئي منٿري ۽ ايلچي مقرر
ڪجي. ڪل جي اُٿل نه جنم کان ٿيندي آهي نه ٻيءَ طرح.

شري پنڊت لسمرام مهراج هن ريت اُٿل ڏنو آهي ته ”راج جي ڪاروبار ۾ ورڻ ويوستان
جو ڪوبه واسطو نه آهي ۽ پر هڪ ئي پراهمڻ يا ڪٿري يا وٽس ورڻ به ڪيترن پرڪارن
جا ماڻهو ٿين ٿا. ڪٿي پنڪت ۾ گهٽ عزت وارو، ڪٿي گهڻي عزت وارو، انهيءَ ڪري
آبودار ڪل سان مطلب آهي. سڀني ڪلن ۾ آبودار، گهٽ آبرو وارا يا ٻي آبرو
وارا ڪل ۽ ماڻهو به ٿين ٿا.“

رشي ديانند جي منشا:- ڏيو سماجين وغيره جو مکيه دور انهيءَ ڳالهه تي آهي ته
رشي ديانند جي سڄي پڇي منشا راجپوتي هئي. هن جو مطلب هو ته ڪنهن به طرح
انگريزن کان ڀارت کي سوانتو ڪجي. هن ڌرم جو رڳو ملهيو رکيو هو.

اُٿل - ڀارت کي آزاد ڪرڻ جي منشا رکڻ ڪا اُڻ ڪانه آهي، پر بلڪل شپ پاڻو
آهي. اڄ انهيءَ آدش جي هر هڪ ڀارت واسي ۽ هر هڪ نياڻه پسند ڌاريو ماڻهو به ساراهه
ڪري رهيو آهي، ايت ڌرم جي پٺيان راجپوتي مطلب لڪائڻ لڳو نه آهي. پر رشي
ديانند سڀني ۾ به اهڙو خيال ڪرڻ وارو ڪونه هو. هو پر ورڻ ستيوادي، نرپٽ ۽ مڙان آتما
هو. سڌو سڌو سچ جهڙو رشي ديانند ڳالهائڻ ۽ چيو آهي، سو ڪنهن ڏورن ڇهو هوندو.
هن سملاس جو ڪنهن به آدش سان واسطو ڪونه آهي. اُن ۾ جهڪي سڌانت ڏيکاريل آهن،
سي سڀني آدشن سان ۽ سڀني وقتن ۾ هڪجهڙا لاڳو آهن. جنهن ٺڪرن تي خاص دور ڏنو
ويندو آهي، سي به اهڙا آهن، جنجو لاڳاپو منشا مائر سان آهي. سنسار ۾ انسان آهن ته انهن
کي سڀيتا جي واڌاري ۽ آنتيءَ لاءِ راج به ٺاهڻا پوندا ۽ انهن جي هلائڻ لاءِ قاعدا به مقرر
ڪرڻا پوندا. اهو ڌرم، جو اهڙن قاعدن ۽ نيمن ٺاهڻ جو دستور ڏيکاري، سو ئي پرور ڌرم
آهي. پر جهڪو ڌرم منشا جي ڪلياڻ جي ضروري انگ راجپوتيءَ بابت چپ رهي ٿو،
سو مڱل ڌرم آهي. سوامي ديانند پرور وٽس ڌرم جو سندن آئيندڙ هو، تنهنڪري هن
راجپوتيءَ جو سملاس ستمارت پرڪاش ۾ الڳ ڏيکاريو آهي ۽ پنهنجي ٻين ٺڪرن ۾ به
راجپوتيءَ جو ورڻ ڪيو آهي.

ٻي ٺڪرا جن تي خاص زور ڏنو ويو آهي، سي هي آهن:-

(۱) ڪهڙن قاعدن کي مڃجي؟ انهيءَ وڌيڪ بابت صفحہ ۱۵۱ ۽ ۱۵۲ تي مٿي ڄاڻوڪا شلوڪ ڏنل آهن. انهن شلوڪن ۾ اها ڳالهه صاف ڪئي وئي آهي ته نيم ڀائرن ۽ ڀائرن جي سياستدانن کي وڌيڪ ڄاڻ ضرور هئڻ گهرجي. وڌيڪ ڄاڻ لوڪن جا ٺاهيل نيم نه هجن. رشي ڏياندا جو اهو چوڻ ڪهڙو نه سندر آهي. مول ڳالهيون آهن وڌيڪ ۽ آچار. جتي اڻ پڙهيل قاعدي ٺاهڻ جو ڪم ڪن ٿا. ٿئي ماڻهه جي ڀڙي ٿي ٻڏي، جتي پڙهيل آدمي به ڇوڪڙن آچار هڻڻ آهن ته به ڇوڪڙو ٿو چوڻ ٿئي. رشي ڏياندا ۽ آريه سڀيٽ جي سڌاڻن انرسان وڌيڪ سڀيٽي وڌائين جو مول آهي. وڌيڪ ساري سنسار جو ذرو گرنت آهي، تنهنڪري هيءَ سڌاڻن سارو ڀڙوڪو ارٿاڻ عالمگير سمجهڻ گهرجي.

(۲) منتر [وزير] ڪهڙا، تنهن بابت رشيءَ جو چوڻ آهي ته اهي ٽي، جي سؤدشن ۽ سوراج ۾ ڄاوا ٺاهيا هجن. رشيءَ جو هي ڪٿن منڊيءَ تي ٿڪ سمان آهي. هر هڪ ديش جي اوسٿائن ۽ مکيه ريتن رواجن مان ڇيٽو انهيءَ ديش جا لوڪ ڄاڻو هوندا آهن، اوڻو ڌار ٿي نه سگهندا. سڀيٽي سڀ ديشن جو اهوئي نيم آهي ته سواءِ ڪن وڌيڪ وڌائين جي ڄاڻن جي ٻيا سڀ راج ڪرمچاري سؤدشن تي رکيا وڃن. هي نيم به سارو ڀڙوڪو نيم آهي.

(۳) هن سلسلي جي پڇاڙيءَ ۾ هڪ ٻار ٿي آهي. جنهنجو مول مٿي آهي ته اٽل ۾ سڀ لوڪ انشور جي ٻار جا آهن ۽ اوچ بچڻ لاءِ سندس ئي ٻار ٿي ڪن. هيءَ ٻار ٿي نه اهڙي آهي، جا هر ديش جي هر سمجهو ماڻهوءَ جي من ۾ پائمرادو ٿي اٿن ٿئي ٿي، اها ٻار ٿي ٿي ٻار جي ڪلپاڻ جو اڪيلو ماڻن ٿي سگهي ٿي. هن وڌيڪ جو ٿيڻ ٿي ۽ لوڪ آستڪ ٻڌن ۽ انشور کان ڊڄن نه هوندا جهڙو جهڻا ختم ٿي وڃن، ۽ ڊايل راشٽر ٿيڻ ٿي پنهنجا اڌڪار هٿ ڪن.

جهنگلي راجڻيءَ: ٻيو سماجي لاسٽڪن رشي ڏياندا جو هڪ ڇوڪرو پنهنجي ڪنڊيءَ منور ٿي انوار لکيو، سو سرڪار ضبط ڪري ڇڏيو. ان ۾ ڏيکاريل آهي، ته رشي ڏياندا جي راجڻيءَ جهنگلي ۽ اڻ سڌريل نموني جي آهي. جي سوامي ڏياندا پورو ٻي سنڌائن جو ورثو بنا سمجهڻ جي پنهنجي پستڪن ۾ اشد نموني ڪري ٺهيو آهي. اها ڳالهه سڌ ڪرڻ لاءِ انهيءَ لاسٽڪ ۽ ڪن ٻين به ٿي درشتاڻ ڏنا آهن. اهي اتر سميت هيٺ ڏجن ٿا:

ٻين قومن سان جهڳڙو: هڪ ڳالهه جنهن تي هنن ٻار ٻار زور ڏنو آهي ته رشي ڏياندا جو عيسائين ۽ مسلمانن سان جهڳڙو آهي. حقيقت ۾ جهڳڙو ڪونه آهي پر سڌاڻن جو پيد ڄاڻايل آهي. انهن ڄاڻن جو هٿ چٽن ڪنڊي ارٿاڻ سندن ٻيلائي چاهيندي، سوامي ڏياندا انهنجي سڌاڻن جي اڻڌار اوس ڪئي آهي. انهيءَ متبذ هوندي به رشي ڏياندا ساڻن گڏجي ڪم ڪرڻ لاءِ هميشه تيار رهندو هو. سندن ڇوڪرو ۽ ليڪه عجب ڪشاده دليءَ جي ڳالهي ڏين ٿا. عيسائين ۽ مسلمانن سان سندس ڪيترو نه ڀر ڀرو، جو قصري ڌر ڀار جي سمي سڀي ڄاڻن جي لوڪن کي گڏجي ڪم ڪرڻ لاءِ نيند ڏني هئائين، گورو ڪشپي سڀا ۾ سڀي کي

مهمور ٿيڻ لاءِ پرڻا ڪئي هئائين. ستيا رت پر ڪاش ۾ ڪيترن هنڌ انهيءَ ڳالهه تي زور ڏنو اٿس ته شل سڀ لوڪ اُنهي ڪن ۽ ڪيئن پڙائين.

درل جي چوڙي :- پي ڳالهه هو اها چون ٿا ته جهن سلاسي ۾ ڇڪي سڌايت خواهه ٿيڻ لاءِ ڏنل آهن، سي هن ڪنهن لشڪر جي ننڍڙي چوڙيءَ مان اُٿاريا آهن. هن اعتراض کان وڌيڪ چوڙيءَ جو ڪو اعتراض ٿي ٿي ڪونه ٿو سگهي. پراچين سمي جي هٿيارن پٿورن ۽ لشڪر جي چوڙي لاءِ رشيءَ منجهه جا پر ماڻ ڏنا آهن. تنهن کانسواءِ ويجهڙائيءَ ۾ هن وشهه تي سوين ڪتاب لکري چڪا آهن. انهن ڪتابن ۾ رشي ڏيکاري ڏيکاريل اصولن جو پورن ريت سان دستار ٿيل آهي. انهيءَ پراڻيءَ وڌيڪي جا ڇا لاءِ پانڪ اوپريٽ (Dr. Oppert) ۽ ولسينٽ سميٿ (A. Vincent Smith) وغيره جا ليک پڙهندا ته پوءِ انهن ناستڪن جو ٻول ٿي ڪاڻي ٻوندو.

استريون شاهه :- ساڪين جا ڇڪي نيم رشي ڏيکاري ڏيکاري آهن، تن تي به ماڻهو ٿيڪا ٿا ڪن. پر رشي ڏيکاري ڇڪي نيم ڏيکاري آهن، سي ٻنهي پورن آهن. پراڻي زماني ۾ ڇڪي چورين، مشرن جا دل ٺهندا هئا، سي هر هڪ ڏوهاريءَ جي اوستا اوستا ٺهندا هئا، ۽ ساڪي به سندس ئي نموني جي ماڻهن مان وٺندا هئا. اڄ وانگيان هٿ لوڪيا پراڻي مشهر ۽ شاهد ڪونه هوندا هئا، جي ڪوڙن ڪلمن پڙهڻ تي هميشه تيار آهن. رشيءَ جي سڌايت جي سچائي انهيءَ مان ظاهر آهي ته چارلس پهرئين تي جڏهن مقدمو هليو هو، تڏهن پاڻ جهڙن جين جي گهر ڪئي هئائين.

جهڙيءَ ريت مردن جي مقدمن ۾ سندن حيثيت جا شاهد گهرجن ٿا، تهڙيءَ ريت استريون جي مقدمن بابت به استريون ئي شاهد ۽ جج ٿيڻ گهرجن. رشي ڏيکاري جي هن سڌايت جي اڄ دنيا پيشتي ڪري رهي آهي. امريڪا ۾ استريون جون ڪزن ٽون ڪرليون ويئون آهن. هاڻي ويجهڙائيءَ ۾ پريءَ جي ڪانگريس سرڪار استريون مڃسٽريٽ ڪري رکيون آهن. مطلب ته ساري هندستان ۾ هن سڌايت تي ڪار به هلي رهيو آهي. اهو آهي رشي ڏيکاري جي سڌايت جو چمڪار.

ڊيمر ٺاهه ڪري :- ڪن ليکڪن اها ٿيڪا ڪئي آهي ته رشي ڏيکاري ڇڪي ٽن سڌايت راج آريه سڌا، وڌيا آريه سڌا ۽ ڌرم آريه سڌا تي لکيل آهي، سو پاڪل منجهل آهي. انهن ٽنهي سڌاين کي ڪيترا اهڙا ڪم ڪرڻا ٻولندا، جن ۾ انهنجو پاڻ به ٽڪر لڳندو. پوءِ انهنجي وچ ۾ ٺاهه ڪيم ڪندو؟ رشي ڏيکاري خاص راجنيتيءَ تي ڪرنت ڪونه ٿي لکيو، جو سموري وڏي وچور لکي ها. رشيءَ کانپوءِ ڪيترا ڪرنت راجنيتيءَ تي لکري چڪا آهن. پر پندرناٿ جو 'لا' (Law) ۽ ڪي. جسوالا جا پستڪ ڏيان سان پڙهڻ جوڳا آهن. انهن پستڪن ۾ سڀني ڳالهين جو دستار سان ورڻ ٿيل آهي. پرم راجا اُنون ٽنهي جي ڊگهن کي درشتيءَ مان ڪڍي منجهن ٺاهه ٿوهه ڪري سگهي ٿو. يا اهڙن سوالن تي ٿيڻي پيڙهڻ ڪڏ وڏي سگهن ٿيون. جتن انگريزي پارليامينٽ جا ٻئي هاڻوس يا راج سڀائون ڪڏهن ڪڏهن وڃي ڪڍيون

آهن. يا پادري جي سيا نواين جي جماعت سان گڏ وهندي آهي. يا ٽنهي سڀاڻن جا پرنٽي گڏجي، پاڻ ۾ ڳالهيون ٻوليون ڪري سگهن ٿا. مثال طور انگريزي سامراجيه جي جدا جدا ڀاڱن جا پرنٽي (Imperial Conference) سلطنتي (سامراجي) سمن ۾ گڏ ٿيندا هئا.

آرٽ پيمڊ - سيا ۽ سميءَ جو جيڪو آرٽ رشي ڏيانند ڪيو آهي، تنهن تي به ڪي شڪاوتون ڪندا آهن ۽ انهيءَ جا ٻيا آرٽ ڪڍا ويا آهن. هڪڙا سڀا جو آرٽ ڪندا آهن 'گروئن جي پمپاڻ' ۽ سميءَ جو آرٽ ڪندا آهن 'پارليامينٽ' وري سڀا جو آرٽ ڪندا آهن 'عام جماعت' (House Of Commons) ۽ سميءَ جو آرٽ ڪندا آهن 'وڏن ماڻهن جي جماعت' (House of Lords) وغيره. ڇاڪاڻ ته ويد جي شادن جا اٽڪ آرٽ آهن، تنهنڪري رشي ڏيانند جي آرٽ کي اشد ٽٽو چئي سگهجي. سيا ۽ سميءَ شادن جي گڏ اچڻ ڪري اهو وڌيڪ مڃڻ جوڳو آهي. پر ائين چئجي ته ٻيو پورا آهي ته به ليڪ ٿيندو. **ڪلن ٽنڊ :-** ڪيترن ڏوهن لاءِ سخت سزا مقرر ٿيل آهي. جي وڏو ۽ گهڻو ڏنڊ پراڻي جهنگلي رواجن جو پڙاڏو آهي. اهڙي شڪا ڪندڙ، آره سڀيتا جي اوج سڌائين مان ٻيو اطراف آهن. آره سڀيتا تي هلندڙ جيڪڏهن سڄو سنسار يا ڪوبه دٻس هجي، ته هوند ججن جون ڪورٽون ئي واندون پيون هجن. هڪ ته سٺو وڏا دوارا لوڪن جو آچار ڏاڍو اوچو ٿئي، جهنگري ڏنڊ ڏيڻ جي ڪا گهرج ئي ڪانه رهي. ٻيو ته پرائيمٽ جو جيڪو ڀنگ آهي، سو ته هڪ اچڻ جوڙي ڳالهه آهي. هر ڪو ڏوهاري پاڻ کي پاڻهي ڏنڊ ٿو ڏئي. اهو ڏنڊ به ليڪ ليڪ، ڪنن ٽپسا جي سڌالت تي ٻڌل هئڻ ڪري، ڏوهاريءَ کي سچ پچ وٺڻ بدران ڇوڙو آهي. ٽيون وري پگوان منوءَ ۽ رشي ڏيانند ڏنڊ جا چار پرڪار ورڻ ڪيا آهن. جن مان پهرين رڳو چيٽ جو آهي. آخري درجو ئي ٽمار ڪڍي ڏنڊ ڏيڻ جو آهي. هي ئي جيڪي ڏاڪا پيل آهن، سي سچ پچ ڏنڊ کي دٻا سان پري ٿا ڇڏين. هان، جڏهن ماڻهو ليڪو ليڪو ٺنگو ٿي پري ٿو نه پوءِ اوس ڏنڊ ڏيڻ گهرجي. جهنگو دٻاءُ رشي ڏيانند ڏاڍيءَ سٺيءَ ريت سان وٺي. سمجهايو آهي ته اهو پرڄا جي ڪلار آرٽ ٿي آهي. سچ پچ ڪڙو ڏنڊ اڄ به ڏنو وڃي ته هوند لڃاڻون، ٺڳيون ۽ چل ڪمٽ سڀ بند ٿي وڃن. **جهاد :-** ٻين ٻن ٽڪرن تي به اعتراض ڪيو ويو آهي. ۽ انهن مان ديو سماجي ۽ مسلمان جهاد جو اُترمان ڪڍڻ ٿا. هڪ ٽڪر ته اهو آهي، جنهن ۾ آئيني [چور ۽ خولي] کي ڏنڊ ڏيڻ لاءِ چيل آهي، اهڙي شڪا ٿي سمجه لوڪن کانسواءِ ٻيو ڪري نٿو سگهي، ڇو ته ستيارت پرڪاش ۾ جيڪي منوءَ جا ٻه شاوڪ ڏنل آهن، سي نه ليا يا دٻس [جه] سان ٿا لڳن. سچ ته هو اهڙين اوسٽائن هيٺ بنا هڪ جي، بنا انهيءَ ويچار جي ته ايتري منهنجو سٺيندي وغيره آهي، پورو پورو ڏنڊ ڏئي. پر جيڪڏهن اهي شاوڪ ساڌارڻ منس سان لاڳو هجن ته به ڪو ويچار ڪونه آهي. جيڪڏهن ڪو ماڻهو منهنجي مٿان آڪرمڻ ڪري يا ڪنهن ديريءَ تي وار ڪري ته هنکي ان ئي مهل ڏنڊ ڏيڻ سڀني هنڌ روا آهي. انهن پيٽل ڪوڊ ۾ ڄاڻايل آهي ته پنهنجي بچاءَ ۾ جيڪي به ڪجي، سو ڏوهه نه آهي ۽

هو ڪنهن کي ڪن ٻنڌن جي اندر پنهنجي شراب ۽ ٻئي جي شراب ۽ پنهنجي سميت ۽
ٻئي جي ڏن جي پڇاڻ جو اڌڪار آهي.

استرين جو ست:- ٻيو ٺڪر جنهن مان ڪن لوڪن کي جهاد جي بوءِ اچي ٿي، سو
اهو آهي، جنهن ۾ لڙائي ۽ ۾ هٿ آيل وستن جي نيڪال ڪرڻ جا نيم ڏيکاريل آهن.
اٽي استرين جو به ورنن اچي ٿو. استرين سان فوجي ماڻهو اڳيان جهڙي هلت هلندا آهن.
انهيءَ رواج جي اثر ڪري لوڪن رشيءَ جي پاڻ کي نه سمجهي، ايترو اڻومان ڪڍيو آهي.
پر انهيءَ شڪا جو اثر ساڳئي هنڌ فوت نوت ۾ ڏنل آهي. آرين جو وهنوار استرين بابت
هميشه اوچو رهيو آهي. ڪنهن ليکڪ لکيو آهي ته مرهٽا جڏهن لڙائيءَ جي ميدان ۾
خراب کان خراب هلت به ڪندا هئا، تڏهن به استرين، ٻارن ۽ ٻين وغيره کي هٿ ڪونه
لائيندا هئا. راجپوتن جي پورائيءَ جي ساراهه به سڀني ڪئي آهي.

گڻڪاري ڳالههون:- رشي ڏانڊن جي راجپوتيءَ ۾ ڪيتريون سندڙ ڳالههون آهن.
انهن مان ڪن ڏانهن ٻانڪن جو ڏيان چڪائجي ٿو. ٻهريون نه راجا ٿي سگهن ٿا.
يورپ جا لوڪ راجا ٿي مقدمو هلائي ڪونه سگهن. هن مان ڪڪ ٿين ته هن کي ڪڍي
چڏين. پر اسان وٽ مقدمي هلائڻ جي آڳا آهي. ٻئي هنڌ رشي ڏانڊن جي وويج
ٿي هلي جي آڳا ٿو ڏئي. هو نجي ڪمن ۾ ڪين سولنٽر چڏي ٿو. اهو سڌايت هاڻي
مس مس ڪري يورپ جي راجپوتيءَ ۾ اچڻ لڳو آهي. وري رشي ڏانڊن سڀني آشرم
وارن پرهمچارن وغيره کي سڀا ۾ پرڻي ڪرڻ جي آڳا ٿو ڪري. اڄ جي سڌرل سڀي
۾ به اڃان وڏا وغيره جي ايتري وڏائي ڪانه ٿي آهي. ڏنڊ ۽ نيم جي جهڪا راه هن
سلسل ۾ ورنن ڪيل آهي، سا به وار وار پڙهڻ وٺان آهي.

ओ३म्

ستون سلاسل

ایشور ۽ وید جي وشن جو ورنن

ऋचो अक्षरे परमे व्योमन्यस्मिन् देव अधि विश्वे निषेदुः ।
 यस्तन्न वेद किमुचा कस्ययति य इत्तद्विदुस्त इमे समासते ॥ १ ॥ ऋ० मं १ ॥ सू० १६४ ॥ मं० ३६ ॥
 ईशा वास्यमिद्रश्च सर्वं यतिश्च जगत्याञ्जगत् ।
 तेन त्यक्तेन भुञ्जीथा मा गृधः कस्य स्वद्धनम् ॥ २ ॥ यजु० ॥ अ० ४० ॥ मं० १ ॥
 अहम्भुव बभूवः पूर्यस्वपतिरहं धनानि सं जयामि शश्वतः ।
 मां हवन्ते पितरं न जन्तवोऽहं दाशुषे विभजामि भोजनम् ॥ ३ ॥
 अहमिन्द्रो न परा जिग्य इदं न मृत्यवेऽवतस्ये कदाचन ।
 सोममिन्मा सुवन्तो याचता बभूव न मे पूरवः सख्ये रिषाथन ॥ ४ ॥ ऋ० मं० १० ॥ सू० ४२ ॥ मं० १, ५ ॥

ॐ ऋचो अक्षरे هن منتر جو अर्थ "ब्रह्मचर आश्रम" جي سکيا ۾ لکي چڪا آهيون يعني جنهن ۾ سمورا دونه (چمڪندڙ) گڻ، ڪرم ۽ سپاء آهن ۽ جو وڏا جو پندار آهي، جنهن ۾ پرتوي، سورنہ وغيره لوڪ اچن، جو آڪاش سمان واپڪ، سڀئي ديوتن جو ديوتا پر مشور آهي، تنهن کي جي منس لڳا ڄاڻن، لڳا مڃين ۽ نه هنجڙ ڏيان ٿا ڪن، سي لاسڪ، ڪم عقل سدا دڪ ساگر ۾ ٿي ٻڌل رهندا آهن ۽ تنهنڪري سدا الهيءَ کي ۽ اٿي ٿي سڀ منس سڳي ٿيندا آهن.

ایشور هڪ آهي - پرشن :- ويد ۾ ایشور اُنڪ آهن، اها ڳالهه توهان مڃو ٿا يا نه؟
 اُتر :- ٿا مڃون. ڇو ته چڻي ويدن ۾ ائين ڪئي به لکيل ڪونه آهي ۽ جنهن مان اُنڪ ایشور سڏ ٿين. بلڪه هيئن سو لکيل آهي ته ایشور هڪ آهي.
 ديوتا ڇا ڪي چڻجي - پرشن :- ويدن ۾ ڇڙ اُنڪ ديوتا لکيل آهن، تنهنجو ڪٿو مطلب آهي؟

اُتر :- (آهي) دونه (چمڪندڙ) گڻن سان پر پوز هڻڻ ڪري ديوتا ۽ ٿا سڏجن، جئن پرتوي. پر انکي ڪٿي به ایشور يا پوڄا جي پوڳهه نه مڃيو ويو آهي.

• ديوتا جو اُرت آهي، جنهن مان گهڻا سک ملندا هجن ۽ جئن ته جڙ ديوتا، سورنہ، چندر، واپڪ، جل، پرتوي ۽ اُگني وغيره ۽ ڇيٽن ديوتا جئن اٿي، آپت ۽ پندر پرشن، سڃا ۽ پورٽ سنڀاسي، پرتوي، انيڪ پرڪارن جي ڪا ڪوشل (هنرن) جا پڳا ڪندڙ، سڃا براهمن، آچاره ۽ مائا پتا وغيره ديوتا آهن.

(موترام)

ڏسو انهيءَ ئي منتر ۾ نه جنهن ۾ سڀ ديوتا قائم آهن، سو ڄاڻڻ ۽ آهاسنا ڪرڻ پوکيه
ايشور آهي، اها انهنجي ڀل آهي، جي ديوتا شيدمان ايشور ارم وٺن ٿا. پرميشور ديوتا
جو ديوتا هئڻ ڪري مهاديو ٿو سڏجي، جو اهوئي ساري جهڳٽ جي اُپٽي (پڌائش)
رستي (قائم رکڻ) ۽ پولي ڪرڻا، نياپا ڏيڻ (مصيف) ۽ اڌشتا (مالڪ) آهي.

۲۳ ديوتا - त्रयस्त्रिंशति ائيادي ويدن ۾ پرمات آھن. جنهنجي واپاڪيا شتھت ۾ هن طرح
ڪيل آهي ته ٽيٽيهه ديوتا آهن. يعني (۱) پرتوي، جل، اُکني، واپو، آڪاش، چنڊرما،
سورج، نڪشتر، ساري سرشٽيءَ جا نواس اسٿان هئڻ ڪري هيءَ ان وسو سڏجن ٿا.

(۲) پراڻ، آڀان، ويان، آدان، سمان، ناگ، گرم، ڪرڪل، ديودت، ڏنجهه جهو
آلها اهي يارهن ردر انهيءَ لاءِ ٿا سڏجن، جو جڏهن اهي شرير کي ڇڏين ٿا، تڏهن
روڊن ڪرائڻ وارا ٿين ٿا.

(۳) سال جا يارهن مهينا يارهن اڌيم انهيءَ لاءِ ٿا سڏجن، جو اهي سڀني جي آبه
کي پورو ٿا ڪن.

(۴) بجليءَ جو نالو اندر انهيءَ ڪري آهي، جو پرم ايشور (اعليٰ شڪتيءَ) جو
ڪارڻ آهي.

(۵) يگيم کي پرڄاڻي ڇوڻ جو ڪارڻ اهو آهي، جو ان جي ڪري واپو، ورشا،
جل ۽ اوشڏن جي شڏي ٿيندي آهي ۽ ودوان جي سڪار ۽ نانا پر ڪار جي شلپ وڌاڻ
(ڪار بگريءَ) ڪري پرڄا جو پالن ٿيندو آهي.

۳۴ ديوتا - مٿي ڏيکاريل ڪٿن ڪري اهي ۳۳ ديوتا سڏجن ٿا. انهنجو سوامي ۽ سڀني
کان وڏو هئڻ ڪري پرماتما کي چوٽيهون ديوتا، ”پرڄا پوکيه ديوتا“ شتھت جي چوڏهين
ڪانڊ ۾ ڪليءَ ريت سڏيو ويو آهي. اهڙيءَ ريت ٻين هنڌ به لکيل آهي. جيڪڏهن هو
انهن شاسترن کي ڏسن ها ته ويدن ۾ ڪهڙن ايشورن مڃڻ جي پرم چار ۾ ڦاسي جو گمراهه
ٿين ها؟ (ريگ ويد منڊل سوڪت ۱۶۴ - منتر ۳۹)

ايشور جو روپ :- (۱) ايشور سڀني کي اپڏيڻ ٿو ڪري نه هي مشر! جيڪي هن
سمنار ۾ جهڳٽ (هينڊڙ چلندڙ پڌارٽ) آهي، تنهن سڀ ۾ جو واپاڪ رهي، سڀ جو پرم پڌ
ڪرڻ وارو آهي، سوئي ايشور سڏجي ٿو. انهيءَ کان به جي، ٽرن آنياء سان ڪنهنجي ڏر
جي لڳا نه ڪر، انهيءَ آنياء کي ڇڏ، نياپا ڇوڻ رويي ڌرم سان پنهنجي آليا ۾ آندڙ کي
پروڳ. (لجرو ويد اڌياء ۴۰ منتر ۱)

سرشٽي ڪرڻا ٿا پالن ڪرڻا :- (۲) ايشور سڀني کي اپڏيڻ ٿو ڪري نه هي

۱. ويد جا جيڪي پراڻا انواڊ (ترجما) آهن، تنکي پراهمڻ گرنٽ ڪري سڏيو آهي،
انهن مان هڪ ”شتھت“ آهي. (موتيرام)
۲. هڪ آهي جو سنڌ جي هندن ڪار بگريءَ طرف خاص ڌيان نه ڏنو آهي. جن ڪار بگري
سکي هنر هلايا آهن، تن پاڻکي به سکي ڪيو آهي ۽ ڏيڻ کي به وڌايو آهي. (ناراچند گجرال)

منشو! مان اهور سڀ کان اڳي پراچمان ۽ ساري جهڳٽ جو پتي (مالڪ) آهيان ۽ مان سڄاڻن جهڳٽ جو ڪارڻ ۽ سڀ پرڪارن جي ڏن جي وجهه ڪرڻ وارو ۽ ڏانا آهيان. جهڳٽن ٻالڪ منهنجي پٽ کي پڪاريندو آهي، تنهن سڀ جهڳٽن مٺڪي پڪارين. مان سڀني (پراچمان) کي سڀ ڏاڍا واري جهڳٽ ۾ نانا پرڪار جي پوڄن جي وڃ پالما لاءِ ڪندو آهيان. (رڳ ويد منڊل ۱۰ سوڪت ۴۸ منتر ۴)

جيوڻي سروب جيوڻي ڏاڏا :- (۳) مان پرم ائشورو ۽ وان (سڀني شڪتين وارو) سورج سمان ساري جهڳٽ جو پرڪاشڪ آهيان ۽ ڪڏهن به هار کي پراپت نٿو ٿيان. ۽ نه مان ڪڏهن هوندو ئي آهيان. مان جهڳٽ سروب ڏن جو پٽائيندڙ آهيان. ساري جهڳٽ جي آهستي ڪرڻ وارو مٺڪي ئي سمجهو. هي منشو! ائشورو ۽ (شڪتي ۽ ڏن) جي پراپتيءَ جو پٽن ڪندي، توهان وڳيان وغيره ڏن مون کان گهرو ۽ منهنجي مٿي کان پري نه ٿيو.

ويدن جو پرڪاشڪ ڀوڳو :- (۴) هي منشو! ستم ڳالهائڻ روپي آهستي ڪرڻ واري منش کي مان سڄاڻن آڏي ڏن ڏيندو آهيان. مان پرم ارڻات ويد پرڪاشڪ (پرڪاش ڪرڻ وارو) ۽ اهو ويد منهنجو ليکڪ ورتل ٿو ڪري، انجي دواران مان سڀني جو اڳيان وڌايان ٿو. مان سڀ روشن کي پراپت ۽ هن جهڳٽ ۾ چمڪي به آهي، تنهن ساري ڪار به جو پٽائيندڙ ۽ ڏاڍا ڪندڙ آهيان ۽ تنهنڪري توهان سڀ منش مٺڪي چڏي، ٻئي ڪنهنڪي منهنجي جاءِ تي نه پوڄيو، نه مڃو ۽ نه چاڻو. (رڳ ويد منڊل ۱۰ سوڪت ۴۸ منتر ۵) -

हिरण्यगर्भः समवर्त्तताये भूतस्य जातः पतिरेक आसीत् ।

स दाधार पृथिवीं धामृतेमां कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ यजुः [अ० १३ । ४]

پرممشور جي ڀڳتي :- هي منشو! جو سرشتيءَ کان اڳ سڀني سور ۽ وغيره تيجوان لوڪن جي آهستيءَ جو استان ۽ آڌار (هو) ۽ جو ڪجهه اڏهن ٿيو آهي، ٿيو هو ۽ ٿيندو، تنهن جو سوامي هو، آهي ۽ هوندو، سو پرتويءَ کانوئي سورج لڙڪ لالمن سرشتيءَ کي پٽائي ۽ ڏاڍا ڪري رهيو آهي، تنهن سڀ سروب پراچمان جي ئي ڀڳتي جنهن انسان ڪريون، تنهن توهان به ڪريو. (رڳ ويد آڏاء ۱۳ منتر ۴)

ايشور جي هستيءَ جي سڌي

پروشن :- توهان ايشور - ايشور چئو ٿا پر هنڪي سڌ ڪهڙيءَ ريت ٿا ڪريو؟
اٿر :- سڀني پرتيڪش آڏي پراچمان دواران.

پروشن :- ايشور سان پرتيڪش آڏي پراچمان ڪڏهن نه ٿي سگهندا.
[۱-۱-س ۱-۱-ن ۱۱] न्याय अ० १-१-सू ॥ इन्द्रियार्थसन्निकर्षोत्पत्तिं ज्ञानमव्यपदेश्यमव्यभिचारिव्यवसायात्मकं प्रत्यक्षम् ॥

هي ڪو ئي مهرشي ڪرڻ لاءِ پروشن جو سوئر آهي. ڪن، ڪل، اکيون، چپ، لڪ ۽ من جو شيد (آواز)، سپر (چوڻ)، روپ، رس، ڪنڌ (پوءِ) سڳ، ڌڪ، سچ، ڪوڙ وغيره روشن سان سنڀل هڻڻ ڪري ۽ جيڪو ڪيان ائين ٿيندو آهي ۽ تنهنڪي پرتيڪشن چئو آهي پر اهو نه پرم (شڪ ڪانسواءِ) هجي. (نڀاءِ پروشن آڏاء ۱ سوڪت ۱۴)

هاڻي ويچار ڪرڻ گهرجي ته اندرين ۽ من سان ڪن (وصف) جو پريڪش (ظهور) ٿيندو آهي ته ڪٿي (موصوف) جو جهڙي وقت چئن اندرين جهڙي وغيره سان سهرش، روپ، رس ۽ ٿيندو جو ڪيان هڪ ڪري ڪٿي اٿو پريڪش جو، آتما يڪت (روح سان لڳل) من جي وسيلي پريڪش (ظهور) ٿيندو آهي، ٿوڙي وقت هن پريڪش سرشتي ۾ وشيش رچنا ۽ ڪيان آدي ڪنن جي پريڪش هڪ ڪري سندن ڪٿي (موصوف) ايشور به پريڪش آهي. ۽ پڻ جڏهن آتما من کي ۽ من اندرين کي ڪنهن وشي ۾ لڳائيندو آهي، يا جنهن مهل آتما چوري، پوا ڪرم اٿو پريڪش آدي پلا ڪرم ڪرڻ لڳندو آهي، تنهن مهل ئي جهڙي لڳا ۽ ڪيان آدي چاهيا انهيءَ لڳا واريءَ وسوءَ تي جهڪي پوندا آهن ۽ تنهن مهل ئي آتما جي اندر پري ڪم ڪندي ٿو، شڪا ۽ لڳ ٿيندي آهي، ۽ چڱن ڪمن ڪندي پري ڏانهن، ساهس ۽ آند آتساه پيدا ٿيندو آهي. سو جهڙو آتما وٽان نه، پر پرماتما وٽان آهي. ۽ جڏهن جهڙو آتما شڏ ٿي پرماتما جي ويچار ڪرڻ ۾ نٿو (لڳل) رهندو آهي، تڏهن هنڪي انهيءَ جو ساڪيالڪار ٿيندو آهي. جڏهن پرميشور جو پريڪش ٿئي ٿو ته پوءِ انومان (ٿوڻهه ڦهاسي) وغيره سان پرميشور جو ڪيان هڪ ڪري ڪٿي سندس آهي؟ ڇو ته ڪارنه (معلون) کي ڏسي ڪارڻ (علت) جو انومان (ڦهاس) ٿيندو آهي.

پرميشور سر ويا ۽

پوشن - پرميشور ويا ۽ (موجود) آهي يا ڪنهن وشيش اسٽان (خاص جاء) ۾ رهندو آهي؟
 اٿر - ويا ۽ آهي، ڇو ته جيڪڏهن هڪ ديش ۾ رهي ها ته سڄو ايتريائي، سڄو ڪم (چاڻي چاڻهار) سڄو نيتا (سڄو جو پريڪش ڪندڙ)، سڄو سرشتا (سڄو کي پيدا ڪندڙ) ۽ سڄو ڌرتا (سڄو کي قائم رکندڙ) ۽ پريڪش ڪرڻا (سماپت ڪندڙ) نه ٿي سگهي ها ته ڇو ته جنهن ديش ۾ ڪرڻا (فاعل) نه هوندو، تي ڪرڻا (فعل) جو ٿوڻا اجهڙو (ناممڪن) آهي، ديا ۽ نياءَ نه - روشن - پرميشور ديا ۽ (ديا ڪندڙ) ۽ نياءَ ڪاري (عادل) آهي يا نه؟
 اٿر - آهي.

پوشن - اهي ٻئي ڪرڻ هڪ ٻئي جي ورت آهن. جيڪڏهن ديا ڪري ته نياءَ، نياءَ ڪري ته ديا ڇڏجي ٿي وڃي، ڇو ته نياءَ انهيءَ کي چئبو آهي، جو ڪرم جي انوسا نه ڪهت نه وڌ سگه ٿو ڏنرو وڃي ۽ ديا انهيءَ کي چئبو آهي جو پايءَ کي ڏنڊ ڏيڻ ڌار ڇڏي ڏيڻ، اٿر - نياءَ ۽ ديا ۾ وڳو نالي ماڻهو پيدا آهي، ڇو ته جو ٻار ڄمڻ نياءَ مان سڏ ٿو ٿئي، سو ئي ديا مان. ڏنڊ ڏيڻ جو هيءُ پريڪش آهي ته منس ڏوه ڪرڻ کان باز اچڻ ۽ ڏک کي پريڪش نه ٿيڻ. ۽ ديا انهيءَ کي ئي چئبو آهي، جو (جهنهي دواران) ٻين جي ڏک کي دور ڪيو وڃي. جيڪو اوتار ديا ۽ نياءَ جو توهان ڪيو، سو ئيڪ نه آهي. ڇو ته جنهن جهڙو ۽ جهڙو پريڪش ڪيو هجي، تنهنڪي ٿوڙو ۽ ٿوڙو ئي ڏنڊ ڏيڻ ۽ انهيءَ جو نالو نياءَ آهي. پر

۽ هن وشي ٿي سانڪم درشن جي ان نياءَ ۽ سونو ۸۷ کان ۹۱ ۾ وڌيڪ ورتن ٿيل آهي، سو پڻ هن وٽان آهي.

(موترام)

جيڪڏهن ڏوهيءَ کي ڏند نه ڏنو وڃي، ته جيڪر دٻا ئي ناس ٿي وڃي، ڇو ته هڪ اُڀراڙي ڊاڪٽر کي ڇڏي ڏيڻ ڪري هزارين ڌرمائيا پرشن کي ڏک ڏيڻو آهي. جڏهن هڪڙي کي ڇڏڻ مان هزارن ماڻهن کي ڏک ٿو پهچي ته پوءِ اها ڪهڙي دٻا ئي سگهي ٿي؟ دٻا اهاڻي آهي ته انهيءَ ڊاڪٽر کي عهد ۾ رکي، پاپ ڪرم ڪرڻ کان بچائڻ يا انهيءَ ڊاڪٽر کي ماري ڇڏڻ مان ٻين هزارن ماڻهن کي دٻا پرڪاش ڪرڻ.

پوڻن:- پوءِ دٻا ۽ نياءَ به شيد ڇو ٿيا؟ جڏهن انهن ٻنهي جو هڪ ئي آرٽ ٿو ٿئي، ته ٻن شيدن جو هڪٻئي اڃا به آهي، تنهنڪري هڪ شيد جو هڪٻئي لپڪ آهي. انهيءَ مان سنڌ ٿو ٿئي ته دٻا ۽ نياءَ جو هڪ آرٽ نه آهي.

اُٿر:- ڇا هڪ آرٽ جا انيڪ نالا ۽ هڪ نالي جا انيڪ آرٽ ڪونه ٿيندا آهن؟
پوڻن:- ٿيندا آهن.

اُٿر:- ته پوءِ ٿوهانڪي شڪا ڇو آهن ٿي؟

پوڻن:- انهيءَ لاءِ جو سنسار ۾ ٻنهن ٻڌو آهي.

اُٿر:- سنسار ۾ ستم ۽ ڪوڙ ٻئي ٻڌڻ ۾ اچن ٿا، پر انهنجو ويچار سان لڙڻ ڪرڻ اسانجو ڪم آهي. ڏسو ايشور جي پرورڻ دٻا ته اها آهي، جو هن سڀني جيون جي پرورڻ سڌيءَ لاءِ سنسار ۾ سڀ پدارت انهن ڪري دان ڏيئي ڇڏيا آهن، انهيءَ کانسواءِ ٻي ڪهڙي وڏي دٻا ئي سگهي ٿي؟ هاڻي نياءَ جو ڦل به پر ٽيڪس ڏسڻ ۾ اچي ٿو. سڀ ڏک جي ورهاس وڌ ۽ گهٽ هڪٻئي سان، ڦل کي پڌرو ڪري رهي آهي. انهن ٻنهي ۾ رڳو اهو ئي ٻڌو آهي، جو من ۾ اها اڇا (ڪرڻ) ته سڀني کي سڀ ٿئي ۽ سڀني جو ڏک هٽي ۽ (اهڙو) ٻين ڪرڻ سا دٻا آهي ۽ ٻاهر ٻون ڇههٿائون (ڪم) ارتاٿ ٻڌن (ڦيڊ آڏي) انگ ڪاٺ وغيره ۽ پرورڻ پرورڻ ڏند ڏيڻ نياءَ آهي. ٻنهي جو اهوئي هڪڙو پرورڻ آهي، ته سڀ پاپ ۽ ڏک کان چٽي وڃن.

ايشور نراڪار:- پوڻن- ايشور ساڪار (شر ڌاري) آهي يا نراڪار (بنا شر جي)؟

اُٿر:- نراڪار، ڇاڪاڻ ته جيڪڏهن ساڪار هجي ته واپاڪ نه هجي ها. جي واپاڪ

نه هجي ها، ته ڇاڻي ڇاڻهار آڏي ڳڻ به ساڻس لاڙ نه ٿي سگهن ها. ڇاڪاڻ جو حد

واريءَ شيءِ ۾ ڳڻ، ڪرم ۽ سڀاءَ به حد اندر ٿيندا آهن. (انهيءَ اوسا ۾ ٻڌ) سردي،

گرمي، بک، آڇ، روڳ، دوش ۽ ڪاٺ چانت کانسواءِ رهي نه سگهندو. انهيءَ مان

اهوئي سنڌ آهي ته ايشور نراڪار آهي. جيڪڏهن ساڪار (ڏيه-ڌاري) هجي، ته

سندس ڪنن، اکين وغيره اُنڪن جي ٻڌڻ وارو ڪوئي ٻيو ٿيڻ گهرجي، ڇاڪاڻ ته جيڪو

ملائڻ سان آئين ٿيندو آهي، تنهن کي هلائڻ وارو ڪو نراڪار چيئن ضرور هڪٻئي گهرجي.

جيڪڏهن ڪو هتي هن طرح چوي، ته ايشور پنهنجي اڇا سان پاڻي پنهنجو شر ٻڌائو، ته

به اهو سنڌ ٿيو ته شر ٻڌڻ کان اڳ هو نراڪار هو. انهيءَ ڪري ڌرمائيا ڪڏهن به ڏيه

ڌار ٿي نٿو ڪري، پر نراڪار هڪ سبب ماري جڳت کي سوکهر ڪارڻن (پر ڪوئي) مان استول

جڳت ٻڌائي ٿو.

ايشور سر وڻشڪٽوان آهي :- پوڻ - ايشور سر وڻشڪٽوان [قاد مطلق] آهي يا نه؟
 اٿو - آهي. پر جهڙو اوهان سر وڻشڪٽوان شيڊ جو آرٽ ٿا سمجهو، اهڙو نه. سر وڻشڪٽوان
 جو آرٽ اهو ئي آهي، نه ايشور پنهنجن ڪمن آرٽس [جڳت جي] انهن ڪرڻ، سڀالڻ ۽ ٻارڻ
 ڪرڻ آدي، ۽ سڀني ڄمون جي ٻچ ٻاپ جي نيم کي ٺيڪ ٺيڪ هلائڻ ۾ ڪنهنجي رڳو مائر
 ۽ سڀالڻ سان وٺندو آهي، اٿو پنهنجي انٽ شڪٽي سان ئي پنهنجا سڀ ڪم پورا ڪندو آهي.
 پوڻ :- اسان مڃون ٿا ته ايشور جيڪي چاهي سو ڪري ٿو، ڇو ته هنجي مٿان ٻيو
 ڪو ئي ڪونهي.

اٿو - ها! ڇا ٿو چاهي؟ جيڪڏهن اوهان چئو ته سڀ ڪجهه ٿو چاهي ۽ ڪري ٿو
 سگهي، ته اسان اوهان کان پڇون ٿا، ته ڇا ايشور پاڻ کي ماري [سگهي ٿو]؟ * اٿيڪ ايشور
 ٻڌائي [سگهي ٿو]؟ پاڻ اودوان [ٿي سگهي ٿو]؟ ڇوري، ويچار وغيره ٻاپ ڪرم ڪري
 ۽ ڏکي به ٿي سگهي ٿو؟ جهڙي ۽ ريت هي ڪم ايشور جي ڪرڻ، ڪرم ۽ سڀالڻ جي برخلاف
 آهن، نه پوءِ جيڪي اوهان جوڙڻ آهي ته هو سڀ ڪجهه ڪري سگهي ٿو، سو ڪڏهن به
 ٺيڪ نه ٿي سگهندو. تنهنڪري - وڻشڪٽوان شيڊ جو آرٽ جو اسان ڪير آهي، سو ٺيڪ آهي.

انادي ۽ انٽ :- پوڻ :- ايشور آڏ وارو آهي يا بنا آڏ جي؟

اٿو - انادي [بنا آڏ وارو] آرٽس جنهنجو ڪو ئي آڏي ڪارڻ يا [شروع جو] سحر
 نه هجي، تنهنڪي انادي ڪوئو آهي. اهڙا سڀ آرٽس پهرئين سلسل ۾ ڪيا ويا آهن،
 اٿي ڏسي سگهڻ ٿا.

پوڻ :- پر ايشور ڇا ٿو چاهي؟

اٿو - سڀني جي ٻڌائي ۽ سڀ لاءِ سک ٿو چاهي. وري پنهنجي سولنٽر ٿا [غور مڪتاري]
 هلائي ڪنهنڪي به بنا ٻاپ ڪرڻ جي پراڻن [بقي جو محتاج] نٿو ڪري.

آسٽي، پراڻا ۽ آڀاسا :- پوڻ - پر ايشور جي آسٽي [ساراهه]، پراڻا ۽
 آڀاسا [ساڪيات ڪرڻ جو پس] ڪرڻ گهرجي يا نه؟

اٿو - ڪرڻ گهرجي.

پوڻ - ها، آسٽي آڏي ڪرڻ سان ايشور پنهنجو نيم پڇي ۽ آسٽي پراڻا ڪرڻ
 واري جا ٻاپ دور ڪري ڇڏيندو؟

اٿو - نه.

پوڻ - ته پوءِ آسٽي پراڻا ڇو ڪري؟

اٿو - انهن جي ڪرڻ جو ڦل ئي اهو آهي.

پوڻ - ڪهڙو آهي؟

* يعني جيڪڏهن ايشور شراب وارو هوندو ته پوءِ اهو شراب وڌي ڪٿي به سگهيو.
 هو چمندو، مرنڊو به رهندو. آرٽس جو اهو آهي، سو ڏهندو به اوس.

اُتر:- آستئيء مان ايشور ۾ پرتئي، سندس ڪڙ، ڪرم ۽ سپاء دوارا اسانجي ڪڙن، ڪڙمن ۽ سپاء جو سڌو ڪڙ، پراڻا سان ٺهائي، آسء ۽ منهنجا جو ملڻ، آپاسا سان ۾ برهم سان ملڻ ۽ انجو ساڪيالڪار ٿيڻ.

آستئي ڇا ڪي چئجي:- پرنش - انهيءَ کي ڪولي سمجهايو.
اُتر:- جهڙيءَ ريت -

स पर्यगाच्छुक्रमकायमब्रणमस्ताविरुशुद्धमगापविद्धम् ।

कविर्मनीषो परिभूः स्वयम्भूर्याथा तथ्यतोऽर्थान् व्यदधाच्छाश्वतीभ्यः समाभ्यः ॥ यजु० ॥ अ० ४०। १० ॥ ॥

سڱن آستئي - (ايشور آستئي) اهو پرماتما سڀني ۾ واپڪو، سڀ ڪم ڪڙ ۾ پورا ڪندڙ ۽ آسٽ ايران، جهڪو شد ڄاڻي ڄاڻهار، سڀني جو انترباهي، سڀني مٿان رهندڙ، سنان، سولر سڌ (پنهجي ٿاڻي پاڻ)، ۾ر مشور، پنهنجي جهو روپي سنان، اناڊي پر جا ڪي، پنهنجي سنان وڌا سان ليڪ ليڪ ارت جو ٻوڏ ويد دوارا ڪرائيندو آهي، اها [آهي] سڱن آستئي ارتاٽ جنهن جنهن ڪڙ [ڪي سمر ڪڙ] دوارا ۾ر مشور جي آستئي ڪڙ [۾ر اچي]، سا آهي سڱن. نرگئي آستئي - (اڪاه) ارتاٽ جو ڪڏهن شرير ڌار ڪڙ [نه ڪندو آهي] اٿرا جنم نه وائڻدو آهي، جنهن ۾ ڇدر [نگ يا پنگ] ڪونه ٿيندو آهي، جو ٿاڙن وغيره [رڳن يا لڙن] جي ٻڌن ۾ ٿو اچي ۽ ڪڏهن پاپ جو ڪم ٿو ڪري، جنهن ۾ ڪلش، دڪ، اڳيان ڪڏهن ٿو ٿئي وغيره، جنهن جنهن رڳ [موه]، دوش [وروڻ] آڏي کان رهس مڃي، ۾ر مشور جي آستئي ڪڙ، سا نرگن آستئي آهي.

انهيءَ جو ڦل اهو آهي، نه جهڪي ۾ر مشور جا ڪڙ آهن، اهڙا ڪڙ، ڪرم ۽ سپاء پنهنجا ٻڌاڻ. جهڙيءَ ريت هو نياء ڪاري آهي، نه پاڻ به نياء ڪاري ٿئي. ۾ر جهڪو ٻڌ، وانگيان رڳو ۾ر مشور جا ڪڙ ڪم ٿن ڪري ۾ر پنهنجي ڄال ڏنل نه سڌاري، انهيءَ جي آستئي ڪڙ وٿرت آهي.

پراڻا ڇا ڪي چئجي؟

यां मेधां देवगणाः पितरश्चोपासते । तया मामद्यमेधयाग्नेमेधाविनं कुरु स्वाहा ॥ १ ॥ यजुः । अ० ३२। १४ ॥
तेजोऽसि तेजो मयि वेहि । वीर्यमसि वीर्यं मयि वेहि । बलमसि बलं मयि वेहि ।
ओजोऽस्योजो मयि वेहि । मन्युरसि मन्युं मयि वेहि । सहोऽसि सहो मयि वेहि ॥ २ ॥ यजुः । अ० १६। १६ ॥
यज्जाग्रतो दूरमुदैति देवं तदु सुप्तस्य तथैवेति ।

दूरंगमं ज्योतिषां ज्योतिरेकं तन्म मनः शिवसंकल्पमस्तु ॥ ३ ॥

येन कर्माण्यपसो मनीषिणो यज्ञे कृण्वन्ति विदथेषु धीराः ।

यदपूर्वं यक्षमन्तः प्रजानां तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु ॥ ४ ॥

यत्प्रज्ञानानमुत चेतो धृतिश्च यज्ज्योतिरन्तरमृतं प्रजासु ।

यस्मान्न ऋते किवन कर्म क्रियते तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु ॥ ५ ॥

येनेदं भतं भुवनं भविष्यत्परिगृहीतममृतेन सर्वम् ।

येन यज्ञस्तायते सप्त होता तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु ॥ ६ ॥

यस्मिन्नुचः साम यज्ञश्च यस्मिन्प्रतिष्ठिता रथनाभाविवाराः ।

यस्मिन्चित्तश्च सर्वमोतं प्रजानां तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु ॥ ७ ॥

सुषारथिरश्वानिव यन्मनुष्यान्तेनोयतेऽभीशुभिर्वाजिनऽइव ।

हृत्प्रतिष्ठं यदजिरं जविष्ठं तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु ॥ ८ ॥ यत्नु० ३४ । १-६ ॥

سڀڏي لاءِ ڀرا رڱندا. - اڙت. هي اُگني ! اڙتات پرڪاش سرويپ پر ميسور ! اوهان
ڪرپا ڪري، جنهن ٻڏي لاءِ ودوان، گياي ۽ پوڳي لوڪ آپاسا ڪندا آهن، انهيءَ ٻڏي
سان اسانکي هن هلندڙ سمي ۾ ٻڏي وان بڻايو. (پجرويد اڌ ۴۲ ۽ منتر ۱۴).

(۲) اوهان پرڪاش سرويپ آهيو، ڪرپا ڪري مون ۾ به پرڪاش اسٿاپن ڪريو. اوهان
اُنست شڪتيءَ دوارا ڪم ڪندڙ آهيو، مون ۾ به ڪرپا درشتيءَ سان پورو پورو پراڪرم
آڻين ڪريو. اوهان اُنست ٻل وارا آهيو، (انهيءَ ڪري) مون ۾ به ٻل ڌارڻ ڪريو. اوهان
اُنست سامرٽ وارا آهيو، انهيءَ ڪري مونکي به پورڻ سمرٽي ڏيو. اوهان ٻرن ڪمن ۽ دشتن
ئي ڪروڙ ڪندڙ آهيو، مونکي به اهڙوئي ڪريو. اوهان ننڍا، اُستتي (ڪندڙن) پنهنجي
(ورڙ) آڀاڙ ڪرڻ وارن کي سهڻ وارا آهيو، ڪرپا ڪري مونکي به اهڙوئي ڪريو.
[پجرويد ۱۹-۹۰].

(۳) هي دٻا جا ساگر! اوهانجي ڪرپا سان منهنجو من جاڳرت اوستان ۾ پري پري وڃي
ٿو، ڇمڪندڙ گڻن سان پري پري رهي ٿو، ۽ سمهندي سمي اهو ئي منهنجو من سمهندي
[گهريءَ ننڍ] کي پراپت ٿئي ٿو، يا سڀني ۾ پري پري وڃڻ چيان وهنوار ڪري ٿو، سڀني
پرڪاش ڪرڻ وارن اندرين کي چوڻي ڏيندڙ! هڪ اهو منهنجو من شپ سڪلپ ارڱست
پنهنجي ۽ ٻين پراڻن لاءِ ڪلياڻ جو ويچار ڪرڻ وارو ٿئي، ڪنهن کي به نقصان پهچائڻ
جي لڳا ڪرڻ وارو ڪڏهن به نه ٿئي. [پجرويد ۱۳۴].

(۴) هي سڙو انترامي! جنهن من جي دوارا ڪرم ڪرڻ وارا ڌرمي ودوان لوڪ پگه
[اڀڪار جا ڪم] ۽ ٻڏاڏي ڪم ڪندا آهن، جو امت سامرٽيءَ وارو پوڄا جي پوڳه ۽
پوڄا جي اندر رهڻ وارو آهي، سو منهنجو من ڌرم ڪرڻ جي لڳا وارو ئي، اڌرم
کي پنهنجي ڇڏي ڏئي. [پجرويد ۲۳۴].

(۵) جو (من) اوچ ۾ اوچ ڪيان [جو وسيلو] ۽ ٻين کي چٽائڻ وارو ۽ نشچيه ورتي جي
آڻين ڪرڻ وارو [ڳالهين جي نرلي ڪرڻ وارو] آهي ۽ جهڪو منش جي اندر پرڪاش
سان ڀريل ۽ ناس نه ٿيندڙ آهي، جنهن بنا ڪوئي ڪجهه ڪم نه ڪري سگهي، اهو
منهنجو من شپ گڻن جي لڳا ڪري ٻرن گڻن کان پري رهي. [پجرويد ۳۳۴].

(۶) هي چڱو ميسور! جنهن (من) جي وسيلي سڀ پوڳي لوڪ هنن سڀني پوت [گذريل
وقت]، پوڄي [ٻيندڙ وقت] ۽ ورتمان [هلندڙ وقت] جي وهنوارن کي چٽائڻ لاءِ جهڪو امر
جيو. آتما کي پرماتما سان ملائي، انهي ڪارن جي چٽائڻ وارو بڻائي ٿو، جنهن (من) ۾ ڪيان
[چاڻ] ۽ ڪرلا [ڪم ڪرڻ جي شڪلي] آهي، جو پنهنجن ڪيان اندرين ۽ ٻڏيءَ آتما سان

گڏيل رهي ٿو ۽ جنهن دوارا انهيءَ بزرگ روپي لکيه کي وڌائڻ ٿا، اهو منهنجو من بزرگ جي وڌائڻ سان پورو ٿئي، اودا آدي ڪلشن کان پري رهي. [بجرويد ۴-۳۴]

(۷) هي پوم وديوان پرميشور! جئن کاڌيءَ جي سرائيءَ ۾ آڙا لڳل هوندا آهن، تن اوهان جي دها سان منهنجي من ۾ رکريد. بجرويد، سام ويد ۽ پڻ اٿروويد اسٿت آهن ۽ جنهن ۾ سرويگه (سپتي جي ڄاڻ وارو) سرويلاڪ سپتي هنڌ موجود پرڃا جو. اڪي ۽ اسٿت ڪهان وارو چئن ٿي ۾ ايندو آهي، اهو منهنجو من اودا جو ناس ڪري، سدا ودا جو پرمي رهي. [بجرويد ۵-۳۴]

(۸) هي سرويانتريامي (سپتي کي لهر ۾ هلائيندڙ) ايمور! ڇڪو منهنجو من منهن کي ڏاڍو هيڏي هوڏي ائين رلائيندو آهي، چئن گهوڙن کي رسي يا گهوڙن جو هلائيندڙ ڪرچوان، ڇڪو هردي ۾ براجمان گهي وان [نيز رفتار] ۽ ائينت ويگوان (ڏاڍيءَ وڏي شڪتيءَ وارو آهي) اهو منهنجو من سپتي اندرين کي اڌرم جي رستي کان روڪي سدائين ڌرم جي واٽ تي هلائيندو رهي، اهڙي ڪرپا مون تي ڪريو. [بجرويد ۶-۳۴]

अग्ने नय सुथा सयस्मान् विज्ञानिदेव वयुनानि विद्वान् ।
युयोव्यस्मज्जुहुराणमेनो भूयिष्ठां ते नम उक्ति विधेम ॥ यजु० ४० । १६ ॥

اوت - هي سک جي ڏيڍ وارا، منهنجو پاڻ ليج سروب، سپتي کي ڄاڻ وارا پرماتا!
توهان اسان کي اتم مارگ دوارا - مهورڻ ڪيان پراپت ڪرايو ۽ ڇڪو اسان ۾ ڪرت پاپ تي هارڻ جو رستو آهي! انهيءَ کان پري ڪريو، تنهنڪري اسين گهڻيءَ عمر ٿا سان اوهان جي آسپاسي ٿا ڪريون ۽ اوهان اسان کي پور ٿاڀو. [بجرويد ۱۶-۴۰]

मा नो महान्तमुत मा नोऽर्भकं मा न उक्षन्तमुत मा न उक्षितम् ।

मा नो वर्धाः पितरं मोत मातरं मानः प्रियास्तन्वो रुद्र रीरिषः ॥ यजु० १६ । १५ ॥

اوت - هي ردر! (دشتن کي پاپ جو دڪ سروب ڦل ڏيئي رٿارڻ وارا پرميشور)
اوهان اسان کي ننڍن وڏن ماڻهن، گرين، اسان جي مانا پتا ۽ پيارن متن ماڻهن ۽ شريزن کي ناس ڪرڻ لاءِ ڇوريو. اسان کي اهڙي مارگ تي هلايو، جنهن ڪري اسان اوهان جي ڏند جا پائي نه ٿيون.

असतो मा सद्गमय तमसो मा ज्योतिर्गमय मृत्योर्माऽमृतं गमयेति ॥ शतपथ ब्रा० [१४ । ३ । १ । ३०]

اوت - هي پوم ڪرو پرماتا! اسان کي اسٿ کان هٽائي، سڄي مارگ ۾ پهچايو. اوت، انڱار کان ڇڏائي ودا روپي سروج کي پراپت ڪرايو. مريو روپي روڳ کان الڳ ڪري، مرڪش جي آند روپ امريت کي پراپت ڪرايو. (شڪت پراهمڻ ۱۴-۱۳-۱۰-۳۰)
سگڻ ۽ نرگڻ پرارڻا - ارٿات جنهن جنهن دوش ۽ درڪڻ کان پرميشور کي ۽ پاڻ کي ۽ چنل سڄي پرميشور جي پرارڻا ڪئي وڃي ٿي [سا وڏي ۽ واري هٿ ڪري] ارٿات جنهن ۾ اها اڃا هجي ۽ فلاٿر کي فلاٿر پيدا ٿئي، سا سگڻ پرارڻا [ڪرڻي آهي] ۽ لهند واري هٿ ڪري [ارٿات جنهن ۾ اها اڃا هجي ۽ فلاٿر کي فلاٿر دوش دور ٿئي].

لرڳن ٻار ٿا [ڪوئي آهي] .

سڄي ٻار ٿا - جو منڇن جنهن ڳالهه جي ٻار ٿا ڪري، تنهنجو آڇو نه اهڙو ئي ٿيڻ گهرجي، يعني تمام اتم ٻڌيءَ پراپت ڪرڻ لاءِ ٻار ٿا ڪري نه انهيءَ لاءِ جهيٽو ڪانڌس مٿن ٿي سگهي، اولو ڪري، يعني پنهنجي پوڄا ڪانڌو ٻار ٿا ڪرڻ جڳائي .

نڪميون ٻار ٿا ٿون :- هڙي ٻار ٿا ڪڏهن ڪرڻ نه گهرجي ۽ نڪي پرميشور انڪي سويڪار ڪندو آهي. جهڙي ريت هي پرميشور! اوهان منهنجي شترن جو ناس ڪريو، مونکي سڀني کان وڏو ڪريو، منهنجي ئي عزت [ٿئي] ۽ منهنجي ئي هٿ هيٺ سڀ ٿي وڃن وغيره، ڇو نه جيڪڏهن ٻئي دشمن هڪ ٻئي جي ناس ڪرڻ لاءِ ٻار ٿا ڪن ته ڇا پرميشور انهيءَ جو ناس ڪري ڇڏي؟ جيڪڏهن ڪوئي چوي ته ڇهينجو پريم ڪهت هجي انهيءَ شتروءَ جو ناس نه ڪهت (ٿي سهي، اوس) ٿيڻ گهرجي .

اهڙيءَ مورڪا جي ٻار ٿا ڪندي ڪندي ڪوئي هڙي نه ٻار ٿا ڪرڻ لڳندو نه هي پرميشور! اوهان اسانکي روئي ٿاهي ڪاروبار منهنجي گهر ۾ بهاري پايو، ڪهڙا ڏوٽي ڏيو ۽ پوکي راهي نه ڪريو. اهڙيءَ ريت جيڪي پرميشور جي پروسبي آهي ٿي، وهندا آهن، سڀ مامورڪ آهن. ڇو نه پرميشور جي جيڪا پوڄا ڪرڻ لاءِ آيا آهن، تنهنڪي جيڪو ٺوڙ ٻڌو، سو ڪڏهن سک ڪونه پائيندو .

پوڄا ڪرڻ جڳائي - جهڙيءَ طرح اجرو ٻڌو .

कुर्वन्नेवेह कर्माणि जिजीविषेच्छ तत्समाः ॥ यजुः ॥ अ० ४० । म० २ ॥

اڻاٽ - پرميشور آيا ٿو ڏئي ته منڇن سڙ ورهين ٿا ٿين يعني جسمين جيئي ۽ جسمين ڪرم ڪندي جيئن جي ٻڌا ڪري، آهي ڪڏهن نه ٿئي .

ڏسو سرشتيءَ ۾ جهيٽا ساهوارا يا بنا ساهوارا آهن، سڀ پنهنجا پنهنجا ڪرم ۽ جتن ڪندا ٿي رهن ٿا، جتن ماکوڙيون وغيره سڌا مٿن ڪنديون [رهن ٿيون]، پر ٿوري آڏي سڌا گهمنديون [رهن ٿيون] ۽ وڏا آڏي سڌا وڌندا ڪيئن رهن ٿا ۽ نٿن هيءَ درشتاٽ ماڻهن کي نه هٿ ڪرڻ گهرجي. جهڙيءَ ريت پوڄا ڪندڙ جي سڀايتا ٻيو نه ڪري ٿو، ٿيڙيءَ ريت ڌرم سان پوڄا ڪندڙ جي سڀايتا ايترو نه ڪندو آهي. جتن ڪم ڪندڙ پوڄن کي نوڪر [سڀايتا] ڪندا ۽ ٻئي آهيءَ کي نه [ڪندا آهن]، ڏسو جي ٻيا رڪندڙ ۽ اکين واري کي ڏيکاريندا آهن ۽ انڌي کي نه ۽ نٿن پرميشور به سڀني جي اڳڪار ڪرڻ جي ٻار ٿا ٻه سڀايتا ٿيندو آهي، هاڻي پوڄا واري ڪرم ۾ نه - جيڪو ٿين ڇوندو آهي نه ڳڙ منڇو آهي ۽ تنهنڪي ڪڏهن نه نڪي ڳڙ مائندو آهي، نڪي انجو سوان ٿي پڙ ٻوندو آهي، پر جيڪو آدم ڪندو آهي، تنهنڪي سگهو يا ڌار مان ڳڙ ملي ويندو آهي .

اڀاسا ڇا ڪي چئجي - هاڻي ٿين [ڳالهه] اڀاسا :-

यमाधिनिर्भूतमलस्य चेऽसौ निवेशितस्यात्मनि यत्सुखं भवेत् ।
न शक्यते वर्णयितुं गिरा तदा स्वयन्तदन्तः करणेन गृह्यते ॥

هيءُ اڀرند جو وڃن آهي. جنهن پرش جا سماڙي ۽ برگه دوارا اوديا آدي مل ناس
ٿي ويا آهن، ۽ جنهن پنهنجي آتما ۾ پيهي پرماتما جو چمتو لڳايو آهي، تنهنڪي ڇڪو پرماتما
جي ميلاب جو سک ٿيندو آهي، سو واڻيءَ سان چٽي ٿيو سگهجي. ڇاڪاڻ ته انهيءَ آندڪي
جيو آتما پنهنجي انتهڪرڻ [اندر جي شڪتيءَ] دوارا گرھڻ ٿو ڪري. آپاسنا شيدجو ارت
آهي ويجهو ٿيڻ. اڻڻاڻگ [اٽل انگن واري] برگ وسيلي پرماتما جي ويجهي ٿيڻ لاءِ ۽ ڪم
سرو آنترياميءَ سرو وياڙي روپ دوارا ساڪيات ڪرڻ لاءِ ڇڪو ڪم ڪرڻو پوندو آهي،
سو سڀ ڪرڻ گهرجي. ارتاڻت.

व्यासः हिंसा सत्याऽस्तेय ब्रह्मचर्याऽपरिग्रहा यमाः ॥ योगसूत्र ० [साधनपादे । सू० ३०]

آپاسنا جو پهريون انگ - انهن مان آهنا يعني وڻ جو چڙ، ستم، آستيه ارتاڻت
ڇوريءَ جو ٽپاءُ، برهمچرنه ۽ اپريگره ارتاڻت ضرورت کان وڌيڪ شيون کڏ نه ڪرڻ
(دنيا ۾ ڦاسي نه پرڻ) اهي پنج لم سڏبا آهن. (برگ ساڌن پاد ۳۰ سوتر) .
هي سوتر ۽ اهڙا ٻيا سوتر پائنجل منيءَ جي برگ شاستر جا آهن. ڇڪو آپاسنا جو آرٽپ
ڪرڻ چاهي، انهيءَ لاءِ اهوئي پهريون ڏاڪو آهي، ته ڪنهن سان وڻ نه رکي، سدا سڀني
سان پرستي ڪري سچ ڳالهائي، ڪوڙ ڪڏهن نه ڳالهائي، ڇوري نه ڪري، سچو وهنوار ڪري،
لندرن کي ڇڏي. دشمن جي چار ۾ نه ڦاسي، نهو ٿئي، آپسان ڪڏهن نه ڪري. اهي
پنجن قسمن جا لم آپاسنا برگ جو پهريون انگ آهن.

शौच सन्तोष तपः स्वाध्यायेश्वरप्रणिधानानि नियमाः ॥ योगसूत्र ० [साधनपादे । सू० ३२]

ٻيو انگ - [پورٽائي، سنشوش، ٽپ سواڌا، ارتاڻت پورٽر گرٽن جو پڙهڻ، ايشور
پرٽيڏان، ارتاڻت پاڻڪي ايشور جي آڏين ڪرڻ يا ايشور لڳا جي انڪرل پنهنجي لڳا ڪرڻ
لهر آهن] (برگ سوتر، ساڌن پاد ۳۲ سوتر) . راءِ يا موه ۽ دويش ڇڏي اندر کي ۽ پاڻي
آديءَ سان ٻاهر کي پورٽ ڪري، ڌرم انوسار پرشارت ڪرڻ کانپوءِ نه لاپ ۾ خوشي ۽ نه
هاڃيءَ ۾ ڏک ڪري، باڪ خوش رهي ۽ آس ڇڏي سدا پرشارت ڪندو رهي، سدا
ڏک سک سڄي ڌرم جو ئي آڇو ڪري اڌرم جو نه. سدا سب شاسترن کي پڙهي ۽ پڙهائي،
سب پرشن جو سنگ ڪري ۽ ” اوم “ انهيءَ هڪ پرماتما جي (نچ) نالي جو ارت وٺياري،
ٻڌاهاڙي ڄپ ڪندو ڪري ۽ (پنجنون) پنهنجي آتما کي پرماتما جي آگيا انڪرل آري
ڇڏي. انهن پنجن پرڪارن جي نيمن کي ملائي آپاسنا برگ جو ٻيو انگ سڏجي ٿو. انهيءَ کان
پوءِ ۰ ڇهه انگ برگ شاستر ۽ رگويڌ آدي پاشه پومڪا ۾ ڏسي وٺو. 0

• ڇهه انگ هي آهن - ۱. آس ارتاڻت وشيش ريت سان وهڻ جو آپاس. ۲. پراڻاڻام، اڻوا
دم ڪٽڻ ۽ روڪڻ جو آپاس. ۳. پريهار، من کي دشمن کان روڪڻ. ۴. ڌارٽا، من کي هڪ جاء
ٽي ٽڪاڻ. ۵. ڌيان، هر هر من کي انهيءَ ڳالهه تي لڳائي ڌارٽا ڪي ڊگهو ڪرڻ. ۶.
سماڙي ارتاڻت ڌيان جي وشيه سان لين ٿي وڃڻ.
0 اهر هڪ پستڪ آهي، جو سوامي جن ويڌن جي انواد جي پومڪا چيان لکيو آهي.
رگويڌ آدي پاشه پومڪا جي آپاسنا وشه ۾ انهن جو ورتن آهي.

اڀاسنا ڪيئن ڪجي - جڏهن اڀاسنا ڪرڻ چاهيو تڏهن اڪيليءَ شد جاء ۾ ويهي، آسڻ لڳائي پراڻا لام ڪري، ٻاهرين وشمن کان اندرين ڪي روڪي من کي دن وٽ اٿو هڙدي [دل] ڪنڪ [کلي]، اکين، چوٽيءَ اٿو پٺيءَ جي وچين ڪنڊي ۾ ڪنهن جاء تي لڳائي، پنهنجي آتما ۽ پرماتما جي پرک ڪري، پرماتما ۾ مڱهن رهي، سنجي پڙجي [نمين انوسار هلي ۽ پاڻ کي وس ۾ رکي] جڏهن [ماڻهو] اهي ساڌن ڪندو آهي، تڏهن سندس آتما ۽ انتهڪرڻ پورڻ ٿي سچائيءَ سان پورڻ ٿي ويندو آهي ۽ هميشه گمان ۽ وڳيان وڌائي، مڪئيءَ تائين پهچي ويندو آهي. جيڪو اُن پهرن ۾ هڪ گزڙي به اهڙيءَ ريت نهان ڪندو آهي، سو سدائين اُتيءَ کي پراپت ڪندو آهي.

سگڻ ۽ نورگڻ اڀاسنا :- اُتي سرويڪه آدي گڻن واري پرميشور جي اڀاسنا ڪرڻ سگڻ، دويش، روپ، رس، [سواد]، گند [بوءِ]، سهرش [چھڻ] آدي گڻن کان بيارو مڃي، اُتي سرويڪه آتما جي اندر ٻاهر واپاڪ پرميشور منجهه دريڌا سان اسٽر [قائم] ٿيڻ، نورگڻ اڀاسنا ڪرڻي آهي.

اڀاسنا جو ڦل - هن (اڀاسنا) جو ڦل - جهڙيءَ ريت گڏ کان ستايل پرش جي گڏ اڳتيءَ جي ويجهو وڃڻ سان نور ٿي ويندي آهي، اهڙيءَ ريت پرميشور جي ويجهو پڙجي سان سڀ دوش ۽ دک ڇڏائجي، پرميشور جي ڪٺ، ڪرم سياڻو جيان جهو آتما جا ڪٺ، ڪرم ۽ سياڻو به پورڻ ٿي ويندا آهن.

الهيءَ ڪري پرميشور جي آستتي، پراڻا ۽ اڀاسنا اوس ڪرڻ گهرجي. جو هنجو ڦل [نه] الڳ ملندو، پر آتما جو اڀ اُترو وڌندو، جو پرست جيتري دڪ، ملڻ ٿي به نه گهرائيندي سڀ کي سهي سگهندو. ڇا، اها ٿوري ڳالهه آهي؟ جيڪو پرميشور جي آستتي ۽ پراڻا ۽ اڀاسنا نٿو ڪري، سو ڪرڻگهن [بي شڪر] ۽ مها مورڪ ٿيندو آهي، ڇاڪاڻ ته جنهن پرماتما هن جڳت جا سڀ پدارت جيون جي سک لاءِ ڏيئي ڇڏيا آهن، تنهنجو ڪٺ [ٿورو] پلجي وڃڻ ۽ اُنکي نه مڃڻ ڪرڻگهتا ۽ مورڪتا آهي.

ايشور اندرين بنا ڪيئن ٿو ڪم ڪري - پرشن :- جڏهن پرميشور کي ڪن، اکيون وغيره اندرين آهن ٿي ڪونه ته پوءِ هو اندرين جو ڪم ڪن ڪري سگهندو؟ اُتر -

अपाणिपादो जवनो ग्रहीता पश्यत्यचक्षुः स शृणोत्यकर्णः ।

स वेत्ति विश्वं न च तस्यास्ति वेत्ता तमाहुरग्र्यं पुरुषं पुराणम् ॥ श्वेताश्वेतर उपनिषद् (अ० ३ मं० १६)

هي اُپنشد جو وچن آهي. پرميشور کي هڪ ڪونه آهن، پر هو پنهنجي شڪتيءَ وٺي هٿن سان سڀني جي رچنا ۽ ڪرڻ ڪري [ٿو]، پر ڪونه اٿس پر واپاڪ هٿ ڪري سڀني کان وڌيڪ ويگوان [نکو هلندڙ ۽ هلائيندڙ آهي]، اکين جون اندريون ڪونه اٿس، پر سڀني کي ليکڪ ٿي ٿو، ڪن ڪونه اٿس، تنهن هوندي به سڀني جون ڳالهون ٻڌي ٿو. انتهڪرڻ ڪونهس، پر ساري جڳت کي ڄاڻي ٿو ۽ هنجو اُنٽ ڄاڻڻ وارو ڪونه ڪونهي. الهيءَ ئي سنائن [قديم] سڀني کان سرچشڪ ۽ سڀني ۾ پري هٿ ڪري، پرش چوندا آهن.

هو اندرين ۽ آنتهڪرڻ سان [اُٺڻ وارن] ڪمن کي پنهنجي سرگيءَ سان ڪندو آهي.
(شويتا شويترا اپنشد اڌاء ۳ منتر ۱۹).

پر ماتما ڪرم ڪندو آهي

پرشن - هنکي ڪهڙا ماڻهو نه ڪرڻ [ڪرڻا کانسواءِ] ۽ نه ڪرڻ [ڪڏهن رهن] ڪو ٿيندا آهن.
न तस्य कार्यं करणं च विद्यते न तत्समश्चाभ्यविकश्च दृश्यते ।
परास्य शक्तिविविधैव श्रूयते स्वाभाविकी ज्ञान बलत्रया च ॥ (श्वेताश्वेतर उपनिषद् अ० ६ मं० ८)
اُٺڻ - هيءُ آپنشد جو وچن آهي. پر ماتما مان ڪوئي سندس جهڙو ڪارڻ [رچيل پڌارت
لکڻو بطبعي] نه هنکي ڪرڻ [اوزار] يعني تمام ضروري ساڌن جي ضرورت آهي ۽ نه ڪوئي
سندس برابر آهي نه ڪوئي ڪائناتس اُٺڻ آهي. [هو] سرڻ اُٺڻ شڪتيءَ [وارو آهي]
ارڻات جنهن ۾ اُٺڻ، ڪيان، اُٺڻ ۽ اُٺڻ ڪرڻ آهي، جا سپاويڪ ارڻات سهجي ٿي
هن ۾ ٻڌي آهي. جهڙوڪ هن ۾ مشهور ڪرڻا هجن ها، ته جهڙوڪ جي اُٺڻ، اُٺڻ
۽ پرڻ نه ڪري سگهي ها، تنهنڪري جهڙوڪ هو واپس [سڀ جاءِ موجود] آهي،
ٿڌهن نه چيئن هڪ سبب هن ۾ ڪرڻا نه آهي.

ايشور جي ڪرڻا - پرشن - ٿڌهن هو ڪرڻا ڪندو هوندو، ٿڌهن اُٺڻ [حد] واري
ڪرڻا ٿيندي هوندي، يا اُٺڻ [حد کان ٻاهر]؟

اُٺڻ - جهڙوڪ ديش [جاء] ۽ ڪال [وقت] ۾ ڪرڻا ڪرڻ مناسب سمجهندو آهي،
اڻاري ٿي ديش ۽ ڪال ۾ ڪرڻا ڪندو آهي، نه ورنه ڪهڙو، ڇو نه هو ودوان آهي.

ايشور پنهنجي حد ڄاڻي ٿو يا نه؟

پرشن - پر مشهور پنهنجو اُٺڻ [حد] ڄاڻندو آهي يا نه؟

اُٺڻ - پر ماتما پرڻ ڪيان آهي. ڇو نه ڪيان انهيءَ کي چيو آهي، جنهنجي وسيلي جهڙي
جو ٿڌو ڄاڻو وڃي، ارڻات جو پڌارت جهڙو هجي، تنهنکي ٿڌو ڪري ڄاڻڻ جو نالو ڪيان
آهي. پر مشهور اُٺڻ آهي، پوءِ هو پنهنجو پاڻ کي اُٺڻ ڄاڻي نه ڪيان آهي ۽ تنهنجي ورڻ
ڄاڻڻ اُڪيان. ارڻات اُٺڻ کي اُٺڻ وارو ۽ اُٺڻ واري کي اُٺڻ ڄاڻڻ پل آهي.
جنهن پڌارت جو جهڙو ڪرڻ ڪرم سپاءِ هجي، تنهن پڌارت کي ٿڌو ٿي ڄاڻي مڃڻ
ٿي ڪيان ۽ وڪيان آهي، انهيءَ جي اُٺڻ اُڪيان. تنهنڪري.

योगسूत्र (समाधिपादे । सू० २४) पुरुषविशेष ईश्वरः । क्लेशकर्मविपाकाशयैरपरामृष्टः

ايشور جو سروپ - جيڪو اُٺڻا آدي ڪايشن، چڱن، منن، من کي وٺندڙن، اُٺڻ
وٺندڙن ۽ ڪڏهن ڪل جي ٿڌڻ وارن ڪرمن جي واسن کان پري آهي، سو سڀني ڇڏڻ کان

* ڪجرائي سجارت پر ڪاش واري ”ڪرڻ“ شيد ٿي هن ريت نوبت لکيو آهي :- جئن ڌاري جي
ڄاڻڻ لاءِ هت ڪرڻ [اوزار] آهي، تن ڀڳوان کي ڪنهن اهڙي ڪرڻ جي ضرورت نه آهي.
ڪرڻ انهي ڪارڻ کي چيو آهي، جيڪو ڪنهن ڪرڻا [ڪر] لاءِ تمام ضروري ڪارڻ هجي.

وشيش امشور سڏبو آهي. *

ايشور جي هستي سانڪم روشن ۾ -

ईश्वरासिद्धे: ॥ १ ॥ [सां० अ० १ सू० १२]

प्रमाणाभावाच्च तत्सिद्धिः ॥ २ ॥ सां ५ । १० ॥

सम्बन्धाभावान्नानुमानम् ॥ ३ ॥ सां ५ । ११ ॥

پوشن - (۱) امشور جي سڏي، جا پر لکيش ۾ مان ڪڍي سگهجي، سا نئي ماي. [سانڪي ۱-۱۲] (۲) جڏهن هنجي سڏي ۾ لاپتيءَ لاءِ پر لکيش ۾ مان آهيتي ڪول، ۽ النومان آدي ۾ مان به ٿي نٿو سگهي. [سانڪي ۵-۱۰] (۳) واپتي سمبند نه هئڻ ڪري به النومان ٿي نٿو سگهي، وري پر لکيش ۽ النومان نه هئڻ ڪري شيد ۾ مان به لکي نٿو سگهي، تنهن ڪري امشور جي سڏي ٿي نٿي سگهي [سانڪي ۵-۱۱].

پهرئين سوئر جو اصل اڀوراڻ - آخر - امشور جي سڏي ۾ پر لکيش ۾ مان ڪونهي 0

* مٿن سوئر جو اکر ڪري ارت هيءَ آهي :- اهو وشيش پوش، جيڪو ڪلهن، ڪرم، ڪرم جي ڦل ۽ واسن کان پري آهي، سو امشور آهي. ڪلش پنج آهن :- (۱) اودا، (۲) اسمنا [آئنا ۽ ٻڌيءَ کي هڪ ڪري مڃڻ]، (۳) راج [چاينا] (۴) دولش [گهرڻا] (۵) ايموش [مڙڻ جو ڀڙ] ڪرم ان پر ڪارن جا آهن - چڱا ۽ مٺا. ڪرم جا ڦل :- جاني، آرو، پوڙ، [سڪ ڊڪ وغيره].

§ واپتي شيد جو لکيش هن بستڪ جي نئين سملاس ۾ ڏال آهي. واپتي بن وستن جو لشڪ ۽ ارت بدلدندڙ لاڳاپو آهي، جيئن دولهن ۽ باه جو. ٽالهر به اهو آهي ته هن جڳت جي مادي وستن جي ڪنن ۽ امشور جي ڪنن جو پاڻ ۾ لاڳاپو ڪونهي. ٽي سوئر جيڪي رشي ڏانند سانڪم شاستر مان واديءَ (پوشن ڪندڙ) جي پاران ڏنا آهن، تنجو اکر ڪري ارت هيءَ آهي :- (۱) امشور جي سڏي ڪا نه ٿي ٿئي، (۲) ۾ مان جي نه هئڻ ڪري هنجي سڏي ڪا نه ٿي، (۳) سمبند نه هئڻ ڪري النومان نٿو ڪڍي سگهجي.

0 رشي ڏانند جو مطلب اهو آهي ته سانڪي روشن ”امشور سڏي“ واري سوئر ۾ لائن ڄاڻايو آهي، ته امشور جي سڏيءَ لاءِ باهرون پر لکيش ارت لاءِ اهو پر لکيش جنهنجو حواسن يا لندرن سان لاڳاپو آهي، سو ڪونهي، پر اندرون پر لکيش جنهنجو لاڳاپو من سان آهي، سو برار موجود آهي. رشي ڏانند جي انهيءَ ڌارڻا کي سانڪم جي انهيءَ اڌاء جا سوئر ۹۰، ۹۱، ۹۵، ۹۶ ٽيڪو ڏنل ٿا. رشيءَ پاڻ به هن سمن سملاس جي سوال نمبر ۲۱ هيٺ هن ڳالهه کي صاف ڪريو آهي. پهرئين مهراڻن پر لکيش ”شيد“ جو نڀاء روشن موجب ارت ڪيو آهي، پوءِ انهيءَ تي بص ڪيو اٿن. ڇي لندرن دوارا وسوء جي ڪنن جو گيان ٿيندو آهي ته خون وسوء (گهيءَ) جو. گهيءَ جو ساڪيانگار من دوارا ٿيندو آهي ۽ من امشور جي وچ ۾ رچنا کي ڏسي امشور جو ساڪيانگار ڪري ٿو. وڌيڪ هيئن به ڄاڻايو اٿن ته پاپ لاڳ ڪرڻ وقت جيڪو اندر جو آواز ٿيندو آهي، سو ساڪيات امشور جو آواز آهي. تنهن کانسواءِ پر ڪن جي شد پوئر هردي ۾ امشور ساڪيات ڏسڻ ۾ ايندو آهي.

۽ نه ايشور ڇڳت جو Δ آبادان ڪارڻ [علت مادي اها شيع جنهن مان ڇڳت پيو هجي] آهي ۽ پيش ڇڳت کان وڪڻڻ [باڪل نرالو ۽ عجيب] ارتاٺ سڀ هنڌ پر ايشور ڪارڻ ڪري پرماتما جو نالو پيش ۽ جسم ۾ آرام ڪرڻ ڪري ڇڳت جو نه نالو پيش آهي ۽ انهيءَ ئي پر ڪارڻ [مضمون] ۾ چيل آهي.

प्रधानशक्तियोगाच्चेत्सङ्गतिः ॥ १ ॥ सतामावाच्चेत्सर्ववर्त्म ॥ २ ॥ श्रुतिरपि प्रधानकार्यत्वस्य ॥ ३ ॥
सांख्य सू० अ० ५ । सू० ६ । १२ ॥

ڇڳت ڏهن پيش ڪي پر ڏان شڪتي [علت مادي] جو ميل هجي نه ڇڳت پيش ۾ نه سنگاپتي [گڏجي ٿيڻ روپ ڌارڻ جو دوش] اچي وڃي ارتاٺ ڇڳت سوکشم پر ڪري سان مادي ڪارڻ [پيدا ٿيل شين جي] روپ ۾ سنگت ارتاٺ بناوت ۾ اچي وڃي آهي، ٿيڻ ڇڳت پر مشور نه اسٽول ٿي وڃي. ٿيڻ ڪري پر مشور ڇڳت جو آبادان ڪارڻ نه آهي، بلڪ علت ڪارڻ [علت فاعلي يا لاهيندڙ] آهي [سالڪ ۵-۸].

ڇڳت ڏهن ڇڳت مان ڇڳت جي آئيني هجي، نه ڇڳت پر مشور وڏي ايشور نه [شڪتي ۽

Δ ايشور اهو آهي نه سالڪ درشن جي پنجن اڌاء جي سوئر ۱۰ ۽ ۱۱ ۾ انهيءَ ڳالهه جو ڪنڊن آهي نه ايشور ڇڳت جو آبادان ڪارڻ [علت مادي] آهي، پر انهن سوئر ۾ ايشور جي هستيءَ جو ڪنڊن نه آهي. ڇڳت اڳتي رشي ڏيانند سالڪ جي ساڳئي اسٽان جا ٻيا سوئر پيش ڪري لکيو آهي، سو مشور وڏي ڳالهه کي ڪوڻ واسطي ڏنل آهي.

• سالڪ درشن ۾ پيش شيد ايشور ۽ ڇڳت جو ارتاٺ ڏيکاريندو آهي. ڇڳت پيش ۾ موجود آهي ۽ ايشور سنسار ۾ پر ايشور ڪارڻ آهي، انهيءَ ڪري ٻنهي کي پيش ڪري سڏي سگهجي ٿو.

۱ سنگاپتي - ٻن شين جو ٺهيل آهي، هڪ 'سنگ' ٻيو 'آپتي'. آپتي لفظ جو مطلب دوش، ٿيڻ يا گهٽتائي آهي. سنگاپتي اهو دوش آهي، جو سنگ جي ڪري پيدا ٿئي. سنگ شيد جو ارتاٺ هن پسنگ جي ٿيڻ سلسل ۾ ڏنل آهي. سنگ اها شيع آهي، جنهنجو سڀاءُ آهي ملڻ جو يا گڏجي ٺهڻ جو. ڇڳت اڳتي، واپس وڃڻ جي گڏجي ڪري ڇڳت جا ٻن ٻن پڌارت ٺهندا آهن. [رشي ڏيانند]. هي ٽيئي سوئر سالڪ درشن جي ۵ اڌاء مان انهيءَ لاءِ ڏنا آهن، جو مٿي ڏنل واديءَ وارا سوئر به ساڳئي اڌاء جا آهن. پر اهي ٻه مان آهن ۽ رشيءَ وارا اڳيان. پرين جو ارتاٺ ائين جي آڌار تي ٺهڻ گهرجي. هنن ٽن سوئر مان پهرين [۸] ۾ چيل آهي نه ڇڳت ڏهن هيءَ ڇڳت ايشور مان پهل هجي نه ڇڳت ايشور اڪرس نه رهي. ٻن ٻن روپن ڌارڻ ڪري منجهس انيڪ وڪار پيدا ٿين. ٻئي [۹] ۾ ڏيکاريل آهي نه ڇڳت ڏهن هيءَ مادي وسڻو پڳران مان بڻيون هجن، نه انهن ۾ به پڳران ڄاڻاڻ جوئي ۽ شڪتي هجي، پر ٽئين نه آهي. ٽئين [۱۵] سوئر ۾ ڏيکاريل آهي، نه شرطيءَ ايشور ۾ ڇڳت جو آبادان ڪارڻ [علت مادي] پر ڏان لا پر ڪريءَ کي مڃڻ ٿا.

نوٽ:- پر ڏان شيد جو ساڳيو ارتاٺ آهي، ڇڳت و پر ڪريءَ جو. اهو سوکشم جنهن مان مشور و سنسار ٺهي ٿو آهي.

چوئيءَ [وارو آهي، تن سنسار ۾ به پورڻا شڪتيءَ ۽ چوئيءَ جو مطلب ڏسڻ ۾ اچي، جو
ڪونهي. ٽيهنڪري پرميشور جڳت جو آبادان ڪارڻ نه آهي، بلڪ نيت ڪارڻ آهي،
[سانڪه ۵-۹] چو نه اڀرندو به پرڏان کي ٿي جڳت جو آبادان ڪارڻ ڪري مڃڻ ٿا.
[سانڪه ۵-۱۵]

अजामेकां लोहितशुक्लकृष्णा बह्वीः प्रजाः सृजमानां स्वरूपाः ॥ इवेता० अ० ४ मं ५ ॥

هي شويتا شويتو اڀرندو جو وڃڻ آهي. جا جنم رھت ستر، رڃو ۽ نمر ڪڻ روپ
پر ڪر ٿي آهي، سا پڻ پڇو روپ بدلائي پڻ پڻ پڇو روپ ٿي پوندي آهي. ارڻات پر ڪر ٿي
پريڻامي [بدلجڻ واري] هڻڻ ڪري اوسانتر [جدا جدا حالتن ۽ شڪلن واري] ٿي
پوندي آهي، ۽ پڻ اڀريڻامي [اڻ بدلجندڙ] هڻڻ ڪري بدلجي ٿي روپ ۾ ڪڏهن
به ٿيو اچي. سدائين ڪوئست [هڪ جهڙو] ۽ نروڪار [ٿيو ٿارڻ ۽ گهٽائڻ کان پري]
رهندو آهي، ٽيهنڪري جو منشي ڪل آچار نه کي ناستڪ ٿو ڪوئي، سو چاڻو نه هو
پاڻ ايشور کان انڪاري آهي ۽ نه ڪل آچار نه.

درشن شاسترو ايشور:- اهڙي پر ڪار ڌرم ۽ ڌرم واري [جي ورنس ڪرڻ]
ڪري ميماسا، ايشور [جي ورنس ڪرڻ] ڪري وئشمشڪ ”آلما“ شيد جي [ورنس ڪرڻ]
ڪري نياپ به ايشور کان انڪاري نه آهن، بلڪ جو چاڻي چاڻي ايشور آهي ۽
”अति सर्वत्र व्याप्तोतीत्यात्मा“ جو سرو ٿو واپڪ، سرو ٿو آدي ڌرم وارو ۽ سڀني ڇيرون جو
آلما آهي، تنهن کي ٿي ميماسا، وئشمشڪ ۽ نياپ، ايشور ڪري ٿا مڃڻ.

ايشور اوتار ٿيو وئي:- پوڻن: ايشور اوتار وٺندو آهي يا نه؟
آڌر:- نه. چو نه (۳۸/۲۳) ”अज एकपात“ [جنم کان رھت هڪ جهڙو]
(۵۰/۱۷) ”सर्वत्र व्याप्तोतीत्यात्मा“ [سرو واپڪ- پوڻ- تراڪار] اهي پڇو وڃن
آهن ۽ ائين اهڙن وڃڻ مان [سد آهي نه] پرميشور جنم ٿيو وئي.

[अ. ۴. ۱. ۱.] यदा यदा हि धर्मस्य ग्लानिर्भवति भारत । अभ्युत्थानमधर्मस्य तदात्मानं सृजाम्यहम् ॥ भ.गी.
پوڻن:- شري ڪرشن مهاراج چوڻ ٿا ته جڏهن جڏهن ڌرم جو لوپ ٿيندو آهي،
تڏهن تڏهن مان شر ٿارڻ ڪندو آهيان.

آڌر:- هيءَ ڳالھ ويد ورڻ هڻڻ ڪري پڙماڻڪ نه آهي. ائين ٿي سگهي ٿو ته جنم
نه شري ڪرشن ڌرماتما (هئا) ۽ ڌرم جي رکيا ڪرڻ جي لپي هڻن [تنهن ڪري جي
ائين چيائون] ته مان جڳهه ۾ جنم وٺي سرستن جي رکيا ۽ دشتن جو ناس ڪرڻ ٿو، ته ان
۾ ڪو دوش نه آهي، چو نه:- परोपकाराय सतां विभूतयः جو نه:-
جو ٿن، من ۽ ڌن ٿيندو آهي. پر انڪري ڪو هو ايشور ٿيو ٿي سگهي.

پوڻن:- جيڪڏهن ائين آهي ته سنسار ۾ ماڻهو ايشور جا ۲۴ اوتار چوڻا مڃڻ؟
آڌر:- ويدن جو ارڻ نه چاڻڻ ڪري. سمورڊائي لوڪن [من ماني مت هلائيندڙن]
جي پڙلائي ڪري يا اڻڙهيل هڻڻ سببان [ماڻهو] پڙم چار ۾ ڦاسي اهڙيون اهڙيون
اڀرماڻڪ [بنا ٿاڻي واريون] ڳالهيون ٿي ڪندا ۽ مڃندا آهن.

پوشن ۾ جيڪڏهن ايشور اوتار نه وٺي، ته ڪنس ۽ راوڻ آدي دشمن جو ناس ڪن
ٿي سگهي ٿو.

آخر - اول ته جو چمندو آهي، سو اوس مردو آهي. جو ايشور اوتار اڻساعت شرار
ڌار ڌار ڪرڻ بنا جڳت جي اڻپتي، اسٽي ۽ پرله ڪندو آهي، تنهنجي اڳيان ڪنس
۽ راوڻ آدي هڪڙي ڪٽي جي سمان به نه آهن، هو سرويلاڪ هٿ ڪري ڪنس ۽
راوڻ آدي جي شرارن ۾ به پريورڻ [مڪمل ريت موجود] آهي. جنهن مهل چاهي، تنهن
مهل مرم چيدن [ٺاڙڪ عضون کي ڪاٽي] ڪري ناس ڪري سگهي ٿو. يا، اهڙي انست ڪڍ
ڪرم ۽ سپاء واري پرمالما کي، هڪڙي لڄ جهڙي مارڻ لاءِ جنم وٺڻ ۽ مرڻ وارو چونڊڻ کي
مورڪا کان سواءِ ٻي ڪهڙي وشيش آيا [وڌيڪ پست] ملي سگهندي ۽ جيڪڏهن ڪوئي
چوي ته پڳت جن جي آڌار ڪرڻ لاءِ جنم وٺندو آهي، تڏهن به سچ نه آهي. ڇو ته جي پڳت
جن ايشور جي آيا انڪول هلندا آهن، تن جي آڌار ڪرڻ جي سامڻي [اڻپتي] ايشور ۾
[پوري پوري] آهي. ڇا ايشور جي پريوري، سورج، چنڊ، ماڻا آدي جڳت جي بظايف، ڌارڻا
۽ پرله ڪرڻ روپي ڪمن کان ڪنس آدي جو مارڻ ۽ گورڻن آدي پهاڙن جو ڪٽڻ، وڌيڪ
وڏا ڪم آهن؟ جهڪو هن سرشتي ۾ پرميشور جي ڪمن جو ويچار ڪندو ته "न भूते न भविष्यति"
[ان کي پتو پوندو ته] ايشور جي مٿ ۾ نه ڪوئي آهي ۽ نه ٿيندو. دليل سان به ايشور جو جنم
سڌ ٿئي ٿو، مثلاً جيڪڏهن ڪو انست آڪاش لاءِ چوي ته ڪرپ ۾ سماجي ويو يا مٿ ۾
ماڻي ويو، ته ائين چوڻ نه ڪڏهن به سچ ٿي نٿو سگهي، ڇو ته آڪاش انست ۽ سڀ ۾ ويلاڪ
آهي. جهڙي ريت آڪاش نه ٻاهر ٿو اچي ۽ نه اندر ٿو وڃي، تهڙي ريت پرميشور به انست
۽ سرويلاڪ هٿ ڪري، سندس اچڻ وڃڻ ڪڏهن به سڌ ٿي نٿو سگهي. [ڪنهن جو] وڃڻ
يا اچڻ اٿي ٿي سگهندو آهي، جتي [پاڙاڳ] نه هجي. ڇا، پرميشور ڪرپ ۾ [اچي ٿي]
ويلاڪ نه هو، جو ڪنن اچي ويو؟ [ڇا، هو] ٻاهر نه هو ۽ اندران نڪتو؟ ايشور لاءِ اهڙي
ڳالهه چوڻ ۽ چوڻ وڌيڪ ٻاهرين لکڻ بنا ٻيو ڪنهن جو ڪم ڪونهي. تنهن ڪري ايشور جو
وڃڻ اچڻ، جنم، مرڻ آدي ڪڏهن به سڌ ٿي نٿا سگهن.

عمسي آدي اوتار - انهي ڪري عمسي آدي به ايشور جا اوتار نه آهن، انهن سمجهي
چڱا گهرجي، ڇو ته راجا [موه]، دويش، [وٺڻ]، بک، پياس، ٻڙ، شوڪ، دک، سک،
جنم، مرڻ آدي ڪن رڪڻ ڪري هو ماڻهو هئا.

ايشور اوتار ڪميا ڪونه ڪندو

پوشن - ايشور تنهنجن پڳتن جا پاپ ڪميا [معاف] ڪندو آهي يا نه؟
آخر - نه. ڇو ته جيڪڏهن هو پاپ ڪميا ڪري ته سندس نيا ناس ٿي وڃي ۽ سڀ منهن
مها پائي ٿي پون، ڇاڪاڻ جو ڪميا جي ڳالهه ٻڌندي هينڪي پاپ ڪرڻ ۾ نريعتا [بي حرفي]
۽ انسا ملي ويندو. جيئن ڪو راجا ڏوهارين جا اوتار ڪميا ڪري ته ماڻهن جو من وڌي وڃي
۽ ٻيا به وڏا پاپ ڪرڻ لڳن. ڇو ته [انهن سمجهندا] ته راجا اوتار ڪميا ڪري ڇڏيندو، جڏهن

انهن کي اهڙو پروسو ٿي ويندو ته اسان هڪ آدي جوڙي راجا کان پنهنجا اڀراڌ ڪميا ڪرائي ڇڏينداسين ۽ جي اڀراڌ [گناهه] ٿي ڪن، سي به اڀراڌ کان نه ڏکي پاپ ڪرڻ به لڳي ويندا. تنهنڪري سڀني ڪرم جو ٺيڪ ٺيڪ ڦل ڏيڻ ئي ايشور جو ڪم آهي ۽ نه ڪميا ڪرڻ.

جيئرو سوڻنتر آهي يا ڀرڻنتر

ڀرڻن - جيئرو سوڻنتر [خود مختيار] آهي يا ڀرڻنتر (ڀراڌين)؟

اڏر - پنهنجن ڪرڻه ڪرم [فرض پوري ڪرڻ] به سوڻنتر ۽ ايشور جي وٽس [سزا ۽ جزا جي پاڻ] به ڀرڻنتر آهي. *स्वतन्त्रः कर्ता* هي ڀاڻييم وياڪرڻ * جو سوڻر آهي، جو سوڻنتر ارڻات سوڻن آهي، سو ئي ڪرڻا آهي.

سوڻنتر ڇا ڪي چئجي - ڀرڻن - سوڻنتر ڇا ڪي چوندا آهن؟

اڏر - [اٽڪي] جنهنجي آڏين شرير، ڀراڻ، اندريون، انهن ڪرڻ آدي هجن. جيڪڏهن [جيئرو آليا سوڻنتر] نه هجي ها، ته جهڪر هنڪي ڪڏهن به پاپ پڇ جو ڦل نه ملي ها. جنهن لوڪر، مالڪ ۽ سڏنا، سڏنا پتي يا فوجي آفيسر جي آڳاٽا اڏرا چوڻ سان پڌر انيڪ ماڻهن کي ماري به اڀراڌي ٿي ٿين، تن جيڪڏهن ايشور جي ڀرڻن ۽ سندس هڪ هڪ هٿ ڪري ڪم سڏ ٿين، ته جهڪر يا پاپ پڇ جو ڦل نه لڳي، انهي ڦل جو پوکيندڙ وري ڀرڻن ڪندڙ ڀرميشور (ڀاڻ ٿي) ٿئي، لڙڪ، سرڪ، ارڻات دڳ سک جي ڀراڻي به ڀرميشور کي ئي ٿئي، ارڻات جنهن ڪنهن ماڻهوءَ ڪنهن وڻيش هٿيار سان ڪنهن کي ماري ڇڏيو ته اهو مارڻ وارو ئي پڪڙيو ويندو آهي ۽ اهو ئي سزا پائيندو آهي ۽ نه هٿيار. تن ئي ڀراڌين جو پاپ ۽ پڇ جو پاڻي ئي ٿئي سگهي. تنهنڪري پنهنجي طاقت آهر ڪرم ڪرڻ به جيئرو سوڻنتر آهي، ڀرڻن ڪڏهن هو پاپ ڪري چڪندو آهي، تڏهن ايشور جي وٽس ڀراڌين ئي پاپ جو ڦل پوکيندو آهي. اهڙيءَ طرح ڪرم ڪرڻ به جيئرو سوڻنتر ۽ پاپ جي دڳ روپ ڦل پوکڻ به ڀرڻنتر آهي.

ڀرڻن - جيڪڏهن ڀرميشور جو ڪي نه بڻائي ها ۽ شڪتي نه ڏني ها ته جيئرو ڪجهه به نه ڪري سگهي ها. تنهنڪري ڀرميشور جي چوڻ ئي ئي جيئرو ڪرم ڪري ٿو. اڏر - جيئرو انهن ڪڏهن به نه ٿيو آهي، انادي آهي. ايشور ۽ جهڪر جو اڀاڌان ڪارڻ [ڀرڪڙي يا مادو] انادي آهن. جيئرو جو شرير ٿي اندرين جا ڪولڪ [ڳوٺاريون يا ڳجهيون ڄاڻون] ڀرميشور جون بڻايل آهن، پر اهي سڀ جيئرو جي آڏين آهن. جو من ڪرم ۽ وڃن سان پاپ پڇ ڪندو آهي، سو ئي پوکيندو آهي، ۽ نه ايشور. جنهن ڪنهن ڪارگر ٻيڙ مان لوهه ڪڍيو. اهو لوهه ڪنهن واپاريءَ ورتو. انهيءَ دڪان تان لوهار وٺي اچي ٿلوار بڻائي. تنهن کان ڪنهن ساهيءَ ٿلوار ورتي. پوءِ انهيءَ سان ڪنهن کي ماري وڌائين. هاڻي هتي جيئن لوهه انهن ڪرڻ واري کي، لوهه ڳنهن واري کي، ٿلوار بڻائڻ واري ۽ ٿلوار کي پڪڙي راجا

* هي وياڪرڻ ڀاڻييم مٿي جو رڇيل ۽ ترڪت شاستر ۽ ٻئي سنسڪرت پاشا سڪڻ

۽ ٻورا ٻورا سڙا آهن.

ڏند ٿڌو ٿئي ۽ پر جنهن ٿڌار سان ماريو، سو ئي سزا ٿو پائي. ساڳيءَ ريت شرير آدي جي ايتيءَ ڪرڻ وارو پرمشور هنجي ڪرمن جو پوکڻ وارو ٿئي، بلڪ جهو کي ئي پوکڻ وارو ٿيندو آهي ۽ جيڪڏهن پرمشور ڪرم ڪرڻا هجي ها ته ڪوئي جهو پاپ نه ڪري ها ڇو ته پرمشور پوئر ۽ ڌرمالها هئڻ ڪري ڪنهن به جهو کي پاپ ڪرڻ لاءِ چوري نٿو. تنهن ڪري جهڙيءَ ريت جهو پنهنجي ڪم ڪرڻ ۾ سولٽر آهي، ٿڌن ئي پرمشور نه پنهنجن ڪرمن ڪرڻ ۾ سولٽر آهي.

جهو ۽ ايشور ۾ پيد

پوشن - جهو ۽ ايشور جو سروپ، ڪٿا، ڪرم ۽ سڀاءُ ڪهڙو آهي؟
 اُڌر - بچي ڇهتن سروپ [ڪيان وارا] آهن. سڀاءُ ٻنهي جو پوئر اباڻشي، ڌرم وارو آدي آهي، پر پرمشور جا [ڪم] سرشتيءَ جي ايتيءَ، ايتيءَ [قائم] پر ليه، سڀني کي نيم ۾ رکڻ، جهون کي پاپن پڄن جو ڦل ڏيڻ آدي ڌرم ڪم آهن ۽ جهو جا [ڪم] ستنن الهن ڪرڻ، ٽن کي پالڻ شلپ وديا [ڪاريگري يا هنر جا ڪم] آدي ڇڻا ارا ڪرم آهن.

ايشور ۽ جهو جا ڳڻ - ايشور جا ٽي هلندڙ ڪيان، آند، ائب بل آدي ڳڻ آهن ۽ جهو جا:-

इच्छाद्वेषप्रयत्नसुखदुःखज्ञानान्यात्मनो लिङ्गमिति ॥ न्याय सू० १ आ० १ सू० १० ॥

प्राणाधाननिमेषोन्मेषमनोगतीन्द्रियान्तरविकाराः सुखदुःखेच्छाद्वेषौ प्रयत्नश्चात्मनो लिङ्गानि ॥

वैशेष सू० १ آ० ३ ॥ सू० ४ ॥

ار ٿاڻ (اڇا) پدارتن جي پراپتيءَ جي ايلاشا [خواهش]، (دویش) دڪ آديءَ سان اڇا، [۽ گهرڻ] ۽ وار، (پوئين) پرشارت بل، (سک) آند، (دڪ) ورلاپ يا اپر ستناءُ (ڪيان) روپڪ يا سڃاڻڻ، اهي [ڪٿا] هڪ جهڙا [نياپ ۽ وئشمشڪ ٻنهي انوسار آهن] پرونشمشڪ ۾ [هونمان ڪٿا وڌيڪ ڏيکاريل آهن]:- (پراڻ) پراڻ کي باهران اندر نيت، (اپان) پراڻ واپس ڪي باهر ڪڍڻ، (نيمش) اکيون پوئڻ، (انميش) اکيون پٽڻ، (من) نشچو، سورت ۽ اهڪار ڪرڻ، (گتي) هلاڻ، (اندر) سڀني اندرين کي هلاڻ، (انترڪار) ٻين ٻين ٻارڪارن جي [اندرين ڦيرڦار] بڪ، اڄ هرڪ شوڪ آدي وارو ٿڌ، اهي جهو آتما جا ڳڻ پرمالها کان نيارا آهن. انهن سان ئي آتما جي سڃاڻپ ڪجي، ڇو ته هو استول ناهي. جهستائين آتما ڏهر ۾ هوندو آهي ۽ تستانين اهي ڳڻ پڌرا ٿيندا رهندا آهن ۽ جڏهن شرير ڇڏي هليو ويندو آهي، تڏهن اهي ڳڻ شرير ۾ نه رهندا آهن ۽ جنهن [پدارت] جي هجڻ سان جي [ڪٿا] رهن ۽ نه هجڻ سان نه رهن، سي ڳڻ ايتيءَ [پدارت] جا هوندا آهن. جڏهن ڏيئي ۽ سورج آديءَ جي نه هئڻ ڪري پرڪاش آديءَ جو نه هئڻ ۽ هئڻ ڪري هئڻ آهي. ٿڌيءَ ريت جهو ۽ پرمالها جو وڪيان ڳڻ دوارا ٿيندو آهي.

پرمشور ترڪال درشي آهي يا نه؟ - پوشن - پرمشور ترڪال درشي (ٽنهي وقتن

جو ڏسندڙ) آهي، تنهنڪري مستقبل يا آئينده جون ڳالهيون ڄاڻندو آهي. هو جهڙو ۽ نشور [جيو لاءِ] ڪندو، جيو تهڙو ۽ ٺي ڪرم ڪندو ۽ تنهن ڪري جيو سولنتر ٺاهي ۽ جيو کي ايشور ڏند به ڏيئي نٿو سگهي ۽ ڇو نه جهڙو ۽ ايشور پنهنجي گيان سان نشور ڪيو آهي. تهڙو ٺي ڪرم جيو ڪندو. اٺور - ايشور کي ترڪال درشي ڇوڙ مورڪن جو ڪم آهي، ڇو نه جيڪي هو ۽ هيٺر نه آهي، سو پوت ڪال [ماضيءَ گذريل وقت] ۽ جيڪي نه آهي پر ٿيندو، سو پوشيه [مستقبل يا ايندڙ] ڇڏيو آهي. ڇا ڪو اهڙو گيان آهي جو ايشور کي اڳي هو ۽ هيٺر ڪونهي، اٺو اڳي نه هو ۽ هيٺر آهي ۽ تنهنڪري پرميشور جو گيان سدا اڪ رس [هڪ جهڙو] اڪندت [بنا ناهي جي] ورتان رهندو آهي. پوت ۽ پوشيه ڇهون لاءِ آهن. ها ڇهون جي ڪرم جي ڀيٽ ۾ [يا سڀين ۾] ايشور ۾ ترڪال گيان آهي ۽ پر پنهنجي ويچار کان ناهي. ڇهين سولنتر [آزاديءَ] سان جيو ڪم ڪري ٿو، ٿين ٺي سروگيتا سان ايشور ڄاڻي ٿو، ۽ ڇهين ايشور ڄاڻي ٿو، ٿين جيو ڪري ٿو، ارٿات پوت [ماضي] پوشيه [مستقبل] ۽ ورتان [حال] جي گيان ۽ ٺي ڏيڻ ۾ ايشور سولنتر ۽ جيو ٿورو ڪجهه ورتان جي گيان ۽ ڪرم ڪرڻ ۾ سولنتر آهي. ايشور جو انادي گيان هٿ ڪري جهڙو ڪرم [فعل] جو گيان آهي، تهڙو ٺي ڏند ڏيڻ جو به گيان انادي آهي. ٻئي گيان هن جا ست آهن. ڇا ڪڏهن ڪرم جو سچو ۽ ڏند ڏيڻ جو مڃا ٿي سگهندو آهي؟ تنهنڪري هن ۾ ڪوئي دوش نٿو اچي.

جيو ايڪ ديشي آهي - روشن - جيو شرار ۾ ٻين [ٻين آلمانن کان الڳ] ويڙ [آڪاش جيان ساريءَ ديه ۾ واپاڪ] آهي يا پري ڇن * [نهر ايل حد وارو]؟ اٺور - پري ڇن. جيڪڏهن ويو هجي ها ته ڄاڳرت [ڄاڳ] سون [اذوري ٿيند]، سڀئي [گهاٽي ٿيند]، مڙ، ڄمڻ، سنجوڻ، ويوڻ، وڃڻ، اڇڻ ڪڏهن نه ٿي سگهي ها. تنهنڪري جيو جو سروپ الڳ [ٿوريءَ ڄاڻ وارو، الڳ [ٿيندڙو] ارٿات سوکيو آهي. ۽ پرميشور اتي سوکيو کان به تمام سوکيو، انت، سروکيو [ڄاڻي ڄاڻهار] ۽ سرواپاڪ سروپ آهي. تنهن ڪري جيو ۽ پرميشور واپاڪ [ڇهن ۾ ڪا وستو سمائل هجي] ۽ واپاڪ [جيڪو ٻيءَ وستو ۾ سمائل هجي] وارو سڀندو آهي.

* هت سوامي جن ٺي شيد ڪم ۾ آندا آهن. پهرين آهي ٻن، جنهنجو ارٿ آهي ٻن کان الڳ. انهيءَ مان هڪ ارٿ هيءُ آهي ته آتما پرماتما کان ٻن آهي. ٻه ۽ جيو هڪ وستو ڪن آهن. ٻيو ارٿ اٿس ته هر هڪ جيو آتما الڳ الڳ آهي. ويو جو ارٿ آهي هر هنڌ واپاڪ. اهڙا به فلاسفر آهن، جيڪي هر هڪ آتما کي الڳ الڳ ٻسي به هر هڪ کي ويو ڪري سمجهندا آهن. ويو جو هڪ ٻيو به ارٿ آهي، ارٿات شرار جي اندر واپاڪ. سوامي جن جو رايو آهي ته هر هڪ جيو آتما الڳ الڳ آهي ۽ اها آتما نڪي سرواپاڪ آهي ۽ نڪي ساري شرار ۾ ٺي آڪاش جيان واپاڪ آهي. پر آتما ايڪ ديشي آهي - اهو ارٿ مڃي ڏنل ارٿ مان ايڪ ٽڪ ڏسڻ ۾ ٿو اچي، جو ڄاڳرت، سون ۽ سڀئي ۽ آتما جا جدا جدا اسٽان مڃيل آهن.

پوشن - جنهن جاء پر هڪڙي وستو هوندي آهي، تنهن جاء پر ٻي وستو نه رهي سگهندي آهي، تنهنڪري چيو ۽ ايشور جو سنجوڳ [هڪڙي جي ڀرسان رهڻ جو] سنهند ٿي سگهندو آهي ۽ نه واپس واپڪ.

اٿر - اهر نير ساڳي آڪار وارن [هڪ جهڙي شڪل ۽ ڊگھائيءَ وڪرائيءَ وارن] پدارتن ۾ لڳي سگهندو آهي. جتن لوه استول آهي ۽ باه سوکير آهي، تنهنڪري لوه ۾ بجلي ۽ باه واپڪ ٿي پئي هڪ ئي اسٽان [جاء] ۾ رهندا آهن. ٿڙيءَ ريت چيو پرميشور کان استول ۽ پرميشور چيو کان سوکير هٿ ڪري پرميشور واپڪ ۽ چيو واپس آهي. جيئن هي واپس واپڪ سنهند چيو ۽ ايشور جو آهي. ٿڻ سيرو [پوڄا جي پرک ڪرو] سيروڪ [پوڄا ڪرڻ وارو شش]، آڌار [-هارو]، آڌو، [سهارو وٺڻ وارو]، سوامي پريه [مالڪ، نوڪر] راجا، پرجا، ۽ ٻيا پتر آدي به سنهند آهن.

ويدانت جا مهاواڪيم - روشن - ڇڪڙهن [چيو ۽ ايشور] الڳ الڳ آهن نه प्रज्ञानं ब्रह्म

• هن واکيه بابت سوامي جن ڪجهه ڪونه لکيو آهي. انجو اُڪري ارت رشيءَ جي سڌائن جي ٻاڪل ورڌ ڪونهي ۽ نڪي ڪر ويدانتين جي خاص پشٽي ڪندڙ آهي، پر نرين ويدانتي انهيءَ جو ارت ڪندا آهن نه ڪيان پرهم آهي يا ڪيان وارو پرهم آهي. ساڳيو ارت سڪمنيءَ جي هيٺين شيد مان به نڪري ٿو ”نالڪ پرهم ڪيائي آپ پرميشور.“ - سوامي جن پنهنجي ڪرشن ۾ هن ڳالھ جو تمام چڱيءَ طرح دليلن سان ڏنل ڪيو آهي. چيو ڪنهن نه اوستا ۾ پرهم نٿو ٿئي. چيو ٿوريءَ ڄاڻ وارو آهي. ستن، نائن ۽ ڪي قدر اٺين سمناس ۾ وشيءَ انهيءَ وشه بابت زبردست دليل ڏنا آهن. هڪ ٻئي ڪرنت ۾ هڪ ودوان پنڊت ويدانتين جو ڪنڊن ڪندي لکيو آهي، هي چيو! ترڪان چيو وڌيڪ ڪيان اوچي ڪيان ارو پرهم آهي، سوئي آيا-نا جي لائق آهي. هيءَ وچن آيا-نا بابت آهي، پر نه آيا-نا کانسواءِ ڪيان جي پراڻي به ڪان آهي.

انجو هڪ ٻيو ارت به ساڳئي پنڊت ڏنو آهي. ارڻات اهو وچن پرهم جو ليڪش ٿو ڪري ارڻات ٻڌائي ٿو نه ايشور پورو ڪيائي آهي. جو سروڪم آهي، سوئي پرهم آهي ۽ نه جو ڪيائي ٿئي، - و پرهم.

ٽيون ويچار هن پنڊت ڏنو آهي سو هيءَ آهي نه هيءَ وچن سڌائن جو نه آهي پر پرويڪش جو آهي، اهڙيءَ ريت شاسترن ۾ پرويڪش جا وچن ايندا آهن.

جي انهنڪي سڌانت ڪري مڃجي ته پرده لاسڪن جون ڳالهيون به سچيون سمجهڻ ڪن. ساڳئي پنڊت هڪ ٻئي سماڌان ڏانهن به اشارو ڪيو آهي. جي اهر هڪ آساهه اٿن ڪرڻ يا ڌيان ڇڪائڻ جو رواجي واکيه آهي. جئن ڪنهنڪي چئجي ته ٽون راجا آهين، ٽون افلاطون آهين، ٽون ئي ايشور آهين. انهنجو ارت آهي ته ٽون راجا جيان شاهوڪار يا پٺوان آهين، ٽون افلاطون جيان ٺهڻ آهين، ٽون ايشور جيان شڪتيءَ جو ڏئي آهين. ان مان اٿن سمجهڻ ته چيو پورو پرهم بطبي ٻوندو آهي، غلط ٿيندو.

۱. [برهم وڌي ڪيان وارو آهي] [अहं ब्रह्मास्मि] ۲. [مان برهم آهيان] [तत्त्वमसि] ۳. [سو تون آهيان]
 ۴. [هيءُ آتما برهم آهي] [ويدن جي هنن مهاواڪين جو ارت ڇا آهي؟]
 اُتر - اهي ويدن جا واکيه ٿي نه آهن، مگر برهمڻ ڪرنت جا وچن آهن ۽ انهنجو نالو
 مهاواڪيه ڪئي به ست شاسترون ۾ لکيل ڪونهي.

ٻڌي واکيه جو ارت - (अहम्) مان (ब्रह्म) ارتات: ब्रह्मस्थ: [برهم ۾ اسٽر قائم (अस्मि)
 آهيان. هتي * ارس پرس لاڳاپو آهي، چئن 'मन्त्राः क्रोशन्ति' ل "پهو" پڪاري ٿو. پهرو
 ڇڙ آهي. هن ۾ پڪارڻ جي سامرت ناهي. ٽيهنڪري هنجو ارت ڪرڻ گهرجي ته پهي ٿي
 ويٺل ماڻهو ٿا پڪارين. ساڳيءَ ريت هت به سمجهجي. [پهي ڇڙيءَ ريت "منڇ" شيد مان
 منڇ ٿي ويٺل جو ارت وڃي - ٿڙيءَ ريت "برهم" شيد مان "برهم ۾ ساهل جهڙو"، [اهڙو
 ارت ڪرڻ گهرجي. [جي ڪوشڪا ڪري ته برهم ۾ نه سڀ پدارت اسٽر آهن. پوءِ [هرو ڀرو]
 جهڙو ڪي "برهم ۾ قائم" چوڻ ۾ ڪهڙي وشيشتا [خصوصيت] آهي؟ انجو اثر هيءُ آهي ته
 سڀ پدارت برهم ۾ اسٽر نه آهن ليڪن جهڙو ٿل - ذرم [ساڳين کڻن وارو] ۽ نڪتست
 [ولجھو ويٺل] جهڙو آهي، ٿڙو ٻيو ڪونهي. جهڙو ڪي ٿي برهم ڪيان ٿيندو آهي؟ [جهڙو ٿي]
 مڪتيءَ ۾ برهم جي ساڪيات سنهنڌ ۾ رهندو آهي. ٽيهنڪري جهڙو جو برهم سان ٿاڻست
 [ارس پرس] ۽ ڪڏ رهن وارو لاڳاپو آهي. ارتات جهڙو برهم سان سهڪاري [ڪڏ ڪم ڪندڙ]
 آهي. الهيءَ ڪري جهڙو ۽ برهم هڪ نه آهن. چئن ڪو ڪونهي چوي ته آءُ ۽ هو هڪ
 آهيون، ساڳيءَ ريت جو جهڙو سماڌيءَ ۾ پرمشور جي پريم سان ٻڌجي مڪن ٿيندو، سو چڻي
 سگهندو ته مان ۽ برهم هڪ ارتات وروڌ رهن [همخيل] ۽ هڪ جاءِ ۾ ويٺل [هم نشين]
 آهيون. جو جهڙو پرمشور جي کڻ، ڪرم سپاءِ اُترسار پنهنجا کڻ، ڪرم ۽ سپاءِ ٻڌائيندو، سو

• سنسڪرت شيد آهي ٿاڻست اهاڏي ارتات اها اهاڏي جنهن ۾ استان استان واري
 جي بدران ڪم اچي. الهيءَ کي پارسيءَ ۾ مجاز مرسل يا استعاره ظرف و مظهر ڪري
 ڪوٺيندا آهن. جاءِ جو نالو جاءِ ۾ رهڻ واري بدران ڪم ايندو آهي. چئن وائيت هال
 (White Hall) شيد انگريزي ٻوليءَ ۾ سيڪريٽريٽ آف اسٽيس جي بدران ۽ گرون
 (Throne نشن) بادشاه لاءِ ڪم ايندو آهي. اميرڪا ۾ شيد وائيت هائوس (White House)
 پريزڊنٽ جي بدران ۽ "وال سٽريٽ" مٿا سٽا جي ڪم ڪندڙن ماڻهن لاءِ ڪم ۾ آڻيندا آهن.
 ل باغ يا ٻنيءَ ۾ ٺهيل اها اوچي جاءِ جنهن تي چڙهي باغائي يا ڪڙمي چهارهڪلندا
 آهن، سنڌيءَ ۾ اُن کي "پهو" چئبو آهي. هنديءَ ۾ اُن کي "مجان" چئبو آهي. مڃان
 وڻ وغيره ٿي ٺاهيل اُنهن چوٽرن کي ڪوٺيو آهي، جنهن تي چڙهي شينهن يا چڻي جو
 شڪار ڪبو آهي.

\$ هيءُ شيد اڄ ٽئين سمالس ۾ ڪم آندل آهي.

£ سنسڪرت شيد "نٽ سهجرت" آهي. سهجرت معنيٰ ڪڏ هلڻ.

□ سنسڪرت شيد "ايڪ اوڪاش" آهي.

ٺي ٿل ڏرم ڪري برهم سان ايڪتا ڇڻي سگهندو.
 ٽئين واڪ جو ارٿ - پوڻن - ٻلا هن جو ارٿ ڇا ڪندو؟ (تت) اهو [ارٿ
 برهم] (نوم) (تت) نون [ارٿ ڇڏو] (اسي) (آهن) هي ڇڏو! (تت) نون (تت) اهو
 برهم (اسي) آهن.

اٽو - توهان ٿل شيد جو ڪهڙو ارٿ ٿا ڪڍو؟ [پوڻن] برهم؟ [ٻلا] برهم پڌ جي
 انورٽي ڪٿان آندو؟ ارٿ ڇڏو ڪم ڪهڙي شيد جي معنيٰ اوهن برهم ٿا ڪريو؟
 ڪن ٿا چيو ته ”ٿل-اهو“ برهم جي معنيٰ ٿو ٿيڪاري؟ [ڇا] هن واڪ منجهان؟
 ڪو نه ڪو ٿو ٿيڪاري! پڙهو ها [نه اوهان کي ڇا هجي ها] نه اتي برهم شيد لکيل ٿي
 ڪونهي! [پوءِ ڇڪر] اهڙو ڪو نه ٿا ٻاهر ڪڍو. ڏسو ڇا ڏوڪه ايندو پر ههڙو پات آهي:-
 सदेव सोम्येदमग्र आसीदेकमेवाद्वितीयं (छांदोग्य०)

ان ۾ برهم شيد آهي ٿي ڪونه!
 پوڻن - ٿل هن توهان ٿل (تت) شيد جو ڪهڙو ارٿ ٿا ڪريو؟
 اٽو -

स य एषोणिमी तदात्म्यमिदं सत् तत्सत्यं स आत्मा तत्त्वमसि इवेतकेतो इति ॥
 ارٿ - اهو پرماتما ڇاڻ جو آهي، جو ائين سو ڪم هن ساري ڇڪت ۽ ڇو جو آتما
 آهي، اهو ئي ست سروب ۽ پنهنجو آتما پاڻ ئي آهي. هي شوبه ڪهڙو پرماتما!
 [ڇا ڏوڪه ايندو پر پاڪ 6 ڪنڊ 8 متر 6 کان 7].

तदात्मकस्तदन्यामी त्वमसि ॥

تون انهيءَ پرماتما انتراميءَ سان مليل آهين. اهو ئي ارٿ ايندو جي اورڌ [انڪرل]
 آهي. ڇو ته

य आत्मनि तिष्ठन्नात्मनोन्तरोयमात्मा न वेद यस्यात्मा शरीरम् आत्मानोन्तरोयमयति स त आत्मान्तर्याम्यमृतः ॥

هي پرماتما ڪو ڇو وڃن آهي. مڙشي يا ڪم ۽ ڪم پنهنجيءَ استريءَ مڙهيءَ کي ڇو
 ٿا نه ڇو پرماتما ارٿ ڇڏو ۽ [سخت] [وڻل يا موجود] ۽ ڇو آتما کان پن [جدا] آهي،
 جنهن کي آتما ٿي ڇو ڇاڻي نه اهو پرماتما. ون ۾ واپس آهي، جنهن پرماتما جو ڇو
 آتما شرير آهي ارٿ ڇڏو ڇو شرير ۾ ڇو رهندو آهي، ٿل ئي ڇو پرماتما واپس آهي.

* هن انڪر ۾ اسان کي شيد پنهنجا وڏا آهن جي دستور موجب [ ] ۾ پيل آهن.
 هندي ليکڪ کي ڇڳيءَ طرح وڃاري پڙهو نه پيو پوندو ته رشيءَ جو ٿاڻو ڇو آهي.
 ستيارف پرکاش جي انگريزي ترجمان ڊاڪٽر چرنيم پارد واري ان انڪر کي پنهنجي
 طرفان سوالن جو اڻ ڀر ڀريو آهي. گجراتيءَ واري هڪ هنڌ ”جي هٿن ڇڏو نه“ ۽ ٻئي هنڌ
 ”پر ٿيڪي“ آهي اڪر پنهنجي طرفان گڏيا آهن. ان مان سڌ آهي ته وشه کي ڪو ٿاڻو
 پنهنجي طرفان ڪجهه نه ڪجهه وڌاءُ ڪرڻ جي گهرج هر ڪنهن کي پوندي رهي آهي.

[جو پرماتما] جيو آتما کان الڳ رهي، جيو جي پاپ پجن جو ساڳي ٿي، تن جا ڦل جيون کي ڏئي ٿي، نيم ۾ رکي ٿو، اهو ئي اوناڻي سروب ٿيندو ۽ اُنترامي آتما آهي، ارڻات ٿو منجه واپس آهي. هي مٿسڻي! ٽيهڪي ٿون ڄاڻ. ڇا اهڙن آتامن ي وغيره وڃن جو اوت ڪري ڀيٽ ڪري سگهندو؟

چوٿين واڪ جو اوت (अयमात्मब्रह्म) ارڻات سماڙي دشا ۾ سوکي ڪي پرمشور پريڪش [ساڳيت] ٿيندو آهي، نه هو چوندو آهي نه هي جو مون ۾ واپس آهي، سو ئي برهم هرهند سمايل آهي. ٽيهڪري جي اڇڪله جا ويدانتي جيو برهم جي اڪتا جو پرچار ڪندا آهن، سي ويدانت شاستر کي ٿڌا ڄاڻن. پوڻن -

अनेन आत्मना जीवेनानुप्रविश्य नामरूपे व्याकरवाणि ॥ छां० प्र० ६ ख० ३ मं० २ ॥
तत्सृष्ट्वा तदेवानुप्राविशत् ॥ तैत्ति० ब्रा० अ० ६ ॥

ارٽ - پرمشور چوي ٿو ته مان ڇڪٽ ۽ شرير کي رڇي، ڇڪٽ ۾ واپس ۽ جيو روپ ٿي، شرير ۾ گهڙي نانءُ ۽ روپ جي واپس ڪرمان ٿو. [چاندوڪم پراڻڪ ۶ ڪنڊ ۳ منتر ۲] [ان مان سڏ ٿيو ته] پرمشور هن ڇڪٽ ۽ شرير کي بڻائي ٽيهن ۾ پنهجو پاڻ ٿي داخل ٿيو! ٽيتر ۾ اُپسند برهمانندولي (واڪ ۶) [اهڙين شرين جو اهو اوت ڪيئن ڪري سگهندو؟]
اُتو - جي اوهان پد پدارت [لفظ ۽ لفظ جي معنيٰ] ۽ واڪه ارٽ [جماد جي معنيٰ] ليڪ ڄاڻو ها ته اهڙو اوت اوت ڪڏهن نه ڪريو ها. اتي سمجهڻ گهرجي ته ”پرويش“ [پريون دخل] ۽ اهو ”انوپرويش“ [پريون دخل] آهي. پرمشور [جيو ۾ ۽ واپس هئڻ سببان] شرير ۾ گهڙي ويل جيون سان گڏ پوءِ گهڙي ويل جي روپ ۾ ويد دوارا سڀني نالن، روپن وغيره جي وڌا کي پرڪهت ڪري رهيو آهي. ڇڪٽ شريرن ۾ جيو کي پرويش ڪرائي، پاڻ جيو جي اندر انوپرويش [پوءِ گهڙي ويل] ٿي رهيو آهي. جي اوهان ”اتو“ شيد جو اوت [”پوءِ“] ڄاڻو ها ته اهڙو اوت اوت ڪڏهن نه ڪريو ها.
نوين ويدانت جو ڪنڊن - پوڻن -

“सोऽयं देवदत्तो य उष्णकाले काश्यां दृष्टः स इदानीं प्रावृत्समये मथुरायां दृश्यते”

ارڻات جيڪو ديدوت مان اونھاري ۾ ڪاشي ۾ ڏٺو هو، تنهن کي برسات جي مند ۾ مٿرا ۾ ڏسان ٿو. اتي ڪاشي دهر [۽] گرميءَ جي ڪال [اونھاري] کي ڇڏي وڃو شرير کي ٿي ڏيان ۾ رکڻ سان ديدوت کي سڃاڻي سگهيو. ساڳيءَ ريت هن ”پاڻ ٿياڻ لڪشطا“ موجب، ايشور جي پريڪش [اڻ ڏني] ديش، ڪال، مالا ۽ پاڙي ڇڏي، جي وڳو جيتن ۾ ڏيان ڪيو ته هڪ ئي وستو برهم ٻنهي ۾ ڏسڻ ۾ ايندي. هن ”پاڻ ٿياڻ لڪشطا“ ارڻات کي [ڪڻ] ڏيان ۾ رکڻ ۽ کي ڏيان ۾ نه آڻڻ ڪرڻ. [جي نيم انوسار] سرويڪيتا آدي ڏيکارڻ وارا [ڪڻ] ايشور جا، ۽ اليڪيتا آدي ڏيکارڻ وارا [ڪڻ] جيو جا ڇڏي، جي وڳو جيتن ڄاڻائيندڙ اوت کي ڏيان ۾ رکڻ نه ادوئيت [جيو ۽ برهم جي اڪتا جو

سڌانت سڌ ٿيندو. ان لاءِ اوهين ڇا ٿا چئو؟
 اٿو:- پهرئين [ٻڌائو ته توهان ڇيو ۽ ايشور کي نتيجي [سڌا قائم] ٿا مڃو يا ائين
 [هڪڙيءَ حالت ۾ نه رهندڙ]؟

پوشن :- [ڪندڙ]:- ائين بهي [ايشور ۽ ڇيو کي] اهاڙيءَ مان ائين ٿيل ۽ ڪلهي
 [برقي] هٿ ڪري ائين ٿا ڇوڻ.

اٿو:- [ڏيندڙ]:- اوهين اهاڙيءَ کي نتيجي ٿا مڃو يا ائين؟

پوشن :- [ڪندڙ]:- اسان جي مٿ ۾.

जीवेशौ च विशुद्धाचिद्विभेदस्तु तयोर्द्वयोः । अविद्या तच्चित्तोयोगः षडस्कमानादयः ॥ १ ॥

कार्योपविरयं जीवः कारणोपाधिरीश्वरः कार्यकारणतां हित्वा पूर्णबोधोऽवशिष्यते ॥ २ ॥

ارٿ - هي ”سڪشيپ شارپرڪ“ ۽ ”شرپرڪ پاشم“ جون ڪارڪائون آهن. اسان
 ويدائين ڇهن پدارتن ارٿات هڪڙو ڇيو، ٻيو ايشور ٽيون برهم، چوٿون ڇيو ۽ ايشور ڇو
 وشيش ٻيو، پنجون اوديا ۽ اڳيان ۽ ڇهون اوديا ۽ ڇهين جو برگ، ائين کي اناڊي مڃيندا
 آهيون، پر رڳو برهم اناڊي ۽ انت [بي حد] ۽ ٻيا پنج اناڊي سانب [محدود] آهن،
 ڇهن ”پراگ ڀاءُ“ [اڳ ڏاه] ٿيندو آهي. جيئين اڳيان رهندو، تيئين اهي پنج رهندا.
 ائين پنجني جي آڌ ڏسڻ ۾ ٿئي اچي، تنهن ڪري اناڊي آهن، پر ڪيان ٿيڻ کان پوءِ
 نشت ٿي ٿا وڃن، ان ڪري ئي سانب [انت وارا] ارٿات ناشوان سڏبا آهن.

اٿو:- [ڏيندڙ]:- اوهان جا اهي ٻئي شلوڪ آشد آهن، ڇو ته اوديا جي ميل کانسواءِ
 ڇيو، ۽ مايا جي ميل بنا ايشور اوهان جي مٿ [اعتقاد] انوسار سڌ نٿا ٿي سگهن. تنهن
 ڪري: تच्चित्तوयोगا: [اوديا ۽ ڇهين جي ميل روپي] ڇهون پدارت جيڪو اوهان ڳڻيو آهي

۽ نون ويدائين جو ويچار آهي ته ٽي وستوهڪ برهم آهي. انهيءَ کي مايا روپي
 اهاڙي لڳي ٿي ته پوءِ سنسار ٺهي ٿو. ان ڏنل اسٿان، ان ڏنل سموسرو ڪيتا ارٿات سمورو
 ڄاڻ ۽ اهاڙيءَ وارو برهم ايشور آهي ۽ ڏنل اسٿان ۽ ڏنل سمو، اوديا، الهڪينا ارٿات
 ٿوري ڄاڻ ۽ اهاڙي وارو برهم ڇيو آهي. اهاڙي شيد منڊيءَ ۾ گهڙو ڪم ايندو آهي.
 سواميءَ جي شلوڪن ۾ گهڙو ڪم ۾ آيل آهي. اهاڙي اها مايا آهي ڇا ته پدارت کي ڏسڻ
 ٿئي ٿئي. اهاڙي هڪ ڀيرو آهي، جو سچ کي ڏيکي ٿو ڇڏي. نون ويدائين انوسار سچي
 ٻچي هستي آهي هڪ برهم. انهيءَ ۾ جڏهن سرو ڪيتا آڏيءَ جو ڀرندو اچي ٿو، تڏهن برهم
 کي ايشور بڻائي ٿو ۽ الهڪينا آڏيءَ جو ڀرندو کيس ڇيو بڻائي ٿو. نون ويدائين برهم شيد ۽
 ايشور شيد ساڳئي ازل ۾ ٺاڪم آئين. سندن ويچار ۾ اهي شيد هڪڙيءَ وستوه جا نالا
 ڪيئن. ايشور کي اهاڙيءَ وارو برهم ڪري ٿا ڇوڻ. هيءَ وشم اڳتي وڌاڪ ڪندي.
 اڳ ڏاه. نه شيد هن بستڪ جي ۳ سملاس ۾ ڪم آندل آهي، اتي انهيءَ جو وزن ۾
 ڪيل آهي.

ستو نه رهيو، چاڪاڻ نه اهو \$ اوديا، مالا، جيو ۽ ايشور ۾ [پنهجي مدعا پوري ڪري]
سمائجي ويو. وري برهم مالا ۽ اوديا جي ميل کان سواءِ ايشور نه نٿو بڻجي! ان اوستا ۾
ايشور کي اوديا ۽ برهم کان الڳ ڳڻڻ اجازت ڇڏيو. تنهن ڪري اوهان جي مت ائوسار نه
رڳا به ڀدارت ارڻات برهم ۽ اوديا [انادي] سڏ ٿي سگهن ٿا ۽ نه ڇهه!
ٿا پهرين نه توهان جو Δ ڪار نه آهاڙيءَ مان جيو جو ۽ ڪارڻ آهاڙيءَ مان ايشور جو
[بڻجڻ] سڏ ٿڏهن ٿي سگهندو، جڏهن توهان ائنت نٿي، شڏ، ٻڏ، مڪت سپاءَ ۽ سروو پايڪ
برهم ۾ اڳيان [جو هڻڻ] سڏ ڪريو.

جي برهم جي ڪنهن هڪ ڀاڱي ۾ سو آشره ۽ سووشڪ ⑤ [پنهجي آڌار ۽ پنهنجي
سپنڊرڪٽ واري] اڳيان [جو هڻڻ] انادي ۽ سروٽر ارڻات سموري اسٽان ۾ مڃيندا، نه سڄو برهم
ڪڏهن به شڏ نه رهي سگهندو، ۽ سندس هڪ ڀاڱي ۾ اڳيان جو هڻڻ مڃيندا نه اهو ٻوڏڻ
[حد وارو] هڻڻ ڪري سڀڪنهن پائي اچي وڃي سگهندو. جتي جتي ويندو، اُتان اُتان
جو برهم اڳيان ۽ جنهن جنهن اسٽان کي ڇڏيندو ويندو، اُتان اُتان جو برهم گهائي بڻندو رهندو.
اهڙيءَ اوستا ۾ ڪٿي به برهم کي انادي شڏ اڳيان وارو نه ڇڏي سگهندا. وري جو برهم اڳيان
جي حد اندر آهي، سو اڳيان کي ئي نه ڇڏيندو، اهڙيءَ ريت حد اندر ۽ [حد کان] ٻاهر
وارو برهم نڪرڻ ۾ وراهجي ويندو. اوهين چوندا ته نڪرڻ ٿيڻ ڪري برهم ۾ ڪهڙي

\$ ويدانتهن جو متو آهي ته برهم ۾ مالا جي آهاڙي ايندي آهي ته ايشور بطور آهي ۽
ايشور ۾ اوديا ٻرويش ڪندي آهي ته جيو بطور آهي.

Δ آهاڙيءَ جو ارت آهي مالا يا ٻڌو. ڪارڻ اها وسڻو آهي جنهن مان ڪا به وسڻو
آپڻ ٿئي. ڪارڻ آهاڙي پهرين مالا آهي، ڇا جڏهن برهم کي وٺي ٿي، تڏهن ايشور ٿو
آپڻ ٿئي. ڪارڻ اها شيءِ آهي، ڇا ڪنهن ڪارڻ مان ٻڌجي يعني ٻڌل يا رڄل وسڻو.
ڪارڻ آهاڙي اهو ٻيو مالا جو ٻڌو آهي، جيڪو ايشور ئي پئي، ان کي جيو بڻائي ٿو.
هي ائين ويدانتهن جو متو آهي، سوامي جن انهيءَ جو ڪنڊن ڪيو آهي.

⑤ هن واکه جو ارت ڏاڍو ڏکيو ٿو لڳي: سوامي جن جا پنهنجا شبد هي آهن:-

जो उसके एक देश में स्वाश्रय और स्वविषयक अज्ञान अनादि सर्वत्र मानोगे, तो सब ब्रह्म शुद्ध नहीं हो सकता।

هاڻي هت اڪو ديش ۽ سروٽر، اهي به شبد هڪ ٻئي جي ورد ٿا ڏسجن. انسان اهو
سماڏان ڪيو آهي ته سروٽر ساري برهم سان نٿو لڳي، پر انهيءَ هڪ ڀاڱي جي سموري
اسٽان سان ٿو لڳي.

ڪجرائيءَ واري هڪ ٻئي نموني ارت ڪيو آهي. جي اوهان جيڪو برهم ۾ سندس
سڀاري ۽ سندس سروپ بابت اڳيان مڃو ٿا، سو هڪ ڀاڱي ۾ مڃو ٿا يا ساري برهم
۾؟ جي ساري برهم ۾ نه شڏ نٿو رهي سگهي. جيڪڏهن هڪ ڀاڱي ۾ نه اهو ڀاڱو
گهمندو ڦرندو آهي. انگرڙيءَ واري سروٽر شبد کي ڇڏي ڏنو آهي.

گهٽتائي ايندي؟ [ٿي انجو اُتر آهي ٿي اهڙيءَ اوستا ۾] پرهم اڪند [اڪر س سروي واپاڪ]
 نه رهندو. اڪند پرهم ئي اڪيائي ٿئي ٿي سگهي. ٽنهن کانسواءِ ڪيان جو اڀاو [اڪيان] يا اُتو
 ڪيان به ڪٺ هئڻ ڪري جنهن دروه [پدارت] سان ٽنهن [هميشه هلندڙ] سنبند رکندو.
 جيڪڏهن ائين آهي ته سمرانه سنبند [ضروري] نه ٿئي ڇهڙو لاڳاپو [هئڻ ڪري] اهو
 سنبند [انهن] ٿوري سمي تائين هلندڙ [ڪڏهن نه ٿي سگهندو. جنهن شرار جي هڪڙي
 حصي ۾ ڦرڙيءَ ڪرڻ ڪري ساري شرار ۾ ڊڪ پڪڙجي ٿو وڃي، ٽن ئي هڪ هنڌ
 اڪيان، سڪ، ڊڪ ۽ ڪايش هئڻ ڪري سڄو پرهم ڊڪ آديءَ جو انڀو ڪندو.

جي ڪارنه اهاڙي ارڻات انهن ڪرڻ جي اهاڙيءَ جي مهل ڪري پرهم کي ڇيو مڃيندو
 ته اسان پڇون ته پرهم واپاڪ آهي يا پرچن [هڪ ديشي]؟ جيڪڏهن چئو ته پرهم
 واپاڪ آهي ۽ اهاڙيون پرچن ارڻات هڪ ديشي ۽ الڳ الڳ آهن ته [ٻڌايو نه] انهن ڪرڻ
 هلندو چلندو آهي يا نه؟

اُتر:- هلندو چلندو آهي.

پوڇڻ:- انهن ڪرڻ سان پرهم به هلندو چلندو آهي يا ايترو [هڪ جاءِ تي] رهندو آهي؟

اُتر:- ايترو رهندو آهي؟

پوڇڻ:- [ان ڪري] انهن ڪرڻ جنهن جنهن هنڌ کي ڇڏيندو، تنهن هنڌ جو

پرهم اڪيان رهت ۽ جنهن جنهن هنڌ کي پراپت ٿيندو، تنهن تنهن اسٽان جو شد پرهم
 اڪيائي ٿي پوندو. اهڙيءَ ريت [هڪ] ڪٺ ۾ پرهم ڪيائي ۽ [ٻيءَ] ڪٺ ۾ اڪيائي ٿيندو
 رهندو. ان ڪري موڪش ۽ بند به ڪن پنگر [ٿوري دير هلندڙ] ٿي پوندو! وري جهڙيءَ
 ريت هڪ جي ڏنل [ڳالهه] کي ٻيو سمرڻ ٿئي ٿو ڪري سگهي، ٿيڙيءَ ريت ڪالهه جي ڏنل
 ٻڌل وستوه يا ڳالهه جو ڪيان به نه رهي سگهندو. ڇو ته جنهن جنهن سمي ڏاڍو ٻڌو ويو هو، سو
 ٻيو اسٽان ۽ ٻيو سمر هو ۽ جنهن مهل سمرڻ ڪندو، سو ٻيو اسٽان ۽ سمر ٿيندو. جي چئو ته پرهم
 [نه هر هنڌ ساڳيو ئي] هڪ آهي ته [ٻڌايو نه هو] سڙو ڪم ڇو ڪم آهي؟ جي چئو ته [ماڻهن
 جا] انهن ڪرڻ ۾ ٻن آهن، تنهنڪري [سندن ڪيان] به ٻن ٻن ٿي ويندو [ٿي انجو اُتر
 آهي نه] انهن ڪرڻ ڇڙ آهي، ان ۾ ڪيان رهي ٿئي سگهي. جيڪڏهن چئو ته اڪيائي پرهم
 ۽ اڪيائي انهن ڪرڻ کي ڪيان ٿئي ٿئي، انهن ڪرڻ ۾ ويٺل ۽ جدا پاس [چيئن جي
 پاڇي] کي ڪيان ٿيندو آهي، [نه ان جو اُتر آهي] ته جيڪڏهن انهن ڪرڻ دواڙا چيئن کي
 ئي ڪيان ٿيو ته وري هو ايترو [اڪين] دواڙا الڳ [ٻڌايو] الڳ. [ٿوريءَ ڄاڻ وارو]
 ڇو آهي؟

• جدا پاس = چمت + آياس = چيئن + پاڇو. ويدانتهن جو ويچار آهي ته چيئن رڳو هڪ
 پرهم آهي. سندس پاڇو انهن ڪرڻ ۾ پوڙ ڪري ڇيو ٿيندو آهي. پرهم جو انهن ڪرڻ ۾
 ائين پاڇو پوندو آهي، جنهن سورج جو پاڻيءَ ۾ آڻي آڻي ٿو لکي ته جدا پاس اهو ڇيو
 آهي، جنهن اڃا پاڻ ۽ اڪيان جو ٽپاڳ نه ڪيو آهي.

پوشن - جي اوهانجي ڳالهه معون نه پوءِ [چاندوڪم] آهيند ۾ جو لکيل آهي ته:-

[اوت - هي پيارا ! آدم هڪ ئي ست (پرماتما) هو ۽ نه ٻيو ڪجهه] [اهو ورن ليل]
 ادوئيٽ ڪيئن سڏيندو . اسانجي مت انوسار نه [هڪ] پرهم [جي هستيءَ] کانسواءِ نڪي
 ڪا سڃاڻپ [پرهم جهڙي يا هم جنس] نڪي ڪا وچاڻپ [پرهم کان الڳ يا غير جنس] ۽
 نڪي سندس [پرهم جي] ڀاڱن جي هستي آهي . انڪري هڪڙو پرهم ئي سڏيو وڃي ٿو .
 جي جهڙو پرهم آهي نه ادوئيٽ ڪيئن سڏيندو ؟

آڙ - انهيءَ ٿورم ۾ پئجي جو ٿاڊ چو؟ وشيشه [موصوف = گئي] ۽ وشيش [صفت = گئي]
جي [سپنڊ جو] کيان پراپت ڪريو؟ نه پوءِ پتو پوندو؟ نه سندس فن [نتيجو] ڇا آهي؟ جي
چيو ته بھارت ۾ وياوتڪن جي تصنيف به ڪارڪ [فرق پيدا ڪندڙ ٿيندو آهي،
نه وڌيڪ ايترو مڃو ته بھارت ۾ بھارت جي تصنيف [صفت] [اسم جو] ۽
پرورلڪ [کولي ورلڊ ڪندڙ] ۽ پرڪاشڪ [ظاهر ڪندڙ] به ٿيندو آهي. [ان موجب مٿي
ذيل ڄاڻوڪي ايندڙ جي وچ ۾ آل شيد] ”ادوليم“ [پير ڪجهه نه] وشيش آهي برهم
جو. ان [شيد ۾] ولاورلڪ [فرق پيدا ڪندڙ] ٿورم اهو آهي ته هيءُ ادوليم وستن
[لاڏائي شين] ارتقا انڪ جيون ۽ [پر ڪرنيءَ جي] نئن کان برهم کي الڳ ٿو ڪري.
[ان صفت جو] پرڪاشڪ ٿورم اهو آهي ته برهم جي هڪ هجڻ کي ٻڌرو ٿو ڪري.

جنهن ڪر ڪنهن کي چوي ته:-

“अस्मिन्नगरेऽद्वितीयो घनास्थो देवदत्तः । अस्यां सेनायामद्वितीयः शूरवीरो विक्रमसिंहः ।

• صفت پنهنجي اسم جي معنيٰ کي کوليندو آهي، ارڻاٿ سندس ڪيس ۽ ٻين اسمن کان الڳ ڪري ڏيکاريندو آهي. جتن ڪو چوي ته برهم ادوليف آهي. انجي معنيٰ ٿي ته برهم لائاني آهي. ارڻاٿ سندس مت ٻيو ڪونهي. (جڏهن سندس مت = برابر ڪندڙ ڪونهي ته ان کان ڪو بهتر ٿيڻ نه ناممڪن ٿي آهي.) ائين چوڻ ڪري ڪو ٻين انادي پڌارڻن جي! نيستي ثابت ڪانه ٿي سگهي، جتن نوان ويدانتي سمجهندا آهن. انمان رڳو ايترو سڌ ٿو ٿئي ته ٻيا انادي پڌارڻ (جهڙو پر ڪرڻي) برهم کان گهٽ درجي وارا آهن. انهيءَ معنيٰ ۾ برهم برابر ادوليف آهي.

هن نگر ۾ ادولٽ [لاڻائي] شاهوڪار دٻوڊت آهي. هن سينا ۾ امت شور ۾ وڪرم سنگهه آهي. انهن [شيدن] مان سڌايترو ٿي ٿيو ته هن نگر ۾ دٻوڊت جهڙو ۽ ٻيو شاهوڪار ڪونهي ۽ هن سينا ۾ وڏو وڪرم سنگهه جهڙو ۽ ٻيو شور وڏو ڪونهي. [انهن کان] گهٽ نه [گهٽيئي منس] آهن. [نه رڳا منس پر] پڙڻوي آدي جڙ پدارت، پشو آدي پراڻي ۽ وڏو آدي به [ان نگر ۾] آهن. انهن جو نشيد [نيسي ثابت] ٿئي ڪري سگهجي. ساڳيءَ ريت [جيتوڻيڪ] جهو ۽ پر ڪري برهم جي پراڻي ٿي ڪن، ته به اُنکان گهٽ [درجي وارا اوس] آهن. انهن مان هيءَ سڌ ٿيو ته برهم نه سڌا هڪ ئي آهي، پر جهو ۽ پر ڪريءَ جا ٿيو انيڪ آهن. انهن کان ڌار ڪري برهم جي ايڪتا [وحدانيت] سڌ ڪرڻ وارو وشمسٽ [چاندوگيه اپنشد جي مڃين منتر ۾] ”ادولٽ يا ادولٽيه“ آهي، انهيءَ مان جهو ۽ پر ڪريءَ جو ۽ ڪاره روپ [الپن ليل] جڳت جو اڀاءُ ۽ نشيد [سڌ ڪڏهن به] نه ٿي سگهندو، هي سڀ [موجود] آهن. رڳو برهم جي ٿل نه آهن. ان [ارڻ] مان نه ادولٽ سڌيءَ کي [ڏک ٿو لڳي] ۽ نه دولٽ سڌيءَ. ڪي هاڃي ٿي رسي. گهرايو نه! سوچو ۽ سمجهو!!

برهم ۽ جهو ۽ پر ڪريءَ پڻ آهن. پڙڻ [جهڙيءَ ريت] برهم سڀ، ڇت ۽ آند سڙوڻ آهي، [ساڳيءَ ريت جهو به آستي] [هستي] [ياڻي] [سمجهه = ڪيان] پر نه روپ [سڳو جو پاسيندڙ] هڪ ڪري برهم جهڙو ٿي آهي. پوءِ [پلا ادولٽ واد جو] ڪئن ڪنڊن ڪندڙ؟ اُتر - ٿورڙي هڪجهڙائي هڪ ڪري [برهم ۽ جهو جي] ايڪتا [سڌ] نه ٿي سگهندي. جئن پڙڻي جڙ [ايجان] ۽ درشه [اکن سان ڏسڻ ۾ اچڻ جهڙي] آهي، ٿن ٿي اکي ۽ جل آدي به جڙ ۽ درشه [پدارت] آهن. رڳو ايترن [ڪئن جي] هڪجهڙائيءَ ڪري [ڪو پڙڻي اکي ۽ جل] - اهو هڪ پدارت بطبي سگهندا؟ انهن [پدارتن ۾ ڪيترائي] وئڌرمه [وروڌي ڪرڻ] ۽ پيد ڪارڪ ڌرم ارڻات [هڪ ٻئي کان] آهڙ ڌرم [آهن]. جهڙيءَ ريت پڙڻيءَ ۾ ڪنڊ [پوءِ]، ۵ رڪشا [رڳو پٽو = خشڪي] ڪاليم [ڪنور ٿا] آدي ڪرڻ آهن، جل ۾ رس [سواد] پڙڻائي ۽ ڪولمنا [نرمائي] آدي ڌرم ۽ اکي ۾ روپ ۽ داهڪتا [پسم ڪرڻ] آدي ڪرڻ آهن. [پوءِ پلا انهن ۾] ايڪتا يا هڪجهڙائي ڪئن ٿي سگهندي؟ [جيتوڻيڪ] منشمه ۽ ماکوڙا [پٽي] اکن سان ڏسڻ، وات سان کائڻ ۽ پهرڻ سان هلڻ ٿا، ان هوندي به منشمه پڻ پهرڻ وارو ۽ ماکوڙي جو انيڪ پهرڻ آديءَ وارو پڻ آڌار هڪ ڪري اٿئي ۾ هڪجهڙائي ڪئن ٿي سگهندي؟

ساڳي نموني پرمشور جا [ڪرڻ] انيس ڪيان، آند، پل، ڪرلا، نر پراڻي، واپڪتا، جهو کان [پڻ هڪ ڪري]، جهو جا ٿوري چاڙ، ٿورو پل، ننڍو سڙوڻ، سڌا پراڻي [شڪ سندنه] ۽ پرچنتا [انف وارو هڪ ڪرڻ] آدي ڪرڻ برهم کان پڻ هڪ ڪري، جهو ۽ برهم هڪجهڙا ڪيئن، انهن جو نه سڙوڻ به (پرمشور اتي سرڪيم ۽ جهو کائس ڪجهه استول هڪ ڪري) پڻ آهي. پوڻ -

• سڌ ارڻات ائمن ارڻ ڪرڻ ڪري دولٽ واد ۽ ادولٽ واد پٽي ٿا سڌ ٿين.

هي پرهدار ٿيڪ جو وڃن آهي. (ارت) جو برهم ۽ جيو ۾ ٿورو نه پيد ڪندو [سمجهندو]، سو ڊڄڻ لڳندو، ڇاڪاڻ ته ڀڙ [سدا] ٻئي کان ئي ٿيندو آهي.

اُتر- [ان جو] اهو ارت آهيئي ڪونه. [ان جو سچو ارت هيءُ آهي] نه جو منجهه پر مشور ڪي نه مڃيندو آهي، اٿرا کيس ڪنهن هڪ ديش يا ڪال ۾ پرڀڄڻ [محدود] ۽ ٿيل مڃيندو، يا [ٻاڙ] سندس آڳاٽا ۽ گڻ ڪرم سپاءَ جي ورت [هلت] ڪندو، يا ڪنهن ٻئي منجهه سان وٺي رکندو، تنهن کي ڀڙ پراپت ٿيندو. ڇو؟ ڇاڪاڻ ته دولهه ٻڌي ڪري [ٻائيءَ جي گيان ڪري] ارتاٿ [اٿن سمجهڻ ڪري] نه ايشور سان منهنجو ڪو سمنبد ڪونهي، يا ڪنهن ماڻهوءَ کي چوڻ ڪري آءُ ٽوڪي ڪن جهڙو ٿر سمجهان ۽ ٽون مون کي ڪجهه نه ڪري سگهندن يا ڪنهن ماڻهوءَ کي هاڃي پهچائڻ يا دڪ ڏيڻ ڪري ئي انهن کان ڀڙ ٿيندو آهي [نه مٿان آهي نه مون کان وٺي وٺن-] پر جتي هر پر ڪار جو اوروڻ [همڃاڻي] آهي، اتي [ٻائيءَ هوندي نه] ايڪتا آهي. جيئن ڪري چٽجي نه ٿو دوت، بگهه دت ۽ وشو متر [ٿيئي] هڪ آهن. ان جو اڀيرون نه آهي اوروڻ [هڪ ٻئي جي برخلاف نه = هم ڃاڻاڻ] آهن. وروڻ نه رهڻ ڪري سڪ ۽ وروڻ هٽڻ ڪري دڪ پراپت ٿو ٿئي.

برهم ۽ جيو انادي ڀن آهن- پرشن- ڇا برهم ۽ جيو سدا هڪ ٻئي کان الڳ رهندا آهن يا ڪڏهن ٻئي گڏجي هڪ ٿي پوندا آهن؟

اُتر- هنجو اتر ڪجهه اڳي نه ڏٺو ويو آهي. پر سادرمه [هڪجهڙو ڳڻڻ] ۽ اٿره پاو [اٿوت لاڳاپي] ڪري [جيو ۽ برهم] هڪ نه آهن. ساڳيءَ ريت مورت ڌروڻ [شڪل وارا پدارت] جڙ هوندي نه آڪاش کان ڪڏهن نه الڳ نه رهڻ واري [سادرمه گڻ اٿوسار] آڪاش سان ايڪتا ۾ آهن. [۽ ان جي اُپڙ] آڪاش جي ويو [وٺاڻڪ] سرڪهر، اروب [ڏسڻ ۾ نه اچڻ جهڙي] اٿت آدي ڳڻڻ ڪري ۽ شڪل وارن شين جي پرڇڻا [حد واري]، درشتو [ڏسڻ ۾ اچڻ جهڙي]، آدي وٺندرمه [وروڻي ڳڻڻ] ڪري [آڪاش ۽ شڪل وارن شين ۾] پيد پڻ آهي. جيئن پر ٿوري آدي پدارت آڪاش کان ڪڏهن نه جدا ٿي رهڻ، ڇو ته اٿوت لاڳاپو اٿن، ارتاٿ اوڪاش [جاء] کان شڪل وارو پدارت ڪڏهن به الڳ رهي نه ٿو سگهي ۽ سوروپ جي سڀيان کانئس جدا هٽڻ سڀيان منجهس پُر ٿيڪا [جدائي] نه آهي. ساڳيءَ ريت برهم جي وٺاڻڪ هٽڻ ڪري جيو ۽ پر ٿوري آدي پدارت ان کان الڳ ڪينهن ۽ نڪي وري سوروپ ڪري هڪ ٿي آهن. جيئن گهر بڻائڻ کان اڳي جدا جدا هئڻ ۾ مٽي، ڪاٺيون ۽ لوهه آدي پدارت آڪاش ۾ ئي رهندا آهن، ۽ گهر بڻجڻ کان پوءِ به آڪاش ۾ ئي رهن، ۽ ناس ٿيڻ کان پوءِ ارتاٿ جڏهن انهيءَ گهر جا سڀ پر ماڻو جدا جدا هئڻ ۾ هاجا ويا، تڏهن به آڪاش ۾ ئي رهن. ارتاٿ ٽنهي ڪالن ۾ آڪاش کان الڳ ٿي نٿا سگهن، وري سوروپ جي جدا جدا هٽڻ ڪري [آڪاش سان] نه ڪڏهن هڪ هئا، نه آهن ۽ نه ٿيندا. اهڙيءَ ريت جيو ۽ ٻيا سڀ سنسار جا پدارت پرميشور ۾ وٺاڻي [سمائل] هٽڻ ڪري پرميشور کان ٽنهي

۽ ڏسو سادرمه ۽ وٺندرمه شيد، جي هن بستڪ جي ٽنهن سملاس ۾ ڪم آندل آهن.

ڪان ۾ نه الڳ ٿا ٿي سگهن ۽ سرورپ الڳ هئڻ ڪري ڪڏهن به هڪ ٿا ٿي سگهن. اڄ ڪالھ جي ويدانتن جي درشتي ڪاٿي ماڻهوءَ سان ائوٽ لاڳاپي ڏانهن جهڪي ۽ الڳ ڪندڙ ڪنن کان پري ٿيڻ ڪري ايتڙ ٿي پيئي آهي. ڪو به اهڙو پڌارت ڪونهي، جنهن ۾ سگهڻا [ڪن ڪنن جو هئڻ]، نرڪهڻا [ڪن ڪنن جو نه هئڻ]، انڙه [ائوٽ لاڳاپو]، ويڪتي رٿڪ [الڳ ڪندڙ] ڪن، ساڌرميه [هڪجهڙائي] ۽ وئڌرميه [وروڌي ڪن] ۽ وشيش پاء [خاص پنهنجي خاصيت] نه هجي.

پروشن - پرميشور سگهڻ آهي يا نرڪهڻ؟

پروشن - ٻيلا ڪڏهن هڪ ٻيلا ۾ به ٿارايون نه رهي سگهنديون آهن؟ ساڳئي پڌارت ۾ سگهڻا ۽ نرڪهڻا [ٻئي وروڌي ڪن] ڪئن رهي سگهندا؟

اٿر - جئن جڙ [پڌارت] جا روپ آدي ڪن آهن ۽ چيئن جا ڪيان آدي ڪن جڙ ۾ ڪيئن، تن چيئن ۾ اڃا آدي ڪن آهن ۽ روپ آدي جڙ جا ڪن نه آهن. ٽهندڪري:-

”यद्गुणैस्सह वर्तमानं तत्सगुणम्“ ”गुणभ्यो यन्निर्गतं पृथग्भूतं तन्निर्गुणम्“
[اڻاٽ] جو ڪن سهت آهي، ٽهنڪي ”سگهڻ“ ۽ چيئن ۾ ڪن ڪيئن ٽهن کي ”نرڪهڻ“ ڪوٺيو آهي. پنهنجن پنهنجن سڀاويڪ ڪنن سان گڏ هجڻ ڪري ۽ ٻين وروڌي ڪنن کان الڳ هئڻ ڪري هر ڪو پڌارت سگهڻ ۽ نرڪهڻ آهي. ڪو به اهڙو پڌارت ڪونهي، جنهن ۾ نرڪهڻا يا ڪيول سگهڻا هجي. ساڳئي پڌارت ۾ سڌا سگهڻا ۽ نرڪهڻا ٿي رهي. ساڳيءَ رٿڪ پرميشور پنهنجي اٽس ڪيان، ٻل وغيره ڪنن سهت هئڻ ڪري سگهڻ [ٿو سڏجي] ۽ روپ آدي جڙ جي ۽ دويش آدي جهڙو جي ڪنن کان رهت هئڻ ڪري نرڪهڻ ٿو سڏجي.

پروشن - سنسار ۾ تراڪار کي نرڪهڻ ۽ ساڌار کي ٿي سگهڻ ڪونهندا آهن. اڻاٽ جڏهن پرميشور جنم ٿو وٺي، تڏهن نرڪهڻ ۽ جڏهن اوتار وٺي ٿو، تڏهن سگهڻ سڏبو آهي. اٿر - اها ڪلهيا رڳو اڳيانين ۽ اودوانن جي آهي. جن کي وڌيا ڪانهي، سي پشن جيان ايترو سبتو ٻڪندا رهندا آهن. جئن سنڀاٽ [سرسار] جي ٽپ وارو ماڻهو ڪجهه جو ڪجهه ٻڪندو آهي، تن ئي اودوانن جي چوٽ يا ليڪ کي وٽس سمجهڻ ڪري.

پرميشور نه راڳي نه ڦيا؟

پروشن - پرميشور راڳي [مره وارو] آهي يا ورڪٽ [ٽياڻي]؟

اٿر - نه راڳي آهي نه ٽياڻي. راڳ [مره] پاڻ کان پاڻ اٽم پڌارتن لاءِ ٿيندو آهي. پر ڪو پڌارت پرميشور کان نڪي الڳ آهي ۽ نڪي اٽم. ٽهندڪري اُن ۾ راڳ جو هئڻ ئي ممڪن ڪونهي. ۽ ورڪٽ چئبو آهي اُن کي جو پرايٽ ٿيل پڌارت کي ڇڏي ڏئي. پر ايترو (مره) ويانڪ هئڻ ڪري ڪنهن به پڌارت کي ڇڏي نٿو سگهي، ٽهندڪري (پرميشور) ورڪٽ به ڪونهي.

ايشور ۾ اڃا ڪانهي - پروشن - ايترو ۾ اڃا آهي يا نه؟

اٿر - (جهڙي اڃا اوهين ٿا مڃو) جهڙي ڪانهي. ڇا ڪاڻ نه اڃا به اُپرايٽ اٽم، ۽ چيئن

جي ڀراپتيءَ مان وڌيڪ سڪ ملي، اهڙي [ڀدارت] جي ٿيندي آهي. ايشور ۾ اڃا ڏهن ٽي ٿي سگهندي، جڏهن ايشور وقت ڪو ڀدارت نه هجي يا کائڻس ڪا وسڻو اٿڻ هجي. پاڻ پورڻ سڪ وارو هٿ ڪري سڪ جي آڀلاشا پڻ ڪانهيس. ان ڪري ايشور ۾ اڃا چور هٿ نه اسمير آهي، هاڻ! ان ۾ انڪش آهي. [پرميشور ۾] سڀني ڀرڪارن جي وڌيا جو درشن [موجودگي] ۽ ساريءَ سرشتيءَ جي بڻاڻ [جي شڪيءَ] کي انڪش ٿو چڻجي. اهڙي ٿوري ورڻن منجهان به سڄا ماڻهو وسڻا پورو ڪ [تفصيلوار] سمجهي سگهندا. هيءُ ٿوري ۾ ايشور جو ورڻ پورو ڪري اڳتي ويد وڌي وڌي ٿا اڪون

यस्माद्वचो अपातक्षन् यजुर्वेदस्मादपाकषन् । सामानि यस्य लोमान्यथर्वाङ्मिरसो मुखम् ।

स्कम्भन्तं ब्रूहि कतमः स्वदेव सः ॥ अथर्व १० । २३/४ । २० ॥

ايشوري گمان ويدن - پرشن - جنهن پرماتما دوارا رک ويد، اڃروايد، سام ويد ۽ اٿرو ويد پراڪاش ٿيا آهن، سو ڪهڙو دوتو آهي؟
اٿر - جو سڀني کي اٿن ڪري ڌار ڪري رهيو آهي، سڀني پرماتما آهي [نهن چارڻي ويد پراڪاش ڪيا آهن] ڏسون.

स्वयम्भूर्याथातथतोऽर्थान् व्यदधानद्वाश्वतीभ्यः सामाभ्यः ॥ यजु० ४० । ८ ॥

[اڃروايد ۴۰-۸ ۾ آيا ڪيل آهي] جو سولم پڙ [پنهجو پاڻ اٿن ٿيل] سرووايڪ، شد سنائن، تراڪار پرميشور آهي، سو سنائن جهڙو روپ پرجا جي ڪلياڻ لاءِ ليڪ ليڪ نموني ويد دوارا سڀني وڌيائن جو اُپديش ڪندو آهي.

تراڪار پرماتما ويد اُپديش ڪهڻ ڪيو؟

پرشن - اوھين پرماتما تراڪار ٿا مڃو يا ساڪار [شڪل وارو]؟
اٿر - تراڪار ٿا مڃون.

پرشن - جي تراڪار آهي ته مک [واٽ] کانسواءِ ويد وڌيا جو اُپديش ۽ اڪرن جو اُچار ڪيئن ڪري سگهيو هوندو؟ ڇاڪاڻ ته اڪرن جي اُچار لاءِ ٿارون آڏي ۽ اسٿان ۽ ڇپ جو پريتن هٿ اڻس گهرجي.

اٿر - پرميشور سرو شڪتيمان ۽ سرووايڪ هٿ ڪري جيون کي پنهنجيءَ واپتيءَ [وايڪ هٿ] سان ئي ويد وڌيا جو اُپديش ڪري ٿو ڇڏي. کيس واٽ وغيره جي ڪا به گهرج ڪانهي. واٽ ۽ ڇپ سان اڪرن جو اُچار پاڻ کان پڻ [پراڻيءَ] کي سمجهائڻ لاءِ ڪيو آهي ۽ نه پاڻ لاءِ. ڇو ته واٽ ۽ ڇپ جي هلائڻ بڻائي من ۾ وهڻوارن جو وسڻو ۽ شيدن جو اُچار ٿيندو رهندو آهي. ڪن کي آڱرين سان پوئي ٻڌو ته واٽ، ڇپ، ٿارون وغيره اسٿانن [جي ڪم ۾ آڻڻ] کانسواءِ به ڪيئن نه شيد ٿي رهي رهيا آهن. انهيءَ ساڳئي نموني اُترياميءَ روپ سان [پرماتما] جيون کي [ويد] اُپديش ڪيو آهي. اُچار ڪرڻ جي گهرج نه

جدا جدا اکر واٽ جي پڻ پڻ هنڌن مان ٿا نڪرن. ک، ڄ، م، ڄ، ڙ، ڪ، ڪلي مان ٿا نڪرن.
ڇ، ڄ، ڙ، ڪ، ڪلي مان ٿا نڪرن. ڇ، ڄ، ڙ، ڪ، ڪلي مان ٿا نڪرن.

جا جدا جدا ديشن جا ماڻهو پڙهڻ ۽ پڙهائڻ ۾ هڪجهڙيءَ محنت سان سڀئي سگهن. ان ڪري ئي نه ايشور پڪڙائي سنڌ ٺهڻ لڳي! تنهن کان سواءِ [سنسڪرت پاشا] بهن سڀني پاشائن جو مول پڻ آهي.

ويد ايشوري گمان آهن

پوشن - ويد ايشور ڄاڻي بڻايل آهن ۽ نه ٻئي ڪنهن جا، انلاءِ ڪهڙو پرمات ٿا ڏيڻ؟
اڻ - ايشور پوتر، سڀني وديائن کي ڄاڻندڙ، شد گڻ ڪرم ۽ سپاءِ وارو، نياءِ ڪاري دٻالو آدي گڻن وارو آهي. سو جنهن پستڪ ۾ ايشور جي گڻ، ڪرم، سپاءِ جي اڪول ورڻ هجي، سو ئي ايشور جو بڻايل آهي ۽ نه ڪو ٻيو، [ارڻاڻ] جنهن [پستڪ] ۾ سرشتي ڪرم [قانون قدرت]، پرائيڪس آدي پرماتن، ست پرشن ۽ پوتر آتماڻن جي وهنوار جي ورڻ لکيل نه هجي، سو ئي پستڪ ايشور وڪٽ [ايشور جو چيل] آهي، ايشور جو گمان لڙي ۾ آهي، جنهن پستڪ ۾ پرائيڪس وڪٽ گمان بڻايل هجي، سو پستڪ آهي ايشور ڪرت. جهڙو پرميشور آهي ۽ جهڙو سندس سرشتي ڪرم رکيل آهي، ٺهڙو ئي ايشور، سرشتي ڪارنه، ڪا ۽ ٻيو جو ورڻ جنهن پستڪ ۾ هرلندو ۽ جو [پستڪ] پرائيڪس آدي پرماتن وڪٽن جي اڪول هجي ۽ شد آتما جي سپاو جي ورڻ نه هجي، سو ئي پرميشور جو چيل پستڪ [سنڌ] ٿيندو. انهن [سڀني] ڳالهين کي پورا ڪندڙ ويد [ئي] آهن ۽ نه ٻيا ڪرنت ٻائيبل، قرآن آدي! ڦيرهيون ۽ چون هيون سلاسل ۾، انجيل ۽ قرآن جي وڪٽ ۾ ان ڳالهه کي ڪري ورڻ ڪيو.

ويد سڀ وديا جو پڏاڏار - پرشن - ويد جي ايشور وڻان هڻڻ جي ڪجهه نه ڪهرج

نه آهي، ڇو نه منهن لوڪ ڌاري ڌاري گمان وڌائي پوءِ پستڪ به بڻائي سگهن ٿا؟

اڻ - ڪڏهن به بڻائي نه سگهندا! ڇاڪاڻ ته ڪارڻ [عام] کانسواءِ ڪارنه [معلول] جي انتهائي [پڏائش] ناممڪن آهي. جهنگلي ماڻهو سرشتيءَ کي ڏسندي رهندي به ٿيسين ودياڻ ٺاهن، جيئن ته ڪنهن ڪو سڀڪار ٻڌڻ نه ملي. [سرشتيءَ جي آدي جي ڳالهه نه ڇڏو پر] هيئن ڪنهن کان پڙهڻ بنا ڪو به ودياڻ ٺهڻو بچي، سو جي پرماتما انهن آدي سرشتيءَ جي رهنن کي ويد نه پڙهي ها ۽ اهي بهن کي نه پڙهين ها، نه لوڪ اودوان ئي رهجي وڃن ها. مثال لاءِ ڪنهن ٻار کي ڄمنداڻي ڪنهن اڪيلي اسٽان، اودوانن يا پشن سان گڏ رهائيو ته هو انهن جهڙو ئي ٿي پوندو. انهيءَ جي ٿاڻيءَ [لاءِ] جهنگلي ٻيل آدي ڄاڻيون آهن. جيئن ته آريه ورثه ديش منجهان سکيا [ٻاهر] نه وٺي، ٿيسين مصر، يونان ۽ يورپ ديشن جا ماڻهو ڪا به وديا سڳي نه سگهيا ۽ جيئن يورپ جا ڪولمبس آدي لوڪ آمريڪا نه ويا، ٿيسين آهي به هزارين ورهين تائين مورڪ ارڻاڻ وديا هڻڻ بڻيا رهيا ۽ پر پوءِ ڇڏي سکيا ملڻ ڪري ودياڻ بچي پيا. ساڳئي نموني سرشتيءَ جي آرڻ ۾ پرماتما کان وديا ملڻ ڪري ئي ان کان پوءِ سڀئي ودياڻ ٺهيا آيا.

جڏهن هيئنتر بـ اسين اڏايلڪن (وڏا گرن) کان پڙهي ٿي وڌوان ٿيون ٿا ، ٿڻن پر ، جڏهن
 ۽ سرشتي ۽ جي آرڻپ ۾ اڻڻن ٿيل اگني آڏي ۽ دشمن جو گرو آرڻات سيڪار ٻڌڻ آهي .
 جڏهن جيو سشتي ۽ ۽ پر لاءِ ۾ ڪيان هين ٿي ٿا پون ، ٿڻن پر جڏهن ٿڻو ٿئي . سندن ڪيان ٿي
 آهي . ٿڻن ڪري پڪ سمجهو ٿا نمٽ [سب] کان سواءِ ٿيڻيڪ [سب وارو] آرڻ
 [ڪڏهن ۽] سڏ (ٿاٻ) ٿئي .

رشن وڌن جو آرڻ ڪئن سمجهو

پروشن - وڌ سنسڪرت پاشا ۾ پر ڪهت ٿيا . اگني آڏي رشي سنسڪرت پاشا [اڀر]
 ۾ ڄاڻندا هئا ۽ پوءِ وڌن جو آرڻ انهن ڪئن سمجهو ؟
 اٿر - پر جڏهن سمجهيا . ڏرماتا ، اوکي ، مهرشي جڏهن جڏهن ۽ جنهن ، منتر جي آرڻ
 ڄاڻڻ جي لاءِ رکي ڏيان ۾ ويهي پر جڏهن جي سروب ۾ سماڏي ۽ دوارا اسٽر ٿيا ، ٿڏهن
 ٿڏهن ۽ ڏرماتا ڪن گهريل منترن جا آرڻ ڄاڻيا . جڏهن ۽ گهڻن جي آڻائڻن ۾ وڌ آرڻ جو
 پر ڪاش بهتو ، ٿڏهن انهن لاءِ آرڻ رشن منهن جي اهاسن سان ملائي پراهمڻ ڪرنت ٿيا
 ڪيا . پراهم آرڻات وڌ جا وڌاڪيان (لفسر) ڪرنت هڻڻ ڪري انهن ڪرنتن کي پراهمڻ
 [ڪرنت] ڪرنت وڌو .

رشي ڪنهنڪي ڪونجي ؟

ऋषयो मन्त्रदृष्टयः मन्त्रान्सम्प्रादुः ॥ नि० [۱۱ ۲۰]

[آرڻ - منتر کي ڏسڻ وارا ۽ ..... منترن کي چڱي ۽ پر سمجهڻ وارا رشي ٿا سڏجن .
 لڪت [۲۰-۱] . جنهن جنهن منتر جو ڏوڻن جڏهن جنهن رشي ۽ کي پهرين ٿيو ، [آرڻات]
 جنهن کان اڳي انهي ۽ منتر جو آرڻ ڪنهن ۽ ڪونه پر ڪاش ڪيو هو ۽ جنهن ٿي [اهو
 آرڻ] ٻين کي سيڪاريو هو ، ٿڻن ٿڻن منتر سان اڄ ٿاڻن ان رشي ۽ جو نالو سمر ٿي لاءِ
 لکيو ٿو اچي . جي رشن کي منتر ڪرڻا [منترن جا ٺاهيندڙ] ٿا سمجهن ، سي مٿيا وادي
 آهن . هو ٿا [رڳو] منترن جا آرڻ پر ڪهت [ظاهر] ڪندڙ آهن .

پروشن - وڌ ڪهڙن ڪرنتن جو نالو آهي ؟

اٿر - [رڳو] رگ ، يجر ، سام ۽ اورو جي منتر سڻهائڻن جو [نالو وڌ آهي] ۽ نه ٻين جو .

پروشن - پراهمڻ ڪرنت وڌ نه آهن ؟

मन्त्रब्राह्मणयोर्वेदनामधेयम् ॥

[آرڻ - منتر ۽ پراهمڻ جو نالو وڌ آهي .] هن ۽ ڪاٿيائڻ آڏي ۽ ڪرنت پر لکيا

سوئر آڏي ۽ جو [ٻيو] ڪهڙو آرڻ ڪندا ؟

* سڻهنا (سن = چڱي ۽ ريت + هئا = لاپ پهچائيندڙ) . منتر سڻهنا جو آرڻ ٿيو سڻسار
 کي لاپ ڏيندڙ منتر . شيد آرڻ مان ٿي پڌرو آهي نه وڌ ڪنهن وشيش ڄاڻي ۽ يا ديش
 لاءِ ڪنهن . جو پڙهندو ۽ عمل ڪندو ، ٿڻهنڪي ٺاڻدو ڏيندا .
 ۽ ڪاٿيائڻ رشي وڌاڪرڻ وڌا جا مڃان پندت هئا .

اُڌر - * سنهتا پستڪ جي آرٽپ ۾ [هر ڪنهن] اڌاء جي سماپتيءَ تي پراجهن ڪال
 ڪان وٺي "ويد" شبد لکيو آيو آهي. [انجي اپڙ] براهمن پستڪ جي آرٽپ يا اڌاء
 جي پڇاڙيءَ ۾ ڪٿي به ["ويد" شبد] لکيل ڪونهي. وري نرڪت ۾ لکيل آهي ته :-
 [۴ | ۳ | ۱ | ۲ | ۵ | ۶ | ۷ | ۸ | ۹ | ۱۰ | ۱۱] ब्राह्मणम् [च] इति । इत्यत्र निगमो भवति ।

[اڌر - هيءَ "نڪم" آرٽپ ويد جو وچن آهي. هيءَ براهمن جو. نرڪت ۵-۳-۴] □
 اشناڌ ٻائيءَ ۾ لکيل آهي ته :-

छन्दोब्राह्मणनि च तद्विषयाणि ॥

अष्टा० ४-२-६५ ॥

[اڌر - چنڊ ۽ ۵ براهمن ۽ انهن جون وشون. اشناڌ ٻائي ۴-۲-۶۵] هيءَ ٻائيءَ [رشيءَ

جو] سولر آهي.

انهن مان پڌرو آهي ته ويد منتر ڀاڱو ۽ براهمن واپاڪيا ڀاڱو آهي. ان [وشو] ۾ جي وڌيڪ
 ڏسڻ ڪنهن، سي منهنجي ٺاهيل "رگويد آدي پاشيم ڀومگا" ۾ ڏسي وٺن. اتي سڌ
 ڪيل آهي ته ڪيترن ئي پرمائن جي خلاف هجڻ ڪري هيءَ [مٿي ڏيکاريل] ڪاٺيان جو
 وچن ئي ئي ٿيو سگهي! ان وچن کي سڃي مڃڻ ڪري ويد ڪڏهن به سنائن [آد سرشتيءَ
 ۾ ڏنل] سڌ ٿي نه سگهندا، ڇاڪاڻ ته براهمن ڪرڻن ۾ ڪيترن ئي رشن، مٿن، مورشن،
 راجائن وغيره جا اٺاس لکيل آهن، اٺاس جنهن ڪنهن جو به هجي، سو سندس جنم ڪانپوءِ
 ئي لکيو ويندو آهي ۽ ڪرنت آڪار ۾ سندس جنم ڪانپوءِ ايندو آهي. ويدن ۾ ڪنهنجو
 اٺاس ڪونهي. مگر اهڙن شبدن جو پريوڪ ٿيل آهي، جن مان علمي ڄاڻ وڌي ٿي.
 ڪنهن خاص مٿس جو نالو يا ڪنهن خاص ڪٿا جو پريوڪ وٺڻ ۾ آهي ئي ڪونه.

پرشن - ويدن جون شاڪائون [شاڪون] ڪيترن ئي آهن؟

اڌر - ٻارهن سؤ ستاويھ.

پرشن - شاڪا ڇا ڪي ٿا ڪوٺين؟

اڌر - واپاڪيان \$ ڪي شاڪا ٿا ڪوٺين.

* ڪن جو ويچار آهي ته ويد جا ٽي ڀاڱو آهن. هڪ منتر يا سنهتا ڀاڱو، ٻيو براهمن
 ڀاڱو، ۽ ٽيون اُپنشد ڀاڱو. مهرشي ڏيانند ٿا چون ته رگو منتر ڀاڱو ئي ويد آهن. براهمن ڀاڱو
 ۾ ويد واپاڪيا ۽ رشن جو اٺاس آهي. اُپنشدن ۾ ويد جي آتم واد وارن منترن کي ڪرلي
 ورتن ڪيل آهي.

□ ان مان مهرشي ڏيانند سڌ ٿا ڪن ته نرڪت جا ٺاهيندڙ به ويد وچن ۽ براهمن وچن

۾ پيد ٿا سمجهن.

○ اُن مان سڌ ٿيو ته ٻائيءَ رشي به چنڊ (ويد) ۽ براهمن ڪرڻن ۾ پيد ٿا ڀانئين (سمجهن).

\$ واپاڪيان ۾ ڪرلي ورڻ ڪرڻ. جن ڪرڻن ۾ رشن ويد جي ٻن ٻن وشن جو وسڻو

ڪيو آهي تنکي شاڪا سڏبو.

پوشن - سنار جا ودران نه وڌن جي آواز ڏيک ڀاڳن [جدا جدا ڇڻ] کي ئي شاڪا
سجھندا آهن .

آڌر - ٿورڙو ويچار ڪيو نه ٿي پوندي نه سموريون شاڪا ٿيون آشولائين آڌي رشن
جي نالن تي پر سڏ آهن ؛ [ان جي آڀڙ] منتر سنهڻائون پر مشور جي نالي سان پر سڏ آهن .
ڄڻ نه اسين چئني وڌن کي پر مشور ڪرت ٿا مڃون ، سائيءَ ريت آشولائي آڌي شاڪائن
کي به جدا جدا رشن جون [جن جي نالي تي اهي پر سڏ آهن] بڻايل ٿا سمجهون . ٻيو نه سڀني
شاڪائن ۾ منترن جي پرتيڪ [پوريون جمل] رکي ويٺا ڪيل آهن ، جهڙيءَ ريت
ٿيڻي شاڪا ۾ ॐ ۽ آڌي پرتيڪ رکي ويٺا ڪيل آهن . [ان جي آڀڙ]
وڌ سنهڻائون ۾ ڪنهن [منتر] جي پرتيڪ نه رکيل آهن . ان ڪري [سڏ ٿيو] نه پر مشور
ڪرت چارڻي وڌ مول [اعليٰ] وڌ آهن ۽ آشولائين آڌي سموريون شاڪا ٿيون [شاخون]
رشن مينن جون ٺاهيل آهن ۽ نه پر مشور جون . جي ان وشه جي وڌيڪ ويٺا ٿا سڄا
چاهين ، سي ” رگ ويد آڌي پانڌم ڀوهڪا “ ۾ ڏسي سگهن ٿا .

ڄڻ مالا پتا پندھجيءَ ستنان تي ڪرپا درستي ڪري سندن ان تي ٿا چاهين ، ٿڻ ئي
پر مالا به منس مائر ئي ڏيا ڪري وڌن کي پر ڪهت ڪيو ، ان لاءِ نه منشي [مائر] اودا
انڌڪار ۽ ڀرم چار مان نڪري ۽ وڌا ۽ وڌيان روپي سورن کي پراپت ڪري ، پنھ آند
۾ رهن ۽ وڌا ۽ سک جو وڌارو ڪندا وڃن .

ويد اوناڻشي آهن :- پوشن - وڌ نتيه [غير نالي = هميشه لاءِ] آهن يا انتيه
[نالي = ڪنهن خاص وقت لاءِ] ؟

آڌر :- نتيه ! ڇاڪاڻ ته پر مشور جي نتيه هڪ ڪري سندس ڪيان آڌي ڪڙ به نتيه
آهن . نتيه پدارتن جا ڪڙ [صفتون] ، ڪرم [فعل] ۽ سڀاءَ [فطرت] به نتيه رهندا آهن
۽ انتيه پدارتن جا انتيه .

پوشن - ڇا هي پستڪ [وڌ ڪرت] به نتيه آهن ؟

آڌر :- نه ! ٻئي ۽ مس جا ٺهيل پستڪ نتيه ڪئن ٿي سگھندا ؟ باقي انجا شبد ، ارم ۽
[سندن] سڀڻڻ آهن ، سي نتيه آهن .

پوشن :- [ائين چوڻ چئجي نه] اهور انهن رشن کي ڪيان ڏنو ۽ [پوءِ] ان ڪيان
منجهان انهن وڌ بڻائي ورتا ؟

آڌر :- ۵ ڪيان [علم] ڪيه [چال شي] کان سواءِ نٿو ٿئي . ٽاٻيري آڌي ڇڏن [نظم

۵ ڪيان ٻن پر ڪارن جو آهي . هڪ اهر جو اندرين جي دوارا ٿر ملي ، جنهن کي اندر به
ڪيان ٿر ڪرڻجي . ڄڻ روپ ، رس ، ڪنڌ آڌيءَ جو ڪيان . ٻيو آهي وڌا ڪيان جو ٻڌيءَ
منجهان ٿر ملي . ڄڻ روپ رس کي ڏسي ان جي هر [پدارت] جي سڏ پوڙ ، جنهن ۽
اهي ڪڙ موجود آهن .

جي وزنن، "شڊج" آدي ۽ ادامت [مڻهن] اندامت [هيڻهن] سون * جي ڪيان انوسار ڪاٽري آدي چندن جي [آدسڻي ۽ ۾] ٺاهڻ جي سرون ڪي [ڪامل علم واري پرمالها] کان سواءِ باقي ڪنهن کي به سامهه ڪونهي، جو اهڙي پرڪار جو هر ڪنهن وديا سان پرپور شاستر بڻائي سگهجي. ها ودين جي اڀياس کان پوءِ رهنم مڻهن ويا ڪرڻ [گرامر]، لڙڪت [شيد وديا]، چند آدي [شعرن جي وزن] وغيره جا ڪرنٽ وديائن جي ڦهلائڻ لاءِ بڻايا آهن.

جي پرمالها [آدسڻي ۽ ۾] ودين کي نه پرگهٽ ڪري نه جيڪر ڪو ڪجهه به بڻائي نه سگهجي. ٽنهن ڪري ويد پرمشور جو [ڪلام الاهي] آهن. انجي انوسار ئي هر ڪنهن کي هاڻ ڪهڙي. جي ڪر پڇي نه اوهانجو مت ڪهڙو آهي نه چڻجيس نه اسانجو مت [اعتقاد] ويد آهي. ارڻات اسين ان کي ڏاڃون، جهڪي ودين ۾ چيل آهي.

اڳتي سرشڻي [دنيا جي پيدائش] جي وشه لکنداسون. هيءُ ايشور ۽ ويد جي وشه ۾ ٿورو ويا ڪيان ڪيوسون.

شرمند سوامي ڏانهن سرسڻي ۽ جو وڃيل سندر ڀاندا سان سينگاريل ستياوت پرڪاش جو ستون سملاس ايشور ۽ ويد وشه جي سڀيڻ ۾ پورو ٿيو.

۽ "شڊج" کي سنڌي ۾ شڙج يا چڙج ڪوٺيندا آهن. هيءُ هندو راڳ وديا جي سرگرم يا گمٽ (GAMUT) جو پهريون انگ آهي. ڪي وري انگي چوڻن انگ به ٿا ليکين، شڊج شيد جي معنيٰ آهي ڇهن مان پيدا ٿيل چاڪاڻ نه ڳائڻ ۾ نه ڪ، ڪنڪ، چالي، ٿارون، چپ ۽ ڏند ڪم اچن ٿا. انڪري ئي اهو نالو پيو اٿس. شري آيتي پنهجي شيد ڪوش ۾ لکن ٿا ته شڊج جو آواز مور جي آواز سان مناهيت ٿو رکي.

* سر ٽن پرڪارن جا آهن - ادامت سواٽ مڻي چڙهندڙ، اندامت अनुदात्त هيٺ لهندڙ ۽ سرون स्वरित وچولو.

ستين سلاس تي ٽيڻيون

(۱) ساڌارڻ آڪشيپ

جڙڻو پرمات؟ ڪي ماڻهو آڪشيپ ڪندا آهن ته سوامي ڏيانند ”ستيارف پرڪاش“ ۽ ڪٿي ڪٿي جڙڻو پرمات به ڏنا آهن. ان تي پنڊت مسارام آره اڀديشڪ ٿا چون ته:-
رشي ڏيانند نڪي ڪٿي ڪو جڙڻو پرمات ڏنو آهي ۽ نه ڪٿي ڪنهن ويد منتر جو من گهڙت اُرت ڪيو آهي. آچاره ڀاو پرڏان [رڳو مطلب ڪي ئي ڏيان ۽ رڪندڙ] ٿيندا آهن. سوين پستڪ پڙهي جڏهن ڪو مهاڻا پنهنجو گرنٽ لکڻ ٿو وهي، ته هو ڪو سمورا پڙهيل پستڪ پنهنجي اڳيان ڪونه ٿو رکي. نتيجو اهو ٿو ٿئي ته ڪتابن مان ورتل ڀاو هو پنهنجي ”برلي“ ۾ درج ٿو ڪري، شجڻن کي جهٽيندڙ ماڻهو چوندا آهن ته ان جڙڻو پرمات ڏنو. پر جي پستڪ ڪرڻا ان اڀرانه کي ورتل ڪندڙ پاٽ پنهنجي پستڪ ۾ ڏنو آهي ته پوءِ اهو آڪشيپ سڏو اُشد آهي.

پير ته ڪيترن پستڪن ۾ پاٽ پيد [عبارت جو فرق] ٿيندو آهي، جهڙوڪ آشم ۾ پيد ٿيو اچي.

ٿيون ته ڪڏهن ڪڏهن ڪتابن موجود نه هجڻ ڪري غاڻي ۽ وچان هڪ پستڪ جو پاٽ ٻئي پستڪ جي نالي تي به درج ٿي ويندو آهي. پر ان ڪري به سڌائت ۾ پيد ٿيو اچي. اهڙيون چوڪون هر ڪنهن آچاره جي ٺهيل پستڪ ۾ آهن ۽ رشي ڏيانند جي پستڪن ۾ به ڪٿي ڪٿي ٿيون ٿين. آڪشيپ ڪندڙ اڃا پير ٿا آهن ڪن. اسين دوستائت ڏيئي اهي ڳالهون سڏ ڪنداسون.

۾ ڀرائي رهت درشتائت :- پير ٿيون :- -ستين سلاس ۾ ويدائتن جي ٽئين مهاواڪهه جي آڻوچا ڪندي رشي ڏيانند هيٺيون وچن پر هدار ٿڪ اُپنشد جو ڪري لکيو آهي :-

य आत्मनि तिष्ठन्नात्मनोन्तरोयमात्मा न वेद यस्यात्मा शरीरम् । इत्यादि

شڪا ڪندڙ ٿا چون ته اهو وچن پر هدار ٿڪ اُپنشد جو آهي ئي ڪونه! پنڊت مسارام چن ٿا چون ته پر هدار ٿڪ اُپنشد ۾ رڳو هڪ اکر جي ڦير سان ساڳئي جو ساڳيو منتر موجود آهي. اڻاٽ اُئي ”آتما“ شجڻ جي اسٽان تي ”گيان“ شجڻ پيل آهي. مگر شپٽڪ پراهمڻ ۾ ته اهو ساڳيو منتر اکر به اکر آهي ۽ انهيءَ ڳالهه جي پشٽي پاٽ سنائي پنڊت سرڳواسي جوالا پراسان به ڪٿي آهي. پاڻڪو! ڏسو ته ڪهڙي نه هڪڙي شڪا ماڻهو ٿا اٿارين.

پير درشتائت :- وري ”विविशो च विशुद्धा विद्विभेदस्तु“ وارا وچن رشي ڏيانند ”سڪشيپ

شارٽڪ“ ۽ ”شارٽڪ پاشم“ جا ڪري لکيا آهن. شڪا آهي ته انهن گرنٽن ۾ آهي شلوڪ ڪنهن. ٺيڪ، ڪنهن! پر انهن مان ”विविशो“ وارو وچن ”سرو پش آچاره“ چن ۽ پير ڪار्योपविश्य. وارو ”اڻروٺ اُپنشد جو آهي ۽ اهي ٻئي ويدائتن لاءِ پرمات ڪرنت به آهن. جڏهن ۾ ٿو اچي ته سوامي چن اهي وچن ڪنهن هڪ لکيل گرنٽ ۾ لوت يا لڳي ۽ وٽ ڏنا هئا.

(۲) ديوي کير آهن ؟ ۽ يگيه ڇا آهي ؟

هن سلسلن جي منڍ ۾ ”ديوي“ ۽ ”يگيه“ شيد آيل آهن. اهي ٻه شيد شاترون ۾ وري وري ٿا ملن ۽ انهن جي سڀيٽ ۾ ئي ڪهڙو ڀرم به آڻايل آهي. انهن شيدن جو ورنن پنڊت ڪروڊت وديا رتيءَ پنهنجي انگريزي ڪرنت ”Terminology of Vedas“ وٽ ڏک ڀري پاشا ۾ وسار سان ڪيو آهي. ٿورو ورنن هٿ به ڪڍي ٿو.

ديوي جي وياڪيا - (الف) جنهن منجهه اٿرا ڇڙ دوارا سنسار کي لاپ ٻڌجي، ڇر پراڪرڪ اٿرا آتمڪ جوت جڳائي، جو ڪنڊاڻن دور ڪري، سواسٿم (لندوستي) وڌائي سو ديوتا سڏبو آهي. پرماتما ديون جو به ديوي هئڻ ڪري مهاديو سڏبو آهي. (ب) ويد منترن جي پاڻ يا مضمون کي ديوتا چئبو آهي. جيڪي سمجهه ۾ اچي، سو به وٽ ڏک ڀري پاشا [اصطلاح] ۾ ديوتا آهي.

(ب) جيو آتما سدائين ڪرم ڪندو ٿو رهي. سندس ڪي ڪرم ويچار پورو ڪ ۽ اها سپاويڪ (پنهنجو پاڻ اندر ئي اندر) ٿيندا ٿا رهن. ارڻات گمان جو لاڳاپو ڇهن شين سان آهي. (۱) ديش (استان) (۲) ڪال (وقت) (۳) شڪتي (۴) آتما (۵) ويچار پورو ڪ ڪرم (۱) سپاويڪ ڪرم.

هينئر ڏسبو نه ڪن نه شاسترن ۾ ڇهه ٿيندڙ ديوتائون مٿن ڇهن پدارتن ۾ سمائجي ٿا وڃن ! (۱) ات وسو (رهڻ جون جاءِون)، آڪاشي ڪرم ڪولن، گرهن، وايو منڊل، اترڪش (هوا کان مٿيون ڀاڱو آڪاش جو)، سورج، آڪاشي روشنيءَ جا ڪرڻا، چنڊ ۽ تارن ۾ اچي ٿا وڃن، ڇاڪاڻ ته سندن لاڳاپو آهي ديش سان.

(۲) آدتيه (سال جا ٻارهن مهينا) سڀيٽ ٿا رکن ڪال سان.

(۳) اچلي يا اندر (इन्द्र) سنسار ۾ ڪم ڪندڙ شڪتيءَ جو نالو آهي.

(۴) ٻارهن ردر جي ڇهه آهن، تن مان هڪڙو ردر اسانجو جيو آتما آهي.

(۵) پرڄاڻي يا يگيه آهي ويچار پورو ڪ ڪرم ڪرڻ جو نالو.

(۶) ٻارهن ردرن، پنجن هڪڙو آتما ڪڍي، باقي جي ڏهه پراڻ ٻڌن ٿا، سي آهن

شرير اندر سپاويڪ ڪم ڪندڙ جيون شڪتيءَ جون ڪرڻائون.

يگيه ڇا ڪي چئجي - پنهنجي زندگام پوئو لڳا ۽ اديڪ سان ڪنهن به پرڪار جي

ڀلي ڪم ڪرڻ، هنرن کي وڌائڻ، سنسار کي لاپ پهچائڻ، پڙهڻ يا پاڙهڻ ۾، جو سهيوڪ ڏئي، سو يگيه ٿو ڪري.

(۳) اوتار واد

اوتار واد مورتي پوڄا جو ٻول - هن ستين سلسلن ۾ سڌ ڪيل آهي ته ايشور سدائين تراڪار آهي ۽ تراڪار روپ ۾ ئي سندس آپاسا ٿيڻ ڪڍي. انجي آهڙي سائن ڌرمي چوندا آهن ته ايشور ڪڏهن ڪڏهن اوتار ۾ ٿو وٺي. اوتار وٺڻ ڪري ساڪار (مورتي)

• اوتار شيد مسڪرت پاشا جو آهي. سنڌيءَ ۾ اوت آهي اچڻ، ڄمڻ، جنم وٺڻ.

(مان = شکل وارو) ٿو ٿئي، ان ڪري ئي اسين سندس مور ٿيون پوڄيندا آهيون.
انهيءَ اوتار واد کي ويد منترن مان سڏ ڪرڻ لاءِ پنڊت جوالا پرشاد مصر دوارا لکيل
”ديانند ڌرم پياسڪر“ بستيڪ ۾ ڏاڍو زور لڳايل آهي. ائين پنڊتن به ڏاڍي طاقت
کڻي آهي. انهن سڀني جي سماليوڇا پياسڪر پرکاش ۽ شاسترارت درين نالي
بستيڪن ۾ آره سماج طرفان اڳ ۾ ئي ڪيل آهي، پر پاڪن جي لاپ لاءِ ڪي مختصر
لمونا هيٺ به ڏيکارجن ٿا.

(الف) رگويد جي منتر جو برغلائيندڙ ۽ سڄو ارت

॥ हवंप्रति रूपं प्रति रूपो बभूव तदस्य रूपं प्रति चक्षणा य इन्द्रो मायाभिः पुरुरूप ईयते युक्ता ह्यस्य हरय शता दश ॥
ऋग ६४. १८ ॥

مٿئين منتر جو برغلائيندڙ ارت جو پنڊت جوالا پرشاد ڪيو آهي

پرميشور پنهنجن انت سمورين دوارا انڪ ديهن جي روپ وارو ٿئي ٿو. هو پنهنجي
انهيءَ روپ کي سڀني ڀڳتن ۾ پڌرو ڪرڻ لاءِ جهڙي جهڙي روپ جي اڇا ٿيس، ٿوڙي
ٿوڙي روپ وارو بڻبو. هڪ انهيءَ پرميشور جا سون روپ آهن، پر ڏهه مکيه آهن.

مٿئين ارت جي سماليوڇا ۽ منتر جو سڄو ارت

پاڪو! مٿيون منتر پرماتما سان لڳي ئي ڪونه ٿو. پنڊت جوالا پرشاد اندر شيد جي
ارت ڪرڻ ۾ پلا آهن. سنسڪرت ۾ ساڳئي شيد جون ڪيتريون ئي معنائون ٿينديون آهن
۽ هر ڪا معنيٰ پنهنجيءَ پنهنجيءَ جاءِ تي ٿيندي آهي. اندر شيد ڪٿي پرماتما جي ارادن
۾ به ڪم ايندو آهي ۽ ڪٿي جهيڙا لاءِ به. اندرين جي سوامي هئڻ ڪري اندر جهيڙو
آتما جو به نالو آهي. انهن ڪري مٿئين منتر جو سڄو ارت هن پرڪار ٿيندو:-

(الدره) جهيڙو آتما (مالا ڀيه) ٻڌيءَ دوارا (پريچڪشاهه) پڌري پٽ چوڻ لاءِ (روپ
روپ) هر ڪنهن روپ يا شين ۾ (پري روپ) ديه جي شڪل جهڙو (پرو) ٿي ٿو
پوي، ۽ ڳڻن شين ۾ وڃڻ ڪري هو (پرو روپ) انڪ-شڪلين وارو (انهي) ڏسڻ
۾ ٿو اچي. (ند) اهي سڀ (اسيه) سندس شين جا (روپ) روپ آهن. يا (نداسيه روپ
پريچڪشاهه) اهو سمورو جهيڙو آتما جو سمورو ٻڌڪارڻ لاءِ آهي. (اسيه) هن جهيڙو آتما
سان (هه) پڪ ٿي پڪ (دش هرپهه) ڏهه اندريون ۽ (ششاهه) سون شڪليون (يڪتاهه)
ملي ڪم ڪري رهيون آهن.

مٿئين ارت مان پڌرو آهي ته جهيڙو آتما جو ڪوبه آڪار ڪونهي. جنهن جنهن ديه ۾ هر
ڪرمن اندر سار اچي ٿو، ان ديه جو نالو کيس ملي ٿو ۽ ان ديه جا سڀاءُ ۽ ڪرم ان
۾ اچن ٿا. جهيڙو آتما شين ۾ اچڻ کان اڳ ۾ پهرين انهن ڪرڻ کي ڌارڻ ڪري ٿو ۽ پوءِ
استغول شين ۾ ڪري. اهي ڳالهون رڳو اندروني ڪن نه جهيڙو آتما جي هستي شين
کان ائين (مامل) آهي. ان منتر مان ايشور جو اوقار وٺڻ به سڌو ٿئي ٿو.

۱. منتر جي پڇاڙيءَ واري پاڻيءَ ۾ ”رام“ شيد پيل آهي. پر اتي ”رام“ جو ارت ”ڪاري“
 اولندو آهي. اهو ارت آري سماجن جو ڪونهي، پر خود سنائن ڌرم جي وڏي ويد پاشه
 (نرجمو) ڪندڙ ساڻس آچاريه ۾ ”رام“ جو ارت اولندو ڪيو آهي. هن منتر جو ديوئا
 (مضمون = وشه) ”اگني“ آهي. منتر جو تالوچ آهي ۱- سوار سج آڀري، راتوڪيءَ
 اولندو ڪي پاس ٿو ڪري.

(پ) رگويد جو منتر ۽ ڪوشن اوتار! ساڳيءَ ريت رگويد منڊل ۴ جي سوڪس
 ۳ جي اڌاءِ ۱ جي منتر ۵ ارتات ۵ پورو ماڻھو: پورو ماڻھو: پورو ماڻھو. منجهان به پندت جو لا پرشاد
 ڪوشن اوتار ٿو سڏ ڪرڻ چاهي! اتي به پندت جي شري ساڻس آچاريه جي ارت جو نراد
 ڪيو آهي. شري ساڻس آچاريه هن منتر منجهان به اگنيءَ (باه) جو گيان ٿو وٺي. لکي ٿو
 ۱. اگني پاڻ پر ڪاشوان آهي، پر سندس رستو (آپتي) ڪارنهن (دونهي يا ڪولن) منجهان
 آهي. اگنيءَ جو پر ڪاش اولندو ڪي چور بندو، اگني وڌندو آهي اڀاري.
 پاڪو! منتر منجهان ۱ علم طبعي (وگيان) بکي رهيو آهي، پر اوتار واد جا پوڄاري
 ان مان به پنهنجو سوارت سڏ ڪرڻ ٿا چاهن!

प्रजापतिश्चरति गर्भे अन्तरजायमानो बहुधा विजायते ।

तस्य योनिं परिपश्यन्ति घोरास्तस्मिन् ह तस्थुर्भवानि विश्वा ॥ यजु ३१ । १६ ॥

(ت) يجر ويد جي منتر جي ارت جو ارت-

سچر ارت- (پر جا پتي اڃا مانه ڪري اتي چرئي) سڄي سنسار جو سوامي اڃا مانه = اٿن
 ۱. ٿيندڙ = اڃميو آهي ۽ ڪرپ ۾ ۽ اندر ۾ = جيو ۽ پر ڪريءَ ۾ رهي ٿو. (بهوڏا وڃا پتي)
 ٿاا پر ڪار جو جگت سندس سامهون سان اٿن ٿو ٿئي. (ڏهراستيه ٿو پر پري پشيمتي) ڏيرج
 ڪندڙ ماڻهو سندس پراپتيءَ جي سائن ٿي چڱيءَ ريت وڃا ڪن ٿا، يا برهم ڪي ٿي
 بدمان منهن جگت جو ڪارڻ سمجهن ٿا. (سمن هه وشوا يور وائي لسڙو). ان پرهم ۾ ٿي
 سورا لوڪ لوڪانتر رهن ٿا.

۲. ارت- هن منتر ۾ پرماتما کي سڃاڻي ڀدار ٿي ۾ رهندڙ (انترامي) چيو ويو آهي.
 مان ڪو سمجهي نه ٿو اٿن ٿيندڙ ڀدار ٿي سان گڏ پرماتما به اٿن ٿئي ٿو. ان لاءِ ڪا به ريت
 ”اڃا مانه“ شيد چيل آهي، ارتات هو ٿي (سڌا قائم) آهي. پرماتما سڃاڻي ۾ رهندي
 به اڏو مٿان آهي، جو لوڪانتر به ان ۾ شامل آهي.

اوتار سڏ ڪرڻ جي چالبازي:- هي منتر جو مضمون ارت سنائي پندت به مڃي

۱. پر ”ڪري اتي اتي چرئي“ جو ارت آريه سماجي ”هر ڪنهن ڪرپ (حمل) ۾ رهندڙ ارتات
 پر ڪريءَ ۽ جيو ۾ واپڪ“ ٿا ڪن ۽ انجي آيت سنائي پاڻ ٿا چون ته پرماتما ڪرپ ۾
 اچي ٿو ارتات اوتار ٿو وٺي. آريه سماجن جو ارت ان ڪري ٿيڪ آهي، جو منتر ۾
 ”اڃا مانه“ يعني جنم نه وٺندڙ شيد موجود آهي. اتي ڪهڙي ٿا پتي ڪي.

سنائي پاڻ ”بهوڏا وڃا پتي“ سندن منجهان ”گهڻا اوتار ٿو وٺي“ اهڙو ارت ٿا ڪن،

آر نه سماجي ان واکيه جو ارتق ”گهڻن نمونن (جي سرشتيءَ ۾) پاڻ ظاهر ٿئي يا نانا پرڪار جو جهگت سندس سامهون سان آڻين ٿو ٿئي.“ اهڙو ٿا ڪن. پر مالها شارپڪ اڪمن سان ڪونه ٿو ڏسجي پر سندس هستي منش شرير جي بناوت ۽ وڻن ٿڻن جي رنگن روڻن، پٺاڙن جي مھانتا ۽ ندين جي وهڪري ۽ سج چنڊ، تارن جي وچتر ٿا مان هر ريت پرگهت ٿي رهي آهي. هن ارتق کي پريشمني شيد به زبردست ٿيڪو ڏئي رهي آهي. انجو اڪري ارتق آهي ”چوڌاري ڏس ٿا“ ارتقات ڪيائي لڙڪ سندس رچيل سرشتي پر مالها جي پراڻيءَ جي ساڌن يا خود پر مالها کي هر هنڌ ڏسي رهيا آهن.

ويدڪ پراڻاڻن جي اوچتا ۽ جهاد جو ڪنڊن

جهاد جي معنيٰ :- جهاد جي معنيٰ دين اسلام موجب ”ڪافرن سان وڙهڻ“ آهي. مسلمان پاڻ کانسواءِ سنسار جي ٻين سڀني ماڻهن کي ڪافر ليکندا آهن. ۽ ڪن لڙاڻن وغيره ۾ جيتي پنهنجي دين ۾ آڻڻ لڙاب سمجهندا آهن. مذهبي جنگ جو نالو جهاد آهي. پراڻاڻن جو ڏڪاڙيل نمونو ۽ جهاد :- ڌرمي ويچارن ۾ ورتو جي ڪارڻ ڪنهن سان وڙهڻ نه پري رهيو پر رشي ديانند هن سلسلن ۾ همنگن نمولي جي پراڻاڻا ڪرڻ جي نه منع ٿا ڪن :-

”هي پر مهور! اوهين منهنجن ولين کي ماري ڇڏيو. مون کي سڀني کان وڏو بڻايو. منهنجي ئي عزت وڌي ۽ سڀئي منهنجي زبردستي ڪن وغيره.“

پر رشي ديانند جي مٿين شبدن تي پندت جوالا پرساد ليکا ٿا ڪن ته ويد ۾ گهڻا ڪي اهڙا منتر آهن جن ۾ منهن نمولي جي پراڻاڻا ڪرڻ لک ٿا ٺهرايو ويو آهي. مسلمان ۽ ديوسماجي ڪي منتر پيش ڪري سڌ ڪرڻ جو پتن ڪندا آهن ته ويدن انوسار به جهاد ڪرڻ ارتقا ڌرمي خيالن جي پيد ڪري ٻين کي ٿيڪ ڪرڻ ۽ مارڻ روا آهي. سندن چوڻ آهي ته رشي ديانند جا مٿيان شيد نه رڳو ويد پر سندس سڌانت جي به ورتو آهن. پر سندن اعتراض اشد آهن. انهن نه ويد منترن جي ارتق کي ۽ نه رشيءَ جي مطالب کي سمجهيو آهي.

وڌڪ پراڻاڻن جو ڏهونو ۽ جهاد :- پراڻاڻا اهڙ ڪرم آهي جنهن ۾ جهو آيا پر مالها کان آلمڪ، سماجڪ ۽ شارپڪ آنتيءَ لاءِ مدد ٿو گهري. يا دشمن جي حملي کان پاڻ بچائڻ لاءِ پر مالها جي اوت ٿو وٺي. سڌا ۾ منسا پريڪرما جا ڇهه منتر وڌڪ پراڻاڻا جو نمونو آهي. انهن ۾ ”اوسان دويشتي پر وپر دوشمسترو جهي دڌمه“ ۾ پراڻاڻا ڇهه گهرا چيل آهي ته ”هي اوم! جو اسان سان دويشت ٿو ڪري يا جنهن سان اسين دشمني ٿا ڪريون، تن ٻنهي کي تنهنجي لاءِ روپي ڏانهن ۾ سولهيون ٿا.“

انجو پراڻاڻا اهو آهي ته ڌرم ۾ پيد جي بهاني تي ڪنهن کي به ستائڻ جي آيا ويد ٿا ڏين. چو؟ ڇاڪاڻ ته هر ڪو شد اترا شد ڌارمڪ وشواس رکڻ ۽ ڌرمي ڪرڻن (غرض) آيا ڪرڻ لاءِ پر مالها اڳيان جواڀدار آهي ۽ نه ماڻهن اڳيان! هان، جو غلط وڃي، تنهنڪي عثلي ۽ ٺٽلي دلان سان سمجهائي، ستن رستي تي آڻڻ جي آيا ”ڪر ٿوتو وشوم آر نه“

واري منتر ۾ ڏنل آهي .

ڌارمڪ دشمنن کي ڀڳوان جي نپاءُ ئي ٿي ڇڏڻ جي آڳاٽا مڙمن ڇهن منترن ۾ آهي .
البت راجميتي ۾ جهڙي کي ٿوڙو ٿي مان جو ئي اُپديش آهي ۽ شريڪرشت مهاراج جن جو
جهون چرلر ان ڳالهه جي ڳاٽي آهي .

( ) ڇا دشمنن کي ناس ڪرڻ جي برار ٿا سڀڪاريندڙ منتر ويهه ۾ ڪينهن ؟

برابر آهن ! ۽ ڪيترا ئي آهن !! پر دشمن ڪهڙا ؟ منهن ڏا ڪام ڪرڻ، لڙڻ، موهره ۽
اهنگار ! پر جتي منهن جي ناس ڪرڻ جي ڪام آهي، نه اهو رواج نڪتڪ پر سنگ هوندو
۽ نه ڌارمڪ ! ڪيترن ئي منترن ۾ پاپ ڪرم واري وڃارڻ کي به ڇڏو آيا جو شترو ڪري
سمجهيو ويو آهي، ۽ اهڙن دشمنن کي ناس ڪرڻ جي برار ٿا ويهه منترن ۾ موجود آهي .
ڪي اهڙا منتر به آهن، جن جو ظاهري ارت دشمنن کي ناس ڪرڻ جو ڏسڻ ۾ آيو اچي ٿو .
انهن ۾ سڄي پهي سڀا ئي ڪا ٻي ڏنل هوندي آهي . اها سنسڪرت ٻوليءَ جي خوبي
آهي ته ان ۾ هڏڙي ئي شيد جا استان ۽ ڪال (موقع ۽ مهل) جي پيد سان جدا جدا ارت
آهن ٿا . سو ڪهڙا اعتراض ڪندڙ نه مان پر ڇا شڪار ٿا ٿين .

دسيو ۽ ملهڻ ڪهڙو آهي ؟ وڏن ۾ ملهڻ ۽ دسيو کي سڀڪت ڏيڻ جي آڳاٽا ڏنل
آهي . ان مان ڪي ماڻهو جهاد جو ارت ٿا ڪڍن، پر اهي پابل آهن . جهڙيءَ ريت
مسلمان پاڻ کانسواءِ سڄي ماڻهن کي ڌارمڪ مت پيڻد هڻڻ ڪري ڪافر ٿا
ڪوٺين، تن ملهڻ يا دسيو آرٽن سان مت پيڻد رکندڙ ماڻهن جو نالو ڪونهي . ڪرمي
۽ اوکٽي، جهنگلي ۽ اڻ سڌريل، پشن، پڪين ۽ ڌرمالمان کي ستائيندڙ ۽ ڪندگيءَ کي
پسند ڪندڙ، پاڻي ۽ ڪهڙي ڪائيندڙ پيوڙيءَ کي وڻدڪ پرياشا ۾، سندس ڪٺ ڪرم
۾ سڀا اوسار ملهڻ يا دسيو ڪري ڪوٺيو آهي .

اهڙا ماڻهو جي پيار ۽ پرڻ سان نه سڌرندا آهن، تن کي سختي ئي سڌاريندي آهي .
پر ان سختيءَ ۽ جهاد ۾ زمين آسمان جو فرق آهي .

(۵) هو سرشتيءَ ۾ پوريون گيان ايشور طوفان ئي ڏنو ويندو آهي !

وڏن ۾ لکيل آهي ۽ سڀني سائن وڻدڪ ڌرمين جو ۽ وشيش ڪري آرٽ سماج جو
به اهو سڌايت آهي ته منشي جانيءَ جي اڌار نيت ۽ پرماتما پنهنجيءَ آٻار ڏيا سان سرشتيءَ
جي آرٽ ۾ چئن رشن جي هردن ۾ چار ويد اڄايا . انهن رشن اهو گيان پين کي ڏنو
۽ اهڙيءَ ريت وڏا ۽ گيان جو سنسار ۾ پرڪاش ٿيو . پر ڪي ماڻهو ان ئي آڪشپ ڪندا
آهن . ان کي سمجهائڻ لاءِ ڪي ڪيترون ڏجن ٿيون :-

آد سرشتيءَ ۾ ايشوري گيان جي گهرج - (الف) سنسار ٽن هستين مان

ٺهيل آهي :-

۱. ايشور ۲. جيو ۳. پر ڪر ٿي . ان مان پر ڪر ٿي ڇڏو پدارت آهي، سا پلامنه کي ڪوڙو
گيان ڏئي سگهندي ؟ ان مان سڌ آهي ته آد سرشتيءَ ۾ منشي کي پرماتما ئي گيان ڏنو آهي .

(ب) جهو آتما جي اچڻ ۾ ڪيان ۽ پريتن ۾ ڳڻايل آهن، ارڻا ڪيان پراپت ڪرڻ سندس سپاويڪ ڪڻ آهي، پر انجو مدار ٻئي سپاويڪ لپڙ ”پريتن (ڪوشش = سيڪارڻ)“ تي آهي. سيڪارڻ کانسواءِ منجهه ڪجهه به سڪي نٿو سگهي، وري سيڪارڻ لاءِ چئن ٻئي [سيڪاريندڙ] جي گهرج رهي ٿي. سو آءِ سرشتيءَ ۾ ايشور کان سواءِ ٻيو ڪهڙو سيڪاريندڙ هو؟

(ب) وشهه کي سمجهائڻ لاءِ ٻوليءَ جي گهرج ٿي ٿئي، سو آءِ سرشتيءَ ۾ پرماتما سنسڪرت ٻوليءَ ۾ ئي ويد سمجهايو. سڌ ٿيو ته ٻوليءَ جو ڪيان به ايشوري ذات آهي، ۽ نه انساني ٿا ه!

(پ) ٻار ڪرڻي، رٿن، اوشڏين ۽ ان جو پندار آهي. پر جيئن منجهه کي پر ڪرڻيءَ جي ڳڻن جو ڪيان نٿو ٿئي، تيئن پر ڪرڻيءَ مان هو ڪوبه لاپ نٿو وٺي سگهي. منجهه ڄاڻيءَ جي ڪلياڻ لاءِ ضروري سمجهي ٿي ايشور آءِ سرشتيءَ ۾ اهو ڪيان ماڻهن کي ويد دواڙا ڏئي ڇڏيو.

(ف) نهر آهي ته پرماتما پراڻين کي اُنهن ڪرڻ کان اڳ ۾ ئي سندن گذران جو بندوبست ڪري ٿو ڇڏي. منجهه کي اُنهن ڪرڻ کان اڳ ۾ ۽ سندس رهڻ لائق ڏرڻيءَ کي ٻڌائين ۽ سندس شاربڪ اُتيءَ لاءِ سڀ اُن ۽ اوشڏيون اُڀاريائون. ساڳيءَ ريت سندس آتمڪ ۽ مانسڪ اُتيءَ لاءِ به آءِ سرشتيءَ ۾ ايشور طرفان ويد ڪيان جو پرکيت ٿيڻ ضروري هو.

(ف) شاربڪ جون اندريون پنهنجن ڪمن ڪرڻ لاءِ ٻاهران ۽ سڻائتا جون گهرجائو آهن. چئن ڪن آڪاش جي سڻائتا کانسواءِ ٻڌي ٿا سگهن ۽ اڪه سورپ کانسواءِ ڏسي ٿي سگهي، ۽ ٺڪ پرتويءَ کانسواءِ سگهي نٿو سگهي ۽ ساڳيءَ ريت انساني عقل جي رهنمائيءَ لاءِ به علم جي ضرورت هئي. اهرئي علم ويد دواڙا پرماتما منس مائر کي آءِ سرشتيءَ ۾ ڏنو. (ف) سنساري راجائون به نيمن اپ نيمن جي پڌري ڪرڻ کان سواءِ ڪنهن کي ڏنڊ ٿا ڏين ۽ نه راج ٿا هلائي سگهن. اهڙيءَ اوستا ۾ اُن ادوتيم راجائن جي راجا پرماتما لاءِ ڪئن مهڪن ٿي سگهندو ته پاپ ٻچ جي ڪيان ڏيڻ کانسواءِ ڪنهن کي ڪي به ڏکي ٻڌائي؟ ڪري ٿي آءِ سرشتيءَ ۾ ويد ڏيڻ جي گهرج آهي.

قدرت ڪجهه نٿي سيڪاري سگهي!

پريتن - پرماتما جي لپڙ سرشتيءَ کي ڏسي ماڻهو پنهنجو پاڻ ڪيان پراپت ڪري وٺن ها. ايشور جي ڪيان ڏيڻ جي گهرج ٿي ڪهڙي هئي؟

اُتر:- ايشوري رچنا يا سرشتي ڄڻ آهي. جنهن ۾ جهو آتما کي سمجهائڻ ۽ سندس هر ڏهه ۾ ڪيان جي پرڪاش وجهڻ جي شڪتي ڪانهي. سرشتي ڪيان اُٺوڌڪ (ڪيان کي سمجهائيندڙ) آهي ۽ نه ڪيان الپادڪ (ڪيان کي پيدا ڪندڙ).

(ب) قدرت مان وڌيڪ ڪيان رکڻ آهي پرائيندا آهن، جي اڳ ۾ ئي ڪيائي آهن.

سرشت درشن مان اڳيائي گمائي بچجي نه سگهندا!

پريتن:- چئن نيمون صاحب صرف کي ڏرڻيءَ تي ڪرندو ڏسي ڇڪتاڻ (ڪوشش لڻل)

جو مسئلو ٻولي ڪڍيو، ٿڌن انسان ۾ تجربا ڪندي وڌوان ٿي وڃي ها. آڌ سرشتي ۾ ايترو جي ڪيان ٿيڻ جي ضرورت ڪهڙي؟

آٿرو:- وٽن مان صوفن ڪرڻ جا درشمه منش جي اکين اڳيان سرشتي جي آڌ کان ٿيندا آيا ۽ پر منش نيمونن جي ڪال ٿاڻن ڪجهه نه سمجهي سگهيو! اوهانجي پنهنجي چوڻ انوسار ۾ چيو ته ڇڪتاڻ جي مسئلي کي ڳولڻ لاء منش کي هڪ ارب ستاوي ڪروڙ اٺيهه لک اٺوڻجاهه هزار ورهه گذاري ويا!!! پر سچ اهو آهي ته وڌن ۾ پرماتما انهيءَ ڇڪتاڻ جي مسئلي (Law of Gravitation) جو ورتل منش مائر جي پلائيءَ لاء اڳ ۾ ئي ڪري ڇڏيو آهي!

(ب) ڇاڇ جوچ ۽ دنيا ڀال مان وڌوان جي وڌيا جو واڌارو ٿيندو آهي، اڪائي ڪيائي

نقا بطن.

مسلمانن جو اعتراض - روشن:- ويد جي ضرورت آڌ سرشتي جي ماڻهن لاء هوندي. ان کانپوءِ الله سائنس وقت ۾ وقت ڪيترائي ڀڃڻ ۾ ڪاڍا آهن ۽ هر ڪنهن ئي جدا جدا الهامي ڪتاب نازل ڪيو (لاڙو) اٿس. سڀني کان پويون الهامي ڪتاب قرآن شريف آهي. ان ۾ ئي دين مڪمل ٿيو آهي.

آٿرو:- هر ڪنهن سرشتي جي منڍ ۾ رڳو هڪ گهمرو ئي پرماتما منشمه مائر لاء پورو ڪيان ٿيندو آهي. اسانجي شرار ۾ اک، نڪ، ڪن، چپ ۽ ڪل آهي پنج ڪيان اندرون آهن. پرماتما انهن پنهنجي ڪيان اندرون جو سمجهڻ هڪڙي آڌ سرشتي ۾ سڌري، پرتري، آڪاش، چل ۽ وايو سان ٺاهي ڇڏيو آهي. ساڳيءَ ريت منشمه جو آتمڪ سمجهڻ ۾ هڪڙي آڌ سرشتي ۾ پرماتما ويد سان ٺاهي ڇڏيو آهي. جيسين سرشتي آهي، تيسين اهي قدرتي سمجهڻ نه ڇڏيندا. ويد جو سڀاويڪ ٿورم سرشتي جي آڌ کان انت ٿاڻن هڪجهڙو ٿو رهي. (ب) پرماتما جو ڪيان پورو آهي. ان ۾ ڦير ڳهر ناممڪن آهي. جنکي اوهن الهامي ڪتاب ٿا چئو، سي هڪ ٻئي جي ورد ڪما ٿيڻ ڪري پرماتما جو ڪيان سڌ جي ئي لڌا سگهن. اهي منش جا ٺهيل آهن.

(ب) تجربا ڪري ڪنهن ٻالھ کي مڪمل ڪرڻ انسان جو ڪم آهي ۽ نه ڄاڻي ڄاڻهار پرماتما جو؟

(۶) ويدن کانسواءِ ٻيو ڪوبه پستڪ ايشوري ڪيان سڌ ٿي نٿو سگهي! اڄ ڪالھ ڪيترن ئي متر جا ماڻهو پنهنجي پنهنجي ٿورم ڪرنت کي پرماتما طرفان پرڪاش ٿيل ڄاڻن ٿا. اسين ڪيترن دواڙا سڌ ٿا ڏسون ته ڪيئن نه سندن اهو چوڻ اجابر آهي.

(الف) اندري ڪيان آڌ سرشتي ۾ ماڻ ڪهڙي. هن سڄي جا اڳاڪار (تواريخ دان) ۽ واڻي وڌيا جا ڄاڻو سڌ ڪري چڪا آهن، ته ويد سنسار جي ٿوريءَ ۾ سڀني کان جهڙو پستڪ آهي.

(ب) ايشوري ڪيان آيا ۾ پر ڪوت ٿو ڪوي، ۽ ويد دشمن جي آڻائن ۾ ئي پرڪهت ٿيا.

پن من وارن جو چوڻ آهي ته سندن الهامي ڪتاب نازل ٿيا اڻ ٿاڻ مٿان هيٺ لاء! ايشور
سرو واپاڪ هڪ ڪري منشي جي هردنه ۾ به پراچمان آهي، تنهنڪري هو آئيني ڪيان
جو پرڪاش ڪري سگهي ٿو. ”نازل ڪرڻ“ ڏيکاري ٿو، ته پن من وارن جي اصول
موجب پرماتما ڪنهن مٿانهين جاء تي ٿو رهي، ۽ هر هنڌ واپاڪ ڪونهي!
(ب) ويد شيد جو اڻ ٿي ڪيان آهي. ان جي آيتن بائيبل، قرآن آدي جي معنيٰ
اهڙي ڪانهي.

(پ) پن پستڪن جي آئين ٿيڻ کان اڳ سنسار ۾ سوين اوليئون موجود هيون. پر ويد ان
سمي پرگهت ٿيا، جڏهن سنسار ۾ ڪا به ٻولي ڪانه هئي، سو جيڪڏهن پن ڪتابن جو ڪرڻا
پرماتما کي مڃي ته ان تي دوش ايندو، ته ڇو ايتريون ٻوليون موجود هوندي طرفداري
ڪري ڪنهن خاص هڪ ٻوليءَ ۾ ڪتاب موڪليائين؟
(ت) ويد قدرت جي قانون سان ٺهڪي ٿا اچن. پن ڪتابن ۾ قانون قدرت جي
پر خلاف ڪيترن ڳالهينون لکيل آهن.

(ث) ويد ۾ ماڻهن جون ڪهاڻيون ڪنهن به ڪتابن ۾ ماڻهن جا قصا ۽ آڪاڻيون
ڏنل آهن، جن مان سڌ آهي ته اهي منشي جا ٺهيل آهن.
(د) ويد ڪنهن خاص قوم يا ملڪ لاءِ ڪيائين، سڄي سنسار لاءِ آهن. انجي آيتن ۾
ڪتاب ڪنهن خاص ملڪ يا قوم يا پيغمبر سان واسطو نٿا رکن.
(ه) ويد ۾ هر پرڪار جي وديا جا مول سڌا منشيءَ مان جي ٻوليءَ لاءِ ڄاڻايل آهن.
پا ڪتاب اهڙي دعويٰ ٿي ڪري سگهن.

(و) پن ڪتابن وارن جي دعويٰ آهي ته ايشور وقت بوقت ڪتاب لاهي ۽ پهرئين
کي پا ته اصل وديا ان ۾ ڪجهه ڦير ڦار ڪندو آيو آهي. ته رڳو اهو، پر ساڳين ڪتابن ۾ به
هڪڙا حڪم رد ڪري ٻيا ڏنا اٿس. انجي آيتن وٽس ڏرمين جي دعويٰ آهي ته
سرشتيءَ جي آڌ کان وٺي اڄ تائين ودين ۾ ڪا به ڦير ڦار ڪانه ٿي آهي. ايشوري ڪيان
۾ ڦير ڦار ٿيڻ اسرار آهي.

(ب) ويد جي پاڻا ڪنهن وڻين يا ڇاتيءَ جي ٻوليءَ ۽ انهيءَ ايشوري ڪيان
پرگهت ته اهڙيءَ ٻوليءَ ۾ ٿيڻ گهرجي.

(ڦ) ويد جي پاڻا (سنسڪرت) کي سائنسدان سنسار جي سڀني ٻولين کان وڌيڪ پورو
۽ وڌيڪ (Scientific) سنسار جي ٻولين جي مانا سڌ ڪيو آهي. ٻيا پرماتما جي سڀڪاريل
ٻولي ايشوري ڪئن ٿي سگهندي؟

(و) وڌيڪ پاڻا (سنسڪرت) تي برشتيءَ جي پهرين ٻولي آهي.

پوڻن: سمن سلسلن ۾ رشتي ڏانهن لکن ٿا ته جيڪڏهن ويد ڪنهن هڪ ديش جي
پاڻا ۾ پرگهت ٿي ها ته ايشور پڪشائي ٿي ها. ڇو ته جنهن ديش جي ٻوليءَ ۾ ظاهر ٿين
ها ته ان ديش جي ماڻهن کي پڙهڻ، پڙهائڻ ۾ سهوليت ۽ پن ديش جي ماڻهن کي ڏيکائي ٿي
ها. انڪري سنسڪرت ۾ پرگهت ڪيائين ۽ ڇا ڪنهن ديش جي وائي ڪانهي. ان

شاڪون هيٺ ٿيون، اهي ٿيون ٿيون. اهي چار شاڪون چار ويد ٿي آهن.
 اٿو:- چار ويد مول (ٿڙ = Saump) آهن ۽ نه شاڪون. مها پاشه ۾ جاٿيل آهي ته چار
 (مول) ويد شاڪن سڌا ڪيڏن پاڻن ۾ وڌا آهن. ڪي اڀرند ۾ به ويدن ۽ شاڪن کي
 الڳ الڳ ڏيکاريل آهي. ان مان سڌا ٿي چار ويد شاڪن ۾ ڳڻيل ٿا وڃن. رشن چا
 ٿلهيل ويد منترن جي واکاڻن جا ٿي پستڪ شاڪون سڏجن ٿا.

سڌاڻي - سڌاڻي:- انهن چئن شاڪن (چئن ويدن) ۾ سنسڪارن، پنج مهاڳي وڏي
 ۽ آره سماج جي سڌا وغيره وشن جو ورڻن ٿي ڪونهي. انهن ڪري آره سماج جا
 سورهن سنسڪار، پنج مهاڳي ۽ سڌا اوڻڌڪ آهن.

اٿو:- ويدن ۾ ٿورن شندن ۾ سڌاڻن جو پنج روپ ۾ ورڻن ٿهندو آهي. انهن پنج روپ
 ٿي ٿي وڃياري ڪري رشن ويدن جون شاڪون (ٿسرون) ٺاهيون آهن. اهڙيءَ ريت
 سورهن سنسڪارن کي اصل روپ ۾ ورڻن ڪندڙ ويد منتر، ويد اهرت نالي پستڪ جي
 ٻئي ايڊيشن جي ٻئي ۱۹۸ کان ۲۳۳ ٽائين ڏنل آهي. اهو پستڪ آره پرڳڻي سيا پنجاب،
 لاهور جو ڇپايل آهي.

ساڳيءَ ريت پنج مهاڳي (جنهن ۾ سڌا به اچي ٿي وڃي) جا پستي ڪندڙ ويد منتر
 وڏڪ ڌرم نالي پستڪ [ٺاهيل شري سوامي ويساڻند (ڏيڻاڻند) ٺهرڪ جي] جي
 ٻئين ايڊيشن جي ٻئي ۷۸ کان ۹۳ ٽائين ڏسي سگهجن ٿا.

ٻراهمن ڪرنت، ايتشد ۽ ويد ۾ ويد

سڌاڻي - سڌاڻي:- ويد جا ٽي ڀاڱا آهن. هڪ منتر ڀاڱو، ٻيو برهمڻ ڀاڱو ۽ ٽيون ايتشد ڀاڱو.
 اٿو:- ويد وڏو منتر سڌا جو نالو آهي. ٻراهمن ڪرنتن ۾ منترن جو اهرت ڏنل آهي ۽
 ايتشد ۾ ويدن جي اٿرو وڌا واري منترن کي ڪنو ڪيل آهي. ان وشه کي وشي ڏياند
 ”رگ ويد آڏي پاشه پرگا“ نالي پستڪ ۾ چڱو کوليو آهي. پر اسين ان تي به ڪجهه
 ٿورو پرڪاش وڃيون ٿا:-

(الف) ميماسا ۾ چيل آهي ته منتر کان جيڪي شيش (بچت) رهي، سو ٻراهمن
 آهي. ”شيش“ شيد جو اهرت ۽ ميماسا ”جنهن ۾ ٻئي جو اهرت هجي سو“ ڪري ٿو،
 ان مان سڌ ٿيو ته ٻراهمن ڪرنتن ۾ ويد منترن جا اهرت آهن.

(ب) ميماسا ۾ ”رگ“ جو لکيل آهي ”نظر يا پند وارو“. پر رگ ويد جو ٻراهمن
 ڪرنتن ۾ ٿلهيل ٿي ڪونهي. سڌ ٿيو ته رگ ويد جي ٻراهمن ۽ رگ ويد ۾ پيد آهي.

(ج) وائشيشڪ ۾ لکيل آهي ته ويد واکي ٻڌيءَ انوسار ٺهيل آهن. پر ٻراهمن ۾
 نالن رکڻ جي سڌيءَ جا نشان ملن ٿا. اڳاٽ ويد منترن جا جدا جدا نالا ڪم ٻراهمن
 ڪرنتن ۾ ڏيکاريل آهن. ان مان به مول ويد ۽ ٻراهمن ڪرنتن جو تفاوت ظاهر ٿي رهيو آهي.

(پ) نيا سون انوسار جو ٻراهمن ڪرنتن کي شيد پرمات ڪري ليکيو آهي، سو نيڪ آهي. سڌ
 پرشن جا وچن ”شيد پرمات“ ليکجن ٿا. پر مشهور سڌ پرشن جو به سڌ پرشن آهي، ٺهندڪري
 سندس ويد به شيد پرمات ۾ ڳڻجن ٿا. پر ويد ۽ ٻراهمن ڪرنتن، شيد پرمات هجڻ ڪري ٻئي ساڳي

وستو ٿا ٿي سگهن.

(ب) پوڻ - براهمن ڪرڻن ۾ وڌن جي منترن جو ارت آهي، تنهنڪري هو وڌ کان جدا نه آهن. ڪيترن وڌ منترن ۾ پڻ ٻين وڌ منترن جو ارت آهي، پوءِ ڇا آهي وڌ منتر ۾ وڌ کان الڳ سمجهڻ؟

آڻو - ڪيڏن شيد جو ارت ٿيل يا سندس آسم ڪولي ڏيکارڻ هڪ ڳالهه آهي، ۽ ڪنهن ڪرڻ جي ٿيڪا لکڻ پي ڳالهه آهي. اٽڪلسواءِ جئن پستڪ جي لمڪڪ جي پنهنجي ٿيڪا ۽ ڌار ٿي ٿيڪاڌار جي ٿيڪائن ۾ پيد ٿي سگهي ٿو، ساڳيو پيد هڪڙن وڌ منترن جا ارت ٻين وڌ منترن دوارا سمجهائڻ ۽ وڌ منترن جا ارت جي براهمن ڪرڻن ۾ رشن ڏيکارڻ آهن، تن ۾ به ممڪن آهي. تنهنڪري وڌ ۽ براهمن هڪ ڪيڏهن.

وڌ ۾ تواريخي ڳالههون نه لکيل آهن

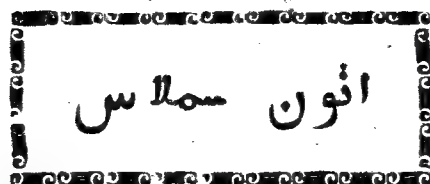
وڌ ۾ تواريخ ڪانهي، انجي آيت براهمن ڪرڻن ۾ آهي. انڪري ٿي وشي ديانند براهمن ڪرڻن کي وڌ جيان ايشوري ڪيان ٿا مڃن! اهو ساڳيو زبردست اعتراض انجيل، قرآن وغيره پستڪن تي به لاهڻ ٿي ٿو. پر براهمن ڪرڻن کي وڌ سڏ ڪرڻ لاءِ سنائي پائڻ چوندا آهن، نه وڌ منترن ۾ نه انهن (تواريخ) آهي، ڇاڪاڻ جو وڌ منترن تي رشن جا نالا ڏنل آهن. اهو هڪ ڳوڙو هو مسئلو آهي، پر ان تي سر ڳولي پندت شو شڪر ڌاونه ٿي هڪ ستيارت پر ڪاش کان به وڏو ڪرڻ ”وڌڪ انهن لڙي“ نالي اڳي ٿي لکي ڇڏيو آهي. پالڪ اهو پڙهي ڏس. هت مختصر ايترو ٿي ٿا ڏيکارون نه منترن ۾ جي رشن جا نالا جن لاءِ سي پوک شيد (مصدري معنائن جا الفاظ) آهن ۽ نه رواجي! مثال طور ”چمڊ اڪي“ جي معنيٰ ”لڪ“ ۽ ”وشوامتر“ جو ارت ”سپني جو پيارو“ آهي ”لڙت“ لڪي ٿو ڪرڻي، جو ٿي وڌائون ڄاڻي ٿا تن پر ڌارن جو ٿپ ڪري. ڪيا معنيٰ پراڻ ۽ ڪنڪا جي معنيٰ اڙو نالي هڪ شير جي رڳ. لالوج نه وڌ اندر جي شيد راجائن آديءَ جي نالن جهڙا پراڻن لاءِ سي حقيقت ۾ اسم عام آهن ۽ نه اسم خاص. ساڳئي نموني ڪيترائي نالا ڪن خاص ندين وغيره جي نالن وارا ٿا ڏسجن، پر سندن معنيٰ ئي آهي. الٽ انهن وڌن جي شيدن کي ڏسي ماڻهو پنهنجا ۽ ندين پهاڙن وغيره جا به نالا رکيا.

وڌ منترن جي منجهانمندڙ ارتن تي ستمارت جو پوڇا

پندت جو لاءِ پوڇا مصر رگرڊ جي پهرئين منڊل جي ۱۰۵ سرڪٽ جي سترهين منتر جو ارت ٿا ڪن، نه ڪو به ڪرڻ لڙت نالي وشي ديوتائن کي پراڻ ٿا ٿو ڪري. ان منتر جو سچو ارت اهو آهي نه وڌ، شڪا ۽ براهمن جي وڌائيندڙ پوڻ پنهنجي من ۾ ٿي ڏيئي ڌيان لڳائي اُن ڪرڻ کي ڌار ڪري ٿو.

ساڳيا پندت، سام وڌ جي اُترارت جي پالڪ پئي ڪنڊ ستين جي منتر پنجن جو ارت ٿا ڪن نه اندر ڏيئي جي هڏن مان تيز ڪمان ٺاهي اسرن کي ماريو. پر سچو ارت آهي نه جهڙي ۽ ريت سور ۽ پنهنجي ڦرندڙ ڦرندڙ ڪرڻ دوارا، سپني ڏنائن ۽ ٽهايل ۽ ڌار ڪرڻ جهڙن هرا ۽ ٽهايل ڪڪرن کي ناس ٿو ڪري، ساڳي ريت چتر سناپتي به (جنگ ۾) دشمن کي ماري.

پرو ۳م

سروشتيء جي اُپتي (پيدائش)، اسٽئي [قيام=جڏاڻا]

۴ پرليه [فنا=وناش] وشيه جو ورڻ

इयं विसृष्टिर्यत आ बभूव यदि वा दधे यदि वा न ।

यो अस्याध्यक्षः परमे व्योमन्सो अङ्ग वेद यदि वा न वेद ॥ १ ॥

तम आसीत्तमसा गूढमग्रे प्रकेतं सलिलं सर्वमा इदम् ।

तुच्छयेनाभवपिहितं यदासीत्तपसस्तन्महिना जायतंकम् ॥ २ ॥ ऋ० १० । १२६ । ७, ३ ॥

हिरण्यगर्भः समवर्त्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेक आसीत् ।

स दाधार पृथिवीं द्यामुतेमां कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ ३ ॥ ऋ० १० । १२१ । १ ॥

पुरुष एवेदः सर्वं यद्भूतं यच्च भाव्यम् ।

उतामृतत्वस्येशानो यदन्नेनातिरोहति ॥ ४ ॥

यजुः ० ३१ । २ ॥

यतो वा इमानि भूतानि जायन्ते येन जातानि जीवन्ति ।

यत्प्रयन्त्यभिसंविशन्ति तद्विजिज्ञासस्व तद्ब्रह्म ॥ ५ ॥

تائتيو (भृगुवल्ली । अनु० १)

ايشور سروشتي ڪرڻا :- ۱. هي (الک) منجه! جنهن هيءَ نالا پرڪارن جي سروشتي

[بناوت] پرڪهت ٿي آهي، جو [سندس] ڌارڻ ۽ پرليه ٿر ڪري. جو هن [سموري]

جڳت جو سرامي [آهي]، جنهن جي واپاڪنا به هيءَ سمورو جڳت آهي، اسٽئي ۽

پرليه کي پراپت ٿئي ٿر، سو پوماڻما [ٿي] آهي، تنهنڪي ٿرڻ سڙاڻ ۽ ٻئي ڪنهن کي

سروشتي ڪرڻا نه مڃ. (رڪوڊ ۱۰-۱۲۹-۷).

۲. اوت - هيءَ سمورو جڳت، وڃڻا کان اڳي اٽڪار سان ڏيڪيل، رات جيان سڃاڻڻ

به نه اچڻ جهڙو، آڪاش جيان [الک]، ۽ ٻڌ ٿڃ اڻاٽ اٽڪل پر مشهور جي سٺڪ اٽڪ

ڏيهي [ٿوري اسٽان وارو] [پر مشهور ڊڊران ٻاهران سڃاڻل] هو. اٽڪان پوءِ پوءِ مشهور

پنهجي سامرڻ سان اٽڪي ڪارڻ روپ [حالت علت] مان ڪاوه روپ [حالت معلول=

سروشتيءَ جي روپ] به ٻڌائي ڇڏيو. (رڪوڊ ۱۰-۱۲۹-۳).

۳. اوت - هي مشهور! جو سمورو آڏي سڀني ڇمڪندڙ پڌارڻن جو آڌار آهي، جو هن

ٺهيل ۽ اٽڪان پوءِ ٺهندڙ جڳت جو هڪ ئي آڏيه سرامي پر مائما، هن جڳت جي آهيءَ کان

اڳ وڌي مان [موجود] هو، جنهن پر ٿريءَ کان وٺي سمورو ٽنهن (سموري) جڳت کي آهن

ڪيو آهي. ٽنهن پوماڻما ڏيو جي پرليه سان پڳتي ڪندا ڪريو. (رڪوڊ ۱۰-۱۲۱-۱).

۴. ارت - هي مڻهي! سڀني ۾ پورو پيش (سائل) آهي ۽ ناس رهت ۽ ڪارڻ
(غير فاعلي علت مادي ۽ يعني پر ڪرڻي ۽ يا سرشتي ۽ جي اولاشي ۽) ۽ جيرو جو سوامي
آهي، جو پرڻي آدي جو (پدارت) ۽ جيرو کان نيارو آهي. اهوئي پيش گذريل،
اڀندڙ ۽ هلندڙ انهن سڀني جڳتن جو رڃيندڙ آهي. (پڇرود ۳۱-۲۰).
۵. ارت - جنهن پرمالما جي وچا سان سمورا پرڻي آدي پوت (ت يا عناصر)
انهن ٿين ٿا، [سوکم مان اسقول روپ وٺن ٿا] جنهنڪري جيرو وٺن ٿا، ۽ جنهن ۾
پرڻي کي پراپت ڪن ٿا، اهوئي برهم آهي، تنهنڪي سڃاڻڻ جي ڪامنا ڪريو.
(تتريه اڀند، پرڻي، انراڪ ۱).

जन्माद्यस्य यतः ॥ शारीरिक सू० १।१।२॥

ارت - جنهن دوارا هن جڳت جو جنم، اسٽي ۽ پرڻي ٿي ٿي ۽ اهوئي برهم ڄاڻڻ
پرڻي آهي. (شاريڪ سوڻ، اڌاء ۱، پاد ۱، سوڻر ۲).
ٽي پدارت انادي آهن - پرڻ - هيء جڳت پر مڻهي پيدا ڪيو آهي يا ڪنهن ٻئي؟
اڏر - ۰ ت ڪارڻ (علت فاعلي ارت) پرمالما دوارا انهن ٿيو آهي، پر انجو
آبادان ڪارڻ (علت مادي) پر ڪرڻي آهي.
پرڻ - ڇا، پر ڪرڻي کي پرمالما نه بڻايو آهي؟
اڏر - نه، اها انادي (ازلي) آهي.
پرڻ - انادي ڇا کي ٿا چون ۽ ڪيترا پدارت انادي آهن؟
اڏر - اڻسور، جيرو ۽ جڳت جو (آبادان) ڪارڻ (پر ڪرڻي) اهي ٽيئي انادي آهن.
پرڻ - انهيءَ ۾ ڇو ۽ پرمالما آهي؟
اڏر -
ويد انوسار انادي پدارت

द्वा सुपर्णा सयुजा सखाया समानं वृक्षं परिषस्वजाते । तयोरन्यः पिप्पलं स्वाद्वत्त्यनन्नन्यो अभिचाकशीति । १॥

ऋ मं १ । १६४ । २० ॥

शाश्वतीभ्यः समाम्यः ॥ २ ॥ यजु० ४० । ८ ।

ارت - (دوا) ارهم ۽ جيرو ٻئي (سوپرنا) ڇيٽا ۽ پالما آدي ڪن ڪري هڪجهڙا، (سويجا)
ولايت (مهيٽ و مهاٽ) پاو ڪري مليل، (سکايو) هڪ ٻئي سان مٿي جو سڀيڻو رکندڙ
سڃاڻن انادي آهن. (سमान) انهن جي سمان، (وڻ) وڻ ارت ڪارڻ انادي مول روپ ڪارڻ

• پر ڪرڻي سڀني پدارتن ۾ سوڪم آهي. پر ڪرڻي اهو ٻج آهي، جنهن مان سمورو
سار اسقول ۽ سوڪم انهن ٿئي ٿو.

۰ ڪنهن به پدارت جي پيدا ٿيڻ جا ٽي ڪارڻ ٿيندا آهن. پهرين ت ڪارڻ = علت
فاعلي = پدارت جو بڻائيندڙ. ٻيو آبادان ڪارڻ = علت مادي = اهي عناصر جن جي ڪڙن سان
پدارت روپ ڌاري بڻجي ٿو. ٽيون ساڌارڻ ڪارڻ ارت ڪارڻ آهي ڌرتي، وسيلو، اوزار، جن
کي ڪم آڻي، ت ڪارڻ (بڻائيندڙ آبادان ڪارڻ کي ڪارڻ روپ ۾ آڻي پدارت بڻائي ٿو).

سوڪرم پر ڪرڻي جا (اولي علم) ۽ شاڪائن روپي ڪارند ڪم وٺڻ (ارڻات استول پر ڪرڻي
 جنهن کي وڪرڻي يا معلول ڪري سڏيندا آهن) جا استول ٿي پر لڌ ۾ چن ۽ ٺٽي وٺندي
 آهي. ارڻات [ڏورن ڏورن ۾ بدلجي ويندي آهي.] سو ٿيون انادي پڌارت آهي. انهن
 ٽنهي جا ڪٺ، ڪورم ۽ مياڻ به انادي آهن. انهن ٽنهي ۾ ٻوهر مان هڪ، جو جهڙو آهي، سو هن
 وٺ روپي سلسلن ۾ پاپ ۽ پڇ روپي ڦلن کي (سڌاڌرتي) چئجي. پر پوکيندو ٿو رهي. ٻيو
 جو پرمالما، ڪرمڻ جي ڦلن کي (انشن) نه پوکي ۽ چئجي دشائن ارڻات اندر. ٻاهر هر هنڌ
 پر ڪاشمان ٿي رهيو آهي. جهڙو کان انشور، انشور کان جهڙو، ۽ انهن ٻنهي کان پر ڪرڻي
 ٻن سوروب (آهي) ۽ ٽنهي انادي آهن. (رڪنود مڊل ۱، سوڪت ۱۶۴، ميتر ۲۰)
 (شاشوتي) ارڻات انادي سنائن جهڙو روپي پر جا لاء پرمالما وٺندو ڌوارا سڀني وڏيان جو
 پوڏ ڪرايو آهي. (پڇروڊ آڏا ۴۰، ميتر ۸).

آپنشن جو پرمالما -

अजमेकां लोहितशुक्लकृष्णां बह्वीः प्रजाः सृजमानां स्वरूपाः ।

अजो ह्य को जुषमाणोऽनुशते जहात्येनां भुक्तभोगामजोऽन्यः ॥ श्वेता० ४ । ५ ॥

هيءُ آپنشن جو وڃن آهي. پر ڪرڻي، جهڙو ۽ پرمالما ٽنهي ” اڄ ” ارڻات جنهن نه ڪڏهن
 جهڙو ٿو ٿئي ۽ نه ڪڏهن اهي جنم ٿا وٺن. ارڻات اهي ٽنهي سڄي جهڙت جا ڪارڻ آهن
 ۽ سندن ڪارڻ ڪو ڪونهي ۽ هن انادي پر ڪرڻيءَ جو پوکي انادي جهڙو پوکيندي ڦاسي
 ٿو. پرمالما نه ان ۾ ڦاسي ٿو، نه انجو پوکي ڪري ٿو. (شويتا شوئر آپنشن ۴۵).

پر ڪرڻي ۽ جو اڪشن

انشور ۽ جهڙو جا لڪش انشور وٺڻ ۾ لکي آيا آهن، هاڻي پر ڪرڻيءَ جا لڪش لکون ٿا:-

सत्वरजस्तनसां साम्य वस्या प्रकृतिः प्रकृतेर्महान् महतोऽहङ्कारोऽहङ्कारात् पञ्चतन्मात्राण्युभयमिन्द्रियं
 पञ्चतन्मात्रेभ्यः स्थूलभूतानि पुरुष इति पञ्चविंशतिर्गणः ॥ सांख्य० [अ० १ सू० ६१]

ارڻت - (ستروا مقدار)، سڌاڌرتي (پر ڪاش، لطافت، پاڪيزگي)، رج (چرڻ پوڏ جي قابليت)

Δ مهاڻما ڪبير به ان ساڳئي وٺندو ميتر جو ارڻت هٿن ٿا ڪن :-

” پر ڪش اڪ پڇي ڏو پڇي اڪ ڪرو اڪ ڇيلا، ڇيلا سڀ ڦل ڇڻ ڇڻ ڪر ڪا، ڪرو رهند اڪيلا ”
 ارڻات - پر ڪرڻيءَ روپي وٺ ٿي ٻن قسمن جا پکي هڪ ڪرو ۽ ٻيو ڇيلا ٿا رهن. ڇيلا
 پنهنجن ڪرمڻ موجب وٺ جا ڦل چوندي ٿو کائي. پر ڪرو رڳو ساڪشي روپ ۾ اڪيلو
 وينو ڇيلا کي ڪرمڻ جو ڦل چڪائيندو رهي ٿو.

• پر ڪرڻيءَ جو پهرين ڪٺ ” سترو ”، ٻيو ” رج ” ۽ ٽيون ٿور آهي. اها پر ڪرڻي ٿي ڪارند
 روپ سرشتيءَ جو انادي پڇ آهي، اها ٿي پهرين. انمان پيدا ٿيو مهبت ٿيو ارڻات ٻڌي يا
 عقل، سو ٿيو ٻيو. انمان ٿيون نڪتو آهنگار يا خردي. انمان پيدا ٿيا پنج سوڪرم ٿيو، سي
 ٿيا ڪل آت. انهن ۾ مٿس ڏه اندريون ۽ ٻارهنون من، سي ٿيا ڪل اٺوڻه. انهن ۾ ڪڏهن پنج
 استول ٿيو (عناصر)، لکني، واپو، جل، پوکي ۽ آڪاش، نه ڪل جهڙو ٿيندو ڇوڻه.

يا جتي هاجل ٿئي اها جاء، وڃن اوستا ۽ ٿم (وزن يا ڪثافت اٽڪار، غير ذي شعوري)، جاڙهه ارڱاڻ ڇڙ ٿا، انهن ٽن ڪٽن جي ميل جو نالو آهي پر ڪرڻي. انمان महत्त्व (مهمت ٿنو = ٻڌي)، ٻڌي مان اهڙڪار ۽ ان مان پنج ٽن مالڙا سوکھ پوت، جو ڏهه ٽنڊرون آدي، يارھون من ٿا ٺھن. پنجن ٽن مالڙائن (سوکھ پوڻ) مان پر ٿوري آدي پنج اسٽول پوت ٿا ٺھن. اھي سمورا ٿيا چوڻھ، پنجن پھون پرش ارڱاڻ ڇھو ۽ پرميشور. انهن مان پر ڪرڻي اوڪار ٿي (آواڪاريڻي = اڻن نه ٿيل) آهي ۽ مهم ٿنو (عقل = ٻڌي)، اهڙڪار (اناڻيت) ۽ پنج سوکھ پوت پر ڪرڻي منجهان ٿا ٺھن. انهن مان ٽنڊرون (پنج کيان ٽنڊرون ۽ پنج ڪرم ٽنڊرون ڪل ڏهه)، من ۽ اسٽول پوت ٿا ٺھن. پرش نه ڪنھجي پر ڪرڻي ارڱاڻ اڀادان ڪارڻ (علف مادي = پڇ يا مول) آهي ۽ نه ڪنھجو ڪارڻ (ڪنھن منجهان ٺھيل) آهي.

نوين ويدانگن جي ويچارن جو ڪڏن

सदेव सोम्येदमग्र आसीत् ॥ १ ॥ [छा० ६।२]

अतद्वा इदमग्र आसीत् ॥ २ ॥ [तैत्ति० ब्रह्मा० वल्ली अनु० ७]

आत्मा वा इदमग्र आसीत् ॥ ३ ॥ [बृह० अ० १ ब्रा० ४ मं १]

ब्रह्म वा इदमग्र आसीत् ॥ ४ ॥ [शत० ११।१।११।१]

هي آبهندن جا وڃن آهن. هي شوبه ڪيتو! هيءُ جڳت سرشتيءَ (آپتيءَ) کان اڳي [۱] سڀ (هستيءَ وارو چاندوگهه آبهند انوسار)، [۲] اسٽ (نمستيءَ وارو ٽڪريهه آبهند انوسار)، [۳] آتما (برھدارٿڪ آبهند انوسار)، [۴] برهم روپ (پرميشور جيان شھت برهمڻ انوسار) هو. ان کانپوءِ:-

तदेतत् बहुः स्यां प्रजायेयेति । सोऽकामयत् बहुः स्यां प्रजायेयेति ॥ तै० ब्र० वल्ली । अनु० ६ ॥

ارٿ - اهوئي پرماتما پنھنجيءَ اڃا سان ڪھڻن روپن وارو ٿي پيو.

(ٽڪريهه آبهند برهماند ولي الواڪ ۶)

॥ खल्विदं ब्रह्म नेह नानास्ति किञ्चन ॥

ارٿ - هيءُ سمورو جڳت لھجھ سان برهم ٿي آهي. ان ۾ اڃا لانا پر ڪارڻ جا پڌارٿ ڪجهه نه آهن ۽ ليڪن هي سڀ (رڳو) برهم جوئي روپ آهي.

اڏر - انهن وڃن جو ارٿ ڇوڻا ڪريو؟ ساڳين ئي آبهندن ۾ لکيل آهي: نه:-

[एवमेव खलु] सोम्यान्नेन शुङ्गेनापो मूलमन्विच्छद्वित्सोम्य शुङ्गेन तेजोमूलमन्विच्छ तेजसा सोम्य शुङ्गेन सन्मूलमन्विच्छ सन्मूलाः सोम्येमाः सर्वाः प्रजाः सदायंतनाः सत्प्रतिष्ठाः ॥

छांदोग्य उप० प्र० ६ । सू० ८ । मं० ४ ॥

ارٿ - هي شوبه ڪيتو! ان روپ پر ٿوري ڪارڻه (اسٽول آڪار ۾ آيل مٽيءَ) کي ڏسي جل روپي مول ڪارڻ (سندس علف يعني پاڻيءَ) کي ٽون پڇاڻ. ڪارڻه روپي جل (حالت معلول ۾ آيل پاڻيءَ) منجهان سندس (ڪارڻ = علف) ٽيڇ (اگنيءَ = باهر) کي سڃھ. ٽيڇ روپي ڪارڻه مان سنائن سڄي روپ جي ڪارڻ لھ (غير فاني) پر ڪرڻي.

مکي ٿون جاڻ. اهاڻي سڄي سرورپ ۽ پرکڙي سازي جڳت جو مول ڪهر ۽ استي (رهڻ) جو امان آهي. اڻهيءَ کان اڳي هيءَ سرورپ جڳت آسٽ (نيسيءَ) سان هو. ۽ ڇو آسٽا پرکڙيءَ ۽ برهم ۽ ٽين (جذب) ٿي ورتان هو. (اڻ ٿاڻي جو آسٽا) (نيسي) ڪاڌ هئي. اوهانجو ”سर्व खलु“ وارو وڃن اهڙو آهي، جهڙي (هيءَ هندي ڇوڙي) ۽ ڪنهن کي ايت ڪنهن ڪا روڙا. پاڻ هي ٿي ڪنهن جوڙا. ڇاڪاڻ ته :- (چالوڪي آبهڻ)

सर्व खल्विदं ब्रह्म तज्जलानिति शान्त उपासीत ॥ छान्दो प्र० ३ । सू० १४ । मं० १ ।
वेह तानास्ति क्वचित् ॥ [कठो० २ । सू० ११ ।]

(ڪنهن آبهڻ)

لوت - جن شرلو جا انگ ڇهين شرلو سان ڳنڍيل رهن ٿا، ٽيهن ڪمانا ۽ ڌار ٿيڻ ڪري لڪا ٿي پون ٿا. ٽن ٿي پرکڙا (مضمون) سان سڀيڙ رکندڙ وڃن سارڻڪ (با ۽ ٻي)، ۽ پرکڙا کان ڌار ڪرڻ ڪري پا ڪنهن ٻي وڃن سان ڳنڍڻ ڪري (ساڳيا وڃن) ٿارڻڪ (ٻي ۽ ٻي) ٿي ٿا پون. ٻڌو! اڻڄو هيءَ ايت آهي :- هي ڇو! ٽون برهم جي آسٽا (ڀڳتي) ڪر. جنهن برهم دوا جڳت جي آهي، استي ۽ جاپو ٿي ٿو، جنهن (برهم) جي ٺاهڻ ۽ ڌار ڪرڻ ڪري ٿي سارو جڳت وڌيڪ (موجود) ٿو، اٿو برهم سان ڪا (برهم جي آڌار ٿي) رهي ٿو، (هي ڇو! ٽون) اٿي ڇڏي ٻي جي آسٽا نه ڪر! هن ڇهين مان، اڪند [ٽڪر ٽڪر نه ٿيندڙ = لازوال] انگ رس [سڌا ساڳي] اوسٽا ۽ رهڻ واري [برهم روپ ۽ ٻين شين مليل ڪنهن. ايت، اهي سڀ جدا جدا - روپن ۽ برهمور جي آسري هيٺ رهن ٿيون.

• ڏانهن مڙج جڳت جي آهي هٿن ٿيل آهي :- پهر ٽين پرکڙي مان آڪاش آهن ٿيون. آڪاش مان واهو ۽ واهو مان ٽيڇ (اڪي)، ٽيڇ مان جل، جل مان پرتوي، پرتوي مان آن ۽ اوشڊون، آن ۽ اوشڊون مان پر جا آهن ٿي. ان مان ڏسي سگهجي ٿو ته سڀني کان سوڪشم آهي ڪارڻ روپ پرکڙي. آڪاش، واهو، اڪي، جل ۽ پرتوي آدي ويا ڏيري ڏيري وڌيڪ اڀرل ٿيندا. نير هي آهي ته اڀرل پدارت جي پڌاڻن جو ڪارڻ آهي ڪاٺس وڌيڪ سوڪشم پدارت! ان نير انيسار پرتوي جي آهي جل منجهان ٿي ۽ جل آهن ٿو. اڪي ۽ منجهان، اڪي واهو ۽ منجهان ۽ واهو آڪاش منجهان ۽ آڪاش ٿو پرکڙي ۽ منجهان، ارڻات پرکڙي روپ ڪارڻ کي ڪڏ ڪرڻ يا ملائڻ يا ٽڪر ۽ ٽڪر کانپوءِ آڪاش آهن ٿيون. اهر سڌانت آهي ڪاٺس لاءِ سڄو آهي. اڄ به سمجهن منجهان پهر ٽين ايت روپ ۽ ڌري ٿي پرکڻ ٿي. ڪرمي وڌي ٿي، نه هي منهن ٿا پون ۽ ڇو ۽ ڇو هڻي اسين ڏهاڙي اڪي آسٽا ڪندا آهيون. ٽاڻوڇ نه هي جڳت نڪي نيسيءَ مان هستيءَ ۽ آرو ۽ نه اڻڄو منجهان آهن ٿو، ڪارڻ روپ پرکڙي ۽ منجهان ٿي هي برهمانڊ رڇيل آهي. (ٽاڻوڇند ٽاڻوڇ)

پر رڇيل وري نه اڻڄو جي ڪرڻ سان آهي. پر ٿو جو ڪال پورو ٿو، منهن ڪنهن پر رڇيل آهي ٿي. (ٽو ٽو ٽو)

ٽن ڪارٽن جو ورڏڻ :- پورشن :- جڳت جا ڪارٽ ڪيترا آهن؟
 آٽو :- ئي . پهريون نمٽ ڪارٽ . ٻيون آبادان ڪارٽ ۽ ٽيون ساڌارڻ ڪارٽ .
 نمٽ ڪارٽ اُهر آهي، جنهنجي بڻائڻ سان ڪا شيءِ بڻجي ۽ نه بڻائڻ ڪري نه بڻجي،
 ۽ جو پاڻ ڪنهن کان بظاير نه وڃي ۽ ٻين کي جدا جدا روپن ۾ ٺاهي ڇڏي . آبادان ڪارٽ
 اُهر آهي، جنهن ٻن ڪجهه نه بڻجي سگهي ۽ جو ٺاهڻ سان ٻن مان روپن ۾ ٺهي نه پوي ۽
 [ڊاهڻ سان] ڊهي نه پوي . ٽيون ساڌارڻ ڪارٽ اُنڪي ٿا چون، جو بڻائڻ ۾ ساڌڻ
 [اوزار] ۽ ساڌارڻ (رواچي) • نمٽ [عام ڪارٽ] هجي .

نمٽ ڪارٽ (علت فاعلي) جا ٻه نمونا :- پهريون مکي نمٽ ڪارٽ ڀرماڻ-ما
 آهي، جو سڄي سرشتيءَ کي [آبادان] ڪارٽ منجهان بڻائي، ڌاري، [ٻالي] ٿو ۽ ٻرلڻ
 ٿو ڪري ۽ سڀني [جهون] لاه ٻرندڙ ٿو رکي . ٻيو ساڌارڻ [نمٽ ڪارٽ] جهڙو آهي، جو
 ٻرهمشور جي وچيل جڳت منجهان پدارت کڻي نانا پرڪارن جون وسٽو جهڙي ٿو .

آبادان ڪارٽ (ٻڃ = علت مادي) جو ورڏڻ :- آبادان ڪارٽ آهي پرڪرتي
 ۽ ٻرماڻو . جنهنڪري سڄي سنسار جي بڻائڻ جي سامگري [مصالح] ٿا ڪرلن، اُهر جهڙو هئڻ
 ڪري پنهنجو پاڻ نه ٺهي [آڪار ۾ اچي] ٿو سگهي ۽ نه بگڙي [وٺائڻ کي ٻرپڻ ٿي] ٿو
 سگهي . اُهر ٻئي [نمٽ ڪارٽ] جي بڻائڻ سان بڻجي ۽ ڊاهڻ سان ڊهي ٿو، ڪڏهن ڪڏهن
 جهڙجي نمٽ سان نه جهڙ ٺهي ۽ ڊهي ٻولندو آهي، جتن ٻرهمشور جا جهڙيل ٻج ٻر ٿوري ٿي
 ڪرڻ ۽ پاڻيءَ مان ڪرڻ وري وڻ بڻجي ٿا پون ۽ اُنهيءَ آڏي جهڙ [پدارت] جي سمجورڳ
 سان بگڙي نه ٿا پون . پر انهن جو نيم ٻورو ڪٽهڻ ۽ ڊهڻ ٻرهمشور ۽ جهڙ جي آڌان آهي .
 ساڌارڻ ڪارٽ (علت آلي) جو بيان :- جڏهن ڪا وسٽو ٺاهجي آهي، تڏهن جنهن
 ساڌڻن سان ارڻات گيان، درشن، ٻل، هٿ، قسمين قسمين اوزار، دشا (جاء)، ڪال
 (وقت) ۽ آڪاش آڏي سڀ ساڌارڻ ڪارٽ [ٿا ساڌجن] جتن گهڙي (دلي) ٺاهڻ وارو
 ڪنهن نمٽ ڪارٽ آهي، مٽي آبادان ڪارٽ ۽ ٿاڦي، چڪ آڏي ساماننم نمٽ [رواچي
 اوزار]، دشا، ڪال، آڪاش، اک، هٿ، گيان، ڪرنا آڏي ساڌارڻ ڪارٽ
 [علت عام] ۽ □ ظاهر ڪارٽ [عام علت] به ٿين ٿا . انهن ٽن ڪارٽ کانسواءِ ٺڪي ڪا

• ”نمٽ ڪارٽ“ چيئن ڪرڻا (بڻائيندڙ) ٿي ٿيندو آهي . ”ساڌارڻ نمٽ ڪارٽ“
 ۾ آهي اوزار يا مشينون شامل آهن، جنجي مدد سان منشي ڪم ڪندا آهن . نمٽ جي
 معنيٰ ئي ڪارٽ يا سبب آهي .

□ هنديءَ ۾ ”نمٽ ڪارٽ“ شيد آهن، اسان انهن اُرت ”ظاهر ڪارٽ“ انڪري
 ڪيو آهي، جو شري آيتي جي ڪوش ۾ نمٽ جو شيد هڪ اُرت APPARENT CAUSE
 = ظاهر ڪارٽ به ٿيل آهي . مٿي پٿرا ۽ رشي فرمائين ٿا ته جهڙ جي نمٽ سان نه جهڙ ٺهي ۽
 ڊهي پوندو آهي . اُتي به نمٽ جو اُرت ظاهري ڪارٽ سمجهڻ ڪري، چاڪا نه سڀني جهڙ
 پدارتن جي جهڙ ٻڻ سمجورڳ ۽ وادوڳ جو سچو نمٽ ڪارٽ نه رڳو ايشور يا جهڙ ٺي آهي .

شيء لهي سگهندي آهي ۽ نه ڏيئي سگهندي آهي.
پرڻن ۽ ڏيئي وٺائڻي وڌو پرڻن وڌو ڪي ٿي چڪت جو ائين [ساڳيو ئي] سمجه ۽ آبادان
ڪارڻ ڪري مڃيندا آهن:-

यथोर्णवाभिः सृजते ग्रहणते च ॥ मुण्ड० १।१।७ ॥

هيءُ آئيند جو وڃڻ آهي. جهڙي وقت ڪورڙو ۽ ٻاهران ڪجهه نه وٺي پاڻ منجهان ٿي
لنڊون ڪڍي ڇڏي ٿا ۽ پاڻ ٿي ان ۾ ڪڍي ٿو، ٿوريءَ طرح ٻاهران منجهان چڪت
(ٺاهي، پاڻ چڪت) جو آڪار ٻڌجي، پاڻ ٿي ڪم ڪري رهيو آهي. تنهن ٻاهران [اهڙي]
لڳاءُ ڪاميا ڪئي ته ”آءُ ڪنهن روپن وارو ارڻات چڪت جو روپ ٿي پوان“ رڳو ويچار
ٻيئي سڪاپ ڪرڻ سان سمورو چڪت جو روپ ٻڌجي ٿو.

ब्राह्मन्ते च यज्ञास्ति वर्तमानेऽपि तत्तथा ॥ गोडप.दीय का० श्लोक ३१ ॥

هيءُ مانڊوڪ آئيند ٿي ڪارڪا آهي. جو ٻهراڻين نه هجي ۽ ائين نه رهي، سو
ورڻان (زمان حال) ۾ نه ڪونهي، مگر سرشتيءَ جي آڏ ۾ چڪت نه هون، پر هم هون پرڻو
جي آئين ۾ سڀار نه رهندو، پر رڳو ٻاهر رهندو [پوءِ [پلا] ورڻان ۾ سموري چڪت
ڪي ٻاهر ڪري ڇڏي ٿو؟

اٿو- جي اوهانجي ڇوڙ ارسار چڪت جو آبادان ڪارڻ ٻاهر هجي، ته هو پرڻائي
[ناس ٿيڻ جهڙو]، اوهان اتر چڪت [ڦرندڙ ڪهرندڙ] ۽ ڪاري ٿي پوي ها، ڇو ته
آبادان ڪارڻ جا ڪڙ، ڪرم ۽ سڀاءُ، ڪارڻ [ڇيل وستر] ۾ نه ايندا آهن.

कारणगुणपूर्वकः कार्यगुणो हः ॥ वै० २।१।२६ ॥

آبادان ڪارڻ جهڙا ڪڙ ڪارڻ ۾ نه ٿين ٿا. (ولشمڪ ۲-۱-۲۴)

ٻاهر سڃاڻيند سمورو روپ آهي ۽ چڪت ڪارڻ روپ (معلول) هئڻ ڪري اسٽ ۽ چو
(آهي) ۽ آئيند رهت (آهي). ٻاهر آئين نه ٿيل ۽ چڪت آئين ٿيل آهي. ٻاهر ٽسڻ ۾ ٿيو
اچي ۽ چڪت ٽسجي ٿو. ٻاهر اڪند ۽ چڪت ڪند روپ (ٺڪرا ٺهندڙ) آهي. پرڻوي
آڏي ڪارڻ، جي ٻاهر منجهان آئين ٿين ها ته پرڻوي آڏي ڪارڻ جا جهڙو آڏي ڪڙ
ٻاهر نه هئڻ ڪهرجن، اوهان چئن پرڻوي آڏي چو آهن ۽ ٽن ٻاهر نه چو ٿي پوي. ٻا
چئن پرڻو ۽ چئن آهي، ٽن پرڻوي آڏي ڪارڻ نه چئن هئڻ ڪهن، ۽ جيڪو ڪورڙو ٿي
جو درشتانت اوهان ٿو آهي، سو اوهانجي مٿ ڪي ٿابت ڪرڻ جي بجاءِ آڏيندو رڻ ٿو
ڪري، ڇو ته چو روپي شرڻو (ڇار جي) لنڊن جو آبادان ڪارڻ ۽ چيو آهه (سندس)
مٿ ڪارڻ آهي. هي نه پرڻا ٿي وڃي رڇنا جو پرڻا آهي، ڇاڪاڻ ته ٻين جي شرڻو
مان چيو (ڇاريءَ جون) لنڊون ٿا ڪڍي سگهن. ساڳيءَ طرح (ڪورڙو ٿي ڇان ٿي)
سمورو ٻاهر پاڻ ۾ سڃاڻي پرڻي جي پرڻا ٿي منجهان استول چڪت ڪي ٺاهي، ٻاهران
استول روپ ٻڌائي، پاڻ ان ۾ واپس ٿي، ساڳئي پوءِ آئيند ٿي رهيو آهي. پرڻا ۽ اڪشڻ

”اڪشڻ“ ۽ سڃاڻي سڃاڻي ڪرڻي ورن ٿيل آهي، اٿي ٽسو.

ارڻاٽ ڪيان، ويچار ۽ اڇا ڪٽي، نه آڻ سڄو جڳت ٺاهي پوسد (ظاهر) ٿيان، ارڻاٽ جڏهن جڳت آڻين ٿيندو آهي، تنهن کانپوءِ ئي جيون جي ويچار، ڪيان، ڏيان، آڻيندي ۽ ٻڌڻ سان پرمهٽور پوسد (ٿيندو آهي) ۽ وڏن اسٽول ٻڌارڻن ۾ به موجود رهندو آهي. پرل به ٿين کانپوءِ پرمهٽور کي پاڻ ۽ مڪت جيون کانسواءِ ٻيو ڪو به نٿو سڃاڻي. اها جا ڪارڻ آهن، سا ڀرم ۾ وجهندڙ آهي. ڇاڪاڻ ته سرشتي کان اڳي ارڻاٽ پرل ۾ جڳت ٻڌرو نه هون ۽ سرشتي جي انت ارڻاٽ پرل جي آرڻپ کان وٺي جيسين ٻيو ٻيو سرشتي آڻين نه ٿئي، تيسين جڳت جو (آبادان) ڪارڻ سوڪم ٿي آڻوسد (اڪل) رهندو آهي. چو نه.

तम आसीत्तमसा गूढमये ॥ ४० ॥ १० ॥ १२६ ॥ ३ ॥

आसीदिदं तमोभूतमप्रज्ञातमलक्षणम् । अप्रतर्क्यमविज्ञेय प्रसुप्तमिव सर्वतः । मनु १ । ५ ॥

سرشتي کان اڳي پرل ۾ هيءُ سمورو جڳت اندڪار سان ڇايل ۽ ٻڪيل هون. (رڳو ٻڌ منڊل ۱۰، سوڪت ۱۲۹، منتر ۳) ساڳيءَ ريت (هلندڙ سرشتي جي) پرل آرڻپ ٿين کان پوءِ به ائين ئي ٿيندو. ان ميل (اهو جڳت) نه ڪنهنجي ڄاڻ ڇوڙو، نه ٿرڪ ۾ آڻڻ ڇوڙو هون. (جنن گذريل پرل ۾ سڃاڻپ جي) ٻڌن ۾ نيشانين نه هئڻ ڪري (اهو جڳت) اڏيان جي دوارا ڄاڻ ڇوڙو نه هون. (تنهن ٻڌڙ پرل ۾ به سڃاڻپ جوڳ) نه رهندو. جڳت نه ظاهري ميدان وٽ ۽ جنن جو نٿن ملڻ ڪري، ورڻان ۾ (ٺهيل حالت ۾ ئي) ڄاڻو وڃي ٿو. پر ڪارڻ ڪندڙ جو ورڻان ۾ به جڳت جو اهڙو ٿو لکي، سو ٻيو سڌ ٿي نٿو سگهي، ڇاڪاڻ ته جنهن کي پرماتما (ويچار ۽ کوچ ڪرڻ وارو) پرماتن سان ڄاڻي ٿو ۽ پراپت ٿو ڪري، سا وسو ٻيءَ طرح ڪڏهن به ٿي نه سگهندي.

پرماتما سرشتي جو ٺاهي؟ پوڻن:- جڳت جي لاهڻ ۾ پرمهٽور جو ڪهڙو پريون آهي؟

آڻر:- نه لاهڻ ۾ ڪهڙو پريون آهي؟

پوڻن:- نه لاهي ها، نه آڻند ۾ ٻيو رهي ها ۽ ٻڌ جيون کي سک ڏک پراپت نه ٿئي ها. آڻر:- هي آرسِي ۽ نياڻن ماڻهن جون ڳالهيون آهن، ۽ نه پرشار ٿي ماڻهن جون. پٺا، جيون کي پرل ۾ ڪهڙو ڏک يا سک آهي؟ سنڀار جي سک ڏک جي ڀيٽ ڪبي، نه سک ڪبي ياڻا وڌيڪ ٺڪرندو! ڪيترا پوتر آتما جيو، مڪي جا ساڻن ڪري موڪلن جو آڻند به وٺن ٿا. پرل ۾ لکما (آرسِي) جيو ائين رهندا آهن، جنن ڪو ڪهڙي ٺنڊ ۾ پيل هجي. (جي انهن سنڀار نه ٺاهي ها) نه جي پاپ يا پڇ پرل کان اڳين سرشتي ۾ جيون ڪيا هئا، تنجو ڦل ڪن انهن [سرشتي ۽ رڃا ٻن] ڪن ڏيئي سگهي ها ۽ جيو ڪن [اهو ڦل] پوکي سگهن ها؟ جي اوهان کان ڪو پڇي ته اک جي هڃڻ ۾ ڪهڙو پريون آهي؟ نه اوهن چوڻا نه ڏسڻ جو. ساڳيءَ ريت انهن ۾ به جڳت جي رڃڻ جو وڪيان، بل ۽ ڪرنا [سپاويڪ] وهن ٿا، ۽ انهن جو پريون جن جڳت جي آڻي کانسواءِ ٻيو ڪو به

ڪونهي. [اس] ان کانسواءِ ٻيو اوهين ڪجهه به چئي نه سگهندا. ٻيو ته پرماتما جو لپاءُ،
سڀيال ۽ دٻا آدي ڪٿا به ٿڌهن ئي سارڻڪ [بامعنيٰ = ڪارگر] ئي سگهندا، جڏهن جڳت
بڻائي. سندس اننت سامرت به جڳت جي آلهي، استي، پرله ۽ پرمڻ ڪرڻي
سڻائو آهي. جهڙي ريت اکهن جو سپاويڪ ڪٿا ٿسڻ آهي، تهڙي طرح پرميشور جو
سپاويڪ ڪٿا جڳت جي آلهي ڪري، سڀني ڄمون کي ان ڳڻيا پدارت دان ڪري
پر اڪار ڪرڻ آهي.

پهريائين ائين ڇا ٿيو؟ ٻج يا وڻ؟ پوڻن :- ٻج پهرائين انهن ٿيو يا وڻ؟
اٿو :- ٻج. ڇا ڪاڻ نه ٻج، هيتو، نڌن، نمٽ ۽ ڪارڻ (وجهه يا بنياد، سبب، باعث يا
ساذن ۽ علت) وغيره ساڳئي ارت وارا شيد آهن. ڪارڻ جو نالو ٻج هئڻ ڪري (سڌا)
ڪارنه کان اڳ به ٿيندو آهي.

”سروشڪتيمان“ شيد جو ساڄو ارت :- پوڻن :- جي پرميشور سروشڪتيمان
آهي، نه هو ڪارڻ ۽ ڄمو کي به انهن ڪري سگهيتو. جي نٿو ڪري سگهي ته سروشڪتيمان
به نٿو رهي سگهي.

اٿو :- سروشڪتيمان شيد جو ارت • اڳي لکي آيا آهنون. پر ڇا سروشڪتيمان ان
کي ٿو چڱي، جو اسميڙ ٻالهه به ڪري سگهي؟ جي ڪارڻ کانسواءِ ڪارنه کي بڻائڻ جهڙا نه.
ٿيڻ جو ڳا ڪم [پرماتما] ڪري ٿو سگهي، نه بنا ڪارڻ جي ٻيو ايشور ٺاهي سگهي ٿو يا
نه؟ پاڻ مري سگهي ٿو يا نه؟ ڇڙ، ڌڪي، انيا ڪاري، اٻوڙ ۽ ڪڪري آدي به ٿي
سگهيتو يا نه؟ سپاويڪ [پندائشي يا قدرتي] ڳڻن، ارتات اڪئي جي ڪري، جل جي سڀلڻا
۽ پري آدي جي ڇڙ ٿا ڪي اٻوڙ ڳڻن به ايشور به نٿو بدلائي سگهي. ايشور جا نير سڃا ۽
پورا آهن، ان ڪري بدلي ٿا سگهن. ٽيهڪري سروشڪتيمان جو ايترو ئي ارت آهي،
نه پرماتما بنا ڪونهجي به سڀاڻا جي پٺي ڪم پاڻ پورا ڪري ٿو سگهي.

ايشور نراڪار آهي :- پوڻن :- ايشور ساڪار آهي يا نراڪار آهي؟ جي نراڪار
آهي ته هڪن آدي ساذن بنا جڳت کي ٺاهي ڪيئن سگهندو؟ جي ساڪار آهي، نه پوءِ
ڪوبه دوش نٿو اچي.

اٿو :- ايشور نراڪار آهي. ڇا وسرو ساڪار ارتات سرور واري آهي، سا ايشور بڻجي
ٿئي سگهي، ڇاڪاڻ ته جو محدود ارتات ٿوري شڪتيءَ وارو، ديش، ڪال وستن
(پدارتن) ۾ پراچن (شجرت حدوارو) آهي ۽ بک، آڇ، ڄمڻ ڦاڙ، ٿڌاڻ، ڪوساڻ،
ٽپ، سرور آدي پوکيندڙ آهي، تنهن ۾ ڄمو ڇا ڪٿا سڌائين، پرميشور جا پنهنهه نه.

ڄڻ اوهين ۽ اسين ساڪار ارتات شرون وارا هئڻ ڪري Δ ٽرس ويٺو، اٿو، پرماتما ۽

• ٽرس سمالس سٽون.

Δ پر ڪرڻي، ارتات سرشتيءَ جي آلي سوکشم سڌائين ٻج جي سوکشم ڀاڱي کي پرماتما ٿا

ڇون. سٽ پرماتما = هڪ اٿو. به اٿو = هڪ دوٿيڪ. ٽي دوٿيڪ = ٽرس ويٺو.

پرڪرڻي ڪي ڪڏهن به پنهنجي وس ۾ آڻي نٿا سگهون، تنهن ۾ مشورو به استول ڏيڻ ڌاري هجي ۽ هو انهن سوکشم پڌارتن سان استول ڇڳت کي بڻائي نه سگهي. ۾ مشورو پوئڪ (مادي مان ٺهيل) اندون جي ڏوڪهون، هٿن، پيرن آدي انگ نه هوندي به، پنهنجي انست بل ٻاڪرم ۽ شڪتي سان آهي سمورا گرم ڪرڻو، جي ڀيرو ۽ پرڪرڻي کان ڪڏهن به ٿي نٿا سگهن. ۾ مشورو پرڪرڻي کان به سوکشم ۽ ان ۾ واپاڪ هٿ ڪري کيس پڪڙي ڇڳت آڪار ڪري ٿو ڇڏي.

سنسار جو نعت ڪارڻ :- پرشن :- منهنجي آدي جا ماما پٽا ساڪار هٿ ڪري سندن سمنان به ساڪار ٿي ٿئي ۽ جي هو نراڪار هجن ها ته سندن پٽ به نراڪار ٿين ها. ساڳيءَ ريت جي ۾ مشورو نراڪار هجي ها، ته سندس بڻايل ڇڳت به نراڪار ٿيڻ گهرجي. اٿر :- اوهانجو اهو پرشن ٻارڙو آهي. اسين اڳ به ٿي چئي چڪا آهيون ته ۾ مشورو ڇڳت جو نعت ڪارڻ آهي ۽ نه آبادان ڪارڻ ۽ پرڪرڻي ۽ ۾ ماڻو ڇڳت جو آبادان ڪارڻ آهن (۽ نه) آهي استول ٿيندا آهن. (اهي) سڙوڻا (ٻاڪل ٿي) نراڪار نه آهن. ۾ مشورو کان استول ۽ ٻين ڪارن (هن ٺهيل ڇڳت) کان سوکشم آڪار وارا آهن. نهستيءَ مان هستي :- پرشن :- ڪارڻ [بج] پٽا ۾ مشورو ڪارڻ جي آڻي ٿي ڪري سگهي؟

اٿر :- نه، ڇاڪاڻ ته جو آڻاءِ [نيسٽ] ارڻات جو ورتان [خامر] ڪولهي، ٺههجو پاو ورتان [هستي مرچوڊ] ٿيڻ ٻاڪل ناممڪن آهي. [هي - انهن آهي، جئن] ڪو گهوڙا اڏائي ڇڏي ته مون سندن جي پٽ ۽ ڌيءَ جو وهائو ڏٺو ۽ کين ماڻهن جي سڱن جو ٺهيل ڏٺو ۽ آڏاش جي پيشن جون مالهاڻون پهريل هيون. هو رڃ جي پاڻيءَ ۾ سنان ڪندا ۽ ڪنڊرو شهر [راجا اندر جي آڪاري] ۾ رهندا هئا. اتي ڪڪرن پٽا ميهون وسندو هو ۽ پرڻيءَ پٽا سمورو ان آدي آڻن ٿيندو هو. [جئن اهي ڳالهون ناممڪن آهن،] تن ڪارڻ پٽا ڪارڻ جو ٿيڻ به اميڙو آهي. جئن ڪنهنجو چوڻ :-

“मम मात पितरो न स्तोहमेवमेव जातः । मम मुखे ब्रह्मा नास्ति वदामि च”

ارڻات، مهنجا ماما پٽا هئا ٿي ڪونه، آءٌ انهن ٿي آڻن ٿو آهيان. منهنجي واسه به ڇپ ڪانهي ٿو ڳالهيان ٿو. پر ۾ نانگ هئو ٿي ڪونه پر نڪري آيو. آءٌ ڪٿي به ڪونه هوس، هو به ڪٿي ڪونه هئا، پر اسين سڀئي ماڻهو آيا آهيون. اهڙيون اميڙو ڳالهون ٻي سڙا راءِ رڳو ٻاڪل ماڻهن جا آهن.

مول ڪارڻ جو ڪارڻ ڪونه ٿيندو آهي :-

پرشن :- جي ڪارڻ ڪانسواءِ ڪارڻ نه ٿئي، [ٻڌايو ته] ڪارڻ جو ڪارڻ ڪهڙو آهي؟ اٿر :- جي ڪيرل [نچ] ڪارڻ روپ [بج] آهن، سي ڪنهن جا به ڪارڻ نٿا ٿين [يعني ڪنهن ٻيءَ وسعو مان نٿا ٿين]. جو ڪنهنجو ڪارڻ ۽ ڪنهنجو ڪارڻ آهي، سو ٻيو ڪارڻ ٿو سڏجي، جهڙيءَ ريت پرڻي، گهر وغيره جو ڪارڻ آهي، پر چل وغيره جو ڪارڻ آهي.

آٿر :- جو [ٻج مان ڦٽي ٿو نڪري اهڙيءَ ريت] اوهان ٿو ڦيرائي ۽ سو اڳي ئي ٻج ۾ موجود هو. جي نه هجي ها ته ٻج ڪڏهن به نه اُڀري سگهي ها. [ڏسو نياءَ درشن ۱۴-۱۵]

ڪرم ڦل ۽ نياءَ. پوئوڻ :- ٿمون ناسڪ ڇوي ٿو، ته ڪرم جو ڦل پوئوڻ جي ڪرم ڪرڻ ڪري ٿو ملي، ڪيترائي ڪرم ناسڪل پيا ڏسجن. انڪري الزمان ۾ ڇيو وڃي ٿو ته ڪرم جو ڦل ملڻ ايترو (اڃا) جي آڏين آهي. جنهن ڪرم جو ڦل ايترو ڏيڻ چاهي ٿو، ته ڏيئي ٿو ڇڏي، جنهن ڪرم جو ڦل ٿو ڏيڻ گهري، ته ٿو ڏئي، تنهنڪري ڪرم ڦل ايترو آڏين آهي. (ڏسو نياءَ درشن ۱۴-۱۹).

آٿر :- جي ڪرم جو ڦل ايترو آڏين آهي، ته ڪرم ڪرڻ بنا ايترو ڇو ٿو ڦل ڏئي؟ ان مان سڌ آهي ته مٿس جهڙا ڪرم ڪري ٿو، پر مان ٿو ڦل ڏئي ٿو. تنهنڪري ايترو پنهنجو پاڻ پوئوڻ جي ڪرم جو ڦل ٿو ڏيئي سگهي، بلڪه ڇو جهڙو ڪرم ڪري ٿو، ٿو ڦل ڏئي ايترو ڦل ڏئي ٿو. (ڏسو نياءَ درشن ۱۴-۲۱).

ڪارڻ بنا پدارتڻ جي آڻيڻي :- پوئوڻ - پوئوڻ ناسڪ ڇوي ٿو، بنا ڪارڻ (لمت) جي آڻيڻي ٿي ٿئي، جڏهن ٻي آڻي وٺن جون (ٿاڍيون نه ليهون پر) ڪندا ٿا. نوڪدار ٿا ڏسڻ ۾ اچن. ان مان پڌرو آهي، ته جڏهن جڏهن سرشتيءَ جو آرڻ ٿو ٿئي، تڏهن تڏهن شرار آڻي پدارت ڪارڻ (لمت) کان سواءِ ٺهندا آهن. (ڏسو نياءَ درشن ۱۴-۲۴).

آٿر :- جنهن مان پدارت اچي ٿو، سو ئي سندس ڪارڻ (لمت) آهي. (ٻڌايو ته) ڪارڻ وٺن کان سواءِ (ٻين وٺن ۾) ڇو نه ٿا ڪندا پڌرا ٿين؟ (ڏسو نياءَ درشن ۱۴-۲۲).

سوني شمن کي انتم مڃيندڙن جو ڪاٺن :- پوئوڻ - پنهنجون ناسڪ ٿو آڻي، ته پدارت آڻين ٿيندڙ ۽ ناسوان هئڻ ڪري سمورا پدارت آڻين (ٺاهي) آهن. (ڏسو نياءَ درشن ۱۴-۲۵).

فلوکاڻن پربھڻامي يڊوڪٽ گنٿڪوٽي: ۱. بھڻ سٽي جگنميٿيا جيوي بھڻ و ناपर: ۱۱

هيءَ ڪهڙي گرنت جو شلوڪ آهي. نون وڊاڻي (هم اوست کي مڃيندڙ) پنهنجن ناسڪ جي درجي وارا آهن، ڇاڪا ته هو ائين ٿا چون، ته ڪروڙن گرنتن جو اهو خلق آهي ته ”پرهم ستم، جڳت مٿيا ۽ جيو پرهم کان الڳ ڪونهي“.

آٿر :- جيڪڏهن سڀني جي انٽينا (فنا) نٿي (سڌا کان) آهي، ته سڀ ڪجهه 0 نٿي (ٺهري) ٿي ٿو سگهي. وستار لاءِ (ڏسو نياءَ درشن ۱۴-۲۶).

پوئوڻ :- سڀ جي انٽينا به نٿي آهي، جهڙيءَ ريت اڪي ڪاٺن کي لمت ڪري ٿو ته لمت ٿي وڃي. (ڏسو نياءَ درشن ۱۴-۲۷)

آٿر :- جا ويتر هن سڀي پنهنجي لڄ روپ ۾ ملي ٿي سگهي، تنهنجي لپستي مڃڻ ۽

• هر اوست = سڀ اهو آهي اوستا پرهم بن ٻيو ڪو پدارت آهيئي ڪونه.

0 نٿي. اوستا جي ٺاهي نٿي (سڌا قائم) آهي، ته ائين چوڻ ته سڀ ڪجهه ٺاهي نٿي هئا ثابت ٿيندو.

پرو سوڪشم ڪارڻ (پروڪري) کي البته چوڻ ڪڏهن به ٺيڪ ٿئي ٿو سگهي. جي ويدانتي ماڻهو پروهم منجهان جڳت جي آهتي ٿا منجهن (ٺيڪي ويچارڻ ڪهرجي) نه پروهم ستم (غور فاني) هٽڻ ڪري سندس ڪارڻ (پيدا ٿيل جڳت) ڪڏهن به اسيم (فاني) ٿي ٿو سگهي. (ڏسو لاءِ درشن ۱-۲-۲۸)

(سروشتيءَ کي) سڀني جهان ۽ لوڙيءَ ۾ نانگ (جي پروم) جهان ڪلهٽ (وهي) چوڻ به ٺي ٿو. ڇاڪاڻ ته ڪلهٽا (وهم) ڪرڻ هڪڙو آهي، ۽ ڪڙمان دروه (پدارت) ٿو ٺهي ۽ وري ڪڙ پدارت کان الڳ رهي ٿو سگهي. جي ڪلهٽا جو ڪندڙ ٺهه آهي، نه سندس ڪلهٽا به ٺهه هٽڻ ڪهرجي. نه ته ان (ڪلهٽا ڪندڙ) کي به البته مڃجي. سڀني اڻ ٺيل ۽ اڻ ٻڌل ڳالهه جو ڪڏهن به ٿو اچي. جي جاڳرت ارتا هٽڻ سڀ ۾ ستم پدارت آهن. انجي ساڪشافت لاڳاپي مان پرو ٽيڪش آدي ڪيان ٿو ٺي، جو سندس ڪارڻ سندس واسنا روپ ڪيان آيا ۽ اسٽر ٿو ٿئي. [منجهن] سڀني ۾ ان کي ئي پرو ٽيڪش [ظاهري طرح] ڏسي ٿو. جئن ستمتيءَ (گهريءَ ٺنڊ) ۾ ٻاهرين پدارتن جي ڪيان نه هوندي به ٻاهران پدارت موجود ٿا رهن، ٿن ٻارڻ ۾ به ڪارڻ دروه [پڇ] موجود رهندو آهي. جي سندس ڪارڻ ڪالسنه سڀني اچي ها، نه جهر جي انڌي کي به روپ جو سڀني اچڻ ڪهرجي. ٽيڪري آئي [سڀني ۾] رڳو سندن ڪيان ٿو رهي ۽ ٻاهر سڀ پدارت موجود ٿا رهن.

پروشن :- جئن جاڳرت جا پدارت سڀني ۾ ۽ ٻهي [جاڳرت ۽ سڀني] جا ستمتيءَ ۾ البته [ناس] ٿي ٿا وڃن، ٿن جاڳرت جي پدارتن کي به سڀني سمان مڃڻ ڪهرجي.

آڻو - انهن ڪڏهن به مڃي نه سگهيو، ڇاڪاڻ ته سڀني ۽ ستمتيءَ ۾ ٻاهرين پدارتن جو رڳو اڪيان ٿو رهي ۽ نه اڻاو [ٽيڪسي] جئن ڪيترا پدارت پڻ ٽيڪس پاسي وارا ڏسڻ ۾ اچن، پر سندن اڻاو ٿو ٿئي، سڀني ۽ ستمتيءَ جي ڳالهه به ساڳئي ٿو ٺهي جي آهي. ٽيڪس ڪري جئن اڳي جهو اٿن نه پروهم، جهر ۽ جڳت جو ڪارڻ [پروڪري] انادي ۽ ٺهه آهن، سوئي ستم آهي.

ڪاريه کي انادي مڃيندڙ :- پروشن :- جهون ٽيڪس چوي ٿو ته پنجن ٽيڪس [عناصرن] جي ٺهه هٽڻ ڪري سارو جڳت ٺهه آهي [ڏسو لاءِ درشن ۱-۲-۲۹] اڻو :- هيءَ ڳالهه ٺيڪ ڪانهي، ڇاڪاڻ ته جن پدارتن جي آهتي ۽ وٺڻ جو ڪارڻ ڏسڻ ۾ ٿو اچي، سي سڀ ٺهه هٽڻ ٿي سگهندا! اسين سوڍري اسٽرل جڳت ۽ شرڻ، ٽيڪس، ڪوڙن آدي پدارتن کي اٿن ۽ ناس ٿيندا. ڏسون ٿي ٿا، ٽيڪري ڪارڻ [ملول] کي ٺهه [سدا قائم] مڃي ٿا سگهون. [لءِ درشن ۱-۲-۳۰]

هرڪنهن پدارت کي جدا جدا سمجهڻ وارو :- پروشن :- سڄو ٽيڪس چوي ٿو، نه سڀ [پدارت] الڳ الڳ آهن. ڪوبه هڪ ۽ پدارت ڪونهي. جنهن جنهن پدارت کي اسين ڏسون ٿا، ٽيڪس ۾ اهو ڪوبه پدارت ڏسڻ ۾ ٿو اچي. [لءِ درشن ۱-۲-۳۴]

۽ ارتا سڀني جي وسٽن ۾ ڪا به اهڙي هڪجهڙائي ڪانه ٿي ڏسڻ ۾ اچي، جنهن مان ثابت ٿئي، ته هو ساڳيءَ جاتيءَ جا آهن.

آٿر:- [شري جي] انڪن ۾ انڪن وارو [پاڻن ۾ سڄو] هليدڙ سمور، آڪاش، زماني
۽ جاني [جنس] جدا جدا ٻڌارڻن جي مجموعي ۾ هڪ [ساڳيائي] آهن ۽ انهن کان الڳ ڪونه
ٻڌارڻ وهي نٿو سگهي. ان ڪري سمورا ٻڌارڻ [سڄ پڄ] الڳ الڳ ڪونهن، پر
سموروپ [پنهنجي ذات] ڪري جدا جدا آهن. وري جدا جدا [نمونن جي] ٻڌارڻن ۾
هڪڙو ٻڌارڻ به آهي، [نياھ درشن ۱-۴-۳۵ ۽ ۳۶]

ان هوند مڃيندڙ:- پرشن:- اڌون ناسڪ ٿو چوي، ته سڀني ٻڌارڻن ۾ رٿيتر اڃا
[هڪ ۾ ٻئي جي نه] هجڻ ڪري سڀ اڃا روپ [نيسٽ] آهن، جهڙيءَ طرح
गौरीश्वरी: अनश्वरी: गो: अनश्वरी: [اڻاٽ] ڪو ڪهڙو نه آهي ۽ ڪهڙو ڪو نه آهي. انڪري سڀني
کي اڃا روپ [معدوم = ناموجود] هجڻ ڪهڙجي. [نياھ درشن ۱-۴-۳۷]

آٿر:- سڀني ٻڌارڻن ۾ رٿيتر اڃا [هڪ ۾ ٻئي جي نه] هجڻ سڌ [ٿي سگهي ٿو، پر
गौरीश्वरी: अनश्वरी: गो: अनश्वरी: [اڻاٽ] ڪو ڪهڙو نه آهي ۽ ڪهڙو ڪو نه آهي
اڃا ڪڏهن ٿي نٿو سگهي. جي ٻڌارڻن جو پاڻ [هستي] نه هجي، ته رٿيتر اڃا ڪونهن
۾ چٽي سگهي؟ [نياھ درشن ۱-۴-۳۸]

سڀاءُ (فطرت) مان سنسار جي پيدايش (اڻپتي) مڃيندڙ

پرشن:- ٽائون ناسڪ ٿو چوي، ته جڳت جي اڻپتي سڀاءُ (فطرت) منجهان ٿي ٿئي.
جهڙيءَ ريت پاڻيءَ ۾ ان ملي ڪئي ٿي ڪري جهو آهن ٿا ٿين، اڄ پو ٿوي ۽ پاڻيءَ جي
ڪڏجڻ ڪري ڪاهه، وڻ ٿي ۽ پٿر آدي آهن ٿا ٿين، ۽ سمنڊ ۽ هوا جي سنجڙ ۾ سان
ٿورون ۽ لهرن مان سمنڊ ٿي پيدا ٿئي، هٿ، چن ۽ لوهي جي رس ڪڏجڻ سان ڪنگرو
ٿو ٿوي ۽ ٿوڙيءَ ريت سمورو جڳت ٿي [عناصرن] جي سڀاويڪ ڪن مان ٺهيو آهي،
سندس بڻائڻ وارو ڪو نه ٿي.

آٿر:- جي سڀاءُ منجهان جڳت آهن ٿو هجي ها، ته سندس وٽس ڪڏهن نه ٿئي ها،
پر جي وٽس به سڀاءُ ڪري مڃيندا، ته اڻپتي نه ٿيندي. پر جي ٻڌارڻن ۾ ٻئي ڪٿي ساڳئي
هٿ ڪڏو ڪڏو رهندڙ [سنسار جي] اڻپتي ۽ وٽس نٿي (علت فاعلي) جي هٿ ڪري مڃيندا،
ته پيدا ٿيندڙ ۽ ناس ٿيندڙ ٻڌارڻن کان، نٿي (فاعل = بڻائيندڙ) جي هستي الڳ مڃڻي پوندي.
جي (سنسار جي) اڻپتي ۽ وٽس سڀاويڪ ڪري ٿيندڙ هجي ها، ته اڻپتي ۽ وٽس خاص (ساڳي)
مهل ٿيڻ ناممڪن ٿين ها. (پلا) جي (جڳت) سڀاءُ سان آهن ٿيندڙ آهي، ته هن پرڪول جي
پر سان ٻيا پرڪول (ٽر ٽيون) چنڊ ۽ سورج آدي ڇو نه ٿا آهن ٿين؟ وري جنهن جنهن وسيلو جي
ملاپ سان جهڪي جهڪي آهن ٿو ٿئي ۽ سو سمورو (اڻاٽ) ڪاهه، وڻ ٿي ۽ جهو آدي
پر سمورو جي بڻائڻ بچن، ان ۽ چل آديءَ جي ملاپ سان ئي پيدا ٿا ٿين، ۽ انهن کانسواءِ

• جڏهن اسين شري جي انڪن جو ويچار ڪريون ٿا ته ڪدم شري جو ويچار ٿو اچي،
جڏهن پاڻن جو نالو ٿا وٺون، ته سڄي شري جو ويچار ٿو اچي. اڻاٽ جن کي اسين جدا جدا
ٻڌارڻ ٿا سمجهون، تن ۾ سڄ پڄ نه لاپاڻو آهي.

هند، ڇن ۽ ٻيئي چورس ڪمپني ڪڏاڻ سان ئي گڏجن ٿا. ڏورانهن ملڪن کان ڪهي اچي پاڻي پيا ملن. تنهن ۾ به چئن ملاڻا ڪهرجي، ٽن ملاڻا سان ئي ڪنگر ٺهندو، ۽ نه گهٽ وڌيائي ٺهندو ڪرڻ سان. ساڳيءَ وقت، جيسين پرميسور، پرڪريءَ ۽ پرمائن ڪي ڪمان، ٻڌي ۽ ٻيئيءَ موجب پاڻ ۾ نه گڏائيندو، تيسين چڙ پدارت پاڻ مرادو جنهن به ڪار به سڏي لاءِ ڪوريل پدارتن سمان ٺهي ڪونه سگهندا. تنهنڪري (اڻت ٿيو نه) سپاه وغيره مان سرشتي ٺهي ٺهي، مگر پرميسور جي رچڻ ڪري ئي ٻيئي ٺهي.

سلسلار کي **انادي ۽ نيم مچڻ**:- پڙشن:- هن جڳت جو نڪو ٺاهيندڙ هو، نه آهي به نه ٿيندو. هيءُ نه انادي ڪل کان وٺي، چئن جو ٽن (ٺهرو ٺڪرو) هليو ٿو اچي. نه ڪڏهن انجي آهي ٿي آهي ۽ نه ڪڏهن انجو ناس ٿيندو.

اٽر- بنا ڪرڻا (فاعل) جي ڪانه ڪرڻا (فعل) اٽرا ڪرڻا چئبو (فعل مان پيدا ٿيل پدارت) ٺهي ٿو سگهي. جن پرڻي آدي پدارتن ۾ خاص مطالب ڪري رچندا ٿي ڏسجي، هي انادي ڪڏهن به ٿي نٿا سگهن، جو سڄڙ سان ٺهيل آهي، تنهنجي (هستي) سڄڙ کان اڳي نه هئي ۽ وري ڪانه به نه رهندي. جي اها ڳالهه ٺاڻا چين، سي سخت کان سخت پڙ، هرو ۽ رڪ آدي پڇي ۽ ٺڪرا ٺڪرا ڪري ڳاري يا ساڙي ڏسن ته (ٻوٽو) انهن ۾ جدا جدا پرمائن مليل آهن يا نه؟ جي مليل آهن، نه آهي سو پاڻي الڳ الڳ به اوس ٿيندا.

يوگيءَ کي ايشور ڪري مڃيندڙ:- پڙشن:- (ڏهن ناستڪ ٿو چوي، نه) انادي ايشور ڪو ڪونهي، جو برگ اڀاس ڪري اٿما ۽ وغيره ايشور نه (شڪيرون) پراپت ڪري ڄاڻي ڄاڻهار وغيره ڪن وارو ڪيول ڪيائي ٿو ٿئي، سولي جهو پرماتما ٿو سڏجي.

اٽر- جي انادي ايشور جڳت جو ٺاهيندڙ نه هجي ها، نه ساڌن سان ٿيڻ وارن (وسيلن سان ڪماليٽ ڪي مڃيندڙ) جهون جو آڌار ۽ جهون ڪي اسٽر وڌو وارو جڳت، شراب ۽ لندرن جا ڪرڻ ڪنهن ٺهن ها، انهن بنا نه جهو ڪو به ساڌن ڪري ٿي نه ٿو سگهي اچي ساڌن §

• **ٻوڙ جا اٽر** انڪ آهن ۽ انهنڪي سڌ ڪرڻ ڪري جي اٽر سڌيون (جلال) پراپت ٿيون ٿين، تنهن هڪڙي آهي اٽما. اٽما ٻوڙي پاڻڪي تمام سوکشم يا هلڪو بڻائي ٿو سگهي. انجي اٽر آهي هٽما، ارڻات پاڻڪي وڌيڪ اسٽر يا وڌندار بڻائڻ. ۱۹۳۵ع جي وچ ڌاري ڪوئلي وغيره سڌ جي شهرن ۾ ٻوڙ اڀاس جا اهي چمڪار هڪڙي ٻوڙي ڏيکاريا هئا. اٽما جي ٻي معنيٰ سوکشم ڪيان يا ٽيڪسٽ ٻڌي به آهي. رشي ديانند مهراج هڪ ٻيري وٽان ڪندي چيو هو، ته اٽما جي ڪري ٻوڙي جي اٽما سوکشم کان سوکشم پدارت کان به وڌيڪ سوکشم بڻجي، ان سوکشم پدارت کي ماڻهن ٻڌي ٿي بڻجي.

(ڏسو سنجي ڌرم پرچارڪ پريس جالندڙ ۾ ڇپيل اڀدش منجريءَ جو صفحو ۱۱۴) § لندرن جا ڪرڻ آدي ساڌن (سڏي جا وسيل) اڳ آهن. ڏهن ٿي جهو سڏي ڪي پراپت ڪرڻ جو ساڌن (پتن) اٽرا ٻوڙ اڀاس ڪري سگهي ٿو. اٽرا جهو ڏهن سڌ بڻبو، ڇڏهن ايشور جا ٺاهيل ساڌن ڪم ۾ آڻيندو. انهيءَ ڪري سڌ پڙش کان ايشور اڳ ۽ ٺيارو آهي. (ٺارائيند ڪاچرا)

اندريڻ جا ڪراڪ وغيره) نه هجن، نه سڌي (ڪماليت) ڪٿان ايندي؟ وري جيئو سڏڻ ڪري ڪٿي ڪمڙو نه سڏ (ڪابل) ٻڌجي، نه به ايشور جي، ڇا پنهنجي سڏائڻ لاءِ سڌي آهي، جنهن ۾ بي آنت سڏيون آهن، پنهنجي برابر ڪونه جيئو ٿو. ٿي سگهي. ڪٿي جيئو جو وڏي ۾ وڏي حد (درجي) تائين ڪيان وڌي، نه به هر مڪڙو (الٽ واري) ڪيان ۽ سامرڪ وارو ٿي ٿيندو، آنت ڪيان ۽ آنت سامرڪ وارو ڪڏهن به ٿي ڪين سگهندو. ڏسو! اڄ تائين ڪونه پوکي ايشور جي ٺاهيل سرشتي لهر کي بدلائيندڙ نه (پندا) ٿيو آهي ۽ نه ٿيندو. ڪونه پوکي لاءِ سڌي سڌ ۾ پرميشور جي اک سان ڏسڻ ۽ ڪن سان ٻڌڻ واري آئل لهر کي بدلائي ٿو سگهي، (ارڻاڻ) جيئو ڪڏهن به ايشور ٻڌجي ٿو سگهي.

هر ڪلپ ۾ جڳت هڪ جهڙو ٿو ٺهي :- روشن - ڪلپ - ڪاهانتر ۾ پرميشور ٽنهن نموني جي سرشتي رچيندڙ آهي يا هڪ جهڙي؟
اٿر - جهڙي هيٺ آهي، ٺوڙي اڳي هئي ۽ ان ڪلهه به [اهڙائي] ٿيندي. پرمالما پند ٿو ڪري. [ڏسو]

सूर्याचन्द्रमसौ घाता यथा पूर्वमकलयत् । दिवं च पृथिवीं चान्तरिक्षमथो स्वः ॥ १६० ॥ १६० ॥ १६० ॥
هي رچيندڙ جي ۱۶۰-۱۶۰-۱۶۰ جو وچن آهي.

جن ڪڏهن ڪلپ ۾ سج، چنڊ، اڳي، ٻار ٿوي، انترڪش آدي (ڳاٽا) پرميشور ٺاهيا هئا، تنهن ئي ان هيٺ به ٻڌا آهن ۽ آئينده به رچيندو. پرميشور جا ڪم پاڻ چڪن رهف هڪ ڪري سڌا هڪجهڙا ٿيندا ٿا رهن. پل چڪ انهنجي ڪمن ۾ ٿيندي آهي، جي الهڪه آهن يا جنجو ڪيان ڪيت وڌ ٿيندو ٿو رهي ۽ نه ايشور جي ڪم ۾.

سروشني اڳتي ۽ شاسترو :- روشن :- سرشتي [رچنا] جي وشه ٿي ويد آدي

* چوڏهن مئوٽرن جي ڪڏهن وقت کي هڪ ڪلپ ٿو ڪوٺجي. هڪڙي مئوٽر ۾ اڪيتر چتر يگيون ٿينديون آهن - چئن يگن جي ڪڏهن وقت کي هڪ چتر يگي ٿو ڪوٺجي. ارڻاڻ (۱) ست يگ جا سترهن لک اٺاويهه هزار ورهه، (۲) ٽرپتا يگ جا اڍارهن لک چهلوي هزار ورهه، (۳) دوايو يگ جا اٺ لک چوٺ هزار ورهه ۽ (۵) ڪل يگ جا چار لک اٺيهه هزار ورهه، سي ٿيا ڪل ٽيٽاليهه لک ويهه هزار ورهه = هڪ چتر يگي، چوڏهن مئوٽرن کانسواءِ پندرهن سڏيون (هڪ مئوٽر کي ٻئي مئوٽر سان ٻڌيندڙ وقت) به ٽن ٿيون، جن مان هر هڪ جي عمر هڪ لک سٺ يگ جي برابر ارڻاڻ سترهن لک اٺاويهه هزار ورهه ٿئي ٿي. اهڙي طرح هڪڙي ڪلپ ۾ هزار چتر يگيون ٿين ٿيون - ارڻاڻ چوڏهن مئوٽرن جون $(14 \times 71) = 994$ چتر يگيون ۽ ۱۵ سڏيون = ۱ چتر يگيون ماني ڪل پورين هڪ هزار چتر يگيون ٿين ٿيون. هن حساب موجب هڪڙي ڪلپ ۾ چار عرب اٽيهه ڪروڙ ورهه ٿا ٿين. ايتري هن سرشتي جي ايتري عمر آهي. ان مان اڄ تائين ۱۶۰,۲۹,۴۹,۳۶ ورهه (آريه يا سرشتي سبب انوسار) گذري چڪا آهن! سرشتي جي عمر چار عرب اٽيهه ڪروڙ ورهه آهي. پر نه به ايشور ٺاهي وقت رهندي، اهو سيار هميشه هوندو ٿو رهي.

شاسترون ۾ اورود [اتفاق] آهي يا وروڌ [اتفاق] ؟
[ارڻاٺ سڀني شاسترون جو ساڳيو منڍ آهي يا جدا جدا ؟]
۱۴ - اورود آهي .

پروشن - جي وروڌ آهي تہ :-

तस्माद्वा ऐतस्मादात्मन आकाशः सम्भूतः आकाशाद्वायुः । वायोरग्निः । अग्नेरापः । अद्भ्यः पृथिवी ।
पृथिव्या ओषधयः ओषधिम्योऽन्नम् । अनाद्रेतः । रेतसः पुरुषः । स वा एव पुरुषोऽन्नरसमयः ॥

[तैत्ति० ब्रह्मानन्द व० अनु० १]

هيءَ لفظ ۾ آبهند جو وڃن آهي [ان انوسار] ان ۾ ميسور ۽ پر ڪرڻي ۾ منجهان ڪاش
[اهو نٿو جنهنجو ڪو شيد آهي] ۽ اوڪاش [جاء يا ٻولار]، ارڻاٺ جو ڪارڻ روپ دروه
هر هند ٿيل هر، تنهنڪي ڪي ڪرڻ سان چٽڪ آهي ٿيا . حقيقت ۾ ڪاش انهن لفظ ٿئي،
چاڪا تہ ٻيا ڪاش جي پر ڪرڻي ۽ ٻرماڻو رهندا ڪي؟ ڪاش کانپوءِ واپو، واپو کانپوءِ
اڳتي، اڳتي کانپوءِ جل، جل کانپوءِ پوڙي، پوڙي ۾ منجهان اوشڏيون، اوشڏين منجهان ان
ان مان واپو ۽ واپو مان پرش ارڻاٺ شرير آهن ٿا ٿين . هي ڪاش آدي ڪرم
[ٽرئيب] سان، چاندوڪي ۾ اڳتي آدي ۽ اٽل ۾ جل آديءَ جي ٽرئيب سان سرشتيءَ جي
پيدائش ٿي ڪارڻ آهي . وڏن ۾ ڪي پرش، ڪي هرڻ ۾ ڪي آديءَ منجهان، ميمالسا ۾
ڪرم، وڪشمڪ ۾ ڪال، لپاء ۾ ٻرماڻو، لڙڪ ۾ پرشارڪ، سانڪ ۾ پر ڪرڻي ۽ وڏاٺ ۾
نوه ۾ منجهان سرشتيءَ جي آلهي مڃيل آهي . هاڻي ڪنهنڪي سچو ۽ ڪنهنڪي ڪوڙو مڃون؟
اٽل - انهن ۾ سڀئي سچا آهن، ڪوڙو ڪو ڪونهي . ڪوڙو اهو آهي جو اٽل ٿو سڃهي،
چاڪا تہ ٻر ميسور ٿي [ڪارڻ] ۽ پر ڪرڻي جڳت جو آبادان ڪارڻ آهي . جڏهن مهاڀر ۾
ٿي ٿئي، تہ ان کانپوءِ ڪاش وغمرو جي ٽرئيب سان [ٻيءَ سرشتيءَ جي وڃا ٿيندي آهي] .
جڏهن ڪاش ۽ واپو جي پرل ٿئي ٿئي ۽ اڳتيءَ آديءَ جي ٿئي ٿي، تڏهن اڳتي آدي
ڪرم [سلسلي + ٽرئيب] سان، ۽ جڏهن ٻيلي يا اڳتيءَ جو نه لاس نٿو ٿئي، تڏهن جل جي ٽرئيب
سان سرشتيءَ جي آلهي ٿئي ٿي ۽ ٻئي جنهن جنهن ٻولي ۾ جسمائين ٻولي ٿيندي آهي،
اتان اتان سرشتيءَ جي آلهي آرنپ ٿيندي آهي . پرش ۽ هرڻ ۾ ڪي آدي [جو اٽل]
پهرئين سلسلي ۾ لکي آيا آهيون اهي سمورا ٻرماڻا جاتالا آهن . پر وروڌ اٽل ٿئي ٿئي آهي،
جو هڪ ڪم ۾ هڪڙي وڏي جدا جدا ورتاٺ هجي، [سو اوهانجي ٿل ٿل ٿل ٿل موجب
آهين ڪونه] تڏهن چهن شاسترون ۾ اڪتا هئن آهي:- (الف) ميمالسا ۾ [لکيل آهي تہ]

* ارڻاٺ ٻيا ٽرئيب جي پکڙيل ڪارڻ روپ دروه (پر ڪرڻي) کي ڪي ڪي ڪرڻ (ٽرئيب
۾ اٽل) ڪري ڪاش ۽ اوڪاش ظاهر ٿيا، ۽ پوءِ سرشتي وڃا جو وڌيڪ وهوار هليو .
O پنجن ئي نئون جي ٻولي ٿي کانپوءِ وري جڏهن ٽين سري سان سرشتيءَ جي وڃا
شروع ٿيندي آهي، تڏهن ڪاش کي ٽرئيب ٿي ملي . پوري [مها] پرل ٿئي ٿئي ۽ پوري
ٿئي تہ جنهن جنهن ٽن ٽن ٻولي ٿي آهي، اتان ئي سرشتي آرنپ ٿيندي آهي .

"جڳت ۾ اهڙو ڪوبه ڪارڻ نٿو ٿئي، جنهنجي ٺاهڻ ۾ ڪرم ڇهڻ (حرڪت شعالي) نه ڪئي وڃي." [ب] وڏشمشڪ ۾ (چيل آهي، نه) "سهي لڳڻ کانسواءِ (ڪوبه ڪارڻ) ٿي نٿو سگهي." [پ] [نپ] ڏيهه [ٿرچوي نه] "آبادان ڪارڻ نه هئڻ ڪري ڪجهه نه ٺهي نٿو سگهي." [پ] پوک ۾ (چيل آهي نه) "ودا، ڪيان ۽ ويچارڻ کانسواءِ ڪجهه نه ٺهي نٿو سگهي." [نپ] ساندڪيم ۾ (ورڻن آهي نه) "ٿئون جو مڇلاپ نه ٿيندو، نه ڪي ڪين بڻجندو." [نپ] ويدانت ۾ (چيل آهي، نه) "جيئن ٺاهڻ وارو نه ٺاهيندو، تيئن ڪوبه پدارت ٺهي نه سگهندو." (مڃڻ ڳالهائڻ مان نه آهي نه) سرشتي ۾ ڪارڻن منجهان ٺهندي آهي ۽ ڇهن شاسترن مان هر هڪ ۾ هڪڙي هڪڙي ڪارڻ جي واکاڻ آهي. انڪري انهن شاسترن ۾ وروڻ ڪجهه ڪونهي. ڄڻ ڪي ڇهه ماڻهو گڏجي هڪڙو ڇوڙ [ڪاٺي ڇٽ] کڻي پٽ ٿي رکن، ٿڻ سرشتي ۽ روبي ڪارڻ جي واکاڻ ۾ ڇهن شاستر ڪارڻ پاڻ ۾ گڏجي پوري ڪئي آهي. ڇهن اذن ۽ هڪ گهٽ ٽيندڙ ماڻهوءَ کي ڪنهن پُرش هائيءَ جو هڪڙو هڪڙو انڪ ڇوڻائي پڇيو ته ٻڌايو ته هائي ڪهڙو ٿيندو آهي؟ ٽن مان هڪڙي ڇوڻي ڇوڙو، ٻئي وراڻو ڇڄ ڇوڙو، ٽين مهري، چوٿين بهاريءَ، پنجين ٺڪي ۽ ڇهين ڇوڙ، نه ڪارو ڪارو ڇن ٿيڻ مٿان ڪجهه ڪجهه سان جي آڪار ڇوڙو [شڪل وارو] آهي. ساڳيءَ ريت اڇوڪن انارش ۽ ٽن ڪرڻن جي پڙهڻ ڪري ۽ پراڪرت ۽ پاشا ڄاڻندڙ ماڻهن رڻمين جا ٺاهيل ڪرڻ نه پڙهيا انڪري، ۽ ٽن ٿوريءَ سمجهه مان ٺهيل سنسڪرت ۽ پاشائن جا ڪرڻ ماڻهن پڙهي، هڪ ٻئي جي ننڍا ڪرڻ لاءِ ڪم ڪري ڪرڙو ڇوڙو مڃايو آهي. انهن جو ڪٿن ٻڌيمان ۽ ٻين جي مڃڻ جو ڳو نه آهي، ڇاڪاڻ ته جي اذن جي پٺيان انڌا هلندا نه، ڏک ڇو نه ٻانهندا؟ ٿڻ اڄ ڪلھ جي ٿوريءَ وڌا وارن، سوارڻي ۽ اندري آرام وٺندڙ لوڪن جي ليلا سنسار کي ناس ڪرڻ واري آهي.

ڪارڻ جو ڪارڻ ڪونهي :- پرڻن :- جي ڪارڻ کان سواءِ ڪارڻ نه ٿئي ته ڪارڻ جو ڪارڻ ڇو ڪونهي؟

اٿر :- آڙي پورڙا پاڻرو! ڪجهه پنهنجي ٻڌي ڇو ٿا ڪم آڻيو؟ ڏسو! سنسار ۾ رڳو نه پدارت ٿيندا آهن. هڪڙو ڪارڻ [ب] ٻيو ڪارڻ [ل]. جو ڪارڻ آهي، سو ڪارڻ ڪونهي، ۽ جنهن مهل [ڪر پدارت] ڪارڻ آهي، تنهن سهي اهو ڪارڻ نه آهي. جيئن منجهه سرشتي [ودا] کي ٺهڪ ٺهڪ نٿو سمجهي، تيئن انکي پدارت [پورو پورو]

• جي بيهڪ رڻمين جا بظايل ڪنهن، تنکي انارش ڪرڻ ٿا ڪرڻين. ۽ سرشتي شورام آڻي جي ڏکهنريءَ انوسار پراڪرت ٻولي آها آهي، جا سنسڪرت مان نڪتل ۽ ڪنهن پراڻت جي عام ٻولي هجي يا ان سان لاڳاپو رکندڙ هجي. پارت ۾ هندي آدي ٻولين جي پيدا ٿيڻ کان اڳي ۽ سنسڪرت ٻوليءَ جي رواج مان نڪرڻ کانپوءِ پراڪرت ٻولين ۾ هلندڙ هيون. پر رشي ڏٺائين هن جاءِ تي پراڻن پراڪرت اڏرا ٿيڻ هندي آهي سڀني ٻولين کي غذي ٿي پراڪرت ٿا ڪرڻين.

کيان ٿو ملي.

نितياयाः तत्त्वजस्तमसां साम्यावस्थायाः प्रकृतेरुत्पत्तानां परमसूक्ष्माणां पृथक् पृथक् वर्तमानानां तत्त्वपरमाणुनां
प्रथमः संयोगारम्भः संयोगविशेषादवस्थान्तरस्य स्थूलाकारप्राप्तिः सृष्टिरुच्यते ।

(ارڻاڻ) انادي ۽ ٽيم سروب (اڊي ۽ اڙي) ستر وڃو ۽ ٽيمو ڪٽن جي سامهه اوسڻا
روپي پر ڪرڻي ۽ منجهان پيدا ٿيل جي اٿي سوڪشم جدا جدا ٿيون جا پاڳ هوندا آهن، ٽيمجي
پهرئين سنجوڳهه کان شروع ٿي وشمش وشمش ميلان سان جدا جدا اوسڻ ٿيون بدلائي ٿيندي
سوڪشم منجهان استول بڻجندي، بڻائيندي وڃي وڃي روب بڻجي پيا آهن. هن (پرڪار)
۽ مطلب ٿيل ڪرڻي هيءَ جڳهه ”سرشتي“ ٿو سڏجي. لاهرج نه جو پهرئون سنجوڳهه ملندڙ
۽ ملائيندڙ پڌارڪ آهي، جنهن ۾ سنجوڳهه جي آڏو وڃي جو اٿل آهي، ارڻاڻ جو (ونڌڪ)
ٽڪرا ٽڪرا ٿي ٿو سگهي، سو ڪارڻ (آبادان ڪارڻ ٿو سڏجي)، ۽ جو سنجوڳهه ڪانهو ٿو
ٺهي ۽ وڃي کان پوءِ ساڳيءَ اوسڻ ۾ ٿو رهي، سو ڪارڻ (مارل) ٿو سڏجي. جو چوي ٿو
نه هن ڪارڻ جو ڪارڻ، ڪارڻ جو ڪارڻ. ڪرڻا جو ڪرڻا، ساڌن جو ساڌن، ساڌهه
جو ۽ ساڌهه ٿيندو آهي، سو ٽسندي به اندو، ٻڌندي به ٻڙو ۽ ڄاڻندي به مورڪه
آهي. ڇا اڪ جي اڪ، ٿڌي جو ٿڌو ۽ سوڙهه جو سوڙهه به ڪڏهن ٿي سگهي ٿو؟ جنهن
پڌارڪ مان ڪجهه اٿن ٿي، سو ڪارڻ، جو اٿن ٿو ٿئي، سو ڪارڻ ۽ جو ڪارڻ ڪي ڪارڻ
روب ۾ آڻيندڙ آهي، سو ڪرڻا (فاعل) ٿو سڏجي.

नासतो विद्यते भावो नाभावो विद्यते सतः । उभयोर्वपि दृष्टोन्तस्त्वनयोस्तत्त्वदर्शिनः ॥

भगवद्गीता [अ० २ । १६]

[پڳوڻ ڪيٽا ۲-۱۶ ۾ چيل آهي، نه] نستي ۽ منجهان هستي ۽ هستي ۽ منجهان نستي
ڪڏهن به نٿي ٿئي. انهن ٻنهي [زالهن] جو ٽيمو ٿو درشي لڙڪن [عناصرن جي ڪرڻا
ڪندڙن ارڻاڻ] سائنسدان ماڻهن ڪري ڇڏيو آهي، ٻيا پڪڙائي، هٽي، ملين آليا،
اودوان لوڪ [هاڻاڻا سهندڻاڻي سان ڪٿن سمجهي سگهندا؟ ڇاڻا نه جو سڌا ٻيڙ ڇار
۾ ڦاٿو رهي ٿو، سو ماڻهو وڌوان ۽ سٽسڪي هوندي به پوريءَ ريت ويچار ٿو هلائي
سگهي. ٿڌي آهن آهي پرش، جي سيمي وڌائڻ جي سڌائڻ ڪي ڄاڻن نه، ڇاڻا لاه آدم
ڪن نه، ۽ پاڻ سمجهي، ٻين کي بنا ڪم سمجهائين ٿا. ٽهندڪري جو به ڪارڻ ڪانسرو
[سرشتي جي] آڻي ٿو مڃي، سو ڪي ڪن ٿو ڄاڻي.

سرشتي جي رڇنا:- جڏهن سرشتي آڻي ۽ جو سمرو ايندو آهي، پرمالما نه انهن

۽ پرڪرڻي ٿرڻي آهي. هڪ ڪڻا اٿس ستر [شائتي ۽ ڪيان اٿن ڪندڙ] ٻيو اٿس وڃو
[ڇر ٻو ۽ لڪن اٿن ڪندڙ] ۽ ٽيون اٿس ٽيمو [ڇڙا، ستم آڏي اٿن ڪندڙ] جڏهن اهي
ٽيئي ڪڻا ٽڪيا پيا هوندا آهن ۽ هڪجهڙا هوندا آهن، تڏهن پر ڪرڻي جي اوسڻا ڪي
سامهه اوسڻا يا چئن رشي ڏيانند لکيو آهي، ايڪا اوسڻا روب ڪري ڪونهي آهي.
۽ ساڌن معي ٽيمو يا وسيلو يا اوزار، جنهن مطلب لاه ساڌن ڪجي، سو ساڌهه ٿو ڪونهي.

(پرڪڙيءَ جي) پرم سوڪشم پڌارائن کي ڪڏڻو ڪري. سندس پهرين اوستا جا پرم سوڪشم پرڪڙي روپ ڪارڻ کان ٿورڙي اسٽول ٿي ٿئي، تنهنجو نالو (महत्त्व) © مهترو آهي، جو کائڻس ڪجهه اسٽول آهي، سو اهڪار * ۽ اهڪار مان جدا جدا پنج سوڪشم پرم، ڪن، ڪل، اڪيون، چپ، لڪ. پنج ڪيان اندريون، واڻي، هٿ پير، لنگ ۽ گدا اهي پنج ڪرم اندريون ۽ ٻارهن من ڪجهه اسٽول آهن ٿا ٿين. انهن پنجن ۽ ٽن ماڻهائن مان اٺڪ اسٽول اوستائن کي پراپت ٿيندي، ڌيري ڌيري پنج اسٽول پرم (تو) جن کي اسين ساڪهاف ٿا ڏسون، سي آهن ٿا ٿين. انهن مان ٽي ٻارڪار جون اوشڏيون وٺ ٿي آدي، ٽن مان اُن ۽ اُن مان وٺڻ ۽ وٺڻ مان شرير ٿيندا آهن.

امٽئي ۽ مٽئي سرشتي :- ٻار پهرين سرشتي مٽئي (ٿر ماديءَ جي) ميلاب مان پڌا ٿيل) ٿئي ٿئي. جڏهن پوءِ اها اسٽولن ٻارن جا شرير ٺاهي، ٽن ۽ ڇهون جو سڀو ڪري ٿو ڇڏي، تنهن کانپوءِ مٽئي سرشتي ٿي هلي،

شريز جي وچتر رچنا :- ڏسو: شرير ۾ ڪيتري ڊ ڪيان سان پر پور سرشتي رچيل آهي، جنهن کي ڏسي وڌوان ماڻهو ڊ اچرج ۾ پئجو ٿا وڃن! اندر هڏن جا جوڙ، ٽاڙين جا ٻنڌن، مانس جو لپو، ڇوڙي ۽ ڇوڙي ڪڙ، ٽي [هيالو] ڇوڙو، ڦڙو، وچڻي [پکي] جي ڪل [ساه جي آمدرفت] رکڻ، جهو جو [شرير سان] ميلاب ڪرڻ، مٽي جي مول رچنا، وارن تنهن آديءَ جي اسٽائپا، اکين جي تمام سوڪشم رڳن کي ٽارڻ جيان ٻنڌڻ، اندرين جي ٻاڳن جو پرڪاش، جهو جي ڇاڙو، سون، سڀي اوستائن جي ٻوڙڻ لاه وشمش ۽ اسٽالن جي بناوٽ، سڀي ڏانن ۽ جي وٺڻ وڃڻ، ڪلن ۽ اوزارن جي بيٺڪ آدي آدي اچرج ڇوڙي رچنا بنا پرماتما جي اهو ڪير ٿو ڪري سگهي؟ اُن ڪان سواءِ ٽاڻا ٻارڪارن جي رٿين ۽ ڏانن سان ڇڙيل پر ٿوي (جو ٺاه)، ٿو آدي وٺڻ جي بهن جي آلي سوڪشم رچنا، بيشمار ساون،

© مهترو = پرڪڙي ۽ جي اها حالت، جڏهن اها ڇوڙ ڪرڻ ڇوڙ ٿي پئجي.

* اهڪار = اٺاٺڪ = ڪڍي پرڪڙيءَ جي اُن حالت جو نالو آهي، جڏهن سندس ڌرين ۾ ڪشم شروع ٿي ٿئي.

۽ ٽن ماڻه = سوڪشم پرم = سوڪشم ٿرو = عناصر لطيف پرڪڙيءَ جي پهرين اوستا جا آلي سوڪشم (ميسوس ڊ ٿيندڙ پنج روپ ۾) ٿي ٿئي، جنهن کي ٿا چون پرڪڙي. اُهي اوستا آهي مهترو، ٽن حالت اهڪار. ڇوڙين حالت ۾ سوڪشم اندريون، من يا لطيف حواس ۽ من ٿا اٿن، جنهن کي ڪري شرير ۾ ميسوس ڪرڻ جي شڪتي آهن ٿي ٿئي.

۱ شاسترن موجب ڇاڙو اوستا ۾ جهو آها مڇالي (دماغ) ۾ ٿو رهي، سون اوستا ۾ ٿري ۽ ۽ ۽ ۽ (گهري ٿيند) ۽ هرڊه ۾ نواس ٿو ڪري.

۲ شرير ۾ سڀ ڏاڻو آهن :- رس، رت، مانس، چوڻي، هڏا، مڇاڻو ۽ وٺڻ. ڪي ماڻهو وار، ڪل ۽ رڳن جو ڊ ڏانن ۾ ڳاڙهو ڪري ڪل ڏه ڏاڻو لکيندا آهن. وٺ (بادي)، پٺ (صفا) ۽ ڏف (ٻاهر) کي ڊ ڏاڻو چوندا آهن.

آجن، پلن، ڪارن چئن وارن پن، گلن، ڦلن ۽ پاڙن جي بناوٽ، مٺي، ڪاري، ڪوڙي، ڪساري، لڪي، کٽي رسن [جو اُڀرائڻ]، سڳند آدي وارن پن، ڦلن، اُن ڪند ۽ مول آديءَ جي رچنا، ڪيترن ئي ڪروڙن ڏرئين، سورجن، چنڊن آدي لوڪن جو لوماڻ، ڌارڻ، گردش ڪرائڻ ۽ نيم ۾ رکڻ وغيره پرمهٽور ڪانسواءِ [ٻيو] ڪوبه نٿو ڪري سگهي. ڪنهن به پدارت کي ڏسڻ سان ان پرڪارن جو ڳيان آڻڻ ٿو ٿئي. هڪڙو چئن پدارت [بطل] آهي لهنجو ۽ ٻيو انهي رچنا ڏسي سندس رچهندڙ جو. چئن ڪنهن شخص کي ڪو سهڻو زهر جهنگ ۾ ملي وڃي ۽ اُنکي ڏسي هو سمجهي، نه هيءَ سون جو ٺهيل آهي ۽ ڪنهن ٻڌمان ڪاريگر ٺاهيو آهي. تن هن رنگ پرنگيءَ سرشتيءَ ۾ نانا پرڪار جي رچنا پرمهٽور [جي هستيءَ] کي سڏ ڪري رهي آهي.

پوهي ۽ مذهب اڻپتي وڌان:- پرشن:- منجهه جي آهتي پهرين ئي يا ڌرتيءَ آديءَ جي؟

اُٿر:- پر ٿوريءَ آديءَ جي. ان لاءِ نه پر ٿوري آديءَ ڪانسواءِ منجهه جي آهتي ۽ پالما ٿي ٿي سگهي.

پرشن:- سرشتيءَ جي آڌ ۾ هڪڙو ماڻهو آڻڻ ٿو هو يا ڪهڙو؟

اُٿر:- اٽڪ! ڇاڪاڻ ته پرمالما انهن ئي جيون کي سرشتيءَ جي آڌ ۾ آڻڻ ڪيو، جنجا ڪرم اهوروي رچنا ۾ آڻڻ ٿو جهڙا هئا.

”मनुष्या ऋषयश्च ये । ततो मनुष्या अजायन्त“

هيءَ اهورويد (۽ انهي اراهمڻ) ۾ لکيل آهي. ان پرمالما مان سڏ ٿو ته آڌ ۾ اٽڪ اڻڻت سوين هزارين ماڻهو آڻڻ ٿيا. سرشتيءَ کي ڏسڻ سان به پڪ ٿي ٿئي ته انسان اٽڪ ماڻاڻن پٺاڻن جي ستنن آهن.

پرشن:- آڌ سرشتيءَ ۾ منجهه آديءَ جي آهتي ٻالڪ، جوانيءَ يا ٻڌايي جي حالت ۾ ٿي هئي يا ٺهڻي ۾؟

اُٿر:- جوان اوستا ۾ ڇاڪاڻ ته جي ٻار آڻڻ ڪري ها ته سندن پالڻ لاءِ ٻين ماڻهن جي ڪهرج پوي ها، ۽ جي ٻڌا پيدا ڪري ها ته [انهن مان اڻپتي] منجهه سرشتيءَ نه هلي ها، انڪري جوانيءَ جي حالت ۾ ئي پيدا ڪيائين.

اڻپتي ۽ پرلڻ جو چڪر:- پرشن:- ڪڏهن سرشتيءَ جو ٻڌارڻ (مٺڊ) به آهي يا نه؟

اُٿر:- نه، جهڙيءَ ريت ڏينهن کان اڳي رات ۽ رات جي اڳيان ڏينهن (ٿو اچي) ۽ ڏينهن جي پٺيان رات ۽ رات جي پٺيان ڏينهن ٺيڪ ٺيڪ هلندو ٿو اچي، ساڳيءَ ريت سرشتيءَ کان اڳ ۾ پرلڻ ۽ پرلڻ کان اڳي سرشتيءَ، ۽ سرشتيءَ جي پٺيان پرلڻ ۽ پرلڻ کان پوءِ سرشتيءَ جو اٺادي ڪال چڪر (دؤر) هليو ٿو اچي. انجو نه مٺڊ آهي ۽ نه پڇاڙي. جهڙيءَ

• لاهوري ڪجرون، پٽا، ڪچالو آدي ڪندا سڏجن، ۽ مورين ڪجرون آدي مول آهن.

آرين سڄي سيار مان هن پوميءَ جي ٽڪري کي سڀني کان اتر سمجهي اچي، اتي واسو
ڪيو. ان ڪري ئي هن ديش تي آريہ ورت نالو پيو.

پراچين آريہ ورت جون حدون

پروشن :- آريہ ورت جون حدون ڪهڙيون آهن؟

आसमुद्रात् वै पूर्वादासमुद्रात् पश्चिमात् । तयोरेवान्तरं गिर्योराय्यावर्त्तं विदुर्बुधाः ॥ १ ॥

सरस्वतीहृषद्वत्योर्देवनद्योर्दन्तरम् । तं देवनिर्मितं देशमार्यावर्त्तं प्रचक्षते ॥ २ ॥

मनु ॥ १७ ॥ २२ ॥ २ ॥

منو سمر ٿي جي اڌاء ۲ جي سلوڪ ۲۲ ۽ ۱۷ ۾ لکيل آهي :-

اُتر ۾ هماليہ، ڏکڻ ۾ ونديا چل، پورب ۽ پشچم ۾ سمنڊ (۱) خواه اولهہ ۾ سرسوتي
[سندوندي خواه اڪندي]، اوڀر ۾ درشن دوتلي جا ليپال جي اُڀرندي پاڻي واري پهاڙ
مان اڪري، بنگال ۽ آسام جي اُڀرندي ۽ برهما جي اولهہ کان وهي ڏکڻ واري سمنڊ ۾
ملي آهي، ان کي ئي برهمپترا ٿا چون، [۴ ۽ ۵] جا اُتر اڪي پهاڙن مان ٽڪري ڏکڻ
سمنڊ جي ڪاريءَ ۾ اچي ڇوڙ ڪري ٿي. هماليہ جي وچين لڪي جي ڏکڻ ۽ پهاڙن جي
وچ ۾ راميشور ٿاين ونديا چل کي چوريندي جيترا ديش آهن، تن سڀني کي [گڏي] انلاءُ
آريہ ورت ٿو ڪوٺجي، جو اهو ملڪ ديون يعني ودوانن وسارو آهي، آريہ پرون جي
وٽ ڪري [۴] اُتي آريہ ورت ٿا چون.

پروشن :- هن ديش جو پهريون نالو ڪهڙو هو ۽ ان ۾ ڪير رهندا هئا؟

اُتر :- انکان اڳي هن ديش جو ڪوبه نالو نه هو ۽ نڪي آرين کان اڳهه ان ۾ [ماڻهو
ٿي] رهندا هئا، ڇاڪاڻ ته سرشتيءَ جي آڏ کان ٿورڙي وقت بعد ئي آريہ لوڪ سڌا
ٿيبت کان هن ملڪ ۾ اچي وسيا هئا.

آريہ ايران مان آيل ڪنهن

پروشن :- ڪي ٿا چون ته هي ماڻهو ايران کان آيا هئا، اڪري سندن نالو آريہ ٿيو آهي.
انهن کان اڳ هت جهنگلي ماڻهو رهندا هئا، جنکي آريہ لوڪ آسڻ ۽ راکشس سڏيندا هئا ۽ پاڻ
کي ديو ٿا سڏائيندا هئا. جڏهن ساڻن ويڙهه ٿي، اُنجو نالو ڪڏهن ۾ ديو - اسر سنگرام رکيائون.
اُتر :- اها ڳالهه سراسر غلط آهي. ڇاڪاڻ ته :-

वि जानीह्यार्यान्ये च दस्यवो बहिष्मते रन्धया शासदव्रतान् ॥ ऋ० मं० १ । सू० ५१ मं० ॥

उत शूद्रे उतार्ये ॥ अथ० कां० १६ । व० ६२ मं० १]

[هي رڪوڊ ۱-۸۵-۱۹ ۽ ۱۹-۶۲-۱۰ جا وچن آهن.] ايترو لکي آيا آهيون ته آريہ نالو
ڌارمڪ ودوانن ۽ ست پرون جو آهي، انهن جي اُپٽو لوڪن جو نالو دسيو يعني ڊاڪو
[ڏاڍيل]، دشت، اڌارمڪ ۽ اودوان آهي. براهمڻ، ڪٽري ۽ وئس (دوچن) جو نالو آريہ ۽ شودر
جو نالو افاريہ ارٿاٿ اٿڙي آهي. جڏهن ويدائن ٿو چوي ته ٻين وديمن جي من ڪهڙو ڪالهن
کي ٻڌيمان لوڪ ڪڏهن به مڃي نٿا سگهن. ديو اسر سنگرام ۾ آريہ ورت جا اوجھن ۽

مھاراجا دشرف وغيره، دنون ارڻاٽ آرڻن جي رکيا ۽ اسرن کي هار ڏيڻ لاءِ، ان لڙائي ۾ شامل ٿيا هئا، جا هماليه جبلن ۾ آره ۽ دسهن، مليج ۽ اسرن جي وچ ۾ لڳي هئي. هن مان اهوئي سڏ ٿيو ته آره ورت کان ٻاهر چٽي پاسن جا ماڻهو هماليه جي اُڀرندي، ڏکڻ اُڀرندي، ڏکڻ، اُلهندي، اُلهندي، اُتر اُلهندي، اُتر ۽ اُتر اُڀرندي ملڪن ۾ رهندا هئا. نيجرني نالو اسر هو، ڇاڪاڻ ته جڏهن جڏهن اهي اسر هماليه واري ديش ۾ رهندڙ آرڻن تي وڙهڻ لاءِ چڙهي ايندا هئا، تڏهن تڏهن اُتان [آره ورت] جا راجائون مھاراجائون ان اثر آدي ديشن ۾ رهندڙ آرڻن جي سھائتا ڪندا هئا. پر جيڪا لڙائي شري رام چندر جيءَ سان دکن ۾ ٿي هئي، تنهنڪي ديواسر سنگرام ٿيو ڪولجي. ليڪن ان کي نه رام-راوڻ يا آرڻن ۽ راکشسن جي جنگ ڪري ڪولبو آهي. سنسڪرت جي ڪنهن به ڪرنٽ يا اُلهاس ۾ ڪو به لکيل آهي ته آره لوڪ ايران کان آيا ۽ هتان جي جهنگلي ماڻهن سان وڙهي سوڀ پائي يا پڇائي هن ديش جا راجا بڻيا. پوءِ [پلا] وديهن جو لکڻ ڪئن مڃي سگهيو؟ وري [ميو سرن تي ۽ لکيل آهي ته] :-

आर्यवाचो म्लेच्छवाचः सर्वे ते दस्यवः स्मृताः ॥ [मनु० १०।४५]

म्लेच्छदेशस्ततः परः ॥ [मनु० २।२३]

[آره] جيڪي آره ورت کان جدا ديش آهن، سي دسيو ديش ۽ مليج ديش ٿا سڏجن. هن مان به اهوئي سڏ ٿو ٿئي ته آره ورت کان ٻاهر اُڀرندي پاسي کان اُسر اُڀرندي، اُتر، اُتر اُلهندي، ۽ اُلهندي ديش ۾ رهڻ وارن جو نالو دسيو، مليج خواه اسر آهي ۽ ڏکڻ اُلهندي، ڏکڻ ۽ ڏکڻ اُڀرندي پاسن ڏانهن آره ورت ديش کان ٻاهر رهڻ وارن ماڻهن جو نالو راکشسن هو. هيٺر به ڏسي ڇڏو ته ڪئن نه حملي لوڪن جو پيڪر سروب راکشسن جي ڄاڻايل سروب وانگر ئي ڏسڻ ۾ ٿو اچي. آره ورت جي سڏائيءَ ۾ هيٺ [پرتويءَ جي ٻئي پاسي] رهڻ وارن جو نالو ”ناڪ“ ۽ ان ديش جو نالو ”پاتال“ انڪري پيو، جو اهو ديش آره ورت جي ماڻهن جي پاڌ ارڻاٽ پيرن هيٺان آهي. ناڪ وٺي ارڻاٽ ”ناڪ“ نالي واري پرش جي وٺس [گهراڻي] مان جي راجا ٿي چڪا، تن مان [هڪڙي جي] آلوهي نالي راجڪماريءَ سان ارڇن جو وواءِ ٿيو هو. ٿلهوڙ نه اڪشواڪره کائوئي ڪڙون ۽ پاندون ٿاڻن سڄي سنسار ۾ آرڻن جو راج هو، ۽ ٿورو گهڻو ويدن جو پرچار آره ورت کان پري ٻاهرين ديشن ۾ به هوندو هو. انلاءِ پرماڻ هيءُ آهي ته پرهما جو پٽ ورامت، ورامت جو پٽ ميو، ميوءَ جا مريچ وغيره ڏه پٽ، انهن جا سوبهيو آدي ست راجائون، ۽ سندن ستن اڪشواڪره آدي راجا جي آري ورت جا پهرين راجا ٿيا ۽ جن آره ورت وسارو. هيٺر بدستميءَ جي اچڻ ۽ آرڻن جي آرس، غفلت ۽ گهرو جهيڙن ڪري ٻين ملڪن تي راج ڪرڻ جي نه ڳالهه ٿي ڪهڙي،

۽ رشي ديواند جو مطلب آهي ته اڪشواڪره ٿاڻن آرڻن جو راج آره ورت کان ٻاهر هو، ان ڪري ٻاهرين ديشن ۾ وڌڪ ڌرم جو پرچار هو. جو پوءِ هوروان هوروان مهاوارت جي سمي ٿاڻن گهٽو ويو.

مگر آڻه ورت ۾ به هن سمي آڻين جو اکند، سولٽر [خرد مختيار] ۽ ٻي ڏيو راج ڪونهي. ڇوڪري ڪجهه آهي، سو به وڏين جي پيرن هيٺان لٽائجي رهيو آهي. ۽ ڪي ٿورا ئي راجا ٿيون. سولٽر آهن. پراڻا ڏينهن اچن ٿا ته ڏينهن سمن ڪي انڪ پر ڪارن جو ڊڪ پڙڻو ٿو پري. ڪٿي ڪو ڪيترو به ڪري، پر جو سوڌ ٿي راج آهي، سو سڀني کان اٽل ٿو ٿئي. يعني [ڪٿي ڪيترو به] وڏين جو راج مٿان ٿي جي جهڙن کان پري، پنهنجن ۽ پراون ۾ پڪڙپاٽ نه ڪندڙ، پر ڄاڻي پتا مالا سمان ڪريا، نياءَ ۽ ديا ڏيکاريندڙ [چو نه هجي نه] نه پورن سک پهچائيندڙ ڪو نه ٿيندو. مگر جدا جدا پاشائن، لانا پر ڪار جي سکيائن ۽ الڳ الڳ وهندڙن جو ورتو ڪرڻ تمام ڪن آهن. وري ائيني ڪرڻ کان سواءِ هڪ ٻئي سان پوري پلائي ڪرڻ ۽ پريجن سڏ ٿيڻ ڏاڍو ڏکيو آهي. تنهنڪري ويد آڏي شاسترن ۾ ڄا واپس ٿيڻ ٿا يا انهن کي لکيل آهن، تنهنڪري مڃڻ ٿي چڱن ماڻهن جو ڪم آهي.

سروشتيءَ جي آڻون:- پرشن - ڇڪت ڪي پندا ٿئي ڪيترو سو ٿيو آهي؟
اٿر:- هڪ ارب ۽ ستاوي ڪروڙ ڪهڙي لک ۽ ڪي هزار ورهه اٿا، جڏهن ڇڪت اٿن ٿيو هر ۽ وڏن جو پر ڪاش ٿيو هر. انجو وچ واري وڏن مهنجهه ٺاهيل رڳو ڏي آڏي پاشه پوڪا [جي ائيني وشه] ۾ ڏنل آهي، ڏسي وٺو. ائيني پر ڪار سروشيءَ جي ٺهڻ ٺاهڻ ۾ آهن. جيئن ته سڀني کان سوکڙ ٿيو جو [وڌيڪ] وڌيڪ ٿيو سگهي، تنهنڪري پر ماڻهو ٿا چن. سڀ پر ماڻن جي ميلاپ جو ٺاهڻ اٿو، بس ائين جو هڪ وڌيڪ، جو استول واپس آهي. ٽن ڏوڪن جي اڪي، چئن ڏوڪن جو چل، پنجن ڏوڪن جي پرتوي [ٿي ٿئي] يعني ٽن ڏوڪن جو ٽي سر ٿيو ۽ تنهنجي ٻيٺ ٿيڻ ڪري پرتوي آڏي ٿي ٿي [ڏسڻ ۾ اچڻ جهڙا] پدارت ٿا بڻجن. اهڙيءَ ريت وڌيڪ پورو ڪ ملائڻ ڪري پرمشور پورول [ڌرتيءَ جا گولا] آڏي بڻايا آهن.

ڌرتي ڇاڻي ٻيٺل آهي؟ پرشن:- هنجو ڌار ڪم ڪري ٿو؟ [انڪي جهلي ڪم ٿيو آهي] هڪڙو ٿو چوي ته شمس يعني هزار ٽن واري نانگ جي مٿي تي ڌرتي آهي. ٻيو چوي ته ڏکڻ جي سڱ تي، ٽيون چوي ٿو ته ڪنهن تي به ڄاڻي. چوٿون چوي ته واپس جي آڏاڻي آهي، پنجون چوي ٿو ته سورج جي ڪشش سان ڇڪيل تنهنجيءَ جاءِ تي قائم آهي، ڇهون ٿو آڳي ته پرتوي ڏوري هڪ ڪري آڳاٽ ۾ هيٺ ٿي هيٺ ڪرندي ٿي رهي! انهن مان ڪهڙيءَ ڳالهه کي سچو مڃجي؟

اٿر:- جي شمس نانگ ۽ ٻيل جي سڱ تي رکيل پرتوي ٻيٺل ٿا ڏيکارين، انهن کان پڇڻ ڪهڙي ته نانگ ۽ ڏکڻ جي مالا پتا جي جهڙي سمي ڪنهن تي ٻيٺل هجي؟ نانگ ۽ ٻيل ڪنهن تي ٻيٺل آهن؟ ڏکڻ وارا مسلمان ته مات ڪري وهندا، ليڪن نانگ وارا چوهندا ته

۱. جنهن وقت سجھارت پر ڪاش وڃيو وٺو هئس، تنهن وقت ڀارت غلام هو. ۲. انهن ڏينهن ۾ اهي ٿو نه هنديءَ ۾ ڇاپي جي پل کان ۹۷ ڪروڙ جي پٺيان ۹۱ ڪروڙ ڇڏي ويا آهن. هٿ انهيءَ ڪري ۹۷ ڪروڙ ڄاڻاڻو وٺو آهي.

(برسات) يا ڪرڻن جي دوارا اهرت (جياڻو) جهنڊڙ، سڀني مور ٿيمان [شڪلين وارن] پدارتن کي پڌرو ڪندڙ، سڀني لسوڪن سان ڪش جي ڪڙ ڪري ڳنڍيل رهندڙ، رڳو پنهنجي گهري ۾ ٿرندو رهي ٿو. مگر ڪنهن لوڪ جي چوڌاري نٿو گهمي. ٿڙي ۽ ريت هڪ هڪ ٻه هاند ۾ (رڳو) هڪڙو سوڙي ٿي پرڪاش ٿر ٿئي ۽ ٻيا سڀ لوڪ لوڪانتر پرڪاش وٺڻ وارا آهن. وري اٿرو وڌ جي ڪاٺ چوڏهن، اٿرواڪ ٻه رهن جي ٻه رهن منتر ۾ لکيل آهي.

दिवि सोमो अवि श्रितः ॥ अथर्व १४।१।१ ॥

[اوت] - جهڙي ۽ ريت هيءُ چنڊ لوڪ، سوڙه کان پرڪاشوان ٿئي ٿو، ساڳي ۽ ريت پر ٿري آدي لوڪ ۽ سوڙي جي ٿي پرڪاش سان پرڪاش ٿا ٿين. پر رات ۾ ٽيڻهن سدا بڻيا ٿا رهن، ڇاڪاڻ ته پر ٿري آدي لوڪن جي (پنهنجي گهري ۾) گهمڻ ڪري جيترو ڀاڱو سوڙه جي سامهون ٿو اچي، اوتري ۾ ئي ٽيڻهن (ٿو رهي) ۽ (جيترو ڀاڱو) پٺ ٿانهن اڻاٽ اوت ۾ ٿيندو ٿو وڃي، اوتري ۾ رات (ٿي رهي). ٿا ٻهڙج نه (سوڙه جو) اڀرڻ، لهڻ، سانجهي، منجهند، اڌ رات آدي جيترا وقت جا ڀاڱا آهن، سي ديش ديشانترن ۾ سدائين ورتندا ٿا رهن. اڻاٽ جڏهن آره ورت ۾ سڄ ٿو اُڀري، ان وقت ڀاڱال اڻاٽ اميرڪا ۾ لهندو آهي ۽ جڏهن آره ورت ۾ لهندو آهي، تڏهن ڀاڱال ديش ۾ اُڀرندو آهي. جڏهن آره ورت ۾ منجهند يا اڌ رات هوندي آهي، ساڳئي وقت ڀاڱال ۾ اچي اُٻڙ اڌ رات يا منجهند ٿيندي آهي. جي لوڪ چون ٿا ته سوڙه گهمي ٿو ۽ پر ٿري ٿئي گهمي، سي سمورا اڳياڻي آهن. جي اٿن هجي ها ته رات ۾ ٽيڻهن جيڪر ڪيترن ئي هزارن ورهين جا ٿين ها. سوڙي جو نالو: वरुण ٻوڏلهر آهي، اڻاٽ هو ٿر ٿئيءَ کان لکين ڀاڱا وڏو ۽ ڪروڙين ڪوٽه ٿري آهي. جڏهن اهر جي داڻي اڳيان ٻهاڙ گهمندو ته ڪهڙو وقت وٺندو، ۽ (ٻهاڙ جي سامهون) اهر جي داڻي کي گهمڻ (پنهنجي سرائيءَ تي ٿرڻ) ۾ ڪهڙو وقت ٿيڻ لڳي، تن ئي (سڄ جي سامهون) پر ٿريءَ جي (پنهنجي سرائيءَ تي) ٿرڻ ڪري ٿيڪ ٿيڪ ٽيڻهن رات ٿيندا آهن ۽ نه سڄ جي گهمڻ ڪري! وري جي سوڙه کي (هڪ هنڌ) بيٺل ٿا سمجهن، سي به چوڻش وڌيا ٿا ڇاڻن ۽ ڇاڪاڻ ته جي سوڙه (پنهنجي ئي) گهمندڙ نه هجي ها، ته جيڪر هڪڙي ۽ راشيءَ (راس = روج) جي اسٿان کان اچي ۽ راشيءَ جي هنڌ تي نه وڃي سگهي ها. ۽ ڳورو پدارت بنا ٿرڻ جي آڪاش ۾ ڪنهن نهچت (مٿر) هنڌ تي ڪڏهن به پهچي نٿو سگهي. هي جو چئني ٿا چون ته پر ٿري گهمي ٿئي پر ٽيڻهن ٽيڻهن هيٺ لهندي ٿي وڃي ۽ ڪيول جموداس ۾ به سوڙه به ٻه چنڊ آهن، سي نه ڪنهن ڪهاڻيءَ پٺڪ جي نعي ۾ اوت آهن، چوڻه جي (پر ٿري) هيٺ ٿي هيٺ لهندي وڃي ها، ته چوڌاري هرا جي چڪرن نه لهڻ ڪري پر ٿري

• راشي اٿن لارن جي مٿي جو نالو آهي جي سوڙه جي چوڌاري آڪاش ۾ موجود آهن. ڪجهه سوڙه جي پنهنجي سرائيءَ ۾ ٿرڻ ڪري، ۽ ڪجهه ٿر ٿئيءَ جي سوڙه کي پر ڪرما ٽيڻ ڪري اٿن ٽيڻ ۾ ايندو آهي ۽ چٽڪ سوڙه ڪنهن راس مان لنگهي رهيو آهي.

ٺڪرا ٿي پري ها، مٿئين پاسي ۾ هندڙن کي هوا (بهر) نه لڳي ها ۽ هيٺئين پاسي وارن کي (ڏاڍي) گهڻي لڳي ها، ۽ هوا سدائين هڪ جهڙي لڳندي رهي ها، جي ٻه سوره ۽ ٻه چنڊ هجن ها، نه رات ۽ ڪرشن ۽ بکڻ جو ٿيڻ ٿي. نه رات ۽ ڪرشن ٿي پري ها، نه بکڻ ۽ [ستيه اهڙي آهي ته] هڪڙي ۽ ٻيوئي وقت هڪڙو چنڊ ۽ گهڻن پرڻين جي وچ ۾ هڪڙو سوره رهندو آهي.

سور ۽ چنڊ وسندڙ آهن؟ روشن:- سج چنڊ ۽ ٺارا ڪٿڙيون وسندڙ آهن؟ تن ۾ منجهه آڏي جي بستيءَ آهي يا نه؟

اٺر:- اهي سڀ پرڳڻ لوڪ ٿا سڏجن ۽ انهن ۾ منجهه آڏي پرڳڻا به رهندي آهي، ڇاڪاڻ ته [شتهه ابراهيم جي ۱۴-۶-۷-۴ ۾ چيل آهي ته]:-

एतेषु होदेषु सर्वं वसु हितमेते होदेषु सर्वं वासयन्ते तद्यदिदेषु सर्वं वासयन्ते तस्माद्वव इति ॥
[۱۴ ۱۹ ۱۸ ۱۷ ۱۶ ۱۵ ۱۴ ۱۳ ۱۲ ۱۱ ۱۰ ۹ ۸ ۷ ۶ ۵ ۴ ۳ ۲ ۱]

اٺر:- پرڻي، چل، آڻي، آڪاش، چنڊر، ڪشمير ۽ سوره اهي ”سو“ ٺاڪري ٿا سڏجن، جو انهن ۾ ئي سمورا پدارت ۽ پرڳڻا وسي ٿي ۽ اهيئي سڀني کي [ٻاڻ ۾] وسائين ٿا. اهي واس ارڻات لاس ڪرڻ جي اسٿان هئڻ ڪري ٿي وسر ٿا سڏجن. جي سوره چنڊر ۽ ڪشمير ۽ پرڻي وانگر وسر ٿي آهن، نه پوءِ انهن ۾ ساڳيءَ [ڌرتيءَ] جهان پرڳڻا جي هئڻ ۾ ڪٿڙو سڏيندو؟ ۽ وري ڇڏهن پرڻي ۾ ڪي به ڪنهن ڌرتيءَ ۾ لوڪ منجهه آڏي سرشتي سان پرڻي آهي ته ڇا انهن سڀني لوڪن ۾ سج هوندي؟ پرڻي ۾ ڪو به ڪم به پرڻي جي ٿئي ٿي ۽ سو ايترو به شمار لوڪن ۾ منهن آڏي جي سرشتي نه هئڻ ڪري [اندر جو ڪم] ڇا ڪڏهن ڪم ٿي سگهي ٿو؟ ان مان [سڏ ٿي ته] هر هنڌ منهن آڏي جي بستيءَ آهي روشن:- ڇڏهن هن لوڪ ۾ منجهه آڏي پرڳڻا جي شڪل ۽ انڪر آهن، ساڳيءَ ريت ٻين لوڪن ۾ به هوندا يا اهي طرح؟

اٺر:- روپ ۾ ٿورو ڪوٺر فرق ٿيڻ ممڪن آهي، جهڙيءَ ريت هن ڌرتيءَ تي به ڇهن، ڇهن، آڻر، روپ ۽ ٻاروپ [جي ماڻهن ۾]، انڪن، رنگن، روپن ۽ بناوٽ وغيره به، ٿورو ٿورو فرق ٿيندو آهي، ساڳيءَ ريت لوڪن ۾ به ٿورو ٿورو فرق ٿيندو آهي. پرڻي جي سرشتي هن ڏيک ۾ آهي، ان جائيءَ جي اهڙي ئي بناوٽ ٻين لوڪن ۾ به آهي. شونر جي جنهن جنهن ڀاڱي ۾ [هن پرڻيءَ تي منجهه آڏيءَ جا] اکيون آڏي انڪر آهن، تنهن انهن ڀاڱي ۾ ئي لوڪن ۾ به ساڳيءَ جائيءَ جا انڪر ساڳيءَ ريت رهندا آهن، ڇاڪاڻ ته وکريل مڊل ۱۰ جي سوڪ ۱۹۰ جي منتر ۳ ۾ ڄاڻايل آهي ته:-

सूर्याचन्द्रमसौ धाता यथा पूर्वमकल्पयत् । दिवं च पृथिवीं चान्तरिक्षमथो स्वः ॥ १० ११ १२ १३ ॥

[اٺر:- (ڏاڏا) - سڀني کي قائم رکندڙ] پرڻي، سوره، چنڊ، پرڪاشمان ٺارا، انترڪش

۽ موهني جي بندرهن اولاداهين راتين کي ڪرشن بکڻ ۽ بندرهن چانڊوڪين راتين کي شڪل بکڻ جون ٿا.

[وچون آڪاش] ۽ انهن ۾ سڪ جا خاص پدارت، جنهن نموني اڳئين ڪلپ ۾ رڇيا هئا، ساڳئي نموني ۾، هن ڪلپ ارڳات هن سرشتي ۾ ۽ رڇيا آهن ۽ ٻڌن ۾ لوڪ لوڪاترن ۾ ۽ ٻڌا اٿس. پيدروني ۽ نٿو ٿئي.

سڀني لوڪ لوڪاترن ۾ ويد هڪجهڙائي آهن.

پوشن ۽ هن لوڪ ۾ جن ويدن جو پرڪاش آهي، ڇا ساڳين ئي [ويدن] جو ٻين لوڪن ۾ به پرڪاش آهي يا نه؟

اٿس - ساڳين ئي [ويدن] جو آهي. جهڙي ريت ڪنهن [ڇڳي] راجا جي راج هلائڻ جي نموني سڄي دنيا لاءِ سمان ٿي رهي، ساڳي ريت راجائن جي راجا پرمالما جي ويد ۾ ظاهر آهي ۽ جدا جدا سرشتي ۽ روپي سموري راج ۾ [سڌا] هڪجهڙي آهي.

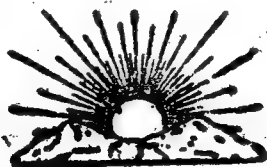
الپ هٿن ڪري ٿي جيو ۽ پرڪرتي ايشور ادين رهن ٿا

پوشن ۽ جي جيو ۽ پرڪرتي ۾ رهندڙ نٿو انادي آهن ۽ ايشور جا ٻڌايل ڪي به نه آهن ٿي ايشور جو ان ڪار به نه هٿن ڪري، ڇاڪاڻ ته سڀئي سوئسٽر ٿيا.

اٿس - جڏهن راجا ۽ پرڄا ساڳئي سمي هوندي به پرڄا راجا جي اڏين ٿي رهي، ٿڌن ئي جيو ۽ ڇڙ پدارت [انادي هوندي به] پرميشور جي وس ۾ ٿا رهن. جڏهن پرميشور سڄي سرشتي ۾ ڪرڻا، جيون جو ڪرم ڦل ڏاتا، هر ڪنهن جو پورو پورو رکھڪ ۽ ايسٽ سامرڪ وارو آهي، ٿڌهن [ٻلا] ٿورڙي شڪتيءَ وارا جيو ۽ ٻڌ ڇڙ پدارت سندس اڏين چو نه رهن؟ ان ڪري جو ڪرم ڪرڻ ۾ سوئسٽر، پر ڪرم جي ڦل پوکڻ لاءِ ايشور جي ويوسٽا الوسار پرنٽر آهن. اهڙي ريت [جو] سروسڪيمان [آهي سوئي] سڄي سرشتي ۽ ڪي ٻڌاڻ وارو، ٻاهڻ وارو ۽ ٻالڻ وارو آهي.

هن کانپوءِ وڌيا، اُڏيا، ٻڌ ۽ موڪش جي وشي ٿي لکيو ويندو.

شرومد سوامي ڏانند سرسوتيءَ جو وڇيل سندس پاشا سان سيدگاريل ستيارڪ پرڪاش جو الون سلاس سرشتي ۽ جي آهستي ۽ استٽي ۽ ٻولي وشي جي منهنڊ ۾ پورو ٿيو.

اٺين سلاس تي ٽيڻيون

(1) ادوليت واد جو ڪنڊن

ڀاڱو پهريون :- ارڙن ۾ پيد ٿي ڀرم جو مول ڪارڻ آهي!

(1) بڃرويد جي منتر ۾ ارڙ پيد :- اٺين سلاس جي منڍ ۾ صفح ۲۳۸ تي رشي دياند جو بڃرويد ۲-۳۱ واري منتر جو چوٿون پرمات ڏنو آهي، تنهن تي پندت جوالا پرشاد ٿمر پاسڪر ۾ آڪمپ ڪندي لکي ٿو، ته هي منتر ادوليت واد جي پستي ٿو ڪري ۽ رشي دياند جي انهيءَ وڃاڙ جو وروڏ ٿو ڪري، ته اڀرور، پر ڪرلي ۽ جهون جو سوامي آهي. انهيءَ آڪمپ جي جواب ۾ پندت لکي رام سوامي پاسڪر پرڪاش ۾ مٿين منتر جو اڪري ارڙ هن پرڪار ٿا ڪن :- (इत् सर्वभूतम्) هيءُ جو سمورو اٺن ٿي چڪو آهي (यत् अन्नेन अतिरोहति) ۽ چڪي ان مان پيدا ٿي رهيو آهي، (व) ۽ (यत्भाव्यम्) چڪي اٺن ٿمدو ارڙت جو اڀرڏ ڪال ۾ اٺن ٿمدو، تنهنجو واد (अमृतत्वस्य) ۽ اڀر ٿر (نه مرندڙ آتما) جو (ईशानः पुरुष एव) سوامي ڀرميشور ٿي آهي. مٿين ارڙ مان پڌرو آهي، ته تنهي ڪال ۾ اٺن ٿمدو پرڪرلي ۽ اُمر جهو آتما جو سوامي ڀرميشور آهي، تنهنڪري هي منتر رشي دياند جي ادوليت واد جي پستي ڪري رهيو آهي ۽ نه ادوليت واد جي.

(1) جهو ۽ پرڪرلي ٿمر آهن :- اٺين سلاس جي منڍ ۾ صفح ۲۳۸ تي رشي دياند جهو ۽ بڃرويد ٿمر پرمات ٿمدو جو ڏنو آهي، جنهن جو ارڙ صفح ۲۳۹ تي ڄاڻايل آهي. تنهن تي آڪمپ ڪندي پندت جوالا پرشاد لکي ٿو ته جهو ۽ پرڪرلي اٺين آهن ۽ اڃو ارڙ هٿن ٿا ڪن :- ”هي پراڻي جنهن مان اٺن ٿا ٿين، انجي ڪرڻي جهن ٿا ۽ پڇاڙيءَ جو اُن ۾ ٿي هليا وڃن ٿا“ رشي دياند انهيءَ ساڳئي منتر جو هي ارڙ ڪيو آهي. ”جنهن جي سڀان جهون ڪي پراڻ ٿا مان ۽ جنهن ۾ جهو پرتي ڪي پراڻ ٿا ڪن.“ پندت جوالا پرشاد ڪي ڀرم اڪري ٿمر آهي، جو هڏيءَ ۾ ته شهد ڪرڻ چيو آهي. ارڙت ”जिस से जीवते ओर जिस में“ جي بجاءِ هندي ستوارڙ پرڪاش ۾ ”जिस से जीव ओर जिस में“ چيل آهي.

ٻي ڳالھ ته جنهن حالت ۾ نون ويداني جهو ۽ پرڪرليءَ کي ٻرهم کان پن ٿا مڃين، تنهن اوستا ۾ ڪين جهو ۽ پرڪرليءَ کي اوس ٿيم ٿي مڃڻ ڪپي ۽ مڃندا آهن. ڏسو نون ويدانت جي ڳڻتا ۾ لکيل آهي ته :- ॥ सनातनः सनातनः जीवलोके जीवभूतः ममैवांशो ॥
ان ۾ جهو ڪي سنائن مڃيل آهي. انجي اڀرڏ پندت جوالا پرشاد جهو ڪي اٺ ٿو لکي، جو ٿمڪ نه آهي.

(۲) اڀاڙيءَ جي گهرج ٿي ڪانهي ! اٺين سلاس جي صفح ۲۳۹ تي رشي دياند رڪويد جي منتر ۱-۱۶۴-۲۰ جي آڌار تي اڀرور، جهو ۽ پرڪرلي تنهي جو انادي

هڪڙو سڌ ڪيو آهي. پنديت جواڻا پر شاد انهن سڌ ڪرڻ لاءِ ۽ اهو پيد آهاڙي جي لڪڻ ڪري ٿئي ٿو، هڪڙو وڪوڊ جو منتر ۽ ٻيو برهڌار ٿيڪ آڀسڻ جو وچن ڏنو آهي. پنديت ٿلهرام سوامي ۽ سندس ڏنل ٻنهي منترن جو اڪري اوت هينئين پرڪار ڪري، پاڻڪن کان پڇيو آهي ته ٻڌايو ته آهاڙي جو شبد به ڪنهن هنڌ ڏسڻ ۾ اچي ٿو؟

एकः सुपर्णः स समुद्रमाविवेशसहं विश्वं भुवनं विचष्ट ।

तं पापेन मनसापश्यमन्तितस्तंमातारं हलिसउरेहलिमातरम् ॥ ॐ मं० १० सू० ११४ मं० ४ ॥

هيءَ وڪوڊ ۱۰-۱۱۴-۴ جو وچن آهي ۽ ان جو سترن سڌو شبد اوت آهي :-
(एकः सुपर्णः) هڪڙو سپرڻ آهي (स समुद्रं आविवेश) س سمودر ۾ واپسي رهيو آهي ؛
(विचष्ट विश्वं भुवनं) اهو سڄي جهڳٽ کي ڏسي رهيو آهي. آ (पापेन मनसा)
لڙپرائٽ ڪيان سان، (अन्तितः) پنهنجي اندر ۾ ارڻات هرڊ ۾ (अपश्यम्) انکي ڏسندو
آهيان. (तं माता रेहलि) کيس آڪاش واپسي رهيو آهي. (उः स) ۽ هو (मातरम् रेहलि)
آڪاش کي واپسي رهيو آهي.

نوٽ :- نگهتو ۱-۳ ۾ سمودر جو اوت انٽروڪشن آهي. نگهتو ۱۱-۳ الڙسار وچڻي
جو اوت ”ڏسڻ“ آهي. لڙڪٽ ۷-۲۶ ۾ مالا شبد جو اوت انٽروڪشن ڪيل آهي ؛
چاڪاڻ ۾ چئن مالا جي گروپ ۾ پراڻي ٿا رهن ۽ ٽن ئي ”آڪاش“ ۾ سڀ پدارت ٿا رهن.
پاڻڪو! ڏسو! آهي ڪٿي آهاڙي لڳائي اوت ڪرڻ جي گهرج؟ ساڳيءَ طرح برهڌار ٿيڪ
آڀسڻ ۱-۱۱۳ ۾ به آهاڙي شبد ڪونهي ۽ لکي لڳائڻ جي ڪا گهرج ئي آهي. ليڪ وڌي
وڃڻ جي پوڻ کان اوت نٿو ڏجي.

وڪوڊ جي منتر ۵ सुपर्णा द्वा अर्गात ۱-۱۶۴-۲۰ جو اوت ايترو نه سهيت آهي، جو پاڻ
ڪبير صاحب جن به انور انوار هن ريت ڪيو آهي :-
پرڪش ايڪ پنڇي ڏو ٻئي، ايڪ گرو ايڪ چيلا. چيلا سڀ ٿل چڻ چڻ ٿالا، گرو رهند اڪيلا.
مهيون شلوڪ سکن جي گرونت ۾ به آيو آهي. اتي رشي ديوانند جي اوت جي پڙهڻي
ڪري رهيا آهن.

دارشڪ = Scientific (اوت - چاندوڪيه آڀسڻ جي جهڻ [۱-۲-۶] منترن مان لوڻن
وڊانتي ادوڻهت واد سڌ ڪرڻ ٿي گهڻو زور ٿا ڏين، تنهنجو سچو اوت پنديت ٿلهي رام
سوامي ۽ پاسڪو پرڪاش ۾ هيئن ڪيو آهي :- سٽ = سٽ اهو پدارت آهي، جو ٽنهي ڪالن ۾ ناس
نه ٿئي. ان پرمائي اهور، جيو ۽ پرڪر ٿي سٽيم = نتيه آهن، ۽ ان مان ٽنهي جو اوت
ٿو لڪري. سٽ سان گڏجي چيٽ = چيٽ به گڏ ٿو، نه سچيٽ = سچيٽ = چيٽ ٿيندو ۽ ارڻات آهي
پدارت جي نه وڏو ٽنهي ڪالن ۾ ناس نه ٿين، پر ٽنهي ڪالن ۾ چيٽن پڻ هجن، ۽ اهي
آهن جيو ۽ اهور، ارڻات سچي شبد منجهان پرڪر ٿي لڪري وئي، پر جي سچي ۾ آندو به
گڏ ٿو ٿيندو سچيدانند = سچيدانند = سٽ + چيٽ + آندو = پرميشور! ارڻات سچيدانند

مڃهان ڇو ۽ پرڪرڻي ٻنهي جو ڪمان ٿو لڳي، پر ان مان رڳو انشور جو ارت ٿو لڪري،
هيئن ڏسو منتر جو شبد ارت:-

सदेव सोम्येदमग्र आसीदेकमेवाद्वितीयम् । तद्धैक आहुरसदेवेदमग्र आसीदेकमेवाद्वितीय । तस्मादसतः सज्जायत ।
छा० उप० प्र० ६ ख० २ मं० १ ॥

شبد ارت:- (سدهو سوسميدمگر آسيت) هي سومه ! پهر ٻائين سڌ ٿي هو ارت ڇو، انشور
۽ پرڪرڻي ٽيئي هڪ هئا. (اڪميوادوئيٽيئم) اهو هڪڙو ئي آدئيه سومه هو،
(نسمادسٽ: سدسجايٽ) (تدھڪ آهوسدهوئدومگر) پر شوليه وادي ٿا ڇون ته پهر ٻائين اسڌ ٿي هو،
۽ ان اسڌ مان سڌ آهين ٿيو.

ٻانڪو! مڃين نمولي ارت ڪرڻ مان انشور ڇو پرڪرڻي ٽيئي هسڻي سڌ ٿي
وئي. انشور، ڇو ۽ پرڪرڻي ٽيئي سڌيم آهن، تنهنڪري سڌ شبد مان ٽيئي کي ڪرڻ
ڪيو، ته رڳو ڪا به شڪا نه رهندي، پر ارت به ٻانڪل وٺيائون ٿي پوندو.

چاندوگم آهيندڙ جي منتر جو سهڻو ارت:- چاندوگم آهيندڙ جي پر ٻانڪ ۳ ڪند
۱۴ جي منتر پهرئين کي به نران ويدانتي ادوئيٽ واد جي سڌيءَ لاءِ پيش ٿا ڪن. پندٽ
جوالا پرشاد مصر ”ديانند ٿيو پاسڪر“ به نه رڳو اهو پر انهي (ادوئيٽ واد جي) پشٽيءَ
۾ منتر نمبر ۲، ۳ ۽ ۴ ڏنا آهن. انهي آڙ ۾ پندٽ لئسرام سواميءَ سڀني منترن جو
ارت ڪري سڌ ڪيو آهي، ته اهي منتر به دوئيٽ واد کي پشٽي ٿا ڏين! اسين وسار
جي ٻوڙ کان نه ڏٺي رڳو پهرئين منتر جو ارت هيٺ ڏيون ٿا.

सर्वं खल्विदं ब्रह्म तज्जलानिति शान्त उपासीत खलुक्रतुमयः पुरुषोयथाक्रतुरस्मिंल्लोके पुरुषो भवति तथेत ।
प्रेत्य भवति सकृत् कुर्वीत ॥ छा० प्रपा० ३ । ख० १ । १४ मं० १ ॥

شبد ارت:- (شانت: شانتني وان منشي (سڌ سڌم) هن سموري اڳ ۾ ڪيل (برهه) برهم
جي (خلو) نهنجي سان (وپاسيت) آهيندڙ ڪري. (پورو: خلوڪرٽوماي) منشي اوس ڪرم ڪندڙ
ٿي آهي، ارت ڪرڻ انوسار ٿي ڄاڻي، آڙ ۽ پورو (دک سک) کي پرايٽ ڪندو
آهي. (پورو: اسميڻللوڪي يثاڪرٽو: بواتي) منشي هن لوڪ ۾ جهڙا ڪرم ڪريو، (تथा इतः प्रेत्य भवति)
ان انوسار ئي اتان مڙڻ کانپوءِ ٿو بڻجي (چوڻ ۾ ٿو اچي). (इति) تنهنڪري (तज्जलान) هن
برهم جي آهين ڪيل ۽ ان برهم ۾ ئي لين (جذب) ٿيندڙ پدارتن جو، (स) اهو شانتني
رڪندڙ ماڻهو (ڪرٽو ڪورٽي) ڪرم ڪري ٻانڪه ڪري، ارت ڇو پهرين جي پندڙ ڪيل ۽ آسڻ ۾
(پوليئيه مهل) ان ۾ ئي رهندي پدارتن جو، شانتني رڪندڙ ماڻهو ٻانڪه ڪري ارت ڇو
پدارت پڻا ٻوڙ ۾ لڳائي.

ٻانڪو! ڏسو ته ڪهڙو نه سندر ارت آهي! ڪي آهي ان ۾ ادوئيٽ واد جو مڃڻ؟
منتر نمبر ۲ ۾ ته صاف طرح ٻن آهين جو ورڻ ٿو اچي! ٽاليج نه جيڪي چار منتر پندٽ
جوالا پرشاد پنهنجي ادوئيٽ واد کي پشٽ ڪرڻ لاءِ ڏنا هئا، سي چارئي پندٽ
لئسرام سواميءَ جي ڪيل ارت موجب دوئيٽ واد جي پهرائي ٿا ڪن.

اڃا مان سرشتي آڻي ٿي. انهن سلسلي جي صفحي ۲۴۴ ۾ جو ٿيڻ ۾ ايندو
برهمند وليءَ جي اثر لک ۶ جي وچ ۲ ۾ جنهنجو ارت نون ويدانتين اهو ڪيو آهي،
نه برهم اڃا ڪئي نه ڪهڻا روپ ٿي پوان، تنهنجي سڄي سمجهاڻي پاسڪر پرڪاش ۾
ڪجهه هن ڏنل آهي:-

(الف) هڪ ۾ گهڻا:- راجا سان گڏ سڏا هوندي به چئبو انهن ٿي آهي، نه راجا جي
اڃا ٿي نه آه شتروءَ کي جهٽيان، راجا شتروءَ ٿي ڇڙ هائي ڪئي وغيره. شڪا ٿيندي نه
ڇڙ هائي ڪري سوڀ ڪرڻ جو سمورو ڪم ڪيو نه سڏا! پوءِ پلا راجا جو نالو ڇو وٺجي؟
الحو اثر اهو ٿي ٿيندو نه فرج ۾ مکيه ماڻهو راجا ٿي آهي. تنهنڪري رڳو سندس نالو وٺڻ
ٿي ڪافي آهي. ساڳيءَ ريت جيڪڏهن برهم انيڪ روپن ۾ ظاهر ٿيڻ جي اڃا ڪئي،
نه ڏا آڪشيپ جهڙي ڳالهه ڪانهي. گهڻن روپن ۾ پر گهٽ ٿيڻ جي سامگري [مصالحو] ڇو
۽ پر ڪرڻي پوراهه ڪال ۾ به ان وقت موجود هئي، ۽ انکي پنهنجي سامرڪ (نيت ڪارڻ)
سان جڳت روپ بڻائي ڇڏيائين.

انهيءَ ساڳئي وچ ۾ جو تڏهين شيد پيل آهي، تنهنجو اڪري ارت آهي. ”ان [برهم]
اڃا ڪئي“. انهن ويدانتي اڪري جي چوڌا آهن نه هي جڳت برهم جي اڃا ڪرڻ ڪري
پندا ٿيو آهي، ارتات اڃا مان ٿي انهن ٿيو آهي ۽ نه ڇو ۽ پر ڪرڻيءَ مدجهان. انجو جواب
پاسڪر پرڪاش ۾ ڪجهه هن ريت ڏنل آهي:- جڏهن ڪو ڪرڻا (فاعل) پنهنجو ڪم
بالڪل سهجائيءَ سان ۽ بنا ڪشت جي ٿو ڪري، نه چئبو آهي نه فلاڻو ڪم نه رڳي سندس
اڃا اٽوا اشاري ٿي هلي رهيو آهي. ڇاڪاڻ ته سرشتيءَ جي ٺاهڻ ۽ ٺاهڻ ۾ اهور ٿي
ڪا به ڪندائي ڪانه ٿي ٿئي، تنهنڪري چئي سگهجي ٿو ته هي سمورو جڳت سندس اڃا
ڪندي ٿي پندا ٿيو يا سندس اڃا مان پندا ٿيو. ارتات جتي سڀاويڪ ريت يا سهجائيءَ
سان ڪم ٿو ٿئي، اتي ڪرڻا جو نالو نه وڃي نه ڪو دوش ڪونهي، جيئن ڪافي چئجي
نه رسولي ٿئي ٿي، منهن پري ٿو وغيره. اتي رسولي ڪندڙ ماڻهو ۽ منهن وسائيندڙ
برماتما جو نالو ٿي ڪونهي، جهڙوڪ هر ڪو سمجهي ٿو ته رسوليءَ ۽ منهن جي سامگري
(آبادان ڪارڻ) اڳ ۾ ٿي موجود آهي ۽ سندن نيت ڪارڻ به! پر اهو نه ٿو ٿئي
يڪت ڪندن. انهي پر ماڻڪ ڪندن به ڏسو:-

اڃا ڪندڙن جي موجودگي:- پندت گنگا پر ساد آباد تاهه پنهنجي ادو ٿيڻ واد
جي چاڻي پهرين جي صفحي ۳۷۰ تي لکن ٿا ته ساڳئي ٿيڻ ۾ ايندو جي ڏيکاريل وچ
کان رڳو هڪ نيت اچي لکيل آهي نه:-

तद् तेज ऐक्षत बहुस्यां प्रजायेय । ता आप ऐक्षन् बह्व स्याम प्रजायेय ॥
ارتات- اڪيءَ اڃا ڪئي، نه ڪهڻي ٿي پوان. چل اڃا ڪئي نه ڪهڻي ٿي پوان اڻيادي.
ان مان پر ڪرڻيءَ جي اسٽيل نون جي هستي بالڪل ظاهر هئڻ ڪري ادو ٿيڻ واد جو
سڏائڻ ٻنهي اڏامي ٿو وڃي.

جي برماتما نيت اچي نه سندس ڪارڻ نيت به نيت آهي نه چاندوڪي

آپنشد ۾ اڌالڪ رشيءَ ۽ شوبه ڪيتروءَ جي سواد ۾، رشي هر هر شوبه ڪيتروءَ ڪي ٿا چون "तत्त्वमसि" = ت تو اسي "جنهنجو اوت ويدانتي ٿا ڪن ته "هي شوبه ڪيترو! اهو برهم ٿو ٿي آهي". پر جن ڇهون پر پالڪ چڱيءَ ريت پڙهيو آهي ۽ انهي سرورهن ٿي ڪنڊن جو هڪ ٻئي سان لاڳاپو ڄاڻيو آهي، سي اوس ائين ٿي چوندا ته مٿيون اوت اشد آهي ۽ ڇاڪاڻ ته ان ۾ سوال ٿو اٿي ته: कथमसत्तः सज् जायेत?

اوت ته: - آست منجهان سب ڪيئن آئين ٿيندو؟ يعني جنهن جڳهه ڪي ويدانتي آست يا مٿيا ٿا چون، سو جي برهم مان پيدا ٿيل آهي، ته برهم آست ٿو سڏ ٿئي. پر ويدانتي برهم ڪي سب مڃيندا آهن، تنهن ڪري ان مان آئين ٿيل جڳهه به سب ٿي سڏ ٿيندو. سب مان سب پيدا ٿي سگهي ٿو. برهم به سب ۽ جيءُ ۽ پر ڪرڻي به سب! تنهنڪري پر ٿي ڪانهو برهم منجهان جيءُ ۽ پر ڪرڻي آئين ٿي، اهڙي سبب سڏائڻ آهي. "ت تو اسي" جو اڪري اوت "اهو ٿو ٿي آهي" ايترو ئي ٿيندو، برهم لاءِ ڪوبه شيد انهن اکرن ۾ ڪونهي! تنهنڪري اڄو سئون سڌو اوت ٿي وٺڻ گهرجي.

اسين برهم ٿي نٿا سگهون ته: "अहं ब्रह्मस्मि" = اهر برهم اسمي "جو اوت ويدانتي "آه برهم اوت اوت برهمور آهيان"، ائين ڪندا آهن. برهم شيد ڄا اٿڪ اوت آهن، ٿي مان ڪي ٿورا هيٺ ڏجن ٿا:-

برهم = [۱] اهور، [۲] جيءُ، [۳] پر ڪرڻي، [۴] ڪيان، [۵] ويد، [۶] وڏو يا مٿان، [۷] جل آدي. ان موجب اهر برهما اسميءَ جا اوت (الف) آه وڏو آهيان. (ب) آه سڀني پراڻن ۾ سرشت آهيان، (ب) آه جيءُ آهيان (ب) آه ويد وڪيان سرورپ آهيان، به ٿي سگهن ٿا. "برهمايڊ" شيد جو اوت ٿيندو "وڏو اٿو" يا "اهو اٿو جو اهور ۽ جيءُ ۽ پر ڪرڻيءَ مان ٺهيل آهي".

مايا جو چار ته: پندت ڪنگا پرساد اپاڌيا به پنهنجي بيسڪ ادوٿيٽ واد جي چوٽين اڌاڻ ۾ ويدن، شاسترن، آپنندن آديءَ منجهان "مايا" شيد ڄا اٿڪ اوت ٿي ٿا آهن. انهيءَ ڪري نرين ويدانتن واري اوت يا "اڪيان" ٿي هرڏ ٻڌڻ لڪ نه آهي.

(۱) ادوٿيٽ واد جو ڪنڊن

ڀاڱو ٻيو:- وڪيان ۽ يڪتين جي آڌار تي

(۱) پرتيڪش پرمات انوسار ادوٿيٽ واد جو ڪنڊن ته:- (الف) پر ڪڻ ۽ ڪيان پراپت ڪرڻ لاءِ پرامنا ٽسٽ، جهڙ، ڇڪڻ، ٻڌڻ ۽ سنگهڻ جون پنج ڪيان اندرون ڏنڊون آهن. انهن دوارا نشوون پورو ڪ ٿسون ٿا ته هن جڳهه ۾ اسڪيه پراڻي آهن، ٽهاري ڪٿان اچن ٿا ۽ ڪيڏانهن وڃن ٿا. انهنڪانسواءِ ڄڻ سرشتيءَ ۾ سڄ، چنڊ، تارا، پهاڙ، نديون، سمند به پرتيڪش ٿي سگهن ٿا. نه رڳو اهو پر جيءُ ۽ ڄڻ جڳهه جي پڌار ٿي جي ڪن ۾ پيد، ۽ انهن پنهنجي ڄا ڪڻ ڪرم، هڪ سرور واپڪ، سرور شڪيمان، سرور آڌار، ايڪ رس ۽ اچل پرامنا جي ڪڻ ڪرمن سيلون کان پڌري پت ٺهرا ٿسٽ ۾ اچن ٿا، ايتري هوندي به جي ماڻهو پنهنجي ٻڌيءَ کي اوسائي، هٿي ٿي پڌر وڃي، ائين ٿا چون، ته هڪڙي برهم ڪان

سواء سنسار ۾ ٻيو ڪو انادي پدارت آهي ئي ڪونه، سي پنهنجي آتم هتيا ٿا ڪن. (ب) ڪاٺيءَ تي هڙدي کي سان ڏانهن کڻي ٿي وٺي. ڇهانون ته به ڪلاڪ اڳي هجي ماڻهو چڱو ٻار هرو ٻرو دل جي حرڪت بند ٿي ۽ مري وڃي. ان تي سڌائتيءَ (ذوليت واديءَ) ۽ نوان وڌائتي (ادوليت واديءَ) جي وچ ۾ هٿيون وار ٿا ٻڌا هليو.

سڌائتي :- اوهان ٻڙهم کي هڪ رس سروي واپڪ ٿا مڃيو يا ڪٿي ڪهاڻو ۽ ڪٿي ڇڏو سروي واپڪ؟ ويدائتي :- هڪ رس سروي واپڪ. سڌائتي :- اوهانجي من موجب ٻڙهم هڪ جاءِ ڇڏي ٻيءَ تي وڃي سگهندو آهي يا نه؟ ويدائتي :- هرگز نه، ٻڙهم اڄل آهي، اڙاس هر ڪهڙي ڦري ٿو. وري سروي واپڪ هٿ ڪري کيس جان مٽائڻ جي گهرج ٿي ڪهڙي؟ سڌائتي :- شاباس! هاڻي ايترو نه ٻڌايو ته ست آست ٻڌڻ جا مٿس وقت ڪهڙا ساڻن آهن؟ ويدائتي :- پنج کيان اندرون. سڌائتي :- سورهن آڻا ٿا ڪن! اوهين ٻڙهم کي مڃيو ٿا هڪ رس، سروي واپڪ ۽ ٻڙهم ڪانسواءِ اوهانجي من انوسار سنسار ۾ ٻيو ڪو پدارت آهي ڪونه! هينئر ٻڌايو ته هن ماڻهو جي مرڻ جو ڪارڻ ڪهڙو آهي؟ اوهان جو سروي واپڪ ٻڙهم ۽ شرار ڇڏي هليو ويو آهي؟ ويدائتي :- نه! ٻڙهم سروي واپڪ هٿ ڪري اڃان به شرار ۾ موجود آهي. سڌائتي :- ڪا وسيلو هن شرار مان اوس ٺاهڻ ٿي ٿو. جي، جنهنڪري هينئر هو ڪو ڪم ڪري ٿو سگهي، يعني هو مري ويو آهي، ٻڌايو ته اها ڪهڙي وسيلو آهي؟ ويدائتي :- ٻڙهم اڄل هٿ ڪري اڃان به شرار ۾ موجود آهي ۽ ڪهاڻو ڇڏو به ڪونه ٿو ٿئي، جو ڪٿي چران نه اڳي ڪهاڻو هو ۽ هينئر ڇڏيو آهي، پوءِ ٿو ڪهڙو آهي، اوهان ئي سمجهايو. سڌائتي :- ادوليت واديءَ جي مڃڻ جي معنيٰ آهي ناممڪن کي ممڪن چوڻ! اهاجي سڌائت موجب ڳالهه باڪل ٻڌي ٿي آهي. ٻڙهم اڃان به ساڳيءَ ريت ان شرار ۾ واپڪ آهي، جنهن تي هرو ٻرو پنجن نون جو پراڪرڻ ٻڌو اوهانجي سامهون پيل آهي ۽ اوهان پنجن تي کيان اندرون سان ڪوڙجا ڪري پڪ ڪري سگهو ٿا. ڇا شيءِ نه ڪري وٺي، سو ٻڌو ئي ٻڌو آهي، جهڙو، اهڙيءَ ريت هي مڙدو به اوهانکي ذوليت واد جي سکيا ڏئي رهيو آهي! ايتري هوندي به اوهانکي انهن چوڻ جو ڪهڙو انڪار آهي؟ ته هي جهڪي ٿو سي رهيا آهن، سو سڄي سمان آهي، نوريءَ ۾ ٿڌڪ ڇڄان آهي، ڪلهٽ آهي، ٿاڻاوي آهي، رڇ ڇڄان آهي وغيره؟ اسين ٿا چئون ته $\text{प्रत्यक्ष किं प्रमाणम्}$ ڪيئن هٿ جي ڪنگڙ کي آڙهي جي ڪهڙي گهرج؟ ايترو، جهڙو ۽ پر ڪرڻي هن مڙدي سمجهان نه سگهي رهيا آهن.

(ب) هڪڙن ماڻهن جو گهر هو آهي، ته جهڙو ٻڙهم سمجهان اڳ ٿيل باهه جي ڇڻڪن سمان آهن، جي مون کانپوءِ ٿا ٻڌا ۽ وري وڃي ٻڙهم ۾ لهن [جذب] ٿا ٿين. اهو نه وڻائڻ لڳو ٿئي، جن ٻڙهم سروي واپڪ آهي، تن باهه ڪونه آهي، ڇڻڪون اٿن ٿيون ٿي سڀ به اچن، جتي به ڇا نه آهي، جهڙو ٻڙهم مان ڇڏو ٿئي، انهن لاءِ ٻڙهم کان پڻ آڪاش-لايستن گهرجي، ٻڙهم ٻڙهم هر هنڌ واپڪ نه ٿيندو. سروي واپڪ نه آهي، جو ٻڙهم نه آهي، وري

مسلمانن ۽ عيسائين جو متو آهي. نه ڄڻو انادي ڪنهن، الله ميان نوان نوان روح ٺاهي سيار
۾ موڪليندو. ٿو وڃي، ۽ هر ڪنهن جي پاڻ ۾ دڪ ۽ سڪ جو پاڻو پنهنجي اڇا اُٺسار اڳ
ٿي لکي ٿو ڇڏي. هيءُ ڳالهه نه پنهنجي نياڻ جي ورت آهي نه پاڻ ٺاهي ۽ پنهنجي اڇا هلائي،
ڪنڪي دڪن ۾ پيوڙي ۽ ڪنڪي اُٺليون ماڻائي. پٺر ڄمڻ ٿي انهن ٻولي ڳالهين کي چڱيءَ
پر نياڻ اٺسار ساڃاهائي ٿو. الهيءَ لاءِ ڪيترون يا دليل ۽ سبب ۾ ڏنل آهن.

سٺ ۽ است وڃي: ويدانتي:- ڇو ۽ ڇڏڻ جيڪي ڏسجي ٿو، سو برهم مان
آپڻ ٿيل آهي. برهم سٺ ۽ ڇڏڻ مٿيا هٿ ڪري پرله ۾ هيءَ سرشتي وري برهم روپ
ٿي ٻولي سڏائڻي:- جي برهم سٺ آهي، نه سندس ڪار به روپ سرشتي به سٺ ٿي
هٿ ڪهي. ڇو نه سڄڻ جا ڪرم سڃا ۽ ڪوڙڻ جا ڪوڙا ٿيندا آهن، پر اوهان جيڪي
مٿيا نه ڄاڻي ڪئن ٿا ڇڏو؟ ويدانتي:- انڪري جو جيڪي به ڇڏڻ ۾ آهي سو نالا ۽
روپ ٿو بدلائي. ارڻات ڇاڪاڻ ته سندن نالا ۽ روپ سٺ = سڌا مشرقي رهن، انڪري
جيڪي مٿيا = است ٿو ڪرڻي! سڏائڻي:- رڳو رنگ روپ ۽ نالن بدلائڻ ڪري ڪا
وسو است يا مٿيا ٿئي سڏجي سگهي. جي انهن ڇڏو، نه اوهانجو برهم به مٿيا ٿي ٻوندو.
ڇاڪاڻ ته جنهن هڪڙي نالي ۽ هڪڙي روپ ۾ اوهانجي سڌا مشرقي، هو سرشتي
کان اڳ پرله جي وقت موجود هو، تنهن مان مٿي، هن سرشتيءَ ۾ هن اڻ ڳڻيل نالا ۽ روپ
ڏارڻ ڪيا آهن. ۽ وري جڏهن پرله ٿيندي ته پنهنجي نچ نالي ۽ روپ ٿي اچي پهتو.
پوءِ پلان حالت ۾ برهم مٿيا ڇو ڪنهي؟ ويدانتي:- اوهان ٿي سمجهايو. سڏائڻي:-
ويدانتي شاسترن ۾ چون ڪي ۽ ان مان ٺهيل ڳوٺي کي است ڪري ڇڏو وٺو آهي.
ڇو نه ڏاڍو ڪيترن ٿي نالن ۽ روپن ۾ مٿي ٿو سگهي. ارڻات ويدانتي موجب رڳو
نالا ۽ روپ است آهن ۽ نه آهي پدارت، جن مان اهي نالا ۽ روپ ٺهيا.
ساڳيءَ ريت هن سرشتيءَ جي رڃا ۾ ئي انادي ۽ نديم پدارت ارڻات ايشور، ڇو ۽
پر ڪرڻي سٺ آهن، ايشور آهي هڪ رس تراڪار، سڙو شڪتيمان ۽ سڙو واناڪ،
پنهنجي هڪ رس هٿ ڪري کيس نالن ۽ روپن مٿائڻ جي گهرج ٿي ڪانهي. ڇو
به نالي ۽ روپ رهيا آهن، پر الپ، ٿورو ڄاڻندڙ ۽ محدود هٿ ڪري ۽ ڪرمن اٺسار ڄمڻ
مرڻ جي ٻنڌڻ ۾ اڇڻ ڪري، رڳو سندس شرطن کي نالا ۽ روپ مان ٿا. پر ڪوئي ڇڏو
هٿ ڪري سڌا پرڳامي ۽ ارڻات نالن ۽ رنگن روپن مٿائيندڙ آهي. ڏرو آهي ته ٿيئي
ايشور، ڇو ۽ پر ڪرڻي سٺ آهن ۽ ڪڏهن به ناس نٿا ٿين.

(۳) برهم ۽ ڇڏو ۾ سڃاڻڻ ٿيندو:- [۱] منهنجي سڃاڻڻ سان ئي سڀ ڪجهه سڃي

ٿو ۽ وڏي هوندي جنهن به سڃا جي پراو هٿ اچي ٿو، ٿوڙو ئي پاڻ سڏائي ٿو! اسين
برهم آهيون يا ڇڏو؟ ان ڳالهه جو ٿر ٿر ڪرائڻو هجي ته ڪنهن اڻ سڃاڻيل ننڍڙي ٻاڙ
کان ٿي ڪرائجي. ڏسو ته اڻ سڃاڻيل طرح پاڻ کي ڇڏو ٿو سڏائي يا برهم؟ هڪ پنجن
روهن جي ٻار سان ويدانتيءَ جي ڳالهه پرله:-

ويدانتي :- هي ڏه سِر ٻار مٿي تي ڪٿي سگهندن؟ ڀار :- له ! شڪتي ڪا به نه.
 (ٻرمانا وانگر سروسڪيمان نه آهيان). ويدانتي :- ٻرهم ڇاڪي ٿا چون؟ ڀار :- ٻرهم ڇاڪي
 ڇاڻي (الهي آهيان). ويدانتي :- هيتر آهه پنهنجي من ۾ ڇا ٿو چوان؟ ڀار :- اهو ڇاڻي
 اٿر ٻاري نه آهيان). ويدانتي :- آماڙيءَ مان ڪتاب ڪڍي ڏي. ڀار :- ڀڄي ٿو سگهان!
 (الب آهيان). ويدانتي :- ٽنهنجو منهن ڪوماڻل ٿو ڏسجي ڀار :- ٻه مار آهيان (ٻرمانا
 وانگر اجر يا ٿروڪار نه آهيان). ويدانتي :- ٻئيءَ تي ڇا لڳو پيو اٿي؟ ڀار :- پيو نه آهي.
 (سروسواپڪ نه آهيان پر محدود آهيان). ويدانتي :- ٻيو نه ڪن ٿو ڪهين! ڀار :- ڀڄي
 وارو. (ارڻات سنڌ ڪيائين ته آهه ٻرمانا جيان اهو = بيخوف نه آهيان).

ٻانڪو! اهو ٻار جي جراتن جو ٽرجمو شاستري ڏيکي سان ڏنگين ليڪن ۾ ڏنل آهي.
 جنهن مان سنڌ ٻوليءَ ۾ سڀوڙا جواب جي ڀار ڏنا، تن مان هو پاڻ کي چيو ٿي سنڌ ڪري
 رهيو آهي ۽ نه ٻرهم!!! (۲) جيڪڏهن ٻرهم پاڻ کي چيو ٻڌجي پيو آهي ته ويدانتي ٻڌائين
 ته ڇو ٺهيو؟ ۽ سڀني کان اڳ اٽڪي چيو ٻڌندو ڪنهن ڏٺو يا سمجهيو! (۳) جي ٻرهم ٿي
 چيو ٻڌيو آهي ته ڇٽو نه سسار جا چيترا اسانڪه چيو آهن، اوڻا ٻرهم جا ٺڪرا ٿي پيا، ۽ جي
 ٻرهم ٺڪرا ٺڪرا ٿي سگهي ٿو ته نه اڪند رهيو ۽ نه اڪر س! (۴) ويدانتي ٻڌائين، ته
 سمورو ٻرهم ٺڪرا ٺڪرا ٿي چيو ٻڌجي چڪو آهي يا اڃا ڪجهه سندس پاڳو باقي بچيل
 آهي ۽ اهو باقي بچيل پاڳو ڪٿي ڪٿي ٿو رهي (۵) دوت وادي ٻرهم کي چيو ۽ نه
 واپڪ ٿا سمجهن، پر جي اوهانجي واپڪار اوسار ٻرهم پاڻ کي پنهنجيءَ اوج ٻڌويءَ کان ڪري چيو
 ٻڌجي پيو آهي ته ٻڌائو ته ان ٻرهم مان بچيل چيو ۽ ٻرهم واپڪ آهي يا نه؟ جي چيو هائو!
 ته ڇٽو، نه ٻرهم ۽ ٻرهم ٿو سڀائي، جو اهو ٻرهم آهي! (۱) ٻرهم جو، جو پاڳو اڃا چيو نه
 ٻڌيو آهي، سو ڪهڙي ڪارڻ جو چيو ٻڌجي چڪو آهي، جو ڇو ٻڌيو؟ ڇا چيو ٻڌيل پاڳو باقي
 بچيل پاڳو کان ڪهڙو رهي؟ ان اوسار ۾ ٻرهم هڪ رس نه رهيو ٿي ڪونه. ڇاڪاڻ جو
 اوسارئون ٿو ٻڌائي اڻات جو ڪڏهن ٻرهم ۽ ڪڏهن چيو ٿو ٻڌجي، ٽنهنجو هڪ رس رهڻ
 ٿي نه سگهن آهي. (۷) ٺڪرا ٺڪرا ٿيندڙ ٻڌارڻ ٺڪرن مان ٿي ٺهيل هوندو آهي، سو جنهن
 ٻرهم مان اسانڪه چيو ٻڌجي چڪا آهن، سو ٻرهم پاڻ به چيون جو مجبور ٿي ٿي سگهي ٿو،
 ٻرهم سڏائيندڙ جي سولترهستي ڪار رهندي. (۸) ويدانتي ٿا چون ته ٻرهم ۾ اودا يا
 ٿي ڪڏهن نه چيو ٿو ٺهي، ڇٽو نه ٻرهم اودا يا ملهيا کان نرڙيل آهي! ڇا، سروسڪيمان
 ٻرهم کي به ڪا شڪتي ڏيائي سگهي ٿي؟ ٻيو نه! (۹) ويدانتي ٻڌائين، ته اودا يا ملهيا
 ڇا آهي، ڪٿي ڪٿي ٿي رهي، ۽ ان ڪڏهن ٻرهم کي اهو ڇو ۽ ان کان پوءِ چيو ٻڌائو؟
 (۱۰) ڇا اودا يا ملهيا ٻرهم کي چيو ٻڌجي پنهنجي وس ۾ اٿي ٿي سگهي، ته اودا يا ٻرهم کي
 ۽ چيون کي ڪرم ڦل ڏيڻ کان روڪي سگهي ٿي يا نه؟ جي هائو نه سسار ۾ ڇڏڻ ڪرم
 ڪرڻ جي ڪجهه ٿي ڪهڙي رهندي؟ جي نه ته ٻڌائو ڇو؟ (۱۱) چيو کي ڪرم ڦل ڏيڻ
 جو ٻرهم کي اڌڪار ٿي ڪهڙو رهيو، سو ته ڪڏهن ڪڏهن هروڙ پاڻ ٿي چيو ٻڌجي چڪو

آهي؟ ڇا ڪو ڄڻ پاڻ ئي ڏوهاري بڻجي، پاڻ ئي پنهنجي ورڌ ساڳيون ڪيون ڪري، پاڻ کي ڏنڊ ڏياريندو؟ (۱۲) ڇا ٺڪرن ٺڪرن ٺيڻ کان پوءِ نه جيئرو رهڻ ۽ پنهنجي شرير جي ٺيڻ ٺڪرن کان ڪم وٺڻ ۽ وري نٿي راج ڪرڻ ممڪن آهي؟ جي نه ته ٻڌاڻو ته بيشمار ٺڪرن ٺيڻ کانپوءِ برهم ڪئن جيئرو رهي، جيون ئي راج ڪري ٿو سگهي؟ (۱۳) برهم جو سپاويڪ ڪٿڻ ڪيان آهي ۽ سپاويڪ ڪٿڻ جو ڪڏهن به ناس نٿو ٿئي. پوءِ ٻڌاڻو ته ڪيان سوروب برهم اڪيان جي ڪئن بڻجي پيو؟ (۱۴) ائين چوڻ نه ڪيان ٺيڻ کانپوءِ ڄميو برهم بڻجي ويندو، پر ٺيڪ نه آهي ۽ ڇاڪاڻ ته ڪيان ملندو آهي برهم منجهان به اودانجي مت موجب برهم پاڻ ئي اڪيان جي پرياءِ هيٺ ايندو ٿو وڃي. (۱۵) ڄميو کي برهم سڏيندڙ ماڻهو ڇٽڪه سسار جي سمورن ٻان، چورين، ويچار ۽ ڪڪرن جو ڪندڙ برهم کي ئي ٿا ٺهرائين. (۱۶) جي ڄميو سچ پچ برهم هجي ها ته هو سرور، سرور ڪتمان ۽ سرور واپاڪ هجي ها، پر ائين آهي ڪونه. (۱۷) ڄميو کي برهم ڇڏي هر ريت اشد آهي، ڇاڪاڻ ته ان سڌانت اوسار سيني جيون کي برهم ڪوئي سگهو ۽ سسار ۽ بيشمار برهم ليکجن به ايندا. بهر جي ڇٽڪي نه برهم هڪڙو ئي آهي، جو سيني شرارن به ڄميو روپ ڌاري رهيو. نه سڌ ٿيندو نه سمورو برهم اڪيان وس ٿي ڄميو بڻجي چڪو آهي. (۱۸) استري، پرش، روئي، مل موٽ، سڌاچاري، دراچاري سيني کي برهم ڪوئي مورڪتا آهي. هن پنهنجي ئي ٺاهيل سڌانت تي ويدانتي ٺٽا هلي سگهن. سندن سڌانت موجب ڪير پيڙن ۽ ڳاڻي ڇوڻي به ڪوبه پيد ڪونهي. پوءِ ٻلا رڳو پڙا ٻڙا ٻڙا ۽ ڇٽڪر نه کائڻ ڪئن ٿا واجب ٺهرائين؟

انتهه ڪرڻ جي اباڏيءَ لڳڻ ڪري برهم ڄميو نٿو بڻجي سگهي :- (۱) ڇاڪاڻ

ته انتهه ڪرڻ ڇڏي آهي ۽ جي جڙ انتهه ڪرڻ جو پرياءِ برهم ئي بڻجي سگهيو ٿو ته ڇٽڪر نه برهم کان پوءِ انتهه ڪرڻ آهي. انتهه ڪرڻ وڪاري [بدليندڙ] آهي. برهم جو بهر ٻارو جي انتهه ڪرڻ تي پوي ها ته سندس وڪار دور ٿئي ها، پر ويدانتي ٿا مڃن ته انتهه ڪرڻ جو پرياءِ برهم ئي ايترو نه گهڻو ٿو پوي، جو ڪيس برهم بڻجي جي منجهان پڌ کان لاهي گهٽ ٻڌوي ۽ وارو ڄميو بڻائي ٿو ڇڏي. پر ٻڌي ان ڳالهه کي ٺٽي مڃي. (۲) جي انتهه ڪرڻ اهڙو بهر آهي ته پوءِ سسار مان برهم ناس ٿي ويندو ۽ اڄاڻ ڪئن چٽي سگهو ته فلائي ۽ جاءِ تي برهم پنهنجيءَ نج اوستا به موجود آهي يا موجود رهندو؟ ڪهڙي خبر نه ڪڏهن برهم کي انتهه ڪرڻ ورائي وڃي ۽ ڪيس اڪيان بڻائي ڇڏي؟ پوءِ ته اهڙي ڪمزور برهم کي نه ڇڏي ٿي چڱو آهي. (۳) سائيءَ ريت ڪيئن ڄميو ٿي به ڀروسو نٿو ڪري سگهجي، نه هو ڪيستائين ڄميو رهندو ۽ ڪڏهن برهم بڻجندو ۽ ڇاڪاڻ ته ممڪن آهي ته ڪيئن به وقت انتهه ڪرڻ ان کي ڇڏي ڏئي ۽ هو برهم بڻجي پوي. اهڙيءَ اوستا به هڪ وڏي به وڏو راجا به ڪيئن مڙهي ۽ ڪي ڏنڊ ڏيڻ کان پوءِ ڪيائيندو ۽ ڇاڪاڻ ته جي انتهه ڪرڻ ان ٻاڻيءَ کي ڇڏي ڏنو ته اهو ٻاڻي، برهم بڻجي راجا کي پوءِ هر ريت ستائيندو! [۴] ان مت اوسار رڳو هر ڪيئن ڄاه وارو برهم انتهه ڪرڻ جي ڪڏهن ۽ جدا ٺيڻ ڪري اڪيان ۽ ڪيانسي

ٻڌندو رهندو، مگر هر هڪ ڪال ۾ بدليجندي به رهندو، يعني پرهم نه ڪڏهن اڪنڊ ۽ اڪ
رس رهي سگهندو ۽ نه سروشڪتيمان، سروڪي، انترامي ۽ سروولائي! ٿوري ۾ ائين مڃڻ
ڪري سندس سڀيئي شپ ڪٽ ناس ٿي ويندا. (۵) من، ٻڏي، چٽ ۽ آهڪار جي هيلاپ
کي ئي انتهڪوڙ ٿو ڪولجي. اهر انتهڪوڙ وڌائين جي مٺ اٺوسار گهندو ٿو رهي ۽
پرهم کي هو اڄل ٿا مڃين. هينئر سمجهو ڪري نه گهندڙ انتهڪوڙ اجهو ۾ رهندڙ پرهم
کي پڪڙي جيو ٿو بڻائي. وري ٿوري وقت کانپوءِ ساڳيو انتهڪوڙ اجهو واري جيو کي
چڏي پياور واري پرهم کي اچي ٿو وٺي، ارڻات اجهو وارو جيو وري پرهم بطجي ٿو
وڃي. اهڙيءَ ريت نون وڌائين جي مٺ موجب اجهو واري پهرئين پرهم جي شهرن
ڏانهن يا جي ڳالهيون ٻڌيون هيون، سي ان ساڳئي پرهم کي جيو بطج کانپوءِ وري پرهم
بطج جي حالت ۾ ياد نه پون رهن ۽ انهي اٻڙ ماڻهن ۾ جو جيو آهي، تنهنڪي ننڍڙو چورن
ڳالهيون مڙ ٿاڻن به ياد رهن ٿيون. ان مان سڌ ٿيو نه جيو ۽ پرهم ۾ نون وڌائين جي
سڌائت اٺوسار به پيدا آهي، ۽ ان مان دوئيٽ واد سڌ ٿو ٿئي.

گهٽ آڪاش، مٺ آڪاش وغيره اٻاڏين جي هستي ڪانهي :- (۱) وڌائين

ٿا چورن نه اسين چئي نٿا سگهون نه اٻاڏيون ڪيان وارون آهن يا اڪيان وارون. اٻاڏيءَ کي
هو اٺو وڃي = अनवन्नीय ٿا ڪولين، ارڻات جا وائيءَ سان سمجهائي نه سگهجي. پر سندن
ايترو چوڻ ٿي سندن سڌائت کي رد ڪيو ڇڏي. ڇاڪاڻ ته اٻاڏي ڪيان سروپ پرهم کي
اڪيان جيو بڻائڻ جي پاڻ ۾ شڪتي ٿي وئي، سا اڪيان اڪٽ ڪئن هوندي؟ (۲) گهٽ
آڪاش ۽ مٺ آڪاش جا درشتانت ڏيئي وڌائين ٿا سمجهان ته جهڙيءَ ريت گهٽ
(گهڙيءَ= ٻڏي) ۽ مٺ (مندرو= جاء) جي اٻاڏيءَ ڪري ٻنهي جو آڪاش جدا جدا پرڻيت
ٿو ٿئي، پر سمورو آڪاش هڪڙو ئي آهي، ساڳيءَ ريت سمورو پرهم ئي پرهم آهي.
جيو جي هستي جا اود يا مالا جي ڪري لاسي ٿي، سچ نه آهيئي ڪانه! اها سندن
يڪٽي اڃائي آهي، ڇاڪاڻ ته آڪاش ڪڏهن به پاڻن ۾ نٿو ورهائجي سگهي، ۽ لڪي
کي گهڙي جي اندر جو آڪاش ٻاهر واري آڪاش کان جدا ٿي آهي! انهي اٻڙ جيو ۽
پرهم نه ٻڌو پٽ الڳ مڃا وڃن ٿا. پرهم ڦل دانا ۽ جيو ڪرم ڪندڙ آهي. تنهنڪري
سندن گهٽ ۽ مٺ وارا درشتانت وٺڻ آهن. (۳) مڃين درشتانت ۾ جا گهڙي ۽ مندر
جي اٻاڏي ڏيکاريل آهي، سا نه پاڻ نون وڌائين جي مٺ جو ڪنڊن ٿي ڪري! ڪئن؟
انڪري جو جهڙيءَ ريت گهڙو ۽ مندر آڪاش کان جدا ٻڌارت آهن، ٿوڙيءَ طرح جيو ۽
پرهم کي به پرهم کان جدا آهن. ٿوسو! سندن ئي ڏنل درشتانت مان ڪيئن نه دوئيٽ واد
جي پشني ٿي رهي آهي! (۴) ائين چوڻ ته پرهم اٻاڏيءَ لڳل ڪري ايترو ۽ جيو ٿو
بطجي، سو ٻنهي اٻڙو آهي، ڇاڪاڻ ته جنهن صورت ۾ وڌائين پرهم جي هستيءَ کانسواءِ
ايهه ڪنهن هستيءَ کي نٿا مڃين، نه پوءِ اٻاڏيءَ جي هستي ڪٿان ٿا اٿين؟ ان پرماڻي
دوئيٽ واد سڌ ٿيندو. (۵) ائين چوڻ ته اٻاڏيءَ اود يا مالا سان لاڳاپي ڇڏائڻ کانپوءِ

يا بهنجي نج -وروپ جي گمان پراپت ٿيڻ کان پوءِ جيئو وري برهم بڻجي ٿو وڃي، سد ٿو
ڪري ته جيئو برهم کان به وڌيڪ شڪتيوان ۽ وڌيڪ گيان آهي! ڇاڪاڻ ته جا اُهاڏي يا
اُولا يا وغيره برهم کي هٿ ڪرائي جيئو ٿي پئائي، تنهن اُهاڏي ۽ کي جيئو ناس ڪري برهم
بڻجي ٿو سگهي. (۶) جڏهن رواجي چڱا ۽ گيان ماڻهو ته اُهاڏن جي پرياه کان بچي سمناس
۾ سڪ سان رهي سگهن ٿا ته، ڇا گمان -وروپ ۽ سرو شڪتيمان برهم اُهاڏن جي وس
ٿي سگهندو هوندو؟ بهه نه. تنهنڪري اُهاڏن ۽ واهڻن جي چار کان چيٽرو ٿرڻ لڏڻ
ويدانتي ٻاهر نڪرن، اولڙو چڱو.

(۶) پرکرتيءَ جي نقيما (مادي جي قدامت):-(۱) سسار جا سمورا پدارتھ
جي کيان اندرون (حواسن) سان پاسجن ٿا، سي براڪرٽ [مادي] ٿا سڏجن. تنهنڪري مادي
جي هستيءَ لاءِ هڪڙي اهائي ٻڪتي ڪافي آهي ته مادو پرتمش آهي. (۲) جي ماڻهو
سڄي جهنگ کي برهم مان ٺهيل ٿا سمجهن، سي بدائنن نه برهم چيئن منجهان هي جهڙ پدارتھ ڪن
آهن ٿيا؟ جي چيئن مان جهڙ پيدا ٿئي سگهي ٿو ته سسار به ڪو مثال ڏيکاريندو، مثال ڪونهي.
تنهن مان سڌ آهي ته مادي جي پنهنجي جدا آنادي به ناهه هستي آهي. (۳) هرڪا وسيلو ان
ڪارڻن جي ٺهي ٿي. - [۱] نمب ڪارڻ [۲] آبادان ڪارڻ [۳] ساڌارڻ ڪارڻ. ان مان ثابت
آهي ته جهنگ جي بناوت لاءِ به آبادان ڪارڻ موجود هئو. [۴] پرميشور آنادي به ناهه گهاٽي
آهي، تنهنجي کيان ئي آنادي به ناهه اسٽر رکڻ لاءِ اهڙن پدارثن جي گهرج آهي، جي آنادي
به ناهه هجي، ۽ آهي آهن جيو ۽ پرڪرتي. جي ڪنهن به ڪال به جهڙ ۽ پرڪرتيءَ جي نيهه
هجي ته ان ڪال به پرماتما گهاٽي نه رهندو، ڇاڪاڻ ته گهاٽي بطحي لاءِ ائين وسمن جي
گهرج ٿي رهي، جنهنجو کيان پراپت ڪبو آهي. (۵) جي مادي کي آنادي به ناهه هجي ته
سوال ٿيندو ته هيءُ ڪڏهن ٿيندو؟ ڇا مان ٿيندو؟ ڪنهن ٿيندو؟ ڪي ٿيندو؟ ڇو ٿيندو؟
ڪنهن ٿيندو؟ ڪهڙيءَ ريت ٿيندو؟ وغيره. انهن سوالن جا جواب نه ٿورا پنج ۽ ساڻس
ٿي ٿيندي سگهي ۽ نه مذهبي ۽ يعني اڳواڻ ارٿائيزم ڪرڻيءَ کي آنادي به ناهه هجي لاءِ
عقلي ٻڪيون ڪن، سي ملن ٿي ڪونه ٿيون. ان مان سڌ آهي ته هو آنادي به ناهه (ازلي
۽ ابدي) ٿي آهي، ۽ نه بغيرن آهن ٿيل. (۶) جي جيو ۽ پرڪرتيءَ کي تون ٺاهيل مجبور نه
انهن جي ٺهڻ کان اڳر مشور سرشتي ڪرڻا، پاڪ، راجا، سرمي، ساڪشي، نياڪاري، آندي
۽ ناهه کيان وارو، سروميندا، سرو آڌار، سرومشور، سرو پايڪ، سرو انترامي وغيره نه
رهيدو! پر ويداتي توڙي سدانتِي ٻئي مشور به آهي ڪڍ آنادي به ناهه ٿا سمجهن، تنهنڪري
انهن کي آنادي به ناهه اسٽر رکڻ لاءِ جيو پرڪرتيءَ کي به آنادي به ناهه هجي ٿي آوشڪ
آهي. (۷) برهم ۽ جيو به آبادان ڪارڻ بطحي نٿا سگهن، ڇاڪاڻ ته هو چيئن آهن ۽ ائين
مان جهڙ آهن ٿي بغير سگهي. پر جي مادي کي به آبادان ڪارڻ نه هجي، ته پوءِ ائين ٿي
مجڻ گهرجي ته جهنگ پاڻيبي آهن ٿيو. هن ناممڪن ڳالهه کي اسين ٿوري وقت لاءِ ڪٽي
ممڪن هجيون، پوءِ ڇا ٿيندو؟ جيو جي بدن جو ڪارڻ ماڻها مادو هرڪو هجي ٿو، سو

پندت للسي رام سواميءَ جو اُتر :- سرشتي نير بدليو ئي ڪونه ۽ اهو سدا جو نير آهي،
 نه جڏهن جڏهن پر ليه ڪانهو سرشتي آئين ٿيندي آهي، تڏهن تڏهن پهرين سرشتي
 امڻي پيدا ٿيندي آهي ۽ پوءِ مڻي سرشتيءَ جو سلسلو آڻي ٿيندو آهي. پوءِ نه
 ڇا شڪا اوهان کي ڪيئن ماڻهن جي هڪدم آهن ٿيا ۽ ٿي ٿي، ساڳي شڪا پرهما آدي
 هڪڙي ماڻهو جي آهن ٿيا ۽ اُتي سگهي ٿي.

۳. پرهما جيءَ جو پرهما ورت پر اڳين ٿيڻ :- سرشتي ديانند، اڪي،
 واپو، آڏيه کان پرهما ٿا لکين، پر اسانجي من موجب سڀني کان پهرين پرهما جي
 پرهما ورت پر آهن ٿيا.

۴. اُتر :- اوهان نه پر ٿوي آدي سروري جيڪي آهتي ۽ پرهما منجهان ٿا مڃو! يعني
 اوهانجي من انوسار نه جل مان ڪنول، ڪنول مان پرهما، پرهما منجهان سرشتي آئين
 ٿيل آهي. انمان نه سڏ ٿيو، نه پرهما جي آهتيءَ کان اڳ جيڪي ۽ ڪنهن نه ديش جو نالو
 ڪونه رکيو وڃي ٿو، پوءِ پرهما ورت ڪئي هون. جتي پرهما آهن ٿيو؟

۴. آڏ سرشتيءَ ۾ رڳو هڪ ورڻ هون :- پندت جو الا پرشاد چويون :-
 من پڇروند اڏاء ۳۱ جي منتر ۱۱ انوسار چارئي ورڻ سدا کان آهن.

الهيءَ جي اُتر ۾ پندت للسي رام جن آيو آهي نه مها ڀارت ون پورو اڏاء ۱۸۰ ۾
 لکيل آهي ته ”هيءَ سارو جيڪي پهرائين هڪ ورڻ هون، پر هي بدشتو! ڪومن ۽ ڪرنا
 جي پيد ڪري چار ورڻ بڻجي پيا“.

۵. چار ورڻ ڪٿ ڪرهن سڃاڻ ڪري ٿيها :- مڻي ٽيڪاريل پڇروند جي ۳-۱۱
 واري منتر جو اڏاء سڃاڻي ٿاڻ هئن ڪندا آهن :- ”پرامهڻ پرهم جي مک مان آئين
 ٿيا، ڪشيري سندس ڀائرن منجهان، وڻم سندس چنگهن مان ۽ شوه سندس پيرن مان آهن
 ٿيا.“ هن اڏاء کي پندت للسي رام سواميءَ وڌ ورتو ۽ واکوڻ انوسار اُشد ۽ پرڪوڻ جي
 ورڻ سڏ ڪيو آهي. وڏي وسار هڻڻ ڪري اسين هڪ البجو بيان لاءِ ٿي سگهون ۽
 پاڻڪ پاسڪر پرکاش ۾ ڏسن.

۶. سرشتي پهرائين ٿيڻ ۾ ٿي اڳين ٿي :- پندت جو الا پرشاد آڪمپ ٿو
 ڪري ته رشي ديانند جو منهن جي آهتي پهرائين ٿيڻ ۾ ٽيڪاري آهي، تنهن ۾ شاستري
 پرمات ڪونه ڏنو اٿس. البو اُتر آهي ته رشي ديانند ٽيڪوڀيم آڻيندو جو پرمات ڏنو آهي،
 سو ٽيڪاري ٿو، نه سرشتيءَ جي بناوت ۾ پهرائين آڪاش ٿيو آهن ٿيو، تنهنڪري واپو،
 اڪي، جل، پر ٿوي، اُن، اُن مان ورتو ۽ تنهن مان منهن آهن ٿيو. اُن پر ٿويءَ مان ٿو آهي.
 سو پر ٿويءَ جو جيڪو پاڳ پاڻيءَ مان نڪري پهرائين اُن بعدا ڪوڻ لائق بڻبو هوندو،
 ائيني ماڻهو آدي بعدا ٿيا هوندا. جي پر ٿويءَ کي سرشتيءَ جي آهتيءَ کان اڳ هڪ پرندو ٿو ڪولو
 ڪري سڃهجي ته نه ٿيڻ ٿي سڀني کان مٿاهون هڻڻ ڪري سڀني کان اڳ ٿري اُن بعدا
 ڪوڻ جي پر ٿوي ٿيو هوندو، جي سڃهجي، نه پر ٿوي جل مان آهن ٿي. نه نه ٿيڻ ٿي.

ٻه ٺاڻن ڄل کان لڪري ان پٽدا ڪري سگهيو هوندو. تنهنڪري ايتري سرشتي جي
ايتري مڇو شاعرن ۽ سائنس پٽادر آهي.

۷. ٿرو شٽپ چو ۽ آري ورت چون ٿا. پٽدٽ جوالا پر شاد ٻڃي ٿو ۽ جيڪڏهن
آري جي آدي ايتري ٿيڻ ۾ ٿي آهي، ته کيس سنڪرٽ ۾ ٿرو شٽپ त्रिशुप چو ڪونهيو
وڌو؟ انڪي آري ورت ڪوٺڻ ڪهندو هو. پٽدٽ ٽنهي وار سوامي آري ۾ لڪي ٿو ۽
ٿرو شٽپ نالو لڪري ٺاڻن، جو آري ٿي ويند، يا منجهه ڄاڻي ڄا ٿي ورت، يا ٻيون
ٿي وڌائون [گمان، ڪرم، آهاسا] آدي ٻه ٺاڻن آهن ٿيون. اهو نالو ”آري ورت“ کان
ڪو گهٽ درجي جو ڪونهي. (ب) جيسين ”آري ورت“ نالي وارا ٻه پٽ نه ٿيا هئا،
تيسين آري ورت نالو ٺهڻ واجب نه هو. (ب) انوارڪ [گهٽ راه ڪوري] جو ٻج
وايو آهي ته ٿرو شٽپ نالو لڪري پيل هجي، جو ايشيا جي قدرتي ٻاڻن واري ٺهڻي ۾
ٿيڻ جو ساڳو هڪ ٺڪندي آڪار وارو آهي. ان ٺڪندي اندر جا ٺوٺي آهي، سا
سوري سمنڊ جي مٿاڇري کان پنجن هزارن فوٽن کان مٿي آهي.

ٻڙڻي جي ٿيڻي تي آڪشپ

ان وٽه ٿي پٽدٽ جوالا پر شاد ٻه ٻاراڻا اعتراض ڪيا آهن، جن مان لموئي طورو ۽ وڏا
آڪشپ ۽ سندن آري هيٺ ڏجن ٿا: (۱) سوامي ڏيانند انگريزن جي ٻيٺان هلي لکيو آهي ته
ٻڙڻي گهڻي ٿي، انگريزن جي انوار هڪ ڪلاڪ ۾ ٻڙڻي ٿي سڄو سوا ٿيڻهه ميل ٿي
گهڻي. ان سڄو مٿي جي ڪهڙو ٻڙڻهه ڪال جو گهر ڇڏي اڏامي ٿا وڃن، سي ٻوڙي
جو گهر موٽڻ نه کهن، ڇاڪاڻ ته ڇهن ڪلاڪن ۾ ٻڙڻي هڪ هزار ٽو سوا اڪاسي هڪ پاڻي
ٻڄيل ايتري لڪري ڇڪي هوندي، ۽ ڪهڙو ايترو اڏامي ٿا سگهن. (ٿرو ڪهڙو کان
اڳ ٿي لڪري ٺوٺي نه لڪري ويندي، جو ٺوٺي پنهنجن سمنڊن ۽ سمنڊن مان ۴۹ ميل
گهراڻي (عمق) ۾ جو واپس منڊل آهي، تنهن سان گڏ پنهنجي سڙائي ٿي ٿوري ٿي
ڪهڙو به ان ساڳي واپس منڊل ۾ اڏامن ٿا، تنهن ڪري ٻڙڻي کانئن اڳ لڪري نه ويندي.
[نوٽ ٿو: اڪاڻهه پاسڪر پوکاش ۾ جولس شاعرن ۽ وڌيڪن جي آڌار تي ڏيکاريل
آهي ته سوامي ڏيانند جيڪي لکيو آهي، سو سنڪرٽ ساهت ٻڙهي ۽ نه انگريزن کان
ٺڪل ڪري. سچ نه آهي ته انگريزن ۽ ٻين يورپ جي وڏوانن جولس وڌيڪ اسان
جي شاعرن مان ٿي هڪ ڪٿي آهي. (۲) سوامي ڏيانند لکن ٿا ته ٿارا آدي پنهنجي سڙائي
ٿي گهڻو ڪري آڪاش ۾ اُٿل آهن، پر ٿورو ٿورو ٿورو گهڻي، اڪري ٿي کيس ٿورو ٿا
چون. اُٿل ٿو ۽ اُٿل ٿو ٿارن جي سڙائي ۾ ٺوٺي جي سڙائي يا $\text{Axis} = \text{Axle}$ آهي،
جنهنجي چوڌاري ٺهڙي ٿي ٿي. تنهنڪري جهڙي ريت ڪنهن گهمندڙ ٿيڻي جي
آري ٿي وڌل ڪٿي سڏائين ٿيڻي جي سڙائي ڪي پاڻ کان هڪجهڙو پري ۽ لڪري ٿي
هڪ جاءِ تي قائم ٿي ٿي، ساڳي ريت ٺوٺي ٿي رهندڙ ماڻهو به ٿورو ٿاري ڪي سڏائين
هڪ جاءِ تي قائم ٿي ٿيندا. سنڪرٽ ۾ ٿورو شيد جو اُٿل سڙائي $\text{Axle} = \text{Axis}$ ٿي
آهي. ٿورو ٿارو به پنهنجي سڙائي تي ٿورو ٿورو ٿي. آلن سٽاس لي ٺهڻون پورين ٺهڻون

प्रोश्म

नाئون سلاسل

وديا، اوديا، بند ۽ موڪش جي وڃين جي وياکيا

وديا ۽ اوديا جو سوروي: - [هنن جون اڌاء ۴۰ جو منتر ۱۴ آهي.]

विद्यायाऽविद्यां यस्तद्वदोभयसह । अविद्यायाऽमृत्युं तीर्त्वा विद्यायाऽमृतमश्नुते ॥ यजु० ४० । १० ॥

جو ماڻهو وديا ۽ اوديا جي سوروي کي ڪڏو ڪڏ ڄاڻي، سوئي اوديا ارٿاء ۽ ڪرم ۽ آڀاسا دوارا مرڻ کان پاڻ لکهي، اوديا ارٿاء ۽ ڪرم ۽ آڀاسا دوارا موڪش پائي اوديا جو لکيل [پر ڪ سوئي ۽ هنن ٽن آهي.]

अनित्याशुचिदुःखानात्मसु नित्यशुचिसुखात्मस्यातिरविद्या ॥ [पात० २० साधनपादे सू० ५]

[ارٿاء ۽ نيتي، اڀرڻ ۽ ڀرڻ، ڊڪ ۽ سڪ ۽ اڻاڻا ۽ آڻا جو پاس اوديا

لي سڏجي.]

وياکيا: - اتي سيار ۽ ٻيو آديءَ کي نيتي سمجهڻ، ارٿاء جو ڪارڻ ۽ ڇڪڻ ڏسجي

۽ ٻڌجي ٿو. [نيتي ۽ اهن سمجهڻ] هيءَ سدا رهندو ۽ سدا ڪس آهي، ۽ [اهن وڃڻ

ڪرڻ] ٻوڏ ٿيل سان ديون جو ساڳيو سور سڏا [ڇڙو] ٿو رهي، اهڙيءَ آڻيءَ ٻڌي

جو هنڌ اوديا جو بهرڻ پوڻ آهي. اڀرڻ ۽ ارٿاء ڪند سان ڀريل [ستري] آڻيءَ ۽

ڪرڻ، چوري آڻي اڀرڻ [ڪرم] ۽ ڀرڻ ٻڌي [ڪرڻ، اوديا جو] ٻوڏ [ڊڪ آهي]

آڻي وڃي ڀرڻ ڏک کي سڪ آڻي سمجهڻ [اوديا جو ٿيڻ] ۽ اڻاڻا ۽ آڻا جو پاس

ڪرڻ، اوديا جو چوڻن انگ آهي. هيءَ چئن ڀڙ ڌارن جو اهو ڪيان. اوديا ٿو سڏجي:

* جهو جو لکيل جهڪو شاستر ڪارڻ ڪيو آهي، ٽنهن ۽ ٻوڏ ٿيڪاريل اهن، هڪ

گمان ۽ ٻيو پريتن - گمان کي وڌ وديا ڪوٺيو آهي، انهيءَ ڪري پريتن ٿيو اوديا =

ا = نه + وديا ارٿاء وديا ڪانسواء. اهو پريتن جو ارٿاء آهي پتن ڪرڻ، ڪرم ڪرڻ ۽

ڀڳتي ۽ ڪرم جي اندر اچي وڃي ٿي، تنهنڪري اوديا ارٿاء پريتن = ڪرم ۽ آڀاسا جي

وڌ ۽ ٽن سلاسل جي ٽنهن ۽ ٻوڏ

۽ اهن ڇڪڻ

* رشي دياڻدن استري ڄاڻيءَ کي سدا مان جي ڏرڻديءَ سان پئي لکيو آهي: رشي

ڪڏهن به ٻين جيان استريءَ کي ڪلم لکائڻ وارو نه ٿو. مطلب اهو آهي ته نهر آڻيءَ

کي ڇڏي استريءَ کي ڪام ڀڙتيءَ جو ساڌن ڄاڻو اوديا آهي.

وڊيا جو سورڙپ

هن [اوڊيا] جي آهڙا اٽاٽ انٽيه ۾ انٽيه، لٽيه ۾ لٽيه، اٻوٽو ۾ اٻوٽو، ٻوٽو ۾ ٻوٽو، ڊڪ ۾ ڊڪ، سڪ ۾ سڪ، اٽاٽيا ۾ اٽاٽيا ۽ اٽا ۾ اٽا جو ٿيڻ وڊيا آهي.

‘वेति यथावत्तत्त्वंपदार्थस्वरूपं यथा सा विद्या यथा तत्त्वस्वरूपं न जानाति भ्रमादन्यस्मिन्नन्यत्रिनोति सा विद्या’ ॥

وڊيا ۽ اوڊيا ۾ پيد: [ارٿاٽ] جنهن دٻارا پڌارٿن جو بٽارٽ سورڙپ سمجه ۾ اچي، سا آهي وڊيا ۽ جنهن مان چٽن جو ٿيڻ لٽو سورڙپ لڌ چاٽو وڃي، [يا ڊوڪي ۾ پٽجي] ۽ ڊڪڙي وسٽو ڪي ٻي جنس سمجهجي، سا اوڊيا ٿي سڏجي.

ڪرم ۽ اٻاسنا ڪي اوڊيا چوٿا چون :- ارٿاٽ ڪرم ۽ اٻاسنا انڪري اوڊيا ٿا سڏجن، جو اهي اندرون ۽ ٻاهران وشيش ڪرڻاٿون آهن ۽ نه ڪي ان وشيش. ان ڪري ئي مٽر ۾ چيل آهي، نه سڏ ڪرم ۽ ٻوٽو ۽ اٻاسنا بنا مٽر ۽ جي ڊڪ ڪي ان ڪو نه ٻار ٿو آڪري. ارٿاٽ ٻوٽو ڪرم، ٻوٽو اٻاسنا ۽ ٻوٽو ڪي ان سان ئي مڪتي (ٿي ملي)، ۽ اٻوٽو مٽيا پاشڻ آڌي ڪرم، پٽر جي مٽر ۾ آڌي ۽ اٻاسنا ۽ مٽيا ڪي ان ڪري ٻڌن ٿو ملي. ڪو نه مٽيه ڪرم، اٻاسنا ۽ ڪي ان کان ڪو ماٿر به الڳ رهي ٿو (سگهي). ٻوٽو ڪري ڏرم بڪٽ سٽيه پاشڻ آڌي ڪرم ڪرڻ ۽ مٽيا پاشڻ آڌي ڏرم ڪي چڏي ڏيڻ ئي مڪتي ۽ جو ساڌن آهي.

مڪتي ۽ ٻڌن سڀاويڪ ڪي انهن :- ٻرشن :- مڪتي ڪي انهن ٿي ملي؟

آٽر :- جو ٻڌل آهي، ٻوٽي.

ٻرشن :- ٻڌل ڪي ان آهي؟

آٽر :- آڏو ۽ اٽڪان ۾ ٿال جو.

ٻرشن :- ٻڌن ۽ موڪش سڀا ڪري ٿو ملي يا نمٽ ڪري؟ [ارٿاٽ جو ڪي ان ڊوٽي ٿي ٻوٽو جو ٻرڻ ۽ مڪتي ۽ جي ٿي ٻوٽي ۾ ٿا اچن يا ڪي ان ڪارڻ ڪري؟]
آٽر :- نمٽ @ سڀا، ڇاڪاڻ ته جي انهي سڀاويڪ هجن ها، ته ٻڌن ۽ مڪتي ڪي ان ڇو ٺڪارو ڪڏهن نه ملي ها.

۽ هڏي ۾ ”ڊوڪي“ جو شهد ڪو ٺهي، پر سنڪرٽ ۾ آهي، ٻوٽو ڪري ڏيکارو ٻو آهي.

۽ اسلامي اصطلاح موجب ڪرم ڪي شريعت ۽ اٻاسنا ڪي طريقت ڪو ٺي سگهي.

Δ اسلامي اصطلاح موجب عين الحقن يا عين العالم.

@ جي پڌارٽ نمٽ ارٿاٽ ڪي ان ڪارڻ جي ڪري ٿا ملن، سي ان ڪارڻ جي ٻوٽو ٺڪرڻ يا ٻوٽي ٺيڻ کان پوءِ الڳ ٿا ٿين. ساڳي ريت سرڳس ۽ ٺڪر ٻه اسان جي الڳ (حد وارن) ڪرمن جا نتيجو ٿا آهن، ۽ انڪري ٿي مڪتي ۽ جي اوسٽا به انٽ واري آهي.

ڪونهي، مگر ڪندڙ ۽ پرڳهندڙ آهي. ڪرمن جو ساڪشي نه اڏو ٿيو پر ماڻها ئي آهي. ڪرم ڪندڙ جو جيو آهي، سڀئي ڪرمن ۾ ٻڌجي ٿو. نه هو انڀورو آهي ۽ نه شاهد [ساڳي].
جهو برهم جو ڀاڄو نه آهي :- پرشن :- جهو برهم جو پرڳهندڙ (ڀاڄو) آهي. جنن دريڙ (درسي = آئيني) جي ڀڄي پوڻ ڪري ڀاڄي جي ڪا به هلاچي نٿي ٿئي، تن ئي انتهڪرڻ ۾ برهم جو ڀاڄو (ارڻات) جو ٿيڻ آهي ۽ جيئن انتهڪرڻ واري اپاڏي آهي. جڏهن انتهڪرڻ نشت ٿيو، تڏهن جهو مڪت ٿيو.

آٿر :- اها ٻاراڻي ڳالهه آهي، ڇاڪاڻ ته جو ساڪار جو ئي پرڳهندڙ (ڀاڄو) ساڪار ۾ پوندو آهي، جنن منهن ۽ آڏي آڌار وارا آهن ۽ [هڪ ٻئي کان] الڳ نه آهن. الڳ نه هجن، نه ڀاڄو نه ئي سگهندو. برهم تراڪار ۽ سرو واپاڪ هئڻ ڪري سندس پرڳهندڙ ئي ئي ٿي سگهي.

آڪاش جو پرڳهندڙ ٿيو پوي :- پرشن :- ڏسو! گهري ٻيل ارجل جل ۾ جنن تراڪار ۽ واپاڪ آڪاش جو آياس (ڀاڄو) پوندو آهي، تن پرڳر انتهڪرڻ ۾ پر ماڻها جو آياس ٿو رهي، جنهن ڪري ئي کيس [جيو ڪي] جدا آياس (ڇت آياس = جيئن جو ڀاڄو) ٿا چون. آٿر :- هي ٻاراڻي پرجهه جو مقيا آلاب آهي ۽ ڇاڪاڻ ته جڏهن آڪاش ڏسڻ جي وسيلو ئي نه آهي ۽ نه انڪي آڏ سان ڪير ۽ ڪهڙي ريت ڏسي سگهندو؟
پرشن :- هيءُ جو مٿي لهرائڻ ۽ ڏند ڏسڻ ۾ اچي ٿو، اهو آڪاش ٿيو ڏسڻ ۾ اچي ٿو يا نه؟
آٿر :- نه.

پرشن :- تڏهن اهو ڇا آهي؟

آٿر :- الڳ الڳ ٻارڻي، جل ۽ اڪي جا جدا ڏسجن ٿا. ان ۾ جا وڌيڪ لهرائڻ ئي ڏسجي، جا ڪهڙو جل، جو ڏسي ٿو، سو اهو ئي لهرائڻ جو ڏند جهان ڏسجي ٿو، اها ڏوڙ جا ٻارڻي، تن اڏامي واپر ۾ گهمندي رهي ٿي، سا ڏسجي نٿي. ۽ انهيءَ جو ڀاڄو جل ۽ درسيءَ ۾ ڏسبو آهي ۽ آڪاش جو به نه.

آڪاش وڃي ٿو سگهي :- پرشن :- جهڙيءَ ريت وهنوار ۾ [آڪاش جا] گهٽ آڪاش، ۽ مٿ آڪاش، مگر آڪاش نالي پيد ٿا ٿين، ساڳيءَ ريت پرهماب ۽ انتهڪرڻ جي اپاڏيءَ جي پيد سان، برهم جا انڀورو ۽ جيو ڏلا ٿا بچن. گهٽ [جهڙيءَ] آڏيءَ جي لاس ٿيڻ ڪالهر [سڪجهه] مٿا آڪاش ئي ٿو سڏجي.

آٿر :- هيءَ ڳالهه به اودوانن جي آهي، جو نه آڪاش ڪڏهن به ٺڪرا ٺڪرا نٿو ٿئي. وهنوار ۾ نه ”ڏلو ڪٿي آءُ“ ائين ٿا چون ۽ ڪوبه ڪونه چوندو آهي نه ”جهڙيءَ جو آڪاش آڻ“ انڪري اها ٻڪري پوري نه آهي.

برهم انتهڪرڻ لڳڻ ڪري جهو ٿو بڻجي :- پرشن :- جهڙيءَ ريت سمند ۾ مڇرون ڪيئن ۽ آڪاش ۾ ٻڪري آڏي ٿا گهمن، ساڳيءَ ريت جدا آڪاش برهم ۾ سمورا

• گهٽ = جهڙو. مٿ = ڪهر يا جاء. مگر = ڪو يا مڇرو. مٿ = مٿان يا وڏو.

انٽيڪرڻ ٿا ڪنهن، اهي پاڻ نه ڄڻ آهن، پر جيئن باهم ۾ لوهه وجهڻ سان [ڳاڙهو ٿي پوي ٿو] تن اهي به سروي واپڪ پرمالما جي سٺا [طافت] ڪري چيئن ٿي رهيا آهن. چئن اهي ڪنهن ٿي ٿا ۽ آڪاش ۽ برهم نهيڙل آهن، تنهن جو ڪي برهم جهڙو ۽ ڪوبه دوش نٿو اچي،

آٿو:- اوهانجو هيءُ درشتانت به سڄو ڪونهي ۽ ڇاڪاڻ ته جي سروي واپي برهم انهن ڪرڻن ۾ پرڪاشمان ٿيڻ ڪري جهو بڻجي ٿو پوي، نه سرويڪه [سڀڪي چائڻ وارو] ادي ڪڏهن ان ۾ رهي ٿو يا نه؟ جي چئو ته پوري ۾ اچڻ [ڊڪڻ] ڪري سرويڪه [هم دائي] لٽي رهي، نه پوءِ ٻڌائو ته برهم آروڙ [ڊڪيل] ۽ ڪندڻ [ٺڪرا ٿيل] اهي يا ڪندڻ؟ جي چئو ته ڪندڻ اهي، نه ڪوبه وڃي پورو وجهي نٿو سگهي، ۽ جي پورو نه آهي ته سرويڪه ڇو نه مڃي؟ جي چئو ته [برهم] پنهنجي سروي واپ ڪي وساري چٽڪ انٽيڪرڻ سان گڏ ٿو هلي، ۽ نه [پنهنجي] سروي واپ ڪي [اسٽر ڪي]، نه [پورن ٿيندو] نه جڏهن پاڻ نٿو هلي ۽ نه پوءِ چئن چئن انهن ڪرڻ اڳيون هڪ ڪيل هنڌ ڇڏيندو ويندو ۽ جتي جتي اڳتي رڙهندو ويندو، اٽان اٽان جو برهم پرائس ۽ اڳيان ٿيندو ويندو، ۽ چنان چنان جو [ديش انهن ڪرڻ] ڇڏيندو ويندو، اٽان اٽان [جو برهم] ڳيالي ۽ پوڙ ۽ مڪس ٿيندو ويندو. ان ريت نه انهن ڪرڻ سرشتي جي برهم ڪي هر هنڌ بگاڙيندا رهندا ۽ ٻڌن ۽ مڪي ۽ ڪڏهن ڪڏهن ٿيندي رهندي. جي اوهانجي ڪنهن اوسار الهن هجي ها، نه ڪنهن به جهو ڪي اڳي ڏنل ۽ ٻڌل ڳالهه جي سمجهي نه رهي ها ۽ ڇو نه جنهن برهم ڏٺو يا ٻڌو هو، سو نه رهي ٿو ڪونه! تنهنڪري برهم ۽ جهو يا جهو ۽ برهم ڪڏهن به هڪ نٿا ٿين ۽ سدا جدا جدا آهن.

अथारोप = اڌياروپ :- پڙهڻ :- هي سڀ اڌياروپ مائر اهي ۽ ارڻات هڪڙي شيء ۾ ٻيءَ شيء کي استاهڻ ڪرڻ جو نالو اڌياروپ ٿو سڏجي. تنهن ڪي برهم وسٽرو ۾ سموري جڳت ۽ سندس وهنوارن جي اڌياروپ ڪرڻ ڪري جڳتاسرو ڪي سمجهائبو آهي، حقيقت ۾ نه سڀ ڪجهه برهم ئي آهي. [نوٽ] هنان اڳتي پڙهڻ ڪندڙ سڌائتي ارڻات مهرشي ۽ اتر ڏيندڙ ويدائتي سمجهڻ گهرجي.

پڙهڻ :- اڌياروپ ڪندڙ اهي ڪير؟

اتر :- جهو!

پڙهڻ :- جهو چئو ڪنهنڪي ٿا؟

اتر :- انٽيڪرڻ سان محدود ٿيل چيئن ڪي!

پڙهڻ :- انٽيڪرڻ سان حد ٿيل چيئن ڪو ٻيو آهي يا ساڳيو برهم؟

اتر :- ساڳيو برهم!

پڙهڻ :- ڇا برهم ئي پاڻ ۾ جڳت جي ڪوڙي ڪلهيا ڪري ورتي آهي؟

اتر :- هاڻو! برهم جو اٽم ڪيائون ڪهڙو آهي؟

پرشن :- ڇا ڪوڙي ڪلهٺا ڪندڙ ڪوڙو ٺٺو سڏجي ؟
 اٺر :- نه ! ڇاڪاڻ ته جيڪي به من ۽ واٽيءَ سان ڪلهٺ [ويچاريل] ۽ ڪلهٺ [چيل]
 آهي ، سو ڪوڙو آهي .

پرشن :- پوءِ ڀلا من ۽ واٽيءَ سان ڪوڙي ڪلهٺا ڪندڙ ۽ ڪوڙو ڳالهائيندڙ برهم
 ڪلهٺ [فرضي] ۽ ڪوڙو ڳالهائيندڙ [سنڌ] ٿيو يا نه ؟
 اٺر :- ٻئي ٿئي ! اسانکي نه پنهنجو سوارف ڪڍي !

” (سڌالتيءَ جو اٺر) :- واهه ڙي ڪوڙا وٺانتهو ! اوهان نه ستم سڙو روپ ، ستم ڪار ۽
 ستم سڌڪل پر مالم کي مٿيا ڇاري بڻائي ڇڏيو ! ڇا اوهانجي درگتيءَ جو اهوئي ڪارڻ
 نه ڪونهي ؟ ڪوڙي آهيندڙ جي سڙو يا وڏو لکيل آهي نه پر مشهور مٿيا سڌڪاڻي ۽
 مٿيا وادي آهي ؟ جئن ڪنهن جو ڪوٺال کي ڏندڙو . ارٺاس ” آنا چور ڪوٺال
 ڪوٺائين ” هن چوٽيءَ انوسار اوهانجي ڳالهه به آهي . ڇڏو ته انهن آهي ته ڪوٺال
 چور کي ڏند ڏئي ، پر چور جو ڪوٺال کي ڏند نه ڏئي [اسماء] جي بههه آهي .
 ساڳيءَ ريت اوهان پاڻ ڪوڙا ويچار ڪندڙ ۽ ڪوڙو ڳالهائيندڙ آهيو ، ۽ اهو پنهنجو دوش
 آڻيو برهم ٿي ٿا لڳايو . جي برهم مٿيا ڪيائي ، مٿيا وادي ۽ مٿيا ڪاري هجي ها ، ته سمورو
 انيس برهم اهڙو ٿي پري ها ، ڇاڪاڻ ته هرواڪ رس ستم سڙو روپ ، ستم ماني ، ستم
 واهي ، ۽ ستم ڪاري آهي . هي سڀ دوش اوهانجا ئي آهن ، برهما جا ڪنهن ! جنهنکي
 اوهان وڌيا ٿا ڇڏو ، سا اوديا آهي ۽ اوهان جو اڏياروڻ به مٿيا آهي ۽ ڇاڪاڻ ته پاڻ برهم نه
 هوندي به پاڻکي برهم سڏائڻ ۽ برهم کي جيو جهڻ هڻڻ مٿيا ڪيان ته اهو ڇا آهي ؟
 جو سڙو واپاڪ آهي ، سو ڪڏهن به محدود ٺٺو ٿئي ۽ نه ڪڏهن اڳيان ۽ پٺيان به پوي
 ٿو ، ڇاڪاڻ ته چور ٿي اڪيائي ، محدود نه ٿئي ، الب [ننڍڙو] ۽ الڪو [ٿوريءَ
 ڄاڻ وارو] ٿئي ٿو ، نه سڙو ڪو سڙو واپي برهم .

هن ٿان پوءِ مڪئي ۽ پنڌ جو ورنن ٿا ڪريون

مڪئيءَ جي معنيٰ : پرشن :- مڪئي ڇا کي ٿا چو ؟

” मुञ्चन्ति पृथग्भवन्ति जना यस्यां सा मुक्तिः ”

[اٺر :-] جنهنکي وٺي ماڻهو ڇڏي ٿا ڏين يا [جنهنڪان] الڳ ٿا ٿين ، سو (الڳ ٿيڻ)

مڪئي آهي . [ارٺاس] جنهن به چورنگارو آهي سا مڪئي ٿئي سڏجي .

پرشن :- چورنگارو ڪنهن کان ؟

اٺر :- جنهن کان چٽڻ جي لڇا سڀ جيو ڪن ٿا ، ان کان

پرشن :- جيو ڪنهن کان چٽڻ جي لڇا ٿا ڪن ؟

اٺر :- جنهن کان چٽڻ جي چاهيا اٿن ، تنهن کان .

پرشن :- ڪن ڪنهن کان چٽڻ جي چاهيا آهي ؟

اٺر :- دڪس کان !

پوشن :- چٽي ڪن جا ٿو ملي ۽ ڪٿي ٿا رهن؟

آٿر :- سڀ ٿا ڀرائب ڪن ۽ ٻرهم ۾ ٿا رهن.

مڪٽي ۽ ٻنڌ ڪٿن ٿا ملن؟ پوشن :- مڪٽي ۽ ٻنڌ ڪهڙن ڪنهن ڪري ٿا ملن؟

آٿر :- ٻرهم ۾ جي آڳاٽا ٻالڳ ڪري ۽ اُڌرم، اُڌو، ڪسنگ، ڪسنگار ۽ خراب هادن کان پري رهڻ ڪري ۽ سڄي ڳالهائڻ، ٻرهم ۾، ٻڪشاهت، رهڻ ليا ۽ ڌرم جي واڌاري ڪرڻ ڪري، ۽ مٿي ورتن ٿيل نموني ۾ ٻرهم ۾ جي آسٽي، ٻرهم ۾ آيا سڀا ڪرڻ ڪري، ارڻات پوک آيا ڪرڻ، وڏا ٻڙهڻ ۽ ٻڙهائڻ ۽ ڌرم سان پوڄا ڪرڻ ڪري ڪيائين جي آئي ڪرڻ ڪري، تمام اتم ساڌن ڪرڻ ڪري، ۽ جهڙي ڪري، سو سڀو وڏا ٻڪشاهت جي ۽ نيا ۽ ڌرم انساڙي ڪرڻ ڪري، اڳيادي ساڌن دواڙا مڪٽي ٿي ملي، ۽ انهي اهڙو ٻرهم آڳاٽا پوک ڪرڻ آڏي ڪن ڪرڻ ڪري ٻنڌ ٿو ملي.

مڪٽي ۽ ٻرهم جي هسٽي :- پوشن :- مڪٽي ۽ ٻرهم جو له [ٻرهم ۾ ڪم يا

حل ٿي وڃڻ] ٿو ٿئي. يا وڏيان [موجود] رهندو آهي؟

آٿر :- موجود رهندو آهي.

پوشن :- ڪٿي ٿو رهي؟

آٿر :- ٻرهم ۾.

پوشن :- ٻرهم ڪٿي آهي؟ ۽ اهو مڪٽ ڇو ڪنهن هنڌ رهندو آهي يا ٻنهي جي

اڃا انساڙ هر هنڌ ڪنهن رهندو آهي؟

آٿر :- ٻرهم جو سڀ ٻرهم آهي، ٻنهن ۾ مڪٽ ڇو ڪنهن رهندو آهي يا روڪ

ٿو ڪجي، وڏيان ۽ آند ۾ ٻرهم سڀو ٿو ٿئي سان ڪنهن رهندو آهي.

مڪٽي ۽ ٻرهم جو پوکڻ :- پوشن :- مڪٽ ڇو ڪنهن رهندو آهي يا نه؟

آٿر :- ڪو نه رهندو آهي.

پوشن :- ٻرهم (پلا) هو سڀ ۽ آند جو پوک ڪنهن پوکندو؟

آٿر :- ان وقت سڄي سڀاڻي آڏي سڀاڻي ڪن ۽ شڪتيون سڀ رهنديون آهن ۽

ٻرهم سڀ [ٻرهم ۾] جي ٿي جو لاڙو [ٿو رهي. جڏهن سڀ ٻرهم جي ڪانڊ

۱۳ ۾ چيل آهي تڏهن]

शृण्वन् श्रोत्रं भवति. स्पर्शयन् त्वग्भवति, पश्यन् चक्षुर्भवति, रसयन् रसना भवति, विघ्नन् घ्राणं भवति, मन्वानो मनो भवति, बोधयन् बुद्धिर्भवति, चेतयन् चित्तम्भवत्यहं कुर्वाणोऽहङ्कारो भवति ॥ शतपथ कां० १४॥

(ارڻات) موڪل ۾ پوک ڪرڻ ٿو ٿئي ڇو آڳاٽا وقت ٿي رهن ۽ رڳا

ٻنهي سڀاڻي ڪن رهندا آهن. ٻڌڻ ڪري ڪن (وارو) ۽ ڳالهائڻ ڪري ڪن، ڏسڻ

جو سڀاڻي ڪري ٿو ڪن (وارو)، سواد وٺڻ ڪري ٿو ڪن، سڳوڻ لاءِ ٿو ڪن،

سڀاڻي وڪڻ ڪرڻ ٿو ڪن (وارو)، نهجه ڪرڻ لاءِ ٻڌي، سڳوڻ ڪرڻ لاءِ چٽ،

۽ اهڙو ڪري اڳي ڇو آڳاٽا ٻنهي ۾ ٿي شڪتي دواڙا اهڙو ڪري روپ مڪٽي ۾ ٿي

ٻولندو آهي. سڀڪن مائر (ڊڳو ارادي رويي) شرار ٿيندو آهي. جهڙن شرار جي آڌار تي رهي اندرون جي گراڪن جي دوارا جهڙو (هن جڳهه ۾) سڀ ڪم ڪندو آهي، تنهن ئي هو پنهنجي شڪتيءَ سان مڪتيءَ ۾ به سمورا آئند ٻڙڳي ٿو وٺي.

مڪتيءَ ۾ جهڙو جون شڪتمون

ڀرڻن :- سندس شڪتي ڪيترن پرڪارن جي ۽ ڪيترائي آهي ؟
 اٿر - مڪه نه هڪڙي پرڪار جي شڪتي آهي. ٻار (۱) بل، (۲) ٻراڪرم [همڪ]، (۳) آڪرشي [ڪشش]، (۴) ٻارڙا [ٻارڙاءُ وجهڻ] (۵) ڪٽي [هلڻ]، (۶) ٻهڻ [ٻڙ = ڇوڻ]، (۷) وولڻ [ٻرڻ]، (۸) ڪرڻا [ڪم ڪرڻ جي سامهون]، (۹) آسائ. (۱۰) سمرڻ [مادگيري]، (۱۱) لڏجڻ [ٻڏجڻ]، (۱۲) اڇا، (۱۳) ٻرڻ، (۱۴) دوش، (۱۵) سڃڙڻ [مٽلڻ]، (۱۶) وڙڻ [جڏائي]، (۱۷) سڀڙجڻ [ملائڻ جي شڪتي]، (۱۸) وڇاڻجڻ [الڳ ڪرڻ جي شڪتي]، (۱۹) ٻڏڻ، (۲۰) ڇوڻ، (۲۱) ٽٽڻ، (۲۲) ڇڪڻ، (۲۳) سڳهڻ ۽ (۲۴) گيان [سمجھڻ]، انهن چوڏهن پرڪارن جي سامهون وارو جهڙو (مڪتيءَ ۾) رهي ٿو. انڪريءَ مڪتيءَ ۾ به آئند جي پراپتي ٿيندي آهي. جي مڪتيءَ ۾ جهڙو نه ٿي وڃي ها ته مڪتيءَ جو سڪه ڪهڙو ٻڙڳي ها؟ وري جي جهڙو جي لاس ٿيڻ کي ئي مڪتيءَ ٿا سمجهن، هي نه مٿاهوڙهه آهن. ڇو ته جهڙو جي مڪتيءَ آهي ته دڪن کان ٻئي، آئند سوروڀ سرورواپڪ آئند پرمهشور ۾ جهڙو جو آئند ۾ رهڻ! ويدانت شارڪ سوئر جي [۴-۴-۱۰ ۾ چيل آهي ته] :-

अभावं वादरिराह ह्येवम् ॥ (वेदान्त ४।४।१०)

واڌري جهڙو واس جيءَ جو پٺا آهي، سو مڪتيءَ ۾ جهڙو سان گڏ سندس من جو هڪڙو مڃي ٿو. ارڻات پاراشر جي [واڌري مڪتيءَ ۾] جهڙو ۴ من جو ٿي [ولاش] لغو مڃي، ساڳيءَ ريت [ويدانت شارڪ سوئر جي ۴-۴-۱۱ ۾ به لکيل آهي ته] :-

भावं जैमिनिर्विकल्पामनतात् ॥ (वेदान्त ४।४।११)

اچاره جئمني، مڪت پرش جو من سان گڏ سوڪر شرار، اندرون ۽ ٻارڙا آڌي ۾ جهڙو ٿو مڃي ۽ نه آهي [غير مڃڻ کي]! (اڄي وري ويدانت ۴-۴-۱۲ ۾ چيل آهي ته :-)

द्वादशाहवदुभयविध वादरायणोऽतः ॥ [वेदान्त ४।४।१२]

ولاس مٿي مڪتيءَ ۾ پاڻ ۽ اٻاو (هستيءَ ۽ ليستيءَ) انهن ٻنهي کي (هن ريت) ٿو مڃي. ارڻات شد سامهون مڪت جهڙو ته مڪتيءَ ۾ به نظر رهي ٿو، پر اڀرڻا، پٺڻ آڇڻ، دڪه ۽ اڳيان وغيره جو اٻاو مڃي ٿو.

هر گش جو ورنن :-

यदा पञ्चावतिष्ठन्ते ज्ञानानि मनसा सह । बुद्धिश्च न विचेष्टते तामाहुः परमां गतिम् ॥

[कठो २।व० ६।म० १०]

هيءَ [ڪٺ] آئند جو وڃڻ آهي [۱۰-۶-۱۰].

جڏهن شد من مڪت ٻج گيان (اندرون جهڙو سان گڏجي) رهن ٿيون ۽ [جڏهن] ٻڏي،

جو بڻجي اسٽر ٿو رهي ۽ اٽڪي پرم ڪٿي ارڻات هو ڪش ٿو ڪولهي.
[چاندوڪي آبهند ۾ ورتل آهي ۽ ۱-۲]

य आत्मा अपहतपाप्मा विजरो विमृत्युविशोकोऽविजिघत्सोऽपि गतः सत्यक मः सत्यसङ्कल्पः सोऽज्वेष्टव्यः
स विजिज्ञासितव्यः सर्वाश्च लोकानाप्नोति सर्वाश्च कामान् यस्तमात्मानमनुविद्य विजानातीति ॥

[छान्दो ۵. ۱. ۱۰]

स वा एष एतेन दैवेन चक्षुषा मनसैतान् कामान् पश्यन् रमते ॥ य एते ब्रह्मलोके त वा एतं देवा
आत्मानमुपगसते तस्मात्तेषां सर्वे च लोका आत्ताः सर्वे च कामाः स सर्वाश्च लोकानाप्नोति सर्वाश्च
कामान्यस्तमात्मानमनुविद्य विजानातीति ॥ [छान्दो ० प्र० ५. १. १६]

मधवन्मर्त्यं वा इदं शरीरमात्तं मृत्युना तदस्याऽमृतस्याः शरीरस्यात्मनोऽधिष्ठानवात्तो वै सशरीर
प्रियाप्रियाभ्यां न वै सशरीरस्य सतः प्रियाप्रिययोरपहृतिरस्त्यशरीरं वाव सन्त न प्रियार्प्रये स्पृशतः ॥

[छान्दो ० प्र० ५. १. १२]

[ارڻات] جو پرمالما سيني پائين، اڏائي، مرن پوءِ، شوڪ، ٻڪ ۽ آڇ کان رهت ۽ ستيه ڪار
۽ ستيه سنگلپ آهي، ٽهجي ڪرڻا ۽ ٽهڪي ٿي ڄاڻڻ جي لاءِ ڪرڻ گهرجي. جنهن پرمالما
جي سهند ڪري مڪت جهو سيني ڪامائن کي پراپت ٿر ٿئي، جو پرمالما کي ڄاڻي، موڪش
جا ساڌن ۽ پاڻ کي شد ٻڻڻ ڄاڻي ٿو، سر هيءَ مڪتيءَ ۾ ويل ڄيو شد ۽ دود ايترو ۽
شد من سان ڪامائن کي ٽسندو، پراپت ٿمندو، رمندو رهي ٿو. [چاندوڪي ۸-۷-۱۰].

جو هي [جيو] پرم لوڪ، ارڻات درشنيم [ٽسڻ جوڙر] پرمالما ۾ اسٽر رهي، موڪش جي
آند کي پوکڻ ۽ ان پرمالما جي ڄمڻ سيني جو اٽرلامي آيا آهي، ٽهجي ٿي آهنا
مڪتيءَ جا آهنا ۽ ودوان ڪندا آهن. ان [پرمالما] کان ٿي ڪن سڪر لوڪ ۽ سوڪا ڪامنا
پراپت ٿيندي آهي، ارڻات جهڙو جهڙو سنگلپ ڪندا، ٿوڙو ٿوڙو لوڪ [اسٽان] ٿوڙي ٿوڙي
ڪامنا (خواهش) پوري ٿيندن. اهي مڪت جهو اسٽرل شري چڙي، سنگلپ ۾ شري
(جسر ارادي) سان آڪاش ۾ پرمشور ۾ رهندا ٿا رهن. [چاندوڪي ۸-۱۲-۱۰].

ڇا ڏاڍ ٿي جي [پوک] شري وارا آهن، سي سنسار جي دڪ کان چٽي ٿي سگهن، جئن اندر
کي پرجاڻي ۽ جهو هو ۽ نه هي پرم پوج ڏن وارا پيش! مرن هن اسٽرل شري جو ڏرم آهي
۽ جئن شينهن جي واس ۾ اڪري هجي، ٿن ٿي هيءَ شري موت جي منهن ۾ رهي ٿو،
اهڙو شري هن ۾ مرنڙو ۽ شري رهت جهو آهنا جو نواس اسٽان آهي. انڪري ٿي هي جهو
سڪ ۽ دڪ ۾ سدا ٿال ٿو رهي. شري ڌاري جهو جي سنساري پرمستا پڇاڙي اوس ٿي
ٿي، پر پرم ۾ رهندڙ شري رهت مڪت جهو آهنا ڪي سنسار ڪ سڪ دڪ جهن ۾
ڪرڻ، هر سدا آند ۾ ٿو رهي. (چاندوڪي ۸-۱۲-۱۰).

مڪتيءَ کان موٽي اچڻ :- پرمشن - جهو مڪتيءَ کي پراپت ٿي، وري ڄم
مرڻا روپي دڪ ۾ ڪڏهن ايندا ۽ آهن يا نه؟ ڇاڪاڻ ته :-

न च पुनरावर्तते न च पुनरावर्तत इति ॥ [उपनिषद्बचनम् छान्दो ० प्र० ५ खं० १५]

अनावृत्तिः शब्दादनावृत्तिः शब्दात् ॥ शरीरिक सूत्र [४ । ४ । २२]

यदगत्वा न निवर्तन्ते तद्वाम परमं मम । भगवद्गीता । १५-६ *

[شٲدارٲ :-] اها ارٲاٲ مڪٲ آٲا موٲي ٲٲي اچي . (چانءوڪيه اٲشء ۸-۱۵) .
 ويد ٲو چري ٲو موٲي اچڻ ڪولهي ، موٲي اچڻ ڪولهي . (ويداٲٲ ڊرشن جو شارٲوڪ
 سوٲر ۴-۳۳) . اهو ٻرم ڏام جٲي وڃڻ ڪانهوءِ آٲا وري هيٺ ٲٲي اچي ، سا مهٲجي
 آهي . (ٲڳوٲ گيتا اڌاء ۱۸ ، شلوڪ ۲۱) اٲاڊي وڃن مان ٲٲو ٲو ٻري ٲو مڪٲي اها
 آهي ، جهٲنڪان ٻوه ڪڏهن ٲو سٲار ٲو ٲٲو اچي .
 اٲر - اها ٲاله ٲوڪ ٲو آهي ، چو ٲو ويد ٲو اٲو ٲشء ڪيل آهي :-

कस्य नूनं कतमस्यामृतानां मनामहे चाव देवस्य नाम ।

को नो मह्या अदितये पुनर्दात् पितरं च दृशेयं मातरं च ॥ १ ॥

अग्नेवंयं प्रथमस्यामृतानां मनामहे चाव देवस्य नाम ।

स नो मह्या अदितये पुनर्दात् पितरं च दृशेयं मातरं च ॥

ऋ० मं० १ सू० २४ मं १, २ ॥

इदानीमिव सर्वत्र नास्यन्तोच्छेदः ॥ २ ॥

ساٲٲٲسٲوٲ ۱ ۱۲۴ ॥

ڊرشن - 0 [جي روٲ ٲو اوارٲ] :- اسٲن ڪنهنجو ٲالو ٲوٲر سجهون ؟ ٲاش رهٲ
 ٲڌارٲن جي وڃ ٲو رهنڊڙ ڪهڙو ڊٲو سڌا ٲرڪاش سروب آهي ؟ ڪير اسانڪي مڪٲي جا
 سڪو ٲوڳائي ، وري هن سٲار ٲو جهٲو ٲو ڏئي ٲو مالا ٲنا جو ڊرشن ٲو ڪرائي ؟
 [رگوٲڊ منڊل ۱ سوڪٲ ۲۴ منٲر ۱] .

اٲر - [جي روٲ ٲو اوارٲ] :- اسٲن اُن ٲرڪاش سوروب ، اُٲاڊي ، سڌا مڪٲ ٲو مالٲا
 جو ٲالو ٲوٲر لا سجهون ، جو اسانڪي مڪٲي ٲو اٲنڊ ٲوڳائي وري ٲوٲري ٲي ، وري
 مالا ٲنا جي سٲنڊ ٲو جهٲو ڏئي ٲو مالا ٲنا جو ڊرشن ٲو ڪرائي :- اهوئي ٲو مالٲا مڪٲي
 جو ٲوٲنڊ ڪرڻا سٲ جو سوامي آهي . (رگوٲڊ منڊل ۱ سوڪٲ ۲۴ منٲر ۲) .
 جهٲن هٲنٲر (ڪي) جهوٲنڊ ٲو (ڪي) مڪٲ آهن ، ٲٲن ٲي سڌا رهنڊا آهن . منڊن ٲو
 مڪٲي جو اٲڪل ٲاٲ ڪڏهن ٲو ٲٲو ٲي ، لڪي [ڪو جهٲو] سڌا مڪٲي ٲو ٲا سڌا
 منڊن ٲو ٲو رهي . [ساٲڪه ڊرشن ۱-۱۵۹] .

دڪم جي اٲٲنٲ ٲوٲٲي ٲو اوارٲ - ڊرشن -

तदत्यन्तविमोक्षोऽवर्गः ॥ न्याय १ । १ । २२ ॥

दुःखजन्मप्रवृत्तिदोषमिथ्याज्ञानानामुत्तरोत्तरापाये तदनन्तरापायादपवर्गः ॥ न्याय ० [१ । १ । २]

ارٲاٲ دڪم ڪان اٲٲنٲ چوٲڪارو ٲٲن ٲي مڪٲي ٲي سڏجي ، چاڪاڻ ٲو ڪڏهن مٲيا گيان ،

* هٲ ڏٲڪارٲل ٲو ٲڳوٲ گيتا ٲو ڏال سٲڪرٲ شلوڪ ٲو رڳو هڪ شوء جو ٲسائٲ ٲوٲ
 آهي ، اوارٲ ٲوٲ اٲڪل ڪولهي .

0 هي ڊرشن ٲٲن ڊرشن جهان شٲڪا ڪنڊڙ اٲو چڪاسرو جو ڪولو آهي . لڪي ٲي اٲر
 وٲي ڊاننڊ جو آهي . ٲو رگوٲڊ جا ٲو منٲر ويد مهٲه ٲي ڊرشن اٲر جي روٲ ٲو ڏال آهن .

آلند کي پوکڻ لاءِ انٽ شڪيون، گرم ۽ ساڌن (کهن)، جي جهون ۾ ڪنهن ان ڪري ئي هر انٽ سڪ ٿي پوکي سگهن! چنبا ساڌن انٽ آهن! لڄا قل ٿي، ڪڏهن به ئي نٿا سگهن. جي مڪتيءَ مان ڪو به جهو موٽي هن سنار ۾ نه اچي، نه سنار جو (اچند) ڪڏهن (ٿيڻ ڪري) ارڻت (سنار ۾) جهو کڻي وڃڻ گهرجن.

پرشن :- جيترا جهو مڪت ٿا ٿين، اوترا ايترو نوان پيدا ڪري سنار ۾ رکي ٿو ڇڏي، اڪري (سنار) جهون کان خالي نظر ٿئي.

آڌر :- (۱) جي ائين هجي، نه جهو انٽ [فاني] ٿي پون. ڇاڪاڻ ته جهنجي اٽهي ٿي ٿئي، تنهنجو لاش به اوس ٿو ٿئي. پوءِ نه اوهانجي مٿ اوسار مڪتي پائي به [جهو] مري لا سگهن. (۲) مڪتي انٽ ٿي پوي ۽ مڪتيءَ جي اسٿان تي ڏاڍي پيهه ٿي پوندي، ڇاڪاڻ ته اُتي پري وڌيڪ ۽ نڪال ڪجهه به نه هئڻ ڪري وڌاري جي ڪا حد نه رهندي. (۳) ڏک جي انٽ کانسواءِ سڪ ڪجهه به نه ٿي سگهندو، جئن ڪوڙو نه هجي، نه مٺو [ڪنهنڪي چيو] ۽ جي مٺو نه هجي، نه ڪوڙو ڇا ڪي چئي؟ ڇاڪاڻ ته پرڳهه پيهي جي ڏهن ٿيندي آهي، جڏهن هڪڙيءَ [وسترو جو] سراد پي جي وٽ هجي. جئن نه ڪو مٺا پدارت کائيندو پيئندو رهندو، تنهنڪي اهڙو سڪ نه ملندو، جهڙو پيهي پرڳارن جي وسن پوکيندڙ کي ٿو ملي. (۴) جي ايترو انٽ وارن ڪرمن جو انٽ قل ڏيئي ڇڏي نه سندس ماءُ لاس ٿي وڃي. (۵) جو جهترو ٻار کڻي سگهي، تنهن تي اوڙو رکڻ ٿي بڌيمان پرش جو ڪم آهي. جئن هڪ مٺا ٻار کڻندڙ جي مٿي تي ڏهه مٺا سار وڪندڙ جي ننڍا ٿي ٿئي، تن تي الهڪم ۽ الهڪم سامرڪ [ٿوري ڪيان ۽ ٿوريءَ شڪيءَ] واري جهو ٿي پڪڻ سڪ جو ٻار وڃڻ ايترو لاءِ به ٿيڪ نه آهي. (۶) جي پرميشور نوان نوان جهو آهن ڪندو ٿو رهي، نه جهن ڪارڻ مان [جهن] آهن ٿا ٿين، سو کڻي ويندو، ڇاڪاڻ ته ڏن ڪرڻ [خانو] کڻي ڪهڙو به وڏو هجي، نه به جهن مان رڳو ڪيٽ پئي ٿيندي ۽ اٽت ڪجهه به ڪانه نه آندو ڪڏهن نه ڪڏهن اوس ڏيوارن نڪرندو. تنهنڪري مڪتيءَ ۾ وڃڻ ۽ اٿان موٽي اچڻ واري جيڪا ورتل آهي، سا ئي ٿيڪ آهي، [۷] ڇا ڪو پراڻي ٿورو ٿي ٿيڻ کان چتر ٿيڻ يا ٿيڻ جي ڏک کي چڱو ٿو سمجهي؟ جي اٿان [مڪتيءَ مان] موٽڻ به هجي، نه جهن ٿيڻ، [۸] مڪتيءَ ۾ [ايترو ئي] پيد رهندو. مڪتيءَ ۾ پريهه ڪرڻ نه ٿو پري، [۹] جهن ٿيڻ ۾ ڪرڻ ٿو پري. [۸] ۽ [جي مڪتيءَ کان موٽڻ نه هجي نه] پريهه ۾ ٿيڻ به سمجهه ٿيڻ ٿو آهي.

پرميشور سمان جهو سدا مڌت ٿي ٿيڻو سگهي؟

پرشن :- جهڙيءَ ريت پرميشور ٿيڻ، مڪت ۽ پورڻ سڪي آهي، تن جيڪڏهن جهو نه سڌائين مڪت ۽ سڪي ٿي پري نه جيڪر ڪو به دوش نه اچي.

آڌر :- پرميشور انٽ سو روپ، سامر ٿي، ڪوٽ، گرم ۽ پاء وارو آهي. تنهنڪري ڪڏهن به اوڙو ۽ ڏک جي پيدن ۾ پئجي نٿو سگهي. [انهي ايترو] جهو مڪت ٿيڻ کان پوءِ به سڌ

سروپ، [پر] اليڪٽرڪ ۽ محدود ڪن ڪرمن ۽ سپاڻ وارو ٿي رهندو آهي. پرميشور جي برابر ڪڏهن ٿيندو آهي.

ٻيا پرميشور مڪتي ڪانهي :- پيشن - جيڪڏهن ائين آهي ته مڪتي به ڪم ڪري [اوائڪس] جهڙي ٿي ٿي. ان ڪري اهڙو آدم ڪرڻ وڌيڪ آهي.

آخر - مڪتي جي ڪم ڪرڻ ڪانهي، ڇاڪاڻ ته [سرسٽي] جي ڇهه هزار گهرا آهي ۽ ٻولي ٿيڻ ۽ ڇيڙو ڪل ٿي لڳي، اولو سڀو ۽ ڇوڙن جو مڪتي جي آند ۽ رهڻ، ڏک نه پوڻ ڪا ٿورڙي ڳالهه نه سمجهو؟ ڪڏهن به آڇ، ٽچ ڏن، مان، استري، سٽان وغيره لاءِ آيا ڪرڻ ڏاڍو ضروري آهن، ته مڪتيءَ لاءِ ڇو نه ڪجي؟ مرٽر اوس آهي، جهڙي طرح ڇيڻ جو آيا ڪيو ٿو وڃي، ساڳيءَ طرح مڪتيءَ کان [وري] موٽي ڪم ۽ ڇيڙو آهي، ته به ان لاءِ به آيا ڪرڻ ڏاڍو ضروري آهي.

مڪتيءَ جا ساڌن :- پيشن - مڪتيءَ جا ساڌن ڪهڙا آهن؟ آخر - ڪي ساڌن نه ٿي لکي آيا آهن ٻن ٻن مڪي آيا هي آهن :- مڪتيءَ جي آهلاشي پيشن کي ڇوڙن هڪ ٿيڻ گهرجي. اوائڪس مٿي پاشو وغيره جن ٻن ڪرمن جو ڦل ڏک آهي، ٽنڪي ڇڏي سڄو روپ ڦل ڏيڻ وارا سٽيم پاشو وغيره ڌرمي آڇرڻ اوس ڪن. جيڪو ڏک کان ڇڏي سڄو پراڻ ڪرڻ چاهي، سو اڌ ڌرم کي ڇڏي ڌرم اوس ڪري، ڇاڪاڻ ته ٻائي وهندو ڏک جو ۽ ڌرمي هٿ چٽ [ٿي] سڄو مول ڪارڻ [بهادي سبب] آهي.

ووڊڪ، ٻهئي سٽر، سٽر، ڌرم اڌ ڌرم، ڪرڻو ۽ اڪرڻو جو سٽر سبب پيشن جو سنگ ڪري اوس ڪجي ۽ [انهنکي] اليڪٽرڪ اليڪٽرڪ ڄاڻي.

پيشن ڪوشن جي سڃاڻپ :- شرير ۽ سندس پيشن ڪوشن Δ جو وڃڻ [پرڪ] جهڙو ڪري. پيشن :- ”ان ۾ ڪوش“ جو ڪل کان وٺي [شرير] جي هڏن تائين جهڙو جو پيشن آهي. پيشن :- ”پراڻ ۾ ڪوش“ [پيشن ۽ پيشن پراڻ آهن]. اوائڪس :-

(۱) ”پراڻ“، پراڻ اندر ايندڙ ساهه (۲) ”پراڻ“، اندر ان ٻاهر نڪرندڙ ساهه، (۳) ساهه ٻائيءَ [ڏن] ۽ ٻهئي سڄي شرير کي وس پيشن ڏيڻ واري، (۴) آدان، آها واري آهي، جنهنجي

• هڪ سرسٽيءَ جي عمر ۴۳۲۰۰۰۰۰ ورهيه + هڪ ٻوليءَ جي عمر ۴۳۲۰۰۰۰۰ ورهيه، = ۸۶۴۰۰۰۰۰ ورهيه، اٽڪي ڪيو ۳۱۰۰۰ ورهيه مان ضرب نه ڪل ٿيندا = ۳۱۱.۴۰۰۰۰۰۰۰۰۰ جو هڪ مڪتي جهڙو آيا مڪتيءَ جو آند ٿو پوڻي!

Δ ڪوش = پراڻ انرا خانا.

۽ انگريزي سٽر پريڪاش جو انراڻ ڏاڪٽر چرچر پارڊواڇ پيشن پراڻن کي شرير جون پيشن شڪتون ڪري ٿو مڪتيءَ آهي هن وقت آهن :-

Solar Sympathetic ساهه (3) Expiratory force آهڻ (2) Inspiratory force پراڻ (1) Motor muscular force واهن (5) Glosso-pharyngeal force آدان (4) force

ڪري ٿي ۽ اٲل اُن يا ٲاٲي چڪيو ٿو وڃي ۽ جنهن سان اٲل ٲراڪرم ۽ [هٲڪ] ٿي ٲلي.
(ه) ”وان“ [اها واپر] جنهنجي دٲاران جيو سڄي شرار ۽ جهٲا آڏي [چٲڪ = سٲيال
آڏي] ڪرم ٿو ڪري.

ٲيون :- ”منوم ڪوش“، جنهن ۾ من سان گڏ اهنڪار، ٲالهاٲڻ جي شڪتي، ٲور،
هٲڪ، گڏيا، لٲڪ لاهي ٲنج ڪرم انڊرون آهن.

چوٿون :- ”وڪيان من ڪرش“، جنهن ۾ ٲڏي ۽ چٲڪ، ۽ ڪن، ڪل، ٲيٲر، چٲ ۽ لڪ لاهي
ٲنج ڪيان انڊرون، جن سان جهو ڪيان آڏي ۽ جو وهٲوار ٿو ڪري [اچي ٲا وڃن].
ٲنجون :- ”انڊمن ڪوش“، جنهن ۾ ٲارٲي ۽ ٲرسٲا، ٲورو آٲڊ، ڪهٲر آٲڊ ۽ آڏار

ڪارٲ روٲ ٲر ڪري آهي.

لاهي ٲنج ڪوش سڏا آهن. انهن سان ٿي جيو سٲي ٲر ڪارن جو ڪرم، اٲاسا ۽ ڪيان
آڏي وهٲوار ٿو ڪري.

ٽي اوسٲائون :- هڪڙي ”جاٲرٲ“، ٲي ”سٲن“ ۽ ٲين ”سٲيٲي“، لاهي ٿي
اوسٲائون ٲيون سڏجن.

ٽي شريرو :- شرار ٿي آهن. هڪڙو ”اسٲول“، جو هيءُ ٲسجي ٿو. ٲو ٲنجن ٲواٲن،
ٲنجن ڪيان انڊرن، ٲنجن سوڪم ٲون [ٲون]، من ۽ ٲڏي انهن سترهن ٲون جي سڊاٲ
[جوڙ] ڪي ”سوڪم شرار“ چٲيو آهي. هيءُ سوڪم شرار جنم مرٲ آڏي ۽ ۾ ٲ جيو سان
گڏ ٿو رهي. انٲا ٲ ٲ ٲيد آهن. هڪڙو ٲڙڪ ارٲاٲ جو سوڪم ٲون جي انهن مان ٲهو
آهي ۽ ٲو سٲاواڪ ۽ جو جهو جي سٲاواڪ ڪٲن مان ٲهل آهي. هيءُ ٲو اٲوڪ شرار [ٿي]
مڪٲي ۽ [جيو سان گڏ] O رهندو آهي. انهي هٲڻ ڪري ٿي جيو مڪٲي ۽ ۾ سڪ ٲر ٲيدو آهي.

• منوم ڪوش جو انڊر انڪريزي واري Mento-motor System ڪير آهي، ارٲاٲ
ٲٲوار ۽ ڪرم ڪرٲ جي شڪتي.

L وڪيان من ڪوش جو ارٲ. انڪريزي واري Mento-Sensory System ڪير آهي،
ارٲاٲ ٲٲوار ۽ ڪيان ٲرٲاٲ ڪرٲ جي شڪتي.

E ارٲاٲ ٲوڪريءَ جو آٲي سوڪم ٲج جو سٲي ڪارٲن ۽ هو ڪنهن جو سٲارو آهي ۽
سوهن ٲنجن ڪوش ۾ ٲنهنجي ٲج سو روٲ ۾ موجود آهي. انڪريزي واري انڊمن ڪوش
جو ارٲ :- Spirituoemotional System ارٲاٲ آٲڪ ۽ ٲارڪ ٲوسٲا ڪير آهي.

O هٲنهن سٲارٲ ٲر ڪاشن ۾ ٲوڪڪ ۽ سٲاواڪ ٲنهي شرارن جو مڪٲي ۾ گڏ رهن ٲڪيل آهي :-
۱. آر ٲا جا :- (الف) ٲو ٲون چٲو (ٲ) گوٲڊرام هاسٲڊ ڪاڪٲي وارن جو رشي جنم
شٲاڊي سنسڪرٲ جو سنٲ ۱۹۸۱ جو ٲوٲون چٲو (ٲ) ساڳين جو ٲو چٲو ۲۰. انڪريزي
ٲا جا :- (الف) ٲي انڊمن ۾ (ٲ) ڊاڪٲر چرنٲور ٲارڊواڇ جي مڊواس واري ۱۹۳۲ع
جي چٲل انڊمن ۾ ۳. ڪچراٲي ٲا جا جي ٲنهن چٲي ۾ ۴. ٲاٲي جو ٲٲل ڇي ۽ جي سنڌي
سٲارٲ ٲر ڪاشن ۾ ۵. رهنٲي سٲارٲ ٲر ڪاش جي ٲي انڊمن ۱۹۳۲ واري ۾ ۶. آٲڊو

ٽيون ڪارڻ نشوونڊر جنهن ۾ سمجهي اڙاٽ گهري نٿي رهي. اهر روپ هٽڻ ڪري هر هنڌ واپڪ ۽ سڀني جيون لاءِ هڪجهڙو آهي.

چوٿون ڌرم ۽ ڌرمي شريار اهر آهي، جنهن ۾ سماڌي لڙائڻ ڪري، پرماتما جي آندڙ سر روپ ۾ چيو مڃڻ لهندا آهن. انهيءَ سماڌيءَ جي سنگار مان آئون ٿيل شڏ شريار جو پراڪرم (همٿ)، مڪتيءَ ۾ به چئن جو ٽن سهارو رهندو آهي.

انهن سڀني ڪوشش وارن اوسڻن کان چيو پڙڻڪ آهي، ڇو ته سڀ ڄاڻن ٿا ته چيو اوسڻن کان اٿارو آهي، ڇاڪاڻ ته مرن واپي سڀڪو چوندو آهي ته چيو نڪري ويو. اهر ٿي چيو سڀني جو پڙڻڪ (چور بندڙ ۽ پڙڻڪ وڃهندڙ)، سڀني جو ڏوڙا (مٿي رکندڙ) ساڳئي [ڏنڻ وارو] ڪرڻا ۽ پڙڻڪا سڏبو آهي. جي ڪر هٿن چوي ته چيو ڪرڻا پڙڻڪا نه آهي، سو سمجهو ته اڳيائي ۽ اوڻڪي آهي. بنا چيو جي جهڪي هي سڀ ڄڻ پدارت آهن، تن ۾ ڏک سک پڙڻڪا ۽ پاپ پاڇ ڪرڻ جي ڏکي آهيئي ڪانه. ها انهيءَ سڀني سان چيو پاپ پاڇ جو ڪرڻا ڏک سک جو پڙڻڪا آهي.

جڏهن اندرون وڃن سان، من اندر من سان ۽ آتما من سان واپي پڙڻڪن کي پڙڻڪا ڪري چڱن يا ملن ڪرڻ ۾ لڳائي ٿو، تڏهن هو (آتما) ٻاهر مڪي ٿي [ٻاهر من وڃن ۾ لڳي] ٿو پوي، ان وقت [چڱن ڪرڻ ڪندي] اندر مان آندڙ، آندڙ ۽ پڙڻڪا ۽ پڙڻڪا ڪرڻ ڪندي ٿو، شڪ ۽ لڳ آئون ٿا ٿين، اها ئي اتر واپي پرماتما جي شڪلا (پڙڻڪا) آهي. جو به ان سکيا موجب هلندو، سڀئي مڪتيءَ مان آئون ٿيل سک پڙڻڪندو ۽ چو آهڙو هلندو، سو پڙڻڪن مان اڳيندڙ ڏک پڙڻڪندو.

ٻيو سڌارڻ ته وٽراڳهه:- ”وٽراڳهه“ اڙاٽ وواڪ سان سڃاتو آهي، جنهن مان سڃاتو وڃي ٿو ته وٽراڳهه وواڪ ٿو سڏجي. پڙڻڪيءَ کان واپي

ستيارف پرکاش:- ۱۹۰۸ع جي مهاشو، راجپال جي ڄاڻل ابدمن ۽ ڏهين ابدمن ۾ ڄاڻل آهي ته ”هي ٻيو پڙڻڪ شريار (سپاڙڪ) مڪتيءَ ۾ به رهندو آهي. اسانجي واپار ۾ انهن سڀني ٻن ڪٿي آهي. پوڻڪ جي بدران ايڙوڪ ٿيڻ گهرجي، چئن سوانهن ڇاپي واري ستيارف پرکاش ۾ آهي. اڳ ڪنهن ڪهه واپار ۾ ل مان ايڙوڪ جي بدران اڙوڪ ڇاپي ڇڏيو ٿو سڏجي.

ٽاهر ج اهر آهي ته مڪتيءَ ۾ چيو وٽ سوڪم شريار جو رڳو سپاڙڪ ڀاڱو ئي رهندو آهي. هنديءَ جي لکڻ جو ڀاڱو به هن ڀاڱي جي ٻڌي ڪري ٿو. ڪرڻا (فعل) ”رهنهه“ (عدد واحد) ايڪ وچن ۾ آهي. اڙاٽ هڪ شريار الڙا سپاڙڪ ايڙوڪ شريار ٿي پڇندو آهي. ٻنهي جو پڇڻ هجي ها ته ڪرڻا ٻيو وچن (عدد جمع) ۾ رهنهه هٿن هجي ها.

نه آره پاشا جي ستيارف پرکاش ۾ انهن ٻنهي هنڌن تي ”وٽراڳهه“ جي بدران ”وواڪ“ شڏ چيو آهي. انگرزي ۽ اردو ستيارف پرکاش ۾ ”وٽراڳهه“ لکيل آهي. مرنهه واري ساڳيو ”وواڪ“ ئي لکيو آهي.

پرمهور ٿاين [جي پدارت آهن]، لڳي ڪن، ڪرم ۽ سپاءَ کي ڄاڻي پرمالها جي آڳا
مڃڻ، سندس آپاسا ۾ لڳو رهڻ، انهي ورت نه هجڻ ۽ سرشتيءَ مان لاپ پراڻڻ وٺڻ
ٿو سڏجي.

انهن کانپوءِ ٿيون ساڌن آهي ”**षट् सम्पत्ति** = شت سمپتي“ ارڻات ڇهن پرڪارن
جا ڪرم ڪرڻ:-

(۱) ”**श्रम** = شرم“ [ارڻات] پنهنجيءَ آتما ۽ انهن ڪرڻ کي اڌ ۾ جي ڪمن کان هٽائي سڌائين
ڌرم آڇڻ ۽ لڳائڻ. (۲) ”**दम** = دم“ [ارڻات] ڪمن آدي اندرون ۽ شرير کي وڃاڙ وغيره
بهرن ڪرم کان هٽائي جيتندو نه ٿو [اندرون وس ۾ رکڻ] وغيره شپ ڪرم ۾ رڌل
وڪڻ. (۳) ”**उपवृत्ति** = اُپرتي“ [ارڻات] دشت ڪرم ڪرڻ وارن پرن کان سڌائين پري
رهڻ. (۴) ”**विवेक** = تيڪشا“ [ارڻات] لندا، آستي، هاجي، لاپ کڻي ڪيترو به چوله
ٿئي، نه به هوش سوڳ کي ڇڏي مڪتيءَ جي ساڌن ۾ سڌا لڳو رهڻ. ”**श्रद्धा** = شروڌا“
[ارڻات] ويد وغيره ستيه شاسترن ۽ انهنجي ڳيان سان پريور پريور آيت ودوانن ۽ ستم
جو اڀدش ڪندڙن مهوشمن جي وڃڻ تي وشواس وڪڻ. (۵) ”**समाधान** = سماڌان“
[ارڻات] ڄڻ جي اڳاڪرڻا. اهي ڇهئي ڪڏجي ٿيون ساڌن ٿا سڏجن.

چوٿون ساڌن ”**मुमुक्षुत्व** = ممڪشؤ“ [ارڻات] ڄڻ اڄ ۽ بڪ جي ستايل کي بنا ان جل
جي ڀرو ڪجهه نه ٿو وٺي، ٿن (مڪتيءَ جي) ڇا ڪندڙ کي، مڪتيءَ ۽ مڪتيءَ جي ساڌن
ڪانسواءِ اٽي ڪنهن ۾ به پريست نه هجي. اهي چار ساڌن آهن. ۽ چار ”**अनुबन्ध** = انوبنڊ“
آهن. ارڻات [ڇڻ] ساڌن کانپوءِ [اوس] اهي ڪم ڪرڻا ٿا پون.

(۱) [اڌ ڪاري]:- انهن مان جو پرن ٿين ڇڻ ساڌن سان يڪت ٿو ٿئي، سوئي موڪش
جو اڌ ڪاري ٿو ٿئي. (۲) سمنڊ ۾ هم سان ميلاپ، ارڻات مڪتيءَ جي وشه ۽ وسند
آدي ستم شاسترن کي، جن ۾ مڪتيءَ جو ورڻ ڪم آهي، ڄڻ جو ٿن سمجهي، پنهنجيءَ
بڌيءَ ۾ ڄاڻائڻ يا اسٽر ڪرڻ. (۳) وشتم سيني شاسترن ۾ پريهادن [ورن ڪيل وشه] پرهه،
انهن کي پرايت ڪرڻ جي وشه (لڪش رکڻ) واري پرن جو نالو ”**विषयी** = وشيي“ آهي.
(۴) پريوڄن، سيني دڪن جي ٿو ٿئي [کانپوءِ] پرمالند کي پرايت ڪري مڪتيءَ جو سک
ملڻ. اهي چار انوبنڊ ٿا سڏجن. انهن کانپوءِ ڇڻ پرڪارن جا شروڻ [بڌ] آهن:-
پهرين ”**श्रवण** = شروڻ“ [ارڻات] ودوان اڀدش ڪري نه شانتيءَ ۽ ڌيان سان بڌڻ

* انو = پوه ۽ ٻڌ - ٻڌن. ارڻات، اهي ٻڌن جن تي ساڌن کانپوءِ آڇڻ ڪجي.
۴ ارڻات ايتوري جوت پرايت ڪرڻ پهرين انوبنڊ آهي ۽ ان لاءِ مڃي ڄاڻايل ڇڻ
ساڌن تي آڇڻ ڪرڻ گهرجي.

§ وشه شمد جا ڪيئي ارنڊ آهن - (۱) ڄڻ نه مضمون يا ڳالهه. (۲) مراد، پريوڄن،
لکين = اها وسٽر جنهن کي هڪ ڪرڻو هجي، جو پهره کي پنهنجو اتم لڪش بڻائي، سندس
پرايتيءَ جو ڏانهن رات آدم ٿو ڪري، تنهن کي وشيي چئبو آهي.

خاص ڪري توهن وڌيا جي ٻڌڻ ۾ ڏاڍو ڌيان لڳائڻ گهرجي، ڇو ته هيءُ سڀني وڌيائن ۾ سرڪيم وڌيا آهي. ٻڌڻ ڪالهره پير آهي $\text{मनन} = \text{مدن}$ [ارڻاڻ] ايڪائين اسٿان ۾ ويهي ۽ جهڪي ٻڌو ويو آهي، تنهن تي ويچار ڪرڻ ۽ جنهن ڳالهه ۾ شڪا پري سا وري پڇڻ. ٻڌڻ مهل به جيڪڏهن ڳالهائيندڙ ۽ ٻڌندڙ اچت سمجهن ته پڇي ساڌان ڪن. ٿيون آهي ٿڌ ڌياسن = निदिध्यासन [ارڻاڻ] ٻڌي من ڪري ۽ شڪائون مڃي، ساڌي ۾ ويهي انهن ڳالهين کي ڏسڻ ۽ سمجهڻ ته چئن ٻڌل يا ويچاريل هون، سو ائين آهي يا نه، [ارڻاڻ] ڌيان پوک ۽ سان ڏسڻ. چوٿون साक्षात्कार = ساڪشادڪار [ارڻاڻ] جهڙو پدارت جو روپ، ڪڻ ۽ سڀاءُ هجي، تنهنڪي چئن جو ٽن سڃاڻڻ. [اهو چئن پرڪارن جو ٻڌڻ] شروع، چڻهه ٿو سڏجي.

ٽم ۽ رڃ جو ٿيڻ ۽ ست جو گرهڻ:- سڌاڻو ڪرڻ، ارڻاڻ ڪرڻ، آرس، موڙها آدي ۽ رڃو ڪڻ، ارڻاڻ اڻوڪا (حسد)، دوش [دشمني]، ڪام [وشي]، اڳيان [مغروري] ۽ وڪڻهه [من جي پرياني] وغيره دوشن کان پري رهي، سڌ [ستو ڪڻ]، ارڻاڻ شانت سڀاءُ پوئو، وڌيا، ويچار وغيره ڪڻ کي ڌار ڪرڻ. (۱) मैत्री = مائٽري ارڻاڻ سڳي پرشن سان مٽرڻا (۲) करुणा = ڪروڻا ارڻاڻ دڪي ماڻهن تي ديا، (۳) मुक्ति = مڌقا ارڻاڻ پنج آلمان سان پوسن رهڻ ۽ (۴) उपेक्षा = اپيڪشا ارڻاڻ درچارين سان نه پرتي رڪڻ ۽ نه وري رڪڻ ڪوي. ۵ ٿهاري ۾ ڪلاڪ ڌيان:- من آديءَ جي اندر جي پدارتن کي ساڪايت ڪرڻ لاه مڪهر [مڪئيءَ جو چاهڪ] ٿهاري گهٽ ۾ گهٽ ٻه ڪلاڪ ضرور ڌيان لڳائي. ڏسڻ اسين چيئن سڙو پ هڻڻ ڪري ٿي ڪيان سڙو پ آهيون ۽ من جا ساڪهي [شاهد] آهيون، ڇاڪاڻ ته جڏهن من شانت اٿو ڇڻيل، آند وارو اٿو واسٿان سان پوئل ٿو ٿئي ته ان کي چئن جو ٽن ٿا ڏسون. ساڳيءَ ريت، اسين اندرين ۽ پراڻ آديءَ کي سڃاڻندڙ، اڳ ۾ ٿيل پدارت کي سمجڻ ڪندڙ ۽ هڪڙي ڪال ۾ اٽڪ پدارتن کي ڄاڻندڙ، سڙو ٿيندڙ ۽ ڪش ڪندڙ ۽ سڀني کان الڳ آهيون. جي ٿياري نه هجڻ ها، ته سرڪيم ڪرڻا هجڻ ها، نه پوئو ڪندڙ اڌ شالا ڪڏهن ٿي سگهون ها. ۶

پنج ڪلاڪ-چئن:-

योगशास्त्रे पादे २ । सू० ३ ॥ अविद्याऽस्मितारागद्वेषाभिनिवेशाः पञ्च क्लेशाः ।

[ارڻاڻ اوڌيا، اسمت، راک، دوش، ابي نوڻس اهي پنج ڪلاڪ آهن]، انهن مان اوڌيا جو سڙو پ [اڳ] ٻڌائي آيا آهيون. الڳ هستي رکندڙ ”ٻڌي“ کي آلمان کان پسن نه سمجهڻ [اسميتا = अस्मिता آهي. سڳ سان پرتي رڪڻ ”راڪ“ ۽ دڪ ۾ پرتي ”دوش“ [ٿو سڏجي]

۶ پراچين ڪال ۾ ڪا وشه پڪڙين ۽ ٽرڪ دوانان، ڪر سڌانت اٿو ڪا وشه لرت نه ٿي سگهندي هئي، نه دوان لوڪ پرمالما کي پراڻا ڪري لوڪ اپياس دوارا اهو پو ڪرڻ لرت ڪندا هئا، ارڻاڻ پرمالما ڪن سڌ استه ارمڪ انڙو ڪرائيندو هو. (مڻ ٿيرام) ۵ هيءُ لوڪ روشن جي ساڌن پاد جي هڪ سون جي واپاڪيا آهي. ۶ سرڪيم ڪرڻا = ڪرم ڪرڻ ۾ آزاد. پوئو ڪندڙ اڌ شالا = سڀني کي چوڻندڙ ۽ وس ۾ رڪڻ وارا.

سڀئي پراڻن کي سدا لڳا رهي ٿي ته مان سدا جيترو رهان، مان نه. هيءُ موت جي دڪان ڏيڻ، अभिनिवेश = اڀريش ٿر سڏجي. انهن پنجن ڪلمن کي پوک اڀاس ۽ وڳيان سان هڻائي، برهم جي پراڻي ڪري مڪتيءَ جي پرم آندو کي پوکڻ ڪهرجي. *

مڪتي سڏيندڙي ڀن ڀن ويچار: - پرشن - جهڙي مڪتي اوهان مڃو ٿا، ٿوڙي پير ڪو به ٿو مڃي. ڏسو! جڏني لوڪ موڪش سلا، شوپور ۾ وڃي مات ڪري وهڻ ۽ عيسائي لوڪ چوڻن آسمان ۾، جتي وواه، ٿڙائي، گانا بجانا (ڪري)، ڪهڙا اٿا پاڻي آندو ٿو پوکجي. ساڳيءَ ريت مسلمان ستن آڪاش تي، وام مارگي شري پور ۾، شتري ڪٽلاش ۾، وڻمشتو وٽڪن ۾ ۽ ڪرڪليا گوسائين ڪرلوڪ وغيره ۾ پهچي اٿن استر، ڪاٺ پٽڻ، وستر، استان وغيره کي پراڻ ڪري آندو ۽ وهڻ مڪتي مڃيندا آهن. پورا ڏک لوڪ سالوڪ = سالوڪ، ارڻات ايشور جي لوڪ ۾ لواس، सानुज = سانجه (ارڻات) ننڍي ڀاءُ سمان ايشور سان گڏ رهڻ، सारुप = ساروپ (ارڻات) آپا-نيه (مڃڻ) ڏيو جي آڪار جهڙو بڻجي پوڻ، सामीप = سامهه [ارڻات] شيوڪ جهان ايشور جي ويجهو رهڻ. सायुज = سايج (ارڻات) ايشور سان گڏجي وڃڻ، انهن چئن 0 پرڪارن جي مڪتي مڃيندا آهن. ويدانتي ماڻهو برهم ۾ له ٿي وڃڻ کي موڪش سمجهندا آهن.

اٽل - جنهن جي مڪتي آدي وشن ٿي ٻارهن، عيسائين جي ٽيرهن ۽ مسلمانن جي چوڏهن سلاسل ۾ چڱيءَ پُر لکنداسون. وام مارگي جو شري پور ۾ دڃي لڪشميءَ جهڙين استرين، مڏي، مانس آدي ڪاٺ پٽڻ ۽ رنگ، رانڳ جو پوکڻ مڃيندا آهن، سر هٿان [هن سنسار جي پوکڻ کان] ڪجهه به وڌيڪ ڪونهي. مهاڳو ۽ وشطه جو روپ ڏاري، ٻاروئي ۽ لڪشميءَ سمان استر کي بڻائي، انهن مان آندو پوکڻ به ڳهر ٿي آهي. هٿان جي شاهوڪارن ۽ راجائن جي (آندو پوکڻ کان) رڳو ايترو وڌيڪ لکيل آهي، ته اٽي (مڪتيءَ ۾) روڪ نه ٿيندو ۽ جواني سدا رهندي. هيءُ سندن ڳالهه مڃيا آهي، ڇو ته جتي پوک اٽي روڪ ۽ جتي روڪ اٽي ٻڌايو اوشه ايندو آهي. ۽ پورا ٽڪن کان پهچي ته اوهانجي چئن پرڪارن جي مڪتي ته ڪيئن، ماکوڙن، @ پوتن، پشن وغيره کي به پاڻو راڌو ٿي ملي، ڇاڪاڻ ته هي

• اڇڪاهه وشه واسنائن ۾ لپت ٿيل، آٽڪ وويچا جي نه ڪرڻ ڪري مڃي، ڇاڻاڻل آٽل سڀيڙي ۽ وڻڪيان ڳالهون ڪئن ٿا سمجهي سگهن. ستيا رت پرڪاش جون ڳوڙهه ڳالهون به گروه جي سمجهائڻ بنا ڌيان ۾ اچڻ ڪئن آهن.

0 ڳاڻائي ۾ پورا ٽڪن جي پنجن قسمن جي مڪتي ڏيکاريل آهي، پر رشي ڏيائيندڙ چار انگري لکيون آهن، جو پورا ٽڪن ۾ هڪڙا ”سانجه“ مڪتي ڪونه مڃين ۽ ٻيا سايج ”ان ڪري هر هڪ ڌر جون چئن پرڪارن جون مڪتون ئي ٿيون.“

Δ اهو بيان ”ساروپه“ مڪتيءَ جو ڪنڊن سمجهي، ٻين چئن مڪتن ”سالوڪ“ آديءَ جو ڪنڊن اڳتي ايندو.

@ پرڏو پٽيءَ تي جي ننڍڙا جيست اڏامي ايندا آهن، ٽنڪي هڏيءَ ۾ ’پٽنگ‘ ۽ غاربيءَ ۾ ’پروانا‘ ڪونه آهن. مڃن ۾ پيدا ٿي جي ڄمڻ لڏايندا آهن، ٽنڪي به هڏيءَ ۾ ’پٽنگ‘ ڪونه آهن.

جيئرا به لڙڪ موجود آهن، سي سمورا ايترو جا آهن ۽ انهن ۾ ئي سڀ جهرو رهن ٿا. انهن ڪري ”ساوگم“ مڪئي لڙا لاس، (بنا آدم جي پنهنجو پاڻ) ملي چڪي. ”ساميپيم“ ايترو هر هنڌ واپڪ هئڻ ڪري سڀني (جهرو) انسجي ويجهو ٿي آهن، انهن ڪري ”ساموڀم“ مڪئي ۽ پاڻمرادي مليل آهي. ”سانجهم“ جهرو هر پر ڪار ايترو کان ننڍو ۽ چيئن هئڻ ڪري پاڻي پراڻا سمان آهي، تنهنڪري سانجهي مڪئي به بنا ٻين جي ملي چڪي. وري سمورا جهرو سروي واپڪ پر مالا ۾ سابل هئڻ ڪري (اڳ ٿي) ان سان ڳنڍيل آهن، تنهنڪري ”سانجهي“ مڪئي به پاڻمرادو آهي. ٻيا ساڌارڻ لاسڪ، ماڻهو جي مڙ به تترن جو تترن ۾ گڏجي وڃڻ کي پر ۾ مڪئي ٿا مڃين، اهڙي (مڪئي) لڙا مڪن، گڏهن وغيره ساهوارن کي به مليل آهي.

مڪئي ڪن ڇو؟ - اهي مڪيون ڪنهن، بلڪ هر ڪار جو بدن آهن. ڇاڪاڻ ته اهي ماڻهو شربور، مرڪش شلا، چوٽين آسمان، ستمين آسمان، شري پور، ڪٽلاش، وٽڪ، گرلوڪ کي ڪنهن دٻس جو هڪ اسٽان ڪري مڃيندا آهن. جي اهي انهن ڇڪهين کان الڳ ٿيندا، ته مڪئي ڇڏائي ويندين. اهو ته اهڙي طرح قيد ۾ رهڻ آهي، جئن ٻارهن پٿرن اندر ڪو نظر بند رهي. مڪئي ته اهڙي آهي، جو جيڏانهن اڇا ٿئي، اوڏانهن اچي وڃي سگهي، جتي اُنڪ نه پري ۽ نه پڙ، نه شڪا به نه ٿئي. جو جهرو وٽس آهي انهن لڙا ۽ مڙ کي پٿر، ٿر چئجي. [تنهنڪري] جهرو [وري پنهنجي] سڀني ٿي ٿي جهرو ٿا وٺن. **جهرو انيڪ آهن يا نه؟ پرشن:-** جهرو هڪڙو آهي يا ڪيڏا؟ **اُٿر:-** ڪيڏا.

پرشن:- جي انيڪ [جهرو] هجن ها ته انهن جهرو ۽ مڙ ٿورو جهرو ڳالهون ڇو نه ٿيون ٻاڏ رهن؟ **اُٿر:-** جهرو انيڪ آهي، ٿر ڪال در شي ڪونهي، تنهنڪري سمر ٿي ٿئي رهي. تنهنڪان سواءِ ڇڏين من سان گيان ٿو پراپت ڪري ۽ سو من ۽ نه ساڳي مهل ۾ به گمان پراپت نٿو ڪري سگهي. گڏوگڏ جهرو جي ڳالهه ته پري رهڻ ٿوري هن دنيا ۾ جڏهن جهرو ٿرپ ۾ هو، شربور ٿورو، ٻوڏ ڇانو، [ان کانپوءِ به] پنجن ورهين اندر جي جي ڳالهون ٿيون آهن، ٿورو مڙ

• هي ۽ پٿرن مٿي مڙهي ستيارف پر ڪاش ۾ ٿر جهرو ٿيل ٿي ڪانهي. اڏوڏ واري ۽ ٻائي جهرو ٿيل اسانجو اُٿو ڪير آهي. پر انگريزيءَ ۾ شري ڊاڪٽر جو جهرو پار وڃڻ ٿا لکن ته ”مڪئي ٿيل جهرو آيا پنهنجي پوري وقت ٿي وري جهرو ٿا وٺن.“ اصل هنديءَ ۾ مڪئيءَ جي معنيٰ رکندڙ شيد ٿي ڪونهي. اڏوڏ واري مٿي لست ۾ لکيو آهي ته ڇاڪاڻ ته مڪئيءَ ۾ ويل آلمان جي جهرو وٽس ٿي ماڻهو شڪا ڪندا آهن ۽ جئن جو چڪيت جو چڪر جهرو وٽس ۽ مڙ ٿي ٿي آڌار رکي ٿو. ڇاڪاڻ ته اُٿي ۽ پٿر جهرو ۽ مڙ جا ٿي ٿي ٿا وٺن، تنهنڪري مڪئي ٿيل جهرو به وري پنهنجي مڙ ٿي جهرو ٿا وٺن.

• اڏوڏ انهن ڇڏين جهرو ڳالهون ان ڪري ٻاڏ ٿيون رهن، جو ماڻهن جو من هن جهرو جي ڳالهين ۾ ٿي سڄو وقت ٿال ٿو رهي.

پلا چو نه ٿو ڪري سگهجي؟ وري جاڳرت يا سهڻي ۾ ڪيترو ئي وهندڙ ٻو لکڪش ڪري نه،
 سهڻي ۽ يعني گهريءَ ٿي ۾ جاڳرت آديءَ ۾ ڪيل وهندڙ جي سمرلي چوڻي ڪري
 سگهجي؟ وري جي اوهان کان ڪو ٻجي نه [اڄ کان] ٻارهن ورهه اڳي، ٿورهن ورهه
 جي پنجن مهيني جي ٽالين ٽالين، ڏهن ٻجي پهرئين منٽ ۾ اوهان ڇا ڪيو هو؟
 اوهانجو منهن، هٿ، ڪن، اکيون ۽ شرير ڪهڙي پاسي ۽ ڪهڙي نموني هئا؟ ۽ [ان
 وقت] اوهان من ۾ ڇا ويچارو هو؟ [نه ڪهڙو جواب ڏيندا؟] جڏهن هن شرير ۾ ئي اها
 اوستا آهي، نه اڳئين جنم جي ڳالهين بابت شڪا ڪرڻ لسوري ٻاراڻي ڳالهه آهي.

ويسر ۾ سکر نه. ۽ سمرڻ نعر ٿئي، انڪريتي چيو سڪي آهي. نه نه جيڪر سهڻي چمن
 جي دڪن کي ڏسي ڏسي 0 جيڪر دڪن ٿي مري وڃي. پر جي ڪو پورو [گذريل] ۽
 ايندڙ جنم جون اوسائون ڄاڻڻ گهري، نه ڄاڻي ٿي نه سگهندو. ڇاڪاڻ ته جهو جو ڪيان ۽
 سو روپ الب [ٿيندڙو] آهي. ۽ اهي ٽيئي ڳالهون ايترو جي ڄاڻڻ جون آهن ۽ نه جهو جون.
 سنڌاري لاءِ سمرڻي گهرجي نه. پرشن جي جهو کي اڳين حالت جو ڪيان نعر رهي
 ۽ ايترو ڪيس سڙا ٿو ڏئي، نه جهو جو سڌارو ٿي نه سگهندو. ڇاڪاڻ ته جڏهن ڪيس اها
 سڌ پوادي نه مون ملاو ڪم ڪيو هو ۽ هيءُ ايترو ئي ٿل آهي ۽ ٿڌهن ئي نه هڙ پاپ
 ڪرم کان بچي سگهندو.

اٿر نه. اوهين ڪيان ڪيترن پرڪارن جو مڃو ٿا؟

پرشن نه. پر لکڪش آدي پرمائن اوسار اٿن ۽ پرڪارن جو.

اٿر نه. نه پوءِ اوهان جنم کائو ئي وقت بوقت وڃ، ڏن، ٻڌي، وڌا، سڃاڻي، بي عثلي،
 مروتا آدي دڪ سڪ سنسار ۾ ڏسي گذريل جنم جو ڪيان چو نه ٿا ايترو ڪريو؟ اٿڻاڻو
 ۽ وڃ کي ڪا بيماري ٿئي نه سندس ٿڌان يعني ڪارڻ وڃ نه سگهي ٿو وٺي، پر ان
 کي اٿڻاڻ نعر ڄاڻي سگهي. [ڇاڪاڻ ته] هڪڙي وڌندڙ وڌا [علم طالب] پڙهي ۽
 اهي ڪانه. پر ايتار وغيره روڳ ٿيڻ ڪري ايترو نه اٿڻاڻو نه سگهي سگهي ٿو، نه مون کان
 ڪا بد پهرهڙي ٿي آهي، جهوڪري هيءُ روڳ ٿيو اٿم. ساڳيءَ ريت جهوڪ ۾ دڪ سڪ
 آديءَ جي اڇوڇ جهڙي گهڻا وڌي ڏسي اڳئين جنم جو انومان چو نه ٿا سگهي وٺو؟ اڳئين
 جنم کي نه جهو نه ايترو پنهنجي ٿيندو ۽ انڪري جو پاپ ڪرڻ کانسواءِ سڃاڻي آدي
 دڪ، ۽ بنا اڳين گڏ ڪيل پن جي وڃ، ڏن، سهڻي ۽ ٻڌي ڪيس [جهو کي] چو نه ٿا ٿين؟ ۽

۽ هان ڪنهن جا ڪرم ڪي اهڙا هوندا آهن ته پوءِ اڳئين جنم جون ڳالهون انکي

(موتيرام)

سمرڻ ٿينديون آهن.

0 باد ڪرڻ سان سمورا دڪ ۽ پاپ اڳين اڳيان ٿا اچي وڃن. تنهنڪري باد ڪري ۽

هڪ پرڪار جو ماهدو (ڏسڻ) ٿي آهي.

۽ پر لکڪش، انومان، آيمان، شمع، آئينو، ارڻي، سنڀو، آٻار اهي اٺ پرمائن آهن،
 ڏسڻ تفصيل سٽلاس ٿين ۽.

گذريل جنم ۾ ڪيل پاڻي ۾ انوسار [هن جنم ۾] دڪ ڪو ڏيڻ ڪري پرميشور
لپاء ڪاري چئن جو ٿيڻ بغير ٿي رهيو.

ايشور نياء ڪاري :- پرشن :- هڪ ڄم هٿ ڪري ۽ پرمهور نياء ڪاري ٿي ٿو
سگهي، جئن سپ کان وڏو راجا جهڙي ڪري، سو نياء، جئن مالهي پنهنجي باغ ۾ (پنهنجي
مريض ۽ موجب) ننڍا وڏا وڻ واهاري، ڪنهنڪي وڏي ٿو، پتي ٿو، ۽ ڪنهنڪي رکيا
ڪري ٿو. جا ويٽو جهڙي آهي، تنهنڪي هو جئن وڻس ٿن رکي. ان ايشور مٿان پور
ڪري نياء ڪرڻ وارو ڪونهي، جو ڪم ٿيند ٿي سگهي. اٿو ڪنهنڪي ايشور ٻڌي.
اٿو - پرماليا جهڙي نياء چاهي ٿو، ڪري ٿو ڪڏهن ۽ نياء نقر ڪري، انڪري
ٿي هو پرجا جي پوک ۽ وڏو آهي. جو نياء جي وڏ ڪري سو ايشور آهي ٿي ٿي ٿي ٿي
رست مالهي ڪنهن مارڪ اٿو ڪنهن هنڌ بنا وٽ جي وڻ لڳائڻ ڪري، يا نه ڪوڻ جهڙن
وڻن کي وڻڻ، اٿو ڪي وڻاڻ، ۽ پوک [وڻ] کي نه وڻاڻ ڪري ٿو ٿو ٿي ٿي.
ساڳي ۽ رست بنا ڪارڻ جي ڪجهه ڪرڻ ڪري ايشور کي ۽ دوش لڳندو. نياء وارا
ڪم پرمهور کي نه اوس ڪرڻ آهن، ڇاڪاڻ ته هو سپاه ڪري پوئس ۽ نياء ڪاري
آهي. جي (پرمهور) چوڻ بيان ڪم ڪندو نه جهڙي جي چڱن نياء ڪندو (ماڻهن)
کان نه گهٽ ۽ ننڍا جرڳ ٿي پوندو. ڇا پوکيا جي چڱن ڪرم ڪرڻ کانسواء مان پرمهور
ڪرڻ وارو، ۽ دشت ڪرم ڪرڻ ڌاران ٿيند ٿيندو، هن جهڙي ۽ ڪلارو ۽ ڪسارو نقر
ٿي ٿي انڪري ايشور نياء نقر ڪري ۽ انڪري ٿي هو ڪنهنڪي نقر ٻڌي.

گرم لہڪ :- پورشن :- پوما اما ميد کان ئي جنهنڪي جيترو لڏو وڃارو آهي ، اولرو
 ئي لڏي لڙو جيترو ڪم ڪرڻو اٿس، اولرو ئي ڪري ٿو.

اٿر:- سندس ويچار جيئون جي گرم انوار ٿيندو آهي ۽ نه ئيءَ رست . جي ئيءَ رست
ڪري نه اڀري ۽ انيءَ ڪاري بطنجي پري .

پروشن ۽ سڳو ڏک وڏن ننڍن کي هڪجهڙو ئي آهي، وڏن کي وڏي چنبا ۽ ننڍن کي ننڍي. جئن ڪنهن شاهوڪار جو لک روپي جو لڪرار ڪچهريءَ ۾ هلندڙ هجي، ته هو اونهارِي ۾ پنهنجي گهر کان ڪچهريءَ تائين پالڪيءَ ۾ چڙهي ويندو. ڪمس بازار مان لنگهندو ڏسي اڳيائي لوڪ چوندا آهن ته ڏسو پڇ ۽ باب جو قل! هڪڙو پالڪي ۾ آندسان واپس آهي ۽ اها پيرين اُگهاڙي همنان مٿان اس ۾ - ٿندا پالڪي کنيو پيا وڃن. پر ٻڌيمان لوڪن کي اها سڏ آهي ته جئن جئن ڪچهري وڃي ايندي ئي وڃي، لئن لئن شاهوڪار جي ڳچي ۽ سندن وڌيڪ وڌندو ٿو وڃي، ۽ ڪهارن کي آندائيندو ٿو وڃي. ڪچهريءَ ۾ پهچڻ تي سيف همڏانهن هڙڏانهن وڃڻ جو ويچار ٿو ڪري ته پهر تائين وڪيل وقت وڃان يا سرشتيدار وقت؟ اڄ هارائيندس يا ڪٽندس؟ نچاڻان ڇا ٿيندو؟ [انجي آهڙو] ڪهار لوڪ ٺماڪ پيئندي، هڪ ٻئي سان ڳالهائيندي ٻولھائيندي ٻرسن ٿي آندڻ ۾ سمهي ٿا پون. جي سيف جي چيف ٿي ته ڪجهه سڪي ۽ جي هار ته ڏک ساگر ۾ ٻڏي ويندو.

۽ آهي. ڪهار جهڙي جا ٿيڙا ٿا رهن. ساڳيءَ ريت راجا کي به سندس لاسون بسترن تي سمجهندي. ٿرمت لند ٿئي اچي، پرور هيٺ کي ڪڪر، پٿر اٿرا مٽيءَ جي هيٺاهين ۽ مٿاهين ۽ ڏوٽيءَ تي به سمهڻ سان ٿرمت لند اچيو وڃي. ٿاڻن تي هر هنڌ سمجهو.

اٿرن: اهڙو سمجهو اٿڪيانين جي آهي. جي شاهوڪار کي چئجي ته ٿون ڪهار ٿيءَ، ۽ ڪهار کي چئجي ته ٿون شاهوڪار بڻج ته شاهوڪار ڪڏهن به ڪهار ٿيڻ نه [چاهيندو] مگر ڪهار شاهوڪار ٿيڻ چاهيندو. جي سڪ دڪ هڪجهڙو هجي ها، ته ٻئي پنهنجي پنهنجي اوستا ٻڌي ٻيچ اوچ بڻجڻ ڪونه ڪيون ها. ڏس! هڪڙو جهو ته [ڪنهن] وڏو ٻچ آيا، شريمان راجا جي راڻيءَ جي ڳڙپ ۾ اچي، ۽ پوءِ نهايت سڀيءَ گناهياڻيءَ جي ڳڙپ ۾، هڪڙيءَ کي ڳڙپ کان وٺي سرودا سڪ ۽ اڇيءَ کي هر پرڪار جا دڪ ٿا مان. هڪڙو جڏهن جهي ٿو ته [کيس] سندس، سڳند واري چل آديءَ سان اڻڻان، پڪيءَ سان لاڙو وٺڻ، ۽ ڪم پيئڻ آدي ٻيا دڪ ٿا پراپت ٿين. ڪم پيئڻ ڪوري ته مصري آدي گهرج آهر ملائي ڏيندا اٿس. کيس پوسن رکڻ لاءِ نوڪر چاڪر، رانديڪا، سوار پون ۽ اٽل اسٽالن ۾ لاڙ سان آندا ٿو. ميس. ٻئي جو چنم جهنگ ۾ ٿو ٿئي. اڻڻان لاءِ پاڻي به ٿو ميس، جڏهن ڪم پيئڻ چاهيندو آهي، ته ڪم جي پدران کيس مڪن ۽ چاڻن سان مارو ٿو وڃي، نهايت دردناڪ آواز سان روئي ٿو، پر ڪو ڪونه ٿو پيس (مادي). ٻيا ٻچ ٻاپ ڪرڻ جي جيون کي سڪ دڪ ٿيندو ته پرميشور تي دوش ايندو.

سڪ دڪ ڪرم تي آهي: پوءِ نه جي ڪرم ڪرڻ کان سواءِ سڪ دڪ ماندا هجن، ته اڇي نوڪ سوڙگ به نه هئڻ ڪهي. ڇو ته جڏهن پرميشور هن پيري [پنهنجي اڇا اٿسار] ٻيا ڪرم جي سڪ دڪ ڏٺو آهي، تڏهن مرڻ کان پوءِ به جنهن کي وٽس، تنهن کي سوڙگ ۾، ۽ جنهن کي وٽس تنهن کي نوڪ ۾ موڪلي ڏيندو. پوءِ سڀئي جيڙ اڏوڻي ٿي پوندا. ڏور ڪندا ڇو؟ ڇاڪاڻ ته ڏور جي ڦل ملڻ ۾ سندن آهي. پرميشور جي هٿ آهي، جڏهن وٺندو تڏهن ڪندو. [جي ٿاڻن آهي ته ماڻهن کي] ٻاپ ڪرم ۾ پڙ نه رهي، سنار ۾ ٻاپ جو واڌارو ۽ ڏور جو ناس ٿي ويندو. انڪري اڳئين چنم جي ٻچ ٻاپ اٿسار هائوڪو چنم [مليو آهي]، ۽ هائوڪي ۽ پورو چنم جي ڪرم اٿسار ايندو چنم ٿيندا آهن، [اهو ئي لک آهي].

جيون ۾ پهد: پوڻن - منهن ۽ ٻين پهن اڏڪن جي شرار ۾ جهو هڪجهڙائي آهن يا ٻئي ٻئي جانيءَ جا.

اٿر - جهو هڪجهڙائي آهن، پر ٻاپ ٻيچ جي سڀيڻ ڪري ماڻهن [ڪنا] ۽ پوءِ ٿيندا آهن. پوڻن - منهن، جو جهو پهن اڏڪن ۾، ۽ پهن آديءَ جو منهن جي شرار ۾، ۽ استريءَ

جو پوڻ جي ۽ پوڻ جو [جهو] استريءَ جي شرار ۾ ايندو ويندو آهي يا نه؟

اٿر - هائو اچي وڃي ٿو. ٻاپ وڌي وڃي ٿو ۽ ٻيچ گهٽ ٿئي ٿو ته منهن هي جهو کي پهر آدي ٻيچ شرار جڏهن ڏور وڌيڪه اڏور گهٽ ٿو ٿئي ته ڏور پهن وڌوڻ

آٲمان هٲجي ٲ ٲٲوگٲ ۽ جڏهن آٲما راڌ ڏوٲس ۽ ٲاسي ٲ رڄوگٲ ڄاٲڻ ڪهرجي . ٲرڪري ۽
 ڄا ٲي ڪٲ سٲجي سٲسار جي ٲڌارٲن ۽ واپاڪ ٲي ٲا رهن . (ٲٲو ۱۲-۲۱) . [۵] هٲجي ٲرڪ
 هن رٲٲ ڪٲجي ٲ . جڏهن آٲما ۽ ٲرٲٲا [هٲجي ارٲٲ] من ٲوروڌ ڌٲرڄ وان ڄمان شڌ ڄوٲي ۽
 ۽ شڌ ڪٲان لڪٲ ورتاء ڪري . ٲڏهن سمڄهٲجي ٲ ستوگٲ ٲرڌان (زورن ۽) آهي ۽ رڄوگٲ
 ۽ ٲٲوگٲ ڊٲل آهن . [ٲٲو ۱۲-۲۷] . (۶) جي آٲما ۽ من ڌڪن ۽ ٲاسي . ٲرٲٲا رهن وشن
 ۽ هيڏانهن هرڏانهن ٲٲڪي . ٲ سمڄهٲجي ٲ رڄوگٲ ٲرڌان ۽ ستوگٲ ۽ ٲٲوگٲ ڊٲل آهن .
 (ٲٲو ۱۲-۲۸) . [۷] جي آٲما ۽ من ٲرهه ٲٲي سٲسارڪ ٲڌارٲن ۽ ٲاٲل هٲن . جي آٲما ۽ من
 ۽ ڪٲهه ووٲڪ شڪٲي ٲهه رهي . ۽ وشن ۽ ٲاسي لڪٲي ۽ واپار رهن . [ڪٲهه ۱] سمڄهٲ
 ڄوڳو ٲهه رهي . ٲڏهن ٲڪ سمڄهٲ ڪهرجي ٲ هن مهل مون ۽ ٲٲوگٲ ٲرڌان آهي . ستوگٲ ۽
 رڄوگٲ ٲرٲل آهن . (ٲٲو ۱۲-۲۹) . [۸] ستوگٲ-هيٲر لهن ٲٲي ڪٲن مان ڄو آٲر . مڏهه
 ۽ ٲٲڄ ٲل ٲو لڪري . سو ٲوري ۽ رٲٲ ٲڌاٲون ٲا . [ٲٲو ۱۲-۳۰] [۹] وڌن ڄو اٲٲاس
 ڌور انٲٲان . ڪمان ڄو واڌارو ۽ ٲرٲا جي لٲا [ڪرٲا] . لڌن ٲي ڪي وس ۽ رڪٲ . ڌور ڄا
 ڪم ۽ آٲما ڄو ٲٲٲن ٲٲي ٲر . اهي ٲٲي ستوگٲ ڄا لٲڄا آهن . [ٲٲو ۱۲-۳۱] . [۱۰]
 رڄوگٲ . جڏهن رڄوگٲ جي آٲرٲ ۽ ستو ۽ ٲٲوگٲ جي انٲرٲاء [ڄهٲي وڄڻ] ٲٲڌو آهي .
 ٲڏهن ٲهر لائن ٲهر لائن رڄي ۽ ڌٲرڄ ڄو ٲٲاڳ . آسٲ ڪرمن ڄو ڪرهن ۽ وشن جي ٲرڪٲ
 ۽ سڌا ٲرٲ رهندي آهي . ٲڏهن سمڄهٲ ڪهرجي ٲ مون ۽ رڄوگٲ ٲرڌان رهيو آهي .
 [ٲٲو ۱۲-۳۲] . [۱۱] ٲٲوگٲ - جڏهن ٲٲوگٲ جي واڌاري ٲٲا ۽ [ستوگٲ ۽ رڄوگٲ] ٲٲي
 جي لوٲ ٲٲا سٲي اٲٲٲ لوٲ ڄو سٲٲي ٲاٲن ڄو ٲول آهي وڌي ٲو . اٲي آرس ۽ ٲٲڊ
 [اڄي ٲي] . ڌٲرڄ ڄو ٲاس ٲٲي ۽ سٲاء ڄو ڪروڌ ٲٲا . لاسڪوٲر ٲٲي وڌ ۽ اٲهور ۽
 شرڌا ڄو ٲهه هٲڻ . انٲوڪرٲ ۽ ورٲن ڄو ڄن ٲن ٲٲا . اٲاڪرٲا ڄو لڪري وڄڻ ۽ ڪٲٲن
 ٲي وشن ۽ [من] ٲاسي . ٲ وڌوان ڪي سمڄهٲ ڪهرجي ٲ اهي ٲٲوگٲ ڄا لڪهن آهن .
 [ٲٲو ۱۲-۳۳] .

[۱۲] خواهه جڏهن . جنهن جنهن ڪرم ڪرٲ ڪري . ڪرٲ وٲٲ ٲا ڪرٲ جي لٲا ڪندي .
 ٲٲهٲجي ۽ آٲما ۽ لڄ شڪا ٲا خوف ٲٲڌا ٲٲي ٲ سمڄهٲجي ٲ مون ۽ ٲٲوگٲ وڌل آهي . [ٲٲو ۱۲-۳۵] .
 [۱۳] رڄوگٲ ڄو ٲرٲڪ . هن لوڪ ۽ جنهن ڪرم ڪرٲ ڪري ڄو آٲما ڪهٲي مهٲوري
 ڄاهي . ۽ ڪٲڪال هوندي ٲ ڄارٲ ۽ ٲٲ وڃهره ڪي ڌان . ڌٲرڄ ٲهه ڇڏي ٲ سمڄهٲجي ٲ
 ان ۽ رڄوگٲ ٲرٲل آهي . [ٲٲو ۱۲-۳۶] .
 [۱۴] ستوگٲ ڄو ٲرٲڪ . جڏهن سمڄهه ڄو آٲما هر ڪٲن کان [ڪٲهه ٲهه ڪٲهه] سڪڻ
 ڪهرجي . ڪٲ ڪرهن ڪنڌو وڄي . ڄڳن ڪمن ۽ لڄ ٲهه ڪري . جنهن ڪم مان آٲما ٲرس رهي .
 • سڌ ۽ هڪ ماٲهور اهڙو ٲي هر . ڄو ٲاٲي ڪٲڻ واسٲي ٲٲهٲو آڪٲٲار ڌن ٲٲاڙي ۽
 ڌم ڌٲن ٲٲڌو رهيو ۽ ڪٲڪال ٲي وڄڻ کانٲور ٲهه ڪوڙا ۽ سٲا ٲهانا ڌٲٲي . ٲرض ٲٲي
 ٲهه ڌان ڪنڌو رهيو . ٲرض ڌٲڌو ٲٲهٲون ڪنڌا ٲي رهيا . (موٲرام)

١٢-٣٧) .
١٢-٣٧) .

[۱۵] ٿوري ۾ تنهي ڳڻن جا لکڻ پڻ۔ لهرڪڻ جو لکڻ ڪام [آهي]۔ رڳو ڪڻ جو مايا ميڙڻ [آهي]۔ ستوڪڻ جو لکڻ ڌرم جي سڀوا ڪرڻ [آهي]۔ پر لهرڪڻ کان رڳو ڪڻ ۽ رڳو ڪڻ کان ستوڪڻ سرشت آهي۔ (منو ۱۲-۳۸)۔
هينئر جنهن ڪڻ سڃاڻ ڪيو آيا جي جا جا گئي (جرڻن جي پراڻي) ٿيندي آهي، تنهنڪي اڻي لکجي ٿو:-

देवत्वं सात्त्विका यान्ति मनुष्यत्वञ्च राजसाः । तिर्यक्त्वं तामसा नित्यमित्येषा त्रिविधाः गतिः ॥ १ ॥
स्थावराः कृमिकीटाश्च मत्स्याः सर्पाश्च कच्छयाः । पशवश्च मृगाश्चैव जघन्या तामसी गतिः ॥ २ ॥
हस्तिनश्च तुरङ्गाश्च सूत्रा म्लेच्छाश्च गहिताः । सिंहा व्याघ्रा वराहाश्च मध्यमा तामसी गतिः ॥ ३ ॥
चारणाश्च सुगर्णाश्च पुरुषाश्चैव दाम्भिकाः । रक्षांसि च पिशाचाश्च तामसीपूतमा गतिः ॥ ४ ॥
ज्ञा मल्ला नटाश्चैव पुरुषाः शस्त्रवृत्तयाः । द्यूतपानप्रसक्ताश्च जघन्या राजसी गतिः ॥ ५ ॥
राजानः क्षत्रियाश्चैव राजांश्चैव पुरोहिताः । वायुद्विप्रानाश्च मध्यमा राजसी गतिः ॥ ६ ॥
गन्धर्वा गुह्यका यक्षा विबुधानुवराश्च ये । तथैवाप्सरसः सर्वा राजसीपूतमा गतिः ॥ ७ ॥
तापसा यतयो विप्रा ये च वैमानिका गुणाः । नक्षत्राणि च दैत्याश्च प्रथमा सात्त्विकी गतिः ॥ ८ ॥
यज्वान् ऋषयो देवा वेदा ज्योतीषि वत्सराः । पितरश्चैव साध्याश्च द्वितीया सात्त्विकी गतिः ॥ ९ ॥
ब्रह्मा विश्वमृजो धर्म्मो महानव्यक्तमेव च । उत्तमां सात्त्विकीमेतां गतिमाहुर्मनीषिणः ॥ १० ॥
इन्द्रियाणां प्रसंगेन धर्मस्यासेवनेन च । पापान्नुयान्ति संसारानविद्धांसो नराधमाः ॥ ११ ॥
[मनु० अ० १२ । श्लो० ४० । ४२-५० । ५२]

[مذہب سمرانی از باب ۱۲، شلرک ۴۰، ۴۲ کان ۵۰ و ۵۲]۔

ٽنهي گڏن جا جدا جدا ڦل :- ۱. جي منجهس ساڻوڪا آهن، سي ٻيو ارڻاٺ وڌوان،
جي رڳو گڏي آهن، سي وچولي پرڪار جا منجهس، ۲ جي ٽه-وگ-ڻ وارا آهن، سي
ٽيڇ ڪٽي ڪي ٻراپڻ ٿا ڪن. ((منڇ ۱۲-۴۰)) .

۲. جي ايمت ٺهرڪڻي آهن، سي سٿاڙ = اسٽاور (ڪڪ جاءِ ٿي پهرندڙ) وٽن وغيره ڪمڻين، ماڪڙن، مڇين، ٺاڻڪن، ڪڇرن، پشن ۽ مرگھ (جهنگلي جانورن) جا جنم وٺندا آهن. (متر ۱۲-۴۲).

۳. جي وچولا ٽم وگي آھن، سي ھاڻي، ڪهڙي، شوڪر، ملهڻ ۽ ڇڙن ڪرڻ ڪرڻ واري، شينهن، ڇيٽي ۽ سوئر جو جنم وٺندا آهن. (۱۲-۱۳)

۴. اٽم ٽمو گڏي، چارڻ (جي ڪرڻا، دوها وغيره جرڙي، ماڻهن جي ساراه ڪندا آهن)، سڙڻا پڪي، دلپي پرش ارڻاٺ پنهجي سڪ لاء پنهجي وڏائي ڪندڙ ماڻهو، وانڀس يعني هسڪ، پهاڇ، اناچاري ارڻاٺ شراپي ۽ گدلي رهندڙ (پرش جو چنم وٺندا آهن). اهي اٽم ٽمو گڏ جا ڦل آهن، (مڊو ۱۲-۱۴).

۵. جي نيچ رجوگي آهن، هي جولاھي گرايلن ماريندو ٻا ڪوڙ وڃي ره سان ڪوليدو

ملاح يعني (مهاڻا) پڙي هلائيندڙ، نت [بارنگر] جي بانس جي لڪڙي وغيره تي ٺهڻ، وغيره جا هنر ڏيکاريندا آهن، هٿيار رکڻ وارا نوڪر، ۽ شراب پيئڻ ۽ ڦاٿل رهڻ (ارگات اهڙا جنم وٺڻ). اهڙا جنم (وٺڻ) نيچ رچوڪڻ جو ڦل آهي. (منو ۱۲-۴۵).

۶. مڏيه رچوڪڻي، راجا، ڪٿري وري وارن راجائن جا پورو هٿ، واد واد ڪندڙ، ديو هٿ (پالجي)، وڪيل ۽ بئريسٽر، جنگي ڪالي جي سنڀاليندڙن جو جنم پائيندا آهن. (منو ۱۲-۴۶).
۷. اُتم رچوڪڻي، گذرون (ڳائيندڙن)، گهٽڪ (گهٽڪ) (اڃن وڃائيندڙن)، ڀڪشن (ڌنوانن) وڏوانن جي نوڪرن ۽ ايسرائل يعني اُتم روپ وارنن دسترن جا جنم وٺندا آهن. (منو ۱۳-۴۷).

۸. جي ٿيسري، جتي، سياسي، ويد پالڻي، ومان هلائيندڙ، جوششي ۽ دڻيهه يعني دڻيهن کي سنڀاليندڙ (صحت سڃاڻيندڙ) لوڪ آهن، سي پهرئين پرڪار جي ستوڪڻ جي ڪرم جو ڦل سمجهو. (منو ۱۲-۴۸).

۹. جي مڏيه ستوڪڻي ٿي ڪرم ٿا ڪن، سي ٻيو رڳو ڪرڻا، ويد ارنه ڄاڻيندڙ، وڏوانن، ويد، پالڻيءَ ڪال (وقت) وغيره وڏيانن جا ڄاڻو، رکشا ڪندڙ، ڪيائي ۽ (سازڻ) ڪاوه سڏيءَ لاءِ ڪرڻ ڪرڻ پوک اڏاڻاڪن (ماسترن) جو جنم پائيندا آهن. (منو ۱۲-۴۹).

۱۰. جي اُتم ستوڪڻي پالجي اُتم ڪرم ڪندا، سي پرهه ارنه سڀني ويدن جا ڄاڻيندڙ، $\text{विश्वसृज} =$ وشو سرج ارنه - رشي نير کي ڄاڻي ومان آڏي نانا پوکارن جا مان (دواربون) پڙهيندڙ، ڌارمڪ، سڙو اُتم پڙي وارا، ۽ اوڪت کي جنم ڏيندڙ (سوڪهم پوکڻي) کي آڪار ۾ آڻيندڙ، ۽ پرڪڙي ڪي وس ۾ آڻيندڙ سڏيءَ کي پراپت ڪندا آهن. (منو ۱۲-۵۰).

۱۱. جي اڏوان جي وس اُتم $\text{विषयी} =$ ويڙهي ڏورم ڪي ڇڏي، اڏورم ڪرڻ وارا ۽ اڏوان آهن، سي مشر ۽ اڇي جنم [۽] ڏاڍا ڏاڍا وارا ۽ ڏک ڏيندڙ جنم پائيندا آهن. (منو ۱۲-۵۲).

اهڙيءَ ريت ستو، رچو ۽ لوڪڻ واري وهڪري ۾ جنهن جنهن پرڪار جا ڪرم جنم ڪندو آهي، تنهن تنهن کي اهڙي اهڙي پرڪار جا ٿي ڦل ملندا آهن.

مڪتيءَ لاءِ مهايوگي ٿيو: جي مڪت ٿي ٿا، سي $\text{गुणातीत} =$ گڻا تيت ارنه تنهن گڻن جي سپاون (مان ڪنهن) ۾ نه نه قاسي، مهايوگي پڇي، مڪتيءَ جو ساڌن ڪن. ڇاڪاڻ ته (پوک شاستر جي ۱-۲ ۽ ۳-۱ ۾ لکيل آهي ته):

योगश्चित्तवृत्तिनिरोधः ॥ १ ॥ [पा० १। २]

तदा द्रष्टुः स्वरूपेऽवस्थानम् ॥ २ ॥ [पा० १। ३]

[۱] شهد ارنه: ڇف جي ورهين [چنڊلڻا] جو روڌ (روڪڻ) پوک آهي. اٽڪلوهه ايشور جي سڙو روپ ۾ اٽڪل ٿيو آهي. هي پالڻي (مئيءَ جي) يوگم شاستر جا سڙو آهن. مڏيه رچوڪڻ ۽ لوڪڻ وارن ڪرم ڪان من ڪي روڪي،

۴ • ستوڳ واري ڪرمن کان نه من ڪي روڪي، رڳو شڌ ستوڳ ٻڪڻ لڳي. انهن کانپوءِ سندس نروڙ ڪري [من ڪي روڪي] اٻڪار لڳي، ارڻات هڪ ٻيڙي ۾ ڏور ٻڪڻ ڪرڻ جي اڳئين ڀاڱي ۾ چٽ ڪي اٻڪر وڪڻ نروڙ، ارڻات من جي چٽوٽا ڪي سڀني ٻارن کان روڪڻ (نروڙ) ٿو سڏجي. (ٻوڪ ۱-۲).

[۲] چٽ اٻڪار ۽ نروڙ نيرھڻ ٿو کانپوءِ سڀني کي ڏسندڙ ايشور جي سرور ۾، جيرو آما جي اسٽي [جاء وٺندڙ] ٿيندي آهي. (ٻوڪ ۱-۳). اڻيادي ساڌن مڪتيءَ لاءِ ڪري.

ٽن دڪن کان پاڻ بچائڻ وٺو پرشارت آهي

अथ त्रिविधदुःखात्यन्वृत्तान्तिरत्यन्तपुरुषार्थः ॥ सांख्य अ० ४ । सू० १ ॥

(شيد اوتھن۔ ٽن قسمن جي دڪن کي پاڪل هٽائڻ اٽيٽ پرشارت [روحاني مقصد] آهي.)

هيءَ سالڪه روشن جي [۱-۱] جو سؤلر آهي. اڏاٽاڪ شير سڀندي دڪ، آڏي ٻوڪ ارڻات ٻن پراڻن جي هٿان دڪي ٿيڻ، آڏي دٿيوڪ ارڻات آهي دڪ جي گهڻي ورشا، آڏي ڪرهي، آڏي سڙي، من اندر ٻن جي چٽوٽا (ٻي ٿراريءَ) منجهان ٿا ٿين. انهن ٽن ٻوڪن جي دڪن کان پاڻ ڇڏائي مڪتي ٻاڻ اٽيٽ پرشارت آهي، ان کانپوءِ آچار اٽاچار [ٻوڪ ۽ بدچال]، ۽ ٻڪشا ٻڪهي (چا ڪاڻجي ۽ چا نه) واري وشي ٿي لکنداسون.

شرمد سوامي ڏيانند سوسوئيءَ جو رڳيل سندو پاشا سان سڀنگاريل ستيارف پرکاش جو ٽائون سٺاس وڌيا، آوڌيا، ٻنڌ ۽ موڪش وشي جي سڀندي ۾ پورو ٿيو.

• آره پاشا جي اڄ ٽائون ڇهيل سڀني ستيارف پرکاشن ۾، آردوءَ واري ۽ ٻاڻي جيرو لعل واري سنڌي ستيارف پرکاش ۾ هن جاءِ تي ”شڌ ستوڳ“ لکيل آهي. انگريزيءَ واري هڪ ٻيڙي ۾ ڪجهه بهتر معنيٰ ڪئي آهي. پر مرهٽي ستيارف پرکاش واري هن جاءِ کان ”شڌ“ شيد غلط سمجهي ڪڍي ڇڏيو آهي، ڇاڪاڻ ته اڳتي ”شڌ ستوڳ ٻڪڻ ٻڌائڻ“ لکيل آهي. ٿيندڙي اسين به مرهٽيءَ واري ستيارف پرکاش جي پيروي ڪري ”شڌ ستوڳ واري ڪرمن کان نه من ڪي روڪي“ جي جاءِ تي ”ستوڳ واري ڪرمن کان نه من ڪي روڪي“ لکون. (ڪٽيٽ واه)

نائين سلاس تي ٽيڻيون

اوديا جا ٽي ارت

شڪا :- هن سلاس جي آرٽ ۾ رشي ڏياندا مهراج اوديا شهد جا ٽي ارت ڏيندا آهن. اهي ٽيئي ارت هڪ ٻئي کان جدا جدا آهن. هڪ اڀرڻ وارو ارت، جتي اوديا ”ڪرم آپاسنا“ جو نالو آهي. ٻيو يورڪ شاستر جو ارت، جتي اوديا پنجن ڪلمن مان هڪ آهي. جنهن موجب انهن کي نيم سمجهڻ وڃي ٿو. ٽيون آئي ڪيان جو نالو اوديا آهي ۽ ٽيون وهنوارڪ ارت، جنهن الوار وڌيا آيا آهن، جا وستن جو سڄو سڙو ڏيکاري، ۽ اوديا آيا آهن جا پور پيدا ڪري. اها ڳالهه به سمجهڻ واري آهي ته اڀرڻ واري اوديا جي ارت ڏي ڪلهوڙو يورڪ سولر جو ارت جو ڏنو آهي. يورڪ سولر واري اکر ڪلهوڙو وري به رشي ڏياندا ساڳيو اڀرڻ وارو يورڪ سولر هلايو آهي. اهڙيءَ ريت يورڪ سولر وارو اکر انهن وچ ۾ اڪيل ٿو ڏسڻ ۾ اچي.

سماڏان :- اچي يورڪار پڙهيو ته انهن ڏسڻ ۾ نه ايندو، رشي ڏياندا مهراج انهن اڀرڻ جي شرطي ۾ آيل اوديا جو ارت ”ڪرم آپاسنا“ ڪيو آهي. ٽيون ويدائي به ساڳيو ارت وٺندا آهن، پر لکڻ ٻنهي جو جدا جدا آهي. ٽيون ويدائي ”ڪرم آپاسنا“ کي اوديا ڪري، انهي لپاڪ جو اڀرڻ ڪندا آهن ۽ چوڻدا آهن ته ڪرم ۽ آپاسنا به مڪتيءَ جي راهه ۾ رڪاوٽ آهن ۽ ٻڌن جو ڪارڻ آهن. رشي ڏياندا انهيءَ ويچار جي ور ٿي رهي. جو ويچار آهي ته ڪرم آپاسنا دواڙا منهن مٿس کي جيتي سگهي ٿو. تڏهن آهي ته وڌيا يعني ٺج ڪيان دواڙا ئي مڪتيءَ جي آڻڻ کي انهيءَ ڪيو آهي، پر انهيءَ ٺج ڪيان ئي پهچڻ کان اڳ ڪرم ۽ آپاسنا ضرور ڪرڻا آهن. جڏهن ڪرم آپاسنا روپي ”لوديا“ به مڪتي پراپت ڪرڻ جو سائن آهي، تڏهن اهو پڙهن ٿو ٿئي ته اهو ڪرم ڪهڙو ٿيڻ گهرجي؟ رشيءَ جي آڻيا آهي ته اهو شد پور ڪرم ٿيڻ گهرجي. شد پور ڪرم جي چاڻ لاءِ وهنوارڪ وڌيا جي گهرج آهي، ڇو ته انهيءَ وڌيا دواڙا ئي وستن جي بھارت روپ جو پتو پوي ٿو. انهيءَ ڪري رشي ڏياندا سنسڪرت جو هڪ شلوڪ ڏيئي وڌيا ۽ اوديا جي روپ جو ورڻ ڪيو آهي. مهرشي پالنجائيءَ وارو ”اوديا جو لکڻ“ ڏيئي به ضروري هو، پر انهيءَ لکڻ ڏيئي جا به پڙهجن آهن، هڪ ته لکڻ کي پوريءَ ريت ڪرم ۽ آپاسنا جي چاڻ پوي، منان اوديا شهد مان پور ڇاڳي، ڪرم آپاسنا به اوديا ۽ ڪلمن به اوديا ۽ انهيءَ ڪري ڪرم آپاسنا ڪلمن آهي، جنهن ڪري انهي لپاڪ گهرجي. انهيءَ ويچار جو ڪڏهن ڪرڻ رشي ڏيندا جي ڇيڙن جو هڪ آڏو هو. رشيءَ لکڻ کي ڪرم يوگي بڻائي ٿي ڇاهو. انهيءَ ڪري لوديا جا به لکڻ ساڳي اسٽان تي ڏيئي لکڻ کي سڃاڻ ڪيو اٿس.

پالنجائي يورڪ شاستر ۾ چيو اوديا جو لکڻ ڏال آهي، انهيءَ مان اڙ ٿيئيءَ جي لکڻ تي شد ڪرم آپاسنا جو پتو پوي ٿو، مٿس پوڄا اشد آپاسنا آهي، ڇو ته ڇو ۽ جنهن ٻيڙي ۾

اودا آهي. آيا ڪي ڇڏي ڏيڻ جي شديءَ ۾ لڳي رهڻ اشد ڪرم آهي. ڇو ته ڏيڻ انب آهي،
آلڪ وڃڻ کي ڇڏي سڀاڪ لڳ ۾ پوڻ ۽ سڀاري سڪن جي پراپتيءَ لاءِ رات ڏينهن
سرد ردي ڪرڻ اشد ڪرم آهي. ڇاڪاڻ ته اهي سڪ ڪڍ پئگر آهن ۽ حقيقت ۾ ڊڪ
جو ڪارڻ آهن، پر اوديا جي ڪري اسان انهن ڊڪن کي ئي سڪ ٿا سمجهون.

سڀي روشن مٿن جو اهو ڀنگ آهي، ته جتي هڪ شيد جا جدا جدا اُرت ٿيندا آهن،
اها هڪ اُرت سمجهائيندي اتي جو به پاڻ ڪرائيندا آهن. اڄڪلهه جيڪي سٺا اڌياڪ
آهن، سي به ائين ڪندا آهن. رشي ڏياندا به اهو ئي ڀنگ ورتو آهي. انهيءَ ۾ سندس مهاڻا
آهي ۽ نه پل، چئن لڙڪ سمجهندا هجن. ڪن کي ائين پاسندو آهي ته اوديا جا جيڪي لڙڪ
۽ وهڻاڪ اُرت رشي ڏياندا آهن سي ”اوديا“ جي ڪرم آياسا روپي سڄي اُرت
وارن ان ڪرن جي وچ ۾ ائين جوڙ امر تي ٿيندا آهن، پر سچ پچ ائين نه آهي. اوديا
جو هڪ اُرت ڏيئي اُتي ۽ ٽنهن جو اُرت ڏيئي ضروري هو. پر جي اهي به اُرت اڳين ۽
پوئين پاڻن وچ ۾ لڪن ٿا، ته به ڪو هرج ڪونه آهي. وڏي ۾ وڏا لڙڪ ڪڍي واکڻ
ڪنهن ڳالهه کي ڪارڻ لاءِ ائين ان واکڻ يا ان شين جي وچ ۾ ڪي شيد ٿيندي ڇڏيندا آهن.
انهيءَ کي انگريزيءَ ۾ Parenthetic clauses (پريٽيٽڪ ڪلاوز) ڪري ڪرائيندا آهن.

اوديا جو اُرت ڪرم آياسا ڪن ٿيو. لوڻ ويدانتي ته سواه ٺج ڪيان جي اتيءَ سڀ ڳالهه
کي ”اوديا“ ڪري سڏيندا آهن، انڪري جي اهي ڪرم آياسا کي ”اوديا“ ڪري ڪولهن
ته ڪهڙي شڪا ڪانه ٿئي. پر رشي ڏياندا جو ٽن پدارثن کي سڀ ٿيندو ۽ اناڊي ٿو مڃي، ۽
جو سڀاس ۾ ڪرم ڪرڻ کي آوشهڪ ٿو سمجهي، تنهن ڪرم ۽ آياسا کي ”اوديا“ جو لکھڻ
خواه ”اوديا“ شيد مان ڪرم آياسا جو اُرت ڪڍڻ، انهيءَ ڳالهه جي سمجهڻ لاءِ اسان کي
ياد ڪرڻ گهرجي ته جيئن ڇا به ڪڍ اناڊي ته مڃل آهن. انهن مان هڪ آهي ڪيان = وڏا ۽
ٻيو آهي پريتن، جو پريتن کان پڻ آهي، جو وڏا نه آهي يعني جو نه + وڏا اُترا + وڏا
يعني اوديا آهي. پر پريتن آهي اُتم، جتن اُتاس ڪرم ۽ پڳتي. انهيءَ ڪري اوديا
جو اُرت آهي ڪرم آياسا. هن لهر تي جو ورنن ٿرڪ شاستر جي سڏائڻ جي انڪول آهي.

(۱) هڪٿيءَ جي سڏائڻ ۾ شڪا ٿيڻ

۱. هڪٿيءَ کان هونئن :- سوامي جن لکن ٿا ته جيئن هڪٿيءَ کان هونئن ٿو اچي، پر
سوامي جن رڪنڊ آدي پاشه پوءِ ڪا، آره اڀول، ويدانت لرواڻ، ويدورٽ مت ڪنڊن، سڀ
ڌرم وچار نالي پسڪن ۾ لکيو آهي ته هڪٿيءَ جي معنيٰ ڊڪن کان چئي سڃاڻيند پرمهشور
کي پراپت ڪري سڏا ٿيند ۾ رهڻ! سو جي جيئو سڏائڻ ٿيند ۾ ٿو رهي ته هڪٿيءَ کان
ڪئن موندو؟

سمادان :- ”سڏا“ جو اُرت لهرال سي (مٿو معياد) ٿاڻن ٿيندو آهي. جئين ڪو ۲۵
ورهن جي آره ۾ پڻ ۽ ڇڙي نه هونئن آهڻ ٿاڻن پڻ ۾ رهندس ته ان مان وڏو اُترو اُرت
ڪڍبو. ته هو پڻ جيئو ۽ جهڙت جي پڇاڻيءَ ٿاڻن پڻ ۾ رهندو ۽ نه انب ڪال ٿاڻن ۽ ساڄي

رڻ جي رشي ڏيانند لکيو ته مڪت آيا سدا آند ۾ رهندا ۽ جنم مرڻ جي ٻنڌن ۾ نه ايندا،
 نه ٻهڃر ارت ۾ ايترو ئي وٺو ته مڪتي ۽ مڪتي جي معياد لاکهن آند ۾ رهندا ۽ نه انست ڪال لاکهن!
 (ب) ڀرواڻ :- چاندوڪم آهيند جي پراڻڪ ۸ ڪنڊ ۱۵ ۾ لکيل آهي ته:-

स खल्वेवं वत्तयन्वावदायुषं ब्रह्मलोकमभिसंपद्यते, न च पुनरावत्तते ॥ १५ ॥
 ارت :- ”هر مڪت آيا اهڙي ريت ورتندي سڄي اورجا برهم لوڪ ۾ رهيو ۽
 ڪڏهن ٿو موني.“ ”ڪڏهن ٿو موني“ شين جو ارت ايترو ئي آهي ته ”سڄي آيو“
 ۾ ڪڏهن ٿو موني“ ۽ نه ”انست ڪال لاکهن ڪڏهن ٿو موني“. هن منتر ۾ جي ”ياوڊا“
 جيسين اورجا آهي“ شهد پيل آهن، سي صاف ڏيکاري رهيا آهن ته جيسين مڪتي ۽ جو
 معياد آيو آهي، تيسين اهر سڄو سڄو مڪت آيا ڪڏهن ۾ جنم مرڻ جي ٻنڌن ۾ نه
 ايندو. مڪتي ۽ واري آيو پوري ٿيندي، تنهن کان پوءِ جنم وٺندو. ۽
 اڪشيم شين جو ارت :-

शका :- ستيارت پرکاش ۾ ستياس جي وشه ۾ لکيل آهي ته ”مڪتي روپ
 अक्षय आनन्द = اڪهي آند جو ڏيندڙ ستياس ڏرم“ آهي. اتي اڪهي شهد جو ڪڙو ارت
 ڪندا؟ سماڏان :- ڪهي = ڪهي جو ارت ”انست“ ڪونهي، جنهن مان اوهين अक्षय = شهد
 جو ارت ”بي انست“ ڪري سگهو! ”ڪهي“ جو ارت ”ڪهڻائي“ آهي، تنهنڪري
 اڪهي شهد جي معنيٰ ٿيندي ”بنا گهٽ ٿيڻ واري“! پراڻڪ پڌارتن مان اڪهن ٿيندڙ
 آند سدا پهر لاکهن ڪڙو ۽ پوءِ ڏيندڙ ڏينهن ڪهڻو ويندو آهي. اڪهي اڪهي مڪتي ۽ جو
 آند سدا ڪڙو نه ٿيندڙ اوائت هڪڪڙو ۽ پهر ٿو رهي ۽ ايترو ئي ارت آهي.
 ويد منتر دوازا محدود ۽ مڪتي ۽ جي سڏي :-

शका :- سوامي ڏيانند नून कस्य आदि ۾ جيڪي منتر ڏنا آهن، انهن منترن ۾ نه
 अभिरक्त राजा جي پٽ शूनः शेष = شين، شين جي ڪا آهي ۽ نه موڪش جو ورن!
 سماڏان :- انهن منترن جو رشي شين شين آهي. پر لکڪ اوسار ऋषयोमंत्र द्रष्टव्यः
 اوائت ”رشي منتر جا درشنا“ [ڏسندڙ = سمجهندڙ]، لا لکهن ۽ نه منتر جي وشه! لکڪ
 اوسار ”या तेनोच्यते सा देवता“ اوائت ”منتر جو ديوتا منتر جو وشه“ [مضمون] آهي
 هاڻي هن منترن مان پهر لکهن جو ديوتا ”پرجا پتي“ ۽ پتي جو ”اڪي“ آهي ۽ اڪي
 پتي لالا پرماتما جا آهن.

منتر ۾ مڪتي ۽ جي آند ۽ مڪتي ۽ کان پوءِ جنم جو نه ورن آهي. شين شين ۽ ڪنهن
 وشيش منتر جو نالو آهي ۽ جو آيا، جا پاپ کان آجي ٿي مڪت ٿي ٿئي ۽ سائي شين
 شين آهي. ويد ۾ اناس ڪونه آهي، پر انڪار آهي.

۽ مڪت آيا ٽون سمور پائي ۽ ايترو جي پر پراڻڪ سان پيوڃي راجا اوسار مڪتي ۽ جو
 ڪال پوري ٿيڻ کان اڳ جنم وٺي سگهن ٿيون. جن ڪرشن مهراج ۽ شري رام ڪندو
 ٻين ڪندو آهي. (۽ ٻيو لکرام)

شڪاڻا: - چڱن مان ڪرم ڪرڻا ٻڌا جنم وٺي سگهجي. پوءِ ٻلا مڪت آيا ڪهڙا ڪرم ڪيا، جهنگري وري کيس جنم ڏيڻ جي ٻڌڻ ۾ ڦاسايو ويو؟
 سماڏان: - موڪل آهي جهڙو آيا جي سالت [مخدود] آپاسا ۽ گمان جو ڦل! جڏهن مخدود ڪرم جو ڦل سماعت ٿيندو، ته اوس پهر ڪرم ڪرڻ لاءِ ڪرم ڪهڙو ۽ اچڻ واري ٻولندو! اهو ئي مڪتيءَ کان موٽڻ آهي. اهو ئي واپار ۽ راج، ڪرڻ آڏي مها ريش جن کي اوهان پرماتما جا اوتار ٿا مڃو، سي مڪتيءَ کان موٽڻ جهڙو ئي هئا. اها شڪاڻ انهن جي منهن تي لڳي پري، جي ايترو جو اوتار مڃي، کيس جنم ڏيڻ جي چڪر ۾ ڦاسائڻ ٿا. لوڻن وٽانتي جي اوهان ٻه ڪري جوڙين ۽ پڪاڻين ٿا، تن لاءِ به اها شڪاڻ ڪرڻ لڳي آهي.

”اسنڪيم“ شين جهڙو جو ارت: - شڪاڻا: - سوامي ڏانڊ ڪڙي پاڻي هجي آيا ته جهڙو اسنڪيم آهن ۽ وري ٻئي پاسي لڪي ٿو ته مڪتيءَ کان جهڙو نه موٽندا ته سنسار مان جهڙو ڪهي ويندا! جي اسنڪيم (بي شمار) آهن ته ڪتي ۽ وٽانتي؟ جڏهن سنسار جي آڏ کان نڌيون وڃي سمنڊ ۾ ٻولندڙن ايترو اچن ۽ ڪڏهن به ندين جو پاڻي ٿو ڪٽي، تنهن ئي جي جهڙو جو مڪتيءَ کان موٽڻ نه مڃو ته به جهڙو سنسار مان ڪتي ڪن سگهندا! سماڏان: - ”اسنڪيم“ شين جي معنيٰ آهي ”بي شمار“ اوتار ”جي ڳڻي نه سگهجن“ ۽ نه ”بي آلت“! جهڙو آيا ائين ڪرڻ جي آياڙيءَ لڳڻ ڪري ۽ پنهنجي سڙو پ سان ئي سالت هڻڻ ڪري ڳاڙهي ۽ اچي سگهي ٿو. ڪيڏو جي ٻار کي ڏسي ڇڏيو آهي ته ان ۾ اسنڪيم ڏاڏا آهن، ته به ڇا سندن ڳاڙهو ڪن ڪري سگهيو؟ ساڳيءَ ريت ئي جيون کي به سمجهو! منهنجي شڪتيءَ جي واپار کان ڪٿي جهڙو ڳاڙهي کان ٻاهر هجن، پر سڙو واپار ۽ سڙو گهٽ پرماتما نه آهن مان هر ڪنهن کي جدا جدا ڳڻي ۽ ڏو آهي يا نه؟ تنهن ڪري جي مڪتيءَ مان جهڙو نه موٽندا ته اوس ڪنهن ڏانهن هيءَ جڳت جيون کان ٺهڻ وٺي ويندو.

وري ندين واري مڪتي جا اوهان ڏٺي آهي، ته ته پاڻ اسانجي سڌالت جو منهن ۽ اوهان جو ڪنهن ئي ڪري! اوتار جهڙيءَ ريت ندين جو پاڻي سمنڊ ۾ ٿو پوي ۽ سمنڊ جو پاڻي سڙو جي ڪرڻ کان چڪي ۽ گرميءَ سڙيءَ جي لڳڻ ڪري ڪڪرن ۾ مڃي، هونئن کان گهاجي، منهن ۽ برف روپ ۾ ٻيڙن ٿي وڃي، هميشه لاءِ ندين جي وهائڻ جو ڪارڻ ٿو بڻجي، ساڳيءَ ريت جي مڪتيءَ کان جيون جو موٽڻ مڃو ته ڪڏهن به جڳت ۽ جيون جي ڪرڻ نه ٿيندي.

”آواڪن“ شين جي معنيٰ ئي آهي ”اچڻ ۽ وڃڻ!“ ۽ انهيءَ اچڻ وڃڻ جي ڪرڻ ۾ جهڙو ائين ڪال ٿا آهن ٻڌل ٿا رهن، پر ڪٿي اچڻ وڃڻ هڪڙي شين کان ٻئي ۾ هجي، نه مڪتيءَ ۽ جنم ۾ هجي! انهيءَ معنيٰ ئي واپار ڪرڻ مان به خبر پوندي ته مڪتيءَ کان جهڙو موٽندا آهن ۽ موٽڻ ڪهڙن!

مڪتيءَ جي سک جو يوگ: - شڪاڻا: - سوامي جن لکن ٿا ته جهڙو مڪتيءَ ۾ پوي

سکر پوکي ٿو سگهي. پر ارهڌار ٿيڪ آهيند جي ۶-۳ جي مئٽرن ۱ کان ۷ لائين لکيل آهي ته مڪتيءَ کي پراپت ڪري هو [جيو] ٿو سگهي. يا سگهندي به ٿو سگهي ۽ ڇاڪاڻ ته سگهندي [جيو] سگهند [خوشبوءِ] کان آهيندي ڪونه! ساڳيءَ ريت مڪتيءَ ۾ ڳالهائڻ، من ڪرڻ ڇوڻ، ڄاڻڻ، آدي ڪجهه به ڪونهي. ان مان سڌ ٿو ته مڪتيءَ ۾ اندر ۽ جيو جي اڪتا ئي ئي وڃي. ۽ پوءِ ڪو پڌار نه موجود ڪونه ٿو رهي، جو سگهي يا چهي آدي سگهي! سماڌان :- رشي ڏياندا لکيو آهي ته مڪتيءَ ۾ جيو اهي سمورا ڪم بنا شرير ۽ بنا ٻڙڪ اندر ٿين جي، پنهنجي سپاويڪ شڪتيءَ جي آڌار تي ڪندو آهي. مٿين ستن مئٽرن مان به ساڳيو ئي ارٿ ٿو لکري. ڏيها ۾ رهندڙ جيو آتما جي مٿيان ڪم ڪندو ته جنهن پڌار نه کي سگهندو يا ڇهندو، سو پڌار نه کائڻ پري هٽ ڪري، کيس پهر لائين مان سان شامل ٿيڻو پوندو ۽ پوءِ جڏهن من اندر ٿي سان ۽ اندرون وٽن سان گڏ پيون، تڏهن مٿيان ڪم پورا ٿيندا. پر مڪت آتما جو سگهڻ، ڇڪڻ يا ڇوڻ، شرير ڌاريءَ آتما کان ٻه نالو آهي. مڪت آتما وڌيڪ سرڪهر هٽ ڪري سگهڻ، ڇوڻ ڇڪڻ جي پڌار ٿي ۾ پاڻ سمجهي ٿو وڃي! ارٿ ۽ شرير ڌاري جيو کان سگهڻ، ڇوڻ آديءَ جا پڌار نه پري ٿا رهن ۽ انهي آهڙو مڪت جيو آتما کي هو به اوڏو آهن. انڪري جيو ويو ته مڪت آتما سگهندي به ٿو سگهي آدي.

(ب) اوهانجو اهو ڇوڻ ته جيو جي مڪتيءَ ۾ پوءِ ڪو پڌار نه موجود ٿي ٿو رهي، ٻه اٽهرو آهي، ڇاڪاڻ ته آندو سرورپ اٽهرو ۽ ٻڙڪ ڇڪڻ به موجود ٿا رهن. ٻڙڪ ۾ به هڪڙا سرورپ مڊل موجود ٿا رهن ۽ ٻيا ٻڙڪ ۾ ٿا وڃن، جنهنڪري مڪت جيو آتما سدائين ڪنهن نه ڪنهن هنڌ آندو ويندا ٿي ٿا رهن.

(ب) چانڊوڪم آهيند جي پراڻڪ ۷ جي ڪنڊ ۲۶ ۾ तस्य हवा مترو جو پوارو نه آهي، نه پرماتما پر ڪري ۾ به واپاڪ هٽ ڪري، جڏهن مڪتيءَ ۾ جيو پرماتما کي پراپت ٿو ٿئي، ته ان سان گڏوگڏ پراڪٽ ڇڪڻ جون سموريون مڊلون ٿو مائي. ارٿ ۽ کيس پرماتما کان ئي آشا، آڪاش، ٽيج، اوروڙو (ظاهر ٿيڻ جي شڪتي)، ٿروڙو (لڪي وڃڻ جي شڪتي)، ان، بل، وڪان، ڌيان، چس، سنگهڻ، من، ولڻي، نام، مئٽر ۽ ڪرم سڀئي مان ٿا. پاڻڪو! ان مان سمجهي وٺو ته مڪتيءَ ۾ جيو ڪهڙيءَ نه اٽر ريت ستن آندو ٿو پوکي. مڪت جيون جون شڪتيون :- شڪاڻ :- سوامي ڏياندا وڌائڻ ۽ رشن ۴-۴-۱۱، ۴-۴-۱۲ جا جي ٿي پرماتما ڏنا آهن، نجا پورا ارٿ ڇو نه ڪيائين؟ اٽر :- رشي ڏياندا پوارو لکيو آهي، پر شهدار نه به سندن مطالب جي برخلاف نه ويندو. ڏسو :-

[۱] वादरिः प्रार्ष जी रावम् अहोयि र्ब हि ॥ १ ॥ सान अभावम् मोक्ष ॥ सन आदि ॥
 جو اٻاو آهه ڇو ٿا (وڌائڻ ۴-۴-۱۰).

[۲] जैमिनि जैमिनि जी विकल्पामननात् ॥ १ ॥ कल्प ॥ १ ॥ जो ॥ १ ॥
 ڪري ۽ آهه من آديءَ جو پاڻ (هستي) ٿا مڃن. (وڌائڻ ۴-۴-۱۱)

[۳] اٺت: هن ڪري بادرايون واس جي دوا دشاہ لکي وانگر اٺت وٺي لکي ۽ ۱۲۴-۴۰ [وڊلنٽ ۴-۱۲۴] .

ٽالهرج نه هڪڙن جي پاڻ ۾ ٻين جي اڀاو مڃڻ نه وروڻ ان ڪري نٿو اچي، جو هڪڙا هنڌ سڪلپ مائڻ من آديءَ جو پاڻ [مڪئيءَ نه هستي] ۾ ڇڏندا آهن ۽ ٻيا پوکڪ ۽ اڀرڻ من آديءَ جو پاڻ [مڪئيءَ نه هجيڻ يا نستي] ۾ ڇڏندا آهن. ڳالهه ٻنهي جي برابر آهي، سمجهڻ ڪري رشي نه جيڪي لکڻو سو لکڪ آهي.

جيئرو جي هستي ۽ آواگمن :-

(۱) منهن ۽ ٻيو آدي انگري ساهدار ٿا سڏجن، جو انهن ۾ ساه ڪندڙ جيو آتما ٿو رهي. جڙ وستن ۾ اها هڪٿي ڪانهي. (۲) مادي شهن پاهي چري ٻاري نئون سگهن، پر جاندارن جا پٽ پٽن ٿا، ان مان سڏ ٿيو ته سندن چرن پٺ جو ڪارڻ منجهن جيو جي موجودگي آهي. (۳) مادي جي شهن ۾ ڪيئن ڪونهي. پر ڪئين ماکوڙن ۾ جهڙا ننڍڙا جيتا ٿا ته ٿورو ڪهڙو ڪيئن رکن ٿا. اهو ڪيئن ڄمهن ڪٿي جو ڪٿي آهي، سو جيو آهي. (۴) ماڻهو ڄاڻندي ۽ پڻ ننڊ ۾ به ڪم ڪندو ۽ پنهنجي هستيءَ کي ڄاڻندو ٿو رهي. گهريءَ ننڊ ارغاب ”شهتي“ مان آئي به ماڻهو ڇڏندا آهن ته اڄ ڏاڍي چڱي ننڊ ڪيسون، جهڙوڪ شهتيءَ ۾ شرار بالڪل بي خبر ٿو رهي. ٿپ ٿيو ته گهريءَ ننڊ آديءَ جو ڪيئن وڪندڙ شرار کان پڻ ڪا هستي آهي. اهو ئي جيو آهي. (۵) ساڳيءَ ريت نهي جي حالت ۾ جڏهن شرار بالڪل اڪو ئي ٿو وڃي، تڏهن به جيو چوي ٿو ته مون نرو پٿو آهي، انگري ڪم ٿيو ڪري سگهان. نهي جو اٿر رڳو شرار ئي ٿو پوي ۽ جيو آتما کي انهيءَ اوسا جو پٿو رهيو. (۶) دڪه سڪه جو اٿر هر ڪنهن پراڻيءَ ئي ٿو پوي. پر مادي وسرو دڪه سڪه جو پٿو، پاڻ نئون ڪن، ڇاڪاڻ ته هر جڙ آهن. سڏ ٿيو ته شرار کان پڻ ڪا بي هستي آهي، ڇا دڪه سڪه پڙهي ئي، اهو ئي جيو آهي. (۷) ڪنهن سندر گزرت پڙهندي مگر ۽ اڪيون ٿڪجي نئون پون، ته به اڃا ئي نهي ته وڌيڪ پڙهجي! جي ٿڪجي ٿا پون، سي پر ڪر ٿي مان ٺهيل جڙ پدارت آهن ۽ اها ڪندڙ پر ڪر ٿي ڪان ٺارو جيو آتما آهي. (۸) ٻوڙي ماڻهو جي وابست ۾ جي گهڙي رکي، ته گهڙي ۾ ٺڪ ٺڪ جو ڪڙو ٻڌندو. ان مان سڏ ٿيو ته ٻڌندڙ ڪن ڪنهن. ڪن ته رڳو آهن ٻڌڻ جو ساڌن، ٻڌندڙ هستي جيو آتما ئي آهي. ساڳيءَ ريت ننڊ ۾ اڪن بند هوندي به ائڪ درشم ٽسڻ آدي به جيو جو ئي ڪم آهي. ان مان پڌرو آهي ته جيو جي هستي پراڪرم پدارتن کان الڳ آهي.

(ف) ماڻهو چوندا آهن ته هيءُ منهنجو پٽ آهي، هي منهنجا پير آھن ادي. سندن لاءِ ”منهنجو منهنجو“ چوڻ ئي سڌ آڻ ڪري ته هن شرار جو سواھي جيوڙ آلمو آهي، جو شرار کي پنهنجي سوچي ڄاڻائي رهيو آهي.

جدا جدا شريون ۾ ساڳئي پرڪار جو جهو:- جدا جدا پرڪارن جي برتنن ۾ پاڻي وجهيو آهي ۽ اهو انهن برتنن جو روپ ڏارو ڪندو آهي، پر ڪن هر هنڌ ساڳيا ئي رهندا

الس . انهيءَ پرڪار جيو آيا ڪهڙي به شرار به وڃي، نه سندس لڄ ڪٽ اهڙي رهن ٿا .
 [۱] جتن منس جو شرار آيا پڪڙ هڻڻ ڪري وڌي ۽ وڃي ٿو، ٿن پشن جو به وڌي ۽
 وڃي ٿو . [۲] منس، پشن پڪڙن جي شرارن کي ساڳيءَ ريت ڏک سک جو پاڻ ٿو ٿئي [۳]
 پئي به گيان آهي، منس به پنهنجن سائين سڀين کي سڃاڻندا آهن ۽ ٿن پهر به ڪندا
 آهن . جدا جدا ٻڪرين جي چيلن چيلن کي ملائي ڇڏيو ته اهي پنهنجن کي سڃاڻي الڳ الڳ
 ڪري سگهندون . [۴] منس پنهنجو لاپ هاجي سمجهي سگهندو آهي ۽ ٿن پهر به سمجهي
 سگهندا آهن . ڪٿي به وافت به رڪاوٽ ڏسڻ به ايندي ته پاسو ڪري ويندي . [۵]
 منس ۽ پهر ساڳئي پرڪار جا ڪرم ڪن ٿا، جتن کان، پيٽ، سهڻا آدي . [۶] منس جو ٻيو
 چمڪ سان ڏاڻا ٽپ ڪندو آهي، ٿن پشن جا ٿر به ڪندا آهن . ڪنهن جا ڪار انڌي هوندي
 به ائين ڪندا آهن . (۷) اهو ليک آهي ته منس ۽ پشن جي شرار ۾ ڪرم ڪرڻ جا ٻه رنگ ٿرالا
 ٿرالا آهن . پر انجو ڪارڻ شارڪ پيدا آهي ۽ آلمڪ، جتن ساڳيءَ لڄ سان وڳو پڙن
 ۾ ٿو ٿار ڪرڻ سان، ڪهڻ، ڪهڻ، ڏٺ، پيٽ آديءَ جا جدا جدا ڪرم ٿيندا رهن .
 ساڳيءَ ريت چلن جهڙو ڪي منس جهڙو منهن ۽ چپ اما آهن، سو ڪير چوسي ٿو ۽ جهنگلي
 جهنگلي آهي، سو ٿرنگا ٿو هڻي . شرار کان ڪم وٺندڙ آيا سڀئي اوسٿانن ۾ ساڳيو ٿو
 رهي . (۸) شاستر ڪار منس جي شرار کي ڪرم ٿو ٿي ۽ پشن جي شرار کي پڙ ٿو ٿي .
 ان مان نه سڏبو ته پئي شرارن ۾ آيا هڪجهڙي ئي آهي . پيد وڳو ايترو آهي ته منس
 شرار ۾ پنهنجيءَ سوليت سان ڪرم ڪري ٿو ۽ پهر ٿو ٿي ۽ هو ڪيل ڪرم جا ٿل پڙي
 ٿو ٿي (۹) جهڙو جهڙو ٿو ٿي، سولي وڏي ۾ وڏي پڙي ۾ آهي، جهڙو هڪڙي ۽ ڪٿي ۾
 آهي ٿو ٿي هائيءَ ۾ آهي . ان مان ثابت ٿو ته ٻار ڪٿي به ڪن هر ڪنهن شرار واري جو
 ۾ هڪجهڙو ئي آهي، بلڪ انهيءَ ڪٿي ۾ حيواني شرار جو جهڙو ڪجهه وڌيل ٿي چئبو، جو
 هو گهڻو ٿو ٿو ٿي سگهي !

پندر جنم جو ورنن :- (الف) سڀئي پراڻن جي سڀني پرڪارن ۽ هو پرڪار جي هر هڪ
 پراڻيءَ جي اوسٿا ۾ ٿورو گهڻو پيدا آهي . پر پراڻا جو سڀين سڀني سان هڪجهڙو ئي آهي .
 ٿيهرڪري جي شرار اندرون يا ديش پراڻا هر جالدار کي ڏئي ٿو، سي آيا جي چڱن
 يا مندن ڪرمن تي آڌار ٿا رکن . ٿيهرڪري ائين ٿيڻ کان اڳ آيا چڱي يا مٺي لئين جنم
 وٺڻ جي پاڻ ۾ پرکيا آهن ڪرڻ لاءِ، ڪنهن بهيءَ جاءِ تي پئي شرار ۾ هڻڻ ڪوي . پس !
 هڪڙو شرار ڇڏي، پئي ۾ اچڻ تي آواڪن، لباس يا جوڻين جو چڪر سڏجي ٿو .

(ب) سڀئي پراڻن جي نه وڳو ٻاهرين اوسٿانن ۾ پيدا آهي، پر اندرين اوسٿانن ۾ به پيدا
 پڌرو ڏسجي ٿو . اهو ڏک سک آديءَ جو پيدا ٿيڻ ڪارڻ نه ٿي ٿو سگهي . ڇاڪاڻ ته اهو

• هان، پراڻا، وڻن ٿن جي اوسٿا ۾ جهڙو ڪي سڀئي اوسٿا ۾ رکي ٿو ۽ نه ڇڏيو
 اوسٿا ۾ . موليٰ رام
 ۽ منس ۾ ڪرم پڙڻان ۽ پڙڻ ڪوڙا آهي . پهر ۾ ڪرم ڪوڙا ۽ پڙڻ پڙڻان آهي . (موليٰ رام)

لياڏاري پرمالما جو رٿيل آهي. جي سڀني ڄمون جا ڪرم هڪجهڙا هجن ته سکر دڪ به هڪجهڙو ٿئي ٿو. هاڻ اهو سکر دڪ به اوسڻان ۾ پيدائڪاري رهيو آهي ته اسانجا اڳئين جنم جا ڪرم اهڙا هئا. اهو اڳيون جنم جو پنهنجو نتيجو اسانکي هائوڪي جنم ۾ ٿيڪاري رهيو آهي. سونئي ۾ آواڪمن سڌ ٿو ڪري. (پ) اسانجي من ۾ نه نيمون آسانون ۽ لڳائون آهن ته نيمديون ٿيون رهن، ۽ اسين انهن لڳائين کي پوري ڪرڻ لاءِ سڌا پاڻ کي پرکڻ به ٻڌائيندا ٿا رهيون. تنهنڪري اهو رٿيل لياڏاري ۽ ڪرم جو ڦل ٿيندو هئڻ ڪري اوس اسانجون لڳائون پوريون ڪندو. جي ڪم اسين هڪڙي جنم ۾ ڪري نٿا سگهون، سي پرمالما جي دنيا سان ٻيا جنم وٺي پورا ڪري سگهون ٿا. هن جو کي وارون وار پاڻ سڌارڻ جو وجهه به سواءِ آواڪمن جي مٿي سگهي. (پ) دنيا جي هر ڪا رستو آواڪمن جي چڪر ۾ ٿري رهي آهي. پاڻي، ڪڪر، مينهن، برف، ماڪ وغيره سڀني ۾ ساڳيو ئي مادو جو ٿيون بدلائي رهيو آهي. گرمي، سردي، بهار ۽ ستر وارون وار چوڻين جا چڪر ڪڍي رهيون آهن. صبح، سانجهي، ٽينهن، رات، سج، چنڊ، تارا آواڪمن جو ڀاڱو سڃاڻي رهيا آهن. ٻج مان وڻ ۽ وڻ مان ٻج آواڪمن جو مسئلو سمجهائي رهيا آهن. وڻ مان هر ورهه پوائن پٽن جو ڇڻڻ ۽ نون جو اڀرڻ آواڪمن جي اڇ وڇ ٿيڪاري رهيا آهن. ڪو به جنم جون لڳائون جتن وارون وار پورجن ۽ سگهون ٿيون ٿين ٿي هن جي چوڻ آيا پنهنجن ڪرمين الوار وارون وار ۽ جدا جدا شرطن ٺاهڻ ڪندو ٿو رهي. (م) جي آواڪمن نه مڃو ته روح جو نيسيءَ مان هستيءَ ۾ اچڻ مڃڻ پوندو، نه نيسيءَ ڪا رستو ٿي ڪانهي. پوءِ پلا ”نه“ مان ”ها“ ڪٿن ٿيندي؟ ”نيسيءَ“ مان ”هستي“ ڪٿن آهن ٿيندي؟ تنهنڪري چيو آيا کي آواڪمن جو چڪر اوس ڪاٽڻو آهي. (ن) جتن هر هڪ منهن جون ٻيون اوسڻائون تياريون تياريون آهن، ٿين سندس وڌيا پراڻ ڪرڻ جي پوکيتا به پائون وائي آهي. ڪي هڪ گهري ٻڌڻ سان ڀاڱو ڪٽ ڪن ٿا، ڪي وار وار سمجهائڻ سان به نٿا ڪن. هڪڙا چمندي ڄاڻ ٿا ٿين، ۽ ٻيا ٻڌن تي رهن ٿا. ڪيترا ٻيرا ٿڌو وٺو آهي، نه ٿڌڙا بالڪڙا کائڻ رهندا، اٿرا ڪٽي وڌيا ۾ آيت ڪري ٿيڪارين ٿا. اهو سڀ اڳئين جنم جي سندسار جو پراڻ آهي. اڳيان ستل سينگار ٿورو ئي چورڻ ٿي چاڳي اٿن ٿا. (م) منهن موڙ کان ڊڄي ٿو. موت ۾ هنکي دڪ پاسي ٿو. انهيءَ جو ارتق اهو آهي ته هن اڳ موت جو انهيءَ ڪيو آهي. موت جي دڪ جي ڪپس سمر ٿي آهي، يعني اڳ جنم ٿي چڪا اٿس. (ن) منهن جي من ۾ اهو ويچار گهرو آهي ته نيسيءَ مان هستيءَ ڪانه ٿيندي آهي. اهو ويچار سڌ ٿو ڪري ته هن جنم ۾ اچڻ کان اڳ آيا ڪي هئي ۽ موڙ ڪاهيو به ڪي هوندي. (ن) جدا جدا ۽ ٻين ۽ مذهبن وارن جي بستڪن ۾ آواڪمن جو ورڻ آهي. شري هندوت ليکرام جو ڪلياڻ آري مسافر پڙهي ٿو. (پ) شري ڪرشن، شري ٻڌ ۽ ڪيترن ٻين مهاڀاشن پڌري پٽ چيو آهي ته اسانکي پنهنجي اڳئين جنم جي ڇڻي سمر ٿي آهي. مولانا روم به اڳيان جنم سڃاڻو ڪري ٿو. (ف) سقراط آدي دانشڪن به انهن ڪيترن ٿيڻي، هن سڌاڻي جي

پشتي ڏئي آهي. (ج) ڪي ڪي اهڙا مالڪ پيدا ٿين ٿا، جي پنهنجي اڳئين جنم جو ليڪ ٺيڪ ورتل ٻڌائين ٿا.

ڪراچيءَ جي اخبار ”سنڌ آرڊر“ جي ۲۳ نومبر ۱۹۳۵ع جي پرچي ۾ هڪ ڳالهه لکيل آهي. اها هيٺ ڏجي ٿي:-

لا لاجنگ بهادر ڪوڙي جي ٺڪرائن جو واپاري دهليءَ ۾ ڇڙا ڪهر جي ويجهو وهي ٿو، انکي شانسا نالي هڪڙي اٺن ورهين جي ڌيءَ آهي. اها اڃا ڳالهائڻ م س سڪي، نه چوڻ لڳي نه آڻ ٻوٽن جنم ۾ مٿي جي ڪنهن ماڻهوءَ سان پر ٿيل هيس. هن انهيءَ ماڻهوءَ جو ٻارو پيو ٻڌايو. تنهن تي سندس مائٽن انهيءَ آدميءَ کي مٿي ۾ چٽي لکي مڙهي. انهيءَ ماڻهوءَ جو ٻار ڇڻيءَ مان ٿي دهليءَ ۾ اچي پيو. شانسا پڪڙم انهيءَ کي سڃاتو. پوءِ اهو ماڻهو پاڻ به آيو. شانسا ان کي نه سڃاتو. نه رڳو ايترو، پر شانسا کيس ڪي اهڙيون ڳالهيون ٻڌايون ٻڌايون، چٽو سماچار انهيءَ کي ٿي هو. شانسا اها ڳالهه به ٻڌائي ته ان مٿي ۾ پنهنجي گهر واريءَ جاءِ جي هڪ هنڌ هڪ سؤ روپيا ان لاءِ پوري رکيا هئا، ته سندس ٻار پوکي پوندو ته هو به ڏويءَ جي پرڇا ڪندي. جنهن ٻار لاءِ هن پاس پاسي هئي، تنهن جي چمڪندي ٿي هوءَ مري ويئي. اهو ٻار ٻارهن ورهين جو آهي، شانسا اٺن ورهين جي. ٽن ورهين جو ٽڪڙو ڪٽڻ ٿيو، انهيءَ سمجهاڻي ڏيندي شانسا چيو ته دهليءَ ۾ چمڪاڻاڻا ڳوٺن ۾ اچي هڪ ڏهليءَ ۾ اچي جنم ورتو. شانسا جنهن سو روپين جي ڳالهه ڪئي، تنهنجي ڳالهه ڪئي ويئي ته اهو سؤ روپين انهيءَ جاءِ تي پرايو پورو ٿيل هو. جنهنجو شانسا ڏس ڏٺو هو.

سڳيءَ ريت ۲۴ نومبر ۱۹۳۵ع جي لاهور جي اڙدو اخبار هڪ ليڪ ڇپيو آهي انهيءَ ۾ ڏيکاريل آهي ته مارڪيٽن لاءِ هڪ انگريز چوڪريءَ جڏهن هڪ نوٽو ڏٺو، تڏهن چيائين ته هي پنهنجي اڳئين جنم جو نوٽو آهي. نه رڳو ايترو پر نوٽي ڏسڻ سان کيس پنهنجي اڳوڻي جنم جون سڀ ڳالهيون اچي ياد پيون.

پرمارٽ - هن سلسلن ۾ رشي ڏيانند ”مانڊوڪي“ آڻيندڙ جي ڪوڙا ٻاڻا به ڏيکاريندڙ هڪ پرماڻ ڏٺو آهي. انهيءَ ۾ پرمارٽ شيد آيل آهي. رشي ڏيانند پرمارٽ شيد هڻندي ۾ جيئن جو ٿين ”پرمارٽ“ ٿي رکيو آهي. سڀني انواڪڻن انگريزيءَ اڙدو ۽ وغيره ۾ انواڪڻ ڪندي پرمارٽ جو ارٽ مينڊ کان وٺي ڪيو آهي. ان ۾ ساڳيو ئي ارٽ ڪيو آهي. اهو ارٽ مڪتي مڪت آهي. پرمارٽ ارٽس ”مڪتي“ اٿو ايترو لاپ، اٿو [نوين ويدانن جي ڪٽڻ انوسار] برهم. ”پرمارٽ“ کان ٿي پٺڻ ڪونه ٿو، مٿي به ڪونهي، پوءِ مڪتي وري ڇاچي؟ ڪير مڪتيءَ لاءِ پٺڻ ڪري؟ ”پرمارٽ“ کان ٿي ارٽس ”برهمڻي“ کان ٿي مينڊ ۾ رڳو هڪ ”برهم“ ٿي هو، تنهنڪري مينڊ کان ٿي ارٽ ٿيو.

”دڻيم“ هن سلسلن ۾ پٺڻ جنم جي سڀڻڻ ۾ رشي ڏيانند ۾ برهمڻيءَ جا ڪيترا پرمان ڏٺا آهن. هڪڙو پرماڻ آهي ۱۲ اڏاڻا جو ۴۸ شرڪ. انهيءَ شرڪ ۾ ”دڻيم“ شيد آهي.

دٽيم جو ارت رشي ڏيانند ”دٽيم پوشڪ“ ڪيو آهي. ”دٽيم پوشڪ“ انهيءَ کي ڪرلي سگهجي ٿو، جو پنهنجي شرو جي سنڀال ۾ ئي لڳل آهي، جو شرار جي سڪ لاءِ پتن ڪندو رهي ٿو. جنهن کي آرام ۽ وشرام گهرجي، پر الڪوڙي ۽ اڏوڻ واري ”دٽيم پوشڪ“ جو ارت ”واج“ (ڊاڪٽر) ڪيو آهي. اهو ارت به ڪٽي انوسار آهي. ”دٽيم پوشڪ“ ارتات اهو جيڪو پٺن جي دٽين جي سنڀال ڪري، رڪيا ڪري وغيره. دٽيم شيد ”دو“ ۽ ”ڌو“ ڏاڻو مان لکيو آهي. انهيءَ ڏاڻو جو هڪ ارت آهي چوڙ، ڦاڙو. ان ڪري دٽيم ٿيو، اهو جيڪو چوڙ ڦاڙ ڪري ارتات جراح هجي.

برهما آدي: انهيءَ استان تي مٿو جي ٻارهن اڏاء جو ۵۰ شلوڪ به ڏنل آهي. انهيءَ ۾ ”برهما“ آدي شيد به آهن. ”برهما“ پراڻن انوسار سرشتيءَ جو ڪرنا آهي. ارتات اهو ڏيڙا آهي جو ارت ۾ سرشتي وڃي ٿو. هاڻي جيڪڏهن اهو ارت واپس ٿي ڪٽي ڪٽ ڪونه ٿيندو. انهيءَ ڪري سوامي ڏيانند ”برهما“ جو ارت ”چئن وڏن جو چاٿو“ ڪيو آهي. منش جو آتما چار وڏن چاٿي سگهندو، پر ”سرشتي رچيتا“ ڏوڏ ٿي سگهندو. وري ڪيڏون آلمانن جي ”برهما“ ٿيڻ جهڙا ڪرم ڪن ٿا پوءِ ڪير سرشتي وڃي، پر وڏ ٻڙهندڙ ڪري انيڪ ٿين ٿا ڪيڏهن جهڙي جي سنڀال ڪانه آهي. ساڻسي شارڪ جي ارت ۾ ”اوپڪس جنم“ شيد پيل آهن. اوپڪس چٽو آهي پر ڏان، اٿوا سوڪم پر ڪرليءَ کي. ”اوپڪس جنم“ جو ارت ٿيو ”سوڪم پر ڪرليءَ جو روپ ڦيرائڻ“ انهيءَ ڪري انهيءَ جڙي واري منهن کي رشي ڏيانند اهو وڏوان ڪري لڪيو آهي، جو سوڪم پر ڪرليءَ جو پورو گمان رکندي، ان مان انيڪ ڪارائتا پدارت ٺاهي سگهي. ”پر ڪر تي وسو“ = प्रकृति विशिष्ट ”شيد مان اها سڌي ورتي اٿس، جنهنجي دوارا منش پر ڪرليءَ کي وس ڪري انيڪ پدارت ٺاهي سگهي ٿو. ”اٿم پر“ جي ٺاهيندڙ کي اهڙي سڏي آهي. رشي ڏيانند ڪالهنڪ [هراڻي] ديوانن جي پرم کي ڪاٺي ۽ هٿوارڪ ۽ ڪٽ ارت ورتا آهن. اهڙي ارت پر ڪرڻ انوسار آهن. ارتات پرم جنم جي ورتن ۾ اهڙي ارت ليڪ ٺهڪن ٿا.

ओ३म्

ڏهون سلس

اچار، اناچار [نيك ۽ بد چلن] ۽ پڪشيم ۽ پڪشيم
[ڪاٺ نه ڪاٺ] يوگيه پڌارتن جي وشين جو ورڻ

اچار چاري چئجي؟ هاڻي جيڪو ڌرم انساڙ ڪن جو اچار، سڀلها، ست پرشن
جي سنگس، ۽ ست وڏا جي ڪرڻ ۽ رڳي آڏي اچار ۽ ان جي آڏو اچار ۽
ٻيئي ٺهڪي لکون ٿا :-

विद्वद्भिः सेवितः सद्भिर्नित्यमद्वेषरागमिः । हृदयेनाभ्यनुज्ञातो यो धर्मस्तन्निबोधत ॥ १ ॥
कामात्मता न प्रशस्ता न चैवेहास्त्यकामता । काम्यो हि वेदाधिगमः कर्मयोगश्च वैदिकः ॥ २ ॥
सङ्कल्पमूलः कामो वै यज्ञाः सङ्कल्पसभवाः । व्रतानि यमधर्माश्च सर्वे सङ्कल्पजाः स्मृताः ॥ ३ ॥
अकामस्य क्रिया काचिद् दृश्यते नेह कश्चित् । यद्यद्वि कुर्वते किञ्चित् तत्तत्कामस्य चेष्टितम् ॥ ४ ॥
वेदोऽद्विनो धर्ममूलः स्मृतिशीले च तद्द्वयम् । आचारश्चैव साधूनामात्मनस्तुष्टिरेव च ॥ ५ ॥
सर्वान् समवेक्ष्येद निखिलं ज्ञानवक्षुषा । श्रुतिप्रामाण्यतो विद्वान् स्वधर्मे निविशेत् वै ॥ ६ ॥
श्रुतिस्मृत्युदित धर्ममनुतिष्ठित् हि मानवः । इह कीर्त्तिमवाप्नोति प्रेत्य चानुत्तमं सुखम् ॥ ७ ॥
योऽनमन्यो ते मूने हेतुशास्त्रश्रयाद् द्विजः । स स धुमिवह्निष्कार्यो न त्तिष्ठो वेदनिन्दकः ॥ ८ ॥
वेदः स्मृतिः सदाचारः स्वस्य च प्रियमात्मनः । एतच्चतुर्विधं प्राहुः साक्षाद्धर्मस्य लक्षणम् ॥ ९ ॥
अर्थकामेष्वसक्तानां धर्मज्ञानं त्रिविधम् । धर्मं जिज्ञासमानानां प्रमाणं परम् श्रुतिः ॥ १० ॥
वैदिकः कर्मभिः पुण्यनिषेधादिद्विजन्मनाम् । कार्यैः शरीरसंस्कारः पावनः प्रेत्य च ॥ ११ ॥
केशान्तः षोडशे वयं ब्राह्मणस्य विधीयते । राजन्यबन्धोर्द्वाविंशे वैश्यस्य द्वादशिके ततः ॥ १२ ॥

मनु० अ० २ । [१-४ । ६ । ८ । ११-१३ । २६ । ६५]

(منو-مړلي اڌاء ۲ جا شاړك ۱ کان ۴، ۶، ۸، ۹، ۱۱ کان ۱۳، ۲۶ ۽ ۶۵) .

ست پرشن ۾ پنهنجي ويڳ جي پيروي :- ۱. منهن کي سدائين ان ڳاله جو ڏيان
وڪڻ ڪهي ۽ نه جنهن (مارڪ) لي راکه دوش ڪنهن وڏوان لڙڪ سڏا هلندڙ هجن ۽ جنهن
(مارڪ) کي هردي اولهه آله ڪرڻ (فرض) سڳهي، اهرڻي ڌرم مڃڻ ۽ ڪرڻ جو ڳوڻ آهي.
(منو ۱-۲) ۲۰. ڇو نه هن سنسار ۾ ائين ڪا ما ته تاه (اڻي) ۽ ڪاٺن ڪرڻ ۽ ٺهڪاڻا (اچار
مڃڻ) ڇڏو نه آهي. وڏ اوت جو گيان ۽ وڏ انگور سمورا ڪرڻ نه ڪا مان ڪرڻ سان

• ڪا ما ته = ڪام + آراء + ڏاڍاڻ سان پورو

ٺي سڌ ٿيندا آهن. (منو ۲-۲) ۳. جي ڪو چري نه آڏو لڙا ۽ نڪام آهيان يا ٺي پوان، نه اهو ڪڏهن به ٺي نٿو سگهي ۽ ڇو نه سڀ ڪم اڙاٽ يگه، ستم پاشو آڏي ورت، نه، ۴. نيم روپي ڌرم آڏي سڪلپ (لڙا ڪرڻ سان) ٿيندا آهن. (منو ۲-۳) ۴. ڇو نه هفت، پير، اکيون ۽ من آڏي جيڪي هالا وڃن ٿا، سي ڪاميا سان هلن ٿا. لڙا نه هجي نه اک جو ڪلڻ ۽ بند ٿو نه ٺي نٿو سگهي. (منو ۵-۲).

ڌرم ڌرڻم ڪرڻ جا چار ساقن :- ۱. انڪري سهوڙو ويد، منو سمر ٺي ۽ دشمن جا لکيل شاستر، ست پرشن جا آچار ۽ جنهن جنهن ڪرم ۾ پنهنجو آتما پرسن رهي اڙاٽ (جن جي ڪندي) پڙ، شڪا ۽ لڄ نه اچي، سي ڪرم ڪرڻ پوک آهن، ڏسڻ اڏهن ڪو معظ پاشو يا چوري ۽ وغيره جي لڙا ٿو ڪري، نه ضرور سندس آتما ۾ پڙ، شڪ ۽ لڄ آهن ٿين ٿا، انڪري اهڙو ڪرم ڪرڻ لائق ڪيندي. (منو ۲-۶) ۶. منهنجي (ڪي ڪهر جي نه) سڀني شاسترن، ويد، ست پرشن جي آچار ۽ پنهنجي آتما جي انڪول چڱيءَ پر وڻجڻ ڪري ۽ گمان ٿيندڙ ٺي، شرعي [ويد] پرمات سان سڌ ٿيل پنهنجي آتما جي انڪول ڌرم ۾ پوئيش ڪري. (منو ۲-۸).

ڌرم ٺي هئڻ جو ڦل :- ۷. ڇو نه جو منهن ويد ويڪڻ ڌرم ۽ ويد انڪول سمر ٺين ۽ ڄاڻايل ڌرم جو پالڻ ٿو ڪري، سو هن لوڪ ۾ ڪهڙي [جس] ۽ مڙو ڪلهوڙو به سڀ کان اڻسڪ پراڻو ڪندو آهي. (منو ۲-۹).

ڦاسنگ ڪي ڦالهيون لاهڻ :- ۸. ”شرعي“ ويدن کي ۽ ”سمر ٺي“ ڌرم شاستر کي لا ڪولين. سڀني ڪرڻن [ڪرڻ جهڙن ڪمن] ۽ اڪرڻن [نه ڪرڻ جهڙن ڪمن] جو پنهنجو انهن دواڙا ٺي ڪرڻ ڪهر جي. جو ڪوئي منهن ويد ۽ ويد انڪول ست پرشن جي پالڻ ڪرڻ جو آهيان ڪوي، تنهنڪي سرهين لوڪ جاتيءَ کان ٻاهر ڪڍي ڇڏين ۽ ڇو نه جو ويد جي ٿيندا ٿو ڪري، سو ڦاسنگ ٿو سڏجي. (منو ۲-۱۱) ۹. تنهنڪري ويد، سمر ٺي، ست پرشن جو آچار ۽ پنهنجي آتما جي گمان انڪول وٺندڙ آچرڻ (ڄال ڄلڻ) آهي ڇو ڌرم جا لڪيل اڙاٽ آهن سان ڌرم جي سڃاڻپ ٿيندي آهي. (منو ۲-۱۲) ۱۰. پر جو ڌن جي لوپ ۽ ڪام اڙاٽ وڃن ۽ سمن واسائن ۾ ٿو ڦاسي، تنهنڪي ئي ڌرم جو گمان ٿيندو آهي. جيڪي ڌرم کي ڄاڻڻ جي لڙا ڪن، تن لاءِ ويد ٺي پرم پرمات (وڏي سند) آهي. (منو ۲-۱۳).

جنم کان اڳ سنسڪار وجهڻ :- ۱۱. انڪري سڀني منهن لاءِ مناسب آهي ۽ نه ويدن ۾ ڇهه ڀاڱو روپ ڪرم سان پراهمڻ، ڪتري ۽ وٽهه پنهنجي ستان لاءِ گريڊاڊان ۽ آڏي سنسڪار ڪن، جي هن جنم ۽ ٻئي جنم ۾ پڙو ڪرڻ وارا آهن. (منو ۲-۲۶).

۱۲. پير نيم پوک جا پهرين به اٽڪ آهن. ۱۳. پنڃ [اهنسا، ستم، استهيا، ترههچر، ۽ اڻپڪره] آهن. نيم به پنڃ [شوچ، سنڀال، لپ، سواڻا، ۽ اڻپور پڙ ٿيڻ] آهن. ۱۴. گريڊاڊان جو ورڻ ٻئي ۽ چوٿين سلسلي ۾ ٿيل آهي. وسار سان هٿن رشيءَ جي پالڻ ”سنسڪار وڏي“ ۽ ڏسڻ ڪهر جي.

وار رکجن يا نه؟ ۱۲. ۱. براهمن جو سر رهين، ڪٿريءَ جو پاڻهين؟ ۲. وٽس، جو چرواهين ورهه، ڪي هائين ڪرم مندن (وارن لهرائڻ جو سنگار) ٿي وڃڻ گهرجي. يعني هن وڏيءَ کانپوءِ رڳو چوڻي رکي باقي ٻيا ڏاڙهيءَ، مڇن؟ مڇي جا وار سدا ڪوڙا ٿيندو رهجي يعني (اهي وار) وري ڪڏهن نه وڪائجن. پر جي ديش گهڻو ٿڌو هجي، ته پنهنجي اڇا الو سار ڪمٽرا به وار رکجن. جي ملڪ اڪل ڪرم هجي ته سمورا (وار) چوڻيءَ سميت ڪوڙائي ڇڏڻ کين، ڇاڪاڻ ته مڇي ٿي وارن وڌائڻ ڪري گرمي وڌيڪ ٿيندي آهي، انڪري ٻڏي گهرجي ٿي. ڏاڙهي مڇن رکڻ ڪري کائڻ پيئڻ ڇڏي پر نٿو ٿئي؟ چوڻ وارن به رهجي وڃي ٿي. (مهر ۲۵-۲۶).

इन्द्रियाणां विचरतां विषयेष्वपहारिषु । संयमे यत्नमातिष्ठेद्विद्वान् यन्तेव वाजिनम् ॥ १ ॥
इन्द्रियाणां प्रसङ्गेन दीपमृच्छत्यसंशयम् । सन्नियम्य तु तान्येव ततः प्रिद्धिं नियच्छति ॥ २ ॥
न जातु कामाः कामानामुपभोगेन शाम्यति । हविषा कृष्णवर्त्मैव भूय एवाभिवर्द्धते ॥ ३ ॥
वेदास्त्यागश्च यज्ञाश्च नियमाश्च तपांसि च । न विप्रदुष्टभावस्य सिद्धिं गच्छन्ति कहिंचित् ॥ ४ ॥
वशे कृत्वैन्द्रियग्रामं संम्य च मनस्तथा । सर्वान् संसाधयेदर्शनाक्षिपन् योगतस्तनुम् ॥ ५ ॥
श्रुत्वा स्पृष्ट्वा च दृष्ट्वा च भुक्त्वा घ्रात्वा च यो नरः । न हृष्यति ग्लायति वा स विज्ञेयो जितेन्द्रियः ॥ ६ ॥
नापृष्टः कस्यचिद् ब्रूयान्न चान्यायेन पृच्छतः । जानन्नपि हि मेघादी जडवल्लोक आचरेत् ॥ ७ ॥
वित्तं बन्धुर्वयः कर्म विद्या भवति पञ्चमी । एतानि मान्यस्थानानि गरीया यद्यदुत्तरम् ॥ ८ ॥
अज्ञो भवति वै बालः पिता भवति मन्त्रदः । अज्ञं हि बालमित्याहुः पितेत्येव तु मन्त्रदम् ॥ ९ ॥
न हायनेन पलितैर्न वित्तैर्न न बन्धुभिः । ऋषयश्चरिरे धर्मं योऽनुवानः स नो महान् ॥ १० ॥
विप्राणां ज्ञानतोऽप्येष्ठं क्षत्रियाणां तु वीर्यतः । वैश्यानां धान्यघनतः शूद्राणामेव जन्मतः ॥ ११ ॥
न तेन वृद्धो भवति येनास्य पलित शिरः । यो वै युक्ताप्यधीयानस्तं देवा स्थविरं विदुः ॥ १२ ॥
यथा काष्ठमयो हस्ती यथा चर्ममयो मृगः । यश्च विप्रोऽधीयानस्त्रयस्ते नाम विप्रति ॥ १३ ॥
बहिंसयैव भूतानां कार्यं श्रेयोऽनुशासनम् । वाक् चैव मधुराः श्लक्ष्णाः प्रयोज्या धर्ममिच्छता ॥ १४ ॥

मनु० अ० २ (श्लो० ८-१३) १४४ १४७ १५० १५१ १५२ १५३ १५४ १५५

[مهر سمر ٽي اڏيا ۲ جا شاوڪ ۸۸، ۹۳، ۹۴، ۹۷، ۹۸، ۱۰۰، ۱۱۰، ۱۳۶، ۱۵۳، کان ۱۵۹، ۱۵۶]

۱. اندرون وس پر رکو:- (۱) منس جو اهولي مکھ آچار آهي ته اندرون جهڪي ڇڏي ڪي چلاڪان ڪرڻ وارن وشن ڏانهن ڇڪجي وينديون آهن، تن کي روڪڻ جو من ڪري. جن گهوڙي کي سار ٿي [گاڏيان] روڪي، سئين رستي ٿي هلائيندو آهي، تن ٿي [منس] به اندرون کي پنهنجي وس ڪري اڏورن جي واڌ کان هٽائي سدا ڏور مارڪ ٿي هلائيندو رهي. [مهر ۸۸-۸۹]. (۲) چو ته اندرون کي وشن به ڦاسائڻ ۽ اڏورن به هلائڻ ڪري منس پڪي پڪ دوش به ڦاسي پري ٿو. ڇڏهن انهن کي جيتي ڏور به هلائيندو، تڏهن ٿي من گهري سڏي پراپت ڪندو. [مهر ۹۳-۹۴].

• ڪي هائين = ڪميش = وار + الب = پڇاڙي.

اٿر - هيءَ ڳالهه مڃي آهي، ڇو ته آندو ٻاهر جي پوئلڳا رکڻ ۽ سڄي ڳالهائڻ وغيره ئي عمل جتي نه ڪو ڪندو، تنهنجو آچار ۽ ڌرم ڪڏهن به پرست نه ٿيندو. آريه ورت به رهندي نه جو دراجار ڪندو، سڙي ڌرم ۽ آچار پرست سڏبو. جي ائين (اوهانجو چوڻ ليڪ) هجي ها ته [هيٺيون ڳالهيون ڪيئن ٿين ها؟] :-

मेरोहंरेश्च द्वे वर्षेवर्षं हैमवतं ततः । क्रमेणैव व्यतिक्रम्य भारतं वर्षमासदत् ॥

स देशान् विविधान् पश्यंश्चीनहूणनिषेवितान् ।

[महाभारत ० ब ० ३२७]

هيءَ شاوڪ مهاڀارت جي ڇانوي ۾ وڃي موڪل ڌرم ۾ واپس ۽ شڪ جي سمور ۾ آيل آهي. اڳاٽ هڪ لکا واپس جي پنهنجي پٽ شڪ ۽ شفي (شاگرد) سميت ٻاڏل ۾ (جنهن کي هيٺ آمريڪا لا سڏين) رهندا هئا. شڪ آچار به پتا کان هڪ سوال ڪيو ته آتم وديا ايتري ئي آهي يا وڌيڪ؟ واپس جيءَ ڄاڻي اچي ان پيشن جو اثر نه ڏنو، ڇو ته هو ان ڳالهه جو اڀرڻ ڪري چڪا هئا. پتي کان ساڳو ڏيارڻ لاءِ پنهنجي پٽ شڪ کي چيائون ته هي ايترو ئون مٿاڀوريءَ ۾ وڃي اهو سوال راجا جنڪ کان پڇ، اهو اڃو ليڪ ليڪ جواب ڏيندو. پتا جو وڃن ٻڌي شڪ آچار به ٻاڏل کان مٿاڀوريءَ ڏانهن روانو ٿيو. پهر ٻانهن مهر و معنيٰ هماليه کان اتر کان اوڀر، اتر اولهه [پاسن] ڏانهن جي ديش وسن لا، تنجو نالو ”هري ورش“ هو، اڳاٽ هري ڪوئندا آهن ٻانڌو ڪي. انهن ديشن جا ماڻهو اڃا به ٻانڌو جيان ڳاڙهي منهن وارا ۽ پورين اکين وارا ٿيندا آهن. جن ديشن جو نالو هن سمي ”يورپ“ آهي، تنکي ئي سسڪرپٽ ۾ ”هري ورش“ ۽ چولدا هئا. [شڪ آچار به] انهن ديشن کي ڏسي، جن کي هوڻ ”يهودي“ ۽ ٿا چون، تن ديشن کي ڏسندو، ڇهن ۾ آيو. ڇهن مان هماليه ۽ هماليه کان مٿاڀوريءَ بهترو. وري سرڪرشن خواهه اوڃن ٻاڏل ۾ ”اشوئري“ اڳاٽ جنهنکي ”اڪمي“ مان لوڪا [باڻ ٿي هلندڙ جهاز] ٿو چئجي، انهن ۾ وڏي، ٻاڏل وڃي مهاراجا پڌشتو جي بگهه ۽ اڏاڪ وڃي ڪي وڏي آيا هئا.

وديش ۾ وواهه :- ڌرتراشتر جو وواهه گانڌار جنهن کي ”هندار“ ٿا چون، اُتان جي راجڪماريءَ سان ٿيو هو. مادري ٻانڌو جي استري ”ايران“ جي راجا جي ڪنڀا هئي. ارڇن جي شادي ٻاڏل ۾، جنهنکي ”آمريڪا“ ٿا چون، اُتان جي راجا جي ڪنڀا سان ٿي هئي. جي ديش ديهانترو ۽ دويپ ديهانترو ۾ نه ويندا هجن ها ته اهي سمورين ڳالهيون ڪيئن ٿي سگهن ها؟

پڌرين تي ڍل :- مٿس سر ٿي ۾ جو سمجهه هلندڙ پڌرين تي ڍل وٺڻ لکيل آهي، سو به

• هري نالو ڪرشن جو آهي. سندس وڏي ڀاءُ بلرام کي هري ڪل ايش اڳاٽ هرڪيولز سڏبو آهي. هرڪيولز ئي يونان جو وڏو چوڌو ٿي گذريو آهي، ان ڪري هري وڙش نالو يونان وغيره ديشن جو پورو جو آهي ديش بلرام وساها هئا.

• ٿا پڌرين جو ديش پلسٽائن يا فلسطين جنهنکي عيسائي پوئلڳ پومي به ڪري مڃيندا آهن. ۽ ديهانترو ديش جا وچوارا ٺڪر يا سرحدي ڀاڱا. دويپ ديش.

آرډ ورست کان پهن کندن پر وچل جي سڀان تي آهي. جڏهن مهاراجا بدشتر و اجسويہ پگهر
 ڪيو هو، تڏهن ان پر پوکول [دنيا] جي راجائن کي شامل ٿيڻ جي نيت ٿيڻ لاءِ پهر، اوجن،
 لڪل ۽ سهديو چڻي پاسن ڏانهن ويا هئا. جي [آرډ ورست کان پهر وچل پر] دوش مڃهندا
 هجن ها، ته ڪڏهن نه وڃن ها، اهڙي ريت آڳاٽا آرډ ورست جا لوڪ واپار، راج جي ڪمن پر
 سهر ڪرڻ لاءِ ساري سنسار پر ايندا ويندا هئا. اڄڪلهه جيڪا چرم چنات ۽ ڌرم ٺهڪ ٿيڻ
 جي شڪا آهي، سا رڳو مورڪن جي پٺيلائڻ ۽ اڳيان وڌڻ جي ڪري آهي. ديش ديهانتر
 ۽ دويپ دويپانترن پر اڇڻ وچل جي لوڪ شڪا ٿا ڪن، سي ئي ديش ديهانترن جي
 انيڪ پر ڪارن جي لوڪن جو ميل ميلاب، رسمن ۽ رواج ڏسي، پنهنجو راج ۽ وهنوار وڌائي
 بي ديا ۽ شور ويز ٿيڻ لڳندا آهن، ۽ ڇڳن سنڪارن کي گرهڻ ڪرڻ ۽ ٻولين ڳالهين کي
 ڇڏي ڏيڻ لاءِ تهر ٿي وڌو ۽ بد پر ۽ بل پراپت ڪندا آهن. ڀلا جيڪي مهان پرشت ملهڻ
 ڪل پر آهن ٿيل ڪچري آدي سان سماڻ ڪرڻ ڪري پر آچار پرشت ۽ ڌرم هيٺ ٿا سمجهيا
 وڃن، سي ديش ديهانتر جي آڻ پرشن سان ملڻ پر چرم ۽ دوش [ڪٽڻ] ٿا مڃن؟ هي
 فقط مورڪا جي ڳالهه نه آهي ته ڇا آهي؟ هائو، ايترو ڪارڻ نه آهي، ته جي لوڪ مائس پڪهڻ
 ۽ مدهان ڪندا آهن، تن جا شرار ۽ وار ۽ وغيره ڏالو پر ڌوڪند وغيره دوشن وارا ٿي پوندا
 آهن. انهن ڪري سندن سنگت ڪرڻ ڪري مٿان آڻن کي پر اهي ڪلچڻ اچي لڳي وڃن،
 سو اها ڳالهه ته ليڪ آهي. پر انهن سان وهنوار ڪرڻ يا سندن گڏ گرهڻ ڪرڻ پر ڪو به دوش
 يا پاپ ڪونهي. جڏهن سندن شراب پيئڻ وغيره دوش ڇڏي، گڏ گرهڻ ڪيا ته ڪا به حاجي
 ڪانهي. مورڪا لوڪ جي ڪمن جهڙو ۽ ڏسڻ پر نه پاپ ٿا سمجهن، سي نه انهن سان نه پر ڪڏهن
 نه ڪري سگهندا، ڇاڪاڻ ته ٿڙائي پر ڪمن اوس دس پر ڇهه پر سڄڻ ماڻهن لاءِ ته راک،
 دوش، اناء، ڪوڙ ڳالهائڻ وغيره دوشن کي ڇڏي، ٿروار ٿيا، ٿر تي، پر اڳڪار، ٿيڪي
 وغيره جو ڌارڻ ڪرڻ تي آڻ آچار آهي. ۽ هي به سمجهڻ گهرجي ته ڌرم جو سبب اسان
 جي آڻا ۽ ڪمن سان آهي. جي اسين چڱا ڪرم ڪريون ٿا، ته پوءِ اسان کي ديش ديهانترن
 ۽ دويپ دويپانترن پر وچل ڪري ڪو به دوش نٿو لڳي سگهي. دوش ته پاپ جي ڪمن
 ڪرڻ پر لڳي ٿو. هان! ويد و اڪست ڌرم جو نسخو ۽ پاڪندمت جو ڪندن ڪرڻ [اوس]
 سڏ گهرجي، ايترو لکڻ تي ضروري آهي، جنهنڪري ڪو به اسان کي ڪوڙو نسخو نه ڪرائي سگهي.
 ديش جي آڻ تي: ڇا بنا ديش ديهانتر ۽ دويپ دويپانتر پر راج يا واپار ڪرڻ جي،
 پنهنجي ديش جي ڪڏهن آڻ تي سگهي ٿي؟ جي سوديهي لوڪ پنهنجي ئي ديش پر
 واپار ڪندا ۽ پرديهي لوڪ سوديش ملڪ پر واپار ۽ راج ڪندا، ته سواءِ سڃاڻي ۽ ڊڪ
 جي پر ڪجهه نه [پراپت] ٿي نه سگهندو.

کاڌي پيئي جا جهڳڙا: پاڪندي لوڪ انهن سمجهن ٿا ته جي اسين انهن کي وديا
 پاڙهنداسون ۽ ديش ديهانتر پر وچل جي آڻا ڏينداسون ته هر ٻڌيمان بچي، اسانجي پاڪند چار
 پر نه ٿا سندا. انڪري اسانجي مڃا ۽ ڪمائي ناس ٿي ويندي. تنهن ڪري کائڻ پيئڻ جا

جهڳڙا ملا وجهن ۽ چئن هو ٻين ڏهاڙون تي نه وڃي سگهن. هان، ايترو ڏيان اوس رڪڻ
گهرجي نه من ماس جو ورتاءُ ڪڏهن ٻي ڀلائي نه ڪيو وڃي.

يڏ سڀي ۾ رڌڻا لپيٽ وغيره :- ڇا سڀني ٻڌائين ٿا ته ٿر ٿلهه نه ڪيو آهي نه
جيڪي ساهي ٿڙائي وقت لپيا ٻائي رسولي بڻائي کائيندا ته اوس هار کائڻ جو ڪارڻ
ٿيندو؟ مگر يڏ ۾ ڪٿي لڙڪن لاءِ گهوڙي، هاڻي خواهه وقت تي چڙهي يا پيادل هڪڙي
هڪ سان روئي کائيندي ۽ جل پيئندي ۽ اتي هڪ سان شعرو ڪي ماريندو رهن ۽ پنهجي
سڀ ڪرڻ تي، اچار آهي ۽ هار کائڻ اناچار آهي. اهي ماڻهو موڪلا ڪري ٻين کائيندي
پائيندي، وروڻ ڪندي ڪرائيندي، سوري سولس ٿا، آند، ڏن، راج، وڏا ۽ پرشارت
لپيا ٻائي ههٿر هڪ ئي هڪ رڪيو [لڪا بڻجي] وڏا آهن ۽ اڃا ٿا ڪن، نه ڪا وسرو ملي
نه پچائي ڪاڏن. پر انهن نه لپڻ ڪري [سندن مراد پوري نه لپڻ ڪري] چٽڪ سڄي آره
ورفت ڪي لپيا ٻائي سڳجهه ناس ڪري ڇڏيو اٿن. هان، جتي پڙهن ڪڍي ان اسٿان ڪي
ڏٺا، لپهر ڏيٺا، بهاري لڳائڻ ۽ گند ڪڍري ڪڍي ڇڏڻ جو اوس ٻين ڪرڻ گهرجي ۽
لڪي مسلمانن ۽ عيسائن جيان رڌڻي ڪي پڙشت ڪجي.

پڙشتن :- سڪري [ڪڍي] ۽ نڪري [پڪي] ڇا آهي؟

اٿر :- جي ان ٻائي وغيره ۾ ٿا رڌجن، لڪي ”سڪري“ ۽ جي گهه ۽ ڪهر ۾ ٿا پچائجن،
سي ”نڪري“ اڻ لپڻ ”چوڪي“. اهو به انهن ڏورن جو هاليل پائيندو آهي. ڇاڪاڻ ته جهن
۾ گهه ۽ ڪهر وڌيڪ ٿو پوي، سو کائڻ ۾ سڙائي ٿو ٿئي ۽ ٿيندو ڪري بهت ۾ پيو [سواڊي]
پدارت وڌيڪ وڃي، ٻين لاءِ هي پڙ پڻ وڃي اٿن. حقيقت ۾ اڪي خواهه پنهجي سڀي
ئي ٻڪل پدارت [اڻ لپڻ ۽ غيره] ٻڪل ۽ اڻ ٻڪل ڪچو سڏبو آهي. وري ٻڪو
کائجي ۽ ڪچو نه کائجي، اهو به هر هنڌ لڳ ڪونهي ۽ ڇو نه چٽا وغيره ڪڍا به ٿا ٿا آهن.
شودر روئي بڻائين :- پڙشتن - دوج پنهجي هڪ سان رسولي بڻائي کائين يا
شودر جي هڪ جي ٺهيل کائين؟

اٿر - شودر ۽ جي هڪ جي ٻڌل کائين، ڇاڪاڻ ته اراهم، ڪٿي ۽ وٿس ورڻ وارا
استري پڙش وڏا ٻاڙهن، راج هلائڻ ۽ ٻين جي رڪما، ڪيتي واپار جي ڪم ۾ ٿي وڌل
رهڻ گهرجي. پر شودر جي ٻاڙ ۾ يا سندس گهر ۾ پڇايل ان نه ٿا لڳ گهرجي. پر ماڻ ٻڌو :-
आर्याविष्टिता ता ब्रूदाः संस्कर्तारः स्युः ॥ (आपस्तम्ब धर्मसूत्र । प्रगठक २ । पटल २ । खण्ड २ सूत्र)

هي آپستمب جو سوتر [۲-۲-۲] آهي. ائين جي گهر ۾ شودر اڻ لپڻ مورو استري
پڙش وڌڻ پڇايل وغيره جي شيوا ڪن، پر هو شرار ۽ ڪهڙن وغيره ۾ پوئو رهن. آران جي
گهر ۾ رسولي بڻائڻ وقت وٽ ٻڌي ڇڏين، ان لاءِ نه سندن وٽ مان جوڻ ۽ لڪل سماه

۽ شودر شمد سان ڪجهه ڪل کان ڪي برا واپار ڪندڙي ويا آهن. حقيقت ۾ شودر
جو ارهه آهي، اهو جو دڪ دور ڪري. شودر آرهه پگس جو انگ آهن ۽ وڌيڪ ڏري
آهن، پر اڻ پڙهيل آهن يا پڙهيل ۾ سندن رهي ڪا آهي.

۽ ان ۾ نه پري. انهن ڏينهن ۾ ڪراڻن ۽ ٻين لهرائين. ائين ڪري رسواي پئائين
۽ آرين کي ڪارائڻ کانپوءِ پاڻ کائين.

ڇوٽ ڇاڻ نه. پرڻن. شورو جي ڇهه رسواي کائڻ ۾ جڏهن دوش ٿو لڳي، تڏهن
سندن هٿ جي پٿار ڪيئن کائي سگهي؟

اٺر. اما ڳالهه من ڪهڙي ۽ ڇا آهي. جن ڳڙ، ڪنڊ، ڪهه، اٺر، سائي ڇاڇي، ڦل ۽ مڙ
کاڌو آهي. تن سمجهو ته سڄي جڳت جي هٿ جو پٿار ۽ جوار کائي ڇڏيو. شورو، ڇوار،
ڀنگي، مسلمان، عيسائي وغيره ماڻهو ٻين مان ڪمند ڪهي، ڇاڇي ۽ ٻيڙي رس ڪندا آهن
۽ ڪاڪوس پيشاب ڪري بنا هٿ پاڻ جي انکي ڇهندا، ٽپندا ۽ رکندا آهن. وري ان
ڪمند جو چرسي رس پي، باقي بچيل ان ۾ وجهي ڇڏيندا آهن، رس ڪاڙهي ٻيڙي ان ۾
روئي ۽ وجهي پوئي کائيندا آهن. ڪند لاهڻ مڙ ان ڳڙ کي اهڙين ٻارائين جتن سان
وڃڻيندا آهن، سڄي ٿر ۾ وشتا، پيشاب، ڇوڙ ۽ ٻيو ٻيو لکڻ وهي ٿي. ڪهه ۾ ٻيڙي ڪهه
جي چوٽن باطن وارو پاڻي مٽائيندا آهن. ڪهه وغيره ۽ ٻين ۾ ٿي رکندا آهن، ۽ اتي
ٻيڙي وقت ۽ اهڙي طرح چوٽن هٿن سان ٽپندا آهن، جو سندن پگهر ۽ اُٺي ۾ لهندو
رهندو آهي وغيره. ڦل، مڙ ۽ ڪند ۾ ۽ ساڳي ڪارروائي ٿيندي ٿي وهي. جڏهن
اهي پدارت کاڌاسين، ته سمجهو ته سڀ جي هٿ جو کاڌوسين.

پرڻن. ڦل، مڙ، ڪند ۽ رس وغيره ان ڏنل [پدارتن] ۾ دوش نه وجهو آهي.
اٺر. واه پاڻي واه! سچ آهي ته جي اهڙو جراب نه ڏيو ها ته مٽي ۽ ڪيري
کائڻ ها؟ ڳڙ ۽ ڪند مڙ ٿو لڳي، ڪير ۽ ڪهه بل وڌائيندڙ آهن، انڪري جي ڪوڙو نه آهو
سرايم جو سمجهو انهن. ٻلا جي ان ڏنل ۾ دوش ڪري، ته ڇوڪرن ۽ ٻين ڀنگي يا
مسلمان ٻيڙي هٿ سان آڻي ڇاڻي (پرجن وغيره) لاهي اوهان کي آڻي ڏئي ته کائي
ڇڏيندا يا نه جي چئو ته، ته سڌ ٿيو ته اڃا ڏئي ۾ نه دوش آهي.

پڳت ڪري ڌار ڌار کائجي. ها مسلمانن، عيسائين وغيره مانس آهارين ۽ شراب
پيئندڙن، جي هٿ جي کاڌي کائڻ ڪري، آرين کي به نيم شراب ۽ مانس جا دوش لڳي ٿا
رجن. ٻار آرين جي پاڻ ۾ هڪڙي پرجن ٿو ۾ ڪرڻ دوش ٿو ڏجي. ڇهين پاڻ ۾ هڪ
مٽي، هڪ هاڇي لاپ، هڪ ڏي سڪ نه ڇڏينداسين، ٽيهن اٺي ڪرڻ ڏاڍي ڪن
آهي. پر ڀڳي کاڌي ٻيڙي هڪڙي هٿ ڪري سڌار ڪن ٿي سگهندو. ڇهين آرين ۽ ٻين
ڇڏي ڇڏيون ته وڌائون، ٽيهن لاپ جي پڌران هاڇي ٿي ٿيندي. آري ورت ۾ وڌيڪ
جي راج هٿ جو ڪارڻ هڪ ٻئي ۾ ڦرڻ، مٽي، برهمڇوڙ جو نه رکڻ، وڌيا نه پڙهڻ ۽ نه
پاڙهڻ، نه پڙهڻ ۽ نه. رومر [ڪهرت ڪواري جي] واه ٿي، وشن ۾ قابو، ڪوڙو ڪالهائڻ
وغيره ڪڍڻ، وڌو وڌيا جو ڇو ڇا نه هٿ وغيره ڪر ۾ آهن. جڏهن پاڻ پاڻ ۾ وڙهندا
آهن، تڏهن ٿي ٿيون وڌيڪي آهي ٻيڙي ٿي. وڌو آهي. ڇا اوهان لوڪن مٿا پارت ڇو
ڳڏيون جو ٻيڙي هٿ وڌو آهي ٿي ڇڏيون آهن، ٻيڙي ڇڏيو آهي؟ ڏسو!

مهاپارس جي اڙائيءَ ۾ سڀني ماڻهو سوارين تي وڃي ٿي کائيندا پيئندا هئا. گهرو فرقت
ڪري ڪروڙن، پائونڊن ۽ يادون جي ستيا لاس ٿي وئي. ماڻه ٿي پو اڃا ٿاڻن ساڳيو روڻو
لڳو ٿو اچي. نه چاڻن لاهو پيڪر راکاس ڪڏهن ڇڏيندو، اٿو اڙين کي سڀني سڪن کان
ڇڏائي ڏک ساگر ۾ پڙي ماري ڇڏي ڇو آهه لوڪ اڃا ٿاڻن ۾ انهيءَ دشت، کوٽ هٽايو. سو دٻي
جي لاش ڪندڙ ٽيچ ڏيرون جي دشت مارڪ ۾ هلي [پنهجا] ڏک وڌائي رهيا آهن،
پرو مشهور ڪرڻا ڪري ۽ جو هي راج روڻو [هق ٿي] انسان اڙين منجهان نڪت ٿي وڃي.
پيڪش پيڪش وڌيڪ: نه کائڻ ۽ نه کائڻ [چرڇ وستن جو ٿو ٿي] ان پرڪارن جو ٿيندو آهي.
هڪڙو ڏور شاستر اٿو سارو ۽ ٻيو وڏو شاستر [علم طب] اٿو سارو [جن ڏور شاستر ۾ لکيل آهي]:

अमक्याणि द्वित्रातीनाममेध्यप्रभवाणि च ॥ मनु० [५।५]

دوج يعني پوهن، ڪٽري، وٺي ۽ شڪرن کي ۽ مل ڏور وغيره جي مل [ٻا] مان
اٿن ٿيل ساڳو ٿل، مول وغيره نه کائڻ ڪن. [ميو هه].

वर्जयेन्मधुमांसं च ॥ मनु० [२।१७]

ٽيڙڪ ڪرڻو ٿيندو پدارت ۽ مانس جو. جن انڪ پرڪارن جا شراب، ڪاڇو، پيڪ ۽
اٽڪل وغيره.

बुद्धि लुप्तति यद् द्रव्यं मदकारी तदुच्यते ॥ [शाङ्गधर अ० ४।श्लो० २१]

[اڪري اوت: جي پدارت ٻڌي کي لاس ڪندڙ آهن، ٽڪي ٿيندو ڪوٺيو آهي.
هارنگ ڏر اڏاڻه ۴ جو شاڪ ۲۱].

ٻڌي کي جي لاس ڪندڙ پدارت آهن، ٽڪي ڪڏهن به نه ورتائجي ۽ جيڪي ڪاڏي
جا پدارت سڙيل، بگڙيل، ڏرڪندڙ سان پيل، چڱي پرڪار نه ٿيل [هجن، سي به نه ورتائجن]
مدد مانس آهاري ملڻ، چنڊو شراب مدد مانس جي پرمائن (چون) سان ٿي پوريل وهندو
آهي، ٿن جي هٿ جو نه کائجي. جنهن ڪم ۾ اڻڪاري پرمائن جي هٿس ٿئي [سرو نه
ڪهي، ارڻات مانس نه کائجي].

گڏو مان لاپ: ارڻات جن هڪڙيءَ گڏو جي شراب مان ڪم، ڪهه، ٻڌا ۽ ڪاٺون
اٿن ٿيل ڪري، هڪڙي پڙهيءَ ۾ چئن لکن پنڇهه هزارن ڇهن سؤن ماڻهن کي سڪ ٿو
پهچي. اهڙن پٺن کي نه مارجي ۽ نه مارڻ ڏجي. چئن ڪا گڏو ۲۰ سِر ڏهاڙي ڪم ٿئي ۽
ڪا ۲ سِر. نه هر هڪ گڏو جو سراسري ڪم ۱۱ سِر ٿيو. ڪي ڪاٺون اڙهن مهينن ۽ ڪي
ڇهن مهينن ٿاڻن ڪم ٿينديون آهن ۽ انهيءَ سراسري ٿي ٻارهن مهينا. اهڙيءَ طرح هر هڪ
گڏو جي جنم پڙ جي ڪم مان، ۲۳۶۶۰ (چوويهه هزار اڙو سِر) ماڻهو هڪڙو ويلو ٿيندو
ٿي سگهن ٿا. وري هر هڪ گڏو کي (سراسري) ڇهه ڪاٺا ۽ ڇهه ڪاٺيون ٿيون ٿين ۽ ٽن مان
جي ٻه سِر وڃن ٿا ۽ ٻه پڇا ٿا. اٺن مان پنجن ڪاٺين جي جنم پڙ جي ڪم منجهان هڪ لک
چوويهه هزار اٺ سؤ (۱۲۳۸۰۰) ماڻهو هڪڙو ويلو ٿيندو ٿي سگهن ٿا. باقي وها پنج ٻڌا،
سي پنهنجيءَ حياتيءَ ۾ گهٽ ۾ گهٽ پنج هزار (۵۰۰۰) ماڻه اُن جا پيدا ڪري سگهندا. ان اُن

منجهان جي هرڪو منجه. ٽي ٻار [واڻي ٽي] ڪاٺي، نه اڍائي لک ماڻهو [هڪ واپو] ٻڌجي
 پوندا. ڪير ۽ ٻن ڪڏو نه، ۳۷۴۸۰۰ [ٽي لک چوئيه هزار اٺ سؤ] منجه، ٻاڻجي پوندا، ٻئي
 لک ملائا نه هڪڙي گڏو هڪ پڙهيءَ ۾ ۴۷۵۶۰۰ [چار لک پنڇهه هزار ڇهه سؤ] منجه
 هڪ واپو ٻائي ٿي. پر جي پڙهيءَ پٺيان پڙهيءَ جو ليڪو ڪو، نه اسڪو، [پيشمار] لوڪن
 جي پالنا ٿئي ٿي. تنهنڪري [ٻڌل] ڪاٺيءَ، سواريءَ ۽ ٻار ٻوڙڻ آڏي ڪهـن ڪرڻ
 ڪري، منهن لاءِ ڏاڍا آپڪاري ٿيندا آهن، پر ڪٿو ڪرڻ ڏيڻ ڪري وڌيڪ ٻوڙ ٿي ڪري.
 منجهن مان لاپ:- جڏهن ٻڌل آپڪاري ٿيندا آهن، تنهن سان به آهن، ڪٿو جي ڪير ۽
 ڪيھ مان ٻڌي وڌيڪ ڪري جيترا لاپ ٿا ٿين، اوترا منجهن جي ڪير مان لڳا ٿين انڪري
 ٽي آرمان ڪٿو ڪي سڀني کان وڌيڪ آپڪار ڪندڙ ڪري ڪٿو آهي. پر به ڪير وڌوان
 هر ٿو، سو به ائين ئي ڪندو.

پڪرين ۽ رڍن وغيره مان سڪو:- [هڪڙيءَ] پڪريءَ جي ڪير مان به (پنڇو نه
 هزار، نه سو ويهه ماڻهو) [هڪ واپو] ٻاڻجي سگهن ٿا. ساڳيءَ ريت هاليءَ، گهوڙي، اٺ، وڍ،
 ڪڏو، اٺڪن مان به ۴ اٺڪ آپڪار ٿا ٿين. انهن پشن کي جو ماري، تنهنڪي منهن جي
 هٿيا ڪندڙ سمجهي. ڏسو! جڏهن آرمان جو راج هڻو، تڏهن اهي مها آپڪار ڪٿو آڏي
 پيو نه ماري وڌندا هئا. انڪري ٽي آرمان ورت ٿي سڀني جي آرمان ڏينهن ۾ منهن آڏي
 پارائي ڏاڍي آڻين سان وڌندا هئا، چاڪا نه ڪير ۽ ڪيھ ۽ ٻڌن آڏي جي ڪٿائيءَ سڄا
 ڪاڻ پوئو جا پڌار نه ڇڏيا ملندا هئا. جڏهنڪر وڌيڪي مانس آهاري هن ملڪ ۾ آيا،
 ۽ ڪٿو وغيره پشن کي مارڻ وارا ۽ مڏي [شراب] واپرائڻ وارا راج اڏ ڪاري ٿيا،
 تڏهنڪر ڏينهن ڏينهن آرمان جا ڏک وڌندا ويا. چاڪا نه (ورڻ چاڪي جي ۱۰-۱۳
 ۾ ڇيل آهي نه):-

वृद्धा १० । १२ । नष्टे मूले नैव फलं न पुष्पम् ॥

وڻ جي پاڙ ٿي پتي ڇڏي، نه ڦول (پور) ۽ نه ڦل ڪٿان ايندا؟

هنسڪ ماڻهن ۽ پشن کي مارجي - پرشن:- جي سڀني اهنسڪ (نه مارڻ وارا)
 ٿين، نه منهن آڏي پيو اٿرا وڌي وڌندا، جو ڪٿو آڏي سڀني پشن کي ماري ڪاٺي
 ڇڏيندا ۽ اوهان جو پرشارت ئي وڌو ويندو.
 آخر - هاڻي ڪندڙ پيو هجن يا ماڻهو، ٺڪي (نه رڳو) ڏنڊ ڏيڻ پر ماري ڇڏڻ به
 راج پرشن (خاڪن) جو ڪم آهي.

• آرمان، پاشا، اڙدو، الڪوڙي ۽ ٻائي جهيڙيل جي سنڌي ستيارت پر ڪاش پڙهڻ
 مان نڪو سمجهي سگهجي نه ڪٿو. ڪان وڌيڪ پڪري ڪئن ٿي ماڻهو ٻائي؟ حقيقت ۾ اها آهي
 نه ۲۵۹۲۰ ماڻهو هڪ پڪريءَ جي هڪ پڙهيءَ جي ڪير ٿي ٿا پلجن، جڏهن ڪٿو ڪٿا ٿي،
 ۽ وسار سان سمجهيل آهي.
 ۽ وسار لاءِ ڏسو رشي ڏانڊ ڪيرت ”ڪٿو ڪٿا ٿي“ بستڪ.

پوشن :- پوءِ سندن مانس ڦٽو ڪجي ڇا ؟
 اٿر :- وڏي ۽ ڦٽو ڪجي يا ڪنن آڏي مانس آهارين کي ڪارائي ڇڏجي، چاهي ساڙي
 ڇڏجي. پر جي ڪو مانس آهاري کائي نه ٿو سٺو ٿئي ڪا هاجي ڪانه ٿيندي، اٺس
 ان منهن جو سڀاءُ مانس آهار ڪرڻ ڪري هنڪ بهجي سگهي ٿو.

پاپ جي ڪمائي به هيسا، چوري، ويغاس گهاٽ، چل ۽ ڪهت آڏي سان جهيٽو به
 پدارت پراپت ڪري واپرائڻ آهي. سو اڳيڪهه [نهيڏ يعني لاجاڙ آهي]. اهيسا، ڌرم آڏي
 ڪرمن دواڙا پراپت ٿيل پوڄن آڏي کائڻ پڪيڪهه [ورڻن جو ڀڄو يا جالو] آهي.

وڏيڪ شاسترو انوسار پڪشيم اڳڪشيم :- جن پڌارن [جي ورڻن سان] ٺروڪيا [وڏي]
 آڳياڻي [وڃي] ٻڌي، اڀ پراڪرم، اورجا جو واڌارو ٿئي، اهڙن چانورن، ڪڙڪ، ڦل،
 مڙ، ڪند، ڪير، ڪيه، مٺاڻ آڏي پڌارن جو ورڻاڻ، [ارڻاڻ] ٺيڪ ٺوڻي پڄائي، ملائي،
 پوري سمي ٿي پورو پورو ڇن ڪرڻ، سمورو پڪشيم سڌو آهي. پيٽجي پڪڙي
 [طبعي] جي ورتو وڪار [بگاڙ] آڻين ڪندڙ جهيٽو به پدارت آهن، ٽن سمي جو بلڪل
 ٺيڪ ڪرڻ ۽ جيڪي جيڪي جنهن جهيٽي اڪول ٿئي، ٽن جو ڪرڻ ڪرڻ، اهو به
 پڪشيم ٿو سڏجي.

گڏ ڏي ڪاٺ ٿي روڱ :- پوشن - گڏجي ڪاٺ ۽ ڪو دوش آهي يا نه ؟
 اٿر :- دوش آهي. ڇاڪاڻ ته هڪ جو سڀاءُ ۽ پڪڙي ٻئي سان ٿئي. مٺي. ڪوڙهڻي
 وغيره سان گڏ کائڻ ڪري ٺروڪي ماڻهوءَ جو رت به پڪڙي پوندو آهي. ساڳئي ٺوڻي،
 ٻين سان گڏ کائڻ به ڪجهه بگاڙي ٿي پوندو ۽ نه سڌار. ٺهڪري [موسڙي] جي اڏاءُ
 ۲ جي شلرڪ ۵۶ ۾ چيل آهي ته :-

नोर्विच्छन् कश्यविह्वान्नाद्याचैव तथान्तरा । न चैवात्यशनं कुर्यान्नोर्विच्छन्ः कर्वावद्वजेत् ॥ मनु० [२।५६]
 نه ڪنهن کي پيٽجي جو ٺوڻ پدارت ڏجي ۽ نه ڪنهنجي پوڄن ۾، ٻيان پاڻ کائي، نه
 وڌيڪ پوڄن ڪجي ۽ نه پوڄن ڪرڻ کانپوءِ هٿ ۽ وات ڏئي ٻيا ڪم ٿيڻ وڃي.

پوشن - ”गुरोर्विच्छन्मोजनम्“

[ارڻ به ڪروءِ جو جوڙو پوڄن کائجي.] هن واکي جو ڪهڙو ارڻ آهي ؟
 اٿر :- انجو ايترو ئي ارڻ آهي، نه ڪروءِ جي پوڄن ڪرڻ کانپوءِ جو ڌار وڪيل شد
 ان آهي، سو کائجي، ارڻاڻ شمع کي ڪهرجي، نه پهرائين ڪروءِ کي پوڄن ڪرائي، پوءِ
 پاڻ کائي.

پوشن :- جيڪڏهن سڀ پر ڪار جي جولي (ڪاٺ جو) ٺهيل آهي ته ڪنهن جي جولي
 جا ماڪي ۽ وڇڙي جو جوار ڪير ۽ هڪ ڪرڻ کانپوءِ پيٽجي [پوڄن] به جولو ئي ٿو پوي،
 پوءِ اهو به نه کائڻ ڪوي.

اٿر :- ماڪي نه ڊڳر لائي ۾ جولي آهي. پر اها ڪيترين اوشدين مان ورتل جوهرو آهي.
 وڇڙو پيٽجي ماءُ جو (ڦٽن جو) باهريان ڪم پيٽندو آهي، اندرون ڪم ٺهڻي سگهي.

نهن کري (کمر) جوړ نه شو. پر وچږي جي پټن کانپوءِ مائس جا ٿڌا جل سان ڏوئي ڪمر صاف ٻوڙن ۾ ڏهن ڪمي. پوءِ نه پنهنجو جوڙو پاڻکي وڪار ٿو پهچائي. ڏسو! سڀاءُ سان هيءُ ڳالهه سڌ آهي ۽ نه ڪوبه ڪمپن جي چوٽ ٿو کائي. پنهنجي واس، نڪ، ڪن اکين ۽ ڪپٽ اندران جي مل موٽر آديءَ جي ڇوڙ ۾ ڪراهن ٿي ٿي ۽ پر ڪنهن ٻئي جي مل موٽر جي ڇوڙ ۾ ٿيندي آهي. ان مان سڌ ٿيو ته اهو وهندڙ سرشتي لهر جي ورت نه آهي. نهن کري مٿس ماٿر کي گهرجي ته ڪنهن جو چوڙو ان نه کائي.

پوشن- پلا، استري ٻارڻ به هڪ ٻئي جو چوڙو نه کائين ڇا؟

آٿر- نه! ڇاڪاڻ ته سندن شرير جو سڀاءُ جدا جدا آهي.

نيمچ ماڻهن جي هٿ جو نه کائجي - پوشن:- پلا ٻڌا، ته مٿس ماٿر جي هٿ جي بظايل رسولي کائڻ ۾ ڪهڙو دوش آهي؟ براهمن کان وٺي ڇنڊال تائين سڀني جا شرير هٿن، مائس ۽ ڇم جا (لهل) آهن. ڇوڙو رت براهمن جي شرير ۾ آهي ۽ ٿوڙو آهي ڇنڊال آديءَ جي ۽ پوءِ پلا، سڀ ڪنهن مائپوءِ جي هٿ جي لٽول رسولي کائڻ ۾ ڪهڙو دوش آهي؟

آٿر:- دوش آهي، ڇاڪاڻ ته جن اُتر ٻڌارن جي کائڻ پٽن ڪري براهمن ۽ براهمنيءَ جي شرير ۾ ڌوڪند آديءَ دوش رت ورتا ۽ رڃ آهن ٿيندو ۽ ٿوڙو ڇنڊال ۽ ڇنڊالائيءَ جي شرير ۾ نه ٿيندو ۽ ڇاڪاڻ ته ڇنڊال جو شرير سڌا بدبوءِ جي پومائن سان ٻيل ٿو رهي ۽ نهن براهمن آدي ورتن جو نه رهي. نهن کري براهمن آدي اُتر ورتن جي هٿ جو کائڻ ڪمي ۽ ڇنڊال آدي نيمچ، پنکي ڇمار آديءَ جو نه کائجي. پلا، جي اوهان کڻي ڪو ڇوي نه ڇوڙو ڇم جو شرير مالا، سس، پٽ ۽ ڏي ۽ نهن جو ٿو ٿئي ۽ ٿوڙو ٿي پنهنجيءَ استريءَ جو به آهي. پوءِ ڇا، مالا آدي اُترين مان به پنهنجيءَ ڌرم پنهيءَ جيئن ورتندا؟ ٿڌن نه اوهان کي لڳي ٿي مات ٿي ڪرڻي پوندي. هٿ ۽ واس سان نه جهڙي رت اُتر ان کائي ٿو سگهي، نهن ڌوڪند ان به کائي ٿو سگهي، پوءِ ڇا؟ وشتا وغيره به کائيندا؟ ڇا ڪو اهڙو مائپو ٿي سگهندو؟

ڇمڻي جو لپيو پاڻڻ - پوشن - جي گهر جي ڇمڻي جو لپيو پاڻڻ نه پنهنجي ڇمڻي [گولا] جو لپيو ڇو ٿو پاڻڻ؟ پر نه ڇمڻي جي لپي پاڻڻ ڪري چوڪو [وڌو] اشد جو ٿو ٿئي؟

آٿر- ٻڌي ڇمڻي ۾ اهڙي بدبوءِ ٿي ٿي، جوڙي مٿي جي مل ۾. [ڳالو ڇمڻي] سڀو هٿ ڪري [لپيو] سگهو ٿو اڏي ۽ نه ڪهڙو شراب ۽ مٺو ٿو ٿئي. جن مٽيءَ مان ۾ لڳندي آهي، تن ڇمڻي مان ٿي لڳي. مٽيءَ ۽ ڇمڻي ملائي جا جاءِ ٿي لپجي، سا ڏسو ۽ ڏاڍي سهڻي ٿي لڳي. وري رسولي ٺاهڻ واري هٿ پوڄن ڪرڻ ڪري ڪي به انسان ۽

ڇمڻي جا ڪڍ هائي ڊاڪٽرن به سريڪار ڪيا آهن. سندن چوڙ آهي ته ڇمڻو ڪيترن بيمارين جي ڇوڙن کي ٺاس ڪندو آهي. وڏو واري تب کي به روڪيندو آهي.

جوت به ڪرادي آهي، تنهنڪري مکيون ڪٿڻون وغيره ڪٿي جهو استان جي گندي
وهڻ ڪري ايندا آهن. جي اُنکي بهاري لڏي آديءَ سان ڏهاڙي شد نه ڏهر نه آهو استان
چڻ پائڻائي جهڙو ٿي ٻڌندو. تنهنڪري روزانو چڻي، مٽيءَ به بهاريءَ سان [وڌڻي کي]
شد رکجي. ٻار جي ٻڪي جاء هجي نه پاڻيءَ سان ڏوٺي صاف رکڻ گهرجي. الڪري مٽي
چيل دوش لهي وڃن ٿا. چئن مڊان جيءَ (مسلمان) جي وڌڻيءَ ۾ ڪٿي ڪوئلا، ڪٿي
ڪيري، ڪٿي ڪاٺون، ڪٿي پڪل ڪٽي، ڪٿي چرئي رکبي، ڪٿي هڏيون گڏ پيا ٿا رهن
۽ مڪن جي نه ٻالھ ٿي ڪهڙي؟ اڃا جاء اهڙي نه ٻڙي ٿي لڳي، جو ڪنهن سرشت
منش کي آڻي اچڻ سمجهو آهي. ۽ درگند استان سامان ٿي اها جڳهه ڏسڻ ۾ ايندي آهي. پلا
انهن کان ڪو ٻڌي نه جي چڻي جي لسي پاڻ ڪري اوهن دوش ٿا سمجهن، نه چاهن ۽ ڪنڊن
[سڪن چڻن] ٻارڻ ڪري، سندن اها ٿي ٿاڪ ڪڪڙ ڪري، گهر جي پٺن تي لهما آدي
پاڻ ڪري مٽيءَ جو چڙڪو به اڀرڻ ٿي ٻڌندو هوندو، ان ۾ شڪ ٿي ڪهڙو.

ڇوچن سمجهڻي ٻيا سوال جواب

پرشن :- وڌڻي ۾ ويهي وئي ڪاڻ ڇڏو آهي يا ٻاهر ويهي؟
آڌر :- جتي سٺو، دل ڪم ٿئي ۽ سٺو استان ڏسجي، ايتري ڇوچن ڪجي. پر ضرورت
وقت، ٻڌ وغيره جي وقت نه گهڙوڻ وغيره ٿي ويهي يا ايتري ٻولي ڪاڻ ٻيٽڻ به روا آهي.
پرشن :- ڇا پنهنجي هٿ جو [ڏڻ] ٿي ڪاڻجي ۽ ايتري جي هٿ جو نه؟
آڌر :- آڏن منجهان جي شد ريتيءَ سان [رسوئي] پٽان نه ٿي ڏڙڪ سهي آڏن سان
[پڊگت ڪري] گڏ ڪاڻ ۾ ڪا به حاجي ڪانهي ۽ ڇاڪاڻ ته جي ٻرهن وغيره ورتن جا استري
پوش رسوئي پٽائڻ، چوڪن اڳاڻڻ، پاڻن ٻرڻن مان جا جڳهڙا پيا هلندا رهندا نه وڃن يا وغيره چڻ
ڪٽن جو ڪڏهن به وڌارو ٿي نه سگهندو. ڏسو! مهاراجا بدشاهه جي راجسوءَ بگهه ۾ ساريءَ
دنيا جا راجا، رشي مهرشي آيا هئا ۽ سڀ هڪڙي ئي وڌڻي منجهان کائيندا هئا. جڏهاڻڪر
عيسائي، مسلمان وغيره مس مٽائڻ هليا، ٿڌاڪر پاڻ ۾ وروڻ ٿيو. انهن شراب پيئڻ ۽ گتو
مانس وغيره ڪاڻ اختيار ڪيو، تنهن وقت کان ئي ڪاڏي پيئي وغيره ۾ جهڳڙا ٺاهجي ويا.
ڏور ڏيساورن تي وواهم :- ڏسو! ڪابل، مٽار، ايران، آمريڪا، يورپ وغيره
ننهن جي راجائن جي ڪنڀائن ڏنڌاريءَ، مادريءَ، الوبيءَ وغيره سان آريءَ ورت جي راجائن
رواهه آديءَ جا وهوار ڪيا آهن. ڏکڻي وغيره ڪرو واندون سان ڪائيندا پيئندا هئا ۽
ڪجهه به وروڻ نه ڪندا هئا، ڇو ته ان وقت سڄي سنسار ۾ هڪڙو ئي ويسد پٽاندڙ مس
هو. ان ۾ ئي سڀني جو ويساهه هو ۽ پاڻ ۾ هڪ ٻئي جو سک، دک، حاجي ۽ لاپ پنهنجي
[سک دک] سامان ڪري سمجهندا هئا. ٿڌهن ئي سنسار ۾ سک هو. هيئن ئي ڪهڻن متن جي
هٿ ڪري، دک ۽ وروڻ گهڻو وڌي ويو آهي. اُنجو نوارڻ ڪرڻ ٻڌمانن جو ڪم آهي.
(مثال) ٻرمالما سڀني جي من ۾ سته مس جو اهڙو ٻج چٽي، جهڻڪري ڪوڙا مس جلد ناس
ٿي وڃن. ان ۾ سڀني وڌوان ماڻهو ويچار ڪري، وروڻ ڇڏي، آندڙ کي وڌائين.

ستمارت پرکاش جي پوروارڌ (پهرئين اڌ) جي سمايتي .

هن گرنٽ جو پهريون اڌ هن ڏهين سلاسن سان گڏ پورو ٿي ويو. انهن سلاسن ۾ خاص ڪنهن مڊن ان ڪري نه لکيو سون، ڇهين منهن سچ ۽ ڪڙڙ جي ويچار ڪرڻ جي ڪجهه شڪتي نه وڌائيندا، ٽيهن ٿلهي ۽ سڀني ڪنهن جو لائبرج سمجهي نه سگهندا، ٽيهن ڪري (پهرئين) سڀني ڪڏي ستم شڪا جو اُپديش ڪري، هاڻي اُترارڌ يعني جنهن ۾ چار سلاسن آهن، ٽيهن ۾ وڌيڪ ڪنهن مڊن لکندا سون. انهن چڱي منجهان پهرئين (اڌ) ٽام ٻارهن سلاسن ۾ آڻه ورت جي مٿان مٿن ۽ اڳي (ٻارهن) ۾ چڱي جي ۽ ٽين (ٽيهن) ۾ عيسائين جي ۽ چوٿين (چوڏهين) ۾ مسلمانن جي مٿان مٿن جي ڪنهن مڊن وڌيڪ ٿي لکندا سون. ٽيهن ڪنهن پوءِ ڇوڏهن سلاسن جي پڇاڙي ۾ پنهنجو مٿ ۽ ڏيکارو ويندو، جي ڪنهن ڪڏي وڌيڪ ڪنهن مڊن ڏسڻ هجي نه آهن چئن سلاسن ۾ ڏسي پر ساڌارڻ نموني ۾ ڪڏي ڪڏي ڏهن سلاسن ۾ نه ٿورو ڪنهن مڊن ڪيل آهي.

هڪ ڌرم چڱي پڙهون. ڇهه ڪو نه انهن چوڏهن سلاسن کي پنهنجا ڇڏي ٺاه جي ڏسڻ تي سان پڙهندو، ٽيهن ۽ آڻا ۾ سڄي اڌ جو پرکاش ٿي آند ٿيندو. پر جيڪو هڪ، ڏاڳڙه ۽ ساڙ وڃان ڏسندو (پڙهندو) خواه ٻڌندو، ٽيهن ڪي هن گرنٽ جو پهريون چئن جو ٽن چاڻڻ ڏاڳو ڪنن آهي. ٽيهن ڪري جو ان ٿي ليک ويچار نه ڪندو، سو اٽڇو اڌ نه سمجهي، غوطا کائيندو رهندو. وڌو ان جو اهوئي ڪم آهي نه ستم است، جو ٽيهه ڪري ۽ ستم جو گرهه ۽ استم جو ٺاڳ ڪري ڌرم آند پرايٽ ڪن. اهڙا ڳڻ گراهي ماڻهو ٿي وڌو ان ٿي ڌرم، اڌ، ڪام ۽ مڙس روئي (چار ٿي) ٿل پرايٽ ڪري پوسن رهندا آهن. شريعت سوانهي ڏانهن سرسوتي جو وڃيل سند پاشا سان سڀنگاريل ستمارت پرکاش جو ڏهون سلاسن آڇاڙ ۽ پڪي ٺاهه وڌيڪ جي سڀيٽ ۾ پورو ٿيو.

ستمارت پرکاش جو پهريون اڌ سمايت ٿيو .

ٽهين سلاس تي ٽيڻيون

چوڻيءَ بابت شڪا:- شري سرامي ڏيانند لکيو آهي ته تمام گرم ڏينهن ۾ چوڻيءَ سميت وار ڪڍائي ڇڏجن. اها ڳالهه ڪيترن لوڪن کي ڏرم ورت ڏسڻ ۾ اچي ٿي. ڪي لوڪ اڏڙا آهن، جي چوڻيءَ جو رکڻ هڪڙي پرڪار جو وڏو ٿرم ڪري سمجهن ٿا، ۽ اٽور ڪڍائڻ تي اٽم ڪري سمجهندا آهن. رشي ڏيانند مهراج جو جهڪو وڌيڪ آهي، سو بلڪل ليڪ آهي، ڇاڪاڻ جو چوڻي ٿرم پرا کان هلندي اچي ٿي ۽ ان سان اسانجي جانيءَ جو اڻهاسڪ سمجهند آهي. رشي ڏيانند انهي ورت نه آهي، پر رشي اسانڌارڻ [وشميش يا خاص] اوسان ۾ اچي ورت نه آهي. ديش گرم هجي، شراب ۾ ڪو روڪ اٿن ٿي، اٽورا چوڻيءَ جي ڪري وشميش ڪلڻائي اٿن ٿي ته اٽڪي ڪڍائڻ ۾ هڪڙ نه گهرجي. چوڻيءَ رکڻ جو هڪڙو ٻيو به ڪارڻ آهي، جنهنجي ڪهڙن لوجوانن کي خبر نه آهي. چوڻي مٿي جي اهڙي هنڌ رکبي آهي، جتي ڪيترن هنڌون اچي گڏ ٿين ٿيون، اهو انهن ڏاڍو ڦارڪ آهي، انجي بجاءِ لاه چوڻيءَ جو هڪڙ ضروري آهي. ٽيهڪالوواءِ ڀوگم اڀياس لاءِ به چوڻيءَ جو هڪڙ ڪارڻ آهي، پر اهي جهڪي به ٻالهيون آهن، ٽيجو سڄي ٻي اندروني ڏرم سان واسطو نه آهي. ڏرم ڪو ٻيو آهي، جنهنجو واسطو مٿس جي اچار وهوار سان آهي. ساڌارڻ ريت لوڪ ٻاهرين نغامن کي ئي مول ڏرم سمجهندا آهن. جنهن خالصا ڪهڙن کي، ڇڪرائڻ لکي ۽ مسداڻ سنڀ کي. انهيءَ ڪري نه رڳو لوڪ جهي اندروني ڏرم کان بي مڪر ٿي ويندا آهن، پر اٽڪ جهڪڙا به ٿيندا آهن. انهيءَ ڪري رشي ڏيانند هر هڪ ڳالهه پوري سڀا [حد] اندر رکي آهي. اٽڪالوواءِ مهاشه مڙهيروم جا واپار چوڻيءَ جي سمجهڻ ۾ جي آهن، سي پڻ واپار ۾ رکڻ گهرجن.

مهرشي ڏيانند جهڪي لکيو آهي، سو سنسڪرت ۾ آبرو ٿڌڪ جي گرشن جهڙوڪ چرڪ ۽ سسرت جي آڌار ٿي. ۽ ٻيو هي ته جهتوئڪ چوڻي اڀر ٻڌي جي نغامي آهي، ٿڌهن به هن ڳالهه تي زبان ٽپو آهي ته پڪڙان وار ۽ ٽيهن جهڙ پڌارت اڪري ڏنا آهن، نه ڏاڍي ڪوٺي ڪري، ۽ خراڻ اڳيائي سڳيائيءَ ۾ گهرج پوي ته ڪهائي سگهجن. نه ته ڪي ٻيو مارڻون اهڙيون ٿينديون آهن، جو هٿ ٻڌڻ جو امڪان ٿيندو آهي. اهڙيءَ حالت ۾ نغاميءَ کي ڏسڻ نه آهي. ڏاڙهي مڇون ڪڍائڻ بابت جهڪو رشيءَ جو رايو آهي، ٽيهڪي به لکيو جي ٽيهن جهان چوڻي پوڻ نه گهرجي ۽ هر هڪ مٿس کي پنهجي سهوليت موجب هلڻ ڪرڻ گهرجي. رشيءَ جهڪا ٻڪي ٿي آهي، اها زبان ۾ رکڻ گهرجي.

شودر جي هٿ جي رسوئي - ساڌارڻ ريت هندو ٻڌڪ ۾ چومت چات ڪهڙ وڌيل آهي ۽ هڪ جانيءَ جا لوڪ ٻيءَ جانيءَ جي لوڪن جي ٻڌل رسوئي نه کائيندا آهن. ڪهڙ لوڪ خاص ڪري وشميش ٻوهمڻن جي هٿن جي ٽي کائيندا آهن. رشي ڏيانند انهيءَ رواج کي هٽائڻ لاءِ اٽڪ ٻڪيون ڏيون آهن ۽ آهسته ڏرم سوئر جو پرمات ڏنو آهي. ٽلهرج اهو

آهي ته برهمڻ، ڪٿي آدي پنهنجو وقت وڌيڪ ضروري ڪم ۾ لڳائين. ٻنهي ساري پنکٽ جي هٿ لاءِ پورهئي جي وڃ ٿئي ۽ پيد ڀاءُ مڙجي ۽ پنکٽ ۾ اڻڪا اچي. شودر ۽ چنڊال:- شري سوامي ديانند مهاراج جن جو ڪٿڻ آهي ته اُهو پدارت کائڻ پيئڻ ڪري براهمڻ آديءَ ورتن جو شراب شڏو ڇڏي ورتو وارو هٿ ڪري شڏو ٿئي ۽ چنڊال آديءَ جو اُشد، ٽيهڪري چنڊال آديءَ جي هٿ جو نه کائجي. انهيءَ ئي شڪا آهي ته اُشد شراب واري شودر جي هٿ جي بظايل رسولي ڪٿڻ ئي پنکٽ [کائڻ چوڻي] لهرائجي. انهيءَ شڪا جو هيءُ اثر آهي ته جهڙو پيد براهمڻ ۽ چنڊال ۾ آهي، ٽيڙو پيد برهمڻ، ڪٿي، وٽس ۽ شودر انهن ڇٽن ورتن جو پاڻ ۾ آهي. شودر ڇٽن ورتن ۾ سڀايل آهي ۽ شودر شاسترن جي مرادا کي ڇڏي ڇڏي، دوچن [برهمڻ، ڪٿي ۽ وٽس] جو سهرو ۽ ماس آدي پنکٽ پدارت نغو ورتائي ۽ ٽيهڪري سندس هٿ جو جل يا اُن کائڻ ۾ ڪوبه دوش نه آهي. چنڊال ۾ اهي ڪڻ ڪيڻن ۽ ٽيهڪري سندس هٿ جو کاڌو نه کائڻ گهرجي. شاسترن جي مرادا انوسار شودر ماس آهاري آهي ڪونه!

مانس آهاري:- ڏهين سلسل جي هڪ اڻي به شڪا ڪئي ويندي آهي. جي اڻ سڏي ۽ ريت مانس آهاري جي آڳا آهي. راجا هاجي ڪارڪ پٺڻ کي ماري نه پوه اهو مانس ليڪال ڪيئن ڪجي؟ ان بابت رشيءَ جي آڳا آهي ته ”يا نه جلائي ڇڏجي، يا ڪن وغيره پٺڻ کي ڪاراڻجي يا اڻ لائي ڇڏجي. پر جي مانس آهاري ڪڏهن نه ۽ سسار جو ڪهڙو ڪرڻ آهي. مانس کائيندڙ جو سڀاءُ اوس هڏڪ ٿي پوندو.“ ان مان پڌرو آهي ته رشي مانس کائڻ جي اڪل برخلاف هئو.

شڪار ڪيڏڻ:- ڏهين سلسل ۾ رشي ديانند مهاراج شڪار ڪيڏڻ هڪ وڏو دوش ڪري ليکيو آهي، پر جي ڪو پٺو مٺس جي ريت جو ٻيا-ي هجي، خراڻ ٻيءَ طرح ديش لاءِ هاجيڪار سڏ ٿئي ته اُهو مارڻ ڪٿي لاءِ ضروري آهي، اهرئي شڪار آهي. وپردشت:- هن سلسل ۾ صفحي ۳۲۳ تي مٿو مهاراج جو شلوڪ ڏنل آهي، جنهن ۾ ڏيکاريل آهي ته وپردشت جا ٻه ٻه آدي سڏ ڪونه ٿيندا آهن. وپردشت جو اوت آهي مهادشت.

ڏهين سلسل جون ٽيڻيون سڀايل ٿيون.

ستيارت ڀرڪاش جو يارهون سلاسل - اڌ آرڌ [ڀويون ڀاڳم] - اڌ ڀوهڪا [ڀمئي ڀوهڪا]
 (۱) جدا جدا مت - اها سڌ لڳل ڳالهه آهي ته پنجن هزارن ورهين کان اڳ [ساري سنڀار
 ۾] ويد مت کانسواءِ ٻيو ڪوبه مت [هلندڙ] نه هو، ڇاڪاڻ جو ويد ۾ چيل سمورين ڳالهين
 وديا جي انڪرل آهن. ويدن جي ڀرڇاڙ بند ٿيڻ جو ڪارڻ ٻئي مهاڀارت جي ٻڌ، ان [ويد
 ڀرڇاڙ] جي بند ٿيڻ ڪري سنڀار ۾ اوديا ۽ اُنڌڪار پکڙڻ ڪري، ماڻهن جي ٻڌيءَ ۾ ڀرم
 سسڻ جي ڀوڳ ڪري، جنهنجي من ۾ جهڙو وڃار آيو، تنهن ٺهڙو مت [مذهب] هلايو.
 (۲) مکيه مت - انهن سڀني متن ۾ چار مت اڳاٽ جهڙي ويد ورت ڀراڻي، جهڙي، ڪرائي
 [عيسائي] ڦرائي [مسلماني] (آهن، سي) سڀني متن جو مول آهن ۽ اهي سلسلوار هڪ ٻئي
 ٺهڻ ۽ ڇوڻن ٿي هليا ۽ اڳاٽه انهن چڱي جون شاڪلون هڪ هزار کان گهٽ ڪيڏهن.
 ۳. گرنٿ لکڻ جو ڪارڻ - انهن سڀني مت وادين، سندن جهان ۽ ائين سڀني جي هڪ ائي
 سان ستم آستيه جي وڃاڙ ۾ گهڻي مٿاڪت ڪرڻي نه پوي، ان لاءِ هي گرنٿ ٺاهيو ويو
 آهي. جو جو هن ۾ ستم مت جو مٿن ۽ آستيه جو ڪنڊن لکيل آهي، سو سڀني سمجهن، اهر ٿي
 منهنجو ڀرڇو جن آهي. مون اهر آلم سمجهيو آهي، نه پنهنجي ٻڌيءَ ۽ وديا الوڻار جو ڪيان
 مول ٿي. انهن چڱي متن جي مول پستڪن ڏسڻ ڪري پراي ٿيو آهي، سو سڀني جي اڳيان
 پڌرو ڪري ڇڏار، ڇو ته [مڪر] ڪم ٿيل وڃان ڪي وري اهر پراي ڪرڻ سوار ڪم نه
 آهي. پڪههات [عصب] ڇڏي، هنجي پڙهڻ سان سڀني انهن متن جو سچ ۽ ڪوڙ پڌرو ٿي
 پرلڏو. انهنڪا اهر هڪ ڪنهن کي پنهنجي پنهنجي سمجهه الوڻار، ستم مت جو گرهڻ
 ۽ آستيه مت جو ٿيڻ سوار ٿي پرلڏو.

(۴) سڄو ڌرم گرهڻ ڪريو - انهن مان، جو پراڻ آدي گرهڻ منجهان [مڪي] شاڪالن ۽
 [شاڪالن جي وچ وارنن] يعني شاڪالن وٺي مٿي آندو ورت ۾ هليا آهن، تنجا ٿورا گڻ ۽
 دوش هن يارهين سلاسل ۾ ڏيکاريا وڃن ٿا. جهڙن منهنجي هن ڪم جو اڳڪار نه ٿيو
 وڃي ته وروڻ به نه ڪيو وڃي. ڇو ته منهنجو الورج ڪنهنجي هاجي اٿرا وروڻ ڪرڻ جو ڪونهي
 مڪر سچ ۽ ڪوڙ جي ڀرڻ ڪرڻ ۽ ڪرائڻ جو ٿي آهي. اهڙي ڀرڪار سڀني ماڻهن کي ٺاهه جي
 درستيءَ سان ورتاءُ ڪرڻ آڻي آچت آهي. سچ ۽ ڪوڙ جي ٿرڻ ڪرائڻ لاءِ ٿي منهنجي
 گو ملي ۽ نه وڌو وڌ ۽ وروڻ ڪرڻ ۽ ڪرائڻ لاءِ. انهن مت معائنن جي جهڳڙن ڪري
 جهڳڻ ۾ جي جي انشت ٿل [اٿر ٿڌڻ ٺهڻ] لکنا آهن، لکڻ نه ۽ نڪرندا، سي ٿرڻڪش وڌوان
 سمجهي سگهن ٿا. جهڙن هن منهنجي ٺاهه منجهان معائنن جا هڪ ٻئي ورت جهڳڙا ٺهي
 نه ويندا، تنهن هڪ ٻئي کي آندو نه ايندو. جي اسين سڀني ماڻهو ۽ خاص ڪري دوج جن
 [ڀڳتيل ماڻهو] اڻڪا ۽ دوش ڇڏي، ستم، آستيه جو ٿرڻ ڪري، ستم جو گرهڻ ۽ آستيه جو
 ٺاهه ڪرڻ ۽ ڪرائڻ گهرون، ته اسان لاءِ هيءَ ڪا اچوڙ ڳالهه ڪانهي. اها پڪ آهي ته
 انهن وڌوان جي وروڻ ٿي سڀني کي وروڻ ڄار ۾ ڦاسائي رکيو آهي. جي اهي ٿرڪ پنهنجي
 سرائڪ ۾ نه ڦاسي، سڀني جي ڀرڇو کي ڀرو ڪرڻ گهرون، ته [جهڳڙا] هاڻ ٿي [ٿرڪ]
 هڪ مت ٿي اچي وڃن. انهيءَ جي ڀرڻيءَ جي ڀڳتي هن گرنٿ جي ڀڳتيءَ ۾ لکنداسين.
 سروشڪتيمان ٺهڻا هڪڙي دمت ۾ شامل ٿيڻ چار آساده [شرق] شال سڀني منهن جي آڻائڻ
 ۾ ٿرڪهٽ ڪري -
 अलमतिविस्तरेण विविचद्वारशरोमणिषु

[ايترو بس! ٻڌوانن ۽ وڌوانن لاءِ گهڻي لکڻ جي گهرج ڪانهي.]

ओ३म्

अरार्द [३० पाठो]

يارهون سملاس

آريه ورت جي متا نترن جي کندن مندن جي ورڻن ۾

(۱) آريه ورت جي مهمان:- هاڻي آريه لوڪن جي متن جي، جي آريه ورت ۾ ڏسڻ
گا، کندن ۽ مندن جو ورڻن کڻڻ. هيءَ آريه ورت اهڙو آهي، جنهن جوڙو سنڀار
۾ اهو ڪو به دٻس ڪونهي. تنهنڪري ئي هن ڀرهيءَ تي ”سروڻ ڀرهي“ [سرلي ڌرتي]
نالو ڀر آهي، ڇاڪاڻ جو هيءَ ڀرهي سون وغيره وٺڻ تي آڻڻ ڪري. اڪري ئي
سرشتيءَ جي آريه لوڪ هن دٻس ۾ اچي وڃيا. اسين سرشتيءَ واريءَ وڻ ۾ چٽي
آيا آهيون ته ”آريه“ نالو اهو منس جو آهي ۽ آريه کان پڻ ماڻهن جو ”دسيرو“ آهي. دنيا ۾
جهڙي به دٻس آهن، سي سڀ هن دٻس جي وڏائي ڪندا آهن ۽ اڃا رکندا آهن، جو
نه ڀارس مٽي ۽ پٿر جهڙو ٻڌو آهي، سا ڳالهه نه ڪوڙي آهي، پر آريه ورت ئي ڇو
ڀارس مٽي آهي، جنهنڪري لوڪ روپي سڄا وڌيڪي لوڪ ڇهندڙي سولا بهمي ڏٺا آهن ۽ ڳالهيون.

(۲) آرين جو ڇڪرو ورتي راج-

एतद्देशप्रसूनस्य सकाशादयजन्मनः । स्वं स्वं चरित्रं शिक्षेरन् पृथिव्यां सर्वमात्रवाः ॥ मनु० [२। १०]

[آءٌ] سرشتيءَ کان وٺي پنج هزار ورهيه اڳ ڏٺا آهن آرين جو سڄي سنڀار تي ڇڪرو ورتي
بهمني سڄي سنڀار ۾ سڀني مٿان هڪڙو ئي راج هو ۽ ائين دٻس ۾ ۽ مائڊلڪ اراڻاڪ نه ٿيا.
ٻڌا راجا رهندا هئا، ڇاڪاڻ ته ڪورون پالڻيون [جي سڄي] ڏٺا هئا جي راج ۽ راج ٺهڻ
هيٺ ساري سنڀار جا سڀ راجا ۽ پرڄا رهندا هئا. ڇاڪاڻ ته هيءَ منو سڀنيءَ جو، جا سرشتيءَ
جي آءٌ ۾ لهي هئي، تنهنجو پرمات آهي ته هن آريه ورت ۾ آڻڻ ٿيل پراهمڻ بهمني وڏا آهن
کان ساريءَ دنيا جا منس، پراهمڻ، ڪٽري، وٽس، شودر، دسيرو مٿس وغيره سڀ

• ڀارس مٽي هڪ پٿر جو نالو آهي، جنهنجي ڇهڻ سان لوڪ سون ٿي پوندو آهي،
اهو پٿر اڃا ڪنهن ڪو نه ڏٺو آهي.

۽ مائڊلڪ-ميدل جا، ننڍي ٺڪري جا.

۴. ”آءٌ“ سڀني رشتيءَ جو ڳالھوڙج آهي وڏا آهيءَ کان سگهو ئي پوءِ، اراڻاڪ وڏا جي
پرڪاش ٿيڻ کانپوءِ راج ٻڌو جو پٿر پٿر پٿر ٿي آهي.

ندين ڪهراڻن مان ڪاٺن ڪو سمرڪ ٻرڻ ڪڍو ٿيندو آهي ۽ ڪن ڇيٽن ۾ سٺل ٿيندو آهي،
ڄڻ مسلمانن وٽ، جي سامهون شراڄي ۽ ڪروند سنگھ آلي، مسلمانن وٽ ڪي ٺڪرا ٺڪرا
ڪري ڇڏيو.

(۴) ڪن ڇڪروڙي راجائن جا نالا-

अथ क्रियेतैर्वा परेऽप्ये मद्रावतुर्वा रात्र कर्त्तव्यः केचित् मुय मन्भूरिच मन्नेन्द्रमु मन्कुवलयश्वयोव नादवद्व्यश्वा-
वतपतिशशविन्दुहरिश्चन्द्राऽम्बरीषननक्त सयतिप्रयात्यनरण्याश्वसेनादयः। अथ महत्तमरतप्रमृत्तयो राजानः
[मेत्रि अभन्द ٻر ٻاڪ ۱- ڪند ۴]

मैत्रुपति० प्र० १० ख० ४ ॥

اهڙن ٻر مان سنڌ آهي ۽ سرشتي [آهتي] کان وٺي مهاڀارت [جي ۽] لائين آريه
ڪل ۾ ٽي ڇڪروڙي ۽ ڇي ٻر ٿي ۽ ٽي راج ڪندڙ راجائن ٿي گذريا آهن. هاڻي
سندن ستن پنهنجي ٻياڳالي ڪري راج وڃائي وڌيڪ ڏيکارڻ جي رهي
آهي. ڄڻ ته هڪ سندن، ٻيو سندن، ٽيون سندن، ڪول باغ، ٻيو وياشو، وڏو ٻوڙ،
اڻوڻ شير، هر ڇڪروڙي، اُمر ٻش، ٺڪڪ، سرائڪ، ٻيٽ، اُتر، اڪشپ، مروت، ٻر،
ساري سيار، هاڪارن، ساري سيار ٽي راج ڪندڙ ڇڪروڙي راجائن جا نالا لکيل
آهن. ٽن سرائي ڇڪروڙي راجائن جا نالا مروت، سرائي ۽ مهاڀارت آدي ڪرڻن ۾
ڪري لکيل آهن. اها ڳالهه معاً سمجهڻ اُڪيانن ۽ پڪهه آهن جو ڪم آهي.

(۵) پراڻيون ڪال جا شسترو - پُرسن - جو ڪي ۽ اڪي اسٽر آدي وڌيڪ لکيل
آهن. سي ڇڪروڙي آهن يا نه؟ ۽ ٻر ڪو به ڇڪروڙي آهي يا نه؟
اُتر - اها ڳالهه ڇي آهي. اهي شسترو به هئا، ڇاڪاڻ ته ٻڌارڪ رڌا [ڪائنات] دوارا
انهن سڀني ڳالهه جو [ٺيڻ] سڃو آهي.

(۶) مندر ڇاڪي ڇڏي؟ پُرسن - ڇا آهي ڏهراڻن جي مندر دوارا سڌ ڪيا ويندا هئا؟
اُتر - نه آهي سڀ ڳالهه، جن سان اسٽر شسترو سڌ ڪندا هئا، سي ”مندر“ اُترڪ

• مेत्रي अभन्द वारी ٻر مان •

۽ اڪي اسٽر اهو هٿيار جنهن سان اڪي وسائي سگهجي.

۱ شسترو اهي هٿيار آهن، جن سان وڃوڻ مارو ڪري سگهجي. ڄڻ ٿر، لالو، ٻر ڇي
وغیره. اسٽر اهي هٿيار آهن، جي ٻي ڇوڙي سڄي. اسٽر ۾ وڃي هڪڙا اهڙا ٿيندا آهن،
جيڪي شسترو ٽي مارو ڪري پوئتي موٽندا آهن. شري ڪرڻ مهاڀارا جو سڌو
ڇڪروڙي ٿي هرو. ڇوڙن ٿا ته اسٽر ٻي ٻي پراڻن وٽ ”ٻوڙ لڪ“ نالي هٿيار
اهڙو آهي. مهاڀارت جي سڀني ۾ گهڻي اسٽر ڪم آندا ويا هئا. (۱) ٻوڙ اسٽر ڇڏي
اسڪي ٻي ساندھ ٺڪري شسترو ٽي مارو ڪندا هئا، ڇو ته مشين ڪن هئي. (۲) سڌو
اسٽر دوارا آنداهي هڻائي هئي. ساڌارڻ لڙڪ سڄي هئا آهن ته اهي اسٽر ڪنهن
جادو جي دوارا اٽل مندر ڇاپ جي دوارا رشي لوڪ ٺاهيندا هئا. پر رشي ڏانهن اهي
ڳالهه جو ڪنهن ڪم آهي. ”مندر“ شسترو جو لڙڪ رشي ”وڃار“ ٿو ڪري. شسترو
آهي ٺاهي سگهندا، جيڪي ڏوڙ وڃار ڪندا. انهي ڪري هلاڪ لاءِ ٻوڙ وڃار هڪڙو آهي.
اهو سڀ ٻڌي [ڪل] جو ڏيکار آهي. جيڪو ٻڌي آهي، ته ان آهي.

وڃار [دماخ] سان سڌ ڪندا [ٺاهيندا] ۽ هلائيندا هئا. ۽ جو ”مٽر“ ارڻاٺ شيد جو سمرو ٿيندو آهي، تنهنجي [رڳڙ] اچارڻ سان ڪوئي به پدارت ائين نٿو ٿئي. ۽ جي ڪوئي چوي ته مٽر اچارڻ سان اڳي ائين ٿئي ٿي، ته اها اڳي جيڪو مٽر اچاريندڙ جي هرداه ۽ چپ کي پس ڪري ڇڏي. مارڻ وڃي شتروءَ کي ۽ مري وڃي پاڻ! تنهنڪري مٽر نالو آهي ”وڃار“ جو، جنهن راج مٽري يعني راج جي ڪارو وار جي وڃار ڪندڙ کي چئبو آهي، تنهن ”مٽر“ يعني ”وڃار“ منجهان ئي سڃي سرشتي جي پدارتن جو پهريائين ڪيائين ۽ پوءِ ڪرا [عمل يا اچارڻ] ڪرڻ سان انهن ڪرڻ جا پدارت، ڪارن ۽ هٿيار تيار ٿين ٿا.

شسترون جا نمونا:- جنهن ڪرڻ جو پاڻ يا ڪرڻو ٺاهي منجهس اهڙيون وسيلو جهڙي، جيڪي اڳ لڳل سان واپس ۽ ڏونهن ٺاهي اٿرا سورج جي ڪرڻن يا واپس لڳل سان اڳي اٿري پوي، انهن نالو آهي اڳئين استر. جڏهن پوءِ ان [جي اٿر] کي هٿان ڇاهي ته اٿي واروڻ استر [جل پاڻ] ڇوڙي. ارڻاٺ جنهن [هڪ] شتروءَ جي سڃا ٿي اڳئين استر ڇوڙي. [الڪي] ناس ڪرڻ چاهيو، تنهن ئي پنهنجي سڃا جي رڪهه لاءِ سڃا پئي ”واروڻ استر“ سان اڳي پاڻ [جو اٿر] هڻي. هيءُ اهڙن پدارتن جي ملائڻ سان ٿو ٺاهي، جو انهن ڏونهن واپس سان لڳندي بادل بڻجي جهٽ وسط ٿو لڳي وڃي ۽ باهه کي وسائي ڇڏي ٿو. تنهن ئي فگه قاس ارڻاٺ جو شتروءَ جي ڇوڙڻ سان سندس انهن [عضون] کي ڇڪڙي ٻڏي ٿو ڇڏي. ساڳيءَ ريت هڪ موهن استر ارڻاٺ جنهن ۾ اڳدار ورتن ملائڻ ڪري، انهي ڏونهي سان شتروءَ جي سموري سڃا کي بند وٺي وڃي اٿرا سموري موهن ٿي وڃي. اهڙيءَ ريت سڀ شسترو استر ٿيندا هئا ۽ هڪڙيءَ ٿار منجهان اٿرا شيشي منجهان کي ڪنهن ٻئي پدارت منجهان بجلي ائين ڪري شتروءَ جو ناس ڪندا هئا. انکي به ”اڳئين استر“ ٿيا ”پاشوپت استر“ ٿو سڏجي. ”لڙپ“ ۽ ”بندوق“ اهي نالا ڌارن ڌارن جي ٻوليءَ جا آهن ۽ نه سنسڪرت اٿرا آره ورت يا سا جا پر جنهنکي وڏيئي لڙپ ”لڙپ“ ٿا چون. سا سنسڪرت آره يا سا به شتگهني ۽ جنهنکي ”بندوق“ ٿا چون، سا سنسڪرت آره يا سا به پيشادي ٿي سڏجي. جيڪي سنسڪرت وڏا نه پڙهي، اڙم ۽ قاسي کي جو کي ٿا لکن ۽ کي جو کي ٿا لکن، انهيءَ [لڙپي ڇوڙ] کي پڏيمان لوڪ پوماڻ ٿا مڃي سگهن.

سموري وديا آريه ورت مان ڦهليل:- پوکيل ۽ جيتري به وديا ڦهليل آهي، سا سڀ آره ورت کان مصر وارن، انهن کان يونانين، هن کان روم وارن ۽ هن کان يورپ وارن [ورتي] ۽ اٿان آمريڪا آدي ڏينهن ۾ پکڙي آهي. اڄ به جهڙو سنسڪرت وديا جو پرچار آره ورت ۾ آهي، اولڙو ٻئي ڪنهن به ديش ۾ ڪونهي. جي چون ٿا ته جرمني ديش ۾ سنسڪرت وديا جو گهڻو پرچار آهي، ۽ جيتري سنسڪرت مرڪش مرڪز صاحب پڙهيا آهن، اولڙي ڪنهن نه پڙهي آهي، اهو سڀ ڇوڙ مان ئي آهي، جنهن ڇوڙي آهي ته

”यस्मिन्देशे द्रुमो नास्ति तत्रैरण्डोऽपि द्रुमायते।“

ارڻاٺ جنهن ماڪ ۾ ڪوڙو ڪونهي، ان ديش ۾ هيرڻ کي ٿي وڏو وڻ ڪري ٿا.

سٲجھن. ساڳيءَ رات ٻوروپ ڏيڻ ۾ سنسڪرت وڌيا جي ٻرچار نه هئڻ ڪري، جرمين ماڻهن ۽ موڪش مولر صاحب، جو ڪجهه ٿورو ڙو ٻڙهيو، سڙي انءَ لاءِ چڻ گهڙو آهي. ٻر آره ورت ڏانهن ڏسبو، ته آهي بلڪل گهٽ ڳاڙهي ۾ ايندا ۽ ڇاڪاڻ ته مونکي جرمني ڏيڻ جي رهندڙ هڪ ”پرنسپال“ جي پٽ مان معلوم ٿيو آهي ته جرمني ڏيڻ ۾ سنسڪرت چٽيءَ [پٽر=خط] جي ارت ڪرڻ وارا بلڪل ٿورا آهن. موڪش مولر صاحب جو سنسڪرت ساهتيه ۽ ٿورو ڙي وڌي جي واپاڪا ڏسي مونکي معلوم ٿو ٿئي ته موڪش مولر صاحب هيڏانهن هوڏانهن جي آره ورتي لوڪن جون ڪيل ٺيڪائون ڏسي ڪجهه ڪجهه چئن ٽن ڪري لکيو آهي. مثال لاءِ:-

यञ्जति ब्रह्ममख्यं चरन्तं परितस्थुषः रोचन्ते रोचना दिवि: ॥ १६१ ॥ १० ॥

هن منتر ۾ گهوڙو ارت ڪيو اٿس! انکان ته ساڻس آچار ۽ جو ڪيل ارت سوڙي بهتر آهي، پر انجو پورو ارت پرماتما آهي، جو منهنجيءَ بظايل رگرڀڊ آدي پاشه ٻومڪا ۾ ڏسي وٺو. ان ۾ ان منتر جو پورو پورو ارت ڏال آهي. ايتري مان ئي سمجهي ڇڏيو ته جرمني ڏيڻ ۽ موڪش مولر صاحب ۾ سنسڪرت وڌيا جي ڪيتري پڻ ڏاڍي آهي.

(۸) جڳاڻاڻت صاحب جو رايو:- اهو سچ آهي ته جيتريون به وڌائون ۽ مٿ ٻوڙيل [آره زمين] تي پکڙيا آهن، سي ۽ مورا آره ورت منجهان ئي ڦهليل آهن. ڏو! هڪ جڳاڻاڻت صاحب پٿرس ارتاڻس ڏيڻ جو رهندڙ پنهجي ”بائيل ان لاءِ“ [تالي ڪتاب] ۾ لکي ٿو ته سڀني وڌائين ۽ چڱين جو پندار آره ورت ڏيڻ آهي، ۽ سموري وڌيا ۽ پڻ مٿ ان ملڪ مان ئي ڦهلايا آهن. [آهي] پرمشور ڪي پراڻا ٿا ڪن ته هي پرمشور! جهڙي آتني آره ورت ڏيڻ جي گذريل سهي ۾ هئي، ٿوڙي اسان جي ڏيڻ جي ڪريو! [وڌاڪ] ڏسي وٺو ان ڪرڻ ۾!

(۹) دارا شڪوه جي ڪوچ:- وري دارا شڪوه بادشاهه به اهڙي ڪڇ ڪڇي هئي. ته جهڙي پوري وڌيا [مڪمل علم] سنسڪرت پاشا ۾ آهي، ٿوڙي پيءُ ڪنهن به پاشا ۾ ڪانهي. ائيندن جي ارتاڻ ۾ هو لکن ٿا ته مون عربي آدي ڪنهن ٻوليون پڙهيون، پر نه منهنجي من جي شڪا دور ٿي ۽ نه آئند آيو. جڏهن سنسڪرت ڏٺم ۽ ٻڌم، تڏهن شڪا دور ٿيڻ ڪري مونکي ڏاڍي خوشي ٿي آهي.

(۱۰) بهارنس جو مان مندر ۽ جوتش جي وڌائي:- ڪاشيءَ جي ”مان مندر“ ۾ ”ششو مارچڪر“ وڃي ڏسو. انجي پوريءَ طرح رکيا به ٿئي ٿئي، تنهن هوندي به ڪيترو نه اٿم آهي! ان مان اڃا به ڪڍڻ [ٿارن اڪيٽرن] جو گهڙو ورتاڻ معلوم ٿو ٿئي. جي ”سوالي جهوپراڻ ڏيڻ“ انجي سنڀال ۽ بڳل ٿل جي مراتب ڪندا رهندا ته ڏاڍو چڱو ٿيندو.

آتنيءَ ڪاٺيوه وٺائين:- پر اهڙي شرومڻي ملڪ ڪي مهاڀارت جي جنگ اهڙو نه

ڏک هيو، جو اڃ - وڌو نه هو پنهنجيءَ اڳينءَ حالت کي نه پهتو آهي. ٻلا جي ڀاءُ ڀاءُ کي مارڻ لڳندو، نه ناس ٿيڻ ۾ شڪ ٿي ڪهڙو؟

विनाशकाले विपरीतबुद्धि: [वृद्धचाणक्य १६। १७]

هيءَ [وڏڻ چاڻڪي جي ۱۶-۱۷ جو ٻار مان] ڪنهن ڪريءَ جو چوڻ آهي ته ”جڏهن تاش ٿيڻ جو وقت ويجهو ٿو اچي، ته ٻڏي آيتي ٿي آيتا ڪم ٿا ڪجن.“ ڪو ڪمن سڃاڻينءَ طرح - سڃاڻائي، ته آيتڙ مڃيندا ۽ جي آيتڙ سڃاڻائي ته سڃاڻن مڃيندا. جڏهن وڏا وڏا وڏوان وڃاڻون مهاراجاڻون، رشي مهرشي، مها پاروت جي ڀڳ ۾ ڪهڙي مار جي ويا ۽ ڪيترائي مري ويا، تڏهن [کان وٺي] وڏا ۽ وڏو ڀڪت ڏرم جو پرچار نعت ٿيندو ويو. ماڻهو هڪ ٻئي سان ابرشا، دوش ۽ ايمان ڪرڻ لڳا، ۽ جو ٻارون ٿيو، سو ملڪ کي ڏاڍي راجا ٻڏجي ويو. اهڙيءَ طرح جڏهن جتي ڪافي آرم ورت ڏسڻ ۾ ٿي راج ٺڪرن ٺڪرن ۾ وراهجي ويو، ته دوش ڏوٻيا ٿي [ٻين ملڪن ۾] راج جو پرڀڳ ڪيو ڪري؟ جڏهن براهمن لوڪ ٿي وڏا ٿيڻ لڳا، ته ڪيتري، ويجهه ۽ شورتون جي اودوان ٿيڻ جي نه ڪٿائي ڪهڙي ڪهي؟ جو ٻار هيرا [ٻراڻي سمي] کان وٺي آدي شاسترون کي ارت سبب پڙهڻ جو پرچار هو، سو نه ٺڪري ويو. پر پست ٻالڻ لاه ٿي براهمن لوڪ ڀاءُ مائڙ پڙهندا رهيا. وري اهو ڀاءُ مائڙ به ڪيتريءَ آدي [ورتن] کي نه پاڙ هيائون - چاڏاڻا ته جڏهن ڪروني اودوان [وڏو] ٿيڻ لڳا، ته منجهن ڇل ڪهت ۽ اڏرم به وڌندو ويو. براهمن ويچار ڪيو، ته پنهنجيءَ جيوڪا [روزگار] جو پرڀڳ ڪرڻ گهرجي. ويچار ڪري، هڪ ٻڏي، ڪيتري آديءَ کي آڏيش ڪرڻ لڳا ته اسين ٿي اوهانجا پوڄه ڏيو آئون. اسانجي شيرا ڪرڻ بنا اوهان کي سڌو نه يا مڪتي ڪانه ملندي! ٻاڪ جي اوهين اسانجي شيرا نه ڪندا، ته گهور ٿو ڪرڻ پوندا. وڏو ۽ دشمن منهن جي شاسترون ۾ جتي جتي ٻڌن وڏوانن، ڌرمائين جو ٿلڻ براهمن ۽ پوڄهه لکيل هو، سي سمورا ٻالا ٻالڻ جهڙن مڙڪن، وشن، ڪهڻن، عياشين ۽ اڏرمهن تي گهٽائي [لڳائي] ڇڏيائون. ٻلا، اهي آيت وڏوانن [سڄن عالمن] جون خوبون انهن مڙڪن سان ڪئن اهڪي سڳهنديون؟ پر جڏهن ڪهڙي آدي بچمان سسڪرت وڏا ٻلا ٻڪل وساري ويٺا، پوءِ انهن اڳيان ڇا ڇا ڏاڙ هيائون، سا سا وڃاڻن مڃي ورتي. تڏهن انهن ٻالي جي براهمن جي اڳي ٻيئي ويئي! سڀني کي پنهنجي وچن چار ۾ ٻڏي وس ۾ ڪري چوڻ لڳا ته :- (पाण्डवगीता) ब्रह्म शक्य जनादतः

اڻاڻس [ٻالڻو گهڻا جي وچن مڙج] براهمن جي مک مان جو وچن ٿو ٺڪري، سو سمجهو ته ساڪيات پڳڙان جي مک مان ٺڪو. جڏهن ٻڏي جي ٻڏڻ هن ۽ مٿ جي مڙهن ڪيتري آدي ورتن منجهان اهڙا اهڙا ڇيلا ملن، جن جي وڏا جي اندران اڪ مارڻ هئي ۽ جن وقت ڏن ڪهڙو هو، تڏهن نه انهن اڃاڻن ٻالي جي براهمن کي [چٽڪ] وشو. آئند جو باغ هڪ لڳي ويو. انهن هٿن به ظاهر ڪيو ته پڙهيءَ ٿي جيڪي به آتم پڌارت آهن، سي سڀ براهمن لاه آهن. مطلب ته براهمن آدي ورتن ورتا ڇا ڪڍ ڪرم ۽ سياه ٿي

بڌل هئي، تنهنڪي ڏاهي جنم ٿي وڪيائون ۽ لڄائن کان مٿن ڄاڻان ۽ واپس لڳا. جڏهن سندن اڃا ٿي، تنهن ڪندا رهيا. ايتري قدر (جو چيائون) ”اسين پڻ ڏور (ڏريءَ جا ديوتا) آهيون.“ اسانجي شيرا ڪرڻ ڌار ان ڏور لوڪ ڪنهنڪي ۽ ڪنهن مٿي سگهندو. انهن کان پڇڻ گهرجي ته اوهين ڪهڙي لوڪ ۾ ويندا؟ ڪرم اوهان جا نه گهرو ٿرڪ ڀرڻ جهڙا آهن، اوهين نه ڪمڻان، ماکوڙا ۽ پوپت آڏي بڻندا. پوءِ نه ڏاڍو ڪاوڙجي ٿا چون ته جي اسين ”سراپ“ [پارائو] ڏينداسون ته اوهين لاس ٿي ويندا، ڇاڪاڻ ته لکيل آهي ته، ”ब्रह्मद्रोही विनश्यति“ [اڻاڻ جو پراهمڻ سان ڏوه ڪندو، سو لاس ٿي ويندو. هاڻو! اها ڳالهه. سچي آهي، ته جو ويد ۽ پرماتما کي پوريءَ طرح ڄاڻندڙ، ڌرماتما سڄي ڇڪت جي آپڪار ڪندڙ پوڻ سان دشمني ڪندو، سو اوهان لاس ٿي ويندو. پر جي پراهمڻ هجن ٿي ته، تن کي نه پراهمڻ ڪوڙا گهرجي ۽ نه سندن شيرا ٿي ڪرڻ گهرجي.

پوپ جو ارت:- پوڻ :- ٿڌهين اسين آهيون ڪير؟

آڻر:- اوهين پوپ آهيون.

پوڻ :- پوپ ڪنهنڪي ٿا چون؟

آڻر:- [اڻو ارت] رومن زبان موجب نه ”وڏو“ ۽ ”پتا“ آهي، پر هيٺو جو چل ڪمٽ سان پتي کي لڳي، پنهجو سوارت سڌ ڪري، تنهنڪي پوپ ٿا چون.

پوڻ :- اسين نه پراهمڻ ۽ ساڌو آهيون، ڇاڪاڻ ته اسان جو پتا پرهڻ ۽ مالا پراهمڻي آهي ۽ اسين فلاڻي ساڌو ۽ ڇيلا آهيون.

آڻر:- اهو برابر آهي، پر ٻڌو ٻار، مالا پتا جي پراهمڻي ۽ پراهمڻ هجڻ ڪري يا ڪنهن ساڌو ۽ جي ڇيلا بڻجڻ ڪري، پراهمڻ يا ساڌو بڻجي ٿا سگهو، بلڪه جي پنهجي ائم ٿي، ڪرم ۽ سوار الوار پراپڪاري آهن، سچي ٿا پراهمڻ ۽ ساڌو سڏجن. ٻڌو آڻون نه روم جا ”پوپ“ پنهجن ڄمان کي چوندا هئا ته جي اوهين پنهجا (ڪيل) پاپ اسانکي چئي ڏانهندا ته اسين ڪيا ڪري ڇڏينداسون. اسانجيءَ شيرا پتا اسانجيءَ آڳا پتا، ڪو نه سوڙو ۽ ٿورو وڃي سگهي. جي اوهين سوڙو وڃڻ گهرندا هجو ته اسان وٽ جيترا وڃيا جمع ڪرائيندا، اوتريءَ [قيمت] جو سامان اوهان کي سوڙو ۽ مائڊو. اهو ٻڌي جي ڪو ڳڻد جو ڳوڙهو ۽ مٺ جو ڳوڙهو سوڙو ۽ وڃڻ جي اڃا سان ”پوپ جي“ کي سندس اڃا موجب روپيا ڏيندو هو، نه ”پوپ جي“ [حضرت] عيسٰي ۽ مريم جي مورنن اڳيان بيهي هيٺين نموني جي هندي لکي ڏيندا هئس:- ”هي خدا ولد عيسٰي مسيح! فلاڻي ماڻهو سوڙو ۽ اڇو لاءِ تنهنجي نالي تي هڪ لک روپيا اسان وٽ جمع ڪري ڇڏيا آهن. جڏهن هو سوڙو ۽ اڇي، ٿڌهين ٽون پنهجي پتا جي سوڙو جي راج ۾ [آللاه] پنهجن هزارن روپين جا باغ ٻاهيجا ۽ ڇائون (لهرائج)، پنهجن هزارن روپين مان (ڪمس) سواڙي، شڪاري ۽ لوڪر ڇاڪر (ڏج)، ۽ پنهجن هزارن روپين مڃهان کان خوراڪ ۽ ڪهڙو ٿو (پنهجاڻج) ۽ پنهجو هزار روپيا سندس پيارن مٿن ۽ پيارن آڏيءَ جي مهمانيءَ لاءِ [روڪڙا] ڏيارج.“ پوءِ ان

هنديءَ هينان پوپ جي پنهنجي صحيح ڪري، هندي سندس هڪ ۾ ڏيئي چوندو هو ته ”موت وقت پنهنجن مائٽن کي چئج، ته اها هندي قبر ۾ پنهنجيءَ سوانديءَ کان وڪي ڇڏين. پوءِ فرشتا توکي وٺي وڃن ۽ اهو ۽ توکي ۽ پنهنجيءَ هنديءَ کي سورگ ۾ کڻي ويندا، ۽ لکيت موجب توکي سڀڪا شي ڏياريندا.“

هيئن ٿي پوپ جيءَ جڳهه بهشت جو ليڪو ڪيو هو! جيئن پوپ ديش ۾ جهالت هئي، انهن پوپ جيءَ جي ليلا اُتي هندي رهي، پر هيئن وڌيا جي هٿ ڪري پوپ جيءَ جي ڪوڙي ليلا ڪهڙي ٿي هلي، پر بلڪل بند به ڪانه ٿي آهي. اٽن آراءِ ورت ديش ۾ ته جڳهه پوپ جيءَ لک اولار وٺي ليلا ڦهلائي آهي، اولائت راجا ۽ پرڄا کي وڌيا پڙهڻ لڌاڻ، چڱن ماڻهن جي سنگت ڪرڻ لڌاڻ ۽ رات ڏينهن پوڄا ڪالساڻ پيو ڪوبه ڪم نه ٿيا ڪن. پر اها ڳالهه ياد رکجي، ته جي چل، ڪهت آدي وهنوار ٿا ڪن، هتي پوپ ٿا سڏجن. انهن منجهان به جي ڌارمڪ وڌوان ۽ پراڻڪاري آهن، سي - ڇا پوهڻ ۽ ساڌو آهن. هيئن ته پوپ شديد مان اهڙن ماڻهن جو ارت وٺي، جي چلي، ڪهتي ۽ سوار ٿي آهن ۽ جي ماڻهن کي ٽپي پنهنجو سوارت سڏ ڪرڻ ٿا چاهين. ۽ پراهمڻ ۽ ساڌو ٺاڻي سان آڻم پوڄن کي سويڪار ڪجي. ٿي ته جي ڪوبه اُتر پوهڻ يا ساڌو نه هجي ها ته ويد آدي سڀ شاسترن جي پستڪن جو - ٿور [سر] سان پڙهڻ ۽ پاڙهڻ [چيڪراچ ڪه-ٿي] طرح ممڪن ٿي ها؟ [جنهن، مسلمانن، عيسائين آديءَ جي [ڦهلائڻ] چار مان بچائي. اُتان جي ويد آدي سڀ شاسترن ۾ پوئتي [ڪير ٿاڻم رکائي ها؟] ۽ [سچن] پراهمڻن ۽ ساڌن کالساڻ ڪيو اهنڪي ورڻ آشور [ڌرم] ٿي اسٽر ڪري بهاري ها؟

विषादव्यमृतं ग्राह्यम् । (मनु० २। २२६) [منو سوتريءَ جي هن ۲-۲۳۹ وچن موجب] رهر منجهان امرت گرھڻ ڪرڻ جهڙي هيءَ ڳالهه - منجههجي، ته پوپ ليلا کان پوڄا ٿيل هوندي به آريه لوڪ جنهن آدي من [جي اثر] کان بچي ويا جڏهن بچمان وڌيا هون پڻ ۽ پاڻ ڪجهه پات پرڄا پڙهي ايمان ۾ پريا، ته سڀني صلاح ڪري راجا آديءَ کي چيو ته پراهمڻ ۽ ساڌو ڪي سزا نه ڏيڻ ڪهرجي. ٿي سزا: ब्रह्मणो न हन्तव्यः [پراهمڻ کي نه مارجي]، साधु न हन्तव्यः [ساڌو ڪي نه مارجي]، اهڙا اهڙا وچن جي سچن پراهمڻن ۽ ساڌن بابت چيل هوا، سي پوڄن پاڻي ٺهڪائي [لڳائي] ڇڏيا. وري ڪوڙين ڳالهين وارا گولت رچي انهن ۾ دشمن ملهين ڇا نالا وجهي، سندن ئي نالن تي پڌائيندا رهيا. [اهڙيءَ طرح] انهن عزت پراڻن دشمن مهرشين جي نالن تي [صدي]، پاڻ تان سزا لهرائي ڇڏيا. پوءِ ته چئن ڪمن وٺو، تن ڪرڻ لڳا. اهڙا سخت نيم هلا پائون، جو انهن پوڄن جي حڪم بنا سمجڻ، اُٿڻ، وهڻ، وڃڻ، اچڻ، کائڻ، پيئڻ آدي سڀ ڪجهه لاممڪن ٿي پيرا راجائن کي ان ڳالهه تي پڪو ڪيا ته پوپ ڪڻ وارا نالي ڇا ساڌو چئن وٺن، تن ڪندا رهن، ڪمن ڪڏهن به سزا نه ڏجي، بلڪ ڪمن سزا ڏيڻ جي لڳا نه من ۾ نه ڪجي. جڏهن اهڙي جهالت آئي، تڏهن پوڄن کي چئن وٺو، تن ڪرائيندا رهيا.

سڄڻ اپڊيشڪن نه رهڻ جو نتيجو:- ارڻات اها خرابي مها يارست جي لڙائيءَ کان هڪ هزار ورهيه اڳ کان وٺي شروع ٿي چڪي هئي. [جيتوڻيڪ] ان زماني ۾ رشي مٺي به موجود هئا، تنهن هوندي به آسم، غفلت، ابرڪا ۽ دوش جا ڪجهه ڪجهه سلا آڻي چڪا هئا ۽ اهي وڏي وڏي وڏا ٿي ويا. [نيت] جڏهن سڄو اپڊيش نه رهيو، تڏهن آري ورت ۾ اودا جي پکڙڻ ڪري [ماڻهو] پاڻ ۾ وڙهڻ جهڙڻ لڳا. ڇاڪاڻ ته:-

उपदेश्योपदेष्टृत्वात् तत्सिद्धिः । इतरथान्वपरम्परा ॥ सांख्य [अ० ३।७६।८१]

[هي سانڪه سولر جي ۷۹-۸۱ جو وچن آهي.] ارڻات اتم اپڊيشڪن جي هجڻ ڪريتي ڌرم، اوست، ڪام ۽ موڪش چڱيءَ طرح حاصل ٿا ٿين، اتم اپڊيشڪن ۽ [ڪمن] ٻڌلڙن جي نه هجڻ ڪريتي انڌ ٻرمهرا [جهالت جو دور] شروع ٿو ٿئي. وري جڏهن سڀ پيش پيدا ٿي سڀ اپڊيش ٿا ڪن، نه ٻيهر انڌ ٻرمهرا نشت ٿي ٻو ڪاش جي ٻرمهرا ٿي هلي. وام مارگه:- پوءِ نه اهي ٻو پ ٻنهي ۽ ٻنهي چرڻ [ٻيون] جي ٻو ڪا ڪرائڻ لڳا. ڇوڻ لڳا ته ان ۾ اوهان جو ڪلياڻ آهي. ماڻهو سندن وس ۾ اچي وڃڻ کان پوءِ غفلت ۽ وشه ٻوڙ ۾ غرق ٿي، [ڪراڙ جي آڪائيءَ جيان] ڪوڙا ڪرو ٻڏجي ويا، ۽ لڳا ڇملا ڦاساڻ وڌا، ٻل، ٻڏي، ٻراڪرم، بهادري ۽ سمورا چڱا ڪڍ نشت ٿيڻ لڳا. وري وشهن ۾ ڦاسي لڪي چهي ڪوشش ۽ شراب، وراڻڻ لڳا. پوءِ پاڻ منجهان ٿي ”وام مارگه“ [مت] قائم ڪيو ۽ پارتو ڪواچ بهر ڪواچ پارتو ڪواچ شيو ڪواچ آڏي لالا لڪي [پستڪلاهي] لالا رکيو. لست تانن انهن ۾ اهڙيون عجيب لاملون لکيل آهن:-

मद्यं मांसं च मीनं च मद्रा मथुनमेव च । एते पञ्च मकाराः स्युर्मोक्षदा हि युगे युगे ॥१॥ [कालीतन्त्रादि में] प्रवृत्ते भैरवीचक्रे सर्वे वर्णा द्विजातयः । निवृत्ते भैरवीचक्रे सर्वे वर्णाः पृथक् पृथक् ॥२॥ [कुलार्णव तन्त्र] पीत्वा पीत्वा पुनः पीत्वा यावत्पतति भूतले । पुनस्तथाय वै पीत्वा पुनर्जन्म न विद्यते ॥३॥ [महानिमाण तन्त्र] मातृयोनिं पतित्यज्य विहरेत् सर्वयोनिषु ॥ ४ ॥

वेदशास्त्रपुराणानि सामान्यगणिका इव । एकैव शाम्भवी मुद्रा गुप्ता कुलवधूरिव ॥५॥ [ज्ञानसंकलनी तन्त्र]

ارڻات ڏسو انهن ڪم ڪندڙن جي ليلا جي ويد جي خلاف مها اڌرم جا ڪم آهن، تنهن ٿي وام مارگه اتم منجهر آهي. شراب، ڪوشش، مڇي، مدر، ٻوڙي ڪڇوڙي، ٻلا، زوئي آڏي پڌارست، ٻوڙي (ڙائي انگ) پاڻ اڌار مدر ۽ ٻنهي مٿين، ارڻات پيش سمورا شو

△ ارڻات وام مارگه اهڙا ڪرنت لاهيا، جن ۾ ”شو چيو“ ”ٻوڙي چيو“ ”ٻوڙو چيو“ اهڙا شيد ميد ۾ لڪي، اڳتي جيڪي ڪمن وٺو، سو لکندا ويا. ڇو؟ ان لاءِ نه هندو سمجهن ته اهي اسانجي ٿي شو ٻوڙي آڏي جا وچن آهن. انهن وام مارگه منجهان ٿي هڪ شاڪت مت = مڙهه مڙهه، اهي، جنهي ڪرنت منجهان مڙهه مڙهه مڙهه طور ڏيکاريل آهن. ۰ ٻوڙون، ڪڇوڙون، ڏهيءَ جا ٻلا، روٽيون آڏي جيڪي به ٻوڙي پاڻ اڌار (استري

انگ سان مهاپت رکندڙ يا ڪول] شيون آهن، تن سڀني کي وام مارگي ”مدر“ ٿا چئون. ان لموڙي سڄي پنجن ڪڪن وانگر وام مارگه جا پنج مڪار آهن، ارڻات مدر، مانس، مين، مدر ۽ مٿين. انهنڪي هو هر ڪنهن ٻي ۾ مڪي ڏيندڙ ٿا مڃن!

يا شو کي شراب جو پيالو پياري، ساڳي چولي يا - ٻن مڇيان وري - ٻيئي هڪ هڪ پيالو
کري پئدا آهن. انهيءَ نموني سلسليوار پئدي پئدي پوءِ پيهرش ٿي، جهنگلي جنهن تي
اڇا ٿئي ٿا پوءِ چاهي کڻي اها سندس پيٽ، کنڊا يا مالا چوڻ هجي، تنهن سان ڪڪرم
ڪندا آهن! ڪڏهن ڪڏهن گهڻي ٺهي چڙهڻ ڪري چوڻا، لتون ۽ اڻڻا به لڳندا آهن ۽
هڪ ٻئي جا وار پٽي وڙهندا به آهن! ڪنهن کي نه آئي آئي (في) به اچي ويندي آهي.
اڳوڙي وام مارگن جي پڇاڻ:- انهن ۾ جو بهل اڳوڙي ارڻات سڀني ۾ سڌ
مجهو ويندو آهي، سو اها آئي به ٿاڻي ڇڏيندو آهي! انهن جي سڀني کان وڏي سڌ
[بهل] جي هونين سڃاڻپ آهي:-

हालां पिबति दीक्षितस्य मन्दिरे सुप्तो निशायां गणिकागृहेषु विराजते कोलवचक्रवर्ती ।

ارڻات جو دٻڪم (وام مارگ جو ورت ڌاري) ڪلال جي گهر وڃي نه شراب
جون ٻانهون هڪ ٻئي پٺيان پئندو وڃي، جو ڪڇين جي گهر وڃي، نه تن سان ڪڪرم
ڪري سڀني وغيره، جو اهڙا ڪم بنا شرم ۽ خوف جي ڪري، سڙي وام مارگن ۾
سڀني کان وڏي مکيه ڇڪوڙي راجا جهڙو مجبور ٿو وڃي! ارڻات جو وڏو ڪڪرمي،
سڙي انهن ۾ وڏو، ۽ جو چڱا ڪم ڪري ۽ مدد کان نه ڊڄي، سو پئدو - مڪو آهي.
جيو ۽ سدا شو جي پڇاڻ:- ڇاڪاڻ ته [گيان سڪلي نتر جي شلوڪ ۴۳ ۾]
لکيل آهي ته

पाशबद्धो भवेज्जीवः पाशमुक्तः सदा शिवः ॥ [ज्ञानसंकलनी तन्त्र । श्लोक ४३]

[ارڻات] اهڙي طرح ايترو ڇيل آهي ته جو لوڪ لڳا، شاستر لڳا، ڪل لڳا ۽ ديش لڳا
آديءَ جي چار ۾ ڦاٿل آهي، سو آهي جهو، ۽ جو نر لڳ ٿي برا ڪرم ڪري، سو سدا شو آهي.
(ب) پندرجنم روڪڻ جو نسخو:- उड्डीस तन्त्र = اديس نتر آديءَ ۾ هڪ نسخو
ڏال آهي، ته هڪ گهر [ڪوليءَ] ۾ چيني پاسن کان جارا هجن ۽ تن ۾ شراب جون ٻانهون
پري رکجن. هڪڙي جاري مان هڪڙي ٻاٺي پي، ٻئي جاري ڏانهن وڃي ۽ ان مان پي
تنهن مان ۽ وري چوٿين جاري ڏانهن وڃي. [اهڙيءَ طرح] ٻيئي ٻيئي نيسن شراب پيئي،
جيئن ڪاٺ جيان ڌرتيءَ تي ڪري نه پوي! اهو لهي نه وري ساڳيءَ طرح پئي ۽
ڪري پوي! نهن پورو به ائين ئي پيٽ ٻانهو ڪري ۽ وري آئي، ته انجو پندو جنم نه ٿيندو.
سچ ته اهو آهي ته اهڙن ماڻهن کي وري وري مٿس جنم ملڻ به ممڪن آهي، رهي
نه ٿيچ پوئين ۾ وڃي گهڻي وقت تائين (آئي) پيا رهندا.

ويچار جي حد:- واهين جي نتر ڪرڻن ۾ اهو نيم آهي، ته هڪ مالا ڪالساڙهه پيءُ
ڪنهن به استريءَ کي نه ڇڏجي، پوءِ ڪٿي هوءَ پنهنجي ڌيءَ يا پيٽ چوڻ هجي؟ هر ڪنهن
سان ساڳيو ڪرڻ گهرجي. انهن وام مارگن ۾ ڏهه وڏا نون معهود آهن، تن مان هڪ مانگي وڏا
وارو چوي ٿو ته मातरमपि न त्यजेत् (ماتر ۾ مانگي نه ڇڏڻ گهرجي).

وري استري پرش ساگر ڪندي مٿر جهيندا آهن ته ڪين سڏي [ڪماليت] پراپت ٿئي!
اهڙا مها موروڪ مٿن به سسار ۾ ڪي ٿورائي هوندا؟

ويد ٿندا:- جو ماڻهو ڪوڙ جو ڀاڄار ڪرڻ گهر ٿو، سو سچ جي ضرور ٿي ٿندا ڪندو.
ٿو سو! وام مارگي ڇا لاڃون؟ ويد شاستر ۽ پراڻ اهي سمورا رواجي وٺائن وانگر آهن پر هيءَ
ڇا شامهري ۽ وام مارگن جي مدرا آهي، سا ڪهف ڪل [پردي لهن خاندان] جي استريءَ
سمان آهي. (۵) @ انڪري انهن ماڻهن ويد جي خلاف مٿ ڪو آهي. پوءِ جڏهن انهنجو
مٿ ڪهڙو پڙيو، تڏهن فوراً ڪري وٺن جي لائي ٿي ٿوري وام مارگ جي لپها هلايائون.
[مثال لاءِ]: - ॥ वैदिकी हिंसा हिंसा न भवति ॥ ॥ प्रोक्षितं भक्षयेन्मांसम् ॥ ॥ सौत्रामण्यां सुरा पिबेत् ॥ ॥
न मांसमक्षणे दोषो न न मद्यं न च मैथुने । प्रवृत्तिरेषां भूतानां निवृत्तिस्तु महाफला ॥ मनु० [५. ५. ५६]

ارٿس [ڇائون ته] - ٿورائي ٻيڪ ۾ شراب پئي. انجو [سچر] ارٿس هيءَ آهي ته سؤٽراڻي
ٻيڪ ۾ سوم رس يعني سوم ٻوٽي ۾ رس پئي! پروکشت = پروکشت [واري شلوڪ جو] ارٿس
آهي ته ٻيڪ ۾ مانس کائڻ دوش ڪونهي. اهڙيون لپها ٿينديون آهن ڇو ته مانس مارڻ
هلايون آهن. [وري لاڃون ته ويد جي هٿس، هٿس ڪانهي] انهن کان پڇڻ گهرجي ته ويد
جي هٿس، هٿس ڪانهي، ته پوءِ ٿو ڪي ۽ ٿيندي ڪٿي ماري هوم ڪري ڇڏجي ته ڇڏي
ڇاڇي؟ [وري لاڃون ته] مانس کائڻ، شراب پيئڻ ۽ پر استري ڪم ڪرڻ ۾ ڪوبه دوش
ڪونهي. اها ٻاراڻي ڳالهه آهي، ڇاڪاڻ ته پراڻن ۾ ستائڻ کانسواءِ مانس حاصل ٿئي ٿي ۽ [وري]
ٻيا پراڻ جي ڪنهنڪي ستائڻ ٿر ۾ جو ڪم نه آهي. شراب پيئڻ جو نه بلڪل ٺهڻ لڳو آهي،
ڇاڪاڻ ته اڃا تائين وام مارگن [جي ڳڻڻ] کانسواءِ ٻيو ڪٿي به اهو لکيل نه آهي، بلڪه
هر هنڌ ٺهڻ [ٿي لکيل] آهي. واه ڪرڻ کانسواءِ مٿن [ساگر] ۾ به دوش آهي. جو ان
ڪي ٿو دوش ٿو چوي، سو پاڻ دوشي آهي! اهڙا اهڙا وڃن رهن جي ڳڻڻ ۾ وجهي ۽

آره پاشا جي شهن جو اڪري انوک هٿن آهي - "استري پرش جو ساگر سم ۾ مٿر
جهيندا آهن. آڏو واري ۽ پائي جهيڙ لعل به لهن ٿي انوک ڪيو آهي. پر اسان ڊاڪٽر
چرلچر جي انگريزيءَ ۽ مرهٽيءَ ترجمي کي بهتر سمجهي، ان موجب ترجمو ڪيو آهي.
۽ وام مارگي جو هٿ جي آڱرين کي خاص نموني ۾ ٻاروئيءَ [شو جي پٽيءَ] جي
پوڄا ڪندي ملائيندا آهن، تنهنڪي "شامهري مدرا" لاڃون.

@ اهو پنهجن جو انگ رڳو آره پاشا جي ستيارف پرکاش ۾ مائي ٿو. اسان انڪري
ٿيون لا، جو مٿان اهو تهن انڪلهوه ڪنهن حوالي ڳولڻ ۾ ڪارائتو ٿئي.

۽ اهي وڃن به هر ڪنهن پاشا جي ستيارف پرکاش ۾ منو سمرتيءَ جي ۵-۶ جا
ڪري ٿي ڪاريل آهن، جو ليڪ نه آهي، اهي ڪنهن پئي هنڌ جا شلوڪ آهن.

۵ هي به هر ڪنهن ستيارف پرکاش ۾ ۵-۶ جو وڃن ڪري ٿي ڪاريل آهي، جو غلط
آهي، ڇاڪاڻ ته اهي اکر منو سمرتيءَ جي ۵-۶ جو شلوڪ جي منڍ ۾ لاڃن. هن شلوڪ
کي پندرت ٽيسرام سوامي به پوئتان ملايل لا لکين.

ڪيترن ئي دشمن مڻهن جي نالن سان گرنٽ بڻائي ڪوٺيڻ، اشوميد نالي بگهه به ڪرائڻ لڳا هئا، ٻين جي انهن دشمنن کي ماري هوم ڪيو نه بچيان ۽ پوءِ [انهي] کي سورگ ۾ اڻڀرڻ ڏنو آهي. حقيقت ۾ اها آهي ته براهمن گرنٽن ۾ جي اشوميد، ڪوٺيڻ، نرويد وغيره شهداڻن لاءِ ٺاهي سڄي ڀڄي اوست جي ڪنهن بوجھ تي ڪانه پئجي. جي سمجهن ها ته اهڙو اوست نه ڪن ها.

اشوميد وغيره جو سڄو اوست

پوئڻن - اشوميد، ڪوٺيڻ، نرويد وغيره شهدن جو ڪهڙو اوست آهي؟
اگر - سندن اوست هي آهي ته:-

राष्ट्रं वा अश्वमेधः [शत० १३।१।६।३]

अस्रं वा हि गोः । [शत० ४।३।१।२५]

अग्निर्वा अश्वः । आज्यं मेघः ॥ शतपथब्राह्मणे ॥

* ڪهڙن، ڪنهن وغيره خواه مڻهن کي ماري هوم ڪرڻ نه ڪئي به لکيل ڪونهي. اهڙو اوست وڏو وڏو مارڻن جي ڪرڻن ۾ لکيل آهي. پر هيءُ ڳالهه به وڏو مارڻن ئي شروع ڪئي، [بني هند -] جتي جتي لکيل آهي، اُتي اُتي به وڏو مارڻن ملاوت شروع ڪئي آهي. ته - [سڄو اوست هن پر ڪار -]

راجا پناه ۽ ڌرم موجب پر جا جي پالنا ڪري يا بچيان وڌيا آڏي دان ڪري يا اڳتيءَ ۾ ڪجهه آڏيءَ جو هوم ڪرڻ اشوميد آهي. اُن، اندران، ڪرڻن پر ٿوري آڏيءَ کي پوئو [گند ۽ پاپ کان صاف] رکڻ ۽ سڄ جي ڪرڻن (مان لاپ پرائڻ) گوهرهه ۽ جڏهن مڻهن مري وڃي، تڏهن انهيءَ جي شراب جو وڏي پورو ڪاڙڻ نرويد سڏبو آهي.

(۱۶) ٻليءَ ڏيڻ سان سورگ ملندو. - پوئڻن - بگهه ڪندڙ ٿا چوَن ته - [اڳي] بگهه ڪرڻ ڪري بچيان ۽ پوءِ [بني] سورگ ۾ ويندا هئا ۽ هوم ڪرڻ ڪانه وري پڻن کي جيار پيدا هئا. اها ڳالهه سچ آهي يا نه؟

اگر - نه. جي سورگ ۾ وڃن ها، ته اهڙي ڳالهه چوندڙ کي [پهر پالڻن] ماري هوم ڪري سورگ ۾ پهچائڻ گهرجي. يا [اهي پاڻ] پنهنجن پيارن مالا، پتا، استري ۽ پٽر آڏيءَ کي ماري هوم ڪري سورگ ۾ چوَن ته پهچائڻ؟ يا وينديءَ منجهان وري چوَن ته جيار وٺن؟

(۱۷) وڏو ڳڻي جو اوست - پوئڻن - بگهه ڪرڻ وقت وڏن جا منتر ٿا پڙهجن.

* ڪهڙو ڪري دنيا جي سڀني ملڪن ۾ ڪنهن وقت اهو عام رواج هوندو هو ته چالوون کي ۽ ڪٿي ڪٿي ماڻهن کي ماري هوم ڪندا هئا. انهيءَ رواج تي هلندڙن کي هن دانش ۾ پاڪي ڪري چوند هئا. انهنجو وشواس هو ته اهڙيءَ ريت ڪرڻ سان مڻهن کي سورگ ملندو ۽ پوءِ کي به سورگ ملندو. رشي ڏٺائيند انهيءَ رواج جو سخت ڪنڊن ڪيو آهي ۽ بگهه جو سڄو اوست سمجهايو اٿس. بگهه هڪ نه آهي ستن پدارتن ۽ دوائن جو آڱ ۾ وجهي واپس آڏيءَ کي شد ڪرڻ جو نالو. پر بگهه آهي ڪو به بالربا پر آپڪار جو ڪم ڪرڻ.

جي ويدن ۾ نه هجن ها، نه ڪٿان پڙهن ها؟
 آڻڻ۔ منتر ڪونهي ڪي به پڙهڻ کان لڏو روڪي، ڇاڪاڻ ته هو نه رڳو شهد آهي، پر
 سندس اوت اهو ڪونهي، نه پوءِ ڪي ماري هوم ڪجي. جهڙي طرح =अग्नये स्वाहा= اگني
 سواها آدي منترن جو اوت آهي اگني ۾ هري [هوم جو پدارت اڻاٽ] شڪتي ٿيندڙ
 ڪم آدي اٽل پدارت جي هوم ڪرڻ ڪري هئا، برسات ۽ پاڻي شڌ ٿي جيڪي ڪي
 سک يا ٻهڃائين. پر انهن سڄن اوتن کي آهي دورڪ نه سمجهندا هئا، ڇاڪاڻ ته سوار ٿي
 منس رڳو پنهنجي سوارت سڌ ڪرڻ کانسواءِ ٻيو ڪجهه به نٿا ڄاڻن يا سمجهن.

ٻوڙ ۽ جين مت جي اڻپڻي:- انهن ٻنهي جي اهڙي اناچار ۽ ٻيو مٿن جي ٽريٽ ۽
 شواڙ کي ڏسي ٿي، هڪ ڪلام حرفن ۾ ويد آدي شاسترن جي ننڍا ڪندڙ ٻوڙ ۽ جين
 مت شروع ٿيو.

(۱۹) مهاپوشٽ ڪوڙيا:- اڏجي ٿو نه هن ملڪ ۾ ڪور ڪور جو هڪ راجا هو. ٻنهن ان
 کان پڪ ڪرايو سندس پياريءَ وائيءَ جو سماڻ ڪهڙي سان ڪرايو، جنهنڪري هوم مري
 وئي! پوءِ [راجا] وڻاڪ وان ٿي پنهنجي پٽ کي راج ڏيئي، ساڌو بڻجي پوين جا ڀول ڪرڻ لڳو.
 انهي شاخ روپ ۾ چارواڪ ۽ اڀاڻڪ مت ۾ لهما هئا. انهن هن قسم جا شلوڪ ٺاهيا آهن.
 पशुश्चेन्निहतः स्वर्गं ज्योतिष्टोमे गमिष्यति । स्वपिता यज्ञमानेन तत्र कस्मान्न हिंश्यते ॥
 मृतानामपि जन्तूनां श्राद्धं चेतृषिकारणम् । गच्छतामिह जन्तूनां व्यर्थं पाथेयकल्पनम् ॥

(۱) جي پوءِ ماري اگني ۾ هوم ڪرڻ ڪري پوءِ سوڙ ۾ ٿو وڃي، نه بچان پنهنجن
 پٽن آديءَ کي ماري سوڙ ۾ چوڻ لا موڪلين؟ (۲) جي مٿل ماڻهن کي ٽريٽي ڪرائڻ لاءِ
 شواڙ ۽ ٽريٽ لا ٿين، نه پوءِ منس ويندڙ منس سان رستي ۾ ڪاٺ پيڻ جو ٿور ٻڌڻ وٺڻ
 آهي! جڏهن شواڙ ۽ ٽريٽ ڪري مٿن کي نه ان ڄل پهچي ٿو [سگهي] نه پوءِ منس ۾ رهندڙ
 يا رستي تي پائڻا ڪندڙ جيئري منس کي ڪهر ۾ ٺهيل رسولي جي پال پري ۽ ڄل جو لوڻو
 پري سندس نالي تي رکڻ ڪري چوڻا ٻهڃن؟ جيڪڏهن دور ڏينهن ۾ رهندڙ يا ڏهن
 هڪن جي پري پند ٿي وينل جيئري [ماڻهو] کي نه [سندس سم] ڏل لڏو پهچي، نه
 مٿل کي نه ڪنهن به طرح نه پهچي سگهندو.

(۲۰) جين مت ۾ دورتي پوڄا جي شروعات:- ماڻهو سندن اهڙن دليلن سان سڌ
 ٿيندڙ ٻڌين کي مڃڻ لڳا ۽ سندن مت پکڙڻ لڳو. جڏهن ڪهڙا جاگيردار ۽ راجا ٿيون سندن مت
 ۾ آيا، تنهن کانپوءِ نه پوپ به اوڏاهن جهڪيا، ڇاڪاڻ ته ڪنهن آئيني وچڙو آهي، جتي
 ملندن ڳڻڻ ڪهڙو. جهٽ لڳا جڻي بڻجن. ٻين نمونن جون پوپ ليلائون نه ڇڏين ۽ اڳهڙيون
 ٿي آهن، جي ٻارهن سلاسن ۾ لکنڊاسون. پوءِ نه ڪيترن ئي سندن مت سويڪار ڪيو،
 پر جي [ٻهڙن تي رهندا هئا] ۽ جي ڪاشي ۽ ڦنوج [جا وينل هئا] پڻ جي الهندي ۽
 ڏکڻ [هندستان جي] ملڪن ۾ رهندا هئا، ان جين مت سويڪار نه ڪيو. اهي جڻي ويد
 جو اوت نه ڄاڻندا هئا، [ٽيهڪري] ٻاهرين پوپ ليلا کي پل منجهان ويد جي [پوپ ليلا]

مڃي، ويد جي ننڍا ۽ ڪڙا لڳا. ويد جو پڙهڻ پڙهائڻ، لکيو پوئس، پوهڻ ۽ آدي
 لهن جو ۽ لاش ڪهاڙي ويد آديءَ جا جيترا ۽ پستڪ ڇڻي ۽ هٿ لڳن، انکي لاهڻ ڪهاڙي.
 آران تي راج جو دور ۽ ڪهڙي هلائينون ۽ ڪهڙي ڏالون خوف ۽ غمرو لڳن ۽ پنهنجي
 مٿي وارن گرهنن ۽ سڌن جي وڏائي [ڪڙا لڳا] ۽ وڌڪ ڏوهن جو ايمان [ڪڙا] ۽
 پڪهه ڪري ڪين سڙا ڏيڻ لڳا. پاڻ سڪ، آرام ۽ ايمان ۾ ٿولڻ جي رهڻ لڳا. شهيد پو کان
 ولي مهاوير ٿاڻن پنهنجن ٿلڻ ڪرن جون وڏيون وڏيون ۽ وڏون لاهي پوڄا ڪڙا لڳا.
 اوائت پتر آديءَ جي مورتن پوڄڻ جو بنياد ڄڻين کان آرڻ ٿيو. پتر آديءَ جي مورتيءَ
 جي پوڄا ۾ لڳڻ ڪري، پرمهڻ جي مڃڻا ڪهڙي وئي. اهڙيءَ طرح ٽي سؤ ورهه
 آيو. ورت ۾ ڄڻين جو راج هليو. ويد جي آرڻ جو گهڻو ڪهڙو ڪري لوڪن منجهان
 لڪري چڪو هو. ان ڳالهه کي ٿي اٽڪل اڍائي هزار ورهه گذري چڪا هوندا.

(۲۱) شڪر آچاري جو اچڻ:- پوءِ سؤ ورهه ٿيا، جو شڪر آچاري نالي دراور
 ڏيڻ ۾ پيدا ٿيل هڪ پراڻي پوهڻ جي ويا ڪڙا آدي سڀ شاستر پڙهي سونهن لڳو ۽
 هاءِ سڀ آسڪ ويد ڏور جي لڪري وڃڻ ۽ جيئن لاسڪ مٿي جي پڙجڻ ڪري ڪيڏي
 ۽ هاجي ٿي آهي! ڪئن ۽ ڪري انکي هٿاڻي گهرجي. شڪر آچاري شاستر ۽ پڙهائڻي
 هوا ۽ انهن سان گڏ ڄڻ مٿ جا پستڪ ۽ پڙهيا هوائون. سندس ڪٿي ۽ ڏاڍي زبردست هئي.
 انهن ويچار ڪيو ته انهنکي هٿاڻي ڪئن ۽ ڇا ڪيائون ته اڀرڻ ۽ شاستر آرڻ ڪيو ته
 هي ماڻهو هتي ويندا. اهو ويچار ڪري آڄڻ نڪري ۽ آيا. اتي ان وقت سڌو راجا هو،
 جنهن ڄڻين جا ڪرڻ ۽ ڪجهه سڀڪرت ۽ پڙهي هئي. اتي پهچي [سوامي شڪر آچاري]
 ويد جو اڀرڻ شروع ڪيو. راجا سان ملي کيس ڇاڻا ۽ اوهڻ سڀڪرت [چاڻو لڳا].
 جنهن جي ڪرڻ مان ۽ واقف آيو ۽ جن مٿي مڃو ٿا ۽ پنهنجي مڃڻ جي آهي.
 ۽ جنهن پندڻ سان منهنجو هن پوڄي تي شاستر آرڻ ڪرايو، ته جو هارائي سون ڪندڙ
 جي مٿي سونگار ڪري، ۽ اوهان پاڻ ۽ ڪندڙ ڏور جو مٿ سونگار ڪرايو. ڇهڻ ۽
 سڌو جن مٿ جو هو، تنهن هوندي ۽ سڀڪرت ڪرڻ پڙهڻ ڪري سندس ڪٿي ۽
 ڪجهه ڪجهه وڌيا جو پڪاڻ ۽ ٿيو هو، هر ۽ پوءِ سندس من ۾ ڪا ڪهڙي جهوڙي ڪا
 چاڻيل هئي. چاڪا ٿي جو وڌوان ٿو ٿئي، سو سچ ۽ ڪوڙ جي پريڪش ڪري
 سڀ کي ڳڙهڻ ڪري سڀ کي ڇڏي ٿو ڏسي. جنهن سڌو راجا کي ڪو وڏو وڌوان
 اڀرڻ ۽ ڪڏو هو، تنهن سڀ ۾ رهندو هو ته انهن [جن مٿ ۽ ويد ڏور] ۽ سچ
 ڪهڙو ۽ ڪوڙ ڪهڙو آهي؟ شڪر آچاري جي ڳالهه ٻڌي ڏاڍي ۽ پريڪش سان ڄاڻون ته
 انهن شاستر آرڻ ڪرائي سچ ۽ ڪوڙ جو ٿيو ۽ اوشه ڪرائيندڙون.

(۲۱) الف. شڪر آچاري جي سولي:- جنهن جي پندڻ کي پريان پريان ڪوڏائي
 سڀا ڪوڏائون. ان ۾ شڪر آچاري جو ويد ۽ جنهن جو ويد ورت مٿ هو ۽ اوائت

۽ دراور ڏيڻ، ڏکڻ پارٽ جو هڪ ڀاڱو آهي.

شڪر آچاره جو پڪش هو ويدمت کي اسٿاپن ڪرڻ ۽ جڻمين جي مٿ جو ڪڍڻ ڪرڻ، ۽ جڻمين جو پڪش هو پنهنجي مٿ کي اسٿاپن ڪرڻ ۽ ويد مٿ جو ڪڍڻ ڪرڻ. ڪيترائي ڏينهن شاستر اوت هليو. جڻمين جو مٿ هو نه سرشتي ۽ جو بڻاهندڙ انادي اهور ڪونهي. هيءُ جڳت ۽ جيو انادي آهن. انهن پنهجي جي آهتي ۽ وٺاش ڪڏهن به نٿو ٿئي. انهيءَ آهڙي شڪر آچاره جو مٿ هو، نه انادي سڌ پر مالا ئي جڳت جو ڪرڻا آهي. هي جڳت ۽ جيو مٿا آهن، ڇاڪاڻ ته ان پرمهور پنهنجي مالا سان جڳت وڃي آهي ۽ اهوئي ان کي ڌاري ٿو ۽ پرله ڪري ٿو. هيءُ جيو ۽ پريچ سمي سامان آهن، پرمهور پاڻ ئي سڀ روپ بڻجي لڳا ڪري رهيو آهي. شاستر اوت ڪهڙائي ڏينهن هلندو رهيو. پر اوت پڪتي ۽ پرمالن سان جڻمين جو مٿ ڪڍڻ آهڙو [ٿئي پيو]، ۽ شڪر آچاره جو مٿ اڪڙمت [سال] رهيو. پوءِ انهن جڻمين جي پندڻ ۽ سڌڻا راجا ويدمت سوڀڪار ڪيو ۽ جڻمي مٿ ڇڏي ڏنا

(۱) ب. وٽنگ ڌرم جو پٽو جنم: پوءِ نه ڏاڍو اچي ٿو مٿو ساڻ ٿو راجا پنهنجن ٻين پيارن دوستن ۽ راجائن کي لکي شڪر آچاره سان شاستر اوت ڪرايا، پر جڻمين جي شڪست کائڻ جو وقت اچي چڪو هو ۽ هو شڪست کائيندا ئي ويا. پوءِ نه سڌڻا آدي راجائن کڏجي شڪر آچاره کي سڄي آره ورت ۽ هر هنڌ ڪهڙو جو پريچ ڪري ڏنو، ۽ سندن وڪيلا لاهوڪر چاڪر به ساڻ ڪري ڏنائون. اوت مٿ کان ئي سڄي کي چٽيا پڻ لڳا ۽ ويدن جو پڙهڻ پڙهائڻ [وري] به چالو ٿيو. سڄي آره ورت ۽ ڪهي ڏهن ورهين اندر جڻمين جو ڪڍڻ ۽ ويدن جو مٿن ڪيائ. شڪر آچاره جي ڏينهن ۾ جڻمين جو مٿ ٽاس ٿيو. هينئر [ڏرئي کوليدي جي پڳل] پور ٿيون اڪرن ٿيون، سي شڪر آچاره جي وقت ۾ پڳيون هيون، ۽ جي سڄيون ٿيون ٿيون، سي جڻمين پاڻ پوي ڇڏيون هيون، جڻ [مالهو] پڇي نه ڇڏن. اهي اڃا سوڌو ڪٿان ڪٿان ڏرئي مان نڪرن ٿيون.

(۲) ب. شڪر آچاره جو پليدان: شڪر آچاره کان اڳ به شوميت به ٿورو پکڙيو هو، انجو به ڪڍڻ ڪيائ، [پڻ] وام مارگه جو ڪڍڻ ڪيائ. انهن سمي به هن ديش ۾ ڏن ڪهڙو هو ۽ سو ديش پڳتي به هئي. شڪر آچاره ۽ سڌڻا راجا جڻمين جا مندر ڪين ڏهرايا هئا ۽ ڇاڪاڻ ته انهن ۾ ويد آديءَ جي پالڻا لائ هلائڻ جو ويچار هون. جڏهن ويد مٿ اسٿاپن ٿي چڪو ۽ وڏا جو پڇاڙ ڪرڻ جو ويچار ٿي ڪيائون ته ايتري ۾ به جڻمين آيا ۽ جي ٻاهران نالي مائو نه ويد مٿ جا هئا، پر اندر ۾ ڪتر جڻ اوت مٿ مٿي هئا. انهن شڪر آچاره کي ڪا اهڙي زهريلي وسو ڪرائي جو سندن پک مري وئي! ۽ شرير ۽ اچي ٿت ٿرڙيون لڪيون، جنهنڪري جڻمين اندر شرير ڇڏي ڏنائون. پوءِ نه سڄي جو جوش ٿورو ٿي پيو، ۽ جو وڏا جو پڇاڙ ڪرڻ ٿي ڪهڙائون - سو نه ئي سگهيو.

(۲) ب. ملن جي اسٿاپنا: شاربو ڪاشم آدي [ڪرنڪ] جي آهڻ بڻاهڻ

جو پرچار شڪر آچاره جا شش ڪرڻ لڳا ۽ ارڻاٺ ڇهين جي ڪنڊن ڪرڻ لاءِ جو پرهم
سڌي ۽ ڇڪٽ مڃيا ۽ جيو پرهم جي ايڪتا جو سڌاٺ ڇيو هوائون، تنهنجو اُپديش ڪرڻ
لڳا. ڏکڻ ۾ شرنگيري، اُڀرندي پاسي ڀڙ ڪورڙن، اتر ۾ جوشي ۽ دوارڪا ۾ شارداس
لاهي شڪر آچاره جا شش مهنت ٻڌجي ويٺا ۽ ۱۰ شريمان ٻڌجي آند ڪرڻ لڳا ۽ ڇاڪا
۽ شڪر آچاره کانپوءِ سندن شمن جي ڏاڍي عزت ٿيڻ لڳي.

(۲۱) تـ شڪر آچاره جي هٿ جي سمالي ڇٽا:- هينئر ان ئي وڃاڙڻ گهرجي

۽ ڇوڪڙن جو پرهم جي ايڪتا ۽ ڇڪٽ جو مڃيا هجڻ شڪر آچاره جو ٺڃي مٿ هڻو
۽ اهو ڇڳو مٿ ڪهڻي. پر جي رڳو ڇهين جي ڪنڊن ڪرڻ لاءِ اهو سواڪار ڪيو
هوائون ۽ ۱۰ ڪجهه ڇڳو آهي. نرين ويدانتين جو مٿ هن ريت آهي:-

(۲۲) نرين ويدانتين جو ڪنڊن:- پُرشن:- هي ڇڪٽ سڀني سمان، جئن ٺوڙي

۾ نانگ، سڀ ۾ چاندي، پاڻي ۽ ڇڙ ۾ پاڻي، ڪنڊرو ٺڪر ۽ اندر ڇال جهڙو ڪوڙو
(طلمي) آهي ۽ هڪ پرهم ئي سڄو آهي.

۴ [اتر] (سڌاٺي جو):- اوهان ڪوڙو ڪهڻي ڳا ڇٽو؟ نرين ويدانتين:- ڇا وسڻو

هجي ڪا ۽ ڏسڻ ۾ اچي [سا ڪوڙي آهي]. سڌاٺي:- ڇا وسڻو آهي ڪا، سا ڏسڻ ۾

ڪئن ايندي؟ نرين ويدانتين:- ”اڏا روپ“ ڪري. سڌاٺي:- ”اڏا روپ“ ڇا ڪي

ڳا ڇٽو؟ نرين ويدانتين:- $\text{वस्तुव्यवस्तवारोपमध्याः अध्यारोपावदाभ्यां निप्रपच प्रच्यते}$

[ارڻاٺ:- اصل] ڀدارت ڪجهه پرهم هجي پر ان ۾ ڪنهن ڌاري وسڻو ۽ ڇاڪاڻ

”اڏاٺاس“ يا ”اڏا روپ“ ۽ اُٺو ڪنڊن يا رد ڪرڻ ”اپ واد“ ٿو سڏائي. انهن

ٻنهي جي وسيلي پرهم ٻنڄ وهڻ [سڌا هڪ وس وهندڙ يا نه بدلدندڙ] پرهم ۾ پرهم ٻڄ

روپ [ٿرندڙ گهرندڙ] ڇڪٽ جو وسڻو [آهي] مڃيو آهي.

سڌاٺي:- اوهان ٺوڙي ڪي وسڻو [موجود] ۽ نانگ ڪي اوسڻو [وهم ٿيل] مڃي ڪرڻي

هن پرهم ڇا ۾ ڳا آهيرو. ڇا، نانگ وسڻو ڪانهي؟ جي ڇٽو نه ٺوڙي ۾ [نانگ] ڪونهي،

نه اهو ڪنهن ٻئي هنڌ نه [آهي]، ۽ سندس خيال دل ۾ رهي ٿو. پرهم نه اهو نانگ نه اوسڻو

نه رهيرو. ساڳيءَ ريت ٽپ ۾ ماڻهو يا سڀ ۾ چاندي آڏي پاسڻ جي اوسڻا ۽ سڄهي

ڇڏيو. پرهم نه سڀني ۾ ڇڪٽي ڏسجي ٿو، سو به ڪٿي نه ڪٿي موجود ئي آهي، ۽ سندس

سڃاڻ آڻا ۾ موجود رهي ٿو. تنهنڪري اهو سڀ ۾ [موجود] وسڻو ۽ (وهم ٿيل)

اوسڻو جي پاسڻ ڄاڻ نه آهي.

• شريمان = شري وان = شري وارو. شري ڇٽو آهي ڏن ڪي. تنهنڪري شريمان

ٿيو ڏوان. پر ساڌارڻ اوت آهي مالدارو، عزت وارو، وغيره.

۱ ڪنڊرو ٺڪر = پرشتن يا دٻرائن جو شهر، جو سڄ ٻڄ آهي ڪو نه. رڳو وهم آهي.

۴ سڌاٺي = ويدڪ ڌرمي. نرين ويدانتين = شڪر آچاره جو جهڙندڙ.

نوين ويدانتي :- آڻ ڏال ۽ آڻ ٻڌل [نظارا]، جهڙوڪ پنهنجي ئي سر ڪهل آهي ۽ پاڻ ئي روئي ٿو، يا پاڻي جي ڌارا مٿاهين پاسي ئي وهي، جو ڪڏهن ٿيو ئي ڪر نه هرو، [سو نه سڀني ۾] ڏسو آهي. اهو سچ ڪيئن ٿي سگهندو؟ سڌانتي :- هيءَ درشتانت به اوهانجي پڪش کي سڌ نظر ڪري، ڇاڪاڻ ته ڏسڻ يا ٻڌڻ کانسواءِ سنسڪار پيدا ئي نٿا ٿين، ۽ سنسڪارن کانسواءِ يادگيري ۽ يادگيريءَ کانسواءِ ساڪشات الهؤ به نٿو ٿئي. جڏهن ڪنهنڪن ٻڌائين يا ڏٺائين ته فلاڻي جو سر جنگ ۾ وڃي ويو ۽ سندس ٻاءُ يا پيءُ آڏي ۽ کي لڙائي ۾ وڻندو ڏٺائين، يا ڪو گرهاري جو پاڻي مٿي چڙهندو ڏٺائين يا ٻڌائين، تڏهن الهنجو سنسڪار سندس آتما ۾ ٿيندو آهي. سو جڏهن ڄاڻت اوسٿا کان الڳ ٿيندو [سڀني اوسٿا ۾ ويندو]، ته ساڳيائي پڌارت جي [ڄاڻت ۾] ڏلا يا ٻڌا هئائين، سي پنهنجي آتما ۾ ڏسندو. جڏهن پاڻ ۾ ئي ٿو ڏسي، تڏهن ئي پنهنجو سر ڪهل، پاڻ ئي وڻندو ۽ جبل جو وهڪرو مٿي چڙهندو ٿو ڏسي. اهو به وستو ۽ اوستو جي پاسن ڄمان ڪرڻي، ڇاڪاڻ ته جهڙي ريت لڻا ڪڍندڙ اڙ ڏال يا ٻڌل يا ٺاهيل [لڻا] آتما مان ڪڍي ڪاڌ ٿي لکندو آهي. يا جهڙي ريت ٻار ٿيڻ [ٻوٽو يا ٻاڇو] اٿاريندڙ شڪل ڏسي آتما ۾ شڪل ڌارو ڪري، جن جو ٿي لکي ڇڏيندو آهي، تن ئي هي به آهي. هائو! ايترو آهي ته سڀني ۾ ڪڏهن ڪڏهن سڄو ڪيل اوسٿائون ساڳيا ڪار ٿينديون آهن. جن ته پنهنجي گروه کي ڏسڻ ۽ ڪڏهن ڪهڙو ريت اڳي ڏال يا ٻڌل پر وساريل ڳيان پڌرو ڏسڻ ۾ ايندو آهي، تڏهن [پيءُ-اوسٿا] ۾ اها ياد ڪانه ٿي وهي ته جيڪي مون فلاڻي وقت ڏٺو، ٻڌو يا ڪيو هو، تنهنڪي ئي هيٺو ڏسي، ٻڌي يا ڪري رهيو آهيان. جن ڄاڻندي ۾ سفر ٿي ٿي وهي، تن سڀني ۾ ٿي پورو ڪن ٿي وهي. ڏسو! جي جنم ڇا آندا آهن، تنکي رنگ روپ جو سڀو نظر اچي. تنهنڪري اوهانجو (ڏيکاريل) اڌاس ۽ اڌيا روپ جو لڪڻ چولو آهي. وري جو ويدانتي وورمت واد اڌانت لوڙي ۾ ٿاڻڪ اڌي ۽ جي پاسن جو درشتانت پرهم منجهه ڇڏي سنڌ ڪرڻ لاه ٿا پيدا آهن، سو پرايو ڪينهي.

نوين ويدانتي :- اڌشان (مسڪن يا جاء) کانسواءِ اڌسپت (ساڪن يا جاء) ۾ رهندڙ پوسڻ ٿي نظر سگهي، جهڙي ريت لوڙي نه هجي ته ان ۾ ٿاڻڪ ڪن ڏسو. جن لوڙي ۾ ٿاڻڪ ٺهي ڪالن ۾ نظر وهي، پر اڌڪار ۽ ڪجهه پرڪاش جي ميلاپ وقت لوڙي ۽ کي اوچتو ڏسڻ سڀان (ماڻهو ان ۾) ٿاڻڪ جو پرم ڪري ڏجي ڪنڀر ٿو لڳي. وري ڏي آڏي (جي روشنيءَ) سان ڏسڻ ڪري سندس پرم ۽ پوڻهي لا وڃن. ساڳيءَ ريت پرهم ۾ ڇا ڇڏي جي هستي پل ۾ ڏسجي ٿي، سا پرهم جي ساڪشات ٿيڻ ڪري لڪري ويندي ۽ وڏو پرهم ئي ڏسڻ ۾ ايندو، جهڙي ريت (پرڪاش جي اڇو ڪري) لوڙي ۾ مان ٿاڻڪ لڪري وار نه وڃي لوڙي ڏسڻ ۾ آئي.

• विवर्तवाद = وورمت واد مارجب ماڻهو پل ۾ ڇڏي کي سڀي ڇڏي پيدا آهن. ان موجب ڇڏي مٿا ۽ وڏو پرهم ئي سڀي آهي.

(۲۲) الف. اڳيائي ڪهڙو؟ پرهم يا جهڙو؟ سڌانتي:- پرهم ۽ جهڙو ٻنهي جو پاڻ (اوهان جي مٿس موجب غلطيءَ ڪري) مڃي ڪير ٿو؟ نوڀن ويدانتي:- جهڙو ٿو مڃي. سڌانتي:- جهڙو ڪٿان آيو؟ نوڀن ويدانتي:- اڳيان منجهان. سڌانتي:- اڳيان ڪٿان پيدا ٿيو؟ ڪٿي ٿو رهي؟ نوڀن ويدانتي:- اڳيان اٿاڏي آهي ۽ پرهم ۽ رهي ٿو. سڌانتي:- پرهم ۽ پرهم جو اڳيان [ٿيو] يا ڪنهن ايتي جو؟ ۽ اهو اڳيان ٿيو ڪنهنڪي؟ نوڀن ويدانتي:- ڇڏاڀاس ڪي. سڌانتي:- ڇڏاڀاس جو ڪهڙو سروب آهي؟ نوڀن ويدانتي:- اهر! پرهم ڪي پرهم جو اڳيان (ٿيو) ارڻات پنهنجي سروب ڪي پاڻ ٿي وساري ڇڏڻ (آهي ڇڏاڀاس) ! سڌانتي:- سندس ويسر جو ڪارڻ ڪهڙو؟ نوڀن ويدانتي:- اودا! سڌانتي:- اودا سروب واپسي سروب ۽ ڇر ڪڍ آهي يا الهڪي جو؟ نوڀن ويدانتي:- الهڪي جو. سڌانتي اوهاڻ جي مٿس ۽ هڪ الهڪ سروب ۽ ڇڙن کان الهڪ ٿيو ڪو ڇڙن ۽ آهي يا نه؟ الهڪي اهو ڪٿان؟ الهڪي الهڪ ڇڙن (ارڻات جهڙو) پرهم کان الهڪ ڇڙن ۽ الهڪ آهي، (اڳيان اوسا ۽ نه جي هڪ هنڌ پرهم ڪي پنهنجي سروب جو اڳيان ٿيندو ۽ (اهو اڳيان) هر هنڌ ڦهلي ويندو. جهڙيءَ ريت شرار ۽ ڦرڙيءَ جو سروب شرار جي سڀني اٽڪن ڪي لڪو ڪو ٿو ڇڏي، ساڳيءَ ريت جي پرهم ۽ هڪڙيءَ جاءِ تي اڳيائي ۽ ڏکي ٿئي ٿو سڄو پرهم اڳيائي ۽ ڏک جو الهڪ ڪندڙ ٿي پوي. نوڀن ويدانتي:- اهو سروب اڳيائي جو ڏرم آهي ۽ نه پرهم جو! سڌانتي:- اهاڏي ڇڙ آهي يا ڇڙن ۽ سڀ آهي يا سڀ نه؟ نوڀن ويدانتي:- § اڳيان جهڙو آهي، ارڻات جهڙو ڇڙ يا ڇڙن ۽ سڀ يا سڀ نه، ٿو ڪري سگهي. سڌانتي:- اوهاڻ اڳيان جهڙو: वःतो व्याधातः (ارڻات پنهنجي ڳالهه ڪي پاڻ ڏ ڪرڻ) چيان آهي. ڇاڪاڻ ته (هڪڙي پاسي اوهان) ٿا ڇڙو نه اودا آهي ۽ (ٻئي پاسي) ڪيس ڇڙ، ڇڙن، سڀ، سڀ (ڪجهه نه) ٿا ڇڙي سڳورو. هيءَ اهڙي ڳالهه آهي ڇڙن ڀل ڪڏل سون جي خراف ڪن ٻارڪ ڪرائجي نه هي ڀل آهي يا سون؟ نه هو اڳيان ٿي چوندو نه الڪي لڪي اڳيان سون ٿا ڇڙي سڳورو ۽ نه ڀل، ان ۽ ٻئي ڏاڻو ڪڏل آهن.

(۲۲) ب. گوبت آڏاش ۽ دت آڏاش آڏي جي آرڇنا- نوڀن ويدانتي:- ڏسو! ڇڙن ڪهت آڏاش (هڪڙي ياداي ۽ رهندڙ آڏاش)، مٿ آڏاش (گهو وارو آڏاش)، هڪڙو آڏاش [ڪرن واري آڏاش] ۽ مهڏا آڏاش [وڏي آڏاش] جون اڏاڏون آهن، ارڻات هڪڙي، گهو ۽ ڪرن جي هڪڙي آڏاش جدا جدا ٿا پاسن، سڄ ڀڄ نه وڃو مهڏا آڏاش ٿي آهي، ٿڌن ماڻا، اودا، سميتي، ويهتي ۽ انتهڪرڻن جي اڏاڏن ڪري ۽ پرهم اڳيان ڪي

• سروب واپسي = هر هنڌ موجود. سروبڪي = ڇاڻي ڇاڻيوار.

§ اڳيان جهڙو = جهڙو ڇڙن ۽ وڙن ڪري نه سگهي.

0 سميتي = سمورا ٿي. ويهتي = پٺا يا ڪٽڻ. نوڀن ويدانتي جو خيال آهي ته هڪ ئي

پدارت پرهم آهي، پٺا اڏاڏن ۽ جهڙوڪ: ماڻا اودا آڏي ڪري ٿو ڇڙن، سميتي ۽ ويهتي جو ٿي ۽ ريت ۽ وڃاڻ ڪري سگهي ٿو. ڇڙن هڪ شمع ڪري خيال ۽ آڏي ٿڌن ماڻا آهي، ڇڙن ڇڙن پٺا جو خيال ڪهي ٿو، ٿڌن ماڻا آهن.

اڳ ڏسڻ ۾ ٿو اچي، نه ٿو حقيقت ۾ هڪ ئي آهي. ڏسو هيٺين پرمائن ۾ ڇا چيل آهي:-
अग्निर्गन्धर्वो भुवनं प्रविष्टो रूपं रूपं प्रतिरूपो बभूव । एकस्तथा सर्वभूतान्तरात्मा ह्यस्य रूपं प्रतिरूपो बहिः ।
[کڻ ۳۰. ٻڌي ۲. م ۴]

[اڻاٽ] جهڙي ريت اڳي ڏکهن، ويڪرين، گول، ننڍن، وڏن سڀني شڪلين وارن پدارثن ۾ واپاڪ ٿي، سندن ئي شڪل جهڙي ڏسڻ ۾ ايندي به کائڻ جدا آهي، ساڳي ريت سروي واپاڪ پرمائو به انتهڪرڻ ۾ واپاڪ ٿي، انتهڪرڻ جي شڪل جهڙو بڻجي رهيو آهي، پر آهي کائڻ اڳ.

سڌا ٿئي. اوهانجو اهو چوڻ به اڃا به آهي ۽ ڇاڪاڻ ته جيئن اوهين گهٽ، مٿ، هيٺ، ۽ آڪاش کي جدا جدا لاڳو ڪيو، ٽن ڪارڻ، ڪارڻه روپي جيڪي ۽ ٻيو کي پرهم کان جدا ۽ پرهم کي انهيڪن اڳ مڃي وارو. نرين ويدائي. جهڙي طرح اڳي سڀني [پدارثن] ۾ داخل ٿيڻ کانپوءِ انهن جهڙي ئي ڏسڻ ۾ اچي، ساڳي ريت پرمائو به جڙ ۽ جهڙ ۾ واپاڪ ٿي شڪل وارو، اڻاٽ اڳي کي آڪار وارو ڏسڻ ۾ ٿو اچي. حقيقت ۾ پرهم نه جڙ آهي ۽ نه جهڙ. جهڙو پرهم جو پاڇو نه آهي:- جهڙي ريت پاڻي سان اڀرل هزارين ڪولڊن ۾ سڄا هزارين پرهم ٿيڻ [عڪس] ڏسجن ٿا، پر واسو ۾ به هڪڙو ئي آهي. ڪولڊن جي پڇڻ ڪري پاڻي جي وهڻ يا جهلڻ ڪري نه سوري نشت ٿو ٿئي ۽ نه وهڻ يا جهلڻ ٿو. ساڳي ريت انتهڪرڻ ۾ به پرهم جو آپاس، جهيڪي ڇڏاڀاس ٿا چوڻ، ٻيل آهي. جيئن انتهڪرڻ آهن، تيئن جهڙ به آهن، جڏهن انتهڪرڻ کيان جي دواوا نشت ٿا ٿين، تڏهن جهڙ پرهم سروي بڻجي ٿا وڃن. هن ڇڏاڀاس کي پنهنجي پرهم سروي جي خبر ڪانه ٿي رهي. الڪريٽي هر پاڻي ڪرم ڪندڙ، [ل] پڙهندڙ، سڪي، ڏکي، پاني ۽ پاڇا آيا [ٿو مڃي] ۽ پاڻي جي ٻڌل ٿو ٻاڻي ۽ [جيئن سندس اهي خيال آهن]، تيئن هو سيار جي ٻڌل کان هڪ ٿو ٿئي.

(سڌا ٿئي) ته اوهانجو اهو دريخت اڃا به آهي ۽ ڇاڪاڻ ته سوري آڪار وارو آهي ۽ جل ۽ ڪولڊا به ساڪار آهن. ۽ پرهم ٿيڻ ٿو پري، جڏهن سوري جل جي ڪولڊن کان ۽ جل جا ڪولڊا سوري کان جدا (پري) آهن. جي اهي ٽراڪار هجن ها ته پرهم به هر ٿو نه پري ها. پرهم نه پرهم ٿو ٿاڪار ۽ هر جاءِ تي آڪاش وانگر واپاڪ هڻڻ ڪري، پرهم کان ڪو به پدارت يا پدارثن کان پرهم جدا ٿي ٿو سگهي ۽ واپاڪ سڀيڻ هڻڻ ڪري [پرهم ۽ جيڪي] وري هڪڙي وسيلو ٿي ٿا سگهن. مطلب ته अवयवव्यतिरेक انوه ۽ وٽي راک ٿا و [لازم ملزمت] جدا ڪانه ٿا ٿي ٿي مدار رکندڙ، ۽ هڪ ٻئي کان جدا رهندڙ اصولن موجب ڏسو ته [پرهم جيڪي] واپاڪ [مهاد و مهاد ڪل] سڀيڻ سڀان هڪ ٻئي سان سڌا مليل ۽ سڌا جدا رهندا آهن. جي [پرهم ۽ جيڪي] هڪڙي وسيلو هجي ها ته ان ۾ واپاڪ سڀيڻ ڪڏهن به نه ٿي سگهي ها. اها ڳالهه پرهمدار ٿيڪ جي انٽراي پراهمڻ ۾ صاف لکيل آهي. پرهم نه پرهم جو آپاس به پنهنجي ٿو سگهي ۽ ڇاڪاڻ ته بنا آڪار

جي آياس [پاچي] جو پوڻ اُسڻو آهي، جي اوهين انتهڪرڻ جي آهاڙي لڳڻ ڪري پورهه جو
 جيو بچڻ ٿا مڃو ته اوهانجي ڳالهه پارائي آهي، [چاڪا نه] انتهڪرڻ چلايمان ۽ ٺڪرا ٺڪرا
 آهي ۽ پورهه اچل ۽ اکند آهي. جي اوهين پورهه ۽ جيو جون جدا جدا [هستيون] ٺاڻا مڃو
 ته ٻڌاڻو نه جتي جتي انتهڪرڻ ويندو، اُتان اُتان جي پورهه کي اڳيائي ۽ جنهن جنهن جاء
 کي ڇڏيندو، اُتان اُتان جي پورهه کي اڳيائي بڻائي ڇڏيندو يا نه؟ جهڙي ريت ڇڏي پرڪاش
 جي وچ ۾ [رهندي نه] جتي جتي وڃي ٿي، اُتان اُتان جي پرڪاش کي نه کڻي [ٿي ڇڏي]،
 ۽ جتان جتان هڻي ٿي، اُتان اُتان جي پرڪاش تان پرڏو کڻي ٿي ڇڏي. ساڳيءَ ريت [انتهڪرڻ]
 ۽ پورهه کي ڇڏڻ ۾ ڳيائي، اڳيائي، قيد ۽ آزاد ڪندو ويندو. اکند پورهه تي هڪ هنڌ
 پيل پرڏي جو پراڻ هڪ ڪنهن هنڌ پئجي ويندو، [جنهنڪري] سمورو پورهه اڳيائي
 بچي پوندو، چاڪا نه هر ڇهين آهي.

انتهڪرڻ ۽ سهرڻي :- وري مٿا ۽ جنهن انتهڪرڻ ۾ رهندڙ پورهه جا وسڻو ٽٽي
 هڻي ۽ ٽنهن جي سهرڻي ساڳي انتهڪرڻ ۾ رهندڙ [پورهه کي] ڪاشي ۾ نه رهي سگهندي،
 چاڪا نه ”अव्यवस्थामन्यो न स्मरतीति श्यायात्“ اوائت هڪڙي جي ٽٽل سهرڻي ٻئي کي ٺهي
 ٿئي. جنهن جدا آياس مٿا ۾ ٽٽو هڻو سو جدا آياس ڪاشي ۾ نٿو رهي، [ٽنهنڪري ڪاشي]
 واري پورهه کي سهرڻي رهندي. مٿا ۾ رهندڙ انتهڪرڻ جو جيڪو پرڪاش آهي، سو
 ڪاشي ۾ رهندڙ پورهه آهيئي ڪونه. جيڪڏهن پورهه ٿي جيو آهي، جدا نه آهي، نه
 جيو سرونه هڻڻ ٿو رهي. جي پورهه جو پرنسب الڳ آهي ته प्रत्यभिज्ञا پرڏي پڇنبا اوائت اڳ
 ٽٽل يا ٻڌل [ڳالهه] جو ڳيان ڪنهنڪي نه ٿي سگهندو! جي ڇڏو پورهه هڪ آهي، انڪري
 يادگيري ٿي رهي، نه هڪ جاء ٿي اُڪيان يا نه ٿي ڪري سمورو پورهه اُڪيائي ۽ نه کي
 نه ٿي ٿي. اهڙا اهڙا دليل ٿين ٿا اوهان ماڻهن ٿي، ٻڌ، مڪت سياهه واري پورهه کي اُٿندو
 اُڪيائي ۽ ٻڌن ۾ ڦٽل آڏي دوشن وارو بڻائي ڇڏيو آهي، ۽ اکند [پورهه] کي [چڪر]
 ٺڪرا ٺڪرا ڪري ڇڏيو آهي.

ٺاڪار جو آياس نٿو پوي :- ٻوين ويدانتي :- ٺاڪار جو نه آياس [پاچو] پوندو
 آهي. جئن نه وڃي يا پاڻي آڏي ۽ آڪاش جو پاچو پوندو آهي، جو لهر يا ڪنهن ٻئي
 لهر جي ڀرڻ هو يا ڪهاڻو ٽٽو ۽ ايندو آهي، ٽن پورهه جو به سڀئي انتهڪرڻ ۾ پاچو پوندو
 آهي. سڌانتي. جڏهن آڪاش جو روپ ٿي نه آهي ته اُنکي اُڪين سان ڪو به ٽٽو
 سگهي، وري جو ٻڌاڻو نه ٽٽو ۾ ٿي نٿو اچي، سو ڏوسري ۽ جل آڏي ۾ ڪيئن ٽٽو سگهي؟
 ساڪار وسڻو ٿي ڳالهه يا ڇڏي ٽٽو ۾ ايندي آهي ۽ نه ٺاڪار. ٻوين ويدانتي. نه
 پوءِ هيءَ جو مٿان لهر اڇڙو ٽٽو ۽ جهنڊو ڏوسري ۾ پاچو پوي ٿو، سا ڪهڙي
 وسڻو آهي؟ سڌانتي. هي جل اُڪي ۽ پرڏي جا ٽٽو ٺاهن، جي پرڏي ۽ ٽٽو
 اُٿلا آهن. جتان مٿن ٿو پوي، اُتي جي پاڻي نه هجي ته مٿن ڪيئن پوندو؟ ٽنهنڪري
 هي جي پري پري اُڪيائي ٽٽو ٿي، سي پاڻي جا چڪر آهن. جهڙي ريت ڪرهيڙو
 پريان ڪهاڻو ٿو ٽٽو ۽ ويجهڙائي ۽ ٽٽو ۽ ڪڏهن ڪڏهن لهر ۽ جهڙو نه ٽٽو آهي.

سائيءَ ريت آڪاش ۾ جل ڏسڻ آهي.

گوڙيون کلپناون کوڙا ئي ڪندا آهن :- نوين ويدانتي - ڇا اسانجا ڏنل
 نرويءَ ۾ لانگه ۽ سڀئي آديءَ جا دريڙائيت ميا آهن؟ سڌانتيءَ نه ڏا! اوهانجي سمجهه ميا
 آهي، جن اسان ميا ۾ ٻڪراو آهي. ٻلا اهر نه ٻڌاو نه اکيان ٻهر پائين ٿي ڪنهن کي نو؟
 نوين ويدانتي - ٻهر کي! سڌانتي - ٻهر الهڪم آهي يا سرويڪه؟ نوين ويدانتي -
 سرويڪه ۽ نه الهڪم! ڇاڪاڻ ته سرويڪيتا ۽ الهڪيتا اٻاڏي سان گڏجڻ ڪري اچي ٿي.
 سڌانتي - اٻاڏيءَ سان ڪهڙو ٿو گڏجي؟ نوين ويدانتي - ٻهر! سڌانتي - نه ٻهر
 ٿي سرويڪه ۽ الهڪم ڇڻو! پوءِ ٻلا اوهان سرويڪه ۽ الهڪم جو لفظ ڇو ڪيو؟ جي ڇڻو ته
 ڪلپت اوتار ميا آهي ته [ٻڌاو ته] ڪلپت اوتار ڪلپنا ڪندڙ ڪهڙو آهي؟ نوين ويدانتي -
 جو ٻهر آهي يا پوءِ سڌانتي - ٻهر آهي! ڇاڪاڻ ته جي ٻهر سو روپ آهي، ته جنهن
 ميا ڪلپنا ڪئي، سو ٻهر ئي ٿي ٿو سگهي! جنهنجي ڪلپنا ڪري آهي، سو سڄو ڪن
 ٿي سگهندو؟ نوين ويدانتي - اسين ستم ۽ استم (ٻنهي) کي ڪوڙو ٿا سمجهون ۽ ٻن سان
 ڳالهائڻ به ميا ٿا سمجهون. سڌانتي - جي اوهن ڪوڙو ڳالهائيندڙ ۽ سمجهندڙ آهي ته ڪوڙا
 ڪن نه آهي؟ نوين ويدانتي نه ڪٿي ڪجهه به هجڻ ۽ ڪوڙو ۽ سچ اسان به ٿي ڪلپت [فرض
 ٿيل] آهي، ۽ اسين ئي انهن ٻنهيءَ جا ساڳئي [شاهد] ۽ [سندن] اڏڻاڻ [رهڻا جون جايون]
 آهيون. سڌانتي - جي اوهن سچ ۽ ڪوڙ جا آڌار آهي ته ساڻ به اوهن ۽ چور به اوهن ٿيا.
 الڪري اوهان وشواس جهڙا به ڪن رهيا، ڇاڪاڻ ته وشواس جوڳو اٽڪي ٿو ڇڻجي، جو سڌا
 سچ مچي، سچ چوي ۽ سچ ڪري، ۽ جو نه ڪڏهن ڪوڙ مچي، نه ڳالهائي ۽ نه ڪڏهن ڪري!
 جي اوهن پنهنجو پاڻ ئي پنهنجيءَ ڳالهه کي ڪوڙو ڪندا ته پنهنجو پاڻ مياوادي آهيو.
 مياوادي نوين ويدانتي - اٿاڏي ميا جا ٻهر جي آسري ٿي رهي ۽ ٻهر کي ئي
 نه ڪي ٿي، تنهنڪي مچو ٿا يا نه؟ سڌانتي - ٿا مچن، ڇاڪاڻ ته اوهان ميا جو ارتڻ اهڙو
 ڪريو ٿا، جنهن اها وسر جا هجي ٿي ڪانه، پر اوهن ڇڻو ته اسانکي پاسي ٿي، اهڙي ڳالهه
 اهڙي سمجهندو، جنهنجي هردءِ جي اڪ لڪل هوندي. ڇاڪاڻ ته ڇا وڌو آهيئي ڪانه
 تنهنجو پاسو ۽ مچو بالڪل ناممڪن آهي. جنهن سڌا سچيءَ جي پٺت جو پاڇو ڪڏهن به پنهنجي
 نه سگهندو. تنهنڪن سراه [اوهانجو چوڻ] [वसूताः सोम्येमाः प्रजाः] [ارنه :- هي ٻارا پتر چڪت
 جو آبادان ڪارڻ اوشيه آهي.] هن چالوڪه اٻڻند جي وٽن جي نه وڌو آهي.

وششت، شڪر آچار ۽ نشچلداس - نوين ويدانتي - وششت، شڪر آچار ۽ آڏي ۽
 نچلداس لائين جهڙي به اوهان کان وڏا پنڊت ٿي گذريا آهن، ڇا اوهان، انهنجي لڪل
 ڳالهه جو ڪنهن ٿا ڪريو؟ اسانکي نه وششت، شڪر آچار ۽ نچلداس آڏي وڏا معلوم ٿا ٿين.
 سڌانتي - اوهن وڏوان آهي يا اودوان؟ نوين ويدانتي - اسين به ڪجهه وڏوان آهيون.
 سڌانتي - ليڪا! ٻلا وششت، شڪر آچار ۽ نچلداس جو مٿ اسانجي اکيان ٻهاري ڏيکارو!
 اسين ڪنڊن ڪندا، پوءِ جنهنجو پڪڙ سڌ ٿئي، اهرئي وڌو آهي. جي سندن ۽ اوهانجن

جو چيو پورا انهن ٻوهرن سان سوڙو ٿيو، سو پنهنجي سوڙو ٿي پورو ٿيو ٿئي،
 چاڪا ۽ ٻيو = سو شهد منجهان پنهنجي ٻوهرن سان سوڙو ٿي پورو ٿيو ٿئي. (۲)
 اڳي جي ڪاڙن سان ٻوهرن جي سوڙو ٿي پورو ٿيو ٿئي، اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو،
 جو من ٿئي (۳) اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو،
 [ارگت مڪتي] ۽ چيو وڃي ٿو، سوڙو ٿي پورو ٿئي، اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو،
 ڪري ٿو سگهي. (۴) وياس جي ۽ انهن ٿي مڪي چيل اڳي سان اهو وڃي ٿو،
 روپ هئڻ جي مخالفت ٿي ڪري. (۵) ٻوڙي لوڪ سڀني اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو،
 ٻوهر سوڙو ٿي پورو ٿئي، اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو،
 ۽ اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو،
 اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو.

اڳي - انهن - ٻوڙن جو اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو،
 چيو پنهنجي لڄ ۾ سوڙو ٿي پورو ٿئي، اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو،
 ٿئي، اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو،
 ڪري آندو ۽ اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو،
 پورو ٿي ڪري، اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو،
 اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو،
 سان چيو اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو،
 ڪري - (۴) اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو،
 مڪي ٿو ٿئي، اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو،
 وياس مڪي ۽ چيو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو،
 اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو،
 سنار ۽ هڪ وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو،
 هڪ وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو، اهو وڃي ٿو.

नेतरोनुपपत्तेः ॥ १ ॥

[१ । १ । १६]

भेदव्यपदेशाच्च ॥ २ ॥

[१ । १ । १७]

विशेषणभेदव्यपदेशाभ्यां च नेतरो ॥ ३ ॥

[१ । १ । १८]

अस्मिन्नस्य च तद्योगं शास्ति ॥ ४ ॥

[१ । १ । १९]

अन्तस्तद्वर्णपदेशात् ॥ ५ ॥

[१ । १ । २०]

भेदव्यपदेशाच्चान्यः ॥ ६ ॥

[१ । १ । २१]

गुहां प्रविष्टावात्मानो हि तद्दर्शनात् ॥ ७ ॥

[१ । २ । १]

अनुपपत्तेस्तु न शारीरः ॥ ८ ॥

[१ । २ । २]

अन्तर्याम्यधिदेवादिषु तद्वर्णपदेशात् ॥ ९ ॥

[१ । २ । ३]

शरीरश्चोऽभयेऽपि हि भेदेनैवमधीयते ॥ १० ॥ [१ । २ । १०]
व्यासमुनिवृत्तवेदान्तसूत्राणि ॥

[اهي وٽاس مٽي ڪرڻ ويدانت سولر جا وڃن آهن .] اوت :-

برهم کان الڳ جو جهو آهي، سو سرشتي جو ڪرڻ نه آهي، ڇاڪاڻ ته هن الڳ الڳ
سامرڻ واري جهو ۾ سرشتي وڃڻ جو ڪڻ [ڪڏهن به] نٿو اچي سگهي، تنهنڪري جهو
برهم نه آهي. [ويدانت ۱-۱-۱۶] رَسं ह्येवायं लब्धवानन्दी भवति [اڀند جو وڃن آهي .
جهو ۽ برهم مان آهي، ڇاڪاڻ ته انهن ٻنهي جو پيد [اڀند ۾] ڏيکاريل آهي. جي انهن
نه هجي ها ته رَس = رس اڻاڻت آند سوروب برهم کي پاڻي جهو آند سروب ٿو ٿئي، اهو
برهم جي پراڻي ۾ جو وڃي ۽ پراڻي ڪندڙ جهو جو بيان ڪڏهن به نه ٿي سگهي.
تنهنڪري جهو ۽ برهم هڪ نه آهن. [ويدانت ۱-۱-۱۷] .

दिव्यो ह्यमूर्तः पुरुषः स बाह्याभ्यन्तरो ह्यजः । अप्राणो ह्यमनाः शुभ्रा ह्यक्षरात्परतः परः ॥
मुण्डकोपनिषदि [मु० २ । खं० १ । मं० २]

دود [پرڪاشمان]، شد، مروت يا شڪل کان سواءِ سڀ ۾ پورڻ، اهو اندر سانده [بنا
وڃوئي ۽ جي] واپاڪ، اڄ [اجنمو]، اڻاڻت جهو مروت ۽ شرار وٺڻ کان رهند، ساه اندر ڪڍڻ ۽
ٻاهر آڻڻ [جي پائدي سرشتو]، شرار ۽ من جي سڀڻ کان ڇڻل، پر ڪاش سوروب آدي
پرماتما جا وڃڻ [ڪڻ] آهن. برهم اڪثر اڻاڻت لاش رهند پر ڪوئي ڪان پري ۽ سوڪرم جهو
ڪان به پري اڻاڻت وڌيڪ سوڪرم آهي. پر ڪوئي ۽ جهون ڪان برهم جي پيد ڄاڻائيندڙن ڪارڻن
سمان، برهم پر ڪوئي ۽ جهون ڪان الڳ آهي. [ويدانت ۱-۱-۲۲] . اهي ۽ واپاڪ برهم ۾ جهو
جو پوک [ميلاب] يا جهو ۾ برهم جو پوک وٺڻ ڪرڻ ڪري ٿي جهو ۽ برهم جدا جدا آهن.
ڇاڪاڻ ته جدا جدا پدارتن جو ئي ميلاب ٿيندو آهي. [ويدانت ۱-۱-۱۹] . برهم جا انترامي
آدي ڏور ٻڌايل آهن [ان ڪري]، ۽ جهو ۾ واپاڪ هٿ سمان واپاڪ جهو واپاڪ برهم کان
الڳ آهي، ڇاڪاڻ ته واپاڪ، واپاڪ سڀڻ به جدا جدا هٿ جي اوستا ۾ ئي ٿي سگهندا آهن.
[ويدانت ۱-۱-۲۰] جهڙي طرح پرماتما جهو ڪان جدا جدا سوروب [جدا ذات وارو] آهي. ساڳيءَ
وٽ هو اندرون، انهن ڪرڻ، پر ٿوي آدي لئون، دشائن، هوائن ۽ سور به آدي دود ڪڻ جي
پوک ڪان [به الڳ آهي]، ۽ دود لا سڏائيندڙن ودوانن ڪان به جدا آهي. [ويدانت ۱-۱-۲۱] .
लोके सुकृतस्य गृहं प्रविष्टो भवति ॥ १० ॥ [१ । २ । १०]
طرح اڀندن ۾ ڪهڻ ئي هنڌ ڏيکاريل آهي. [ويدانت ۱-۲-۱۱] . "शरीरे भवति शरीः" [اڻاڻت]
سولر ڌاري جهو برهم نه آهي، ڇاڪاڻ ته برهم جا ڪڻ ڪرم ۽ ساه جهو ۾ نٿا ٿي سگهن.
[ويدانت ۱-۲-۳] [अधिदेव] [اڻاڻت] دود من اندرون آدي سڀني پدارتن ۽ (अधिभूत)
پر ٿوي آدي لئون (अध्यात्म) سڀني جهون ۾، پرماتما انترامي روت سان رهي ۽ ڇاڪاڻ ته
ساڳئي پرماتما جا واپاڪ ڪڻ آدي ڏور هر هنڌ اڀندن ۾ ڄاڻايل آهن. [ويدانت ۱-۲-۱۸]،
سولر ڌاري جهو، برهم نه آهي، ڇاڪاڻ ته جهو ۽ برهم جو پيد سوروب [ذات] منجهان ئي

سڌ آهي. [ويدانت ۲-۲۰-۱۰]. اهڙيءَ ريت شارڪ سولن منجهان به سوروب ڪري
برهم ۽ جيو جو پيد سڌ آهي.

آپ ڪرم ۽ آپ سنگهار. ساڳيءَ ريت ويدانتين جا آپ ڪرم [آهتي] ۽ آپ سنگهار
[پرله] به لهڪي ٿا سگهن، ڇاڪاڻ ته آهي ”उपसंहार“ اڻاٽ شروع ۽ برهم کان ٿا ڪن ۽
उपसंहार اڻاٽ پرله به برهم پر ٿي ٿا ڪن. جڏهن اِي ڪا وسرو مڃين ٿي ڪونه ٿا، ته
آهتي ۽ پرله به برهم جا ڌرم بطبي ٿا پون. [۽ ان جي آهڙ] ويد آدي شاسترن ۾ آهتي ۽
ولاش ريت برهم جو وران ڪيل آهي! اهڙو برهم نون ويدانتين تي ڪاوڙيو، ڇاڪاڻ ته
لروڪار نه بدليجندڙ شد سنان ۽ نريرائس گطن واري برهم ۾، وڪار آهتي ۽ اگمان
آديءَ جو امڪان ڪنهن به ريت نٿو ٿي سگهي. آپ سنگهار [پرله] کان پوءِ برهم ڪارڻ
آمڪ ڄڻ [پر ڪر ٿي]، ۽ جيو برابر رستو رهندا آهن. سمجھ ڪري آپ ڪرم ۽ آپ سنگهار
ٺاهي ويدانتين جون ڪلهيائون به ڪوڙيون آهن. اهڙيون ٻيون به اٽڪ ڳالهون آهن، جي
شاستر ۽ پرنڪش آدي پرمائن جي ورد آهن.

۲۴. وڪرمادتيه، پرتري هري، پوچ ۽ ڪاليداس:- هن ڪالپوه ڪجهه جڻين ۽
ڪجهه شڪر آچاره جي پوئلڳن ماڻهن جي آڏينهن جا سنسڪار آره ورت پر پڪڙيا، ۽ پاڻ
ڪنهن مڊن به ڪندا هئا. شڪر آچاره کان ٿي سڙ ورهم پوءِ آهين نڪري ۽ وڪرمادتيه
راجا ڪجهه پرتري ٿيو، جنهن سڀني راجائن جي وچ ۾ هلندڙ جهڳڙا مثالي شائلي اسٽاپن ڪئي.
ان ڪالپوه پرتري هري راجا ڪوٽا آدي ۽ اهن شاسترن ۾ پڻ ڪجهه ڪجهه وڌوان ٿيو.
ان وٽان وٺي راج ڇڏي ڏنو.

وڪرمادتيه کان پنج سڙ ورهم پوءِ راجا پوچ آيو. ان وياڪرڻ جو نه ٿورو پر
ڪاوه انڪار [ڪوٽا] جو ايڏو نه پرچار ڪيو، جو سندس راج ۾ ڪاليداس نالي اڪراد
به رڳوونش ڪاوه جو ٺاهيندڙ سامڻو. راجا پوچ وٽ جيڪو به چڱو شلوڪ ٺاهي کڻي
ويٺو هو، تنهن کي گهڻو ڏن ڏيندو هو ۽ سندس عزت ڪندو هو. ان کان پوءِ راجائن
۽ شرمائن [شاهوڪارن] پڙهڻ ٿي ڇڏي ڏنو.

۲۵. شتيومت:- جيئوئيڪ شڪر آچاره کان اڳ ۽ وام مارگين کان پوءِ شتيو آدي مٿن
وارا مت وادي به پيدا ٿيا هئا، پر انهن ڪو ڏاڍو زور ڪونه ورتو هو. مهاراجا وڪرمادتيه
کان وائي شتيون جي شڪتي وڌڻ لڳي. جئن وام مارگين ۾ ڏهن مها وديائن آديءَ جون شاخون
آهن، تن شتيون ۾ به پاشوپت آدي ڪيتريون ئي شاخون پيدا ٿيون. ماڻهن شڪر آچاره
کي شو جو اوتار بڻايو. سندن پوئلڳ سنياسي به شتيو مت ۾ پريوش ٿي ويا ۽ وام
مارگين کي نه [پاڻ] ملائيندا رهيا. وام مارگي ڏهريءَ جا آپاسڪ بڻيا، جا شو جي
استري آهي. شتيو مهاديو جا آپاسڪ بڻيا.

۲۶. ردراکش پائڻ ۽ پيسر لڳائڻ وارن جو ورقانت:- اهي ٻئي اڄ تائين ردراکش-
۽ پيسر ڌارڻ ڪندا آهن، پر جيترو وام مارگي ويد وروڌي آهن، اولو شتيو ڪنهن.

धिक्ष धिक्ष कपालं भस्म रुद्राक्षविहीनम् ॥ १ ॥

रुद्राक्षान् कण्ठदेशे दशनपरिमितान्मस्तके विंशती द्वे

षट् षट् कर्णप्रदेशे करयुगलगतान् द्वादशान्द्वादशैव ।

वाह्नोरिन्दोः कलाभिःपृथगिति गदितमेकमेवं शिखायाम्

वक्षस्यष्टाधिकं यः कलयति शतकं स स्वयं नीलकण्ठः ॥ २ ॥

(۱) ايليادي ڪيترن ئي امولن جا شلوڪ انهن لوڪن بڻايا ۽ چوڻ لڳا ته جيئن جي لوڙ
ئِي پيسر ۽ ٿڙي ئي ردراڪش ڪانهي، تن کي ڏڪار آهي. ”تं त्यजेदन्त्यजं यथा“ کيس
[التيج] چنڊال جيان ٿياڳي ڇڏڻ گهرجي. (۲) جو ڪنڪ [ٿڙي] ئي ٻڌي، مٿي ئي
چالهي، ڪنن ۾ ڇهي، ڪرانن ۾ ٻارهن ٻارهن، ٻانهن ۾ سورهن سورهن، هڪڙو چوٽي
۾، ۽ هرده ئي هڪ سؤ اٺ ردراڪش ڌاري بندو، سو ساڳيائت ههاريو سان آهي.

۲۶- (الف) بشولنگ ۽ ڀڳم جي پوڄا:- شاڪت [مت وارا] ۽ انهن ئي ٿا ڇهن.
پوءِ انهن وام مارگين ۽ شعيرن پاڻ ۾ صلاح ڪري ڀڳم ۽ لنگم جي استاڻا ڪئي، جنهنڪري
جلاڏاري ۽ لنگر چوندا آهن ۽ لڳا تن جي پوڄا ڪرڻ. انهن پيهرن کي ڏرو ۽ شرم نه آيو
نه اهو چريائي ۽ جو ڪم اسين ڪراون ڪئن ٿا؟ ڪنهن ڪري ۽ ڇهو آهي ته: स्वार्थी दोषं न पश्यति ته:
[ارگات] سوار ٿي ماڻهو پنهنجي سوارڪ سنڌ ڪرڻ لاءِ دشت ڪرڻ کي نه سرانجهت سمجهي
دوشن ڏانهن ٿا تياران. ان پٿر آڏي موڙي، ۽ ڀڳم لنگر جي پوڄا ۾ ڏرو، ارگ،
ڪام، موڪش آڏي سرورين سڏيون وڃڻ لڳا.

۲۶- (ب) يوناني پاشا ۽ جين مندرن جو وروڌ:- راجا پوڄ ڪان پوءِ جڏهن
جهڙي لوڪ پنهنجن مندرن ۾ موڙون رکڻ لڳا ۽ دوشن ۽ سهرشن [ڇهه يا مٿي ٿيڪڻ] لاءِ
اچڻ وڃڻ لڳا، تڏهن نه انهن پوين جا ڇهه ۽ جڻي مندرن ۾ اچڻ وڃڻ لڳا. هونئن
آلهندي کان وري ائين مٿن وارا ۽ اڻ [يوناني] لوڪ نه آيو ورت ۽ اچڻ وڃڻ لڳا.
تڏهن پوين هينهن شلوڪ لاهيو:-

न वदेद्यावनीं भाषां प्राणैः कण्ठगतैरपि । हस्तिना ताड्यमानोऽपि न गच्छेज्जैनमन्दिरम् ॥

[ارگات] ڪٿي ڪيترو نه ڏڪ. ملي ۽ پراڻ ٿڙي ۾ نه اچي بهجن، ارگات مرڻ واپو نه
چون اچي پهتو هجي، نه به ٻولي ارگات ملهڻ پاشا مک سان نه ٻولي. ۽ مست هائي
مارڻ لاءِ چون ٻوڙي ايندو هجي ۽ جڻي مندر ۾ وڃڻ ڪري پراڻ (چون) پڇندا هجن
نه به جڻي مندر ۾ پور نه پالجي، بلڪ جڻي مندر ۾ وڃي پاڻ پڇائڻ کان بهتر آهي هائي
اڳيان مرڻ! اهڙا آندڻ پنهنجن چيلن کي ڪرڻ لڳا.

۲۷- مارگنڊيم ۽ شويران جي ليکڪ کي سزا:- جڏهن ڪو ڪائن پرمات پڇندو
هون ته اوهان جي مت ۾ ڪنهن به مڃڻ وڃي ته ڪي جو پرمات آهي؟ اتر ٿيندا هئا ته هاتو
آهي! جڏهن پڇندا هئن ته ڏيکارو، ته مارگنڊيم پراڻ آڏي جا وڃن پڙهندا ۽ ٻڌائيندا
هئا، جڏهن ڏوڪا پات ۾ ڏيڙي ۽ چوٽيان لکيل آهي. راجا پوڄ جي راج ۽ وياس جي ۽

جي نالي تي مارڪيٽ ۾ ۽ شو پراڻ ڪنهن ٻڌائي ٻڌرا ڪيا هئا. اها خبر راجا پوڄ ڪي
 پئي، جنهن تي انهن ٻن ڌڻن جا هٿ ڪهاري ڇڏيا ۽ ڇائون ته (اڳتي) جوڙ ڪاوه آڏي
 جو گرنٽ رڳي ته ٻنهي جي نالي تي لاهي ۽ نه دشمن منهن جي نالن تي. هيءُ ڳالهه راجا پوڄ
 جي لاهيل سانجهوئي نالي لاس ۾ لکيل آهي، گوالپار جي راج ۾ ٻڌ نالي شهر جي
 قواڙي پراهن جي ڪهر ۾ موجود آهي. اها ڳالهه لکونا جي راو صاحب ۽ سندس گماشتي
 واندال چوي جيءُ ٻنهي اکين سان ڏسي آهي. ان ۾ صاف لکيل آهي ته واپس جيءُ
 چئن هزارن چئن سون ۽ سندن شعبن پنجن هزارن چئن سون شلوڪن وارو ارڻات ڪل ڏهن
 هزارن شلوڪن جيترو [مها] پارت لاهيو هو. [مها پارت] مهاراجا وڪرماديتي جي زماني
 ۾ ويهن هزارن [شلوڪن جو ٿي پيو] مهاراجا پوڄ لا چون ته ”ٻنهي پٽن جي زماني ۾
 پنجنهن هزارن ۽ هينئر ٻنهي اڌ عمر ۾ ٽيهن هزارن شلوڪن وارو مهاراجا وڪرماديتي
 ملي ٿو. جي اهڙيءَ طرح وڌندو ويو ته (ڪنهن وقت) مهاراجا وڪرماديتي هڪ اٺ جي
 ڪٽ ڇهڙو ڳرو ٿي پوندو! وڌيڪ (ڇائون) ته دشمن منهن جي نالي تي جي پراڻ آڏي
 گرنٽ ٻڌائين! ته آڏو ورت جا ماهر ٻن چار ۽ ٽن ۽ وڌيڪ ڏور کان ڪري پوڄ ٿي
 پوندا. ان مان سڌ ٿي پوي ته راجا پوڄ ٿي ڪجهه ڪجهه وڌن جا سڃاڻ هئا.

۲۸. ڌرتيءَ تي هلندڙ ۽ هئا ۾ اڏامندڙ ڪل جو گهوڙو- سندن پوڄ پراڻ

نالي پستڪ ۾ لکيل آهي ته:-

वद्येकया क्रोशदशकमस्वः सुकृत्रिमो गच्छति चारुगत्या वायुं ददाति व्यजनं सुकृत्कल विनामनुष्येण चलत्यजस्रम्

راجا پوڄ جي راج ۽ سندس وڃڻائيءَ ۾ اهڙا اهڙا ڪارگر موجود هئا، جن گهوڙي
 جي شڪل جهڙي پيٽرڪلا واري [ڪلن تي هلندڙ] هڪ اهڙي گاڏي لاهي هئي، جا
 ڪڇي گهوڙيءَ ۾ ٻارهن ڪره ۽ هڪ گهٽي [ڪلاڪ] ۾ ساڍا ستاويهه ڪره هلندي
 هئي. اها ڌرتيءَ تي ۽ هئا ۾ به هلندي هئي.

ڪلن جي زور تي هلندڙ وڃڻو- ۽ پير اهڙو وڃڻو (پنڪر) لاهيو هئائون، جو
 ماڻهن جي هلائڻ کان سواءِ ڪلن جي زور تي هميشه هلندو رهندو هو ۽ گهڻي هئا ڏهندو
 هو. جي اهي ٻئي دستو اڄ تائين قائم هجن ها ته يورپين ايترو آڀمان نه ڪن ها.

۲۹. پوراڻڪن، چئنهون جو نقل ڪيون- پوپ جي ٻنهي ڇيٽن ڪي چئنهون [ڏانهن
 وڃڻ] کان روڪڻ لڳا. تنهن هوندي به هو مندرون ۾ وڃڻ کان روڪجي نه سگهيا ۽
 چئنهون جي ڪٽائڻ ۾ به ماهر وڃڻ لڳا. چئنهون جا پوپ انهن پوراڻڪن پوپن جي ڇيٽن ڪي
 پوراڻڪن لڳا. تنهن تي پوراڻڪن وڃڻ ڪيو ته انجو ڪو پراڻ ڪرڻ ڪري، نه ته اسانجا
 ڇيٽا چئني ٻنهي پوندا. تنهنڪري پوپن اهائي صلاح ڪئي ته چئنهون واپس ٻنهي اولار،
 مندرو، مورنهن ۽ ڪٿا جا پستڪ لاهجن. چئنهون جي چوڻين ٿيڻ ڪرڻ جي مقابلي ۾ انهن
 ماڻهن چوڻين اولار، مندرو ۽ مورنهن ٻڌائون. ۽ چئن چئنهون جا آڏي ۽ اتر [پهرين ۽
 پويان] پراڻ آڏي آهن، تهڙا اڏهن پراڻ لاهڻ لڳا.

۳۰. وٽشڻو مت جي شروعات - راجا پوچ ڪان ٿيڻ - وٽشڻو مت
آرٽپ ٿيو. شين ڪوپ نالي هڪڙو ماڻهو ڪچر فور ۾ پيدا ٿيو، جنهن هيءَ مت ٿورڙو
هلائو. تنهنڪري مني واهن جو پنکي خاندان ۾ پيدا ٿيل هو، ۽ ٽيون ياوون آچار به جو
ٻرن ڪل ۾ آهن ٿيو هو، سي آچار به بڻيا. انهن کان پوءِ براهمن جي ڪل ۾ پيدا ٿيل رامانچ
چوٿون [آچار به] بڻيو، جنهن پنهنجو مت پڪو ٿيو.

۳۱. وٽشڻ پراڻ شتون شو پراڻ آدي، شڪن ديري پاڳوت آدي ۽ وٽشڻ وٽش
پراڻ آدي لاهيا. تن ۾ پنهنجا نالا انڪري نه لکيا ٿيون جو [سمجهائون نه] اسانجي نالي
ٺهندا نه ڪو ڪو نه ڇهندو، انڪري وٽش آدي وٽش مين جا نالا رکي پراڻ لاهيا ٿيون.
واستو ۾ نالا به انهنجا نوان رکڻ ٿيندا هئا پر جي ڪو ڪنگال پنهنجي پٽ جو نالو اڌراج
رکي يا ڪو ٽين پدارت کي سنان [پراڻ] ڪرڻي نه ان ۾ عجب ئي ڪهڙو؟ جهڙا
سندن پاڻ ۾ جهڳڙا آهن، ٿوڙائي پراڻن ۾ به لکيا اٿن.

۳۲. ديوي پاڳوت پراڻ جو ڀول :- ڏسوا ديري پاڳوت موجب ”شري“ نالي هڪ
ديوي ايتري، جا شري پور جي راڻي ٿيڪا ويل آهي، تنهن ئي سڄو جهڪ بڻيو ۽ ان ئي
برهما، وشڻ، مهاديو کي پڻ رچيو ديري جي راجا ئي نه ان پنهنجو هڪ گساو، جنهنڪري
سندن هڪ ۾ ٽوڪڙو ٿي پيو. ان مان برهما آهن ٿيو. ديريءَ تنهنڪي ڇو نه مون سان
وواه ڪر. برهما وراه ۾ آه نوسان وواه ڪري نگر سگهان، ڇاڪاڻ ته تون منهنجي
ماتا ٿي لکين. اهو ٻڌي ماتا کي ڪاوڙ لڳي ۽ پٽ کي ساڙي ڇڏيائين. وري هڪ گهي
ساڳيءَ ريت پٽ پيدا ڪري ورتائين ۽ سندس نالو وٽش ورتائين. کيس به ساڳيءَ
ريت ڇڏيائين. ان به نه ڇڏيو، جنهنڪري کيس پڻ ساڙي ڇڏيائين. وري ساڳيءَ ريت ٽيون
پٽ پيدا ڪيائين ۽ سندس نالو مهاديو رکيائين، تنهنڪي ڇڏيائين نه مون سان وواه ڪر.
مهاديو ڇو نه آه نوسان وواه نگر ڪري سگهان. تون به ايتريءَ جو شرير ڌار ڪر.
ديويءَ ٽن ئي ڪيو. مهاديو پڇس نه هي ٻن جانن تي رڪه جان ڇا پيل آهي؟ ديريءَ
ڇو نه هي ٻئي تنهنجا ٻار آهن، جن منهنجي آڳاٽا نه مڃي، جنهنڪري ساڙيا ويا. مهاديو ڇو نه
آه اڪيلو ڇا ڪري سگهندس؟ انهن کي به جبار ۽ ٻه ٻيون استريون به پيدا ڪر، جو [اسان]
ٽنهي جون شاديون ٽنهي سان ٿين. ديريءَ انهن ئي ڪيو. پوءِ ٽنهي جو ٽنهي سان وواه
ٿيو. واه ٿي واه! ماتا سان وواه نه ڪيائون، پر ٻين سان ڪري ورتائون. ڇا اهو واجب
سمجهڻ گهرجي؟ انکان پوءِ اندر کي پيدا ڪيائين. برهما، وشڻ، ودر ۽ اندر انهن [ڇٽي]
کي پالڪيءَ جا ڪٽندڙ ڪهار بڻايائين. اهڙا ٻه گها وڪرا ڪهڙا من ڪوٽ لکيل آهن! انهن کان
ڪو ٻچي نه ان ديريءَ جو شرير ۽ ان شري پور جو لاهيندڙ ڪهر هو، ۽ ديويءَ جا پٽ
ماتا ڪهر هئا؟ جي ڇو نه ديري انادي آهي، نه سڄو ۾ مان پيدا ٿيل هڪ ڪري ڪڏهن
به انادي [سڏ] ٿي ٿئي سگهي، جي ماتا به پٽ جي وواه ڪرڻ به ٿو آهي، نه پاءُ ۽ پٽ جي
وواه ڪرڻ مان ڪهڙي ڇڏائي ٿي ٿئي ڪري؟ جهڙيءَ ريت هن ديري پاڳوت ۾ مهاديو،

وشطه ۽ برهما آديءَ جي گهٽتائي ۽ ديريءَ جي وڌائي لکيل آهي، ساڳيءَ ريت شو براڻ ۽ ديري آديءَ جي بلڪل گهٽي گهٽتائي ڄاڻايل آهي، مطلب ته اهي سمورا مهاديو جا داس ۽ مهاديو سڀني جو مالڪ ڏيکاريل آهي.

۲۲. ششيمون جي ردراڪش ۽ پيسر:- جي ردراڪش ارڻات هڪ وڻ جي ٿل جي ڪڙين ۽ پيسر [رڪ=ڪريءَ] ڌار ڌار ڪرڻ ۽ مڪتي مڪتي، نه ڏوڙ ۽ لپيٽندڙ ڪڏهه آدي جانور ۽ گهنگرو آدي پائيندڙ پيل ڪچر آدي مڪتيءَ ۾ ويندا ۽ سونرون ڪتن ڪڏهن آدي ڏوڙ ۽ لپيٽندڙ جانورن جي مڪتي ڇو نه ٿيندي؟

پوشن - ڪال اڪئي وڏو آهي ۽ پيسر لڳائڻ جي جا ترڪيب لکيل آهي. سا ڪوڙي آهي ڇا؟ ۽ آيا يوشن ۽ جرمو پيد آدي وچين موجب ۽ پيسر لڳائڻ جو وڌان آهي. پراڻن موجب رندو جي اڪ مان ڪريل ٻوڙ هي منجهان جو وڻ اڀريو، تنهنجو ئي نالو ردراڪش آهي. تنهنڪري ئي سندس پالڻ پڻ لکيل آهي. جو هڪ ۽ ردراڪش پائيندو، سو سڀني پائين کان چئي سوڙگ ڏانهن ويندو ۽ کيس پير راج ۽ لڙڪ جو پڙ نه رهندو.

اُتر:- ڪال اڪئي وڏو آهي ۽ پيسر لڳائڻ وڌو ۽ ارڻات رڪ لڳائيندڙ ماڻهو جو ٺاهيل آهي. ڇاڪاڻ ته ان ۾: *यस्य प्रथमा रेखासा भूलोकः* آهي. ڇا اڪ ڏهاڙي هڪ سان ئي ڪڍجي، سا پير لڙڪ يا سندس ارڻ ڏيکاريندڙ ڪتن ئي سگهندي؟ روي جي *जमदग्नि* آدي منتر آهن، انجو ارڻ پيسر يا تر پندور لڳائڻ ڪونهي. بلڪ شت پٽ موجب: *चक्रवर्जमदग्निः* [ارڻات] هي پير پيسر! منهنجي اکين جي جرم *त्रायुषम्* ٿيندي ارڻات ان سڙ وڙهين ٿاڻن [اسٽر] رهي ۽ آڻ نه اهڙا ڌرم جا ڪرم ڪريان، جنهنڪري درشتي خراب نه ٿئي. پلا! هيءَ ڪيڏي نه وڏي مڙوڪا جي ڳالهه آهي؟ اڪ مان ٻوڙ هي ڪرڻ ڪري نه ڪڏهن وڻ اڀري سگهندو؟ ڇا پير پيسر جي سرشتي پير ئي ڪو اٻڙ ڪري سگهندو؟ پرمالبا جهڙو جنهن وڻ جو پڻ ٺاهيو آهي، تنهن مان ئي اهو وڻ پيدا ٿي سگهي ٿو ۽ نه پير طرح. تنهنڪري ردراڪش پيسر، ٽلبي، ڪملاڪش، ڪم، چندن آديءَ تي ڪجهه ۽ پالڻ سمورو جهنگلي حيوانن جهڙن انسانن جو ڪم آهي. اهڙا وڻ مارڻي ۽ شير ڏاڍا مڻيا چاري، وروڏي ۽ ڪرلو نه ٿي سگهي ٿيندا آهن. انهن ۾ جو سر پٽ پيش آهي، سو انهن ڳالهين جو وشواس نه ڪري ڇڏا ڪرم ٿو ڪري. جي ردراڪش پالڻ ۽ پيسر لڳائڻ ڪري يهراج جا دوست ٿيندا آهن، نه پير لڳڻ جا ساهي نه ٿيندا هوندا! جڏهن ردراڪش ۽ پيسر ڌارين ڏن ڪسان ڪنا، شينهن، نانگ، وچون ۽ مکيون ۽ ڇير آدي نه لڳا ٿين، نه ٿي سگهن ٿا. [مصف ارڻات يهراج] جا اوڪر ڪيئن ٿيندا؟

۲۳. وڻيشطو مت جي [لوچنا:- پوشن:- وڻ مارڻي ۽ شير نه چڱا ڪيون پير وڻيشطو نه چڱا آهن؟] اُتر:- هي نه وڻ وروڏي هڻڻ ڪري ڪاٺن نه وڌيڪ خراب آهن.

नमस्ते रुद्र मन्यवे । शिवाय च शिवतराय च । वैष्णवमसि । वामनाय च ।

गणानां त्वा गणपति ॥ हवामहे । भगवती भूयाः । सूर्य आत्मा जगतस्तस्थुषश्च ।

انهن پرڪاوين جي ويد جي پرمالڻ موجب شو آدي مٿس سڏا ٿين ۽ پير وڻ وڻ ڪنن

چو ٿا ڪر ٿو؟

اٿو - انهن وچن منجهان شعير آدي مت سڏن ٿا، ڇاڪاڻ ته ”رڍ“ پرمهينور،
پراڻ آدي هوان، جيون، اکي آديءَ جو نالو آهي [منتر جو اوت آهي نه] ڪروڙ
ڪندڙ رڍ اوت آهي ۽ جنرا اکي [معدِي] کي خوراڪ پهچائڻ. جو منگل ڪاري ۽ سڄي
سمنار جو اٿيس ڪلماڻ ڪندڙ آهي، اهڙي پرمالما کي نمسڪار ڪرڻ گهرجي.

शिवस्य परमेश्वरस्यायं भक्तः शैवः। विष्णोः परमात्मनोऽयं भक्तो वैष्णवः। गणपतेः सकलजगत्स्वामिनोऽयं
सेवको गणपतः। भगवत्या वाण्या अयं सेवकः भागवतः। सूर्यस्य चराचरात्मनोऽयं सेवकः सौरः।

رڍ، شو، وشڻ، ڪڙي، سورن آدي، پرمهينور جا [نالا آهن] ۽ پڳوڻي لالو آهي
سڃاڻيءَ واري وائيءَ جو. اهر سڄهڻ کانسواءِ اهڙو جهڳڙو مڃايل نٿو ٿي.

۳۴. (الف) وٿراڳيءَ جو درشنانت :- ڪنهن وٿراڳيءَ کي هوندا هئا ۽ ڇيلا جي
ڏهاڙي ڪروءَ جي پهرن کي پڙون ڏيندا هئا. هڪڙي سڄي پهر ۽ ٻئي کي پهر جي شيرا
ڪرڻ وڙهائي ڪڍي هڻي. هڪڙي ڏينهن ڇا ٿيو، جو هڪڙو ڇيلا ڪري ويو بازار ڏانهن
سودو وٺڻ ۽ پهر پنهجي پهر جي شيرا ڪري رهيو هو. ايتري ۾ ڪروءَ پاسو ورائيو، جنهن
ڪري سندس ٻئي پهر تي اٿي ڪرو پائيءَ جي شيرا ڪرڻ وارو پهر اچي مٿان پهر، سو
ڪڍندي ٻئي ڏندو وٺي هنيائين ان پهر تي! ڪروءَ ڇو اڙي دشت! ٿو هيءُ ڇا ڪيو؟ ڇيلا
وڙهيو نه شيرا واري پهر تي هيءُ پهر ڇو اچي ڇڏيو؟ ايتري ۾ پهر ڇيلا جو بازار مان سودو
وٺڻ ويو هو، سو به اچي پهتو، ۽ لڳو پنهجي شيرا واري پهر جي شيرا ڪرڻ. ڏانڊن نه پهر سڄو
پهر آهي! پنهجي شيرا ڪرڻ واري پهر تي هي ڇا ٿيو؟ ڪروءَ سڄو ورتائين
ٻڌائين. ان مورو ٻه نه ڪجهه نه پهر، پرمالمت ڪري ڪڍندي ٻئي ڏندو هڻي ڪڍيائين ڏاڍي
دور سان ڪروءَ جي ٻئي پهر تي! ڪرو لڳو دانهون ڪرڻ! پهر ٻئي ڇيلا ڏندا ڪڍي ٻه ڪيا، لڳا
ڪروءَ جي پهرن کي ڪٽڻ! پهر نه ڏاڍو ڪوڙ اچي مٿو ماڻهو اچي مڙيا. پڇڻ لڳا ته
ساڙو جي! هي ڇا ٿيو؟ ان منجهان ڪنهن ٻڌيمان پيش ساڙوءَ کي ڇڏائي مورو ڇيلا کي
اڀرائين ڪيو نه ڏسو! هي ٻئي پهر اوهانجي ڪروءَ جا آهن. انهن پنهجي جي شيرا ڪرڻ
ڪري کيس ئي سک ٿو پهچي، ۽ ڏک ڏيڻ ڪري به ان ساڳئي کي ئي ڏک ٿو پهچي.

۳۴. (ب) هڪڙي پرمالما جا اٺڪ نالا :- جهڙيءَ طرح هڪڙي ڪروءَ جي شيرا
ڪندي ڇيلا لپا ڪئي، ساڳيءَ ريت جو هڪ اکند سڃاڻند سروب پرمالما جا وشڻ، رڍ
آدي اٺڪ نالا آهن. لڳا اوت جئن پهر ٽن سملاس ۾ ڏيکاريا اٿون، ٽن سڄن اوتن کي نه
سڄي، شعير، شڪس، ونهڻو آدي متن جا لوڪ هڪ ٻئي جي (پرمالما تي وڪيل) نالن

• شو نالو ڪلماڻ ڪندڙ پرمهينور جي پڳس جو. وشڻ نالي آهي واپڪ پرمالما جي
پڳس جو. سڀئي ڪڻ [افراد = Individuals] جي مالڪ پرمالما جي شيرا ڪري، انهن کي
”گالپس“ ٿا چئون.

جي ٺندا ڪري رهيا آهن. مورو ٿورو نه پنهنجو عقل هلائي ٿا وڃيائين، نه وشڻ، رڍو
 شو آدي اهي سمورا ٿالا هڪڙي ادويت [لاڻائي] سرونڻا [سڀني کي ٿير ۾ رکڻ واري]
 سرونڻا جي جڳمهور جي انيڪ ڪٺ، ڪرو، سپاه واري هڪ ڪري سندس ٿي ٿالا
 آهن. ڇا پلا اهڙن مورو کي ٿي اٿس جو ڪوب نه ٿيندو هوندو؟

۲۴. ب چڪراڻت وڻڻن جي ٿيلا:- هينئر ڏسو چڪراڻت وڻڻن جي عجيب ٿيلا:-

तापः पुण्ड्रं तथा नाम माला मन्त्रस्तथैव च । अमी हि पञ्च संस्काराः परमैकान्तहेतवः ॥

अतप्तनूर्न तदामो अस्तुते । इति श्रुतेः ।

[रामानुजपटलपद्धती]

ارلاڻت (تاپ) سنڪ، چڪر، ڪڏا ۽ پدم جا ٿيلا باهه ۾ ٿيڻي، ٻانهن جي پاڙ (ڏولون)
 ٿي داغ هڻي ڪم سان پيريل پاڻ ۾ وسائيندا آهن، ۽ ڪي نه ڪم ٿي ڇڏيندا آهن. هينئر
 ڏسو نه ظاهر ٿي طرح انساني مانس جو سواد به ان ۾ ٿي ايندو هوندو! اهڙا اهڙا ڪڪر
 ڪري پرمهور کي پراڻت ڪرڻ جي آڻا ٿا وڃن ۽ چون ٿا نه شڪ چڪر آديءَ کان
 شريتر ڏيڻائڻ بنا جو پرمهور کي پراڻت ڪري نٿو سگهي، ڇاڪاڻ ته هو: امام ارباڻت
 ڪچر آهي! پير نه جهڙي ۽ وٽ سرڪاري پيروالي وغيره کي ٿيڻا هڪ ڪري سرڪاري
 لوڪر سمجهي کائڻ سڀ ماڻهو ڊڄن ٿا، ساڳيءَ ريت وشڻ جي سنڪ چڪر آديءَ جي
 ٿيڻ جا ٿيڻا ڏسي پيراج ۽ سندس ماڻهو به ڊڄندا آهن! وڌيڪ ٿا چون نه:-

दोहा - बाना बड़ा दयाल का, तिलक छत्र और माल । यम डरपै कालू कहे, भय माने भूपाल ॥
 ارباڻت پڳوان جو ٻالو [وٽس] ٿلڪ [لڳائڻ] ڇاپ [ٻا ٿير هڻائڻ] ۽ مالها ٻائڻ وڏو ڏورم
 آهي [ڇاڪاڻ ته] کائڻ پيراج ۽ راجا به ڊڄن ٿا. مڙمڙمڙ ٿيڻا ٿيڻا ڪار ٿي
 ڪڍڻ، نام نارائڻداس، وشڻداس ارباڻت اهڙا ٿالا وڃن، جنهي پڇاڙيءَ ۾ داس شيد
 هجي، مالا مالها ڪم ڪئي ۽ جي رکجي ۽ پنجن مٽر مٽر [وڃي]

۲۴. (ب) گرو مٿس جا ٿيلا:- جهڙيءَ طرح:- ॥ १ ॥ ओं नमो नारायणाय ॥

اور ٿيلا نارائڻ. وڃي ماڻهن لاءِ انهن هيءَ مٽر ٺاهي رکيو آهي. ۽:-

श्रीमन्नारायणचरणं चरण प्रपद्ये ॥ १॥ श्रीमते नारायणाय नमः ॥ २॥ श्रीमते रामानुजाय नमः ॥ ३॥

اهڙا اهڙا مٽر ٺاهڻ ڪارن ۽ مانوارن لاءِ لاهي رکيا اٿن. ڏسو! هيءَ به هڪڙي
 دڪانداري آهي! جهڙو منهن ٺهڙو ٿلڪ! انهن پنجن سنڪارن کي چڪراڻت مڪئي
 جو ساڌن مڃيندا آهن.

مٽرون جو آرٽ:- (۱) آڻ نارائڻ کي نمڪار ٿو ڪريان. (۲) آڻ لڪميءَ واري
 نارائڻ جي چرڻن جي شرڻ ٿو وٺان ۽ شريست نارائڻ کي نمڪار ٿو ڪريان ارباڻت جو
 شريست نارائڻ آهي، ٿيڻي پنهنجي نمڪار هجي.

۲۴. (ب) مٿس جو سڄو آرٽ:- چئن وارا ماري پنج مڪار ٿا مڃن، ٿن چڪراڻت
 پنج مڪار ٿا مڃن ۽ پنهنجي سنڪ چڪر کان داغ ٿيڻ لاءِ جو ويد مٽر جو پرمات رکيو

• ”ڪم ڪتا“ جنهنجو هنديءَ ۾ پير ٿالو ”ڪمول ڪتا“ به آهي. ٿيڻي مڙهڻي
 پاشا ۾ ”ڪملاڪش“ ۽ گجراتيءَ ۾ ”ڪمل ڪاڙي“ ٿا چون.

براهمن سندس ايمان ڪيو هوندو، [جنهن تي] هن براهمن جي ورتن مٿ [ڪڍڻ ڪيو
هوندو] ۽ لک ڇڪرائڪن آڏي شاسترن جي ورتن مان گهڙت ڳالهون ٻڌيون هونديون.
مٺي واهن نالي سندن چيلو پٿور، جو چنڊال ورت ۽ پندا ٿيو هر چيو ٿيندو ٿيو يا وڻ
آچار، جو اڻن ڪٽيب ۽ پندا ٿيو هو. ڪي ڪي سندس نالو بدلائي ”ٻاون آچار“
۽ چون ٿا. انهن کانپوءِ براهمن ڪل ۽ اٺن ليل رمانچ ڇڪرائڪن پٿور. ان کان اڳي
ڪي پاشا جا ڪرنت لاهيا هئا. رمانچ ڪجهه سڪرت پڙهي، سڪرت شلڪن
۽ ڪرنت پٿار، شاربڪ سوئر ۽ اٺن جي لڪا شڪر آچار ۽ جي لڪا جي ورت
لاهايا ۽ شڪر آچار جي ڏاڍي ڪلا ڪئي.

۳۴. (ب) رمانچ ۽ شڪرت مٿ پيد جي آڻڻا: شڪر آچار جو مٿ آهي
ادوئيٽ ارٿت جيرو ۽ برهم هڪ ئي آهن ۽ اتي ڪا به وسو سڄي هستي نٿي رکي،
جڪٽ پرنڊج آهي ۽ سڀڪي مٿا مالا روپ ۽ اٺي آهي. اڳي ورت رمانچ جو [مٿ
آهي] ۽ جيرو، برهم ۽ مالا ٿيئي ٿي آهن. اتي شڪر آچار جو مٿ ارٿت برهم کان
الڳ جيرو ۽ ڪارڻ وسو ڪي نه مڃڻ چڱو ڪهڻي. وري رمانچ جو مٿ آهي وشت
ادوئيٽ [ارٿت] جيرو ۽ مالا سميت برهم هڪ آهي. اهو ئن جو مڃڻ ۽ ادوئيٽ
[هڪ] نه چوڻ ايتري ڀاڱي ۽ (رمانچ جو مٿ) هڪل اڃا آهي. جو ڪي هڪل ايترو
جي آڻن ۽ پرنٽر مڃڻ، ڪندي، لڪ، مالها مورتي پوڄا پاڪند مٿ آڏي ۽ جو هلائڻ،
اهي خراب ڳالهون ڇڪرائڪن آڏي ۽ آهن. جهڙا ڇڪرائڪن آڏي وڌ ورتي
آهن، تهڙا شڪر آچار جي مٿ وارا ڪهڻ.

۳۵. مورتي پوڄا جو شروع ٿيڻ: پوڄن: مورتي پوڄا ڪٿان شروع ٿي؟
آڻ: جيمن کان.

پوڄن: جيمن ڪٿان هلائي؟

آڻ: پنهنجي مورڪن مان.

پوڄن: يعني ٿا چون ته شلڪن ڏيان اوسا ۽ وٺال، مورڪن ڏي ڪري پيو، جي
جيرو تي نه اهڙو ئي چڱو پوءِ ٿو پوي.

آڻ: جيرو چيئن آهي ۽ مورڪن جو آهي. مورڪي ۽ جيان جيرو به، جو ئي پوندو
ڇا؟ هيءَ مورتي پوڄا وڳو پاڪند مٿ جيئن جو هلائڻ آهي. ٿيندو ڪندي
ٻارهنن سڀالن ۽ ڪنداسون.

پوڄن: شلڪن آڏي لوڪن مورڪن [لاهاڻ] ۽ جيئن جو لٽل ڪرڻ ڪيو آهي،
ڇاڪاڻ ته وٽس آڏي لوڪن جون مورڪون جيئن جي مورڪن جهڙيون نه آهن.

آڻ: هاڻو! اهو برابو آهي. جيئن جهڙيون آهن ها ته جيئن جي مٿ ۽ وڃن ها. اڳي
جيئن جي مورڪن ورت پٿارن، ڇاڪاڻ ته سندن ڪم آهي جيئن سان ورت ڪرڻ ۽ اٺن
[وٽس] سان ورت ڪرڻ آهي مٿ ڪم سندن [جيئن جو]. جيئن مورڪون اٽڪاڻيون ڏيان

جي اوسا وارون ۽ ورڪٽ [لهاڻي] ماڻهن جوڙيون بظايرن آهن. انهيءَ وڏو ڪم ۽ آڏي
 چڱي طرح سينگاريل استريءَ سان گڏ، رنگ، راج، پوک، وڻ، آڪي [وشمن ۽ زال]
 آڱار وارون، ۽ ويٺل بيٺل بظايرن آهن. چڱي لوڪ سنڪ، گھنڊ، گھڙيال ۽ باجا آڏي گھڙ
 لڳا وڃا آهن. پراڻي [وڻهڙو] ڏاڍو شور ٿا مچائين. اهڙيءَ ليلا وڃڻ ڪري ٿي وڻهڙو آڏي
 منڊ جي پوئين جا ڇملا جڙين جي چار مان پوي سندن لڳا ۽ اچي ٿا. دياس آڏي مهرمن
 جي ٿالڻ سان اسٽرو من گھڙو ڪٽائڻ وارا اٿس ڪرنت ٺاهيائون. سندن ٿالا وڪيائون پراڻ
 ۽ لڳا سندن ڪٽا ٻڌائڻ. پوءِ ٿا اهڙي اهڙي عجيب ماڻا وڃڻ لڳا، جو پوءِ جون مڙيون
 لاهي، اڪائي، ڪنهن ٻهڙ يا جهنگ آڏيءَ ۾ رکي آيا، يا ڌرتيءَ ۾ پوري ڇڏيائون.
 پوءِ پنهنجن ڇيٽن ۾ پوسڻ ڪيائون ٿا اسانڪي رام جو سڀني ۾ مهاديءَ، پاروليءَ، واڏا،
 ڪرشن، سينا، رام يا لڪشمي نارائڻ، پير، همدان آڏيءَ ڇڏي آهي ٿا اسين ملائيءَ ملائيءَ
 جاءِ تي آهيون. اسانڪي آڻان آڻي منڊر ۾ اسٽاپ ڪر، ۽ ٿون ئي اسانجو پوڄاري بڻج
 اسين من گھريو ٿا ڏينداسون. من جي موڙهن ۽ ڳنڍ جي ڳوڙهن پوڻ جي ليلا ٻڌي سڄ
 ٿي وڃي ورائو. ڪائڻن پڇيائون ٿا اهڙي آها مڙي آهي ڪي؟ پوپ جيءَ ٿي ورائو
 ملائي لڪر يا جهنگ ۾ آهي. من سان گڏجي هلو ٿا ڏيکارين. پوءِ انهن انڌن هن لڪر
 سان وڃي اتي پهچي [آها لڪل مڙو] ڏئي، ۽ عجب ۾ پهچي ان پوپ جي پوڻ تي
 ڪري چيائون، ٿا اوهان ئي هن ديرا جي تمام گھڻي ڪرڻا آهي. هيئر اوهين [مڙيءَ
 کي] ٺٽي هلو. اسين منڊر لهرائي ڏينداسون. ان ۾ هن ديرا کي وهاري اوهان ئي پوڄا
 ڪجو، ۽ اسين ٿا هن پراڻي ديرا جي درشن [ديدار] ۽ سپرشن [چوڻ يا مڻي ٿيڪڻ]
 ڪري من گھريو ٿا ڏينداسون. اهڙي نموني ڇڏهن هڪڙي ليلا وڃي، ٿا پوءِ اسين پوڻ
 ۽ ڪم ٿي پنهنجي گذران لاءِ چل ڪم ڪري مڙيون اسٽاپ ڪيون.

۲۶- مڙي پوڄا جو دليلن سان ڪڍڻ:- پوڻ:- پرميسور تراڪار آهي. هر
 ڏيان ۾ پوءِ اچي سگهي، تنهنڪري مڙي اوشه هڻڻ کپي. پلا جي پوءِ ڪجهه ٿا ڪن،
 سي مڙيءَ اڳيان پوي هٿ ٻڌي پرميسور کي ياد ٿا ڪن ۽ سندس ٿالو ٿا وان ٿا ان ۾
 نقصان گھڙو آهي؟

آڻ:- پرميسور تراڪار ۽ سرور واپڪ هڻڻ ڪري سندس مڙي ٺهي ٿي سگهي.
 وري جي مڙيءَ جي رڳي ٿا سڻ ڪري ٿي پرميسور جي سڙي اچي، ٿا پرميسور جا
 ٺاهيل پراڻي، چل آڪي. واپ ۽ وڻهڙي آڏي الڪ پدارت جن ۾ پرميسور اڏي وڃا
 ڪئي آهي [موجود آهن]، اهڙيءَ رڃا وارن پراڻي، پهاڙن آڏي پرميسور جي ٻڌل
 مها مڙين منجهان ئي لوڪن جون ٺاهيل مڙيون بڻجن ٿيون، ڇا ٿيڪي ٿي سڙي پرميسور جي
 سڙڻ پوءِ ڪري سگهي؟ اوهان جو چوڻ ٿا مڙيءَ کي ٿا ڪرڻي پرميسور جي
 يادگيري ٿي اچي، سو پاڪل مڻا آهي. ڇاڪاڻ ٿا جڏهن مڙي اڳيان ٿا هوندي ٿا پرميسور
 جي سڙي ٿا و هڻ ڪري ۽ اڪائت هڻڻ ڪري، منهنجي چوريءَ وڃار آڏي ڪڪرن ۾

ٿا سي سگهي ٿو ۽ ڇو نه هو سمجهي ٿو ته هن وقت اٽلي مولڪي ڪو ڪرڻ نه ٿو ٿي. تنهن ڪري هو ان وقت ڪندي ٿو هڪي. اهڙا ڪيئي دوش پٿر آديءَ جي مورلن جي پوڄا ڪرڻ منجهان سڏ ٿين ٿا. هيٺ ٿو سو! نه جو پٿر آديءَ مورلن کي ٿو مڃي، ۽ هميشه سرويلاڪ سرويلاڪي لاءِ ڪاوي پرمالما کي هر هنڌ (موجود) ٿو ڄاڻي ۽ مڃي سو پٿر هر هنڌ ۽ سرويلا پرميٽو کي سڀني جي پرن پان ڪرڻ جو ٿو سڏي سمجهي، ۽ هڪ ڪڙ ڄميو ۽ پاڻ کي پرمالما کان جدا نه سمجهي، ڪڪرم ڪرڻ نه ڄا، بلڪ من ۽ پرائي ٿو ڪري سگهي؟ ڇاڪاڻ ته هو سمجهي ٿو ته جي آءٌ من وڃن ۽ ڪرم سان ڪوبه اورو ڪم ڪندس، ته ان انٿراميءَ جي لاءِ الوار سزا ڪاٺا کان سواءِ ڪڏهن به ٻڃي نه سگهندس.

۳۶. (الف) نام سمرڻ جي وڻدڪ وڌي :- رڳي نالي ياد ڪرڻ مان ڪوبه نتيجو نٿو اڪري. مصري مصري ڇوڻ ڪري وات منو ۽ نه نه اڻل سان ڪوڙو ٿو ٿئي. بلڪ مناج ۽ ڪوڙاڻ ڇپ سان چڪڻ ڪري ٿي سمجهي سگهجي ٿي.

پوڻن - ڇا نالو وٺڻ مٿيا آهي؟ پرائن ۽ هر هنڌ نام سمرڻ جو وڏو مهار جو لکيل آهي [سوڪن]؟ اٿو - نالي وٺڻ جو اوهانجو رستو سٺو ڪونهي. جنهن نموني اوهان نام سمرڻ ٿا ڪري، سا وات غلط آهي.

پوڻن - اسانجي ريت ڪهڙي آهي؟

اٿو - ويد ورتا

پوڻن - ڀلا هيٺو اوهان اسانکي ويد ورتا نام سمرڻ جي ريت سڃاڻو.

اٿو - نام سمرڻ هن ريت ڪجي :- ”انءُ ڌاري“ ايشور جو هڪ نالو آهي. ان نالي منجهان جو سندس ريت آهي اڻل سان جڻ پرمالما پڪهه ڇڏي سڀني جو لڪ لڪ لاءِ ٿو ڪري، تن ٿي اُنکي گرهڻ ڪري لاءِ وارا وهندوار سڏا ڪجن، ۽ انءُ ڪڏهن نه ڪجي. اهڙيءَ طرح [عملي نام سمرڻ ڪرڻ ڪري] هڪڙي نالي منجهان به منجهه جو ڪلياڻ ٿي سگهي ٿو. ۳۶. (ب) پرميشور ڪڏهن به شير نٿو وٺي :- پوڻن - اسان به سمجهون ٿا ته پرميشور اڻل آهي، پر ان شو، وشو، ڪشم، سور ۽ ديويءَ وغيره جا شير ٿا ڌار ڪري، نام ڪرڻ آدي اوتار ورتا آهن، انهنڪري ئي سندس مور ٿي ٿي ٿي. ڇا هيءُ ڳالھ به ڪهڙي آهي؟

اٿو - ها، ها! ڪهڙي آهي. ڇاڪاڻ ته اکاوام اڪواٽ [اڻل] اهڙين صفتن ڪري پرميشور کي ويدن ۽ جمن ۽ شير ٿا ڌار ڪرڻ کان چٽل ڇيو ويو آهي. وري اڪتيءَ سان به پرميشور جو اوتار هرگز ٿي نٿو سگهي، ڇاڪاڻ ته جو آڪاش جيان هر هنڌ ويلاڪ انست ۽ سڪند ۽ ٿو ۽ اڇا جهڙن ڪنن کان پري آهي، سو هڪ ننڍڙي ويسر، گرياشه [گريپ] ۽ شير ۽ ڪيئن ٿو اچي سگهي؟ اچي وڃي اهر ٿو، جو ايڪ ديشي [هڪ هنڌ رهندڙ] آهي. جو اڇل، ٿو ۽ ٿو ۽ اڇل ۽ جهنگل هڪ پرمالما به خالي نه آهي، تنهنجو اوتار منجهن

• اکاوام ڪاٺا يا شير ورتا، اهي شير ورتا اڏاڻا ۴۰ جي مٿر ۸ ۽ آيل آهن.

اهڙو آهي جهڙو سبب استريءَ جي پٽ جو وواهه ڪري سندس پوٽي جو درشن ڪرڻ!
۳۶. (ب) مورتِيءَ ۾ پرمشور جو مڃڻ - درشن - جي پرمشور واپاڪ آهي ته
مورتِيءَ ۾ به آهي پوءِ نه ڪنهن پدارت ۾ به پاونا ڪري پوڄا ڪرڻ جو چڱو ڪمهي؟ ڏسو -
न काष्ठे विद्यते देवो न पाषाणे न मृण्मये । भावे हि विद्यते देवस्तस्माद्भावो हि कारणम् ॥

[اڻاڻت] پرمشور ڏيو نه ڪاٺ، نه پٿر ۽ نه مٽيءَ جي ٻڌايل پدارتن ۾ آهي بلڪه
پرمشور نه پاڻ [نصرت] ۾ موجود آهي. جتي \$ پاونا رکي، اتي پرمشور سڏائيندو.
اڏو - جڏهن پرمشور سڏايو آهي، ته ڪنهن هڪڙيءَ شيءِ ۾ پرمشور جي پاونا
رکڻ ۽ اتي به نه رکڻ هيءَ اهڙي ڳالهه آهي، جتن ڪنهن ڪرورن جي راجا کي سموريءَ
راج سڀا کان ڇڏائي، ڪنهن ننڍڙيءَ جهوڙيءَ جو مالڪ ڇڏي! ڏسو هيءَ ڪمڙي نه وڏي
پي عزائي آهي! اهڙيءَ ريت ته اوهن پرمشور جو به ايمان ڪريو لا! جي واپاڪ ڇهيو
ها ته ڀاڄ مان گل ۽ پن ڇڻي [ان ئي] جو ڇاڙهو ها؟ ڇندن گهي جو لڳايو ها؟ ڏوپ جلائي
جو پها ڏيو؟ گهٽا، گهڙال، جهانجه، پکاوجن کي ڇو لا ڪالهن سان ماريندا ڪٽيندا رهو؟
اوهانجن هٿن ۾ آهي، پوءِ هٿ ڇو لا ٻڌو [ڇوڙو]؟ مٿي ۾ آهي، پوءِ مٿو ڇو لا نوابس؟
ان جل آديءَ ۾ آهي، ته پوءِ ٿيڻو ڇو لا [ڇوڙو] ڇو لا ڏرويس؟ جل ۾ آهي، اشان ڇو لا
ڪرايس؟ پرمالما ته انهن سڀني پدارتن ۾ واپاڪ آهي، اوهان پوڄا ڪنهنجي لا ڪريو؟
واپاڪ جي يا واپاڪ جي [انجي جنهن ۾ پرمالما واپاڪ ئي رهيو آهي]؟ جي واپاڪ جي
لا ڪريو ته پٿر ۽ ڪاٺ آديءَ تي ڇندن ۽ گل آدي ڇو لا ڇاڙهو؟ پر جي واپاڪ جي لا
ڪريو ته پوءِ اهڙو ڪوڙ ڇو لا ڳالهائو ته اسين پرمشور جي پوڄا لا ڪريون؟ اسين پٿر آديءَ
جي پوڄا ڪندڙ آهيون، انهن سچ چوڻا چئو؟

۳۶. (ب) سڄي ۽ ڪوڙي پاونا:- هميشه ٻڌايو ”پاو“ سچو آهي يا ڪوڙو؟ جي چئو
ته سچو آهي ته پرمشور اوهانجي پاونا هيٺ ٻڌجي ويندو! [جو ناممڪن آهي] وري
اوهان مٿيءَ ۾ سون چاندي آدي، پٿر ۾ همري پٽي آدي سمجهڻ ۾ موٽي، پاڻيءَ ۾ گه ڪيو
۽ ڏن آدي ۽ ڏوڙ ۾ معدي ڪند آديءَ جي پاونا رکي انکي تهڙو چوڻا ٻڌايو؟ اوهن
نه جي پاونا ڪڏهن به نٿا ڪريو، سو چوڻو مٿيءَ ۽ سڪه جي پاونا سڏائين ڪندا لا رهو،
پوءِ سڪه ڇو نه ٿو حاصل ٿئي؟ اڏو ماڻهو اکين جي پاونا ڪري چوڻو ڏسي سگهي؟ اوهن
موت جي پاونا نٿا ڪريو، پوءِ مري ڇو لا وڃو؟ ٿيڻو ڪري [سڏ آهي ته] اوهانجي پاونا سڄي
ڪانهي، ڇاڪاڻ ته جا وستر جهڙي آهي تنهن ۾ تهڙي [خيال] رکڻ جو نالو آهي پاونا.
جهڙيءَ ريت اکيءَ ۾ اکي، جل ۾ جل سمجهڻ! جل ۾ اکي ۽ اکيءَ ۾ جل سمجهڻ! پاونا ئي
سڏجي، ڇاڪاڻ ته جهڙي کي تهڙو سمجهڻ گيان ۽ اچ ريت سمجهڻ اڳيان آهي. تنهن
ڪري (سڏ ٿيو) ته اوهن پاونا کي پاونا ۽ پاونا کي پاونا چئو لا.

۳۶. (ب) مورتين ۾ ايشور جو آواهن ڪرڻ:- درشن - سائين! جيسين ويد مٿن

\$ جتن سنڌيءَ جي غلط چوڻي آهي :- ”سوال - پٿر پلو يا ريساهه؟“ جواب - ريساهه!

سان آواهڻ ٿا ڪريون، ٽيهن ديوتا ٿيڻ اچي، ۽ آواهڻ ڪرڻ کانپوءِ يڪدم ٿو اچي ۽
وسرجن ڪرڻ ڪري هليو ٿو وڃي.

آٿر - جي منتر پڙهي آواهڻ ڪرڻ ڪري ديوتا هليو ٿو اچي، نه مورلي چيئن ڇو ٿئي
ٿئي؟ ۽ وسرجن ڪرڻ کانپوءِ [مورلي] هلي ڇو ٿئي وڃي؟ وري هو اچي ڪٿان ٿو ۽ وڃي
ڪيڏانهن ٿو؟ ٻڌو ڀائرو! پوروڻ [هر ستروءِ ۾ موجود] پرماتما نه اچي ٿو ۽ نه وڃي ٿو! جي
اوهين منترن جي زور تي پرماتما کي سڏي ٿا سگهو، نه ساڳين ئي منترن سان پنهنجي مڻ
ٻيٽ جي شير ۾ [لڪري ويل] ڇوڪر کي گهرائي ڇو ٿا وٺو؟ شتروءِ جي شير ۾ ڇو آتما
ڇو وسرجن ڪري کيس ڇو ٿا ماري سگهو؟ ٻڌو ڀائرو! پوروڻا لوڪو! اهي ٻوڏ ٿي آهن،
جي اوهان کي ٺڳي پنهنجي سرارت ٿا ڪڍن. ويدن ۾ پٿر آديءَ جي مدر آهن جي ٻڌا ۽
پرماتما کي آواهڻ ۽ وسرجن ڪرڻ بابت هڪ اکر به ڪونهي.

پروشن - प्राणा इहागच्छन्तु सुखं चिरं तिष्ठन्तु स्वाहा । आत्मेहागच्छन्तु सुखं चिरं तिष्ठन्तु स्वाहा ।
इन्द्रियाणीहागच्छन्तु सुखं चिरं तिष्ठन्तु स्वाहा ।

آدي ويد منتر آهن! ڇو ٿا چئو نه ڪونهن؟
آٿر - اڙي ڀائرو! ٻڌيءَ کي ٿورو نه ڪم آيو! اهي سدورين واه مارين جي من
گهڙت ويد ورت ٿيڻ ڪرڻ ۾ پوين جون ٺاهيل ستون آهن ۽ نه ويد وڃن.

۳۶. (ت) ڏندرون جا گرائٽ ڪوڙا آهن - پروشن - ڇا منتر ڪوڙا آهن؟
آٿر - هائو! بلڪل ڪوڙا آهن. جهڙيءَ طرح آواهڻ، پراڻ پرماتما [مورلي] ۾ ساه
وڃوڻ جي ڪري آدي، پٿرن آديءَ جي مدرن بابت ويدن ۾ هڪ منتر به ڪونهي.
ٽن ئي سنانن سمانن آدي وڃن به نه آهن. اوائس ايترو به [لکيل] ڪونهي نه:-

पाषाणादि मूर्तिं रचित्वा मन्दिरेषु संस्थाप्य गन्धादिभिरर्चयेत् ।

اوائس پٿر آديءَ جي مورلي ٺاهي مدرن ۾ اسٽاپن ڪري چمڪندڙ اڪش [چالون]
آديءَ سان ٻڌا ڪجي، اهڙو ڏرو به ڪونهي.

۳۷. (ت) ويدن ۾ هورتي ٻوڏا جو نشانق:- پروشن - جي ويدن ۾ وڏي [اجازت]
ڪانهي نه ڪنڊن [منع] به ڪونهي - پر جي ڪنڊن آهي نه پراڻو سرگاڻا نيڀهه [اوائس]
مورلي جي هڃڻ ڪري ئي ڪنڊن به ٿي سگهي ٿو.

آٿر - وڏي نه ڪانهي، پرماتما جي اسٽاپن ٿي ڪنهن ٻئي پدارت کي ٻوڏا ٻوڏي نه
هڃڻ گهرجي. [ايترو لکيل آهي] هڃڻ جو نه بلڪل ٺهيل آهي. ڇا ايترو وڏي
[موجودگيءَ کان اڳ ڪم] ڪونه ٿيڻ ٿو آهي؟ ٻڌو! هيءُ آهي.

अन्धन्तमः प्रविशन्ति येऽसम्भूतिमुपासते । ततो भूय इव ते तमो य उ सम्भूत्याऽऽरताः ॥ १ ॥

यजु० अ० ४० । मं० ६ ॥

न तस्य प्रतिमा अस्ति ॥ २ ॥

यजु० अ० ३२ । मं० ३ ॥

• آواهڻ ڪرڻ = گهرائڻ يا ڪوٺائڻ. وسرجن ڪرڻ = موڪل يا رخصت ٿيڻ.

यद्वाचानभ्युदितं येन वागभ्युद्यते । तदेव ब्रह्म त्वं विद्धि नेदं यदिदमुपासते ॥ १ ॥
 यन्मनसा न मनते येनाहुर्मनो मनम् । तदेव ब्रह्म त्वं विद्धि नेदं यदिदमुपासते ॥ २ ॥
 यच्चक्षुषा त पश्यति येन चक्षूषि पश्यन्ति । तदेव ब्रह्म त्वं विद्धि नेदं यदिदमुपासते ॥ ३ ॥
 यच्छ्रोत्रेण न शृणोति येन श्रोत्रमिदं श्रुतम् । तदेव ब्रह्म त्वं विद्धि नेदं यदिदमुपासते ॥ ४ ॥
 यत्प्राणेन न प्राणिति येन प्राणः प्रणीयते । तदेव ब्रह्म त्वं विद्धि नेदं यदिदमुपासते ॥ ५ ॥ केनोपनि० ॥

(۱) جي ”اسپروني“ اڻاٽ اڻ پيدا ٿيل انادي پر ڪرڻي ڪاڙڻ کي برهم جي اسان
 تي پوڄين ٿا، سي انڌڪار اڻاٽ اڻاٽ اڻاٽ ۽ ڏک ساگر ۾ ٻڏن ٿا. ۽ جي ”سپروني“ [اڻاٽ]
 ڪاڙڻ مان پيدا ٿيل ڪاڙڻ، روپ پر ٻڙي آدي ٿيون، پٿرن ۽ وڻن آديءَ جي ڄڻ ۽ منجهه آديءَ
 جي شريون جي آهاسا برهم جي اسان تي ٿا ڪن، سي ڪي ڪي انڌڪار کان به وڌيڪ انڌڪار
 [۽ ٻيئي] اڻاٽ ۾ ٻڌل ٿي وڃي، وقت ٿاڻن ٿي وڃي روپ ٿي ڪري ۽ ٻيا ڪي
 پوڄين ٿا. (۲) جو سڄي جهڙي ۾ واپڪ آهي، تنهن ٿا ڪار ٿي مالا جي ماپ، ٻيٽ يا موري
 ۽ آهي. (۳) جو وائيءَ جي ڀيٽ ۾ ڪونهي، اڻاٽ هيءَ جل آهي، وڏو! اهڙو [پرو ٿيڪش] وڏو
 ڪونهي، پر جهڙي آهي ۽ هستيءَ سان وائيءَ جي پوري [شروعات] ٿي ٿي، تنهن
 کي ئي برهم ڄاڻ ۽ سندس آهاسا ڪر. ان کان اڳ ٻيو جهڙي آهي، سو آهاسا ڪرڻ جوڳ
 ڪونهي. (۴) جو من سان ڀيٽ ڪري من ۾ ٿو اچي، ۽ جو من کي ڄاڻي ٿو، تنهنکي ئي
 ٿون برهم سمجهه، سندس آهاسا ڪر. انکان جدا جي ٻيو ۽ انتهڪرڻ آهين، تنهنجي آهاسا
 برهم سمجهي نه ڪر. (۵) جو اکين سان ٿو ڏسجي، ۽ جهڙي ڪري ٻيئي اکين ڏس
 ٿيون، تنهنکي ئي ٿون برهم سمجهه ۽ تنهنجي ئي آهاسا ڪر. ۽ جي سور، ٻولي، اکي
 آدي جو پدارتھ انکان اڳ آهين، تنهنجي آهاسا نه ڪر. (۶) جو ڪن سان ٻڌڻ ۽ ٿو اچي،
 جهڙي ڪري ڪن ٻڌن ٿا، تنهنکي ئي ٿون برهم سمجهه ۽ تنهنجي ئي آهاسا ڪر. انکان
 سواءِ شبد آهيءَ جي آهاسا سندس اسان تي نه ڪر. (۷) جو ٻارڻن کان ڄاڻان ٿو ٿي ۽
 جهڙي ٻارڻن کي ڪٿي (ڄاڻ) ٿي ملي، تنهن برهم کي ٿون سڃاڻ ۽ تنهنجي ئي آهاسا
 ڪر. هيءَ ڄاڻ انکان جدا واپ [هوا] آهي تنهنجي آهاسا نه ڪر. اڻاٽي انڪ ٿيڻ آهين.
 ٿيڻ پراپت [حاصل] ۽ پراپت [غیر حاصل] ٻئي جو ٿيڻ آهي. پراپت جو ٿيڻ ڪو ڪي
 واپل هجي ۽ انکي اٿان اٿاري ڇڏڻ. پراپت جو ٿيڻ هي ٻيٽ! ٿون چوري ڪڏهن به
 نه ڪج، ڪو به ڪڏهن نه ڪج. ڏسڻ جي سگهه نه ڪج، وڌا هڻڻ نه ڪج. آدي پراپت
 ڄا ٿيڻ سڏجن ٿا. جو انسان جي ڪيان ۽ پراپت آهي، سو پرهمشور جي ڪيان ۽ پراپت
 آهي، تنهنڪري ئي انجو ٿيڻ ڪو اٿس. تنهنڪري پٿر آهيءَ جي موري پوڄا
 بلڪل ٿيڻ آهي.

۳۶. (ب) موري پوڄڻ مهاپاپ آهي :- روشن - موري پوڄا ۾ ۷ ڪونهي ۽
 باب ۽ ڪونهي.

آٿر - ڪرم ٻن ٻوڪارن جا ٿي ٿيڻ آهين. [هڪڙا] وهن [اڻاٽ] جي ڪار ۽ هڪڙا

سڀان ويد ۾ ڄاڻايل آهن، ڄڻ ستيه پاشڻ آدي. ٻيا لفظ (ارڻاڻ) جي ڪرڻ لاءِ هجڻ سڀان ويد ۾ لفظ ٿيل آهن، ڄڻ ڪوڙ ڳالهائڻ آدي. جهڙيءَ ريت وهڻ جو آڇڙ ۾ آڻڻ ڏور ۽ ان تي آڇڙ نه ڪوڙ ڏور آهي، لکن ٿي لفظ [منج ٿيل] ڪرڻ جو ڪوڙ ڏور ۽ نه ڪوڙ ڏور آهي. جي اوهن ويدن ۾ لفظ ٿيل موري پوڄا آدي ڪرم ڪريو ٿا نه ٻائي چو نه آهيون؟

۳۶. (ب) ڀر ميسور پراپتيءَ جو پهريون ڏاڪو:- ڀرشن- ڏسو، ويد الادي آهن. ان وقت موريءَ جو ڪهڙو ڪم هڙو ڇاڪاڻ ته اڳي ديوتا پراپتي هئا! هيءَ ريت نه پوءِ ڀرشن ۽ پراڻن ۾ هلائي وئي آهي، جڏهن ماڻهن جو گمان ۽ سارڻ ڪهڙي ويد ۽ پوميسو ڪي ڏيان ۽ نه آڻي سگهيا، موريءَ جو ڏيان نه آڻي سگهجي ٿو، تنهنڪري موري پوڄا آڻيائين لاءِ آهي ڇاڪاڻ ته ڏاڪو ڏاڪو ڪري ڇڏيندو نه ڪريءَ تي پوڄي ويندو. پهريون ڏاڪو ڇڏي ڪو مٿي وڃڻ گهرندو نه ڪن وڃي سگهندو، تنهنڪري موري پوڄا پوڄا ڏاڪو آهي ۽ انڪي پوڄيندي پوڄيندي جڏهن گمان ٿيندو ۽ تنهنڪري پوڄي ٿيندو، لڏهن پراپتي جو ڏيان ڪري سگهيو. جيئن لکان چئيمڙ پهرائين وڏي لکان ۾ ٿي، ڪرڻ آدي هڻندي هڻندي پوءِ لڏيڻ لکان ڪي نه چئي سگهندو آهي ۽ ساڳيءَ طرح اسٽول موريءَ جي پوڄا ڪندي ڪندي سوڪم سرهم ڪي نه پراپتي ٿي سگهيو، ڄڻ ڇوڪريون نه لکين ڏيان والد ڪنديون آهن، جيسين سڄو پتي لڪو ملين. لکن موري پوڄا ڪرڻ ڪو خراب ڪم ڪونهي.

اثر:- جڏهن ويد وهڻ ڪرم ڪرڻ ڏور آهي ۽ ويد خلاف آڇڙ ڪرڻ ڏور آهي، نه اوهانجي ڇوڻ موجب نه موري پوڄا ڪرڻ ڏور سڏ ٿيندو!

۳۶. (ب) ناسٽڪ ڏهر آهن؟ [پوءِ نه] جي جي ڪرڻ ويد ورڏ آهن ۽ انڪي پراپتي موجب چڱو ناسٽڪ هجڻ ٿيندو. ٻڌو:-

नास्तिको वेदनिन्दकः ॥ १ ॥ मनु० [३ । ११]
या वेदवाह्याः स्मृतयो याश्च काश्च कुदृष्टयः । सर्वास्ता निष्फलाः प्रेत्य तमोनिष्ठा हितः स्मृताः ॥ २ ॥
उत्पद्यन्ते च्यवन्ते च यान्यताऽन्यनि कानिचित् । तान्यर्वाकालिकतया निष्फलान्यनुतानि च ॥ ३ ॥
मनु० अ० १२ ॥ [६५ । ६६]

(۱) [هي منو موريءَ جي اڏاڻ ۲ جي شاوڪ ۱۱، ۽ اڏاڻ ۱۲ جي شاوڪن ۹۵-۹۶ جا وچن آهن. ارڻاڻ :- مريجي ٿا چون ته جو ويدن جي ننڍا ارڻاڻ [سندس] ايمان، ٻياڻ يا انجي ورڏ آڇڙ ٿي ڪري، سو ناسٽڪ ٿي سگهي.

۳۶. (ب) ويدن ورڏ سڀا ڏيندڙ پستڪ:- (۲) جي ڪرڻ ويد و مکيه خراب ڀرشن جا بظايل آهن، سي سڀا ڪي ڏک ساگر ۾ ڀڙهندڙ آهن. اهي سمورا، لڦليل، آستيم، انڌڪار روپ هن لوڪ ۽ پر لوڪ ۾ ڏک ڏيندڙ آهن. (۲) جي ويد ورڏ ڪرڻ پيدا ٿا ٿين. سي اوان هڻڻ ڪري جلد لڪڻ ٿا لکن، اهوڻ ڪي مڇن اڃا پوءِ ڪوڙ آهي. پوءِ هئا کان

وئي مهرشي جئملیء لائن سيني جو اهوئي مٿي آهي تہ وٺڻ جي ورت [ڪجهه] نه هجي، بلڪ وٺڻ انڪول تي آچرڻ ڪرڻ ڏرم آهي، ڇاڪاڻ تہ وٺڻ سڄي اوت جا ظاهر ڪندڙ آهن. سڌو رڻتو ۽ پراڻ وٺڻ ورت هئڻ ڪري ڪوڙا آهن، ۽ جي وٺڻ جي ورت پستڪ آهن، تن ۾ ڏيکارڻ مورتي پوڄا ۽ ڏرم جو روپ آهي.

۲۶. (ج) گمان ڪڏن ٿو وڌي؟ جڙ جي پوڄا ڪرڻ ڪري ماڻهن جو ڪم ان ڪوڙ وڌي سگهندو، بلڪ جو ڪجهه موجود هوندي، سو به نشت ٿي ويندي! گمان جي شمع ۽ سنگت منجهان ٿي گمان وڌندو آهي، ۽ نه پير منجهان!

۲۶. (ج) پرماتما پراپتيءَ جا پهريان ڏاڪا: ڇا ڪو پير آدي مورتي پوڄي ڪڏهن پرمهٽور کي ڏيان ۽ آئي سگهي ٿو؟ نه! مورتي پوڄا ڏاڪو ڪونهي، بلڪ هڪ وڏي ڪاهي آهي، جنهن ۾ ڪري ماڻهو هڏ ڪڏ پڄائي ٿو ڇڏي! ۽ وري ان ڪاهيءَ منجهان ڪري ٿو سگهي، بلڪ ان ۾ ئي مري ٿو وڃي. هاڻو! ننڍڙن ڏاروڪ وڌوان ڪالوئي پرم وڌوان پوکين جي سنگت، ست وڌيا ۽ ست پاشا آدي پرمهٽور پراپتيءَ جا [اهڙا] ڏاڪا آهن، جن مٿي گهر ۾ وڃڻ جي ڏاڪڻ ٿيندي آهي. مورتي پوڄا ڪندي ڪندي گهائي نه ڪوڙ ٿور، آلت انجي اهڙي مورتي پرڳڻي اڳيائي رهندي. مٿس چم آڃاڻو وڃائيندي ڪهڙائي مري ويا، ۽ جي هاڻي آهن، يا اڻڪالو ٿيندا، سي به مٿس چم جي ڏرم، اوت، ڪدام ۽ موڪش جي پراپتي روين ٿن کان ٿا اڀر رهندي نشت ٿي ويندا. پرم پراپتيءَ لاءِ مورتي پوڄا ايترو لڪش جهڙي نه آهي، پر ڏاروڪ وڌوان [جو سنگ] ۽ سرشتي وڌيا وڌائيندي وڌائيندي مٿس اهر کي هاڻي ٿو. وري مورتيون ڪڏين جي راند وانگر به ڪمهن، بلڪ پهريائين اکر سڃاڻڻ ۽ چڱي سکيا جو ملڻ آهي ڪڏين جي راند وانگر پرم جي پراپتيءَ جا سڌن آهن. ٻڌو! جو چڱي سکيا وڌيا پراپت ڪندو، سوئي سڄي سواهي پرمالما کي به پراپت ڪندو.

۲۶. (جه) مورتي پوڄا مان ۱۶ نقصان: پورشن - ساڪار ۾ من - ايترو [نڪل] ٿو رهي ۽ تراڪار ۾ نڪل مڪمل آهي. ٽنهنڪري مورتي پوڄا ڪرڻ گهرجي.

اٺر (۱) ساڪار ۾ من ڪڏهن به ايترو رهي ٿو سگهي ڇاڪاڻ تہ من کيس ڪدم گهرڻ ڪري سندس هر هڪ انگ [عضوي] ۾ گهمندو، ۽ [هڪ کي ڇڏي] ٻئي ۾ ڊوڙ ٿو رهي. [انجي اهڙي] تراڪار پرمالما کي گهرڻ ڪرڻ لاءِ من پنهنجي سڄي شڪيءَ سان ٽڪو ڊوڙ ٿو، نه به سندس ايت نه پائيندو. [تراڪار پرمالما] کي انڪ ڪمهن، ٽنهنڪري من ڇڻيل به ٿو ٿئي. بلڪ سندس ٿي ڪڻ، ڪرم ۽ سڀاڻ جا وڃار ڪندي ڪندي آلت ۾ پري ايترو ٿي ٿو پري جي ساڪار ۾ به ايترو ٿيندو هجي ها، نه سڄي جڳهه جو من ايترو ٿي پري ها. ڇاڪاڻ تہ مٿس، جڳهه ۽ استري، پير، ڏن مائون آدي ساڪار [شين] ۾ نه ڦاٿل ٿي رهي ٿو، پر ڪمهن ۾ من ايترو ٿو ٿئي، جڏهن هر تراڪار ۾ ٿو ٿي ٿئي! ڇاڪاڻ تہ (تراڪار) بنا انڪن جي هئڻ ڪري ان ۾ من ايترو ٿي ٿو وڃي. ٽنهنڪري مورتي پوڄا ڪرڻ ڏرم آهي. (۲) ان ۾ ڪوڙو هاڻو پرمالما مدرن آديءَ تي خرچ ڪرڻ ڪري [ماڻهو]

ڪنگال بڻجي ٿا وڃن. ۽ ان [مورائي پوڄا] ڪري سستي ٿي وڌي. (۳) مڊورن ۽ استري
پرش گڏجڻ ڪري ويچار، ٺاڙائي، جهڳڙا ۽ روڳه آدي پڻدا ٿين ٿا. (۴) ان [مورائي] کي ٿي
ٿور، ارق، ڪام ۽ مڪئي جو ساڌن مڇو ڪري، پوڄا ڪري مڇو [ماڻهو] ۽ مڇو
جڻم اڃا پڻ ٿا وڃائن. (۵) نانا پرڪار [هڪ ٻئي] برخلاف ٿان واولن مڇو ٿين جي پوڄا ڪندڙ
جي هڪ مڇو جي ايڪتا نعت ٿي ٿئي، ۽ اهڙو مڇو ٿي هڪ ڪري هڪ ٻئي سان ڳوٺ
وڌائي ديش جو نقصان ٿا ڪن (۶) ان [مورائي] جي ٿي آسري ٿي دشمن جي هار ۽
پنهجي سوڀ مڇو وٺا ٿا رهن، جنهنڪري ڪن هار ٿي ملي ۽ راج جي سولتري ۽ ٿن
جو سڪ سندن شتروء جي آڏن ٿو ٿئي، ۽ پاڻ پراڌين بڻجي، پاڙي جي ٿن ۽ ڪن
جي گڏه والگر شتروء جي ور چڙهي انهن پرڪارن جا دڪ ٿا پوکين. (۷) جي ڪو
ڪنهنڪي چوي ته آءٌ تنهنجي وهڻ جي جاء يا لائي ٿي پڏو ٿو رکان ته هو ڪنن ٿا ان ٿي
ڪاوڙيو، کيس ماريندو، يا ڪارايون ٿيندو؟ ساڳي ريت جي پوڄا ڪري ڇاه، هڙو، ۽
ٺاڙي ٿي پڙ آديءَ جون مڇون رکندا، ان دشت ٻڌي وارن جي سڻيا ناس پوڄا ڪري ڇو
ڪندو؟ (۸) مورائي پوڄا ڪرڻ ڪري پرمجي مڊور مڊور، ديش ديهارن وٺندي ٿا
ٻانن، ٿور، سسار ۽ پرمارڻ جا ڪم نعت ٿا ڪن، چورن وغيره کان ستائين ۽ ٺڳن کان
پاڻ لڳائيندا ٿا رهن. (۹) دشت پوڄارين کي ٿن ٿا ٿين، جو ٿن هر وٺين، پر استري
سنگ ۽ شراب پيئڻ ۽ مانس کائڻ ۽ ٺاڙائي جهڳڙن ۽ خرچ ٿا ڪن، جنهنڪري داليءَ جي سڪ
جي پاڙ بڻجي ٿي وڃي ۽ هر دڪي ٿو ٿئي. (۱۰) مالا پتا آدي مان وارن جو ايمان ڪرڻ
ڪري، ۽ پڙ آديءَ جي مڇو جو مان ڪرڻ ڪري [ماڻهو] ڪرنگهن [احسان فراموش يا
گڻ چور] ٿا بڻجي پون. (۱۱) انهن مڇو ٿين کي جي ڪو پڇي ٿو چڙي، يا چور ڪٿي ٿا وڃن
ته هاء ٿوڙا ڪري وٺندا ٿا رهن. (۱۲) پوڄاري پر استرين جي سنگ ۽ پوڄا ٿو
پوشن جي سنگ ۽ اڪر دوش وارا بڻجي، استري پوش جي پير ۽ آند کي وڃائي ٿا
وهن. (۱۳) سواميءَ [مالڪ] ۽ سيروڪ [لوڪر] جا ڪر ٿو پوري طرح ٿا پائجن. جنهنڪري
هڪ ٻئي جي اهڙو ٿا آهن ٿا ٿين، جنهنڪري [ماڻهو] پراڻه ٿا ٿين. (۱۴) جڙ جي ٿان ڪندڙ
جي آتما ۽ جڙ ٻڌي [ڪند] ٿي پوندي آهي، ڇاڪاڻ ته ٿان ۽ آندل وسيتو جي جڙ ٿا جو
ٿا انتهنڪرڻ جي وسيلي [جهو] آتما ۽ اوس ٿو اچي. (۱۵) پوڄا ڪري سڳنديءَ وارا ڪل آدي
پڌارڻ، هرا پاڻيءَ جي بدبوءِ هٽائڻ ۽ ندرستيءَ [وڌائڻ] لاءِ بڻايا آهن. پوڄاري اهو نه
سمجهندي ته انهن گلن جي خوشبوءِ ڪيترن ٿينهن ٿا ڪاش ۽ چڙهي هرا پاڻيءَ جي
صفائي ڪندي رهي ها، ۽ خوشبوءِ ٿاڻ جي پوري سمي ٿا ٿين سندن خوشبوءِ رهي ها،
گلن کي پتي سندن لاش آڏو ٿي ڪري ٿا چڙين. ڪپ سان گڏجي ڪما ٿي اهي ڪل آدي
آندو بدبوءِ ٿا پيدا ڪن. ڇا پر مالا ڪل آدي سڳندي پڌارڻ پٿرن ٿي چڙهي لاء وڃيا
آهن؟ (۱۶) پٿرن ٿي چڙهيل ڪل، چنڊن ۽ چانور آدي سمورا پاڻيءَ ۽ مٽيءَ سان ملي، ٺاڙي
يا حرص ۽ اچي ڪنا ٿا ٿين، جنهن مان آڪاش ۽ استري بدبوءِ ٿي چڙهي، جهڙي

انسانی دل مولر جي . وري هزارين ڇير [جيسه ڪيٿان ۽ بيماريءَ جا جهوڙا] ان ۾ پوندا ۽ ان ۾ ئي . پوندا ڳرندا ٿا رهن . مورتي پوڄا ڪرڻ ڪري اهڙا ڪيئي دوش ٿا لڳن . تنهن ڪري پڙهن آديءَ جي مورتن جي پوڄا سڄي ماڻهن لاءِ اصل نياڳڻ جوڙي آهي . جن ماڻهن پڙهن جي مورتن جي پوڄا ڪئي آهي ، ڪندا آهن ۽ ڪندا ، سي مٿي چيل دوشن کان نه بچيا ، نه بچندا آهن ۽ نه بچندا .

۳۶- (ج) سڄي پنڊ ڏيو پوڄا ۽ پوڙهن . ڪنهن به نموني جي مورتي پوڄا نه ڪرڻ ڪرائڻ نه ٿيڻ ، پر جو پنهنجي آراءِ ورت ۾ ”پنڊ ڏيو پوڄا“ جو شبد ڀاڄين وڃي موجب هليو ٿو اچي . تنهنجو [مطلب] پنڊ آئين پوڄا ارڻاٺ شو ، وشوڙهه ، امڪا ، گهٽس ۽ سور ۽ جي مورتن بڻائي پرڇي آهي ، اهوئي آهي يا نه ؟

آخر - ڪنهن به نموني جي مورتي پوڄا نه ڪرڻ گهرجي . البت جي ”مورتمان“ هيٺ لکنداسون تنهنجي پوڄا ارڻاٺ ستڪار ڪرڻ گهرجي . اهو پنڊ ڏيو پوڄا يا پنڊاٽن پوڄا جو شبد ٺاڍي چڱي اوت وارو آهي ، پر وڌيڪ ڄاڻن سندن اتر اوت کي ڇڏي خراب اوت کي پڪڙي ورتو آهي . اڄ ڪلهه جي شو آدي پنجن جون مورتن لاهي پوڄن ٿا ، ٻيو ڪنهن نه اڳ ڪري چڪا آهن پر سڄي پنڊاٽن وسندن جي اوتسار ۽ وسندن جي اڪرل ڏيو پوڄا ۽ مورتي پوڄا هيءَ آهي ، ٻڌو:-

मा नो वधीः पितरं मोत मातरम् ॥ १ ॥	यजुः [१६ । १५]
आचार्य्यो उपनयमानो ब्रह्मचारिणमिच्छते ॥ २ ॥	अथर्व० कां० ११ । व० ५ मं० १७]
अतिथिगृह्णानामिच्छते ॥ ३ ॥	अथर्व० [कां० १५ । व० १३ । मं० ६]
अर्चत प्राचत प्रियमेवाशो अर्चत ॥ ४ ॥	ऋग्वेद ॥
त्वमेव प्रत्यक्षं ब्रह्मासि त्वामेव प्रत्यक्षं ब्रह्म वदिष्यामि । ५ ।	तैत्तिरीयो० [बल्ली० १ । अनु० १]
कतम एको देव इति स ब्रह्म त्यदित्याचक्षते ॥ ६ ॥	शतपथ० ॥ कां० १४ प्रपा० ६ । ब्रह्म० ७ कं १० ॥
मातृदेशो भव पितृदेवो भव आचार्य्यदेवो भव अतिथिदेवो भव ॥ ७ ॥	तैत्तिरीयो० [१ । ११]
पितृभिर्भ्रातृभिश्चेताः पतिभिर्देवैरैस्तथा । पूज्या भूषयितव्याश्च बहुकल्याणीन्मुनिः ॥ ८ ॥	मनु० ३ । ५५ ॥
पूज्यो देववत्पतिः ॥ ९ ॥	मनुस्मृती ।

[اولاٺ] مالا مورتي [مچس] پوڄا پرڳهه ٿيڻ ٿو ٿا آهي . ارڻاٺ اولاد ، ٽن ، من ۽ ٽن سان سموا ڪري مالا کي پوسن رکي ، ۽ ڪن ڪڏهن به ڏک ۽ رنج نه پهچائي . سڄي آڇو وارو پٽا پيو ڏيو آهي ، انهيءَ مالا وانگر سموا ڪجي ، (پورو ڏاڍا ۱۶ مٽر ۱۵) ٿيون آهي آڇاڙو وڌيڪ ٿيڻ وارو ، ان جي به ٽن من سان سموا ڪجي . [الروود ۱۱-۵-۱۷] . وڏوان ، ڌارمڪ نه ڪهي . سڀني جي آئيني چاهيندڙ ، چڱيت ۾ پاڙا ڪندو رهندڙ ، پنهنجن ست آڇين کان هر ڪنهن کي سڳي ڪندڙ الهي [مهمان] آهي . چوڻون (ڏيوڻا) ، جنهنجي شو ڪجي . [الروود ۱۵-۱۳-۱۷ آدي آدي] . پنجنون استريءَ لاءِ پتي ۽ پرش لاءِ استري پوڄا جي پرڳهه آهي . مٿس مورتي ڏاڍا ۳ شلڪ ۵۵ آدي . اهي پنڊ مورتمان ڏيوڻ

جي سنگت ۾ مٿس جي شرار جي آلهي ۽ پالما [ٿي ٿئي] ۽ سڄي سکيا، وديا ۽ سٺ
 اڀرڻ لڳو ملي. اهڙي ڀرپور ڪي پراپت ڪرڻ جا ڏاڪا آهن. انهن جي شيوا نه
 ڪري جي پٿرن آديءَ جون مورليون ٿا ٻڙجن، سي تمام ٺيڄ ۽ لڙڪ ۾ وڃڻ پوئو آهن.
 ۳۶. (ج) مورتي پوڄا ۾ سوارٿ سڌي :- پرشن :- مالا پتا آديءَ جي شيوا
 ڪندي مورتي پوڄا ۾ ڪهي، پر نه ڪر دوش ڪونهي ؟

آڻو :- پٿر آديءَ جي مورتي پوڄا ۾ بلڪل ڇڏڻ ۾، ۽ مالا آديءَ مورتي مان جي شيوا
 ڪرڻ ۾ ئي ڪلياڻ آهي. ڏاڍي اڻوڻ جي ڳالهه آهي ته ساڪشيت مالا آدي پراپت ڪندا آهن
 ديوتائن کي ڇڏي پٿرن آدي آديوتائن ۾ [ماڻهن] ۾ مارڻ سوڪار ڪيو! اهو مورتن ان
 ڪري سوڪار ڪيو آهي، جو مالا پتا جي اڳيان ٿي ويندو [پوڄا] يا پتا پوڄا رکندا آهن
 نه آهي پاڻ کائي ڇڏيندا ۽ جي پتا پوڄا وٺندا ته اسانجي ڀاءُ ڪجهه نه ٻڌو. تنهنڪري
 پٿرن آديءَ جي مورتي لاهي، تنهنجي اڳيان ٿي ويندو رکي، گهٽيا، ٿاڻ، ٿن ٿن، پٿرن پٿرن
 وڃائي، شور مچائي، [مورتيءَ کي] آڱر ٽوڙي ٽڪاري ارٿ ۾ ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي
 چئن نه ڪو ڪنهنڪي ڏوڪو ڏئي ۽ يا آڱر ٽوڙي ٽڪاري ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي [۽ انهن جي]
 سندس اڳيان وڪيل سمورا پدارت کڻي پاڻ کائي، ٿن ٿي انهن پوڄا-ارتن [پوڄا] سٺ ڪرم
 ۽ آري = دشمن [ارٿ سٺ ڪرم جي دشمن جي ٿيلا آهي! اهي ماڻهو مورتن کي
 صاف ڪري، سينگاري ۽ ڇاڪائي، پاڻ وٺندا يا پٿرن جهڙا سٺا وٺس ڪري، ويچارون
 مورتن، ٻي سڃڻ ۽ پڇڻ جا مال پچائي مورتن ماڻهن آهي. جي ڪو ڌاروڪ راجا هجي
 ها، ته انهن پٿرن کي ٻاهر ڪڍڻ ماڻهن کي پٿر ٽڪائي ڳوڙائي ۽ گهرن آديءَ جي اڏاوت
 جهڙن ڪمن ۾ لڳائي، ڪن کاڌ خوراڪ پچائي سندن گذران ڪرائي ها!

۳۶. (چ) وٽراڳ ۽ شانتِي ڪٿن ٿي ملي؟ پرشن - چئن استري آديءَ جي پٿر
 آديءَ جي مورتي ڏسڻ ڪري ڪار آلهي ٿي ٿئي، ٿن وٽ واک، [ورڪٽ ڏليا]
 شانت [ماڻهو] جي مورتي ڏسڻ ڪري وٽراڳ ۽ شانتِيءَ جي پراپتي جو نه ٿيندي ؟
 آڻو :- نه ٿي سگهندي! ڇاڪاڻ ته مورتيءَ جو ڪو ڇڙا آيا ۽ اچڻ ڪري ويچار شڪتي
 گهٽجي ٿي وڃي. سو وڪ ڪانسوا ۽ وٽراڳ، وٽراڳ ڪانسوا وڪيان ۽ وڪيان ڪانسوا شانتِي
 ٿئي ملي. اهو جيڪي ملي ٿو سو سندن [جيئن شون] جي سنگت، اڀرڻ ۽ سندن
 اڻاس آدي ڏسڻ ڪري ٿو ملي. ڇاڪاڻ ته جهڙي ڪو ۽ دوشن جي خبر نه هجي، تنهنجي
 رڳي مورتي ڏسڻ مان ڪجهه به پراپت نه ٿئي. پر پٿر ٿيڻ جو ڪارڻ آهي ڪٿن جو ڪيان!

• ارٿ :- پوڄن جا پدارت آڻو ٿو ڪٿن، ٿون وٽ آڱر ٽوڙو.
 O آڻو پاشا جي لفظن ” چٽڪ مٽڪ چٽڪ مورليون ڪو پالما ” جو سنڌي ترجمو
 انسان ” مورتن کي صاف ڪري ۽ ڇاڪائي ” ڪيو آهي.
 • وٽراڳ = هر ڪنهن ڳالهه کي جدا ڪري تنهنجي اصليت ٿي ويچار ڪرڻ.
 • وٽراڳ = ٻن ڪرم ڪان مٿن موڙڻ.

اهڙن مورتي پوڄا آدي يون ڪارڻن ڪري ڀارت ۾ نڪتا پوڄاري، ٻهڻ، آري ۽
پوشاوت هين ڪروڙن ماڻهن پيدا ٿيا. اهي مورتن هين ڪري ساري سنڀار ۾ انهن
مورتن ٺهائي ۽ ڪوڙ ڪهڙي پکڙيو آهي.

۳۷. مورتن جي چمڪاڻن جو ڪڍڻ :- پرشن :- ڏسو! ڪاشي ۾ اڏرنگو ٻ
بادشاهه کي ”لاٽ پٿرو“ آڏي وڌا وڌا چمڪار (ڪرامتون) ڏيکارين ٻهڻن جڏهن
مسلمان انهن کي ڀڃڻ ويا ۽ انهن تي ٽوپ ڪولا آڏي هليا ۽ وڌا وڌا ڏيٻو لکتا ۽ جن
سڄي ٽوپ کي پوڄان ڪري ڇڏيو.

اڏر :- اهو چمڪار پٿر جو ڪونهي، بلڪ اتي ڏيٻن جا مانارا لڳل هوندا. ڏيٻن جو
سپاهه ئي ظالم آهي. جڏهن ڪو ڪن سڏيندو ته ان کي ڏنگڻ لاءِ ڏوڏندا. ۽ جو ڪم جو
چمڪار ٿيندو هو، سو ته پوڄاريءَ جي ٿيلا هئي.

۳۷. (الف) مهاڏيو جو ڪوهه ۾ ٿيو ڏيڻ :- پرشن :- ڏسو؟ مهاڏيو ملهڻ کي شڪل
۾ ڏيکارڻ لاءِ ڪوهه ۾ ۽ ٻئي ماڻهو هڪ پراهن جي ڪهر ۾ وڃي لکا! ڇا هئي ۽
چمڪار ڪونهي؟

اڏر :- هلا! جڏهن ڪوت پال، ڪال پٿرو، لاٽ پٿرو آڏي پوت پوت ۽ ڪوڙ [عقاب]
آڏي ۽ جون فوجون [هڻون]، تن مسلمانن سان جنگ ڪري ڪن چونه هڻائي ڪڍيو؟ جڏهن پراڻن
۾ ڪتا آهي ته مهاڏيو ۽ وشو ۽ ايڪو ٽو پراسر آڏي وڌن وڌن پيڪر دشتن کي پسر ڪري
ڇڏيو، ته مسلمانن کي پسر ڇو ڪيائون؟ ان مان سڌ آهي ته اهي ويچارا پٿر جا وڙهن يا
وڙهائڻ ها؟ جڏهن مسلمان منڊون ۽ مورتن کي ڏاهيندا ۽ پڇندا ڪاشي ۾ وٽ پهتا،
تڏهن پوڄارين ان پٿر جي لنگه کي ڪوهه ۾ اڇلائي ڇڏيو ۽ ٻئي ماڻهو کي پراهن جي ڪهر
لڪائي ڇڏيائون! جڏهن ڪاشي ۾ ڪال پٿرو ڪن ڏجي امدوت ٿيا وڃن، ۽ پٿر ۾ وقت
۽ ڪاشي ۾ ڪي لاس ڪرڻ لڳا ڏين، ته ماڻهن جي دوتن کي ڇو نه ڏيکارائون؟ ۽
پنهجي پنهنجي راجا جي منڊر کي ڇو لاس ڪرڻ ڏيائون؟ اها سموري پوپ ماڻا آهي!
۳۷ (ب) گها ۾ شروڙ :- پرشن :- گها ۾ شروڙ ڪرڻ ڪري ماترن جو پاپ ٿو ٺهي ۽
ان جي شروڙ جي پاڇ جي پرياهه کان پٿر سوڙو ۾ ٿا وڃن ۽ پٿر پنهنجو هٿ ڪڍي ڇڏي
ٿا وڃن؟ ڇا اها ڳالهه به ڪوڙي آهي؟

اڏر :- بلڪل ڪوڙي آهي. پند پراڻن جو اهڙو پرياهه هجي ها ته جن پندن کي پٿرن کي
سڪ [پهچائڻ] لاءِ لکين روپيا [دان] ٿا ملن ۽ جي گها وارا [پندا] وٺيائين آڏي پائڻ ۾ لا ڪرڻ،
نيجا پاپ ڇو نه ٿا ٺهن؟ ۽ پندن جي هٿن ڪانڌوا ۽ [پير ڪو] هٿ لڪرندو، اڇ ڪالهه نه
ڪئي به ڪونه ٿو ڏسجي! ڪڏهن ڪنهن چالاڪ ماڻهو ڏرائي ۽ ڪڏ ڪوئي، تنهن ۾ ڪو

0 ٽوپراسر، پراڻن الوسار اهو رانجهن جنهن کي شروڙ پسر ڪيو هو.
\$ اهو هڪ پٿر ٺهيل آهي ته ڪاشي ۾ پٿر دوت يا دوت جي ڏيٻن جا سپاهي
اچي ڪونه ڪنهن آهن ۽ ڪاشي ٿر لک کان پوءِ به جيئن جو ٿين ته هڏي.

ماڻهو وهاري ڇڏيو هوندو، ۽ پوءِ ان تي ڪڪ وڇائي پند ڏنو هوندو، ۽ ان ڪٽي ڪٽي ورتو هوندو. اهڙيءَ طرح ڪو ڳنڍ جو ڳوڙهو ۽ سڄو موڙهو لڳو ويو هجي ته عجب ڪونهي. ساڳيءَ ريت بچڪاڻ کي راوڻ آندو هو، اها ڳالهه ڪري آهي.

۲۷- (ب) ڪاڪڙي جي ڪالي ۽ ڪاماڪشا ديوي: روشن ۽ ڏسو! ڪاڪڙي جي ڪالي ۽ ڪاماڪشا آدي ديوي کي لکين ماڻهو ٿا مڃين! ڇا اهو چمڪار ڪونهي؟
آڙو: ڏرو ڏرو! اهي انڌا ماڻهو رڌن جهان هڪٻئي پٺيان هلندا ٿا رهن، ڪو به ڪڏ به ڪرندا ٿا رهن، پر هتي ٿا سگهن! ساڳيءَ ريت هڪ موڙو پٺيان ٻيو هلي، موري پوڄا رويي ڪڏ به ٿا ٿاين!

۲۷- (ب) جڳناٿ جو چمڪار: روشن ۽ پڙه! ڇڏو انهيءَ کي! پر جڳناٿ جي مندر ۾ نه پر لکڻ چمڪار آهي! هڪڙي ڪليور [ننه] بدلجڻ وقت چندن جو ڪاٺ سمنڊ منجهان ٻاهر نڪري ٿو اچي! ڇلهه تي هڪٻئي مٿان سڌ ديگرن وڌيون آهن ۽ مٿيون مٿيون اول لهرن وڌجن! اتي جڳناٿ جي پر سادي جيڪو ڏانهن ڏسڻ ڪوڙهو ٿي پوندو! وقت پنهنجو پاڻ هاندو آهي ۽ پاڻيءَ کي روشن نه ٿيندو آهي! اندر ڏسڻ جي وچ ۾ ديوتائن [اهو] مندر ٺاهيو هو! ڪليور بدلجڻ وقت هڪ راجا هڪ پنڊي ۽ هڪ وادي جي مٿي آدي چمڪارن کي اوهين ڪوڙو نه ڪري سگهندا.

آڙو: جنهن ٻارهن ورهه جڳناٿ جي پوڄا ڪئي هئي، سو وڙاڻي بچي مٿي ۾ آيو هو ۽ مون سان گڏو هو. مون کانئس انهن ڳالهين جا جواب پڇيا هئا. تنهن ڇو نه هي سمورو ڪوڙو آهي. البت وڇاڙو ان پٺيان ٿئي ٿو، ته جڏهن ڪليور بدلجڻ جو وقت ٿو اچي، تڏهن اهڙيءَ ۾ چندن جي ڪالي ڪٽائي سمنڊ ۾ اچي ٿي. انهيءَ جا سمنڊ جي لهرن ڪري ڪناري تي اچي ٿي لڳي، ان کي ڪٽي وڌا ان مان موليون ٺاهيندا آهن. رسولي ٺاهڻ وقت نه وارا ٻڌا ڪن، ۽ رسولي ڪاٺيءَ کي ڪٽي نه ٿا ڏين ۽ نه ٿا ڏين! ڏريءَ تي چوڌاري ڇهه ۽ وچ ۾ هڪ [سڀ] کول ڇلهه ٿا ٺاهين. ديگرن جي ٿڌن ۾ ڪم ۽ مٽي ۽ ڪمري هڻي ڇهن ڇلهن تي چانور وڌي، ديگرن جا ٿڌا ملي [صاف ڪري]، پوءِ ان وچ واريءَ ديگر ۾ چانور وجهندا آهن ۽ ڇهن تي ڇلهن جا منهن لوهي ٿڌن سان بند ڪندا آهن ۽ [ٽنهنڪاڻوهه] شاهوڪار درشن ڪندڙن کي سڏائي منهن ديگرن منجهان وڌل چانور ڪڍي ڏيکاريندا آهن ۽ هيئن ۽ ديگر منجهان ڪڍا چانور ڪڍي ڏيکاري، کائڻ گهر ڪندا آهن ته ڪجهه ديگرن نمب ٿيو! ڳنڍ جا ڳوڙها سڄا موڙها وٺيا ۽ اشرافيون ڏيندا آهن ۽ ڪي ته ماهيان به ٻڌي ڏيندا آهن. شورو ۽ لڳ لوڪ مندر ۾ ٿئي ويندا آهن. پوڄا لڳائڻ کان پوءِ اهي شورو ۽ لڳ ماڻهو چولو ڪري ٿا ڇڏين. پوءِ جو وٺيا ٿي ديگر وٺي ٽنهنجي گهر پهچائي ٿا ڏين ۽ غريب گرههمن ۽ ساڌن ستن کانوڙي شورو ۽ انهي (چنڊالن) ٿاين ساڳيءَ پنڪت ۾ ويهي هڪ ٻئي جو چولو پوڄن ٿا ڏيندا آهن. ان پنڪت جي اٺ کانوڙهه ساڳين ٻالن تي پٺن مٿيون کي وهاري ڏيندا آهن. مٿي اڃا آهي! ڪيترا ماڻهو نه اتي وڃي سندن چولو

ٺٽا کائن ۽ پنهنجي هٿ سان [پڙجن] ٻڌائي کائي موٽي ٿا اچن! [انهن کي] ۽ جي ان جڳهه
پري ۽ [رهيندڙ] ڪيترائي پر سادي ٺٽا کائن، انهن کي ڪي به ڪرڙه آدي وڃي ٺٽا ٺٽن!
وري خود جڳهه پري ۽ به انڪ ڪرڙهي آهن، ڇڻو ڪرڙه ڏهاڙي چوٽي کائيندي
به ٿيو چٽي! جڳهه ۽ واه مارگن پٿروي چڪر ٻڌار آهي، ڇاڪاڻ ته سيدرا، جا ڪرشن
۽ ٻڌو جي پيٽ ٿي لڳي، ٽپهڪي ٿي ٻنهي ٻائرن جي وچ ۾ استري ۽ مالا جي جاء ٿي
وهاربو اٿن. جي پٿروي چڪر نه هجي ها ته ائين ڪڏهن نه ڪن ها!

دٺ جي ٽنهن ۽ ڪلون وڪيون اٿن. جي ڪن سڌو لا گهمائڻ نه (ڪلون) گهمندون آهن
۽ دٺ هلندو آهي. موليٰ جي وچ ۾ ڇڻ ڪاٺو سندن ڪليءَ کي آهي گهمائڻ ڪري دٺ
ٻنهي ٿو وڃي. [پوءِ] پرچاري لوڪ ٻڪار ٻڌا آهن ته دان ڏيو، ٻج ڪريو ته جڳهه ٻنهن
ٿي پنهنجو دٺ هلائين ۽ اسانجو ڌرم رهي! جڳهه ٻنهي ملندي ٿي رهي، ٽينهن اهڙي
طرح ٻڪار ٻڌا ٿا رهن. جڏهن بس ٿي ٿئي، ته هڪ پرچاري [پرچ جو رهندڙ] چڱا ڪوڙا
ٻائي، دوشالو ٻڪي، دٺ اڳيان ٻنهي، هٿ ٻڌي استي ڪندو آهي ته هي جڳهه
سوان! اوهان ڪر ٻا ڪري دٺ کي هلايو ۽ اسانجو ڌرم ٻڌار! ائين چئي هو ساشتاڪ ۽
ڏانڊوٺ پرڳام ڪري دٺ ٿي چڙهندو آهي. بروقت ڪليءَ کي سڌو گهمائي ٿا ڇڏين، ۽
جهن جهن شيد چئي هزارين ماڻهو ٿي ٿا چڪن، ۽ دٺ هلڻ ٿو لڳي! گهمائي ماڻهو روشن
ڪرڻ ٿا وڃن. مندر اٿڌو وڏو [۽ اولادار] آهي، جنهن ۾ ڏينهن جو به اولاد ٿي رهي
۽ ڏيو ٻار ٿو پوي. ڏورن اڳيان اهڙا ٻڌا ٽنگيل آهن، جي ٻنهي پاسن کان چڪي هڻي
[ٻا لاهي] سگهجن ٿا. ٻڌا ۽ پرچاري اندرون پاسي ٿا ٻنهن. هڪڙي پاسي کان ٻڌو
چڪو آهي ۽ ڏور ٿي ٻڪجي ٿي! پوءِ ٻنهي ٻڌا ۽ پرچاري ٻڪار ٻڌا آهن ته ٻنهي وڪو
ته ٻاپ ٺهن ۽ روشن ٿئي! جلد ڪريو! وڃارو ٻڌو ماڻهو اڳن هٿان [اهڙي طرح] لڳي
ٿا وڃن. [پوءِ] جهت ٻڌو ٻئي پاسي چڪجي ٿو وڃي ۽ ٽڏهن روشن ٿو ملي. پوءِ ”جهت“
شيد آچاري ٻنهن ٿي، ٽڪا کائي، ٻي مالا ٿي [ماڻهو] موٽي ٿا وڃن.

۳۷. (ت) اندر دهن مندر جو ٿوراڻو: اندر دهن ساڳو ٺٽو آهي، جنهنجي گهرائي
جا ماڻهو اڄ ٺٽن ڪلڪتي ۾ رهندا آهن. اهو دولتمند راجا ڏيو ۽ جو آهاڪ هو ان
لکين روپيا خرچي اهو مندر ان لاءِ ٺهرايو هو، ته آري ورت ڏيس ۽ جو کائڻ پيئڻ جو
جهڳڙو هليو ٿو اچي. سو ان دٺ ٺهي وڃي. پر اهي مورو ڇڏين ڇو ٿا ۽ ڏيو مڇا اٿو
ته انهن ڪاريگرن کي مڇو جن مندر ٺاهيو آهي!

۳۷. (ت) راجا، ٻڌي ۽ واڙي جو موت: هيئر نه راجا، ٻڌو ۽ واپا ان سي
[ارلات ڪاٺو ٻڌائڻ مهل] ڪونه مرندا آهن، پر اهي ايتري مڪم ماڻهو بچي ٿا رهن.

• ساشتاڪ = اشٽاڪ سه = اٺن انگن وارو. ڏانڊوٺ = جڳن ڪسرت ڪندي ڏانڊو
ڪڍبا آهن ٽن ساشتاڪ ڏانڊوٺ پرڳام = اهو ڏانڊو جهڙو پرڳام يا نمڪار، جنهن ۾ شرير
جا آٺ انگ ارلات کوڏا، پير، هٿ، چاٽي، لڪ، ڪاٺو، چپ ۽ اکيون ڏرئي سان چن.

[اڳي] لنڊن کي سڃاڻيندا هوندا. هاڻي موريءَ جو پست پوڻو رکيل آهي، جنهن ۾ هڪ سولي جي دٻڻائيءَ ۾ هڪ سالگرم جي موري رکيل آهي، جنهن کي ڏهاڙي ڏواي چوڻا امرت لاهيندا آهن. تنهنجي [انهن سڃاڻين لوڪن] راه ملائي انهيءَ سمي ارڻس ڪلمور بدلائي وقت ۾ جڏهن اهي موجود هوندا آهن. رات واريءَ سهڻي جي آڙيءَ ۾ سالگرم تي زهريلو ڪمزور لڳايو هوندو. [بني ڏهنهه] انکي ڏوٽي انهن ٽنهي کي پياريو هوندائون، جنهنڪري اهي مري ويا هوندا! مگر ان موري ۾ پوڄن پٿرن [پست جي پڙ چارن] معذور ڪيو هوندو، نه ڇڪيندڙ پنهنجي شرم بدلائڻ وقت [پنهنجن] ٽنهي پڳتن کي به ساڻ وٺي ويا! اهي جي ڏن. لڳل لاه اهڙيون ڪڙيون ڳالهون ڪهڻي پيئون ٿين.

۲۷ (مت) راميشوري لنگه جي لپلا: روشن :- راميور ۾ جو ڪنگوريءَ جي جل چاڙهڻ وقت لنگه وڌي ويندو آهي، ڇا اها ڳالهه به ڪوڙي آهي؟
اڳوڻو: ڪوڙي! ڇاڪاڻ ته ان مندر ۾ نه ڏينهن جو اوندو رهندي آهي ۽ نه رات ڏينهن اوندو آهن. جل ۾ بچائي وانگر ڏئي جو عڪس جهلڪا ٿو ڏئي، ٻيو ڪجهه به ڪهڻي! پٿر نه ڪهڻي ٿو ۽ نه وڌي ٿو! اولري جو اولرو ٿو رهي. اهڙي لپلا ڪري وڃان ۾ موري کي وٺا ٿين.

روشن :- راميور کي راميور اسٽيٽ ڪيو آهي. جي موري پوڄا وڌن جي وڌ هجي ها. راميور موري اسٽيٽن جو ڪن ها؟ ۽ والهيڪي راميور ۾ ڇو لکن ها؟
اڳوڻو: راميور جي زماني ۾ ان لنگه ۾ يا مندر جو نالو نه هئڻ به نه هون ٿا ڳالهه پراڻو آهي. نه ڏکڻ ڏيڻ جي رهندڙ رام نالي راجا اهو مندر ٺهرائي، لنگه جو نالو راميور رکيو آهي. جڏهن راميور سڃاڻي ڪي وٺي هومان آدي سميت لنگه کان [هلي] آڪاش مارڪ دواڙا ويان ئي وٺي، اهو ڏاڏن ڏانهن ئي موٽي، ڏهن سڃاڻيءَ کي چيو اٿس :-

अत्र पूर्व महादेवः प्रसादमकरोद्विभुः । सेतुबन्ध इति विख्यातम् ॥ वाल्मीकि रा० लं० [सर्ग १२५ वली २०]

هيءَ والهيڪي راميور جي لنگه ڪانڊ جي سرڪ ۱۲۵ جي شلوڪ ۲۰ جو وچن آهي.
[ارڻس] هي سڃاڻي! تنهنجي وڇوڙي ۾ اسان واکل ٿي گهمندي هن جاءِ تي چوماسو ڪاٺو هيو. پرميشور جي آپاسا ۽ ڏيان به ڪندا هواسون. جو هرهند ويو [وياپڪ] ڏيون جو ڏيو مهاديو پرماتما آهي، تنهنجي ڪري سان اسان کي سمورا سامان اٿئي مليا. ۽ ڏسو! هيءَ

* تاريخ ڇهين اپريل ۱۹۳۵ع جي مون راميور مندر ڏاڍو هو. سري راميور جي مهاراج جي زماني کي اڄ ان لک ستو هزار کن ورهيه ٿين ٿا! مندر جي بناوت بلڪل نئي ارڻس وڌ ۾ وڌ ڏيڍ هزار کن سالن جي ٿي ڏسجي. ٻيا جنهن لنگه تي ڏهاڙي ڪيترائي گهمرا جل چوهندو ٿو رهي، سو جي ايترو پراڻو هجي ها به ڪڏهن جو پاڻيءَ ۾ ٿي ڪري وڃي ها! [ڪٽيڪ ڇو ڪري]

۳. چوماسو ارڻس جنهن پوڄا جا چار مهملا. جي ڏکڻ هندستان ۾ جون کان سڀنيور لائين ٿا ٿين.

ٻل اسان ٻڌي، (تنهن ٿان) لڪا ٻهجي راوڻ کي ماري ٿو کي هڪ ڪيو سون، ايتري کان وڌيڪ واليمڪ [واماڻ] ۾ ٻيو ڪجهه به لکيل ڪونهي.

۳۷. (ب) ڪالهاڪنت جي ڪرامات :- ڀرشن :- ” ونگ هئي ڪالهاڪنت ڪو،

جس تي ڇٽا پلا سٺ ڪو. ” ڏکهن ۾ هڪ ڪالهاڪنت جي مورلي آهي، جا اڃان تائين حقو ٿي چڪي! جي مورلي پوڄا ڪوڙي هجي ها ته هيءُ چمڪار به ڪوڙو ٿئي ها! آڻو :- ڪوڙ! ڪوڙ! ڪوڙ! هيءُ سڄي پوپ لپا آهي! ڇاڪاڻ ته مورليءَ جو واس پورو هوندو. انهي پٺيان ٽنگ ڪڍي، پٺ جي پٽي پاسي پيءُ جا به ٽڙ لڳل هوندو، جڏهن پوڄاري حقو پري، پيچران لڳائي، واس ۾ ٽڙ جمائي، ٻڙدو وجهي [ٻاهر] نڪري ايندو هوندو، ته [پٺ جي] پٽي پاسي وارو ماڻهو واس مان [ٻاٺ] ڇڪندو هوندو، جنهنڪري حقو ڪڙ ڪڙ [آواز] ڪندو هوندو. ٻيو سوراخ [مورليءَ جي] لڪ ۾ واس سان مليل هوندو. پويان ٿرڪ اچيندو هوندو ته لڪ ۾ واس جي ٽنگن منجهان ڏونهون نڪرندو هوندو! تنهن وقت ڪيترن ئي اڻڄاڻن کان ڏن آدي پدارت ڦري لڙڻ بڻجنديا هوندا.

۳۷. (ب) ڏاڪور جيءَ جو چمڪار :- ڀرشن :- ڏسو ڏاڪور جيءَ جي مورلي دواڪا منجهان ڀڳت سان گڏ هلي آئي! رڳي سوار ٿي ۽ جيتري سون ۾ ڪيترن ئي مٿن جي [ٿري] مورلي ٿري وئي! هيءُ به ڪرامت ڪانهي ڇا! آڻو :- اهو ڀڳت مورليءَ کي کڻي ويو هوندو. مورليءَ جي سوار ٿي برابر ٿرڻ جي لهاڙ به ڪنهن پنڪ پيئندڙ هئي هوندي.

۳۷. (ب) سومڻائي چمڪار :- ڀرشن :- ڏسو! سومڻاڪ جي ڌرتيءَ کان مٿي وهندو هو ۽ ڏاڍو چمڪاري هو. ڇا هيءُ ٻڌ ڪوڙي ڳالهه آهي؟

آڻو :- هاڻو! ڪوڙو آهي! ڏسو! هيٺان مٿان چمڪي پيو [سنگ مٿاڻيس] لڳائي رکيا هوانون، جنهي ڪمڻ ڪري آها مورلي بنا ڪنهن آڌار جي نيل هئي. جڏهن مڪمل ٿي پوريءَ جنگ ڪئي ته چمڪار اهو ٿيو، جو سندس مندر ڊهرايو ويو، پوڄارين ۽ ڀڳتن جي ٻيڙي حالت ٻڏي، لکن [ماڻهن جي] فوج ڏهن هزارن ماڻهن پڄائي ڪڍي! پوپ پوڄاري، پوڄا، پيچرڻ، آستي پراڻا ڪندا هئا ته ”هي مهاديرو! هن ماڻهوءَ کي تون ماري ڇڏ، ۽ اسانجي ونگا ڪر.“ اهي پنهنجن چيلن راجائن کي سمجهائيندا هئا ته ”اوهين به ڳڻتيا رهو. مهاديرو! پترو يا ويڙو ڪي موڪلي ڏيندا. اهي سڀئي ماڻهن کي ماري ڇڏيندا يا اُٺو ڪندا. (جهو ٿو اسانجو ديوتا پرگهت ٿئي! هومان، درگا ۽ پترو سڀئي ۾ چٽي ويا آهن، ته اسين سمورو ڪم لاهي ڇڏيندا-ون.“ ويچارن پوروڙن راجائن ۽ ڪشترين پوين جي پرڳڻا ٺٺ ٿي وشواس ڪيو! ڪيترن جو لعي پوين ڇو ته اوهانجي ڇڙ هائيءَ جو هيٺو مهر ورت ڪونهي! هڪڙي ارن چندرما ڏيکاريو، ٻئي يوگيون سامهون ڏيکاريون! اهڙيءَ طرح پنهنجي ويا. ماڻهن جي فوج اچي گهرو ڪيو ته خراب خراب ٿي پڪا! ڪيترائي پوپ پوڄاري ۽ سندن ڇمڪا ڳرندا ٿيا! پوڄاريءَ هڪ ٻڌي ايترو به ڇو نه ٿي ڪوڙو ڀيا وٺو پر مندر يا مورلي

نه پڇو! مسلمانن ڇو نه آهن ٻي پرست نه آهن، بلڪه ٻي شڪن ارسايت مڙهين ڪي پڇندڙ (مڙهي پنڄڪ) آهن، ۽ ائين چئي جهٽ مندر ڏاهي ڇڏيائون. مٿين چٽ پڻ ڪي نه چڱي پٿر الڳ ٿي ڪري مڙهي ڪري پئي! مڙهي پڳائون نه چون ٿا ته ان مان ارڙهن ڪروڙن جي بواهرات نڪتي! پوڄارين ۽ ٻين تي جهڪ پيا نه ويا لڳا. پڇيائون ته ڏيکارو ڇڏايو. مار جي پوڄا ڪان جهٽ ڏيکارڻي ڇڏيائون. ۽ پوءِ نه سڄو خزانو ٿي ٿري، پر ٻين ۽ سندن چيلن کي ماري ڪٽي ”غلام“ بنائي ليڪر ۽ وهائي، ڪاٺن ان بيهاري، گناه ڪوٺائي ۽ مل مڙهي ٿي، ڪن ڏٺا لاه پڳڙا ڏيندا رهيا! ها! پٿرن جي پوڄا ڪري ڪن نه پنهنجي سڃاڻ ڪريائون! پر مڙهي جي پڳي چوند ڪهائون، جي مڙهي جا ڏاند به پڇي ڇڏن ها ۽ پنهنجي سڄي ڪن ها! ڏسو! جيترو ٻين مڙهيون آهن، اولين بهادورن جي پوڄا ڪن ها، نه به ڪهڙو نه بچاءُ ٿئي ها! پوڄارين پٿرن جي ايتري شيوا ڪئي، پر ڪا هڪ به مڙهي انهن مٿن جي مٿي تي اڏائي نه لڳي! جي مڙهيءَ سان ڪنهن هڪ نه شور واپس پيش ڪن ها، نه هر پنهنجي شهر ڪن کي پڇي ڪئي پوڄي ها ۽ دشمنن کي ماري ها!

۳۷. (ف) ترسي مهتا جي هندي:- پرشن:- دوار ڪا جيءَ جي رٿڀڙ ۽ جيءَ ترسي مهتا وٽ هندي مرڪزي، سندس قرض لائو. اها به ڪڙي ڳالهه آهي ڇا؟ اٿس:- ڪنهن شاهڪار وٺيا ڏنا هوندا ۽ ڪنهن ڪڙو آواز آواز هوندو ۽ مڙهي ڪرڻ ۾ ڪليا آهن! جڏهن سائين ۱۹۱۴ وڪري. [۱۸۵۷ عهري] ۾ پوڄن هڻي مندر ۽ مڙهيون انگريزن اڏايون هيون، تڏهن مڙهيون ڪيڏانهن واپس هيون؟ اله باڪهر Δ لوڪن ايتري بهادري ڪئي، جو وڙهيا ۽ دشمنن کي مارايائون، پر مڙهي ڪنهن مڪ جي ٺڪر به نه پڇي سگهي ها! جي شري ڪرڻ جهڙو ڪر هجي ها ته سندن واپس ٻڌل ڪري ها ۽ هو اڪيدا وٽن ها! پلا هيءُ نه ٻڌايو ته چنبا رکڻ ڪٿي مار ڪائيندا، نه چا شراڪه [آسرو وٺندڙ] چوند پات ڪائيندا؟

۳۷. (ج) حوالا مڪي جي پرستادي ڪاٺ ۽ هنگلاج جي لٽلا:- پرشن:- حوالا مڪي نه پر لڪش ڏهري آهي، پر ڪجهه ڪاٺي ٿي ڇڏي ۽ پر ساڌ ڏهيس نه اڏي پوڄي ٿي ٿي! مسلمان بادشاهن اٽلي ٻاٽي ۽ چرواهه واپس ۽ مٿائين لوهي ٿرا لڳايا، تنهن هوندي به حوالا لڪي وڃائي ۽ نه روڪي سگهي! ساڳيءَ ريت هنگلاج به اڌ رات جو ساري ڪري پهاڙ تي ڏيکاري ٿي ٿي ۽ پهاڙ ڪن ڪرچا ٿي ڪرائي! پڇندڙ ڪوڀ بولندو آهي ۽

• ”رٿڀڙ“ شري ڪرڻ جو نالو آهي. جنهنجو ارٿ آهي ته جيڪو جنڪ جو مٿان ڇڏي وڃي. هڪ ڪرڻ مهاراج ائين ڪيو هو.

Δ هن شيد جو ارٿ اڏو واري ”پڇي ويل“ ڪيو آهي، ٻين ”باڪهر“ تي لکيو آهي. سندس ارٿ ”باغي“ ٿر ڏسجي، ارٿ آهي مٿس جن انگريزن سان بهاروت ڪئي. [ڪنهن راءِ]

پولي پستو مان لڪوڙا ڪري وري چنڊ لٿو ٿئي! لئون پڌڙ ڪري [ماڻهو] پورا مهاڀوش
ٿا سڏجن! جيئن هنڪلاڇ ٿي نه اچي، جيئن اڌ سڌو آهي. اهڙيون ڳالهيون ڇا چوڻ
جهڙيون ڪونهن؟

آخر نه! ڇاڪاڻ ته اها به جهالا مڪي [وامان مان به ڪڍندڙ] پرنڌڙ جبل منجهان ٿي
ڪري. ان ۾ پوڄاري لوڪن جي عجيب ليلا [چالاڪي] شامل آهي. جهڙي طرح [چانورون ۾
گهٽ ساڙي وجهڻ مهل] تيل گهٽ جي ڇههجي ۾ به ٿي لڳي، ڇا [ڇههجي به ٿان] لاهڻ يا ڦوڪ
ڏيڻ ڪري وسامي ٿي وڃي، [۽ جيئن] ٿورو گهٽ کائي ٿي ڇڏي، باقي بچائي ٿي وڃي.
سڀني وٽ اٿي به آهي. جيئن چلهه واري به ۾ پير ٿيو وڃي، [جيئن] جهنگ يا گهر ۾ به لڳڻ
ڪري به سڀني کائي ٿي وڃي، جيئن کان وڌيڪ [اٿي] آهستي ڇا سواهه ڪري مٿي ڪڍي
[حوض] ۾ هيڏانهن هوڏانهن لڳل ٿي وڃي؟ هنڪلاڇ ۽ ڪا به سواڙي ڪانه ٿي ڪري! جيڪي
ٿي ٿو، سو سمورو پوڄاري جي چالاڪي ۽ ڪلهوڙا ڪجهه به ڪونهي. هڪڙو پاڻي ۾ پيو
هلندل [ڏيڻ] جو ڪند لاهي وڪوڙ ٿي، جنهي هيٺان [پاڻي] ڇا ڦوڙا اٿندا ٿا رهن. اٽڪي
پيوڙف ماڻهو ٻاراڻا جو سڦل ٿيڻ ٿا ٿي. پولي پستو ڏن ڦوڙا لاه پوپ جي ۽ ٺهراڻي وڪوڙ
آهي ۽ امڙا ساڳيءَ ريت پوپ لپٽا ڇا آهن. انهي جي [پاڻي] ڪري جي مهاڀوش ٿيندا هجن
ها، ته ڇا ڪونهن چانورن ٿي لئون جي بار لڏڻ ڪري هو به مهاڀوش بڻجي پوندو؟ مهاڀوش
نه ٿاڏي چڱي ڌرمي پوڄاري ڪوڙا ڪري پيوڙ آهي!

۳۷- (ج) امرتسر، ريوال سر، امرنات اديءَ جي ڪرامات:- پوڄن:- امرتسر
جو لاءِ امرتسر ۾ آهي هڪ مريئيءَ جو ڦل اڌ مٿي ٿيندو آهي. هڪڙي پست آهي،
ڇا جهنگي ٿي پڙ ڪري ٿي. وٽالسر ۾ وڏيون ٻوٽيون ٿينديون آهن. امرتسر ۾ پنهجي
پاڻي لنگه ٿي ٿا ٿي. ڪوڙيون ڇا جهڙا هماله کان اچي سڀني کي روشن ٿي ٿا ٿي هليا ٿا
ويجن. ڇا آهي [ڳالهيون] به مڃڻ جهڙيون ڪونهن؟

آخر نه! لاءِ جو وڪوڙ ٿاڙو امرتسر آهي. جڏهن اٿي جهنگ هوندو، تڏهن پاڻي چڱو
هوندس، جنهنڪري سندس ٿاڙو امرتسر [امرتسر جو لاءِ] وڪوڙ هوندائون. جي امرتسر هجي
ها ته پوڄا لکن جي ويساهه موجب ڪو مري ڇو ها؟ پست جي ڪا بناوت ۽ اهڙي
هوندي، جنهنڪري اها جهنگ هوندي. آريانا قلمي يا پوڄي هوندي يا [اسرو]
ڪوڙ هوندو. ريوالسر ۾ پوڙا ٿا ٿي، ٿن ۾ به ڪا ڪارنگري وڪيل هوندي. امرتسر ۾ نه

۴ هنڪلاڇ سنڌ جي اولهه ۾ هڪ ٿيڻ اسٽان جو ٺاڙو آهي.

۵ لورا = هنڪلاڇي ڍاڻا.

\$ مريئي هڪ پولي آهي، اٽڪي مهاراشٽري يا مرهٽڪا، انگريزيءَ ۾ Peannyroyal يا
RUE، ۽ لٽن ۾ Mentha Pulegium ٿا ڪوٺين. هنديءَ ۾ ”مريئي“ ۽ مرهٽي ٻاشا ۾
”مريئي“ ۽ اڙدو ۾ ”پاڻي“ ٿا چوڻ ۽ سنڌيءَ ۾ آريانا.
۶ اهڙيءَ ڪارنگريءَ جي هڪ پست سڀني ٿاڙن ۾ اڄ لائين موجود آهي.

ٻوڙ جا ٻهڙا ٿا ٺهن، ٻوڙ (ٻلا) جي پاڻي ڇمي هڪ ننڍڙو لنگ ٺهي پيو ته عجب ڪهڙو؟
ڪهڙو ٿوڻ جا جوڙا ٻاليل هوندا، ۽ ٽڪر جي اوت وٺي ٻوڙ جي ڇڏيندا هوندا، ۽
(ماڻهن کي) ڏيکاري پيسا ڦريندا هوندا.

۳۷- (جه) هردوار، ٽپوڻ، اٽرڪاشي، ادي: پرنڻ- هري دوار آهي سرورڪ-
چر دوار [دروادو]. هر جي پوڙين تي سنان ڪرڻ ڪري پاپ ناس ٿا ٿين، ٽپوڻ ۾
رهڻ ڪري [ماڻهو] ٽپوڻي ٿا ٿين. ديو پرياهه ۽ ڪنڪر ٽري ۾ گهمڪ، ۽ اٽرڪاشي ۽
ڪمٽ ڪاشي ۽ ٽريگي نارائڻ جا درشن ٿا ٿين. ڪيدار نات ۽ بدري نارائڻ جي پرڄا
ڇهه مهينا منجهه ۽ ڇهه مهينا ديوتا ڪندا ٿا رهن! مهاديو جو منهن [جهنڪي] پيوڙي [ٿا
چون] سو ٻهال ۾ آهي، سندس چوڙ [وهڪ جي جاء] ڪيدار نات ۾، ۽ ڪوڏا ٽنگناٺ
۾ ۽ پير اُمر نات ۾ آهن. انهن جي درشن ڪرڻ، جهڙ ۽ [الي] سنان ڪرڻ ڪري
مڪتي ماڻهي آهي. اٽان ڪيدار نات ۽ بدري نات جي رستي ڪر سرورڪ وڃڻ گهري
ته وڃي سگهندو. اهي ٻالهون ڪهڙن آهن؟

اٽر:- اٽر پائي واري ٻهڙن ۾ وڃڻ جو هڪ رستو هردوار کان شروع ٿيندو آهي.
اشمان ڪرڻ واري ڪنڊ جي ڏاکڻ کي هر جون پوڙيون بظايرن الڻ. حقيقت ۾ ته اهي
”هاڙ پوڙيون“ [هڏن اڇلائڻ جا ڏاڪا] آهن، ڇاڪاڻ ته ديش ديشائون جي مٿن جا هڏا
منجهن [گمڪا] ٻولندا آهن. بنا پوڙڻ جي پاپ نه ڪڏهن چٽي ٿا سگهن ۽ نه ڪڏهن ناس
ٿا ٿين. ”ٽپوڻ“ [ٽپس ڪرڻ جو جهنگ] جڏهن هوندو، تڏهن هوندو، هيٺ نه اهو
”پڪسڪن“ [پيڻن جو جهنگ] آهي. ٽپوڻ ۾ وڃڻ يا رهڻ ڪري (پالهي) ٽپس ٿئي
ٿي. ٽپس نه ڪرڻ ڪري ٿيندي آهي، ڇاڪاڻ ته آئيني ڪيترائي ڪوڙ ٻالها ٿيندي
دڪاندار به ٿا رهن. ٻهڙا ٻهڙا ٻوڙن جو سرورڪ آهي. ڏيان ڪندڙن لاءِ اٽر
ڪاشي ادي جا ٻن چڱيون آهن، پر دڪاندارن لاءِ اتي دڪانداري نه آهي. ديوي پرياهه
نارائڻ جي گهڙوڙن جي لپلا آهي، ار نات جتي الڪ ٿيندا ۽ گمڪا ٿيندا اچي گڏيون آهن.
آلي ديوتا ٿا وسن، اهڙا گهڙا نه هجن، نه آلي ويندا ڪير ۽ پيسا ڏيندا ڪير؟ ڪمٽ ڪاشي
نه ڪانهي، هي نه بدري ڪاشي آهي. ٽن پکن جي ڏوٽي نه ڪانه ٿي ڏسڻ ۾ اچي، پر
ٻوڙن جي ڏهن ويهن ٻهڙن جي هوندي، جا خاکين جي ڏوٽي ۽ پارسين جي اڪياري.
(آئيني ڪنڊ) وانگر هميشه پرندي ٿي رهي. ٻهڙا ٻوڙ ڏندو جڏهن گرمي وڌندي آهي، تڏهن
انهن مان گرم پاڻي نڪرندو آهي، جو ٽپس ڪند ٿو سڏجي. سندس پير سان پئي ڪنڊ ۾
معمون پاڻي يا جتي گرمي ڪانهي، ان جاء جو پاڻي اچي ٿو، جو کائڻس لڏو ٿو رهي.
ڪيدار نات جي جاء ڏاندي سڀي آهي، پر اتي به هڪ ڄميل پٿر تي ٻوڙ يا ٻوڙن جي ڄميل
منڊر ٺاهي رکيو آهي. اٽان جا مهنت پرڄاري ۽ پيدا مٽ جي مڙهن ۽ ٻنڊ جي ٻوڙهن
کان مال ڇڏائي مڇورن ماڻهندا آهن. ساڳي ريت بدري نارائڻ به ٻنڊ جي وڏا ڇانڊ

ڪڍي ۽ هرا ۽ ڪنهن کي سڪ ماڻ مڪمل آهي. پهرين ڇوڙا @ جي سنان ڪندڙن کان
پهريه لڳي وٺڻ لاءِ لڳا ڪندا ٿا رهن، ۽ ”اچان! اٿيو پنڪ، روچ ۽ لڏون ٿا، ڪاٺي پئي
اچان جي ڇم ڇم مٿيون. ٻيا:- ڪڇون پاڻي ۽ ڇڪ ٿا پائين، چڪان ڏجي ڪهاڻي ٿي
سنان ڪرڻ ۽ مڪمل ٿي ٿي. ٿيان مٿان آڪاش منجهان [وٺڻ لڳا ٿي ٿي]، ڳاڙهي مٿين
جا باندر پٽڪو، ٿوري، زير ۽ جٿيون ٻه ٿي ڇڏين، ڇڪ ٿا پائين ۽ ڌڪا ڏيئي ماري ٿا
ڇڏين. ۽ اهي ٿيئي پوپ ۽ سندس چيلن جا پوجيه آهن! سندن شيروڪ مٿن جا مڻ ڇٽا
آدي اُن ڏيئي ڪڇوڙن جي، ڇٽا ۽ ڳڙ آدي ڏيئي باندرن جي، ۽ ڌڪڻا ۽ لڏون ڪارائي
ڇوڙن جي شيوا ڪندا ٿا رهن. ورنڊاون ۽ ٻه ڇڏهن هئو. ڏهن هئو. هيٺ ٿي وڃيا بن سنان
ڇوڪرن ڇوڪرين ۽ ڪرن ۽ چاهين آدي جي لپلا ٿيڻ جي رهي آهي. ساڳيءَ ريت ڏيپ مالا
[ڏاريءَ] جي مٿي، ڪوورڙن ۽ بوج لالرا ۽ ٻه پونن جي اڳي مڇڏي آهي. ڪروڪيتر
۽ ٻه ساڳي روزيءَ جي لپلا سمجهو. انهن ۾ جو ٻه ڌار ڪه پرانگاري برش آهي، سو
هن پوپ لپلا کان اڳ ٿي ٿو وڃي.

۳۸. (الف) مورتي پوجا ۽ ٿيوت :- پورشن - مورتي پوجا ۽ ٿيوت اهي پراچين
سمي کان هليا ٿا اچن - ڪروڙا ڪن ٿي سگهندا؟

آڻر - اوهان پراچين ڇٽو ڪنهن کي ٿا؟ جو سدا کان هليو ٿو اچي. جي هي سدا کان آهن،
۽ ويد ۽ پراهمڻ آدي رشي مٿي ڪرڻ پسڪن ۽ انهنجو نالو ڇو ڪونهي؟ هيءَ مورتي پوجا
اڍائي اُن هزار ورهين جي اُندر جي آهي، جا واه مارگهن ۽ جڙين شروع ڪئي هئي، اُنکان
اڳي آره ورت ۽ ٻه ڪا نه هئي. ڪي اهي ٿيوت هئا. جڙين ڇڏهن ڪوٺار، پاليتانا، شڪر،
شوريجي ۽ آبهو آدي ٿيوت پڻا، ۽ انهن کي ڏسي انهن [پوراڻڪن] ٻه ٺاهي ڇڏيا. جي ڪو
سندن شروعات ٿيڻ جي ڪوچ ڪرڻ گهري، ۽ هو پندڙن جون پراڻين کان پراڻيون وهيون ۽ ٺاهي
جي پٿرن آديءَ جا ليک ڏسي، ڪس پڪ ٿي ويندي ۽ اهي سمورا ٿيوت پنجن سون يا
هڪ هزار ورهين اندر ٿي ٺهيا آهن! هزار ورهين کان اڳي جو ليک ڪنهن وقت به ڪو نه
ٿو ٿي، ٿيوتڪري (سڌ ٿيوت) نه هائوڪا آهن.

۳۸. (ب) ٿيوت ياٿرا ۽ پاپ :- پورشن - جي ٿيوت آهن [هي يا سندن] نالن جا مهاڻم
آدي ڳالهين سڄيون آهن يا نه؟ اڻ لڳا جڻ [ڇو اٿن نه]:-
[اروت :- ٻين جاين تي ڪم پاپ ڪاٿي ۽ ناس ٿا ٿين.]

آڻر - نه! ڇاڪاڻ ته جي پاپ ٺهندا هجن ها ته ڪيترن کي ڏن ۽ راج ۽ انڌن کي اڪون

@ ڇو پڙ اصل ڇٽو ويندي آهي. اڻ لڳا ڇٽن ويدن جو ڄاڻندڙ، پوءِ مٿس آدي اٿن
ٿي رهندڙ هڪ جائي جنهنجا ماڻهو وڙهڻ، کائڻ پيئڻ ۽ ملهه مڙس آهن. عام ريت ڇو پڙ،
ڇالاڪ ۽ لڳي کي نه ڪر ٿيندا آهن.

* ”ورنڊا“ لکي جي اٽڪ نالن مان هڪ آهي، ٿيوتڪري ورنڊاون يعني لکيءَ جو
جهنگ. اُنکي ٿي هڏيءَ ۽ سنڌي ٻولين ۾ عام لوڪ ”بندرابين“ ٿا ڪوٺين.

ملي وڃن ها ۽ ڪوڙهين جا ڪوڙهه آدي روڳه ڇڏي وڃن ها ! [پر] ائين ٿيڻي ڪونه ٿو، انهيڪري ڪنهنجو به ڀاپ يا ٻج نٿو لهي .

۳۸. (ب) گنگا گنگا ڇوڻ سان ڀاپ نٿا لهن :- پرشن-

गङ्गागङ्गेति यो ब्रूयाद्योजनानां शतैरपि । मुच्यते सर्वपापेभ्यो विष्णुलोकं स गच्छति ॥ १ ॥

हरिर्हरति पापानी हरिरित्यक्षरद्वयम् ॥ २ ॥

प्रातःकाले शिवं दृष्ट्वा निष्पापं विनश्यति । आजन्मकृतं मध्याह्ने सायाह्ने सप्तजन्मनाम् ॥ ३ ॥

اهڙا شلوڪ ٻين جي ٻرائن ۾ آهن. (ارٿا) (۱) جو سوين هزارين ڪوهه پري کان به گنگا گنگا چون ٿو، ۽ سندس ڀاپ نعمت ٿي ويندا ۽ هروڻو ڳوٺ ڪو ارٿا وٺي ڪنهن ۾ هليو ويندو. (۲) ”هري“ هنن ٻن اکرن جي نالي جو آچار ڪو سمورا ڀاپ لاهي ٿو ڇڏي! ساڳيءَ ريت رام، ڪرشن، شو، ڀڳوتي آدي نالن جو به مهاتم آهي. (۳) ۽ جو ماڻهو ٻاراهه ڪال ۾ ئي شو، ارٿا لنگهه يا سندس مورتيءَ جو درشن ڪندو ۽ رات جا ڪيل، ۽ ٻيهرن جو روشن ڪندو ۽ سڄي جيون ڄا، ۽ سانجهن جو درشن ڪندو ۽ ستن جمن جا ڀاپ لهي ويندس. هي جو درشن جو مهاتم آهي، سو ڇا ڪوڙو ٿي پوندو؟

آڻو :- ڪوڙي هڃڻ ۾ شڪا ٿي ڪهڙي؟ ڇاڪاڻ ته گنگا گنگا، يا هري رام، ڪرشن، نارائڻ، شو ۽ ڀڳوتيءَ جي نالن سمور ڪرڻ ڪري ڀاپ ڪڏهن نٿا لهن! جي لهن ها ته [ماڻهو] ڏکي ۽ رهن ها، ۽ ڀاپ ڪرڻ کان ٻجن به ڪونه ها، جتن اڄ ڪالهه ٻوپ لپلا ڪري ڀاپ وٺي وٺي رهيا آهن. مورڪن کي وشواس آهي ته اسين ڀاپ ڪرڻ کان پوءِ نام سمور يا ٿيهرٿ يا ٿيهرٿ ڪنداسون ته ڀاپ لهي ويندا! ان ڀروسي ٿي ئي ڀاپ ڪري هن لوڪ ۽ ٻي لوڪ جو ناس ٿا ڪن، پر ڪيل ڀاپ ٻوڙو ٿي پوي ٿو.

۳۸. (پ) سڄا ٿيهرٿ ۽ سڄو نام سمورن :- پرشن :- ڪو ٿيهرٿ يا نام سمور سڄو به آهي يا نه؟

آڻو :- آهي! ويد آدي سڀ شاسترن جو پڙهڻ ۽ پاڙهڻ، ڌار ڪونه وڌوان جي سنگت، پراڻڪار، ڌرم ٿي هلڻ، لوڪ اڀياس، ويرو نه رکڻ، ڪهت نه ڪرڻ، سڀ ڳالهائڻ، سڀ هڃڻ، سڀ ڪرڻ. ٻوهه ڇو نه [رڪڻ]، ۽ آڇاڻ، اڻي مالا پتا جي شيوا ڪرڻ، ٻوهه ڇو جي آسٽي پراڻا آيا، [ڪوڻ]، شالتي، جيتندو پتا [اندرين کي جيتڻ]، سڀيلنا ڌرم انوسار ٻڌارٿ، ڳيان وڳيان آدي ڇڏا ڪڍ ۽ ڪرم ڏکڻ کان لارڻ وارا هڻڻ ڪري ٿيهرٿ ٿا سڏجن! جل ۽ اسٽل [ٿل] وارا ٿيهرٿ ڪڏهن به ٿي نٿا سگهن، ڇاڪاڻ ته :-

तानि तीर्थानि जना येस्तरन्ति तानि तीर्थानि
جل ٿل [ٻاڻي ۽ ڌري] لارڻ وارا ڪنهن به ڪو ٻوڙي مارڻ وارا آهن. انهن جي ايتڙ ٻوڙيءَ آديءَ جو نالو ٿيهرٿ ٿي سگهي ٿو، ڇاڪاڻ ته انهن جي وسيلي ٻڌ سمند آدي ٿر يا آهن.

समानतीर्थं वासी अ० ४ पा० ४ । १०८ ॥ नमस्तीर्थाय च ॥ यजुः ॥ अ० १६ मं० ४२ ॥

[هي اشعار ٻائي ۴-۱۰۸ ۽ ۱۶-۴۲ جا وڃن آهن.] ارٿا :- جي ٻوهه ڇواري

ساڳئي آچار به دت ساڳيوئي شاستر کڏ پڙهندا آهن، سي سڀئي ستيثي = ستيثي. ارثايت ساڳيو
ليکرت ڪندڙ ٿا سڏجن. جي ويد آدي شاسترن ۽ ستم ڳالهائڻ آدي ڌرم جي ڪنن ۾ ساڌو
(ساڌن ڪندڙ) آهن، تنکي ان آدي پدارت ڏيئي ڪنن وڌا وٺڻ آدي ليکرت ٿا سڏجن.

نام سمرڻ انکي ٿو چڱي: [- ۳۰ ۳۲ م ۳۰ ۳۲] ॥ यजुः ॥ यस्य नाम मह्यशः ॥

[هي لکروند جي اڌ ۳۲ ميٽر ۳ جو وچن آهي] ارثايت :- پرميشور جو نالو [سمرڻ]
آهي وڏي پش [جس] ارثايت ڌرم جي ڪمن جو ڪرڻ. جنن برهم، پرميشور، ايشور، انيا
ڪاري، ديارو سروشڪتيمان، آدي نالا پرميشور جي ڪرڻ ۽ سپاو ڪري [وڪيل] آهن.
جهڙي ۽ ريت برهم سڀني کان وڏو پرميشور = ايشورن جو به ايشور، ايشور = سمرڻ وارو
لياڪاري = ڪڏهن به انيا نه ڪندڙ، ديارو = سڀني تي ڪرڻ جي ڌرڻي رکندڙ. سرو
شڪتيمان = پنهنجي سمرڻ سان ئي سڄي جڳت جي آلهي ۽ استي ۽ نرله ڪندڙ ۽ سھائتا
ڪمن کان به نه وٺندڙ، برهما = نانائو ڪار جڳت جي پدارتن کي ٺاهڻ وارو، وشطو = سڀني ۾
وڻاءُ ٿي سندن وڪشا ڪرڻ وارو، مهاديو = سڀني ڌرن جو ڌارو، وڌو = نرله ڪندڙ،
آدي نالن جا ارت پاڻ ۾ ڌار ڪجن. ارثايت وڏا ڪرم ڪري وڏو ٿئي ۽ سمرڻ ۾ سمرڻ
بطي، شڪتي ۽ ڪي وڌائيندو وڃي، آڌوم ڪڏهن نه ڪجي، هر ڪمن تي ڏا ڪجي،
سڀني پرڪارن جي ساڌن کي ڌور وٺائجي، ڪاريگريءَ سان ڪيترن ئي پرڪارن جا پدارت
ٺاهجن، سڄي سنسار ۾ [پن کي به] پنهنجيءَ آتما جهڙو ڏک، سک [ٿيندڙ] سمجهجي،
هر ڪمن جي وڪيا ڪجي، وڌوانن ۾ وڌوان بطي، دشت ڪم ڪندڙن کي ڪوشش
ڪري ڏنڊ (ڏار جي)، ۽ چڱن ماڻهن جي وڪشا ڪجي. اهڙيءَ ريت پرميشور جي نالي
جو ارت سمجهي، پرميشور جي ڪرڻ، ڪرم ۽ سپاون جهڙا پنهنجا ڪرڻ، ڪرم ۽ سپاو
بڻائڻ ئي پرميشور جو [سمرڻ] نام سمرڻ [نام جهڻ] آهي.

۳۹- گرو مهاتم ارثايت گرو ڌرم :- پرشن :-

गुरुब्रह्मा गुरुर्विष्णुगुरुर्देवो महेश्वरः । गुरुरेव परब्रह्म तस्मै श्रीगुरवे नमः ॥

اهڙا گرو مهاتم نه سڃا آهن نه؟ گروءَ جا چرڻ ڌوئي [چرڻا ارت ڪري] پڇي! جنن
آتما ڏئي ٿين ڪجي. گرو لڙي هجي نه وامن (اولار) جهڙو، ڪروڙي هجي نه نرسنگهه
(اولار) جهان، مڙهي هجي نه رام وانگر، ۽ ڪا به هجي نه ڪرشن سمان گروءَ کي سمجهجي!
گرو جي ڪٿي ڪهڙو به باب ڪن نه به ان مان شڙڏا نه ڪڍجي! سست يا گروءَ جي ڌرڻ لاءِ
ويندي، وڪه وڪه ٿي اشرههڻ [پڪي] جيترو قل ملندو آهي! هيءَ ڳالهه، برابر آهي يا نه؟
آٿر :- برابر ڪانهي. برهما، وشطو، پرميشور ۽ پرميشور جا نالا آهن. انهن جي
برابر گرو ڪڏهن به ٿي نٿو سگهي. هي گرو مهاتم ۽ گرو ڪيتا به هڪ وڏي پوپ لپلا آهي.
[سڃا] گرو نه ماڻا، پتا، آچار، ۽ انئي [مهاتم] ٿيندا آهن. انهن جي شيوا ڪرڻ ۽ ڪنن وڌا
۽ شڪشا وٺڻ وٺائڻ شمع ۽ گروءَ جو ڪم آهي. پر جي گرو لڙي، ڪروڙي، مڙهي ۽ ڪا به
هجي، نه ڪيس بلڪل ڇڏي ڏجي ۽ ٿيندو، ڏيس. ساڌارڻ چاهين مان نه سمجهي، نه اڌرڻ =

ارگھ پادي ارڻاس شاربڪ ڏنڊ ڏيڻ ۽ پراڻ وٺڻ ۾ ڪو پاپ ڪونهي - جي وڌيا آدي چڱن ڪن ۾ ڪرو پڙهيا رکن ۽ جي ڪوڙيون ڪنديون ۽ لڪ ۽ ويدن جي ابتڙ مٿيون جا اپڊيش ڏيندڙ آهن، سي نه ڪرو آهن ئي ڪن، بلڪ وڌيار آهن! چئن وڌيار پنهنجن وڏن ٻڪرن مان ڪير آديءَ جا سوارف ڪيندا آهن، تن ئي [اهڙا ڪرو ۽] شين چيلن ۽ ۽ چيلن جي دولت لٽي پنهنجو پوروڃن سڏ ڪندا آهن.

دوها ۽ - پوي ڪرو لالچي ڇهلا دونون ڪلهن داڙ، پوساڪر ۾ ڊوٻي بٽ پٿر کي لٽو. [ارڻ:- لوپ رکندڙ ڪرو ۽ لالچ رکندڙ ڇهلي جي چٽا پٽي هلندي ئي اچي - پر اهي ٻئي پٿر جي پٽيءَ تي چڙهي پوساڪر ۾ ٻڏي وهيا آهن.] ڪرو سمجهي ٿو ته ڇهلا ڇهليون ڪجهه نه ڪجهه ڏيندا ٿي. ڇهلا سمجهن ٿا ته ٺهيو! جي ٻئي ڪنهن ڪم لاءِ نه، نه ڪرو [ڪوڙن] ۽ منهن ڪٽڻ لاءِ ۽ [پرماتما وٽ سفارش ڪري] پاڻ [جي سزا] کان بچائڻ لاءِ نه [ڪارائتو آهي ئي] لالچ ۾ ڦاسي ٻئي ڪهڙي مٺي پوساڪر جي ڏکڻ ۾ ٿا ٻڏن ۽ چئن ڪو پٿر جي ٻهڙيءَ ۾ ويهي سمنڊ ۾ ٻڏي هري، شل اهڙن ڪرن ۽ چيلن جي منهن ۾ ڏوڙ ۽ چاڻي پوي! اهڙي [ڪرو وٽ] ڪو بهي نه؟ جو پنهنيو، سو ڏک ساڪر ۾ ٻڏندو! جهڙي پوپ لپلا پرجارين ۽ پوراڻڪن هلائي آهي، تهڙي ئي انهن وڌيار ڪرن ۽ مچائي آهي. اهي سمورا ڪم خود سوارڻي لوڪن جا آهن. جي پوراڻي لوڪ آهن، سي نه پاڻ ڏک سمنڊي ۾ جڳس جو اڏار ڪوڙ نه ٿا ڇڏين. ڪرو هائڻ ۽ ڪرو ڪيتا آدي به انهن ئي لويي ۽ ڪڪري ڪرن ٺاهيا آهن.

۴۰. (الف) پراڻ پريڪشا ارڻاس پراڻن جو ٺاهيندڙ :- پرشن :-

अष्टादशपुराणानां कर्ता सत्यवतीसुतः ॥ १ ॥

इतिहासपुराणाभ्यां वेदार्थमुपबृहयेत् ॥ २ ॥

पुराणानिखिलानि च ॥ ३ ॥

इतिहासपुराणः पञ्चमो वेदानां वेदः ॥ ४ ॥

दशमेऽहनि किचित्पुराणमाचक्षीत ॥ ५ ॥

पुराणविद्या वेदाः ॥ ६ ॥

तस्मात् काश्यप्य हमाः प्रजा ॥ ७ ॥

महाभारत ॥

मनु ॥

छान्दोग्य ० प्र ० ७ ॥ १ ॥

सूत्र ॥

[शत ० ७ ५ ॥ १ ॥ ५]

(۱) [ارڻاس] ارڙهن پراڻن جا ٺاهيندڙ وياس جي آهن. وياس جيءَ جا وچن ضرور سچ مڃڻ گهرجن. (۲) ويدن جو ارڻاس اٺاس مها پارڪ ۽ ارڙهن پراڻن منجهان پڙهڻ ۽ پڙهائڻ ڪهي. چاڪا نه اٺاس (تواراڻ) ۽ پراڻ ويدن جي ارڻاس جي انڪول آهن. (۳) پٿري ڪرم ۾ پراڻ ۽ ڪل ڪل. ارڻاس هري وٽن جي ڪٺا ٻڌجي. (۴) آشوميد جي انس ۾ ڏهن ڏينهن ٿورڙي پراڻن جي ڪٺا ٻڌجي، (۵) وڌيا ۽ ويد جي ارڻاس چاڻڪ ڪري ٿي پراڻ ويد آهن. (۶)

• چوڻ هين پرشن ڪراهه مٿي چاڻايل ايوڪه ڪرن کي هر طرح جي سزا ڏيڻ ۽ سڌارڻ وڃا ۽ پنهنجيست جو ڪم آهي، نه ته ديش رسال ۾ ويندو. (موله رام)

انهاس ۽ پراڻ پنجر (پنجان) ويد ٿا سڏجن. اهڙن پراڻن ڪري پراڻن جو پرماتڪ جوڳو هجڻ [سڏ آهي] ۽ انهنجي پرماتڪ ٿيڻ ڪري مورتي پوڄا ۽ ٿيرف به پرماتڪ سڏ ٿيندا، ڇاڪاڻ ته پراڻن ۾ مورتي پوڄا ۽ ٿيرن جي آڳاٽا آهن.

۴. (الف) وياس پراڻ ڪونه ٺاهيا: - اٺر: - جي ارڙهن پراڻن جا ٺاهيندڙ وياس جي هجن ها ته انهن ۾ ايترا ڪهڙا نه هجن ها. ڇاڪاڻ ته شارپرڪ سوتر، برگه شاستر جي پاشيه [انواد] آدي وياس جي ٺاهيل ڪرڻن کي ڏسڻ مان معلوم ٿو ٿئي، ته وياس جي وڏا ودوان، سته وادي ۽ ڌارمڪ يوگي هئا. هو اهڙي معيا ڪٿا ڪڏهن نه لکن ها. وڌيڪ ان مان اهو ٿو سڏ ٿئي ته، جن هڪ ٻئي جي وردن متن وارن لوڪن پاڳرت آدي نوان من ڪهڙو ڪرڻ ٺاهيا آهن، تن ۾ وياس جي ڪنهن جي ڪنهن جو ذرو به ڪونه هو. وري ويدن شاسترن جي ورد ڪوڙيون ڳالهون لکن وياس جوڙن ودوانن جو ڪم نه آهي. هيءُ ڪم نه وروڏين، سوارٿين، مورڪن ۽ نهچ پورن جو آهي.

۴. (ب) سڄا انهاس ۽ پراڻ: - انهاس ۽ پراڻ، شو پراڻ آدي جا نالا ڪنهن پاڪن:

ब्राह्मणानीतिहासान् पुराणानि कल्पान् गाथानाराशंसोरिति ॥

هي پراڻ ۽ سوترن جو وچن آهي. اٺر، ۳، ۴، ۵. ناراشسي. ٽي هي پنج نالا آهن: - ۱. انهاس ۽ ۲. پراڻ، ۳. ڪلب، ۴. ڪالا، ۵. ناراشسي. [انهاس]، جئن جنڪ ۽ ٻاگه واکيه جو سمواڊ (پراڻ)، جڳت آلهيتي آدي جو ورن (ڪلب)، وڌيڪ سندن جي وڏائي جو ورنن ارتاقت سندن ارڻن جو نرڻه ڪرڻ، (ڪالا) ڪنهن جي دوستانت مان ندرجو ڪڍي ڪنا جي روپ ۾ ورنن ڪرڻ، (ناراشسي)، لوڪن جي چڱن ۽ ٻڙن ڪرڻ جو ورنن ڪرڻ. انهن [پنجن] منجهان ٽي ويد ارتاقت جو گيان ٿئي ٿو. پورو ڪورم ارتاقت گيان جي پرشسا ۽ ڪجهه ٻڙ، آشوهيد جي انت ۽ به انهنجو ئي ٻڙ لکيل آهي. ڇاڪاڻ ته وياس ڪرت ڪرڻن جو ٻڙ ٻڙاڻ وياس جي ۽ جي چنر ڪانهه ٿي ٿي سگهيو، ۽ نه اڳ ۾. [ماڻهو نه] وياس جي ۽ جي چنر کان اڳي ويدن جو ارتاقت پڙهندا پڙهائيندا ۽ ٻڌندا ٻڌائيندا هئا! تنهنڪري سڀني کان پراچين پراڻن ڪرڻن ٿي ۽ سڀ مڻيون ڳالهون ٺهڪي سگهن ٿيون. انهن نون من ڪهڙو شريعت پاڳرت شو پراڻ آدي مڻيا ۽ دوشن وارن ڪرڻن ۾ ٿيون ٺهڪن.

۴. (ب) ويد وياس جو نالو ڇو ٿو نائون: وياس جي ويد پڙهيا ۽ ٻين کي پڙهي ويدن جو ارتاقت ڳهلايو، جنهنڪري سندن نالو ”ويد وياس“ ٿيو. ڇاڪاڻ ته وياس چنبر آهي [ڪرلائيءَ جي] وچ مان اڀار لنگهندڙ ليڪ [قطر=Diameter] کي، ارتاقت رڪرڊ جي شروع کان وٺي اڻرو ويد جي پڇاڙي ٿاڻن جا وٺي ويد پڙهيل هئا. شڪار ۽ جڻمي

• سنسڪرت جا پرمات جڻمي نورتي ڇهيل آهن ۽ جڻمي سلسلي سان انهن جو ارتاقت ٿيل آهي، سي پاڻ ۾ ٽوڪن ٿا. پورمان ٽي پرمات ماي ٿا اچن. ارتاقت ۾ پنجن کي چوڪن، چنن کي پنجن ۽ چوڪن پرمات کي چوڪن ڪري ٿو اٿس.

آدي شمن کي پڙهايو هوائين. هونئن تہ سندن جنم جو نالو ”ڪوشن دولهين هو. جي چوڻ
 ٿا تہ وياس جي وڏن کي ڪنو ڪيو، سا ڳالهه ڪوڙي آهي، ڇاڪاڻ تہ وياس جيءَ جا
 پيءُ، ڏاڏا ۽ پڙ ڏاڏا، [اوائت] پراشر شڪتيءَ ۽ وسشت، ۽ برهما آدي پٺڻ چئني
 وڏن کي پڙهيو هو! ان حالت ۾ پلا هيءَ ڳالهه ڪئن ٺهڪي سگهندي؟

۴۰. (ب) پراڻن ۾ گهڻو ڪوڙ ۽ ٿورو سچ آهي. پراڻن ۾ سچو ٻڌڻ
 ڳالهون ڪوڙيون آهن يا ڪي سچيون نه آهن؟

اٿس:- گهڻيون ڳالهون ڪوڙيون آهن ۽ ل ڪي گهڻا اڪثر نپاءُ = घुणाक्षरन्याय موجب
 سچيون آهن. جي سچيون آهن، سي وڏ آدي سٺ شاسترون جون، ۽ جي ڪوڙيون
 آهن، سي انهن پراڻن جي پراڻ روپي گهرجن آهن. جهڙيءَ ريت شو پراڻ ۾ شمنون شو
 کي پرهمورو مڃي وشڻ، برهما، وڏر، ڪڻيش ۽ سور ۽ آديءَ کي سندس داس ٺهرايو آهي،
 تنهن وليمڻون وشن پراڻ آديءَ ۾ وشڻوءَ کي برمالا مڃي، شو آديءَ کي سندس لوڪو
 [بڻايو آهي]. ديوي پاڳوت واري ديويءَ کي پرهموري، ۽ شو ۽ وشڻو آديءَ
 کي سندس ٻانها بڻايو آهي. ڪڻيش ڪند ۾ گهڻيش کي پرهمور ۽ ٻين سڀني کي داس ٺهرايو
 آهي. پلا هيءَ ڳالههون انهن مٿ واري پراڻن جون نه آهن تہ ڪهڙيون آهن؟ ڪهڙي [روايت]
 مٿي جي بڻايل [پستڪ] ۾ نه اهڙيون هڪ ٻئي جي ورڏ ڳالهون لکيون ٿيون، تہ وڏوان جي
 ٺاهيل [پستڪن ۾] ڪڏهن به اچڻ نه گهرجن. انهن مان پهرينءَ ڳالهه کي سچو مڃي تہ
 اتي ڪوڙي، جي اتيءَ کي سچو مڃي تہ ٽين ڪوڙي، جي ٽينءَ کي سچو مڃي تہ ٻيون
 سڀ ڪوڙيون ٿيون ٿين.

۴۰. (ب) پراڻن انوسار سرشتي آڻي:- شو پراڻ وارا شو مڃهان، وشڻو پراڻ
 وارا وشڻوءَ مڃهان، ديوي پراڻ وارا ديويءَ مڃهان، ڪڻيش ڪند وارن گهڻيش مڃهان،
 سور ۽ پراڻ واري سور ۾ مڃهان ۽ وائر پراڻ واري وايوءَ مڃهان سرشتيءَ جي آڻي ۽
 پراڻ لکي، پر هڪ مان هڪ جهڻي جڳهه جو ڪارڻ [پرڪرلي] لکيائون ۽ انهن
 جي آڻي هڪ هڪ ڪري لکي اٿن. جي پڇهن تہ ڇا جڳهه جو آهن ڪندڙ، ڌار ٻڌڙ
 ۽ پرله ڪندڙ ڪڏهن [پاڻ به] آهن [ٿيندو آهي]؟ ۽ جو [پاڻ] آهن ٿو ٿئي، سو

ل ڪهڻ = سرڙو يا ڪهنگهڻي جيست جو ڪان کي لڳندو آهي. اڪثر = اڪر يا لفظ. نپاءُ =
 انصاف. اوائت جئن ڪان کي کائيندي جيست وقتي کي اڪرن جهان شڪلون به ڪان
 تي ٺاهيندو آهي، پر کيس اڪرن جو علم ڪونهي، تن ئي شاسترڪار گهڻا اڪثر نپاءُ ان
 نعل کي ٿا چون، جو اٽلڻاڻي ۾ يا ارادي ڪرڻ کانسواءِ ٿو ٿئي.

• اٿرا ڪئي لکيائون تہ شو مان سرشتي آهن ئي ۽ برهما وشڻو آدي به انهيءَ مان
 آهن ٿيا وري ڪئي وشڻوءَ مان شو ۽ برهما جي آڻي ۽ ڪئي برهما مان شو ۽ وشڻوءَ
 جي آڻي ٺهاري اٿائون. اٿرا ساڳئي ديوي کي ڪئي آهن ڪرڻ وارو ۽ ڪئي آهن ٿيل
 ڪري ٺهاري اٿائون.

سرشتي ۽ جو ڪارڻ به ڪڏهن ئي سگهي ٿو يا نه؟ نه ڇپ رهڻ کان سواءِ وڌيڪ ڪجهه به ڇڻي نه سگهندا! وري انهن سڀني جا شرير به پاڻ منجهان ئي آهن ٿيا هوندا! پوءِ اهي پاڻ ئي انهن ٿيل پدارت سنسار کي انهن ڪندڙ ڪئن ئي سگهندا؟ وري ائين به عجيب عجيب پرڪارن جي مڃي اٿن، جا بالڪل ناممڪن آهي.

۴. (الف) شو پراڻ انوسار سرشتي آڻي ٿي: جهڙي ۽ ريت شو پراڻ ۾ [لکيل آهي ته] نڌو اڃا ڪٿي نه آ ۽ سرشتي ٺاهيان. ٽڏهن نارائڻ ٽائي جلاشم [پاڻي ۽ پيهڻ جو هنڌ يعني الماء وغيره] انهن ڪهائين، ۽ سندس ٺاڻي ۽ [ناف=دن] مان ڪنول، ۽ ڪنول منجهان ٻرهه ماڻهن ٿيو. ٻرهه ماڻهو ٽڏو نه سڀ پاڻي ئي آهي، سو ٽيهن هڪڙو ۽ ٻڪ پاڻي ۽ جو ڪٿي ٽسي، پاڻي ۽ ڦٽو ڪيو. ان مان هڪ ڦٽو ٿيو ۽ ان ڦٽي مان هڪ پرش ٿيو ۽ ٽيهن ٻرهه ماڻهو ٿيو. هي پٽ! سرشتي پيدا ڪر. ٻرهه ڪيس ڇيو ته آ ۽ ٽيهن پٽ نه آهيان، بلڪه اٺون منهنجو پٽ آهيان! اچي جهڙو لکڻ ۽ هڪ هزار ايشوري [ٻهره ٽيهن ۽ ٻهره رات وارن] ورهين ٽانهن ٿي پاڻي ۽ مٿان وڙهندا رهيا. ٽڏهن مهاديرو ويچار ڪيو ته جنڪي مون سرشتي ۽ اهاڻ لاءِ موڪليو هو، سي نه ٿي پاڻ ۾ وڙهي رهيا آهن. پوءِ انهن ٻنهي جي وچان هڪ لڃرو ۽ [ڇوڪڙو] لنگ انهن ٿيو ۽ هو يڪدم آسمان ۾ هليو ويو. انکي ٽسي ٿي عجيب ۾ پيا. ٿورا ڪيائون ته جو اٽيو مٿي ۽ پڇاڙي ٽسي اول موٽي اچي سو پيا، ۽ جو پوءِ اچي يا پٽو نه لهي اچي سو پٽ سڏائي. [ان ئي] وشطو ڪڇڙن ۽ جو روپ ٽاري هيٺ وار ۽ ٻرهه هٿس جو شرير ٽاري مٿي اُڏاڻو. ٻئي من جهڙي ٽڪي رفتار سان هلندا رهيا هڪ هزار ايشوري ورهه ٻئي هلندا رهيا ته انت نه پالائون. ٽڏهن هيٺ ويل وشطو ۽ مٿي ويل ٻرهه ويچار ڪيو ته جي ان جهڙو (ٿاهه = انت) پالو هوندو ته مونکي پٽ ٿيڻ پوندو. [ٻرهه] ائين ويچاري ٿي رهيو هو ته اڄوڪي هڪ گهڻو هڪ ڪيڪي ۽ ۽ جو وڻ مٿان لهي آيا. ٻرهه ڪائڻ پڇيو ته اوهين ڪٿان ٿا اچو؟ ڇيائون ته هزار ورهه ٿيا، جو اسين ان لنگ جي آسري تي هليا ٿا اچون. ٻرهه پڇين ته هن لنگ جي پڇاڙي به آهي يا نه؟ انهن چيو ته نه. ٻرهه چين ته اوهين مڙسان گڏجي هلو ۽ اهڙي شاهدي ڏيو، [ارٿس گهڻو چوي] ته آءُ هن لنگ جي چوٽي ۽ ٿي ڪيو جي ڌارا وهائيندي هيس، ۽ وڻ چوي ته آءُ ڪن جي روکا ڪندو هوس. جي اهڙي ساڪشي ڏيندا ته آءُ اوهانکي ٽڪائي ٿي پوڄائيندس. انهن چيو ته اسين ڪوڙي شاهدي ڪانه ڏينداسون، ٻرهه ڪاوڙجي چين ته جي شاهدي نه ڏيندا ته آءُ هيٺ ٿي اوهانکي پسڻ ٿو ڪري ڇڏيان. پوءِ نه ٻنهي ٻنهي چيو ته چئن چيو اٿو، ٽن شاهدي ڏينداسون. ٽڏهن ٽيئي هيٺن پاسي هليا. وشطو اڳ ۾ ئي پهتل هو، ٻرهه به اچي پهتو. وشطو ڪان

§ ٻهره ٽيهن ٻهره رات جي حساب موجب هڪ هزار ورهه. ۽ ڪيڪي مليل پاشا جو شيد آهي. سڀڪر ۾ انکي ڪيڪي، سوڌا ڪيڪي آدي انيڪ ٺاهيا آهن ۽ سورن ڪيڪي، هم ڪيڪي آدي انيڪ قسم آهن. هيندي ۾ ڪيرڙهه ۽ سنڌي ۾ ڪيرڙو سرهر [خوشبودار] چوندا اٿس.

پڄاڻن ۾ انت لهي آڻن يا نه؟ وشطرو ڇهرو مولڪي ۾ سندس پڇاڙي ڪانه لڏي. برهما ڇهرو ۾
 آءُ انت لهي آڻو آهيان. وشطرو ڇهرو ۾ ڪا شاهدي ڏياربو. ان ئي ڪٿو ۽ وڻ شاهدي ڏني ۾
 اسين ٻئي لنگ جي ڇوڙي ۾ هيٺاسون. پوءِ ۾ لنگ مان آواز آيو ۽ وڻ کي شاب [پارائو]
 ڏنائين ۾ ڇاڪاڻ ۾ تو ڪوڙ ڳالهائو آهي، تنهنڪري تنهنجو ڪل مون تي آڻو ڪنهن ٻئي
 ديوتا تي ڇڪت ۾ ڪٿي به نه ڇڙهندو. جي ڪو ڇاڙهندو ۾ سندس ستيا ناس ٿيندي. ڪانه
 کي پارائو ڏنائين، ۾ جنهن وٽ سان تو ڪوڙ ڳالهائو آهي، تنهن سان ئي وشتا [گولھ]
 کائيندي رهندين. تنهنجي مڪ جي پوڄا ڪر ڪونه ڪندو، بلڪ پڇ جي ڪندا. برهما
 کي پارائو ڏنائين ۾ تو ڪوڙ ڳالهائو، تنهنڪري تنهنجي پوڄا سندس ۾ ڪٿي به نه ٿيندي.
 وشطرو کي ڏٺو ۾ تو سچ ڳالهائو، تنهنڪري تنهنجي پوڄا هر هنڌ ٿيندي. پوءِ ۾ ٻنهي
 گڏجي لنگ جي آستتي [واڪا] ڪئي، جنهنڪري پرسن ئي ان لنگ مان هڪ جتاڌاري
 مورتي لکري آئي ۽ چوڻ لڳي ۾ ”اوهانکي مون سرشتي ٺاهڻ لاءِ موڪليو هو، جهڳڙن ۾
 ڇو ڦالا آهيو؟“ برهما ۽ وشطرو ڇهرو ۾ بنا سامگريءَ [مصالح] جي سرشتي ڪئن رجهون؟ پوءِ
 مهاديو پنهنجي جتا منجهان هڪ پسر [ڪيريءَ = رڪ] جو کولو ڪڍي ڏيندي ڇهرو ۾ وڃو،
 ان مان سرشتي ٺاهيو آدي. پلا انهن پراڻن ٺاهيندڙ پوين کان ڪو پڇي ۾ ڇڏهن سرشتي جا
 تير ۽ پنج مها پوت (عناصر) به موجود نه هئا، نه برهما، وشطرو، مهاديو جا شرار، جل، ڪمڊل،
 لنگ، ڪٿو ۽ ڪيٽڪيءَ جو وڻ ۽ پسر جو کولو اوهانجي باني جي گهران اچي ڪريو؟

۴. (ب) ڀاڳوت انوسار سرشتي اڻپتي:- ساڳيءَ ريت ڀاڳوت ۾ [لکيل آهي ۾]
 وشطرو جي نانيءَ مان ڪمڊل [گل]، ڪمڊل مان برهما، ۽ برهما جي سڄي پير جي اڱوڙي
 منجهان سوايه ڇو، ڪٻي پير جي اڱوڙي منجهان ستيم روپا راڻي ۽ لاف منجهان ردر ۽
 مريچ آدي ڏهه پت ۽ ٽن مان ڏهه پرجا پتي آهن ٿيا. سندن تيرهن ڌيئرن جو وواه ڪڇپ
 سان [ٿيو] ٽنمان دليءَ منجهان دئيم، دنوءَ منجهان دائو، آدليءَ منجهان آدئي، ولسمان پکي،
 ڪدروءَ مان نانگ، سومان منجهان ڪنا ڪڏو آدي، ۽ ٻين استرين منجهان هائي، گهوڙا، اٺ،
 گڏه، ميهون، گاه ۽ ٻيون جهڙا ڪنڊن سميت وڻ پيدا ٿيا! واه ڙي واه! ڀاڳوت جا ٺاهيندڙ
 لعل ٻجهڪڙ! توکي ڇٽجي ڇا؟ اهڙين ڪوڙين ڳالهين لکندي توکي ڏوي به لڄ شرم نه
 آيو! نهٺ اٿڏو ئي پٽين! استري پُرس جي وڃ وٺو جي ملڻ ڪري منهن ۾ پلا نهن ٿا، پر
 پر ميسور جي سرشتيءَ جي لهر جي ورت حيو، پکي، نانگ آدي ڪڏهن به انهن ئي نعا

§ ڪاريگرن جي ڪاريگريءَ پوراڻڪ ديوتائن جي پاراتن کي ڪوڙو ڪري ڏيکارو
 آهي. جنهن برهما کي پارائو ڏنو، تنهن ساڳئي برهما جا چار منهن اچي پٿر جي شولنگ ۾
 اڪري ڪاريگرن هڪ نئون ديوتا ايجاد ڪيو آهي، جو شول آهي نه برهما به! هيئن ۾
 شولنگ جي پوڄا ڪجي نه برهما جي پاڻيهي ٿي ٿي وڃي! هڪ پوڄا ۾ به ديوتا پرسن ٿا
 ٿين. پر وقت ۽ سامگريءَ جي به ڪفالت آهي. ان کانسواءِ ٻيو خاص ڇو مڪو برهما به
 ساڳئي مندو ۾ پشڪر راج ۾ پوڄجي رهيو آهي.

[ڪهترو]

ارڻاٽ جو نر پوم ٿي [پل چڪ کان پري] چراچر • چڪٽ، سڀني جيون ۽ سندن
ڪرمن ۽ - پني جي سڀ وڌائڻ کي چئن جو ٿڌڻي، سر ڏسي، سر ڏسي = پڻيڪ آهي. وري
आवन्तिविपर्ययश्च هن مها پاشه جي وچن موجب پهرين اکير پنهنجا ۽ پريون اکير اڳيان آڻڻ
ڪري ”پڻيڪ“ منجهان ”ڪڻيڪ“ Δ بڻجي پيو آهي. انجو ارڻ نه سمجهي ۽ ڀنگ جا
لونا چاڙهي، پنهنجو چنر سرشتي [نمر] ورت ڪٽائڻ ڪرڻ ۾ اڃا پوءِ وڃا پو اٿن.

۴۱. مارڪنڊ پير پراڻ جا ٻول :- جهڙي طرح مارڪنڊ پير پراڻ جي درگا پاٽ موجب
ديون جي شرين مان ٺهڻ [نور] نڪرڻ ڪري هڪ ديوي ٺهي، جنهن مهشاسر کي ماريو.
وڪٽ بيج ۾ جي شرين مان هڪ ٺهيو ڌرتيءَ تي ڪرڻ ڪري، ان جهڙا وڪٽ بيج ايترا پيدا
ٿيا، جو سڄو چڪٽ وڪٽ بيجن [وڪٽ جي بيجن] سان پري پري ۽ وڪٽ جي لڏي وهڻ
لڳي، وغيره ڪيئي ڪهڙا لکي وڪٽ اٿن. وڪٽ بيج سان سڄو چڪٽ پريل هو ته ديوي،
ديويءَ جو شينهن ۽ سندس سڀا ڪٿي رهيل هئي؟ جي چيو ته وڪٽ بيج ديويءَ کان
پري پري هئا، ته سڄو چڪٽ وڪٽ بيج سان پريل نه هو. جي پريل هجي ها ته
پهر پکي منهن وغيره پراڻي ۽ پاڻيءَ ۾ رهندڙ مانگر مڇ، ڪڇون، مڇيون وغيره خورا
ونسڻي وغيره وڻ ڪٿي رهن ها؟ اتي هڪ اهو ئي سمجهي ته درگا پاٽ ٺاهيندڙ جي
گهر ۾ اچي لڪيا هوندا !!! ڏس! ڪهڙي نه ناممڪن ڪٿا جو ڪهڙو ۽ ڀنگ جي لهري ۾
هڻي ڏٺائون، جنهن جي نه حد آهي نه حساب!

۴۲. (الف) پاڳوت پراڻ جون لپاڙون :- هيٺ چئبوڪي ”شرامد پاڳوت“ ڳا چون
انهجي لپاڙ ٻڌو :- برهما جي ڪي ناراڻ چتر شلوڪي [چئن شلوڪن واري] پاڳوت جو
آپديش ڪيو ته :-

ज्ञानं परमगुह्यं मे यद्विज्ञानसमन्वितम् । सरहस्यं तदङ्गञ्च गृहाण गदितं मयाः । [भा० स्क० २ । अ० ६ । श्लो ३०]

[هي پاڳوت پراڻ جي اسڪند ۲ جي اڌاء ۹ جي شلوڪ ۳۰ جو وچن آهي.] جڏهن

پاڳوت جي پاڙ ٿي ڪوڙ ٿي آهي، تڏهن سندس وڻ چر نه ڪوڙو ٿيندو؟
ارڻ :- هي برهما جي! ٽن منهنجو پرم ڪم [نهايت رازدارو - ڳجهه وارو] ڪيان، جو وڪٽان
۽ وهسپ ڪٽ [رازن سان پريور هڻڻ ڪري]، ڌرم، ارڻ، ڪام ۽ موڪش جو انگ.
[جزو] آهي ۽ سڙي دن کان ڪوهڻ ڪر. وڪٽان ڪٽ ڪيان چوڻ نه پوءِ ”پرم“ اولاد ڪيان ؟

• چر = هيندڙ ٿرندڙ + اچر = هڪ جاءِ تي اٺل.

Δ جيئن چاقو ۽ چاچو، چڪر ۽ چرڪ، قلف ۽ قفل اکرن جو استعارو ٻڌل آهي، تيئن
پڻيڪ ۽ ڪڻيڪ ۾ به آهي.

○ پوراڻڪ ڪٽائڻ انوسار هڪ واڪش جو نالو آهي، جو شين نشپ جو سڏائي هرو،
جنهن کي مارڻ سان ٻيا وڪٽ بيج پئي پيدا ٿيا. نيٺ انکي ديويءَ ماريو.

§ وڪٽان ڪٽ ڪيان. ارڻاٽ وشيش ڪيان وارو ڪيان يعني پريور ڪيان. اهڙي درن
ڪرڻ کانپوءِ وري ”پرم“ جهڙو پيو وشيش يا صفت لڳائڻ اچائي آهي.

جي جيتري دردشا ٿئي، اوڻي ٿوري آهي.

۴۲. (ب) وشڻوءَ جو سوڻر بچي هرڻاڪش کي مارڻ:- پوءِ هو هرڻاڪش ۽ هرڻي ڪشپ [جو چم رٺي] آڻين ٿيا. تن مان هرڻاڪش کي سوڻر مارڻو سندس ڪٿا هڻي پٽ لکيل آهي ته هو ٻار ٿوريءَ کي ٺڏي وانگر وڙهي وهائڻو ڪري سگهي ٿيو. وشڻو سوڻر جو اولاد ڌاري، سندس مٿي هيٺان رکيل ٻار ٿوريءَ کي وات ۾ جهلي ٻيٽو. هو آڻيو، ٻنهي جي لڙائي ٿي. وراهه [سوڻر] هرڻاڪش کي ماري ڇڏيو! انهن ٻنهن کان جي ڪر ٻاڇي ته ٻار ٿوري کول آهي يا ٺڏي جهڙي؟ نه ڪجهه نه ٻڌائي سگهندا، ڇاڪاڻ ته پورا ڪا ماڻهو نه ڳول وڌا [علم جهڙائيءَ] جا شترو آهن! ٻيلا جي [ڌرتيءَ] وڙهي مٿن کان وڪيائين ته ٻار ٿوري سمههري؟ وراهه ڇا ٿي پير رکي ٻڪي آيو؟ ٻار ٿوريءَ کي نه وراهه جيءَ وات ۾ جهليو، پوءِ ٻنهي ڇا ٿي ٻنهي وڙهيا؟ اُتي ٻي ڪا ٻيٽ جي جاءِ نه هئي ڪانه! ٽهندڪري ڇا ڀاڳوت آدي ٻار ٿا هيندڙ پوپ جيءَ جي ڇائيءَ تي ٻنهي وڙهيا هوندا؟ پر پوپ جي ڇا ٿي سمههري هوندو؟ هيءَ ڳالهه نه اهڙي آهي، جتن ڪوڙن جي گهر ڪوڙا ايندا ته ڳالهائيندا ٿي ڪوڙا! هڪڙن ڪوڙن جي گهر ۾ ٻيا ٻياڙي ايندا ته ٻاڙن هڻڻ ۾ گهٽتائي جهڙي ڪندا؟

۴۳. (پ) هرڻي ڪشپ ۽ بهلاد جي ڪٿا:- هيٺ رهيو هرڻي ڪشپ. سندس پٽ هو بهلاد، جو ڀڳت ٿي گذريو آهي. سندس پٽ ڪس پاڙهه لاءِ پالڻالا ۾ موڪليو هو. هو اڏاڻاڪن کي چوندو هو ته منهنجي پٽيءَ تي رام رام لکي ڏيو. پٽس ٻڌي ڪس چيو ته تون اسانجي شتروءَ جو پڄن چوڻو ڪرڻ؟ چوڪر نه مڃيو. پوءِ نه پٽس ڪس ٻڌارائي بهارڻن مان هيٺ ڪمرايو ۽ ڪوھ ۾ اڇلايو. پر ڪس ٿيو ڪي ڪين! پوءِ ان هڪ لوهي ٿيو ٻاهه ۾ ٽپارائي ڪس چيو ته جي ٽهندڪر ٻار رام سڄو آهي ته تون هن ٿيئي کي پڪڙ ڪري ڪين سڙين. بهلاد جهڙو لاءِ وڌيو. من ۾ شڪا آيس ته سڙڻ کان بچندس ڪونه؟ نارائڻ ان ٿيئي تي ننڍن ننڍن ڪلمن جي قطار هلائي. ڪس ٻڪ ٿي، [جهنڪري] جهٽ ٿيئي کي وڃي جهليائين. ٿيو ڦاٽي ٿيو ۽ ان مان نرسنگهه ۽ نڪيو، جنهن سندس پٽ کي جهلي آندو پٽ ڦاڙي ڇڏيو! پوءِ بهلاد کي پيار وڃان چٽو لڳو. بهلاد کي چيائين ته وڻ گهر! هن پنهنجي پٽ جي ”سڏڪڻي“ جي گهر ڪئي. نرسنگهه وڻ ڏٺو ته ٽهندڪر ٻاهه ۾ ٿيو هون مڪت ٿينديون! هاڻي ڏسو! هيءَ نه ڳوڙهيءَ جو ٻيو پاءُ ڳوڙو آهي. ڪنهن ڀاڳوت ٻڌندڙ الزا وڃيندڙ کي پڪڙي بهارڻن کان ڪمرايو ته ڪس ڪو ڪو نه بچائيندو ۽ ڇڪتا چور ٿي مري ويندو. جي بهلاد کي سندس پٽ ٻڙهڻ لاءِ موڪليندو هو ته ڪهڙو ٻرو ڪم ٿي ڪيائين؟ وري بهلاد اهڙو مورڪ جو ٻڙهڻ ڇڏي وٽائي ٿي ٿي

• نرسنگهه ٻار ۾ وڃب وشڻوءَ جو چوڻن اوتار آهي، جنهنجو شر ٻڌ ماڻهو جهڙو ۽ اڌ شينهن جهڙو ٿا مڃن.

• وٽائي مٽ وارا رام نام جو ڇاپ ٿي مڪئيءَ جو وسيلو سمجهندا آهن ۽ لکڻ ٻڙهڻ کان پري رهندا آهن.

چاهيائين. نيل ٿئي ٿي ڪلھون هلڻ لڳيون ۽ پرھلاڊ ڇھڻ ڪري نہ سڙبو. ان ڳالھ کي جو سڄو مڃي، ٽپھڪي نہ [اھڙي] ٿئي سان چٽوڙائڻ ڪوي. جي هي نہ سڙي نہ سمجھبو نہ هو نہ نہ سڙيو هوندو. وري نرسنگھ نہ چو نہ سڙيو؟ سدڪ آڏڪن کي پھريون نہ ٿيڻ جنم ۾ وٽڪس ۾ اچڻ جو ڌڙ ملو هو، سو ڇا اوهانجي ٺارائڻ کان وسري ويو؟ ۽ ڀاڳوت جي رات انوسار برھما، پرڄاڻي، هرڻاڪش ۽ هرٿم ڪشمپ چوٿين ۾ پڙهيءَ ۾ ٿو ٿئي. پرھلاڊ جنن اڪيھ پڙھيون نہ ٿيون ٿي نہ ھمڙن. پوءِ ائين چوڻ نہ اٿسڪھن پڙھين کي سدگتي ملي، سا ڪيڏي نہ پل آهي! ۽ جي وري اهي ساڳيا ئي هرڻاڪش، هرٿم ڪشمپ، راول، ڪسپ ڪرڻ، ۽ پوءِ شعربال، دلپ وڪر بڻجي اٿن ٿيا، نہ نرسنگھ جو ور ڪيڏانهن اڏامي ويو؟ اھڙيون پل پريون ڳالھيون ٻاندڙ ٿي ڪندا، ٻڌندا، مڃيندا آھن ۽ نہ ودوان!

۴۲. (ت) اڪرو ر جي پوڻا:-

रथेन वायुवेगेन ॥ [भा० स्कं० १० । अ० ३६ । श्लोक ३८]

जगाम गोकुल प्रति । [भा० स्कं० १० । अ० ३८ । श्लोक २६]

[ڀاڳوت اسڪند ۱۰ اڌاء ۳۹ شلوڪ ۳۸ ۽ اسڪند ۱۰ اڌاء ۳۸ شلوڪ ۲۴] اڪرو ر جي ڪس جي مرڪل ٿي، هوا جي تيزيءَ وانگر دوڙلدڙ گھوڙن جي رت ٿي ڇڙهي سڄ آيو ٿي روانا ٿيا ۽ چار ميل [پري] گرڪل ۾ سڄ لهڻ ويل پهتا! گھوڙا ڀاڳوت بڻائڻ واري جي پرڪرما ڪري رهيا هوندا، اٿرا مارڪس پلي ڀاڳوت لاهڻ واري جي گھر ۾ گھوڙا هڪليندڙ ۽ اڪرو ر جي اچي سهي پيا هوندا! پوڻا جو شورو ڇھ ڪوه واکرد ۽ ڏاڍو ڊگھو لکيل آهي! سري ڪرشن جي ڪس ماري مٿرا ۽ گرڪل جي وچ ۾ ڪري ڦٽو ڪيو! جي ائين هجي ها نہ [نہ رڳو] مٿرا ۽ گرڪل پئي ڊبجي وڃن ها، پر ان پوپ جي جو گھر نہ ڊبجي وڃي ها.

۴۳. اجاميل ۽ ٺارائڻ:- اجاميل جي ڪٿا اؤت پتانگ لکيل آهي. ان ٺارڊ جي چوڻ ٿي پنهنجي پٽ جو نالو ”ٺارائڻ“ رکيو هو. مرڻ مهل پنهنجي پٽ کي [ٺارائڻ ٺارائڻ ڪري] پڪارايائين نہ وڃر ٺارائڻ ۾ ٿي پيو! ڇا ٺارائڻ سندس انھن ڪرڻ واري پاوانا ٿئي ڄاڻي نہ هو پنهنجي پٽ کي پڪاري رهيو آهي ۽ نہ مرنڪي؟ جي نالي [سموڙ جو] ٻڌو مھائڻ آهي، نہ اڄ ڪالھ نہ ٺارائڻ جي سموڙ ڪندڙن جا دڪ ڇڏائڻ ۾ نٿو اچي؟ جي هيءَ ڳالھ سچي هجي نہ ڦيڏي لوڪ ٺارائڻ ٺارائڻ ڪري چوڻا چئي وڃن؟

۴۴. (ت) سمورو پربت آديءَ جي سڀلڻ ۾ ڊاڙون:- آڳيءَ رت جوئش شاستر جي ورڏ سمورو پربت جي ماپ لکيل آهي ۽ [لکيل آهي نہ] پوءِ ورڏ راجا جي رت جي

• هڪ جنم ۾ ٿي مڪتي ڏيئي ڇڏيائينس.

۵ ڪٿا آهي نہ اجاميل وڏو ڀائي هو. مرڻ مهل هن ٺارائڻ نالي واري پنهنجي پٽ کي سڏ ڪيو نہ ٺارائڻ [پر مائٽا] ڏوڪي ۾ پئجي پات اچي حاضر ٿيو.

ٿيڻ جي لڪ سان سمنڊ پيدا ٿيا! اُٿو نجاه ڪروڙ جو جن ۽ پرتوي آهي! اهڙن ڪوڙن ڳالهين جون لڙون ڀاڳوت ۾ لکيل آهن، جنجو نڪر آهي اُٿو نه مٿو.

۴۲- (ب) ڀاڳوت جو ٺاهيندڙ بوب ڏيو آهي. ۴ هيءُ ڀاڳوت ان بوب ڏيو ٺاهيو آهي، جنهنجي پاءُ جندو ”گيت ڪروند“ ٺاهيو آهي. ڏسو! ان هي شلوڪ پنهنجي ٺاهيل ”همادري“ نالي ڪرنت ۾ لکيا آهن ته شريعت ڀاڳوت پراڻ مڻ ٺاهيو آهي. ان ليڪه جا ٽي پترا اسان وٽ هئا، جن مان هڪ پٿر وڃائجي پيو آهي. ان پٿي ۾ [لکيل] شلوڪن جو جيڪو ٽاهرج هو، ان آشم جا اسان به شلوڪ ٺاهي هيٺ لکيا آهن. چئڪي ڏسڻا هجن سي ”همادري ڪرنت“ ۾ ڏسي وٺو:-

हिमाद्रेः सचिवस्यार्थसूचना क्रियतेऽधुना । स्कन्धाऽध्यायकथानां च यत्प्रमाणं समासतः ॥ १ ॥
श्रीमद्भागवतं नाम पुराणं च मयेरितम् । विदुषा बोबदेवेन श्रीकृष्णस्य यशोन्वितम् ॥ २ ॥

وڃايل پٿري ۾ مٿئين پرڪار جا ٽي شلوڪ هئا، ارڻاس راجا جي مٿريءَ همادري پمديت بوب ڏيو کي چيو ته مونکي اوهانجي ٺاهيل شريعت ڀاڳوت جي سموري ٻڌڻ لاءِ سمور ڪونهي، تنهنڪري اوهين ٿوري ۾ شلوڪن جي ٻه لک جي اهڙي سوچي ٺاهيو، جو ان کي ڏسي آءٌ شريعت ڀاڳوت جي ڪٿا ٿوري ۾ ئي سمجهي ڇڏيان! سو هننهن لکيل سوچي پٿر ان بوب ڏيو ٺاهيو. ان مان ڏهه شلوڪ ان وڃايل پٿري ۾ هليا ويا، جنهنڪري يارهين شلوڪ کان وٺي لکون ٿا. هي هيٺ لکيل شلوڪ سمورا بوب ڏيو جا ٺاهيل آهن.

बोधयन्तीति हिः प्राहुः श्रीमद्भागवतं पुनः । पञ्च प्रश्नाः शौनकस्य सूतस्यात्रोत्तरं त्रिषु ॥ ११ ॥
प्रश्नावतारयोश्चैव व्यासस्य निर्वृतिः कृतात् । नारदस्यात्र हेतुक्तिः प्रतीत्यर्थं स्वजन्म च ॥ १२ ॥
सुमन्त्र द्रोण्यभिभवस्तदस्त्रात्पाण्डवा वनम् । भीष्मस्य स्वपदप्राप्तिः कृष्णस्य द्वारिकागमः ॥ १३ ॥
श्रीतुः परिक्षितो जन्म धृतराष्ट्रस्य निर्गमः । कृष्णमर्त्यत्यागसूचा ततः पार्थमहापथः ॥ १४ ॥
इत्यष्टादशभिः पादैरध्यायार्थः क्रमात् स्मृतः । स्वस्वप्रतिबन्धनं स्फोटं राज्यं जहौ नृपः ॥ १५ ॥
इति वैराज्ञो दाढ्योक्तो प्रोक्ता द्रोणित्रयादयः । इति प्रथमः स्कन्धः ॥ १ ॥

[۱۱- لکجه سان ڀاڳوت جي ڪٿا دهرائي ويئي آهي. شونڪ جا پنج پرشن ۽ سو جا اٺون شلوڪن ۾ ڏنا ويا آهن.]

۱۲- پرشن اوٿون جي وشي، لباس جي لکڻ ۾ اچاه، نارد جي لکجه ڪرائيندڙ لکجهين سهت وڪٽر ۽ سندس جنم جو ورتال -

۱۳- ارڃن جي پٽن جو دروڻ دواراند ۾ وڌ، پريڪشيت جي مالا جي ڪرپ ۾ پالندڙن

۽ هڪ چوچن ۾ پنجن انگريزي ملان جي حساب سان ٻه ارب پنجن ٽالو ڪروڙ انگريزي مل ٿيا! حقيقت ۾ پرتويءَ جو قطر رڳو ۷۹۲۶ ميل ٿي آهي! انجي ايراضي هڪ عرب ستانوي ڪروڙ چووس ميل آهي.

• پرمه پراڻ جي ٻنهي سرڳ ٻو ۳ جي ڪند ۲ جي اڌ پاء ۳۲ جي شلوڪن ۾ ۱ کان ۷ تائين ٻڌ ثابت ٿيل آهي ته ڀاڳوت ٺاهيندڙ بوب ڏيو هو. [ڪهتروا]

جي هٿيارن دوارا رکيا، پشم جو پنهنجو اوج ٻڌ پرايٽ ڪرڻ ۽ ڪرڻ جو دوارڪا وڃڻ،
پر ڪشت جنهن پاڳوت ٻڌو هو، پنهنجو چم، ڏوڏراشتر جو هلي وڃڻ، ڪرڻ جو داهه
ٿيڻ ۽ پانڊون جو هماليه ڏانهن اسهڻ، اهي سڀ پاڳوت ۾ ورنس ڪيا ويا آهن، ۱۵-
اهڙيءَ ريت پاڳوت جي پهرئين اسڪند جا ارڙهن اڏاڻا هن سوچيءَ جي ارڙهن بدن ۾
سڪمپ ۾ ڏنا ويا آهن. راجا ٻڌشتر پنهنجو راج جنهن ۾ سڀ سان نياڻ ٿيندو ٿيندي
سو ٿياڳي ڇڏيو. اهڙيءَ ريت پهرين اسڪند پورو ٿيو.

اڻيڏي ٻارهن اسڪندن جو سوچي پٿر هن نموني بوب ڏيو پندت ٺاهي همادري مٿيءَ
کي ڏنو. جي وٽار سان ڏسڻ گهرن، سي بوب ڏيو جي ٻاڙيل همادري ڪرڻ ۾ ڏسي وٺن. ان
نموني ٻن ٻارڻن جي لپلا به سمجهجي، پر هڪٻئي کان اٽوڙ، ويڙ، اٻڪيه وڌيڪ آهن.
۴۲ (ب) پاڳوت شري ڪوشن تي جونا الزام ٿو مڙهي: ڏسو! شوي ڪوشن جي
جو اٽياس، مهاپارٽ ۾ اٿي آيو آهي. سندن ڪٺ، ڪرم، سپاو ۽ چرٿرايٽ پرن جهڙو [ڏيکاريل]
آهي. ان ۾ اهڙي ڪا به آڌر جي ڪارروائي يا ڪوبه پرو ڪم جو شري ڪرڻ جي ڪم
کان وٺي مرڻ تائين ڪو به هجي، لکيل ڪونهي. پر هن پاڳوت واري اڀر ۽ هن گهڙت اڀرڻ
لڳا آهن. ڪور، مڪڻ آديءَ جي چوري، ۽ ڪجڙاڏسيءَ سان ويچار، پر استرڻ سان راس
مبدل ۽ ڪرڙا آدي مٿيا دوش شري ڪرڻ جي ڪرڻ ٿي لڳا اٿس. اهي پڙهي يا پڙهائي،
ٻڌي يا ٻڌائي ٻن مذهبن وارا لوڪ شري ڪرڻ جي ڏاڍي ننڍا ٿا ڪن. جي اهو
پاڳوت نه هجي ها، ته شري ڪرڻ جي جهڙن مهاڳمانن جي ڪوڙي ننڍا ڇو ٿي ها؟
۴۳. شو پراڻ: شو پراڻ ۾ ٻارهن جهڙو [چمڪندڙ] انگن [جو ورن آهي] جن ۾ [نه
رڳو] پر ڪاش جي رٿي پر به ڪانهي، پر واد جي اوند ۾ ڏيئي ٻن لنگه ڏيکاري به
لڳا ڏين. اها سموري لپلا بوب جيءَ جي آهي.

۴۴. ويد پڙهڻ جو اڌڪار منس مائر ڪي آهي: پوڻن: جڏهن ويد پڙهڻ
جي سمور ٿي نه وڃي ته سمور ٿي، جڏهن سمور ٿي وڃڻ جي ٻڌي نه وڃي، لڏهن شاستر ۽
جڏهن شاستر پڙهڻ جو سامرڪ نه وڃي، ته رڳو استرڻ ۽ شونڊن لاءِ پراڻ ٺاهيائون،
ڇو نه انهن کي ويد پڙهڻ ۽ ٻڌڻ جو اڌڪار ڪونهي.

اٿر: هيءَ ڳالهه ڪوڙي آهي، ڇاڪاڻ ته سامرڪ پڙهڻ پڙهائڻ ڪونهي ائيندي آهي،
۽ ويد پڙهڻ ۽ ٻڌڻ جو اڌڪار هر ڪنهن کي آهي! ڏسو! گارگي آڏي استرڻ ۽ چانڊو ڪيه
الوسار جان شرقي شونڊ به رڳو مٿي = رڳو مٿي وٺ وٺ پڙهيا هئا. وري يجر ويد
جي ۲۶ اڏاڻا جي مٿي ۲ ۾ کولي لکيل آهي ته ”ويدن جي پڙهڻ ۽ ٻڌڻ جو اڌڪار مٿس
مائر ڪي آهي.“ پوءِ جي اهڙا اهڙا مٿيا ڪرڻ ٺاهي ماڻهن کي سٽيه ڪرڻن جي وٺ،
چار ۾ ڦاسائي پنهنجا سوارڪ ٿا ساڏين، سي مهاڳائي ڇو نه آهن؟
۴۵. ڦو گرهم: ڏسو! گرهن جو چڪر ڪيئن نه هلايو اٿن، جنهن وڏا هيٺ لوڪن کي
ڦاسائي رکيو آهي.

۱. سوره جو منتر "आकृष्णेन रजसा०" (ऋ० १ । ३५ । २)
 ۲. چندر جو منتر "इम देवा असपत्नः सुवध्वम्०" (य० १ । ६ । ४० ॥)
 ۳. منگل جو منتر "अग्निमूर्द्धा दिवः ककुत्पतिः०" (य० १ । ३ । १२ ॥)
 ۴. ٻڌ جو منتر "उदबुध्यस्वाग्ने०" (य० अ० १५ । मं० ५४)
 ۵. ارهسپتيء جو منتر "बृहस्पते अतियदर्थो०" (य० २६ । ३ । ۱)
 ۶. شڪر جو منتر "शुक्रमन्धसः०"
 ۷. شنيء جو منتر "शन्नो देवी रभिर्य०" (य० अ० ३६ मं० १२)
 ۸. راهوء جو منتر "कया नश्चित्र आधुव०" (ऋ० ४ । ३१ । १ ॥)
 ۹. انکي ڪهتو ۽ جي ڪنڊڪا ٿا چون "केतुं कृण्वन्न केतवे०" (ऋ० १ । ६ । ३)

۴۵. (الف) مٿيون جو سڄو ارت :- (۱) آکڙڻيءَ جو سوره ۽ ٽولي ۽ ٽوليءَ جي ڪشش، (۲) راج ڪڙ ارت راجا جي ڪڙن جو رڪاش ڪندڙ، (۳) ر اگنيءَ جو ورن، (۴) ر بچان لي، (۵) ر ودوان جا ڪڙ ٺيڪار ڪندڙ، (۶) ر واره ۽ کاڌي پيئي پاست، (۷) ر پاڻيءَ، پراڻ ۽ پرمشور جو ورن ڪندڙ، (۸) ر مٿو يا دوست لي ۽ (۹) ر گمان پراپت ڪرڻ جي وڌي ٿو ٺيڪاري. [اهي منتر ڪوهن جو ورن ڪندڙ ڪونه آهن!] ارت نه سمجهڻ ڪري اوه ر ڦاٿل آهن!

۴۶. (ب) ڪوهن جو مڏشن تي پوپاءَ :- ڀرشن :- ڪوهن جو ڦل مٺي ٿو يا نه؟ اٿو- جيئن پوپ لپا جو آهي، تيئن نه ۽ پر جيئن سوره ۽ چندوما جي ڪڙن دوارا، ٺهڻ ۽ ٿڌ، يا مڏن جي ٿوري الوار لوڪن جي پڪڙيءَ جهڙو يا اٿو، سڌ ڏک جا ڪارڻ ٿا بڻجن، پوپ لپا رارا ڇالا چون سو ٻڌو.

"هاراجا! سڀت جي! بچانو! اڄ اوهانکي الون چندر يا سوره آڏي ڪڙي گهر ۾ آيا آهن. اڏائي ووهن جو چنڊ پور ۾ آيو اٿو. اوهانکي ٿاڍو وڳهن ٿهندو. گهر پار ڇڏائي پوڏيس ڪهائيندو. پر جي اوهين ڪوهن جو دان، جپ، پات، پوڄا ڪرائيندا ته ڏک کان بچندا."

۴۷. (ب) پوپن ۽ ڪوهن جو سڏيندڙ :- انهن کان پڇڻ گهرجي، ته پوپ جي! اوهان جي ڪوهن سان ڪهڙي مائٽي آهي؟ ڪرھ آهن ڪهڙي دستر؟ (پوپ جي) [جواب ٿيندا ته :-
 देवाधीनं जगत्सर्वं मन्त्राधीनाश्च देवताः । ते मन्त्रा ब्राह्मणाधीनास्तस्माद् ब्राह्मणदेवतम् ॥

ٿورو ڪهڙو نه پراڻ آهي! [ارت] سرور چڱيت ديوانن جي آڏين آهي ۽ سوره ديوتا منترن جي وس ۾ آهن ۽ اهي منتر پراعتن جي هٿ ۾ آهن، جنهن ڪري ئي اوهان ديوتا لا سڏجن. ڇاڪاڻ ته جنهنکي ڪوهن ٿين ديوتا کي منتر جي زور ٿئي ڪهڙائي ۽ کيس خوش ڪري مڃهائينس ڪم ڪندڙ جو اڌ ڪار اسانجو ئي آهي! جي اسان ۾ منترن جو ڀل

• پاڪ پاڻ منترن جي پوري معنيٰ پڙهي سگهين، ان لاءِ اسان ڪيترن منترن جا حوالا پڻ ڏولي رکيا آهن.

نه هجي ها ۽ نه اوهان پارا ناستڪ اسانکي سنڌار ۾ رهڻ ئي نه ڏين ها !

۴۵. (پ) گرهه ديوتا يا چورن جا سودارا؟ (ستيه وادي) [وراڻيدو نه] چور، ڏاڙيل ۽ ڪڙمي ماڻهو به اوهانجي ديوتائن جي وس ۾ هوندا، ۽ ديوتا ئي انهن کان برا ڪرم ڪرائيندا هوندا ! جي انهن آهي ته اوهانجن ديوتائن ۽ راکسن ۾ ڪوبه تفاوت نه رهندو ! جي مٿي اوهانجي اڏين آهن ۽ جي اوهين ننگن جيڪي وڻي سو ڪرائي ٿا سگهو، نه انهن مٿين سان ديوتائن کي وس ۾ آڻي راجائن جا خزانا ڪٽائي پنهنجا گهر پرائي ڇو نه ٿا وينا مڇورن ماڻهو؟ ڇڏو آديءَ جي ٿيل آديءَ جي ڇا پادان ۽ وٺڻ لاءِ ڇو ٿا گهر گهر وٺندا وٺو؟ وري جنهنڪي اوهين ڪپڙ ۽ ٿا مڇور، تنهنڪي وس ۾ ڪري جهڙو وٺيو، اوترو ڏن وٺندا رهو ! ويچارن غريبن کي ڇو ٿا ڦريو ؟

۴۵. (ت) گرهه جو پويءَ. جي اوهانکي دان ڏيڻ ڪري گرهه خوش ٿا ٿين ۽ نه ڏيڻ ڪري رنج ٿا ٿين، نه اسانکي سور به آدي گرهه جي پرستيا ۽ اڀرستيا ظاهر ڪري ڏيکارو ! جي هڪڙي کي اٺون سور به ٻا ڇنڊ ۽ ٻئي کي ٽيون هجي، ته انهن ٻنهي کي جهٽ مهندي جي ٿل ڏريءَ تي پهرين اڳاڙين گهمارو. جنهن تي [ديوتا] پوسن آهن، تنهنجا پير ۽ شرير نه سڙندا، جنهن تي ڪاڙيل آهن تنهنجا سڙي وڃن ڪن ! ۽ پوءِ مهندي ۾ ٻنهي کي اڳاڙو ڪري پورو ٿا جي سڄي رات مٿان ۾ رکي. جي هڪڙي کي ٿڌ لڳي ۽ ٻئي کي نه لڳي، ٿڌهن سمجهو ته گرهه اڻ ٿا ۽ سولا ٿيندا آهن. وري گرهه ڇا اوهانجا مائت آهن ؟ ۽ ڇا اوهانجا خط پٽ ۽ ٿارون ٿن وٽ اينديون وينديون ٿيون رهن ؟ يا اوهين انهن وٽ يا آهي اوهان وٽ اچن وڃن ٿا؟ جي اوهان ۾ مٿين جي شڪتي آهي ته اوهين پاڻ راجا ۽ شاهڪار ڇو نه ٿا بڻجي وڃو؟ يا دشمن کي پنهنجي وس ۾ ڇو نه ٿا ڪري ڇڏيو؟ ناستڪ نه آهو آهي جو اهرور جي آڳا ۽ ويد ورڻ پوپ لپلا هلائي ! جي اوهانکي گرهه جو دان نه ڏيئي جنهن تي گرهه آهي سو پاڻ پوکي، ته ڪٿي ڪهڙي ؟ جي اوهين ڇو نه نه ! اسان کي ئي ڏاڍ سان هو خوش ٿا ٿين ۽ نه ٻين کي ڏاڍ سان، نه [بڏارو نه] ڇا اوهان گرهه جو ٺڪو کپو آهي؟ جي ٺڪو کپو اڻو ته سور به آديءَ کي پنهنجي گهر گهرائي سڙي هرو !

۴۵. (ث) گرهه بابت حقيقت :- سچ نه هجي آهي، نه سور به آدي لوڪ ڄڻ آهن .

هو نه ڪنهنڪي دڪ ۽ نه ڪنهنڪي سک ڏاڍ جو خيال ڪري سگهن ٿا. بلڪه جيئن به اوهين گرهه دان تي پلجندڙ آهيو، سي سمورا گرهه جون ديوتائون آهيو، ڇاڪاڻ ته گرهه شيد جو ارڪ به اوهان سان ئي لڳي ٿو اچي !

”ये ग्रहणन्ति ते ग्रहाः“ = جي گرهه ڪن ٿا، سي گرهه آهن . جيئن اوهانجا پير راجا،

* ”پرواڻڪ“ ماڻهو عمر وڌائڻ جي خيال سان لوهي پاسو ۾ لپل وجهي، تنهن ۾ پنهنجي شڪل ڏسي ڇڏي پراهمڻ يا پنگيءَ کي ڏيندا آهن . اهر ڇا = عڪس = پاڇي جو دان ٿو سڏجي .

۽ پرواڻڪ ماڻهو ڪپڙ کي ڏن دولت جو ديوتا سمجهندا آهن .

وٽيس ۽ سيمڪ ۽ شاهوڪار ۽ غريبن وٽ نغا پھچن ۽ ايسين نون گرهن جي ڪمھنڪي ۽ اڃا به
 نٿي رهي! جڏهن اوهن سور ۽ ڇڻڇڻ آهي ۽ جا ساڪامات مورتن وارا ڏنگا روپ ڌاري
 انهن تي وڃي ٿا ڇڙهر، ۽ گرهڻ ڪرڻ کانسواءِ ڪن هون ٿا نغا ڇڏيو! پر جي ڪر اوهانجي
 ڦندي ۾ نه ڦاسي نه ناسڪ وغيره شيد چٽي ٺهينجي ننڊا ڪندا ٿا وٽو!

۴۵. (ت) گھٽ ۽ ڦٽل جو ڦٽل ۾ پيد :- (پر پڇي) :- ڏسو، ڇو ڦٽل جو ظاهري ڦٽل!
 آڪاش ۾ رهندڙ سج، چنڊ، راهو ۽ ڪيترو ڇي ڏڏڻ ڪري گرهڻ [ڇو لڳڻ] اڳ ۾ ئي ٻڌائي
 ٿا ڇڏيون. جئن هي ظاهر آهي، تئن گرهن جو ڦٽل پڻ ظاهر ٿي ٿو وڃي. ڏسو، شاهوڪار،
 غريب، راجا، ڪنگال، سڪي ڏکي گرهن جي ٿي ڪري ٿا ائين.

(سج وادي) :- هي جو گرهن روئي پون ڪش ڦٽل آهي، سو نه گھٽ وديا جو آهي ۽
 نه ڦٽل جو. جو حسابي علم آهي، سو سڄو [آهي]، ۽ ڦٽل وديا قدر ٿي لاڳاپن جي نتيجن
 کانسواءِ [بي سموري] ڪوڙي آهي. جئن ڏرئيءَ جي انورم [پنهجي مڊور ٽسي
 ڦرندڙ] ۽ چنڊ جي پرتي لوم [پتي جي ڇوڪر ڦرندڙ] جي حساب منجهان صاف ظاهر ٿيندو
 آهي، نه فلاڻي وقت فلاڻي ملڪ ۾ سور ۽ يا چنڊ جي فلاڻي ڀاڱي ۾ گرهڻ اڳندو. جهڙيءَ
 ريت سڌاڻس شرومڻيءَ ۾ هئن چيل آهي :- $\text{आदयत्यर्कमिन्दुविधु भूमिभाः}$ اهڙيءَ ريت ئي
 سور ۽ سڌاڻس ۾ به لکيل آهي. اڄاڻ جڏهن چنڊرما، سور ۽ ڏرئيءَ جي وچ ۾ ٿو اچي نه
 سوريه گرهڻ ۽ جڏهن سور ۽ چنڊ جي وچ ۾ ڏرئي ٿي اچي، تڏهن چنڊ گرهڻ ايندو
 آهي. اڄاڻ چنڊ جي ڇانو ڏرئيءَ تي ۽ ڏرئيءَ جو پاڇو چنڊ تي پوندو آهي. سور ۽ پرڪاش
 روپ هئڻ ڪري ان تي ڪنھنجو به پاڇو ڪونه ٿو پوي، البت جئن روشن سور ۽ پاڇو ٿي
 جي اڳيان [اڀرڻ] شونين جي ڇانو پئي پاسي ٿي پوي. تئن ئي گرهڻ ۾ به سمجهو.

۴۵. (ت) سڪم ڏک ڪرم ۾ موجب ٿو ملي :- امير، غريب، راجا ۽ ڪنگال
 ۽ ڪرم ۾ موجب ٿا بڻن ۽ نه گرهن جي ڪري. ڪيترائي جو نٿي پنهجن پٽن ڏيئن جو وهان ۽
 گرهن جي حسابي وديا موجب ڪندا آهن، تنهن هوندي به انهن ۾ وروڻ [ٿو پوي]، يا
 وڏو وڏو [نئون ٿين]، يا استري يا پوڻ مري ٿا وڃن! جي گرهن جو ڦٽل سڄو هجي ها،
 ائين ڇو نٿي ها؟ ٺهڪري ڪرم جي ڪٽي ٿي سڄي آهي، گرهن جي ڪٽي سڪ ڏک پوکڻ
 ۾ ڪارڻ نٿي بڻجي. ٻلا گره آڪاش ۾ ۽ پرتوي به آڪاش ۾ (ڪائنات) ڪهڙو پري آهي.
 انهن جو سمجهڻ، ڪرڻا (فاعل) ۽ ڪرمين (فعلن) سان ڏسڻ ۾ ئي ٿو اچي. ڪرم ۾ جو
 ڪندڙ ۽ سندن ڦٽل جو پوکيندڙ جهڙو آهي، ۽ ڪرم ۾ جو ڦٽل پوکائيندڙ پرماتما آهي.

جي اوهن گرهن جو اثر ٿا مڃو نه جواب ڏيو ته جنهن سمي هڪڙي ماڻهه ۾ جنم ٿو
 ٿئي، جنهنڪي اوهن द्वारा वा ڏروائڻي مڃي جنم پتري تيار ٿا ڪن، تنهن ساڳئي
 سمي سمسار ۾ پئي جو به جنم هوندو يا نه؟ جي چئو ”نه“ ته اهو ڪوڙ (آهي) جي چئو
 ”ٿئي ٿو“ نه (ٻڌا ٿو نه) هڪڙي ڇڪور ٿي راجا جهڙو سمسار ۾ ٻيو ڇڪور ٿي راجا
 جو نٿو ٿئي؟ هالو! ايترو اوهن چئي سگهو ٿا ته اها لڳل اسانجي پيت پوڻ جي آهي، جا

کو مڃي به سگهندو.

۴۶. (الف) گروڙ پراڻ جا گهوڙا :- پوڻن - ڇا گروڙ پراڻ به ڪوڙو آهي؟

اٿر - هائو ڪوڙو آهي.

پوڻن - پوءِ مٿل ڇير جي ڪهڙي ڪٿي ٿي ٿئي؟

اٿر - جهڙا سندس ڪرم آهن [ٺهڙي].

پوڻن - بهراج راجا، سندس چتر گهٽ مٽري ۽ سندس تمام خوفناڪ ڪجهل جي ٻهاڙ جهڙن شرابن وارا دوست ڇير کي ٻڪڙي ٿا وڃن. ڀاپ ٻچ انوسار [ٽڪي] ٺرڪ ۽ سرڪڻ ۾ ٿا وڃهن. انهي وئترڻي نديءَ ٺرڪ لاءِ دان ٻچ شراڻ، ٺرڪ ڪٺو ٺان آدي ڪيو آهي.

اهي سمورين ڳالهين ڪن مڃيا ٿي سگهندون؟

اٿر - اهي سمورين ڳالهين پوپ لپلا جا گهوڙا آهن، جي ٻين جا ڇير اٿي وڃن ٿا ۽ سندن نياڻ ٽورم راج، چتر گهٽ آدي ٿا ڪن، نه جي ٻه لوڪ جا ڇير ڀاپ ڪندا، نه [نلاڻ] ٻيو ٻه لوڪ مڃڻ ڪري، جو اٿان جا نياڻا ٻن سندن نياڻ ڪن. جي ٻه جي ٻن ٻن جا شرابو جهان جهڙا آهن، نه ٽسڻ ۾ ڇو ٿيندا آهن؟ وري موندڙ ڇير کي وٺڻ واري نينڙي ٽرواري ۾ نه سندن هڪ اٿر به نه وڃي سگهندي. وري سڙڪن ۽ گهٽين ۾ ڇو ٿيندا روڪجي وڃن؟ جي وڏن وڏن هڏن کي پوپ جي پنهنجن گهرن کان سواءِ ٻيو ڪٿي رکي سگهندا؟ جهنگ ۾ باهه لڳڻ ڪري ڪٿين وغيره، ڇيرن جا شرابو ڪدم ڇڏجي ٿا وڃن. سو جي انهن کي ٻڪڙن لاءِ بيشمار ٻه دوست ايندا آهن، نه اٿي آندڪار ٿي پوڻ گهرجي! وري جڏهن ڇيرن کي ٻڪڙن لاءِ ڀاڻ ٻه ڪندا، نه وقتي سندن شرابو ٺرڪر کائيندا. پوءِ نه جتن ٻهاڙن جون وڏيون وڏيون چوٽيون ٺڪرا ٿي ٽريءَ ٿي ٿيون ڪرن، ٿين سندن وڏا وڏا انگ. به گروڙ پراڻ جي واهيندڙن ۽ ٻڌندڙن جي اڳ ۾ ڪري پوندا، جهنگري هر مري ويندا يا جي گهر ڇو ڏروارو يا سڙڪ روڪجي پوندي نه ڪن ٺڪري ۽ گهمي سگهندا؟

۴۶. (ب) شراڻ، ٺرڪ، گهوڙا دان آديءَ ۾ ٽپجي - شراڻ، ٺرڪ ۽ ٻين پراڻن ڪري انهن مٿل ڇيرن کي ڪي ڪين ٿو پوڃي، اٽل مٿلن جي عيوضيءَ پوپ جيءَ جي گهر، ٻيٽ ۽ هڪ ۾ بهجي ٿو. وئترڻيءَ [ٺڪهائڻ لاءِ] جو گهوڙا دان ٿا وٺن، سا به پوپ جي گهر ۾ يا ڪاٺيءَ وغيره جي گهر ۾ ئي بهجي. وئترڻيءَ ئي ڪٺو نه ڪانه ٿي وڃي، پوءِ ٻچ ڪنهنجهڙي جهلي ٿرندو؟ هڪ نه اٿي ساڙيو يا پورو وٺو. پوءِ ٻچ کي ڪيئن جهليدو؟ اٿي ان ڳالهه لاءِ هڪ مثال لکي ٿو اچي.

هڪڙو هو جات. سندس گهر ۾ هڪ ڪٺو هئي ٽالپي سئي ۽ [روزانو] ويهه ستر ڪير ٿيندڙ! سندس ڪير هو ٽالپو ٽالپو ۽ وقت به وقت پوپ جي مک ۾ به پوندو هو. جات جو ٻرو هٿ انهيءَ ٽالپي ۾ هو، نه جڏهن جات جو پتا مڙجڻ لڳندو ته ان ڪٺو جو سنڪلپ ڪرائي وٺندس، ٿورن ٽالپن کان پوءِ ڪرمين موجب سندس پتا جي مڙجڻ جو وقت اچي وٺو. ڳالهائڻ بند ٿي ويس ڪت ٿان ٽريءَ ٿي لائائرس! ارڙهه پراڻ ٺاڳڻ جو وقت اچي پهتو. ان وقت

جاءت جا پيارا مٽر ۽ مائٽ پڻ پهچي ويا هون، لڏهن پوپ جي ۽ ٻڪارو نه، اجهان! هيٺ ترن
 انجي هتان گڏوڏان ڪراء! جاءت ڏهه روپيا ڪيڍي پٽا جي هٿ ۾ وڪي [ٻانهڙي کي]
 ڇو نه پڙهو سڪلپ! پوپ جي ڇو نه ”واه! واه! ڇا پٽا بار بار مرندو آهي؟ هن وقت
 نه ساڳيائت گڏو آهي، ڇا ڪير ڏيندڙ هجي، پوڙهي نه هجي ۽ هر طرح اٿم هجي! اهڙيءَ گڏو
 جو دان ڪرائڻ ڪڍي! جاءت جي ڇو نه! اسان وٽ نه گڏو هڪڙي ئي آهي، جنهن کان
 سواءِ اسان ٻارن ٻچن وارن جو ڪڏوان ئي نه سگهندو، تنهنڪري اها نه ڏيندس! وٺو! ويهن
 روپين جو سڪلپ پڙهي ڇڏو، ۽ انهن روپين منجهان ٻي ڪيرائي گڏو وٺي ڇڏيندا.
 پوپ جي ڇو واه ڙي واه! اوهين نه پنهنجي پٽا کان به گڏو کي وٺ ڪٿا پائيو؟ ڇا پنهنجي
 پٽا کي وٺڻ ٿي نديءَ ۾ پوڙائي ڏکڻ ڏيڻ ٿا ڇاهيو؟ ڇڱا سهرڙ ساماڙو؟ پوءِ نه سهوڙا
 مٽ مائٽ به پوپ جي ڇو پاسو وٺي پيئا. انهن سڀني کي پوپ جي ۽ اڳ ۾ ئي ٻرلائي
 رکيو هو، ۽ ان وقت به اشارو ڪري ڇڏيائين! سڀني گڏجي زبردستيءَ ساڙيءَ گڏو جو
 دان ساڙي پوپ جيءَ کي ڏياري ڇڏيو! ان وقت نه جاءت ڪجهه نه ڪجهه. هٿس مري
 ويو ۽ پوپ جي وچڙي سوڙي گڏو ۽ ڪير ڏهڻ جو باسڻ ڪٽي، پنهنجي گهر ۾ گڏو ٻڌي
 باسڻ وڪي، وري جاءت جي گهر وري ۽ پراڻيءَ سان وڃي مسائن ۾ سندس اڳيئي سسڪار ڪرايو.
 آلي به ٿوري گهڻي پوپ لڳا هلايائين. تنهن کانپوءِ دسگار [ڏهاڪو] ۽ سڀني آدي
 ڪرائيندي به کيس ڦريائين! ها، اها ڀاڱو ۽ نه لڳيس، ۽ بڪايان به گهڻو ئي مال پهت ۾ وڌو.
 اوائٽ جيسين ڪرايا ٿي چڪي، تيسين جاءت هيڏانهن هوڏانهن ڪو به ٻئي ڪڏوان ڪندو رهيو.
 ڇوڏهن ڏينهن صبح سان ئي پوپ جيءَ جي گهر پهتو. ڏٺائين ته گڏو ڏهي، باسڻ پري
 پوپ جي آڻ لاءِ تيار آهن. ايتري ۾ ئي جاءت جي پهتا. کيس ڏسي پوپ جيءَ ڇو، اچو
 اجهان وهو. جاءت جي - پروهت جي! اوهين هيڏانهن نه اچو. پوپ جي - ٻلا ڪير وڪي
 اچان. جاءت جي - نه! ڪير جو باسڻ هيڏانهن ڪٽي اچو. پوپ جي ويچارا وڃي ويا ۽
 ڪير جو باسڻ ساڙهن وڪيائونس. جاءت جي - اوهين ڏاڍا ڪڙڙا آهيو. پوپ جي - ڪوڙ
 ڪهڙو ڪير؟ جاءت جي - ٻڌايو ته اوهان گڏو ورتي ڇا لاءِ هئي؟ پوپ جي - ان لاءِ
 ته اوهانجو پٽا وٺڻ ٿي ندي آڪري. جاءت جي - پوءِ ٻلا اوهان وٺڻ ٿي جي ڪپ ٿي گڏو
 ڇو نه پهچائي؟ اسان نه رهيا-ون توهانجي آسري ۽ اوهين گڏو پنهنجي گهر ٻڌي ويٺا! الاجي
 پٽا جي وٺڻ ٿي ۾ ڪيڏا نه غرطا کاڌا هوندا. پوپ جي - نه. هن دان جي ٻج جي اٿس
 منجهان آئي ٻي گڏو تيار ٿي کيس پار لنگهاريو هوندو. جاءت جي - وٺڻ ٿي ندي هتان
 ڪيترن پري ۽ ڪهڙي پاسي آهي؟ پوپ جي - اٽڪل ڪي ٽيهه ڪروڙ ڪر هه 0 پري

• آخر هندستان ۾ جاءت قوم ڪڙهن جي آهي.

۽ مهاڀراهمڻ سنڌ ۾ ڪو ٿيڪر ٿا سڏجن، اهي مٿلن جو دان رهندا آهن.

0 سنڌ ۾ اٽڪل ٻن مٿلن جيتري پنڌ کي ڪوه چوندا آهن. پوءِ ٻاڪڙر ڇو نه پاردواج
 جي انگريزي معيار ۾ پرڪاش مٿل جو هڪ ڪوه ٿيندو آهي.

آهي، ڇاڪاڻ ته اُتر ٺاهه ڪروڙ جوڻي ٻه ٽي [جو وياس] آهي. وٽر ٿي ندي ڏکڻ
 آلهندي پاسي آهي. **جائ جي** - اوهانجي چئي يا تار جي خير اٿڻو پري بهتي ۽ سندس
 جواب آيو ته اتي پنج جي گهڻو تيار ٿي فلاڻي جي پتا کي پيار پوڄايو، سو ته ڏيکاريو.
ڀوپ جي - اسان وٽ ڪروڙ پراڻ جي ليڪه کان سواءِ اتي ٺهال يا تار پري آهيئي ڪانه.
جائ جي - هن ڪروڙ پراڻ کي اسين ڪئن سڃڙو؟ **ڀوپ جي** - ڇهن سڀ ٿا سڃهن،
 [تنهن] **جائ جي** - هيءُ پستڪ اوهانجي وٽن اوهانجي گذران لاءِ ٺاهيو آهي، ڇاڪاڻ
 ته پتا کي پنهنجن پٽن کانسواءِ [ٻيو] ڪو پيارو ڪونهي! جڏهن منهنجو پتا مون ڏانهن خط پست
 يا تار موڪليندو، تڏهن ئي آءٌ وٽر ٿي جي ڪپ تي بي گهو پوڄائي ڇڏيندس ۽ کيس بار
 پوڄائي، وري گهڻو کي گهر ۾ آڻي، آءٌ ۽ منهنجا ٻار ٻچا ڪو پيئندا رهنداسون! ڏيو! [انهن
 چئي] ڪو جو پراڻ ڇاڏو [کڻي] ۽ گهو ۽ وڇڙو ڪاهي جائ جي پنهنجي گهر وڃڻ لڳا.
ڀوپ جي - اوهين دان ڏيئي موٽائي ٿا وٺو، اوهانجي ستياناس ٿي ويندي! **جائ جي** -
 مات ڪر نه ته تيرهن ڏينهن ڪو به پتا چيٽرو نه اسان سٺو آهي، پنهنجي نه سموري ڪو
 ڪڍندوسان! ان ئي ڀوپ جي مات ڪئي، ۽ جائ جي گهو ۽ وڇڙو ڪاهي پنهنجي گهر پهتا.
 جڏهن اهڙا جائ جي جهڙا پرش ٿيندا، تڏهن ئي ڀوپ لپلا سمنار ۾ نه هائدي. هي جو
 ماڻهو چوڻ ٿا ته ڏهاڪي جي ٻنڌ پراڻ ڪري ڏهه انگ [ٿا تنهن]، ۽ سهندِي ڪوڙ
 ڪري شراب سان جهو جي سڄو ٿيڻ ڪري آڱر ٿي جيترو شراب بڻجي پوءِ ڀير لوڪ ڏانهن
 ويندو آهي، نه پوءِ مرڻ سمي ويندو جو اچڻ اڃا ٿو ٿئي! تيرهن ڏينهن کانپوءِ [نه
 مئل پراڻي کي مرنِي گهر] اچڻ گهرجي! جي شراب بڻجي ٿو وڃي، نه پنهنجي استريءَ،
 سبتان پيارن مائتن جي موه ڪري چوٽو مرنِي اچي؟

۴۷. **پورا ٽڪن جو سرگهه** - پوڻشن - سرگهه ۾ ڪي ڪمن ملندو. جيڪي دان ٿو
 ڪجي، سوئي ٿو اتي ملي. پنهنجي سمورن [پروڪارن جا] دان ڪوڙ ڪهن!
اُتر - اوهانجي ان سرگهه کان ته هيءُ لوڪ پلو، جهن ۾ ڌرمهالاڙن آهن، ماڻهو دان ٿا
 ڏين، پيارن مائتن ۽ ڄاڻي ۾ ڏاڍيون مجلسون ٿيون ٿين ۽ چڱا چڱا ڪهڙا ٿا ملن! اوهانجي
 چوڻ موجب سرگهه ۾ نه ڪجهه به ٿئي ملي! اهڙي ٿر ڏسي، ڪنڇوس ۽ ڪنگال سرگهه ۾
 نه ڀوپ جي پاي وڃي خوار ٿين! اتي چڱن ۽ ٻين ماڻهن جو ڪم ڪهڙو؟

۴۸. **سڄو ڀير ۽ سڄو ڀير لوڪ** - پوڻشن - جي اوهانجي چوڻ موجب ڀير ۽ ڀير لوڪ
 آهن ئي نه، نه جهو هري، وڃي ڪٿي ٿو؟ ۽ سندس نياڻ ڪري ڪير ٿو؟
اُتر - اوهانجي ڪروڙ پراڻ ۾ به چيل [ڀير ۽ ڀير لوڪ] نه وشواس جوڳا ڪونهن، پر
 جيڪو ويد ۾ چيل آهي سو هيءُ آهي:-

[य० २०। ४] यमेन, वायुना । सत्यराजन्

[پروڪارن ۽ ڀير ۲۰ جو مٿر ۴] - اهڙن ويد وڃن منجهان پڪ آهي ته

* ”سهندِي“ = مئل ماڻهن جي اها پرواڻ ڪرڻ، جا تيرهن ڏينهن ڪي آهي = تيرهن.

بهر • نالو هوا جو آهي. شير چڙڻ کانپوءِ چيو هوا سان گڏ انٽرڪشن [هولار = آسمان] ۾ رهندا آهن، ۽ هر سٽيه ڪرڻ ۽ پڪش پات نه ڪندڙ پرمائيا ”ذرم راج“ آهي، سولي سيمي جو نياڻ ڪندڙ آهي.

۴۹. (الف) دان تي ويچار:- پوڻن:- اوهانجي چوڻ موجب نه ائين ٿو سڏ ٿئي، ته گهو دان آدي ڪنهنڪي نه ڏجي، ۽ نڪي ڪي دان ٻج ڪهي.

آڻو:- اوهانجو لائين چوڻ بالڪل اجابو آهي، ڇاڪاڻ ته سپاڻون ڪي ۽ پراڻڪارين ڪي پراڻڪار ڪرڻ لاءِ سون، چاندي، هيرا، موني، مالڪ [ياقوت]، آن، پاڻي، جاپون ۽ ڪهڙا وغيره ڏيڻ اچت آهي. البت ڪپاڻون ڪي هرگز نه ڏيڻ گهرجي.

۴۹. (ب) ڪپاڻون جا لڪشڻ:- پوڻن:- ڪپاڻو ۽ -هائو جا لڳڻ ڪهڙا آهن؟

آڻو:- [ڪپاڻو] چاڻي، ڪهڙي، -وارڻي، وشي، ڪار، ڪروڻ ۽ لوپ موهر ۾ ڦاٿل، پراڻو نقصان ڪندڙ، هڻجي، ڪرڙا، جابل، ڪسنگي ۽ آرسِي [ٿيندا آهن] دانن کان هر هر ٻڌندڙ، ذرو ماريندڙ، انڪار ڪرڻ کانپوءِ به هٽيلا بڻجي گهرندا آهن ۽ هٽندڙ، سنئون نه ڪندڙ، جيڪي نه ڏين، تنجي ڪلا ڪندڙ، پٽيندڙ ۽ ڪارون ڏيندڙ، ڪيترائي گهرا جو سيرا ڪري ۽ هڪ نه ڪري نه ٿين سان وٺي وٺندڙ، مٿان ساڙو ۽ جو ويس ڌاري ماڻهن ڪي بوڙائي لڳيندڙ، پاڻ وٽ مالڪيت هوندي به لائين چوندا آهن. مون وٽ ڪجهه ڪنهنڪي هر ڪنهنڪي ڦاسائي پنهنجا سوارف ڪيندڙ، رات ڏينهن ٻن ۾ لڳا رهندڙ، ڪو روئي موڪلائي ته پنهنجي لڳا اوسار پنڪ آدي لڳيندا شيون [گهراڻي] پراڻو مال [سجهي گهرج کان] وڌيڪ کائي پي ٿي ۽ اچي آرسِي ٻڌندڙ، ستم مارڪ جو وروڻ ڪندڙ، پنهنجي سوارف سڏ ڪرڻ لاءِ ڪرڙي رستي ٿي هليدڙ، ساڳي رست پنهنجن چيلن کي وڳو پنهنجي ٿي شيوا ڪرڻ جو اُپديش ڏيندڙ ۽ ڪن پوکي پوڻن جي شيوا ڪرڻ لاءِ نه [چوندا آهن]، سب وٽ جي ويچار جا وروڻ ڪندڙ، جڳت جي وهنوار اولاد استري، پوڻ، مالا، پتا، ستنان، راجا، پوڄا ۽ پيارن مٿن ۾ لائين چئي وٺي وجهائيندڙ نه اهي سمورا ستم آهن ۽ جڳت ٻڻ مٿيا آهي، آدي، خراب اُپديش ڪرڻ ڪپاڻون جا لڪشڻ آهن.

۴۹. (ب) سپاڻون جا لڪشڻ:- پرمچارِي، چٽيندو، ويد آدي وڌائين جا پڙهندڙ

• ام شهد جا ڪيترائي ارت آهن. مثال لاءِ:- (۱) شمس پٽ ۱۴-۲-۱۱ موجب ۱۴ ۽ ۱۱ جو ارت وايو=هوا آهي. (۲) وگوند ۱۰-۱۴-۵ موجب ۱۴ ۽ ۵ جي معنيٰ ڪال=وقت آهي. (۳) نرڪ ۱۰-۲۰ موجب ۲۰ جي معنيٰ اُگهي=باھ ٻڻ آهي. (۴) منو سمرتي اڌ-۱۱ ۶ جي شلوڪ ۹۲ تي ويچار ڪجي ته ۱۴ جو ارت ذرم ۽ ٿئي ٿو (۵) اشتاد پائي ۳-۳-۶۳ موجب ۱۴ جو ارت =نियमत=ظابطو=Control ٻڻ آهي انڪريتي اشور ۽ راجا جي ارتن ۾ استعمال ٿئي ٿو. انهن ارتن منجهان ۱۴ لوڪ جو ارت ٿيندو:- پرتري=اُگهي=جو لوڪ، (۲) انٽرڪش=وايو جو لوڪ، (۳) ديو=ديو=سور ۽ لوڪ، (۴) نياڻ مندر=نياڻ جي جاءِ، (۵) ڪال چڪر=زماني جي گردش وغيره. [گهٽ راءِ]

۴۰۹. پاڙ هيٺڙ سھول، ستيوادي، پر آپڪار کي چڱو سمجهندڙ، پر شار ٿي، آڏو [وڏي دل يا ويچار وارا]، وڌيا ۽ ڌرم جي لڳا ٿار اُتي ڪندڙ، ڌرمالها، شلڪ، ننڍا ۽ آسستيءَ ۾ ڏک سک انهن ۾ ڪندڙ، نڊر، آسماني، پرکي گهاني، سرشتي ڪرم [قانون قدرت] وڌي جي آڳيا ۽ ايترو جي ڪٺ، ڪرم ۽ سپاءِ انوسار ڪرم ڪندڙ، نپاءَ جي ريت موجب پاسڪاري ڇڏي ستميه [ڪندڙ]، ستم شاسترن جي پڙهندڙن ۽ پاڙهندڙن جي پر يڪشا ڪندڙ، ڪمپنهي لڳي ڇهي نه ڪندڙ، پر دشمن جا پيارو آڻ ڏيندڙ، پنهنجي آتما جهڙو ٻئي جو به سکر، ڏک، هاجي ۽ لاپ سمجهندڙ، اوڏيا آڏي ڪلپش، هٿ، ڪوڙي ضد ۽ ايمان رهڪ، ايمان کي اموڙت جيان ۽ مان کي زهر سمان سمجهندڙ ستموشي، خوشيءَ سان جو چيٽو ڏئي، تنهن تي راضي وهندڙ، ڪشت جي سمي ۾ به هڪڙو گهرڻ ٿي نه ڏيندڙ يا مع ڪندڙ ٿي، ۽ وٽج يا اڃا ويچار نه ڪندڙ ۽ آڳاٽو ڪدم هليو ويندڙ ۽ سندس ننڍا نه ڪندڙ، سڪي پوڻ سان دوستي [رڪندڙ] ۽ ڏکين تي دٻا [ڪندڙ]، پڇ آڻائڻ [کي ڏسي] آندڙ [انهن ڪندڙ] ۽ پاپن سان آپيڪها اولهه واکو ڏيڻ ڪانسواءِ وهندڙ، ستم ماني [سچ سمجهندڙ] ستيوادي [سچ چوندڙ]، ستيوڪاري [سچ ڪندڙ]، نهڪهت، اوشا، دونهن وهڪ، گهيرو ويچارون وارا، سٺ پوڻ، ڌرم يڪت ۽ سدائين دشت آچار رهڪ، پنهنجي ٿن، من ۽ ڌن کي پر آپڪار ڪرڻ ۾ لڳائيندڙ، ٻئي جي سکر واسطي پنهنجي پرائڻ کي به سمر ٿي ڪندڙ آڏي چڱن ڪٿن وارا سڀاڻر سڏبا آهن.

۴۱۰. (پ) آپت ڪل ۽ دان:- پر ڏکار آڏي ڪهت جي وقتن ۾ [سهارو ۽ ڪهاڻو جو خيال نه ڪري] هر ڪو پراڻي آن، جل، ڪهڙن، دوائن، [دوا دونهل] ۽ جابن جو اڌڪاري آهي.

۴۱۱. (ب) ٽن پرڪارن جا داني:- پوڻن-دانا [داني] گهڻن پرڪارن جا ٿيندا آهن؟ اڌر:- ٽن پرڪارن جا:- (۱) اٽر، (۲) مڏم [رواجي يا وچولي درجي وارا]، ۽ (۳) نڪرشت [نيچ يا هيٺئين درجي وارا]. اٽر دانا اهو ٿو سڏجي، جو ديش ڪال ۽ پاٿر کي سمجهي ستم وڌيا ۽ ڌرم جي اُتي ڪرائيندڙ پر آپڪار لاه ٿو ڏئي. مڏم اهو آهي، جو پنهنجي پوڻن سوارڪ [ڪير ٿي ۽ سوارڪ] لاه ٿو ڏئي. نيچ اهو آهي، جو پنهنجو پاٿر ڪوبه آپڪار نه ڪري ويچار وغيره ۽ پڏن ۽ پڏن وغيره کي ٿو ڏئي، ۽ جو ڏاڍ سمي گهرڻ ۽ ايمان جهڙيون ڪجهه نائون [خراب وهندڙ] ٿو ڪري، جو پاٿر ڪهاڻو جو ڪجهه به پڏ نه ڄاڻي ”ٺڪي سڀر ٻاڄي ٺڪي سڀر ڪاڇا“ وڪڻندڙ جيان [هو ڪنهن کي ٿو ڏئي]، جو بھت ۽ جهڳڙا [ٿو ڪري] ۽ جو ٻئي ڌرمالها کي ڏک ڏئي پاڻ سڪي ٿيڻ لاه ٿو ڏئي، اهو اڏم [نيچ] دانا آهي. اڻٽل جي سوچي ويچاري دوائن ۽ ڌرمالها جو سٽڪار ٿا ڪن، سي اٽر آهن. جيڪي ويچار ڪن يا نه ڪن پر جتي پنهجي وڏائي ڏسن [اُتي مان ڏان]، سي وچولا ۽ جي ٻيا ڏسڻ وائسڻ ۽ آزمائڻ جي اجازت مان ڪن، سي نيچ دانا ٿا سڏجن.

۴۶. (ت) دان جو ڦل :- پرشن :- دان جو ڦل هٿ ٿو مائي يا ٻرلوڪ ۾ ؟
اٿو :- هر هنڌ ٿو ملي .

پرشن :- ٻاڻهي ٿو ملي يا ڪو ڦل ڏيندڙ آهي ؟

اٿو :- ڦل ڏيندڙ ايشور آهي . جڏهن ڪو چور يا ڌاڙيل ٻاڻهي جهل ۾ وڃي نٿو گهري
پر راجا کيس اوس جهل موڪلي ۽ -زا پوڳائي ڌرمالمان جي سڪ جي رکيا ٿو ڪري ۽
کين ڌاڙيلن کان بچائي سڪ ۾ ٿو رکي ، لکن ٿي ٻرمالما به پاپ پنج جا دڪ سڪ روپي ڦل
سڀني کي جڏهن جو لکن پوڳائي ٿو .

۵۰. ويد وروڌي گرنت :- پرشن :- هيءُ جو ڳوڙ ٻراڻ آدي گرنت آهن ، سي
ويد ارس يا ويد جي ٻنهي ٿا ڪن يا نه ؟

اٿو :- نه ، بلڪ ويد جا وروڌي ۽ ايتڙ آهن . ڏندوييه اهڙا ئي آهن . جڏهن ته ڪو هڪ
منش ڪنهن هڪڙي جو مٿر ۽ سڄي سنسار جو شترو هجي ، لکن ٿي ٻراڻ ۽ نٿو جو . ڪيڏو
پرشن ٿو لقي . ڇاڪاڻ ته اهي گرنت هڪ ٻئي کان وروڌ ڪرائيندڙ آهن . انهن کي ڪيڏو
منش جو نه ڪم نه آهي ، بلڪ انهن کي ڪڍڻ آهي پشوقا [حيوانيس] ! ڏسو ! شو ٻراڻ موجب
ٿوري دشي [نيرس] ۽ سورار ، آڏيه ٻراڻ موجب آرٿوار ، ڇندو ڪند موجب سوم گره وار ،
مگل ، ٻڌر ، وڻس ، شڪر ، ڇنڇر ، راءِ ۽ ڪيتروءِ جي ، وشٽره جي ايڪادشي ، وامن جي
ٻارس ، نرسنگه يا انس جي چتر دشي [چوڏس] ، ڇندو ما جي ٻورنمائي ، دگهان جي نومئي ،
وسن جي اشيئي ، مومن جي سڀني ، ڪارڪ سواميءَ جي چنٽ ، لاگ جي پنڇهي ، گنڀس جي
چوس ، ڳوڙي جي ٽيڇ ، اُشولي ڪمار جي ٻيڇ ، آڏيا دٻريءَ جي ٻيڇ-ٻيڇ ، پٿرن جي
اماس ، اهي سمورا ڏينهن ٻراڻن اُتوار آهن اُپواس ڪرڻ [بکن ڪڍڻ] جا ! وري هر هنڌ
لئين ٿي لکيل آهي ته جو ماڻهو اُنهن وارن ۽ ٽئين ۾ نائيندو پيئندو ، سو نوڪ ۾ ويندو !
هيٺو ٻوڙن ۽ سندن چوڻن کي ڪنهن به وار يا لڳي ۾ پوڄن نه ڪوڻ ڪهي ڇاڪاڻ ته جي
ڪائيندا پيئندا نه نوڪ ۾ ويندا .

۵۰. (الف) ايڪادشي ورت :- وري ”ٿر ٿر سڌو“ ، ”ڌرم سڌو“ ، ”وڻارڪ“
آدي گرنت جي چوڻن ماڻهن جا بظايل آهن ، تن ۾ هڪڙي هڪڙي ورت جي اهڙي
دودشا ڪئي اٿن ، جو هڪڙا شو پڻي [ڇنڊ جي حساب موجب] ايڪادشيءَ ڏينهن
[ورن وڪندا آهن] ، ٻيا دشيءَ ڏينهن ۽ ڪي وري ٻارس ڏينهن ايڪادشيءَ جو ورت
رکندا آهن . ارڻات ڪهڙي نه عجيب ڀوپ لپلا آهي ، جو بڪر ۾ به واد وواد ڪندا اٿا
رهن . جنهن ايڪادشيءَ جو ورت جاري ڪيو آهي ، تنهنجو پنهنجو سوارن آهي ۽ ٻيا
ڪا به ڪانه . هو چوڻ ٿا :-
एकादश्यामन्ते पापानि वसन्ति ।

[ارڻات] ايڪادشيءَ ڏينهن ڄمندا آهن ، سي سمورا ان ۾ وڃي ٿا وسن ! ان ٻوڙ
کان پڇڻ گهرجي ته ڪنهن پاپ ٿا وسن ؟ تنهنجا پاپ ٿا لهنجي پتا آڏيءَ جا ؟ جي سڀني جا
سمورا پاپ ايڪادشيءَ ڏينهن ان ۾ ٿا وسن ، ته ايڪادشيءَ ڏينهن ڪنهن کي به نه ٿيڻ

نه کهي. اٻن به نغو ٿئي. اٺلندو به. وغيره لکڻ ڪري ڏک ٿهندو آهي. ڏک آهي ڀاپ جو ڦل. ٻيهڪري به ڪو مرڻ آهي ڀاپ. انجو وڏو مهاڻو ٺاهيو آهي، جنهنجي ڪٿا وڃي ڪيترائي ٺڳجي ٿا وڃن. تن مان هڪ ڪٿا هئن آهي:-

برهم لوڪ ۾ هڪ وئشيا هئي. ان ڪجهه اُڀرڻ ڪيو، ٻيهڪي مليو پارائو ته ڪو پٽ ٿوري ٿي. تنهن ئي آستتي ڪيائين ته آءٌ وري سرڳ ۾ ڪيئن اچي سگهندس؟ چيائونس ته جڏهن به ڪو گھارس جي ووت جو ڦل ٽوڪي ٿيندو، تڏهن تون سرڳ ۾ هلي ايندين. هوءَ ومان سرڙي ڪنهن شهر ۾ ڪري پئي. اتان جي راجا کائينس پڇيو ته تون ڪير آهين؟ تنهن ئي ان سڄو سماچار چئي ٻڌايو ته آهيائين ته جي مونکي ڪو اڪادشيءَ جو ڦل ٿيندو ته آءٌ وري به سرڳ ۾ وڃي ٿي سگهان. راجا شهر مان پڇا ڪرائي. گھارس جو ووت ڪندڙ ڪو به نه مليو. پر هڪڙي ڏينهن کي شودر زال مڙس پاڻ ۾ وڙهيا، ۽ ڪاوڙ ۾ ٻجھان استري ٿينهن واپس ٻڪي رهي. اتفاق سان تنهن ڏينهن گھارس هئي. تنهن ڇو نه مون گھارس چاڻي ٻجھي ته ڪا ڪٿي آهي، اوچتو ئي تنهن ڏينهن به ڪڍي هيو. جڏهن ان راجا جي سپاهين کي لائين ٻڌايو ته هو ڪيس راجا جي ووت وٺي آيا. راجا کيس ڇو نه تون هن ومان کي هٿ لڳاء. سندس هٿ لڳائڻ سان ئي ٿاڻئون نه ومان مٿي اُڏامي ويو. هي نه ٿيو اُٺ-ڇاڻائيءَ ۾ ٻجھان گھارس جي ووت وٺڻ جو ڦل! جو چاڻي ٻجھي ڪندو، ته ٻيهڪي ڦل جي ڪهڙي حد يا حساب!! واه ڙي اکين کان آنڌا لوڪ! جي اها ڳالهه سڄي آهي ته اسين هڪ ڀان جو ٻيڙو، جو سرڳ ۾ نغو ٿئي، موڪلڻ ٿا ڇاهيون. گھارس وڪندڙ سڀئي ٻيهڪو ڦل ٿين. جي هڪڙو ڀان جو ٻيڙو مٿي هليو ويندو ته پوءِ اکين ڪروڙن ڀان آئي. موڪلينداسون ۽ اسين پاڻ به اڪادشي رکندا رهنداسون. پر جي اٺن نه ٿيو، ته اوهان ماڻهن کي هن به ڪو مرڻ وڃي ڪشت کان بچائينداسون. انهن ڇوڙاهن اڪادشمن جا نالا به، جدا جدا رکيا اٿن، ڪنهن کي ”ڏن دا“ [ڏن ٿيندڙ]، ڪنهن کي ”ڪام دا“، ڪنهن کي ”پتر دا“، ڪنهن کي ”نوڄلا“ (جنهنجي ووت ۾ پاڻي پيڻ به منع هجي، ٿا ڪوئين)، ڪيترائي ڪنگال، ڪيترائي ڪامي، ڪيترائي پتر هيل ماڻهو نه رڳو گھارس ڪندي پوڙها ٿيا، پر مري به ويا، مگر ڪين ته ڏن مليو، نه ڪاميا ۽ نه پتر! ڇيت مهيني جي چانڊو ڪين ۾ جي هڪ ڪهڙي پاڻي نه ملي ته ماڻهو حيران ٿيو وڃي، ووت ڪندڙن کي ته ڏاڍي ٽڪايف پهچندي آهي. خاص ڪري ٻنگال ۾ ته سڀني وڏا استرڻن جي گھارس ٿيندڙ ڏاڍي دودشاڻي ٿئي. ان ڏند ئي ڪاسائيءَ کي لکڻ وقت هن ۾ ڏوي به ڏيا نه آئي. نه ته نرڄلا جو نالو سڄلا (جنهن ۾ پاڻي پيئجي، رکي ها). يا پوءِ مهيني جي شڪل پکڻ جي اڪادشيءَ جو نالو نرڄلا رکي ها، ته به ڪجهه چڱو ٿئي ها. پر پوپ کي ڏيا سان ڪم ڪهڙو؟ ”ڪرئي ڇوئي يا مري، يا وڃي پوزو پوت پري!“ ڪرپ واري، تنهن پوئيل استري، ٻارن يا جوان ماڻهن کي ڪڏهن به اُڀاس نه ڪرڻ گهرجي. پر جي ڪنهن کي ڪرڻ به هجي ته جنهن ڏينهن قبضي ٿئي يا به نه لڳي، تنهن ڏينهن ڪنڊ جو شربت يا ڪير پي گذاري. جي به هوندي نٿا کائين ۽ جي به

نه هوندي نه ٿا ڪاٺن، ايتي بيمارين جي سمنڊ ۾ غوطا هڻي ڏک ٿا پيوڳهن. اهڙن ڇراڻن جي ڇوڙ يا لڪڻ کي ڪوڙا پوماڻا نه مڃي.

۵۱. (الف) ويد جي شاڪاڻن بابت ويچار:- هيٺ ڪروڙ جو ڇهائي کي مٿس، اڀديش ۽ مٿس مٿس جون رسون ۽ رواج بيان ٿا ڪيون:-

پوشن:- مورتي پوڄڪ مٿن جا مٿس سوال ڪندا آهن ته ويد اڻس آهن. رگ ويد جون ۲۱، يجر ويد جون ۱۰۱، سام ويد جون ۱۰۰۰ ۽ اورو ويد جون ۹ شاخون آهن. انهن مان ٿورڙيون شاخون ملن ٿيون، باقي ڪم ٿيل آهن. انهن [ڪم ٿيلن] ۾ ئي مورتي پوڄا ۽ ٿورن جا پوماڻا هوندا. جي نه هجن ها ته پراڻن ۾ ڪٿان اچن ها؟ جي ڪارو ڏسي ڪارڻ جو انومان ٿئي ٿو، ته پراڻن کي ڏسي مورتي پوڄا [ڪرڻ] ۾ ڪهڙي شڪا ٿيندي؟

آثر:- جنهن وٽ جون جهڙيون شاخون ٿينديون آهن، ان جهڙيون ئي [ان مان] نڪرنديون آهن ۽ نه ايترو. شاخون ٿينديون وڌيون پلي ٿينديون. پر سندن پاڻ ۾ وروڻ ٿي نه سگهندو. ساڳيءَ ريت جڏهن [ويدن جي] لڌل شاخن ۾ پٿر وغيره جي مورتيءَ ۽ جل ٿل جي خاص ٿورن جو پوماڻا ٿور ملي، ته [سڌ آهي ته] وڃايل شاخن ۾ به نه هون. وري چار ويد پورا ٿا ملن، ته شاخون انهنجي ورت هرگز نه ٿي سگهنديون. پر جي ورت آهن ته ٿن کي ڪو به شاخون سڌ ڪري نه سگهندو. جي ائين آهي، [سڌ آهي ته] پراڻا ويدن جون شاخون ڪنهن به ڀاڪ مٿس وادين لوڪن هڪ ٻئي جي ورت ڪرڻ لاهي رکيا آهن، جي ويدن کي اوهان پرمشهور جا ٺاهيل ٿا مڃو، ته آشولان آدي دشمن منهن جي نالن سان پڌون ٿيل ڪرڻن کي ويد چوڻا مڃو؟ جهڙيءَ ريت شاخن ۽ سندن پٺن کي ڏسڻ ڪري پٿر، پٿر، آب آدي وٽن جي سڃاڻپ ٿي ٿئي، ٿن ئي دشمن منهن جا ٺاهيل ويدانگهه چارڻي پراهمن، انگ، اڀانگ، ۽ آب ويد آديءَ منجهان ويدن جو ارتب به سڃاڻبو آهي. انڪرڻي انهن ڪرڻن کي شاڪاڻون ڪري ٿا مڃين. جي ويدن جي ورت آهن سي مڃڻ پوک، ۽ جي انڪرڻ آهن سي نه مڃڻ جهڙيون نه ٿي سگهنديون. جي اوهين وڃايل شاخن ۾ مورتي پوڄا آديءَ جي پوماڻا جي ڪاپا ڪندا، ته جيڪڏهن ڪو اهڙي دعويٰ ڪري ته ڪم ٿيل شاخن ۾ وروڻ ويو آهي ته هتي، اولت نتيج [هو، ۽ وڌيڪ چوي ته] عمل نه آهي جهڙيءَ شئي کي عمل ۾ آڻڻ، ته ڪرڻ جهڙي ڪم کي ڪرڻ، ڪرڻ ڳالهائڻ وغيره کي ڏرم، ۽ سچ ڳالهائڻ اڌ ڏرم وغيره لکيل هو، ته اوهين به کيس (مورتي جواب ڏيندا، جو مٿس ڏنو آهي) اولت ويد ۽ [سندن] پوسند شاخن ۾ چئن پراهمن وغيره جو نالو پراهمن وغيره ۽ شودر وغيره جو نالو شودر وغيره لکيل آهي، ٿن ئي وڃايل شاخن ۾ به مڃڻ ڪوي ته نه وروڻ اشرم ويو آهي سچي آلت پلٽ ٿي ويندي.

پلا جڳهه ۽ وياس ۽ پتيجليءَ جي سمي ٿاڻن ته سمورين شاخون موجود هيون يا نه؟ هيون، ته اوهين ڪڏهن به [اسانجي دليلن جو] تشيد نه ڪري سگهندا، [ڇاڪاڻ ته جي

• چئن ويدن جا چار پراهمن، ڇهه انگ، ڇهه آب انگ ۽ چار آب ويد آهن.

وڃايل شاخن ۾ مورتي پوڄا وغيره هجي ها ته اهي رشي مني اوس پنهنجن پنستڪن ۾ ان بابت ڪجهه لکن ها. پر جي چئو ته نه هيون، نه پوءِ شاخن جي هڪڙو ۽ ٻيو ڪهڙو پرمات آهي. ڏسو چئو ته ميمانا ۾ سڄو ڪرم ڪانڊ پٽيجلي مٽي لوڪ شاستر ۾ سمورو گهيا ڪانڊ وڍن انڪول لکيو آهي. انهن ۾ پٿر آديءَ جي مورتي پوڄا يا پراڳهه آدي ٿيڻ جو نالو لکيل نه ٿو ٿئي! لکندا ڪيئن؟ وڍن ۾ ڪٿي هجن ها ته لکڻ بنا ڪڏهن نه رهن ها! انهن ڪري [سنڌو] نه گهٽيل شاخن ۾ نه مورتي پوڄا آديءَ جا پرمات ڪونه هئا!

۵۱. (ب) شاخن کي ويد ۾ ڏٺو ڪوئي سگهجي :- اهي سمورن شاخن وڍن نه آهن، ڇاڪاڻ ته انهن ۾ اڻسور ڪرم وڍن جي [مٿن جا] = प्रतीक [مٿي وارو شيد] وڌي سندن وڌاڪا [ڪيل آهي] سنساري ماڻهن جا اڻاس پڻ لکيل آهن، تنهنڪري وڍن ۾ ڪڏهن به [شامل] ٿي نه سگهندون. وڍن ۾ نه ماڻهن کي وڃو وڌيا جو اُڀرڻ ڪيل آهي. ڪنهن انسان جو نه نالو به (مجهن لکيل) ڪونهي! تنهنڪري مورتي پوڄا جو بلڪل ڪندن [سنڌ] آهي.

۵۲. (الف) مورتي پوڄا تي ويچار: ڏسو! مورتي پوڄا سڀيان شري رامچندر، شري ڪرشن، نارائڻ ۽ شرو وغيره جي ڏاڍي ننڍا ۽ ڪل ٿي ٿئي! هر ڪو ڄاڻي ٿو ته اهي وڏا مهاراج اڻسور [ٿي گذريا آهن] ۽ سندن استريون سڀيا، رڪمڻي، لڪشمي ۽ پاروتي وغيره مهاراجن هيون! پر سندن مورتن مٿس ۽ ڪي پوڄاري لوڪ سندن نالن تي پندرا رهندا آهن، ارڻات ڪنهن انهن چئي پيو بڻائيندا آهن ته :- اهو مهاراج! مهاراجا جي! سڀت شاهوڪارو! درشن ڪريو! وهو! چرڻا اُڀرو وٺو! ڪجهه پڻا ڇڙ هاريو مهاراج! سڀتارام، ڪرشن، رڪمڻي يا واڏا ڪرشن، لڪشمي نارائڻ ۽ مهادي پاروتي جيڪي ڪنهن ڏينهن ڪان بال پوڳه يا راج پوڳه اولت جل پان [نورن] يا کان پان [ڪاٺ پڻ] به نه مليو آهي! اڄ انهن وٽ ڪجهه به ڪونهي! واڏي جي! يا سڀنيائي جي! سڀيا آديءَ کي نف وغيره ٺهرائي ڏنو! ان وغيره موڪليو ته رام، ڪرشن آديءَ کي پوڳه لڳايون! ڪهڙا سڀ ٿاڻي وٺا آهن. مندر جون سڀ پٿرون ڪري پيون آهن. مٿان [چٽ] ٺهڻدي آهي. دشت چور جهڪي هو، سو ڪٽي وٺا ۽ ڪجهه ڪوٺڻ ڪري ڇڏيا. ڏسو هڪ ڏينهن ڪوٺڻ اهڙو اُڀرو ڪيو، جو انهن جي اک به ڪڍي پئي ويا! هينئر نه اسين چانديءَ جي اک نه ٺاهي سگهياسون، تنهنڪري ڪوڏيءَ جي هٿي ڇڏي اٿون!

[اهي پوڄاري] رام لڳا ۽ راس لڳا مٿس ڪرائيندا آهن :- سڀتارام ۽ واڏا ڪرشن ٺهي رهيا آهن ۽ راجا ۽ مهنٽ ۽ سندن نوڪر وغيره آندڙ ۾ وٺا آهن! مندر ۾ سڀيا ۽ رام وغيره پڻا ٿا

○ پر ٿيڪ ارڻات ويد مٿن جا مٿي وارا شيد لکي ويد مٿن ڏانهن اشاري

ڪرڻ جي ريت خود وڍن ۾ به موجود آهي، مثال لاءِ، پورو وڍ اڌ ۽ ۳۲ جو مٿس ۳ هٿن آهي :- हिरण्यगर्भ इत्येष मा मा हिंसीदित्येषा پر ٿيڪ ڪرڻ ۽ رڪمڻي ۽ مٿي وارو شيد ”هرڻي ڪرڻ“ پر ٿيڪ آهي، جو رڪمڻي جي ۱۰-۱۲ جي پوڻن مٿس ڏانهن اشارو ڪري رهيو آهي [گهٽترو]

رهن ۽ پوڄاري يا مهنت آسڻ يا گديءَ تي وهائڻا لڳائي ويٺا ٿا رهن! سخت ڪريءَ ۾
 نه ڪرڻ هڻي (ڪين ڪوئيءَ) ۾ بند ڪير ٿا ڇڏين، ۽ پاڻ وڻندڙ هير ۾ پلنگه وڇائي
 سمهي ٿا پون! ڪيترا پوڄاري نه پنهنجي نارائڻ کي دٻيءَ ۾ بند ڪري، مٿان ڪهڙا وڙهي،
 ڳهيءَ ۾ اهڙيءَ طرح لاڳائي ٿا ڇڏين، جئن ڀرلڙي پنهنجي ٻار کي لڏڪائيندي آهي!
 جي مورتيءَ کي ڪو ڀڄي، نه هاءِ هاءِ ڪري سيمو ڪڍي ٻڪندا آهن، نه سينا رام جيءَ
 واڌا ڪرڻ جيءَ شو پاروئيءَ کي دشتن ڀڄي ڇڏيو آهي، هينئر ايءَ مورتيءَ جا ڪنهن
 چڱي ڪاريگر سنگمرمر مان ٺاهي هجي، سا گهرائي اسٽاپن ڪري پوڄڻ ڪپي! نارائڻ کي
 ڪمهر بنا پوڄڻ نٿو لڳي، ڪهڙو نه نه ٿوروڙو ضرور موڪلي ٿيندا. اهڙيون ڳالههون انهن
 (مورتن) بابت ڪندا آهن. ٻيو ته واس منڊل يا رام لاهيا جي انست ۾ سينا رام يا
 واڌا ڪرڻ کي پنهنجا ڀڄا آهن. ميلن وغيره ۾ ڪنهن چوڪو ٿي مڪت رکي ڪنهن
 (ڪان=ڪرهن) بڻائي، رستن تي وهاري پنهنجا آهن. انهن ڳالههين تي اوهن وڃار
 ڪريو ته ڪهڙي نه وڏي افسوس جون آهن!

پلا ٻڌايو ته سينا رام آدي اهڙا سڃا ۽ ٻيو هروڃاڻ هيءَ سندن ڪل ڪرڻ ۽ ننڍا ڪرڻ
 نه آهي نه ڇا آهي؟ ان مان اسانجي مانيه پيشن جي ڏاڍي ننڍا ٿي ٿئي. پلا جنهن سمي
 ۾ اهي (پيش) موجود هئا، تڏهن سينا، رڪمڻي، لڪشمي پاروئيءَ کي رستي تي يا ڪنهن
 جاءِ ۾ بهاري جي پوڄاري چون ها، نه اچو! انهنچر روشن ڪريو، ۽ ڪجهه پيٽا پوڄا رکو،
 نه سينا رام آدي انهن مورتن جي چوڻ تي اهڙو ڪم ڪڏهن (پاڻ) ڪن ها ۽ نه (ڪن)
 ڪرڻ ٿين ها! (نه رڳو اهو پر) جو ساڻن نه اهڙو چرچو ڪري ها، تنهنڪي ٿيندڙ ٿين
 کان سواءِ مور نه ڇڏين ها. هاڻو! ڪاٺن نه - ٺا ڪاڏاڻون، پر ڪيترن ئي مورتي پوڄا
 جي وروڏين هٿان پوڄاريءَ جي ڪرمن کين چڱي پوسادي (-ٺا) ڏياري آهي، هينئر
 به ڪين ٿي، ۽ جهيڙن هن ڪرم کي نه ڇڏيندا، تيسين ملندي رهندين. اوله ورت
 جي ٿينهن ٿينهن (ٿيندڙ) مهان هاجي ۽ پٿر آديءَ جي مورتي پوڄا ڪندڙن جي هار
 اهڙن ڪرم ڪرڻي ٿئي ٿي، ان ۾ شڪ ئي ڪهڙو؟ ڇاڪاڻ ته ڪو آهي پاپ جو
 ٿل. انهن پٿر آديءَ جي مورتن تي وشواس ڪرڻ ڪري ڏاڍي هاجي ٿي آهي. جي
 (اڃا) نه ڇڏيندا ته ٿينهن ٿينهن وڌيڪ وڌيڪ ٿيندي ويندي.

۳۵. (الف) مت متانتون جا گرو منتر ۽ وام مارگين جا دشت ڪرم :- انهن
 مان وام مارگي ٿاڻا وڏا اُڀاڙي آهن. ڇهين بڻائيندي رواجي چيلن کي اهڙي منتر جو
 اُڀڻ ڪندا آهن.

वं दुर्गायै नमः । भं भैरवाय नमः । ऐं ह्रीं क्लीं चामुण्डायै विच्चे ।

خاص ڪري بنگال ۾ نه هڪ اڪري منتر جو اُڀڻ ڪندا آهن جهڙيءَ ريت :-

ह्रीं, श्रीं, क्लीं ॥ [शावरतं० बं० प्रकी० प्र० ४४]

شاهو ڪارن کي ئي پويءَ ريت چيلو بڻائيندا آهن. ساڳيءَ ريت ڏهن مهاودائين جو

منتر هئن اٿن :- [شاپرڪي. پڙ. ۴۱] ॥ वगलामुख्यै फट् स्वाहा ॥
ڪٿي ڪٿي [هئن به آهي] :- [ڪامرتن تانتر ٻيڙمنتر ۴] ॥ वगलामुख्यै फट् स्वाहा ॥

انهن ڪالاهه [منترن جي زور تي] مارڻ، مڙهڻ [استري پيش ڪي مڙهڻ ۾ ڦاسائڻ يا
بهرهه ڪرڻ]، اڇائڻ [استري پيش ڪي هڪ ٻئي لاءِ نفرت ڏياري جدا ڪرائڻ يا سنساري
پدارتھن تان دل ڪٽائڻ]، وڌو پيش [پاڻ ۾ دشمني وجهائڻ]، وشي ڪرڻ [وس ۾ آڻڻ]، وغيره
جا پريوڪ ڪندا آهن. پر منتر منجهان ڪجهه به نٿو ٿئي، اهو ڪرڻ [عمل يا ڪرم] سان
سڀ ڪجهه ڪندا آهن. ڪنهنڪي مارڻ جو پريوڪ ڪندا آهن، نه هڪڙي پاسي [نه عمل]
ڪرائيندڙ کان ٽن وٺي، جنهنڪي مارڻو آهي، تنهنجو آئي يا مٿي جو پتلو ٻڌائي، تنهنجي
چاٽي ۽ نايءَ [دن] ۽ کلي ۾ چريون هڻي ڇڏيندا آهن ۽ اکين ۽ هٿن ۽ پيرن ۾ سڀون ٽپيندا
آهن. تنهنجي مٿان پٿرو يا درگا جي مورلي ٺاهي هٿ ۾ [اهڙي ريت] ٽر شول ڏيندا آهن،
[چٽڪ هوه] پتلي جي دل ۾ هڻي رهي آهي! هڪڙي ويڏي ٺاهي تنهن ۾ مانس آڏيءَ
جو هوم ڪرڻ شروع ڪندا آهن. وري ٻئي پاسي پنهنجا ڳچا ماڻهو موڪلي کيس زهر وغيره
ڏياري مارڻ جو پريوڪ ڪندا آهن. جي پنهنجي پريوڪ [عمل] جي عرصي اندر کيس
مارائون نه پاڻڪي پٿرو ۽ ديريءَ جي سڌيءَ وارا ڇڏيندا آهن. ”नैरवो भूतनाथश्च = پٿرو
پرست لاف شچ“ آڏيءَ جو پاٽ ڪندا آهن ۽ :-

मारय २, उचाटय २, विद्वेषय २, छिन्धि २, भिन्धि २, वशीकुरु २, खादय २, भक्षय २, त्रीटय २,
नाशय २, मम शत्रू न वशीकुरु २, हुं फट् स्वाहा ॥ [ڪامرتن تانتر उचाटन प्र० मं० ५ । ७]
غیره منتر جهڙا، شراب مانس وغيره دل تي کائيندا پيئندا ۽ پڙهڻ جي وچ ۾ سندور
جي لڪ ڪپندا آهن. ڪڏهن ڪڏهن کالي وغيره لاه ڪنهن ماڻهوءَ کي هڪڙي ماري
هوم ڪري ٿورو ٿورو سندس گوشت کائيندا آهن. جي ڪو پٿرو چڪر ۾
وڃي ۽ شراب ۽ گوشت نه پئي يا نه کائي، تنهنڪي ماري هوم ڪري ڇڏيندا آهن. انهن ۾
جو اڳهوري ٿيندو آهي، سو نه مڱل ماڻهوءَ جو مانس به کائيندو آهي. اجري وڃري
ڪرڻ وارا نه ٿورو پيهاب به کائيندا آهن.

۵۳- (ب) چولي مارڻي ۽ بيج مارڻ جا ڪرم :- هڪڙا چولي مارڻي ۽ بيا
بيج مارڻي به آهن. چولي مارڻ وارا ڪنهن ڳجهي هنڌ يا ٿر تي ٺهي جاء ٺاهيندا آهن.
اٺي سيني جون زالون ۽ ٻه ڇوڪرا ڇوڪريون ٻنهيون مائون ٺاهيون وغيره ڪنهن
ٿينديون آهن، ۽ سڀئي ماڻهون گڏجي سڏجي گوشت کائيندا پيئندا آهن. هڪڙيءَ استريءَ
کي اگهاڙو ڪري سندس ڳجهي انگ جي پوڄا سڀ پيش ڪندا آهن. ۽ سندس نالو درگا
ديوي رکندا آهن. هڪڙي پيش ڪي اگهاڙو ڪري سندس ڳجهي اندريءَ [لنگه] جي پوڄا
سمورين استريون ڪنديون آهن. شراب پي پي مس ٿيندا آهن، نه استري جي چاٽيءَ جا
ڪهڙا جنهنڪي چوليون ٿا ڇون، سي لاهي هڪ ڪونار ۾ گڏائي سڏائي رکندا آهن. [پوءِ]
هڪ هڪ پيش ان ۾ هٿ وجهي [هڪ هڪ چولي کڻندو آهي]. جنهنجي هٿ ۾ جنهنجو

ڪپڙو اچي [پوءِ ڪٿي هره سندس] ماما، پيٽ، ڏي، يا نهن چون هجي. ان سمي لاءِ هره
انجي استري ئي پوندي آهي. پاڻ ۾ ڪڪرم ڪرڻ ڪري ۽ گهڻي نشي چڙهڻ ڪري
پاڻ ۾ جئين وغيره سان وڙهندا جهڙن ٻن آهن. جڏهن پرياست جو ڪجهه اوندھ ۾
پنهجي پنهنجي گهر ويندا آهن، تڏهن ماما ماما، ڪييا ڪييا، پيٽ پيٽ، ۽ نهن نهن
پڻجي پوندي آهي.

بچ مارگي - استري پريست سماڻ ڪرڻ کان پوءِ پاڻي ۾ ويٺو [مٺي] وجهي ملائي
پيئندا آهن. اهي ئي حياءِ اهڙن ڪرمن کي مڪتيءَ جا ساڌن مڃيندا آهن، ۽ وڏا ويچار
۽ سچڻائيءَ کان خالي رهندا آهن.

۵۳. (ب) شومت ۽ وام مارگه :- پريستن :- شومت وارا نه چڱا ٿيندا آهن.
آٿر :- چڱا ڪيئن ٿيندا آهن؟ ”جهڙو پريست ٺاهڻ وڃي ناهي! چئن وام مارگي مٿيون
۽ اڀرين وغيره سان ماڻهن جو مال ڦريندا آهن، تن شمتو به ”اوم نمه شواء = شيفا: نام: او
وغيره پنج اڪري مٿيون جو اڀريش ڪندا آهن، رڌاڪش [ٻائيندا] ۽ پسر لائيندا آهن، مٺيءَ
۽ پٿر آڏيءَ جا لنگ ٺاهي پوڄيندا آهن، ۽ هرهر، ٻه ٻه ۽ اڪري وانگر ٻڙ ٻڙ واپس سان
شمت اچاريندا آهن. انجو ڪارڻ اهو ٿا ٻڌائين ته ٿاڙين وڃاڻ ۽ ٻه ٻه اڀر سان پارولي پوسن
ٿيندي آهي ۽ مهاديو ناراض ٿيندو آهي، ڇاڪاڻ ته جڏهن پيسا سر اڳيان مهاديو پڇي ويا
هئا، تڏهن به ٻه [آواز ٿيو هو] ۽ چرچي سان ٿاڙيون هيون هوائون ۽ ڳلاڙون وڃاڻ [مست
اڪر جيان شمت ڪڍڻ] ڪري پارولي ناراض ۽ مهاديو پوسن ٿيندا آهن ڇاڪاڻ ته پاروليءَ
جي پٽا دکش پوڄا پٽيءَ جي سسي ڪپي باهه ۾ وڌي هوائون، ۽ سندس ڏڙ ئي اڪري جي
سسي لڳائي هوائون. ڳلاڙون وڃائي اڪري جو آواز ڪڍڻ کي سندس ٺڳل ڪرڻ مڃيندا
آهن. اهي شورائريءَ [شو جي جهڙي رات] ۽ ٻرندوش جي ورت ڪرڻ آڏيءَ ۾ مڪتي
مڃيندا آهن. تنهنڪري جهڙا آهن وام مارگي پرميل، ٺوڙا آهن شمتو به! انهن ۾ ڪن ڳتيا
[ڪن ڪٽيا]، ناه، ڪري، پري، آرٿو، پوس، ساگر نه خاص آهن. پر گرهستي به شومت
وارا ٿيندا آهن. ڪي ڪي نه ٻنهي گهرڙن تي جهڙيندا آهن. ارٿات وام ۽ شمتو ٻنهي
مٿن کي مڃيندا آهن. ڪيترا نه وئشٽو به رهندا آهن. سندن [چوڻ آهي ته] :-

अतः शाक्ता बहिःशैवाः सभामध्ये च वैष्णवाः । नानारूपधराः कौला विचरन्ति महीतले ॥

هيءَ ٽن جو شلوڪ آهي. [ارٿات] اندران شاڪت ارٿات وام مارگي، باهران شمتو
ارٿات رڌواڪش پسر ڌارڻ ڪندڙ، ۽ سڀا ۾ وئشٽو چوانيندڙ پڻجي چون ٿا ته اسين وئشٽر
جا آپاسڪ آهيون. اهڙا نانا پرڪار جا روپ ڌاري وام مارگي لوڪ دنيا ۾ پاترا ڪندا آهن.
۵۳. (ب) وئشٽو مت تي ويچار :- پريستن - وئشٽو نه چڱا آهن؟

آٿر - ڇا، ڏوڙ چڱا آهن. چئن هو ٽن هو آهن. ڏسي وٺو وئشٽن جي ليلا: هر پيسا
کي وئشٽر جو داس مڃيندا آهن. انهن مان سري وئشٽو، جي ڇڪرائ ٿيندا آهن، سي
پاڻ کي سڀني کان مٿي مڃيندا آهن، پر آهن ڪجهه به.

ڊرشن - ڇو ڪجهه به نه آهن؟ سڀڪجهه آهن. ڏسو:- ڪاپار ٽي نارائڻ جي چوڌاروند
[پهرين جي نيمهان] وانگر اسين ٿا ڏسندا آهيون ۽ ان وچ ۾ هيندي ايڪ سريءَ جي ڪيندا
آهيون، انڪري ٽي اسين سري وٺندو ٿا سڏجون. اسين هڪ نارائڻ کان سواءِ ٻئي ڪنهنڪي
نٿا مڃيون. مهادي جي لنگ جو ڊرشن به نٿا ڪيون، ڇاڪاڻ ته اسانجي ڪاپار ۾ جا سري
وهي ٿي، سا لهجي ٿي ٿئي. آل مدار وغيره استورن جو پات ڪندا آهيون. نارائڻ جي پوڄا
ميترن سان ڪندا آهيون. نه مانس ٿا کائون ۽ نه شراب ٿا پيئون، پوءِ ڇا ڪرڻ جو ڪين آهيون؟
آٿر - هن ٿا ڪي هريءَ جي پير وانگر ۽ ان هيندي ايڪ کي شري مڃڻ اجازت آهي،
ڇاڪاڻ ته هيءَ اوهانجي هٿ جي ڪاريگري ۽ ڪاپار ٽي چٽسالي آهي. چئن هائيءَ جي
ڪاپار کي [ماڻهو] رنگ پرڳي ڪندا آهن، ائين [اهو به آهي]. اوهانجي ڪاپار تي
وشطوءَ جي پير جو نيمهان آيو ڪٿان؟ ڇا ڪر وٺڪت ۾ وڃي وشطوءَ جي پير جو نيمهان
ڪاپار ۾ هڻائي آيو [آهي]؟

روپيڪي - سري جڙ آهي يا چيٽن؟ وٽه شطو - چيٽن آهي. روپيڪي - هيءَ ايڪ نه
جڙ هٿ سڀمان چيٽن نه آهي. اسين پڇون ٿا ته سري ٺاهيل آهي يا اڻ ٺاهيل؟ جي اڻ ٺاهيل
آهي ته هيءَ سري ڪانهي، ڇاڪاڻ ته ان کي نه اوهين هميشه پنهنجن هٿن سان ٺاهيندا
آهيو. ٺهينڪري هيءَ سري ٿي ٿئي سگهي. جي اوهانجي ڪاپار ۾ سري آهي، ته ڪيترن
ٽي وٺيشن جو منهن خراب اڻاٽ بد صورت ڇو ٿر ٿو ٿي؟ لاٽ ۾ سري آهي ته
ڇو ٿا ڪهر ڪهر پيندا ۽ سدا ووت وٺي پيٽ پريندا رهندو؟ هيءَ ڳالهه نه چوان ۽ بي شرمن
واري آهي، جو ڪاپار ۾ هجي سري، ۽ ڪرم هجن مهاڪنگال جهڙا.

پريڪال جي پهرين ڪٿا:- انهن ۾ هڪ ”پريڪال“ نالي جو وٺيشو پگبت هوندو
هو. هو چوري [ڪري] ڏاڏا هڻي، چل ڪهت ڪري، پراڻو ڏن ٿري، وٺيشن کي ڏيئي
پرسن ٿيندو هو. هڪ لڳا ڪيس چوريءَ ۾ ڪجهه به نه لڳو، جو ڪٿي لٿائي. پريشان ٿي
ٿي گهميو. نارائڻ سمجهي ورتو ته اسانجو پگبت ڏڪ ۾ آهي. سو سيٽ جيءَ جو روپ ڌاري،
منڊي آڏي زير پاڻي، وٽ ۾ ويهي سامهون آيا! پوءِ ته پريڪال وٽ وٽ آيا ۽ سيٽ کي
ڇيائون، ته سمورا زير جلدِي لاهي ڏي، نه ته ماري ڇڏيندوسان. زير لاهيندي منڊيءَ
لاهن ۾ ديو لڳي، [ٺهينتي] پريڪال نارائڻ جي آڱر ڪهي منڊي پراڻي ڪئي. نارائڻ
ڏاڏا پرسن ٿيا، ۽ چتر پڇ شرار ڌاري (ڪيس) ڏوشت ڏنو. ڇيائون ته ٽون منهنجو ڏاڏو
پيارو پگبت آهي، ڇاڪاڻ ته ماري ٿئي ۽ چوري ڪري به سموري ڏن سان وٺيشن جي
شيدا ٿو ڪرين. ٺهينڪري ٽون ڏٺا آهن. پوءِ هن سمورا زير وٺيشن اڳيان رکيا.

پريڪال جي ٻي ڪٿا - هڪ لڳا پريڪال کي هڪ شاهوڪار نوڪر ڪري جهاز ۾ وهاري
ٻاهرين ملڪن ڏانهن وٺي ويو. اٺان جهاز ۾ سوار يون پريڪال ۾ پريڪال هڪ سوار پريڪال
به اڻ ڪري وائڻي کي ڇو نه هيءَ منهنجي اڻ سوار پريڪال به جهاز ۾ رکي ڇڏيو؟ لکي
ڏيو ته جهاز ۾ اڻ سوار پريڪال جي آهي. وائڻي ڇو نه وٺي ته هزار سوار يون وٺجان!

پراڳال ڇو نه آهي، اسين اڌ رومي نه آهيون جو ڪوڙي وٺي ڇڏيون، اسان کي نه [پنهجي رکيل]
 ان ڪري. وائيو ويچارو ڀرڙو رهو، سو ان لکي ڏنو، ڇڏهن جهاز پنهنجي ماڳ جي بندر تي پهتو
 ۽ سوبارن لاهڻ جي تياري ٿي، لڏهن پراڳال ڇو نه اسانجي ان سوباري ڏيئي ڇڏيو. وائيو
 [سندس] ساڳيو سوباريءَ جو ان ڏيڻ لڳو. پوءِ نه پراڳال وڙهڻ لڳو، ڇي منهنجي نه جهاز
 ۾ ان سوباري آهي ۽ [سڀني سوبارن جو] اڌ ووهائي وٺندس. حاڪمن ٽائين جهڳڙو وارو.
 پراڳال وائيو جو لکيل ڏيکاريو، نه هن ان سوباري ڏيڻ لاءِ لکي ڏنو آهي. وائيو گهڙوئي
 کيس سمجهايو، پر ان نه سمجهو ۽ ان سوبارون وٺي وٺڻ جي ارڻ ڪري ڇڏيون. پوءِ نه
 وٺڻو ڏاڍا پري ٿيا ۽ اڄ سوڌو ان ڏاڙيل خواجه ڇرو پراڳال جي مورت مندو ۾ وڪندا
 ٿا آهن. هيءَ ڪٿا پڳت مال ۾ لکيل آهي. ٻڌمان ڏسي وٺن نه، وٺيڻو، سندن سپوڪ
 ۽ نارائڻ ٿيئي ڇڏون جي پائاريءَ جا آهن يا نه؟

وٺڻن جا قسمين قسمين ٿاڪ:- جيئو ٿاڪ مٿان مٿن ۾ [رهي] ڪي ٿورا چنگا
 ٿي سگهن ٿا، پر مٿان اندر رهي بلڪل چنگا نه بڻجي سگهندا. هيٺ ٿاڪ، نه ڪٿن نه
 وٺيڻو! [ڪهرو] ٿو ڪٿن سڀان جدا جدا قسمين جا ٿاڪ ۽ ڪنهنون پاڻي وهيا آهن:-
 راماندي پاسن تي گري ڇڏن ۽ وچ ۾ ڳاڙهي [ليڪ]، نيمادس پنهنجي پاسن ڏانهن
 سمجهون ليڪون ۽ وچ ۾ ڪارو ٿاڪ، ۽ ماڌو [ٿاڙ جي وچ لي] ڪاري ليڪ ڪڍندا
 آهن. گوڙ بنگالي خنجر جهڙو [نيمان]، ۽ رام پوسادي پنهنجي پاسن ڏانهن ان ڇنڊ
 ڪڍي وچ ۾ اچو نيمان ڪڍندا آهن وغيره. هر ڪنهن جو ورڻ جدا جدا آهي، [ڇٽن
 نه] راماندي ڳاڙهي ليڪ کي نارائڻ جي هرڊ ۾ ويٺل لکهنديءَ جو نيمدان [مجهندا آهن]،
 گوسائين [ٿاڇون نه] سري ڪرشن چندر جي هرڊ ۾ رڌاڻي وراجمان آهي!
 اهڙيءَ طرح [ٻيا به] ڇوڻا آهن.

ٿاڪ مهاتمر:- پڳت مال ۾ هڪ ڪٿا لکيل آهي، نه ڪو ماڻهو وٺ هٿان سمجهي ٿو
 هو ۽ سمجهي سمجهي ٿي مري وارو. مٿان ڪاٺو جا وٽ لائي هڻي، سا ٿوڙي ڪري ٿاڪ
 جيان ٿي پئي هڻي. اُتي به جا دوت ڪم وٺڻ آيا. ايتري ۾ وٽهه جا دوت به پهچي
 ويا، ۽ ٻئي لڳا ٺڪار ڪرڻ. [ممدون ڇو نه] اسانجي سرويءَ جي آڱيا آهي ۽ اسين
 ان کي به لوڪ ۾ وٺي وينداسين. وٽهه جي دوتن ڇو نه، نه اسانجي سرويءَ هڪ ڏنو آهي
 کيس وٽڪڻ ۾ وٺي وڃڻ جو. ڏسو! انهي لاءِ وٽهه جو ٿاڪ آهي، اوهين ڪيئن
 وٺي ويندا؟ تنهن تي به جا دوت مات ڪري هليا ويا ۽ وٽهه جا دوت پريشن تي کيس
 وٽڪڻ ۾ وٺي ويا. نارائڻ کيس وٽڪڻ ۾ رکيو. ڏسو؟ ڇڏهن [تفاق سان ٿاڪ بڻجي ڀرڻ
 جو اٿڻو مهاتمر آهي، نه پنهنجي پري ۽ هٿ سان اڳاڻيدڻ، جي ٺڪ ڪان ٺڪري وٽڪڻ
 ۾ ويندا نه ان ۾ اچڻ تي ڪهڙو؟

اسين ٿا ڀڃون نه جي ننڍڙي ٿاڪ لڳائڻ سان وٽڪڻ ۾ ٿو وڃي، نه سڄي منهن تي
 لهي ٿو يا ڪارو منهن ڪري، يا [سڄي] شرير تي لهپ ڪري وٽڪڻ کان به اڳي هليا

وڃن يا نه؟ ان مان [ظاهر آهي] ته اهي ڳالهيون سڀ اجايون آهن. **خاڪين** [پيوڻن] جو مت:- انهن [وڻن] ۾ گهڻا خاڪي* [پيوڻيا] ٻارن جيئن لانگوئي ٻڌي ڏوٿيون ٺاهيندا آهن، ۽ جتان وڏائي سڌ جو وٽس ڌار ايندا آهن. ٻگهه ٻگهه وانگر ڌيان جي حالت ۾ رهندا آهن. ڪانچي پنڳ. ۽ چوش جا دم هڻي اکيون ڳاڙهيون ڪري هر ڪنهن کان چٽي چٽي [ٿورو ٿورو] آن، اٺو، ڪوڏون ۽ ٻيا پيندا، ۽ گرههڻن جي ٻارن کي رڳهائي ڇڏيندا آهن. انهن ۾ گهڻو ڪري پورهيو ماهر [شامل] ٿا ٿين. جي ڪر وڏا پڙهي ته ان کي پڙهڻ نه ڏيندا آهن، بلڪ چوندا اٿس ته ستن کي وڏا پڙهڻ سان مطلب ڪهڙو؟:-

पठितव्यं तदपि मतंव्यं दन्तकटाकटिति किं कर्तव्यम् ।

[اوڻاڻ] وڏا پڙهڻ وارا نه مري ٿا وڃن، پوءِ ڇا ڏند ڇا لاءِ ڪڙڪائجن؟ ساڌن لاءِ چار ڌام [جاڻن] گهڻي اچڻ، ستن جي شيوا ڪرڻ، ۽ رام جيءَ جو ٻچن ڪرڻ [ڪافي آهي]! جي ڪنهن مڙڪيا ۽ اوڏا جي مڙوئي نه ڏئي هجي ته وڃي خاڪي جيءَ جو روشن ڪري اچي! انهن وٽ جيڪو به وڃي ٺهڪي ”ٻچا ۽ ٻچي“ ڪري ڪرڻيندا آهن، پوءِ ڪٿي آهي خاڪي جيءَ جي مالا پٽا سمان چو نه هجن!

خاڪين جا پائڙو- جهڙا آهن خاڪي، ٺهڙائي رولڙ، سولڙ، گردڙيا، جماعت وارا، سڀئي شاهي ۽ آڪالي، ڪن ٿنڀا، جوڳي، اوڳوڙ آڏي مڙيئي آهن هڪجهڙا.

خاڪين جي اوڏيا جو درشتانت:- هڪ خاڪيءَ جو چيلو ”سري گهڻا ٺهه“ وڻندي وڻندي ڪوھ ٿان ٻاڻي ٻارڻ ويو. اتي پندت ويٺو هو، (ٺهه ٻڌو نه) هو ”سري گهڻا ٺهه“ چئي رهيو آهي. پندت جيءَ چيس ته اڙي ساڌو ٽون غلط ٿو چوڻ! ”سري گهڻا ٺهه“ ائين چيو ته ٺهه ٻڌم اوڻو پري ڪرو جيءَ کي وڃي چيو ته ”ٻه“ (ٻاڻڻ) ميهجي اُچار کي ”آسڌ“ (اشد=غلط) ٿو چوي. ايترو ٻڌندي جهت خاڪي جي اُٺي ڪوھ تي ويا ۽ پندت جيءَ کي چيائون ته ميهجي چيلي کي ٻوڙائين ٿو؟ ڪوھ جي ”ٻڌي“ ٽون پڙهيو ڇا آهين؟ ڏس! ٽون هڪ ٺهڙي جو ٻاٺ ٿو چائين، اسان کي ٽن ٺهڙن جي خبر آهي:- (۱) ”سري گهڻا ٺهه“، (۲) ”سري گهڻا ٺهه“، (۳) ”سري گهڻا ٺهه“! پندت-

ٻڌو ساڌو جي! وڏا جي ڳالهه ڏاڍي مشڪل آهي، پڙهڻ بنا ٺهي اچي. **خاڪي** - هل ڙي! سڀني ودوانن کي اسان رڳو ٻڌي پنڳ. ۽ گهڻي ٻڌم اڏائي ڇڏيو. ستن جو گهر وڏو آهي. ٻاڙوڙا (ٻچڙا) ٽوڪي خور ڪهڙي؟ پندت - ڏس! اوھان وڏا پڙهي هجي ها، ته اهڙا اشد شهد چو ڪيو ها؟ اوھان کي هر ٻار ڪار جو ڳيان هجي ها! **خاڪي** - اڙي ٽون اسانجو ڪو ٿو بچين؟ ٺهڙو آڏيش اسين ٺهه ٻڌون. پندت - ٻڌندا ڪٿان؟ ٻڌي ئي ڪا نه اٿو. آڏيش ٻڌڻ ۽ سمجهڻ لاءِ (ٻڌ) وڏا ڪي - **خاڪي** - جي سڀ ويد شاستر پڙهي به ستن کي ٺهه مڃين، سي سمجهو ته ڪي ڪين پڙهيا. پندت - هاڻو! اسين ستن

* خاڪي لکري ٿا سڏائين، جو هو ميهجي شير تي خاڪ= ڪيري يا ڏوڙ ٿا لڳائين.

جي شيرا ڪندا آهيون، پر اوهان جهڙن اڙبڻن جي نقا ڪريون ۽ ڇاڪاڻ ته سميت ڇٽو
 آهي سڄڻ، ودوان، ڌارمڪ ۽ پراڻڪاري پُرش کي! **خاڪي** - ڏس! اسين رات ڏينهن
 اڳواڻا ٿا رھون، ڏوڻي ٿا لھيون، ڪانجي ۽ چرڻ جا سون دم ٿا هڻون، ٽي ٽي لوڻا پنگر
 ٿا پيئون، ڪانجي پنگر ۽ ڌاتوري جي پٺن جي پاڇي ٺاهي ٿا کائون، سنگير ۽ آفيم به جهٽ
 ڳو ڪائي ٿا ڇڏيون، نشي ۾ غرق [هٽ ڪري] رات ڏينهن بي غم ٿا رھون، دنيا کي
 ڏيڄ ٿا سمجهون، بکيا ڪري ٽڪر کائيندا آھيون، ۽ سڄي رات ايترو ٿا ڪنگھون، جو جيڪو
 پوسان سمهي، تنهنڪي هرگز نٿو اچي. اهڙيون سڌيون ۽ ساڌڻو اسان ۾ آهي، پوءِ تون
 اسانجي ننڍا ڇوٽو ڪرين؟ خبردار ٻچڙا جي اسانکي ستائيندين ته اسين توکي پسم ڪري
 ڇڏينداسون. پندت - اهي سمورا لڳا اڻ سڌريلن، مورڪن ۽ پٺاڪن جا آهن ۽ نه ساڌن
 جا ٻڌو :- **साधनोति पराणि धर्मकार्याणि स साधु:**

[اڻاڻ] جو ڌرم ڪمڪم ڪري ۽ سڌا پراڻڪار ۾ رٿو وهي، جنهن ۾ ڪو دوش
 نه هجي، ودوان [هجي] ۽ ستم آبدش سان هرڪنهن جو اڻڪار ڪري، تنهنڪي ساڌو
 چوڻدا آهن. **خاڪي** - هل ڙي! ساڌو ۽ ڪرم تون ڇا ڄاڻهن؟ ستمن جو گهر وڏو آهي.
 مٿان ڪنهن سم سان اڻڪيو آهي! نه ڏس! هڪڙو ڇهڻو ڪٽي هڻندو! ۽ ڪاپو
 ڌارائي وٺيندين. پندت - ڇڳو. خاڪي! وڃو پنهنجيءَ جاءِ تي، ۽ اسان سان گهڻو ڏسو
 نه ڪريو. سمجهو ٿا ته راج ڪهڙو آهي؟ ڪنهنڪي ماريندا نه هڪڙا ويندا، قيد پوکيندا
 ۽ ڦٽڪا کائيندا. يا ڪو اوهان کي نه ماري وهي، نه پوءِ ڇا ڪندا؟ اهي ساڌو ۽
 لڳا ڪنهن **خاڪي** - هل ڙي ڇڏا! ڪنهن واکاس جو منهن ڏيکارو اٿئي. پندت -
 اوهان ڪڏهن به ڪنهن مهاڻا جو سنگ نه ڪيو آهي، نه ته اهڙا جڙ مورڪ نه وهو ها.
خاڪي - مهاڻا نه اسين پاڻ آهيون. اسانکي ڪنهن بتي جي گهرج ٿي ڪانهي. پندت -
 جن جا ڀاڳ ٻچڙا ٿا ٿين، تن کي اوهان جهڙي ٻڌي ۽ ايمان ٿو لڳي. خاڪي پنهنجيءَ جاءِ
 تي هليو ويو ۽ پندت پنهنجي گهر.

خاڪي ۽ رامداسيئي جي ڳالهه ٻولهي :- سانجهن واريءَ آرتيءَ کان پوءِ، ان
 خاڪيءَ کي پريوٽس سمجهي ڪيترائي خاڪي ”ڏنڊوٽ، ڏنڊوٽ“ چوندي ساشٽانگر.
 [انسڪار] ڪري ويهي رهيا. ان خاڪيءَ پڇيو ته اڙي رامداسيا! تون ڇا پڙهيو آهي؟
 رامداسيو - مهاراج! مون ”ويندو سهر نام“ پڙهيو آهي. [وري پڇيائين] اڙي ڪوونڊ داسيا؟
 نه ڇا پڙهيو آهي؟ ڪوونڊ داسيو - مون ”رام ستر راج“ پڙهيو آهي، هلاڻي خاڪي جيءَ
 وٽان! تڏهن رامداسيئي پڇيو ته مهاراج! اوهين ڇا پڙهيا آهيو؟ **خاڪي جي** - اسان کينا
 پڙهي آهي رامداسيو - ڪنهن وٽ! **خاڪي جي** - هل ڙي ڇڏو! اسين ڪنهنڪي به ڪو
 نقا بڻايون. ڏس! اسين ”پراڻڪار“ ۾ رهندا هئاسون. اسانکي اکر نه ايندا هئا. جڏهن به
 ڪنهن ڊگهيءَ ڏوليءَ واري پندت کي ڏسندو هوس، تڏهن کينا جو ڳٽڪر [ننڍو ڪتاب
 ڏيکارڻ] پڇندو هوس، ته هن ڪنهنڪيءَ واري اکر جو ڪهڙو نالو آهي؟ اهڙيءَ ريت

پچندي پچندي ڪيٽا جا ارڙهن اڌاء وڳڙي ماريم، پر ڪرو هڪ نه ڪيم. ڀلا اهڙن وڌيا جي دشمنن ۾ اوه يا گهر ڪري نه وهي، نه وڃي ڪيڏانهن؟ اهي ماڻهو ئي [پوڻ]، بي نڪر [رهڻ]، وڙهڻ، ڪاڻڻ، سهڻ، جهانجه، وڃائڻ، گهڻا گهڙيال ۽ سنڪ وڃائڻ، ڌوڻي ٻاري رکڻ، سنان [ڪرڻ]، ڪهڙن ڌڻ ۽ هر ڪنهن پاسي اجائي رڻ پٺ ڪاسواء ڪو نه چڱو ڪم نٿا ڪن. ڪو پٿر به پگهاري وٺي، پر انهن خاڪين جي آتما ۾ ڪيائون وجهڻ ڏاڍو ڏکيو آهي! ڇاڪاڻ ته گهڻو ڪري هو شودر وروڻ جا پورهيت، ڪڙهي ۽ ڪهار آڏي [ٿيندا آهن جي] ٻيهنچر پورهيو ڇڏي، رڳو پيوت لڳائي پيراڱي ۽ خاڪي آڏي بچي ٿا پون. اهڙن کي وڌيا يا ستمگر آڏي جي مهال جي ڪڏهن به پوڄهه پئجي نه سگهندي.

وڻيشطومت جا الڳ الڳ گرو منتر:- انهن مان ٽن جو منتر [آهي] ”نمھ شواہ“ خاڪين جو ”نرسيھا نمھ“ رامائون جو ”شري رامچندراہ نمھ“ يا ”ستارام پٺانگ نمھ“. ڪرشن جي آهاڪن جو ”شري رادا ڪرشنا پٺانگ نمھ“ يا ”نمھ پڳوئي واسدواہ“، ۽ ٻنگالين جو ”گونداه نمھ“. اهي منتر رڳو ڪن ۾ پڙهي ڇڏيا بڻائي وٺندا آهن، ۽ سڪيان ڏيندا آهن اهڙن نه ٻيا ٻڙهه ڌونبي جو منتر.

جل پوٽر اسٽل پوٽر اور پوٽر ڪوٽا - شو ڪهي سن پاروئي ٿو ٿو ٿو هوا. ڀلا اهڙن جي پوڄيٽا به ڪڏهن ساڌو يا ودوان ٿيڻ يا جڳت جي آپڪار ڪوڻ جي ئي سگهي ٿي؟ خاڪي نه ڪاليدون ۽ ڇمٽا [جهنگلي سڪل] رات ڏينهن ٻاريندا رهندا آهن. مهيني ۾ ڪيترن ئي روپين جون ڪاليدون ڦوڪي ٿا ڇڏين. جي هڪ مهيني جي ڪاليدن جي قيمت مان لوڻي آڏي ڪهڙا خريد ڪن، نه جو ڪر هڪ ئي صديءَ جيترو پئسن ۾ آمد سان گذران ڪن. پر ايترو عقل ڪيئن اچي ڪٿان؟ رڳو ڌوڻي نه ڇڏي ڪري ئي ٻيهنچر نالو ٽهسوي رکيو اٿن. جي هن نموني ٽهسوي بڻيا هجن، نه جهنگلي ماڻهو انهن کان به وڌيڪ ٽهسوي بچي پون. جي جتان وڌائڻ پيڙس ۽ تلڪ لڳائڻ ڪري ٽهسوي ٿو آهي، نه سڳو ئي پوندو آهي. اهي [ماڻهو] مٿان نه ٿيا ۽ سو روپ [وٽراڱي= ٽارڪ الدنيا] پر آڏوان مهاڻگرهي [پدارت گڏ ڪندڙ= لوڻي] ٿيندا آهن.

۵۵. ڪبير ڀنٽ جي سمالوچنا:- روشن:- ڪبير بچي نه چڱا آهن؟ آڻ:- نه! روشن:- چڱا ڇو نه آهن؟ پٿر آڏي جي مورتيءَ پوڄا جو ڪنهن ڪندا آهن. ڪبير صاحب کان مان پڇندا ٿيا ۽ پڇاڙيءَ جو به ڪل ئي ٿيا. جڏهن پرهما، وشو ۽ مهادهو جو جنم به نه ٿيو هو، تڏهن به ڪبير صاحب وڏا سڌ [ڪماليت کي ٻهٽل] هوا. ايتري قدر جو جنهن ڳالهه ۾ ويد پراڻ به نه سمجهي سگهيا، تنهنکي ڪبير ڄاڻندا هوا. جي سچو رستو آهي ۽ نه اهو ڪبير ئي ڏيکارو آهي. سندن منتر آهي ”ستيه نام ڪبير“!

آڻ:- پٿرن آڏيءَ کي ڇڏي ٻنڪر، گڏيءَ وهائي، ڏڙاون [ڇاڙين]، جوت ارٿات ڏئي آڏيءَ جي پوڄا ڪوڻ پٿر جي مورئين [پوڄا] کان گهٽ نه آهي. ڇا ڪبير صاحب پوٽو هوا يا مڪڙي، جو کين مان پڇندا ٿيا ۽ انهن ۾ ڪل ئي وٽس؟ ان باب ۾ ڇا هينهن ڳالهه، ٻڌجي

ئي ۱ سائي سڄي هوندي:-

ڪيهر صاحب جو جهون چرتر:- هڪڙو ڪروڙي ڪاشيءَ ۾ رهندو هو. کيس اولاد ڪونه هو. هڪ لڳا ٿوري رات جي وقت ۾ هو ڪنهن گهٽيءَ مان ٿي ويو. ڏٺائين ته گهٽيءَ جي پاسي ۾ هڪ ٺوڪريءَ ۾ گلن جي هيٺان ان ساڳيءَ رات جو پيدا ٿيل ٻار پيو آهي. ان کيس گهر کڻي وڃي پنهنجيءَ استريءَ کي ڏنو. جنهن کيس پاليو. وڏو ٿيو ته ڪروڙو ڪم ڪندو هو. ڪنهن پنڊت وٽ سنسڪرت پڙهڻ ويو. جنهن کيس ائين چئي بهمانو ڪيو ته اسين ڪروڙيءَ کي نه پاڙيندا آهون. اهڙيءَ ريت ڪيترن ئي پنڊتن وٽ گهميو، پر ڪنهن نه پڙهيس. تڏهن ايتيءَ سڀيءَ پاشا [۾ ڪوٺائون] ٺاهي ڪورين وغيره ٺهڻ ماڻهن کي سمجهائڻ لڳو. ٿورو ڪٿي ڳائيندو هو. ڇهن ٺاهيندو هو. خاص ڪري پنڊتن، شاسترن ۽ ويدن جي ٿندا ڪندو رهندو هو. ڪي موروڪ ماڻهو سندس چار ۾ ڦاسي پيا. مورو ڪانهوءَ ماڻهن کيس سڏ [ڪال پرش] بڻائي ڇڏيو. جيڪي جيڪي [گرنٽ] ان جهڙي بڻيا هوا، تن کي سندس ڇيلا پڙهندا رهيا. ڪن بند ڪرڻ ڪانهوءَ جو آواز ٻڌڻ ۾ ايندو آهي، تنهن کي آلهه شيد جو سڏائڻ ٺهرايائون. من جي ورتيءَ کي سورت = सुरति سورت چوندو آهن ان [من جي ورتيءَ] کي ان آواز ٻڌڻ ۾ لڳائڻ تي سنڌ ۽ پرهيو جو ڌيان ٿا چون! اتي ڪال ٿيو پڇي! پالي جمان [ٿلڪ لڳائيندا آهن] ۽ ڇندن آديءَ جي ڪاٺيءَ جي ڪمڻي ٻڌندا آهن. ڀلا ويچاري ڏسو، نه ڇا ان مان آيا جي آئي ۽ گيان وڌي سگهندو آهي؟ هيءَ نه وڳي ٻاواڻي راند جهڙي ليلا آهي.

۵۶ (الف) نانڪ پنٿ تي ويچار:- پرشن:- پنجاب ديش ۾ نانڪ جيءَ هڪ پنٿ چلايو آهي، ڇاڪاڻ ته مورتِي پوڄا جو ڪنڊن ڪندا هئا. انهن [هندن کي] مسلمان ٺهڻ کان بچايو. هو ساڌو نه ٿيا، بلڪ گرهستي تي بڻيا رهيا. ڏسو! انهن هيٺئين منتر جو اُڀد پيش ڪيو آهي، ان مان ئي ظاهر ٿو ٿئي ته سندن ارادو سنو هئو.

اوم ستنام ڪرتا پرڪ، نريو نروتر اڪال مورخ آجوني سه پن- گر پرساد، جپ، آد سچ، جڳاد سچ، هي پي سچ، نانڪ هو سي پي سچ. (جپ جي ٻوڙي ۱)

[اراٽ] (اوم) جهڙو نالو سڏيو آهي، سو ڪرتا پرش [خالق] خوف ۽ ويرو کان دور، (اڪال مورخ) ڪال ۽ ڪرپ ۾ نه ايندڙ ۽ پرڪاشمان آهي. ٽيهنجو ئي جپ گروءَ جي ڪرپا سان ڪر- اهو پرمانا آءٌ ۾ سچ هو، جڳن جي آءٌ ۾ سچ، ورمان ۾ سچ، ۽ رهندو به سچ. آخر:- نانڪ جيءَ جو ارادو نه چڱو هو، پر وڌيا ڪجهه به نه هئس. هائو! ان ماڪ جي ڳوٺاڻي ٻولي ڄاڻيندا هئا. ويد آدي شاستر ۽ سنسڪرت ٻلڪل نه ڄاڻيندا هئا. جي ڄاڻيندا هجن ها ته ”نريپ“ شيد کي ”نريو“ چو لکن ها؟ انجو مثال سندن ٺاهيل ”سنسڪرتِي استور“ آهي. سنسڪرت ۾ ٽنگر اُڙائڻ ڪورندا هئا پر پڙهڻ کانسواءِ سنسڪرت ڪئن اچي سگهندي؟ هائو! انهن ڳوٺاڻن اڳيان جن سنسڪرت ڪڏهن ٻڌي به ڪانه هئي، سنسڪرتِي [استور] بڻائي سنسڪرت جا پنڊت به بڻجي ويا هوندا. پنهنجي مان ۽ پرتينا، ۽ پنهنجي

مشهور ۽ جي لڃا نه هجڻ ها، نه پلا اهڙي ڳالهه ڪيئن ڪن ها؟ ڪيئن پنهجي وڏائيءَ جي لڃا ضرور هئي، نه ته جهڙي ٻولي ڄاڻندا هئا. [نهن ۾ ئي] ڳالهائيندا رهن ها، ۽ پڻ ائين چئي ڏين ها ته مون سنسڪرت ڪانه پڙهي آهي. جي ڪجهه ايمان هون، ته وڏائيءَ [حاصل ڪرڻ] لاءِ ڪي دنيا [هيلا] به ڪيا هوندا آهن! انڪريئي سندن ڪرنت ۾ جاءِ بچاءِ وٺڻ جي ننڍا ۽ آستتي پڻ آهي. ڇاڪاڻ ته جي ائين نه ڪن ها، ته ڪانئن به ڪو ويد جو ارت پڇي ها، ۽ جي نه اچن ها ته ناموس ناس ٿين ها. انڪري اڳ. ۽ ۾ ئي پنهجي ڇهان اڳيان ڪٿي ڪٿي وٺڻ جي ورت ڳالهائيندا هئا، ۽ ڪٿي ڪٿي ويد لاءِ چڱو پڻ چيو اٿن! ڇاڪاڻ ته جي ڪٿي چڱو نه چون ها، ته ماڻهو ڪيئن ناستڪ بڻائين ها! جهڙيءَ ريت (ليکڻ اٿن ته) :-

ويد پڙهت برهما مري چارون ويد ڪهاڙي. سدس (ساڌ) ڪي مهما ويد نه ڄاڻي. (سکمني ٻوڙي * ۷ چوپائي ۸)

[آلڳ ڇڻا] :- ڇا ويد پڙهندڙ مري ويا ۽ نانڪ جي آدي پاڻڪي امر سمجهندا هئا؟ ڇا هو (پاڻ نه) نه مري ويا؟ ويد ته سڀني وديائن جا پندار [خزانا] آهن. پر جو چئي ويدن کي ڪهاڙي (آکاڙي) ٿو ڪوئي، تنهنجون سڀ ڳالهيون آکاڙيءَ [سمان ئي] آهن. جي مورن جو نالو سنت ٿو ٿئي، ته اهي ويچارا ويدن جي موما ڪڏهن به سمجهي نٿا سگهن! جي نانڪ جي ويدن جي عزت ڪن ها، ته سندن من ڪڏهن نه هلي ها، ۽ نڪي هو ڪو بچي سگهن ها! ڇاڪاڻ ته سنسڪرت وديا ته پڙهائي نه هئا، پوءِ ٻين کي پاڙهي شهيه ڪيئن بڻائي سگهن ها؟ اهو سچ آهي ته نانڪ جيءَ جي زماني ۾ پنجاب سنسڪرت وديا کان بلڪل خالي هو، ۽ مسلمانن هتان ستاڻجي رهيو هو. ان وقت انهن ڪن ماڻهن کي به چارو، نانڪ جيءَ جي چيئري ته سندن سموراهه [ٿورو شروع ٿيو هو]، ارڙهه سندن شهيه ڪهڙا نه هئا. ڇاڪاڻ ته ڄاهلن ۾ اها چال آهي، ته مٿي ڪانهو ٿي ڪيئن سڌ بڻائي ڇڏيندا آهن، ۽ پوءِ ڪهڙي مهانر وڃي ڪيئن انهن جهڙو به مڃي وٺندا آهن. نانڪ جي وڏا شاهوڪار ۽ وٽس نه هئا، پر سندن ڇهان ”نانڪ چندر آده“ ۽ ”جنم ساڪيءَ“ آدي ۾ ڪيئن وڏو سڌ ۽ نام ڪهڙن پدارثن وارو ڪري ليکيو آهي. ليکڻ اٿن ته نانڪ جي برهما آديءَ سان ملهيا، ڏاڍيون ڳالهيون ٻوليون ڪيائون، هو ڪنهن سندن عزت ڪئي، نانڪ جيءَ جي شاديءَ ۾ ڪهڙي گهرڙا، رت، هالي [آبا هرا جي] سون، چانديءَ، موٽي پٺا [زور وٺڻ، هيرن، يا سون ۽ چانديءَ جي ورقن] آدي ۽ جواهرن سان سينگاريل هئا! ۽ املهه وٺڻ جو نه ليکڻي ڪونه هئا، پلا، اهي بت نه آهن ته ڇا آهن؟ [پر] انهن ۾ سندن ڇهان جو ڏوهه آهي ۽ نه نانڪ جيءَ جو.

* ٻنهي جانن تي ”ٻوڙيءَ“ جي بدوان ”اشت پدي“ ۽ چوپائيءَ ”بدوان“ پڌ
پڙهڻ گهرجي [اردوءَ تان].

۵۶- (ب) اداسين ۽ نورمن جي آڻي ۽ شري گونٽ صاحب جو ٺهڻ :-

ٻيو ۽ کانئن پوءِ سندن پٽ کان اداسي [ساڌن] ۽ واداس آديءَ کان نورمن [ساڌن جو سلسلو] جاري ٿيو. ڪيترن ئي گادي سرن [پنهجي پنهجي] ٻائي ٻائي ٺاهي گونٽ ۾ ملائي آهي. گرو گروند سنگهه جي سندن ڏهان گرو هئا. انهن کانپوءِ گونٽ ۾ ڪڏهنجي به ٻائي ملايل ڪانهي. بلڪه استائين جيترا به ننڍا ننڍا پستڪ هئا. تن سڀني کي ڪنو ڪري جلد ٻڌارائي ڇڏيائون. انهن ماڻهن ۾ نانڪ جيءَ کان پوءِ گهڻي ٻائي ٻائي. ڪيترن ئي پراڻن جي ڪوڙين ڪٿائن جهڙي نانا پوکارن جي ٻائي ٻائي. مگر گهڻو بگاڙ (نڪري ٿيو، جو ڪرم ۽ آپاسا ڇڏي، پر هم ڪيائي آپ پر مشورو بچڻ جي [ساڌن] ڏانهن سندن شش جهڪندا ويا! نه ٿا. جا ڪجهه خاص ايشور پڳتي نانڪ جيءَ لکي هئي، سا ڪندا اچن ها ته چڱو هون. هيئنور اداسي ٿا چون ته اسين وڏا، ۽ نورملا ٿا چون ته اسين وڏا! آڪالي ۽ ستري شاهي ٿا چون ته اسين آهيون سڀني کان مٿي!

۵۶ (ب) گرو گروند سنگهه جي ۽ سندن هلايل پنڊج ڪڪار :- انهن ۾ گرو گروند سنگهه جي شور ويز ٿي گذريا آهن. مسلمانن سندن وڏن کي جا گهڻي تڪليف رسائي هئي، تنهنجو وڏو وڻ ٿي گهرايائون. پر وڻن [ٿڙائيءَ جو] سامان ڪجهه ڪونه هو. ۽ هوڏانهن مسلمانن جي بادشاهت زورن ۾ هئي. انهن هڪ پر شجرو ڪرايو. ظاهر ڪيائون، ته مون کي ديويءَ وڻ ۽ ترار ڏئي آهي، [۽ چيو اٿس] ته اوهين مسلمانن سان وڙهو، اوهانجي سوڀ ٿيندي. گهڻائي ماڻهو سندن ساٿي بڻيا. جن واري مارگين ”پنڊج ڪڪار“ ۽ چڪرانگتن ”پنڊج سسڪار“ هلايا هئا، تن انهن ”پنڊج ڪڪار“ هلايا. يعني سندن پنڊج ڪڪار جنگ مهل لاپڪاري هئا. پهرين ”ڪيش“ ارڻاس وار جڳي رکڻ ڪري ٿڙائيءَ ۾ سوليءَ ۽ ترار جي ڌڪ کان بچاءُ ٿئي. ”ٻيو“ ”ڪنگڙ“ جو مٿي واريءَ پڳڙيءَ ۾ آڪالي لوڪ لڳائيندا آهن ۽ هٿ ۾ ”ڪڙو“، انهن ڪري هٿ ۾ مٿو ٻڌي سگهن ٿا. ٽيون ”ڪچو“ يعني گوڏن مٿان هڪ چوٽيو، جو ڊڪڻ ۽ ٺٺڻ ۾ تمام چڱو ٿو ٿئي. گهڻو ڪري آڪاڙي جا ٻهلوان ۽ ٻٽ لوڪ به ان ڪري ٻڌي اهو پائيندا آهن ۽ جو شرار جا ٻجها انگ به سلامت رهن ۽ اُنڪ به نه ٿئي. چوٿون ڪنگهرو [ڦٽي] جنهن سان وار سنواريا آهن، ۽ پنجن ”جاڇو“ چاڪو، چري يا ڪرپان [جا شتروءَ سان وڙهندي جنگ ۾ ڪتب اچي. ان ڪري ئي اها رسم (گروءَ) گروند سنگهه جي پنهجيءَ سڀاڻپ منجهان تنهن سڀي لاءِ جاري ڪئي هئي. هن سڀي ۾ سندن رکڻ ڪو لاپڏاڪ ڪونهي، پر جي ڳالهين جنگ جي پريجن لاءِ ڪوتوله هون، تن کي هيئنور ڌرم [سان واسطو رکندڙ ٿا] مڃن!

۵۶ (پ) گونٽ صاحب جي پوڄا به مورتي پوڄا آهي :- مورتي پوڄا نه ٿي ڪن، پر ان سان وشيش [خاص ڪري] گونٽ جي پوڄا ڪندا آهن! اها مورتي پوڄا نه آهي؟ جنهن به چڙ پدارت جي اڳيان مٿو نرائڻ يا سندس پوڄا ڪرڻ سڀ مورتي پوڄا آهي. جهڙيءَ ريت مورتيءَ وارا پنهنجو دڪان چمائي گذران ٿا ڪن، تن ئي انهن ماڻهن به ڪيو

آهي. جئن پوڄاري لوڪ مورتيءَ جو روشن ڪرائي پيٽا ٿا ڇاڙهائين، تنن ئي نانڪ پنٿي لوڪ به ڪرنت جي پوڄا ڪندا، ڪرائيندا ۽ پڻ پيٽا ڇاڙهائيندا آهن. مورتي پوڄا وارا جيتري ويد جي عزت ٿا ڪن، اوتري هي ڪرنت صاحب وارا نڪا ڪن. هائو، اهو چئي سگهجي ٿو، ته انهن نه ويدن کي ٻڌو ۽ نه ڏٺو، ڪندا ڪئن؟ جي ٻڌو ۽ ڏٺو اچن ته سڀني سمورن جا ٻڌمان ماڻهو جي هٿي ۽ صدي نه آهن، سي جيڪو سڀ ويد ڏور ۽ هليا اچن. انهن سڀني کائڻ پيئڻ جو جهڳڙو گهڙوئي هٿائي ڇڏيو آهي، ۽ جئن انکي هٿاڻو اٿن، تن جي وشين جي چار ۽ ڪوڙي ايمان کان پاڻکي بچائي، وڻڻڪ ڏور جي آنتي ڪندا ته ڏاڍو چڱو ٿيندڙ.

۵۷. دادو پنٿ:- پرشن:- دادو پنٿ جو رستو نه سٺو آهي؟
 اٿو:- چڱو ته ويد مارڪ آهي، جو وڻڻو هجي ته وڻو، نه ته سدا غوطا کائيندا رهندا!
 انهن جي من موجب دادوءَ جي جو چنر گجرات ۾ ٿيو هو، پر پوءِ جيجرو ڀرسان ”آهر“ ۾ رهندا هئا ۽ ٻياريءَ جو ڪم ڪندا هئا. ايشور جي سرشتيءَ جي عجيب ليلا آهي، جو دادو جي پوڄڻ لڳا. هيئن ته ويد آدي شاسترن جون سموريون ڳالهيون ڇڏي. ”دادو رام، دادو رام“ [چوڻ] ۾ ئي مڪتي مڃي اٿن! سچن اُڀدڻڪن جي نه هئڻ ڪري اهڙي ڏانڊل مڃندي آهي.
 ۵۸. رام سنيهي پنٿ:- ٿورا ڏينهن ٿيا ته شاهپور کان هڪ رام سنيهي من آرٽ ٿيو آهي. انهن ويدن ۾ چيل سمورو ڏور ڇڏي ”رام رام“ ٻڪارڻ ٿي چڱو سمجهيو آهي. ان ۾ ئي گمان، ڌيان ۽ مڪتي ٿا مڃين. پر اڪر ئي اڳين ته ”رام نام“ منجهان ورتي ۽ پاڇي ٿي نڪري، ڇاڪاڻ ته کڏ خوراڪ آدي نه گهستين جي گهر ۾ ئي لاهي ٿي! مورتي پوڄا کي اهي به ڏڪاريندا آهن، پر خرد پاڻ مورتيون بچي رهيا آهن. استرڻ جي سنگ ۾ گهڙو ٿا گذارين، ڇاڪاڻ ته ”رامجيءَ“ کي ”رامڪي“ کان سواءِ ٻيو ٻيو ٿي نٿو سگهي! رام سنيهي من باب من ڪي ٿوريون خاص ڳالهيون هيٺ ٿا لکون:-

ڪو رام چرن نالي ساڙو ٿي گذريو آهي، جهنجهو من خاص ڪري ”شاهپورا“ ماڪه هوراڙ کان هليو آهي. هي ”رام رام“ چوڻ کي ئي پرم منتر ۽ انکي ئي سڏائڻ مڃيندا آهن! سندن هڪ ڪرنت آهي، جنهن ۾ سمنڊ داس وغيره جي ٻاڻي آهي. ان ۾ هٿن لکيل آهي:-
 پرم ورت، لب هي مٽيا، رٿيا لرنجن وائي،

لب [جر] ڪا ڪاڇ ٿيا، ڪٿيا ڪرم لب ڄائي. [ساڳي جهڙن]

هيئن ٻڌمان ماڻهو ويڄاري وٺن، ”رام رام“ ڪرڻ ڪري پرم ارٿاڪ اُڪيان، [ڪيل] پاڻن موجب پرم راج جي [ڏنل] سزا يا ڪيل ڪرم [جو نتيجو] ڇا ڪڏهن وڻجي سگهن ٿا يا نه؟ هيءُ نه وڳو ماڻهن کي پاڻن ۾ ڦاسائي منهن ڄم ڪي پراب ڪرڻ آهي. سندن جيڪو مکيه ڪرو ”رام چوڻ“ نالي ٿيو آهي، تنهنجا وچن اڳتي پڙهو:-

(۱) مهما نام پرتاپ ڪي، سڌو سروي ڇت لائي، رام چوڻ وسارو، ڪرم سڪل جهڙو ڄائي،
 جن جن سمري نام ڪوڻ، سو سب اُٿرا پار، رام چوڻ جو وسرا، سوني جر ڪي دوار.

(۲) رام بنا سڀ جهوت بنايو.

رام پڄت چوڻيا سڀ ڪرما - چنڊو آو سؤر ڪٽي، پر ڪوما،
رام ڪهي ٽن ڪون پڻ ٺاهين - ٽون لسو ڪر ڪيرت ڪاهين.

(۳) رام وٽس ڄم جو نه لاکي.

رام نام لک پيو ٿرائي - پڳت هيٺ اوٿار هي ٿو هي،
اوچ امچ ڪل پيو وڃاريءَ - سو ٿو ڄم آيو هاريءَ،
سنتان ڪي ڪل ڏيئي ٺاهين - رام رام ڪهه رام سماهين،
اسو ڪڙ جو ڪهوت گاويءَ - هر هر ڀڄن ڪو ٻار نه ٻاوي،
رام سنتان ڪا انت نه آويءَ - آپ آهڪي ٻڌ سم گاويءَ.

مٿين وچنن جو ڪنڊن :- پهر ٻائين نه رام چوڻ آديءَ جي ڪرنت پڙهڻ مان سن ٿي
پري، نه هي هڪ سادو سورو ڳوٺاڻر ماڻهو هو. هو ڪجهه پڙهيل نه هو، نه نه اعڙيون
اڻ ٺهينديون ڳالهائون چو لکي ها؟ هيءُ نه ڪنن وهه ٿي آهي نه رام رام چوڻ سان ڪرم
ٿاس ٿا ٿين! هي رڳو پنهنجو خواهه ٻين جو ڄم ٿا وڃائين! ام [موت] جو پڙ نه تمام وڏو ٿو ٿئي،
پر سرڪاري سماهين، چورن، ڏاڙيلن، بگهڙن، ٽنگن وڃن، ٻاڪ مچر آديءَ جو پڙ نه [رام رام
چوڻ سان] ٻاڪل ٿو ٺهي. ٻلي ٿي رات ٿينهن رام رام ڪندا وهر، ٿيندو ڪجهه نه ڪين!
ڄڻ ”ڪنڊ ڪنڊ“ چوڻ ڪري منهن ملو ٿو ٿئي، ٿين ٿي سچ ڳالهائڻ آدي ڪرم ڪرڻ بنا
[وڳي] رام رام ڪرڻ مان ڪي ڪنن ووندو. جي سندن رام ”رام رام“ ڪرڻ ٿو ٻڌي، نه
سڄي آيو ڪندا رهندا نه نه ٻڌندو! پو جي ٻڌي ٿو، نه ٻيو گهرو (رام رام) ڪرڻ نه
آڃا پو آهي. انهن ماڻهن پنهنجي پيٽ پير ۽ ٻين جي ڄم ٻڌ ڪرڻ لاءِ هڪ پاڪڊ ڪڍو
ڪيو آهي. اسانڪي وڏو عجب نه اهو ٻڌڻ ۽ ڏسڻ نه ٿو اچي، نه نالو نه وڪيو اٿن رام سمجهي
۽ ڪرم ڪن ٿا رن سمجهي جهڙا!! جتي ڏسڻ ٿي رٿون ٿي رٿون ستنن ڪي وڪوڙي رهيون
آهن! جي هن نموني جا پاڪڊ نه هان ها، نه آره ووت جي ٿي ها؟ هي ماڻهو
پنهنجن ڇيان ڪي چوت ڪارائيندا آهن ۽ استريون به ڏکيوون ٿي لٽي ڏنڊوٽ، پر ٿام
ڪنڊيون آهن. استريون ۽ ماڻهن جي لپا اڪانٽ نه ٿيندي رهندي آهي!

۵۸. (ب) رام سمجهين جي ٻي شاخ :- انهنجي ٻي شاخ ”ڪيڙاڻا“ نالي مارواڙ جي
ڳوٺ مان نڪتي آهي، جنهنجو اٿاس هٿن آهي:- رامداس نالي ذات جو ٻڌ ڏاڍو چالاڪ
هئو. کيس ٻه زالون هيون. پهر ٻائين نه ڪيترا ٿينهن هو اوکڙو ٻڌجي ڪتن سان گڏ کائيندو
رهيو! پوءِ ڪوٺيا پٺي رام مارگي ٻڌيو، ۽ اٽڪاڻو ”رامداس“ جو ”ڪاڙو“ ۽ ٻيو. هو
پنهنجن ٻنهي استريون سان گڏجي ڳائيندو هو. اهڙيءَ ريت گهمندي گهمندي ”سٿيل“ ۽ ٻيو

* راجپوتانا ۾ چمار لوڪ ڪيڙو وٽ ڪهڙا پائي رامداس آديءَ جا گيت، جنکي هو ”شيد“
ٿا ڪوٺين، چمارن ۽ ٻين جالن ڪي ٻڌائيندا آهن. اهي ”ڪاڙاڻا“ ٿا سڏجن. (س. دا.)
۽ چوڏهرو ضلع ۾ سٿيل هڪ وڏو ڳوٺ آهي. (س. دا.)

پاڻين جو ڪرو واداس هو، تنهن سان گڏو، جنهن کيس ”وامداد“ جو پٽ سمجهائي پنهنجو ڇوٽو
 بڻايو. ان واداس کيڙيا جي ڳوٺ ۾ جاءِ ٺهرائي، جتي سندن پٽ هليو. هيڏانهن شاهه ٺري
 ۾ رام چورڻ جو [مٽ ٿي هليو] سندس ٻڌل اٿاس به لائين آهي. هو ڇپيو وڃو واپس
 هو. ان ”دانتڙا“ جي ڳوٺ ۾ ڪنهن ساڌو ڪان ويس [بمڪ] ورتو ۽ کيس ڪوڙ بڻائي
 شاهپورا ۾ وڃي آڏو ڇمايو. پورڙن ماڻهن ۾ پاڪند جي پاڙ جهٽ ٿي ڄمي، سو جهي پيئي،
 اهي سڃاڻي مٿين رام چورڻ جي وڃڻ جي به ماڻ سان ڇيلا بڻائيندا [آهن] ۽ اوچ لهج ڇو
 ڏرو ۽ پيدا ٿيا وڃن! ابراهيم کان انهيچ [ڇيڊان] ٿاڻين [سڃاڻي] آهن جا ڇيلا ٿيندا آهن.
 اهي هر وقت به ڪو ٻڌا پئڻهن جهڙائي آهن، ڇاڪاڻ ته هتي جي ڪوٺين ۾ ئي ڪاٺيندا آهن،
 [اهي ماڻهن کي] وڏڪ ڏرم، ماڻا پٺا ۽ سسار جي وهندڙ کان برعلائي ۽ ڇڏائي پنهنجا
 ڇيلا بڻائي وٺندا آهن. رام نام کي مهامتر مڃيندا آهن، ۽ ان کي ئي ”ڇڄم وٺڻ“ [سؤڪم]
 وٺڻ به ڪر ٿيندا آهن. [سندن چورڻ آهي ته] رام رام چورڻ سان آندس جنم جا پاپ ٿا لهن،
 ۽ [ان کان سواءِ ڪنهنجي به مڪتي ٿئي ٿئي! چواندو ساهه ڪڍندي ۽ ٻاهر ڪڍندي رام رام
 چورڻ سڃاڻي، تنهنڪي سنگرو ٿا سڏين ۽ سنگروءَ کي پر هورو کان به وڏو مڃيندا ۽
 سندس موٽي جو ڏيان ڪندا آهن. ساڌن جا پهر ڏوئي پئڻدا آهن. ڪرو وٺڻ ڇوٽو پوي
 وڃي ته ڪروءَ جا نهن ۽ ڏاڙهيءَ جا وار پاڻ سان رکي ۽ انهن جو چرڻا امرت سدا پئي!
 واداس ۽ هرو واداس جي پستڪن کي وڏ کان وڌيڪ ٿا مڃن، ۽ سندن پر ڪوما ۽ آب
 دلديوٽ پر ٿام ڪندا آهن، پر جي ڪرو وڃي ۽ دلديوٽ پر ٿام ڪروءَ کي ڪندا آهن.
 استريءَ ۽ پرنس کي هڪجهڙو ئي رام رام جي مٿو جو اڀرڻ ڪندا آهن، نام - مورڻ مڃهان
 ئي ڪلياڻ مڃيندا آهن ۽ پڙهڻ ۾ پاپ پائيندا آهن. سندن ساکي [هٿن ٿي چوي] :-
 پنڊ ٿائي ٺائي پڙي، او پورب او پاپ - رام رام سهريل بن رهه ڪئي ريتا.

ويڊ پراڻ ٻڙهي پڙهه گيتا - رام پجن بن رهه ڪئي ريتا.
 پستڪ اهڙن نمونن جا ٺاهيا اٿن، [جن ۾] استريءَ کي پتيءَ جي سڀوا ڪرڻ ۾ پاپ، ۽
 ڪروءَ ۽ ساڌو جي سڀوا ڪرڻ ۾ ڏرم ڏيکاريل آهي! وروڻ آشرم کي ٺا مڃن! ابراهيم رام
 سڃاڻي نه هجي ته کيس نيچ ۽ ڇيڊال، پر جي رام سڃاڻي هجي ته اٽل مڃيندا آهن.
 اهي اٺهرو جو اوتار ٺا مڃن. پر مٿي ڏيکاريل رام چورڻ جي وڃڻ ”پڳت هيٺ اوتار هي
 ڏرهي“ [اوتار] پڳتن ۽ سندن جي فائدي لاءِ اوتار مڃيندا به آهن وغيره. انهنجو جهڙو
 به پاڪند ۽ پر پيچ [مگر ۽ ڏرڻ] آهي، سو سمورو اوله ورت کي هاجي وسائيندڙ آهي.
 ايتري مان ئي ٻڌمان ماڻهو ڪهڙو سمجهي سگهندا.

۵۹. (الف) گوکليا گوسائين يا ولپ سهرديا :- پوڻن - گوکليا گوسائين جو
 مٽ نه ڏاڍو چڱو آهي. ڏسو ته شاهوڪاريءَ جون ڪيڏون نه مڃون ٿا ماڻهن! ڇا اها
 شاهوڪاري به لاهل [ڪرامت] جي ملي سگهي ٿي؟
 آخر :- اها شاهوڪاري نه ڪرهن ٿين جي آهي، ۽ نه گوسائين جي!

پوشن :- واھ واھ ! کوساين جي پرتاپ ڪري آھي ! [جي نہ نہ] اھڙي شاھوڪاري
 ٻين کي ڇو نہ ٿي ملي ؟

آٿر :- جيڪڏھن اها بہ هن نموني جو چل پرنديج وڃيندا تہ ٻين جي بہ شاھوڪار ٿيڻ ۾
 شڪ ڪھڙو ! ۽ جي ڪانئن بہ وڌيڪ ڪو چالاڪيون ڪري نہ ڪانئن بہ وڌيڪ شاھوڪار
 ٿي سگھي ٿو .

پوشن :- واھ ٻائي واھ ! ان ۾ چالاڪي ڪھڙي آھي ؟ هيہ نہ سموري گھرو لوڪ جي لپلا آھي !
 آٿر :- گھرو لوڪ جي لپلا ڪانھي ، بلڪ کوساين جي لپلا آھي ! [ٻار] جي گھرو لوڪ جي
 لپلا آھي تہ [چيو نہ] گھرو لوڪ بہ اھڙو ئي ھوندو !

۵۹. (ب) گوساڻين جي مٿ جو بانھيڪار ۽ سندن گرو ملٽر :- هيہ سب
 ” ٿلھڪ “ پوڳڻي مان آرٽپ ٿيو آھي . لکھڻ پٽ نالي ٿلھڪي ۽ براھمڻ ، وواھ ڪرڻ کان
 پوءِ ڪن سڀين ڪري مالا پٽا ۽ استريءَ کي ڇڏي ڪاشيءَ وڃي ، ھٿن ڪوڙ ڳالھائي-
 سنياس ورتو ، تہ منھنجي شادي ڪانہ ٿي آھي . اوچتو سندس مالا پٽا ۽ استريءَ ٻڌو تہ
 [ھر] ڪاشيءَ وڃي سنياسي ٿيو آھي . [ٽنھن ئي] سندس مالا ، پٽا ۽ استري ڪاشيءَ
 پھچي ، جنھن کيس سنياس ٿيو ھر ، ٽنھن کان پڇيو تہ اسانجي پٽ کي سنياسي ڇو بڻايو
 اٿئي ؟ ٽس ، هيہ [سندس] جوان استري آھي . استريءَ چيو تہ ، جي اوھين منھنجو
 پٽي مونکي نہ ڏيندا ، تہ مونکي بہ سنياس ٿيو ! پوءِ تہ کيس گھرائي چيائون تہ ٽون ٿاڍو
 ڪرڙو آھين ! سنياس ڇڏي گرھسٽ اشرو ۾ وڃ ! ڇو تہ ڪرڙ ڳالھائي ٿو سنياس ورتو
 آھي . ٽنھن وري اٽھن ئي ڪيو ، ۽ سنياس ڇڏي استريءَ سان ھليو ويو . ٽسو !
 ھن سب جو بيماد ٿي ڪوڙ ۽ ڪھت ٿي ھليو آھي ! جڏھن ٿلھڪ ڏيڻ ۾ پھتو ، تہ ڪن
 ڪنھن بہ جاءِ ۾ نہ گڏيو . ٽنھن ئي اٽھن ٺڪري وري گھمڻ لڳا .

ڪاشيءَ ڀرسان ” چرٿار ڳڙھ “ ويجهو جو ” چھار ٿلھڪ “ نالي جھنگ آھي ، ٽنھن مان لکھيا
 ٿي ، اٽي ڪو ھڪ ٻار کي جھنگ ۾ ڇڏي ، چئني پاسن کان پريرو باھيون ٻاري ھليو ويو
 ھر ، ان لاءِ ڇڏيندڙ سمجھو تہ جي باھيون نہ ٻار بندس ، تہ ھينئر ئي ڪو ٻار ٿي اچي [ٻار
 کي] ماري ڇڏيندو . لکھڻ پٽ ۽ سندس استريءَ چوڪري کي ڪٽي پھنجو پٽ بڻايو ، ۽
 پوءِ وڃي ڪاشيءَ ۾ رھيا . چوڪرو وڏو ٿيو ، تہ سندس مالا پٽا مري ويا . ننڍپڻ کان
 جوانيءَ تائين ڪاشيءَ ۾ ڪجهه پڙھندو بہ رھيو ، ۽ ٽنھن کانپوءِ ڪنھن ٻئي ھنڌ وڃي ھڪ
 وشڻو سواميءَ جي مندر ۾ چيلو پيو . اٽي ڪنھن وقت ڪجهه جھنگڙي ٿيڻ ڪري وري
 ڪاشيءَ ھليو ويو ، جتي سنياس ورتائين . سندس جھڙو ئي ھڪ جاءِ کان ٻاھر نڪتل
 براھمڻ بہ ڪاشيءَ ۾ رھندو ھر ، جنھنکي ھڪ جوان ڌيءَ ھئي . ٽنھن کيس چيو تہ ٽون
 سنياس ڇڏي منھنجي ڪنڊا سان وواھ ڪر ! ٽن ئي ٿيو ! جنھنجي پٽا جھڙي لپلا ڪئي
 ھجي ، ٿھڙي [سندس] پٽ ڇو نہ ڪري ؟ ان استريءَ کي وٺي اٽھي مون ٿيو ، جتي
 پھر پائين وشڻو سواميءَ جي مندر ۾ چيلو پيو ھر- [ٻار] وواھ ڪرڻ سڀيان کيس اٽھن ڪڍي
 ڇڏيائون . پوءِ ويو ارج ڏيڻ ۾ ، جتي اودا گھر آڏي ويٺي آھي ، ۽ اٽي پھنجو پرنديج

ماڻهن کي چار ۾ ڦاسائي، پاڻ کي ڪرشن مڃي، سڀني جا سواهي به ڇڏي ٿا وهن! اهي ٿا چوَن ته جيترا ڏٺوئي [ڪرشن جهڙا] ڇيرو لوڪ کان اٿي آيل آهن، تن جو آڌار ڪرڻ لاءِ اسين ليلا پيشو ٿي [منهن ۾ سڀني کان اٿم] اٿون ٿيا آهيون. جيئن اسانجو اڀدش [ماڻهو] نه وٺندا، تيئن گڏو لوڪ ڪن ملدن. اتي پيش هڪڙوئي سري ڪرشن آهي، باقي مڙهي استريون آهن. واه جي واه! ڀلو آهي اوهانجو من. [ان موجب] کوساڻن جا جيترا به ڇيلا آهن، سي سڀ گوليون بطجي پونديون، هيٺ ڀلا ويچار ڪريو ته جنهن پيش کي به استريون آهن، تنهنجي به ڪهڙي نه درد شا ٿي ٿئي؟ پر جتي پيش هوندو هڪڙو، ان هڪڙي پٺيان ڪروڙين استريون هونديون لڳل، ته سندس دٻ جو ڳاڙو ڪهڙو؟ جي ڇٽو ته سري ڪرشن ۾ تمام گهڻي شڪتي آهي، ۽ سڀني کي پوسن ٿا ڪن، ته ڇا انهن جي استري جنهنڪي سواهي جي [پٽ رائي] چولدا آهن. تنهن ۾ به شري ڪرشن جيان ئي شڪتي هوندي، ڇاڪاڻ ته هره سندس اوڏانگي [اڌ شير] آهي. [وري] جهڙيءَ ريت هڪ استريءَ پيش جي ڪام چڻهڻا برابر آهي يا استريءَ جي پيش کان وڌيڪ ٿي ٿئي، ته گڏو لوڪ ۾ چو ته هوندي؟ جي ائين آهي ته سواهيءَ جا ٻين استرين [ٻيڄن] سان لڙائي جهڳڙا هميهه هلندا هوندا، ڇاڪاڻ ته استرين کي ٻيڄ جو هڪڙو ڏاڍو پڇڙو ٿو لڳي. ان ڪري گڏو لوڪ ته سرورڳ جي جاءِ تي نرڪ جهڙو بطجي پيو هوندو. يا جئن گهڻا ويڄاري پيش پگندو ۽ وغيره بيمارين ڪري دڪي رهندا آهن، تن ئي گڏو لوڪ به هوندو!

ٿو، ٿو، ٿو! اهڙي گڏو لوڪ کان ته مرڻ لوڪ [هيءَ دنيا] ئي ويڄاري پلي آهي. ڏس! هڪ کوساڻن جي پاڻ کي شري ڪرشن [جا اولاد] ٿا مڃن ۽ گهڻن استرين سان ليلا ڪرڻ ڪري پگندو ۽ جريان آدي [سوين دوش] وغيره بيمارين ۾ ڦاسي مها دڪ ٿا پوکين! هيٺ ٻڌايو، ته جو [ڪرشن] سڙو ڪوساڻن [هن دنيا ۾] دڪي ٿو ٿئي، ته گڏو لوڪ جو مالڪ شري ڪرشن انهن بيمارين ۾ چو ته ڦاٿل هوندو؟ پر جي نه آهي، ته سندس سڙو ڪوساڻن جي چوڻا بيمارين پوکين؟

پوشن :- مرڻ لوڪ ۾ ليلا اولاد وٺڻ ڪري بيماري ۽ دوش ٿا لڳن، ۽ نه گڏو لوڪ ۾! ڇاڪاڻ ته اتي روڳ ۽ دوش آهن ئي ڪين.

آڻ :- भोगे रोग भयम् [اولاد] جتي پوڳ آهي، اتي اوس ئي روڳ رهي ٿو. وري شري ڪرشن جي ڪروڙين استرين مان ٻار ٻچا به پيدا ٿين ٿا يا نه؟ جي ٿين ٿا، ته ڇوڪرا ئي ڇوڪرا ٿا ٿين يا ڇوڪريون ئي ڇوڪريون؟ يا ٻئيءَ جي ڇٽو نه ڇوڪريون

* پگندو جو ارم آهي Anal Fistula يا ٿوري ڪرڻ جي جاءِ وٽ هڪ ڊگهي مهريءَ جهڙي Pipelike ڦرڙيءَ جو ٺڪرڻ، جنهن جو منهن تمام ننڍو ٿيندو آهي. ويڄاري استري پيش نه گهڻو ڪري جريان، پرميل، بادشنگ ۽ ٽاڪي آدي بيمارين ۾ ڦاٿل رهندا آهن. (ڪمپٽراو)

ٺي چوڪراون [پيدا] ٿيون ٿين، نه [ٻڌايو] نه ڪنهن پوڄن ڪيو ٿا؟ ڇاڪاڻ ته اٺي شري
 ڪرشن کان سواءِ ٻيو ڪو مرد آهيتي ڪونه. [پر] جي ٻيو آهي ته اوهان جي پرڳڻا
 ڪوڙي ٿي. جي چئو ته چوڪرا ٺي چوڪرا ٿا ٿين، ته به اهو ساڳيو اعتراض اڳيان ايندو
 ته سندن دواھ ڪٿي ۽ ڪن سان ٿو ٿئي؟ يا گهر جو گهر پر ٺي اٺل ٻڌل ڪري ڇڏيندا
 آهن؟ پر جي ڪنهن ٻين جون به چوڪرايون ۽ چوڪرا (گهو لوڪ) پر وهن ٿا، ته به اوهان
 جي دعويٰ نه گهو لوڪ پر ”پوشن هڪڙوئي شري ڪرشن آهي“ ڪوڙي ٿي پوندي.
 پر جي چئو ته ٻار ٻچا آهن ٺي لڳا ٿين، ته شري ڪرشن کي نامرديءَ يا سندس استر
 کي سندن ٻڌي جا دوش لڳندا. ٻلا هي گهو لوڪ بظير ڇا؟ ڇٽڪ دهليءَ جي بادشاهه جي
 ٻنهن جي فوج ٿي پئي؟

۵۹. (م) ڇهين ۽ ڇهين کان اربن ڪراڻن جا نه وٺا: هي جو گوسائين لوڪ
 ڇهين ۽ ڇهين جا ٿن، من ۽ ڏن ٻنهي پيٽا ڪرائي وٺندا آهن، سو به چڱو نه آهي، ڇاڪاڻ
 ته ٿن نه دواھ پر استريءَ ۽ پٽيءَ جي اربن ٿي پوندو آهي، ۽ پوءِ من به پٽيءَ جي اربن
 ڪري پٽي ٿي سگهي، ڇاڪاڻ ته من سان گڏ ٺي ٿن سڀ اربن ڪرڻ ٺهي سگهندو آهي. پر
 جي [ٺن هڪڙي کي ۽ من پٽي کي] ٿا ڏن، سي ويڄاري ٿا سڏجن. باقي رهيو ڏن،
 ٺهنجي به اهاڻي لڳا سمجهو، ارڻات من کان سواءِ ڪجهه به اربن ٿي ٺي سگهي. انهن
 گوسائين جو اهو به اهو آهي ته ڪمائين نه ڇهلا، ۽ مڙجون ماڻيون اسين؟ جيترا به واپ
 سموردا به جا گوسائين آهن، سي اڃا ٿا ٺين ٿلنگي جانيءَ ۾ [شامل] ڪينهن! پر جو ڪن
 ٻلي چڪي به ڪميا پر ٿاڻي ٿو، سو جانيءَ کان نڪتل ۽ ڀرشت سمجهيو ٿو وڃي ڇاڪاڻ
 ته هي [منڊ ٺي] جانيءَ کان پٽ ٿيڻ ڪري، وڏا هيٺ بڻجي رات ڏينهن ٿو ٺي به ٿيا
 رهندا آهن.

ٻيو ڏسو ته جڏهن ڪو گوسائين جيءَ جي پڌراڻي ۽ ٿو ڪرائي، ته هو سندس گهر
 وڃي مات ڪري ڪاٺ جي پٽيءَ جيان بنا ڳالهائڻ پر لاهائڻ جي ويندو ٿو رهي. ويڄارو
 ڳالهائي ته ٿڏهن، جڏهن مورو نه هجي! सूखाणां बलं मौनम् [ارڻات] مورڪن جو بل مات ۾
 ٺي آهي. جي ڳالهائيندا ته سندن وچ نڪري ايندو. پر زالن ڏانهن خوب ڏيان لڳائي
 نڪيندا ٿا رهن. وري جنهن ڏانهن گوسائين جي نڪين، سا سمجهو ته وڏ ڀاڳي ٻڌي!
 سندس پرش، ٻائو، مالا ۽ پٽا ڏاڍا پرسن ٿا ٿين. اٺي سڀ استريون گوسائين جيءَ جا چرڻ
 ڇهنديون آهن. جنهن کي گوسائين جيءَ جو من گهري يا [جنهن تي] ڪرپا ٿيس، تنهنجي آڱر
 ٻهر سان نه ٻائيندا آهن. [پوءِ نه] اها استري ۽ سندس پٽي آڏي پنهنجو ڏن ڀاڳ سمجهندا
 آهن، ۽ کيس سندس پٽي آڏي سڀيئي چوندا آهن ته تون گوسائين جيءَ جي چوڻ جي سمرو
 ۾ وڃ! پر جي سندس پٽي آڏي خوش نه ٿين، ته ڏوئين ۽ ڏهين کان به ڪم راس ڪرائي
 ڇڏيندا آهن. سچ پچو ته اهڙا ڪم ڪندڙ سندن ويجهوئي ميدون ۾ ڪيترائي رهندا آهن.

§ ڪروءَ جي گهر اچڻ ٺي کيس پيٽا ڏيڻ ۽ سندس روئي موڪلائڻ جو نالو آهي پڌراڻي.

هيٺ ڏسو سندن دڪشڻا [ونڻ] جي لپلا، ارڻاٺ سندن بلنگ جو نمونو هٿن آهي:

”اٺو پيٽا کوسائين جيءَ جي، سندس استري جيءَ جي، سندس پٽ جيءَ جي، سندس ڌيءَ جيءَ جي، سندس مکيا جيءَ [مڪو نوڪر] جي، سندس ٻاهران [دربان] جيءَ جي، سندس گويا [راڻيدڙ] جيءَ جي، ۽ ٺاڪر جيءَ جي.“ انهن ستن دڪانن مان اهي من گهرايا مال ڦرندا آهن. کوسائين جيءَ جو سيوک جي مرڻ لڳي، نه کوسائين جي سندس ڇائيءَ تي پيو وڌندا آهن، ۽ [انگري] جيڪي ملندو اٿن، سو ڳرڪائي ويندا آهن. ڇا اهي ڪم مها براهمڻ [ڪرڻيگرن] ۽ ڪرڻيا ۽ مردا ولهن جهڙا ڪنهن؟

ڪي ڪي چيلا نه وواهه ۽ کوسائين جيءَ کي گهرائي کائڻ تي گهوٽ ڪندو، جو پاڻي گرهڻ ڪرائيندا آهن. ۽ ڪي ڪي سيوک [ڪيس] ڪيسر ۽ و سنان ڪرائيندا [آهن] ارڻاٺ کوسائين جيءَ جي شرار تي استريون ڪيسر جو اٻڙو 0 ملي، هڪ وڏي [ڪوٺار آدي] پاسي تي تختو رکي، کوسائين جيءَ کي (تبهيتي وهاري)، استري پرڻ گڏ جي سنان ڪرائيندا آهن، پر خاص ڪري استريون ئي سنان ڪرائينديون آهن. کوسائين جي پيٽا (پيلي رنگ جي راندي ڏوٺي) پائي، ڇاڙهن تي چڙهي ٻاهر نڪري ايندا آهن ۽ ڏوٺي ان (ڪوٺار) ۾ ئي ٿئي ڪندا آهن. پوءِ سندس سيوک ان (سنان ڪيل ۽ ڏوٺي لپوڙيل) پاڻيءَ مان آچون ڪندا (پيئندا) آهن. چڱا مصالح وجهي پاڻ جا پيڙا (ٺاهي) کوسائين جيءَ کي ڏيندا آهن، جو هو چاڙهي ڪجهه کائي ڇڏيندا آهن ۽ باقي هڪ چانديءَ جي ڪٽوريءَ ۾ جنهنڪي سندن سيوک وات اڀيان جهليندو آهي، تنهن ۾ پڪ (ٿڪ) آچائيندا آهن. ان جي به پرسادي وراهجي آهي. جنهن کي خاص پرسادي ٿا چون.

هيٺ ويچار ڪريو ته هي ماڻهو ڪهڙي نموني جا ماڻهو آهن؟ ڇا مورتيا ۽ اڌوم ان کان وڌيڪ به ٿي سگهي ٿو؟ ته پڻ (نڌوان) وٺندڙ (کوسان منجهان) ڪيترا نه (وڳو) وٺڻ جي هٿ جو (وڌل) کائيندا آهن ۽ نه بهن جو. ڪيترا ئي وٺڻ جي هٿ جو به ٿي کائڻ، ۽ کائون ۽ ڏوٺي (پاريندا آهن)، پر اٿو، ڳو، ڪند ۽ گهي آدي (ٿي ڏنن، ڇاڪاڻ ته) ڏنڻ ڪري سندن شڪل بگڙي ٿي وڃي. ڇا ڪن ويچارو؟ جي انهن کي ٿا ڏنن، نه شي ٿي هٿان ٿي وڃن. اهي ٿا چون ته اسان ٺاڪريءَ جي رنگ، واڳ ۽ پوڳ ۾ گهڻو ڌن ٿا لڳايون، پر رنگ، واڳ ۽ پوڳ پاڻ تي ڪندا آهن. سچ پچو نه، وڏا وڏا (نوت ٿيندا آهن. ارڻاٺ هواي وقت پڪاريون پوي استري جي نه جهڙ جهڙن انگن ارڻاٺ ڳجهن انگن تي به هڻيندا آهن. وري دس وڪري (ڪير وڪڻڻ) جو براهمڻ لاءِ شهيد ڪرم آهي، سو به ڪندا آهن.

پرڻن:- روٺي، دال، ڪڙهي، پات، ساڳ، ملري ۽ لڏون آدي، کوسائين جي

0 بهڻ (چن جو اٿو) هٿ يا ڪيسر، ۽ اٺ ڪڙي يا بهون خوشبودار شيون يا عطر آدي گڏي هڪ مصالح ٺاهيندا آهن، جو سنان ڪرڻ کان اڳ ۾ شرار تي مليو آهي، تنهن کي هنديءَ ۾ اٻن يا اٻٽا چوندا آهن. (گهٽتراو)

ٻاڻ پر ٽڪن دڪان تي ويهي ۽ ٿٽا وڪڻن، بلڪ پنهنجن نوڪرن چاڪرن کي پائلون وراهي
ڏيندا آهن، جي وڪڻندا آهن ۽ نه کوسائين جي!

آئون:- جي کوسائين جي کين ماهوار رپيا (پگهار) ڏيندا، نه هو پائلون چرونيندا؟ کوسائين
جي [پنهنجيءَ] سيرا ڪوڙ جي بدلي پنهنجن نوڪرن کي دال پاست آدي ٿا وڪڻن، ۽ اهي
ڪڍي دڪان ۽ بازارن ۾ ٿا وڪڻن. جي کوسائين جي ٻاهر [وڃي] وڪڻن ها ۽ نوڪر جي
پراهمڻ وغيره آهن، سي جيڪو کير وڪڻڻ جي دوش کان بچي وڃن ها، ۽ اڪيلا کوسائين
جي ئي کير وڪڻڻ روپي پاپ جا پياڳي ٿين ها. [هيٺي] ٻه پائونڊن نه هن پاپ ۾ پاڻ ٿا ٻڌن،
۽ پوءِ ٻين کي نه ٿا [پاڻ سان] گهڙين. وري نات دواڙي آديءَ ۾ ڪٿي ڪٿي نه کوسائين
جي (پاڻ) نه وڪڻندا آهن. کير وڪڻڻ ٽيڇن جو ڪم آهي ۽ نه اٽل (پوشن) جو. اهڙن
اهڙن ماڻهن تي آراءِ ورت ڪي هيٺ ڪيرائو آهي.

۶۰. (الف) سوامي نارائڻ پنٿ آڻوچنا:- پورشن:- سوامي نارائڻ جو مٿ ڪيئن

آهي؟

آئون:- यादशी शीतलादेवी तादशो वाहनः खरः [ارٿ:- جيئن آهي سیتلا ديو، ٿن ئي آهي
سندس سواريءَ جو گڏهه] جهڙي کوسائين جيءَ جي ڏن ڦرڻ آديءَ جي عجيب ليلا آهي،
ٿن ئي سوامي نارائڻ جي به آهي. ڏسو! هڪڙو سهجاند نالي ماهر اٺوڏا ويجهو ڪنهن
ڳوٺ ۾ پيدا ٿيو هو. سو پرهمچاري بڻجي ڪجرات، ڪاٺياواڙ، ڪڇ، ۽ ٻچ آدي ڏينهن ۾
گهمندو هو. ٽنهن ڏٺو ته هي ملڪ مورو ۽ پورڙو آهي ۽ انهن کي پنهنجي مٿ ڏانهن
ڇڻ وڻي ٿن جهڪائي سگهو. اتي هن به چار ڇيلا بڻايا. ٽن پاڻ ۾ صلاح ڪري ٻڌو
ڪير نه هي سهجاند نارائڻ جو اوتار آهي، وڏو ننڍو آهي، ۽ پگڙن کي چتر ٻڌي سروب ڌاري
ساڪيات درشن به ڏيندو آهي. هڪ لڱا ڪاٺياواڙ ۾ ڪنهن ڪاٺيءَ کي جهجهو نالو دادا ڏاڍو هو
۽ گذري جو پوميا (زميندار) هو، ٽنهن کي [سندس] چمن چيو، نه جي. اوهين چتر ٻڌي
نارائڻ جو درشن ڪرڻ گهو ته اوهين سهجاند کي پراوڻا ڪر اوهين ٽنهن چيو ته ڏاڍي چڱي
ڳالھ آهي. پورڙو ماهر هو. هڪڙيءَ ڪوٺيءَ ۾ سهجاند ٻئي ئي مڪت وڃي ۽ پنهنجن مڙي
ڪنيل هٿن ۾ سکر ۽ چڪو جهلي پيو، ۽ سندس پنهان [لڳر لڳ] پينل ٻيئي ماهر ڏدا ۽ ٻڌم
هڪ ۾ ڪڍي ۽ سهجاند جي بطن مان پنهنجا هڪ اڳتي ڪڍي چتر ٻڌڻ جهڙو [آڪار] ٺاهي
ڇڏيو. دادا ڏاڍو کي سندس چمن ڇڏو ته هيڪر اڪ ڪڍي ٺاهي، ٻڌم اڪيون اوني ڇڏج
۽ پوءِ هيڏانهن اچج. جي گهو ڏسدين ته نارائڻ ڪاوڙيا! اوڻائ چمن جي من به نه
هيءُ ٻڌ هو ته مٿان اسان جي چالاڪي سمجهي وئي! کيس وٺي ويا. سهجاند ڪلاٻات ۽
چاڪڙڙ ڏسي ڪوڙا پائي اونهاهي ڪوٺيءَ ۾ پيو هو. سندس چمن لالئين ڪڍي ڪوٺيءَ
۾ اوچتوئي سوجهرو ڪيو. دادا ڏاڍو نظر ورائي ته چتر ٻڌڻ موروئي ڏسڻ ۾ آيس. بروقت ئي
(چمن) پتيون [پٽ جي] اوت ۾ ڪيڙن ۽ سڀيئي هيٺ ڪري ٽسڪارو ڪري ٻئي پاسي
هليا ويا. ان وچ ۾ چيائونس ته اوهان جا ڏاڍا پياڳه آهن! هيٺي اوهين هٽاراج جا چيلا

بطبعي وڃو. تنهن ڇو نه ڏاڍي چڱي ڳالهه آهي! جيئن گهڻي ٻي جاءِ تي پهتا، تنهن
 ٻيا ڪهڙا پاڻي سهجائيند گديءَ تي ويٺل گڏيو. تڏهن چيلن چيس ته ڏسو، هيءُ ڇو روپ
 ڏاري هٿ ويٺا آهن. داداڪاڇر سندن چار ۾ ڦاسي پيو. اٿان ئي سندن مٿ جو بنياد آرٽپ
 ٿيو، ڇاڪاڻ ته هو هڪ وڏو زميندار هو. اتي پنهنجي پاڙ پختي ڪري پوءِ [سهجائيند]
 هيڏانهن هوڏانهن گهمندو رهيو. هر ڪنهن کي آڀديش ڪندو هو ۽ ڪيترن کي ساڌو ۽
 بڻائيندو هو. ڪڏهن ڪڏهن ساڌو ۽ جي ڪنڪ [کلي] جي ٺاڙيءَ کي مڻي [کيس]
 بيهوش ڪري ڇڏيندو هو ۽ چونڊو هو ته اسان سندس سماڌي ڇاڙهي ڇڏي آهي.
 اهڙن نمونن جي لڳن ۾ ڪاٺياواڙ جا ڀروڙا ماڻهو سندس وڪڙ ۾ ڦاسي پيا. سندس مرن
 کان پوءِ سندس چيلن ڏاڍو ڀاڳيند ڦهلايو، جن لاءِ هيءُ درشتانت وڃي ٿو لڳي.

ٺڳيءَ جو هڪ درشتانت: ڪو شخص چوري ڪندي ڀڳڙو ويو. لڳا پاتيش سندس
 نڪ ۽ ڪن ڪپرائي سيڪت ڏني. نڪ ڪپڙن کان پوءِ هو ٺڳ ٺهڻ ڳاڙ ۽ ڪلڻ لڳو.
 ماڻهن پڇيس ته ڪيئن ڇو ٿو؟ چيائين ته چوڙ جي ڳالهه ئي ڪانهي. ماڻهن پڇيس اهڙي
 ڪهڙي ڳالهه آهي؟ ان ورائيو ته ڏاڍي وڏي اچڙ جي ڳالهه آهي، جنهن جهڙي اڳي ڪڏهن
 ڪانه ڏني اٿم. ماڻهن ڇو ٻڌاءِ! ڳالهه آهي ڪهڙي؟ چيائين ته پنهنجي اڳيان چتر ٻڌي نارائڻ
 ساڪيات پيا آهن. آءٌ ته [ڪن] ڏسي ڏاڍو ڀرسن ٿي نجي ڳائي ۽ پنهنجن ڀاڳن کي
 ڏله واد ڏيئي رهيو آهيان، جو آءٌ نارائڻ جو ساڪيات درشن ڪري رهيو آهيان. ماڻهن
 پڇيس ته اسان کي درشن ڇو نه ٿو ٿئي؟ ان ڇو نه نڪ جي اوت ٿي وهي آهي. نڪ
 ڪهاڻيندا ته نارائڻ ڏسبو نه ته نه؟ انهن مان ڪنهن موروڪ جي اڃا ٿي ته نڪ وڃي ته
 وڃي ۽ پر نارائڻ جو درشن ضرور ڪرڻ گهرجي. تنهن ڇو نه منهنجو نڪ ڪهي وٺو ۽
 نارائڻ ڏيکارو. ان سندس نڪ ڪهي ڪن ۾ ڇو نه ٿو ٿي ته ائين ئي ڪر [مون وانگر]
 ڇو نه نارائڻ ڏسڻ ۾ ٿو اچي، ته ته پنهنجي ۽ منهنجي ڪل ٿيندي. تنهن ويچارو ته هيءُ
 نڪ ته مون تي ملي نٿو، تنهن ڪري ائين چوڻ تي واجب آهي. پوءِ ته هو به اتي ئي ان وانگر
 ٺهڻ، ٺهڻ، ڳاڙ، وڇاڻ، ڪلڻ ۽ چوڙ لڳو ته مون کي به نارائڻ ڏسڻ ۾ ٿو اچي. ائين
 ڪندي ڪندي هزار ماڻهن جو ٿورو ٺهي پيو ۽ ڏاڍو شور مٽو. پنهنجي سهڻي ڏاڍي جو نالو
 ”نارائڻ دروشي“ رکيائون. ڪنهن موروڪ راجا ٻڌي ڪن سڏايو. راجا وٽن وڌو ته هر ڏاڍو
 ٺهڻ ٺهڻ ۽ ڪلڻ لڳا. راجا پڇيو ته هيءُ ڳالهه آهي ڪهڙي؟ چيائون ته ساڪيات نارائڻ اسان
 کي ڏسڻ ۾ ٿو اچي. راجا اسان کي ڇو نه ٿو ڏسڻ ۾ اچي؟ نارائڻ دروشي- جيئن ته
 اٿو، تيئن نه ڏسبو ۽ نڪ ڪهاڻيندا ته نارائڻ پر ٽيڪس ڏسڻ ۾ ايندو. راجا ويچار ڪيو ته
 ڳالهه برابر آهي. راجا ڇو دروشي جي! مهورت ڏسو! چوڻشي جيءَ اتر ڏنو، ”جيئن آڪيا
 ان دانا! دشمني ڏينهن پراڻه جو ائين بچي نڪ ڪهاڻي ۽ نارائڻ جي درشن ڪرڻ جو ڏاڍو
 چڱو مهورت آهي.“ واه ڙي ڀرپ جي! پنهنجي پوڙيءَ ۾ نڪ ڪپڙ ۽ ڪهاڻي جو مهورت
 به لکي ڇڏيو. راجا جي اڃا ٿي [جنهن موجب ان] انهن هزار نڪ وڃن جو [روزانو]

سيڏو [سرڪاري ڌرمارت مان] ٻڌي ڇڏيو ۽ پوءِ نه هو گهڻو ئي خوش ٿي. اهو ٻيو ڏينھو ۽ ڳاڻڻ لڳا. هيءَ ڳالھ راجا جي ديوان وغيره کي جي ڪجهه عقلمند هئا، نه آڙي. راجا جو هڪ چئن پوڙهيون جو نوي ورهين جو پوڙهو ديوان هو، تنهن کي ان سمي جي ديوان سندس پوڙهي کي اها حقيقت ٻڌائي. ان پوڙهي چيو ته هي ٽيڙ آهن ۽ تون مولڪي راجا وٽ وٺي هل! هو وٺي ويس. وهندي راجا ڏاڍيءَ خوشيءَ منجهان انهن اک وٺي. ان جون ڳالھون ٻڌيون. ديوان چيو ته ٻڌو مهاراج! اهڙي ٽڪڙ نه ڪرڻ کپي. آزمائش ڪرڻ کان سواءِ [ڪجهه ڪيو آهي] ته پڇيائون پوندو آهي. راجا- ڇا هي هزار ماڻهو ڪوڙ ڳالھائيندا هوندا؟ ديوان- ڪوڙ ڳالھائين يا سچ! پر ڪيڏا ڪرڻ يا سچ يا ڪوڙ ڪن چئي سگهيو؟ راجا- پر ڪيڏا ڪي ڪهڙيءَ ريت؟ ديوان:- وڌيا، سرهڻي ٿيڻ ۽ پرڻڪش آڏي، رماڻن موجب! راجا:- جو پڙهيل نه هجي، سو امتحان وٺندو ڪن؟ ديوان:- وڌوان جي سڏڪ ڪري ڳيان وڌائي. راجا:- جي وڌوان نه ٿي ٿي؟ ديوان:- پر شارٽيءَ لاءِ ڪي به اڻلپ ڪونهي. راجا:- ڇا اوهان ٿي ٻڌار نه ڪن ڪجي؟ ديوان:- آه پوڙهو آهيان ۽ گهر ۾ واپس ٿو رهان، ۽ ٿورا ڏينهن ٿي جيترو رهندس. تنهن ڪري پهر ٻائين آه آزمائي وٺان، پوءِ چئن واجب سمجهو ٿيڻ ڪجو. راجا:- ڏاڍي چڱي ڳالھ آهي. جوتئي جي! ديوان جيءَ لاءِ مهرورث ڏسو. جوتئي جي:- چئن مهاراجن جي آڱيا! انهيءَ شڪل پنجهي ۾ ڏهن ٻئي جو مهرورث چڱو آهي. پنجهيءَ ڏينهن ۱۰ بجي پوڙهي ديوان راجا کي وڃي چيو ته هزار ۽ هزار لشڪر وٺي هلا گهرجي. راجا:- لشڪر جو اتي ڪهڙو ڪم؟ ديوان:- اوهان کي راج وهور جي خبر ڪانهي، چئن آه ٿو چوان ٿيڻ ڪريو. راجا:- چڱو پائي وڃو، بوج ٿيڻ ڪريو. ساڍي ٽائين بجي سراري ڪري، راجا سڀني کي وٺي هليو، کين ڏسي هر نچڻ ۽ ڳاڻڻ لڳا، وڃي وٺيا. سندن مهنت جنهن هيءَ سمور ڏانه هلايو هو ۽ جنهن جو نه ٿو پهرتون ڪجهه وٺو هو، تنهن کي گهرائي ڇيائون ته اڄ اسان جي ديوان جيءَ کي نارائڻ جو درشن ڪرايو. تنهن چيو ته چڱو! ڏهن لڳڻ جو وقت آيو ته هڪڙي ماڻهوءَ لک هيٺان ٿالهي جهلي، ۽ ان [مهنت] کي چاقوءَ سان لک ڪپي ٿالهيءَ ۾ وڌو. ديوان جيءَ جي لک منجهان ريت جي ڌار وهڻ لڳي، ۽ ديوان جيءَ جو منهن پٺو ٿي پيو. پوءِ ان ٽيڙي ديوان جيءَ جي ڪن ۾ منتر جو اُڀرڻ ڪيو، ته ”اوهين به کلي سڀني کي ٻڌار نه مولڪي نارائڻ ڏسڻ ۾ ٿو اچي. ڪهڙو لک وري نه هوندو. جي ائين نه ڪندا، ته اوهان سان ڏاڍا چرچا ڪري سڀ ماڻهو ڪندا. ايترو چئي هو پري ٿيو ۽ ديوان جيءَ انڪوچو هڪ ڪٿي لک هيٺان لڳايو. ديوان جيءَ کان راجا پڇيو ته ٻڌار نارائڻ ڏسجي ٿو يا نه. ديوان جيءَ راجا جي ڪن ۾ چيو ته ڪي ڪين ٿو ڏسجي. هن بد معاش هزار ماڻهن کي اجايو پرشت ڪيو آهي. راجا ديوان کان پڇيو ته هيئن ڇا ڪرڻ گهرجي؟ ديوان چيو ته انهن کي پڪڙي سخت ڏنڊ ڏيڻ گهرجي. جيسين جيترا رهن، تيسين جيل ۾ رکڻ گهرجن. ۽ هن دشت کي، جنهن سڀني کي بگاڙيو آهي، کڏهه ٿي ڇڏي ڏاڍين جنهن سان نارائڻ ڪي. راجا ۽ ديوان

ڪن ۾ ڳالهائون ڪرڻ لڳا ته انهن ٻنهي ڀائرن جي ٽياري ڪئي، پر چوڌاري فوج گهرو ڪري بيٺي هئي ۽ [نهن ڪري] نه اچي سگهيا. راجا حڪم ڪيو ته سڀني کي پڪڙي هٿڪڙيون هڻو، ۽ هن دشت جو ڪارو منهن ڪري، گڏهه ٿي ڇاڙهي، سندس ڳچي ۾ ڦاٿل پادرون جو هار پهرائي، هر هٿ گهمائي، چوڪرن کان ڏوڙ ۽ ڪيري مڙتس وجهائي ۽ چونڪ چوڪ ۾ پادرون سان ڪٽائي ۽ ڪٽن کان ڦاڙائي مارائي ڇڏيو. جي انهن نه ڪو نه پوءِ ٻيا به اهڙن ڪمن ڪندي نه ٻڌندا. نئن ئي ٿيو ۽ ان کانپوءِ لڪ وڌيڪن جو سمورائي بند ٿيو.

۶۰. (ب) سوامي نارائڻ مت جو پاڪڊڻ :- ساڳيءَ ريت سمورا ويد وروڌي انهن جي پٽن ڦرڻ ۾ ڏاڍا ڇالاڪ ٿيندا آهن. اهڙي اهي سمورن جي لپلا هي سوامي نارائڻ مت وارا به ڏن ڦريندا ۽ چل ڪپت وارا ڪم ڪندا آهن. ڪيترا ته موروڪن کي برعلائق لاءِ موڙ ريت ڇڏندا آهن، نه اچي گهروڙي ٿي واهي سهجاند جي مڪتيءَ ڏانهن وٺي وڃڻ لاءِ آيا آهن. هن مندور ۾ ڏهاڙي هڪ گهرو رو ايندا رهندا آهن. مپار ٿو ٿئي ته [جهن] مندور ۾ پوڄاري رهندا آهن، تنهنجي هيٺان دڪان ٺاهي ڇڏيندا آهن. مندور منجهان دڪان ڏانهن وڃڻ لاءِ منگهه رکندا آهن. ڪو ناريل ڇاڙهي ته اهو دڪان ۾ اڇلائي ڇڏيندا آهن. يعني اهڙيءَ ريت ساڳيو ناريل ڏانهن ۾ هزار گهمرا وڌامي ٿو. اهڙيءَ ريت سمورا پدارت وڪڻندا آهن. جنهن جاليءَ جو ساڌو هجي، تنهن کان ٺهڙوئي ڪم ڪرائيندا آهن. جي ٺاپس [حجام] هجي ته کانئس حجامت جو، ڪنير کان ڪنير جو، ڪاروگر کان ڪاروگريءَ جو، واڙهي کان واڙهي جو، ۽ شودرن کان شودر جو ڪم وٺندا آهن. پنهنجن چيان ٿي هڪ ڀل [نڪس] ٻڌي ڇڏي اٿن، [جنهن مان] لکهن ڪروڙن روپيا لڳي ڪري گڏ ڪيا اٿن، اڃا ڪندا ٿا وڃن. جو گاديءَ تي وهي، سو گرهستي [ٻڌجي] وواهه ڪندو، ۽ زورور آڏي پائيندو اهي پڌواڙي ٿئي ته ڪوڪليا کوسائين چيان وهوجيءَ وغيره جي نالن تي پڙها پڙها وٺندا آهن پاڻ کي ”ستسنگي“ ۽ انهن مت وارن کي ”ڪسنگي“ ڪوليندا آهن. پاڻ کان سواءِ ٻيو ڪهڙو به اٽل ڌاروڪ ۽ ودوان پُرش چوڻ هجي، پر سندس مان سڀوا مورو نه ڪندا، ڇاڪاڻ ته انهن متن ۾ رهندڙن جي سڀوا ڪرڻ ۾ ٻاپ سمجهندا آهن. ظاهريءَ ريت سندن ساڌو، استرڻ جو منهن نه ڏسندا آهن، پر لڪ ڇپ ۾ اچي ڪهڙي لپلا ٿيندي هوندي؟ ان جي مشهوري هر هٿ ٿوري ٿي اچي. ڪٿي ڪٿي ساڌن جي ويچار جي لپلا ظاهر ٿي چڪي آهي.

۶۰. (ب) سوامي نارائڻ مت کي ڦهلائڻ جا ڪڏا ڪرڻوت :- انهن مان وڏا وڏا جي مرن نه کين ڳجهن کوهن ۾ ڦٽو ڪري مشهور ڪندا آهن، ته فلاڻا مهاراج ڏيهه سميت وٽڪن ۾ ويا. سهجاند جي اچي [کين] وٺي ويا. اسان گهڙائي مهارائيسا ڪئي ته مهاراج انهن کي نه وٺي وڃو، ڇاڪاڻ ته هن مهاڻا جي هٿ رهڻ ۾ چڱائي آهي. [پر] سهجاند جيءَ چيو ته نه! هيٺ وٽڪن ۾ سندن ڏاڍي گهرج آهي، ان ڪري ئي وٺي

ٿو وڃان اسان پنهنجي اڪين سان سهجائيندڙ کي ومان سميت ڏٺو آهي. مردڙ کي ومان ۾ وهاري مٽي وٺي ويا، ۽ گلن جي ورکا ڪندا ويا.

جي ڪو ساڌو بيمار ٿئي ۽ سندس ٻچڻ جي آميد نه رهي، ته [هو] چوندو آهي ته آءٌ سڀاڻي رات وٽڪم ۾ ويندس. ٻڌو اٿئون ته جي سندس پراڻ ان رات نه نڪرن ۽ بهوش ٿي وڃي، ته به کيس ڪو به اڇلائي ڇڏيندا آهن. ڇاڪاڻ ته جي ان [انجام ڪيل] رات نه اڇلائيندا ته ڪوڙا ٿيندا، ان ڪري ئي اهڙو ڪم ڪندا هوندا.

۶۰. (پ) گوکالين گوسائين ۽ سوامي نارائڻ وارن جو گرو منتر:- ساڳيءَ ريت گوکالو گوسائين هوندو آهي ته سندس ڇيلا ڇوڏا آهن ته، ”گوسائين جي لپلا وسار ڪري ويا“ [ڦهلائي هليا ويا] انهن گوسائين ۽ سوامي نارائڻ وارن جو اُپديش ڪرڻ جو هيءَ ساڳيوئي منتر آهي:- ”سري ڪرشن شري ڳم“ ان جو اُرت ٿا ڪن ته سري ڪرشن مهيجر آڌار آهي، اُرتا آءٌ سري ڪرشن جي آسري آهيان. پر ان جو اُرت هٿن به ٿي سگهي ٿو ته:-

”سري ڪرشن مهيجي شري ۾ آيل اُرتا مهيجا شري ٿاڻا آهن!“ هي ڇههرا به من آهن، سي سڀئي اُرت پٽانگ شاسترن جي ورڻ واکيه ٿا هيندا آهن، ڇاڪاڻ ته وڏا هيڻ هڪ ڪري ڪن وڏا جي نيمن جي ئي خبر ڪانهي.

۶۱. ماڏو مت جو ورنن:- پُروشن:- ماڏو مت ته چڱو آهي؟
اُتر:- جيئن پڻ متن وارا آهن، تنهن ئي ماڏو [مت] به آهي، ڇاڪاڻ ته اهي-
ڇڪرائڪم ٿا ٿين. ڇڪرائڪم ۽ انهن ۾ ايترو پيدا آهي ته، رامانجي هڪ گهرو ڇڪرائڪم ٿا ٿين، ۽ ماڏو سال ۾ وري وري ڇڪرائڪم ٿيندا آهن. ڇڪرائڪم ڪاپار ٿي هٿڀي ليڪ ۽ ڪاري ليڪ ڪيندا آهن. هڪڙي ماڏو پندس سان ڪنهن مهاتما جو [هيٺيون] شاستر اُرت ٿيو هو:-

مهاتما:- اوهان هيءَ ڪاري ليڪ ۽ چانڊلا [نئين ڇنڊ جهڙو] ٿلڪ ڇو ٿا لڳايو؟
شاستري:- ان جي لڳائڻ ڪري اسين وٽڪم وينداسون، وري سري ڪرشن جو شرار به ڪاري رنگ جو هو، تنهنڪري اسين ڪارو ٿلڪ ٿا لڳايون.

مهاتما:- جي ڪاريءَ ليڪ ۽ چانڊلا ڪڍڻ ڪري وٽڪم وڃي ٿو سگهجي، ته جي سڄو منهن ڪارو ڪندا ته ڪٿي پهچندا؟ ڇا وٽڪم کان به پار هليا ويندا؟ وري ڇيئن سري ڪرشن جو سمورو شرار ڪارو هو، تنهن اوهين به سڄو شرار ڪارو ڪري ڇڏيندا ڪريو. ٺڏهن ئي سري ڪرشن جهڙا ٻڌجي سگهندا. ان ڪري هي به پڻ وانگر آهن.

۶۲. لنگانڪم مت جو ورنن:- پُروشن:- لنگانڪم جو مت ڪيئن آهي؟
اُتر:- جهڙو ڇڪرائڪم جو! جيئن ڇڪرائڪم ڇڪر سان ٺاهي هڻائيندا ۽ نارائڻ کانسواءِ ڪنهن کي نه مڃيندا آهن، تنهن لنگانڪم جي اُهي سان داغبا آهن، ۽ مهاتما کان سواءِ ٻئي ڪنهن کي نه مڃن. انهن ۾ خاصيت اها آهي ته لنگانڪم پٿر جو ليڪ سون يا

چانديءَ ۾ مڙهائي ٿي ۽ ۾ بدلتا آهن. پاڻي به پيئندا ته کيس ڏسڪاري پيئندا. سندن
متر به شينون جيان آهن.

۶۳. برهم سماج ۽ پوارٿا سماج جي آڻوچنا:- پورشن:- برهم سماج ۽ پوارٿا
سماج نه چڱيون آهن يا نه؟

آڻو:- ڪي ڪي ڳالهون چڱيون پر گهڻيون خراب اٿن.

پورشن:- برهم سماج ۽ پوارٿا سماج سڀني کان سٺيون آهن، ڇاڪاڻ ته سندن نيم ڏاڍا چڱا آهن.
آڻو:- سمورا سڌاڻا چڱا ڪونهن، ڇاڪاڻ ته ويد وديا کان هيٺ ماڻهن جي ڪلهن سڄي
ڪٽن ٿي سگهندي؟ هي جو برهم سماجين ۽ پوارٿا سماجين ڪن ٿرون ماڻهن کي عيسائي
بطول کان بچايو ۽ ڪجهه پٿر آڏي جي مورچن جي پوڄا کي هٽايو ۽ ٻين ڪوڙن ڌرم
جي چار مان به ڪيترن کي بچايو، اڻيادي چڱيون ڳالهون آهن. پر انهن ماڻهن ۾
سوڌيش پگتي بلڪل گهٽ آهي. گهڻا رواج عيسائين کان ورتا اٿن. ڪاٺ، پيٽ ۽ وواه
آڏي جا نيم به بدلائي ڇڏيا اٿن.

(۲) پنهنجي ديش ۽ ٻزرگن جي پرشسا ڪرڻ نه پري رهي، اٿلندو پيٽ ڀري
سندن ننڍا ڪندا آهن. واپڪائن ۾ عيسائين ۽ انگريزن آڏي جي وڏائي ڏوٽي ڪندا آهن.
برهما آڏي مهرشين جا نه نالا به نٿا وٺن، اٿلندو ائين ٿا چون ته اڄ تائين انگريزن کانسواءِ
سرشتيءَ ۾ ڪو ودوان ٿيو ئي ڪونهي. آره ورت جا ماڻهو هميشه کانوئي مورڪ هليا
ٿا اچن! سندن اٽئي ڪڏهن ڪانه ٿي.

(۳) ويد آڏي جي عزت ڪرڻ نه پري رهي، پر ننڍا ڪرڻ کان به پاسو نٿا ڪن!
برهم سماج جي آڏيش جي گرنٽ ۾ سڌن جي شمار ۾ عيسائي، موسلي، محمد، نانڪ،
۽ چئن لکيل آهن، ڪنهن رشيءَ مهرشيءَ جو نالو به ڪونه لکيو اٿن. ان مان سمجهي
سگهجي ٿو، ته انهن ماڻهن جدا نالا لکيا آهن، تن جي ئي مٿن موجب وشواس رکندڙ آهن.
جڏهن آره ورت ۾ جنم ٿو اٿن، ان ديش جو ان ۽ جل کاڌو پيئو اٿن، ۽ اڃا ڪاٺيڊا
پيئندا ٿا رهن، تڏهن ٻيا پنهنجي ماءُ پيءُ ۽ ڏاڏي وغيره جو رستو ڇڏي ٻين وديشي مٿن
ڏانڊن وڌيڪ لاڙو رکڻ، برهم سماجين ۽ پوارٿا سماجين جو پنهنجي ماءُ جي سسڪرت
وديا کان خالي هوندي به پاڻکي ودوان مهور ڪرڻ، ۽ انگريزي پاشا پڙهي
پند ٿائي جو ايمان ڪري هڪڙو مس هلائڻ لاءِ ڪدم سڀري پيو، [هن ديش جي]
ماڻهن لاءِ سڙوڻا اٿئي وارا ڪرم ڪن سڌ ٿي سگهندا؟

(۴) انگريزن، مسلمانن ۽ ڇنڊالن آڏي سان به ڪاٺ پيٽ جو پيد نه وکيو اٿن. انهن
انٿرو ئي سمجهو هوندو، ته ڪاٺ پيٽ ۽ جانيءَ جا پيد لاهڻ ڪري ٿي اسين ۽ اسانجو
ماءُ سڌوي ويندا، پر اهڙين ڳالهين مان سڌار نه پر بگاڙ ٿي ٿيندو آهي.

(۵) پورشن:- جاني پيد انٿرو ڪرڻ آهي يا منجه ڪرڻ؟

آڻو:- جاني پيد انٿرو ڪرڻ به آهي ۽ منجه ڪرڻ به!

پروشن :- ايجور جو ٺاهيل ڪهڙو ۽ منجهه جو ٺاهيل ڪهڙو آهي ؟
 آڌر :- ماڻهو، پير، پکي، وڻ، جل، ڪيٽان وغيره. ڄاڻين ٻار ميسور جون ٺاهيل آهن.
 جهڙي ۽ ريت جهڙن ۾ گهو، گهوڙو، هاڻي وغيره ڄاڻين [آهن] وڻن ۾ پير، پڙ، آب
 آڌي، پکين ۽ هٿس، ڪاٺ، بکاو وغيره ۽ پاڻيءَ جي ساڙين ۾ مڇرون ۽ مانگر مڇر وغيره
 ڄاڻي پيد [ذاتي ثقافت] آهن. ساڳيءَ ريت ماڻهن ۾ ڪتري، وٽيه، شودر ۽ انٽيج ڄاڻي
 پيد ايجور ڪرت آهن، ٻار ماڻهن ۾ براهمن آڌيءَ کي سامان ڄاڻي ۾ لٽا ڳڻين، بلڪ
 سامان ۾ وشيش آتمڪ ڄاڻي ۾. جڏهن اڳي ورڻ آشرم ورتا ۾ لکي آيا آهن، تن ئي
 ڪڙ، ڪرم ۽ سپاه موجب ورڻ ورتا مڇر ضروري آهي. هيءَ انساني ٺهيل هڪ ڪري
 جڏهن اڳي ڇهه انگن [تن] منهن جي ڪڙ، ڪرم ۽ سپاه موجب براهمن، ڪتري، وٽيه ۽
 شودر آڌي ورڻن جون پريڪشائون وٺي ٻار پند وڻ راجا ۽ ودوانن جو ڪم آهي. ڪاٺ جو
 پيد ٻه ايجور ڪرت آهن ۽ ميسور ڪرت به! جڏهن شينهن گوشت کائيندڙ آهن ۽ گندو ۽
 ميسور گاهه آڌي کائيندڙ. اهو ايجور ڪرت آهي. ديش ڪال ۽ وسر پيد [جاه، -هي ۽
 شين جي ثقافت] ڪري بظايل ڀرڻ پيد ماڻهن جو ٺاهيل آهي.

۶۳. (الف) يورپين لوڪن جي آئيني جو ڪارڻ :- پروشن :- ڏسو! يورپين لوڪ
 بوم، ڪوت ۽ پتلون پاڻي هونل ۾ هر ڪنهن جي هٿ جو ٿا کائين، ان ڪري ئي پنهنجو
 واڌارو ڪندا ٿا وڃن.

آڌر :- اوهان پاڇو ٿا! ڇاڪاڻ ته مسلمان ۽ انٽيج لوڪ هر ڪنهن جي هٿ جو ٿا کائين،
 پوءِ سندن آئيني ڇو ٿئي ٿئي؟ يورپين ننڍي هوندي وراهه لڳا ڪن، ڇوڪرن ۽ ڇوڪرين
 کي وڌيا ۽ ڇڳيون سکائون ٿا ڏين ۽ ڏيارين، سوڀر وراهه ٿا ڪن، ٻچڙن ماڻهن جو
 آڀدش لڳا ٻڌن [اهي ڳالهون ڇڳيون آهن]. اهي ودوان ٿين ڪري هر ڪنهن جي پائيد
 ۾ لڳا ٿاسن. جيڪي ڪندا آهن، سو هڪ ٻئي جي صلاح سان، ۽ سڀ کان پوءِ ڪرائي پوءِ
 ڪندا آهن. پنهنجي ڄاڻي جي آئيني لاءِ ٿن، من، ۽ ڏن خوجي ٿا ڇڏين، آس ڇڏي
 ادب ڪندا ٿا رهن. ڏسو! پنهنجي ديش جي ٺهيل جتي [بوم] کي ڪارڻالو [آفيس]
 ۽ ڪچهري ۾ وڃڻ ٿا ڏين ۽ نه هن ديش جي جتي ڪي! ايتري مڃهه ٿي. سڄي وٺو،
 نه هو پنهنجي ماڪ ۾ ٺهيل جتي جي به ڪهڙي نه عزت ۽ وڏائي ٿا ڪن. [اهڙي عزت
 ۽ مان] ٻين ديشن جي ماڻهن جو به لڳا ڪن. ڏسو! يورپين لوڪ هن ماڪ ۾ هڪ سو ورهين
 کان ڪجهه وڌيڪ وقت ٿيو، جو آيا هوا ۾ اهي اڄ تائين لڳا ڪهڙا آڌي ٿا پائين، جڏهن پنهين

• جن ٻارن جي شراو جي بناوت هڪجهڙي آهي، تنکي شاستري سندن ۾ ”سامان
 ڄاڻي“ وارا [جنس عام] ٿا ڪوٺين. ان موجب سڄي سنسار جا ماڻهو سامان منجهه ڄاڻي
 ۾ شمار ٿا ٿين. ان جي آڀڙ براهمن، ڪتري وغيره ورڻ ”سامان ۽ وشيش آتمڪ ڄاڻي“ وارا
 يعني جسماني بناوت موجب جنس عام ۽ آتمڪ جي حساب موجب جنس خاص ٿا ليکجن.
 [آڌر ٿا ٿا]

جي ملڪ ۾ پائيندا هئا. انهن ۾ پنهنجي ملڪ جي چال نه ڇڏي، پر اوهان مان گهڻن ماڻهن
سندن نقل ڪري ورتو! ان منجهان ئي اوهان مورڪ ۽ اهي ٻڌيمان سڏ ٿا ٿين، [ڇاڪاڻ
تہ] ڪنهن ٻڌيمان جو ڪم نقل ڪرڻ نه آهي. ووي جو جنهن ڪم ئي رهيو، تنهنڪي چئن
جو ٽين ڪريو. اهي آڳاٽا پالن ليڪ وٺي ڪندا آهن پنهنجن ديش واون کي واپار آڏي ۾
مدد ڏيندا آهن. سندن آنتي انهن کڻن ڪري ۽ چڱن ڪرمن ڪري ئي آهي. بون، ڪوت،
پهلون، هونل ۾ ڪاٺ پيٽ آڏي وڃي ڳالهين ۽ خراب ڪرمن ڪري ڪونه وڌيا آهن.

۶۳. (ب) ذات پات جو پيد پوروپين لوڪن ۾ به آهي. انهن ۾ جائي پيد پات
آهي. ڏس! پوروپين کڻي ڪيڏي ۽ وڏي دوجي ئي ۽ عزت پورو ڇو نه هجي، جي ڪنهن
ٻئي ملڪ يا ٻئي مٿي واري جي ڪنڀا سان واده ڪري، يا جي پوروپين ڇوڪري ٻئي
ملڪ واري سان واده ڪري، تہ ٻيا ماڻهو بڪدم سندن ڪوت [ٽي وڃڻ، ان سان]
ڪڍ ڪاٺ ۽ سندس واده [۾ شامل ٿيڻ] بند ڪري ڇڏيندا هي ذات جو پيد نه آهي تہ
ڇا آهي؟

۶۳. (ب) ٻوهر سماجن ۽ ڀراوڻا سماجين کي اپديش:- اوهين پوروپين ماڻهن
کي [انهن چئي] پوڄا ڏي ٿا. اسان ۾ جائي پيد ڪونهي. پنهنجي مورڪن سيمان [ڪڏهن
ڪڏهن] هجي به. وٺندا آهيو. تنهنڪري جهڪي ڪڍي، سو سڄي وڃاري ڪرڻ گهرجي،
جهڻڪري پوءِ پڇتائو نه پوي. ڏس! وڏو ۽ اوشڏي جي ضرورت وڃي لاءِ آهي ۽
تہ تندرست لاءِ! وڏاوان تندرست ۽ وڏا رهت اوديا جي وڃڻ ۾ ڦاٿل ٿو رهي. ان
وڃڻ کان ڇڏائڻ لاءِ ئي سڄو وڏا ۽ سڄا اپديش آهن. انهن کي اوديا منجهان هي وڃڻ
[لڳل] آهي تہ ڪاٺ پيٽ جي ڪري ئي ڏور رهيو ۽ وڃيو. ڪنهن کي ڪاٺ پيٽ ۾
خراپي ڪندا ٿا ڏسن، تہ چون ٿا ۽ منجهن ٿا تہ هو ڏور کان پرشت ٿي پيو. سندس ڳالهه
نٿا ٻڌن، تہ پاڻ ان وقت ٿا وهن ۽ تہ کيس پاڻ وقت وهڻ ڏيندا آهن. هيٺو ٻڌايو تہ اوهان
جي وڏا سوارو لاءِ آهي يا پمارو لاءِ؟ پمارو تہ اڏهن ئي ٿئي ها، جڏهن اوهانجي
وڏا منجهان انهن اڳيانن کي لاپ پهي ها! چئو تہ هو وٺن ٿي ڪو ٿا، تہ اسين ڇا ڪريون؟
تہ هي اوهانجو ڏوهه آهي ۽ نه انهن جو. ڇاڪاڻ تہ جي اوهان پنهنجي هلس سڀني وڪو ها،
تہ هو اوهان سان پورو رکي ٿو وٺائين ها! اوهان تہ هزارين [ماڻهن] جي پلائي پاس ڪري،
وڃي پنهنجي پلائي ڪئي [آهي]، جهڙو اوهانکي وڏو پاپ لڳو [آهي] ڇاڪاڻ تہ،
پراڳار ڪرڻ ڏور، ٻئي جي هاجي ڪرڻ اڌور ٿر سڏجي! تنهن ڪري وڌوانن کي
تہ پٽا پوک وهور ڪري اڳيانن کي تہ ساگر مان لارڻ لاءِ ٻيڙي جهڙو بچڻ ڪڍي. مورڪن
ڇيان ٻڪل ڪرم تہ ڪرڻ ڪونه! ٻڪل جنهن ۾ سندن ۽ پنهنجي ڏينهن آنتي ٿئي!
اهڙا ڪرم ڪرڻ واجب آهن.

۶۳. (ب) وين ست وديائن جا پستڪ آهن:- پورشن:- اسين ڪنهن به پستڪ کي
اهڙو پرڻم [الهي] يا هر ڪنهن انش [جزي] ۾ سڄو نٿا مڃون. ڇاڪاڻ تہ ماڻهن جي ٻڌي

نر پرائس [خطا کان خالي] ٿئي ٿي! ٻنهنڪري سندن بڻايل سمورا گرنٽ پرائس ٿا ٿين. انهن ڪري اسين -چاڻي سڀني کان ٿا وٺون ۽ ڪوڙ ڇڏي ٿا ڏيون. سچ ڪٿي وٺند هجي يا بائيبل ۽ قرآن يا ڪنهن ٻئي ڪتاب ۾، اسانڪي سوڪار آهي، [پر] ڪوڙ ڪنهنجو نه [گهرجي]!

آٿر - جن سبن ڪري اوهين ستم گراهي بڻجڻ ٿا گهرو، ٽن ساڳين ڪارٽن سيمان استم گراهي [ڪوڙ کي گرهڻ ڪندڙ] نه سڏ ٿا ٿيو. ڇاڪاڻ ته جي سڀيئي ماڻهن پوانتي رهت ٿي رهي سگهن، ته اوهين به منجهه هٿ ڪري ڀل ڪندڙ آهيو! ۽ جي ڀل ڪندڙ جا وڃن پوريءَ طرح پرمالڪ ٿين، ته اوهانجي وڃن ئي نه وشواس نه رهندو. پوءِ نه اوهانجي وڃن ئي نه بلڪل وشواس نه ڪرڻ ڪهي! جي اٽون آهي ته [اوهانجا وڃن نه] زهر گڏيل ان جهان ٽپاڻ جي جوڳ آهن. پوءِ ته اوهانجن واکيالن ۽ وڇيل هستڪن کي ڪنهنڪي نه پرمال نه مڃڻ گهرجي! ”ڇوڙي هليو ڇي ٿي، پر هڙان به وڃائي ڏيئي بڻجي پيو“ [ارٿس ويا سگن لاءِ پر ڪن نه ڪهائي آيا!] جئن ٻيا ماڻهو سر وڳه نه آهن، ٽن اوهان به سو وڳه نه آهيو. [اوهين نه ڪڏهن ڪڏهن] پرم منجهان ڪوڙ کي گرهڻ ڪري سچ ڪي ڇڏي ڏيندا هوندا. انهن ڪري سر وڳه پرمالها جي وڃن جي سھائتا اسان الھڪين (ٿوريءَ ڄاڻ وارن) کي اوس وٺڻ ڪهي. جئن ويد جي واکيا [سملاس سٽين] ۾ لکي آيا آهيو، ٽن اوهانڪي اوس ئي مڃڻ ڪهي. نه ته ”यतो अष्टततो अष्टः“ [ارٿس خراب کان وڌيڪ خراب] ٿيڻو پوندو. جڏهن ويدن مان سمورو ستم ملي ٿو ۽ منجهن جوڳ جو ڏروو ٻڌ ڪونهي، ته ڪن گرهڻ ڪوڙ پر شڪ ڪرڻ برار آهي پنهنجي ۽ پرائي هاڻي ڪرڻ جي. ان ڪري ئي اوهان کي آره ورت جا ماڻهو پنهنجو ڪري ٿا ليکين. وري اوهين آره ورت جي آنتيءَ جو ڪارڻ نه ٿا بڻجي سگهو، ڇاڪاڻ ته اوهين سڀيئي گهر پندڙ آهيو. اوهان جو سمجهو آهي ته ان ڪري اسين پنهنجو ۽ پرائو ڀلو ڪري سگهنداسون، سر ڪري نه سگهندا. جئن ڪنهنجا مالا پيا سڄي سنسار جي ٻارن کي پالڻ آرڻپ ڪن. سڀني کي پالڻ نه ناممڪن آهي، بلڪ انهيءَ خيال ۾ پنهنجن پٽن کي نه وڃائي وهندا. ساڳي ڄال اوهانجي آهي. پلا، ويد آدي ستم شاسترن کي مڃڻ کانسواءِ اوهان پنهنجن وڃن جي سچ ۽ جوڳ جي پريڪشا، ۽ آريه ورت جي آنتي ڪڏهن ڪري سگهندا؟ ديش کي جا بيماري آهي، پنهنجي دوا اوهان وٽ ڪانهي. وري پوري لوڪ اوهان جي پرواه ٿا ڪن، ۽ آره ورت جا ماڻهو اوهانڪي ٻن مٿ وارن جهان سمجهندا آهن. هيئن نه سمجهي، ويد آديءَ جي عزت ڪري، ديش جي آنتي ڪرڻ شروع ڪريو، ته به ڇڳو. جي اوهين چئو ٿا ته سمورو ستم پرميشور منجهان ٿو اٿن ٿي، ته دشمن جي آڻائن ۾ اٿورو کان پرڪاش ٿيل سڄي ارت کي ڇو نه ٿا مڃو؟ هاڻو! ڪارڻ اهو ئي آهي ته اوهين ويد پڙهيل نه آهيو ۽ نه پڙهڻ جي لڳا ٿا ڪريو. [پوءِ پلا] اوهانڪي ويدن جو ڪيان ڪئن [پرائس] ٿي سگهندو؟

73. (ب) جهو ۽ پرڪرتي :- (1) پير نه ڇڳم جي اپادان ڪارڻ کانسواءِ [اوهين]

جگېس جي آڻي، ۽ پڻ چوڻ کي به اٿون ٿيل ٿا مڃو، جيئن عيسائي ۽ مسلمان وغيره ٿا مڃين. انجو جواب سرشتي جي آڻي [سملاس الين]، ۽ چوڻ ۽ اٿوڻ جي ورتن ۾ [سملاس لائين ۽ سٽين] ۾ ڏسي وٺو. ڪارڻ ڪانسواءِ ڪا به چوڻ ٿيل بلڪل ناممڪن [آهي]. اٿن ٿيل وسعت جو ناس نه ٿيل به ساڳيءَ ريت ئي اسيو آهي.

۶۳. (ف) پڇيڻاءُ ۽ پراڻ ٿا ڪرڻ:- (۷) اوهان ۾ هڪ هي به دوش آهي، جو پڇيڻاءُ ۽ پراڻ ٿا ڪرڻ ڪري پاڻن جي نور تي ٿا مڃو، انڪريجي جگس ۾ پاپ گهڻا وڌي ويا آهن. ڇاڪاڻ ته پورا ڪا مٿو ڦيرت آڏي پائراڻن ڪرڻ ڪري، جتي لسوڪ نوڪار منتر جي جهڳ ۽ نيرڻن آڏي ڪري، عيسائي ماڻهو عيسائي ئي ايمان آڻڻ ڪري ۽ مسلمان ماڻهو توڏي ڪرڻ ڪري بنا پڙهڻ جي پاڻن جو لهڻ ٿا مڃن! انڪري، پاپ جي ڊپ لهڻ ڪري، پاڻن ۾ ماڻهو گهڻو ڦاسي رهيا آهن. ان ڳالهه ۾ برهم ۽ پراڻ ٿا سماجي ۽ پورا ٿا ڇڏائي آهن. ويد پڙهڻ ها ته [سمجهڻ ها ته]، پاپ پڇي بنا پڙهڻي ٿا آهن، [جڏهنڪري] پاپ ڪرڻ کان ڊڄڻ ها ۽ ڌرم تي سدا قائم رهن ها. جي بنا پڙهڻ جي [پاڻن جو] لهڻ مڃو ته اٿوڻ انهاءِ ڪندڙ [سڏ ٿيندو].

۶۳. (ف) محدود ڪرڻ جو محدود ڦل:- (۸) اوهان جا جهوجي اٿس اٿي ٿا مڃو، سا هرگز ممڪن ڪانهي، ڇاڪاڻ ته محدود ڇوڄي [محدود] ڳڻن، ڪرڻن ۽ سڀاڻن جو ڦل به محدود ٿيل اوس آهي.

ڀرڻ:- پر ميسور ڏاڍو آهي، محدود ڪرڻ جو ڦل بي اٿس ڏيئي ڇڏيندا. آڻو:- لائين ڪن نه پر ميسور جو نياءُ لاس ئي وڃي! پوءِ نه چڱن ڪرڻن جو وڌاڻو ڪو ڪونه ڪندو! ڇاڪاڻ ته جي ٿورو ڀڄڻ سبب ڪرڻن جو اٿس ڦل اٿوڻ ڏيندو، سا پڇيڻاءُ يا پراڻ ٿا ڪرڻ ڪري ڪٿي ڪيڏا به پاپ هجن، سي لهي ويندا، نه اهڙين ڳالهين ڪري ڌرم جي هاجي ۽ پاپ ڪرڻن جو وڌاڻو ٿيندو آهي.

۶۳. (ف) وڻڻ ڪرڻ ۽ سڀاڻي ڪرڻ ۾ پيد:- ڀرڻ:- اسين سڀاڻي ڪرڻن کي ويدن کان به وڏو ٿا مڃون، ۽ نه ڏمڻ ڪرڻن کي! ڇاڪاڻ ته جي پر ميسور جو ڏنل سڀاڻي ڪرڻن سان به نه هجي ها، نه ويدن کي به چيڪ ڪرڻ پڙهي پڙهائي ۽ سمجهي سمجهائي سگهو ها؟ تنهنڪري ا-انجو من ڏاڍو ڇڳو آهي.

آڻو:- اوهانجي هيءَ ڳالهه اجائي آهي. ڇاڪاڻ ته جو ڪنهن جو ڏنل ڪرڻ ٿئي، سو سڀاڻي ڪرڻن ۽ سڀاڻي ڪرڻن سان به هجي ڪرڻن ڪرڻن آهي، جو نه گهڻي ٿو سگهي ۽ نه وڌي. ان سان ڪو به اٿي ٿو ڪري سگهي. سڀاڻي ڪرڻن نه جهنگلي ماڻهن ۾ به آهي، نه به هر پنهنجي اٿي ٿو ڪري سگهن. جو ڏمڻ ڪرڻن ڪرڻن آهي، سوئي اٿي ۽ جو ڪارڻ آهي. ڏسو! توهين ۽ اسين بالڪل ۾ ڪرڻ ۽ اڪرڻ ۾ [ڪرڻ ۽ نه ڪرڻ جهڙا ڪرڻ] ۽ ڌرم ۽ اڌ ڌرم ڪجهه به اٿس ٿيڪ نه ڇڏيندا هئا-ون. جڏهن وڏوان وقت پڙهيا سون، تڏهن ئي ڪرڻ ۽ اڪرڻ، ڌرم ۽ اڌ ڌرم سمجهڻ لڳا سون. تنهنڪري سڀاڻي ڪرڻن کي سڀني کان

مٿي مڃڻ ٺيڪ نه آهي.

۶۳. (پ) پورو ۽ ٻيو جنم نه هجڻ:- (۹) اوهان مٿس جو پورو ۽ ٻيو جنم [ٻوڙون ۽ ايندڙ جنم] ٺهڻ مڃو، سو مسلمانن ۽ عيسائين کان سکيا آهيون! ان جو جواب به ٻيو جنم جي واپاڪا [ٽائين سملاسن] مان سمجهي ڇڏيندا. پر [اتي] ايترو سمجهو ته ڇو شاشومت اوقات ٿين. [اڙاي = قدومي] آهي، ۽ سندس ڪرم ۽ ڪردارن [فعل ۽ فاعل] جو ٺهڻ، سڀيڪ رهندو آهي. ڇا اهو چيو ڪٿي نڪرو ويٺو رهيو هڙ يا ويٺو رهندو. اوهان جي چوڻ موجب ته پريشور نه لکيو ٿو بڻجي!

ٻوڙ واپس [گذريل ۽ ايندڙ] جنم نه مڃڻ ڪري ڪرت هائيءَ [ڪيل ڪردارن جو ڦل نه مڃڻ] ۽ اکوتاڻياڻي = اڪر ٽاپياڻي [ڪرم ڪرڻ کان سواءِ ڦل ڏيڻ]، ۽ ٽيڙ ڪهڙي [ٻيو جنم]، ۽ ٽيڙ ڪهڙي [هڪجهڙائيءَ جي نه رکڻ جا] دوش نه پريشور ڪي ٿا لڳن! [ٻيو جنم]، ۽ ٽيڙ ڪهڙي [هڪجهڙائيءَ جي نه رکڻ جا] دوش نه پريشور ڪي ٿا لڳن! جي جنم نه هجڻ، نه پاپ ۽ پڇ جي ڦل پوکڻ ۾ اٽڪ پوي. ڇاڪاڻ ته جهڙيءَ ريت ٻئي ڪي سڪ، ڏک، هاجي يا لاپ ٻهڙو وٺو آهي، ساڳيءَ ريت سندس ڦل به شير ڌارڻ کان سواءِ نه هلي سگهندو. ٻيو نه پوئين جنم ۾ ڪيل پاپ ۽ پڇ کانسواءِ هن جنم ۾ سڪ ڏک، ڪٽن هلي سگهندا؟ جي [اهي سڪ ڏک] اڳين جنمن جي پاپ پڇ اٽڪسار نه هجن، نه پريشور اٺيا ڪندڙ (سڏ ٿيندو) ۽ نه پوکڻ (جي اوستا ۾) ڪرم جو ڦل نه هجڻ جي برابر ٿي پوندو. تنهنڪري توهان ماڻهن جي [ها ڳالهه به چڱي ڪانهي].

۶۳. (ف) ديون ۽ مهاديو ٻه پيم:- (۱۰) وڌيڪ اهو ته ايشور کان جدا جي دونه ڪڍ (وشيش ڳڻن) وارا پدارت ۽ ودوان (آهن ٽڪي به اوهين) نه ٿا مڃو، سو ٺيڪ نه آهي. ڇاڪاڻ ته پرماتما مهاديو ٿو سڏجي. جي ديو نه هجن ها، ته سڀئي ديون جو سراي هجڻ ڪري [پرماتما] مهاديو ڪٿن سڏجي ها؟

۶۳. (ج) هوم ڪرڻ:- (۱۱) اڪي هوتر آدي ٻو اٻڪار ڪرڻ ڪي ڪرڻ نه، سمجهڻ به چڱو ڪونهي.

۶۳. (ج) ريشين منين جا اٻڪار:- (۱۲) ريشين منين جي ڪيل اٻڪارن ڪي نه مڃي، عيسائي وغيره (جي اُپديش) ڏانهن جهڪڻ چڱو نه آهي.

۶۳. (جه) ويد (۱۳) ويدن جي وديا ڪي ڪارڻ (علت) مڃڻ کانسواءِ، ٻين ڪارن (معلول) وديائن جي شروعات مڃڻ بلڪل ناممڪن آهي.

۶۳. (ج) جڻيا ٻاٻو ۽ چوڻي رکايو:- (۱۴) وديا جو نيهان يگيو پو پست [لاهي]، ۽ چوڻي ڪهائي مسلمانن ۽ عيسائين جيان بڻجي وهڻ به اڃا آهي. جڏهن پتلون آدي ڪپڙا ٻاٻو ٿا، ۽ پلن [لڳائڻ] جي لڳا ڪريو ٿا، ته جڻيا آدي ئي ڏاڍا ٻُورا ٿا لڳن؟

۶۳. (ج) وڏن جو سمنان:- (۱۵) ٻههما کانسراي آرن ورت ۾ ان کانپوءِ ڪيترائي وديان ٿي گذريا آهن. انهنجي پرشمان نه ڪندي وڏو پروڙين اوڪن جي ساراھ ۾ ٺهي پوک (اوهانجو) پڪڙپاٽ ۽ خوشامد کانسواءِ ٻيو ڪي ڪونهي!

۶۳. (ج) ايشور، جيو ۽ پرڪرتي :- (۱۱) ايج ۽ ساي وانگيان ڇڙ ۽ چيٽن جي سنجوڳ.
منجهان جيو جي آهتي مڃڻ، انهن ٿوڻ کان اڳي جيو ٿيو (جو وجود) نه مڃڻ، ۽ انهن ٿوڻ
کي ناس ٿيندڙ نه مڃڻ، هڪٻئي وٽ (سڌانت) آهن. جي آهتيءَ کان اڳي چيٽن ۽ ڇڙ
پدارتھ هئائي کين، نه جيو ڪٿان آيو، ۽ سنجوڳ ڪونهيو ٿيو؟ جي انهن ٻنهي کي سٺائڻ
(قديم) ٿا مڃو، نه برابر آهي. پر سوشتي (وچنا) کان اڳي ايشور کانسواءِ ٻئي ڪنهن
ٿيو (عناصر) کي نه مڃڻ، اهو اوهانجو پڪڙ رو ٿي ويندو!

۶۴. آريه سماج سان ملي ڪم ڪرڻ :- ٺهڪري جي آهتي ڪرڻ ڪهڙو نه آريه سماج
سان ملي سندس اديش انوسار هلڻ سوڳار ڪريو، نه نه ڪجهه به هڪ نه ايندو. اسان ۽
اوهان لاءِ تمام ضروري آهي، ته جنهن ديش جي پدارتن منجهان پنهنجو شرار ٺهيو آهي، هيٺ
به ٻڌجي ٿو ۽ آئينده به ٻڌو، ٺهڪري آهتي ان، من، ڌن ۽ پارو سان سڀئي مٿس گڏجي ڪريون.
ٺهڪري جهڙي ۽ ريت آريه سماج آريه ورث جي آهتيءَ جو ڪارڻ آهي، تنهن ٻيو ڪو
بطحي ٿيو سگهي. جي هن سماج کي ٺيڪ ٺيڪ سڃاڻڻ ٿيندا ته ڏاڍو چڱو ٿيندو، ڇاڪاڻ ته
سماج جو سرپاڳ وڌائڻ سمدانه (سوسائٽيءَ) جو ڪم آهي ۽ نه هڪ (شخص) جو!

پوشن - اوهين هر ڪونهيو ڪنڊن ٿي ڪندا ٿا رهو، پر پنهنجي پنهنجي ڌرم ۽ سڀئي
ڇڳا آهن! ڪنڊن ڪونهيو به نه ڪرڻ کڻي! جي ڪهڙا، ته اوهان انهن کان وڌيڪ ڇڳا
ڏيکارو؟ جي ڏيکارو ٿا ته ڇا اوهان کان وڌيڪ يا اوهان جهڙو ڪو مٿس [اڳي] نه ٿي
گذريو آهي، يا (هيٺ) ڪونهي؟ اهڙو ايمان ڪرڻ اوهان لاءِ واجب نه آهي، ڇاڪاڻ
ته پرامنا جي سوشتيءَ ۾ هڪ ٻئي کان وڌيڪ، (هڪ ٻئي) جهڙا ۽ [هڪ ٻئي کان] گهٽ
گهڻي آهن. ٺهڪري گهٽ [ايمان] ڪوڻ ڪنهن لاءِ واجب نه آهي.

آٿو - ڌرم سڀني (سڄي سنسار جي منهن) جو هڪ ٿيندو آهي يا هڪ کان وڌيڪ؟
جي چيو ته گهڻا ٿا ٿين، ته [ٻڌايو ته] هڪ ٻئي کان ايترو ٿا ٿين يا هڪ ٻئي جهڙا آهن،
ته سندن الڳ الڳ ٿوڻ ٿي اچيو آهي. ٺهڪري [سڌ ٿيو ته] ڌرم ۽ اڌ ڌرم هڪ ئي
آهن ۽ نه الڳ! اسان اها ڳالهه خاص طرح سان ٿا ڏيکاريون.

مثال لاءِ، جي ڪو راجا سڀني سمورن (ڌرم) جي اڀاءُ ڪيو ڪري، ته هڪ
هزار کان گهٽ نه ٿيندا ۽ پر سندن وڏا ڀاڱا پراڻي، ڪرائي، جڻي ۽ ڦرائي چارئي آهن،
ڇاڪاڻ ته سمورا سمورن انهن چڻي ۽ اچي ٿا وڃن. راجا سندن سڀا ڪوٺائي ۽ ڪو جڳياسو
بطحي ٻهرائين وام مارگيءَ کان پڇي ته مها راج! مون اڄ لائين نڪرو ڪرو ۽ نه ڪنهن ڌرم کي
گرهڻ ڪيو آهي. ٻڌايو ته سڀني ڌرم کان اتر ڪهڙو ڌرم آهي، جنهن کي آءٌ گرهڻ ڪريان؟
وام مارگي - اسانجو آهي! جڳياسو - باقي نو سو نرائي ڪن آهن؟ وام مارگي -
سمورا ڪرڙا ۽ نوڪ جا پاڳي، ڇاڪاڻ ته :- کولي پرت رت نه ٿي. هن وچن موجب اسان جي ڌرم
کان ٻري ڪو ڌرم ڪونهي. جڳياسو - اوهانجو ڪهڙو ڌرم آهي؟ وام مارگي - ٻڌو ٿي

کي مڇڻ، مڊا، مانس آڏي پنجن مڪاون جو استعمال ۽ وڌو يا مل آڏي چوهٺ ٽيٽرو
کي مڇڻ آڏي. جي ٽون مڪتيءَ جي لڇا ٿو ڪرين، تہ اسانجو چيلو بڻجي! جڳياسو -
ڇڳو، پر ائين مهاڻائن جو پڻ روشن ڪري کائڻ ڪجهه پڇي پوءِ ايندس. تنهن کانپوءِ جنهن
۾ پنهنجي شردا ۽ پريست ڇڏي، پنهنجوئي چيلو بڻجي پوندس. وام مارگي - اڙي،
جو ٿو ڪمراهيءَ ۾ پوين؟ هي ماڻهو توکي پرغلائي پنهنجي چار ۾ ڦاسائي ڇڏيندا! ڪنهن
وت نه وڃ! اسان جو شرطاڪت ٿي پو، نه تہ پڇتائيندين! ڏس! اسانجي مٿ ۾ پوکي ۽
موڪش پئي آهن! جڳياسو - ڀلا، ڏسي نه اچان.

اڳتي هلي شروعات وٺ وڃي پڇيائين، تہ تنهن ۾ ساڳيو ئي جواب ڏنس، وڌيڪ چيائين
تہ شو جي وڌراڪش [پاڻ]، پير لڳائڻ ۽ لنگ جي پوڄا ڪرڻ ڌاران مڪتي هرگز نٿي ملي!
هو کيس ڇڏي نوين ويدانتيءَ وٽ ويو. جڳياسو - ٻڌايو، بهاراج! اوهانجو ڪهڙو
ڌرم آهي؟ ويدانتي - اسين ڌرم ۽ آڌرم کي ڪين ٿا مڃون، اسين ساڪيات ۾ هم
آهيون! اسان ۾ ڌرم ۽ آڌرم آهن ڪٿي؟ هيءُ سمورو جڳت مٿيا آهي، ۽ جو کيائي ۽ شڏ
ٿيڻ ٿوري، سو پاڻ کي ۾ هم مڃي چيو جي پاڻا ڇڏي ڏئي ٿا - مڪت ٿي پوندو.
جڳياسو - جي اوهين ۾ هم ۽ ٿي مڪت آهي، تہ ۾ هم جا ڪٿا، ڪرم ۽ - ڇا اوهان ۾ جو
ڪنهن؟ ۽ شري ۾ جو ٻڌل آهي؟ ويدانتي - توکي شري ڏسجن ٿا، الڪري ٿي ٽون
پليل آهن! اسانکي تہ ۾ هم بنا ڪجهه به ڏسڻ ۾ نٿو اچي. جڳياسو - اوهان ڏسندڙ
ڪير آهي ۽ ڏسو ڪنهنکي ٿا؟ ويدانتي - ڏسڻ وارو ۾ هم آهي، ۽ ۾ هم کي ۾ هم ٿو
ڏسي! جڳياسو - ڇا ۾ هم به آهن؟ ويدانتي - نه! پنهنجو پاڻ کي ٿو ڏسي! جڳياسو -
ڇا ڪو پنهنجن ڪلن ٿي پاڻ ڇڙهي سگهندو آهي؟ اوهان وٽ - دوا چريائيءَ جي ٻي ڳالهه ڪانهي.
هن اڳتي وڃي جڳمڻن کان پڇيو، انهن به ائين چيو. پر ايترو وڌيڪ چيائون تہ ”جين
ڌرم“ کانسواءِ ٻيا سڀ ڌرم جهڙا [آهن]، جڳت جو ٺاهيندڙ انادي ايترو ڪو ڪونهي،
جڳت انادي ڪال کان وٺي جڳن جو ٿيڻ ٺهيل آهي ۽ ٺهيل رهندو. ٽون اچي اسانجو چيلو
ٿي، ڇاڪاڻ تہ اسين $samkarti =$ سمڪرتي ارتاڪ هرورج چڱا آهيون، ۽ اٽل ڳالهين
کي مڃن ٿا. جين مارڪ کانسواءِ ٻيا سڀ ڪوڙا آهن.

اڳتي هلي عيسائيءَ کان پڇيائين. ان به وام مارگيءَ وانگيان سڀ سوال جواب ڪيا -
ايترو وڌيڪ چيائين تہ - ”سڀ ماڻهو پاڻي آهن. پنهنجيءَ ڪوشش سان پاڻ ٿيڻ چٽي.
عيسوي ٿي ايمان آڻڻ کانسواءِ، پر ٿي ٿيڻ بڻجي ۽ نه مڪتي ملي ٿي سگهي! عيسوي سڀني
جي چونڪاري لاءِ پنهنجي جان ڏيئي دٻا ڏيکاري آهي. ٽون اسانجو چيلو ٿي پو.“
ايترو ٻڌي جڳياسو مولوي صاحب وٽ پهتو. ان سان به اهڙائي سوال جواب ٿيا. وڌيڪ
ايترو چيائين تہ ”لاشريڪ خدا، سندس پنهنجو ۽ قرآن شريف کي مڇڻ کانسواءِ ڪنهنکي
به نجات [مڪتي] ملي نٿي سگهي! جو هن مذهب کي نٿو مڃي، سو دوزخي ۽ ڪافر
آهي ۽ واجب القتل [قتل ڪرڻ لائق] آهي!“

ايترو ٻڌي چڱياسو وڻيشڻو وقت وٺو. ساڳي ئي ڳالھ ٻڌلھ هلي. وڌيڪ ايترو
چيائينس ته ”سانجا لک ۽ ڇاپ ڏسي ٻمراج ۽ ٻڌ چئندو آھي.“ چڱياسو من ۾ ويچارايو
ته جي مڃو، مکڙن پوليس جا سپاهي، چور ڌاڙيل ۽ شترو لڻا ٻڄن، ته ٻمراج جا لوڪر
چو ٻڄندا؟ وري اڳتي وڌو ته هر ڪنهن مٿ واري پاڻ پاڻي سڇو ڇڏو. ڪنهن ڇير نه
سانجو ڪير سڇو، ڪنهن نانڪ، ڪنهن دادو، ڪنهن ولي، ڪنهن سهڻاند ۽ ڪنهنڪي
ماڻو اڻيادي وڏو اوقار ڄاڻائيندو ٻڌائين! هزارن کان ٻڄي، ۽ سندن پاڻ ۾ هڪ ٻئي سان
وروڻ ڏسي، خاص لک ڪيائين ته انهن ۾ گروه بڻائڻ بگهه ڪر ڪونهي، ڇاڪاڻ ته
هر هڪ جي ڪوڙ باب ٿو- ٽو نوانوي شاهدي ڏيندڙ بڻجي ٿا ٻين جيئن ڪوڙا ڪاندار،
ڪڇريون يا سندن پڙوا آڏي پنهنجي پنهنجي دسترو جي وڏائي ۽ ٻين جي ڪلا ڪندا
آهن، لکن ئي آهي ته آهن، ايترو سمجهي ورتاءُ. [ڏسو منڊڪ اپنڊڪ منڊ ۲ منتر
۱۲ ۽ ۱۳] :-

तद्विज्ञानार्थं स गुरुमेवाभिगच्छेत् । समित्वाणि श्रोत्रियं ब्रह्मनिष्ठम् ॥ १ ॥
तस्मै स विद्वानुपसन्नाय सम्यक्प्रशान्तचित्ताय शमान्विताय । येनाक्षरं पुरुषं वेद सत्यं प्रोवाच तान्तत्त्वतो
ब्रह्मविद्याम् ॥ २ ॥

मुण्ड० [१ । २ । १२-१३]

(۱) ان سٿي جي وڳيان [وشيش ڳيان پراپت ڪرڻ] لاءِ هو سميتواڻي ارڻات هڪ ٻڌي
اُرڪٽ هسڪ [گروهه کي اُرڀڻ ڪرڻ لاءِ ڪجهه ۾ هڪ ڪٽي]، ويد ڄاڻيندڙ، برهم ۾ نهنا
[وشواس] رکندڙ ۽ پرماتما کي ڄاڻيندڙ گروهه وقت وڃي، اهڙن پاڪين جي چار ۾ نه ٿا سي.
(۲) جڏهن اهڙو چڱياسو ودوان وقت وڃي، هو شانت ڇس، چنڊريس، وليهه
آيل چڱياسو کي پرماتما جي ڪٽ، ڪرم ۽ سپاءُ ۽ برهم وديا جو پٿارڪ اپڊيش ڪري
[اهو] چڱياسو ڏور، اوت، ڪام، ڊوڪش ۽ پرماتما کي جنهن جنهن ساڌن سان ڄاڻي
سگهي، تهڙي تهڙي سکيا [ڪيس] ڏيندو رهي.

جڏهن هن [چڱياسو مڙينءَ سکيا موجب] اهڙي پُرش کي وڃي چيو ته مهاراج! مڙيجر
من لهن سمپر دانن جي جهڳڙن ڪري منجهي پيو آهي، ڇاڪاڻ ته جي آءٌ انهن مان ڪنهن
هڪڙي جو چيلو ٿو بڻجان ته [باقي رهيلن] نو-ٽو نوانوي جو وروڏي بڻبو ٿو پونر. جنهن
جا نو-ٽو نوانوي هجن شترو ۽ هڪڙو هجي متر، سو هرگز سڪي نٿو ٿئي سگهي. ٽنهنڪري
اوهين مونکي اپڊيش ڪريو، جو آءٌ گرهڻ ڪريان. آيت ودوان- ۱. آهي سمورامٿ اودا
مان پيدا ٿيل ۽ وديا جا وروڏي آهن. مورڪن، نيچ ۽ جهنگلي ماڻهن کي پوڻائي پنهنجي
چار ۾ ٿاڻائي، پنهنجا سوارڪ ڪيندا آهن. آهي ويچارا پنهنجي منهن جنم جي ٿل کان

• پورا لک به مسلمانن چيان مڙيندا آهن ته نهءُ جي ٿارازي ۽ سان پاپ ۽ پنج نوري ٿيندي
-زا ۽ جزا ڏيندڙ پرماتما مٿي آسمان ۾ ڪنهن لخت تي ويٺل آهي. انکي هو ٻمراج ٿا ڪوڙين.
• ۱. جو پورو ودوان، ايترو پڄت، لئي ۽ ڇپي ڪرڻ کانسواءِ رڳو سڃاڻيءَ جو اپڊيش
ڪندڙ ۽ پاڻ به ان ئي هلندڙ هجي، تنهنڪي آيت ودوان ٿا چون.

ڪالي رهي پنهنجو منهن ڇڏي ڇڏي ڇڏي! ڏس! جنهن ڳالهه ۾ اهي هزار ئي هڪ مه
جا ٿين، اهو ئي ويد مت [آهي] ۽ [تپهڪري] سو ڪار ڪرڻ ڪهي! ۽ جنهن ۾ هڪ ٻئي
جا وروڙي ٿين، سو ڪلهپ [فرضي] ڪوڙو، اڌرم ۽ سو ڪار ڪرڻ جوڙو ڪههه!
جڳياسو - انجي پريڪا ڪيئن ڪهي؟ آيت - ٽون وڃي [ڪائن] اهڙيون اهڙيون ڳالهيون
ٻڌ. سڀني جي هڪ سميت وڃي پهندي. پوءِ انهن هزارن جي سڀا جي وچ ۾ ٻيهي ان ڇوڙ
ٻڌو سڀ لوڪو! سچ چوڻ ۾ ڌرم آهي يا ڪوڙ ڳالهائون؟ سڀني هڪ سر سان چيو ته سچ
چوڻ ۾ ڌرم آهي ۽ ڪوڙ ڳالهائون ۾ اڌرم! ساڳيءَ ريت وڌيا پڙهڻ، پڙهڻ، رکڻ، پڙي
جواني ۾ وواه [ڪرڻ]، ستسنگ، پرشارف ۽ ستيه وهنوار آدي ۾ ڌرم [ڇيائون]. ۽ اوديا
گرهڻ [ڪرڻ]، پڙهڻ، رکڻ، ويچار ڪرڻ، ڪسنگ، آرس، ڪوڙي وهنوار، چل، ڪهت،
هسا ۽ ٻئي جي هاڃي آدي ڪرڻ ۾ اڌرم [ڇيائون] سڀني هڪ مه سان چيو ته وڌيا آدي
گرهڻ ڪرڻ ۾ ڌرم ۽ اوديا آدي پراي ڪرڻ ۾ اڌرم آهي. پوءِ جڳياسو سڀني کان پڇيو
ته ان ريت ئي اوهان سڀئي [پاڻ ۾] هڪ مه ٻڌجي سڄي ڌرم جي آيتي ۽ ڪوڙي
وستي کي ناپوءِ ڇو لڌا ڪريو؟ انهن سڀني چيو ته جي اسين انهن ڪريون ته اسان کي
ليڪهندو ڪير؟ اسانجا ڇيلا اسانجي آڳاٽا ۾ نه رهندا ۽ ڪمائي ناس ٿي ويندي. پوءِ ٿي جي
آئند اسين ڪري رهيا آهيون، سي سمرواهتن مان هليا ويندا. انڪري اسين ڄاڻي پڇي
نه پنهنجي پنهنجي مت جو اُپديش ۽ هت ڪندا ئي ٿا اچون، ڇاڪاڻ ته ”وئي ڪانهي
شڪر [ڪند] سان ۽ مالا مهڙي مڪر [مڪر] سان!“ اهائي ڳالهه آهي! ڏس سسار ۾ سڌي ۽ سڄي
ماڻهوءَ کي ڪو ڪرڻ ٿو ڏئي ۽ نه ڪو پڇي ٿو. ڇو ڪو ڏوڪ ٻوليڪ ٻاڙي ۽ چالاڪيون ٿو ڪري،
سوئي مالا ٿو مهڙي. جڳياسو - اوهان جو ايڏو پاڪند پٿاري ٻين ماڻهن کي ٺڳي رهيا آهيو
(نه) راجا اوهانکي ڏنڊ ڇو ٿو ڏئي؟ متن وارا - اسان راجا کي به پنهنجو ڄمار بڻائي
ڇڏيو آهي! پڪو پڙهند ڪيل آهي، جو ڪڏهن نه بگڙندو! جڳياسو - اوهان اسين متن ۾
رهندؤ ماڻهن کي فريب سان ٺڳي ڪيئن هاڃي ٿا پڇيائو. پڙهيندو اڳيان ڪهڙو جواب ڏيندؤ؟
(اوهان نه) گهرو لوڪ ۾ پوندا. ٿوروڙي جيتڻ لاءِ ايڏا وڏا پاپ ڪرڻ ڇو ٿا ڇڏيو؟
متن وارا - جڏهن جيتڻ ٿيندو، ٿڌهن ڏٺو ويندو. لوڪ ۽ پڙهيندو جي سزا جڏهن ملندي،
ٿڌهن ملندي، هيئنر نه آئند ٿا ڪريون. اسانکي نه خوشيءَ سان ماڻهو ڏن آدي پڌارو ٿا
ڏين، ڪا زبردستي ڪري ٿا وٺن! پوءِ راجا ڏنڊ ڇو ڏيندو؟ جڳياسو - جيتڻ ڪو
لنڊڙي ٻالڪ کي بوغلائي ڏن آدي پڌارو ٿوري، ته کيس سزا ٿي ملي، تنهن اوهانکي ڇو
ٿي ملي؟ ڇاڪاڻ ته [مرو سمرليءَ جي اڌ ٻاء ۲ جي شلوڪ ۳۳ ۾ چيل آهي ته :-]

अज्ञो भवति वै वालः पिता भवति मन्त्रदः ॥ मनु० [अ० २। श्लो० ५३]

جهڻڪي ڪيان نه آهي سو ٻار آهي. ڇو ڪيان ڏيندؤ آهي سو پٽ ۽ ورن [پرو مڙس] ٿو
سڏجي. جو ٻڌمان ۽ ودوان آهي، سو اوهانجن ڳالهن ۾ ٿورو ٿاڻي، پر اڳيائي ماڻهو جي ٻالڪن
جهڙا آهن، تنکي ٺڳڻ ڪري اوهانکي سر ڪاري سزا اوس ملڻ ڪهي! متن وارا - جڏهن راجا ۽

هي ماڻهو جيترو اسانکي لا ڏان ۽ سيرا ٿا ڪن، اوڻو سمورو انهن ماڻهن کي ٻرلو ڪم ملي
 ٿو وڃي:- جيگياسو:- انهن کي نه ڏال [پدارت] ملندو يا نه، پر اوهان وٺندڙن کي ڇا
 ملندو؟ ٺرڪ يا ٻيو ڪجهه؟ متن وارا:- اسين ٻڃڻ ڪندا آهيون، جنهن جو سڪه اسان
 کي ملندو- جيگياسو:- اوهان جو ٻڃڻ نه آهيئي ٿو ڪن! ٿڪا نه سمورا ايتئي پيا رهندا
 پر جنهن مانس پند کي اٿي ٿا پالين، سو به پسم ٿي اٿئي رهجي ويندو- جي اوهان ٻڃڻ ڪندا
 هجو ها، ته اوهان جي آتما به ٻوڙ هجي ها- متن وارا:- ڇا اسين آشد [هيرا] آهيون؟
 جيگياسو:- اندر ۾ ڏاڍا هيرا آهيون- متن وارا:- اوهان ڪيئن ٿا سمجهو؟ جيگياسو:-
 اوهان جيءَ هلس چلس ۽ وهندڙ منجهان- متن وارا:- مهائانن جو وهندڙ هائيءَ جي ڏندن
 سمان ٿيندو آهي- جيئن هائيءَ جا ڏند ڪاٺ جا هڪڙا ۽ ڏيکارڻ جا ٻيا ٿا ٿين، تيئن ئي
 اسين به اندران ٻوڙ آهيون ۽ ٻاهران وڳي لپلا ٿا ڪريون- جيگياسو:- جي اوهان اندران
 شد هجو ها، ته اوهان جا ٻاهران ڪم به شد ٿين ها- پر [ٻاهران ڪم آشد آهن] تهن
 ڪري اندران به هيرا آهيون- متن وارا:- اسين ڪٿي ڪيئن به هجون پر اسان جا ڇيلا
 ڇڱا آهن- جيگياسو:- جيئن اوهان ڪو آهي، تيئن ئي اوهان جا ڇيلا به هوندا- متن وارا:-
 هڪڙو من نه ڪڏهن ٿي نه سگهندو، ڇاڪاڻ ته ماڻهن جا ڪٺ، ڪرم ۽ سپاءَ جدا جدا آهن-
 جيگياسو:- جي ننڍڙن ۾ هڪجهڙي سکيا وٺو، ۽ ستم ڳالهائڻ آڏي ڌرم ڪي گرهڻ
 ڪري ڪوڙ ڳالهائڻ آڏي اڌرم کي ڇڏي ڏيو، ته هڪڙو من اوس بڻجي وڃي- اهي
 به من يعني ڌرمالها ۽ ٻائي جي سدا رهندا ٿي آهن، سي نه رهندا- پر ڌرمالها وڌيڪ
 ۽ اڌرمي گهٽ هئڻ ڪري سنسار ۾ سکر، ۽ جڏهن اڌرمي گهٽ ٿين ته ڌرم وڌندو آهي-
 جي سڀني ودوان هڪجهڙو آبدش ڪن ته هڪڙي من [قائم] ٿيڻ ۾ ڌرو به سمور نه لڳي-
 متن وارا:- اڄڪلهه ڪلجڪ آهي، سسجڪ جي ڳالهه نه ڪريو- جيگياسو:- ڪلجڪ نالو
 آهي زماني جو- ڪال نهڪريو [ڪري نه ڪندڙ = ڇڙ] هئڻ ڪري ڪو ڌرم يا اڌرم
 ڪرڻ ۾ سانڌ ٻاڌڪ [وڙو ڪندڙ] ڪونهي- بلڪ ڪلجڪ جون مورتيون نه اوهان
 پاڻ بڻجي رهيا آهيون- جي ماڻهو پاڻ ئي سسجڪ ۽ ڪلجڪ نه بڻجن، ته جهڪو سنسار ۾
 ڪو به مهالها بڻجي نه سگهي! اهي سڀئي سنگت جا دوش ۽ ڪٺ آهن ۽ نه سپاويڪ-
 ايترو چئي آيت [ودوان] وٽ ويو- چيائين ته مهاراج! اوهان منجهڙو اڌار ڪيو
 آهي، نه ته جهڪو آءُ به ڪنهنجي چار ۾ ڦاسي نشت پرشت ٿي وڃان ها- هينئر آءُ به انهن
 پاڪدين جو ڪڏهن؟ ويدويڪ سڄي من جو مڊن ڪندو رهندس- آيت:- اهوئي
 سڀني منهن جو؟ وشيش ڪري ودوان ۽ سناسين جو ڪم آهي- ستم جو مڊن ۽
 ڪوڙ جو ڪڏهن پاڙهي، ٻڌائي، ۽ ستم آبدش ڏيئي، سڀني منهن تائين پلائي، بهڄائڻ
 ڪهرجي-

اڄوڪن برهمڇارين ۽ سناسين جي اوستا:- پرشن- جي برهمڇاري ۽
 سناسي آهن، سي نه ٿيڪ آهن؟

انو:- اهي آشرم نه ليڪ آهن، پر اڄڪالھ انهن ۾ ڏاڍي گڙوڙ آهي. ڪيترا ته [رڳو] نالو ”برهمچاري“ ٿا وٺن، پر ڇل ڪپت واريون چٽائون وڌائي سڌيون ڪندا، ۽ ڄپ ۽ پرشچوڙ آديءَ ۾ ڦاٿل ٿا رهن. وڌيا پڙهڻ جو نه نالو نٿا وٺن. جنهن سببان ”برهمچاري“ نالو ٿو رکجي، تنهن برهم ارٿات ويد پڙهڻ ۾ نه بلڪل پرشارت نٿا ڪن. اهڙا برهمچاري ٻڪريءَ جي ڳچيءَ وارن ٿيڻ جيان ڪنهن به ڪم جا ڪينهن.

اهڙائي وڌيڪهه سياسي به ڏٺو ۽ ڪمنڊل ڪٽي رڳو پيندا ٿا وٺن. اهي ويد مارڻ ڏانهن نه ڪجهه به اٿئي نٿا ڪن، بلڪ ننڍپڻ ۾ ئي سياسي وٺي گهمندا ٿا رهن ۽ وڌيا پڙهڻ ڇڏي ٿا ڏين. اهڙا برهمچاري ۽ سياسي ڄل ٿل پٿر آديءَ جي مورنهن جا درشن ۽ پوڄا ڪندا هيڏانهن هوڏانهن گهمندا ٿا رهن. وڌيا پرائي به مات ۾ رهندا آهن. ايڪانت اسٽان ۾ اڃا اُنوسار کائي پي سمهيا رهندا آهن، ۽ اٻرڪا دوتش ۾ ڦاسي ٺندا ۽ دشت ڪم ڪري گذران ٿا ڪن. جي رڳو ڀڳون ڪهڙن ڪهڙن پاڻ ۽ ڏنڊي ڪٽڻ ڪري پاڻ کي سڳورو سمجهي ۽ سڀني کان مٿي ڄاڻي ڇڻا ڪم نٿا ڪن، اهڙا **سنهاسي** به ڄڻ ۾ اُڃاڻو ٿا رهن. پر جي سڄي ڄڻ جو لاپ ٿا ڪن، سي ڇڻا آهن.

75. گري، پوري ۽ پارٽي گوسائمن - پوئڻ:- گري، پوري ۽ پارٽي آدي گوسائمن لوڪ نه ڇڻا آهن؟ ڇاڪاڻ ته اهي منڊليون ٺاهي، هيڏانهن هوڏانهن ٿا گهمن. سون ساڌن کي مڙجون وٺائيندا آهن. هرهند ادوڻهت مت جو اپديش ڪندا آهن، ٿورو گهڻو پڙهندا پاڙهيڏا به آهن، تنهنڪري اهي ڇڻا هوندا.

اُٿر:- اهي ڏه نالا [سياسين جا] پوئڻ ڪلهيا آهي، سٺائ ڪينهن. سندن منڊليون رڳيون پوڄن ڪرڻ لاءِ آهن. ڪيترائي ساڌو رڳو کاڌي کانئ لاءِ منڊلين ۾ رهندا آهن. پاڪندي به آهن، ڇاڪاڻ ته هڪڙي کي مهنت پڙائيندا آهن. سانجهن جو ٺاهو مهنت جو آهن ۾ وڏو هوندو آهي، سو ڪڍيءَ ئي وهندو آهي. [پوءِ سڀ پراهمڻ ۽ ساڌو] اُتي هٿن ۾ گل ڪٽي [چوندا آهن نه:-]

नारायणं पद्मभवं वसिष्ठं शक्तिं च तत्पुत्रपराशरं च व्यासं शुक्रं गौडपदं महान्तम् ॥

اهڙا شلوڪ پڙهي، ”هر هر“ ٻولي، مٿس گلن جي ورکا ڪري، ساڻس ٺاهو نمسڪار ڪندا آهن. جو لائين نه ڪري، تنهنجو اُتي رهڻ به مشڪل آهي. اهو پاڪند سنسار کي ڏيکارڻ لاءِ ڪندا آهن ۽ جنهن ڪري ڄڻ ۾ مان وڌي ۽ مال ملي. ڪيترائي مت ڌاري نه گرهستي رهندي به سياسي جو رڳو ايمان ڪندا ٿا رهن، ۽ ڪرم ڪجهه به نه. سياسي جا نه اهيئي ڪرم آهن، جي پنجن سملاس ۾ لکيا اٿئون. اهي نه ڪري اُڃاڻو سمو ٿا وڃائين. جو ڪن ڇڻو اپديش ڪري نه سندس وروڌ ڪندا. گهڻو ڪري اهي ماڻهو پسر [لائيندا] ۽ ردراکش پائيندا آهن. ڪو ڪو ششمو سميردانه جو ايمان به ڪندو آهي. شاسترارت ڪندا آهن نه پنهنجي مت ارٿات شڪر آچاره جي ڇيل [مت] جي [سٽاپا ۽ ڇڪرائڪ]

آديءَ جي ڪنڊن ڪرڻ ۾ وڌل رهندا آهن. ويد مارڪ جي آنتيءَ ۾ جيترا به پاڪند آهن، تن جي ڪنڊن ڪرڻ ۾ شامل نٿا ٿين.

سادن ۽ سناسين جا ڪوتوب :- سناسي لوڪ نه ٿين ٿا سمجهن ته ڪنڊن منڊن سان آسان جو آپراڻ ڪهڙو؟ آهن ته مهاڻا آهيون! اهڙا لوڪ به ڌرتيءَ تي ٻار سمان آهن! اهڙن جي هٿ ڪري ٿي ته ويد مالا جا وروڏي واه مارڻي آدي سمورائي، عيسائي، مسلمان ۽ جڳني آدي وڏي ويا، ۽ هيٺر به وڌندا ٿا وڃن، ۽ انهن [هندن] جي گهٽتائي ٿيندي ٿي وڃي، ته به سندن اکيون ٽپيون ڪن. ڪنڊيون ڪٿان؟ جي سندن من ۾ پراڻڪار ڪرڻ جو خيال ۽ ڪوتوب پالڻ جو آساهه هجي [نه ڪن] هي ماڻهو ته پنهنجي عزت ۽ ڪاٺ پيٽ جي ڀيٽ ۾ ٻيو ڪي ڪن ٿا ليکين ۽ سنسار جي لنڊا کان گهڻو ٿا ڊڄن. تنهن ڪري [لوڪيشن] لوڪ ۾ پر تشنا [وٽيشن] ڏن ڪڏ ڪرڻ ۾ لڳو رهڻ ۽ مڙجون ماڻو (پٽريشٽا) پٽن جيان چيلن سان پريست رکڻ، انهن ٽنهي ايشٽائن [ٽريشٽائن] کي ڇڏڻ ضروري آهي. ايشٽائون [سنساري اڇائون] نه ٽپيون ڪين، پوءِ سناس ڪيئن وٺي سگهو؟ اڻڻاٽ پڪشماٽ ڇڏي ويد مارڪ جو اُپديش ڪري ڇڪت جي ڪلياڻ ڪرڻ لاءِ ڏينهن رات وڌل وهڻ سناسين جو مکيه ڪوتوب آهي. جڏهن پنهنجن فرضن جي ادائيغا ڪريون، ته سناسي آدي لالا رکائڻ اڃا به آهن. جيئن ڪر هسٽي وهندڙ ۽ سوارت ۾ محنت ٿا ڪن، تن سناسي پراڻڪار ڪرڻ ۾ کائڻ به وڌيڪ پريشارت ڪندا ۽ تيار رهندا، ٽڏهن ئي سمورا آشرم آنتي ڪندا. ڏسو! اوهان جي اڳيان پاڪند مت وڌندا ٿا وڃن، ۽ [هندو] عيسائي ۽ مسلمان به ٿيندا ٿا وڃن. پر اوهان کان پنهنجي گهر جو بچاءُ ۽ ٻين کي پاڻ ۾ ملائڻ ڏرو به نٿو پڇي. پڇي ته ٽڏهن، جڏهن اوهين ڪرڻ گهرو. جيئن ورتلن ۽ پوشيه ۾ آنتي شيل نه ٿيندا، تيئن آري ورت ۽ ٻين ديشن ۾ رهندڙ مشن جو واڌارو نه ٿيندو. جڏهن ويد آدي شاسترن جو پڙهڻ پڙهائڻ، پرهيجر نه آدي آشرمن جو نيڪ نيڪ پالڻ ۽ ستيه اُپديش واڌاري جا ڪارڻ بڻندا آهن، ٽڏهن ئي ديش جي آنتي ٿيندي آهي. خبردار ٿيو! اوهان کي سچ پچ پاڪند جون گهڻيئي ڳالهيون ڏسڻ ۾ ٿيون اچن. جيئن ته ڪو ڊڪاندار يا ساڌو پٽ ٽيڻ جون سڌيون ڏيکاري، ته ان وقت گهڻيئي استريون ٿيون وڃن ۽ هٿ ٻڏي پٽ ٿيون گهرن، ۽ ٻاواجي سڀني کي پٽن ٿيڻ جي آسپس ڪري ڇڏيندا آهن. انهن مان جن جن کي پٽ چمندو آهي، سي سمجهنديون آهن ته ٻاواجيءَ جي وڃڻ ڪري ٿيو. ڪائڻن ڪو پڇي ته سوئر ڪٿيءَ ۽ گڏه ۽ ڪڪڙ آديءَ کي به ٻائي جيءَ جي وڃڻ سببان ٻڌا چمندا آهن ڇا؟ پوءِ ته ڪوبه جواب نه ڏيتي سگهنديون. جو چوي ٿو ته آءُ پٽ کي جيئرو رکي ٿو سگهان [نه ڪانهس پڇجي] ته پاڻ جو ٿو مري؟

ڏنساريءَ جي ڏيڳن جون ڏيڳون :- ڪيترائي ڌورت ماڻهو اهڙي مايا رچيندا آهن، جو وڏا وڏا ٻڌيمان به ڏوڪي ۾ پئجي وڃن، جيئن ڏنساريءَ جا ٽيڳا! اهي ماڻهو پڇي سٺ ڪڏجي ڏورانهن ڏورانهن ديشن ۾ ويندا آهن. منجهائن جو بت ۾ ٿلهو ۽ متارو

هوندو آهي، تنهنڪي سنڌ بڻائي ڇڏيندا آهن. جنهن شهر يا ڳوٺ ۾ شاهوڪار رهندا آهن، تنهنجي ويجهو جهنگ ۾ اُن سنڌ کي وهاري ڇڏيندا آهن. سندس ساڌڪ [ڪم ڪندڙ] شهر ۾ وڃي اُڻجڻ بڻجي هر ڪنهن کان پڇيندا آهن:- ”اوهان اهڙي مهاڻا کي هٿ ڪئي ڏنو آهي يا نه؟“

ماڻهو ايترو پڇيندا آهن، ته هو مهاڻا ڪير آهي ۽ ڪيئن آهي؟ ساڌڪ:- وڏو سنڌ پرڻ آهي. من جون ڳالهيون ٻڌائي ڇڏيندو آهي. جيڪي وائڻ ڪڍي، سو ئي ڀوندو آهي. وڏو ڀونگر آهي. سندس درشن ڪرڻ لاءِ اُسيڻ پنهنجا گهر ٻار ڇڏي ڳوليندا ٿا وٽس. ڪنهن مونکي چيو هو ته هو مهاڻا هن پاسي آيا آهن. **گروهستي** - اهو مهاڻا اوهانکي گڏجي نه آسانگي به ٻڌائجو. درشن ڪري من جون ڳالهيون پڇنداسون، ان ريت سڄو ڏينهن شهر ۾ گهمي هر ڪنهن کي اُن سنڌ جون ڳالهيون ٻڌائي، رات جو ساڌڪ ۽ سنڌ گڏجي کائي پي سگهي ڀوندا آهن. وري پراڻه جو شهر يا ڳوٺ ۾ وڃي ساڳيءَ ريت ٻئي ڏينهن ڳالهيون ڪري پوءِ چارئي ساڌڪ [واري سان] ڪنهن هڪڙي هڪڙي شاهوڪار کي چوندا آهن، ته مهاڻا ملي ويندو آهي، جي اوهانکي درشن ڪرڻو هجي ته هلو! هو جڏهن تيار ٿين ٿا ته ساڌڪ کائڻ پڇندا آهن، ته اوهين هڪڙي ڳالهه ٿا پڇڻ گهرو؟ اسانکي ٻڌايو. ڪو پٽ جي لڇا ٿو ڪري، ڪو ڌن جي، ڪو روڳ هٿائڻ جي ۽ ڪو شتروءَ کي جيتڻ جي! ساڌڪ کيس وٺي ٿا وڃن. سنڌ ۽ ساڌڪن جهڙا اشارا [اڳ ۾ ئي مقرر] ڪيا آهن [اُن موجب ڪندا آهن] آرٿاٽ جنهنڪي ڌن جي لڇا هجي تنهنڪي **سڄي** پاسي، جنهنڪي پٽ جي لڇا هجي تنهنڪي **سامهون**، جنهنڪي روڳ هٿائڻ جي لڇا هجي تنهنڪي **کٻي** پاسي کان، ۽ جنهنڪي **ننڍو** کي جيتڻ جي لڇا هجي، تنهنڪي **پوئيان** وٺي وڃي سامهون ويٺلن جي وچ ۾ وهاري ڇڏيندا آهن. لمسڪار ڪنديئي سنڌ پنهنجي سڌيءَ جو ٽپ ڏيئي وڏي واڪي چوندو آهي ته ”ڇا هتي آسانوٽ پٽ رکيا آهن، جو تون پٽ جي لڇا ڪري آيو آهين؟“ ساڳيءَ ريت ڌن جي لڇا ڪندڙ کي [چوندو آهي ته] ”ڇا هتي ڳوٺڙيون رکيل آهن جو ڌن جي لڇا ڪري آيو آهين؟“ فقيرن وٽ ڌن ڪٿي رکيل آهي؟“ روڳ واري کي - ”اُسيڻ ڪير آهيون ڇا جو تون بيماري ڇڏائڻ جي لڇا ڪري آيو آهين؟“ اُسيڻ وٺندڙ نه آهيون، جو تنهنجو روڳ هٿايو! وڃ ڪنهن وٽ به وٺ! جي سندس پٽ بيمار هجي ته ساڌڪ [سنڌ کي] **اڱوٺو**، جي مائا بيمار هجي ته **ڏسڻي اڱر**، ڀاڻس بيمار هجي ته **وچمن اڱر**، زال بيمار هجس ته **ٻاچ [اڱر]**، ڏيڻس بيمار هجي ته **ڇمچ**، ڏيکاري ڇڏيندو آهي! هيءُ ڏسي سنڌ چوندو آهي ته ”تنهنجو پٽ بيمار آهي، تنهنجي مائا، تنهنجو ڀاءُ، تنهنجي استري يا تنهنجي ڌيءَ بيمار آهي.“ پوءِ نه آهي چارئي مو هجي ويندا آهن. ساڌڪ ڪن چوندا آهن ته ”ڏسو! جڏهن اُسان ٿوهانکي چيو هو، تڏهن ئي آهي يا نه؟“ **گروهستي** - هاڻو! جڏهن اوهان چيو هو، تڏهن ئي آهي! اوهان آسانگي ڏاڍي ڀلائي ڪئي آهي ۽ آسانجا به وڏا ڀاڳ هئا، جو اهڙا مهاڻا مليا، جنهنجو درشن ڪري اُسيڻ ڪرناوڪ آيا سمن.

ساذڪ - ٻڌو ڀائي! هي مهاڻا مڙڪامي پنهنجي من تي هلندڙ = پيڇو راهه] آهن. هتي
 ڪهڙو وقت نه رهندا. سندن آشهرواد وٺي هجڙ نه پنهنجي وقت آهر سندن ٿن، من ۽ ٿن
 سان سمورا ڪريو، ڇاڪاڻ ته ”سمورا مان ميرا ملندا آهن!“ جي ڪنهن تي خوش ٿي پون ته
 آلا جي ڪهڙو ور ڏيئي ڇڏين؟ ”ستن جي گت اُٻار آهي.“ گرهستي اهڙيون من موهندڙ
 ڳالهون ٻڌي، ڏاڍي خوشيءَ مان ساراهه ڪندا گهر موٽندا آهن. ساذڪ به انهن سان گڏ
 هليا ويندا آهن، ان لاءِ ته متان ڪو سندن ٻانڊ ٻڌو نه ڪري ڇڏي! شاهوڪارن کي
 جيڪي مٿر ملندا آهن، تن وقت [سڌ جي] وڏائي ڪندا آهن. ان ريت جي جي ساذڪن
 سان گڏجي ويندا آهن، ٿن ٿن کي [سڌ] سندن حال ٻڌائي ڇڏيندا آهن پوءِ ته شهر ۾ هلچل
 مڃي ويندي آهي، ته فلاڻيءَ جاءِ تي هڪڙا ڏاڍا وڏا سڌ آيا آهن، هلو انهن وقت! جڏهن
 ٽولن جون ٽولون ٺاهي گهڙا ٿي ماڻهو ٿا پڄن ته ”مهاڙاج منهنجي من جو حال ٻڌايو.“ پوءِ
 نه پريڻد بگڙ [پٽ وائڪي ٿيڻ يا ٻول ڪلڻ] ڪري مات ڪري مڙن [خاموشي] ڌاريندا
 آهن ۽ چوندا آهن ته ”آسان کي گهڙو نه سٺايو!“ پوءِ جهٽ سندس ساذڪ به چوڻ لڳندا
 آهن ته جي اوهين ڪن ڪهڙو ستائيندا ته هو هليا ويندا.“ ڪي وڏا ماڻهو ساذڪ کي پاسيرو
 ڪري چوندا آهن ته آسان جي من جي ڳالهه چوايو بس ٿڏهن آسپن سچ مچينداسون.“ ساذڪ
 پڇيو ته ”ڳالهه ڪهڙي آهي؟“ شاهوڪار کيس ٻڌائي ڇڏي. پوءِ کيس ساڳين نمونن جي
 اشارن موجب وٺي وڃي وهاريائين. سڌ سمجهي جهٽ [ڳالهه] ٻڌائي ڇڏي. پوءِ نه سڄي
 مهلي ٻڌي ورتي ته مار! ڏاڍا وڏا سڌ پرس آهن. ڪو مٺائي، ڪو پٽسا، ڪو رپيا، ڪو
 اشرفيون، ڪو ڪپڙو ۽ ڪو سيڌو سامگري پيٽا ٿو ڏئي، پوءِ چيسين گهڙي مڃتا رهي،
 نيسين پنهنجيءَ پنهنجيءَ لڳا موجب ڦريندا ٿا رهن. ڪن ڪن هڪ ٻن ڳنڍ جي ڳوڙهن ۽
 مٺ جي موڙهن کي پٽ ٿيڻ جي آشهرواد يا رڪ ڪڍي ڏيندو آهي ۽ کائڻس هزارين روپيا
 وٺي ڇڏي ڇڏيندو آهي ته جي تنهنجي پگڙي سڄي هوندي ته پٽ پيدا ٿيندو. ان نموني
 جا ڪيترائي ٺڪر اهڙا آهن، جن جو امتحان ودوان ٿي وٺي سگهن ٿا ۽ نه ٿي سگهن.

وديا ۽ ستسنگ جي مهما:- تنهنڪري ويد آدي وديا پڙهڻ ۽ ستسنگ ڪرڻ
 گهرجي، جنهنڪري ڪوبه کيس لڳي ۽ نه لاسائي سگهي، ۽ پٽ پٺن کي بچائي سگهي!
 ڇاڪاڻ ته وديا ٿي منهن جون اکيون آهن، بنا وديا ۽ سکيا جي ڪيان لغو ملي. جي ننڍپڻ
 کان ئي اُتم سکيا ٿا وٺن، سي ئي منهن ۽ ودوان ٿا بڻجن. خراب سنگت وارا دشت، ٻائي
 ۽ مهادرڪ بڻجي ڏاڍا دڪ ٿا پائين. اڪري ئي ڪيان جي وڏائي ٿيل آهي. جو ڄاڻي
 ٿو، سو [ها ڳالهه] مڃي ٿو.

न वेत्ति यो यस्य गुणप्रकर्षं स तस्य निन्दा सततं करोति । यथा किराती करिकुम्भजातामुक्ताः परित्यज्य
 बिभर्ति गुञ्जाः ॥

[वृ० बा० ११-१२]

هيءَ ڪنهن ڪريءَ جو شلوڪ آهي. جو جنهن جو گڻ ٺهڻ ڄاڻي، سو تنهنجي سدائين

فندا ڪندو ٿو رهي. چئن جهنگلي پيلٽي گج مڪتا ۽ ڪي ڇڏي گنجائڻ ۽ جو هار پائيندي آهي. ساڳيءَ ريت جو ماڻهو ودوان، گيانِي، ڌارمڪ، ست پرشن جي سنگت ڪندڙ، يوگي، پرشار ٿي، جتي پندرهن ۽ سئو ٿي، سوئي ڌرم، آرٿ، ڪام ۽ موڪش ڪري هن جنم ۽ ايندڙ جنم ۾ سدا آند ۾ ٿو رهي.

ايترو آريه ورت جي رهندڙ ماڻهن جي متن بابت مختصر ۾ لکيو سگهجي ٿو. **آريه ورت جو راڄ ۽ وڻش**:- ان کان سواءِ جو ٿورو آريه راجائن جو لائياس مليو آهي، تنهنڪي سڀني سڃڻن جي ڄاڻ لاءِ پڌرو ڪيو ٿو وڃي. هيئنر آريه ورت جي راڄ- وڻش [گهراڻي] جنهن ۾ شريمان مهاراجا يڌو ڪان وني مهاراجا يڌو ڪان وني [جهنگي مهاراجا ڪان] ٿي گذريا آهن، نيجو لائياس لکون ٿا. شريمان مهاراجا ”سويديو“ منوءَ کان وٺي مهاراجا يڌو ڪان وني جو لائياس نه ۽ ڀاڳياري ۾ لکيل ٿي آهي، ان مان سڃڻن ڪي [مهاڀارت کان] اورڻن پاسي جي لائياس جي ڪجهه ڄاڻ پوندي. هيءُ وڻش ”هريشچندر چندرڪا“ ۽ ”موهن چندرڪا“ نالي وڌياري لاءِ مهيني ۾ ٻه ڳهرا لکندڙ رسالن ۾ جي [ان وقت] نالت دواڙي منجهان چٽو ڳڙهه پوسان رياست اڏيوڙ (راجپوتانا) مان نڪرندا هئا، تن ۾ ڇڏيا هئا ۽ اُتان ئي آسان نقل ڪيا آهن. جي لائين ٿي آسانجا آريه سڃڻ لائياس ۽ وڌيا پستڪن جي کوچ ڪري پرڪاش ڪندا رهندا ته ديش ڪي لاپ رسندو. ان پٽر جي سمجهاڻ ڪهه مهاشي پنهجي مٿر کان هڪ جهولي پستڪ، جو وڪرمي سنبت سترهن سؤ بياسيءَ (۱۷۸۲) ۾ لکيل هئو، تنهن کان نقل ڪري، پنهجن پوڄن بابت مانگهه شڪل پڪش سنبت ۱۹۳۹ جي ۱۹ ۽ ۲۰ ڪرڻن يعني بن پاڪشڪ پوڄن ۾ ڇاپيو هو، سو هيئنجن موجب سمجهجي ٿو:-

آريه ورت جي راڄ وڻشولي

لندڙ پستڪ [دهليءَ] ۾ آريه لوڪن شريمان مهاراجا يڌو ڪان وني، جن ۾ شريمان مهاراجا يڌو ڪان وني مهاراجا يڌو ڪان وني تائين اٽڪل هڪ سؤ چرويهه (۱۲۴) وڻش يعني ۱۲۴ [ٿورن] ۽ جن [چار هزار هڪ سؤ ستوڻجاه وڻش، ٽو مهينا ۽ چوڏهن ڏينهن] ۴۱۵۷ وڻش ۹ مهينا ۱۴ ڏينهن راڄ ڪيو، انجو وستار هن ريت آهي:-

ڪل راڄ جو سمو

ڏينهن	مهينا	وڻش	سنڪيا	راجا
۱۴	۹	۴۱۵۷	۱۲۴	آريه راجا

✽ شاعر اڻو خيال آهي ته هاڻيءَ جي مٿي ۾ مٿي ٿيندو آهي، جنهنڪي گج مڪتا چوندا آهن. [اڏو ڪان].

✽ گج مڪتا جنهنڪي سڏي ۾ لاڙي ۽ سنسڪرت ۾ گجڪا ٿا چون، سا سولائون وٽ سون ٿورڻ لاءِ هڪ وڻي جو ڪم ٿيندي آهي. [گهٽراو].

ستيارت پر ڪاش

(۱) شويمان مهاراجا ٻڌ شتر آڏيءَ جي ولش جي اٽڪل ٽيهن پيڙهين ۱۷۷۰ ورهيه
۱۱ مهينا ۱۰ ڏينهن راج ڪيو، اُن جو وستار [تفصيل]:-

سنڪيا	نالو آريه راجا	سال	مهينا	ڏينهن	سنڪيا	نالو آريه راجا	سال	مهينا	ڏينهن
۱	ٻڌ شتر	۳۶	۸	۲۵	۶	سجرت	۴۲	۱۱	۲
۲	پريڪشت	۶۰	۰	۰	۱۷	شورسهن ٻيو	۵۸	۱۰	۸
۳	جنميجم	۸۴	۷	۲۳	۱۸	پروٽ سهن	۵۵	۸	۱۰
۴	اشوميد	۸۲	۸	۲۲	۱۹	مڙاوي	۵۲	۱۰	۱۰
۵	رام ٻيو	۸۸	۲	۸	۲۰	سون چيو	۵۰	۸	۲۱
۶	چترمل	۸۱	۱۱	۲۷	۲۱	پهر ڏيو	۴۷	۹	۲۰
۷	چترورث	۷۵	۳	۱۸	۲۲	لر هري ڏيو	۴۵	۱۱	۲۲
۸	دشت شڪليه	۷۵	۱۰	۲۴	۲۳	پورو مل	۴۴	۸	۷
۹	اگرسهن	۷۸	۷	۲۱	۲۴	ڪردوي	۴۳	۱۰	۸
۱۰	شورسهن	۷۸	۷	۲۱	۲۵	الڪ	۵۰	۱۱	۸
۱۱	ٻڙن ٻڙي	۶۹	۵	۵	۲۶	آڏيه پال	۳۸	۹	۰
۱۲	رڻجيت	۶۵	۱۰	۴	۲۷	دڙن مل	۴۰	۱۰	۲۶
۱۳	رڪهڪ	۶۴	۷	۴	۲۸	دماٽ	۳۲	۰	۰
۱۴	سڪندرو	۶۲	۰	۲۴	۲۹	پهر پال	۵۸	۵	۵
۱۵	لر هري ڏيو	۵۱	۱۰	۲	۳۰	ڪشمڪ	۴۸	۱۱	۲۱

ڪل جوڙ ۱۷۷۰ ۱۱ ۱۰

(۲) راجا ڪشمڪ جي پڙڏان منٿريءَ وسروا راجا ڪشمڪ کي ماري راج ڪيو،
[سندس] چوڏهن پيڙهين ۵۰۰ سال ۳ مهينا ۱۷ ڏينهن راج ڪيو، اُنجو وستار [تفصيل]:-

سنڪيا	نالو آريه راجا	سال	مهينا	ڏينهن	سنڪيا	نالو آريه راجا	سال	مهينا	ڏينهن
۱	وسروا	۱۷	۳	۲۹	۸	ڪدورت	۴۲	۹	۲۴
۲	پرسيني	۴۲	۸	۲۱	۹	سج	۳۲	۲	۱۴
۳	ويزسني	۵۲	۱۰	۷	۱۰	امر چوڙ	۲۷	۳	۱۶
۴	اننگه شائي	۴۷	۸	۲۳	۱۱	امپيال	۲۲	۱۱	۲۵
۵	هر پجت	۳۵	۹	۱۷	۱۲	دشرت	۲۵	۴	۱۲
۶	پرم سيني	۴۴	۲	۲۳	۱۳	ويز سال	۳۱	۸	۱۱
۷	سڪ پاتال	۳۰	۲	۲۱	۱۴	ويز سال سين	۴۷	۰	۱۴

ڪل جوڙ ۵۰۰ ۳ ۱۷

(۳) راجا ويو سال سمن کي ويو مها نالي پرڏان منٿريءَ [وڏي وزير] ماري راج ڪيو. [سندس] سورهن پيڙهين ۴۴۵ سال ۵ مهينا ۳ ڏينهن راج ڪيو، انجو وستار [تفصيل]:-

سنڪيا	نالو آريه راجا	سال	مهينا	ڏينهن	سنڪيا	نالو آريه راجا	سال	مهينا	ڏينهن
۱	ويو مها	۳۵	۱۰	۸	۹	نيچ پال	۲۸	۱۱	۱۰
۲	اجت سنگھ	۲۷	۷	۱۹	۱۰	ماڻڪ چند	۳۷	۷	۲۱
۳	سرودب	۲۸	۳	۱۰	۱۱	ڪام سيني	۴۲	۵	۱۰
۴	پو پتي	۱۵	۴	۱۰	۱۲	شرومردن	۸	۱۱	۱۳
۵	ويو سمن	۲۱	۲	۱۳	۱۳	جيون لوڪ	۲۸	۹	۱۷
۶	مهي پال	۴۰	۸	۷	۱۴	هري راو	۲۹	۱۰	۲۹
۷	شتر وشال	۲۹	۴	۳	۱۵	ويو سمن پيو	۳۵	۲	۲۰
۸	سنگھ راج	۱۷	۲	۱۰	۱۶	آدمي ڪيتر	۲۳	۱۱	۱۳
ڪل جوڙ					۳	۵	۴۴۵		

(۴) مڪڊنيس جي راجا آدتم ڪمٽوءَ کي ڏنڌو نالي پريماڳ جي راجا ماري راج ڪيو. [سندس] ۹ پيڙهين ۳۷۴ سال ۱۱ مهينا ۲۶ ڏينهن راج ڪيو، انجو وستار [تفصيل]:-

سنڪيا	نالو آريه راجا	سال	مهينا	ڏينهن	سنڪيا	نالو آريه راجا	سال	مهينا	ڏينهن
۱	ڏنڌو	۴۲	۷	۲۴	۶	جيرو راج	۴۵	۲	۵
۲	مهرشي	۴۱	۲	۲۹	۷	ردرسين	۴۷	۴	۲۸
۳	سرنجي	۵۰	۱۰	۱۹	۸	آري لڪ	۵۲	۱۰	۸
۴	مها پڌ	۳۰	۳	۸	۹	راجپال	۳۶	۰	۰
۵	دروناٿ	۲۸	۵	۲۵	ڪل جوڙ				
					۲۶	۱۱	۳۷۴		

(۵) راجا راجپال کي سندس پل ڏيندڙ مهان بال ماري راج ڪيو. هڪ پيڙهيءَ ۱۴ ورهيه راج ڪيو. سندس ونش اڳتي نه وڌيو.

(۶) راجا مهان پال تي راجا وڪرمادتم "اؤنٽڪا" (اچين) مڃڻ چڙهي، راجا مهان پال کي ماري راج ڪيو. هڪ پيڙهيءَ ۹۲ سال راج ڪيو. سندس ڪٽنب به اڳتي نه وڌيو.

(۷) راجا وڪرمادتم کي شاليواهن جي اُمر او سمدرو پال پٽن جي پوکيءَ ماري راج ڪيو. [سندس] ۱۶ پيڙهين ۳۷۲ سال ۴ مهينا ۲۷ ڏينهن راج ڪيو، انجو وستار [تفصيل]:-

(۱۰) راجا مهابهو راج چڙي، جهنگ ۾ ٿيسيا ڪرڻ ويا. بنگال جا راجا آڌي سمن
 اهو ٻڌي لندر پرست آچي راج ڪرڻ لڳا. [سندن] ۱۲ پيڙهين ۱۵۱ سال ۱۱ مهينا ۲
 ڏينهن جو وستار [تفصيل]:-

سنڪيا	نالو آريه راجا	سال	مهينا	ڏينهن	سنڪيا	نالو آريه راجا	سال	مهينا	ڏينهن
۱	آڌي سمن	۱۸	۵	۲۱	۷	ڪلياڻ سمن	۴	۸	۲۱
۲	ولاول سمن	۱۲	۴	۲	۸	هري سمن	۱۲	۰	۲۵
۳	ڪينڌو سمن	۱۵	۷	۱۲	۹	ڪشمير سمن	۸	۱۱	۱۵
۴	ماڌ سمن	۱۲	۴	۲	۱۰	لارائڻ سمن	۲	۲	۲۹
۵	ميرو سمن	۲۰	۱۱	۲۷	۱۱	لڪشمي سمن	۲۶	۱۰	۰
۶	پير سمن	۵	۱۰	۹	۱۲	دامودر سمن	۱۱	۵	۱۹

ڪل جوڙ ۱۵۱ ۱۱ ۲

(۱۱) راجا دامودر سمن پنهنجي امراو کي ڏاڍو ستايو هو، تنهنڪري راجا جو امراو
 ديب سنگهه لشڪر گڏ ڪري راجا سان وڙهيو. ان لڙائيءَ ۾ راجا کي ماري ديب سنگهه
 پاڻ راج ڪرڻ لڳو. [سندن] ۶ مهينا ۲۲ ڏينهن راج جو وستار:-

سنڪيا	نالو آريه راجا	سال	مهينا	ڏينهن	سنڪيا	نالو آريه راجا	سال	مهينا	ڏينهن
۱	ديب سنگهه	۱۷	۱	۲۶	۴	لر سنگهه	۴۵	۰	۱۵
۲	راج سنگهه	۱۴	۵	۰	۵	هري سنگهه	۱۳	۲	۲۹
۳	رڻ سنگهه	۹	۸	۱۱	۶	جيون سنگهه	۸	۰	۱

ڪل جوڙ ۱۰۷ ۶ ۲۲

(۱۲) راجا جهون سنگهه ڪن ڪارڻن ڪري پنهنجو سمورو لشڪر اُتر پاسي روانو
 ڪري ڇڏيو. اها خبر ٻڌي پرڻوي راج چوهان وڻات جي راجا جيون سنگهه تي چڙهي
 آيو، ۽ لڙائيءَ ۾ جيون سنگهه کي ماري لندر پرست [دهليءَ] ۾ راج ڪرڻ لڳو. [سندن]
 ۸۶ پيڙهين ۲۰ ڏينهن جي راج جو وستار [تفصيل]:-

سنڪيا	نالو آريه راجا	سال	مهينا	ڏينهن	سنڪيا	نالو آريه راجا	سال	مهينا	ڏينهن
۱	پرڻو راج	۱۲	۲	۱۹	۴	آدي پال	۱۱	۷	۳
۲	آپه پال	۱۴	۵	۱۷	۵	بھپال	۳۶	۴	۲۴
۳	درجن پال	۱۱	۴	۱۴	ڪل جوڙ ۸۶ ۰ ۲۰				

(۱۲) راجا یشپال * تي سلطان شهاب الدين غوري غزنويءَ جي قلعي کان چڙهي آيو، ۽ راجا یشپال کي پرياک جي قلعي ۾ سنبت ۱۲۴۹ ۾ پڪڙي قيد ڪيو. تنهن کانپوءِ اندر پرست يعني دهليءَ جي بادشاهت پاڻ (سلطان شهاب الدين) ڪرڻ لڳو. [سندن] ۵۳ پيڙهن جي ۷۵۴ ورهين ۱ مهيني ۽ ۱۷ ڏينهن جو وستار ائھاس جي گھڻن ئي پستڪن ۾ لکيل آهي، تنهن ڪري هتي نٿو لکجي. هن کانپوءِ ٻوڏ ۽ ڄڻ صفت جي وشي ۾ لکيو ويندو.

شريمڊ سوامي ڊانند سرسوتيءَ جو وچيل سندو پاشا سان سينگاريل ستيارڪ پرڪاش جو يارهون سمناس آره ورت جي متن جي ڪندن مندن وشي جي سنبت ۾ پورو ٿيو.

* [ان کان اڳي ٻين ائھاسن ۾ لکيل آهي ته مهاراجا پرثوري راج تي سلطان شهاب الدين غوري چڙهي ڪري آيو ۽ ڪيترائي ڀيرا هارائي موٽي ويو. نيٺ سنبت ۱۲۴۹ ۾ گھرو قوت سڀان مهاراجا پرثوراج کي جيتي، سندس اکيون ڪڍي، پنهنجي ملڪ ڏانهن وٺي ويو. ان کان پوءِ دهلي (اندرپرست) جو راج ڪرڻ لڳو. مسلمانن جو راج ۴۵ پيڙهن تائين ۶۱۳ ورهيه رهيو.] [اڏوڏ ٿان].

نوٽ:- پيڙهيءَ يا پشت جي معنيٰ جانشين [هڪڙي جي گاديءَ تي ٻيو وهندڙ] سمجهجي ۽ نه هرڙيرو هڪ ٻئي جو اولاد. [اڏوڏ ٿان].

ٻارهين سمناس جي انويومڪا [ديپاچو] نمبر ۲.

جهن ۽ ٻڌ مت جو آرٽ

جڏهن آريه ورت جي لوڪن منجهان ستيه ۽ آستيه جي برابر نرٽيه ڪندڙ ويد وديا جي لڪرڻ ڪري جي مت مٽائڻ ڪڙا ٿيا، ستيه جي آدي وارن وديا ورت متن جي پڙچار جو ڪارڻ بڻيا. ڇاڪاڻ ته والميڪي [رامائڻ ۽] مهاپارٽ آديءَ ۾ جئين ۾ جو نالو نيشان به لکيل ڪونهي، اُتلندو جئين جي ڪرڻن ۾ والميڪي رامائڻ ۽ مهاپارٽ ۾ ورڻن ٿيل رام ۽ ڪرشن آديءَ جون ڪاٿيون ڏاڍي وسار سان لکيل آهن. ان مان سڌ ٿو ٿئي، ته هيءَ [جين] مت اُنهن کانپوءِ هليو آهي. پر جئيني لوڪ پنهنجي مت کي ڏاڍو جهونو [قديم] ٿا مڃين. جي ائين هجي ها ته والميڪي [رامائڻ] آدي ڪرڻن ۾ سندن ورڻن اُوس هجي ها. تنهنڪري [سڌ ٿيو ته] جهن مت اُنهن ڪرڻن [لڪڻ] کان پوءِ هليو آهي.

پر جيڪڏهن ڪو چوي ته جئين جي ڪرڻن منجهان ڪٿائون ترجمو ڪري والميڪي آدي ڪرڻت بڻايا هونداون، ته ڪاٿن ٻيڻ ڪهرجي ته والميڪي آديءَ ۾ اوهانجي ڪرڻن جو نالو به لکيل ڪونهي، سو ڇو؟ ۽ اوهانجن ڪرڻن ۾ [سندن نالا] ڇو آهن؟ ڇا، پتا جي جبر کي ڀڃڻ ڏسي سگهندو آهي؟ هرگز نه! ان مان اهو ئي سڌ آهي ته جهن ۽ ٻڌ مت شقو ۽ شڪت آدي متن کان پوءِ آرٽ ٿيا آهن.

سچ ۽ ڪوڙ کي ٻڌرو ڪرڻ

هينئر هن ٻارهين (۱۲) سمناس ۾ جيڪي به جئين جي مت بابت لکيل آهي، سو سهورو سندن ڪرڻن جي پرمائن موجب لکيل آهي، تنهنڪري جئيني لوڪن کي ڪاوڙ ڄڻ نه ڪئي ڇاڪاڻ ته جيڪي به اسان سندن مت بابت لکيو آهي، سو رڳو ستيه ۽ آستيه جي نرٽيه ڪرڻ لاءِ آهي، ۽ نه وروڻ يا هاڃي رسائڻ لاءِ. جئيني ٻڌ يا جي ٻيا لوڪ هي ليک پڙهندا، تن سڀني کي سچ ۽ ڪوڙ جي نرٽيه ڪرڻ لاءِ ويچار ڪرڻ ۽ ليک لکڻ جو وجهه به ملندو ۽ ٻڌ ٻڌي به وڌندو. جيسين شڪا ڪندڙ ۽ جواب ڏيندڙ بڻجي پرنر سان بھف [نه ڪبا] يا ليک نه لکبا، تيسين سچ ۽ ڪوڙ جو نرٽيه ٿي نه سگهندو. جيسين ودوانن ۾ سچ ۽ ڪوڙ جو نرٽيه نه ٿيو آهي، تيسين مورڪن کي مها اُنڌڪار ۾ ڪري ڏاڍا ڪشت سهڻا پون ٿا. تنهنڪري سچ جي جڻ ۽ ڪوڙ جي ڪم ڪرڻ لاءِ مٿس جي نموني ۾ واد وواد ڪرڻ يا ليک لکڻ اسان مٿس ڄاڻيءَ جو مکيه ڪم آهي. جي ائين نه ڪبو ته مٿس [ڄاڻيءَ] جي اُتي ڪڏهن نه ٿيندي.

حتمي لوڪن جا ڪرنٽ

وري هي ٻوڏ ۽ جين مت وارو وشيه انهن ڪانسواءِ ٻين متن وارن جو به وڌيڪ لاپ ڪندو ۽ ٻڌي [وڌائيندو]. ڇاڪاڻ ته هي ماڻهو پنهنجا پستڪ ڪنهن ٻئي مت واري کي ڏسڻ، پڙهڻ يا نقل ڪرڻ لاءِ نٿا ڏسن. منهنجي ۽ خاص ڪري آريه سماج بيمٽيءَ جي منترين ۽ سمنٽ سيوڪ لعل ڪرشن داس جي مهنت ۽ پرشارت سان [سندن] ڪرنٽ مليا آهن. ڪاشيءَ جي ”جين پرياکر پريس“ ۾ [ڪن ڪتابن] جي ڇپڻ ڪري ۽ بيمٽيءَ ۾ ”پرڪرڻ رٿاڪر“ ڪرنٽ جي ڇپجڻ ڪري به سڀني ماڻهن کي جڳين جو مت سمجهڻ سولو ٿيو آهي. ٻيا پنهنجن متن جي ڪرنٽن کي پاڻ ئي پڙهڻ ۽ ٻئي کي نه ڏيکارڻ ڪهڙن ودوانن جو ڪم آهي؟ ان مان ئي خبر ٿي پوي ته انهن ڪرنٽن جي ٺاهيندڙن کي اڳ ۾ ئي شڪ هو، ته انهن ڪرنٽن ۾ ناممڪن ڳالهين هئڻ ڪري جي ٻين متن وارا پڙهندا ته [سندن] ڪندن ڪندا ۽ جي اسان جي مت وارا ٻين جا ڪرنٽ پڙهندا ته پنهنجي مت ۾ شرڙا نه رهي سگهندا!

سڌارو گهو کان ڪڍي

جيڪي به هجي، پر گهڻا ماڻهو اهڙا آهن، جن کي پنهنجا دوش نٿا ڏسجن، پر ٻين جي دوشن کولڻ لاءِ ڏاڍا تيار رهندا آهن. اها نياءَ جي ڳالهه نه آهي، ڇاڪاڻ ته پهريائين پنهنجا دوش ڏسي لاهڻ گهرجن، پوءِ ٻين جا دوش کولهي ڪڍجن. هيئن ئي انهن ٻوڏ ۽ جڳين جي مت جو وشيه سڀني سڄڻن جي اڳيان رکڻ گهرجي، تن [نياءَ سان] ويچار ڪن.
 किमधिकलेखेन बुद्धिमद्वयेव

ओ३म्

ٻارھون سٺاس

هينئر ناسٽڪ متن ۾ شمار ٿيندڙ چارواڪ، ٻوڏ ۽ جڻنڊن جي
متن جي ڪنڊن منڊن جي وشيه جو ورڻن ٿا ڪريون

ڊر هسپٽيءَ جو ناسٽڪ واد:- (۱) ڪو به هسپٽيءَ نالي ٻارڻ ٿي گذريو آهي، جو
ويد، ايشور ۽ يڪيه آدي اُٿل ڪرڻ کي به ڪونه مڃيندو هو. ڏسو سندن من:-

यावज्जीवं सुखं जीवेन्नास्ति मृत्योरगोचरः । भस्मीभूतस्य देहस्य पुनरागमनं कुतः ॥

۱. (الف) موجون ڪريو!- منڻ وغيره ڪو به ٻراڻي مرليءَ جي چنبي کان چٽل
ڪولهي، ارڻات هر ڪنهن کي مرڻو آهي. تنهن ڪري جيئن شري ۾ جهو آهي، تيئن
آرام ڪندا رهو.

(ب) ٻرلوڪ ڪونهي!- جي ڪو چوي ته ڌرم تي هلڻ ڪري ڪشت ٿا ٿين ۽ جي
ڌرم ٿا ڇڏيون، ته ايندڙ جنم ۾ ڏاڍا دڪ پوڻا پوندا، ته تنهنڪي ”چارواڪ“ جواب ٿو
ڏئي ته ”اي پوروڙا ڀاءُ! جنهن شري ڪاڌو پيتو آهي، سو شري نه مرڻ کانپوءِ پسر ٿي ٿو
وڃي! تنهنڪري وري سنسار ۾ ايندو ئي ڪونه! تنهنڪري جڻن ۽ چنبي ٿيڻ آندو ۾ ره.
دل ۾ ڇالاڪيءَ سان هل. ڌن دولت گڏ ڪر ۽ تنهن مان من گهرليون موجون مان. لوڪ
ٻاهر ئي آهي، ٻرلوڪ ڪو ڪونهي!“

(ب) شري مان جهو ٿو اچي:- ڏسو! ٻرڻوي، جل، اڪي ۽ واپو انهن چنبي ٻرڻن
[عناصرن] جي سنجوڳ سان هيءُ شري لهر آهي. سندن گڏجڻ ڪري ان ۾ چيٽتا آهن
ٿي ٿئي. جڻن نشيدار وستو کائڻ پيئڻ ڪري نشو آهن ٿر ٿئي، تن ئي جيو به شري سان گڏ
آهن ٿو ٿئي ۽ شري جي مرڻ کانپوءِ پاڻ به مري ٿو وڃي. پوءِ ڪهس پاپ ۽ پڇ جا ڦل
[پلا ڪئن] ملندا؟

तच्चैतन्यावशिष्टदेह एव आत्मा । देहातिरिक्त आत्मनि प्रमाणावात् ॥

۱ [ارڻات] هن شري جي چنبي ٻرڻن جي گڏجڻ ڪري جهو آتما انهن ٿو ٿئي ۽ سندن
وڇڙڻ وقت نشت به ٿي ٿو وڃي، ڇاڪاڻ ته مرڻ کانپوءِ ڪو به جيو ٻڌرو ڏسڻ ۾ نٿو اچي.
اسين نه رڳو هڪ پرنڪش کي ئي ٿا مڃون، ڇاڪاڻ ته پرنڪش کانسواءِ انومان آدي [ٻرماڻ]
ٿين ٿي ڪونه. تنهنڪري مکيه پرنڪش اڳيان انومان آدي گهٽ درجي جا هڻڻ ڪري ڪين
مڃون ٿي ڪونه! سندر استريءَ کي پاڪر پائي آندو وٺڻ پريشارت جو ڦل آهي.

برهسپتيءَ جي ناستڪراد جو ڪنڊن:- هيءَ پرتوري آدي پوت جڙ آهن. انهن مان چيئن جي آڀتي ڪڏهن به ٿي نٿي سگهي. جڏهن هينئر مانا پتا جي سنجوڳهه منجهان شرار جي آڀتي ٿي ٿئي، تنهن ئي سرشتيءَ جي آدم ماڻهن آديءَ جي شرارن جي بدولت پرميشور جي ٺاهڻ کانسواءِ ڪڏهن به ممڪن ڪانهي. چيئن جي آڀتي ۽ ناش نشيدار شين [ڪاٺ پيٽڻ] جيان ڪونهي، ڇاڪاڻ ته چيئن کي نشو ٿئي ٿو ۽ نه جڙ کي! بدولت نشو آرٿاٽ اُدرشت [نظر کان دُورا ٿيڻ]، پر اُڀاو [نيسي] ڪونهجي به نٿي ٿئي. ساڳيءَ ريت ادرشي هٿ ڪري جيو جو اُڀاو به نه مڃڻ ڪري. آتما جو پرڪٽ هٿ نه ديهه سان گڏجڻ ڪري ٿي ٿو ٿئي! [جيو جي] شرار ڇڏڻ کانپوءِ شرار مرليوءَ کي پراپت ٿو ٿئي، ۽ جڏهن اُڀي جڙوهر، تنهن [وري] نٿو ٿي سگهي. اهاڻي ڳالهه برهڌارٿيڪ ۾ ڇپيل آهي:-

नाहं मोहं ब्रवीमि अनुचित्तिधर्मयमारमेति ।

[ارٿاٽ] يا ڳيه وٺڪه ٿا چوڻ ته هي معتري! آءٌ موهه جي وس ٿي نٿو چوان، پر [سچ ٻڌج] هيءَ آتما ناس ٿيندڙ نه آهي. انهي گڏجڻ ڪري ٿي شرار ڪم ڪري ٿو. جيو جي شرار ڇڏڻ کانپوءِ شرار به ڪوبه ڪيان نٿو رهي. جي آتما ديهه کان الڳ نه هجي ها، ته سندس سنجوڳهه ڪري چيئن ۽ ويوڳهه ڪري جڙ ٿا نه ٿئي ها. [نهنڪري] هو ديهه کان جدا آهي! جهڙيءَ ريت اڪه سيني کي ڏسي ٿي، پر پاڻ کي نٿي [ڏسي]، ساڳيءَ ريت پرتيڪش جو ڪندڙ پاڻ کي اندرئين دوارا پرتيڪش [ظاهر] نٿو ڪري سگهي! جڏهن [جيو] پنهنجيءَ اک سان گهڙا، ڪپڙا وغيره سڀ بدولت ڏسي ٿو، تنهن ئي اڪه کي به پنهنجي ڪيان سان ڏسي ٿو. جو ڏسندڙ آهي سو ڏسندڙ ئي رهي ٿو، درشمه [ڏسڻ ۾ اچڻ جهڙي وسيلو] ڪڏهن به نٿو بڻجي! جڏهن بنا آڌار جي آڌي، ڪارڻ کانسواءِ ڪار، اُڀويءَ [انگن واري يا ڪل] کانسواءِ اُڀو [انگ يا جڙ]، ۽ ڪرنا کانسواءِ ڪرم نٿا رهي سگهن، ساڳيءَ ريت پرتيڪش ڪرنا [اُڀو ڪندڙ] کانسواءِ پرتيڪش [اُڀو] ڪئن ٿي سگهندو؟

جي سندر استريءَ سان سماگر ڪرڻ کي ٿي پڙشارت جو ڦل مڃيندا، ته ٿوري سمي لاءِ سک ۽ پٺ ان مان دڪ به ٿئي ٿو، جو پٺ پڙشارت جو ڦل ٿي ليکبو! جي لائين آهي ته سورگهه جي ناس ٿيڻ ڪري دڪ ٿي پڙڳڙو پوندو! جي چئو ته دڪ جي ڇڏائڻ ۽ سک جي وڌائڻ ۾ پڙشارت ڪرڻ ڪي نه مڪتيءَ جو سک نشو ٿو ٿئي، نهنڪري هي به پڙشارت جو ڦل نه ليکبو.

چارواڪ:- جي دڪ سان گڏيل سک کي ڇڏي ٿا ڏين، سي موروڪ آهن. جڏهن ان جو گهر جاڙو ان وٺي به نٿو ٿو ڪري، ٿين سنسار جا ٻڌيمان به سک کي گرهڻ ڪري دڪ

✽ آرٿاٽ جي هر هنڌ دڪ ٿيندي ٿي نهنڪي هٿائڻ جي ڳڻتيءَ ۾ لڳو رهڻ سڄو ڀڄو سک سمجهبو، ته سک يا نندريستيءَ ڦاٽل رڪڻ لاءِ هميشه جي ڳڻتي لڳي رهڻ سک سڏجي ٿي نٿو سگهي. مڪتيءَ ۾ ڳڻتيون ۽ اونا شامل ڪينهن. مڪتي نه اهڙي سدا هلندڙ سک جو نالو آهي، جنهنجي هوندي دڪ روشن به نٿو ٿئي. [اڙدوءَ تان.]

جو ٿياڳ ڪن ۽ ڇاڪاڻ جو هن لوڪ ۾ موجود سڪن کي ڇڏي، سورگ جي غير موجود سڪن جي اڃا ڪرڻ وارا، ۽ ڏورنن جي ڇيل ويدويڪت اگني هوٽر آدي ڪرم اپاسنا ۽ گيان ڪانڊ تي پرلوڪ پراپتيءَ لاءِ آچرڻ ڪرڻ وارا سمورا اگهائي آهن. جڏهن پرلوڪ آهيئي ڪونه، ته سندس آشا ڪرڻ مورڪتا جو ڪم آهي. ڇاڪاڻ ته:-

अग्निहोत्रं त्रयो वेदास्त्रिदण्डं भस्मगुण्ठनम् । बुद्धिपौरुषहीनानां जीविकेति बृहस्पतिः ॥

[اڙٿاف] چارواڪ مت جو پرچارڪ پورهيتي ٿو چوي ته اگني هوٽر، ٽي ويد، ٽرڊنڊ ۽ پسر لڳائڻ، ٻڌيءَ پرشارت رھت لوڪن گذران واسطي ٺاھيو آھي. ڪنڊي لڳڻ آديءَ مان انهن ٿيل دڪ جو نالو نوڪ [آهي]، ماڻهن جو ٿاڦيل راجا پرميشور، ۽ ڏيھ جو ٺاس ٿيڻ مڪتي [آهي]، ٻيو ڪجهه به ڪينھي.

اٿو:- وشه رُوپي سڪن [نفسالي آند] کي ٽي پرشارت جو ڦل مڃڻ ۽ رڳو وشن جي دڪن کان آجي ٿيڻ ۾ پنهنجي سڻا ۽ مڪتي مڃڻ مورڪتا آهي. اگني هوٽر آدي يگهن ڪرڻ سبب هرا، مينهن ۽ جل جي شد ٿيڻ ڪري ٽنڊستي سڌرلڏي آهي، جنهن ڪري ڌرم، آرٽ، ڪام ۽ موڪش لا ملن. ايترو نه سمجهي ويد، ايشور ۽ ويد ويڪت ڌرم جي ننڍا ڪرڻ ڏورنن [مڪر ڪنڊڙن] جو ڪم آهي. آليت ٿرڊنڊ ۽ پسر لڳائڻ جو ڪنڊن برابر ڪيل آهي. جي ڪنڊي آديءَ مان انهن ٿيل دڪ کي نوڪ ٿو سڏجي، ته ان کان به وڏيون بيماريون آدي نوڪ ڇو ڪينهن؟ راجا کي ڏيڍي وارو هٿ ڪري ۽ پرڇا پالڻ ۾ سمور هٿ ڪري وڌو مڃي ته نيڪ آهي، پر جي انهيءَ ڪنڊڙ ۽ پاڻي راجا کي به پورهيشور جهڙو ٿا مڃو ته اوهان جهڙو مورڪم ٻيو ڪونهي.

جي رڳو شرير جو ٺاس ٿيڻ ٽي موڪش آهي، ته اوهان ۾ خواهه ڪڏه، ڪتي وغيره ۾ پيد ڪهڙو رهيو؟ رڳو [شرير] جي بناوت ۾ ٽي پيد رهيو.

۲. چارواڪ جا سڏائت:-

अग्निरुष्णो जलं शीतं समस्पर्शस्तस्याऽनिलः । केनेदं चित्रितं तस्मात्स्वभावात्तद्व्यवस्थितिः ॥ १ ॥

न स्वर्गोनाऽपवर्गो वा नैवात्मा पारलौकिकः । नैव वर्णाश्रमादीनां क्रियाश्च फलदायिकाः ॥ २ ॥

पशुश्चेन्निहतः स्वर्गं ज्योतिष्टोमे गमिष्यति । स्वपिता यजमानेन तत्र कस्मान्न हिंस्यते ॥ ३ ॥

मृतानामपि जन्तूनां श्राद्धं चेतृप्तिकारणम् । गच्छतामिह जन्तूनां व्यर्थं पाथेयकल्पनम् ॥ ४ ॥

स्वर्गस्थिता यदा तृप्तिं गच्छेयुस्तत्र दानतः । प्रासादस्थोपरिस्थानामत्र कस्मान्न दीयते ॥ ५ ॥

यावच्चजीवेत्सुखं जीवेदृणं कृत्वा घृतं पिबेत् । भस्मीभूतस्य देहस्य पुनरागमनं कुतः ॥ ६ ॥

यदि गच्छेत्परं लोकं देहादेष विनिर्गतः । कस्माद्भूयो न चायाति बन्धुस्नेहसमाकुलः ॥ ७ ॥

ततश्च जीवनोपायो ब्रह्मणैर्विहितस्त्वह । मृतता प्रेतकार्याणि न त्वन्यद्विद्यते क्वचित् ॥ ८ ॥

त्रयो वेदस्य कर्तारो भण्डघर्तनिशाचराः । जर्फरीतुर्फरीत्यादि पण्डितानां वचः स्मृतम् ॥ ९ ॥

अश्वस्यात्र हि शिशनन्तु परनीम्राह्यं प्रकीर्तितम् । भण्डेस्तद्वत्परं चैव ग्राह्यजातं प्रकीर्तितम् ॥ १० ॥

मांसानां खादनं तद्वन्निशाचरसमीरितम् ॥ ११ ॥

ڏرڊنڊ جو مطلب آهي ٽي ڪاٺيون آهي، جي هندو مت سياسي پاڻسان رکندا آهن. [اڙڏو ٿان].

(۱) چارواڪ، آياڻڪ، ٻوڏ ۽ جين به چڱت جي آئيني سپاه منجهان مڃيندا آهن. جيڪي به سپاويڪ ڪڍ آهن، تنجي دوازا درويڻ [جوهرا هڪ ٻئي سان ملي سڀ پڌارت ٿا نهن. سنسار جو ٺاهيندڙ آهيئي ڪونه. (۲) پر انهن [مڻي جاڻايل چئن] منجهان چارواڪ هٿن ٿا مڃين. ٻوڏ ۽ جين پرلوڪ ۽ جيو آتما [جي هستي] مڃيندا آهن، پر چارواڪ نٿو [مڃي]. باقي [ڳالهين ۾] انهن ٽنهي جو مت ڪا ڪا ڳالهه ڇڏي هڪ جهڙو آهي: نڪو سرڳ، نڪو لڙڪ ۽ نڪو پرلوڪ ۾ ويندڙ آتما آهي ۽ لڪي ورڻا آشرم جي قائم ڪرڻ ۾ ڪو لاپ آهي. (۳) جي بگهه ۾ پشو ماري هوم ڪرڻ ڪري هو سرڳ ٿو وڃي، نه بچمان پنهنجي پتا آديءَ کي ماري هوم ڪري سرڳ ۾ ڇو نٿو پهچائي؟ (۴) جي مڱن جيون جو شراڻ ۽ ٽرپڻ ڪرڻ [مڱن جي] اڄ به لاهي ٿو، نه پر ديس ۾ ويندڙ پاترا لاءِ ان، ڪپڙا ۽ ڌن آدي ڇو ٿا کڻي وڃن؟ ڇاڪاڻ ته جي مڱن جي نالي تي اڀرڻ ڪيل پڌارت سرڳ ۾ ٿو پهچي نه ڇو، پر ديس ۾ ويندڙن لاءِ به سندن مائت گهر ۾ سندن نالن تي [پڌارت] اڀرڻ ڪري ٻين اسٽان تي پهچائي ڇڏين؟ جي لائي نٿو پهچي نه سرڳ، ڪيئن پهچندو؟ (۵) جي موت لوڪ ۾ دان ڪرڻ ڪري سرڳواسي ٽرپت ٿا ٿين، نه هيٺ ڏيڻ سان ڇت تي ويٺل ماڻهن جا پيت ڇو لڳا پڙجن؟ (۶) تنهنڪري جيسين جيترا رهو، تيسين سک سان جيئرو. گهر ۾ وستو نه هجي، نه قرض کڻي آند ڪريو. قرض موٽائڻ نه پوندو، ڇاڪاڻ ته جنهن شرار ۾ جيو کڏو پهتو آهي، تنهن شرار [۽ جيو] بهي جو موٽڻ آهي ئي ڪونه! پوءِ ڪنهن کان: گهر ڏو ۽ ڏيندو ڪير؟ (۷) هي جو ماڻهو ٿا ڇو نه مرڻ وقت جهو نڪري پرلوڪ ٿو وڃي، سو پل آهي ۽ ڇاڪاڻ ته جي لائين هجي نه گهر بار جي موه ۾ ٻڌل [جيو] گهر موٽي ڇو نٿو اچي؟ (۸) تنهن ڪري هي سمورو پراهمڻ پنهنجي گذران جو پڙهند ڪيو آهي. جيڪا دش گار آدي مڱن جي ڪرڻا ڪندا آهن، سا سموري سندن روزگار جي ليلا آهي، (۹) ويد جا ٺاهيندڙ ڀنڊ، ڌورت [مڪرپلا] ۽ نشاچر آرڻاٺ راکاس، انهن ٽن [پرڪارن جا ماڻهو هئا]. ”جر ڦري“ ۽ ”ٽر ڦري“ آدي ٻنڌن جا مڪر وارا وڃن آهن. (۱۰) ڏسو ڌورتن جو ٺاه نه استري گهوڙي جو لنگ گرهڻ ڪري! بچمان جي استريءَ جو سڙڪڻ گهوڙي سان ڪرائڻ ۽ ڪنڀائن سان چرچا ڪرڻ آدي [واجب] لکڻ ڌورتن بنا مهڪن ئي نه آهي. (۱۱) مانس جو کائڻ جتي لڪيو اٿن، سو ويد جو پاڳو راکشنس جو ٺاهيل آهي.

مڱن سڌائتن جو ڪنڊن :- اٿو :- (۱) چيئن پرميشور جي ٺاهڻ کانسواءِ جڙ پڌارت پاڻهجي پاڻ ۾ سپاه سان نيم اٺوسار گڏجي اٿن تي نٿا سگهن. جي سپاه سان اٿن تي سگهن ها، نه ٻيا سڄ، ڇنڊ، پر ٿوي ۽ نڪستڙ آدي لوڪ پنهنجو پاڻ ڇو نٿا ٺهي پون؟ (۲) سرڳ نالو سک جي پوڳڻ جو ۽ لڙڪ نالو آهي دڪ جي پوڳڻ جو. جي جيو آتما نه هجي ها ته سک دڪ پوڳيندڙ ڪير ٿي سگهي ها؟ جئن هن سمي سک دڪ جو پوڳيندڙ جيو آهي، تن ئي ايندڙ جنم ۾ پڻ ٿيندو آهي. ڇا ورڻا آشرم مڃڻ وارن جي سڄ ڳالهائڻ ۽ پراڻڪار ڪرڻ آديءَ جي ڪرڻا به لعقل ٿيندي؟ هرگز نه! (۳) پشو ماري هوم ڪرڻ ويد آدي ست شاسترن

۾ ڪٿي به لکيل ڪونهي. مٿان جو شراڻ ٽرپٽ ڪرڻ پٺ من گهڙت آهي؛ ڇاڪاڻ ته هي ويد آدي ست شاسترن جي ورد آهي ۽ پاڳرت آدي پراڻ مڃيندڙن جو مت آهي. تنهن ڪري هن ڳالهه جو ڪنڊن رد ڪرڻ واجب ڪونهي [ارڻات اهو ڪنڊن واجبي آهي]. (۴، ۵ ۽ ۶) ڪنهن به وسوءَ جو آياڻ هرگز نٿو ٿئي سگهي. موجود جيو جو به آياڻ نٿو ٿئي سگهي. ڏيهه [سڙي] پير ٿي وڃي ۽ جيو! جيو نه بڻي جي شرير ۾ وڃي ٿو. تنهن ڪري جي لوڪ قرض آدي ڪٿي پراون پدارتن منجهان هن لوڪ ۾ موجود ماڻهي مونائي نٿا ڏين، سي پڪ ٿي پڪ پايي پئجي، بڻي جمر ۾ دڪ روپي ٺرڪ پوڳندا، تنهن ۾ ذرو نه شڪ ڪونهي. (۷) ڏيهه مان نڪري جيو بڻي اسٿان ٿي بڻي شرير ۾ وڃي ٿو ۽ کيس گذريل جمر ۽ متن مائٽن جو گمان نٿو رهي، تنهنڪري وري گهربار ڏانهن نٿو موٽي. (۸) هاڻوڪا براهمن مٿان جي ڪريا پنهنجي گذران لاءِ گهڙي ڇڏي آهي، ڇا ويد ۾ چيل نه هئڻ ڪري ڪنڊن ڪرڻ پوکيه آهي. (۹) هيٺر ٻڌايو ته جي چارواڪ ويد آدي ستم شاستر ڏٺا، ٻڌا يا پڙهيا هجن ها ته ويدن جي لنڊا ڪڏهن به نه ڪن ها ته ويد پندن، ڌورن ۽ نشاچرن جهڙن ماڻهن جا ٺاهيل آهن؛ اهڙا وڃن ڪڏهن نه ڪن ها. آلمت پانڊ، ڌورن ۽ نشاچرن جهڙا مهيدر آدي ٺيڪا ڪندڙ ٿيا آهن. ڏنگائي سندن آهي ۽ نه ويدن جي! پر دڪ ٿو لڳي چارواڪ، آياڻڪ، ٻوڏ ۽ جئمن لاءِ، جن چئني ويدن جي مول سنهتا نه ٻڌي، نه ڏسي، ۽ نه ڪنهن ودوان کان پڙهي، انڪري ئي سندن ٻڌي نشت پرشت ٿيڻ ڪري هو ويدن جي بي سري لنڊا ڪرڻ لڳا، ۽ دشت وام مارگين جي بنا پرمائن وارن من گهڙت ۽ پرشت ٺيڪانن کي ڏسي، ويدن جا وروڌي بطبي، اوديا رڻپي آڻاه سمند ۾ وڃي ڪريا. (۱۰) پلا ويچارڻ ته گهرجي ته استريءَ کان گهڙي جو لنگر گرهڻ ڪرائي ساڻس سماڻ ڪرائڻ ۽ بچمان جي ڪنيا سان ڪل چرچو وغيره ڪرڻ وام مارگي ماڻهن کانسواءِ ٻين ماڻهن جو ڪم آهي؟ انهن مهاپايي وام مارگين کانسواءِ [اهڙي] پرشت، ويد آرمڻ جي آهڙو ۽ گندي ٺيڪا [ٻيو] ڪير ڪندو؟ ڏاڍو آسوس ته انهن چارواڪ آديءَ تي آهي، جي بنا ويچارڻ جي ويدن جي لنڊا ڪرڻ لاءِ تيار ٿيا. ذرو ته پنهنجيءَ ٻڌيءَ کان ڪم وٺن ها. ويچارا ڪن ڇا؟ انهن ۾ ايتري وديا ٿي ڪانه هئي، جو سچ ۽ ڪوڙ جو ويچار ڪري، ستم جو منڊن ۽ آسٽم جو ڪنڊن ڪن! (۱۱) مانس کائڻ به ساڻين وام مارگين ٺيڪاڪارن جي ليلا آهي. تنهن ڪري ڪين راکاس ڪوٺڻ واجب آهي. پر ويدن ۾ ڪٿي به مانس کائڻ لاءِ لکيل ڪونهي. تنهن ڪري اهڙين معيا ڳالهين جو پاپ به انهن ٺيڪاڪارن کي ۽ پٺ انهن کي لاشڪ لڳندو، جن ويدن کي سمجهڻ ۽ ٻڌڻ بنا من ماني لنڊا ڪئي آهي! حقيقت ته اها آهي ته جن ويدن جو ورد ڪيو آهي، ڪن ٿا، ۽ ڪندا سي اوس اوديا رڻپي الڌڪار ۾ ڪري سڪ جي بدران جيترو وڌيڪ دڪ پوکين، اولو گهٽ آهي. تنهنڪري منس مائر کي ويد انڪرل هلق بلڪل واجب آهي.

۳. چارواڪ، ٻوڏ ۽ جمن ناستڪ ڪهڙن بظها؟ - وام مارگين معيا ۽ من گهڙت

ڪلپنائون ڪري ويدن جي نالي تي پنهنجا سوارت سڏ ڪرڻ لاءِ آرٿاٽ لڳا. انوسار شراب پيئڻ، مانس کائڻ ۽ پراڻن استرلين سان سنگ ڪرڻ وغيره خراب ڪمن ۾ گهڙڻ لاءِ ويدن تي ڪلڪ لڳايا. انهن ڳالهين کي ڏسي ئي چارواڪ، ٻوڏ ۽ جين لوڪ ويدن جي ننڍا ڪرڻ لڳا ۽ هڪ ويد ورت انيشورواڊي آرٿاٽ ناستڪ مت جو ٻاٻو وڌائون. جي چارواڪ آڊي ويدن جي بنيادي آرٿن تي ويچار ڪن ها ته ڪوڙين ٽيڪائن کي ڏسي سڄي ويد ۾ ڇيل ڌرم کي ڇو وڃائي وهن ها؟ ويچارا ڪن ڇا؟ **बुद्धि विपरीत काले विनाश [آرٿاٽ] جڏهن** لغت پرست ٿيڻ جو سمرو ايندو آهي، ته منس جي ٻڌي ايترو وهندي آهي.

۴. **ٻوڏ، جمن ۽ چارواڪ جا مڃيندڙ**:- هيٺ ڄڻ چارواڪ آڊي ۽ پيد آهي، سو ٿا لکون:-
 اهي چارواڪ آڊي گهڻين ڳالهين ۾ نه هڪجهڙا آهن، پر چارواڪ نشو وڻ جي اُپٽيءَ سان گڏ جمن جي اُپٽيءَ ۽ سندس ڏندس ٿيڻ سان ئي جمن جو ناس ٿيڻ به مڃيندا آهن. ۲۵۰ جمن ۽ ٻوڏ کي نه مڃيندا آهن. هڪ ٻوڏ ٽيڪس پرمات ڪانسواءِ انومان آڊي پرماتن کي اڃا مڃين. **”چارواڪ”** شيد جو آرٿ آهي **”ڳالهائڻ ۾ ٽڪر ۽ ڇالاک”** ۽ خاص آرٿ ۾ **”جنتون وٺندڙ”**! ٻوڏ ۽ جمن ٻوڏ ٽيڪس آڊي چارواڪي پرمات، جمن جو آڏاڏي پٽو، پرمات، ٻوڏ ٽيڪس ۽ پٽ مڪٽيءَ کي مڃيندا آهن. ٻوڏ ۽ جمن ۾ چارواڪ کان ايترو ئي پيد آهي. پر ناستڪتا، ويد ۽ ايشور جي ننڍا، ٻين مت وارن سان شترلا، ڇهه پٽا (اڳتي ڏيکاريل ڇهه ڪرم) ۽ جڳت جو ڪرڻا ڪو ڪونهي، انهن ڳالهين ۾ سڀ هڪ ئي آهن. چارواڪ جو مت مختصر طرح ايترو ئي ڏيکاريندو. **اڳتي ٻوڏ مت جي وشم مختصر ۾ ٿا لکون**:-

۵. **ٻوڏ ۽ انومان پرمات**:-

कार्यकारणभावाद्वा स्वभावाद्वा नियामकात् । अविनाभावनियमो दर्शनान्तरदर्शनात् ॥

[آرٿاٽ] ڪاريه ڪارڻ پاءِ [معلول ۽ علم جي گڏجڻ] آرٿاٽ ڪاريه [معلول] کي ڏسڻ ڪري ڪارڻ، ۽ ڪارڻ کي ڏسڻ مان ڪاريه آڊيءَ جو پرتيڪش ٿيندو آهي. ٻوڏ ٽيڪس جي باقي [پاڻي] ۾ **انومان** ٿيندو آهي، اُن کان سواءِ پراڻين جا سمورا ڪم ڪاريهن راس ٿي نٿا سگهن. اهڙن اهڙن ورڻن منجهان **انومان** [قياس] کي وڏو مڃڻ ڪري ئي چارواڪ کان ٻوڏن جي شاخ جدا ٿي آهي.

۶. **ٻوڏن جا چار سمپرڌا**:- ٻوڏ ڇنڻ پرماتن جا آهن:-

پهرين ماڌيمڪ، ٻيا ٻوڏ ٽيڪس، ٽيون سرٽرائٽڪ، ۽ چوٿون وٽاشڪ.

۷. **ٻوڏ شيد جو آرٿ**:- **बुद्ध्या नवत्ते स बौद्ध** [آرٿاٽ] جيڪي ٻڌيءَ مان سڏ ٿئي، آرٿاٽ جيڪا جيڪا ڳالهه پنهنجي ٻڌيءَ ۾ اچي، تنهن تنهن کي ئي مڃيندڙ ۽ جنهن کي ٻڌي نه مڃي، تنهن کي نه مڃيندڙ [ٻوڏ ٿو سڏجي].

۸. (الف) **ماڌيمڪ**:- انهن مان پهرين **”ماڌيمڪ”** **سرو شولم** مڃيندا آهن آرٿاٽ سمورا پدارت شولم آهن، يعني سندن شروعات به نٿي ٿئي ۽ آلت ۾ به نه رهندا. وچ ۾ جيڪي ڏسجي ٿو، سو به ڏسڻ جي سمي ٿاڻن آهي، ۽ اُن کانپوءِ شولم ٿي ٿو وڃي. جڏهن ٺهڻ کان اڳي دل ڪو نه هئو ۽ ڇڙ کانپوءِ به ٺهڻ رهي، پر جيسين دلي جو ڪيان رهي

ٿو، تيسين ڏسڻ ۾ ٿو اچي، ۽ ٻئي پڌارٽ ۾ گيان وڃڻ سان دلي جو گمان نٿو رهي. تنهن ڪري **شونيم** [ٻڙي=Zero=سج] ٿي هڪ نٿو [عناصر] آهي.

(ب) **يوگاچار**:- ٻيا ”يوگاچار“ جي باهم شونيم کي ٿا مڃين، اُڙتات آندڙن گمان ۾ پڌارٽ پاسندا آهن ۽ نه ٻاهر! جهڙيءَ ريت دلي جو گيان آتما ۾ هٽڻ ڪري ٿي نه ماڻهو چوي ٿو نه هيءُ دلو آهي. جي آندڙ گيان نه هجي ها ته [لائن] نه چٽي سگهي ها. [هي مت] لائن ٿي مڃي ٿو.

(ب) **سو ترانڪ**:- جي ٻاهرين وستن کي **انومان** سان مڃيندا آهن، ڇاڪاڻ ته ٻاهريون ڪوبه پڌارٽ مڪمل ريت پرنڪش نٿو ٿئي، بلڪ هڪڙي ڀاڱي جي پرنڪش ٿيڻ ڪري باقي [ڀاڱي] جو انومان ڪيو ويندو آهي. اهو ئي سندن **مت** آهي.

(پ) **وڻياشڪ**:- چوٿون ”وڻياشڪ“ آهي، جنهنجو مت آهي ته پڌارٽ ٻاهر پرنڪش ٿا ٿين ۽ نه آندڙ ۾. جئن ته ”هي نورو گهڙو آهي.“ هن چوڻ ۾ دلي جي ٺهري شڪل ٻاهر معلوم ٿي ٿئي. هي لائن ٿا مڃين. [ڏسو ڪنڊن ۱۰].

۹. **جدائيءَ جا ڪارڻ**:- جيتوڻيڪ سندن آچار ۾ هڪڙو ئي ٻڌ هو، تنهن هوندي به ڇهن جي ٻڌيءَ ۾ پيد [اچڻ ڪري] ڇئن پر ڪارن جون شاخون ٿي پيون آهن. جئن سج لهڻ کانپوءِ ڇئن ماڻهن [منجهان ڪي] پر استري گمن [آدي خراب ڪم] ۽ ودوان ستيه پاشڻ جهڙا سرشت ڪم ڪندا آهن. وقت هڪڙو ئي [آهي]، پر پنهنجيءَ پنهنجيءَ ٻڌيءَ انوسار [ماڻهو] جدا جدا ڪم ڪندا آهن.

انهن معي جاڻايل چئي مان **ماديڪ** هر ڪا وستو ڪڍڪ [عارضِي، ٿوري وقت لاءِ] مڃيندو آهي. اُڙتات ڪڍ ڪڍ ۾ ٻڌيءَ ۾ ڦيري اچڻ ڪري جا وستو پهرينءَ ڪڍ ۾ ڄاڻايل هئي، سا ٻيءَ ڪڍ ۾ لٽي رهي. تنهنڪري سڀ کي ڪڍڪ مڃڻ گهرجي، لائن ٿا مڃين. ٻيا **يوگاچار** مڃين ٿا ته جا جا پور ٿي [شغل] آهي، سا سموري دڪ رڻپ آهي، ڇاڪاڻ ته ٻراپتيءَ ڪري ڪوبه سنسٽ نٿو رهي. هڪ وستو ملي ته ٻيءَ جي لڳا بڻي ٿي رهيتي. ٿيان **سو ترانڪ** ٿا چون ته سڀ پڌارٽ پنهنجن لڪشڻ [سڃاڻپ جي نشانين] منجهان سڃاڻا وڃن ٿا، جئن گهره جي نشانين منجهان گهڙو ۽ گهڙڙن جي نشانين منجهان گهڙو سڃاڻا وڃن ٿا. اهڙا لڪشڻ [اچڻ] لڪش [اچڻ واري وستو] ۾ سدا رهندا آهن. چوٿن وڻياشڪ شونيم کي ٿي هڪ پڌارٽ مڃيندا آهن. پهرين مان ماديڪ سڀ کي شونيم مڃيندا آهن، [هاڻي دعويٰ وڻياشڪ جي به آهي. اهڙيءَ ريت ٻوڏين ۾ ڪيتريون ئي بھت جون ڳالهيون آهن. ان ريت هو ڇئن پر ڪارن جي پاوا [وشواس] مڃيندا آهن. اڏسو ڪنڊن نمبر ۱۱ ۾].

۱۰. **ٻوڏن جي چٽي متن جو ڪنڊن** - اُٿو:- جي سڀڪي شونيم آهي ته شونيم جو ڄاڻندڙ شونيم کي ڄاڻي نٿو سگهي! پر جي سڀ ڪجهه شونيم آهي، ته شونيم کي سڃاڻي نه سگهندو. تنهنڪري هڪڙو شونيم جو ڪيانا ۽ ٻي گيمه [جنهنڪي ڄاڻو وڃي اُڙتات شونيم] انهن ٻنهي پڌارتن [جي هستي] سڌ ٿي ٿئي.

وري جو پر ڪاچار باهه شونيه [باهرين سڃاڻي] ٿو مڃي، ته پهاڙ سندس آندو پر هٿ ڪڍي اچي چوي ته [برابر] آندو آهي، ته سندس هر ديهه پر پر بت جي سائنڊ جيتري جاء ڪٿي آهي؟ ٺهڪري پر بت باهر آهي ۽ پر بت جو گيان آتما پر رهندو آهي، [اهو ئي نڪ آهي]. جي سوئراڻڪ ڪنهن به پدارت کي پر ٽيڪس ٿو مڃي، ته هو پاڻ ۽ سندس وچن به انوميه [انومان ڪرڻ جهڙا] ٿيڻ ڪن، ۽ نه پر ٽيڪس! جي پر ٽيڪس نه هجي ته ”هيءُ گهڙو آهي، ايترو چوڻ به برابر نه ٿيندو، بلڪ [چوڻ ڪڍي نه] ”هيءُ گهڙي جو هڪ جزو آهي.“ پر ”هڪ جزو“ کي گهڙو ٿو چئي سگهجي! گهڙو نه [جزن جي] مجموعي جو نالو آهي! ٺهڪري ”هي گهڙو آهي“، ائين پر ٽيڪس کي ئي چئي سگهيو ۽ نه انومان کي! ڇاڪاڻ ته سڀني جزن جي آندو ڪل هڪڙو ئي آهي، جنهنجي پر ٽيڪس ٿيڻ ڪري گهڙي جا سمورا جزا به پر ٽيڪس ٿي پوندا آهن. ارڻات گهڙو جزن سميت پر ٽيڪس ٿيندو آهي.

چوڻان و ٽيمپاشڪ باهرين وستن کي پر ٽيڪس مڃيندا آهن. اهو به نڪ نه آهي، ڇاڪاڻ ته جتي گيان ۽ گيان هوندو آهي، اُتي ئي پرتيڪس رهندو آهي. جيتوڻيڪ پر ٽيڪس جو وشه باهر هوندو آهي، ته به سندس آڪار جو گيان آتما کي ٿيندو آهي.

۱۱. (الف) چئن پر ڪارن جي پاونا - ساڳيءَ ريت جيڪڏهن پدارت ڪلڪ هجن ۽ سندن گيان به ڪلڪ هجي، ته प्रत्यभिज्ञा = پر ٽي پکيا ارڻات مون. ملاطو ڪم ڪيو هو، اهو ئي ياد ڪري نه هٿ ڪڍي. پر اڳ پر ٽل يا ٻڌل ٻالهه جي سموري رهي ٿي. ٺهڪري ڪن واد به نڪ نه آهي.

(ب) جي رڳو دڪ ئي هجي، سڪ ڌرو به نه هجي، ته سڪ جي پيت کان سواءِ دڪ جو هجڻ سڌ ٿئي نه سگهندو. رات جي ملاهي پر ڏينهن ۽ ڏينهن جي پيت پر رات ٿئي ٿئي، ٺهڪري رڳو دڪ [جي هستي] مڃڻ برابر نه آهي.

(پ) جي رڳو سو لڪشڻ [هر ڪو پدارت سڃاڻپ جي نشانين وارو] مڃي، ته اڪه آهي روپ جو لڪشڻ، ۽ روپ آهي لڪشيه. چئن نه گهڙي جي روپ = لڪشيه کان گهڙي جو روپ جو لڪشڻ [سڃاڻپ جو وسيلو] اڪه الڪه آهي، ۽ گدڙ [بوءِ، جا پرتويءَ مان ٺهيل پدارتن جي سڃاڻپ جو وسيلو آهي، سا] پرتويءَ کان جدا ڪانهي! ان نموني ئي لڪشيه ۽ لڪشڻ کي جدا به مڃجي ۽ هڪ جاء ٿي رهندڙ به.

(پ) شونيه جو جواب اڳي ڏنو اٿئون، سو ئي [برابر آهي]، ارڻات شونيه کي چاڻو وارو شونيه کان ڏلو رهندو آهي.

۱۲. ٻوڏ ۽ جهلي هڪ آهن. सर्वस्य संसारस्य दुःखात्मकत्वं सर्वतीर्थ-करसंगतम्.

[ارڻ: - سهڻي ٽير ٽيڪرن جو وشواس آهي ته سنسار سمورو دڪ ئي دڪ آهي. جن کي ٻوڏ ٽير ٽيڪر ڪري ٿا مڃين، انهن کي ئي چيو به مڃيندا آهن. اڪري [ان ٻالهه پر] هي ٻئي هڪ آهن. مٿي ڏيکاريل پاوناچاڻي ارڻات چئن پاوانن منجهان سڀني واسنن جي ٽوڙي ٿيڻ ڪري شونيه روپ نرواڻ ارڻات مڪتي ٿا مڃين. پنهنجن چيلن کي پوک

[پدارتن جي پراپت ڪرڻ] ۽ آچاره [گروءَ جي آڳيا ئي آچرڻ ڪرڻ] ارڻات گروءَ جي وڃڻ کي پرمات مڃڻ جو اُپديش ڏيندا آهن.

۱۳. ٻڌيءَ ۾ پيمد جو ڪارڻ :- الادي ٻڌيءَ ۾ واسنا جي هٽڻ ڪري ٻڌي ئي انيڪ آڪارن جي پائندي آهي. ان مان پهريون اسڪنڊ آهي :-
 रूपविज्ञानवेदानसंज्ञासंस्कारसंज्ञकः

(پهريون) :- جو اندرين منجهان روپ آدي وشين [جو گيان] گرهڻ ڪيو آهي، سو ”روپ اسڪنڊ“ [حالت مادي ٿو سڏجي]. (ٻيو) :- آليه وگيان ٻه روپ ٿين ٿا جو چاڻڻ روپي وهندڙ [مادي پدارتن تي ويچار ڪندي اُڇيل گيان] وگيان اسڪنڊ [حالت احساس ٿو سڏجي]. (ٽيون) :- روپ اسڪنڊ ۽ وگيان اسڪنڊ مان اُٿل ٿيل سڪ دڪ آديءَ جي پرلٽيءَ [احساس] کي ويدنا اسڪنڊ [حالت اوراڪ ٿا چون]. (چوٿون) :- گڻو آدي سنگيا [نالي] جو ناميءَ، نالي واري سان سنڀند مڃڻ کي سنگيا اسڪنڊ [حالت تصديق ٿا ڪولين]. (پنجنون) :- ويدنا اسڪنڊ مان اُٿل ٿيل راڳ دويش آدي ڪليش [ڪليفون] ۽ بڪ، اُج آدي آپ ڪليش [لنديون ڪليفون]، مستي، آرس، ايمان، ڌرم ۽ اڌرم روپي وهندڙن کي سنسڪار اسڪنڊ [حالت تعقل] مڃيندا آهن.

۱۴. ٻوڏ ۽ چارواڪ جو مڃيند :- [ٻوڏ لوڪ] سڄي سنسار کي دڪ روپ، کان ڇڻڻ [ٿا چاهين]، ۽ مڪتي الرومان ۽ جيو کي مڃن ٿا. [اهي ڳالهيون] چارواڪ ٿا مڃن.

देशना लोकनाथानां सर्वशयवशानुगाः । भिद्यन्ते बहुधा लोके उपायैर्बहुभिः किल ॥ १ ॥

गन्धीरोत्तानभेदेन वचचिञ्चोभयलक्षणा । भिन्ना हि देशनाऽभिन्नाश्चयताद्वयलक्षणा ॥ २ ॥

अर्थानुपार्य बहुशो द्वादशायतनानि वै । परितः पूजनीयानि किमन्यैरिह पूजितैः ॥ ३ ॥

ज्ञानेन्द्रियाणि पंचैव तथा कर्मेन्द्रियाणि च । मनो बुद्धिरिति प्रोक्तं द्वादशायतनंबुधैः ॥ ४ ॥

۱۵. ٽمر ٽنڪرن جي اجائي مڃتا :- (۱) ارڻات جو گيان، ورڪس، جيون مڪت لوڪن جي نالن [ارڻات] ٻڌ آدي ٽمر ٽنڪرن جو نالو نانا پرڪار جي پدارتن جي سڙوڻ کي ڄاڻائيندڙ اُپديش آهي، جنهن کي ڪيترن ئي نمونن ۽ لڇون سان ڪيو ويو آهي، تنهن کي مڃڻ [گهرجي]. (۲) ڪٿي ڪٿي ڏاڍي گهٽ ۽ پرسد نموني ۾، ۽ ڪٿي ڪٿي لڪل ۽ ڪٿي ڪٿي ظاهري نموني ۾ جدا جدا ڪرون جا اُپديش جي شونيه لڪش [نيسيءَ] کي سڏ ڪندڙ اڳ ۾ ورتل ٿيل آهن، تن کي مڃڻ کپي.

۱۶. دوا دشايتن [ٻارهن جاين] جي پوڄا :- (۳) جا دوا دشاين پوڄا آهي، سا ئي موڪش ڏيندڙ آهي. ان پوڄا لاءِ ڪوٺڙ ئي ڏن آدي گڏ ڪري، دوا دشايتن ارڻات ٻارهن پرڪارن جون خاص جايون ٺهرائي، هر پرڪار جي پوڄا ڪرڻ کپي. ٻئي جي پوڄا ڪرڻ جو پريون ڪهڙو؟

(۴) سندن دوا دشايتن جي پوڄا هٿن آهي :-
 پنج گمان ٻنڊيون يعني ڪن، ڪل، اک، چپ ۽ نڪ، پنج ڪرم ٻنڊيون

ارڻاٽ زبان، هٿ پير، پاڻي پيشاب ڪرڻ جون جايون، اهي ڏهه اندريون خواه من ۽ ٻڌي [کڏي انهن ٻارهن] جو ستڪار [ڪرڻ] ارڻاٽ کين آندڙ ۾ رڌل رکڻ آدي آهي
ٻڌڻ جو مٿ.

ٻوڏن جي سڌائين جو ڪنڊن :- [۱] جي سڄو سنسار دڪ روپ ٿي هجي
ها ۽ ڪنهن به جيو جي پرور ٿي [سنسار سان پير] نه هجڻ ڪري. پر جيون جي سنسار سان
لهه وڇڙ ظاهر ڏسڻ ۾ ٿي اچي، تنهنڪري سڄو سنسار دڪ روپ ٿي نٿو سگهي، بلڪه ان ۾
سڪه ۽ دڪ ٻئي [موجود] آهن. پر جي ٻوڏ لوڪ اهڙو ٿي سڌائت ٿا مڃين، ته کائڻ پيئڻ آدي ۽
سان، پر هيڙو رکڻ [سان]، ۽ اوشڏين وغيره پيئڻ سان شير جي رکيا ڪرڻ جي پرور ٿي ۽
سڪه ڇو ٿا مڃين؟ جي چون ته اسين پرور ٿي نه برابر ٿيندا آهيون، پر اُنکي دڪ ٿي مڃيندا
آهيون، ته [سندن] ايترو ڇوڙ به ممڪن نه آهي، ڇاڪاڻ ته جيو سڪه سمجهي پرور ٿي ۽
دڪ سمجهي ڪري نورت ٿيندو آهي. سنسار ۾ ڌرم جا ڪم وڌيا ۽ ستسنگ وغيره
سمورا سرشت وهندڙ سڪه پوڄائيندڙ آهن. انهنکي ٻوڏن کانسواءِ ٻيو ڪوبه ودوان دڪ جا
ڪارڻ نٿو مڃي سگهي.

[۲] جي پنڊج اسڪنڊ [اوسقائون] آهن، سي به اڀوروڻ [ناممڪن] آهن، ڇاڪاڻ ته جي
اهڙن پرڪارن جا اسڪنڊ ويچار ۾ آڻيا، ته هڪڙي هڪڙي جا انيڪ پيد ٿي ٿا سگهن.
[۳] هي تيرٿڪرن کي اُپديشڪ ۽ لوڪنات ٿا مڃين، پر جو نائن جو نات انادي پرماتما
آهي، تنهنکي نٿا مڃين. [اسين پڇون ٿا ته] انهن تيرٿڪرن اُپديش ڪنهن کان پراپت ڪيو؟ جي
چون ته پاڻهي ورتائون ته اهو ڇوڙ اسمو آهي. ڇاڪاڻ ته ڪارڻ کانسواءِ ڪارڻ نٿو ٿي
سگهي. پر جي سندن ڇوڙ موجب ائين ٿي سگهي ٿو، ته انهن بنا پڙهڻ پڙهائڻ ۽ ٻڌڻ ٻڌائڻ جي،
۽ بنا گيانن جي ستسنگ ڪرڻ جي، ڇو نٿا اڄ به گياني بطبي پرن؟ جي نٿا ٿين ته سندن دعويٰ
بالڪل بي بنياد، دليل کانسواءِ ۽ هڪ سڀاٽ [خراب دماغ] جي روڳ جي بڪواس جيان آهي.
[۴] جي ٻوڏ جو اثر اُپديش شونيه روپ [ٻڌي برابر] ٿي آهي، ته موجود وستو
شونيه روپ کڏهن ٿي نٿي سگهي! البت سوکمر ۽ ڪارڻ روپ ٿي سگهي ٿي. تنهنڪري
سندن اهو ڇوڙ به پير روپي آهي.

[۵] جي ڏن جي گڏ ڪرڻ ڪريئي مٿي چيل دواڌائين پرجا کي مڪتيءَ جو ساڌن
ٿا مڃين، ته ڏهن پراڻين ۽ يارهين جيو آتما جي پوڄا ڇو نٿا ڪن؟ جي اندرين ۽ انتوڪرڻ
جي پوڄا به مڪتي ڏياري ٿي، ته انهن ٻوڏن ۽ وشئي * لوڪن ۾ پيد ڪيڙو رهيو؟ جي
اهي ٻوڏ کائڻ بچي نه سگهيا، ته انهنکي مڪتي به ڪيئن ملندي؟ جتي اهڙيون ڳالهون
ٿينديون، اُتي مڪتيءَ جو ڪم ڪهڙو؟

۱۷. ٻوڏن جي اوديا جو ڪارڻ :- انهن پنهنجي اوديا ۾ اڏو نه وڌارو ڪيو آهي.

۱۸. ڇاڪاڻ ته هن پوڄا جو مطلب آهي، پنهنجي لڄائن کي پوري ڪرڻ جو! ۽ لڄائن
جي پوري ڪرڻ ۾ لڳو رهڻ ئي وشئي بڻجن آهي. [اڏدو ٿان].

جنهنجو مثال انهن ڪانسواءِ ٻيو آهي ئي ڪونه! اها ئي ڀڪ ٿي ٿئي، نه کين ويد ۽ ايشور سان وروڻ ڪرڻ جو هيءُ ڦل ملندو آهي. پهرينائين ته سڄي سنسار ۾ دڪ روپي پائو ڪيائون! پوءِ وڃي دواڌائين پوڄا به هڻي ڇڏيائون. ڇا دواڌائين پوڄا سنسار جي پڌارتن کان ٻاهر واري آهي، جو مڪتي ڏيندڙ ۽ ٿي سگهندي؟ ڀلا ڪو منش اڪيون ٻوٽي [وڇايل] وٺن ڳولهاڻ چاهي ته ڇا کيس ٿي سگهندا؟ اهڙي ئي سندن حالت ٿي آهي ويد ۽ ايشور کي نه مڃڻ ڪري! هيئن به سڪ ڪهرندا هجن، نه ويد ۽ ايشور جو آسرو وٺي پنهنجو جبر سڦلو ڪن.

۱۸. ٻوڏن جو مت:- ويڪ ولاس ڪوڙين ۾ ٻوڏن جو مت هيئن ئي نمر ٿي لکيل آهي:-

बौद्धानां सुगतो देवो विश्वं च क्षणभंगुरम् । आर्यसत्त्वब्रह्मयातस्वचतुष्टयमिदं क्रमात् ॥ १ ॥

दुःखमायतनं चैव ततः समुदयो मतः । मार्गश्चेत्यस्य च व्याख्या क्रमेण श्रयतामतः ॥ २ ॥

दुःखसंसारिणस्कन्धास्ते च पञ्च प्रावीर्त्तताः । विज्ञानं वेदनासंज्ञा संस्कारो रूपमेव च ॥ ३ ॥

पञ्चेन्द्रियाणि शब्दाद्या विषयाः पञ्च मानसम् । धर्मायतनमेतानि द्वादशायतनानि तु ॥ ४ ॥

रागादीनां गणो यः स्यात्समुदेति नृणां हृदि । आत्मात्मनीय स्वभावाख्यः स स्यात्समुदयः पुनः ॥ ५ ॥

क्षणिकाः सर्वसंस्कारा इति या वासना स्थिरा । स मार्ग इति विज्ञेयः स च मोक्षोऽभिधीयते ॥ ६ ॥

प्रत्यक्षानुमानं च प्रमाणं द्वितयं तथा । चतुःप्रस्थानिका बौद्धाः ब्रह्मा वैभाषिकादयः ॥ ७ ॥

अर्थो ज्ञानान्वितो वैभाषिकेण बहु मन्यते । सौत्रान्तिकेन प्रत्यक्षग्राह्योऽर्थो न बहिर्मतः ॥ ८ ॥

आकारासहितबुद्धिर्योगाचारस्य संमता । केवलां संविदां स्वस्थां मन्यन्ते मध्यमाः पुनः ॥ ९ ॥

रागादिज्ञानसन्तानवासनाच्छेदसम्भवा । चतुर्णामपि बौद्धानां मुक्तिरेषा प्रकीर्त्तिता ॥ १० ॥

कृत्तिः कमण्डलुर्भोज्यं चौरं पूर्वाह्नभोजनम् । संघो रक्तांबरत्वं च शिष्ये बौद्धभिक्षुभिः ॥ ११ ॥

(۱) [ارثاڻت] ٻوڏن جو سڪت ديو ٻڌ ڀڳوان پوڄيه ديو [آهي] ۽ جڳت ڪڍ ڀنگر [آهي].

پرش ۽ استرين جو آريہ [شد] رهڻ، ٿئون [عناصرن] کي سمجهڻ ۽ سندن نالا پرسد ڪرڻ

اهي چار ٿنر [سڌائتي ڳالهيون] ٻوڏن ۾ مڃڻ جهڙيون آهن. (۲) هن جڳت کي دڪ جو گهر

سمجهبو، گڏهن ئي سمنه ارثاڻت اُٿي ٿيندي. انهي واپاڪا سلسلي وار ٻڌو. سنسار ۾ دڪ

ٿي آهي. جي پنڊ اسڪند اڳ ۾ چئي آيا آهيون، تن کي سمجهجي. (۴) پنڊ ڪيان اندريون،

سندن پنڊ شيد آدي وشيه، من ۽ ٻڌي ارثاڻت انهن ڪرڻ اهي بارهن ڌرم [جي رهڻ]

چون ڄاڻون آهن. (۵) منشي جي هردنه ۾ جو راڳ، دوش آديءَ جو سموه [مجموعو] اُنهن

ڳو ٿئي، سو سمديہ = समुदय. آتما جا ۽ آتما سان سنهد رکندي جي ٻيا سپاء

[عادتون] آهن، تن کي وري به ”سمديہ“ ئي چوندا آهن. (۶) سمورا سنسڪار [وڇاڻا]

ڪٽڪ [ٿوري سمي لاءِ] آهن. ان وڇاڻ جو ڀڪو ٿيڻ ئي ٻوڏن جو مارڳ آهي، ۽ لاهو ئي

”شوليه ٿنر [عناصر نيستي ارثاڻت] شوليه روپ ٿي پوڻ آهي موڪش. (۷) ٻوڏ لوڪ پرتيڪش

۽ ڇاڪاڻ ته جي دواڌائين پوڄا ۾ سنسار جا پڌارٽ شامل ٿيندا ته اها پوڄا به دڪ

- روپ ٿي پوندي. ۽ دڪ روپ هڻڻ ڪري هو ۽ مڪتيءَ جو ساڌن نه بچي سگهندي.

[اڙدو ٿان].

۽ انومان رکڻا به پرمات مجيڻدا آهن. انهن [ٻوڏن] ۾ چئن پرڪارن جا پيد آهن. وڻياشڪ، سوٽرائٽڪ، يوگاچار ۽ ماڌيمڪ. (۸) انهن مان وڻياشڪ انهن وسن جي هستي مجيڻدو آهي، جي ڪيان ۾ آهن. ڇاڪاڻ ته جيڪي ڪيان ۾ نه آهي، تنهنجو وجود [هستي] سڌ پيش مڃي نٿو سگهي. سوٽرائٽڪ پريڪش وسن کي اندر ۾ موجود مجيڻدو آهي ۽ نه ٻاهر. (۹) يوگاچار ٻڌيءَ کي آڪار سهت [جسر وارو] ۽ وڪيان بڪٽ [وديا وارو] مجيڻدو آهي. ماڌيمڪ پاڻ ۾ پدارثن جو جوڳو ڪيان مجيڻدو آهي، پدارثن کي نٿو مڃي. (۱۰) راکه [رغبت] آدي ڪيان پروهه جي واسن جي وٺاش مان آڻين ليل مڪتي چئني ٻوڏن کي ٿي ملي. (۱۱) مرڪ [جهنگلي جانور، جهڙوڪ شينهن، هرڻ، گاڙهي] آديءَ جو چر، ڪمنڊل، مٿو ڪوڙائڻ، وڻن جي ڇوڏن جا ڪپڙا ٻيڪڻ، ڏينهن جي پهرئين پهر اڻائين بچي کان اڳ ۾ پوڄن ڪرڻ، اڪيلو نه رهڻ ۽ گاڙها ڪپڙا پائڻ ٻوڏ ساڌن جو ويس آهي.

۱۹. **ٻوڏ مت جو ڪنڊن:-** اُتر:- جي سڱت ٻڌ ٿي ٻوڏن جو ڏٺو آهي، ته سندس گرو ڪير هو؟ ۽ جي جڳت ڪڍ پنگر آهي ته گهڻو سمورائي جي ڏال وستوءَ جي يادگيري نه رهڻ ڪپي، نه ”هيءُ اُهاڻي آهي!“ ۽ جي [جڳت] ڪڍ پنگر هجي ها ته اُها وستوئي نه رهي ها! پوءِ سمورئي ڪنهنجي رهي ها؟ جي ڪڏڪو واد [ٿوري سمي لاءِ] ٿي ٻوڏن جو مارڻ آهي ۽ نه سندن مڪتي به ٿوري سمي واري ٿي هوندي. جي درويه [جوهر] ڪيان وارو هجي، ته جڙ درويه ۾ پڻ ڪيان هجڻ ڪپي. وري هو گهڻو آديءَ جي ڪريا ڪنهنجي آسري ٿو ڪري؟ ڀلا جو ٻاهر ڏسجي ٿو، سو معيا ڪئن ٿي سگهندو؟ جي ٻڌي آڪاش سان گڏيل هجي ته ڏسڻ ۾ اچڻ گهرجي! جي رڳو ڪيان ٿي هردي ۾ ويٺل آتما ۾ هجي ۽ ٻاهر پدارثن کي رڳو ڪيان ٿي مڃي ته ڪيس [چاڻڻ پوڳهه] پدارت جي [موجودگيءَ] کانسواءِ ڪيان ٿي ٿي نٿو سگهي. جي واسن اڃيال يا ويچار جي لهي وڃڻ جو نالو ٿي مڪتي آهي ته گهريءَ ڏند ۾ به مڪتي مڃڻ ڪپي. ائين مڃڻ وديا جي ورڌ هڻڻ ڪري ڌڪار ڪرڻ جهڙو آهي. اهي ڳالهيون سنڪشيپ ريت ٻوڏ مت ۾ رهندڙ لوڪن جنهن پڌريون ڪيون اٿر. ٻڌيمان ۽ ويچاروان پيش ڏسي سمجهي ويندا ته سندن وديا ڪهڙي آهي ۽ سندن مت ڪهڙو آهي، انهن کي جڻي لوڪ به مڃيندا آهن.

اڳتي جهن مت جو ورنن ٿا ڪريون -

۲۰. **ٻوڏن جا آستي ڪا به اڻائين درويه:-** ”پرڪرڻ وٽاڪر“ جي ڀاڱي پهرئين

نه چڪر سار ۾ هيٺيون ڳالهون لکيل آهن:-

ٻوڏ لوڪ سمي سمي نوڀين [نئين ڀانگ] سان (۱) آڪاش، (۲) ڪال، (۳) جيو، (۴) پد گل اهي چار درويه مڃيندا آهن. چئني لوڪ ڌرماسٽي ڪا به، اڌرماسٽي ڪا به، آڪاشاسٽي ڪا به، پدگلاستي ڪا به، جيواسٽي ڪا به ۽ ڪال اهي چار درويه مڃيندا آهن. انهن مان ڪال کي آهستي ڪاريءَ ۾ نٿا مڃين، بلڪه چون ٿا ته ڪال اڀار سان [وهوار سان]

آهستي ڪاريءَ = هستي يا وجود رکندڙ ڪا يا [شرير] يا جوهر [درويه].

درويه آهي ۽ نه سڄو پڇو! انهن مان ذرماستي ڪاربه جي دواڙا جهو ۽ ٻڌ گل [ذرا، اٿو] قسمين قسمين اوسائون بدلائين ٿا. سندن گڏجڻ ڪري ڇا ڪريا آهن ٿي ٿئي، تنهنڪي قائم رکڻ جو ڪارڻ **ذرماستي ڪاڀه** آهي. هي بيشمار اسٿان پريماڻ [مقدار] ۽ لوڪن ۾ ويٺا آهن. **پير اذرماستي ڪاڀه** اهو آهي، جو ستر ٿا [هلاچل نه ڪرڻ سببان] ٿير گهير ۾ اچڻ ڪري جيون خواهه ٻڌ ڪل [پر ڪر ٿي] جي قائم رهڻ جو هيتو [ڪارڻ] آهي. ٽيون **آڪاشاستي ڪاڀه** اُنڪي ٿا ڪولن، جو سڀني دروين جو آڌار [آهي]، ۽ جو اچڻ وڃڻ ۽ قائم رهڻ آڏي ۽ جي ڪريا ڪندڙن ۽ جيون ۽ ٻڌگن [پر ڪر ٿي ۽ جي پريماڻن] جي اندر اچڻ ۽ ٻاهر وڃڻ جو هيتو آهي ۽ جو سڙو واپاي آهي. چوٿون **ٻڌ گل آستي ڪاڀه** اهو آهي، جو ڪارڻ روپي سرڪم هڻڻ ڪري نقيم آهي، ۽ اڪ رس، ورڻ [رنگ وارو]، ڪنڊ [ٻوڙ وارو آهي]، [جنهنڪي] ڇهي [ٿو سگهجي ۽ جو] ڪاربه جي شڪل ۾ ايندڙ ۽ ٻري وڃڻ جو ڪڻ رکندي ٿئي ٿو. پنجون **جهواستي ڪاڀه** جو چيئن سروب، گمان وارو ۽ درشن [مشاهدي] جو ڪڻ رکندي [آهي]، ۽ جو بيشمار ٿيرين گهيرين ۾ ايندڙ، ڪرڻا [فاعل] ۽ پوڄتا [ڪرمن جو نتيجو پوکيندي آهي]. ڇهون **ڳال اهو آهي**، جو مڻي چيل پنج آستي ڪلن جي دوريءَ، ويجهڙائيءَ، لٽي ٻڙي ۽ پراچينتا جي نشانين وارو ٻڙجي ٻرندڙ ورتمان سمي جي ٿيرين گهيرين سان سنهد ٿو رکي. اهو ئي ڪال ٿو سڏجي.

۲. **ٻوڙن ۽ جڻن جي آستي ڪاڀن جو ڪنڊن :- سممڪشڪ :-** ٻوڙن جي چار درويه هر سمي ۾ نوان نوان مڃيا آهن، سي مڃيا آهن ۽ ڇاڪاڻ ته آڪاش، ڪال، جهو ۽ پريماڻو اهي نوان يا پراڻا ڪڏهن به ٿي نٿا سگهن، ڇاڪاڻ ته اهي انادي ۽ ڪارڻ روپ هڻڻ ڪري اولاشي آهن. پوءِ [پلا آهن ۾] نئون ٻڙو ۽ پراڻو ٻڙو ڪيئن اچي سگهندو؟ وري جڻن جو مڃڻ به برابر نه آهي، ڇاڪاڻ ته ذوم ۽ اذوم درويه نه آهن بلڪه ڪڻ آهن! اهي ٻئي **جهواستي ڪاڀه** ۾ اچي ٿا وڃن، تنهنڪري آڪاش، پريماڻو، جهو ۽ ڪال مڃن ها ته بهتر هون. پر [بلڪل] برابر نه آهي نودرويه آهن، جي وئشمشڪ ۾ مڃيل آهن، ڇاڪاڻ ته پرتوي آڏي پنج ٿيو، ڪال، دشا، آتما ۽ اهي سو [۹] جدا جدا پدارت، لشچت آهن. رڳو هڪ جهو کي چيئن مڃڻ ۽ ايشور کي نه مڃڻ اها جڻن ۽ ٻوڙن جي مڃيا پڪشپات جي ڳالهه آهي.

۲. **پر ڪر ٿي ۽ جي سبت پنگي :-** هي جو ٻوڙ ۽ جڻي لوڪ سبت پنگي ۽ **سبادواڊ** = سبادواڊ مڃيندا آهن، سو هيءُ آهي :- پهرين پنگه : **सन् वदः** = سن ڪهڻه سڏبو آهي، ڇاڪاڻ ته ڪهڻ [ڪهڙو] پنهنجيءَ ورتمان [موجودگيءَ] سان شامل آهي. ارڻات ”ڪهڙو آهي“ اهي [شيد] اپاو [نه هجڻ] جو وروڻ ٿا ڪن. پهرين پنگه آهي : **असन् वदः** = اسن ڪهڻه = ڪهڙو نه آهي. پهرين ڪهڙي جي هستيءَ جي مقابلي ۾ هن ڪهڙيءَ جي نه هجڻ جي پاوا ڪري ٻيو پنگه [ڪنڊن ٺهڻ] آهي. ٽيون پنگه هيءُ آهي : **समसन् वदः** = سن سن ڪهڻه ارڻات هي ڪهڙو نه آهي پر ڪهڙو نه آهي. ڇاڪاڻ ته مڃن ٻنهي کان جدا ٿي ويو. چوٿون پنگه [آهي] : **वदोवदः**

هڪڙي अन्योन्याभाव = الڳالڳا پاڻ ۾، ساڌرمه सद्वर्ग ۽ وڻڌرمه विवेक ۾ شامل ٿي سگهن ٿيون. هن سؤليءَ وٽ کي ڇڏي مشڪل ڄار رڳو اڳالڳن کي ڦاسائڻ لاءِ بظاير وٺو آهي. ڏسو! جيو جو اڃيو [بنا جيو واري پڌارٽ] ۾، ۽ اڃيو جو جيو ۾ اڃيو [نيسٽي] رهي ٿي ٿي. جڏهن جيو ۽ جڙ ورتان [هستي] هئڻ سببان ”ساڌرمه“ ۽ چئن جڙ هئڻ ڪري ”وڻڌرمه“ [آهن] ارڻات جيو ۾ چيشتا (ستي) [ادارڪ، عقل علم] آهي، ۽ جڙا [لاستي] ڪانهي. ساڳيءَ ريت جڙ ۾ جڙا آهي ۽ چيشتا ڪانهي، تنهنڪري ڪڻ، ڪرم ۽ سپاءَ جي سمان ڌرم ۽ ورڻ ڌرم جي ويچار منجهان سندن سڀيت پنکي ۽ سيادواد سمورو سهنجائيءَ سان سمجه ۾ اچي ٿو. پوءِ ايڏو ڄار ڦهلائڻ ڪهڙي ڪم جو؟ ان ۾ ٻوڏ ۽ چئنن جو ساڳيو مت آهي، ٿورڙي وروڻ هئڻ ڪري ٻيو مطلب به ٿي سگهي ٿو.

اڳتي رڳو چئنن جي مت بابت لکجي ٿو.

विषयविषये परे तत्त्वे विवेकस्तद्विवेचनम् । उपादेयमुपादेयं हेयं हेयं च कुर्वतः ॥ १ ॥

हेयं हि कर्तृरागादि तत् कार्यमविवेकिनः । उपादेयं परं व्योतिरूपयोगैकलक्षणम् ॥ २ ॥

۲۶. چئنن جا سڌائت:- (۱) چئي لوڪ ”چٽ“ ۽ ”اچٽ“ ارڻات چيئن ۽ جڙ وڳا ۾ ٻه مکي ٿنڀا [مکي عناصر] مڃيندا آهن. انهن ٻنهي ۾ وويچا [لميز] ڪرڻ جو نالو ”وويڪ“ [لامڃين] جو ڪرڻ ڪرڻ جهڙو آهي تنهنڪري ڪرڻ، ۽ جيڪي ٿياڳ ڪرڻ جهڙو آهي، تنهنجي ٿياڳ ڪندڙ کي وويڪي چوڻدا آهن. (۲) ٻي ڪندڙ چڱت جي ڪرڻا [جي هستي] ۽ ”ابشور هيءَ چڱت ٺاهيو آهي“، هن اوويڪي مت جو ٿياڳ [ڪرڻ گهرجي]، ۽ ٻيو ڌوارا ڄاڻل ٻيڻ جيو ٿي سروب جو جيو آهي، تنهنڪري ڪرڻ ڪرڻ آهي. (۳) ارڻات جيو ڪالسماءَ ٻئي چيئن ٿنڀا کي ابشور ٿا مڃين، اُلاڏي سڌ ابشور ڪو ڪونهي، ٻوڏ ۽ چئي لوڪ انهن ٿا مڃين.

۲۷. چين ۽ ٻڌ مت جي ايڪتا:- راجا شوپرساد جي ”انهاس ٿمرناشڪ“ نالي ڪرنت ۾ لکن ٿا، ته سندن ٻه نالا آهن، هڪ چين ۽ ٻيو ٻوڏ. اهي ساڳئي ارڻ وارا شهد آهن، پر ٻوڏن ۾ واءِ مار کي شراب ۽ گوشت کائيندڙ ٻوڏ آهن، جن سان چئنن جو وروڻ آهي. ٻيڻ جي مهاوير ۽ گوئر جا ڪڻ ڌر [لشڪر جا سپه سالار] آهن، تنجا نالا ٻوڏن ٻڌ رکيا آهن، ۽ اهي ٿي چئنن جا ڪڻ ڌر ۽ جن ور آهن. راجا شوپرساد جيءَ، چنجا ابا ڏاڏا چين مت جا آهن، تنهن پنهنجي پستڪ انهاس ٿمرناشڪ جي ڪنڊ ٿنن ۾ لکيو آهي ته سوامي شڪر آچارڻ، جن کي گذرڻي ڪل هزار ورهيه کن ٿيا، تن کان اڳي سڄي ڀارت ورش ۾ ٻوڏ يا چين ڌرم ٺڪڙيل هو. ان ٿي [هينون فت] نومت [به آهي]:-

”ٻوڏ چوندي اسانجو مطلب ان مت سان آهي، جو مهاوير جي ڪڻ ڌر گوئر سواميءَ جي سمي کان [شروع ٿي] شڪر سواميءَ جي سمي ٿاڻن وڌن جي ورڻ سڄي ڀارت ورش ۾

الڳالڳا پاڻ ارڻات هڪڙي وسٽوءَ ۾ ٻئيءَ وسٽوءَ جو موجود نه هئڻ.

ساڌرمه ارڻات ڪيترن ئي وسٽن ۾ هڪجهڙي ڪڻ جو هئڻ.

وڻڌرمه ارڻات هڪ ڪڻ جو ٻين پڌارتن ۾ نه هئڻ.

پڪڙيل هو، جنهنڪي آشوک ۽ سمير ٿي مهاراجائن مڃيو. جڏهن اُنهن کان هرگز ٻاهر نڪري نٿا سگهن. جن [اُڪر] جنهن مان جيئن ٺهيو ۽ ٻڌ مان ٻڌ ٺهيو، ٻئي ساڳيو آرٽ ٿا رکن، [ڇاڪاڻ ته] ڪوش ۾ ٻنهي جو ساڳيو آرٽ لکيل آهي ۽ گوتم کي ٻئي مڃيندڙ آهن. دل ۾ ونش آدي پراڻن ٻڌ گرڻن ۾ شاڪه مٺي گوتم ٻڌ کي ٺهڻو ڪري مهاوير جي نالي سان ٺهي لکيو آهي. تنهنڪري سندس سمي ۾ سندن مٿ هڪڙوئي رهيو هوندو. اسان جو جڏهن نه لکي، گوتم جي مٿ وارن کي ٻڌ لکيو آهي، تنهنجو مطلب رڳو ايترو ئي آهي، جو کين ٻين ملڪن وارن ٻڌ نالي سان ئي سڏيو آهي.

امر ڪوش جي شاهدي :- ساڳيءَ ريت امر ڪوش ۾ به لکيل آهي :-

सर्वज्ञः सुगतो बुद्धो धर्मराजस्तथागतः । समन्तभद्रो भगवान्मारजिह्लोकजिज्जिनः ॥ १ ॥

षडभिज्ञोदशवलोऽद्वयवादी विनायकः । मुनीन्द्रः श्रीघनः शास्ता मुनिः शाक्यमुनिस्तु यः ॥ २ ॥

स शाक्यसिंहः सर्वार्थः सिद्धशौद्धोदनिश्चयः । गौतमश्चार्कबन्धुश्च मायादेवोसुतश्च सः ॥ ३ ॥

هيئن ٽي ٻڌ ۽ جن خواه ٻڌ ۽ جيئن هڪڙي جا ٿي نالا آهن يا نه؟ ڇا امر سنگهه به ٻڌ ۽ جن کي هڪ لکڻ ۾ ٻه لکي آهي؟ اودوان جيئن نه نه پنهنجو ٿا سڃاڻن ۽ نه پراڻو، رڳو هڪ وچان رڳو ٻن ڪندا ٿا رهن، پر جي جيئن ۾ وڌوان آهن، سي سڀئي سمجهن ٿا نه ٻڌ ۽ جن خواه ٻڌ ۽ جڏهن ساڳي آرٽ وارا شيد آهن. اُن ۾ ڌرو به شڪ ڪونهي.

۲۸. **ٺهر ٺڪرن کي پرميشور مڃڻ :-** جڏهن لوڪ چوڻ ٿا ته ڇو ٺهي پرميشور ٻڌجي ٿو پوي. اهي پنجن ٺهر ٺڪرن کي ٺهي ڪهڙي [ارٿا] مڪتي پال ۽ پرميشور ٿا مڃن، [۽ چوڻ ٿا ته] اڻادي پرميشور ڪو ڪونهي. سرويڪه، ويٽ راکه، ارهن، ڪهڙي، ٺهر ٺڪر ۽ جن اهي ڇهه ٺهر ٺڪرن جي ڏهڻاڻن جا نالا آهن. آدي ڏيو [پروٽين ڏيو] ٿا جو سرويڪه ڇڏي سرويڪه ”آپت لڄيالڪار“ نالي ڪرڻ ۾ هڻن لکيو آهي :-

सर्वज्ञो वीतरागादिदोषस्त्रैलोक्यपूजितः । यथास्थितायवादी च देवोऽर्हन् परमेश्वरः ॥ १ ॥

ساڳيءَ ريت ”ٽو ٽائون“ به لکيو آهي ته :-

सर्वज्ञा दृश्यते तावन्नेवानोमस्मदादिभिः । दृष्टो न चैकदेशोऽस्ति लिंग वा योऽनुमापयेत् ॥ २ ॥

न चागमविधिः कश्चिन्नित्यसर्वज्ञबोधकः । न च तत्रार्थवादानां तात्पर्यमपि कल्प्यते ॥ ३ ॥

न चान्यार्थप्रधानैस्तैस्तदस्तित्वं विधीयते । न चानुवादितुं शक्यः पूर्वमन्यैरबोधितः ॥ ४ ॥

[ارٿا] (۱) جو راکه آدي دوشن کان پري ٺهي لوڪن ۾ پوڄڻ پوکي، پڌار ٿي ڇڏي جو ٿيڻ ورتل ڪندڙ، سڀ ڪجهه ڄاڻندڙ ارهن ڏيو آهي، سو ئي پرميشور آهي. (۲) اسين هن سمي ۾ پرميشور کي نٿا ڏسون ۽ ڪوبه سرويڪه ۽ اڻادي پرميشور پر ٺڪش ڏسڻ ۾ نٿو اچي. جي ايشور ۾ پر ٺڪش هجڻ جو پرمات ڪونهي ته اڻومان به ان ۾ ٺهڪي نٿو سگهي. ڇاڪاڻ ته هڪڙي جز جي پر ٺڪش ٿيڻ کانسواءِ اڻومان ڪونهي. (۳) جڏهن پر ٺڪش ۽ اڻومان ڪونهن، ته اکر ارٿا ٿيڻ لاءِ سرويڪه پرماتما کي ڄاڻائيندڙ شيد پرماتما به ٺهي نٿو سگهي. جي ٺهي پرماتما ڪونهن ته آرٽ واد ارٿا آسٽي ۽ لڌا، پر ڪرڻي ارٿا

ٻين جي چورن جو بيان ڪرڻ، ۽ ٻراڪلپ ارتاٺ اتهاس جي مڃتا به پوري ٿي نٿي سگهي. (۴) اتي ارت ٻڌان ارتاٺ بهو پريه سمناس ۽ جيان به جنهن ۾ [صفت اڳڙ وڃي آهي ان موجب به] پروڪش [لڪل] پرتا جي هستي سڌ ٿي نٿي سگهي. پوءِ [ٻيلا] ايشور جي ورتن ڪندڙ کي ٻڌڻ کانسواءِ انوار، ترجمو] به ڪيئن ٿي سگهندو؟

ان [نمبر ۲۸] جو ڪنڊن:- (۱) جي الادي ايشور نه هجي ها ته ارهن ديو جي ماما پتا آديءَ جي شرير جو سانچو ڪير ٺاهي ها؟ بنا سانچو ڪندڙ جي، جتن جو ٿڌن سيني انگن وارو ۽ ضروري ڪمن ڪرڻ لاءِ پوڳه شرير ٿي نٿو سگهي. وري جن ٻڌارتن منجهان شرير ٺهيو آهي، سي جڙ هٿ ڪري هن نموني اُتر وڃنا وارا شرير جا آڪار ٻاڻهي ٺهي نٿا سگهن، ڇاڪاڻ ته انهن ۾ نيڪ طرح ٺهڻ جو ڪيان ٿي ڪونهي! وري جو رات آدي دوشن وارو ٻڌجي پوءِ دوش رهندو ٿو ٿئي، سو ڪڏهن به ايشور نٿو ٻڌجي سگهي. ڇاڪاڻ ته جنهن ڪارڻ سببان هو رات آديءَ کان چٽي [مڪتي] ٿو ٻائي، ان ساڳئي ڪارڻ جي دور ٿيڻ ڪري سندس نتيجو ارتاٺ مڪتي به ائين ٿيندي! جو الپ ۽ الڳهه آهي، سو ڪڏهن به سرو ويڙهه ۽ سروگه ٿي نٿو سگهي. ڇاڪاڻ ته جهر جو سروپ اڪه ديشي [هڪ جاءِ تي رهندڙ] ۽ محدود ڪٿ، ڪرم ۽ سيا ۽ وارو ٿئي ٿو. هو سڀني وڌائين ۾ هر پر ڪار سان بئارت ڳالهائيندڙ ٿئي سگهي، تنهنڪري اوهانجا ٿر ٿڪر ڪڏهن به پر ميسور نٿا ٿي سگهن.

(۲) ڇا اوهين وڳو پرتيڪش ٻڌارتن کي ٿي ٿا مڃو ۽ نه ابرتيڪش کي؟ جهڙيءَ ريت ڪن کان روپ جو ۽ اکين کان شبد جو [ڪيان] گرهڻ نٿو ٿي سگهي، ساڳيءَ ريت الادي پرماتما کي ڏسڻ لاءِ شذ انتھڪرڻ، وڌيا ۽ پوڳه اڀياس روپي ساڌن سان پوڳو آتما پرماتما کي پرتيڪش ڏسي ٿو. جهڙيءَ ريت وڌيا سڪڻ کانسواءِ مطلب حاصل نٿا ٿين، ساڳيءَ ريت پوڳه اڀياس ۽ وڳيان کانسواءِ پرماتما به ڏسڻ ۾ نٿو اچي. جتن پرتيڪش جي روپ آدي ڪٿن کي (جي ڪٿ ڪاتس ڪڏهن به ڌار نٿا ٿين)، ڏسي ۽ سمجهي، پرتيڪش ٿئي ٿي، ٿڌن ٿي سرشتيءَ ۾ پرماتما جي وڃنا جي خاص نشانين کي ڏسڻ سان پرماتما به پرتيڪش ٿئي ٿو. پاپ ڪرڻ جي اڇا ڪرڻ وقت جا پڻ، شدڪا ۽ لڄ پيدا ٿي ٿئي، سا انٽرماي پرماتما جي طرفان آهي. ان مان به پرماتما پرتيڪش آهي. انومان جي هٿ ۾ نه شڪ ٿي ڪهڙو؟

(۳) پرتيڪش ۽ انومان جي هٿ ڪري آکر پرماتما به نٿي، الادي ۽ سروگه ايشور جو جائندڙ ٿئي ٿو، تنهنڪري شبد پرماتما به ايشور ۾ آهي! جڏهن ٺهڻي پرماتمن منجهان جهر ايشور کي ڄاڻي سگهي ٿو، ته ارت واد ارتاٺ پرميسور جي ڪٿن جي پرتيڪش ڪرڻ به برابر آهي. ڇاڪاڻ ته جي نٿي ٻڌارت آهن، تڏا ڪٿ، ڪرم ۽ سيا به نٿي ٿين ٿا، تنهنڪري سندن

۽ هي سنسڪرت صرف ولدو ۾ هڪ قاعدو آهي، جنهن ۾ به ٻا بن کان وڌيڪ اسر جي هڪ ٻئي جي برخلاف هجڻ، سي ڪنهن اهڙيءَ صفت سان ڳنڍبا آهن، ڇا انهن اسمن جي اڳيان وڃي آهي. تفصيل لاءِ ڏسو شري وي. ايس. آڀتي جي پريڪٽيڪل سنسڪرت انگريزي ۽ ڪشري.

پرشنسا ڪرڻ ۾ ڪا به رڪاوٽ ڪانهي،

(۴) ڄڻ ماڻهن ۾ ڪرڻا کانسواءِ ڪوبه ڪم نٿو ٿئي، ٿڻ ئي هن وڏي ڪار به [جڳت وڃڻا] جو به ڪرڻا کانسواءِ ٿئي پوڻ بلڪل اسمڙو آهي. جڏهن ائين آهي ته ايشور جي هسٽي ۾ [ڪنهن] مورڪه کي به سڀنيه نٿو ٿئي سگهي. جڏهن پرماتما جي اُپديش ڪندڙن کان ٻڌندا ته سندن ترجمو ڪرڻ به سولو ٿيندو.

(۵) ٺهنگري ڄڻين جو پريڪش آڏي پرماتن دوارا ايشور جو ڪڍڻ ڪرڻ آڏي وهنوار پي واجبي آهن.

ايشور جي سڌي :- پرشن :-

अनादेरागमस्थायो न च सर्वज्ञ आदिमान् । कृत्रिमेण त्वसत्येन स कथं प्रतिपाद्यते ॥ १ ॥

अथतद्वचनेनैव सर्वज्ञोऽन्यैः प्रतीयते । प्रकल्पयेत कथं सिद्धिरन्योऽन्याश्रययोस्तयोः ॥ २ ॥

सर्वज्ञोक्ततया वाक्यं सत्यं तेन तदस्तिता । कथं तदुभयं सिध्येत् सिद्धमूलान्तराहते ॥ ३ ॥

(۱) [اڻاڻا] اڻاڻي شاستر لاءِ نٿو چٽي سگهي ته هو ائين ڪيل آهي. ڇاڪاڻ ته اڻاڻي نه هئڻ ڪري جو وشواس جهڙو پستڪ نه آهي، سو ڪيئن سرويڪه پرماتما جو برابر ورتل ڪري سگهندو؟ * (۲) وري جي پرميشور جي سڌ ڪرڻ لاءِ پرميشور جو ئي وڃڻ مجبوري ۾ اڻاڻي ايشور منجهان شاستر جي اڻاڻي جي ٿاڻي [ڏاڻ ڪري] انيوائيه آشره دوش ۽ لڳندو. (۳) ڇاڪاڻ ته سرويڪه [پرماتما] جو چيل هئڻ ڪري ويد وڃڻ ڪي سٽيه [ٿا مجور] ۽ ساڳئي ويد وڃڻ منجهان ايشور جي [هسٽي] سڌ ٿا ڪريو اهي ڪئن سڌ ٿي سگهندا؟ اهڙي شاستر ۽ پرميشور کي سڌ ڪرڻ لاءِ ڪو ٿيون پرمات هئڻ گهرجي. پر جي ائين مڃيندا ته ان اوسٿا دوش ● لڳندو.

آٿو :- اسين پرميشور ۽ پرميشور جي ڪٽ، ڪرمن ۽ سپاون کي اڻاڻي مڃيندا آهيون. اڻاڻي ۽ ٽيه پڌارتن ۾ انيوائيه آشره دوش نٿو اچي سگهي. ڄڻ ڪار به مان ڪارڻ جو ڪيان ۽ ڪارڻ مان ڪار به جي ڪم ٻولندي آهي، ڇاڪاڻ ته ڪار به ڪارڻ جا سپاءَ ۽ ڪارڻ ۾ ڪار به جا سپاءَ ٽيه (رهندا) آهن ۽ ساڳيءَ ريت پرميشور ۽ پرميشور جا الٽ وڌيا آڏي ڪٽ ٽيه [سڌا قائم] هجڻ ڪري ايشور پريڪش [ايشوري ڪيان يا الهام ٿيل] ويد ۾ ان اوسٿا دوش نٿو اچي. (۱، ۲ ۽ ۳) اوهين تيرٿنگرن کي پرميشور ڪري مڃيندا آهيون، جو ڪڏهن به واجب نه آهي، ڇاڪاڻ ته ماما پتا کانسواءِ نه سندن پريڪش به نٿو ٿئي سگهي، پوءِ اڀلا هو

● آريه پاشا جا شهد برابر سمجهه ۾ نه آيا، ٺهنگري هي ترجمو ڏاڪٽر چرنجيو پار دواج جي انگريزيءَ جي آڌار تي ڪيل آهي.

● هڪڙي علم جي ڇاڇ جو مدار ٻئي علم تي ٿئي ۽ هو ٻيو علم به پهرئين علم تي مدار رکندو هجي، ٺهنگري فارسي منطق ۾ ”دور“ ۽ سنسڪرت ۾ ”انيوائيه آشره دوش“ چوندا آهن.

● جنهنڪي سنسڪرت ۾ ان اوسٿا دوش يا ان اوسٿايتي ٿا چون، ٺهنگري فارسي منطق ۾ تسلسل چوندا آهن. [آڏو ٿاڻ].

ٺهڻو يا اڳيئي، ڪيائون ۽ مڪتي ڪٿن پراڻت ڪري سگهندا؟ ساڳيءَ ريت سنجوڳ جي شروعات به ضرورت ٿيندي آهي، ڇاڪاڻ ته وڏو ڪان سواءِ سنجوڳ ئي نٿو سگهي، تنهنڪري انادي سرشتي ڪرڻا پرماتما کي مڃڻ گهرجي. ڏسو! ڪو ڪٽي ڪهڙو به [وڏو] سڌ هجي، نه به شرع آديءَ جي رچنا کي پوريءَ ريت نٿو ڄاڻي سگهي! جڏهن سڌ جيو سڀهتيءَ جي اوستا به ٿو وڃي، نه ڪيس ڪوبه ڪيائون نٿو رهي. جيو کي ٽڪيلف ٿي ٿئي نه سندس ڪيائون به گهٽجي ٿو وڃي. اهڙن محدود شڪتيءَ وارن ۽ هڪ جاءِ تي رهڻ وارن کي وهڻي ٻڌڻ وارن جئين کانسواءِ ٻيو ڪوبه ايشور مڃي نٿو سگهي!

جي اوهين چئو ته اهي نيرٿڪر پنهنجي ماما پتا مان ٿيا، نه [ٻڌائو] ته هو ڪنهن مان ۽ سندن ماما پتا ڪنهن مان ۽ وري سندن ماما پتا به ڪنهن مان آهن ٿيا؟ اهڙي ريت ان اوستا [سلسل نه نيرٿڪرن تي] لڳندي!

آستڪ ۽ ناستڪ جو سمواڊ:- اڳتي ”پرڪرڻ رٿاڪر“ جي ڀاڱي ٻئي [منجهان] اسان آستڪ ۽ ناستڪ واد تي ڏنل پرشن پنهنجن * آئرن سان ٿا لکون. اهي سوال وڏن وڏن جئين اڪراءِ مڃي سمجهي به ڇڏيا آهن:-

۳. **ڪرم ڪرڻا بڻجي نٿا سگهن:-** ناستڪ:- ايشور جي اڃا سان ڪيائون ٿو ٿئي، جيڪي ٿئي ٿو، سو ڪرم ڪري. **آستڪ:-** جي سڀ ڪي ڪرم سان ٿو ٿئي، نه ڪرم ڪنهن سان ٿو ٿئي؟ جي چئو ته [ڪرم] جيو آديءَ کان ٿين ٿا، تن جن ڪن آديءَ [اندرين] جي وسيلي جيو ڪرم ٿا ڪن، سي ڪنهن ٺاهيون؟ جي چئو ته انادي ڪال ۽ سماء سان ٺاهيون، نه انادي [وستو] جو ڇڏجڻ ناممڪن ٿيڻ ڪري [خود] اوهان جي من موجب به مڪتي ملي نه سگهندي! جي چئو ته پراڻهه آياو ۽ جيان انادي ۽ سالت [آلت واريون] آهن، نه ڪوشش ڪرڻ کانسواءِ ٿي سڀني جا ڪرم ڇڏي ويندا! جي ايشور ڦل ڏيڻ وارو نه هجي، نه جيو پاپ جو ڦل ڏک پنهنجيءَ اڃا سان ڪڏهن نه پوڳهندو! جئن چور آدي چوريءَ جو ڦل سوا پنهنجيءَ اڃا سان ٿا پوڳين، بلڪ راج ويوستا موجب ٿا پوڳين، ٿئن ئي جيو به پاپ ۽ پڇ جا ڦل لڪري ٿا پوڳين، جو پرماتما ڪنهن پوڳائي ٿو! ٻيءَ اوستا به ڪرم سنڪر ٿي پوندو [ڪرم وڇڙي سڇڙي ويندا]، ۽ هڪڙن جا [ڪيل] ڪرم ٻين کي پوڳڻا پوندا.

۴. **ايشور اڪريم، [ڪرم نه ڪندڙ] نه آهي:-** ناستڪ:- ايشور اڪريم آهي، ڇاڪاڻ ته جي ڪرم ڪندڙ هجي ها، نه [ڪيس] ڪرم جو ڦل به پوڳڻو پوي ها! تنهنڪري جئن آسپن ڪيولين (مڪتي پائڻن) کي اڪريم مڃيندا آهن، ٿئن اوهين به مڃو! **آستڪ:-** ايشور اڪريم نه آهي، بلڪ سڪريم آهي! جي ڇهتن آهي نه ڪرڻا چو ڪينهي؟ وري جو ڪرڻا آهي، سو ڪرڻا کان ڪڏهن به الڳ نٿو ٿي سگهي. جئن اوهين هٿرادو ۽ بناوٽي

* آريه پاشا جا لفظ منجهل هڻڻ ڪري هيءَ ست انگريزي ستيارت پرڪاش جي آڌار تي لکيل آهي. ۱. پراڻهه آياو ان کي ٿا چون، سا ان نموني جي نيسي آهي، جا پندا ڪرڻ کان اڳ به موجود ڪال آهي.

جيئرو مان بظايل ٿيڻڪر ڪي ايشور ٿا مڃو، ان نموني جي ايشور ڪو به وڌوان نه مڃي سگهندو، ڇاڪاڻ ته جي ڪارڻن مان ايشور ٺهندو ته اُنهيءَ پراڻين ٿي پوندو! جي ايشور بظن کان اڳي جهرو هو، ۽ پوءِ ڪنهن ڪارڻ سببان ايشور بظير، نه هو ٻيهر به جهرو ٿي پوندو. هو پنهنجي جيئرو پٽي جي سڀاءَ کي ڪڏهن به ڇڏي نٿو سگهي، ڇاڪاڻ ته اُنست ڪال کان جهرو رهندو آيو آهي، ۽ اُنست ڪال ٿاڻن رهندو. تنهنڪري اُن اُنادي سَوَٽه سڌ [ازخود ظاهر] ايشور کي ئي مڃڻ ڪپي. ڏس! جڏهن هن سمي جيئرو پاپ پڇ ڪري ٿو ۽ ڏک سک پوکي ٿو، ٿڻن ايشور ڪڏهن نٿو ڪري. جي ايشور ڪريوان [ڪم ڪندڙ] نه هجي ها، ته هن جڳت کي ڪئن ٺاهي سگهي ها؟ جي ڪرمن کي پراڻ اڀاو جيان اُنادي ۽ سانت ٿا مڃو، ته ڪرم سان سموراءِ سمهند [لازم ۽ ملووم تعلق] نه رهندو ۽ جهنجهو سموراءِ سمهند ڪونهي، سو سنجوڳ مان اُنهن ٿيڻ ڪري اُنهي ٿيندو آهي. جي مڪتيءَ ۾ ڪرنا هيٺ [رهڻ] ٿا مڃو ته [بڏايو نه] آهي مڪت ڪيان وارا ٿا ٿين يا نه؟ جي چئو ته ٿين ٿا ته اندرين ڪرنا ڪندڙ [سڌ] ٿيا. جي مڪتيءَ ۾ جيئرو پٿر جيان چڙ بڙجي هڪڙي اسٽان تي پيا ٿا رهن، ۽ ڪجهه به ڪم نه ڪن، ته مڪتي ڪهڙي ٿي؟ چڻڪ اُنڌڪار جي قيد ۾ پئجي ويا.

۲۲. ايشور سرووياڻڪ:- ناستڪ:- ايشور وياڻڪ نه آهي. جي وياڻڪ هجي ته سڀڪا وستو چيئن چون ٿي پوي؟ وري پراهمڻ، ڪٿري، وٽس ۽ شودر وغيره جن ۾ ايشور هڪ رس وياڻڪ مڃو ٿو وڃي [ٽنجن] اُٺ، مڏ، نڪرشت اوسڻائون ڇو ٿيون ٿين؟ ڇاڪاڻ ته ايشور سڀ ۾ هڪجهڙو وياڻڪ آهي، تنهن ڪري ننڍوڏائي به نه رهڻ ڪپي! آستڪ:- وياڻڪ [مڪاڻ] ۽ وياڻڪ [محيط] هڪ ٿا ٿين، باڪ وياڻڪ هڪ ڏيئي [هڪ جاءِ تي رهندڙ] ۽ وياڻڪ سروڏيئي [هرهند رهندڙ] ٿو ٿئي. جڏهن آڪاش سڀني ۾ وياڻڪ آهي، ۽ هيءَ ڌرتيءَ جو ڪولو ۽ گهڙو، ڪهڙو آڏي سڀني وياڻڪ آرڻات هڪ ڏيئي آهن، [تنهن هوندي به] جڏهن پرتوي ۽ آڪاش هڪ نه آهن، ٿڻن ايشور ۽ جڳت به هڪ ڪينهن. جڏهن آڪاش گهڙي، ڪهڙي آڏي سڀني ۾ وياڻڪ آهي، نه گهڙا ڪهڙا آڏي آڪاش ڪينهن، ٿڻن ئي چيئن پرميشور جي هرڪنهن ۾ هجڻ ڪري هرڪا وستو پرميشور ٿئي بڻجي پوي. جڏهن وڌوان ۽ اودوان خواه ڌرماتما ۽ اڌرماتما برابر ٿا ٿين، [ٿڻن ئي] وڌيا آڏي ست گلن ۽ ستيه ڳالهائڻ ۽ ڪرمن جي سڃاڻپ آڏي سڀاڻ جي گهٽاوڙيءَ ڪري پراهمڻ، ڪٿري، وٽس، شودر ۽ اُنهيچ وڏا ننڍا مڃيا ٿا وڃن. ورڻن جي وياڻڪا چوٿين سمناس ۾ لکي آيا آهنون، اُتي ئي ڏسي ڇڏيو.

۲۳. جهرو سرشتي ۽ ايشور سرشتي:- ناستڪ:- جي سرشتي ايشور جي ٺاهڻ ڪري لهي نه مانا پتا آڏيءَ جي ڪهڙي گهرج رهي ها؟ آستڪ:- ايشور آهي ايشوري. سرشتيءَ جو ٺاهيندڙ ۽ نه جهري سرشتي جو ڪرنا! جي جيئون جا ڪرڻو ڪرم آهن، سي ايشور نٿو ڪري، بلڪ جيئرو ٿي ڪري ٿو. جڏهن نه وڻ، ڦل، اوشڏيون ۽ اُن آڏي ايشور ٺاهيون آهن. ايترو ڏسي جي منش اُن نه پنهندا يا ڪنهندا، يا جي روئي وغيره پڌارت نه.

ٻڌائي ڪاٺيندا، ته ڇا تڏهن ايشور سندن بدوان مٿيان ڪم ڪندو؟ جي نه ڪندا ته جيون جو جيتوڻي به نه ٿي سگهندو. تنهنڪري آدرشتيءَ ۾ جيو جي شرن ۽ سانچن کي ٻڌائڻ جو ڪم ايشور آڏين [ٿو رهي]. تنهنڪن پوءِ پاڻ منجهان پٽ آڏي آڻين ڪرڻ جيو جا ڪرڻ ڪم آهن.

۳۴. پرماتما کي سنساري دڪم نٿا سنائي سگهن:- ناستڪ- جيڪڏهن پرماتما شاشوت [سنائن]، انادي ۽ ڇڏانند کيان سروب آهي ته جڳت جي پرنڀج [جهڳڙن] ۽ دڪن ۾ ڇو پيو؟ **آستڪ-** پرماتما ڪنهن به پرنڀج ۽ دڪم ۾ نٿو پوي، ۽ نڪي پنهنجي آند کي ڇڏي ٿو. ڇاڪاڻ ته پرنڀج ۽ دڪم ۾ نه اهو ٿو ڪري، جو اڪ ديشي هجي ۽ نه سرويڊيشي! جي انادي، ڇڏانند ۽ کيان سروب پرماتما جڳت کي نه ٺاهيندو ته پيو ڪير ٺاهي سگهندو؟ جڳت جي ٺاهڻ جي شڪتي **دهو** ۾ ڪانهي ۽ جڙ ۾ به پنهنجو پاڻ ٺهڻ جي شڪتي ڪانهي. ان مان سڌ اهو ٿيو ته پرماتما ئي جڳت کي ٺاهي ٿو ۽ سڌا آند ۾ رهي ٿو. جڏهن پرماتما پرماتمن مان سرشتي ٺاهي ٿو، تڏهن مالا پتا روپي **نمت ڪارڻ** منجهان اُٿي ۽ جي پرماتما جو نيم به ان ئي ڪيو آهي.

۳۵. ايشور سڌا مڪت آهي:- ناستڪ- ايشور مڪتي روپي سک کي ڇڏي جڳت جي سرشتيءَ ٺاهڻ، ڌارڻ ۽ پرماتما ڪرڻ جي جهڳڙن ۾ ڇو پيو؟ **آستڪ-** سنائن پرماتما ايشور سڌا **مڪت** هئڻ ڪري اوهانجن ساڏن سان سڌ ٿيل ليم ٽڪرن والگر هڪ ديش ۾ رهندڙ ۽ ٻيڊيءَ جهڙي مڪتيءَ وارو نه آهي. جو انست سوزوپن، ڪنن، ڪرمن ۽ سپاون وارو پرماتما آهي، سو هن جڳت کي ٻڌائيندي، ڌاريندي ۽ پرماتما ڪندي ڌرو به ٻڌڻ ۾ نٿو پوي، ڇاڪاڻ ته ٻڌ ۽ موڪش ساڀيڪشتا موجب ٿئي ٿو. جڏهن مڪتيءَ جي ڀيٽ ۾ ٻڌ ۽ ٻڌ جي ڀيٽ ۾ مڪتي ٿي ٿئي. جو ڪڏهن ٻڌل هون ٿي ڪو، سو مڪت ڪن سڏجي سگهندو؟ **رڳا ايڪ ديشي** جيو ئي سڌا ٻڌل ۽ مڪت سڏجي سگهن ٿا. انست، سرويڊيشي، سرويڊاڪ ايشور ٻڌڻ يا نغمي مڪتيءَ جي چڪر ۾ [جيئن اوهانجا ليم ٽڪر آهن] ڪڏهن به نٿو پوي. ان ڪري پرماتما سڌا **مڪت** ٿو سڏجي.

۳۶. ڪرم ۽ ڦل:- ناستڪ- جيو ڪرمن جا ڦل اٿن ئي پوکي سگهن ٿا، جڏهن پوک پيئندڙ [پنگ جو] نشو ٻاڻهي ٿو پوکي: هن ۾ ايشور جو ڪم ئي ڪونهي. **آستڪ-** راجا [جي سڌا ڏيڻ] کانسواءِ ڌاڙيل، بدعاش، چور وغيره بچڙا ماڻهو پاڻي هڻي ڦاسي ٿي اٿس [ڇڏهن] يا جيل ۾ لڳا وڃن ۽ نڪي هو وڃڻ گهرندا آهن. بلڪ راج جي نياءَ وٽس موجب زبردستيءَ پڪڙائي راجا واجبي سڌا ڏياري ٿو. ساڳيءَ ريت جيون کي به ايشور پنهنجي نياءَ جي پرماتما انوسار سندن جدا جدا ڪرم موجب جڏهن جو ٿيڻ سڌا ڏئي ٿو، ڇاڪاڻ ته ڪو به جيو پنهنجن خراب ڪرمن جا ڦل پوکڻ نٿو گهري. تنهنڪري اوس پرماتما کي ئي نياءَ ڪندڙ ٿيڻ ڪو.

۳۷. مڪت دهو ۽ ايشور:- ناستڪ- سنسار ۾ هڪ ايشور نه آهي، بلڪ جيترا به مڪت جيو آهن، سي سڀ ايشور آهن. **آستڪ-** ائين چوڻ بلڪل اجاڻو آهي، ڇاڪاڻ ته جو

پهرين ٻڌڻ ۾ وڃي ۽ پوءِ مڪت ٿو ٿئي، سو پهر ۾ اوس ٻڌڻ ۾ پوندو، ڇاڪاڻ ته هو سڀا سان سدائين لاءِ مڪت آهيئي ڪين! جئن نه اوهانجا چوونجه ٿير ٿيڻ ٻڌڻ ۾ هون، پوءِ مڪت ٿيا، پر وري به ٻڌڻ ۾ اوس پوندا! جي ايشور گهڻا آهن، نه جئن جيئو اٽڪ هجڻ ڪري وڙهندا جهڙندا ٿا وٺن، تن ايشور به وڙهندا رهندا.

۳۸. **جڳت جو ٺهڻ:-** ناستڪ:- اڙي مڙڪ! جڳت جو ڪرڻا آهيئي ڪونه، ٻڌڪ جڳت پنهنجو پاڻ ٺهيو آهي. **آستڪ:-** هيءَ جئنن جي ڪهڙي نه وڏي ڀل آهي! ڀلا بنا فاعل جي ڪو فعل، ڪرم جي بنا ڪر ڪار به ڪهڙو جڳت ۾ ٿيندڙ سڏجي به ٿو؟ هيءَ نه اهڙي ڳالهه آهي جئن [ڪو چوي] ته ڪڏهه جي ٻنيءَ ۾ پاڻي ۾ اٿو پيسجي روئي تيار ٿي، جئنن جي پست ۾ لنگهي ٿي وڃي! ڪجهه مان ست، ڪهڙو، انگريڪو [جامو]، پٽڪو، ڌولي، پکڙي وغيره ڪڏهن به [پاڻي] ٻڄي ٿا اچن. جي ائين نه هجي ها ته ايشور جي ڪرڻا هجڻ کان سواءِ هيءَ نموني نموني جو جڳت ۽ ناٺاڻ ڪار جي خاص رچنا ڪئن ٺهي سگهي ها؟ جي هت وچان جڳت کي پاڻي ٺهيل ٿا مڃن، ته معين ڪهڙن آديءَ کي ٺاهيندڙ کانسواءِ پاڻي ٺهيل سڏ ڪري ڏيکارين؟ جي اهو سڏ ڪري ٿا سگهو، ته اوهان جي بنا پر ماڻ واري وچن کي ڪهڙو ٻڌيمان مڃي سگهندو؟

۳۹. **ايشور، وٿراڳ ۽ موه:-** ناستڪ:- ايشور ورڪت [ٿارڪ] آهي يا موهت [لال]؟ جهڪڻ ورڪت آهي ته جڳت جي پر پنڊ ۾ ڇو پيو؟ جي موهت آهي ته جڳت ٺاهڻ لاءِ سڀ ڪم نه ٿي سگهندو! **آستڪ:-** پر ايشور ۾ وٿراڳ يا موه ڪڏهن به ٺهي ٿا سگهن! ڇاڪاڻ ته جو سرووڀاڪ آهي، سو ڇڏي ڪنهن کي ۽ وٺي ڪنهن کي؟ ايشور کان اٽڪ [پدارت]، يا نه حاصل ٿيندڙ اهڙي ڪا به وسرو آهيئي ڪا! ٿيندڙ ڪنهن ۾ به موه نٿو ٿيس! وٿراڳ ۽ موه جو هجڻ جيئو ۾ ٺهي سگهي ٿو ۽ نه ايشور ۾.

۴۰. **ايشور ۽ پر پنڊجي سنسار:-** ناستڪ:- جي ايشور کي جڳت جو ڪرڻا ۽ جهون کي ڪرم جا ڦل ڏيندڙ مڃيندا ته ايشور پر پنڊجي ٻڄي ڏکي ٿي پوندو. **آستڪ:-** جڏهن لالا پر ڪارن جي ڪرم جو ڪندڙ، پراڻن کي ڦل ڏيندڙ، ڌار مڪ ۽ ودوان ٺيهاڏيش [منصف=جج] به ڪرم ۾ ٺٽو ٿاسي ۽ نه پر پنڊجي ٿو ٿئي، ته ڀلا ايت سامر ٿي وارو پر ميسور پر پنڊجي ۽ ڏکي ڪيئن ٿيندو؟ هاڻو! اوهين پر ميسور کي به پاڻ جيان ۽ پنهنجن ٿير ٿيڻن جيان اکيان وارو ٿا سمجهو، جا اوهانجي اوديا جي ٺيلا آهي. جي اوديا آدي دوشن کان چٽ ڪهرو نه ويد آدي ست شاسترن جو آسرو وٺو! ڇو ٿا پر ۾ رهي ٿا ٻا ڪاڻو؟

۴۱. **جئنن جا گرنٽ ۽ جڳت جو ورڻ:-** جئن جئنن لوڪ جڳت کي ٿا مڃن، سو اسين اڳتي سندن سوترن جي آڌار تي ڏيکارين ٿا ۽ مول [اصل] جي ارڻن ڏيکارڻ کان پوءِ سچ ۽ ڪرڙ جي سمجھڻ ڪري ٿا ڏيکارين:-

मूल- सामिअणाइ अणन्ते च उगइ संसार बोरकान्तारे । मोहाइ कम्मगुरुठिइ विवाग वसवभमइजीवो ॥

प्रकरणरत्नाकर ॥ भाग दूसरा २ । पष्ठीशतक ६० । सूत्र २ ॥

هن ”رٿن سار پاڪ“ نالي واري گرنٽ جي سمجھڻ ۾ ڪاش ۾ ڪرڻ ۾ ڪو ئي ۽ مهاوير جو سڃاڻ آهي. سندن سڃاڻ ۾ ضروري اهو ئي اٿس آهي ته هيءُ سمناس اُٺاڏي ۽ اُٺت آهي. نه ڪڏهن سندس اُٺي تي آهي، نه ڪڏهن اهو ناس ٿو ٿئي. اُٺت جڳت ڪنهنجو به ٺاهيل ڪونهي. انهن ئي آستڪ ۽ ناستڪ جي واد ۾ [چيل آهي] ته هي مورڪا جڳت ۾ ڪرڻا ڪو ڪونهي. [اهو] نه ڪڏهن ٺهيو آهي ۽ نه ڪڏهن ناس ٿيندو.

سمجھڪشڪ - جو سنجو ۾ مان اُٺن ٿيندو آهي، سو اُٺاڏي ۽ اُٺت ڪڏهن به ٿي نٿو سگهي، ۽ ڪرم به اُٺي ۽ وٺاڻ کان رهت نه آهي. جڳت ۾ جيترا به پدارت ٿا ٿين، سي سمورا سنجو ۾ مان اُٺن ٿيل آهن ۽ اُٺن ۽ ناس ٿيندي ڏسڻ ۾ ٿا اچن، پوءِ جڳت انهن ۽ وٺاڻ ٿيندڙ ۾ ڪونهي؟ تنهنڪري اوهانجن ٿيڻ ڪري ڪي پورو ڪيان ڪونه هون. جي ڪن سمجھ [پدارت] ڪيان هجي ها ته اهڙيون اسميڙ ڳالهون ڇو لکن ها؟ جتن اوهانجا ڪرڻ آهن، تن اوهين ڇيلا به آهيو. جو اوهانجون ڳالهون مڃيندو، تنهنڪري پدارت ڪيان [سائنس جو علم] ڪڏهن پراپت ٿي نه سگهندو. ڀلا جو ٿيڻ ڪش سڃاڻ [ظاهر ظهور مڪتب] پدارت ڏسڻ ۾ ٿو اچي، تنهنجي اُٺي ڇو نٿا مڃين؟ اُٺت سندن آڇاڻ ڪي ۽ جڳت ڪي پوڳول ۽ ڪوڳول [جاگرافي ۽ جوتش] وڌائون به ڪن اينديون هيون، ۽ نه هيئن به اهي وڌائون مڃين آهن. نه ته هيٺ ڏيکاريل ناممڪن ڳالهون ڪيئن مڃين ها ۽ ڇو ها؟

(ب) **جڳت جي فلاسافي** :- ”ٿيڻ ڪا به“ اُٺت ٿيڻ ۾ جيو جو شرع آهي، ۽ ”چل ڪا به“ اُٺي جيو به هن جڳت ۾ مڃيندا آهن، جنڪي [پيو] ڪونه مڃي نٿو سگهي! سندن پيون مڃيا ڳالهون ڏسو! جن ٿيڻ ڪن ڪي جن لوڪ سمجھ ڪيان ۽ ٿيڻ ڪا به مڃين، تنجي مڃيا ڳالهون ڄا نٿو ٿي آهن:-

”رٿا سار پاڪ“ (چٽي هي گرنٽ مڃيندا آهن، ۽ جو عيسوي سن ۱۸۷۹ع اپريل تاريخ ۲۸ جي بنارس ”جين پراپر پريس“ ۾ لائڪ ڇپڻ ۽ ڇپائي پڌرو ڪيو آهي، تنهن) جي صفح ۱۴۵ تي ڪال جي وياڪيا هن ريت ٿيل آهي:-

(ب) **ڪال جي وياڪيا**:- [تمام ٿوري] سمجھ ڪي [سوڪش ڪال] ڇو ٿيڻا آهن. اسڪياٽ بيشمار سمجھ ڪي ”آولي“ ڇو ٿيڻا آهن. هڪ ڪروڙ ستھ لک ستر هزار به سؤ سورهن اولهن جو هڪ ”مهورت“ ٿيندو آهي. اهڙن ٽيهن مهورتن جو هڪ ”دوس“ [ڏينهن]، اهڙن پندرهن دوسن جو هڪ ”پڪش“، اهڙن ٻن پڪشن جو هڪ ”ماس“ [مهينو]، اهڙن ٻارهن ماسن جو هڪ ”ورش“ [ورهيو] ٿيندو آهي. اهڙن ۷۰۰۰۰۰ x ۱۰۰۰۰۰۰ x ۵۶۰۰۰۰ x ۱۰۰۰۰۰۰۰ ورشن جو هڪ ”پورو“ ٿيندو آهي. اهڙن ”اسڪياٽ“ پورن جو هڪ ”پليوهر“ ڪال سڏبو آهي.

”اسڪياٽ ڪال“:- ”اسڪياٽ“ انڪي ڇو ٿيڻا آهن ته هڪ چار ڪوھ چورس ۽ اوڻو ٿي اوڻو ڪره ڪوئي، تنهنڪي ”چڪليا“ لوڪن جي شولر جي وارن سان هيئن ريت پڙجي:-

اجوڪن لوڪن جي وادن کان ”جنگليا“ لوڪن جو وار چار هزار ڇهائوي ڀاڱا [وڌيڪ] سوڪشم ٿو ٿئي. جنگلي منجهه جي چئن هزارن ڇهائوي وادن کي ڪنڊو ۾ هن سمي جي ماڻهوءَ جو هڪ وار ٿيندو. اهڙي جنگلي منجهه جي هڪڙي وار جي هڪ آگر جيتري ٺڪر جا ست گهرا ان ان ٺڪر ڪا نه ۲۰,۹۷,۱۵۲ ٺڪر يعني ويهه لک ستائوي هزار هڪ سؤ باونجاه ٺڪر ٿيندا. اهڙن ٺڪرن سان مٿئين ڪوهه کي ڀرجي، ۽ سو سؤ ورهين کانپوءِ ان مان هڪ هڪ ٺڪر ڪڍجي. جڏهن سمورا ٺڪرا ٺڪري وڃن ۽ ڪوهه خالي ٿي پوي، تڏهن به اهو سڪيات ڪال [ڳاڙهي ۾ اچڻ جهڙو وقت] آهي. پر جڏهن مٿين ٺڪرن جا بيشمار ٺڪرا ڪري انهن ٺڪرن سان ساڳئي ڪوهه کي اهڙو ڏي ڀرجي، جو مٿائين ڇڪورولي راجا جو لشڪر هليو وڃي نه به ڏسجي، [۽ پوءِ] انهن ٺڪرن مان سو سو ورهين کانپوءِ هڪ هڪ ٺڪرو ڪڍجي، ۽ جڏهن ڪوهه خالي ٿي وڃي [نه ايتري وقت کي] ”پورو“ ڪرلبو آهي. اهڙا ”اسڪيات پورو“ گڏجي هڪ ”پليوپر ڪال“ ٿيندو آهي. اهو پليوپر ڪال ڪوهه جي مٿان مان سمجهجي. جڏهن ڏهه ڪروڙ × ڪروڙ [۱۰۰۰۰۰۰۰ × ۱۰۰۰۰۰۰۰] پليوپر ڪال گذري وڃي، تڏهن هڪ ”سائروپر“ ڪال ٿيندو آهي. جڏهن ڏهه ڪروڙ × ڪروڙ ساڳو پر ڪال گذري وڃي، تڏهن ”انسرپي“ ڪال بڻندو آهي. جڏهن هڪ انسرپي ۽ هڪ ”اوسرپي“ ڪال گذري وڃي نه هڪ ”ڪال چڪر“ ٿيندو آهي. جڏهن انست ڪال چڪر لنگهي وڃن، تڏهن هڪ ”پند گل پراورٽ“ ٿيندو آهي.

انست ڪال:- هيٺئر انست ڪال ڇا ڪي ٿا چون [سو ٻڌو]:- سڌائت پستڪن ۾ نو دوشتائن سان جو ڪال جو ڳاڙهو ڪيل آهي، تنهنڪن وڌيڪ ”انست ڪال“ ٿو سڏجي. اهڙا انست پند گل پراورٽ ڪال جيو کي ولندي ٿيا آهن، آدي.

[سميڪشا]:- ٻڌو ڀائي گنت وديا [حساب] ڄاڻندڙ لوڪو! جئين جي گرلئن الورسار اوهان وقت جو شمار ڪري سگهندا يا نه؟ وري اوهان انکي سچ به مڃي سگهو ٿا يا نه؟ انهن ٿيرون ڪن اهڙي نه گنت وديا پڙهي هئي، ۽ سندن من ۾ اهڙا اهڙا نه ڪرڻ ۽ شش ٿيا آهن، جنجي اوديا جي نڪا آهي حد، نه حساب!

(ب) هڪ آگر وارا جهو:- سندن ٻيا اندر به ٻڌو! رٿن سارپاڪ جي صفح ۱۳۳ کان وٺي جيڪي به پوڻا ٻول يا جئين جي سڌائتن جا پستڪ آهن ۽ جي سندن ٿيرون ارتات ريشپ ديو کالولي مهاوير ٿاڻن جي چوويهه ٿي گذريا آهن، تنجي وچن جي سار جو سنگره [گڏيل پستڪ] آهي، تنهن رٿن سارپاڪ جي صفح ۱۴۸ ٿي لکيل آهي نه پوٿري ڪا به [ارتات] مٿي، پٿر آدي، جي پوٿريءَ جون جد جدا شڪليون آهن، تن ۾ رهندڙ جيون جي شريون جو قد هڪ آگر جي اسڪيالوان [بيشمار ويسن حصي] جيترو سمجهجي. ارتات بلڪل ننڍڙا ٿا ٿين. سندن آيو مان [عمر جي حساب] موجب هو وڌيڪ کان وڌيڪ ٻارهي هزار ورهيه جڙا ٿا رهن!

(ب) هڪڙيءَ اندريءَ وارن جيون جي آيو آدي:- رٿن سار صفح ۱۴۹

[موجب] ونسپتيء جي هڪ شريءَ ۾ بي انت جيو ٿا ٿين. اهي رواجي ونسپتيءَ [جا جيو] ٿا سڏجن. جي ڪنڊمول آديءَ ۽ "انت ڪاه" آدي جيو آهن، ٽڪي ساڌارڻ ونسپتيءَ جا جيو ڪوٺڻ ڪپي. سندن آيوءَ جو پيمانو "انت مهررت" ٿيندو آهي. پر اهو مٿي ڄاڻايل جڏينهن جو مهررت سمجهڻ گهرجي. ڇاڪاڻ ته سندن شريءَ ۾ هڪڙي اندريه اڻاٽ سورش اندريه [جهڻ جي شڪتي] ٿيندي آهي ۽ ٽنهن ۾ هڪڙو ئي جيو رهيو، ٽنهنڪري کيس "پرلڪ ونسپتي" ڪوٺيندا آهن. سندن شريءَ جو پيمانو هڪ هزار پوڄن [ٿيندو آهي]! [خبر هجي ٿي] پورا ٽڪن جو پوڄن ڪونه ڪون جو، پر جڏينهن جو پوڄن ڏهن هزارن (۱۰۰۰۰) ڪونه جو ٿيندو آهي! [اهڙن جيون جو] شريءَ چار هزار ڪوهه ڊگهو ٿيندو آهي ۽ سندن آيوءَ جو ماڻ وڌيڪ کان وڌيڪ ڏهن هزارن ورهين جو ٿيندو آهي!

(ب) ٻن اندرين وارن جهون جي آيو آدي:- هينئر ٻن اندرين وارن جهون [جو بيان ٿا ڪريون]، اڻاٽ هڪڙو سندن شريءَ ۽ ٻيو سندن واس، جڏهن سنڪ ڪوڏيون ۽ جُون آدي. انهن جي شريءَ جو پيمانو وڌيڪ کان وڌيڪ ايتاليهه ڪونه جي [ڊگهي] اسٽول شريءَ جو ٿيندو آهي ۽ سندن آيوءَ جو پيمانو وڌيڪ کان وڌيڪ ٻارهن ورهين جو ٿيندو آهي.

سمهڪشڪ:- اتي ڏاڍي ڀل ڪيائين! اڏي وڏي شريءَ جي آيو وڌيڪ لڪڻ ڪهندي هيس. وري ايتاليهه ڪوهه ڊگهي ۽ متاري جونءَ جڏينهن جي شريءَ ۾ ئي پوندي هوندي، ۽ انهن ئي ڏاڍي هوندي! ٻين جو اهڙو نصيب ڪٿي، جو اڏي وڏي جون ڏس!

(ب) ڪوڙ ڳالهائڻ ته صرفو ڪهڙو:- رتن سار پاڻ صفح ۱۵۰ تي وڌيڪ [هينئر لکيل آهي]. ڏسو سندن اڏاڻي جا وچون، بگائي [Bugs]، ڪساري [ڪٽي يا هرڻ مڪ]، ۽ مڪيون، جي هڪ پوڄن شريءَ وارا ٿا ٿين، ۽ جنهي آيوءَ جو پيمانو وڌيڪ کان وڌيڪ ڇهه مهينا ٿو ٿئي.

سمهڪشڪ:- ڏسو ڀائرو! چار چار ڪوهه [ڊگهو] وچون ٻئي ڪنهن ڪونه ڏٺو هوندو! اٺ ميل ڊگهي شريءَ وارا وچون ۽ مڪيون به جڏينهن جي مٿ ۾ موجود آهن. اهڙا وچون ۽ مڪيون سندن ئي گهر ۾ رهنديون هونديون ۽ الهڪانسواءِ سسار ۾ ٻئي ڪنهن به ڏٺيون نه هونديون! اهڙا وچون جي ڪنهن جڏينهن ڪي ڏٺيائين ته سندن ڪهڙو نه [پڇڙو حال] ٿيندو هوندو! چلچل [پاڻيءَ ۾ رهندڙ] مڇين وغيره جي شريءَ جو ماڻ هڪ هزار پوڄن آهي، اڻاٽ ئي پوڄن ڏهن هزارن ڪونه جي حساب سان هڪ ڪروڙ ڪونه جو شريءَ جو شريءَ ۽ هڪ ڪروڙ "پورو ورشن" جي سندن آيو ٿيندي آهي! اهڙو وڏو پاڻيءَ جو جانور جڏينهن ڪانسواءِ ٻئي ڪنهن نه ڏٺو هوندو!

هاڻي آدي چوپانن جانورن جي شريءَ جي ڊگهائي ٻن ڪونه ڪانولي نون ڪونه ٿا ٿين ۽ سندن آيوءَ جو پيمانو چوراسي هزار ورهيه آهي، وغيره! اهڙن وڏن وڏن شريءَ وارا جيو به جڏينهن ڏٺا هوندا! [اهيئي ائين] لا مڇين ۽ ٻيو ڪو عقل وارو نٿو مڃي سگهي!

رٽن سار صفح ۱۵۱ [موجب]، جل چر گريج [پاڻيءَ ۾ رهندڙ پرکڙپ داواران اُنهن ٿيندڙا
جيون جو وڏي ۾ وڏو شيرس هڪ هزار سون يعني هڪ ڪروڙ ڪوهن جو ۽ آيو هڪ
ڪروڙ ”پروورشن“ جي ٿي ٿي! ايڏن وڏن شيرن ۽ آيو وارا جانور اُنهن [جڻين ا
جي آچارين ٿي سڀني ۾ ڏٺا هوندا! ڇا هيءَ تمام ڪوڙي ڳالهه ڪانهي، جا ڪڏهن به
مڪن ٿي ٿي سگهي؟

(ب) جڻنن جه. جاگرافي:- هينئر ٻڌو ڌرتيءَ جي ماپ! رٽن سار پاڳ صفح ۱۵۲
[پر لکيل آهي تہ] هن ڏنڪي لوڪ ۾ ”آسنڪيات“ بيت، ”آسنڪيات“ سمند آهن. ”آسنڪيات“
شبد جو آرت آهي اڍائي ”ساگروپ ڪال“ ۾ جيترو وقت ٿو لڳي، اوترو بيت ۽ سمند
سمجھڻ گهرجن! هن پر ٿوريءَ ٿي پهرين ”جمودوپ“ سڀني بيتن جي وچ ۾ آهي، جنهنجي
پڪڙ هڪ لک پون اُڻاٽ هڪ اُڻاٽ ڪوهن جي آهي. سندس چوڌاري لوڻائي [پاڻيءَ جو]
سمند آهي، جنهنجي پڪڙ به لک پون ڪوهه يعني به اُڻاٽ ڪوهن جي آهي. هن جمودوپ
جي ڀرسان جو ”ڏالڪي ڪنڊ“ نالي وارو بيت آهي، تنهنجي پڪڙ آهي چار لک پون يعني
چئن اُڻاٽ ڪوهن جي! اُنجي چوڌاري ”ڪالوڏي“ سمند آهي، جنهنجي پڪڙ آهي اُٺ
لک پون اُڻاٽ اُن اُڻاٽ ڪوهن جي! اُنجي پٺيان ”پشڪر اورت“ بيت آهي، جنهنجي
پڪڙ سورهن اُڻاٽ ڪوهن جي آهي. هيءَ بيت ڪمربدن [Zones] ۾ ورهايل آهي. اُنجي
ان ۾ ماڻهو ٿا وسن. ڪائس پري پيشمار بيت ۽ سمند آهن، جن ۾ ”ٽريڪ بوليءَ“ وارا [ڏلگا
هلندڙ] جيو ٿا رهن. رٽن سار پاڳ صفح ۱۵۳ [موجب] جمودوپ ۾ هڪ همولت، هڪ
اُڻاٽولت، هڪ هري ورش، هڪ رميڪ، هڪ ڊيو ڪرو ۽ هڪ اُڻاٽو ڪرو آهي. هڪ ڪنڊ آهن.
سمجھڪش:- ٻڌو پائرو، جاگرافي ڄاڻندڙ لوڪو! ڌرتيءَ جي ماپ ڪرڻ ۾ اوهين پٺا
پا جڻي؟ جي جڻي پٺا هجن تہ اوهين ڪن سمجهايو! ۽ جي اوهين پٺا آهيو تہ ڪائس
سمجھي ڇڏيو! ٿورو ٿوري ويچار ڪري ڏسو تہ اهاڻي پڪ ٿيندي تہ جڻين جي آچارين ۽
چيلن پوکول، ڪڙول ۽ ڪُٽ وڌيا [حسابي علم] جو ڌرو تہ پڙهيو هو. پڙهن ها تہ [اهڙا]
بلڪل ناممڪن ڳوڙا ڇو هجن ها! اهڙا جاهل ماڻهو جي جڳت کي اڻ ٺهيل مڃن ۽ ايشور
کي نه مڃن تہ عجب ڪهڙو؟ انگريزي جڻي ماڻهو پنهنجا پستڪ ٻين مٿ واري وڌائين
کي ٺٽا ڏين، ڇاڪاڻ تہ جنڪي اهي ماڻهو تير لکرن جا بڻايل پر ماڻڪ سڌاٽ گرنٽ مڃيندا
آهن، تن ۾ ان نموني جون ٿي اُڏيا واريون ڳالهيون پوئل آهن، جنهنڪري [ٻين کي] پڙهڻ
ٺٽا ڏين. جي ڏين تہ ٻول کلي وڃي! انهن کانسواءِ ٻيو ڪو ٿورو ٻڌيءَ وارو ماڻهو به هن
ڳوڙا ڏٺا ڪي ڪڏهن به سچ مچي نٿو سگهي. اهو سمورو پرنڀج جڻين جڳت کي اُڻاڏي
مڃڻ لاءِ ٿي ڪڙو ڪيو آهي، پر آهي ڪورو ڪوڙا! هاڻو! جڳت جو ڪارڻ اُڻاڏي آهي.
ڇاڪاڻ تہ هو پر ماڻو آڏي تير وڃي [هڪ ڪري] اُڻا ٺهيل آهي. پر انهن ۾ نمر موجب لهڻ ۽
ڊهڻ جي شڪتي بلڪل ڪانهي. ڇاڪاڻ تہ جڏهن هڪ پر ماڻو ڪنهن ڌرويه [وجود] جو نالو
آهي ۽ آهي سپاءَ سان ٿي جدا جدا آهن ۽ چڙ آهن، تہ اهي پنهنجو پاڻ جڻن جو ٿي ٺٽا بڻجي

سگهن. تنھڪري سندن ٺاھيندڙ ضرور چمتن آھي، ۽ اھو ٺاھيندڙ گيان سروب آھي. ڏسو! پوڻوي، سزوءَ آدي سڀني کي نيم ۾ رکڻ؛ انت انادي ۽ چمتن پرمائما جو ئي ڪم آھي، جنھن ۾ سنجوڳ ۽ خاص رچنا ٿي ڏسجي. اھڙو استول جڳت انادي ڪڏھن بہ نٿو ٿي سگھي! جي ڪار به جڳت کي نٿي مڃيندا، نہ سندس ڪارڻ ٿي نٿو سگھي، بلڪ هو پاڻ ئي ڪار به ڪارڻ روپ ٿي پوندا. جي ائين مڃيندا نہ پنھنجو ڪارڻ ۽ ڪار به پاڻ ئي ٿيڻ ڪري ”انموالياشريہ“ [دورا] ”آتم آشریہ“ [پنھنجي آسري پاڻ ھجڻ] جا دوش لڳندا! جتن پنھنجن ڪلھن ئي پاڻ چڙھڻ ۽ پنھنجو پتا پاڻ بطحا نامڪن آھي، تنھن جڳت جو ڪرنا بہ اوس مڃڻو ٿو پوي.

۴۲. ايشور جو ٺاھيندڙ؟- پرسن:- جي ايشور کي جڳت جو ڪرنا ٿا مڃيو نہ ايشور جو ٺاھيندڙ ڪير آھي؟

آٿر:- [پھرئين] ڪرنا جو ڪرنا ۽ [پھرئين] ڪارڻ جو ڪارڻ ڪو بہ نٿو ٿي سگھي، ڇاڪاڻ تہ پھرئين ڪرنا [ٺاھيندڙ] ۽ پھرئين ڪارڻ جي هڪٻئي منجهان ئي ڪار به ٿيندو آھي. جنھن ۾ سنجوڳ ويوڳ نٿو ٿئي، ۽ پھرئين سنجوڳ ۽ ويوڳ جو ڪارڻ آھي، تنھنجو ڪرنا ۽ ڪارڻ ڪنھن بہ نموني نٿو ٿي سگھي. انجو خاص ورلن انھن سمناس ۾ سرشتي ۽ جي ورلن ۾ لکيل آھي، ڏسي ڇڏيو.

جڏھن انھن چئن کي استول ڳالھين جي بہ پوري خبر ڪانهي، نہ تمام سوڪھم سرشتي وڌيا جو گيان ڪئن ٿي سگھند؟ تنھڪري جي چئي سرشتي کي انادي ۽ اذنت ٿا مڃين! جي دروين جي ڦير گھر بہ انادي ۽ انت ٿا مڃين، جي هر ڪڙ ۾ ۽ اسٿان ٿي ڦير گھر ٿيندڙ ٿا مڃين ۽ جي هر وسوءَ ۾ بہ انت ڦير گھر جو ٿيڻ ٿا مڃين. [جتن پوڪرڻ رٿاڪر جي پھرئين ڀاڱي ۾ لکيل آھي]، تنجي اھا ڳالھ ڪڏھن بہ برابر نٿي ٿي سگھي. ڇاڪاڻ تہ جنجو اذنت ارڱات مريادا ٿيندي آھي، تن سان سنڀڌ رکندڙ سڀيئي وستو انت وارپون ئي ٿينديون آھن. جي ”انت“ جي بدران ”اسڪيہ“ چون ھا، نہ بہ برابر نہ ٿي سگھي ھا، ڇو تہ اھا ڳالھ جيون لاءِ چئجي نہ ٿئي سگھندي ۽ نہ پرميشور لاءِ! ڇاڪاڻ تہ جدا جدا دروين ۾ سندن هرھڪ ڪار به ڪارڻ جي شڪتي کي اوياءُ پريائن [غير ممڪن يا بي حد ڦيرن گھيرن] سببان انت سامرئيہ وارو مڃڻ وڳي موڪتا آھي! جڏھن هڪڙي پرمائو درويہ جي حد آھي، نہ ان ۾ بي انت وياڳ روپي ڦيرپون گھيرپون ڪئن رھي سگھنديون؟ ساڳيءَ ريت هڪھڪ درويہ ۾ انت ڪڙ ۽ ساڳي ڪڙ ۽ اسٿان ٿي اوياءُ روپي انت پريائن کي بہ انت مڃڻ وڳيون بارائپون ڳالھيون آھن. ڇاڪاڻ تہ جنھجي اڏيڪرڻ [ظرف يا آڌار] جو انت آھي، نہ تنھن ۾ رھندڙ [مظروف يا آڌار] جو انت ڇو ڪينھي؟ اھڙيون ئي ڊگھيون ويڪريون مٿيا ڳالھيون لکيون اٿن.

۴۳. جئمن جو جڙ چمتن بابت ويچار:- ”جير“ ۽ ”اجير“ انھن ٻن پدارتن بابت چئن جو مٿ هٿن آھي:-

चेतनालक्षणे जीवः स्यादजीवस्तदन्यकः । सत्कर्मपुद्गलाः पुण्यं पापं तस्य विपर्ययः ॥

هيءُ ”جن دت سوريءَ“ جو وڃن آهي، ۽ ائين ئي پر ڪرڻ رٿا ڪر ڀاڱ ٻهرئين جي
نہ ڇڪر سار ۾ پڻ لکيل آهي، نہ چيتنا لکڻ وارو جهو ۽ چيتنا رھت اجهو ارٿات جڙ
آهي. ھت ڪرم روپي پد گل ٻج، پاپ ڪرم روپي پد گل پاپ ٿو سڏجي.

سميڪشڪ:- جيو ۽ جڙ جو لکڻ [ايان] نہ برابر آهي، پر جي جڙ روپ پد گل آهن،
سي پاپ ۽ ٻج وارا ڪڏهن بہ ٿي نٿا سگهن. ڇاڪاڻ تہ پاپ ۽ ٻج ڪرڻ جو سپاء چيئن ۾
ٿيندو آهي. ڏسو! هي جيترا بہ جڙ پڌارت آهن، سي سمورا پاپ ٻج کان خالي آهن. هي
جو جيون کي انادي ٿا مڃين سو نيڪ آهي، پر ساڳئي الپ ۽ الڳي جهو کي مڪتيءَ جي
اوسڻ ۾ سورگيہ مڃڻ مٿيا آهي، ڇاڪاڻ تہ جو الپ ۽ الڳي آهي، تنهنجو سامرڪ بہ سڌا
محدود ٿي رھندو.

۴۴. جڳت، جهو ۽ جهون جا ڪرم:- جڳتي لوڪ جڳت، جيو، جيو جي ڪرم
۽ ٻڌن کي انادي ٿا مڃين. اُتي بہ جڳين جا نيرٿڪر ڀلجي ويا آهي، ڇاڪاڻ تہ سيڪت
[ٿرڪيب پائل] جڳت جو ڪارڻ ۽ ڪارڻ [جي حالتن مان لنگهڻ] ۽ پرواه سان [متواتر] ڪارڻ
بغل، [اهي] ۽ پڻ جيو جا ڪرم ۽ ٻڌن بہ انادي ٿي نٿا سگهن. جهڪڏهن ائين ٿا مڃو نہ
ٻيو ڪرم ۽ ٻڌن جو ڇڏجڻ ڪئن ٿا مڃيو؟ ڇاڪاڻ تہ جا وستو انادي آهي، سا ڪڏهن
بہ ڇڏجي نہ سگهندي! جي انادي [پڌارتن] کي بہ لاس ٿيندڙ مڃيندا، نہ اوهانجي سڀني
انادي پڌارتن جي لاس ٿيڻ جو پرشن بہ اُٿندو! وري جي اناديءَ کي ٺٽم مڃيندا، نہ ڪرم
۽ ٻڌ بہ نٿي [سڏ] ٿيندا. وري جي سڀني ڪرم جي ڇڏڻ جو نالو مڪتي آهي، نہ سڀني
ڪرم جو ڇڏجڻ ٿيندو، مڪتيءَ جو ڪارڻ. جنهنڪري مڪتي ٺٽمڪ [ٿوري سمي لاءِ]
ٿيندي، جا سڌا رهي نہ سگهندي! وري ڪرم ۽ ڪرڻا جو ٺٽي سڀڻڻ هڻڻ ڪري ڪرم بہ
ڪڏهن نہ ڇڏندا. ٻيو جڏهن اوهان پنهنجي ۽ پنهنجن نيرٿڪرن جي مڪتي نٿي مڃي
آهي، سا [استر] رهي نہ سگهندي.

۴۵. جيون جي مڪتي:- پرشن:- جهڙيءَ ريت سارين جا ٺه [ڇلر] لاهڻ ڪري
يا [ساوين کي] باه ٿي سيڪڻ کانپوءِ سارين ٻج ٿي ٺهون اُيون، ساڳيءَ ريت مڪتيءَ ۾
وڃڻ جيو بہ ٻيهر جنم مرڻ روپي سنسار ۾ ٺھو اچي.

اڻو:- جيو ۽ ڪرم جو سڀڻڻ ٺه ۽ ٻج وانگيان نہ آهي، بلڪ سندن سموءَ [لازم ۽
ملزوم] سڀڻڻ آهي. انڪريئي انادي ڪال کانوئي جيو ۽ سندس ڪرم ۽ ڪرم ڪرڻ جي.
شڪتيءَ جو پاڻ ۾ سڀڻڻ هليو ٿو اچي. جي جيو ۾ ڪرم ڪرڻ جي شڪتي نہ مڃيندا، نہ
سڀڻي جيو پٿرن جيان ٿي پوندا ۽ منجهن مڪتيءَ جي پوکڻ جي شڪتي بہ نہ رهندي! جي.
انادي ڪال جي ڪرم ۽ ٻڌن جي ڇڏجڻ ڪري جيو مڪتي ٿو پائي، نہ اوهانجي ٺٽي
مڪتيءَ کان بہ جيو پاڻ ڇڏائي ٻڌن ۾ پوندو، ڇاڪاڻ تہ جڻ اوهين مڪتيءَ جي ساڌن.
ارٿات ڪرم کان آزاد ٿي جيو جو مڪت ٿيڻ ٿا مڃو، ساڳيءَ ريت جيو ٺٽي مڪتيءَ کان.

ٻه ڇٽي ٻنڌن ۾ پوندو، ڇو ته ساڌنن مان پراپت ٿيل پدارت هرگز نٿي ٿيڻ سگهي. پر جي ساڌنن [وسيلن] کانسواءِ مڪتيءَ جو ملڻ ممڪن ناهي، ته ڪرمن ڪرڻ کانسواءِ ٻنڌن به آهن ٿي سگهندا! جتن ڪهڙي ۾ مر لڳندي آهي ۽ ڏنڻ سان لڪري ويندي آهي ۽ وري لڳندي آهي، ساڳيءَ ريت ڪوڙ آڏيءَ جي ڪارڻن ڪري ۽ راڳ دوش جي دوارا جيو کي ڪرم روڻي ڦل * لڳندو آهي، جو سمڪ گيان [پورو گيان] درشن [مشاهدي] ۽ چڱن ڪرمن ڪري نرمل [پورو] ٿيندو آهي. پر جي مر لڳڻ جي ڪارڻن ● سببان گندگيءَ جو لڳڻ ٿا مڃو، ته مڪت جيو جو سنساري [بچڻ] ۽ سنساري جيو جو مڪت ٿيڻ به اوس مڃڻو پوندو! ڇاڪاڻ ته جن ڪارڻن سان ملهتا وڃي ٿي، تن ڪارڻن ڪري گندگي لڳي به ويندي! تنهنڪري جيو جو ٻنڌن ۽ مڪتي [پر وڃڻ] پرواهه روپ سان انادي مڃڻ گهرجي، ۽ نه انديتا سان انادي! [توان سان انادي مڃڻ گهرجي ته مسلسل انادي]!

۴۶. جهڙو پوتر آهي :- پرشن :- جيو ڪڏهن به نرمل نه هو، بلڪ ميو آهي. اتر :- جو ڪڏهن به نرمل نه هو، سو ڪڏهن به نرمل ٿي نه سگهندو! جهڙيءَ ريت صاف ڪهڙي ٿان پوءِ جي لڳل مر ڏوئي لاهي سگهي آهي ۽ سندس سپاڻڪ اڇي رنگ کي ٺٽو لاهي سگهي، ۽ [جهڙيءَ ريت] وري به ڪهڙي کي مر لڳي ٿي، ساڳيءَ ريت مڪتيءَ ۾ به لڳندي!

۴۷. شير ملڻ جو ڪارڻ :- پرشن :- جيو اڳ به ڪيل ڪرمن سببان ئي شير ڌاري ٿو. ايشور جو مڃڻ اڃا به آهي.

اتر :- جي شير وٺڻ جو ڪارڻ رڳا ڪرم ٿي هجن ها ۽ ايشور به ڪارڻ نه هجي ها، ته جيو پراڻو، جن ۾ گهڻو دک هجي، تن کي ڪڏهن به نه وٺي! بلڪ سدائين چڱا چڱا جنم وٺندو رهي! جي ڇٽو نه [ڪيس ائين ڪرڻ کان] ڪرم روڪيندا، ته جتن چور پنهنجو پاڻ جيل ۾ ٺٽو وڃي ۽ لڪي پنهنجو پاڻ ڦاسيءَ تي ٿو چڙهي، بلڪ [اهي سزائون ڪيس] راجا

* ارڻات جي جيو کي وڻ ڪري مڃي ته رغبت ۽ نفرت روڻي پاڻيءَ ۽ مٽيءَ جي دوارا ان تي ڪرم روڻي ڦل ٿا لڳن.

● ارڻات جي مر لڳڻ جا ڪارڻ موجود ٿا مڃو ۽ کائنن مر لڳڻ ضروري ٿا سمجهو، ته مر لڳڻ جي ڪارڻن موجود رهڻ جي حالت ۾ ۽ تن ۾ ڦاسڻ به ضرور مڃڻو پوندو. وري جي ڦاسڻ کانپوءِ ان کان آزاد ٿيڻ جو وسيلو گيان ٿو مڃيو وڃي، ته ٻنڌن کانپوءِ مڪتي ۽ مڪتيءَ کان پوءِ ٻنڌن مڃڻا پوندا، ارڻات جئين واري نٿي مڪتي نه رهندي. [اڏوڏو ٿان]

* ارڻات جي جيو کي اڇي ڪهڙي جيان سمجهجي، ته سندس ميو ٿيڻ [ٻنڌن ۾ پوڻ] ممڪن آهي. پر جي سندس مر لاهجي [ڪيس گيان ڏبو] ته سندس اصلوڪي اڃا وري ظاهر ٿيندي. ساڳيءَ ريت ٻنڌن ۽ مڪتي به جيو جي مري ٿيڻ ۽ پورو ٿيڻ جو نالو آهي، ارڻات اهي نٿي نه آهن.

ٿو ڏياري، ساڳيءَ ريت جيو کي شرير ڌار ڪرائيندڙ ۽ سندس ڪرم انوسار ڦل ڏيندڙ
پر مشور کي اوهين به مڃو.

۴۸. ڪرم پنهنجو ڦل پاڻ نٿا ڏين:- پرشن:- نهي وانگر ڪرم ڦل پائينهي ٿو
ملي. ڦل ڏيڻ لاءِ ٻئي جي آوشيڪتا ڪانهي.

اُٿو:- جي ائين هجي ته جتن نهي پيئندڙ کي نشو گهٽ ٿو چڙهي، ۽ جنهن کي [پيئڻ
جي] عادت ڪانهي، تنهن کي گهڻو ٿو چڙهي، تن جو هميشه ۽ گهڻو پاپ يا پڇ ڪندو هوندو،
تنهن کي وڌيڪ ڦل ملڻ ڪونهي! [ان موجب نه نيندڙن ڪرم وارن کي به وڌيڪ ڦل ملندو]
۴۹. ڦل جو ملڻ سپاءَ تي مدار نٿو رکي:- پرشن:- جهڙو جنهنجو سپاءَ ٿيندو
آهي، تهڙو ئي تنهن کي ڦل ملندو آهي.

اُٿو:- جي سپاءَ تي [مدار] آهي، ته سندس ڌار ٿيڻ ۽ ملڻ نه ٿي سگهندو. البت جتن
شد وستر ۾ ڪارڻ سببان مر ٿي لڳي ۽ ڇڏائڻ جي ڪارڻن سببان ڇڏجي به ٿي وڃي،
ائين مڃڻ لڳ ڪونهي.

۵۰. جهو ۽ ڪرم ڇا ڦل:- پرشن:- سنجوڳ کان سواءِ ڪرم نتيجي کي پراپت نٿو
ڪري. جتن کير ۽ سمنڊ جي سنجوڳ کانسواءِ ڏٺو نٿو ڇمي، ساڳيءَ ريت جهو ۽ ڪرم جي
گڏجڻ ڪري ڪرم پراپت [نتيجو] ٿو نڪري:-

اُٿو:- جتن ڪم ۾ ڪٿائيءَ جي ملائڻ وارو ڪو ٽيون ٿو ٿئي، ساڳيءَ ريت جيون کي
به ڪرم جي ڦل سان ملائڻ وارو ٽيون ايشور هئڻ گهرجي! ڇاڪاڻ ته جڙ پڌارت پائينهي
نير موجب ٺهڻا گڏجي سگهن، ۽ جهو به الڳ هئڻ ڪري پائينهي پنهنجن ڪرم جي ڦلن کي
ولي ٺهڻا سگهن! ان مان سڌ هيءُ ٿيو ته ايشور جي ٺاهيل سرشتي نير کانسواءِ ڪرم جي ڦل
جو پراپت نٿو ڪري سگهجي.

۵۱. جهو جو ڪرم ڪان چوٽڪارو:- پرشن:- جو ڪرم ڪان چوٽڪارو ٿو پائي،
سو ئي ايشور ٿو سڏجي.

اُٿو:- جڏهن انادي ڪال کان وٺي جيون سان ڪرم لڳندا ٿا اچن، ته جيو کائڻ ڪڏهن
به چٽي نه سگهندا.

۵۲. ڪرم ڇا ٻڌن:- پرشن:- ڪرم ڇا ٻڌن سادي [آڌ وارا] آهن.

اُٿو:- جي سادي آهن، ته ڪرم جو يرو [لاڳاپو] انادي نه رهندو، ۽ لاڳاپي ٿيڻ کان
اڳي جهو نشڪرم [ڪرپا رهت] رهندو، پر جي نشڪرم کي ڪرم لڳي ويو ته مڪت
[جهون] کي به لڳي ويندو. ڪرم ۽ ڪرڻا جو سموراءِ ارڻات نير سڀڻا آهن، جو ڪڏهن به
ڌار نٿو ٿئي، تنهنڪري جتن نائين سمناس ۾ لکي آيا آهيون، تن ئي مڃڻ لڳ ڪونهي.

۵۳. جهو ايشور نٿو بطحي سگهي:- جيو کڻي ڪيڏو به پنهنجو ڪيان ۽ سامرت
وڌائيندو، ته به ان ۾ محدود ڪيان ۽ حد واري شڪتي ئي رهندي، ۽ هو ڪڏهن به ايشور

۽ آريه پاشا ۽ آڙو ستمارت پر ڪاش ۾ ڀل کان ”ڏهي ۽ ڪٽائي“ ڇپيل آهي.

جهڙو نه ٿي سگهندو. هاڻو! جيترو به سامرٽ وڌائڻ مناسب آهي، اوڻرو پوک جي دواران وڌائي سگهي ٿو.

۵۴. **جهون جو قد:-** جنهن ۾ جو ”آرھت“ لوڪ ڏيھ جي قد موجب جيو جو قد به مڃيندا آهن، تن کان ڀڄڻ گهرجي ته جي ائين آهي ته هاڻي جو جيو ڪٿي به ڪٿي جو جيو هاڻي به ڪيئن سمانجي سگهندو؟ هيءَ به هڪ مورڪپي جي ڳالهه آهي، ڇاڪاڻ ته جيو هڪ سوکير پدارت آهي، جو ڪنهن پرماتوءَ ۾ به رهي ٿو سگهي. پر سندس شڪنهن شرار ۾ پراڻن، بجليءَ ۽ ناڙين آديءَ سان مليل ٿيون رهن، جن سان سڄي شرار جي اوستا ڄاڻندو ٿو رهي. [هيءُ] چڱيءَ سنگت ۾ چڱو ۽ ٻڙي سنگ ۾ ٻڙو ٿي ٿو پوي.

جنهن جو ڌرم

۵۵. **بمن جي ٺنڊا:-** جن لوڪ، ڌرم هن نموني جو مڃيندا آهن.

मूल- रे जीव भवदुहाई, इकं चिय हरइ जिण मयं धम्मं, इयराणं परमं तोसु हकथ्ये मूढ सुसिओसि ॥
प्र० भाग २ । ६० । ३ ॥

[ارڻات] اڙي جهو! رڳو هڪ جنهن مت ارڻات سري ويس راکه جو چيل ڌرم ٿي سنسار سان سنڀڙ رکندڙ جنم، ٻڌايي، موت وغيره ڏکڻ کان ڇڏائيندڙ آهي. ساڳيءَ ويس ”سڌيو“ ۽ ”سگرو“ [چڱو ڏيو ٿا ۽ چڱو ٿرو] به جنهن مت واري کي ٿي مڃڻ گهرجي. ٻيو ته رشپ ڏيو کان وٺي مهاوير ٿاين ويس راکه ڏيون کان سواءِ ٻيا جي هري هر ۽ برهما آدي ”ڪڌيو“ [خراب ڏيو] آهن، تنجي پوڄا جي جيو پنهنجي ڪلياڻ ڪرڻ جي ارادي سان ٿا ڪن، سي سمورا منش ڌوڪي ۾ ڦاسايل آهن.

انجو مطلب اهو آهي ته جنهن مت جي سڌيو، سگرو ۽ سڌرم کي ڇڏي، ٻئي ڪڌيو، ڪگرو ۽ ڪڌرم کي گرهڻ ڪرڻ مان ڪا پلائي لقي ٿئي!
سميڪشڪ- سڀني ودوانن کي ويچارڻ کپي ته سندن ڌرم پستڪ ڪيتريءَ نه ٺنڊا سان ڀريل آهن!

۵۶. جنهن جا چار سریشٽ پدارت:-

मूल- अरिहं देवो सुगुरु सुद्धं धम्मं च पंच नवकारो । घनाणं कयच्छाणं निरन्तरं वसइ हिययम्मि ॥
प्र० भा० २ ष० ६० सू० १ ॥

[ارڻات] جي ”آرھن“ [ارڻات] وڏن وڏن ڏيوتائن کان پوڄڻ آدي پوکيه آهن، ۽ جن جهڙو اُتر ٻيو ڪو پدارت آهيئي ڪونه، ۽ جي ڏيون جا ڏيو، شوپائمان، ارھت ڏيو گيان ۽ ڪريا وارا، شاسترن جا آبديش ڏيندڙ، [سگرو]، [آدرش] ۽ ڏيا جا مول، جي شري جن آهن، تن جو چيل ڌرم جو آهي، سو ئي درگت ۾ ڪرندڙ پراڻن جو اڌار ڪندڙ آهي. ٻيا هري هر آديءَ جا ڌرم سنسار کان اڌار ڪرائيندڙ ڪنهن. ارھت آدي پرميشني [آبديشڪ يا آبديش ڪندڙ]، ۽ ٻيا جي تن سان سنڀڙ رکندڙ آهن، تنکي پنجن پرڪارن جا نمسڪار ڪرڻ، اهي چار پدارت ڏيه آهن، ارڻات سریشٽ آهن. ارڻات ڏيا، ڪميا، سميڪتو، گيان، ڌرشن،

[روشنِي] ۽ چارٽر [پڳتي] اهو آهي جڏهن جو ڌرم.

سميڪشڪ:- ڄا منڻ مائڻ ٿي نه آهي، سا نه ڏيا آهي ۽ نه ڪميا! ڪيان جي اسٽان ٿي
اڪيان [پر وهڻ] روشن جي بدوان اولده ۽ چارٽر جي اسٽان ٿي بڪون ڪيڏ ڪا ڇڏي
ڳالهه آهي ڇا؟

جڏهن جي ڌرم جي وڌائي:-

मूल- जइन कुणसि तव चरणं, न पढसि न गुणसि देसि नो दाणम् ।

ता इत्थिं न सक्किसि जं देवो इक्क भरिहन्तो ॥

प्रकरण० भा० २ । वृत्ति० सू० २ ॥

[هي پر ڪرڻ وٺسار ياڙ ۲ ششني شتڪ ۶۰ سولڪ ۲ جو وڃن آهي.]

ارٿاٺ هي منڀ! جي ٽون ٽپ ۽ چارٽر ٺٽو ڪري سگهين، نه سولر پڙهي ٿو سگهين،
نه پر ڪرڻ آڏي ۽ جو ويچار ٿو ڪري سگهين، ۽ نه سپار آڏي ڪي دان ٿو ڏيئي سگهين، نه
— جي ٽون رڳو ”ارٿاٺ“ [ارٿاٺ] آسانجي پوڄيه ڏي-ولا، سڄي گروه ۽ سڄي ڌرم
[ارٿاٺ] جڏهن مت پر شوڏا رکندڻ نه [ٿو لاء ايترو ٿي] سڀني کان اٽل ۽ ٽهنجي اڏار جو
ڪارڻ ٿيندو.

سميڪشڪ:- جيتوڻيڪ ڏيا ۽ ڪميا ڇڏيون وستو آهن، تنهن هوندي به پڪههات پر ڦاسڻ
ڪري ڏيا اڏيا ۽ ڪميا اڪميا ٿي پوندي آهي. ٽهنجو پريوڄن [ٽالهرج] اهو آهي ته ڪنهن
به جهوڪي دڪ نه پهچائڻ واري ڳالهه هر هنڌ سميو ٿي ٿي سگهي، ڇاڪاڻ ته دشمن کي سزا
ڏيڻ به ڏيا پر شمار ٿيندو آهي! جي هڪڙي ڀاڱي ڪي سزا نه ڏئي، نه هزارين دشمن کي
دڪ ملندو! ٽهنڪري اهڙي ڏيا اڏيا ۽ ڪميا اڪميا ٿي پوندي آهي! ٽه پوڄو آهي ته سڀني
پراڻين جي دڪ لاس ڪرڻ ۽ ڪين سڪ ڏيارڻ جا آباء وٺڻ ڏيا ٿي سڏجي، ۽ رڳو پاڻي
ڇاڻي پٽڻ ۽ ٽنڊڙن جيتاڙن کي بچائڻ ٿي ڏيا ٿي سڏجي! بلڪ هن نموني جي ڏيا جڏهن
پر پٽ ڇوڙ لاء ٿي آهي ڇاڪاڻ ته سندن آچرڻ ٽهڙو ڪونهي! ڇا دشمن آڏي ٿي پوء ڪٿي
هو ڪهڙي به مت جا ڇو نه هجن، ڏيا ڪري سندن کاڌي پيئي سان ستڪار ڪرڻ، ۽ ٻين
متن جي وڌوائڻ جو مان ۽ سڀوا ڪرڻ ڏيا ڪانهي؟

۵۷. جڏهن جي ڏيا جي پڙتال:- جي سندن ڏيا سڄي آهي ته ”وواڪ سار“
جي صفح ۲۲۱ تي ڏسو ڇا لکيل آهي:- ”ڪنهن ٻئي ڌرم واري جي آستتي“ ارٿاٺ
سندس ڳڻن جي واکاڻ ڪڏهن نه ڪجي! ”ٻيو ڪين لمسڪار“ ارٿاٺ وٺندا [عزت] ڪڏهن
نه ڏجي. ٽيون ”آلاپڻ“ ارٿاٺ ٻين مت وارن سان ٿورڙو ڳالهائڻ، چوٿون ”سڀلڻ“ ارٿاٺ
ساڻن وري وري نه ڳالهائڻ، پنجون ”ڪمن ان ڪهڙا آڏي دان“ ارٿاٺ ڪين کانڻ پٽڻ جي
وستو به نه ڏجي. ڇهون ”گند پشپ“ آڏي دان“ [ارٿاٺ] ٻين متن جي مورنن جي پوڄا
ڪرڻ لاء چندن گل آڏي به نه ڏجن. اهي ڇهه ”پيتا“ ارٿاٺ انهن ڇهن پرڪارن جي
ڪرمن کي جڏهن لوڪ هرگز نه ڪن.

سميڪشڪ:- هيتر بڌيمانن کي ويچارڻ ڪجي، نه انهن جڏهن جي ٻين مت وارن ٿي

ڪيڏي نه ڪمھري ڪدرشتي (پڙي نظر) ۽ نفرت آھي! جڏھن ٻين مٿ ٻارن تي ايڏي اڏا اٿن، ته پوءِ جئين کي ديا ھيٺ ڪوٺ مڪن آھي، ڇاڪاڻ ته پنھنجي گھر وارن جي ئي شيوا ڪرڻ ڪو وشمش ڌرم نٿو سڏجي! سندن مٿ وارا ماڻھو ته سندن گھر جي ماڻھن جيان آھن. پوءِ جي سندن شيوا ڪري ٻين مٿ ٻارن جي نه ڪندا ته کين ڪهڙو ٻڌيمان دٻاوان ڪوٺي سگھندو؟

۵۸. جڏھن جي ديا جو مثال:- وويڪ سار جي پرشت ۱۰۸ تي لکيل آھي ته مٿرا جي راجا جي نمڇيءَ نالي دٻاوان کي، جيئن مٿ وارن پنھنجو شترو سمجھي ماري ڇڏيو، ۽ ”آلو پٽا“ (پرائيڇٽ) ڪري سڏي پيا ڇا اھو ڪرم به ديا ۽ ڪميا کي ناس ڪندڙ ڪينھي؟ جڏھن ٻين مٿ وارن سان پراڻن وٺڻ تائين دشمنيءَ جو خيال رکڻ ٿا، ته کين دٻالوءَ جي بدوان ھنڪ ڪوٺڻ ئي ٺيڪ آھي.

۵۹. جڏھن جي مڪتي:- ھينئر سمجھو ۽ ڏرشن آديءَ جو ورن ”آرھت ٻروچن سنگرھ ٻرماگن سار“ ۾ [ھٿن] ڪيل آھي، ته سمجھ سڙڏان [ٻورو وڇواس]، سمجھ ڏرشن [ٻورو دوارا]، گيان [علم]، ۽ چارتر [ڀڳتي] اھي چارئي موڪش جي مارگ جا ساڌن آھن. اھنجي وياڪيا پوءِ ڏيو ڪئي آھي. جنھن روپ ۾ جيو آدي ڏرويه قائم آھن، تنھن روپ ۾ ئي جئين جي ٺاھيل گرلھن موجب [سمجھڻ] ۽ اڀيويش [مروپ جي ڊپ] آدي وپريٽ [ورڏ وڇاڙن] کان آزاد ٿيڻ ڪري سڙڏا ارٿات جيئن مٿ سان پريٽ پيدا ٿي ٿئي، ساڻي سمجھ گيان ۽ سمجھ ڏرشن ئي ڪوٺجي.

रुचिर्जनोक्ततत्त्वेषु सम्यक् श्रद्धानमुच्यते ।

[ارٿات] جن [جيئن] جي ڇيل نٿون ۾ سمجھ سڙڏا رکڻ ڪپي، ارٿات پيءَ جاءِ تي [سڙڏا] نه رکڻ ڪپي.

यथावस्थिततत्त्वानां संक्षेपाद्विस्तरेण वा । योऽत्र बोधस्तमत्राहुः सम्यग्ज्ञानं मनीषिणः ॥

[ارٿات] جنھن نموني جا جيو آدي نٿو آھن، نڃو سنڪيپ يا وسٽار سان جيئرو به گيان ٿئي ٿو، تنھنکي ٻڌيمان سمجھ گمان ڪوٺيندا آھن.

सर्वथाऽवद्योगानां स्यागञ्चारित्रमुच्यते ।

कीर्तितं तदहिंसादिव्रत भेदेनपञ्चधा ।

अहिंसासूनुतास्तेयब्रह्मचर्यापरिमहाः ।

[ارٿات] ٻين خراب متن سان هر طرح سنڀند نه رکڻ ڇاڻو ٿو سڏجي. اھنسا آديءَ جي پيد ڪري پنجن پرڪارن جو ورست ٿيندو آھي. پھريون ”اھنسا“ [ارٿات] پراڻي ماڻھو کي نه مارڻ. ٻيو ”سوئرتا“ مٺا ٻول ٻولڻ. ٽيون ”استيه“ چوري نه ڪرڻ. چوٿون ”برھمچريه“ اندر ٻين کي قابو ۾ رکڻ. پنجون ”اپري گرھ“ سڀني وستن جو ٽپاڳ ڪرڻ.

سمجھڪش:- انھن ۾ گھڻيون ڳالھيون چڱيون آھن. ارٿات اھنسا ۽ چوري آدي خراب ڪرمن جو ٽپاڳ چڱيون ڳالھيون آھن. پر ٻين متن [جي لوڪن] جي ننڍا ڪرڻ آدي ڏوشن ڪري، اھي سموريون چڱيون ڳالھيون به ڏوشن واريون ٿي پيون آھن؛ جيئن پھريون سوئرتا ۾ لکيل آھي ته ٻيا ھري ھر آديءَ جا ڌرم سنسار مان اڌار ڪرائيندڙ نه آھن؟ ڇا ھيءُ ننڍي

لندا آهي؟ جنجي ڏسڻ سان ئي پورو وڌيا ۽ ڌار ڪتا ئي ملي، ٽنڪي پرو چوڻ،
۽ پنهنجن مها نامڪن [ڳالهين کي] جي اڳ ۾ ڏيکارينون اٿئون، ٽنڪي ورنن ڪندڙن پنهنجن
ٿير ٽڪرن جي ساراه ڪرڻ وڳو هنيلائيءَ جون ڳالهون آهن. ٻيا جو جيتي ڪجهه به چارڻ
نه ڪري سگهي، نه پڙهي سگهي ۽ نه دان ڏيڻ جي شڪتي هجي، نه به جيئن مت سڄو
آهي، ڇا ايتري چوڻ ڪريئي هو اُتر ئي پوندو؟ ۽ ٻين متن وارا سرڻيشت به اسرڻيشت ئي
پوندا؟ ائين چون ڏڻ ماڻهن کي ڀرانت ۽ ٻارائي عئل وارا نه ڪوٺيون نه ڇا ڪوٺيون؟ انمان
اهو ئي سڏ ٿو ٿئي ته سندن آچاره سوار ٿي هئا، ۽ نه پورو وڌوان! ڇاڪاڻ ته جي هر ڪنهن
جي لندا نه ڪن ها ته اهڙين ڳالهين ۾ ڪو ڪونه ڦاسي ها ۽ نه سندن سوارت ٺڪري ها.
ڏسو! ايترو نه سڏ آهي ته جئين جو مت پوڙيندڙ ۽ ويد مت سڀني جو اڏار ڪندڙ
آهي. پر جي ٻيا لوڪ به هري هر آدي ديون کي سدبو ۽ سندن رشپ ديوي آديءَ کي
ڪڍيو ڪوٺين، ته ڇا ڪين به ٿين ئي پرو نه لڳندو؟

7۰. جڻهن جا ٽچ ويچار:- سندن آچاره ۽ پوئلڳن جون ٻيون ڇو ڪون به ڏسي ڇڏيو:-
मूल- जिणवर आणा भंगं उमग वसुत्त लेसदेसणाव । आणा भंगे पावता जिणमय दुक्करं धम्मम् ॥

प्र० भाग० २ व० ६ सू० ११ ॥

[پر ڪرڻ، رٿا سار پاڳ ۲ سوٽر ۱-۱۱ آرٿا:-] ورڏ مت ۽ ورڏ سوٽر ۽ جي ڌري به
ڏيکارڻ ڪري جا جنور آرٿا وٽ راڳ ٿير ٽڪرن جي آڳياڻن جو اٽڪهن ٿئي ٿو، سا
دڪ جو ڪارڻ آرٿا پاپ آهي. جيئسور جو چيل سمڪڙو آدي ڌرمين ئي هلاڻ ڏاڍو
ڏکيو آهي، تنهنڪري جنهن لمولي جن جي آڳيا جو اٽڪهن نه ٿئي، تن ئي هلاڻ گهرجي.
سمڪشڪ:- پنهنجي وائن پنهنجي وڏائي ۽ پنهنجي ئي ڌرم کي وڏو چوڻ ۽ ٻين
جي لندا ڪرڻ مورڪتا آهي، ڇاڪاڻ ته وڏائي تنهنجي ئي برابر آهي، جنهنجي ٻيا وڌوان
ڪن! پنهنجي وڏائي نه چور به ڪندا آهن، تنهنڪري ڇا هو وڏائيءَ جي پوڳهه ٻڌجي
سگهندا؟ ان لمولي جون ئي سندن ڳالهون آهن.

(ب) جڻهن جو پڪشپات

मूल- बहुगुण विज्ञा निलओ वसुत्तभासी तहा विमुत्तवो । जहवरमणिजुतो विहु विग्ध करो विसहरो छोए ॥

प्र० भा० २ । ६ । १८ ॥

[پر ڪرڻ رٿاڪر پاڳ ۲ سوٽر ۱-۱۸ آرٿا:-] جئن زهريلي نانگ جي من به ٿياڳڻ پوڳهه
آهي، تن جو جئين جي مت ۾ نه آهي، سو ڪٿي ڪيڏو به وڏو ڌارمڪ پندت هجي،
نه به تنهنجي ڇڏي ڏيڻ ئي جئين کي جڳائي.
سمڪشڪ:- ڏسو، ڪيڏي نه گمراهيءَ جي ڳالهه آهي! جي سندن چيلاءَ آچاره وڌوان

۽ جئين جي پراڻن پستڪن جي جلدن تي سندن پستڪن جا نالا لکيل آهن، جن مان
معلوم ٿو ٿئي ته سندن سوٽر ۽ پراڻ سائن ڌرمين جي سوٽرن ۽ پراڻن کان بلڪل الڳ پستڪ
آهن. [اڙدوءَ کان].

هجن ها، نه ودوانن سان پريم ڪن ها. جڏهن [اهي پاڻ] پنهنجن ٿيڻڪرن سميت اودوان آهن، نه ڀلا ودوان جو مان ڇو ڪندا؟ ڇا گندگيءَ ۽ ڏوڙ ۾ پيل سون به ڪو ڇڏيندو آهي؟ ان مان ايترو سڌ ٿيو ته چئمين کانسواءِ اهڙو پڪڙپاڻي، هٺيلو، ضدي ۽ وڏاھيل پير ڪونه هوندو.

(ب) ٻڌي کي ڏسڻ نه منع:-

مूल- अइसय पावित्र पावा धम्मिअ पब्बेसु तोविपाव रया । न चलन्ति सुद्धघम्मा, धन्ना किविपाव पब्बेसु ॥
प्र० भा० २ व० सू० २६ ॥

[پڙ ڪرڻ وٽاڪر پاڪ ۲ سو ۶-۲۹ آرٿاٽ:-] ”اٺيه درشي“ [بقي مٿ وارو] ڪلنگي گمراه، برهمچاري، سنڀاسي آدي ساڻن، آرٿاٽ جيئن مٿ جي وروڏين جو درشن نه جهن لوڪ نه ڪن.

سميڪشڪ:- ٻڌيمان ويچار ڪري ڏسڻ نه هيءَ ڪهڙي نه لڳتا جي ڳالهه آهي! سچ نه اهو آهي ته جهنگجو مٿ سڄو آهي، تنهنڪري ڪنهنجو نه پڙ ڪونهي! سندن آچاره ڄاڻندا هئا ته اسانجو مٿ [دهل جيان] پورو [خالي] آهي، سو جي ٻيا ٻڌندا ته ڪنهن ڪندا. تنهنڪري سڀني جي لندا ڪرڻ ۽ مورڪن کي ڦاسائڻ [ئي بهتر سمجهيائون]! (پ) پاڻ ساراهڻ:-

مूल- नामपि तस्म असुहं जेण निदिठाइ मिच्छपव्वाइ । जेसिं अणुसंगाव धम्मीणावि होइपाव मई ॥
प्र० भा० २ व० ६ सू० २७ ॥

[پڙ ڪرڻ وٽاڪر پاڪ ۲ سو ۶-۲۷ آرٿاٽ:-] جي جهن ڌرم جي ورت ڌرم آهن، سي سمورا مٿن کي پاڻي ڪرڻ وارا آهن. تنهنڪري ڪنهن ٻئي جي ڌرم کي نه مڃي، جن ڌرم کي ئي مڃڻ سرشت آهي.

سميڪشڪ:- ان مان سڌ هيءَ ٿو ٿئي ته هر ڪنهنڪي ويڙ ۽ وروڏ، لندا، ايرشا آدي دشت ڪرم روپي سمنڊ ۾ ٻوڙيندڙ ٿي جيئن مٿ آهي! جهڙي لندا چئني لوڪ سڀني جي ڳاڻ، ڪن، ٺوڙو مهانديڪ ۽ آڌرمي ٻئي مٿ وارو ڪو ڪونه هوندو. ڇا هڪ پاسي ٻين سڀني جي لندا ڪرڻ ۽ [ٻئي پاسي] پنهنجي ٻيڊ ساراه ڪرڻ ڪري ملهڻ جو ڪم نه آهي؟ وويڪي پورس نه ڪٿي ڪهڙي نه مٿ جا هجن، ڇڱي کي ڇڱو ۽ ٻڙي کي ٻڙو ڇو لندا آهن. (د) ٻيو مثال:-

मूल- हाहा गुरुअ अकव्हं सामी न हु अच्छिक्कस्स पुक्करिमो । कह जिण वयण कह सुगुरु सावया कह
इय अकव्हं ॥
प्र० भा० २ । ३४ ॥

[پڙ ڪرڻ وٽاڪر پاڪ ۲ سو ۶-۳۵ آرٿاٽ:-] ڪٿي سرورگه پاشت [سڀڪي ڄاڻندڙ] جن جا چيل وڃن چئمين جا سگرو ۽ جيئن ڌرم، ۽ ڪٿي ٽنهي ايتڙ ڪگرو ۽ ٻين مٿن جا اڀديشڪ! آرٿاٽ اسانجا ڪرو، ديڙ ۽ ڌرم ڇڱا آهن ۽ ٻين جا ديڙ، ڪرو ۽ ڌرم آهن! سميڪشڪ:- هيءَ ڳالهه نه اهڙي آهي، جيئن پير وڪڻندڙ مالھڻ استري پنهنجن کٽن پيرن

لاء منا ۽ ٻين جي منن ٻين لاءِ ڪتا ۽ خراب هجڻ جا هروڪا ڏيندي آهي! ساڳي ڪار جئين
جي به آهي. هي لوڪ پنهنجي مٿ واري ڪانسواءِ ٻين مٿ واري جي شيوا ڪرڻ به وڏو
اُڪار. [ٻڙو ڪرم] ارتاڻ پاپ مڃيندا آهن.

(ت) ٻين ڌرمن جي گرن کان پاڻ ڊڄا ٿڻ:-

मूल- सव्यो इकं मरणं, कुगुरु अणंताइ देइ मरणाइ। तो वरिसप्वं गहियुं मा कुगुरुसेवणं भंदम् ॥

प्र० भा० २ सू० १७ ॥

[پر ڪرڻ وٽاڪر پاڪ ۲ سوئر ۶-۳۷] مڙي [نمبر ۶۱] به ڏيکاريل آهي ته جئن [ڙهڙيلي]
نانگ جي من ٽپاڙي پوکيه آهي، تنن ٻين من واري سرشت ڌارمڪ پورن کي به ڇڏي ڏجي.
هيئنر اُنکان به ڳري نندا ٻين مٿ واري جي ٿا ڪن. [ارتاڻ] جن مٿ کان ٻاهر سڀئي ڪگرو
آهن، ارتاڻ آهي نانگ کان به خراب آهن. انهنجو درشن، سنگهه ۽ شيوا هرگز نه ڪجي؛ ڇاڪاڻ
ته نانگ سان گڏجڻ ڪري هڪ گهمرو ٿو مڙجي، پر ٻين من واري ڪگرن جي سنگهه ڪري
اُنڪه گهمرا جنم مرڻ جي چڪر به اچڻو ٿو پوي! تنهنڪري هي چڱا مڙس! ٻين ڌرمن جي
گرن وٽ ڪڏهن نه پهچ! ڇاڪاڻ ته جي نون ٻين مارڻ واري جي ٿوروڙي به شيوا ڪندي
ته دڪه پوکيندي!

سميڪشڪ:- ڏسو! جئين جهڙا سخت دل، گمراهه، دوشي، نعدڪه ۽ ڀليل ٻين من به
هرگز نه هوندا. انهن من به ويچارو آهي ته جي اسين ٻين جي نندا ۽ پنهنجي ساراهه نه
ڪنداسون، ته اسانجي شيوا ۽ مان نه هلندو. پر اها ڳالهه سندن لاءِ ڊرپاڳي واري آهي،
ڇاڪاڻ ته جيسين اُن وڌوان جي سنگهه ۽ شيوا نه ڪندا، تيسين کين بقاوت ۽ سته ڌرم
جي پراپتي هرگز نه ٿيندي. تنهنڪري جئين لاءِ اوشڪه آهي ته پنهنجن وڏا ورڏ مڙيا
ڳالهين کي ڇڏي، ويد به ڇڏي سڄين ڳالهين کي گرهڻ ڪن، جي سندن لاءِ ڏاڍيون ڪلياڻ
ڪاري ٿينديون.

(ت) جئين جي بد خواهي ۽ ٻڙائي:-

मूल० किं भणिमो किं करिमो ताणहयासाण धिट्ठदुट्ठाणं। जे दंसि ऊण लिंगं खिवंति नरयम्मि मुद्धजणं ॥

प्र० भा० २ व० सू० ४० ॥

[پر ڪرڻ وٽاڪر پاڪ ۲ جي ۶-۴۰ ارتاڻ]:- جنهن مان ڪلياڻ جي آسا نڪري چڪي
هجي، جو اڄ مڙندڙ، ٻڙن ڪمن ڪرڻ به اُتي چتر ۽ جو دشت ۽ دوشن پڙيو هجي، تنهن
کي چڱي ڇا ۽ اُن سان ورهجي ڪيئن؟ ڇاڪاڻ ته جو سندس اُٻڪار ڪندو، تنهنڪي اُٽندو
هو ناس ڪندو، جئن ڪو ديا ڪري اُنڌي شينهن جون اکيون کولي [ڇٽائڻ] وڃي ۽ هو
اُنڪي کائي ڇڏي! ساڳيءَ ريت ئي ڪگرو ارتاڻ ٻين ڌرم واري جو اُٻڪار ڪرڻ [سمان]
آهي، پنهنجي ناس ڪرڻ جي! ارتاڻ کائڻ سڌا پڙي ٿي رهجي.

سميڪشڪ:- جهڙا ويچار جڻي لوڪن جا آهن، ٿوڙائي ٻين من وارا به رکن؛ ته جيڪر
جئين جي ڪيڏي نه درد شا ٿئي؟ ۽ جي ٻيو ڪو ساڻن به ڪنهن نمولي جو اُٻڪار نه ڪري.

تہ جيڪر ڪيڏا نہ سندن ڪم خراب ٿين ۽ ڪيڏو نہ دڪ ٻهڃين؟ اُھڙيءَ ريت جڻئي بہ ٻين لاءِ چوڻ ٿا ويڃارين .

(ت) ٻين ڌرمَن جو اوج ڏسي جڻمن جو سڙڻ:-

मूल- जहजहवृद्ध धम्मो जह जह दुठानहोइ अहउवउ । समहिठिजियाणं तह तह उल्लसइ समत्तं ॥

प्र० भा० २ व० सू० ४२ ॥

[ٻر ڪرڻ رٿاڪر پاڻ ۲ جي ۶۲-۶۱ ارڻات:-] ڌرشن ڀرشت [جڻڪي ڏسڻ سان ئي منڃ ڀرشت ٿيو وڃي]، نهڻو [ٻري رکڻ جهڙا ۽ نفرت ڪرڻ يوگهه]، پاڇتا [پرائيڇت ڪرڻ يوگهه]، اُسنا [سزا ڏيڻ يوگهه]، ۽ ڪوسيلبادڪ [خراب چرڻروان] لايادي ٻين ڌرشن جي مڃڻ وارن ڌرندڻي [ٽي ڏنڊ يا ڪاليمون پاڻ سان رکندڙ سنڀالين]، ٻر پوراڇڪ [اوج ڪوٺي ۽ جي سنڀالين]، ۽ ٻراهڻن لايادي دشت منڃن جو جڻن جڻن ٻل، عزت، ستڪار ۽ پوڄا آڏي وڌندي، ٿڻ ٿڻ سمڪ ڌرشتي [جڻئي ساڌن] جو سمڪڻو [ڪماليت] وڌيڪ پڌري ٿيندي! هيءُ وڏو آشچرہ [عجب] آهي.

سمڪشڪ:- ڏسو! ڇا انهن جڻين کان وڌيڪ ابرشا، دڻيش ۽ شتر ٿا رکندڙ ڪو ٻيو آهي؟ اُلبت، ٻين متن وارن ۾ بہ ابرشا ۽ دڻيش آهي، پر جيتري انهن جڻين ۾ آهي، اوتري ڪنهن ٻئي ۾ ڪانهي. وري دڻيش ئي نہ پاپ جو مول آهي، تنهنڪري جڻين ۾ پاپ جو آڇڙڻ چوڻ ٿيندو؟

(ت) جڻمن کانسواءِ ٻيا سڀ چور:-

मूल- संगोवि जाण अहिउ तेसिं धम्मो जे पकुवन्ति । सुतूण चोरसंगं करन्ति ते चोरिय पावा ॥

प्र० भाग २ व० सू० ७५ ॥

[ٻر ڪرڻ رٿاڪر پاڻ ۲ جي ۶۰-۷۵] اُنچو مکيه ٻر پوڄن ايترو ئي آهي، تہ جڻن مورڪ منڃ چورن جي سنگت ۾ رهڻ ڪري لڪ ڪڇڻ جي سزا کان بہ لٽا ڊڄن، ساڳيءَ ريت جڻن مت کان جدا چور ڌرمَن ۾ رهندڙ ڄاڻو پنهجين پڇڙائن کان لٽا ڊڄن.

سمڪشڪ:- جو جڻن پاڻ هوندو آهي، سو هميشه ٻين کي بہ پاڻ جهڙو ئي سمجهندو آهي. ڇا اهو سچ ٿي سگهي ٿو تہ ٻيا سمورا چور مت آهن ۽ جڻن مت شاهوڪار مت آهي؟ جيئين منڃ ۾ گهڻو آڳيان ۽ ٻريءَ سنگت ڪري ڀرشت ٻڌي ٿي رهي، تيئين هو ٻين سان بيحد ابرشا ۽ دڻيش ڪرڻ آڏي دشتائون ٺهڻو ڇڏي! جيترو جڻن مت ٻين سان دڻيش ٿو ڪري اوترو ٻيو ڪو نہ [ٿو ڪري].

ٻيا مت هلائيندڙ ٻائي آهن:-

मूल- जच्छ पमुमहिसलरका पव्वं होमन्ति पाव नवमीए । पूअन्ति तपि सदढा हा हीला वीपरायस्सं ॥

प्र० भाग २ व० सू० ७६ ॥

[ٻر ڪرڻ رٿاڪر پاڻ ۲ جي ۶۰-۷۶] اڳئين سولر ۾ جڻن مارڪ کانسواءِ ٻين سهڻي ڪي ”مٽيائري“ ۽ پاڻ ڪي ”سمڪڻي“ [ڪوٺيو ويو آهي]. ارڻات ٻيا سمورا ٻائي ۽ جڻن

لوڪ سڀيئي ٻج آڻيا [آهن]. ٺهندڪري جو مڃاڻو ۽ جي مٽ کي اسٽائين ڪندو [هلائيندو] سو پائي ٿيندو.

سميڪشڪ:- چامندا، ڪالڪا، جوالا آديءَ جي اسٽائين تي جيڪڏهن نوميءَ جو ورت رکڻ پاپ آهي، ارڻات درگا نومي آدي خراب ٿيون آهن، ته ڇا اوهانجا ”ٻنچوسٽ“ آدي ورت خراب نه آهن، چئجي ڪري ڏاڍو ڪشت ٿو ٿئي؟ اُتي جو وام مارڪين جي ليلا جو ڪنڊن [ڪيل] آهي سو نه ٺيڪ، پر [ٺهين سان گڏ] جي شاسن ديويءَ ۽ مروت ديويءَ آدي [جنکي اوهين] مڃيندا آهيو، ٽنچو به ڪنڊن ڪريو ها ته چڱو ٿئي ها! جي چٽو نه اسانجي ديوي هٿسڪ نه آهي ته اوهانجو اهو چوڻ مڃيا آهي، ڇاڪاڻ ته شاسن ديويءَ هڪڙي ماڻهوءَ جون ۽ ٻيءَ ٻڪريءَ جون اکيون ڪڍي ورتيون هيون! ٺهندڪري هوءَ واڪش ۽ درگا ۽ ڪالڪا جي سڳي ڀيڻ جو ڪنهي؟ وري پنهنجن ”ٻج ڪاڻ“ آدي ورتن کي نه بلڪل اُٿم ۽ نومي آديءَ کي خراب چوڻ موروڪتا آهي. ٻين جي اُپواسن جي ننڍا ڪرڻ ۽ پنهنجن اُپواسن جي ساراهه ڪرڻ موروڪتا آهي. اُٺت جي سچ ڳالهائڻ آديءَ جا ورت وٺندا آهن، سي نه هر ڪنهن لاءِ اُٿم آهن، پر جنهن جا ٿوڙي ٻين جا اُپواس سڃا نه آهن.

٦٢. ٻين جا ديوي ديوتا زهر سمان آهن:-

मूल- वेसाणबन्धियाणय माहण डुंबाण जरकसिरकाणं । भत्ता भरकट्टाणं वियाणं जन्ति दूरेण ॥

प्र० भाग २ व० सू० ८२ ॥

[پر ڪرڻ وٺاڪر پاڪ ۲ جي ۶۰-۸۲] سندس مک پرڀوجن اهو آهي ته جو ڪڙين، چارٺن، پائن آدي لوڪن ۽ براهمن، ٻڪش، گھيش آدي مڃيا دوشتي [جنجو درشن ڪرڻ به پاپ آهي] ديوي ديوتائن آديءَ جو ڀڳت آهي ۽ جي ڪين مڃيندا آهن، سي سمورا ٻوڙ ٻنڌڙ ۽ ٻڌندڙ آهن، ڇاڪاڻ ته هو سڀني پدارتن جي موجودگي وٺن ٿي مڃيندا آهن، ۽ **ويت راگه** پرشن [سنساري موه کان پري رهندڙ چئبي ساڌن] کان پري رهندا آهن.

سميڪشڪ:- ٻين مٽ وارن جي ديوتائن کي ڪوڙو مڃڻ ۽ پنهنجن ديوتائن کي سچو مڃڻ وڳي پڪشپات جي ڳالهه آهي. ٻين وام مارڪين جي ديوي آديءَ جو نه ڪنڊن ٿا ڪن، پر هي جو ”سراڌن ڪرڻ“ جي صفح ۴۶ تي لکيل آهي ته شاسن ديويءَ رات جو پرڀوجن ڪرڻ جي [پاپ ڪرڻ] سببان ڪنهن منس کي ٿڌ هڻي سندس اک ڪڍي ورتي ۽ اُن جي جاءِ تي ٻڪريءَ جي اک ڪڍي اُن منس ۾ هڻي ڇڏي، سو هن ديويءَ کي هٿسڪ چوڻا مڃو؟ وٺن سار پاڪ ٻهرئين جي صفح ۶۷ تي ڏسو ڇا لکيل آهي؟ مروت ديوي ياترين کي پٿر جي مورت بڻجي سهايتا ڏيندي هئي! اُن کي به ٿڌن ٿي ڇو نٿا مڃو؟

٦٣. ٻين جو جهڻڻ پاپ آهي:-

मूल- किं सोपि जणणि जाओ, जाणो जणणीइकिं गओविद्धि । जइ मिच्छरओ जाओ गुणेसु तहमच्छरं वहइ ॥

प्र० भा० २ व० सू० ८१ ॥

[پر ڪرڻ وٺاڪر پاڪ ۲ جي ۶۰-۸۱ ارڻات:-] جي ڄمن مٽ جا وروڏي مڃاڻو ۽ ارڻات

مٿيا ڌرم وارا آهن، سي اٽهن ڇو ٿيا؟ جي اٽهن ٿيا ته وڌيا ڇو؟ ارڻاٺ جلد ئي لهت ٿي وڃن ها ته بهتر ٿئي ها.

سميڪشڪ:- ڏسو سندن ويٺ راکه جو ڏيکاريل ڌرم! ٻين متن وارن جو چٽڻ به ٿيا گهرن! سندن دٻا ڌرم رڳو نالي جو ئي آهي، ۽ جي آهي ته به ننڍڙن جهڙن ۽ پٺن لاءِ ئي آهي پر چئنن کانسواءِ ٻين منهن لاءِ ڪونهي!
٦٤. ٻن کي مڪتي نه ملندي :-

मूल- सुद्धे मग्गे जाया सुहेण गच्छत्ति सुद्ध मग्गमि । जे पुण अमग्गजाया, मग्गे गच्छन्ति ते चुयं ॥
 प्र० भाग २ ष० सू० ८३ ॥

[پر ڪرڻ وٺاڪر پاڳ ۲ سو ٽر ۶۰-۸۳] انجو مکيه ٻارو جن هيءُ آهي ته جو جيئن ڪل ۾ جنم وٺي مڪتي پراپت ڪري، ته ڪو عجب ڪونهي! پر چئنن کان الڳ ٻئي ڪل ۾ اٽهن ٿيل مٿما ٿوري ۽ ٻين مارڻن وارا مڪتي پراپت ڪن، تنهن ۾ وڏو عجب آهي. انجو صاف مطلب اهو آهي ته جيئن مت وارن کي ئي مڪتي ملي ٿي ۽ نه ڪن ٻين کي! جي جيئن مت گرهڻ ٿا ڪن، سي ڏو ڪ ۾ ويندا.

سميڪشڪ:- ڇا جيئن مت ۾ ڪوبه [دشت نه آهي] يا نرڪ ۾ ٿڌو وڃي؟ ڇا اهي سڀئي مڪتيءَ ۾ ويندا؟ ٻيا نه ويندا؟ ڇا هيءُ چرٻائيءَ جي ڳالهه نه آهي؟ ڀورڙن منهن کان سواءِ اهڙيون ڳالهيون ڪير مڃي سگهندو؟

٦٥. ٻن جون مورتيون ڪوڙيون آهن :-

मूल- तिच्छयराणं पूआ संमत्त गुणाण कारिणी भणिया । साविय मिच्छत्तयरी जिण समये देसिया पूआ ॥
 प्र० भा० २ । ष० सू० ८० ॥

[پر ڪرڻ وٺاڪر پاڳ ۲ سو ٽر ۶۰-۹۰ ارڻاٺ:-] رڳو جيئن مت جي مورئين جي پوڄا لاپ واري آهي، ۽ الهڪان سواءِ ٻين متن وارن جي مورتي پوڄا لاپ ٿئي ٻهچائي. جو جن مارڻ [جيئن مت] جي آڳا پالي ٿو، سو ئي ٿڌو ڪيائي آهي، ۽ جو ٿڌو مڃي سو ٿڌو ڪيائي نه آهي! **سميڪشڪ:-** واه واه! ڇا چئجي؟ ڇا اوهانجون مورتيون به وٺڻن آديءَ جي مورئين جهڙيون پٿر آدي جو پدارٿن جون ٺهيل ڪيون؟ مورتي پوڄا نه جهڙي اوهانجي مٿيا آهي، ٿڌي ئي وٺڻن آديءَ جي به آهي! اوهين پاڻ نه ٿڌو ڪيائي ٿا بلڪو ۽ ٻين کي ٿڌو ڪيائي ٿا بڻايو، تنهنمان معلوم ٿو ٿئي ته اوهانجي مت ۾ ٿڌو ڪيائي آهن ئي ڪونه!

٦٦. ٻيا ڌرم سڀ اڌرم آهن :-

मूल- जिण आणाए धम्मो, आणा रहिआण फुहं अहमुत्ति । इव मुणि ऊणय तत्तं जिण आणाए कुणहु धम्मं ॥
 प्रक० २ । ८२ ॥

[پر ڪرڻ وٺاڪر پاڳ ۲ سو ٽر ۶۰-۹۲ ارڻاٺ:-] جن ديو جي آڳا ٿي دٻا، ڪميا آدي ڪن روپي ڌرم آهي، تنهن کانسواءِ ٻيون سموريون آڳاٽون اڌرم آهن!
سميڪشڪ:- هيءُ ڪيڏي نه وڏي آٺيءَ جي ڳالهه آهي! ڇا جيئن مت کانسواءِ ڪوبه ماڻهو

ستيوادي يا ذرواڻا نه آهي؟ ڇا ان ڌارمڪ پرش ڪي نه مڃڻ گهرجي؟ البت جيئن مت ۾ رهندڙ ماڻهن جا وات ۽ چپ ڇر جا نه هجن ها ۽ ٻين جا ڇر جا هجن ها، ته پوءِ هيءَ ڳالهه برابر ٿئي ها! پنهنجي ئي مت جي گرهن، وچن ۽ ساڌن آديءَ جي اٻڏي نه وڌائي ڪٿي اٿن، چٽڪ چٽي لوڪ پتن جا به وڏا پائر بڻجي رهيا آهن!

٦٧. ٻين جي اُنئي نرڪ جو ساڌن آهي:-

मूल- वन्नेमितारया उविजेसिं दुरकाइ सम्मभरतानम् । भव्वाण जणइ हरिहररिद्धि समिद्धीवि वद्धोसं ॥

प्र० भा० २ ष० सू० ६५ ॥

[پرڪرڻ رٽناڪر پاڳ ۲ سوئر ۶۰-۹۵] انجو مکيه ٽالپريه ايترو ئي آهي ته جا هري هر آدي ڏاون جي ويولي [دولت ۽ حشمت] آهي سا نرڪ جو ساڌن آهي. ڪيس ڏسي چٽي لوڪ ڊڄي ٿا وڃن. چئن راجا جي آڳيا پنڳ ڪري منش مرڻ ٿا ٻين ڏک پائي ٿو، تن جنيندر [جڻين جي ديوتا] جي آڳيا نه پالڻ ڪري منش ڪئن نه جگر مرڻ جو ڏک پائيندو. سمڪشڪ:- ڏسو، جڻين جي آچارين آديءَ جي منور ٿي! ارڻات سندن ٻاهرئين ڪهت ۽ ڍونگهه جي لپلا [ڇڏيو]، هيٺ ته سندن اندرون [ٻول] نه کلي ويو! هري هر آدي ۽ سندن پڳتن جي اُنئيءَ ۽ واڌاري ڪي ڏسي به نٿا سگهن! ڊڄن انڪري ٿا ته ٻين جي اُنئي ٿي ڇو؟ ڪهڙو ڪري ائين ٿي سڌون ڪندا هوندا ته سندن سمورو انشوريه [وڌائي] اسان کي ملي وڃي ۽ هو ڪنگال ٿي پون ته جيڪر ڇڳو ٿئي! راجا جي آڳيا جو مثال ته انڪري ٿا ڏين، جو اهي چٽي لوڪ راجائن جا وڏا خوشامدي ۽ ڪوڙا ۽ ڪانٽس ڊڄندڙ آهن! ڇا، راجا جي ڪوڙي ڳالهه به مڃڻ ڪي؟ ڪو ايرشا ۽ دوش ڪندڙ ڪٿي هجي به، ته به جڻين کان وڌيڪ ٻيو ڪونه هوندو!

٦٨. پنهنجن اُپديشڪن جي ساراهه ڪرڻ:-

मूल- बो देइ सुखधम्मं सो परमप्पा जयम्मि नहु अन्नो । किं कप्पदुम्म सरिसो, इयर तरु होइ कइयाव ॥

प्र० भा० २ ष० सू० १०१ ॥

[پرڪرڻ رٽناڪر پاڳ ۲ سوئر ۶۰-۱۰۱ ارڻات:-] اهي مورڪه لوڪ آهن، جي جنن ڌرم جي ورڌ آهن، ۽ جي جنيندر جا چيل ڌرم اُپديشڪ، ساڌو، گرهسٿي يا گرشن جا ٺاهيندڙ آهن، سي تهوڙنگون جهڙا آهن. سندن مت ٻيو ڪو ڪونهي.

سمڪشڪ:- ڇو نه هجن! جي چٽي لوڪ ٻاراڻي ٻڌيءَ وارا نه هجن ها، ته اهڙي ڳالهه، ڪئن مڃين ها؟ جڻ ڪچري پاڻ کانسواءِ ٻئي جي واکاڻ نٿي ڪري، تن ئي اها ڳالهه ٿي ڏسجي.

٦٩. جنن مت تي قائم رهجي:-

मूल- मूलं जिणिंद देवो, तव्वयणं गुरु जणं महा सयणं । सेसं पाव द्वाणं, परमप्पाणं च वज्जेमि ॥

प्रक० २ । १०३ ॥

[پرڪرڻ رٽناڪر پاڳ ۲ سوئر ۶۰-۱۰۳ ارڻات:-] جنيندر ڏيو جا چيل سڌاڻا ۽ جنن مت

جي اُپديشڪن کي ڇڏڻ جڻين کي مناسب نه آهي.

سمهڪشڪ:- هيءُ جڻين جي هٿ، پڪشهاٽ ۽ اوديا جو ڦل نه آهي ته ڇا آهي؟ جڻين جون ٿورڙيون ڳالهون ڇڏي باقي ٻيون سموريون ٽياڳڻ جهڙيون آهن. جهنگلي ڪا ٿورڙي به ٻڌي هوندي، ۽ جي هو جڻين جي دٻون، سڌانت ڳرڻن ۽ اپديشڪن کي ڏسندو، ٻڌندو ۽ ويچاريندو ته لاشڪ ڪين اڪدم ڇڏي ڏيندو.

۷۰. ٻن جي ڳرن کي نه مڃڻ گهرجي:-

मूल- वयणे वि सुगुरु जिनवल्लहस्स केसिन वल्लहसइ सम्भं । अह कहदिण प्रणि तेयं वलुआणं हरइ अन्वत्तं ॥

प्रक० २ । १०८ ॥

[پروڪرڻ رٽناڪر پاڳ ۲ سوئر ۶۰-۱۰۸ آرٿاٽ:-] جي جن وچن جي اٽڪول هلن ٿا، سي پوئين [آهن]، ۽ جي خلاف ٿا هلن، سي اڻوچيه آهن. جن ڳرن کي مڃڻ گهرجي، آرٿاٽ ٻئي مت وارن کي نه مڃي.

سمهڪشڪ:- ٻيلا جي جڻي لوڪ ٻين آڳاٽين کي ڇيلا بڻائي ٻورون جيان نه ٻڌن ها، نه سندن چار مان نڪري، هو پنهنجي مڪتي جا ساڌن ڪري پنهنجا جنم سڦل ڪري ڇڏين ها! ٻيلا جي اوهان کي ڪو ڪمار ڪي، ڪڙو، مٿيائري ۽ ڪوپڊيشٽا چوي ته جيڪر ڪهڙو نه اوهان کي دڪ لڳي؟ تنهن ئي ڇاڪا ته اوهين ٻين کي دڪ ٿا پهچايو، تنهنڪري اوهانجي مت ۾ آسار [لاپ نه ڏيندڙ] گهڻيون ئي ڳالهون پرايل آهن.

۷۱. جڻين کي ڪهڻي ۽ واپار نه ڪرڻ گهرجي:-

मूल- तिहुअण जणं मरंतं दठूण निअन्ति जे न अण्णं । विरमंतिन पाव धिद्धी धिठत्तणं ताणम् ॥

प्रक० भाग २ सू० १०९ ॥

[پروڪرڻ رٽناڪر پاڳ ۲ سوئر ۶۰-۱۰۹ آرٿاٽ:-] جي دڪ موت جي حدن ٽالين به پهچي، ته به جڻي لوڪ ڪهڻي ۽ واپار آڏي ڪم نه ڪن، ڇاڪا ته اهي ڪم ٺڪ ۾ پهچائيندڙ آهن. **سمهڪشڪ:-** هيئنر ڪو جڻين کان پڇي ته اوهين واپار آڏي ڪم ڪريو ڇو ٿا؟ ڇو ته اهي ڪم ڇڏي ڏيو؟ ٻو جي ڇڏي ڏيندا ته اوهانجا بيت به پلجي نه سگهندا! پر جي اوهانجي چوڻ موجب سڀئي ماڻهو [ڪهڻي ڪرڻ] ڇڏي ڏين، ته اوهين ڇا ڪائي جيئندا؟ اهڙي آلياچار جو اپديش ڪرڻ بلڪل آجايو آهي. ڇا ڪن ويچارا، وڌيا ۽ ستسڱ ڪانسواءِ جيڪي من ۾ ٿو اچن، سو ڇڏي ٿا ڏين.

۷۲. ٻن جي شاسترون کي مڃڻ نه چڱا آهن:-

मूल- तइया इमाण अहमा कारण रहिया अनाण गवयेण । जे जपन्ति वसुत्तं तेसं दिद्धि पंडि चं ॥

प्र० भा० २ षष्ठि सू १२१ ॥

[پروڪرڻ رٽناڪر پاڳ ۲ سوئر ۶۰-۱۲۱ آرٿاٽ:-] جي جن شاسترون جي خلاف شاسترون کي مڃيندڙ آهن، سي نيچ کان به نه چ آهن! ڪٿي ڪهڙو به پريو جن سڏ ٿيندو هجي، ته به جن مت جي خلاف نه چوي ۽ نه مڃي. ڪٿي ڪهڙو به پريو جن سڏ ٿيندو هجي، ته به ٻئي مت کي ڇڏي ڏجي.

سميڪشڪ:- اوهانجن ٻانڪارن کان وٺي اڄ تائين جيترا به ٿي گذريا آهن ۽ ٿيندا، انهن سڀني ٻين جي متن کي ڳارين ڏيک ڪانءِ پي ڪا ڳالهه نه ڪئي آهي، ۽ نه ڪندا! ٻلا جتي جڏي لڙڪ پنهنجو پريو جن سڌ ٿيندو ٿا ڏسن، اُتي چيلن جا به چيلا ٻڌجي ٿا وڃن! [سندن اهڙي اوستا هوندي به] اهڙيون مڻيا واريون ۽ ڊگهيون ويڪريون ڳالهيون ٻڌائيندي ڪن ڌري به اچ ٿي آڇي، سا ڏاڍي ڌڪ جي ڳالهه آهي!

۷۳. ٻين جي زبان بندي :-

مूल- जंवीरजिणस्स जिओ, मिरई वरसुत्त लेस देसणओ । सागर कोढा कोढि हिंवइ अइ भवरणे ॥

प्र० भा० २ ष० सू १२२ ॥

[پرڪرڻ وٽاڪر پاڳ ۲ سوتر ۶۰-۱۲۲ آرٿاٽ:-] جيڪو ٻين چوي ته جيئن ساڌن ۾ ڌرم آهي ته اسانجن ۽ ٻين [ساڌن] ۾ به ڌرم آهي، نه اهڙو منس ڪروڙن جا ڪروڙ ڌرم لڙڪ ۾ رهي پوء به ليچ جنم وٺندو!

سميڪشڪ:- واه ڙي واه! وديا جا شترؤ! اوهان هن خوفناڪ وچن لڪندي ٻين ٿي سمجهيو هوندو ته متان اسانجي مڻيا ڳالهيون جو ڪو ڪنڊن نه ڪري. اهو ناممڪن آهي. اوهانڪي ڪيترو سمجهيائون؟ اوهان ته ڪوڙي ننڊا ۽ ٻين متن سان وٺو وروڌ ڪرڻ لاءِ ٿي تيار ٿي، پنهنجي پريو جن سڌ ڪرڻ ۾ موهن پوک [ڪاٺ] سمان ٿا سمجهو.

۷۴. جڻهن جي سستي مڪتي :-

مूल- दूरे करणं दूर म्मि साहणं तहयभावणा दूरे । जिण धम्म सरहाणं पि तिरकदुरकाइ निट्ठवइ ॥

प्र० भा० २ ष० सू १२८ ॥

[پرڪرڻ وٽاڪر پاڳ ۲ سوتر ۶۰-۱۲۷ آرٿاٽ:-] جنهن منس کان جيئن ڌرم ٿي ڪجهه به آڇرڻ ٿي نه سگهي، سو به وڏو ايتري شردا رکڻ ڪري ته ”جيئن ڌرم سڄو آهي ۽ نه ٻيو ڪو“ دڪن کان پار ٿي ويندو.

سميڪشڪ:- ٻلا مورڪن کي پنهنجي چار ۾ ڦاسائڻ لاءِ ان کان وڌيڪ ڪهڙي ڳالهه ٿي سگهي ٿي؟ ڇاڪاڻ ته ڪرم ڪجهه ڪرڻو نه پوي ۽ مڪتي به ملي وڃي! اهڙو چريائيءَ جو ٻيو ڪهڙو منس هوندو؟

۷۵. مڪتيءَ وٺڻ جو سولو نسخو :-

مूल- कइया होही दिवसो जइया सुगुरुण पायमूलम्मि । वरसुत्त लेसविसलव रहिओनिसुणेसु जिण धम्मं ॥

प्र० भा० २ ष० सू १२७ ॥

[پرڪرڻ وٽاڪر پاڳ ۲ سوتر ۶۰-۱۲۸ آرٿاٽ:-] جي منشه آهيان ته ”جناڪم“ آرٿاٽ جڏي جي شاسترن کي ٻڌندس ۽ ”انسوئر“ آرٿاٽ ٻين متن جي ڳرڻن کي ڪڏهن نه ٻڌندس، جو ايتري لڇا ڪندو، سو ايتريءَ لڇا جي ڪري ڌڪ ساگر کان ٿري ويندو.

سميڪشڪ:- هيءَ ڳالهه به پوروڙن لوڪن کي ڦاسائڻ لاءِ آهي، ڇاڪاڻ ته مڻي چيل لڇائن ڪرڻ ڪري ڪو لائن جو ڌڪ ساگر به ٿيو ٿري سگهي، ۽ نڪي ڪي پورب جنم

جي سٺيت پاپن جا دڪ روپي ڦل ڀرڻ کان سواءِ لهي سگهن ٿا. جي اهڙيون جونھون ارتاٺ
وديا ورڻ ڳالھيون نه لکن ها، نه سندن اوديا روپي اڃاين ڪرڻن کي ويد آدي شاستر
ڏسي، ٻڌي، ۽ ستم، استم وڃاري [لوڪ] ڇڏي ڏين ها. پر انهن اڳيانين کي اهڙو
نه ڇڪڙي ٻڌو اٿن، جو هن چار مان ڪو ٻڌيمان ست سنگي لڪري سگهي نه ممڪن
آهي. پر ٻين جڙ ٻڌي وارن جو لڪڻ نه آلي ڪن آهي.

۷۶. جڏهن جو اٿڻو عقل!

मूल- जम्हा जिणेहिं भणियं सुय ववहारं विसोहियं तस्स। जायइ विसुद्ध बोही जिण आणा राहगत्ताओ ॥

प्र० भाग २ षष्ठी सू० १३८ ॥

[پر ڪرڻ وٺاڪر پاڳ ۲ سوئر ۶۰-۱۳۸ ارتاٺ:-] جي جن آچارين جي چيل سوئرن،
لوڪت ورتي پاشم چور ٿي ڪي مڃن ٿا، سي ئي ڇڳن ڪرمن ۽ ڏکين ڪمن ڪرڻ ڪري چور
ڪت [ڇڳي چور وارا] ٻڃي سگه ڪي پراپت ٿين ٿا ۽ نه ٻين متن جي ڪرڻن ڏسڻ ڪري!
سمهڪشڪ:- ڇا بهت ٻڪن ڪڍڻ آدي دڪن سهڻ ڪي چور ٿا ڪونهي؟ جي اڃا بڪيو
وهڻ آدي ئي چور آهي، نه ڪيترائي لوڪ جي ڏڪار ۾ ٿا مرن يا جي ان آدي نه ملڻ
ڪري بڪن وگهي ٿا مرن، [سي سمورا] شد ٻڃي ڇڳن ڦلن جا اڏڪاري ٻڃڻ ڪن! پر
لڪي رهي شد ٿيندا نه اوهين! اٿلندو پٽ آدي وڌڻ ڪري بيمار ٿي سگهجي بچاءِ دڪ
ٿا پوئو! ڌرم نه نيا آڇو، برهمچري، ستم پاشڻ آدي آهي، ۽ ڪوڙ ڳالهائڻ، آليا ڪرڻ
آدي پاپ آهي. هر ڪنهن سان پرستي پوروڪ ۽ پر اٻڪار لاه ورتڻ چور ٿو سڏجي. جن
مت ۾ رهندڙن جو اڇو بڪيو وهڻ آدي ڌرم نه آهي. انهن سوئرن آديءَ کي مڃڻ ڪري
[جڏهن لوڪ] ٿورڙي ستم پر گهڻي مٿيا کي پراپت ڪري دڪ جي سمند ۾ ٿا ٻڏن!

۷۷. ٻيا سڃهڻي پاڳ هڻن آهن!

मूल- जइ जाणिसि जिण नाहो लोयायारा विपरकए भूओ। तातंतं मज्जंता कह मज्जसि लोअ आयारं ॥

प्र० भा० २ ष० सू० १४८ ॥

[پر ڪرڻ وٺاڪر پاڳ ۲ سوئر ۶۰-۱۴۸ ارتاٺ:-] اُمر پراڻڻ [وڏي پاڳ] وارا مشم ئي
جن ڌرم کي گرھ ڪندا آهن. ارتاٺ جي جن ڌرم کي ٿا وٺن سي پاڳ هڻن آهن.
سمهڪشڪ:- ڇا هيءَ غلط ۽ ڪوڙي ڳالھ نه آهي؟ ڇا ٻين متن ۾ وڏي پاڳي ۽ جن مت
۾ پاڳ هڻڻ ڪوبه ڪونهي؟ وري جو چيو اٿن ته سڌرمي ارتاٺ جيئن ته وارا پاڳ ۾ نه
وڙهن ۽ پرمت سان رهن، تنهن مان اها ڳالھ سڌ ٿي ٿئي ته جن لوڪ ٻين سان جهڳڙن ڪرڻ
۾ خرابي ٿا مڃن! سندن اها ڳالھ به بي دليل آهي، ڇاڪاڻ ته سڄڻ پوڻ سڄڻن سان پوڻ
[ڪندا آهن]، ۽ دشتن کي سکيا ڏيئي ودوان ٻڌائيندا آهن. وري لکيو اٿن ته برهمڻ، ٿر دلدبي،
پري وراجڪ آچارم ارتاٺ سياسي، ۽ ٽاپس آدي ارتاٺ وڙاڳي آدي سڀ جيئن مت جا
شتر و آهن. هيئن ڏسو! نه [ڪن نه] سڀني کي شتر و پاو سان ٿا ڏسن ۽ ننڍا ٿا ڪن! پوءِ
جڏهن جي دٻا ۽ ڪميا روپي ڌرم رهيو ڪٿي؟ ڇاڪاڻ ته ٻين سان دوش ڪرڻ آهي دٻا

۽ ڪميا ڪي ناس ڪرڻ، ان جهڙو ٻيو ڪو هنسا روپي دوش آهي ئي ڪونه! جيئن چئجي
لوڪ ٻنهن کان چوئيءَ ٿاڻن دوش سان ڀريل آهن، ٽين ٻيا ڪي ورلا لپندا. رشت ڏيو
کان وٺي مهاوير ٿاڻن چوويهن ٿمڙن ڪي جي ڪو راڻي، دوش ۽ مٿياري چوي، ۽
جهن مت مڃيندڙن ڪي سنڀات ٿپ [بخار جو لومو] ۾ ڦاٿل مڃي، ۽ سندن ڌرم ڪي ٺرڪ
۽ وش [زهر] سمان سمجهي، نه چئجن ڪي ڪئن نه ٻرو لڳندو؟ تنهنڪري چئجي لوڪ ننڍا
۽ ٻين متن سان دوش رکڻ روپي ٺرڪ ۾ ٻڏي، وڏا ڏک ڀوڳي رهيا آهن. اهي ڳالهون
چڙي ڏين نه ڏاڍو چڱو ٿئي.

۷۸. جڻهن کان مورتي پوڄا جي شروعات:-

मूल- एगो अग्रह एगो वि सावगो चेइआणि विवहाणि । तच्छय जं जिणव्वं परुपरं तं न विञ्चन्ति: ॥

प्र० अ० २ षष्ठी सू० १५० ॥

[پرڪرڻ رٿاڪر پاڳ ۲-۶۰ جو سوتر ۱۵۰ ارتاٽ:-] سڀني شراوڪن جو ڏهن ڪرو ۽
ڌرم هڪڙو ئي آهي. چئجي وندن ارتاٽ جن جي تصويرن يا مورتن وارن ڏيولن. [مندر]
۽ جن درويه جي رکيا ڪرڻ ۽ مورتن جي پوڄا ڪرڻ ڌرم آهي.
سميڪش:- هيئر ڏسو! جيترو به مورتي پوڄا جو جهڳڙو هليل آهي، سو سمورو
جڻهن جي گهر مان! وري ڀاڳند جو بنياد به جنهن مت آهي.

۷۹. مورتي پوڄا جا پرماڻ:- ”سراڌن ڪرڻ“ پستڪ جي صفح ٻهون ئي ڏنل
مورتي پوڄا جا پرماڻ:-

नवकारेण विबोहो ॥ १ ॥ अणुसरणं सावड ॥ २ ॥ वयाइं इमे ॥ ३ ॥ जोगो ॥ ४ ॥

चिय वन्दणगो ॥ ५ ॥ यच्चरकाणं तु विहि पुब्बं ॥ ६ ॥

[ارتاٽ:-] (۱) شراوڪن ڪي پهرئين دوار [دروازي] ئي لوڪار [نمڪار] جو چپ
ڪرڻ گهرجي. (۲) [مندر جي] ٻئي [دروازي] ئي لوڪار چپ کان پوءِ اهو خيال ڪرڻ
گهرجي. نه آڌ شراوڪ آهيان. (۳) ٽئين [دروازي] ۾ اهو خيال ڪري ته اسان جا اڻڙ ورت
آدي ڪيترا آهن. (۴) چوٿين دروازي ۾ [اهو خيال ڪجي ته] چئجي ورڻ [جيون جي]
چئن آدرشن ارتاٽ ڌرم، ارت، ڪام ۽ موڪش] ۾ موڪش سڀني کان پهرين آهي. ڪيان
آدي به ان لاءِ ئي آهن. اهو ٻوڪ آهي. سندس اڻڇار [دوشن کان] ٺرمل ٻڌائيندڙ ڪل
جه ضروري ڪارڻ آهن، جي ٻڌ اڻڇار سان [ٻاهري ريت] ٻوڪ ٿا سڏجن. [من ۾ ويچار
ڪري ته] اهو ٻوڪ ڪنداسون. (۵) پنجين [دروازي] تي هر [مورتيءَ کي] ”چئجي وند“ ارتاٽ
نمڪار ڪرڻ، ”درويه ڀاو“ [ارتاٽ] کيس پيٽا چاڙهڻ، ۽ سندس پوڄا ڪرڻ [جا ويچار
ڪري]. (۶) ڇهين دروازي تي ”پرتي آڪيان“ ارتاٽ نوڪارسي [جڻهن جون نو مشهور

* ”شراوڪ“ شبد بگڙي هيئر ”سراوڪي“ ٿي پيو آهي، ۽ جنهنجو ارت آهي ٻڌندڙ يا

[آڏو ڏان]

چيلو.

● ”دبول“ شبد ”دبواله“ [دبون جو گهر = مندر] جو بگاڙ آهي. [آڏو ڏان]

ڪٿائون] وڌيڪ موجب واپسندس [اهڙو ڏيان ڌري].

۸۰. مندرن ٺاهڻ مان مڪتي:- ساڳئي پستڪ ۾ اڳتي هلي گهڻيون وڌيون لکيل آهن. [ٽن مان هڪ هيءَ آهي ته] سانجهيءَ جي پوڄن وقت ”جن بمب“ يعني تيرٿڪرن جون مورتيون پوڄڻ گهرجن، ۽ ٻي [مندرجي] دوار جي پوڄا ڪجي. دروازي جي پوڄا ۾ ڏاڍا جهڳڙا آهن. مندر ٺاهڻ جا لکيل آهن. [ٽن ۾ لکيل آهي ته] پراڻن مندرون کي ٺهراڻي ۽ مرمت ڪرائڻ ڪري مڪتي ملندي آهي! مندر ۾ هن نموني وهڻ گهرجي، وڏي پاڻي ۽ پربت سان پوڄا ڪجي آدي. नमो जिनेन्द्रेभ्यः آدي منترن سان [مورتن کي] سنان آدي ڪرائجي، ۽ जल चन्दनपुष्पधूपदीपनैः آدي [منترن سان] گند [خوشبودار] آدي [مورتن تي] ڇاڙهجي.

۸۱. مورتي پوڄا جا ڦل:- رتن سار پاڳ جي ۱۲ صفحي تي مورتي پوڄا جو ڦل هڻڻ لکيل آهي ته پوڄاريءَ کي راجا ۽ پوڄا ڪوبه روڪي نه سگهندو.

سميڪشڪ:- هي سموريون ڳالهون من گهڙت آهن، ڇاڪاڻ ته راجائون ڪيترن ئي پوڄارين کي روڪيندا آهن.

(ب) بيماري دؤر ٿيڻ ۽ راج ملڻ:- رتن سار جي صفحي ۳ تي لکيل آهي ته مورتي پوڄا ڪرڻ ڪري روڳ، سور ۽ مهادوش ناس ٿا ٿين. ڪنهن هڪڙي پنجن ڪوڏين جو گل ڇاڙهي، ته کيس ۱۸ ديشن جو راج مليو! سندس نالو ڪمارپال هو وغيره.

سميڪشڪ:- اهڙيون سموريون ڳالهون ڪوڙيون ۽ ماڻهن کي ڦاسائڻ جون آهن، ڇاڪاڻ ته ڪيترائي چئي لوڪ پوڄا ڪندي به بيمار ٿا گذارين، ۽ هڪ جريب جو راج به پٿرن آديءَ جي مورتن جي پوڄا ڪرڻ ڪري نٿو ملي. وري جي پنجن ڪوڏين جي گل ڇاڙهڻ ڪري راج ٿو ملي، ته پنجن پنجن ڪوڏين جا گل ڇاڙهي سڄي سنسار جو راج چونڊا وٺي ڇڏين؟ وري شاهي سزائون چوڻا پوڳين؟ وري جي مورتي پوڄا ڪرڻ ڪري پوءِ ساگر ٽري ٿا وڃو ته گيان، ”سميڪ درشن“ ۽ ”چارٽر“ چوڻا ڪريو؟

(پ) امر ٿيڻ:- رتن سار پاڳ صفحي ۱۳ ۾ لکيل آهي ته گولم جي آڱوٺي ۾ امرت آهي، ۽ سندس سمرپڻ ڪرڻ ڪري دل گهر ٻو ڦل ٿو ملي!

سميڪشڪ:- جي [ٽين آهي ته سڀني جڳهن کي امر ٿيڻ ڪري، پر نٿا ٿين! ٽنهن ڪري سندن هيءَ ڳالهه رڳو مورڪن کي برعلائق لاءِ آهي، ۽ ان ۾ ٻيو ڪو ئي ڪونهي.

۸۲. مورتي پوڄا جا بانمڪار:- رتن سار جي صفحي ۵۲ تي سندن پوڄا ڪرڻ جو هيٺيون شلوڪ لکيل آهي:-

जलचन्दनधूपनै रथदीपाक्षतकै निवेद्यवस्त्रैः ॥ उपचारवरैर्जिनेन्द्रान् रुचिरैरद्य यजामहे ।

[آرٿات] آسهن جل، چندن، چانورن، گلن، ڌوپ، ديب [ڏئي] ۽ ٺٽي ويندي [پوڳ]، وسترن [ڪپڙن] ۽ تمام اٽل اڀياري [سامگري] سان جيئيدڙ آرٿات تيرٿڪرن جي پوڄا ڪندا آهيون.

سميڪشڪ:- انڪري ئي آسهن چوندا آهيون ته مورتي پوڄا جڏهن هلائي آهي.

۸۳. مورتي پوڄا مان لاڀ:- ويڪ سار جي صفحي ۲۱ [تي لکيل آهي ته] جڏهن

جي مندرو ۾ موه نٿو اچي ۽ هو پڙ ساگر کان پار پهچائيندڙ آهي. ويڪر سار صفحو ۵۱-۵۲:-
مورتي پوڄا مان مڪتي ٿي ملي، ۽ جئين جي مندرو ۾ وڃڻ ڪري چڱا گڻ ٿا پيدا ٿين.
جو منش جل ۽ چندن آديءَ سان ٿيڻ ڪرڻ جي پوڄا ڪندو، سو نرڪ مان نڪري سرڳ
ڏانهن ويندو. ويڪر سار صفحو ۵۵:- جيئن مندرو ۾ وڃڻ ۽ پوڄا ڪري مورٽين کي پوڄڻ
ڪري ڌرم، اڙت، ڪام ۽ موڪش جي سڌي ٿي ملي. ويڪر سار صفحو ۶۱:- جيئن مورٽين
جي پوڄا ڪجي ته جيڪب جا سمورا دڪ لهي وڃن.

سميڪشڪ:- هيئر ڏسو سندن اودا وارون اسميڙ ڳالهيون! جي ان ريت پاپ آدي
برا ڪرم ناس ٿا ٿين، موه نٿو اچي، پو ساگر کان پار ٿا ٿين، سد گڻ ٿا اچن، نرڪ ڇڏي
سرڳ ۾ ٿا وڃن، ڌرم، اڙت، ڪام ۽ موڪش ٿا ملن ۽ سمورا دڪ لهي ٿا وڃن، ته سمورا
جتي لڙڪ سڪي ۽ هر ڪنهن پدارت کي پراپت ڪرڻ جهڙا ڇو نٿا بچجن؟

۸۴. جڻمن جي مورتي پوڄا ڌرم آهي:- ساڳئي ويڪر سار جي صفحي ۳ تي
لکيل آهي ته جن لوڪن جيئن مورٽين اسمانن ڪيون آهن، تن پنهنجي ۽ پنهنجي ڪتب
جي روزي مقرر ڪري ڇڏي آهي. ويڪر سار صفحي ۲۲۵ تي [لکيل آهي ته] شو، وشطو
آديءَ جي مورٽين جي پوڄا ڪرڻ ڏاڍو خراب آهي، يعني نرڪ جو ساڌن آهي.

سميڪشڪ:- ڀلا جي شو آديءَ جون مورٽيون نرڪ ۾ پهچائيندڙ آهن، ته ڇا جئين جون
مورٽيون اهڙيون ڪيئن؟ جي ڇو ته اسانجون مورٽيون ٿياڳي، شانت ۽ شپ مدوا يڪت ●
آهن، ٽنهنڪري چڱيون آهن، ۽ شو آديءَ جون مورٽيون اهڙيون ڪيئن، ٽنهنڪري خراب
آهن، ته ائينڪان پوڄڻ گهرجي ته اوهانجون مورٽيون ته لکن رهن [جي قيمتي] مندرو ۾ ٿيون
رهن، ۽ ائين ئي چندن ۽ ڪيسر آدي ٿا چڙهن، پوءِ ٿياڳي ڪيئن ٿيون؟ وري شو آديءَ
جون مورٽيون جي چانو کانسواءِ رهنديون آهن، سي ٿياڳي ڇو ڪيئن؟ پر جي شانت ٿا چڙهو
ته جڙ پدارت سمورا نيشل [نهچل = گهمي ڦري نه سگهندڙ] هڻڻ ڪري شانت ٿي آهن!
[ٽنهنڪري] سڀني متن جي مورتي پوڄا اڃا ئي آهي.

۸۵. جڙ پدارت جو من تي پوپاء:- روشن:- اسانجون مورٽيون ڪهڙا ۽ زيور ٿيون
پائين، ٽنهنڪري چڱيون آهن.

آڻو:- مورٽين جو هر ڪنهن اڳيان اُگهاڙو رهڻ ۽ ڪن اُگهاڙو رکڻ حيران جي لپلا آهي.
پوشن:- جهڙيءَ ريت استريءَ جي تصوير يا مورتي ڏسڻ ڪري ڪامنا ٿي اٿي،
تنهن ساڌن ۽ پوکين جي مورٽين ڏسڻ ڪري چڱا گڻ پراپت ٿا ڪن.
آڻو:- جي پٿر جي مورٽين ڏسڻ مان چڱا نتيجا ٿا مڃو، ته سندن جڙ ٿيڻ جا اوکڻ به

● جن شيد جو اڙت جڻي يا جيئن مت وارا سمجهڻ گهرجي. [چيو ٿام هو ٿيند]

● الجوارت الڪريويءَ واري ۽ اڙدوءَ واري ”فيض ڏيندڙ“ ڪيو آهي. مدوا منڊيءَ
کي به چڱو آهي، ٽنهنڪري ”چڱين منڊين وارون“ به ٿي سگهي ٿو، مدوا شڪل ۽ بيهڪ
کي به چڱو آهي، ٽنهنڪري ”خوبصورت“ به اڙت ٿي سگهي ٿو. [گهٽتراو]

اوهان ۾ اچي ويندا. جي ٻڌي ڇڙ ٿي نه بلڪل لاس ٿي پوندا! ٻيو نه جي اُمر وڌوان آهين،
 ٽنجي سنگ ۽ شيوا کان پري رهڻ ڪري [اوهان ۾] جهالت به وڌندي. انڪانسواءِ جي ٻيا
 دوش يارههين سمناس ۾ ڏيکاريا اٿئون، سي سمورا پٿرن آديءَ جي مورئين جي پوڄا
 ڪندڙن کي لڳندا آهن. ٽنهنڪري جئن جنهن مورئي پوڄا ۾ ڪوڙو ڪوڙو مڃاڻو آهي، تنهن
 سندن مندرن ۾ به گهڻيون ئي ناممڪن ڳالهيون لکيل آهن.

۸۶. جئنهن جو گرو منتر - سندن منتر جو رٿن سار جي صفحي پهرئين ئي لکيل
 آهي، سو هٿن آهي:-

نमो अरिहन्ताणं नमो सिद्धाणं नमो आयरियाणं नमो उवज्झयाणं नमो लोए सब्बसाहुणं एसो प्रच्च नमुक्कारो
 सब्ब पावप्पासणो मङ्गलारणं च सब्बेसिं पढमं हवइ मङ्गलम् ॥ ११ ॥

(۱۱) هن منتر جو وڏو مهائم لکيل آهي، ۽ هي سڀني جنهن جو گرو منتر آهي. انهي
 اهڙي نه وڏائي ڪئي اٿن، جو نترن، پراڻن ۽ پاڻن جي ڪهاڻن کي پڻ مات ڪيو اٿن.
 ”سواڌ دن ڪرلم“ جي صفحي ۳ [ٿي لکيل آهي نه]:-

नमुक्कारं तउपढे ॥ ६ ॥ उवकब्बं । मन्ताणमन्तो परमो इमुत्ति धेयाणधेयं परम इमुत्ति । तत्ताणतत्तं परमं
 पवित्तं संसारसत्ताणदुहाइयाणं ॥ १० ॥ ताणं अन्नन्तु नो अस्थि जीवणं भवसायरे । बुद्धं ताणं इमं
 मुत्तु । नमुक्कारं सुपोययम् ॥ ११ ॥ कव्वं । अणेगज्जमंतरसं चिआणं । दुहाणं सारीरिअमाणुसाणुसाणं ।
 कत्तोय भव्वाणभविज्जनासो । न जावपत्तो नक्कारमन्तो ॥ १२ ॥

[ارٿاٽ] (۱۰) هي جو منتر آهي سو پوتر ۽ وڏو منتر آهي. هيءَ ڏيان ڪرڻ جهڙين
 (وسن ۾) پرم ڏيهه [ڏيان ڪرڻ جي وڏي وستو] آهي، تنهن ۾ پرم نٿو آهي. دڪن کان
 ستايل سنساري جيون لاءِ نوڪار منتر اهڙو آهي، جهڙو سمند کان پار لنگهائيندڙ پيڙي!
 هيءَ جو نوڪار منتر آهي، سو نوڪا [جهاڙ] سمان آهي. جي ڪيس ڇڏي ٿا ڏهن، سي ٻو ساگر
 ۾ ٿا ٻڏن؛ ۽ جي ڪيس گرهڻ ٿا ڪن، سي ڪشطن کان پار ٿا اُڪرن! جيون کي دڪن کان الڳ
 وڪندڙ، سڀني پاڻن کي لاس ڪندڙ، مڪتي ڏيندڙ هن منتر کانسواءِ ٻيو ڪوبه ڪونهي.
 اليڪ جنهن ۾ اُنهن ٿيل جيون جي شير سڀندي دڪن ارٿاٽ ٻو ساگر کان ٽاريندڙ اهو ئي
 آهي! جيسين نوڪار منتر نٿو ٿئي، تيسين ٻو ساگر کان جيو نٿو ٿري سگهي. اهو ارٿ سوئر
 ۾ ڏيکاريل آهي. وري اڪي آدي اٿس مهاڀين [وڏن خورن] ۾ هڪ نوڪار منتر کي ڇڏي
 ٻيو ڪوبه سهاڳ نه آهي. جئن مهارتن وٽهن ورهه نالي مڻ ڪنهنڪي ملي وڃي، يا شتروءَ
 کان خوف سمجھي اموگهه شستور [اڻ کس هٿيار = رام ٻاڻ] ڪنهنڪي هٿ لڳي، تنهن ئي
 ”سرت ڪيولي“ [منتر سهاريندڙ] گروهه کان پراپت ڪجي. ٻيو نه سموري ”دوادش اڪي“
 ٻارهن الکن منجهان نوڪار جو منتر رهسيهه [ڳجهو راز] آهي.

۸۷. جئنهن جي گرو منتر جو ارٿ :- هن منتر جو هيءَ ارٿ آهي:- (نمो अरिहन्ताणं)

سڀني ٽير ٽڪرن کي نمڪار. (نमो सिद्धाणं) جيسن مٿ جي سڀني سڌن کي نمڪار.
 (नमो आयरियाणं) جيسن مٿ جي سڀني آچارن کي نمڪار. (नमो उवज्झयाणं) جيسن مٿ

جي سڀني آڏاڻن کي نمڪار . (नमो लोए सव्य साहण) جيئن مٺ جا جيترا به ساڌو هن لوڪ ۾ آهن، تن سڀني کي نمڪار پهچي .

سمهڪشڪ - جيتوڻيڪ مٽر ۾ ”جين“ شهد لکيل نه آهي، ته به جڻين جي آئينڪ گرڻن ۾ لکيل آهي ته جيئن مٺ جي [ساڌن] کانسواءِ ٻئي ڪنهن کي نمڪار نه ڪجي . تنهنڪري اهو ئي اڌت برابر آهي .

۸۸. **ڪاٺ ۽ پٿر جي مورتيءَ جي پوڄا** - لٽرو وويڪ صفحي ۱۶۹ [ٺي لکيل آهي ته] جو منس ڪاٺ ۽ پٿر ۾ ڏيو ٻڌي رکي [ٺير لنگرن جو هجڻ سمجهي] پوڄي ٿو، سو چڱن نتيجن تي پهچي ٿو .

سمهڪشڪ - جي ائين آهي ته هر ڪو درشن ڪندڙ سڪ روپي ڦلن کي ڇو لٿو پراپت ڪري؟ ۸۹. **پارشوناٺ جي پوڄا** - رتن سار پاڳ صفحي ۱۰ [ٺي لکيل آهي ته] پارشوناٺ جي مورتيءَ جي درشن ڪري پاپ نشٽ ٿي ٿا وڃن . ڪلپ پاشم صفحي ۵۱ ٺي لکيل آهي ته سوا لک مندرون جي مرامت ڪئي ويئي وغيره .

سمهڪشڪ - مورتي پوڄا جي وشه ٺي سندن گهڻا ٺي لک آهن . ان مان ئي سمجهجي ٿو ته مورتي پوڄا جو مول ڪارڻ جيئن مٺ آهي .

اڳتي انهن جڻين ساڌن جي لاءِ ڏسو:-

۹۰. **چور ۽ ويڇاري جمن به مڪت ٿيا** - وويڪ سار جو صفحو ۲۲۸ :- جيئن مٺ جو هڪ ساڌو ڪوشا ڪڍريءَ سان پوڳ ڪري پوءِ ٽپائي بطجي سورگم لوڪ ڏانهن ويو! وويڪ سار صفح ۱۰ :- ارڻڪ مٺي چوٽر کان پست ٿي ڪيترن ئي ورهين تائين دٻ سٺ جي گهر ۾ وشم پوڳ ڪري پوءِ ڏيو لوڪ ڏانهن ويو . سري ڪرشن جي پٽ پلڏي مٺيءَ کي ستاليا چورائي ويو ۽ هو پوءِ ديوتا بڻيو .

۹۱. **پرشتاچاري جمن ساڌو به پوڄنم آهن** - وويڪ سار صفحي ۱۵۶ :- جيئن مٺ جو ساڌو رڳو لنگ ڌاري ارڻات رڳو ويس ڌاريندڙ هجي، ته به شرواڪ لوڪ سندس ستڪار ڪن . ساڌو ڪٿي شڏ چوٽر وارو هجي يا خراب چوٽر وارو، هر ڪو پوڄنم آهي . وويڪ سار صفح ۱۶۸ :- جيئن مٺ جو ساڌو چوٽر هيٺ هجي ته به ٻين مٺن جي ساڌن کان وڌيڪ سريشت آهي . وويڪ سار صفح ۱۷۱ :- شرواڪ لوڪ جيئن مٺ جي ساڌن کان خراب چوٽر ۽ پرشتاچاري ڏسن، ته به سندن شيوا ڪرڻ گهرجي . وويڪ سار صفح ۲۱۶ :- هڪڙي چور پنهنجا پنج منيون [وار] پٽي چارڻ گرھ ڪيو . ڏاڍا ڪشالا ۽ پڇتاءُ ڪيائين، ۽ ڇهين مهيني ڪيول گمان پائي سدق بطجي پيو .

سمهڪشڪ - هينئر ڏسو سندن ساڌن ۽ گرهستن جي لاءِ! سندن مٺ موجب تمام ڪڪرمي ساڌن به سدگتي پراپت ڪئي آهي!

۹۲. **سري ڪرشن ۽ ڏنوتري آدي نوڪ ۾ ويا** - وويڪ سار صفحي ۱۰۶ ٺي لکيل آهي ته سري ڪرشن ٽئين نوڪ ۾ ويا . وويڪ سار صفحي ۱۴۵ ٺي لکيل آهي ته

ڏٺو نٿو ٿي ٿرڪ ۾ ويا! ويڪ سار صفحي ۴۸ تي [لکيل آهي ته] جوگي، چڱو، قاضي، ملان وغيره
ڪيترائي اڳيان وڃان ٿا ۽ ڪشت سهي به ڪڍي ۽ [خراب اوسڻا] کي پراڻت ٿا ٿين.
رٿن سار ڀاڱو صفحي ۱۷۱ تي لکيل آهي ته نو واسديو ارڻات ٿر پراڻت واسديو، دوپراڻت
واسديو، سوڀرو واسديو، پرشوتم واسديو، شينهن پرش واسديو، پرش پندريڪ واسديو، دت
واسديو، لڪهنٺ واسديو ۽ سري ڪرشن واسديو، هي سمورا پارهين، چوڏهين، پندرهنين،
ارڙهين، ويهين ۽ ٻاويهين ٿر ٿڌڪرن جي ڏينهن ۾ ڏٺا آهن ويا.

وري نو پري واسديو ارڻات اشوگر نو پري واسديو، ٿارڪ پري واسديو، مودڪ پري واسديو،
مڌو پري واسديو، نشمپ پري واسديو، ولي پري واسديو، پرهلاڻ پري واسديو، راوڻ
پري واسديو، ۽ جراسنڌ پري واسديو، هي به سڀئي ٿرڪ ۾ ويا! وري ڪلپ پاشيه ۾
لکيل آهي ته رشن ڏيو کانوئي مهاوير ٽائين ۲۴ ٿر ٿڌڪر سڀئي موڪلڻ کي پراڻت ٿيا.
سموڪشڪ:- ڀلا ڪو بڌيمان پرش ويڃاري [ڏسي] ته جئين جا ساڌو ڪرهي ۽
ٿر ٿڌڪر، جن ۾ گهڻي وڻا گاهي، پر استري گاهي، چور آڏي آهن، سي جن مٿ جا هٿ
ڪري سورگ ۽ مڪتي ڏانهن ويا ۽ شري ڪرشن آڏي مها ڌارمڪ مهاڻا سمورا ٿرڪ
۾ ويا. هيءَ ڪيڏي نه وڏي خراب ڳالهه آهي! انجي ايترو ويڃاري ڏسبو ته [پتو پوندو ته] ڇڱن
پرشن لاءِ ته جئين جي سنگت ڪرڻ يا ڪن ڏسڻ به پوءِ آهي، ڇاڪاڻ ته جيڪو سندن سنگ
ڪندو ته اهڙيون ڪوڙيون ڪوڙيون ڳالهيون سندس هڙدي ۾ چمي وينديون ۽ انهن
مهاڻن ۽ ڌراڪرهي لوڪن جي سنگ منجهان سواءِ ٻارن جي ٻيو ڪي به ڀڄي نه پوندو.
البت جي جئين ۾ اٽل منس هجن، تن سان ستمنگ آڏي ڪرڻ ۾ ڪو ڏوه ڪونهي.
۹۳. جئين جا ڌيوڪ:- ويڪ سار جي صفحي ۵۵ تي لکيل آهي ته گنگا آڏي ٿر ٿڌڪر
۽ ڪاشي آڏي ڪيترن جي پاڻا ڪرڻ ڪري ڪوبه پرمات سڌو نٿو ٿئي ۽ پر پنهجن ڪرلار،
پاليتا ۽ اُٻو وغيره ٿرڪ ۽ ڪيتر مڪتي ٽائين [سيڪجهه] ڏيڻ وارا آهن.

سموڪشڪ:- اٽي ويڃاري گهرجي ته جئن شتون ۽ وڻن آڏي جا ٿرڪ ۽ ڪيتر جل
اسٽل ۽ ڇڙ سروب آهن، تن ئي جئين جا به آهن. انهن مان هڪڙن [ٿر ٿڌڪر] جي ننڍا ۽ ٻين
جي ساراه ڪرڻ مڙڪتا جو ڪم آهي.

جئين جي مڪتي جو ورڻ

۹۴. جئين جو وڻڪڻ:- رٿن سار صفحي ۲۳ تي مهاوير ٿر ٿڌڪر ڪو ٿر جيءَ کي ٿا
چون ته، مڪتن لوڪ ۾ هڪ سڌو سڌا اسٽان آهي، جا سورگ پريءَ جي مٿان پڄيٽاليهه لڪ
پوڄن ڏکي، ايتري ئي پوري ● [ويڪري] ۽ اٺ پوڄن ٿلهي آهي! مڙهيءَ جي اُچي هار

● جو اٽل پرش هوندو، سو هن اسار جين مٿ ۾ ڪڏهن نه رهندو.
● آره پاشا جي ستهارت پرڪاش ۾ ”ٻولي“ شهد آهي، اڏو واري سندس انوار
”ٻولي (جسپر)“ ڪيو آهي. مرهٽي ۽ الڪريءَ واري ”ٻوليءَ“ جو ارت ويڪرو ڪيو
آهي، جو برابر ٿو ڏسجي.
[گهٽراو]

يا گھونءَ جي ڪهر کان به وڌيڪ آجي [رنگ واري] سون سمان پرڪاشمان ۽ پلور کان به نرم
آهي. هيءَ سڌ شلا چوڏهين لوڪ جي چوٽيءَ تي آهي. ان سڌ شلا جي مٿان شو پرڏام
[اسٿان] آهي، جنهن ۾ ٻڌ مڪت پرش اڏر [سوئٽر] رهندا آهن. اُتي جنم مرڻ آدي ڪو
به دوش ڪونهي، آند ڪندا ٿا رهن، وري جنم مرڻ به لڳا آهن، ۽ سڀني ڪرمن کان چٽي
ٿا وڃن. اها آهي جڳهن جي مڪتي!

سمهڪشڪ:- ويچارڻ گھر جي نه جڳهن ٻين پوراڻڪ مٿن ۾ وٽڪ، ڪٽلاش، گولوڪ
۽ سري پر [آهن]، چوٿين آسمان ۾ عيسائين جو ۽ ستين آسمان ۾ مسلمانن جي مٿ وارو مڪتيءَ
جو اسٿان لکيل آهي، ٽئين تي جڳهن جا سڌ شلا ۽ شو پر به آهن! ڇاڪاڻ ته جڳهن جي چٽي
لوڪ مٿي ٿا سمجهن، تنهنڪري ئي جي اسان جي پوڳول هيٺان ٿا رهن، سي پاڻ کي هيٺ ٿا
ليکين. هيٺاهين ۽ مٿاهين ڪو ذاتي پدارت ڪونهي. جڳهن جي آريه ورث جا رهندڙ جڳني
مٿي ٿا مڃن، تنهنڪري ئي امريڪا وارا هيٺ ٿا مڃن، آريه ورث جا رهندڙ جڳهن جي هيٺ
ٿا مڃن، تنهن کي امريڪا وارا مٿي ٿا مڃن!

هوءَ شلا [سر] پنجهيتاليهه لکن پوڄن بدوان ڪٿي نوي لکن جي به هجي نه به مڪت ليل
[جهو] ٻڌن ۾ ئي آهن، ڇاڪاڻ ته ان شلا شو پر کان ٻاهر نڪرڻ ڪري سندن مڪتي
ڇڏائجي ويندي هوندي! وري ان ۾ رهڻ ڪري پرڻ ۽ اٽڪان ٻاهر نڪرڻ ۾ اڀري نه
سدائين [جهون ڪي] رهندي هوندي! جتي اٽڪون، پرڻ ۽ اڀري آهي، تنهنڪري مڪتي
ڪئن سڏي سگهيو؟ مڪتيءَ لاءِ جتن ٺاهڻ سملاس ۾ وران ڪري آيا آهيون، تنهن تي
مڃڻ برابر آهي. جڳهن جي اها مڪتي به هڪ پر ڪار جو ٻڌن آهي، جنهن ۾ جڳني لوڪ
پر سان ڦاٿل آهن! اهو سچ آهي نه ويد [منترن] جي پعارت ارڻن کي سمجهڻ کانسواءِ،
مڪتيءَ جو سڙو ڪڏهن به سمجهي نٿو سگهجي.

هينئر سندن ڪي ٿوريون ناممڪن ڳالهيون ٻڌو:-

۹۵. جڳهن جون ڊاڙون:- وويڪ سار صفحو ۷۸:- هڪ ڪروڙ سٺ لک ڪلشن [ٻالئين]
سان مهاوير کي جنم سمي سنان ڪرايائون! وويڪ سار صفحو ۱۳۶:- دشارڻ راجا مهاوير جي
دورن لاءِ ويو. اُتي ڪجهه ايمان ڪيائين، جنهنجي هٿاڻ لاءِ ۱۶،۷۷،۷۲،۱۶۰۰۰ لندڙ جا
سروپ ۽ ۱۶،۳۷،۰۵،۷۲،۸۰۰۰۰۰۰۰ لندڙاڻيون آئي آيون، جنکي ڏسي راجا حيران ٿي ويو
سمهڪشڪ:- اتي ويچارڻ ڪي نه ايترو لندڙ ۽ لندڙاڻين کي ٻيهر لاءِ به اسان جي
پرڻيءَ جهڙا ڪيترا ئي پوڳول ڪن.

۹۶. تلاءَ ۽ ڪوهه ڪٿائڻ پاپ آهي:- ”سواندن ڪر ٿي آءِ نندا پاونا“ جي صفحي
۳۱ تي لکيل آهي ته ڪوهه، ڪوهه ۽ تلاءَ نه ٺهرائڻ گهرجي.

سمهڪشڪ:- پلا جي سڀني ماڻهن جنم مٿ ۾ اچي وڃن ۽ ڪوهه، تلاءَ ۽ ڪوهه آدي
آدي ڪوبه نه ٺهرائي، نه سڀني ماڻهن پاڻي ڪمان پيئن؟
پوشن:- تلاءَ آدي ٺهرائڻ کان پوءِ انهن ۾ جهوڙا پون، جنهنڪري ٺهرائيندڙ کي پاپ ٿو

لڳي. انڪري اسين ڄڻي اهو ڪم ڪريون ٿي ڪونه!
 آٿر:- اوهانجي ٻڌي نشت چو ٿي آهي؟ ڇاڪاڻ ته ڄڻ [اوهين] ننڍڙن ننڍڙن ڄيرون
 جي مڙ ۾ پاپ ٿا لڳيو، ساڳيءَ ريت وڏن وڏن ڳالهين وغيره ڄالورن، ماڻهن خواهه ٻين
 ساهوارن جي پاڻي پيئڻ وغيره ڪري جوڙڻو پڇ ٿيندو، تنهنڪي ڇو نٿا لڳيو؟

ڪوهيءَ ڪٿائن جي سزا:- نٿو وڌيڪ صفحو ۱۹۶:- ڪنهن شهر ۾ هڪ ننڍڙي ڄوهري
 سين ڪوهي ڪو ٿاڻي، جنهنڪري ڌرم پرست ٿيڻ ڪري کيس سورهن وڏا روپيا لڳا مري
 ساڳيءَ ڪوهيءَ ۾ ٿيڻو بطور! مهاوار جي روشن ڪرڻ ڪري کيس پنهنجي ذات ياد آئي.
 مهاوار ٿا چون ته منهنجي اچڻ جو ٻڌي، مونکي پورب جنم جو ڌرم آچاره [گرو] سمجهي
 لمڪار ڪرڻ [جي] اڃا سان مون ڏانهن اچڻا لڳو، نه رستي ۾ شريڻڪ جي ”درڌراڪ“
 نالي هڪ وڏي درجي وارو ديوتا بطور. اوڏي ڳالهه [ڳالهه جي] آخرين اوستا سان منهنجي
 لائي اچڻ جو ٻڌي، لمڪار ڪري، پنهنجي رڌي [ڪماليت] ڏيکاري هليو ويو!
سميڪشڪ:- اهڙي وديا خلاف ناممڪن ۽ مٿيا ڳالهه ٻڌائيندڙ مهاوار کي سرو اتم مڃڻ
 وڏي ڪمراهيءَ جي ڳالهه آهي!

۹۷. ڪفن ڪٿيندڙ ساڌو:- شراڌدن ڪرڻ صفحي ۳۶ تي لکيل آهي ته مٿن جا
 ڪپڙا ساڌو وٺي ڇڏين.

سميڪشڪ:- ڏسو، سندن ساڌو به مهاواراهمن [ڪرڻيگرن] جهڙا ٿي پيا! ڪپڙا ته ساڌو
 کڻن، پر مٿن جا زبور ڪير کڻن؟ قيمتي هٿ ڪري گهر ۾ رکي ڇڏيندا هوندا! [هيئنتر
 ٻڌايو ته، اوهين ڇا بڻيا؟]

۹۸. پنهڻ، ڪاٺڻ، پڇائڻ آديءَ ۾ پاپ:- رتن سار صفحو ۱۰۵:- پڇڻ، ڪٽڻ، پنهڻ
 ۽ ان رڌڻ آديءَ ۾ پاپ ٿو ٿئي!

سميڪشڪ:- هيئنتر ڏسو سندن وديا هيئن! ڀلا اهي ڪرم نه ڪيا ته منهنجي آدي پراڻي
 جيئن ڪيئن رهي سگهندا؟ ڄڻي لوڪ به نه ڪشت سهي مري ويندا.

۹۹. باغ لڳائڻ ۾ پاپ:- رتن سار صفحو ۱۰۴:- باغيچي لڳائڻ ڪري مالهيءَ کي
 هڪ لک پاپ ٿا لڳن.

سميڪشڪ:- جي مالهيءَ کي لک پاپ ٿا لڳن ته انيڪ ڄيرون پنهڻ، ڳالڻ ۽ ڇالو سميان
 مڃون ٿا ماڻهن، جنهنڪري ڪروڙين گهرا پڇ به ٿئي ٿو! ڪيڏو انڌر آهي، جو ان تي
 ڌرو به ڌيان نه ڏنائون.

۱۰۰. اشرفين جو منهن وسائڻ:- نٿو وڌيڪ صفحو ۲۰۲:- هڪڙي ڏينهن لمڙي
 ساڌو پلجي ڪڇريءَ جي گهر ۾ گهڙي ويو ۽ ڌرم اوسار وڃي بکيا گهرائين. ڪڇريءَ ڄيرون
 ته هتي ڌرم جو ڪم ڪونهي، بلڪ دولت جو ڪم آهي. ان تي لمڙي ساڌوءَ ساڍا
 ٻارهن لک اشرفيون سندس گهر ۾ وسائي ڇڏيون!

سميڪشڪ:- اي عقل ماڻهو! ڪانسواءِ ٻيو ڪوبه ان ڳالهه کي سمجهڻ نه ٿو سگهندو!

۱۰۱. گهوڙي تي چڙهيل مورتي:- رتن سار ڀاڱي صفحي ۶۷ ۾ لکيل آهي ته هڪ پٿر جي مورتي گهوڙي تي چڙهيل آهي. کيس جتي به ياد ڪريو، اُتي حاضر ٿي رکيا ڪندي آهي. سمجھڪشڪ:- ٻڌائو جڏهن جي! اڄڪلهه اوهان کي چورين، ڏاڙن ۽ شتروءَ جو ڊپ نه ٿئي ٿو! پوءِ اوهين کيس ياد ڪري پنهنجي رکيا ڇو نٿا ڪري وٺو ۽ ڇو نٿا جتي ڪٿي پوليس وغيره سرڪاري ٿاڻن تي رهندا وڻو؟

۱۰۲. شويتامبرن جي سڏڻ جا لفظ:-

सरजोहरणा भैक्षभुजो लुञ्चितमूर्धजाः । श्वेताम्बराः क्षमाशीला निःसङ्गा जैनसाधवः ॥ १ ॥

लुञ्चिता पिच्छिका हस्ता पाणिपात्रा दिगम्बराः । ऊर्ध्वाशिनो गृहे वातुर्द्वितीयाः स्युर्जिनर्षयः ॥ २ ॥

भुङ्क्ते न केवलं न स्त्री मोक्षमेति दिगम्बरः । प्रादुरेषामयं भवो महान् श्वेताम्बरैः सह ॥ ३ ॥

(۱) جن سڏڻ جي لفظ ڏيکارڻ لاءِ ”جن دت سوريءَ“ اهي شلوڪ ورتل ڪيا آهن. [ارٿاٽ] [سرڙوهرڻ] [ڀاڳ سان] چنور رکڻ ۽ بکيا ٿي گذران ڪرڻ، مٿي جا وار پٽي ڇڏڻ، اڇا ڪپڙا پائڻ، ڪمياڪٽ [دٻاوان] ٿي رهڻ، ڪنهنجي سنگت نه ڪرڻ، اهڙن لفظن واري جڳهين جي شويتامبرن جن کي ”پٽي“ چوندا آهن. (۲) ٻيا دگمبر [آهن] جي ڪپڙا نٿا پائين، مٿي جا وار پٽي ٿا ڪڍن، جي پڇا [ارٿاٽ] هڪ اولي ڏاڙن جي بهاريءَ لڳائڻ جو سڏڻ [اوزار] ڪڇ ۾ ٿا رکن، ڪو بکيا ڏئي نه تنهنڪن هٿ ۾ وٺي کائي ٿا ڇڏين. اهي دگمبر پٽي قسم جا سڏو ٿا ٿين. (۳) بکيا ڏيندڙ گرهستين جي پوڄن ڪرڻ کانپوءِ جي پوڄن ڪن، سي جن رشي ارٿاٽ ٿين پر ڪار جا سڏو ٿا ٿين. دگمبرن ۽ شويتامبرن جو ايترو ئي پيدا آهي جو دگمبر لوڪ استرڻن جو اپ ورڪه [مڪتي ملڻ] نٿا لکين، شويتامبرن مڃين ٿا. اهڙين ڳالهين مان موڪلڻ پراپتي ٿا مڃين. اهي آهن سڏڻ جا نمونا!

۱۰۳. جن سڏو ۽ سڏڻ وار:- ان ۾ جن لوڪ جو ”ڪيش لنڇن“ هرهند پرست آهي، ۽ پنج منيون [وار] پٽڻ وغيره به لکيل آهي. ويڪ سار ڀاڱي صفحي ۲۱۶ تي لکيل آهي ته پنج منيون [وار] پٽي چارتر گرهڻ ڪيائين، ارٿاٽ پنج منيون مٿي جا وار پٽڻ کانپوءِ سڏو پڇو. ڪلپ سوٽر پاشي صفحي ۱۰۸ [۾ لکيل آهي ته] وار پٽي ۽ گهروءِ جي وارن جيئرا [مٿي جا وار] رکي.

سمجھڪشڪ:- هيٺ ٻڌايو جن لوڪو! اوهانجو ديا ڌرم رهيو ڪٿي؟ ڇا اها هئا [نه آهي]؟ ارٿاٽ پنهنجي هٿ سان لنڇن ڪري، يا ڪٿي سندس گرو يا ڪو ٻيو [وار پٽي]، پر ڪڏي نه سخت ٽڪليف ان ڄڻو کي ٿيندي هوندي! ڄڻو کي ڪشت پهچائڻ ئي هئا ٿي سڏجي.

۱۰۴. شويتامبرن منجهان ٻن هٿن جو نڪرڻ:- ويڪ سار [صفح ۸۷-۸۸] ۾ هڪ هنڌ لکيل آهي ته سبب ۱۶۳۳ [وڪرمي] ۾ شويتامبرن منجهان ”ڏونڊيا“ ۽ ڏونڊڻ منجهان ”نهرهن پٽي“ آڏي ڏولڪي لکيا آهن. ڏونڊيا پٿرن آڏيءَ جي مورتن کي نٿا مڃين ۽ هو روئي کائڻ ۽ سنان ڪرڻ جي [سمي] کانسواءِ سرودا وات تي پٽي ٻڌو ٿا رهن. جتي.

[پتي] آدي ٻستڪ وڇڻ وقت وات تي پتي ٻڌندا آهن ۽ نه پتي سمي ٿي.

۱۰۵. وات تي پتيءَ ٻڌڻ جو فلسفو:- پورشن- وات تي پتي اوس ٻڌڻ گهرجي، ڇاڪاڻ ته ”وايو ڪاه“ يعني هوا ۾ وهندڙ سوکير شير وارا جيو وات واريءَ ٻاڦ جي گرميءَ سان مري ٿا وڃن، ۽ سندن ٻاڦ وات تي پتي نه ٻڌندڙ کي لڳي ٿو. تنهنڪري ئي اسين وات تي پتي ٻڌڻ چڱو ٿا سمجهون.

آٿر:- هيءَ ڳالهه وڌيا ۽ پرنسڪش آدي پرمائن سان ٺهڪي ٿئي، ڇاڪاڻ ته جيو آجر ۽ آمر آهن، تنهنڪري هو وات جي ٻاڦ سان ڪڏهن به مري نٿا سگهن. اوهان به کين آجر ۽ آمر مڃيندا آهيو.

پورشن:- جيو نه نٿا مرن، پر وات جي گرم ٻاڦ ڪري جا ٽڪليف ڪن ٿي پهچي، تنهن ٽڪليف پهچائيندڙ کي ٻاڦ ٿو لڳي، تنهنڪري وات تي پتي ٻڌڻ چڱو آهي.

آٿر:- اوهانجي هيءَ ڳالهه بلڪل اسٽو آهي، ڇاڪاڻ ته ڪشت پهچائڻ کانسواءِ ڪنهن به جيو جو ذرو به نرواه ٿي نٿو سگهي! جي اوهانجي مٿ ۾ وايو سان جيون کي ڪشت ٿو رسي، نه ڪهڻ، ڦرڻ، وهڻ، هٿ ڪٽڻ ۽ اکين وغيره ڇيڻ ۾ به اوس ڪشت پهچندو هوندن. تنهنڪري اوهان به جيون کي ڪشت ڏيڻ کانسواءِ نٿا رهي سگهو.

پورشن:- هائو، جيسين پڄي سگهي، تيسين جيون جي رکيا ڪرڻ ڪجي، پر جتي اسين [ڪن] نٿا بچائي سگهون، اُتي لاچار آهيون، ڇاڪاڻ ته جيو نه وايو آدي سمورن پداوڻن ۾ پُرل آهن. جي اسين وات تي ڪپڙو نه ٻڌنداسون ته ڪهڙا جيو مرندا، ڪهڙي ٻڌڻ ڪري ٿورا ٿا مرن.

آٿر:- اوهانجي هيءَ ڳالهه به بي دليل آهي، ڇاڪاڻ ته ڪهڙي ٻڌڻ ڪري جيون کي وڌيڪ دڪ ٿو پهچي. وات تي پتي ٻڌڻ ڪري وات جي ٻاڦ روڪجي هينان يا ڪنهن پاسي کان [ڪري ٿي]، ۽ ماليٽيءَ حالت ۾ ڪني ٿيڻ ڪري لڪ جي رستي زور سان ٺڪري ٿي، جنهنڪري گرمي وڌڻ ڪري اوهانجي مٿ الوار جيون کي وڌيڪ ڪشت پهچندو هوندو. ڏسو ته جڻ گهر يا ڪولِيءَ جي سمورن دروازن بند ڪرڻ ۽ پرن وڃهڻ ڪري منجهس وڌيڪ گرمي ٿي ٿئي ۽ ڪلٽي رکڻ ڪري اوتري ٿئي ٿئي، ساڳيءَ ريت وات تي ڪپڙي ٻڌڻ ڪري گرمي وڌيڪ ٿي ٿئي ۽ کليل رکڻ ڪري گهٽ. ان ريت توهان پنهنجي مٿ الوار به جيون کي وڌيڪ ٽڪليف پهچائيندڙ آهيو. وري وات بند ڪرڻ ڪري نه جي ناسن منجهان وايو روڪجي ۽ ڪني ٿي زور سان نڪرندي، جيون کي وڌيڪ دڪو ڏيندي ۽ ڪشت پهچائيندي هوندي. ڏسو، ڪو ٻاهه کي وات سان ٿو ڦوڪي ۽ ڪو ٺٺي سان. وات جي هوا ڦهائجڻ ڪري ڪمزور [ٿي رهي]، ۽ ٺٺيءَ واري هوا گڏجي اچڻ ڪري وڌيڪ زور سان ٻاهه کي ٿي لڳي. ساڳيءَ ريت وات تي پتي ٻڌڻ ڪري هوا روڪجي، لڪ جي رستي ڏاڍي زور سان ٺڪري، جيون کي ڏاڍو ڪشت ٿي پهچائي. تنهنڪري جي وات تي پتي ٿا ٻڌن، تنکان وڌيڪ ڌرماتما پتي نه ٻڌندڙ آهن.

۱۰۶. پتيءَ ٻڌڻ ڪري اکرن جا اچار برابر نٿا ڪري سگهجن:- پير نه وات

ټي پټي ټڅا کړي اکرڼ جو باقاعدي ۽ پوري ۽ جاء تان کوشش کندي به اچار نغو کړي سگهجي . نروناسک اکرڼ کي سانواسک څو کړي اوهانکي دوش ټو لگي .

۱۰۷. پټي سببان بدبوه ۽ روڼه ټا وځن :- وري وات ټي پټي ټڅا سان بدبوه ځايي ټي وځي ، چاکا نه شراب اندر درگند یریل آهي . شرابو مان چيتري به هوا نكري ټي ، سا سموري ظاهري ريت درگند سان یریل آهي . جي اها روکي نه درگند به وځي ويدي . چئن بند پائوالي پر کليل پائوالي کان وځيک بدبوه ټي ټي ، ټن ټي وات ټي پټي ټڅا ، ځنډ نه کړځ ، منهن نه ځنډ ، سنان نه کړځ ۽ کپڙن نه ځنډ کړي ، اوهانجي شرابو مان وځيک بدبوه پيدا ټي ټي ، جنهکري [اوهين] سنسار پر کپڙون ټي پماربون اټون کړي جيون کي جيترو به کشت ټا پهاجو ، اوږو ټي وځيک پاپ اوهانکي ټو لگي ! چئن ميلن وغیره پر درگند ټي کړي "وشوچکا" يعني کالرا [وبا] آدي کپڙن ټي پرکارڼ جا روڼه اټون ټي ، جيون کي دک ټا پهاجن . بدبوه گهټ هجي نه روڼه به گهټ ټا ټن ، جنهکري جيون کي گهټو دک نغو پهاجي . ان مان [سډ آهي] نه اوهين وځيک درگند وځاځ کړي پاپي آهيوا ۽ جيکي وات ټي پټي ټا ټن ، ځنډ ټا کن ، منهن ټا ځنډ ، سنان ټا کن ۽ جان ۽ کپڙن کي صاف ټا وکن ، سي اوهان کان گهټو چکا آهن .

بدبوه کړي ټي گهټجي :- مال طور التيجن [چندان = چمارڼ] جي درگند کان پري رهندو [ماهور] وځيک نندوست ټا رهن . چئن التيجن جي [اواريل] بدبوه پر رهځ کړي ټي لرم لقي ټي ، ساڳي ريت اوهان ۽ اوهانجن سنگتين جو عقل به نغو وځي .

(ب) ټي گهټجن کړي ذرم ټي نغو هلي سگهجي :- چئن روڼن جي زور پور ۽ ټي جي گهټجن سببان ذرم ټي انوشنان [آچرځ] کړځ پر رکاوټ ټي پوي ، ټن ټي اوهان ۽ اوهانجي بدبوندار سنگتين جي حالت به ټيندي هوندي .

۱۰۸. (الف) پټي ټڅا ټي وځيک ويچار :- پرشن - چئن بند ټيل کولي ۽ پر باريل باه جا آلا باهر لکري باهرين جيون کي دک ټا پهاجي سگهن ، ټن ټي اسين وات ټي پټي ټڅا هوا کي روکي باهرين جيون کي گهټ تکليف پهاجنډو آهيون . وات ټي پټي ټڅا کړي باهرين ۽ واور واور جيون کي تکليف نقي پهاجي ، چئن سامهون باه پرندو هجي نه آډو هټ ځنډ کړي [سيکا] گهټ ټو لگي . پيو نه هوا جا جيو شراب وارا هټ کړي کين اوس تکليف ټي وسي .

آټر - اوهانجي هي ځاله به باراڼي آهي . اول ځسو ، نه جتي اندرين هوا جو ميلاب باهرين هوا سان کنهن سوراخ دواړا نه هجي ، اټي باه پري ټي کاڼه سگهندي . پريکښ ځسو گهرو نه کنهن فالوس پر ځينو باري فالوس جا سپ ټنگ بند کړي ځسو نه کپڙن ځينو پر وقت ټي وسامي ټو وځي ! چئن پرتوي ټي رهندو منځ وغیره پراڼي باهرين هوا جي ميلاب کان سواء جيترا وهي ټا سگهن ، ټن باه به پري نقي سگهي . باه جو زور جي

څو سانواسک آهي اکر آهن ، جنجو شد اچار ټو مچهان ټي کيو آهي .

هڪڙي پاسي کان روڪيو، ته ٻئي پاسي کان وڌيڪ زور سان نڪرندو. هٿ آڏو جهلڻ سان منهن تي سڪ ڪهٽ ٿو لڳي، پر اهو سڪ هٿ تي وڌيڪ ٿو لڳي! تنهن ڪري اوهانجي ڳالهه برابر ڪانهي.

(ب) ڪن ۾ ڳالهه ٻڌائيندي رات تي هٿ ڇو ٿو رکجي؟ ڀرڻن- هيءَ ڳالهه ته هر ڪو ٿو ڄاڻي ته ننڍو ماڻهو ڪنهن وڏي ماڻهوءَ سان ڪن ۾ يا ويجهو ٿي ڳالهائيندي پنهنجي رات تي پلڙ يا هٿ جهليندو آهي، ان لاءِ ته رات مان ٿڪ اُڏامي يا [رات جي] بدبوءَ کيس نه لڳي. پستڪ واپسيندي ان تي ٿڪ اُڏامي ڪرڻ ڪري اوس پستڪ خراب ٿو ٿئي. تنهنڪري رات تي پٽي ٻڌڻ چڱو آهي.

اُٿر- ان مان سڌ ٿيو ته جيئن رات جي رکڻا لاءِ رات تي پٽي ٻڌڻ اڃا آهي، وري جڏهن به ڪو وڏي ماڻهوءَ سان ڳالهائيندو آهي، ته رات آڏو هٿ يا پلڙ لڪري جهليندو آهي، جو ان ڳجهيءَ ڳالهه کي ٻيو ڪو ٻڌي نه وٺي، ڇاڪاڻ ته ظاهري ڳالهه ڪرڻ سمجهي ڪو به رات کي هٿ يا پلڙ لٽو ڏئي. ان مان سڌ ڇا ٿيو؟ اهو ڳجهي ڳالهه ڪرڻ لاءِ ئي لائين ٿو ڪجي. ڏندڻ آڏي نه ڪرڻ ڪري اوهانجن راتن آڏي اُنڪن منجهان تمام گهڻي بدبوءَ ٿي نڪري ۽ جڏهن اوهان ڪنهنجي ڀرسان يا ٻيو اوهانجي ڀرسان وهندو هوندو، ته کيس بدبوءَ کانسواءِ ٻيو ڇا ملندو؟ رات اُڳيان هٿ يا پلڙ ڏيڻ جا اهڙا ٻيا به ڪيترائي سبب آهن، جيئن گهڻن مشن جي موجودگيءَ ۾ جي ڪا ڳجهي ڳالهه هٿ يا پلڙ آڏي ڏيڻ کانسواءِ ڪجي، ته ٻين ڏانهن هرا وڃڻ ڪري ڳالهه ڦهلجي ويندي. ساڳيا به ڄڻا اڳڪٿي ۾ ڳالهائيندي رات تي هٿ يا پلڙ لڪري لڳائين، جو اُتي ڪو ٿيون ٻڌندڙ آهيئي ڪونه. ”وڏن تي ٿڪ نه پوي“ اِمان ڇا [ائين سمجهجي ته] ننڍن تي ٿڪڻ هڻڻ گهرجن؟ وري انهن ٿڪن کان ڪو بچي نٿو سگهي! ڇاڪاڻ ته اسين [ڪٿي] ٻريان ڳالهائون، ته به جي هرا اسانجي پاسي کان ٻين ڏانهن ويندڙ هوندي، ته [ٿڪ جون] سوکير ترسڻو [ٻارڪ ٻُڌڻ] بچي هرا سان [اُڏامي] اوس ٻين جي شرطن تي پوندون! تنهن ۾ دوش لکڻ اُڏا جي ڳالهه آهي.

(ب) سڄ جي گرمي ۽ وايو ڪا به جهڙو:- جي رات جي گرميءَ سان جيءَ مرندا هجن ها يا ڪن ڪشت پهچندو هجي ها، ته ويساڪ ۽ ڇيت مهينن ۾ سڄ جي سخت گرميءَ سببان وايو ڪا به جهڙو منجهان مرڻ کان سواءِ جيڪو هڪ به نه بچي سگهي ها! اهڙيءَ گرميءَ ۾ به اهي جيءَ نٿا مري سگهن، تنهنڪري اوهانجو سڌاڻت ڪوڙو آهي!

۱۰۹. وايو ڪا به جهڙو ۽ دڪم:- اوهانجا لير ٿڪڻ جي ٻورن وڌوان هجن ها، ته اهڙيون وڏڙت ڳالهيون ڇو ڪن ها؟ ڏسو! دڪم انهن جيءَ کي ئي پهچندو آهي، جنجي ورندي [من جي چٽلڻا] سڀني اُنڪن سميت موجود هجي. ان لاءِ پرمات [ڏسو سانڪه دوشن اُڏا ۵ جو سوتر ۲۷].

पञ्चावयवयोगात्सुखसंवित्तिः ॥ सांख्य ॥ ५ ॥ २७ ॥

[اڻاڻ:-] جڏهن پنجن اندرين جو پنجن دشمن سان سنڀڌ ٿو ٿئي، تڏهن ئي سک يا دڪ جي پراپتي جيءَ کي ٿئي ٿي. جهڙيءَ ريت ٻوڙي کي ڪارنن ڏيڻ مان، اُنڌي کي

روپ منجهان ايا [نالڪ شينهن آدي خوفناڪ جانورن جي سندس اکيان لنگهڻ ڪري،
شونيه بهري [جنهنجي ڇهڻ جي شڪتي نڪري ويئي هجي] تنهنڪي ڇهڻ منجهان، پينس
روپ [جنهنجي سگهڻ جي شڪتي نڪري ويئي هجي] تنهنڪي پوءِ منجهان، ۽ شونيه جي
[جنهنڪي ڇپ ڪانهي يا ڇپ ۾ ڇڪڻ جي شڪتي ڪانهي] تنهنڪي ڏاڻهي منجهان [ڪجهه به]
پراپت نٿو ٿئي، تن ئي انهن واپو ڪاٺيه جهڙن جي اوسا آهي.

۱۱۰. جهڙن جي سڀيتي اوستا:- ڏسو، جڏهن منس جو جيو سڀيتي [گهريءَ نند]
۾ هوندو آهي، ته کيس سک يا دڪ نٿو پهچي سگهي. هو شراب ۾ نه آهي، پر سندس
سپنڊ ٻاهرين انگن سان ان وقت نه رهڻ ڪري هو سک يا دڪ آيو نٿو ڪري سگهي.
پوءِ نه وندڻ يا اڳڪلهه جا ڊاڪٽر نشيدار وِستو ڪارائي يا سگهائي بيمار ماڻهوءَ جا اعضا
ڪاٽيندا يا ڇهريندا آهن، جئن کين ان سمي ڏرو به دڪ آيو نٿو ٿئي، تن ئي ”واپو ڪاٺيه“
يا ٻين اسٽاور اوڻ آدي نبادائي [شراب واريون جهڙن کي سک يا دڪ جي پراپتي ڪڏهن به
ٿي نٿي سگهي. جئن مڙڇيت بيهوش] پراڻي سک يا دڪ جو آيو نٿو ڪري سگهي، تن
راهي واپو ڪاٺيه جيو به بيهوش هئڻ سببان سک دڪ کي پراپت ٿي نٿا سگهن. پوءِ [پلا]
کين ڪشت کان بچائڻ واري ڳالهه ڪيئن سڏ ٿي سگهندي؟ جڏهن کين سک دڪ پرتيڪش
رست نٿو ملي، ته انومان آدي رائي ڪيئن لکي سگهندا؟

پوشن - جي هُو جهڙو آهن، ته کين سک دڪ چوڻ ٿي سگهندو؟
آڌر - ٻڌو پوروڙا پالرو، جڏهن اوهين سڀيتي [گهريءَ نند] ۾ هوندا آهيو، تڏهن
اوهين سک دڪ چوڻ ٿا آيو ڪريو؟ سک دڪ جي پراپتيءَ جو ڪارڻ ظاهري سبب
آهي. اسين مڃي انجو ذڪر ڪري آيا آهيون، ته ڊاڪٽر نشو سگهائي [بیمار جي] انگن
کي ڇهريندا ٿا ڇهريندا ۽ ڪپيندا آهن. جئن کين دڪ آيو نٿو ٿئي، تن ئي مڙڇيت [ڏاڍي
بيهوش] جهڙن کي به سک دڪ ڪيئن محسوس ٿي سگهندو؟ ڇاڪاڻ ته انهن ۾ پراپت
[حاصل] ڪرڻ جو ساڌن [ذريعو يا وسيلو] ڪونه ڪونهي.

۱۱۱. ساين پاڇمن ڪاٺڻ تي شدڪا:- پوشن - ارڻات جيتريون به سايون
پاڇمن، پن، ڪند ۽ مول آهن، سي اسين [چڻي] منس نٿا کائون، ڇاڪاڻ ته نلوتيءَ ۾
گهڙا ۽ ڪند ۽ مول ۾ نه اُٿت جهڙو رهندا آهن. جي اسين رهي کائون ته انهن جيون کي
مارڻ ۽ دڪ پهچائڻ ڪري اسين پاڻي بچجي پئون.
آڌر - هيءَ اوهانجي سخت اوديا جي ڳالهه آهي، ساين پاڇمن ڪاٺڻ ڪري جهڙو جو مرڻ
۽ کين دڪ پهچڻ ڪهڙيءَ ريت ٿا مڃو؟ پلا اوهان پرتيڪش [ظاهري] نه کين تڪليف پهچندي
نٿا ڏسو، جي ڏسو ته اسان کي به ڏيکاريا اوهان ڪڏهن به نه [پاڻ] پرتيڪش ڏسي سگهندا
۽ نه اسانکي ڏيکاري سگهندا! جي پرتيڪش نه آهي ته انومان، ايمان ۽ شيد پرمات ۾ ٺهڪي
نه سگهندا. وري جو اسين مڃي لکي آيا آهيون، سو ان ڳالهه جو پڻ جواب آهي. ڇاڪاڻ ته
جي جهڙو اتمت اند ڪار، مهاسڀيتي ۽ بيهڻ نشي ۾ آهن، تن لاءِ سک دڪ

جي پراڻي مڃڻ اوهانجي نمرنگن جي ڀل ٿي ڏسجي، جن اوهانکي اهڙو دليل ۽ وڌيا ورتا پڌيش ڏنو آهي. ڀلا جڏهن گهر جو اڏت آهي ته ان ۾ رهندڙ ڪيئن اڏت ٿي سگهندا؟ جڏهن ڪنڊ جو اڏت اسين ڏسون ٿا ته ٺهڻ رهندڙ جيون جو اڏت ڇو ڪونهي؟ تنهنڪري اوهانجي هيءَ ڳالهه وڏي ڀل جي آهي.

۱۱۲. پاڻي ڪوسو ڪري پهتڻ ۾ پاپ:- پوڻن - ڏسو اوهين بنا گرم ڪرڻ جي ڪچو پاڻي ٿا پيئو، سو ڏاڍو پاپ ٿا ڪريو. جڏهن اسين گرم [ڪيل] پاڻي پيئندا آهيون، تڏهن اوهين به پيئندا ڪريو.

اُٿو- اوهانجي هيءَ ڳالهه به ڀرم ڇڏي آهي، ڇاڪاڻ ته جڏهن اوهين پاڻي گرم ٿا ڪريو، تڏهن پاڻيءَ جا سمورا جيو مرندا هوندا ۽ سندن شرير به پاڻيءَ ۾ رجھڻ ڪري اهو پاڻي سونف جي عرق جيان [ٿيڻ سيمان] اوهين ڇڻڪ سندن شريرن جو ٺيڙاب ٿا پٽو. انڪري اوهين وڏا پاپي آهيو، ۽ نه آهي جي ٿڌو جل ٿا پيئڻ ۽ ڇاڪاڻ ته جي ٿڌو پاڻي پيئو، ته پيٽ ۾ وڃڻ کانپوءِ ٿورڙي گرمي محسوس ڪري ساهه سان گڏ اهي جيو ٻاهر نڪري ويندا. وري مٿي ڏيکاريل مثال موجب ”جل ڪاٺ“ جيون کي سڪه ڏک ٻڙاڻ ٿي ٿي نڪر سگهي، تنهنڪري ان ۾ [پاڻي ٿڌي پيئڻ ۾] پاپ ڪنهن ٿي ڪونهي.

پوڻن - جڏهن جنرا اڳي [معي] جي گرميءَ ڪري [جيو ٻاهر ٿا نڪرن] تڏهن گرمي محسوس ڪري پاڻيءَ کان جيو ڇو نه نڪري ويندا؟

اُٿو- هائو نڪري نه ويندا آهن، پر جڏهن اوهان وات جي هوا جي گرميءَ سيمان جيون جو مرڻ ٿا مڃو، ته پاڻيءَ گرم ڪرڻ ڪري به اوهان جي مٿ انوسار جيو مري ويندا، يا سخت تڪليف پوکي نڪري ويندا. وري سندن شرير به ان پاڻيءَ ۾ رت جي ويندا. تنهنڪري اوهين وڌيڪ پاپي ٿيندا يا نه؟

پوڻن:- اسين پنهنجي هٿ سان پاڻي ڪوسو ٿا ڪريون، لکي ڪنهن گرهستيءَ کي پاڻي گرم ڪرڻ جي آڳاٽا ڏيون. تنهنڪري اسان کي پاپ نٿو لڳي.

اُٿو:- جي اوهين گرم پاڻي نه واپرائو ۽ نه پيئو ته گرهستي گرم ڇو ڪندا؟ تنهنڪري ان پاپ جا ڀاڳي اوهان ئي آهيو! بلڪ وڌيڪ پاپي آهيو، ڇاڪاڻ ته جي اوهان ڪنهن هڪڙي گرهستيءَ کي گرم ڪرڻ لاءِ ڇڏو ها، ته [پاڻي] وڳو هڪڙي هنڌ ئي گرم ٿئي ها، پر گرهستي نه ان ڀرم ۾ رهندا آهن، الا جي ساڌو جي ڪنهنجي گهر ايندا؟ تنهنڪري هرڪو گرهستي پنهنجي پنهنجي گهر ۾ ڪوسو پاڻي ڪري ٿو رکي! ان [سمورن] جي پاپ جا ڀاڳي مکيه اوهان ئي آهيو! ٻيو ته وڌيڪ ڪاٺين ۽ ٻاهه جي ڀڙ ٻارائڻ ڪري به مٿهن [دلایل] موجب اوهين رسوئي ڪرڻ، ڪيتي ۽ واپار آڏي [ڪرڻ] ۾ به وڌيڪ پاپي ۽ ترڪامي ٿا بطور! گرم پاڻي ڪرائڻ جا مکيه ڪارڻ اوهان ئي آهيو. گرم [ڪيل] پاڻيءَ جي پيئڻ ۽ ٿڌي پاڻيءَ جي نه پيئڻ جي پڌيش ڪرڻ ڪري پاپ ۾ وڏا ڀاڱيدار اوهان ئي آهيو! جي اوهانجو پڌيش مهڃي اهڙيون ڳالهيون ٿا ڪن، سي ڀڙ پاپي آهن. هينئر ڏسو ته اوهين وڏيءَ اوديا ۾ ڦاٿل

آهيو يا نه؟ نديون نديون جيون ئي نه ديا ڪرڻ، ۽ ٻين متن وارن جي ننڍا ڪرڻ ۽ ڪين نقصان پهچائڻ ڪو ٿورو ڀاپ آهي ڇا؟ جي اوهانجي ٿيڻ ٿيڻ ڪون جو مت سڄو هجي ها، نه سرشتي ۽ ٻه هيڏو مينهن [ڇو پوي ها]، نديون ڇو وهن ها، ۽ ايشور ايترو جل ڇو آهن ڪري ها؟ سڄ کي ٻڌڻ آهين نه ڪرڻ گهرو هوس، ڇاڪاڻ ته لائڪري ڪروڙن جا ڪروڙ جيو اوهانجي مت انوسار مرندا ئي هوندا. جنکي اوهين ايشور ٿا مڃيو، سي جڏهن موجود به هئا ته پوءِ آهن سڄ جي ٿيڻ ۽ مينهن [جو وسڻ] ديا ڪري ڇو نه بند ڪري ڇڏيا؟ سو مٿي ڏيکاريل نموني موجب موجود پراڻين [آسمان ۽ ٻڌي رکندڙ ساهوارن] کان سواءِ ڪنڊ ۽ مول آدي پدارتن ۾ رهڻ وارن جيون ۽ ڌڪ ڌڪ سڪ محسوس نٿو ٿئي.

۱۱۳. هر هنڌ ديا ڪرڻ به ضروري نه آهي:- جيون ئي هر حالت ۾ ديا ڪرڻ به ڌڪ جو ڪارڻ ٿيندو آهي. ڇاڪاڻ ته سڀئي منش اوهانجي مت جا بطبي وڃن ۽ چورن ۽ ڌاڙيلن کي ڪو به ڏنڊ نه ڏئي، نه ڪيڏا نه وڏا ڀاپ ڪڙا ٿي وڃن؟ تنهنڪري دشتن کي اڀار ڏنڊ ڏيڻ ۽ سرپشتن جي پالڻا ڪرڻ ۾ ئي ديا، ۽ انهي ايتڙ هلڻ ۾ ديا ۽ ڪميا روپي ڌرم ناس ٿي ٿو وڃي! ڪيترائي جيتي لوڪ دڪانداري ڪندا آهن، وهوارن ۾ ڪوڙ ڳالهائيندا آهن، پراڻن ڏن ڦريندا آهن، ۽ غريبن کي لڳڻ آديءَ جهڙا ڪڪرم ڪندا آهن. انهنجي هٿاڻ لاءِ خاص آبدش ڇو نٿا ڪريو؟ وات تي پٽيءَ ٻڌڻ آديءَ جي ڊولڪ ۾ ڇو ٿا [غلطان] رهو؟

جڏهن اوهان ڇيلا ۽ ڇيليون ٿا بڻايو، تڏهن ”ڪيش لڻڻ“ [ڪري] ۽ ڪيترائي ڏينهن بکيو رکي پرائي ۽ پنهنجيءَ آتما کي ڪشت ڇو ٿا ڏيو؟ پاڻ ڌڪي ٿي ٻين کي ڇو ٿا ڌڪ پهچايو؟ آخر هتي [ڪري] ارڻات پنهنجيءَ آتما کي ڪشت ڏيئي، ڇو ٿا هسڪه بطجو؟ هائيءَ، گهوڙي، ڍڳي ۽ اُٺ ئي ڇوڙ ۽ ماڻهن کان پورهئي ڪرائڻ ۾ جيئي لوڪ ڀاپ ڇو نٿا مڃين؟ جي اوهانجا ڇيلا [اوهانجين] واهيات ڳالهين کي سڄو [سڌ] نٿا ڪري سگهن، نه اوهانجا ٿيڻ ٿيڻ نه ڪري سگهندا! اوهان ڪٿا ٿا واپيو نه اوهانجي ۽ اوهانجي ٻڌندڙن جي مت انوسار به مارڻ ۾ [ڪٿا هلندي] جيو مرندا ئي هوندا! تنهنڪري اوهان

۽ نبادات [پاڇين وڻ ٿڻ آدي] ۾ سڄي ٻوٽي اندر جيو هڪڙو ئي ٿو رهي، سندس هڪڙي جز ارڻات ڳلن، ڳلن يا پنن جي پٽڻ ڪري اُن ڳل ڳل يا پن ۾ جيو نٿو هليو اچي. ساڳيءَ ريت وڻن جي ٿارين ڪپڻ ڪري به وڻ ۾ رهندڙ جيو کي ڌڪ نٿو پهچي، ڇاڪاڻ ته هو مورچيت اوستا ۾ يا سن هجڻ سڀيان اڻيو نٿو ڪري سگهي. جيئن منهنجي وڏيل وارن يا نهن لهرائڻ ڪري تڪليف نٿي ٿئي، تيئن ئي وڻ کان جدا ٿيل جزن ارڻات ڳلن، پنن آديءَ ۾ جيو جي نه هجڻ ڪري ڪين تڪليف محسوس ٿيڻ به ناممڪن آهي. فصل جي ٻوٽن کانپوءِ اُن جي آڀو پوري ٿيڻ ڪري ان مان جيو پاڻيهي نڪري ٿو وڃي ۽ جي داڻا ٿا لڪرن تن ۾ موجود نٿو رهي، تنهنڪري تن ۾ به ڌڪ جو محسوس ٿيل آهي. لائڪري سڌ ٿيو ته سڌ ڌڪ وڳو آهي جاندار اڻيو ڪري ٿا سگهن، جي ٻڌي ۽ هوش وارا آهن، ۽ جن ۾ پنجهي اندرون پنهنجو پنهنجو ڪم پوريءَ ريت ڪري رهيون آهن. جيئن سانڪيه شاستر اڌياءَ ۵ جي سوتر ۲۷ ۾ لکيل آهي [پنڊت نهال سنگهه جو نوٽ اڙدوءَ ٿاڻ].

هن ڀاڻ جا مکيه ڪارڻ ڇو ٿا بڻجن؟ هن ٿوري لکڻ مان چڱيءَ ريت سمجهي ڇڏيو ته انهن
جل، اسٽل، وانڙ ۽ اسٽاور شرير وارن ائينت مورچيت [بيھوش] جيون کي ڏک يا سک ڪڏهن
به پهچي نٿو سگهي.

اڳتي جڏهن جون ٿوريون ٻيون به ناممڪن ڳالهيون ٿا لکون، جي ٻڌڻ گهرجن:-
۱۱۴. ٽيمو ٽنگون جا قد ۽ سندن آيو:- هي ٻڌڻ ڏيان ۾ رکجي ته پنهجن سائين
ٽن هفتن [جي ڏکڻائيءَ] جو هڪ ڏنڻ ۾ ٿو ٿئي. ڪال [وقت] جو ڳاڻاڻو جيئن اڳي لکي
آيا آهيون، تيئن ئي سمجهجي. رٿن سار ڀاڱو پهرئين پرشت ۱۶۶ ۽ ۱۶۷ تي لکيل آهي ته:-

۱. رشي ڏيو جو شرير	۵۰۰	ڏنڻ ڏکڻ هو ۽	۸۴۰۰۰۰۰	پُور وڙهين جي آڙو هيس.
۲. اجيت ٺاڻ جو شرير	۴۵۰	" " "	۷۲۰۰۰۰۰	" " "
۳. سنڀو ٺاڻ جو شرير	۴۰۰	" " "	۶۰۰۰۰۰۰	" " "
۴. اڀينندن جو شرير	۳۵۰	" " "	۵۰۰۰۰۰۰	" " "
۵. سميتي ٺاڻ جو شرير	۳۰۰	" " "	۴۰۰۰۰۰۰	" " "
۶. پدم ٻرپ جو شرير	۱۴۰	" " "	۳۰۰۰۰۰۰	" " "
۷. پار شو ٺاڻ جو شرير	۲۰۰	" " "	۲۰۰۰۰۰۰	" " "
۸. چندر ٻرپ جو شرير	۱۵۰	" " "	۱۰۰۰۰۰۰	" " "
۹. سوڌي ٺاڻ جو شرير	۱۰۰	" " "	۲۰۰۰۰۰۰	" " "
۱۰. شپيل ٺاڻ جو شرير	۹۰	" " "	۱۰۰۰۰۰۰	" " "
۱۱. سري انس ٺاڻ جو شرير	۸۰	" " "	۸۴۰۰۰۰۰	" " "
۱۲. واسو ٻوجيسوامي جو شرير	۷۰	" " "	۷۲۰۰۰۰۰	" " "
۱۳. ومل ٺاڻ جو شرير	۶۰	" " "	۶۰۰۰۰۰۰	" " "
۱۴. اننت ٺاڻ جو شرير	۵۰	" " "	۳۰۰۰۰۰۰	" " "
۱۵. ڌرم ٺاڻ جو شرير	۴۵	" " "	۱۰۰۰۰۰۰	" " "
۱۶. شانتِي ٺاڻ جو شرير	۴۰	" " "	۱۰۰۰۰۰۰	" " "
۱۷. ڪنٽو ٺاڻ جو شرير	۳۵	" " "	۹۵۰۰۰	" " "
۱۸. امر ٺاڻ جو شرير	۳۰	" " "	۸۴۰۰۰	" " "
۱۹. ملي ٺاڻ جو شرير	۲۵	" " "	۵۵۰۰۰	" " "
۲۰. مٺي سوورٽ جو شرير	۲۰	" " "	۳۰۰۰۰۰	" " "
۲۱. لمي ٺاڻ جو شرير	۱۴	" " "	۱۰۰۰	" " "
۲۲. نيمي ٺاڻ جو شرير	۱۰	" " "	۱۰۰۰	" " "
۲۳. پار شو ٺاڻ جو شرير	۹	" " "	۱۰۰	" " "
۲۴. مهاوير سواميءَ جو شرير	۷	" " "	۷۲	" " "

ڏنڻ هڪ پيماني جو نالو آهي. اُڪري ارت اٿس "ڪمان" [اڙدوءَ ٿان].

اهي چوويهه ٿيڻڪر جڏهن جي مٿ جا هلائيندڙ آچار ۽ ڪرو آهن. انهن کي ئي جڏهن لڙڪ پريڻڪر ٿا مڃين، ۽ انهن سڀني مڪتي پراپت ڪئي آهي. ان ۾ ٻڌيمان ويچار ڪري ڏس ته منهن ڏيهه جا ايڏا وڏا شرير ۽ سندن ايتري آڏو ٿيڻ ڪڏهن به ممڪن نه آهي. دنيا ۾ [اهڙا] تمام ٿورڙا منهن ٿي وڃي ٿا سگهن! انهن جڏهن جا ٿورڙا ڏسي پراپڪن به هڪ لک، ڏهن هزارن ۽ هڪ هزار ورهين جون آڏو لکيون آهن، سي به ٿيون ٿي سگهن، پوءِ [پلا] جڏهن جو چوڻ ڪيئن ممڪن ٿي سگهندو؟

اڃا اڳتي ته ٻڌو:-

۱۱۵. جڏهن جون ٻيون به ناممڪن ڳالهون:- ڪلپ پاشه صفحو ۴:- ٺاڳ ڪيٽ هڪ ٻوٽ جيتري وڏي سر آڱر ٿي ڪٽي رکي! ڪلپ پاشه صفحو ۳۵:- مهاوير آڱولي سان جو پرتويءَ کي ڊبايو ته شيش لانگ ڏکي ويو! ڪلپ پاشه صفحو ۴۶:- مهاوير کي لانگ ڏنگيو، ته رت جي بدران ڪير نڪتو ۽ اهو لانگ انهن سر ۾ به ويو! ڪلپ پاشه صفحو ۴۷:- مهاوير جي پير ٿي ڪير ٿي ٺاهيا ٿيون، پر مهاوير جا پير نه سڙيا! ڪلپ پاشه صفحو ۱۶:- ننڍڙي پاسو ۾ اٺ سڏايا ٿيون! رتن سار پاڪ پهرين صفحو ۱۴:- شرير جي مر نه لاهي ۽ نه ڪنهي! ويڪ سار پاڪ پهرين صفحو ۱۵:- جڏهن جي هڪ ”دسار“ نالي هڪ ساڙو ڪاوڙ منجهان ”آدويڪ جهڪ“ سوتر پڙهي هڪ شهر ۾ باهه لڳائي! [اهو] مهاوير ٿيڻڪر جو ڏاڍو پيارو هو. ويڪ سار پاڪ پهرين صفحو ۱۲۷:- راجا جي آڳيا اوس ۾ چڻ گهرجي. ويڪ سار پاڪ پهرين صفحو ۲۲۷:- ”ڪوشا“ نالي هڪ وڻشيا ٺاهي ۾ سرهن جي ڊيري لڳائي، تنهن تي گلن سان ڍڪيل سڙي ڪڙي ڪري، تنهن تي چڱيءَ ريت ناچ ڪيو! پر نه سڙي پير ۾ پيئي سگهي ۽ نه سرهن جي ڊيري ڏني!! تنهن ويڪ صفحو ۲۲۸:- ساڳيءَ ڪوشا وڻشيا سان هڪ ”استول“ نالي مٺيءَ پارهين ورهين ٺاهين پوڻ ڪيو، ۽ پوءِ ”ديڪشا“ وٺي سدگتي [موڪش] پالائين! ۽ ڪوشا وڻشيا به جڏهن ڌرم جي پيروي ڪندي سدگتيءَ کي پراپت ٿي! ويڪ سار پاڪ پهرين صفحو ۱۸۵:- هڪڙي سڌ جي ڪنڌا [جهولي] جا ڳچيءَ ۾ پائي آهي، سا هڪ وڻشيه کي پنڊج سڙ اشرفيون لت ڏيندي رهي! ويڪ سار پاڪ پهرين صفحو ۲۲۸:- بلوان پرش جي آڳيا [ڪري]، ڏيو جي آڳيا [ڪري]، خوفناڪ جهنگ ۾ ڏکئي گذران ڪرڻ [ڪري]، ڪرڙ، مائو پٽا، ڪل آچار، جانيءَ جي لوڪن ۽ ڌرم اُپديش ڪندڙن انهن ڇهن جي روڪڻ ڪري ڌرم ۾ گهٽتائي اچڻ ڪري ڌرم جي هاڃي ٿئي ٿئي!

سهيڪشڪ:- هيٺ ڏسو سندن مٿيا ڳالهون! هڪڙو ماڻهو ٻوٽ جيتري پير جي سر آڱر ٿي ڪڏهن رکي به سگهي ٿو؟ ڇا پرتويءَ تي آڱولي سان زور ڏيڻ ڪري پرتوي ڪڏهن ڊڄي به سگهي ٿي؟ وري جڏهن شيش لانگ ٿي ڪونهي ته ڏڪندو ڪير؟ شرير جي ڪاٺ ڪري ڪير نڪرندو ته ڪنهن ڪونه ڏٺو آهي؟ هيءَ [ندر چال] [نگيءَ يا دوکي] کان سواءِ بي ڳالهه ٿي ڪانهي! ڪيس ڏنگيندڙ نانگ ته سر ۾ به واهه ۽ مهاڻا سري ڪرڻ آدي ٿين.

لوڪ ۾ ويا ! هيءَ ڪيڏي نه مٿيا ڳالهه آهي؟ مهاوير جي پير تي ڪير ٿي وڌڻ ڪري سندس پير ڇو ڪين سڙيا؟ ڀلا ننڍڙي باسڻ ۾ ڪڏهن اُٺ به سمانجي سگهي ٿو؟ جي شير جي مر نه لاهيندا هوندا ۽ نه ڪنهندا هوندا، سي نه بدبوءِ رڙهي مها نرڪ پوکيندا هوندا؟ جنهن ساڙو شهر ساڙيو، تنهنجي دٻا ۽ ڪميا ڪيڏانهن ويئي؟ جي سندس آتما مهاوير جي سنگ مار نه پوتر نه ٿيو، نه هينئر مهاوير جي مرن کانپوءِ سندس آسري وٺڻ ڪري جين لوڪ به هرگز پوتر نه ٿيندا؟ راجا جي آکيا مڇڻ گهرجي، پر چئني لوڪ واڻيا [واپاري] آهن، جنهنڪري راجا کان ٻڌجي هيءَ ڳالهه لکي هوندائون. ڪوشا وٽس چو شير کڻي ڪيڏو به هلاڪو هجي، نه به سرهن جي ڀيريءَ تي سڻي بهاري تنهنجي نچڻ، سڻيءَ جو نه لڳڻ، ۽ سرهن [جي ڀيريءَ] جو نه ٻهڻ بلڪل ڪوڙ نه نه پيو ڇا آهي؟ ڌرم ڪنهنڪي ڪنهن به اوسا ۾ نه ڇڏڻ ڪپي، کڻي ڪجهه به ٿي پوي! ڀلا ڪهڙا نه ڪپڙي جي ٺهيل هوندي آهي، سا ڏهاڙي ۵۰۰ اُشرون ڪٽڻ ڏيئي سگهندي؟ سندن اهڙيون ناممڪن ڳالهون [سموريون] ڄاڻائون، نه چئنين جي ٿلهن پوئين جهان [اسانجو پستڪ به] گهڻو وڌي ويندو. انڪري وڌيڪ لکڻ لکون.

۱۱۶. پوڳول آديءَ بابت چئمن جو وشواس :- اڻڻات آهن چئمن جي ٿورڙين

ڳالهين کي ڇڏي باقي سڀني ۾ ڪوڙ پرايل آهي ڏسو:-

दो ससि दो रवि पदमे । दुगुणा लवणमि धायईसंहे । बारस ससि बारस रवि । तप्पभि ई निदिठ ससि रविणो ॥
प्र० भा० ४ संग्रहणी सूत्र ७७ ॥

[نرڪرڻ وٽس ڀاڳ ۴ سنگرھڻي جي سوتر ۷۷، اڻڻات:-] جو جمبو دويپ هڪ لک پوچن اڻڻات چئن لکن ڪوهن [جي پڪيڙ] جو لکيل آهي، تنهن ۾ هيءُ پهرين دويپ [بست يا ملڪ] ٿو سڏجي. ان ۾ ٻه چنڊ ۽ ٻه سج آهن، ساڳيءَ ريت لوط سمنڊ ۾ ان کان ٻهڙا اڻڻات چار چنڊ ۽ چار سج آهن. وري ڏاڪي کنڊ ۾ ٻارهن چنڊ ۽ ٻارهن سج آهن! وري انهن جي ٽيٺ ڪرڻ ڪري چئنه ٿا ٿين، انهن ۾ ملايو ٻه جمبو دويپ جا ۽ چار لوط سمنڊ جا، سي ٿيا بائيئاليهه چنڊرما بائيئاليهه سج، جي ”ڪالودڌي“ سمنڊ ۾ آهن. ان ريت اڳين اڳين دويپن ۽ سمنڊن ۾ مٿي چيل بائيئاليهه کي ٽيٺو ڪجي ته هڪ سؤ چويهه ٿيندا. تن ۾ ڏاڪي کنڊ جا ٻارهن، لوط سمنڊ جا چار، ۽ جمبو دويپ جا ٻه ملائي ڪل ۴۲ چنڊ ۽ ۱۴۴ سج ”پشڪر دويپ“ ۾ آهن! اهو به منهن جي آباد ڪيل اڌ ڌرتيءَ جو حساب آهي! پر جتي منجهه لقا رهن، اُتي ڪيترائي چنڊ ۽ ڪيترائي سج آهن! پوئين اڌ ”پشڪر دويپ“ ۾ جي گهڻا سج ۽ چنڊ آهن، سي بيٺل آهن. مٿي ڏيکاريل ۱۴۴ کي ٽيٺو ڪرڻ ڪري ۴۲۲ [ٿيندا]، جن ۾ مٿي چيل جمبو دويپ جا ٻه چنڊ ۽ ٻه سج، چار چار لوط سمنڊ وارا، ۽ ٻارهن ٻارهن ڏاڪي کنڊ وارا ۽ ۴۲ ڪالودڌيءَ وارا ملائي ڪري [ڪل] ۴۹۲ چنڊ ۽ ۴۹۲ سور ۽ پشڪر سمنڊ ۾ آهن! اهي سموريون ڳالهون شري ”جن پڌر کڻي ڪميا شرمڻ“ وڌي ”سنگهڻي“ ۾، ۽ ”پولي سڪرنڊ ڪهينا“ ۾، ۽ ”چندر پستي“ ۽ سور پستي ۾ مڪ سڌانت ڪرڻن ۾ ساڳيءَ ريت چهرن آهن.

سميکشڪ:- پوکول ۽ کڳول [جاگرافي ۽ جوتش] جا ڄاڻندڙو! هيٺ ٻڌو. هن هڪڙي پوکول ۾ هڪڙي نمولي ۴۹۲ ۽ ٻئي نمولي بيشمار چنڊ ۽ سج جڻي لوڪ مڃيندا آهن! اوهن ماڻهو وڏاڳي آهيو، جو ويد مت کي مڃيندڙن [جي ٺاهيل] سوريه سڌاڻت آدي جيوتش جي گرهن جي پڙهڻ ڪري پوکول ۽ کڳول [جاگرافي ۽ جيوتش اوهانکي] ليڪ ليڪ معلوم ٿيا! جي جڻين جي مها آندڙ ۾ هجو ها، نه سڄي آندڙ ڪار ۾ رهو ها، جڻ جڻي لوڪ اڄ ڪالهه آهن! انهن مورڪن کي شڪ لاهو پيو نه جمبو دويپ ۾ هڪڙي سج ۽ هڪڙي چنڊ منجهان ڪم نٿو هلي. ڇاڪاڻ ته اڏين وڏين ڌرتين اڳيان ٽيهن گهڙين [۲۴ ڪلاڪن] اندر چنڊ ۽ سوريه ڪٿن اچي سگهندا؟ ڇاڪاڻ ته پرتويءَ کي لاهي لوڪ سج کان به وڏي ٿا ڄڻ! لاهائي سندن وڏي ڀل آهي!

سج ۽ چنڊن جون قطارون!

दो ससि दो रवि पंती एगंतरिया उसठि संखाया । मेरु पयाहिणंता । माणुसखित्ते परि बहति ॥

प्रकरण ० भा ० ४ । संग्रहसू ० ७६ ॥

[پوکول ۽ ٽنڪر پاڻ ۴ سنگره سوتر ۷۹ آرٿاٽ:-] منشي لوڪ ۾ چنڊن ۽ سج جي قطارن جو تعداد ٿا ٻڌايون. ٻه قطارون [سريٽون] چنڊن جون ۽ سج جون آهن. هڪ هڪ لڪ يون آرٿاٽ چئن چئن لکن ڪوهن جي مفاصلي تان هلنديون آهن. جڻ سج جي قطارن جي وچ ۾ چنڊن جي هڪ قطار آهي، تيئن چنڊن جي وچ ۾ سج جي قطار آهي. اهڙيءَ ريت چار قطارون آهن. هن هڪ هڪ چنڊ جي قطار ۾ ۶۶ چنڊ ۽ هڪ سج جي قطار ۾ ۶۶ سج آهن. لاهي چارئي قطارون جمبو دويپ جي مورو ڀرپ جي پرڏڪشٽا ڪندي [چوڌاري گهمندي] منشين سان آباد ٿيل پرتويءَ تي گهمنديون ٿيون رهن. آرٿاٽ جڏهن جمبو دويپ جي مورو کان هڪڙو سج ڏکڻ پاسي ٿو گهٽ ڪري، ته ساڳي سمي ٻيو سج اتر پاسي ٿو گهٽي. ساڳيءَ ريت لوڻ سمند جي هر هڪ پاسي ۾ به، ڏاکڻي ڪنڊ جا ۶، ڪالوڏي ۽ جا ۲۱، ٻيڪر جي اڌ پاڻي جا ۶، اهڙيءَ ريت جملي ۶۶ سج اتر پاسي ٻنهي ۽ ٻنهي ۽ ترتيب تي ٿا گهمن. انهن ٻنهي پاسن جا سمورا سج شمار ڪبا ته ۱۳۲ سج [ٿيندا]. ساڳيءَ ريت ۶۶-۶۶ چنڊن جي ٻنهي پاسن جي قطارن جو شمار ڪبو ته ۱۳۲ چنڊرما منشي لوڪ ۾ گهمندا ٿا رهن. ساڳيءَ ريت چنڊن سان نڪسترن وغيره جون به گهڻيون ئي قطارون سمجهجن.

سميکشڪ:- هيٺ ڏسو پاڻو! هن ڌرتيءَ تي ۱۳۲ سج ۽ ۱۳۲ چنڊ جڻين جي گهرن ۾ ٿيندا هوندا! جي ڀلا ٿيندا آهن ته هو جيٽرا ڪيئن ٿا رهن؟ وري رات جو به ٿڌ سببان جڻي لوڪ چمي ويندا هوندا! اهڙين لامڪن ڳالهين ۾ پوکول ۽ کڳول جا نه ڄاڻندڙ ئي ڦاسندا آهن ۽ نه ٻيا! هڪڙو سج ئي هن ڌرتيءَ جهڙن ٻين ڪيترن ڌرتيءَ جي گولن [پوکولن] کي روشني ڏئي ٿو، نه پوءِ هن ڌرتيءَ ڌرتيءَ جي ڪٿا ئي ڪهڙي ڪجي؟ وري جي پرتوي [ٻنهي محور ۽ سج جي چوڌاري] نه ڦري ۽ سج پرتويءَ جي چوڌاري ڦري، ته ڏينهن ۽ رات [جيڪر] ڪيترن ئي ورهين جا ٿين. وري سمورو همال ڪانسواءِ ٻيو آهي ئي ڪو! هيءَ سوريه جي مقابلي ۾ اهڙو آهي جهڙو ڪهڙيءَ جي مقابلي ۾ اهر جو

داڻو به نه آهي. اها ڳالهه جڻي لوڪ جيستين لاهي ۽ مٽ ۾ رهندا، تيستين سمجهي نه سگهندا.
بلڪ سدائين اوندهه ۾ رهندا.

۱۱۷. جڏهن جو شوڙور لوڪ:-

समस्तचरण सहिया सव्वं लोगं कुसे निरवसेसं। सत्तय चउदसभाए पंचय सुयदेसविरईए॥

प्रकरण ० भा ० ४। संग्रहसू १३५॥

[پرڪرڻ وٽاڪر پاڳ، ۴ جي سنگره سوتر ۱۳۵ ارڻات:-] سمڪ چارڻر وارا [چڱي چرڻر وارا] ڪيولي ۽ رڳا سمن گهات اونڌا [آٽڪ شڪتيءَ] جي سيمان سمورن چوڏهن راجهه لوڪن ۾ پنهنجن آتم پرديشن [آتما جي اسقان هٽڻ] سيمان گهمندا.

سمڪشڪ:- [هي] لوڪ چوڏهن راجهه ۾ ڇوڏهن آهن. تن مان چوڏهن جي چوڏي ۽ ٽي "سرو ارت سدومان" ● جي جهنڊي کان ٿورو پري مٿي "سڌشلا" ۽ "دويه آڪاش" کي شوڙور چرندا آهن. هن لوڪ ۾ ڪيولي يعني جنڪي ڪيول ڪيان [پورو ڪيان]، سروگيتا ۽ پوري پورنا پراپت ٿي آهي، سيئي وڃن ٿا، ۽ پنهنجن آتم پرديشن سيمان سروگيه رهندا آهن. جنهنڪي پرديشن [استان] آهي، سرويو [وياڳ] نه آهي، ۽ جو ويو نه آهي، سروگيه ۽ ڪيول ڪياني ڪڏهن ٿي نٿو سگهي. ڇاڪاڻ ته جنهنجو آتما اڪ ديشي [هڪ اسقان ٿي رهندڙ] آهي، سوئي اچي وڃي ٿو، ۽ ٻڌل، مڪت، ڪياني ۽ اڪياني بڻبو ٿو رهي، سرووياڳي ۽ سروگيه ڪڏهن ٿي نٿو سگهي. جڏهن جا نيرنگر جي جيو روپي الپ ۽ الڳي بڻجي قائم رهي ڇڪا آهن، سي سرووياڳ ۽ سروگيه ڪڏهن به ٿي نه سگهندا. پر جو پرماتما الادي، انست، سرووياڳ، سروگيه، پور ۽ ڪيان سرووپ آهي، جنهن ۾ سروگيتا آديءَ جا ڪڻ جڻن جو ٿن رهي ٿا سگهن، تنهنڪي نه جڻي لوڪ مڃين ٿي ڪول!

۱۱۸. منشي جا قد ۽ عمر:-

गभनर तिपलियाऊ। तिगाउ उक्कोस ते जहनेणं। मुच्छिम दुहावि अन्तमुहु। अङ्गुल असंख भागतणू॥ २४१॥

[ارڻات:-] اتي منشي ٻن پرڪارن جا آهن، هڪڙا گرپ مان آهن ٿيل ۽ ٻيا گرپ کالسواء. تن مان گرپ مان آهن ٿيل منشي جي آيو پورن ٽن "پليوپر" جي سمجهي ۽ سندن شريز ٽن ڪوهن جو.

سمڪشڪ:- ٽن پليوپر جي آيو وارا ۽ ٽن ڪوهن جي شريز وارا منشي هن پرتويءَ تي نه بالڪ ٿورائي سمانجي سگهندا. وري مڃين ليڪه موجب جي ٽن پليوپر جي آيو هجن ۽ اوڻو سمو جٿرا رهن، نه ساڳيءَ ريت سندن ستان به ٽن ڪوهن جي [ڊگهي] شريز واري هٿن ڪپي. اهڙا منشي نه بمبئيءَ جهڙي شهر ۾ به ۽ ڪاڪتي جهڙي شهر ۾ ٿي يا چار ٿي رهي سگهندا! جي لائن آهي، نه جڏهن جي هڪ شهر ۾ جو لکين ماڻهو رهندڙ لکيل آهن، ٽنجي رهڻ جو شهر به لکين ڪوهن [ايراضيءَ] جو هجڻ ڪهي! اهڙو شهر نه سڃي دنيا ۾ هڪڙو به وسي نه سگهندو!

● مڪتيءَ ۾ ويل جن، جنڪي جڻي ايشور مڃيندا آهن.

[اڏوهه ٿان]

● سڀني اڃانن کي پورو ڪندڙ ومان يا اڏند ڪٿولي.

۱۱۹. جڻين جي مڪتيءَ جو اسٿان:-

पणयाल लरकोयण । विरकंभा सिद्धिसिल फलिह विमला । तदुवरि गजोयणंते लोगन्तो तच्छ सिद्धिठिई ॥ २५८ ॥

[اڻاٽ:-] ”سرو ارت سڌو مان“ جي جهنڊي مٿان جا ٻارهن پوڄن ”سڌ شلا“ آهي، سا ڊگھائيءَ، ويڪرائيءَ ۽ ٿولھ ۾ پنجڀاتيھ لک پوڄن جي آهي. اها سڌ شلا جي سڌ پومي سڄي تمام اچي، چاڪندڙ، سونهري ۽ بلور وانگر شفاف [جهن مان آريار ڏسي سگھجي] آهي. ڪيترا ڪيس ”ايشٽ“ ۽ ”پراگ پرا“ جي نالن سان ٿا سڏين. ان ”سرو ارت سڌ شلامان“ کان ٻارهن پوڄن [پري] ”الوڪ“ [اهو اسٿان جو ايتو ڪري نه سگھجي] به آهي، جنھن جي حقيقت **ڪهولي سوت** [مڪت ٿيل آتمائون] ڄاڻن ٿيون. اها ”سرو ارت سڌ شلا“ وڃڻ پاڻي ۾ اُٿ پوڄن ٿلھي آهي. اُتان چنڊي پاسن ۽ چنڊي آب دڙائڻ ۾ گھڻجي گھڻجي مڪ جي ڪپ جيان سنھي ۽ مٿئين پاسي کليل چنڊ جي شڪل ۾ سڌ شلا قائم آهي. ان شلا کان هڪ به پوڄن جي مفاصلي تي مٿي **لوڪانت** آهي، جتي سڌ پيش [رهندا آهن].

سميڪشڪ:- هيٺرو وڇارڻ ڪپي نه جڻين جي مڪتيءَ جو اسٿان **سرو ارت سڌ ومان** جي جهنڊي مٿان ۵۴ لک پوڄن [ڊگھائيءَ، ويڪرائيءَ ۽ ٿولھ، واري] شلا آهي. اڻاٽ اها ڪٿي ڪيترو به سٺي ۽ نرم ھجي، نه به ان ۾ رهندڙ مڪت چيو هڪڙي پرڪار جا ٿيندي ٿي آهن؛ ڇاڪاڻ ته ان شلا کان ٻاهر نڪرنديئي [چيو] مڪتيءَ جي سڪ کان ڇڏائجي ويندا هوندا! وري جي اندر رهندا هوندا ته ڪن هوا به نه لڳندي هوندي! رڳو ڪلهيا ماڻو جاهلن کي ڦاسائڻ لاءِ ٿي هيءَ بناوٽي پرم چار آهي.

۱۲۰. جدا جدا جانورن جا قد:-

वि ति चवरिं दिस सरीरं । बारस जोयणं तिकोस चवकोसं । जोयणसहस पणिदिय । वहे वुच्छन्त विसंसंतु ॥

प्र० भा० ४ संग्रहसू० २६७ ॥

[پرڪرڻ رٿاڪر پاڳ ۴ سنگرھڻي سوتر ۲۶۷ اڻاٽ:-] رواجيءَ ريت هڪڙي اندريءَ وارن [جيون] جو شرير وڏي ۾ وڏو هڪ هزار پوڄن جو سمجھڻ ڪپي. ٻن اندرين وارن جو اڻاٽ سنڪ آدي [جيون] جو ٻارهن پوڄن جو سمجھجي. چئن اندرين وارن پٽوري آديءَ جو چئن ڪوهن جو، ۽ پنجن اندرين وارن کي هڪ هزار پوڄن يعني چئن هزارن ڪوهن جي شرير وارا ڄاڻجن.

سميڪشڪ:- چئن چئن هزارن ڪوهن جي ماپ وارا شرير ڌار ڏيندا هجن ها، ته پر ٿوريءَ ئي بلڪل ٿورا ماڻهو ئي [رهي سگھن ها]، اڻاٽ ڪن سون ماڻهن سان ئي دنيا پرجي وڃي ها، ۽ ڪنھن کي گھڻ لاءِ به جڳھ باقي نه رهي ها! پوءِ جي هو چئن کان رھڻ جو اسٿان ۽ مارڻ پڄن ها [نه ڪن ڇا ٻڌائين ها؟] پر ڇاڪاڻ ته انهن لکيو آهي، ٽينھڙي پنھنجن ڪوهن ۾ [ڪن] جاءِ ڏين ها! پر چئن هزارن ڪوهن جي شرير واري ڪنھن هڪڙي جي رھڻ لاءِ به پنھنجن هزارن ڪوهن [جي اراضن جو] گھر نه گھرجي! اهڙي هڪڙي گھر ٺهرائڻ ۾ ئي چئن

✽ اتر اُڀرندو، اتر اُلهندو، ڏکڻ اُڀرندو ۽ ڏکڻ اُلهندو چار آب دڙائون آهن.

جو سمورو ٽن سمانپ ٿي ويندو، ته به گهر ٺهي نه سگهندو. اڏي ۽ وڏي ۽ اٺن هزارن ڪوهن جي [ڊگهي] چٽ ٺاهڻ لاءِ شهتير ڪٿان آڻيندا؟ پر جي وچ ۾ ٿيا ڏيندا، ته ماڻهو اندر لنگهي به نه سگهندو. تنهنڪري [سمجھي ڇڏيو] ته اهڙيون ڳالهيون من گهڙت ٿينديون آهن.

۱۲۳. عجيب نموني جو حساب :-

ते थूला पल्ले विहु संखिज्जाचे वहुंति सव्वेवि । ते इक्किकक असंखे । सुहुमे खंडे पकपेह ।

प्र० भा० । ४ लघुक्षेत्रसमा सू० ४ ॥

[پر ڪرڻ رٽاڪر پاڻ ۴ لکھو ڪيتر سمناس پر ڪرڻ سوئر ۴ اڻاٽ :-] مٿي چيل هڪ آڱر [جيتري ڊگهي] وار جي ٽڪرن سان چار ڪوه هر چورس ۽ ايترو ئي اولهه ڪوه. [ٻريل] هجي. هڪ آڱر وار جا ٽڪرا سمورا گڏجي ويه لک ستاوي هزار هڪ سؤ ٻاونجاه ٿيندا آهن. پر وڌيڪ به وڌيڪ ٽيٽيه ڪروڙ ست لک ٻاھت هزار هڪ سؤ چار ڪروڙ، چوويه لک پنجن هزار ڇھ سؤ پنجنهويه ڪروڙ، ٻائيٽاليه لک اٺويه هزار نو سؤ ست ڪروڙ، ستاوي لک ٽيونجاه هزار ڇھ سؤ ڪروڙ وارن جي سڀني [سقول ٽڪرن جي ايتري تعداد هڪڙي ڪهن [ڪمب] پوڄن [چئن ڪوهن ڪهن واريءَ کڏ] ۾ ٿيندي آهي، ۽ [ايتراڻي ورهيه هڪ] ٻاويهه ۾ [ٿيندا آهن!] هي به سنڪيات ڪال [ڳاڻائي ۾ اچڻ جهڙو وقت] سڏبو آهي. مٿي چيل وار جي [ننڍي ۾ ننڍي] هڪ ٽڪر جا ڳاڻائي ۾ نه ايندڙ ٽڪرا من ۾ ڪلپنا ڪبا ته اسنڪيات سوکير رومائو [بيشمار لطيف ذرا] ٺهندا.

سميڪشڪ :- هيئن ڏسو سندن ڳڻڻ جو نمونو. هڪ آڱر جيتري ڊگهي وار جا جيترا ٽڪرا ٻڌائون، تنڪي ڪڏهن ڪو ڳڻي به سگهندو؟ تنهنجي وري من منجهان بيشمار ٽڪرن جي ڪلپنا ٿا ڪن! ان مان اهو به سڏ ٿيو ته مٿيان ٽڪرا هٿ سان ڪرڻ لڳا هوندا، ڇڏهن هٿ سان نه ٿي سگهيا ته من سان ڪري ڇڏيائون! ڇا هيءَ ڳالھ ڪڏهن ممڪن ٿي سگهي ٿي ته آڱر [ڊگهي] وار جا ڳاڻائي ۾ نه اچڻ جيترا ٽڪر ٿي سگهن؟

۱۲۴. پوگول جو جڻي ور هاڻو :-

जंबूद्वीपपमाणं गुलजोयाणलरक वट्टविरकंभी । लवणाई यासेसा । बलया भा दुगुण दुगुणाय ॥

प्रकरण० भा० ४ । लघुक्षेत्रसमा० सू० १२ ॥

[پر ڪرڻ رٽاڪر پاڻ ۴ لکھو ڪيتر سمناس سوئر ۱۲ اڻاٽ :-] پھريون ڄمبو دويپ جي پکيڙ لک پوڄن آهي ۽ [وچ ۾] ٻورو آهي. انڪالسواءِ لوڻ آديءَ جا ست سمنڊ آهن ۽ ست دويپ آهن، جي ڄمبو دويپ جي پکيڙ کان [هرهڪ نمبروار] ٻيڙا آهن. هن هڪڙيءَ ئي پرتويءَ تي ڄمبو دويپ آدي ست دويپ ۽ ست سمنڊ آهن، چئن اڳ لکيو اٿئون.

سميڪشڪ :- ڄمبو دويپ سان لاڳيتو ٻيو دويپ [ٿيو] به لک پوڄن پکيڙ جو، ٽيون چار لک پوڄن وارو، چوٿون اٺن لکن پوڄن جو، پنجون سورهن لکن پوڄن جو، ڇهون ٻيڙهن لکن پوڄن جو، ۽ ستون چوهٺ لکن جي پوڄن [جي پکيڙ وارو]! ايتري ئي يا اٽڪان به وڌيڪ پکيڙ سمنڊ جي [به ڄمبو دويپ هوندي. ايڏا وڏا ديش آدي] هنن پوڄن ● هزارن [پوڄن] پوڏي [گهيري] واريءَ پرتويءَ تي ڪيئن سمانجي سگهندا؟ تنهنڪري هيءَ ڳالھ، بلڪل مٿيا آهي.

۱۲۵. ڪروڙ ڪيتر ۾ ۸۴ هزار درياھ :-

कुरु नइ चुलसी सहसा । छच्चेवन्तनरईव पइ विजयं । दोदो महानईव । चवदस सहस्राव पत्तयं ॥

प्रकरणरत्ना भा० ४ । लघुश्लेषसमा० सू० ६३ ॥

[پر ڪرڻ وٺاڪر پاڇ ۴ لکھو ڪيتر سٺاس سوئر ۶۳ آرٿاٽ :-] ڪروڙ ڪيتر ۾ ۸۴ هزار نديون آهن.

سميڪشڪ :- ڪروڙ ڪيتر نه بلڪل ننڍڙي جاء آهي. کيس نه ڏسندي ڪوڙي ڳالھ لکڻ

۾ کين اچ نه آئي!

۱۲۶. تيرتڏڪرن جو سنگھاسن :-

जयमुत्तराव ताव । इगेग सिंहासणाव अइपुव्वं । चवसु वितामु निआसण, दिसि भवजिण मउजणं होई ॥

प्र० भा० ४ । लघुश्लेषसमा० ४ सू० १६६ ॥

[پر ڪرڻ وٺاڪر پاڇ ۲ لکھو ڪيتر سٺاس جي سوئر ۱۱۹ آرٿاٽ :-] هن شلا جي خاص ڪري

ڏکڻ ۽ اتر پاسي هڪ هڪ سنگھاسن ڄاڻڻ ڪپي. انهن شلائن جا نالا ڏکڻ پاسي آئي پانڊو

ڪمبلا ۽ اتر دشا ۾ آئي رڪت ڪمبلا شلائون آهن. انهن شلائن تي تيرتڏڪر وهندا آهن.

سميڪشڪ :- ڏسو سندن تيرتڏڪرن جي جنم اٽسو آدي ڪرڻ جي شلائن کي! اهڙي

ئي مڪٽيءَ جي سنڌ شلا آهي.

۱۲۷. جڻمڻ جون ڪي ٿورڙيون ڳالھيون ڇڏي باقي سڀ خراب آهن :-

اهڙيون سندن گھڻيون ئي ناممڪن ڳالھيون آهن، لکي ڪيترو لکيو پر پاڻي ڇاڻي پيٽڻ،

سوڪير جهون ئي نالي ماڻو ديا ڪرڻ، رات جو پوڄن نه کائڻ، اهي ۳ ڳالھيون ڇڏيون آهن.

باقي جيترو به سندن چوڻ آهي، سو اڻ ٿيڻ ڳالھين سان پريل آهي. ايتري لکڻ منجهان ئي

بڌيمان لوڪ گھڻو ڪجهه سمجهي وٺندا. هي ٿورڙو نموني لاء لکيو اٿئون. جي سندن سمورين

ناممڪن ڳالھيون لکون نه ايڏا وڏا پستڪ بڻجي وڃن، جو هڪ ماڻهو سڄي عمر ۾ پڙهي به

نه سگهي. تنهنڪري چئن هڪ ڊيگري ۾ رجهندڙ ڇانورن منجهان هڪ ڇانور جي پريڪشا

ڪرڻ ڪري خبر پوندي آهي ته سمورا ڇانور ڪڇا يا ٻڪا آهن، تن ئي هن ٿوري لکڻ

منجهان سڄڻ پيش گھڻيون ئي ڳالھيون سمجهي ڇڏيندا. بڌيمان اڳيان گھڻو لکڻ ضروري

[نه] نه آهي. ڇاڪاڻ ته بڌيمان لوڪ ٿورڙيءَ وات ڏيکارڻ سان ئي سمورو مطلب سمجهي

وٺندا آهن. هن کانپوءِ عيساين جي مت بابت لکيو ويندو.

شريمنڊ سوامي ڊاٽنڊ سرسوتيءَ جو وڇيل سندو پاشا سان سينگاريل ستيارت پر ڪاش جو

ٻاوهون سلسلا ناستڪ متن ۾ شمار ٿيندڙ چارواڪ، ٻوڏ ۽ ڄين متن جي ڪنڊن منڊن و شين

جي سنڀند ۾ پورو ٿيو.

● آريه پاشا جي سيني ستيارت پر ڪاش ۾ ۽ ٻيڙ مهڻي ستيارت پر ڪاش ۾ پنجن جي

بدران پنڌرهن هزار لکيل آهن، جو پل ٿي ڏسجي. رڳو انگريزي ستيارت پر ڪاش ۾ پنج

هزار پوڄن لکيل آهن، جتان اسان به انواد ڪيو آهي. ياسڪر آچاره ڌرتيءَ جو قطر ۱۵۸۰

پوڄن ٿا مڃين، جي ۸۴۲۲ انگريزي مٿلن جي برابر آهن. تنهنڪري ڌرتيءَ جو گهرو [مهيٺ]

ٿيو ۲۵۲۹۶ انگريزي ميل، يا ۱۸۹۷۲ ڪوهه يا ۴۷۴۳ [ڌرتي گهٽ ۵۰۰۰] پوڄن. [اڙدوءَ نان].

ٽبرهين سلاسل جي انويومڪا [ديپاچو] نمبر ۳.

۱. انجيل کي عيسائي ۽ يهودي مڃيندا آهن

هيءُ جو بائيبل جو مت آهي، سو رڳو عيسائين جو آهي؛ سو لائين نه آهي. پر ان ۾ يهودي وغيره به شامل آهن. هن ٽهرهين سلاسل ۾ عيسائي مت جي وشيه ئي لکيو ويو آهي. تنهنجو مطلب اهو ئي آهي ته اڄڪلهه بائيبل جي مڃيندڙن مان عيسائي ئي مکيه سمجهيا وڃن ٿا، ۽ يهودي وغيره ٻئي درجي ۾ آهن. مکيه ويچار ڪرڻ سان ٻئي درجي وارا به ويچار ۾ اچي وڃن ٿا. هنن جي جيڪا وشيه هت لکيل آهي، سو رڳو بائيبل منجهان، جنهنکي عيسائي ۽ يهودي وغيره سڀ ٿا مڃين، ۽ انهيءَ پستڪ کي پنهنجي ذوم جو مول ڪارڻ ٿا سمجهن.

۲. انجيل جي ترجمي پڙهڻ ڪري من ۾ سند به جاڳيو

هن ڪتاب جا گهڻائي ترجمي ٿيا آهن؛ جي سندن مت وارن وڏن وڏن پادرين ڪيا آهن. انهن مان ديوناگري ۽ سنسڪرت ترجمي ٿيا آهن؛ جي سندن مت وارن وڏن وڏن پادرين ڪيا آهن. انهن مان ديوناگري ۽ سنسڪرت ترجمي ٿيا آهن؛ جي سندن مت وارن وڏن وڏن پادرين ڪيا آهن. انهن مان ديوناگري ۽ سنسڪرت ترجمي ٿيا آهن؛ جي سندن مت وارن وڏن وڏن پادرين ڪيا آهن.

۳. سچ ۽ ڪوڙ جي نرين ڪرڻ جي اڀلاشا

اهي ليکڪ رڳو سچائيءَ جي وڌائڻ ۽ ڪوڙ کي گهٽائڻ لاءِ ئي [لکيا ويا] آهن، ۽ نه ڪنهن کي دڪ پهچائڻ، يا هاڻي ڪرڻ يا ڪوڙا دوش لڳائڻ لاءِ! اهو لائيجر هيٺئين ليکڪ ۾ سچ سمجهي وٺندا ته هيءُ پستڪ ڪهڙي پرچار جو آهي، ۽ انهن جو مت پڻ ڪهڙو آهي. هنن ليکڪ جو پريوچن اهو ئي آهي ته سموري منش جانيءَ کي ڏسڻ، ٻڌڻ، لکڻ وغيره ۾ سهوليت ٿئي، ۽ وشواس رکندڙ ۽ شنڪا ڪندڙ ٻڌجي، هر ڪو ماڻهو ويچار ڪري عيسائي مت جو آندولن [هلچل] ڪري سگهندو.

۴. سٽيه ۽ ڪرٽيه جي گرهڻ ۽ استيه ۽ اڪرٽيه کي ڇڏڻ يوگه هرڪو ٻڻي

هن سان هڪ اهو پريوچن به سڏ ٿيندو ته ماڻهن جو ذوم سنهنڌي ڪيان وڌي، سچي ۽ ڪوڙي مت ۽ ڪرٽيه اڪرٽيه ۽ ڪرمن جي ليکڪ ليکڪ سمجهه ۾ اچڻ ڪري، سٽيه ۽ ڪرٽيه ڪرمن جو سويڪار ڪرڻ ۽ استيه خواهه اڪرٽيه ڪرمن کي ڇڏي ڏيڻ

❖ ڪرڻ ۽ نه ڪرڻ جهڙا ڪرم [ارڻات وڌي ڪرم ۽ نشڏ ڪرم يا امر ۽ نهي].

سهنجو ٿيندو. سڀني منهن کي گهرجي ته سڀني متن جي پستڪن کي پڙهي ۽ سمجهي پنهنجو رابو ان مت جي پڪش ۾ يا وروڌ ۾ ڏين يا لکن.

[جي پاڻ پڙهي نه سگهن] سي ٻين کان ٻڌن ڇاڪا ته جيئن پڙهڻ ڪري ”پندت“ ٿا ٿين، تيئن ٻڌڻ ڪري ”بهوشرت“ ٿا سڏجن. شروٽا جي ٻئي کي سمجهائي نه سگهي ته پاڻ نه سمجهي ٿي وٺندو. جي پڪشيات روپي عينڪ ڇاڙهي ٿا ڏسن، سي نه پنهنجا ۽ نه ٻراوا ڪٿا يا دوش ڏسي سگهن ٿا.

۵. ستيارت پر ڪاش لکڻ جو ڪارڻ

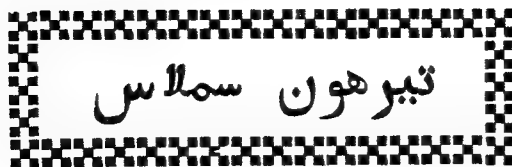
منهن جي آتما سچ ۽ ڪوڙ جو ليڪ نيڪ نرٿ ڪرڻ جي سامهون رکي ٿي. جيترو پنهنجو پڙهيل يا ٻڌل [گمان] آهي، اوترو ئي تشو ڪري سگهو آهي. جي هڪڙي مت وارا ٻئي مت وارن جي وشه ڇڏيندا ۽ ٻيا نه ڇڏيندا، ته نيڪ ليڪ وادو واد ٿي نه سگهندو. پر اڳيان ٿي لوڪ ڪنهن نه ڪنهن ڀرم روپي واڙي ۾ ڦاسي ويندا آهن. انهن نه ٿئي، ان لاءِ هن گرنٽ ۾ سڀني هلمڻ متن جي وشه ۾ ٿورو لکيل آهي. انهي منجهان ئي باقي وشن جو الزمان ڪري سگهجي ٿو ته اهي سچيون آهن يا ڪوڙيون.

۶. شاستراوت دوارا سچ ڪوڙ جو نرٿ ڪريو

جيڪي نه سڀني جي مڃڻ جو ڳوٺيون سچيون ڳالهون آهن سي نه سڀني ۾ هڪ جهڙيون آهن. جهڙو ڪوڙين ڳالهين تي ٿيندو آهي، اٿوا هڪ سچو ۽ ٻيو ڪوڙو هجي ته نه ٿورڙو واد واد هوندو آهي. جي وادي [مت جي ورڻ ڪرڻ وارا] ۽ ٻئي وادي [شڪائن ڪرڻ وارا] سچ ۽ ڪوڙ جي نرٿ ڪرڻ لاءِ واد واد ڪندا ته اوس تشو ٿي پوندو. هاڻي آڏهن ٿيو ههڻ سمناس ۾ عيسائي مت جي وشه تي ٿورڙو لکي سڀني جي اڳيان رکڻ ٿو. ويڃاري ڏسو ته ڪيئن آهي؟ سڀاڻن اڳيان ڪهڙي لکڻ جي گهرج ٿي ڪهڙي؟

ओ३म्

تبرهون سلاس

عيسائي مت جي وشين جي پريڪشا ٿا ڪريون

هاڻي عيسائي مت جي وشه ٿي ٿا لکون. جنهن مان سڀئي سمجهي ويندا ته سندن مت ٿر دوش ۽ سندن بائيبل بئسڪ ايشور ڪرڻ آهي يا نه؟ بائيبل منجهان پهرائين ”ٿور بئس“ جي وشه ٿي لکيو وڃي ٿو.

۱. سرشتي آڻيٽي:- آرٽي ۾ ايشور آڪاش ۽ پوٿويءَ کي آهن ڪيو. ۽ پوٿوي ٿي ڊول ۽ سسٽن هئي، ۽ گهرائي ۽ معان اونداهه هئي. ۽ ايشور جي آتما ۽ پاڻيءَ معان ٿي لڏي. [پندائش جو ڪتاب] باب ۱ آيتون ۱-۲.

سميڪشڪ:- آرٽي ڇاڪي ٿا چئو؟

عيسائي:- سرشتيءَ جي پهرئين آلهيءَ کي.

سميڪشڪ:- ڇا اهائي سرشتي پهرائين آهن ٿي آهي ۽ اٽڪان اڳي ڪڏهن نه ٿي هئي؟

عيسائي:- اسان کي سڌ ڪانهي نه ٿي هئي يا نه! ايشور ٿر ڇاڻي!

سميڪشڪ:- جي ٿا ڇاڻو ته هن بئسڪ ٿي وشواس ڇو ڪيو اٿو؟ جنهن [بئسڪ] مان

سنديهه جو نوارڻ ٿي ٿورو سگهي. انهنجي يروسي لوڪن کي اڀدائش ڪري هن سنديهه سان

پويل مت ۾ ڇوڻا ڦاسايو؟ وري سڀني سنديهه کان آجي ۽ سڀني شدڪائن جي نور ٿي ڪرڻ

واري ويد مت کي ڇو ٿا گرھڻ ڪريو؟ جڏهن اوهان کي ايشور جي سرشتي رچنا جي سڌ

ڪانهي، نه ايشور کي ڪئن - ڇاڻندا هوند؟ آڪاش ڇاڪي ٿا مڃو؟

عيسائي:- ٻولار ۽ جيڪي مٿي آهي تنهنکي

۽ گهرائي = انگريزي Deep آهي جنهن جي معنيٰ گهرائي ۽ سمنڊ ٻئي آهن. (اهو ٿر ڇو

پادرين ڪيو آهي ۽ نه رشي دياند.

گهرائي معنيٰ سمنڊ جي گهرائي.

● انگريزيءَ ۾ Waters آهي، يعني جمع آهي. معنيٰ ٿيندي سمنڊ ڇو نه پوٿويءَ ٿي

سمنڊ ڪهڙا آهن.

۽ سميڪشڪ = ڇاچ ڪندڙ يا سچ جو ڳولائو. (اهو شيد بئسڪ جي ليڪڪ آرٿاٽ رشي

دياند لاءِ ڪم آندل آهي).

■ آڪاش شيد ڇا ۽ آرٿاٽ آهن. هڪ اوڪاش = معان جنهن کي انگريزيءَ ۾ Space ڪوٺيندا

آهن. ٻيو اٿي سوڪهر ٽس جنهن منجهان ٻيا ٽس بڻيا. انهيءَ کي انگريزيءَ ۾ Ether ڪوٺيندا آهن.

سمجڪشڪ:- ٻولار جي آيتي ڪهڙي ريت ٿي؟ ڇاڪاڻ ته هي ويو [سرو واپڪ] پدارت اتي سرڪم آهي ۽ هيٺ مٿي هڪ جهڙو آهي. جڏهن آڪاش نه ٺهيو هو، تڏهن ٻولار يا آڪاش هو يا نه؟ جي نه هو ته جيڪب جو ڪارڻ ايشور ۽ جيو ڪٿي رهندا هئا؟ بنا آڪاش جي ڪوبه پدارت ٿي نٿو سگهي. تنهنڪري اوهانجي بائبل جو ڪنهن نيڪ نه آهي! [ڇا] ايشور بيدول ۽ سندس ڪيان ۽ ڪرم به بيدول ٿيندا آهن، اٿوا سڀئي بيدول اٿنا آهن؟

عمسائي:- ڊول وارا ٿا ٿين.

سمجڪشڪ:- پوءِ اتي لائين ڇو لکيائين ته ايشور جي بڻايل پرڻوي ”بيدول هتي“؟

عمسائي:- ”بيدول“ جو آرٽ آهي ته هيٺ مٿي هٿي، سڻين سڏي نه هٿي!

سمجڪشڪ:- پوءِ نيڪ ڪنهن ڪٿي؟ ۽ ڇا هيئر به هيٺ مٿي نه آهي؟ ايشور جو ڪم بيدول انڪري نٿو ٿي سگهي، جو هو سڀڪجهه ڄاڻندڙ آهي ۽ سندس ڪم به نه ڀل نه ڇوڪ ٿي سگهي ٿي. پر بائبل به ايشور جي سرشتي بيدول ڄاڻايل آهي، تنهنڪري هيءُ پستڪ ايشور ڪم ٿي نٿو سگهي؟ پهرين ٻڌايو ته ايشور جي آتما وسٽو ڪهڙي آهي؟

عمسائي:- چمن!

سمجڪشڪ:- هوءَ ساڪار آهي يا لراڪار؟ ۽ واپڪ آهي يا هڪ ديشي؟

عمسائي:- لراڪار، چمن ۽ واپڪ آهي. پر ڪنهن هڪڙي سنائي پرست ۽ چوٽين

آسمان آدي اسٽان به مکيه ڪري رهندو آهي.

سمجڪشڪ:- جي لراڪار آهي ته ڪيس ڏٺو ڪنهن؟ وري واپڪ جو جل ٿي لڏڻ ڪڏهن ٿي نٿو سگهي. ٻلا جڏهن ايشور جو آتما جل ٿي ٿي لڏيو، تڏهن ايشور ڪٿي هو؟ هن مان اهو ٿي سڏيو ٿئي ته ايشور جو شرار ڪنهن بڻي اسٽان ٿي ٺڪيل هوندو. اٿوا پنهنجي آتما جي هڪ ٽڪر کي پاڻيءَ تي لوڏايو هوندائين. جي لائين آهي ته [ايشور] ويڙ ۽ سروڪه ڪڏهن ٿي نٿو سگهي. جي ويڙ نه آهي ته جيڪب جي رچنا، ڌارڻا، ٻالڻ، جهون جي ڪرم جو پرهند ۽ پرڻ ڪڏهن ڪنهن ڪري سگهندو، ڇو ته جنهن پدارت جو سروپ هڪ ديشي، تنهنجا ڪم، ڪرم ۽ سيا ٻه هڪ ديشي ٿيندا آهن. جي لائين آهي ته هو ايشور ٿي نٿو سگهي. ڇو ته ايشور سرو واپڪ، اٽس ڪم، ڪرم ۽ سيا وازو، سڄا لند سروپ ٿين، سڏ، ٻڌ [ڪيائي] مڪت سڏيو [سڏيو ڪري ٻڌڻ کان ليارو] اٽادي ۽ اٽس آدي ڪن وازو ويدن به ڇيو ويو آهي! تنهنڪري ٿي مڃڻ ڪري اوهانجو ڪلياڻ ٿيندو ۽ نه بڻي پرڪار.

۲. پرڪاش ڪڏن اٿين ٿو:- ۽ ايشور ڇو نه سوجهرو ٿئي، ۽ سوجهرو ٿي پيو. ۽

ايشور سوجهري کي ڏٺو ته چڱو آهي. [پڌرائڻ جو پستڪ] باب ۱، آيتون ۳-۴.

سمجڪشڪ:- ڇا ايشور جي ڳالهه جڙ رڻي سوجهري ٻڌي ورتي؟ جي ٻڌي هوائين ته هن

سمي به سڄ، ڏٺي ۽ اڪي ڇو پرڪاش آسانجون ۽ اوهانجون ڳالهيون ڇو نٿو ٻڌي؟ پرڪاش

جڙ ٿيندو آهي، هو ڪڏهن به ڪنهنجي ڳالهه ٻڌي نٿو سگهي. ڇا ايشور سوجهري کي ڏسڻ کان

پوءِ ٿي سمجهيو ته سوجهرو چڱو آهي؟ پهرين ڪوڙ ڄاڻندو هو؟ جي سڌ هڃيس ها ته ڏسي

چو چوي ها نه چگو آهي؟ جي نه چائندو هر نه هو ايشور ئي نه آهي! ٽپهڪري نه اوهانجو بائيبل ايشور جي واڻي آهي ۽ نه منجهس چائيل ايشور سرورگه [چاڻي چاڻهار] آهي.

۳. **پاڻهن جي وچم آڪاش:-** ۽ ايشور چيو نه پاڻهن جي وچم آڪاش ٿئي ۽ پاڻهن کي پاڻهن کان ورهائي. [۶] ۽ ايشور آڪاش کي ٺاهيو، ۽ آڪاش جي هيٺين پاڻهن کي آڪاش جي مٿين پاڻهن کان ڌار ڪيو، ۽ لائين ٿي پيو. [۷] ۽ ايشور آڪاش کي سرورگه [ڪري] ڪونهيو ۽ سانجهي ۽ صبح پيو ڏينهن ٿيو [۸]. باب ۱ آيتون ۶-۸.

سميڪشڪ:- ڇا آسمان ۽ پاڻي ۽ ايشور جي ڳالهه ٻڌي ورتي؟ ۽ جي جل جي وچم آڪاش نه هجي ها نه جل رهيتي ڪٿي ها؟ پهرين آيت ۾ لکيل آهي نه آڪاش کي ٺاهيو هئائين. پهر آڪاش کي ٺاهڻ وٽ چئبو. جي آڪاش کي سرورگه ڪونهائين، اهو نه سرور واپڪ آهي، ٽپهڪري هر هنڌ سرورگه ٿيو. پوءِ 'سرورگه معي آهي' لائين چوڻ وٽ آهي. جڏهن سج اُٿل ٿيو ئي نه هو، نه پوءِ ڏينهن رات ڪٿان ٿي ويا؟ اهڙيون اڻ ٿيڻون ڳالههون ايندڙ آيتن ۾ [پڻ] پريل آهن.

۴. **آدم کي پاڻ جهان ٺاهيائون:-** جڏهن ايشور چيو نه اسين آدم کي پنهنجي سرورپ ۾ پاڻ جهڙو بڻايون [۲۶]. تڏهن ايشور آدم کي پنهنجي روپ ۾ اُٿل ڪيو. هن کين ٿر ۽ ٺاري بڻايو [۲۷]. ايشور اُٿل کي آسمان ڏني [۲۸]. باب ۱، آيتون ۲۶-۲۷-۲۸.

سميڪشڪ:- جي آدم کي ايشور پنهنجي سرورپ ٿي ٺاهيو آهي، نه ايشور جو سرورپ پور، کيان سرورپ، آئند مه آدي گلن وارو هئڻ ڪري ان جهڙو آدم چو نه ٿيو؟ جي نه ٿيو نه [سڌ آهي] نه ايشور جي سرورپ ۾ [آدم] نه ٺهيو. وري [جي] آدم کي [پنهنجي] شڪل ٿي [ٺاهيائين، نه چٽڪ ايشور پنهنجي سرورپ کي اُٿل ٿيندڙ ڪيو. پوءِ [پلا] هو اُٿل [فالي] چو نه آهي؟ وري آدم کي اُٿل ڪٿان ڪيائين؟

همسائي:- مٽي مان ٺاهيائين.

سميڪشڪ:- مٽي ڇا مان ٺاهيائين؟

همسائي:- پنهنجي قدرت اڻاڻت شڪتيءَ سان.

سميڪشڪ:- ايشور جي شڪتي اُٺاڻي آهي يا لئين؟

همسائي:- اُٺاڻي آهي.

سميڪشڪ:- جي اُٺاڻي آهي نه جڳت جو [اُٺاڻن] ڪارڻ سنان [سڌ] ٿيو! پوءِ اڃا

[ٿيستيءَ] منجهان پاڻ [هستي] چو لا مڃو؟

همسائي:- سرشتيءَ کان اڳي ايشور بنا ڪونه پڌارڪ نه هو.

✽ انگريزي بائيبل ۾ "MAN" شيد آهي نه "ADAM" پر اُنجو ترجمو هر هنڌ آدم ئي ڪيل آهي. آدم سنسڪرت جو شيد آهي [آدم = آرمپ وارو ۽ م = منش] اڻاڻت هن پوکول ۾ پهرين يا پهرين پيدا ٿيل ماڻهو. 'आदम' = آدم، شيد جي معنيٰ "پهرين يا پهرين" آهي. [ڪپتراو] ✽ سنان = اُٺاڻي جنهنجو آرٽ نه ٿيو هجي.

سميڪشڪ:- جي نه هو نه هيءَ جڳت ڪٿان ٺهيو؟ وري ايشور جو سامرٽ دروهه * آهي يا ڪٿي؟ جي دروهه آهي نه [چئبو نه] ايشور کان پڻ ٻيو پدارت به هو. پر جي ڪٿي آهي نه جيئن روپ مان اُگهي ۽ رس مان جل بڻجي نٿو سگهي، تيئن ڪٿي مان دروهه به ڪڏهن ٺهي نه سگهندو. وري جي ايشور منجهان جڳت ٺهيل هجي ها، ته ان به ايشور جي ڪٿي، ڪرم ۽ سپاءَ وارو هجي ها. پر ڇاڪاڻ ته جڳت به ايشور جا ڪٿي، ڪرم ۽ سپاءَ نه هئڻ ڪري، ٻڪ ٿي نه اهو ايشور مان ٺهيل نه آهي، پر جڳت جي ڪارڻ يعني پرمائن آدي نالي وارين چڙ [وستن] مان ٺهيل آهي. جڳت جي آلهي [جو ورڻن] جتن ويد آدي شاسترن به لکيل آهي، تهڙو ئي معجزو. ان الوسار ايشور جڳت کي ٺاهيندو آهي. جيڪڏهن آدم جو آندرون سوروپ جيو ۽ ٻاهرون ماڻهوءَ جهڙو آهي، ته ايشور جو سوروپ اهڙو ڇو ڪين آهي؟ ڇو ته آدم ايشور جهڙو ٺهيل، نه ايشور اوس آدم جهڙو ئي هئڻ کپي!

۵. مڙس جو پيدا ٿيڻ:- ٺڌهن * پرميشور ايشور ٿرئيءَ جي ٽوڙ منجهان □ آدم کي بڻايو، ۽ سندس نالن به جياپي جو ساه ڦوڪيو ۽ آدم جڙو پراڻ * [۷] ۽ پرميشور ايشور عدن * ۾ آيل ڏي پاسي هڪ باغ لڳايو، ۽ ان آدم کي، جنهن کي هن بڻايو هو، تنهن به رکيو. [۸] ۽ ان باغ جي وچ ۾ ان جياپي جي وٽ ۾ چڱي منڍي جي گمان جو وٽ ٿرئيءَ مان آيل ۹ [۹] باب ۲، آيتون ۷، ۸ ۽ ۹.

سميڪشڪ:- جڏهن ايشور عدن ۾ باغ بڻائي تنهن به آدم کي رکيو، ٺڌهن ڇا ايشور ٺهي ڄاتو ته کيس وري هتان ڪڍڻو ئي ٻوڏو؟ وري جي ايشور آدم کي ٽوڙ منجهان ٺاهيو، ته هو ايشور جو سوروپ ٿيو ئي نه! پر جي آهي، ته ايشور به ٽوڙ منجهان ٺهيل هوندو. سندس نالن به ايشور جيڪو ساه ڦوڪيو، سو ساه ايشور جو سوروپ هو يا ٻيو ڪجهه؟ جي پڻ هو ته ايشور آدم جي سوروپ به نه ٺهيل! پر جي ساڳيو [ايشور جو سوروپ] هو ته آدم ۽ ايشور هڪجهڙا [سڏايا] وري جي هڪجهڙا آهن ته جنم، مرڻ، وڌارو، گهاٽارو، ٻڪ، اُڃ آدي دوش آدم جيان ايشور به ايندا. پوءِ هو ايشور ڪيئن ٿي سگهندو؟ تنهن ڪري تو ريت جي هيءَ ڳالهه ٺيڪ ٿي ٿيڻي، ۽ هيءَ پستڪ به ايشور ڪتب نه آهي.

۶. استريءَ جي اڻپتي:- پرميشور ايشور، آدم کي گهريءَ ٺنڊ ۾ وڌو ۽ هو سمهي

* دروهه = پدارت جنهن ۾ ڪي ڪٿي هجن.

● انگريزي ٻائيل موجب "۽" ٿيڻ گهرجي.

□ انهن پنجني جاين تي انگريزي ٻائيل ۾ "MAN=ماڻهو" شيد آهي ۽ "ADAM" آدم، "MAN" معنيٰ "انسان ذات" به ٿي سگهي ٿي، تنهنڪري وڌيڪ ٽرم وارا ۽ سائنسدان جو سرشتيءَ جي آدم ۾ يڪدم ڪهڙن ماڻهن جو پيدا ٿيڻ ٿا مڃين، تنهنجي به مڃڻ حوالا ٺاهين ٿا ڪن.

✠ انگريزيءَ ۾ SOUL = روح آهي.

★ "عدن" شيد سنسڪرت جي "एदान" اڌان باغ جو بگاڙ آهي.

پهر. ٿڏهن سندس پاسرين مان هڪ پاسري ڪڍي ۽ انجي جاء تي ماس پري ڇڏيو. [۲۱]
۽ پرمشور ايشور آدم جي ان پاسريءَ منجهان هڪ ناري ٺاهي، ۽ کيس آدم وٽ وٺي آيو
[۲۲] باب ۲ آيتون ۲۱-۲۲.

سمهڪشڪ - جي ايشور آدم کي ڏوڙ منجهان ٺاهيو، ته سندس استريءَ کي ڏوڙ منجهان
چونہ بڻايو؟ وري جي نار کي هڏي مان ٺاهيائين ته آدم کي هڏي مان چونہ بڻايائين؟ وري
ڄڻ نر مان نڪرڻ ڪري ناري ۽ نالو پيو، ٿڏهن ناريءَ منجهان به نر ٿي نالو پوڻ ڪيو، ۽
سندن هڪ ٻئي سان پريم به رهڻ ڪيو! ڄڻ استريءَ سان پريم ڪري، ٿڏهن پريم سان
استري به پريم ڪري! ڏسو وڌوان لوڪو! ڪيئن نه [عيسائين جي] ايشور جي پڌار وٽ وڌيا
۽ فلاسافي جهڙا ڏيئي رهي آهي. جي آدم جي هڪ پاسري ڪڍي ناري ٺاهي هوائين،
ته سڀئي ماڻهن جي هڪ پاسري گهٽ چونہ ٿي ٿئي؟ استريءَ جي شرار به به ڏکي هڪڙي
پاسري ٿيڻ گهرجي، ڇاڪاڻ ته هو هڪڙيءَ پاسريءَ مان ٺهيل آهي. ڇا جنهن سامگريءَ
[مصالحي] مان سڄو جڳت ٺاهيائين، تنهن سامگريءَ منجهان استريءَ جو شرار ٿئي ٺهي سگهي؟
ان مان [سڏ ٿيو] ته بائبل سرشتي وڌيا [قانون قدرت] جي آيت آهي.

۷. استريءَ، نانگ ۽ آدم کي پاراڻا:- ۽ نانگ پرتويءَ جي هر هڪ جانور کان، جن
کي پرمشور ايشور بڻايو هو، ڇاڪاڻ ته هو. ۽ هن ناريءَ کي چيو ته، ڇا سڄ پڇ ايشور چيو
آهي، ته اوهان هن باغ جي هر ڪنهن وٽ منجهان نه کائو؟ (۱) ۽ استريءَ لانگ کي چيو ته
اسين هن باغ جي وٽن جا ميرا کائون ٿا. (۲) سواءِ ان وٽ جي ميو جي، جو باغ جي وچ ۾
آهي. ايشور چيو آهي ته اوهان انکي نه کائو ۽ نه چهو، جو مٿان مري وڃو. (۳) ۽ نانگ
استريءَ کي چيو ته ڀڪ اوهين ڪونه مرندا. (۴) ڇاڪاڻ ته ايشور ڄاڻي ٿو ته جنهن ڏينهن
[اوهين] اهو کائيندا، اوهانجون اکيون کلي وينديون ۽ اوهين ايشور ● جيان چڱي مٺي جا سمجهندڙ
ٻڌجي پوندا. (۵) ۽ ڄڻ ئي استريءَ ڏٺو ته اهو وٽ کائڻ ۾ چڱو، ڏسڻ ۾ سهڻو ۽ ٻڌي
ڏيڻ لاءِ چڱو آهي، ته سندس ميون مان ڪڍي [ڀاڙ به] کاڌو ۽ پنهنجي مڙس کي به

● اعتراض اهو آهي ته پهرين آدم کي چيو پيدا ڪيو ويو ۽ ان لاءِ ٺاهي گهڙي آهي؟
ڪو جواب ڏيندو ته زال جو نالو ”ناري“ هئڻ ان ٻالھ جي ٺاهي آهي، ڇاڪاڻ ته ”نر“
شيد مان ”ناري“ شيد ٺهيو آهي. ان ئي اعتراض ٿيندو ته ”ناري“ شيد مان به ”نر“ ٺهي
ٿو سگهي! وري بائبل موجب زال کي آدم جي اڪيلائي هٽائڻ ۽ دل وندائڻ لاءِ پيدا
ڪيل آهي. پر اهو ڪو زبردست دليل ڪونهي، ڇاڪاڻ ته ساڳيءَ ريت ناريءَ جي اڪيلائي
کي دور ڪرڻ ۽ ساڻس پريم ڪرڻ لاءِ مڙس کي به پيدا ڪري ٿو سگهجي! ٺهندڪري
آدم ۾ پهرين پيدا ڪرڻ جو ڪو پير زبردست ڪارڻ ٻڌائڻ گهر ٿو. [آڏو ۽ چي
آڌار ٿي.] ان باب وٽ ڏسو پيدائش باب ۲ جون آيتون ۲۳-۲۴.

● انگريزي بائبل جا اکر آهن:- 'Ye shall be as goods, knowing & evil' جهڙو
انواد ٿيڻ گهرجي ”اوهين ڊگھائين جهڙا چڱي مٺي جا ڄاڻو ٿي پوندا.“ [گهٽراو]

ڏٺو ۽ هن ڪاڏو. (۶) ۽ انهن ٻنهي جون اکيون ڪلهون ۽ ڪنن ۽ ڳڙهي ۽ اسين اُگهاڙا آهيون ۽ انهن انجور جا پن هڪ ٻئي سان ڳنڍي سبي، پاڻ لاءِ ته بند [کوڏيون، ننڍيون ڏوٿيون] ٺاهيون. (۷) ۽ پرميشور ايشور نانگ کي چيو ته ڇاڪاڻ ته تُو ائين ڪيو آهي، تنهنڪري تون سڀني چوپاين ۽ جهنگ جي سڀني جانورن کان وڌيڪ ملعون [پاراڻو ڏنل] ٿين ۽ تون پنهنجي نيت پر هلندين، ۽ پنهنجي سڄي آڙو مٽي کائيندو رهندين. (۱۴) ۽ آءٌ تنهنجي ۽ استريءَ جي وچ ۾، ۽ تنهنجي اولاد ۽ استريءَ جي اولاد جي وچ ۾ دشمني وجهندس. هو تنهنجو مٿو چٽيندي ۽ تون سندس ڪڙي ۾ ڏنگيندين. (۱۵) استريءَ کي اُن ڇو نه تنهنجي ڪرپ ۾ [۽ اُن ۾ تنهنجن] دکن کي ڏاڍو وڌائيندس ۽ تون ٽڪليف سان ٻار ڄمئيندين ۽ مڙس لاءِ اڃا ڪندي رهندين. ۽ هو توري حڪم هلائيندو. (۱۶) آدم کي اُن ڇو نه ڇاڪاڻ ته تُو پنهنجيءَ استريءَ جي ڳالهه مڃي، ان درخت منجهان ڪاڏو آهي، جنهن لاءِ مون توکي حڪم ڪيو هو ته ان مان نه کائج، تنهنڪري تنهنجي سڀان ڏرئي لعنتي ٿي، پنهنجي سڄي عمر تون اُن مان ٽڪليف سان کائيندين. (۱۷) هو تُو لاءِ ڪندا ۽ اونٽ ڪٽارا ● پندا ڪندي، ۽ تون ٻنيءَ جو ساٿ ڀاڄيون کائيندين (۱۸).

(پنداش باب ٽيون) آيتون ۱ کان ۷ ۽ ۱۴ کان ۱۸.

سمهڪشڪ:- جي عيساين جو ايشور سروڪم هجي ها ته هن چالاڪ نانگ ارڻات شيطان کي ڇو ٺاهي ها. پر جي ٺاهيو اٿس ته ايشور ئي ڏوهاري آهي! ڇاڪاڻ ته جي هو کيس ٻڌو ته ٻڌائي ها، ته هو ٻڌائي ڪري ڇو ها؟ وري اڳ ۾ پندا ٿيل ئي ڪونه هو ته بنا ڏوهه ڪرڻ جي کيس ٻائي ڇو ٻڌايو ويو؟ وري سچ پچو ته هو نانگ هو ئي ڪونه، بلڪ ماڻهو هو! ڇاڪاڻ ته جي ماڻهو نه هجي ها، ته ماڻهن جي ٻولي ڪئن ڳالهائي سگهي ها؟ وري شيطان نه اُنکي ڪوٺڻ ڪي، جو پاڻ ڪوڙو هجي ۽ ٻئي کي ڪوڙ ئي هلائي! پر رائي ته شيطان سچو [هو]! انڪريئي اُن هن استريءَ کي ڪونه ٻڌايو، بلڪ سچ پچ چئي ڏنائين! پاڻ ايشور آدم ۽ هوا سان ڪوڙ ڳالهائو، ته اُنجي کائڻ ڪري اوهين مري ويندا! جيڪڏهن وڻن ۾ ڏيندڙ ۽ اُمر ڪندڙ هو، ته سندس ڦل کائڻ کان روڪ ڇو ڪيائين؟ پر جي روڪيائين ته اهڙو ايشور ڪوڙو ۽ ٻڌائيندڙ ثابت ٿيو، ڇاڪاڻ ته اُن وڻ جا ڦل منهن کي ڪيان ۽ سڪه ٻهڄائيندڙ هوا ۽ نه اڪيان ۽ موت ڏيندڙ! پر جي ايشور ڦل کان روڪ ڪئي، ته ان وڻ کي پندا ڇو ڪيائين؟ جي پاڻ لاءِ ائين ڪيائين، ته ڦر کائڻ ۾ ڏرو به

● هٿ انگريزيءَ ۾ with her شيد پيل آهي، جنهنجو آرٽ ٿيندو ”جو اُن سان گڏ هو.“

● هنديءَ ۾ اونٽ ڪٽارا، اونٽ ڪٽرا يا اونٽ ڪٽيلا هڪ مشهور ڪندن واري ۽ ٻوٽيءَ جو نالو آهي، جا هڪ وال ڊگهي ٿي ٿئي، ۽ جنهنجي پنن ۽ شاخن تي تمام گهڻا ڪندا ٿا ٿين. سندس گل اڇا ۽ هڻدا ٿيندا آهن ۽ ڦر اڪروٽ جيڏو هر هڪ شاخ تي لڳل هوندو آهي، جنهن ۾ اُن جهڙي اچي شيءِ پيل هوندي آهي. سنسڪرت ۾ चक्रे = اشتر ڪمٽ. فارسيءَ ۾ اشترخار ۽ انگريزيءَ ۾ Thistle چوندا اٿس.

[گهٽراو]

پاپ نه ٿيو! وري هن زماني ۾ نه ڪوبه وڻ گيان ڏيندڙ ۽ موت ٽاريندڙ ڏسڻ ۾ لڳو اچي!
 ڇا ايشور سندس ٻچ به ٺاهڻ ڪري ڇڏيو آهي؟ اهوئن ڳالهين ڪرڻ ڪري نه ماڻهو به فرابي
 ۽ مڪر ڪندڙ [سد] ٿو ٿئي، پوءِ ايشور ٿيڻ چونه ٿيو؟ جو ٻئي سان چل ۽ ڪپت ڪندڙ،
 سو چلي ۽ ڪپتي چونه ٿيندو؟ وري جو انهن ٽنهي کي پارائو ڏنائين، سو به بنا ڏوهه جي!
 پوءِ ٻيلا ايشور لاءِ ڪندڙ [ڪن ٿيو؟] اهي پارائا نه ايشور کي لڳڻ ڪپن، ڇاڪاڻ ته ان ڪوڙ
 ڳالهائين ۽ ڪن به غلامائين!

وري هيءَ فلاسافي نه ڏسو! ڇي بنا ڪشت جي گرب [حمل] رهي ٿي سگهيو، ۽ ٻار
 ڄڻي سگهيو هو! ۽ بنا پرشارت جي ڪو پنهنجي روزي ڪمائي به سگهي ٿو؟ ڇا اڳ ۾
 ڪانڊيرا وڻ ڪن هئا؟ وري جي سائون ڀاڄيون ڪاٺ منهن لاءِ ايشور جي چوڻ موجب ڄاڻو
 ٿيون آهن، نه اڳتي هلي جو بائبل ۾ ماس ڪاٺ لکيل آهي، سو ڪوڙ چوله سمجهجي؟ پر جي
 اهو سچ آهي نه هيءُ ڪوڙ لکيو!

جڏهن آدم جو ڪوبه ٻارائو سد لڳو ٿئي، نه عيسائي لوڪ سڀني منهن کي آدم جي اولاد
 هجڻ سببان ٻراڙي جو ٿا چون؟ ٻيلا اهڙو دستڪ ۽ اهڙو ايشور ڪڏهن ٻڌيائين جي مڃڻ
 يورپي ٿي به سگهندو؟

۸. ايشور جو آدم سان دويش:- ۽ پرميشور ايشور ڇو نه ڏسو! آدم ڇڱائيءَ ۽
 مداليءَ کي سڃاڻڻ لاءِ آسان مان هڪڙي جهڙو بطجي پيو آهي، ۽ مٿان هيٺر هو پنهنجو
 هٿ ڊگهري جياپي جي وڻ منجهان به پئي کائي ۽ امر ٿي پوي [۲۲]. تنهنڪري پرميشور
 ايشور آدم کي ڪڍي ڇڏيو، ۽ ان عدن جي باغ جي اُڀرندي پاسي کان ڪيروبيمن ۽ کي
 هڪ ٻرندڙ ٿرار سان جا چوڌاري ڪهمندي هڻي، مقرر ڪيو، (الله نه جياپي جي وڻ جي
 وات جي رکيا ٿئي [۲۴].) (بعنائين باب ٽيون آيتون ۲۲-۲۳)

سمجھڪشڪ:- ٻيلا ايشور کي اهڙو حسد ڇو ٿيو، ۽ اهڙو شڪ ڇو پيو ته آدم گيان ۾ آسان
 جهڙو ٿي پيو؟ ڇا هيءَ ٻيڙي ڳالهه هئي؟ اهڙو شڪ ٿي ڇو ٿيس؟ ڇاڪاڻ ته ايشور جو
 مت ڪڏهن به ڪو بطجي نعو سگهي. پر هن ليڪ مان ايترو به ثابت ٿي سگهيو، ته هو ايشور
 نه هو بلڪه ڪو خاص ماڻهو هو! بائبل ۾ جتي ايشور جو بيان ٿو اچي، اُتي اُتي هو
 ماڻهن جي [بيان] جهڙو ئي لکيل آهي! هيٺر ڏسو! آدم جي گيان جي واڌاري ۾ ايشور
 ڪيڏو نه ڏکي ٿيو! وري امر وڻ جي ڦل کائڻ [جي ويچار ٿي ٿي] ايشور ڪيڏو نه حسد
 ڪيو! وري جڏهن پهريائين آدم کي باغ ۾ ٿي رکيائين، تڏهن آئينده جو اهو گيان کيس
 هونئو ڪونه، نه آدم کي وري باغ مان ڪڍڻو پوندو! وري جو چاڪندڙ ۽ ٿرار جو پهرو
 رکيائين، سو به ماڻهو جو ئي ڪم آهي ۽ نه ايشور جو. (۸)

۹. همسائي ايشور جو گوشت جي قرباني قبول ڪرڻ:- ۽ ڪيترن ڏينهن کان

* Cherubims = ڪيروبيم = ٻئي درجي وارن ٽن قسمن جي فرشتن مان هڪڙو.

✠ انگريزي لفظ آهي 'Flaming Sword' = ٻرندڙ يا شعلي ڏيندڙ ٿرار.

پوءِ انهن ٿيو جو ڌرتيءَ جي مٿيون منجهان پرميشور لاءِ قائم ۽ پيٽا اندي. [۳] ۽ هابيل به پنهنجي ڌڻ منجهان پهريون ڄاول ۽ ٿلهيون ٿلهيون وڏون آنديون. ۽ پرميشور هابيل ۽ سندس قربانيءَ جو آدر ڪيو. [۴] پر قائم ۽ سندس پيٽا جو ستڪار نه ڪيو. جنهن ڪري قائم گهڻو ڪاوڙيو ۽ منهن گهنجايو. [۵] ۽ پرميشور قائم کي چيو ته تون ڪاوڙيو ڇو آهين؟ ۽ منهن جو ڀلو ڪيو اٿئي؟ [۶] (پندائش باب چوٿون آيتون ۳-۴-۵-۶).

سمڪشڪ:- جي [عيسائين جو] ايشور ماس آهاري نه هجي ها، ته وڏن جو نذرانو نه وٺي ها، ۽ هابيل جو آدر ۽ قائم ۽ سندس پيٽا جو نرادر ڇو ڪري ها؟ وري هن جهڳڙي لڳائڻ ۽ هابيل جي مٿ جو ڪارڻ به ايشور ئي ٿيو! جڏهن ماڻهو هڪ ٻئي سان ڳالهائون ڪندا آهن، تڏهن ئي عيسائين جو ايشور به ڪندو آهي. باغ ۾ اچڻ وڃڻ ۽ سندس ٺاهڻ به ماڻهن جو ڪم آهي! ان مان ظاهر آهي ته هيءَ بائبل منشي ڪرت (ٺاهيل) آهي ۽ نه ايشور ڪرت! (۹).

۱۰. هابيل جي رت جو ڀڪارڻ:- ۽ پرميشور قائم کي چيو ته تهنجو ڀاءُ هابيل ڪٿي آهي؟ ۽ هن چيو ته مون کي خبر نه آهي. ڇا آءٌ پنهنجي ڀاءُ جو سنڀاليندڙ آهيان؟ [۹]. تڏهن هن چيو ته تڙ ڇا ڪيو آهي؟ تنهن جي ڀاءُ جي رت جو آواز ڀرتويءَ منجهان مون ڪي ڀڪاري رهيو آهي [۱۰]. هيتر تون ڀرتويءَ کان لعنتي بڻئين [۱۱]. (پندائش باب چوٿون آيتون ۹-۱۰-۱۱).

سمڪشڪ:- ڇا ايشور قائم کان پڇڻ بنا هابيل جو حال نه ڄاڻندو هو؟ وري ڇا ڪڏهن ڀرتويءَ منجهان رت به ڪنهن کي ڀڪاري سگهندو آهي؟ اهي سموريون ڳالهائون اڻ پڙهيل لوڪن جون آهن. تنهنڪري هيءُ ڀڪار نه ايشور ۽ نه ڪنهن ودوان جو ٺاهيل ٿي سگهي ٿو! (۱۰) ۱۱. **حنوڪ جو ايشور سان هلڻ:-** ۽ مٿو سلج جي پندائش کان پوءِ حنوڪ ٽي سؤ ورهيه ايشور سان گڏوگڏ هلندو. (پندائش باب ۵ آيت ۲۲).

سمڪشڪ:- جي عيسائين جو ايشور منشي نه هجي ها ته حنوڪ اُن سان گڏوگڏ ڪٿن هلي ها؟ تنهنڪري جو ويدويڪٽ نراڪار ايشور آهي، تنهنڪري ئي عيسائي لوڪ مڃيندا ته سندن ڪلياڻ ٿيندو. (۱۱)

۱۲. **جهون کي اُٻڻ ڪري ايشور جو پڇتائڻ:-** ۽ انهن [ماڻهن] کي ڪيائون ڄاڻون [۱] ايشور جي پٽن آدم ● جي ڪيائين کي ڏٺو ته هو سهڻيون آهن، ۽ انهن مان

● قرآن شريف ۾ ”قائين“ کي ”قابيل“ ڪوٺيل آهي.

● افسوس آهي ته جن انجيل جو انوار هندستاني ٻولين ۾ ڪيو آهي، تن هن ست جو ابتري سختيءَ سان اڪري انوار ڪيو آهي، جو رشي ڏيانند سمجهيو ته سچ ۽ پچ حنوڪ ايشور سان گڏوگڏ ٽي سؤ سال گهمندو رهيو هو. اڪري ئي هن ٽيڪا ڪئي [انگريزي ستيارت پر ڪاش تان].

● ٻيهي ڄاڻن ئي انگريزي شبد آهن. 'Daughters of man' = ماڻهن جون ڌيءَ.

جنڪي انهن پسند ڪيو، تن سڀني سان وواه ڪيو. [۲] انهن ڏينهن ۾ پرتويءَ تي دانو [Giants] هئا ان کانپوءِ به جڏهن ايشور جا پٽ آدم جي ڪيائين وقت ويا، ته انهن مان ٻار انهن ٿيا، جي ٻارن منهن هئا، جي پراڻي زماني ۾ ناليرا ٿيا. [۴] ۽ ايشور ڏنو ته آدم man جي ٻچڙائي پرتويءَ تي ڏاڍو وڏي ويٺي آهي، ۽ سندس من جي چنڊا ۽ پاونا ڏينهن ڏينهن رڳو خراب ٿيندي ٿي وڃي. [۵] تڏهن آدم کي پرتويءَ تي پيدا ڪرڻ ڪري ايشور پڇتايو، ۽ کيس ڏاڍي ڳڻتي لڳي. [۶] تڏهن پرميشور چيو ته آءُ انسان کي، جنهن کي مون انهن ڪيو آهي، پرتويءَ تان ٺاهڻ ڪندس، منهن ۽ پشو به، ۽ ڪٽين ۽ مڪوڙين ۽ ٻڙ هوا جي پڪين کي. ڇاڪاڻ ته مون انهن کي ٺاهي پڇتايو آهي. [۷]

(پندائش باب ۶، آيتون ۱-۴-۵-۶-۷)

سومڪشڪ:- عيسائين کان پڇڻ گهرجي ته ايشور جا پٽ، ايشور جي استري، سس، سهرو، سالو ۽ مائٽ ڪير آهن؟ ڇاڪاڻ ته هينئر نه منهن جي ڪيائين سان وواه ٿيڻ ڪري ايشور سندن مائٽ بڻجي پيو، ۽ تن مان جي پيدا ٿيا، سي سندن پوٽا! ڇا اهڙيون ڳالهيون ايشور ۽ ايشوري پستڪ جون ٿي سگهن ٿيون؟ البت ايترو ثابت ٿئي ٿو ته ڪن جهنگلي ماڻهن جو هيءُ ٺاهيل آهي. هو ايشور ٿي نه آهي، جو سرونجه نه آهي. جنهن کي پوڻيه [ايندڙ زماني] جي خبر ڪانهي، سر جهو آهي. ڇا جڏهن سرشتي رچي هئائين، تڏهن کيس خبر ڪانه هئي ته آئينده ماڻهو بدڪار ٿيندا؟ ۽ پڇتائڻ، ڏاڍو رنج آڏي ٿيڻ ۽ پلي ڪم ڪرڻ ڪري پوءِ پنهنجا پٽ ڪرڻ آڏي عيسائين جي ايشور ۾ ئي ٺهڪي سگهي ٿو، ڇاڪاڻ ته عيسائين جو ايشور پورو وڌوان ۽ پوکي به نه هو، نه نه شائتي ۽ وڪيان [گمان] جي دوارا بعد رنج آڏي ڪي هٽائي ٿي سگهيو. پلا پشو ۽ پڪي به بدڪار ٿي پيا؟ جي سندن ايشور سڀڪي ڄاڻندڙ هجي ها، ته اهڙو ڏکي ڇو ٿئي ها؟ تنهن ڪري نه هيءُ ايشور ۽ نه هي ايشور جو ٺاهيل پستڪ ٿي سگهي ٿو! جتن ويدن ۾ چيل پرميشور پاپ، رنج، ڪشت ۽ دڪ سڀني کان رهت ۽ سڃڻائند سوروب آهي، تنن عيسائي لوڪ مڃن ها يا جي هينئر به مڃيندا ته پنهنجي منهن جنم کي سڻل ڪري سگهندا. (۱۲)

۱۳. نوح جي ٻهڙيءَ جو ورنن:- ان ٻهڙيءَ جي ڊگهائي ٿي سؤ هڪ ٿئي، سندس ويڪرائي پنجاهه هڪ ۽ سندس اوچائي ٽيهه هڪ ٿئي. [۱۵] نون ٻهڙيءَ ۾ ايندڙين، نون ۽ ٽيهنجا پٽ ۽ ٽيهنجي استري ۽ ٽيهنجن پٽن جون استريون توساڻ. [۱۸] ۽ سڀني شريون جي هر ڪنهن ساهدار منجهان به به هر ڪنهن نموني جا پاڻ سان ٻهڙيءَ ۾ آڻج، جنهنڪري هو توسان کڏ جئرا رهن، اهي ٽر ۽ ناري هجن. [۱۹] پڪين منجهان سندن قسمن منجهان، ۽ ڏورن منجهان سندن قسمن منجهان، ۽ پرتويءَ جي هر ڪنهن چرندڙ جانورن جي سڀني جنسن منجهان، هر ڪنهن قسم منجهان به به ٽو سان کڏ اچن جو جئرا رهن. [۲۰] ۽ نون پاڻ لاءِ کائڻ

Giants جو انواد آره پاشا ۾ ”دانو“ ۽ اڙدو ستيارت پرڪاش ۾ (دلو ۽ جن) ارثاٽ ”جبار“ ڪيل آهي.

جي سڄي سامگري پاڻ وٽ ڪني ڪر، ۽ اهاڻي ٿو لاء ۽ انهن لاء خوراڪ ٿيندي. [۲۱]
اهڙيءَ ريت جئن ايشور ڪيس سمورو فرمايو ٿئن نوح * ڪيو. [۲۲] (پيدائش باب ۶، آيتون ۱۵-۱۸-۱۹-۲۰-۲۱-۲۲).

سميڪشڪ:- پلا ڪوبه ودوان اهڙيءَ وديا ورڌ ۽ اسٽيو ڳالهه چونڌڙ ڪي ايشور مڃي
سگهندو؟ ڇاڪاڻ ته ايتريءَ ڊگهائيءَ وڪرائيءَ ۽ اوچائيءَ جي بيڙيءَ ۾ هاڻي هاڻياڻي
آف اٺڻي، وغيره ڪروڙين جانور ۽ سندن ڪائنات پيٽ جون وستو ۽ ٻيڻ [نوح جي] سڄي
ڪتب جا [ماڻهو] سمائجي نه سگهندا؟ تنهنڪري هيءُ منس ڪرت پستڪ آهي ۽ جنهن
هيءُ لکيو آهي، سو ودوان نه نه هو! (۱۳)

۱۴. ماري ۽ پاراڌا ڏيئي ايشور جو پڇتائڻ:- ۽ نوح ۾ ميسور لاء هڪ ودي ۽
لاهي، ۽ سڀني پاڪ [Clean] جانورن ۽ هر هڪ پوئر پڪين مان وٺي هوم جون پيٽائون
[سوختنڙي ڦر بانيون] ان وديءَ ۾ ڏيئي چاڙهيون (۲۰). ۽ ۾ ميسور خوشبوءِ سنگهي، ۾ ميسور
پنهجي من ۾ چيو ته آءٌ منس لاءِ ٻيڻيءَ کي ڪڏهن نه پارائو نه ڏيندس، ڇاڪاڻ ته من جي
پاونا بالڪڻي کان ئي ٻري آهي، جئن مون سڀني جيون کي ماريو آهي، ٿئن وري ان کان
پوءِ ڪڏهن نه ماريڻدس [۲۱]. (پيدائش باب اٺون آيتون ۲۰-۲۱).

سميڪشڪ:- وديءَ جي لاهڻ ۽ هوم ڪرڻ جي بيان مان اهو ئي سڌ ٿو ٿئي، ته اهي
ڳالهيون ويدن منجهان ئي بائبل * ۾ وٺيون آهن. ڇا ۾ ميسور کي لک نه آهي، جنهن سان
خوشبوءِ سنگهائين؟ ڇا هيءُ عيساين جو ايشور ماڻهو جيان الهگهه نه آهي، جو ڪڏهن پاراڌا
ٿو ڏئي، ڪڏهن پڇتائي ٿو، ۽ ڪڏهن چوي ٿو ته پارائو نه ڏيندس؟ اڳ ڏٺو هئائين ته
وري نه ڏيندو پهر يائين ته سڀني کي ماري ڇڏيائين، پر هينئر چوي ٿو ته ڪڏهن نه ماريڻدس.
هي سموريون پاراڌمون ڳالهيون آهن ۽ نه ايشور جون يا ڪنهن ودوان جون! ڇاڪاڻ ته
ودوان جي ڳالهه ۽ پرڻڪيا ٻيڻ پڪي ٿيندي آهي (۱۴).

۱۵. ماس ڪائڻ جي آگيا ڏيڻ:- ۽ ايشور نوح ۽ سندس پٽن کي آسپس ڪئي ۽
ڪين چيو ته هر هڪ چرندڙ ۽ چيڙو جانور اوهان جي ڪاڻ لاءِ ٿيندو، مون سامن ڀاڄين جيان
سڀئي وستو اوهان کي ڏينون آهن [۳]. پر ماس سندس چيو ارڻات سندس ريت سمجھ
اوهين نه کائيندا [۴]. (پيدائش باب ۹، آيتون ۱-۳-۴).

سميڪشڪ:- ڇا هڪڙو ڪي پراڻن جو ڪهت ڏيئي ٻين کي مڃڻ وٺائڻ ڪري عيساين

* جنهن کي عيسائي ۽ مسلمان 'نوح' ٿا ڪوٺين، سو سنسڪرت ساهتير ۾ 'منو' ٿو ڪوٺجي.
* انگريزي بائبل ۾ بهي مٿين ساڳين نشان وارن هندن تي 'Alter'، لفظ آهي، جنهنجو ارت
اُڏو ستيارت پر ڪاش واري ذبح = "اها جاءِ جتي جانور ڪهڙن يا قربان گاهه" ڪئي آهي.
* پر بائبل ۾ انهن ڳالهين کي غلط نموني بيان ڪيل آهي، ڇاڪاڻ ته ويدن ۾ جانورن
کي ماري هوم ڪرڻ لکيل نه آهي، بلڪ طاقت ۽ خوشبوءِ ڏيندڙ ۽ بيمارين کي ٿاريندڙ
شين سان هوم ڪرڻ لکيل آهي.
[اُڏو ۽ نان]

جو ايشور دياھين نہ آھي؟ ڇا مانا پتا ھڪڙي پت کي مارائي، بڻي کي ڪارائڻ ڪري
مهاڀاني نہ ٻڌندا؟ ساڳيءَ ريت هيءَ ڳالھ بہ آھي، ڇاڪاڻ تہ ايشور لاءِ سڀئي پراڻي اولاد
جيان آھن. لائين نہ ٿيڻ ڪري عيسائين جو ايشور ڪاسائن جھڙا ڪم ٿو ڪري! وري سڀني
منشن کي ھنسڪ بہ ان ئي ٻڌايو آھي! تنھنڪري عيسائين جو ايشور نرڊئي [رحم کان خالي]
ھڪڻ ڪري ٻاڻي ڇو نہ آھي؟ (۱۵)

۱۶. ايشور جو پاشا بگاڙڻ :- ۽ سڄيءَ پرتويءَ تي ھڪڙي ئي ٻولي ۽ ھڪڙي ئي
پاشا ھئي [۱]. پوءِ اُنھن ڇھو نہ اچو نہ اسان پاڻ لاءِ ھڪ شھر ۽ ھڪ برج اُڏيُون، جنھنجي
چوڻي سرورڪ [آسمان] لائين پھچي ۽ پنھنجو نالو ڪريون، جو مٿان اسين سڄيءَ پرتويءَ تي
پکڙجي وڃون [۴] ۽ ايشور اُن شھر ۽ برج کي، جنھن کي آدم جي ستنان لاءِ ھي ھئي،
ڏسڻ لاءِ ھيٺ لٿو [۵]. ۽ ايشور ڇھو نہ ڏسڻ لاءِ ھي منشي ھڪ ئي آھن، ۽ اُنھن سڀني جي
ھڪڙي ئي ٻولي آھي، ھينئر ھو ھيءُ ڪرڻ لڳا آھن، تنھن ڪري ھو جنھن ئي من
لڳائيندا، تنھن کان روڪجي نہ سگھندا [۶]. ھو نہ اسين ھيٺ لھون ۽ اُتي سندن ٻوليءَ ۾
مولجھارو پندا ڪريون، جنھنڪري ھڪڙو بڻي جي ٻولي نہ سمجھي سگھي [۷]. تنھنڪري
پرميشور ڪين اُتان سڄيءَ پرتويءَ تي پڪڙي ڇڏيو، ۽ اُنھن شھر ٺاھڻ ڇڏي ڏنو [۸].
(پندائش باب ۱۱، آيتون ۱-۴-۵-۷-۸).

سمجھڪشڪ :- جڏھن سڄيءَ پرتويءَ تي ھڪڙي پاشا ۽ ٻولي ڳالھائي ھوندي، تنھن
سمي سڀني منشن کي ھڪ بڻي مان آئيند آئند ايندو ھوندو! پر ڪجي ڇا؟ ھنن عيسائين
واري ايشور سڀني جي ٻوليءَ ۾ ڪڙڙ وڃھي سڀني جي ستيا لاس ڪري ڇڏي! اُن ھيءُ
وڏو اُٻاڙو ڪيو آھي. ڇا ھيءُ شيطان جي ڪم کان وڌيڪَ برو ڪم ڪونھي؟ وري اُن
مان ھيءُ بہ ظاھر ٿئي ٿو، تہ عيسائين جو ايشور سنائي پھاڙ وغيره ٿي رھندو ھو، ۽ ماڻھن
جو اُنئي ڪرڻ کيس نہ وڻندو ھو! ھيءُ ڪنھن اُودوان منشي کان سواءِ ايشور جي ڳالھ
[ڪيئن ٿي سگھندي؟] ۽ ھيءُ ايشور ڪرت پستڪ ڪيئن ٿي سگھندو؟ (۱۶).

۱۷. حضرت ابراهيم جو استريءَ کي ڀيڻ ڪوٺائڻ :- تڏھن اُن پنھنجيءَ استري
سارھ کي ڇھو نہ ڏس! آءٌ سمجھان ٿو تہ تون ڏسڻ ۾ سھڻي استري آھين [۱۱]. تنھن
ڪري لائين ٿيندو تہ جڏھن مصري توکي ڏسندا تہ چوندا تہ ھيءُ سندن استري آھي ۽
مون کي ماري ڇڏيندا، پر توکي جيئرو رکندا [۱۲]. * تون چئج تہ آءٌ سندس ڀيڻ آھيان،
جنھن ڪري تنھنجي سببان منھنجو ڀلو ٿئي، ۽ منھنجو پراڻ تنھنجي ڪارڻ جيئرو رھي [۱۳].
(پندائش باب ۱۲، آيتون ۱۱-۱۲-۱۳).

سمجھڪشڪ :- ڏسو، ابراهيم عيسائين ۽ مسلمانن جو ڏاڍو مشھور پيغمبر آھي، پر سندس
ڪوڙ ڳالھائڻ آدي خراب ڪم آھن! ڀلا جن جا پيغمبر ئي اهڙا ھوندا، تن کي وڌيا يا
ڪلياڻ جو رستو ڪيئن ملي سگھندو؟ (۱۷).

* انگريزي بائبل ۾ ھڪ ”I pray Thee = آءٌ توکي منھن ٿو ڪريان“ شيد پيل آھن.

۱۸. **ختني جي رسم:-** ۽ ايشور ابراهيم کي چيو ته تون ۽ توکان پوءِ ٺهينجو اولاد ۽ سندن پٽ ٺهيوڻ منهنجي نير کي مڃينديون [۹]. هيءُ منهنجو نير جو منهنجي ۽ ٺهينجي ۽ توکان پوءِ ٺهينجي ستن جي وچ ۾ آهي، ۽ جو اوهين پاليندا، سو هيءُ آهي، ته اوهان مان هر ڪنهن نر ٻار [پٽ] جو ختنو ڪيو ويندو [۱۰]. ۽ اوهان پنهجي اندريءَ جي اڳين ۽ ڪل [Fore Skin] جي گوشت کي ڪپيندا، جو منهنجي ۽ اوهانجي وچ ۾ نير [عهد] جو نشان ٿيندو [۱۱]. ۽ اوهان مان جو آئن ڏينهن جي عمر جو آهي، ٺهينجو ختنو ڪيو. اوهان جي پٽ ٺهڻ مان هر ڪو نر ٻار جو گهر ۾ پندا ٿيو يا ڪنهن اطراف ماڻهوءَ کان پئسن تي خريد ڪيل هجي، جو ٺهينجي وٽس [Seed] جو نه آهي [۱۲]، جو ٺهينجي گهر ۾ آڻين ٿيو هجي، ۽ جو ٺهينجي پئسن سان خريد ڪيل هجي، تن جو ختنو اوس ڪجي ۽ منهنجو نير اوهانجي ماس ۾ دائمي عهد جي رُپ ۾ رهندو [۱۳]. ۽ جو اڻ ختني ٿيل پٽ، جنهنجي اندريءَ جي اڳين ۽ ڪل جو گوشت ڪپيل نه آهي، سو جيؤ [Soul] پنهجن ماڻهن کان ڌار ڪيو ويندو، [ان لاءِ ته] هن منهنجو عهد پڳو آهي [۱۴]. (پيدائش باب ۱۷، آيتون ۹-۱۰-۱۱-۱۲-۱۳-۱۴).

سميڪشڪ:- هيتر ڏسو ايشور جي آيت آڪيا! جي ختنو ڪرڻ ايشور کي منظور هجي ها، ته ان ڪڙيءَ کي آد سرشتيءَ ۾ ٺاهي ٿي نه ها! وري هيءَ ڪڙي نه ساڳيءَ ريت بچاءُ لاءِ ٺاهيل آهي، جئن اڳين معان پلڪون! هيءَ ڪپت [پوشيدي] جاءِ بلڪل نرم آهي. جي ان تي چمڙي نه هجي، ته هڪ ڪٽيءَ جي ڇڪ پالڻ ڪري، يا ٿورڙي ڌڪ لڳڻ ڪري به جهڪڻ ڏاڍي تڪليف ٿئي، ۽ پيشاب ڪرڻ کانپوءِ پيشاب جا ڦڙا ڪپڙن تي نه لڳن وغيره ڳالهين ڪري به سندس ڪپڻ خراب آهي. وري اڄڪلهه عيسائي لوڪ هن آڪيا کي ڇو نه ٿا مڃين؟ هيءَ آڪيا به نه سدا لاءِ آهي. ان کي نه مڃڻ ڪري عيسائي جي شهادت نه قانون جي ڪتاب جو هڪ نقطو به ڪوڙو نه آهي، ڪوڙي ٿي پئجي، جنهن تي عيسائي لوڪ ڪجهه ويچار نٿا ڪن! (۱۸).

۱۹. **ايشور جو مٿي وڃڻ:-** ۽ جڏهن ايشور ابراهيم سان ڳالهائڻ ڪري چڪو، ته مٿي هليو ويو. (پيدائش باب ۱۷، آيت ۲۲).

سميڪشڪ:- ان مان ائين ٿو سڏ ٿئي ته ايشور يا نه منجهه هو يا پڪيءَ جهڙو، جو معان هيٺ ۽ هيٺان مٿي ايندو ويندو رهندو هو! هي ڪو اندر چالي [شعبده باز] ماڻهوءَ جهڙو ٿو ڏسجي (۱۹).

۲۰. **عيسائين جو ايشور ماس آهاري:-** ۽ ايشور کيس ميري جي بلوطن ۾ ڏيکاري ڏني، ۽ هو [ابراهيم] ڏينهن جو گرميءَ جي وقت پنهجي ٺهيوڻ جي دروازي ۾ ويٺو هو [۱].

۽ پيشاب ڪرڻ جي مرداني آڱ ٿان يهودين ۽ مسلمانن جي مذهبي رسمن موجب ڪڙيءَ ڪپاڻ کي الجھيل ۾ ”ختنو“ ڪوٺيل آهي. سنڌي مسلمان اُنکي ”طهر“ چوندا آهن. [گهٽتراو] ۽ انگريزي بائبل ۾ ”مري جي بلوطن“ لاءِ ”Plains of Mamre“ = مري جا ميدان [گهٽتراو].

شبه لکيل آهن.

۽ هن پنهنجون اکيون مٽي ڪيون ۽ ڏٺو ته مار! ٽي ماڻهو سندس ويجهو پينا آهن، ڪن ڏسي
هو تپيو جي دروازي منجهان ڪن ملڻ لاءِ ڊوڙيو، ۽ ڌرتيءَ تائين سندن اڳيان جهڪيو.
[۲]. ۽ ڇيو ته هي منهنجا خداوند! جيڪڏهن هيئن مون تي اوهانجي مهر بانيءَ جي نظر تي
آهي، ته آءٌ وينتي ٿو ڪريان ته پنهنجي نوڪر کي ڇڏي نه هليا وڃو [۳]. آءٌ عرض ٿو
ڪريان ته ٿورو ٻاڻي آڻيان، جو اوهان پير ڏوڻي هن وٽ هيٺان آرام ڪريو [۴] ۽ آءٌ روئيءَ
گره آڻيندس، جو اوهين [ڪاٺي] ساھيءَ پٽڻ ڪالھوءَ اڻٽي وڃو، ڇاڪاڻ ته ان لاءِ ئي اوهان
پنهنجي نوڪر وٽ آيا آھيو. ۽ انهن ڇيو ته ڀلا ڪر، ڇڻ تو ڇيو آھي [۵]. ۽ ابراهيم سارھ
ڏانھن تپيو پر ڊوڙي ويو ۽ چيائينس ته جهٽ ڪر! ٽي ماڻ اٿي جا ڳوھي چله ٽي ڦلڪا
پڇاءِ [۶]. ۽ ابراهيم ڊوڙيو ته ڏانھن ۽ هڪ ڪومل ڇڱو وڇڙو آڻي ڪنھن جوان ماڻھوءَ
کي ڏنو، جنھن کيس جلد تيار ڪيو [۷]. ۽ هن مڪڻ، ڪير ۽ وڇڙو جو هن پڇارايو هو، سو
ڪميو ۽ سندن اڳيان رکي، پاڻ سندن پسان وٽ هيٺان پيو رهيو، ۽ انهن کاذو [۸].
(پيدائش باب ۱۸، آيتون ۱-۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸)

سمهڪشڪ:- هيئن ڏسو سڄڻ پرشوا چئو ايشور ٽي وڇڙي جو مانس کائيندو هوندو،
تڏا پڳت گهو وڇڙي آدي جانورن کي [جيئرو] ڇڏيندا؟ جنهن ۾ دنيا ڌري به نه هجي، ۽
مانس کائڻ لاءِ سدا واهائيندو هجي، سو ڪنھن هندڪ منهن ڪانسواءِ ٻيو ڪڏهن ٽي به سگهي
ٿو؟ وري ايشور سان ٻيا به ماڻهو آلائي ڪهڙا هئا؟ ان مان خبر ٿي پوي ته جهنگلي ماڻهن
جي ڪا عبدالله هئي، جنهنجي مکيه ماڻھوءَ جو نالو بائبل ۾ ايشور رکيل هوندو! اهڙين
ڳالهين [گروشت خوريءَ آدي] ڪري ٽي ٻڌيمان لوڪ سندن پستڪ کي ايشور ڪرڻ لقا
مڃي سگهن ۽ نه اهڙي کي ايشور ٿا ليکين! (۲۰).

۲۱. سارھ جو ڪلڻ:- ۽ پرميشور ابراهيم کي چيو ته سارھ جو ڪلڻ ڇيو ته آءٌ ٻڌي
جا آهيان، ڇا سچ پچ ٻار چڻيندس؟ [۱۳] ڇا پرميشور لاءِ ڪا ڳالھ ڏاڍي مھڪل آهي؟
[۱۴] (پيدائش باب ۱۸ آيتون ۱۳-۱۴)

سمهڪشڪ:- هيئن ڏسو عيساين جي ايشور جي لھلا جو ٻارن ۽ زالن جيان ڇڙي ٿو ۽
مهڙا ٿو ڏئي! (۲۱).

۲۲. عيساين جي ايشور جو ڏهر:- تڏهن پرميشور آسمان مان پرميشور وٽان سوڌوم
۽ گمروائي گندرف ۽ ٻاهه وسائي [۲۴] ۽ هن آلائي ڇڏيا. آهي شهر، سمورو مٿان، شهرن
جا سمورا رهواسي، ۽ جيڪي به ڌرتيءَ تي آيل هو [۲۵] پيدائش باب ۱۹ آيتون ۲۴-۲۵
سمهڪشڪ:- هيئن بائبل جي ايشور جي اها لھلا به ڏسو! ڪيس ٻارن آديءَ تي به ڪو
رحم نه آيو! ڇا جنکي ڌرتي آلائي ڊٻائي ماريائين، سي سڀئي اُٻاڙي هوا؟ هيءَ ڳالھ
نڀاءُ، دنيا ۽ وويڪ جي اُٻڙ آهي! جن جو ايشور اهڙا ڪم ڪندو ته اُن جا آپاسڪ

۽ الڪريزي بائبل ۾ اُن لاءِ Brimstone شبد آهي، جنهنجي قديمي معنيٰ آهي گندرف

[گھٽراو]

يا آخر مصالح، جنهن سان دوزخ جي ٻاهه ٿي پري.

چو نه کنڊا؟ (۲۲).

۲۲. شراب پئاري پتا سان ڪنڀائن جو سنجو ڪم ڪرڻ:- اچو ته اسين پنهنجي پتا کي شراب پياريون، ۽ اسين ان سان سنجو ڪم ڪريون، ان لاءِ ته پنهنجي پتا سان نسل [ونش] اسين هلايون [۳۲] ۽ انهن پنهنجي پتا کي تنهن رات شراب پياريو ۽ اڳ ۾ ڄاڻ اندر ويئي ۽ پنهنجي پتا سان سمهي، [۳۳] اسين اڄ رات به کيس شراب پياريون، ۽ ٿون اندر وڃ ۽ ان سان همستري ٿي ۽ [۳۴] اهڙيءَ ريت لوط جون ٻئي ڪنڀائون پنهنجي پتا مان گريوتي ٿيون [۳۶]. (پندائش باب ۱۹ آيتون ۳۲-۳۳-۳۴-۳۶)

سمڪشڪ:- ڏسوا جنهن شراب جي نهي ۾ پتا ۽ پتري به ڪڪرم ڪرڻ کان بچي نه سگهيا، اهڙو دشت شراب عيسائي آدي به پيئندا آهن، تنهنجي بچڻان جي ڪهڙي حد؟ تنهن ڪري سڄڻ پرنش کي شراب پيئڻ جو نالو به نه وٺڻ گهرجي (۲۲).

۲۴. پرميشور جو سارھ کي گريوتي ڪرڻ:- ۽ پنهنجي چوڻ موجب پرميشور سارھ سان گڏيو، ۽ پرميشور سارھ بابت پنهنجي وچن موجب ڪيو [۱]، ڇاڪاڻ ته سارھ گريوتي ٿي [۲]. (پندائش باب ۲۱ آيتون ۱-۲)

سمڪشڪ:- هيئنر ويچار ڪريو ته سارھ کي گڏجي گريوتي ڪيائين، سو ڪم ٿيو ڪن؟ پرميشور ۽ سارھ کانسواءِ ڪو ٿيون ڪارڻ ڪرپ ٿيڻ جو ڏسجي ٿو ڇا؟ ڏسڻ ۾ ائين ٿو اچي ته سارھ کي پرميشور جي ڪرپا سان ئي ڪرپ ٿيو!!! (۲۴)

۲۵. عيسائي ايشور جو پرم:- تڏهن ابراهيم صبح جو سونرو اٿي روئي ۽ هڪ مشڪ ۾ پاڻي کڻي هاجره جي ڪلن تي رکي ۽ ٻار به کيس ڏيئي روانو ڪري ڇڏيو [۱۴]. ۽ ان [هاجره] ٻار کي هڪ ٻوڙي هيٺان اڇلائي ڇڏيو [۱۵]. ۽ هو ۽ انجي اڳيان ويهي رڙيون ڪري رهي [۱۶]. ايشور ٻالڪ جو شيد ٻڌو [۱۷]. (پندائش باب ۲۱ آيتون ۱۴-۱۵-۱۶-۱۷)

سمڪشڪ:- هيئنر ڏسو عيساين جي ايشور جي ليلا! پهرائين ته سارھ جو پاسو وٺي هاجره کي اُٿان ڪڍائي ڇڏيائين! وري رڙيون ڪري رهي هاجره ته شيد ٻڌائين ٻالڪ جا! ڪهڙي نه عجب ڳالھ آهي! ايشور کي پرم ٿيو هوندو ته هي ٻالڪ ئي ٿو رهي! ڀلا ايشور ۽ سندس پستڪ جوڻ ڳالهائون ڪڏهن اهڙيون به ٿي سگهن ٿيون؟ هن پستڪ ۾ رواجي منڇر جي وچن ۽ ٿورڙي سچ کان سواءِ باقي سڀ غلط ڳالهائون لکيل آهن. (۲۵)

۲۶. عيسائي ايشور جو ابراهيم کي آزمائڻ:- انهن ڳالهين کانپوءِ ائين ٿيو، جو پرميشور ابراهيم کي آزمايو [did tempt] ۽ کيس چيائين ته اي ابراهيم! [۱] تون پنهنجي پٽ پنهنجي اڪيلي اسحاق پٽ، جنهن سان تنهنجي محبت آهي، تنهنڪي وٺي هوم جي پيٽا [سوختن تي قرباني] لاءِ ڇاڙهه [۲]. ۽ پنهنجي پٽ اسحاق کي ٻڌي، ان کيس ويڌيءَ ۾ [on Altar] کائين تي رکيو [۹]. ۽ ابراهيم چري کڻي پنهنجي پٽ کي ڪهڙ لاءِ ٻانهن ڊگهري [۱۰]. تڏهن پرميشور جي دولت [فرشتي] سر ۾ منجهان ان کي پڪاريو ته ابراهيم!

✽ انگريزي ٻائيل ۾ "Bottle of water = پاڻيءَ جي ٻالٽي" شيد آهن.

ابراهيم !! [۱۱]. پنهنجو هټ چو ڪري ٿي نه وڌاء، کيس ڪجهه نه ڪر، ڇاڪاڻ ته آءٌ هيٺئر ڄاڻان ٿو ته تون ايشور کان ڊڄين ٿو [۱۲]. (پندائش باب ۲۲، آيتون ۱-۲-۹-۱۰-۱۱-۱۲).
سمهڪشڪ: - ان مان سڌ آهي ته بائبل جو ايشور الڳ آهي ۽ نه سروگهه! ۽ ابراهيم به هڪ پورو ماڻهو هو نه ته اهڙي هلت چو هلي ها؟ جي بائبل وارو ايشور سروگهه [سپڪجهه ڄاڻندڙ] هجي ها؟ نه ابراهيم جي ايندڙ شردا کي سروگهه سان سمجهي وٺي ها، ان مان پڪ آهي ته عيساين جو ايشور سروگهه نه آهي! (۲۶).

۲۷. مردِي پورڻ مان سنسار جي هاڃي: - اسانجي قبر گاهن مان سڀني کان سٺي قبر گاهه ۾ پنهنجي مردِي کي پُور. (پندائش باب ۲۳، آيت ۶).
سمهڪشڪ: - مردن پورڻ ڪري سنسار جي ڏاڍي هاڃي ٿي ٿئي، ڇاڪاڻ ته مردو ڪنو ٿي، هوا کي بدبوءِ واري بڻائي، بيماري ٿو ٺهائي.
پرشن: - ڏسو! جنهن سان پُور هجي، تنهنکي ساڙڻ چڱي ڳالهه نه آهي، ۽ پورڻ آهي ڇٽڪه کيس سمهاري ڇڏڻ! تنهنڪري پورڻ چڱو آهي.

اُٿر: - جي مردِي سان پُور ٿا ڪريو ته کيس پنهنجي گهر ۾ ئي چونه ٿا رکي ڇڏيو ۽ وري پُور ٿو ڇو ٿا؟ جنهن جي آتما سان پُور هجي سو نه ٺڪري ويو! هيٺئر بدبوءِدار مٽي سان ڪهڙي پُريت؟ وري جي کيس پُور ڪريو ٿي ٿا ته کيس پُور ٿي ٿو ڇو ٿا پُور ٿو؟ ڇاڪاڻ ته جي ڪنهن کان پڇيو ته ”توڪي ڌرتي“ ۾ پُوري ڇڏي ٿو؟“ ته هو ڪڏهن به اهو ٻڌي پُرس نه ٿيندو! سندس منهن اکين ۽ شرو ٿي ڏوڙ، پُتر، سرون ۽ ڇن وجهڻ ۽ سندس ڇاڻي ٿي پُتر رکڻ ڪو پُتر جو ڪم آهي ڇا؟ وري مردو پُرتي ۾ وجهي پورڻ ڪري ڏاڍي بانس ٿي پندا ٿئي، جا پُرتي مان ٺڪري، هوا کي خراب ڪري خوفناڪ بيماريون ٿي اُٿن ڪري. وري هڪڙي مردِي پورڻ لاءِ گهٽ ۾ گهٽ ڇهه هٽ ڊگهي ۽ چار هٽ ويڪري ڌرتي ڪپي. ان حساب موجب لکن ڪروڙن منهن لاءِ ڪيتري نه ڌرتي اُڃائي سگهجي ٿي وڃي! اها [ڌرتي] نه بپي ۽ باغ جي ڪم جي ٿي رهي ۽ نه جانن ٺهرائڻ جي! تنهن ڪري پورڻ سڀني کان خراب آهي. اُنکان ڪجهه ٿورو گهٽ خراب آهي [مردِي کي] پاڻي ۾ وهائڻ، ڇاڪاڻ ته جل جانور کيس بڪدم چيري ڦاڙي ڪاپو ٿا ڇڏين. پر جيڪي هڏا ۽ گند پاڻي ۾ باقي بچندا، سي ڪنا ٿي جڳت کي دڪ پهاڻيندا. اُنکان ڪجهه ٿوروڙي گهٽ خرابي [مردِي کي] جهنگ ۾ اُڇلائڻ ۾ آهي، ڇاڪاڻ ته کيس ماس کائيندڙ جانور ۽ پکي پئي کائيندا ته به سندس هڏن جو ڇن ۽ [آندڻ جو] گند ڪنو ٿي جيتري بدبوءِ ٺهائيندا، اوترو ئي جڳت جي هاڃي ٿيندي. تنهنڪري ساڙڻ ئي سڀني کان اُتم آهي، ڇاڪاڻ ته مردِي جو سپڪجهه [بڪدم] ذرا ذرا ٿي هوا ۾ اُڏامي ٿو وڃي.

۽ انگريزي بائبل ۾ Sepulchre شبد آهي جنهنجو اُرت آهي ‘Burial Vault or cave’ ارٿاٽ قبر جي جاء جا عيسائي آدي لوڪ پنهنجي جيتري ٿي پنهنجي پسنديءَ جي جاء تي ڪنهن ٺڪر تي يا ڪنهن غار ۾ مٽي کان پوءِ پاڻ کي پورائڻ لاءِ کوٽائي ڇڏيندا آهن. (گھيٽراو) انهن قبرگاهه ۽ مردن پورڻ واري اسٽان کي قبرستان چوندا آهن.

پوشن - ساڙڻ ڪري به بدبوءِ ٿي اٿي؟

آٿر - جي وڏيءَ موجب نه ساڙبو ته ٿورڙي ٿيندي آهي. پر جي وڏيءَ پروڪ [باقاعدي] جتن ويندڙ لکيل آهي [تڏهن ساڙبو ته ڏري به بدبوءِ نه اٿندي]. مردي لاءِ ٽي هٿ اونهي، ساڍا ٽي هٿ ويڪري ۽ پنج هٿ ڊگهي ويڏي، جنهنجو ٿرو ڏيڍ گرانٽ سلاميءَ وارو [ڏکڻ کان اتر پاسي ڏيڍ گرانٽ مٿي] هجي، کوٽ گهرجي. شير جي ٿور جهترو گيهه [وٺڻ گهرجي]، ۽ ٽي سِر گيهه به هڪ رٿي ڪستوري ۽ هڪ ماسو ڪيسر وجهي، گهٽ به گهٽ اڌ من چندن وجهجي، وڌيڪ ته جيڪو وٺي! اکر، نگر، ڪافور آدي ۽ پلاس [ڍاڪ] آديءَ جون ڪاٺيون ويڏيءَ به وچائجن، جنهن ٽي مردو رکي ويڏيءَ جي مٿان چٽي پاسن کان ويڏيءَ جي منهن کان هڪ هڪ گرانٽ هيٺ ٿاڻين ڀري، [مردي کي] گيهه آديءَ جون آهونون ڏيئي ساڙڻ ڪڍي. جيڪڏهن ان ريت مردو ساڙبو ته بالڪل بدبوءِ نه نڪرندي. ان [ڪرم] جو ئي نالو **انتمشتي** نرميٽ ۽ پرش ميڊ يگهه آهي. غريب هجي ته به ويهن سهرن کان گهٽ گيهه چٽا به نه وجهجي، پوءِ ڪٽي اهو پنڊ يا جانيءَ وارن جي ڏيڻ ڪري يا راج طرفان مليو هجي. پر ساڙڻ ان نموني ئي گهرجي. پر جي گيهه وغيره ڪنهن به نموني به نه ملي سگهي ته رڳهن ڪاٺين سان مردو ساڙڻ به پورو آديءَ کان بهتر آهي. ڇاڪاڻ ته هڪڙي ويسي جيتريءَ ڌرتيءَ به يا هڪڙيءَ ويڏيءَ به لکين ڪروڙين مردن سڙي ٿا سگهن! ڌرتي به پورو جيان خراب ٿئي ٿي. وري قبرن کي ڏسڻ ڪري پڻ به ٿيندو آهي! تنهن ڪري [مردو] پورو آدي بلڪل نشيد * آهي.

۲۸. **پر مشور گهر جي وات ڏيڪاري:-** منهنجي ڏٺيءَ ابراهيم جو پر مشور ايشور ڏيه [مبارڪ] آهي، جنهن منهنجي ڏٺيءَ [پتيءَ] کي پنهنجيءَ دٻا ۽ سچائيءَ کان خالي نه ڇڏيو، پر مشور وات ئي منهنجي پتيءَ جي ڀائرن جي گهر ڏانهن موڪلي وئي هليو. (پندائش باب ۲۴، آيت ۲۷).

سممڪشڪ - ڇا هو رڳو ابراهيم جو ئي ايشور هو؟ وري جي اڄڪلهه جي بيگر به وهندڙن يا سونهن [وات ڏيڪارين] جيان ايشور به اڳي اڳ هلي رستو ڏيڪاريو هو ته هيٺ رستا جو نڪو ڏيڪاري؟ ۽ [اڳي وانگر] منهن سان ڳالهائي ڇو نٿو؟ ٿيندڙي ايشور ۽ سندس پستڪ جون اهڙيون ڳالهيون هرگز ٿي نٿيون سگهن، بلڪه جهنگلي منهن جون آهن! (۲۸).

۲۹. **اسماعيل جي پٽن جا نالا:-** اسماعيل جي پٽن جا هي نالا آهن:- اسماعيل جو پهريون پٽ نويت، ۽ ڪيدار ۽ اديل ۽ موسام [۱۳] ۽ مسام ۽ دوه ۽ مسا [۱۴]. حذر ۽ تير ۽ طور ۽ نفيس ۽ قديمه [۱۵]. [پندائش باب ۲۵، آيتون ۱۳-۱۴-۱۵].

سممڪشڪ - هيءُ اسماعيل ابراهيم منجهان سندس ٻانهيءَ هاجر ه مان پندا ٿيو هو (۲۹).

۳۰. **حضرت يعقوب جو حضرت اسحاق کي ٺڳڻ:-** آڏو منهنجي پتا لاءِ اُنهن

* خوشيءَ جي ڳالهه آهي ته جرمني، انگلند ۽ فرانس وغيره يورپي ملڪن ۾ بجليءَ جي بنن دوارا مردن ساڙڻ جو رواج ڏينهن ڏينهن زور وٺندو ٿو وڃي. [ڪمپيوٽر]

[اڪرين جي ڇهين مان] لڏيد کاڌو جو کيس وٺندو آهي، تيار ڪندس (۹). ۽ نون پنهنجي بنا ڏانهن ڪڍي وڃي، جو هو کائي پنهنجي مرڻ کان اڳي ٺوڪي آسپس ڪري [برڪت بخشي] (۱۰). ۽ رٿا پنهنجي وڏي پٽ عيسو جون سنيون پوڻاڪون جي گهر ۾ ان وقت هيون، سي ڪڍي، پنهنجي ننڍي پٽ يعقوب کي پهرايون (۱۵). ۽ ان اڪريءَ جي ڇهين جون ڪلون سندس هٿن ۽ ڳچيءَ جي لسي پاسي ڏانهن ٻڌيون * (۱۶). ۽ يعقوب پنهنجي پيءُ کي چيو ته آءٌ عيسو ٺهينجو وڏو پٽ آهيان. جڏهن اوهان فرمايو هو، تڏهن مون ڪيو آهي، آءٌ عرض ٿو ڪريان ته اٿي وهو ۽ منهنجي هرڻ * جي مانس منجهان کائو، جو اوهانجو روح مولڪي آسپس ڪري (۱۹). پندائش باب ۲۷ آيتون ۱-۱۰-۱۵-۱۶-۱۹].

سمڪشڪ: - ڏسو، ته ڪئن نه ڪوڙ، مڪر ۽ ڪهت ڪري آسپس وٺي. [ماڻهو] پنهنجو ۽ اولياءَ نه پنهنجي ٿا وڃن! ڇا هيءَ عجب جي ڳالهه ڪانهي؟ جڏهن اهڙا ماڻهو نه عيساين جا رهيو ٿيا آهن، پوءِ ڀلا سندن مذهبي ڳڙڙ ۾ ڪهڙي گهٽائي ٿيندي؟ (۳۰).

۳. الله جو گهر "بيت المقدس" جو ٺهڻ: - ۽ يعقوب صبح جو سونري اٿيو، ۽ جنهن پٿر کي ان وهائڻو بڻايو هو، سو ڪڍي پيلماڻي جيان [اڀو] بيهاري ٺهينجي چوٽيءَ تي ٿيل وڏو [۱۸]. ۽ ان ٺهڻ جاءِ کي بيت المقدس [Bethel] ڪري ڪوٺيو [۱۹] ۽ هيءُ پٿر جو مون پيل پائي جمان اُٿو بيهاريو آهي، ايشور جو گهر ٿيندو [۲۲]. (پندائش باب ۲۸ آيتون ۱۸-۱۹-۲۲)

سمڪشڪ: - ڏسو جهنگلين جا ڪم! ماڻهن تي پٿرن جي پوڄا پاڻ ڪئي ۽ ٻين کان ڪرائي! ان اسان کي ئي مسلمان لوڪ "بيت المقدس" چوندا آهن. ڇا اهو پٿر ئي ايشور جو گهر آهي؟ ۽ ڇا رڳو ان پٿر ۾ ئي ايشور رهندو هو؟ واه ڙي واه! ڇا چئجي؟ عيسائي لوڪو! وڏا پٽ پرست اوهان ئي آهيو! (۳۱).

۳. ايشور گرپ اسٽان ٿو کولي: - ۽ ايشور راڄل کي ياد ڪيو، ۽ ايشور سندس ٻڏي ۽ سندس گرپ اسٽان (Womb) کوليو (۲۲). ۽ هوءُ گرپوٺي ٿي ۽ ان پٽ ڇڏيو ۽ ڇيائين ته ايشور منهنجو ڪلڪ [Reproach] دور ڪيو [۲۳]. (پندائش باب ۳۰ آيتون ۲۲-۲۳). **سمڪشڪ:** - واه عيساين جا ايشورا نون نه وڏو ڊاڪٽر آهن! استرين جي ڪڪ کولڻ لاءِ وٽس ڪهڙا اوزار ۽ دوائون هيون، جن سان گرپ اسٽان کولباين؟ اهي سموريون ڳالهيون بنا سوچ ۽ ويچار جي لکيل آهن! (۲۲).

۲. عيساين هو ايشور مورتِي پوڄڪ: - ۽ ايشور لائين آرميني (Syrian) جي سڀني ۾ رات جو آيو، ۽ کيس چيو ته خبردار! تون يعقوب کي چڱو مندو نه ڪوت، (۲۴). ڇا ڪاڇ

* آيتون ۱۱-۱۲ مان خبر ٿي پوي ته عيسو يعقوب جي وڏي ڀاءُ جي پٽ ٿي ڪهڙا وار هوا. رٿا پنهنجي مڙس کي ٽنگڻ لاءِ ٿي ڇيڻ جون ڪلون يعقوب جي هٿن ۽ ڳچيءَ تي ٻڌيون، جو متان اسحاق هٿ سان ڇهي يعقوب کي سڃاڻي نه وٺي. [گهٽتروا].

* انگريزي الجبل جي آيت ۹ اڪريءَ جا ڇملا = Kids of the goats لکيل آهن، پر آيت ۱۹ ۾ "هرڻ جو مانس = Venison" لکيل آهي!!! [گهٽتروا]

نه لون پنهنجي پتا جي گهر لاء ڏاڍو سڪي رهيو آهي، نه به تو منهنجي ديوتائن [Gods] کي چو چورائو آهي؟ [۳۰]. (پندائش باب ۳۱ آيتون ۲۴-۳۰).

سمڪشڪ:- هيءُ اسين نموني ڏيکارڻ لاء ٿا لکون. [ايشور] هزارن ماڻهن کي سڀني ۾ آيو، ساڻن ڳالهائين، ڇاڪڏي به روبرو ڪڏين، کائيندو پيئندو ايندو ويندو رهيو، اهڙيون ڳالهيون بائبل ۾ لکيل آهن! پر هينئر الائجي هو آهي به يا نه؟ ڇاڪاڻ ته هينئر ايشور ڪنهن کي به سڀني ۾ خواهه ڇاڪڏي نٿو ملي! ايترو وڌيڪ معلوم ٿيو ته هي جهنگلي ماڻهو پٿرن آڏي ۽ جي مورتن کي ديوتا مڃي پوڄيندا هئا! [نه رڳو هو] پر عيسائين جو ايشور [پاڻ] به پٿرن جي ديوتائن کي ئي مڃيندو هو. نه ته سندس ديوتائن جي چوري ڪن آئي ها؟ (۳۳).

۳۴. عيسائي ايشور جي سڏا:- ۽ يعقوب پنهنجو رستو وٺي ويو ۽ ايشور جا دؤب [فرشتا = Angels] کيس اچي گڏيا [۱]. ۽ يعقوب کين ڏسي چيو ته هيءُ ايشور جي سڏا [فوج] آهي [۲]. (پندائش باب ۲۲ آيتون ۱-۲).

سمڪشڪ:- هينئر نه عيسائين جي ايشور جي منجهه هجڻ ۾ ڌرو به شڪ نه رهيو، ڇاڪاڻ ته وٽس لشڪر به آهي! جي لشڪر اڳس ته هٿيار به هوندس! ۽ هيڏانهن هوڏانهن ڪاهون ڪري جنگ به ڪندو هوندو. نه ته سڏا رکڻ جو مطلب ئي ڪهڙو؟ (۳۴).

۳۵. عيسائي ايشور جو يعقوب سان ملهه وڙهڻ:- ۽ يعقوب اڪيلو رهجي ويو. ۽ اُتي پرياست تائين هڪڙو ماڻهو اُن سان ملهه وڙهندو رهيو (۲۴). ۽ جڏهن اُن ڏٺو ته آءُ اُن تي سوڀارو نٿو ٿيان، تڏهن اُن سندس وان کي اندران ڇهيو، جنهنڪري يعقوب جي وان ملهه وڙهندي سنڌو کان نڪري ويئي (۲۵). ۽ اُن چيو ته مونکي ڇڏ، جو صبح ٿو ٿئي. ۽ اُن ورائيو ته آءُ توکي نه ڇڏيندس، جيئن تون آسپس نه ڪئين (۲۶). ۽ اُن کانئس پڇيو ته نالو ڇا آهي؟ ۽ اُن چيو ته يعقوب (۲۷). ۽ اُن چيو ته هنڪانپوءِ توکي يعقوب نه ڪوٺيندا پر اسرائيل، ڇاڪاڻ ته تون ايشور سان ۽ ماڻهن سان شهزادي جيان طاقت ٿو رکين ۽ کٽيو اٿئي (۲۸). ۽ يعقوب اُن کان پڇيو ته مهر ٻائي ڪري پنهنجو نالو ٻڌايو. اُن چيس ته منهنجو نالو ڇو ٿو پڇين؟ ۽ اُتي کيس آسپس [پرڪت] ڏني (۲۹). ۽ يعقوب ان جاءِ جو نالو فلوويل (Peniel) رکيو، جي مون ايشور کي روبرو ڏٺو آهي ۽ منهنجي حيالي محفوظ ٿي (۳۰). ۽ جڏهن هو فلوويل کان لنگهندو هو ته سورج جي جوت اُن تي ٻولندي هئي ۽ هو پنهنجي جنگهه منڊڪائيندو هو (۳۱). تنهنڪري اسرائيل جي نسل جا ماڻهو اُن وان جي نس کي جا چڙهي ويئي هئي، اڄ تائين نٿا کائين، ڇاڪاڻ ته اُن يعقوب جي جنگهه جي نس کي، جا چڙهي ويئي هئي، ڇهه هو (۳۲). (پندائش باب ۳۲، آيتون ۲۴ کان ۳۳ تائين).

سمڪشڪ:- عيسائين جو ايشور آکاڙي جو پهلو ان هو، تنهنڪري ئي نه ساراهه ۽ راضل کي پٽن ڏيڻ جي ڪرپا ڪيائين! ڇا ڪڏهن ايشور به اهڙو ٿي سگهي ٿو؟ وري ٻيو تماشو ڏسو،

۽ هندي ۽ اُڌو ستيارت پر ڪاش ۾ ڏنل ترجمي موجب ”جنگهه جي نس چڙهي ويئي“ ٿيڻ گهرجي، پر اسان انگريزي بائبل جي آڌار تي هي ترجمو ڪيو آهي. [گهٽراو]

ٺ ڪو ڪانئس نالو پڇي ٺ ڪيس نالو ئي نه ٻڌائي! وري [عيسائي] ايشور سندس نس چاڙهي پنهنجي فتح ٺ ڪئي، پر جي ڊاڪٽر هجي ها، ٺ سندس جنگه جي لس کي وري ٺيڪ نه ڪري ڇڏي ها. وري اهڙي ايشور جي پڳتي ڪرڻ ڪري جئن معقوب منڊڪائيندو رهيو، تئن [سندس] ٻيا پڳت به منڊڪائيندا هوندا! جيئن ايشور شريس وارو نه هجي، تيسين ڪيس پر ٺيڪش ڏسڻ ۽ ساڻس مله وڙهڻ ڪيئن ممڪن ٿي سگهي ٿو؟ اهي رڳو ٻاراڻيون ڳالهون آهن! (۳۵).

۳۶. **نموگ نه ڪرڻ تي عيساين جي ايشور جو ڏمو :-** ۽ يهوداه جو پهريون پٽ آر يرميشور جي نظر ۾ دشت هو، ۽ يرميشور ان کي ماري [Slew] ڇڏيو [۷]. تڏهن يهوداه اوانان کي چيو ٺ پنهنجي پاڇائيءَ وٽ وڃ ۽ ساڻس وهانءَ ڪري پنهنجي پاڇ جو ونش هلاءَ. [۸]. ۽ اوانان سمجهيو ٺ هيءَ ونش منهنجو نه ٿيندو، ۽ ائين ٿيو، جو جڏهن هو پنهنجيءَ پاڇائيءَ وٽ ويو، ٺ وريءَ کي ڏرئيءَ تي وهائي ڇڏيائين، جو مٿان سندس پاڇ جو نسل وڌي [۹]. ۽ سندس اهڙي ڪرم يرميشور کي ڪاوڙايو، جنهنڪري ان ڪيس به قتل ڪري [Slew] ڇڏيو [۱۰]. [پندائش باب ۳۸، آيتون ۷-۸-۹-۱۰].

سميڪشڪ :- هيٺ ڏسي ڇڏيو، ٺ هي ماڻهوءَ جا ڪم آهن يا ايشور جا؟ جي ساڻس نيوگ نه ڪيائين ٺ ڪيس ماريائين ڇو؟ ڪيس عقل جو سوچيو ڇو نه ڏٺائين؟ وري ان مان سڌ ٿيو ٺ ويد وڪٽ نيوگ اڳي هر هنڌ ۽ هر ديش ۾ هلندڙ هو (۳۶).

توريت ياترا جا پستڪ [خروج = EXODUS]

۳۷. **موسلي جو ماڻهو ماري پاڻ لڪائڻ :-** [۳۷] جڏهن موسلي وڏو ٿيو ٺ هو پنهنجن ڀائرن ڏانهن ويو: ان ڏٺو ٺ هڪڙو مصري پنهنجن عبراني ڀائرن مان هڪڙي کي ماري رهيو آهي [۱۱]. ۽ ان [موسلي] هيڏانهن هوڏانهن ڏٺو، ۽ جڏهن ان ڏٺو ٺ ڪو ڪونهي، تڏهن ان مصريءَ کي قتل [Slew] ڪري واريءَ ۾ پوري ڇڏيو [۱۲]. ۽ پتي ڏينهن جڏهن هو ٻاهر ويو ٺ بن عبرانين کي پاڻ ۾ وڙهندو ڏٺائين: ۽ ان اڏير ڪندڙ کي چيو ٺ تون پنهنجي دوست کي ڇو ٿو مارين؟ [۱۳]. ۽ ان وراڻيو ٺ توکي ڪنهن اسان ئي [Prince] يا اڻاه ڪندڙ [جج] مقرر ڪيو آهي؟ جئن مصريءَ کي ڪنو اٿئي، تئن مولڪي به ڪهڙ ٿو ڪهرين ڇا؟ ان ئي موسلي ڊڄي چيو ٺ پڪ اها ڳالهه پڌري ٿي چڪي آهي [۱۴]. موسلي پاڇي ويو [۱۵]. (توريت ياترا باب ۲ آيتون ۱۱-۱۲-۱۳-۱۴-۱۵)

آري، پاشا، اڙدوءَ، انگريزي ۽ مرهٽي ستيارت پرڪاشن ۾ شيد آهن ”جي ساڻس نيوگ ڪيائين ٺ ماريائين ڇو؟“ اسانجي خيال ۾ مارڻ جو ڪارڻ اهو آهي جو ان نيوگ نه ڪيو ۽ وريءَ ڏرئيءَ تي هاري ڇڏيو! انگري ئي اسان ترجو ڪيو آهي ٺ ”جي ساڻس نيوگ نه ڪيائين، ٺ ڪيس ماريائين ڇو؟“ ارڻاڻ رشي ڏيانند مارڻ جي سزا ڳري سمجهندي لکن ٿا ٺ سندس ٻڌيءَ کي [سمن] وات تي لڳائڻ ئي ڪافي هو. ”ٺ“ جو شيد شايد پريس جي غلطيءَ کان رهجي ويو آهي.

(گهٽرو)

سميڪشڪ:- هيٺ ڏسڻ بائبل جي وڏي مذهب هلائيندڙ موسيٰ جي همت چلت! سندس چرتر هو ڪروڌ آدي گنن سان پريل، ۽ پاڻ هو ماڻهن جو قاتل ۽ چورن جيان سرڪاري سزا کان پاڻ کي بچائيندڙ! ارثاٽ جي ڳالهه کي ٿي لڪائين، ۽ ڪوڙ ڳالهائيندڙ به ضرور هوندو! اهڙي ماڻهوءَ کي به ايشور ملهيو، ۽ هو پيغمبر بڻيو! ان جو يهودين وغيره جو من هلايو، سو به موسيٰ جهڙو ئي هوندو! موسيٰ وغيره کان وٺي عيساين جا سڀئي پيغمبر جهنگلي حالت ۾ هئا، پڙهيل بلڪل نه هئا، وغيره (۳۷)۔

۳۸. يهودي ايشور جو رت ڏسي گهر سڃاڻڻ:- ۽ نسخ ۽ چيلو گهر [۲۱]۔ ۽ هڪ من زونا [Hyssop] کڻي پاسو ۾ پيل رت ۾ ٻوڙي دروازي جي چوڪت ۽ ٻنهي ٻانهن کي هڻو، ۽ اوهان مان صبح لائين ڪوبه گهر جي دروازي کان ٻاهر نه نڪري [۲۲]۔ ڇاڪاڻ ته پرميشور مصرين کي مارڻ لاءِ آڀار لنگهي ويندو، ۽ جڏهن هو سندن ئي ۽ ٻانهن ئي دروازي جي ٻنهي پاسي رت ڏسندو، ته پرميشور ان دروازي کان ٽري ويندو، ۽ ڦاٽن کي نه ڇڏيندو ته اوهانجي گهرن ۾ گهڙي اوهان کي مارين [۲۳]۔ (توڙيت يائرا باب ۱۲ آيتون ۲۱-۲۲-۲۳)

سميڪشڪ:- پلا هيءَ جو ٽوٽي ڦيٽي ڪندڙ منجهه جيان آهي، سو ڪڏهن سرونجه ٿي به سگهي ٿو؟ رت جي نغان ڏسڻ ڪالهره ٿي سڃاڻي ته اسرائيلن جي نسل جو گهر آهي ۽ نه ٻيو! هيءَ ڪم ته ڪنهن ٿورڙي ٻڌيءَ واري ماڻهوءَ جيان آهي. ان مان خبر ٿي پوي ته اهي ڳالهون ڪنهن جهنگلي منجهه جون لکيل آهن! (۳۸)

۳۹. انجيلي ايشور جو ماڻهن ۽ جانورن جا پٽ مارڻ:- ۽ ائين ٿيو جو پرميشور اڌ رات جو مصر جي ملڪ جا سڀئي پهريان جاول، فرعون [Pharaoh] جي وڏي پٽ کان شروع ڪري جو سندس تخت تي ويٺو هو، جبل ۾ پيل قيديءَ جي وڏي پٽ لائين، ۽ پٽ جالورن جو سمورو پهريون اولاد لاپرو ڪيو [۲۹]۔ ۽ رات جو فرعون پاڻ ۽ سندس سڀئي نوڪر ۽ سمورا مصري آليا، ۽ سڄي مصر ۾ رڙ پئجي ويئي، ڇاڪاڻ ته اهڙو گهر نه بچيو، جنهن ۾ هڪڙو نه مڙو هو [۳۰]۔ (توڙيت يائرا باب ۱۲ آيتون ۲۹-۳۰)

سميڪشڪ:- واه واه! اڌ رات جو ڏاڍن جيان بي رحم بچي انجمل جي ايشور ندين ٻارن، ٻوڙهن ۽ جانورن کي به بنا ڪنهن اُٻاڌ ڪرڻ جي ماري ڇڏيو ۽ ڏري به ديا نه ڪيائين. وري مصر ۾ وڏو روڊن پئجي ويو، ته به انجيلي ايشور جي من مان بي رحمي نه هئي. اهڙو ڪم ايشور نه ڄا، ڪنهن ساڌارو منجهه جي ڪرڻ جوڪ به نه آهي. پر عجب ڪاٺ نه گهرجي، ڇاڪاڻ ته لکيل آهي ته ”مانس آهارين ۾ ديا نه رهندي“۔ مانس آهاري انجيلي خدا جو ديا سان ڪم ٿي ڪهڙو؟ [۳۹]۔

■ نسخ = اورانگهي وچڻ = Passover يهودين جو ڏڻ، جو هو نسن [Nisan] مهيني جي ۱۴ تاريخ هر سال ان لاءِ ملهائيندا آهن، ته سندن ايشور مصرين کي تهاه ڪندي بي اسرائيلن جا گهر اورانگهي ويو هو ارثاٽ ڪن بچايو هوائين۔ (گهڻتراو)

۴۰. انجیلي ایشور جو موسیٰ کی گرامات سیکارڻ :- پر میشر اوها لکي پاران وڙهندو. [۱۴] بني اسرائيل کي چئو ته اڳتي وڌن [۱۵]. تون [موسیٰ] پنهنجي لست کڻي ۽ سمند تي پنهنجو هٿ وڌاء ۽ کيس به ڀاڱا ڪر: ۽ بني اسرائيل سمند وچان سڪي ۽ ڌرتيءَ تان لنگهي ويندا [۱۶]. (توريت ياترا باب ۱۴ آيتون ۱۴-۱۵-۱۶).

سميڪشڪ :- ڪن سائين! اڳي ته ايشور اسرائيل جي خاندان پٺيان ائين گهمندو هو، جتن رين پٺيان ريدار! آلاجي هو ڪٿي وڃي لڪو آهي. [ظاهر هجي ها] نه جيڪر ڪالٽس سمند وچان چئني پاسن ڏانهن ويل کاڌيءَ جو رستو تيار ڪرائي وٺون ها، جنهن مان سڄي سنسار جو اٻڪار ٿئي ها، ۽ بهترين آدي لاهڻ جي پرشارت کان به چٽي پتون ها. پر ڪڇي ڇا، انجیلي ایشور آلاجي ڪٿي وڃي لڪي رهيو آهي؟ اهڙيون گهڻيون ئي ناممڪن ليلائون بائبل جي ايشور موسیٰ سان گڏجي ڪيون آهن. پر ايترو پتو پئجي ويو ته جتن عيسائين جو ايشور آهي، تن ئي سندس آپاس آهن، ۽ تهرولي سندس لاهيل ڪتاب [انجيل] آهي! اهڙو پستڪ ۽ اهڙو ايشور آسان کان پري رهڻ ئي پلو! (۴۰).

۴۱. انجيل جو تيسر ايشور :- ڇاڪا ته آءٌ پر میشر تنهنجو ايشور ڇهڪندڙ ۽ سرو شڪتيمان آهيان، پٺيان جي اُٻاڻ جو ڏينهن [گناهه جي سزا] سندن پتن کي جي مونکي ڏڪارين ٿا، ٿين ۽ چوٽين ۽ پيڙهيءَ تائين ڏيندو آهيان. (توريت ياترا باب ۲۰ آيت ۵). سميڪشڪ :- ڀلا پتا جي اُٻاڻ ڪري چئن پيڙهين تائين سزا ڏيندو رهڻ ۽ تنهنکي ڇڳو سمجهڻ ڪهڙي گهر جو لاءِ آهي؟ ڇا چڱي پتا کي خراب ۽ خراب پتا کي ڇڳو اولاد نه ٿيندو آهي؟ جي ائين برابر آهي ته پوءِ چوٽين ۽ پيڙهيءَ تائين ڏند ڪيئن ڏيئي سگهيو؟ وري جي پنجن ۽ پيڙهيءَ کان وٺي اڳتي ڇڙا ٿين، ته تنکي سزا ڏيئي به نه سگهبي. بنا ڏوهه جي ڪنهنکي ڏند ڏيڻ آيا آهي (۳۱).

۴۲. انجیلي ایشور جي آرام جو ڏينهن :- سبت [آرام] جي ڏينهن کي پاڪ [پور] رکڻ لاءِ باد ڪر [۸]. ڇهه ڏينهن تون پورهيو ڪر [۹]. پر ستين ڏينهن پر میشر تنهنجي ايشور جو وشرام [آرام] آهي [۱۰]. پر میشر وشرام جي ڏينهن [Sabbath] کي آسپس ڏئي [۱۱]. (توريت ياترا باب ۲۰ آيتون ۸-۹).

هن سڄيءَ ست لاءِ انگريزي بائبل ۾ I the Lord thy God am a jealous God شهد آهن "Jealous God" جو ترجمو آريه پاشا جي ستيارت پر ڪاش ۾ ڏنل ترجمي موجب "Jealous" آهي. آريه واري انجو ئي ترجمو "پر جلال ۽ قادر مطلق" ڪيو آهي. گجراتي ستيارت پر ڪاش ۾ پڻ ساڳيا ئي آريه پاشا وارا اکر آهن. مرهٽي ستيارت پر ڪاش ۾ آبهشي يعني "ڇڙاڪ ديو" شهد آهن. اسانجي ويچار ۾ مرهٽي ترجمو ئي ٺيڪ آهي. "Jealous" شيد جو ستون سڌو آرت Envious، سڙندڙ، تيسر وغيره ئي آهي ۽ اهو ئي آرت آيت ۵ جي معنيٰ سان پورو نهڪي ٿو اچي. تنهنڪري "ڇهڪندڙ شڪتيمان" بدوان "تيسر ايشور" پڙهجي. (گهٽراو)

سمېکشک:- چا رڼو آر توار ئي پوټر ۽ باغي چه ڏينهن اُپوټر آهن؟ چا [سچ ٻچ] ستمين ڏينهن سخت محبت کټي هٽي، جو ٽکچي ستمين ڏينهن سمهي پيو؟ وري چي آر توار کي آشور واد ڏنائين، نه سؤمر وغيره ۽ ڏينهن کي چا ڏنائين؟ شايد پارانو ڏنو هوندائين! اهو کم نه ودوان جو نه آهي، پوءِ ٻلا ايشور جو ڪيئن ئي سگهندو؟ ٻلا آر توار ڪهڙي ڇڱائي کٽي هٽي ۽ سومار وغيره ڪهڙي بچڙائي کٽي هٽي، جو هڪڙي کي پوټر ڪمائين ۽ ور ڏنائين، ۽ ٻين کي اُپوټر ڪري ڇڏيائين؟

۲۳. پاڙيسرين سان سٺي هلت ڪريو:- پنهنجي پاڙيسريءَ ورڻ ڪهڙي شاهدي نه ڏي [۱۶]. پنهنجي پاڙيسريءَ جي گهر، استري، ٻانهي يا ٻانهيءَ سندس ڀڳي، گڏه يا ڪنهن نه وسٽوءَ ۾ جا تنهنجي پاڙيسريءَ جي آهي، لالچ نه رک. [۱۷].

(نوٽريٽ پالرا باب ۳۰ آيتون ۱۶-۱۷)

سمېکشک:- واه! لاکري ئي عيسائي لوڪ پرديس جي مال ئي لائين ڪرندا آهن، جئن اڃايل پاڻيءَ ئي يا بکيو اُن ئي ڪري! جئن نه رڳي خود غرضيءَ ۽ پاسڪاطريءَ جي هيءَ ڳالهه آهي، پڪ تهڙو ئي عيساين جو ايشور نه هوندو. پر جي ڪو چوي ته اسين نه منشي ماڻر کي پاڙيسري ٿا لکيئون، نه ماڻهن کانسواءِ ٻيا ڪهڙا زالن ۽ ٻانهن وارا آهن، جن کي پاڙيسري ڪري نه لکيو؟ تنهن ڪري اهڙيون ڳالههون سوار ٿي منشين ڇوَن آهن، ۽ نه ايشور ڇوَن! (۴۳).

۴۴. انجهي ايشور جو خونيءَ سان نهاء:- ڇو ڪنهنڪي ماري ۽ هُو مري وڃي، نه هُو ضرور قتل ڪيو وڃي [۱۲]. جو ماڻهو قتل لاءِ لکي نه ويندو هجي، پر ايشور سندس هٿن ۾ کيس سونهي ڇڏي، تڏهن آڻ نه لاءِ جڳهه مقرر ڪندس، جتي تون ٻڃي وڃين [۱۳].

(نوٽريٽ پالرا باب ۲۱، آيتون ۱۲-۱۳)

سمېکشک:- جي ايشور جو ڏيکاريل انصاف سچو آهي، نه مٽسلي جو هڪڙي ماڻهو کي ماري پوري ٻڃي ويو هو، تنهنڪي اها سزا ڇو نه ملي؟ جي ڇهجي نه ايشور نه [اُن ماڻهو کي] مارڻ لاءِ ئي مٽسلي کي سونهي ڇڏيو هو نه ايشور پڪڙائي [لاٽ] ٿيو، ڇاڪاڻ ته مٽسلي جو نياڻ راجا جي هٿان ڇو نه ٿيڻ ڏنائين؟ (۴۴).

□ يهودين، عيساين ۽ مسلمانن جو وشواس آهي ته ايشور ڇهن ڏينهن ۾ سرشتي رچي ستمين ڏينهن آرام ورتو. اهو ستمون آرام جو ڏينهن يهودي چنڊر کي، عيسائي آر توار کي ۽ مسلمان شڪروار [جمع] ٿا لکين. اُنکي Sabbath ڪوٺيندا آهن.

✽ آر ۽ پاشا، اڙدو، انگريزي ۽ ڪجرائي ستيارف پرکاش ۾ ڏنل فقرو ۴۴ وارو ۴۵ ڪري ڏيکاريل آهي. ۴۴ جي جاءِ تي اهو فقرو ڏنل آهي، جو سچ ٻچ ۴۴ ٿيڻ گهرجي، انهيءَ ڪري هن سنڌي ستيارف پرکاش ۾ آر ۽ پاشا واري ۴۴ کي هٽائي، انهي پوري جاءِ يعني ۴۴ نمبر ڏنو ويو آهي ۽ ۴۵ کي ۴۴، ۴۶ کي ۴۵ آهڙيءَ ريت ۴۴ ٽائين نمبر بدلايا ويا آهن ارٿاٽ ۴۴ کي ۴۵ ۽ ۴۴ کي ۴۶ ڪري لکيو ويو آهي.

۴۵. **انجھاي ايشور لاء ڊڳن جي قرباني:-** هن ڪھل [چڱيلائي، شائني، Peace] جو بليدان ڊڳن منجهان پرميشور لاء ڏنو [Sacrificed=ڪنو] [۵]. ۽ موسيٰ رت جو آڌ جهلي باسطن ۾ رکيو، ۽ آڌ قربانگاهه [altar] تي چڙڪيو [۶]. ۽ موسيٰ اهو رت کڻي ماڻهن تي چڙڪي ڇيو ته ڏسو! هيءُ رت ان پر لکيا جو آهي، جو پرميشور اوهان سان انهن ڳالهين بابت آهي [۸]. ۽ پرميشور موسيٰ کي چيو ته جبل تي مولوت اچي ره، ۽ آءٌ پٿر جون تختيون ۽ هڪ شريعت (نير) ۽ احڪام [Commadsments=آڳاٽون] جي مون لکيا آهن، سي ٽوڪي ڏيندس [۱۲]. (توريت ياترا باب ۲۴، آيتون ۵-۶-۷-۸-۱۲).

سهمڪشڪ:- هيئنتر ڏسو ته هي سڀ جهنگلي ماڻهن جون ڳالهيون آهن يا نه؟ وري پرميشور جو ڊڳن جو بليدان وٺڻ ۽ [موسيٰ جو] قربانگاهه تي رت چڙڪڻ ڪيڏي نه جهنگلي ۽ آسپيٽا جي ڳالهه آهي! جڏهن انجيلي خدا به ڊڳن جي قرباني وٺندو، ته سندس پوئلڳ ڳڻون جي بليدان جي پراساديءَ مان پيٽ چور ۽ پريدا، ۽ جڳت جي هاڃي چور ڪندا؟ بائيبل ۾ ئي اهڙيون اهڙيون خراب ڳالهيون ڀريل آهن. انجيل جي ان خراب اثر سببان ئي هي ماڻهو ويدن تي نه اهڙو ڪوڙو ڪلڪ ۽ لڳائڻ ٿا چاهين، پر ويدن ۾ اهڙين ڳالهين جو نالو به ڪونهي! وري هي به سڏ ٿيو ته عيساين جو ايشور ڪو بهڙي ماڻهو هو. ڇاڪاڻ ته اهڙي خدا کي مس قلم ۽ ڪاغذ ٺاهڻ نه ايندا هئا ۽ لکي کيس اهي شيون (ڪنهن ٻئي هندن) ملنديون هيون، تنهنڪري هو پٿر جي تختين (پٿين) تي لکي لکي ڏيندو هو، ۽ انهن جهنگلي ماڻهن اکيان پاڻ کي ايشور به سڏائيندو هو. [۴۵].

۴۶. **جو انجيلي خدا جو منهن ڏسندو سو مري ويندو:-** ۽ هن چيو ته ٽون منهنجو منهن ڏسي ته سگهندين، ڇاڪاڻ ته ڪوبه ماڻهو مون کي ڏسڻ کانپوءِ جئرو نه رهندو [۲۰]. ۽ پرميشور چيو ته ڏس، هڪڙي جاءِ مون وٽ آهي، ۽ ٽون هڪ ٽڪر تي بيٺو [۲۱]. ۽ ائين ٿيندو، جو جيسين منهنجي جيوڻي [glory] لنگهي وڃي، تيسين آءٌ ٽوڪي ٽڪر جي ڌرڙ ۾ وجهندس ۽ تنهنجي پوسان لنگهندي ٽوڪي پنهنجي هٿ سان پڪيندس [۲۲]. ۽ آءٌ پنهنجو هٿ ڪٽندس ته ٽون منهنجا پٺيان حصا ڏسندين، پر منهنجو روپ ڏسڻ ۾ نه ايندو [۲۳]. (توريت ياترا باب ۳۳، آيتون ۲۰-۲۱-۲۲-۲۳).

سهمڪشڪ:- ڏسو! انجيلي خدا ته وڏو ماڻهو ۽ جهان شرير وارو سڏ ٿو ٿئي! ۽ موسيٰ کي ڏوڪو ڏيئي پاڻ کي ايشور سڏائڻ ۽ [انهن چوڻ منجهان ته] پٽ ڏسندين ۽ منهن نه ڏسندين،

۽ مثال لاءِ رڳ ويد منڊل ۱، سوڪت ۱۶۲ جي منترن جو مئڪس مولر صاحب من گهڙت ٽرجمو ڪري پنهنجي بائيبل جي وحشي مسئلي اوتار جانورن جي قربانيءَ جو سمرڻ ڪيو آهي. مئڪس مولر ۽ جهڙس ٻين عصبي عيسائي ليکڪن جي غلطي جو تمام زوردار ۽ عالماڻو ڪنڊن مهرشي ڊيانند مهاراج جي سڄي شش پندت گرونت جي وڌياريءَ ايم. اي. وئيڊڪ مئگزين نالي رسالي جي نمبر ۳ ۾ ڪيو آهي. هر ڪنهن سڃاڻيءَ جي ڳڻائڻهه ڪي پندت گرونت جيءَ جو اهو ليک اوس پڙهڻ گهرجي. [اڙدو ٿان].

[معلوم ٿو ٿئي ته] هت سان منهن ڏي ڪيو هوندائين! خدا پنهنجي هت سان موسيٰ کي ڏي ڪيو وهندو، ته ڇا سندس هت جي شڪل موسيٰ نه ڏي هوندي؟ (۴۶).

لم اوستا جو پستڪ توريث [LAEVITICUS]

۴۷. انجملې ايشور کي ٻي يا قرباني ڪبي:- ۽ پرميشور موسيٰ کي سڏيو، ۽ جماعت جي نموءَ منجهان ان سان ڳالهائي چيو [۱]، بني اسرائيل کي چيو ته جي اوهان مان ڪو پرميشور لاءِ پيٽا [نذرانو] آڻي، ته اوهان ڏورن منجهان آرٿاٽ ڳئون، ڏيڳي، رڍن ۽ ٻين منجهان آڻيو [۲]. (توريث لم باب ۱، آيتون ۱-۲).

سميڪشڪ:- ويڇاري ڏسو، ته عيساين جو ڳئون، ڏيڳي ۽ دٺي وغيره جي قرباني وٺندڙ ايشور، جو پاڻ لاءِ ٻي ڇاڙهڻ جو آپدش ڪري رهيو آهي، سو ڳئون، ڏيڳي آڏي ۽ جانورن جي گوشت ۽ رت جو بکيو آهي يا نه؟ انڪريتي هو آهنگ [نه هٿ ڪري] ڪڏهن به ايشور جي درجي ۾ بچجي نٿو سگهجي. هو الٻس مانس آهاري ۽ پرميشور منشي جهڙو ڏسجي ٿو (۴۷).

۴۸. ڏيڳي جي قربانيءَ جو نظارو:- ۽ هو ان ڏيڳي کي پرميشور اڳيان ڪهندو [بل ڇاڙهندو] ۽ هارون جا پٽ ڇاڪ ۽ رت آڻي، قربانگاه [بگه ويدي=Altar]، جا منڊليءَ جي نموءَ جي دروازي اڳيان آهي، تنهن تي چئني پاسن کان چٽڪن [۵] ۽ هو پيٽا جي بليدان جي ڪل لاهي ۽ کيس ٽڪرا ٽڪرا ڪري [۶]. پوءِ هارون ڇاڪ جا پٽ بگه ويديءَ تي باهه رکن ۽ تنهن تي ڪاٺيون ترتيب سان رکن [۷]. ۽ ڇاڪ هارون جا پٽ، ٽڪرن کي، ۽ سسيءَ خواه چرٻيءَ کي انهن ڪاٺين تي جي بگه ويديءَ جي اڪٻيءَ تي آهن، ترتيب سان [وڏيءَ انوسار] رکن. [۸]. جنهن مان بليدان جي پيٽا بچي، جا قرباني باهه سان پرميشور کي خوشبوءِ پهچائڻ لاءِ ڏني وڃي [۹]. (توريث لم باب ۱، آيتون ۵-۶-۷-۸-۹).

سميڪشڪ:- ٿورڙو ويچار ڪريو، ته ڪٿن خدا جا پٽ ڏيڳي کي خدا جي اڳيان ماري رهيا آهن، خدا مارائي رهيو آهي، سندس رت چئني پاسي چٽڪجي رهيو آهي، [سندس مانس جو] باهه ۾ هوم ٿي رهيو آهي ۽ خدا خوشبوءِ سنگهي رهيو آهي! اها ليلا ڪنهن ڪاسائيءَ جي گهر کان ڪا گهٽ آهي ڇا؟ انڪريتي بائبل نه ايشور ڪرت [سڏ

۽ انڪريتي بائبل جا شيد آهن 'the priests, Aaron's sons' اڙدو ستيارت پر ڪاش ۾ ڏنل شيد آهن "ڪاهن جي هارون جا پٽ آهن" يعني priests جو آرٿ ٿيو "ڪاهن" آريه پاشا جي ستيارت پر ڪاش ۾ انڪريتي آرٿ "ڇاڪ" آرٿاٽ بجهه ڪندڙ ڪيل آهي، جنهن مان سنڌيءَ جو شيد "ڇاڪ" نڪتو آهي. هنديءَ ۾ "ڪاهن ۽ ڪان" ۽ عربيءَ ۾ "ڪاهن" [جادوگر]، ۽ فارسيءَ ۾ "خان" جنهنجي معنيٰ آهي "آمر" جو اڳي ترڪستان جي بادشاهن جو لقب هوندو هو، ۽ هيٺر قلات ملڪ بلوچستان جي حاڪم جو لقب آهي. اهي سمورا شيد سنسڪرت پاشا جي "ڪرشٽ" شيد جا ئي بگاڙ آهن. انجيل ۾ "ڪاهن" شيد گهڻائي گهرا ڪتب آيل آهي، ۽ "خان" شيد نه هر ڪو مسلمان پنهنجي نالي جي پٺيان فخر سان لکائيندو آهي. [گهٽراو]

ٿو ٿئي، ۽ نه اهڙو جهنگلن جهان تماشا ڪندڙ [ماڻهو] ايشور ٿي ٿر سگهي (۴۸)

۴۹. جاجڪ جي پاپ جو پرائشچيت آهي ڊگي جو ٻليدان:- ۽ پرميشور موسيٰ کي چيو ته [۱] جي ايشيڪ ٿيل ڪاهن [priest that is anointed] ماڻهن جي پاپن جهڙا پاپ ڪري، ته پنهنجي ڪيل پاپ لاءِ هڪ جتان وڇڙي، جنهن ۾ ڪو دوش نه هجي، پرميشور کي پاپ جي ڀيٽ ڏيڻ لاءِ آڻي [۳]. ۽ پنهنجو هٿ ڏيکي جي مٿي تي رکي، ۽ ڏيکي کي پرميشور اڳيان ٻلي ڇاڙهي [۴]. (ٿوريٽ ليه باب ۴، آيتون ۱-۳-۴).

سميڪشڪ:- هيٺ ڏسڻ پاپ ڇڏائڻ جا پرائشچيت! پاپ پاپ نه ڪجن، پر [نهن سان ڪڏ] گهڻو وغيره، اُمر جانورن کي ڪهجي نه! ۽ اها هٿيا ڪرائي وري پرميشور. ڏيهه آهيو عيسائو! جو اهڙن ڪمن جو ڪندڙ ۽ ڪرائيندڙ کي نه اوهين ايشور مڃي، پنهنجي مڪتي وغيره جون آميدون رکيو ويٺا آهيو؟

۵۰. راج ڪو مڃارين جو عيسائي پرائشچيت:- جڏهن ڪو حاڪم [ruler] پاپ ڪري [۲۲] ته هو ڪريءَ جي ٻي عيب ٿر چيائي جي قرباني آڻي [۲۳]. ۽ کيس ان جاءِ تي ڪهي، جتي ماڻهو ڀيٽا ٻليدان پرميشور اڳيان ڪندا آهن: اها پاپ جي قرباني آهي. [۲۴]. (ٿوريٽ ليه باب ۴، آيتون ۲۲-۲۳-۲۴).

سميڪشڪ:- ڀلو ڏي ڀلو! جي ائين آهي ته عيساين جا حاڪم، ٺهراءَ ڪندڙ ۽ سڀه سالار [سڃاڻپي] آدي پاپ ڪرڻ کان ٻڌندا ٿي ڇو هوندا؟ پاپ جتن وطنن لهن پاپ ڪندا رهندا، ۽ پرائشچيت جي ڪار گهرو، وڇڙي ۽ چيلي وغيره جا پراڻ ڪڍندا. الڪري ٿي عيسائي لوڪ ڪنهن نه جانور يا پکيءَ کي مارڻ ۾ ڏرو نه شڪ لڳا ڪن. عيسائو! هيٺ نه جهنگلي مٽ کي ڇڏي شالتي ۽ ڏرم سان پُرور ويد مت کي سرويڪار ڪريو، جو اوهان جو ڪلياڻ ٿئي. (۵۰)

۵۱. پرائشچيت جي سهوليت يا پاپ جو همٿائڻ:- ۽ جي کيس گهڻي آڻڻ جي شڪتي نه هجي، ته هو پنهنجي ڪيل پاپ لاءِ ٻه قمرين turtled oves اٿوا ٻه ڪهونن جا ٻچا پرميشور لاءِ آڻي [۷]. ۽ سندس سڄي ڳچيءَ وٽان هروڙي ڇڏي پر الڳ نه ڪري [۸]. ۽ ڪاهن [priests] سندس ڪيل پاپ لاءِ پرائشچيت ڪندو، ۽ کيس معافي ملندي [۱۰]. پر جي کيس ٻن قمرين يا ٻن ڪهونن جي ٻجن آڻڻ جي نه سامر ٿي نه هجي، ته سير [Ephah] جي ڏهين پتيءَ جيترو سنهو ٻيٺل اُڻو ● پاپ جي ڀيٽ ڏيڻ لاءِ آڻي ۽ اُن تي ٿيل نه وجهي [۱۱]. ۽ کيس معافي ڏئي [۱۳]. (ٿوريٽ ليه باب ۵، آيتون ۸-۹-۱۰-۱۱-۱۲-۱۳).

● پرائشچيت يا ڪفاري لاءِ انگريزي ٻانهل ۾ "atonement" شبد آهي، جنهنجي معنيٰ روبرو ڪرڻ [Rev. Craven] صاحب جي نيو رائل ڊڪشنريءَ موجب "مسيح جو اهو خاص ڪفارو جنهن سان خدا ۽ انسان جي وچ ۾ ميل ٿيندو آهي"، ارغاب هڪ ٿيڻ. (گهٽراو)

Atone + ment = Atonement

(● فوٽ نوٽ پنهان صفح ۵۶۲ تي ڏسو.)

سميکشک :- ڏسو! عيسائين پر پاپ ڪرڻ کان شاهوڪار نه ڪرڻ نه ڏچندو هوندو، پر ڪنگال به نه! ڇاڪاڻ ته سندن ايشور پاپن جو پرائيفيٽ ڪرڻ ڏاڍو سولو ڪري ڇڏيو آهي. عيسائين جي بائبل جي هڪ عجيب ڳالھ ته اها آهي، ته رڳو [وڌيڪ] پاپ ڪرڻ ڪري بنا تڪليف جي پاپ لهو ٿا وڃن! هڪڙو ته پاپ ڪجي، وري تنهن ئي جيون کي ماري [پاپ ڪري] آند سان سندس ماس ڪاڻجي، جنهنڪري [اڳيون] ڪيل پاپ به لهي وڃي!! ويچارا ڪهڙن جا بچا سسيون مروڙجن ڪري ڪيترو نه سمور ٿڙڻدا هوندا؟ ڏهن به عيسائين کي ڏيا نئي اچي. پر ڏيا اچي ڪيئن، جڏهن سندن ايشور ئي هنسا ڪرڻ جو اُپديش ويندو ٿئي؟ وري هن سڀني پاپن جو اهڙو [سولر] پرائيفيٽ آهي، ته ”عيسيٰ ئي ايمان آڻڻ ڪري پاپن جي لهي وڃن“ جو وڏو آدمير چوڻا وڃن؟ (۵۱).

۵۲. پوراڻڪ پوڄاريءَ کان به عيسائي جاڳ وڌيڪ فائدي ۾ :- ان پليڊان جي ڪل ان جاڳ (ڪاهن) جي ٿيندي، جنهن کيس ڇاڙهيو (۸). ۽ سموري گوشت جي ترالي جا ٿورو پر پڇايل هجي، ۽ سڀئي جو ٿئي يا ٿئي ئي ٺاهيو وڃي، سو ساڳي ترالي ڇاڙهيندڙ جاڳ جو ٿيندو (۹). (ٿوريست ليه باب ۷، آيتون ۹-۱۰).

سميکشک :- اسين سمجهندا هواسون ته همت [آره ووت ۾] ئي ڏيون جي پوپن ۽ مدورن جي پوڄارين جي پوپ ليلا وچتر آهي. [پر نه] عيسائين جي ايشور ۽ سندن پوڄارين جي پوپ ليلا کائڻ هزار ڪههرا وڏي آهي. پلا جڏهن ڪلن مان به ٽڪا ملندا هوندا ۽ پوڄن جا پدارت مفت ايندا هوندا، ته پوءِ نه ڏاڍي مڙج لڳي هوندي! هينئر به مڙج هوندي! پلا هڪڙي پٽ کي مارائڻ ۽ ٻئي پٽ کي سندس مائس ڪارائڻ، ڪنهن لاءِ ڪڏهن ممڪن به آهي؟ ساڳيءَ ريت منهن، ڏور، پکي آدي سمورا جهو ايشور کي پٽن جيان آهن، تنهن ڪري ايشور اهڙو ڪم هرگز ڪري نٿو سگهي! انڪري ئي هيءَ انجيل ايشور ڪرت [نئي سڏ ٿئي]، لکي ان ۾ ڄاڻايل ايشور [ايشور ٿو سڏ ٿئي]، ۽ نه الهنجي مڇيندڙن کي ڪڏهن ڌرم جو گمان ملي ٿو سگهي! ليه ووستا [اخبار جي ڪتاب] آدي ٻستڪن ۾ سڀ اهڙيون ئي ڳالهيون ڀريل آهن، ڄاڻائي ڪيتريون ڄاڻائيمون؟ (۵۲).

● ڏيه اهڙو ايشور، جنهن وڇڙي، رڻ، ٻڪريءَ جي چيلي، ڪهڙو ۽ اُٿي ٿاڻين به وٺڻ جو لهر لاهي ڇڏيو آهي! عجيب ڳالھ، ته اها آهي ته ڪهڙن جي بچن جون سمورن [پن کان] مروڙائي وٺندو هو، جو سمن ڪهڻ جي به کيس تڪليف نه ڪوٺي پوي! انهن سڀني ڳالهين جي ڏسڻ مان خبر ٿي پوي ته جهنگلي، ماڻهن ۾ ڪو چالاڪ ماڻهو هو، جنهن جمل تي رهي پاڻ کي ايشور سڏايو، ۽ جهنگلي، جي اڳيائي هوا، ان کيس ايشور ئي مڃي ورتو! پنهنجيءَ چالاڪيءَ سان هو پنهنجيءَ خوراڪ لاءِ ڏور، پکي، ۽ ان جمل تي ئي گهرائي وٺندو هو، ۽ مڙجون ماڻهندو هو! سندس دوت (فرشتا) سندس ڪم ڪندا رهندا هوا. سڄڻ ماڻهو ويچارين، ته ڪٿي وڇڙن، رڻن، چيلن، ڪهڙن ۽ ”سڀني“ اُٿي جو ڪاٺيندڙ بائبل جو ايشور ۽ ڪٿي سرووڀائي، سروگي، اجما، تراڪار، سرو شڪتيمان ۽ نياڻ ڪاري آدي اُتر ڪٽڻ وارو وڏن ۾ ڄاڻايل ايشور!! [اڏوهه ٿان]

[NUMBERS] ڳاڻائي جو ڪتاب

۵۳. فرشتا هيٺ ڇو نٿا ڏسجن؟ ۽ ڪڏهن به پرميٽور جي فرشتي کي ڏٺو نه وائون. ٽي ٻيڙو آهي، ۽ سندس هٿ ۾ آڱهڙي لڙار آهي ۽ ڪڏهن وائون مان ٻاهر پاسيرو ڦري ٻئي ڏانهن هلي ۽ بلعام ڪڏهن کي وائون ٽي آڱهڙا لاء مارڻ (۲۳). ۽ پرميٽور ڪڏهن جو وائون ڪوليرو ۽ ان بلعام کي چيو ته مون ٽنهنجو ڇا ڪيو آهي، جو تون مون کي ٽي ڪههرا مارڻو آهي؟ (۲۸). (ڳاڻائي جو ڪتاب باب ۲۲، آيتون ۲۳-۲۸).

سميڪشڪ:- اڳي نه ڪڏهن به انهن جي فرشتن کي ڏسندون هيون، پر هن زماني ۾ پيمپ پادري آدي سرانجهن کي توڙي لالائي ماڻهن کي به خدا يا سندس فرشتا ڏسڻ ۾ لڳا آهن! ڇا هن زماني ۾ پرميٽور يا سندس فرشتا آهن يا نه؟ جي آهن ته ڇا گهريءَ ننڊ ۾ سمجهي پيا آهن؟ ٻيڙا آهن يا ٻيءَ پرڻيءَ تي هليا ويا آهن؟ ڪنهن ٻئي ڏنڊي ۾ لڳي ويا آهن ڇا؟ يا هيٺ ڪنهن کان رسي ويا آهن؟ يا مري ويا آهن؟ خبر ٿئي پوي ته ڪنهن ٻيو ڇا؟ انومان نه لائون آهي ته جيڪي هيٺ نه آهن ۽ لڳا ڏسجن، اهي اڳي نه هئا ۽ نه ڏسڻ ۾ ايندا هئا، ۽ هي رڳا من گهڙت ڪهڙا هيل آهن! (۵۳).

۵۴. **موسلي وڇاري هو:-** ٽنهنجي هيٺ ٻارن منجهان هر ڪنهن نر ٻار کي قتل ڪريو ۽ هر ڪنهن استريءَ کي جا پئيءَ سان سمجهي آهي قتل ڪريو (۱۷). پر سمورين چوڪريون [women children] جن مردن سان سمجهو نه ڪيو آهي، پاڻ لاءِ چوڪريون وکو (۱۸). (ڳاڻائي جو ڪتاب باب ۳۱، آيتون ۱۷-۱۸).

سميڪشڪ:- ڏٺو آهي موسلي پيمپور! ۽ ڏٺو آهي اوهانجو خدا!! جو زالن ٻارن، پوڙهن ۽ جانور وغيره کي مارائڻ کان به لقو ڪسي! ان مان صاف ظاهر ٿو لڳي ته موسلي وڇاري هو! جي وڇاري نه هجي ها، ته ڪنوارين چوڪرين کي پاڻ لاءِ چوڪريائي ها؟ ۽ اهڙيءَ بي رحميءَ ۽ زلڪاريءَ جو حڪم ڇو ڏئي ها؟ (۵۴)

[2nd. SAMUEL] سئموئل ٻيو ڪتاب

۵۵. عيسائي ايشور ۽ سندس گهر:- ۽ ٽنهن وائون ٿيو، جو پرميٽور جو وڃڻ لائون کي پهتو، ۽ چيائون (۴). ته منهنجي بندي دائود کي وڃي چيو ته پرميٽور لائون ٿو فرمائي ته ڇا تون منهنجي رهڻ لاءِ ڪو گهر [منڊرو] ٺاهيندين؟ (۵). جڏهن کان اسرائيل جي سبتان کي مصر مان ڪڍي آندو آهي، تڏهن کان وٺي اڄ تائين آءٌ ڪنهن گهر ۾ نه رهيو آهيان ۽ بلڪه ٽنهن يا ٽڪائڻ (tabernacle) ۾ رهندو آهيان (۶).

(لوگرٽ سئموئل ٻيو، باب ۷، آيتون ۴-۵-۶).
سميڪشڪ:- هيٺ نه ڪو شڪ باقي نه رهيو، ته عيساين جو ايشور منجهن جيان شرير وارو نه آهي! هيٺ هو ميار ٿو ڏئي ته مون سخت پورو هو ڪيو آهي ۽ دربدر وڌندو رهيو آهيان، تنهنڪري دائود گهر جوڙائي ڏيس ته ان ۾ رهي آرام وٺان! اهڙي ايشور ۽ اهڙي هستڪ کي مڃندي ڇا عيساين کي لڄ نه ٿئي اچي؟ پر ڇا ڪن وڇارا قاسي ويا آهن وري پاڻ ڇڏائڻ لاءِ ته ڪو زبردست پرشارت ڪرڻو پوندن (۵۵).

راجائن جو ٻيو ٻسٽڪ (2nd. Kings)

۵۶. عيسائي ايشور جو گهر سڙڻ :- ۽ بابل جي بادشاهه پنهنجو نظر جي بادشاهي ۽ جي اٽلنهن ورهيه جي پنجين مهيني جي ستين ڏينهن بابل جي بادشاهه جو هڪ لوڪر لهوڙر اڏان جو خاص لشڪر جو ڪپتان هو، سو يروسلم ۾ آيو (۸). ان پرمشور جو گهر ۽ راجا جو محلات ۽ يروسلم جا سمورا گهر ۽ هر ڪنهن وڏي ماڻهوءَ جو گهر، باهه ڏيئي ساڙي ڇڏيا (۹). ۽ ڪسدين [Chaldees] جي سڄي لشڪر، جو خاص لشڪر جي ڪپتان سان هو، تنهن اهي پٿرون جي يروسلم جي چوڌاري هيون، ڪهڙائي ڇڏيون (۱۰).

(راجائن جو ٻسٽڪ باب ۲۵، آيتون ۸-۹-۱۰)

سمهڪشڪ :- عيسائين جو ايشور نه پنهنجي سڪ لاءِ دائود آڏي ۽ کان گهر [ممدو] لهڙائي تنهن ۾ آرام ڪري رهيو هوندو. جو لهوڙر اڏان ايشور جو گهر لاس ڪري ڇڏيو. ڪڇي ڇا؟ ايشور ۽ سندس فرشتن جو لشڪر نه ڪي ڪن ڪري سگهيو! اڳي نه سندن ايشور ڏاڍيون جنگيون جهڙيندو هو ۽ سوڀون کڻندو هو، پر هيئن نه پنهنجو گهر ۽ ساڙائي ۽ ٻهڙائي وٺيو. الا جي [يا] مات ڪري ڇو وٺو رهيو؟ ۽ سندس فرشتا ڪيڏانهن پڄي ويا، جو اهڙي وقت ڪوبه ڪم نه آيو؟ وري ايشور جي شڪتي ۽ الا جي ڪيڏانهن ڪانور ٿي ويئي؟ اها ڳالهه سڄي آهي ته اڳ ڇاڻايل سوين جون ڳالهون سمورين راجائن ۽ پٿرن ۽ مصر جي ڇوڪرن ۽ ڇوڪرين کي مارڻ ڪري پهاڙ ۽ ٻيهر هر ڇا، جو هيئن بهادورن اڳيان ڪڇي نه سگهيو؟ هي ۽ نه عيسائين جي ايشور پنهنجي ننڍا ۽ ايمان ڪرائي ورتا هن ٻسٽڪ ۾ اهڙيون هزارين لکيون آکاڻيون ٻڌل آهن (۵۶).

تواريخ جو پهريون ڪتاب (The First Book of the Chronicles)

۵۷. اسرائيئل تي سندن ايشور جو قهر :- تنهنڪري پرمشور اسرائيل تي مهاري (Pestilence) موڪلي ۽ اسرائيل منجهان ستر هزار ماڻهو مري ويا. (۱۴).
(تواريخ ٻيو ڀاڱو باب ۲۱، آيت ۱۴).

سمهڪشڪ :- اسرائيل جي ۽ عيسائين جي ايشور جي لپلا نه ڏسو! جنهن اسرائيل قوم کي ڪيترائي ور [دعائون] ڏنائين، ۽ جنجي سڀاڻ لاءِ رات ڏينهن ٿي پڪيو، تن ئي ۽ ڪدم ڪاوڙ جي بيماري وجهي ستر هزار ماڻهو مارائي ڇڏيائين. ڪنهن ڪري ۽ جو وڃن سچ آهي ته -
क्षणे रुष्टः क्षणे तुष्टो रुष्टस्तुष्टः क्षणे क्षणे । अव्यवस्थितचित्तस्य प्रसादोऽपि भयङ्कर ॥ ६ ॥

[ارڻات] جو ماڻهو ڪدم ڀرسن ۽ ڪدم ناراض ٿيندڙ آهي، ارڻات ڪڍ ڪڍ ۾ ڀرسن ۽ اڀرن ٿيندو ٿو رهي، تنهنجي ڀرستا به خوفناڪ ٿيندي آهي. اهڙي ئي لپلا عيسائين جي ايشور جي آهي! (۵۷).

ايوب جو ڪتاب (The Book of Job)

۵۸. انجهڙي پرمشور سر وڳهه نه آهي :- هڪڙي ڏينهن ايشور جا پٽ

ٲر مٲشور * اڳيان اچي حاضر ٿيا، ۽ شيطان به انهن سان گڏ جي ٲر مٲشور اڳيان حاضر ٿيڻ آيو.
 (۱). ۽ ٲر مٲشور شيطان کي چيو ته ڪٿان ٿو اچين؟ ۽ شيطان ٲر مٲشور کي جواب ڏنو ته
 ٲر ٿويءَ ٿي هيڏانهن هوڏانهن ۽ هيٺ خواهه مٽي گهمندو ٿو اچان (۲). ۽ ٲر مٲشور شيطان کان
 ٲڇيو ته ٿو منهنجي نوڪر اُڀر کي ڄاڻو آهي ڇا، جنهن جهڙو ٲر ٿويءَ ٿي ڪو به ڪولهي،
 جو مڪمل ۽ ڪرو منشي آهي، جو ايشور کان ٻڌندڙ آهي، ۽ جو ٻڌڻيءَ کان پاسو ڪندڙ
 آهي ۽ جو اڃا پنهنجي سڃاڻيءَ تي قائم آهي، جيتوڻيڪ ٿو مولڪي سندس برخلاف بنا
 ڪارڻ ناس ڪرڻ لاءِ جوش به ڏياريو هو (۳). ۽ شيطان ٲر مٲشور کي جواب ڏنو ته هائو!
 ڪل جي بدران ڪل، بلڪ انسان وٽ جهڪي به آهي، سو منهنجيءَ جان تي قربان ڪندو
 (۴). ٲر هينئر پنهنجو هٿ وڌاءِ ۽ سندس هڏي ۽ ماس کي ڇهه، ته هو پنهنجي منهن تي
 ٿو کڻي پٽيندو [curse] (۵). ٲر مٲشور شيطان کي چيو ته ڏس! هو پنهنجي هٿ ٲر آهي، رڳو
 سندس حياتي بچاءِ (۶). اهڙيءَ ريت شيطان ٲر مٲشور جي حاضريءَ مان نڪري ويو ۽
 اُڀر کي ٲٲرن کان مٽي لالين خراب ڦرڙين سان ڏکيائين (۷).

(اُڀر باب ۲، آيتون ۱-۲-۳-۴-۵-۶-۷).

سميڪشڪ:- هينئر ڏسو عيساين جي ايشور جو ساموٿ، جو شيطان سندس ڀڳتن کي
 سندس حاضريءَ ۾ ڏکڻي رهيو آهي! ۽ ايشور نه شيطان کي سيڪٽ ڏيئي ٿو سگهي، ۽ نه
 پنهنجن ڀڳتن کي بچائي ٿو سگهي! لڪي فرشتن منجهان ڪو سندس [شيطان جي] سامهون ٿو
 پئجي سگهي! هڪڙي شيطان هر ڪنهن کي ٻڃاري رکيو آهي. وري عيساين جو ايشور سرويڪ
 به نه آهي، جي سرويڪ هجي ها ته اُڀر جي ڄاڻ شيطان کان ڇو ڪرائي ها؟ (۵۸).

اُڀر ديش [واعظ] جو ڀسٽڪ (Ecclesiastes)

۵۹. گمان ٲراپت ڪرڻ مان رنج ۽ ڏک:- هائو، منهنجي الهه ڪرڻ، ٻڌي ۽
 گمان جو ڏاڍو آزمودو ٲرايو (۱۶). ۽ جڏهن مون پنهنجي دل گمان ٲراپت ڪرڻ ۽ ڇربائي
 جهاليت کي سمجهڻ ٲر لڳائي، ته مون ڏٺو آهي ته هيءُ به من جي اُشالتي آهي (۱۷).
 ڇاڪاڻ ته ڪهڙيءَ ٻڌيءَ ٲر ڪهڙو رنج آهي، ۽ جو گمان ٿو وڌائي سو ڏک ٿو وڌائي (۱۸).
 (اُڀر ديش باب ۱، آيتون ۱۶-۱۷-۱۸).

سميڪشڪ:- ڏسو، ٻڌي ۽ گمان [wisdom and knowledge] ساڳئي آرٽ وارا شيد
 آهن، تنهنڪري هي جدا جدا ٿا مڃن. ٻڌيءَ جي واڌاري ۾ رنج ۽ ڏک اُڌوانن کانسواءِ ٻيو
 ڪير مڃيندو؟ تنهنڪري بائيبل ايشور جو ٺاهيل نه ڇا، ڪنهن وڌوان جو ٺاهيل به نه آهي (۵۹).
 هي ٿرڙو ٿوريٽ ۽ زبور [ٲراڻي عهدنامي] بابت لکيو ويو. اڳتي ڪجهه مٽيءَ
 جي ٺاهيل آڌي انجمل بابت لکيو ويندو، جنڪي عيسائي ماڻهو وڌيڪ ٲرمات ٲوٽ [مستند]

* ٲٲر هين سٲلاس ۾ آريه ڀاشا جي سٲيارٽ ٲر ڪاش ۾ هر هنڌ God شيد جو ترجمو
 ”ايشور“ ۽ Lord جو ”ٲر مٲشور“ ڪيل آهي. اُڙدوءَ وارو هر هنڌ God کي ”خدا“ ۽ Lord
 کي ”خداوند“ ٿو لکي. (ڪهڙاڻو)

يا پرماتڪ ڪري مڃيندا آهن، ۽ چئبو نالو نئون عهد نامو رکيو اٿن. ان جي پريڪشا به
ٿورڙي پر ٿي وئي، نه هيءُ ڪٿن آهي!

مٽيءَ جي ٺاهيل انجيل (Matthew)

۶۰. پاڪ روح کان گرپ ٿئي ته زال کي گهر ۾ رکجي.:- هاڻي يسوع مسيح جو چوڻ هن طرح ٿيو: جڏهن هنجي ماءُ مريم جو مڱڻو يوسف سان ٿيو، تڏهن هنجي پاڻ ۾ گڏ ٿيڻ کان اڳي معلوم ٿيو ته هنکي پاڪ روح [روح القدس = Holy Ghost = پورٽر آتما] کان پيٽ ٿيو آهي (۱۸). پر جڏهن هو انهن ڳالهين بابت خيال پڄاڻ لڳو، تڏهن سڀني ۾ هنکي خدا جو هڪڙو ملائڪ ڏسڻ ۾ آيو، جنهن چيس ته اي داؤد جا پٽ يوسف! تون پنهنجيءَ زال مريم کي پاڻ وٽ رکڻ کان نه ڊڄ؟ ڇا لاءِ ته جيڪو پيٽ ٿيو اٿس، سو روح [پورٽر آتما] کان اٿس (۲۰). (مٽي باب ۱، آيتون ۱۸-۲۰).

سمجھڪشڪ:- جي ڳالهين پريڪش آڏي پرماتن ۽ سرشتي ڪرم [قانون قدرت] جي ورڏ آهن، تنکي ڪوبه ودوان مڃي نٿو سگهي. اهڙيون ڳالهون موروڪ ۽ جهنگلي ماڻهو ئي مڃيندا، ۽ نه سچو ودوان! ڀلا، پرميشور جي نير کي ڪو ڇڏي نه سگهي ٿو؟ پر جي پرميشور پاڻ ئي پنهنجا نير اٿلائيندو ۽ ٻڌائيندو رهندو، ته سندس آڳاٽا ڪو ڪونه مڃيندا پر هو سروي ۽ ڀرم رهت هئا ڪري [انهن ڪندو ئي ڪونه] اهڙيءَ ريت ته جنهن به ڪنواريءَ کي گرپ رهندو، سا چڱي سگهندي، ته گرپ ايشور جي دواڙا ٿيو آهي! ڪوڙ به ڳالهائي سگهي ٿي ته پرميشور جي ملائڪ مونکي سڀني ۾ ڇهڻو هو ته هيءُ گرپ پرماتن طرفان ٿيل آهي. جنهن هيءُ پرنسپل ڇڏيل آهي، تنهن ئي آسپو آهي. پراڻن ۾ ڏيکاريل ڪنٽيءَ جو سروي کان گرپ ڌارڻ ڪرڻ! اهڙن قسمن جون ڳالهون ئي مت جا موڙا آهن ۽ ٻنڌ جا ٻوڙا آهن مڃي پور جا پر ڦاسندا آهن! ڳالهه ٿي هوندي، هئن:- مريم کي گرپ نه رهيو هوندو ڪنهن پرش سان سنجو ڪرڻ ڪري، پر ان پاڻ يا ڪنهن ٻئي هيءَ ناممڪن ڳالهه مشهور ڪئي هوندي، کيس ايشور طرفان گرپ ٿيو آهي! (۶۰).

۶۱. حضرت عيسيٰ جي ڪرامات:- تنهن کاپوءِ روح [Spirit] يسوع کي روح پٽ ڏي وٺي ويو، انهيءَ لاءِ ته شيطان [Devil] سندس آزمائش وٺي (۱). ۽ چاليهه ڏينهن ۽ چاليهه راتيون روزو رکيائين، پوءِ هنکي بک لڳي (۲). ته آزمائش وٺڻ واري اچي چيس

۽ فري ۱ کان وٺي ۵۹ ٽائين پراڻي عهدنامي جي آيتن جو سنڌي ترجمو مون پاڻ انگريزي بائيبل ۽ آريه ياشا ۽ اڙدوءَ جي ستيارت پريڪشن ۾ ڏنل ترجمي جي آڌار تي ڪيو آهي، ڇاڪاڻ ته پراڻي عهدنامي جو سنڌي ترجمو ڪراچيءَ مان ڪٿان به ملي نه سگهيو. اٽان اڳتي يعني فري نمبر ۶۰ کان اڳتي نئين عهدنامي جي آيتن جو سنڌي ترجمو پوئس ۽ فارين بائيبل سوسائٽي لاهور جي ۱۹۲۳ع ۾ ڇپايل ترجمي تان جو اسٽينڊرڊ پرنٽنگ ورڪس حيدرآباد ۾ ڇپيو هو، تنهن تان ڏنل آهي. بهتريءَ لاءِ ان ۾ ٻي ضروري ڦير گهر ڪرڻي پئجي اٿي.

(گهٽراو)

نه جي ٿون ابن خدا [خدا جو پٽ] آھين، نه حڪم ڪر نه هي ٻيڻ مائي ٿي پون [۳].
(مٿي باب ۴ آيتون ۱-۲-۳)

سمجھڪشڪ:- ان مان صاف سڌ ٿو ٿئي ته عيسائين جو ايشور سرور ڪي نه آهي، ڇاڪاڻ ته جي سرور ڪي ها ته سندس آزمائش شيطان کان ڇو ڪرائي ها؟ پاڻي ۾ سمجهي وٺي ها! هن سمجهي ۾ جي ڪنهن عيسائيءَ کي چاليهه ڏينهن ۽ چاليهه راتون بکيو رکيو، نه ڇا ڪڏهن ٻي سمجهندو؟ وري ان مان ايترو پٽ سڌ ٿيو ته نه هو ايشور جو پٽ هو، نه ڪي منجهس ڪا گرامات يا سڌي هئي! نه ته جيڪر شيطان جي سامهون ٿي پٿرن کي روٽيون ڇو نه بڻائي ڏئي ها؟ ۽ پاڻ بکيو ڇو رهي ها؟ سڌانت نه آهي ته جيڪي ٻارميشور پٿر بڻايو آهي، تنکي ڪوبه روٽيون نٿو بڻائي سگهي! ڪي ايشور ٿي اڳ ۾ ٺاهيل نيم ڪي ڦيرائي ٿو سگهي، ڇاڪاڻ ته هو سرور ڪي آهي ۽ سندس سمورا ڪم بنا پل چوڪ جي ٿين ٿا.

۶۲. عيسائي جو پٽن ڪي ماڻا پتا کان جدا ڪرڻ:- ۽ هن انهن کي چيو ته اوهان منهنجي پٺيان اچو، ۽ آءٌ اوهان کي ماڻهن جو ڦاسائيندڙ Fishers of men ڪندس [۱۹]. ۽ هو يڪدم ڄار ٿڌا ڪري سندس پٺيان لڳا [۲۰]. اٺان اڳرو هلي هن ٻيا به ڀائر زبديءَ جو پٽ يعقوب ۽ سندس ڀاءُ يوحنا ڏٺا، جن پنهنجي ڀيءُ زبديءَ سان گڏ ٻيڙيءَ ۾ پنهنجن ڄارن جي مرمت پئي ڪئي، تنکي به سڏيائين [۲۱]. ۽ هو يڪدم ٻيڙيءَ ۽ پنهنجي ڀيءُ کي ڇڏي هنجي پٺيان لڳا [۲۲]. (مٿي باب ۴ آيتون ۱۹-۲۰-۲۱-۲۲)

سمجھڪشڪ:- ڏسجي ٿو ته عيسائي ٿوريت جي ڏهن آڳاٽن مان ان آڳاٽي کي نه ”اولاد پنهنجي پٽا ماما جي سڀوا ۽ عزت ڪري، جو سندن آبرو وڌي“ چئي ڇڏيو هو. ڇاڪاڻ ته عيسائي پاڻ نه پنهنجي ماما پٽا جي سڀوا ڪانه ڪئي، اٽلندو ٻين کي پٽا ماما جي سڀوا کان ڇڏيائين! [شاهد] انهيءَ باب ڪرڻ ڪرڻي وڏي آيو نه ماڻيائين! هن مان پتو پيو ته عيسائي ماڻهن کي ڦاسائڻ لاءِ هڪ مٺ هلايو آهي، جنهن ۾ مڇيءَ وانگر ڄار ۾ ماڻهن کي ڦاسائي پنهنجا پويون سڌ ٿا ڪن. جڏهن خود عيسائي ٿي اهڙو هو، ته ڪهڙو عجب جو اڄ ڪلهه جا پادري به پنهنجيءَ ڄار ۾ ماڻهن کي ڦاسائيندا ٿا وٺن؟ جيئن وڏين وڏين ۽ گهڻين مڇين جا پادري به روزگار ڇڏي ٿو هلي، تن ٿي جو گهڻن لوڪن کي پنهنجي مٺ ۾ ڦاسائي وٺي، تنهنجو به مان ۽ روزگار ٿو وڌي. انڪري ٿي اهو ماڻهو اهڙن پورڙن منهن کي پنهنجيءَ ڄار ۾ ڦاسائي سندن ماما پٽا ۽ ڪٽنب آديءَ کان جدا ڪندا آهن. جن ويچارن نه ڪڏهن ويد ۽ شاستر پڙهيا ۽ نه ٻڌا آهن. تنهنڪري سڀڪو ودوان آريه سندن پورم روپي ڄار کان الڳ ڇڏي، پر پنهنجن پورڙن ڀائرن کي به ٻڌائڻ لاءِ تيار رهي (۶۲).

* آريه پاشا، انگريزي، اڙدو، مرهٽي ۽ گجراتي ٻولين سڀني ستيارت پر ڪاشن ۾ حوالن ۾ ۱۹ کان ۲۱ تائين آيتون ڏيکاريل آهن، پر مضمون رڳو ۱۹ ۽ ۲۰ جو اشاريل آهي. ڪيل آلڇينا پانڪن کي چڱيءَ ريت سمجهڻ ۾ اچي، ان لاءِ اسان نه رڳو ۲۱ پر ۲۲ آيت به ڏيکاري ڇڏي آهي.
(ڪمپيوٽر)

۶۳. **مسیح جي ڪرامات يا ماڻهن ڦاسائڻ جي چار ۴:-** ۽ يسوع ساري ڪامل-
[Galilee] ديش جي عبادتخاني [synagogues] ۾ اُپديش ڏيندو ۽ بادشاهت جي خوشخبري ۽
جو هو ڪو ڏيندو ۽ سڀني پرڪارن جي روڳن ۽ سڀني پرڪارن جي روڳن کان لوڪن
کي چٽائيندو، گهمندو ويو [۲۳]. ۽ جهڪي روڳي نانابر ڪارن جي روڳن ۽ سڙون ۾ جهليل
هئا، ۽ جن ۾ يونس هئا، ۽ جنڪي مرگهي ۽ اڌ رنگ [اڌ رنگ=فالج] هو، تن سڀني کي
وٽس وٺي آيا ۽ هن انهن کي چٽائي ڇڏيو [۲۴]. مٿي باب ۴، آيتون ۲۳-۲۴.

سميڪشڪ:- جي هن زماني جي پوپ ليليا يعني منتر پر شجرو [عمل]، آشيرواد [دعا]،
رڪيائين ۽ پيسن ڏيڻ سان پوت ڪڍڻ ۽ بيماريون هٽائڻ برابر آهي، نه اها انجيل جي ڳالهه
نه سچي هوندي. [حقيقت ۾] پوروڙن لوڪن کي پور ۾ ڦاسائڻ لاءِ ئي رهي ڳالههون آهن!
جي عيسائي عيسا جي ڳالهه کي [سچو] ٿا مڃين، نه هتان جي دٻويءَ جي پوئين جون ڳالههون
جي انهن جهڙيون آهن، تنڪي چو نه ٿا مڃين؟

۶۴. **ٽوٽريٽ کي همنئر به ڪروڙين ماڻهو نٿا مڃين:-** سڀاڳا سي ئي جي
دل جا غريب آهن، ڇاڪاڻ ته سرڳ جو راج سندن ئي آهي [۳]. سڀاڳا سي ئي جي غم ٿا
ڪن، ڇاڪاڻ ته کيس ئي تسلي ملندي [۴] ڇاڪاڻ ته اوهانکي سچ ٿو چوان، ته جيسين
آسمان ۽ زمين هليا نه وڃن [pass]، تيسين ڪنهن به ريت سڀني ڳالهه جي پوري ٿيڻ بنا
ٽوٽريٽ مان هڪڙو ڌوڙو يا قطرو ۽ نه ويندو [۱۸]. تنهنڪري جيڪو ڪو انهن تمام
ننڍڙين آڳاٽن مان هڪڙي پڇندو، ۽ لوڪن کي انهن سيڪارييندو، سو سورگ جي راج ۾
سڀني کان ننڍو چئبو [۱۹]. (مٿي باب ۵، آيتون ۳-۴-۱۸-۱۹).

سميڪشڪ:- جي سرڳ هڪڙو ئي آهي، نه راجا به هڪڙو ئي ٿيڻ کپي. تنهن ڪري
جي سمورا غريب سرڳ ۾ ويندا نه، سرڳ [بھت] ۾ راج هلائڻ جو اڌڪار ڪنهنڪي ملندو؟
ارٿاٽ هڪ ٻئي سان جهڳڙا ڪندا ۽ راج ڪاروبار بگڙي ويندو. وري غريب شهيد جو
ارٿ جي ”ڪنگال“ ڪبو، نه غلط ٿيندو. پر جي ”ايمان رھت“ ڪندا نه به برابر نه ٿيندو،
ڇاڪاڻ ته ”ڪنگال“ ۽ ”ايمان رھت“ جو ساڳو ارٿ نه آهي. بلڪه جو ”دل جو غريب“
آهي، تنهنڪي ستوش ڪڏهن به نه ٿيندو. تنهنڪري هيءَ ڳالهه برابر نه آهي. آڪاش ۽
پرٿوي هليا ويندا نه ٽوٽريٽ هلي ويندو. اهڙي آئينه وٽس [عارضِي آئين] ماڻهن جي
ٺاهيل ٿي سگهي ٿي، ۽ نه سرويڪي ايشور جي. ”جو آڳاٽن کي نه مڃيندو، سو سرڳ جي راج
۾ سڀني کان ننڍو ليکبو“ ان ۾ نه رڳو لالچ ۽ پڙ ڏيارو ويو (۶۴).

۶۵. **عيسائين کي سدا سچو رهڻ کپي:-** اسانجي ڏهاڙيءَ جي روئي اڄ اسانکي
ڏي [۱۱]. پنهنجي لاءِ زمين ئي ڏن ڪڏ نه ڪريو [۱۹]. (مٿي ۶، آيتون ۱۱-۱۹).

۽ ڏسو اعتراض فقري ۱۸ جي سميڪشا ۾ صفح ۷۳۹ ۽ ۷۵۰ تي. ٻيو اعتراض هي به
ڪري سگهجي ٿو ته ٽوٽريٽ ۾ خدا کي پوروڙن ۽ پڪن جي قربانيءَ ڏيڻ جو وڌان آهي،
پر اڄڪلهه عيسائي ٿئي عهدنامي جي آڌار تي خدا کي قربانيون لڳا پڇائين. (ڪٽهتراو).

سممڪشڪ:- ان مان خبر ٿي پوي ته عيسائي جي زماني ۾ ماڻهو جهنگلي ۽ ڪنگال هئا، ۽ عيسائي به اهڙو ئي ڪنگال هو. ان ڪري ته روزانو روئيءَ ملڻ لاءِ ايشور جي پارٽي ۾ ڀاڙ ڪري ۽ ٻين کي ٿو سڀڪاري! ۽ جي ڏن گڏ ڪرڻ واجب نه آهي ته عيسائي ڇو ٿا ماڻهون ڀڙين؟ ڪين ته مسيح جي آڳيا جي ورڏ نه هلي، سڀڪجهه دان ڀڄ ۾ خرچ ڪري، ڪنگال بچڻ کپي. (۶۵).

۶۶. مڪتي ڪنهن کي ملندي:- جيڪو مونکي خداوند خداوند ڪري ٿو ڪوئي، سو سڀڪو سر ۾ ڇاڇو نه ڳهڙندو، پر اهو ئي ڳهڙندو، جو منهنجي سر ۾ به رهندڙ پتا جي آڳيا ٿي ٿو هلي. (مٿي باب ۷ آيت ۲۱) *

سممڪشڪ:- هينئر ويچار ڪريو ته جيڪڏهن وڏا وڏا پادري، بيشپ صاحب، ۽ ڪرشن لوڪ مسيح جي وچن کي سڄو سمجهندا هجن ها، ته جيڪو کيس ”پرو“ ارڻات ”ايشور“ هرگز نه ڪوٺين ها! جي اها ڳالهه نه سمجهندا ته ڪڏهن به پاپ ڪرڻ کان بچي نه سگهندا! (۶۶).

۶۷. يسوع ڪرامت ڏيکاريندڙ جي سفارش نه ڪندو:- ان ڏينهن ڳهڙا مونکي چوندا ته خداوند، خداوند! اسان تنهنجي نالي بيشڪريون نه ڪيون هيون ڇا؟ ۽ اسان تنهنجي نالي پوت نه ڪڍيا هئا ڇا؟ ۽ تنهنجي نالي ڳهڙا ئي ڪرامت جهڙا ڪم نه ڪيا هئا ڇا؟ [۲۲] ڏهن آههڪي صاف چونڊس ڪري وڃو [۲۳]. (مٿي باب ۷ آيتون ۲۲-۲۳).

سممڪشڪ:- ڏسو! يسوع جهنگلي ماڻهن کي وشواس ڏيارڻ لاءِ سر ۾ به نياء ڪندڙ بچڻ ٿي گهريو! هيءَ رڳو سادو سڏن مٿن کي لالچاڻ جي ڳالهه آهي (۶۷).

۶۸. يسوع جو ڪوڙو ڇڏائڻ:- ۽ ڏسو، هڪڙو ڪوڙو ڇڏائڻ وٽس آيو ۽ کيس سجدو ڪري چوڻ لڳو ته اي خداوند، جي تنهنجي اڃا ٿيندي ته تون مونکي ڇڏائي پاڪ ڪري سگهندس [۲]. سو هن پنهنجو هٿ ڊگهري اٽڪي لائو، ۽ چيائينس ته منهنجي مرضي آهي، تون ڇڏي پاڪ ٿي ۽: ۽ انهيءَ دم ڪوڙو ڇڏائڻ وٽس [۳]. (مٿي باب ۸، آيتون ۲-۳).

سممڪشڪ:- اهي سموريون ڳالهون پورو ٿيڻ مٿن کي ڦاسائڻ جون آهن، ڇاڪاڻ ته جي عيسائي لوڪ انهن وڏا ۽ سرشتي ڪرم جي ابتڙ ڳالهين کي سڄي ٿا مڃن، ته شڪر آچار نه، ڏنوتري، ڪمپ آديءَ جون ڳالهون جي پراڻن ۽ مڃاڻن ۾ [ڪهل] آهن، تنکي سڄي ٿا مڃن؟ مثال لاءِ:- [۱] ڳهڙن ڏينهن جي مٿل سڀا ڇڏي ڪيائون! [۲] برهسپتيءَ جي پٺ ڪڇ کي ٽڪرا ٽڪرا ڪري جانورن ۽ مڇين کي کارائي ڇڏيائون، تنهن هوندي به شڪر آچار نه ڪڇ کي ڇڏو ڪري ڏيکاريا! [۳] وري ڪڇ کي ماري شڪر آچار نه کي کارائي ڇڏيائون، وري به کيس پٺ ۾ ٿي ڇڏو ڪري ٻاهر ڪڍيائون! [۴] پاڻ

* هيءَ ۷۶۶ تي نھان ڪيل ۲۲ آيتون آريه پاشا وغيره جي ستيارف پرڪاشن ۾ آڏو ڳاڙهيون ڏيکاريل آهن، جن مان پورو مطلب سمجهڻ ۾ نٿي آيو، تنهنڪري اسان پوريون آيتون ڏيڪاري ڇڏيون آهن.

[گھٽتارو]

[شڪر آچاره] مري ويو ته کيس ڪڇ جيئرو ڪيو! [۵] لڪڪو ماڻهو ۽ وڻا ڪي ساڙي ڇڏيو هو، ڪهڙو رشيءَ ٻنهي ڪي جباري ڇڏيو! [۶] ڏونترين لکين مردا جباريا، لکن ڪوڙهين وغيره مريضن ڪي ڇٽايو. لکن انڌن ۽ ٻوڙن ڪي اکيون ۽ ڪن ڏنا وغيره [پوءِ] ڀلا عيسائي اهڙين ڪٿائن ڪي ڪوڙيون ڇو ٿا لکين؟ جي اهي ڳالهون ڪوڙيون آهن ته عيسائي جون ڳالهون ڇو ڪوڙيون ڪينهن؟ جي ٻين جي ڳالهين ڪي ڪوڙيون ۽ پنهنجن ڪوڙين ڳالهين ڪي نه سڃهون ٿا چون، سي هنيلا ڇو ڪينهن؟، تنهنڪري عيساين جون ڳالهون رڳيون هٿ جون ۽ ٻاراڻيون آهن (۶۸).

۶۹. عيسائي ماڻهن جا پوت ڪڍي سوئرن ۾ ٿو وجهي:- ٿڌهن اٽي به ڇٽا قبرن مان نڪري اچي گڏس، جن ۾ پوت هئا، ۽ جي اهڙا نه پيانڪ هئا، جو ڪوبه منشيءَ ان رستي ٿان لنگهي نه ٿي سگهيو [۲۸]. ۽ ڏسو! هڙو رڙ ڪري چوڻ لڳا، ته اي يسوع، ايشور جا پٽ، اسانجو نوسان ڪهڙو ڪم آهي؟ تون وقت کان اڳي اسانکي پنهڙا ڏنا آيو آهين ڇا؟ [۲۹]. هاڻي انهن کان پريو گهڻن سوئرن جو هڪڙو ڏڻ ٿي چيو [۳۰]. ۽ پوت کيس منڪ ڪري چوڻ لڳا ته جي تون اسانکي ڪڍين ٿو ته انهن سوئرن جي ڏڻ ۾ ڪٿي ڇڏ [۳۱]. ۽ ان کين چيو ته وڃو! پوءِ هو نڪري سوئرن ۾ وڃي پيا. ۽ ڏسو، سڄو ڏڻ جوش ۾ اچي ڌوڪيندو وڃي سمنڊ ۾ پيو ۽ پاڻيءَ ۾ ٻڏي مٽو [۳۲]. مٽي باب ۸، آيتون ۲۸-۲۹-۳۰-۳۱-۳۲.

سهمڪشڪ:- ٿورو ئي ويچار ڪرڻ سان اهي سمورين ڳالهون ڪوڙيون معلوم ٿينديون، ڇاڪاڻ ته مثل منشي قبرن منجهان نه ڪڍهن نڪري ٿا سگهن، ۽ نه ڪنهن ڏانهن وڃي سائس ڳالهائي ٿا سگهن! اهي سمورين ڳالهون اڳيائي ۽ ٻيهر جهنگلي ماڻهن جون آهن، اهيئي اهڙين ڳالهين ٿي وشواس ڪندا آهن. وري جو انهن سوئرن ڪي ماراڻين خواه سوئرن جي مالڪن جو نقصان ڪيائين، تنهنجو پاپ به نه عيسائي ڳو هوندو. پر عيسائي لوڪ نه عيسائي ڪي [انساني ڪيل] پاڻن جي ڪميا ڏياريندڙ ۽ پوتر ڪندڙ ٿا سڃهن! پوءِ پوئل ڪي پوتر چوله ڪري سگهيو؟ ۽ سوئرن جي مالڪن ڪي نقصان چوله پري ڏنائين؟ ڇا اڄڪلهه جا ودوان عيسائي انگريز اهڙن ڪپوڙن ڪي مڃيندا به هوندا؟ جي مڃيندا آهن ته پورم چار ۾ ڦاٿل آهن! (۶۹).

۷۰. عيسائي آڌرنگه جو روڳي ڇٽايو:- ۽ ڏسو هڪڙو ماڻهو آڌرنگه جي بيماريءَ ۾ ورٽل ڪٽولي ٿي پيل وٽس ڪٿي آيا، ۽ يسوع سندن ويساه ڏسي ان آڌرنگيءَ کي چيو ته آبا، دلچاه ڪر، تنهنجا آڀاڙ ڪميا ٿيا آهن [۱۲]. ڇا لاءِ ته آڏو سڃارڻ ڪي سڏڻ نه آيو آهيان پر گنهگارن ڪي [۱۳]. (مٽي باب ۹، آيتون ۱۲-۱۳).

سهمڪشڪ:- هيءَ ڳالهه به ٿوري ئي ناممڪن آهي، ڇڻ اڳيون لکيل! وري جا پاڻن جي ڪميا ٿيڻ جي ڳالهه آهي، سا ته نسوري پوروڻ ماڻهن ڪي لالچائي ڦاسائڻ لاءِ ٿي آهي. ڇڻ هڪڙن جي پيٽل شراب، پنگ ۽ کاڌل آفيم جو نعر ٻين ڪي نعر چڙهي، ساڳيءَ ريت

هڪڙن جو ڪيل پاپ به ٻين کي نٿو لڳي، بلڪ جو ڪري ٿو، سو ئي ٿو پوڳي، ۽ لاهو ئي ايشور جو نياڻ آهي. جي هڪڙن جا ڪيل پاپ ٻيج ٻين کي ملن يا نياڻاڻيش [جج] پاپ وٺي ڇڏي، يا سندن ڪندڙن کي ئي نيڪ نيڪ ڦل ايشور نه ڏئي ته ايشور ڪنڀاءُ ڪندڙ [سڌ] ٿيندو! ڏسو ڏور ئي ڪلياڻ ڪندڙ آهي، ۽ نه عيساٰ يا ڪو ٻيو! وري عيساٰ وغيره جي ضرورت نه ڌرمائين لاءِ آهي ۽ نه پاپين لاءِ! ڇاڪاڻ ته ڪنهنجا به پاپ ڪميا ٿي نٿا سگهن! (۷۰).

۷۱. عيساٰ جو سندسار ۾ جهڳڙا وجهائڻ:- ۽ هن [يسوع] پنهنجن ٻارهن ۽ شهن کي پاپ وٽ گهرائي، کين اُٻوٽر پوٽن [unclean spirits] کي ڪڍڻ ۽ هر پرڪار جي روڪس ۽ وياڙين کي ڇٽائڻ جو اڌڪار [power] ڏنو (۱). ڇاڪاڻ ته ڳالهائڻ وارا اوهين نه آهيو، پر اوهانجي پٽا جو آتما [Spirit of your Father] آهي، جو اوهان ۾ ڳالهائي رهيو آهي (۲۰*).

[انهن نه پاليو ته آءٌ پرڻويءَ تي مڃاڻ [peace] ڪرائڻ لاءِ آيو آهيان]. آءٌ صلح ڪرائڻ لاءِ نه پر ٽرار هلاڻ لاءِ آيو آهيان (۳۴). ڇاڪاڻ ته آءٌ ماڻهوءَ کي سندس ٻيءَ جي برخلاف ۽ ڏي ۽ کي سندس ماءُ جي برخلاف، ۽ نهن کي سندس سس جي برخلاف ڪرڻ آيو آهيان (۳۵). ماڻهوءَ جا ويري خود سندس گهر جا ڀائي ٿيندا (۳۶). [متي باب ۱۰، آيتون ۱-۱۳-۱۴-۳۵-۳۶].

سمجھڻ:- اهي شهن آهي ئي آهن، جن مان هڪڙو نهن روپين جي لالچ تي يسوع کي پڪڙائيندو، ۽ ٻيا ڪالٽس منهن موڙي جدا جدا ٻڃي ويندا ۽ پوٽن [جنن] جو اڇڻ ۽ ڪڍڻ ۽ بنا دوائن يا بيمارين کان ڇٽڻ وڌيا جي ورڌ ۽ سرشتي ڪرم آئوسار ناممڪن آهن، تنهنڪري اهڙيون ڳالهون مڃڻ آڪيانين جو ئي ڪم آهي. ڳالهائيندڙ جيڪڏهن جيئو نه آهن ۽ ايشور آهي، ته ٻڌايو ته جيئو ڪهڙا ٿا ڪم ڪن؟ ان موجب نه سچ ۽ ڪوڙ جو ڦل يعني سک ۽ ڊڪ به ايشور ئي پوکيندو هوندو، جو ٻڻ ڀل آهي! ڇاڪاڻ ته يسوع قوت وجهائڻ ۽ ويڙهائڻ آيو هو، انڪري هن وقت به انسان ذات ۾ جهڳڙا هلي رهيا آهن، جا ڪيڏي نه ڊڪ جي ڳالهه آهي! قوت وجهائڻ ڪري هر هنڌ ماڻهن کي ڊڪ ئي پهچندو آهي، پر يسوع شايد ان کي ئي گرو مٽر ڪري ليکيو هوندو! جڏهن هڪ ٻئي ۾ قوت وجهائڻ خود يسوع کي ٿي وڃي، پوءِ ڀلا اهي [سندس پوئلڳ عيسائي] ڇو نه مڃيندا هوندا؟ گهر جي ماڻهن ۾ هڪ ٻئي سان دشمني وجهائڻ يسوع جو ئي ڪم هوندو، سرشت پوڙش جو نه آهي! (۷۱).

۷۲. ست روڻيون هزارها منڻ ڪاٽي اڏيا:- ۽ يسوع چين ته اوهان وٽ ڪيتريون روڻيون آهن؟ انهن چيو ته ست ۽ ڪي ٿوريون مڇيون (۳۴). ۽ ان منڻ کي حڪم ڏنو ته

انهن ٻارهن شهن جا نالا باب ڏهين جي اڳئين آيتن ۲ کان ۴ تائين متي جي انجيل ۾ ڏنل آهن. ★ آريه پاشا جي ستيارڪ پرڪاش جي سڀني ڇاپن ۾ خواه مرهٽي ۽ ڪجرائي ستيارڪ پرڪاش ۾ آيت ۱ ۽ ۲۰ جو مضمون نه ڏنل آهي پر حوالي ۾ غلطي ڪري ۱۳ لکيل آهي. [گهٽترو]

ڌرتيءَ تي ويهي وڃو (۳۵). ۽ ان آهي ست روڻيون ۽ مڇيون ڪٿي شڪرانا ڪري، اڪر
اڪر ڪري پنهنجن شين کي ڏليون ۽ شين وري ماڻهن کي ڏليون (۳۶). ۽ انهن سڀني
کائي پيڻ ڪيو، ۽ اڪرا اڪرا جيڪي ٻيڙيا، تنجا ست کارا پري کنڀائون (۳۷). ۽ جن کاڌو
سي چار هزار پرس هئا، تنهنڪانسواءِ زالون ۽ ٻار (۳۸). [مٿي باب ۱۵، آيتون ۳۴ کان ۳۹].
سميڪشڪ:- ڏسو! ڇا هيءَ اڄڪلهه جي ڪوڙين ڪرامتن ۽ لائدر جالن جيان فریب
جي ڳالهه نه آهي؟ انهن روڻين ۾ ٻيون روڻيون ڪٿان اچي ويئون؟ جي يسوع ۾ اهڙيون
ڪرامتون هيون ته پاڻ به ۾ گولر (انجیر) جا ڦل کائڻ لاءِ ڇو پئڪندو رهيو؟ مٿيءَ، پاڻيءَ
۽ پٿرن آڏيءَ مان پاڻ لاءِ سبزو ۽ روڻيون ڇو نه ٿي ٺاهي ورتائين؟ اهي سمورين ڳالهون
ٻاراڻيءَ والد جيان آهن. جئن ڪيترا ئي ساڌو ۽ ويراڳي اهڙيون ڇل جون ڳالهون ڪري
پورڙن مشن کي لڳهندا رهندا آهن، تن ئي هيءَ به آهي! (۷۲).

۷۳. يسوع تي ايمان آڻڻ اڃا به آهي:- ڇاڪاڻ ته ابن آدم [Son of man]
پنهنجي پٽا جي جهڙيءَ ۾ پنهنجي ملائڪن سان گڏ ايندو، تڏهن هو سڀڪنهن منهن کي
سندس ڪرمن اَنُوسار ڦل ڏيندو (۲۷). [مٿي باب ۱۶، آيت ۲۷].

سميڪشڪ:- جيڪڏهن ڪرمن اَنُوسار ڦل ڏنو ويندو، ته عيساين جا پاپن جي ڪميا ٿيڻ
جا اُپديش ڪرڻ اڃا به آهن. پر جي اهي سچ آهن ته هيءَ ڪوڙ چئبو. پر جي ڪو چوي ته
معاف ٿيڻ جهڙا پاپ معاف ٿيندا آهن ۽ نه ٿيڻ جهڙا نه ٿيندا آهن، ته اهو به سچ نه چئبو.
ڇاڪاڻ ته سڀني ڪرمن جو ڦل جئن جو ٿين ڏيک ڪري ٿي لاءِ ۽ پوري ڏيا ٿيندي آهي (۷۳).

۷۴. آخر جي داڻي جيترو وشواس جبل کي هڏائي سگهندو:- ۽ يسوع ڪن
جهڙو ته اوهانجي وشواس نه رکڻ سببان ۽ ڇاڪاڻ ته آءُ اوهان کي سچ ٿو چوان ته اوهان کي
آخر جي داڻي جيترو به وشواس هوندو، ته اوهن جي هن جبل کي ڇوڏا ته هتان هتي
هوڏالهن وڃ، ته هو هتي ويندو، ڪا به ڳالهه اوهان لاءِ ناممڪن نه رهندي.
[مٿي باب ۱۷، آيت ۲۰].

سميڪشڪ:- [ان مان ثابت ٿيو] ته عيسائي لوڪ جو اهڙو پرچار ڪندا ٿا وٽن ته ”اسان
جي مذهب ۾ اچي پاپ معاف ڪرائي بهشت ۾ وڃو آڏي“، سو سمورو مڃيا آهي! ڇاڪاڻ
ته يسوع ۾ پاپن کان ڇڏائڻ، وشواس جي آڻائڻ، ۽ پوئو ڪرڻ جي شڪتي هجي ها، ته
پنهنجن شين جي آزمائش کي نه پاپ، وشواسي ۽ پوئو ڇو نه ڪري ڇڏي ها؟ جي يسوع سان
گڏوگڏ گهمندا هئا، جي ٽنڪي به هڻو شڌ ۽ وشواسي [نه بڻائي سگهيو] ۽ نه سندن ڪلياڻ
ڪري سگهيو، ته مرڻ کان پوءِ ته هو ڪنهن کي به پوئو ڪري نٿو سگهي، ڇاڪاڻ ته سندس
پنهنجو ئي پٽو ڪونهي ته آهي ڪٿي؟ جي يسوع جي چيلن ۾ آخر جي داڻي جيترو به
ايمان ڪونه هو، ۽ جي انهن ئي هيءَ انجيل ٺاهي آهي، انجيل به پرماتڪ [اعتبار جهڙي]
ٿي نه سگهندي! ڇاڪاڻ ته وشواس نه ڪرڻ جهڙن، اُپوئو ۽ اڌ رهي ماڻهن جي ليڪ تي
ايمان آڻڻ، ڪلياڻ جي لڇا رکندڙ ماڻهن جو ڪم ئي نه آهي!

وري ان مان هي به سڌ ٿي سگهي ٿو، ته جي يسوع جو وڃڻ سڃو آهي، ته ڪنهن به عيسائيءَ ۾ اهر جي هڪ داڻي جيترو به وشواس يا ايمان نه آهي! پر جي ڪو دعويٰ ڪري ته اسان ۾ پورو يا ٿورو ايمان آهي ته کيس ڪنهن جبل کي سندس جاءِ تان هٽائڻ لاءِ چئجي! جي سندس چوڻ سان هٽي به وڃي، ته به ايترو ئي سمجهبو ته ان ۾ رڳو اهر جي هڪ داڻي جيترو ايمان آهي ۽ نه پورو وشواس! جي نه هٽي ته سمجهبو ته عيساين ۾ وشواس، ايمان يا ڌرم جو هڪ ذرو به ڪونهي!

پر جيڪڏهن ڪو چوي ته اتي ايمان آڏي دوشن جو نالو جبل آهي، ته به برابر نه آهي؛ ڇاڪاڻ ته جي لائين هجي، ته مٿن، آڏن، ڪوڙهين ۽ جنن وارن ماڻهن کي ڇٽائڻ جو آرٽ به آهي، اڳيائي، ڪامي ۽ گمراهه منهن کي کپان ڏيئي هوشيار ۽ چڱو بڻائڻ ئي ڪيو! پر لائين مڃڻ به برابر نه ٿيندو، ڇاڪاڻ ته جي لائين هجي ها ته پنهنجن دشمن کي چوڻ چڱو بڻائي سگهي ها؟ پنهنجي ڪري لاءِ ڪن ڳالهين لکڻ ڪري رڳي يسوع جي اڳيان ٿي ٿئي. جي يسوع ۾ ٿوري به وڌيا هجي ها ته اهڙيون خوفناڪ جهنگلي پٽي جون ڳالهون ڇو لکي ها؟ سچ آهي ته: - *निरस्तपादपे देशे एरण्डोऽपि द्रमायते* - اتي ڪونهي، اتي همرڻ جو پوئو ٿي سهي کان چڱو ۽ وڏو وڻ لپڪو آهي. ساڳيءَ ريت وحشين ۽ جاهلن جي ملڪ ۾ يسوع جي [مڃتا] ٿيڻ به ٿيڪ هئي. پر هن زماني ۾ عيسائي ڪنهن ڳالهائي ۾ آهي؟ (۷۴).

۷۵. يسوع جو ٻارن جيان بطحڻ جو اُپديش: - ۽ ڇيائين ته آءٌ اوهان کي سچ ٿو چوان ته جيئن اوهان ٽوبه ڪري [be converted] ٿيڻ ٻارن جهڙا نه بطحندا، تيئن هڪ اوهن سرڳ جي راڄ ۾ پرويش نه ڪندا. (متي باب ۱۸، آيت ۳).

سهمڪشڪ:- ثابت ٿيو ته جيڪڏهن پنهنجيءَ لاءِ اُنوسار ئي من کي ڦيرائڻ [ٽوبه ڪرڻ] سرڳ جو ڪارڻ ۽ نه ڦيرائڻ لڙڪ جو ڪارڻ آهي، ته ڪو به ڪنهنجو پاپ ۽ ڀڄ هرگز ٿيو وٺي سگهي! وري ٻارن جيان بطحڻ جي سکيا ڏيڻ مان خبر ٿي پوي، ته يسوع جون ڳالهون وڌيا ۽ سرشتي نهر جي بلڪل ورڌ هيون! سندس اها به لاءِ هئي ته منهنجن ڳالهين کي منهن ٻارن جيان پڇا ڳاڻا نه ڪندي اڪئون پوئي مڃي ڇڏين! وري جي عيساين جو عقل عام ريت ٻاراڻو نه هجي ها، ته اهڙيون علم ۽ دليلن جي برخلاف ڳالهون ڇو مڃن ها؟ هيءُ به سڌ ٿيو ته جي يسوع پاڻ وڌيا هيڻ ۽ ٻاراڻي عقل وارو نه هجي ها، ته جيئن کي ٻارن جيان بطحڻ جو اُپديش ڇو ڪري ها؟ جو جهڙو پاڻ آهي، تهڙو ئي نه ٻين کي به بڻائڻ ٿو چاهي! (۷۵).

۷۶. عيسائي شاهوڪارن لاءِ سرڳ، جا دروازا بند: - تڏهن يسوع پنهنجن دشمن کي چيو ته آءٌ اوهان کي سچ ٿو چوان ته شاهوڪار ماڻهو لاءِ سرڳ جي راڄ ۾ داخل ٿيڻ مشڪل ٿيندو [۲۳]. پهر به آءٌ اوهان کي چوان ٿو ته ڀڳوان جي راڄ ۾ دولتمند منهنجي ڳهڙڻ کان وڌيڪ سڌو آهي سڄيءَ جي پاڪي مان اٽ جو لنگهڻ [۲۴]. (متي باب ۱۹، آيتون ۲۳-۲۴).

سمیکشک: - ان مان سڌ ٿو ٿئي ته يسوع سچو هو، ڏٺوان ماڻهو کيس عزت نه ڏيندا هوندا ۽ جنهنڪري ئي لائين لکيو هوندائين. پر اها ڳالهه سچي ڪانهي ۽ ڇاڪاڻ ته شاهوڪارن ۽ سچن ٻنهي ۾ چڱا ۽ لڳا [خراب] ماڻهو ٿيندا آهن. جو چڱو ڪرم ڪندو، سو چڱو ۽ جو ٻرو ڪرم ڪندو، سو ٻرو ٿل پائيندو. وڌيڪ اهو به ثابت ٿئي ٿو ته يسوع ايشور جو راڄ ڪنهن هڪڙي ملڪ ۾ مڃيندو هو ۽ نه هر هنڌ. جي لائين آهي ته اهو ايشور ئي نه آهي! ايشور جو راڄ نه هر هنڌ آهي، تنهنڪري ان ۾ داخل ٿيڻ يا نه ٿيڻ جو [سوال ئي] مورڪهڙي جي ڳالهه آهي! وري ايترو پڇجين ته سمورا شاهوڪار عيسائي ٺرڪ ۾ ويندا؟ ۽ ڇا سمورا سڃا سرڳ ۾ ئي ويندا؟ يسوع مسيح جي ٿورڙو به ويچار ڪن ها، [نه ڪنهن خبر پوي ها] ته جيئن ٻيو مال سامان شاهوڪارن وٽ آهي، اوترو سچن وٽ ڪونهي. جي شاهوڪار ماڻهو وڌيڪ هلائي اهو ڌرم مارڪ ۾ خرچيندا، ته سڃا نيچ حالت ۾ ئي پيا رهندا ۽ شاهوڪار اُٺر گتي پراڻت ڪري ڇڏيندا (۷۶).

۷۷. يسوع جا پنهنجن نشن ۽ پوئلڳن سان انجام: - ۽ يسوع انهن کي چيو ته آءُ اوهان کي سچ ٿو چوان ته مان تقي پندائش [regeneration] ۾ جڏهن آدم جو پٽ پنهنجي ائشور، يا جيورلي [glory] سان سنگهاسن ٿي وهندو، تڏهن اوهين جي منهنجي پنهان لڳا آهيو، سي ٻارهن تختن [سنگهاسن] تي ويهي اسرائيل جي ٻارهن ڪنڊن [tribes] جو نياڻ ڪندؤ [۲۸]. ۽ جنهن جنهن منهنجي نالي لاءِ گهر يا پاڻ يا پيٽر يا مالا پتا يا ٻار يا ٻيون ڇڏيون آهن، تن کي آهي سوڻيون ٿي ملنديون، ۽ اهو هميشه جي جياپي جو وارث ٿيندو [۲۹] (متي باب ۱۹، آيتون ۲۸-۲۹).

سمیکشک: - هيئنتر ڏسو، يسوع جي اندرين ليالا، ان لاءِ ته سندس ماڻهو کائڻ پوءِ به سندس چار مان نڪري نه وڃن! جنهن ٽيهن رپين جي لالچ تي پنهنجي گروه [يسوع] کي پڪڙائي ماري ڇڏيو، اهڙا ٻاٻي به يسوع مسيح پوسان سنگهاسن ٿي وهندا [نه رڳو اهو] پر اسرائيل جي ڪٽنب جو نه رڳو پڪڙپات سان نياڻ ٿي ڪندا، پر سندن سڀ گناه به معاف ڪري ڇڏيندا، ۽ ٻين ڪنڊن جو [سچو] انصاف ڪندا! شايد الهي آڌار ٿي ئي عيسائي لوڪ عيسائن سان ڏاڍي پاسخاطري ڪندا آهن. [ايتري قدر] جو جيڪڏهن ڪو گورو [ٻورپن] ڪنهن ڪاري کي ماري به ڇڏي، ته به گهڻو ڪري پڪڙپات ڪري، کيس بي ڏوهي ٺهرائي ڇڏي ڏيندا آهن! اهڙو ئي نياڻ عيسائي جي سرڳ ۾ به هوندو. وري ان ۾ هڪ وڏو دوش [اهو آهي ته جي هڪڙو مري سرشتي ۽ جي شروعات ۾، ۽ ٻيو مري پرلڳ [قيامت] جي رات، [نه ٻنهي جو نياڻ ساڳئي وقت ٿيندو]] يعني ٻهريون ته سرشتي ۽ جي آڌ کان وٺي قيامت تائين نياڻ لاءِ واجهائيندو رهندو، ۽ باقي جو انصاف مرڻ شرط ٿي ويندو! هيءُ ڪهڙو نه انياڻ آهي؟ وري جو ٺرڪ ۾ ويندو، سو هميشه ٺرڪ ۾ رهندو، ۽ جو سرڳ ۾ ويندو، سو هميشه لاءِ سرڳ ۾ رهندو، اهو به وڏو انياڻ آهي، ڇاڪاڻ ته انت وارن ساڌن ۽ ڪرمن جو ٿل به انت وارو ٿيڻ کپي! وري ڪهڙن به ٻن جيون جا پاپ پنج هڪجيٽرا ٿي لڳا سگهن.

ٽنهنڪري دڪ سڪ جي گهٽاوڙي جي حساب موجب بهشت ۽ دوزخ به ڪيترن ئي نمونن جا ٿيڻ ڪن، جو سڀڪو [ٻنهنجي ڪيل ڪمن انوسار] دڪ سڪ پڙهي سگهي. اهڙو پڙهندڙ عيساين جي بپتسمي ۾ ڪٿي به ڏيکاريل ڪونهي، ٽنهنڪري نه اهو بپتسمي ايشور ڪرت آهي ۽ نه عيسائي ڪڏهن ايشور جو پٽ بڻجي ٿو سگهي؟ سؤ سؤ ماڻا ڀتا نه ڪينجا به ٿي نٿا سگهن! هيءَ نه ڏاڍي اندر جي ڳالهه آهي، ڇاڪاڻ ته هڪڙي [شخص] جي هڪڙي ماءُ ۽ هڪڙو ٽي پيءُ ٿيندو آهي! هيءَ جو مسلمانن لکيو هو ته بهشت ۾ هر ڪنهنڪي ٻاهتر ٻاهتر حورون ملنديون، سو [وڃاڻ] به انومان آهي ته اٺان ئي ورتو اٿن (۷۷).

۷۸. **عيسائي جو انجمن جي وٽ ڪي پارٽو:-** هيٺ ۳۴ صحن جو چئن هو شهر ڏانهن ٿي موٽيو، ٽن ڪيس بڪ لڳي [۱۸]. ۽ جڏهن ان رستي تي انجمن جو وٽ ڏٺو ته ان ڏانهن آيو، ۽ پنن کانسواءِ ان تي ٻيو ڪي ڪن ڏٺائين. ڇهائينس ته اڄ ڏينهن کانئس ڪڏهن به ٿو ۾ ٿو ڪونه ٿيندو. ۽ انهيءَ دم اهو انجمن جو وٽ سڪي ويو [۲۹]. (متي باب ۲۱، آيتون ۱۸-۱۹).
سمجھڪشڪ:- پادري ۽ عيسائي نه چون ٿا ته عيسائي ڏاڍو شانت، بردبار ۽ ڪاوڙ وغيره دوشن کان آجو هو، پر مٿين وچين مان معلوم ٿو ٿئي ته عيسائي نه رڳو ڪروڙي ۽ موسمن جو گمان نه رکندڙ هو، پر جهنگلي ماڻهن جي سپاون وارو به هئو! ڀلا وٽ جو هڪ جڙ پدارت آهي، ٽنهنجو ڏوهه ٿي ڪهڙو هئو، جو ڪيس پارٽو ڏٺائين، جهنگري هو سڪي ويو؟ سندس پارائي سان نه سڪو هوندو، البت ڪنهن دوا وجهڻ سان سڪو هجي ته عجب ڪونهي (۷۸).

۷۹. **عيسائين جي قدامت [پر لئه] جا نشان:-** انهن ڏينهن جي مصيبت کان پوءِ هڪدم سڄ اولاداهو ٿي ويندو، ۽ ڇنڊ ڇنڊجي روشنائي نه ڏيندو ۽ ٿارا آسمان مان ڪري پوندا، ۽ آسمان جون شڪليون [powers] لڏي وينديون. (متي باب ۴، آيت ۲۹).
سمجھڪشڪ:- عيسائي جي، واه! واه!! ٿارن جو ڪرڻ اوهان ڪهڙيءَ وديا موجب ٿا ليکيو؟ ۽ آسمان جون شڪليون ڪهڙيون آهن، جي لڏي وينديون؟ جي يسوع ٿورڙي وديا پڙهي ها ته ڪيس اوس خبر پوي ها ته ٿارا سمورا ڀرڱول [ڌرتين جا گولا] هٿ ڪري ڪرندا ڪئن؟ ان مان سڌ ٿي پوي ته عيسائي ڊڪڻ جي گهر ۾ پئدا ٿيڻ ڪري، هميشه ڪالين چيرڻ، چلڻ، ويڙ ۽ ڳنڍڻ ۾ ئي لڳو رهيو هوندو. ڳالهائڻ ٿڌهن لڳو، جڏهن سمجهائين ته آڻ به هن جهنگلي ملڪ ۾ پيغمبر بڻجي سگهندس. سندس وامت مان ڪيترو ئي ڳالهائڻ پڻ نڪتيون ۽ ڪيترو ئي خراب به ۽ جي اٺان جا ماڻهو اڻ سڌريل هئڻ ڪري [سمورائون] مڃي وينا. چئن هن زماني ۾ يورپ جو ملڪ اٽليءَ وارو آهي، ٽن اڳي هجي ها ته عيسائي جي پيغمبري بلڪل نه هلي سگهي ها! هيٺ ڪجهه وديا اچڻ کان پوءِ به وهنوار جي آڙيءَ ۽ هٿ سميان هن ڀول واري مت کي ڇڏي، بلڪل سڄي ويد مارڻ ڏانهن [عيسائي] نٿا اچن، [هاڻي سندن گهٽتائي آهي (۷۹)].

۸۰. **عيسائي جو وچن ڪڏهن نه ٿو ٿوڻو:-** آسمان ۽ ٿر ٿوري گذر ڪري ويندا، پر منهنجو وچن ڪڏهن نه ٿو ٿوڻو [۲۵]. (متي باب ۲۴، آيت ۲۵).

سممکشک:- هيء ڳالهه به اوديا ۽ مؤرڪتا جي آهي. ٻيلا آڪاش [آسمان] گذر ڪري ويندو ڪيڏانهن؟ جڏهن آڪاش بلڪل سوکير هئڻ ڪري اکين سان ڏسڻ ۾ نه نٿو اچي، ته کيس گذر ڪندو ڪير ڏسي سگهندو؟ وري پنهنجي وام سان پنهنجي وڏائي ڪرڻ چڱن منهن جو ڪم ئي نه آهي (۸۰).

۸۱. عيسائي نوڪ ۾ به پاسخاطري:- وري ٽڏهن هو کڻي هٿ وارن کي چوندو ته اي پٽيو! مون وٽان ٿرو ۽ وڃي هميشه جي باهه ۾ پئو، جا شيطان ۽ سندس ملائڪن لاء تيار ڪئي ويئي آهي [۴۱]. (متي باب ۲۵، آيت ۴۱).

سممکشک:- پنهنجن پوئلڳن کي سرڳ ۾ موڪلڻ ۽ ٻين کي سدائين لاء پرندڙ باهه ۾ ڪيرائڻ ٻيلا ڪهڙي نه پاسخاطريءَ جي ڳالهه آهي؟ ٻيلا جڏهن آڪاش ٿي نه رهندو ته سدائين پرندڙ نوڪ ۽ سرڳ ٽڪندا ڪٿي؟ جي شيطان ۽ سندس ملائڪن کي خدا نه ٺاهي ها ته دوزخ جي ايڏي تياري ڪرڻي ٿي جو پريس ها؟ اهڙو خدا ئي ڪهڙي ڪم جو، جنهن کان شيطان به نه ڊڄي؟ هو سندس ملائڪ هوندي به کائڻس باغي ٿيو، پر نه خدا کيس پڪڙي قيد ڪري سگهيو ۽ نه ماري سگهيو! جڏهن [شيطان] عيسائي کي پڻ چاليهه ڏينهن ٽڪليف ڏيندو رهيو، ته اهڙي خدا جي خدائي رهي ڪهڙي؟ لکي يسوع به کيس ڪجهه ڪري سگهيو! پوءِ نه پاڻ کي خدا جو پٽ سڏائڻ به اڃا به ٿيو! تنهنڪري نه يسوع انشور جو پٽ، ۽ نه بائيبل ۾ ڄاڻايل خدا ئي سگهي ٿو! (۸۱).

۸۲. لالچ تي عيسائي کي پڪڙائڻ:- ٽڏهن ٻارهن چئن مان هڪڙو جنهنجو نالو جهودا اسڪرپوتي هو، تنهن مکيه ڪاهن وٽ وڃي [۱۲]. کين چيو ته جي آءُ کيس اوهان جي حوالي ڪريان ته اوهان مون کي ڇا ڏيندؤ؟ ۽ انهن ساڻس تنهن ٻين ٿي سوندو ڪيو [۱۵]. (متي باب ۳۶، آيتون ۱۴-۱۵)

سممکشک:- هيٽر ڏسو ته ڪيئن نه يسوع جي ڪرامات ۽ انشور پٽو لائي ظاهر ٿي رهيا آهن! ڇاڪاڻ ته جڏهن ساڪيات سندس سنگ ڪندي به سندس مکيه شش جو آئما پوٽر نه ٿيو ته مرقا کاپوءِ هو ڪيئن ٻين جون آلمانون پوٽر ڪري سگهندو؟ وري مٿائين وشواس آڻيندڙ به سندس آسري ٿي رهڻ ڪري ڪيڏو نه ٽڳجي ٿا وڃن! ڇاڪاڻ ته جنهن ساڪيات سنهنڌ وڪندي به پنهنجن شش جو پلو کول نه ڪيو، سو مرقا کان پوءِ ڪنهنجو ڪهڙو پلو ڪري سگهندو؟ (۸۲).

۸۳. عيسائي جو ٻيو ڀوڄن:- ۽ کاڌائون ٿي ويني ته يسوع روئي ڪٿي ۽ ڏنيو. ڪيو [blessed]. اها پڳائين ۽ شهن کي ڏيئي 'ڇيائين ته وٺو، کائو، هيءُ منهنجو شرار [body] آهي [۲۶]. ۽ پيالو کڻي شڪرانا مڃي کين ڏيئي ڇيائين ته ان مان اوهين سڀيئي پيئو [۲۷]. ڇاڪاڻ ته نئين عهدنامي [new testament] جو هيءُ منهنجو رتب آهي، جو گهڻن ٻارن جي ڪميا [remission] لاءِ وهائجي ٿو [۲۸]. (متي باب ۲۶، آيتون ۲۶-۲۷-۲۸).

سممکشک:- مورڪه ۽ جهنگلي منهن کانسواءِ اهڙي ڳالهه ڪو سڀو پرش ڪري به سگهي

ٿو؟ ڪاٺ جي پدارٿن کي پنهنجو ماس ۽ پيٽ جي وسٽن کي پنهنجو رت سمجهڻ جو
 اُپديش ڪو به شهن کي نٿو ڏيئي سگهي. اُنکي ئي اڄڪلهه جا عيسائي پڻ ڀڄو ڀڄن
 [خداوند جو ڪاڌو] ڪوٺيندا آهن. يعني ڪاٺ پيٽ جي پدارٿن ۾ يسوع جي ماس ۽ رت
 جي پاونا ڪري ڪاٺيندا پيٽيندا آهن، ڇا ڪيڏي نه پري ڳالهه آهي! جي ماڻهو پنهنجي گرو
 جي ماس ۽ رت ۾ به ڪاٺ پيٽ جي پاونا لڳا ڇڏن، سي ٻين [ساهوارن] کي [ڪاٺ کانسواءِ]
 ڪئن ڇڏي سگهندا؟ (۸۳).

۸۴. **يسوع جي پريشانِي** :- ۽ هن پطرس ۽ زبديءَ جي ٻن پٽن کي پاڻ سان ڪيو، ۽
 اداس ۽ ڏاڍو پريشان ٿيڻ لڳو [۳۷]. تڏهن کين چيائين ته منهنجي آتما اتي اداس آهي،
 جڳهه مؤٽ آيو اٿم: اوهان اتي نرسو ۽ مون سان گڏ جاڳو [۳۸]. ۽ هو ٿورو اُڳڀرو هليو،
 ۽ منهن پڙ ڪري پوار ٿي ڪري ڇوڙ لڳو ته اي منهنجا پٽ، جي ٿي سگهي ته هيءُ پيالو
 مون تان ٽري وڃي :- [الهيءَ هوندي به نه منهنجيءَ اڇا ڪري، پر تنهنجيءَ اڇا الوسار]
 [۳۹]. (متي باب ۲۶، آيتون ۳۷-۳۸-۳۹).

سمجھڻ :- ڏسو! جي يسوع ساڌارو مشيم نه هجي ها، ۽ هو جي (سچ پاڇ) ايشور
 جو پٽ، ٿرڪال درشي ۽ ودوان هجي ها، ته اهڙي اڻ سهاڻيدڙ ڳالهه نه ڪري ها. ان
 مان صاف ظاهر آهي ته اهو پريش (دوڪي جي ڄار) نه يسوع خدا جو پٽ، ٿرڪال درشي
 ۽ پاپ معاف ڪندڙ آهي، يسوع پاڻ يا سندس چيلن ڪوڙ بدوڙ ڪري بظاير آهي. تنهن
 ڪري سمجهڻ گهرجي ته هيءُ رڳو رواجي سٽون سڌو اودوان هو. ودوان پوکي يا سڌ
 پرش [ڪرامات جو ڏيئي] نه هو. (۸۴).

۸۵. **يسوع کي هوت جي سزا** :- ۽ اڃا هن ڳالهائين ٿي ٿي ته ڏسو! جهودا [Judas]
 جو اُٺن ٻارهن شهن مان هڪڙو هو، سو آيو، ۽ انهيءَ سان هڪڙي وڏي ٽولي ٽارائن ۽
 لئين سان هڻي، جنهن کي مکيه باجڪن پراچهن جي طرفان موڪليو هو (۴۷). هيٺڙن جنهن
 ڪيس [يسوع کي] جهليو ٿي، تنهنکي نيشاني ڏيئي ڇڏي هئي، ته جنهنکي چمان، سو
 اٿو، تنهنکي جهليو (۴۸). ۽ اڪدم ان يسوع وٽ اچي چيو ته ربي سلام، [گرو نمسڪار=
 Hail, master] ۽ چميائينس (۴۹). يسوع چيس ته سچ، ڪئن آيو آهين؟ تڏهن اُنهن اچي
 يسوع ۾ هٿ وڌا ۽ قابو ڪيائونس (۵۰). جيتوڻيڪ گهڻائي ڪوڙا شاهد آيا پر لڏو ڪي
 ڪين. پر پوءِ هڪڙا به ڪوڙا شاهد آيا (۶۰). سي ڇوڙ لڳا ته هن ماڻهوءَ چيو ٿي ته آءُ
 خدا جو [Temple of God] گهر ڊاهي ٿو سگهان ۽ تڻ ڏينهن ۾ ٺاهي ٿو سگهان (۶۱). ۽ سردار
 ڪاهن [مها باجڪ high priest] اُٿي کيس چيو ته تون جواب ڇو نٿو ڏين؟ هي تنهنجي
 ورڌ ڪهڙي شاهدي ٿا ڏين (۶۲). پر يسوع شالستيءَ ۾ رهيو. ۽ سردار ڪاهن چيس ته
 آءُ توکي جيئري خدا جو قسم ٿو ڏيان، ته تون اسانکي ٻڌاء ته ڇا تون عيسيٰ خدا جو پٽ
 آهين يا نه؟ (۶۳). يسوع چيس ته ٿو چئي ڇڏيو آهي، [نه به آءُ اوهان کي ٻڌايان ٿو ته ان
 کان پوءِ اوهان آدم جي پٽ [Son of man] کي قادر مطلق [Power=سرو شڪتيمان] جي

ساڃي هٿ ڏانهن ويٺل، ۽ آسمان جي ڪڪرن ۾ ايندو ڏسندا] (۶۹). تڏهن سردار ڪاهن لائين چولندي پنهنجا ڪپڙا ڦاڙيا ته هن ڪفر [blasphemy] ڪيو آهي ۽ وڌيڪ شاهدن جي اسانکي ضرورت ئي ڪهڙي؟ ڏسو! هينئر اوهان پاڻ سندس وائان ڪفر ٻڌو آهي (۶۵). اوهانجو ڪهڙو ويچار آهي؟ انهن وراڻي ڏيندي چيو ته هي موت جو ڏوهي [قتل ڪرڻ لائق] آهي (۶۶). پوءِ انهن سندس منهن تي ٽڪون هنيون، کيس مڪون هنيون. ٻين کيس چيائون هتي چيو (۶۷). ته اي مسيح، اسانکي اڳڪٿي ڪري ٻڌاء ته ٽوڪي ماربو ڪنهن؟ (۶۸). هينئر پطرس ٻاهر اٿڻ [palace] ۾ ويٺو هو، جو هڪڙيءَ نوڪر پالڻيءَ اچي چيس ته تون به هن يسوع کالهيءَ سان هٿين (۶۹). پر هو سڀني جي اڳيان انڪار ڪري چوڻ لڳو ته خبر نه آهي تون چوئين ڇاڻي؟ ۽ جڏهن هو نڪري ڏينديءَ ۾ ويو، تڏهن ٻيءَ نوڪر پالڻيءَ ڏٺس، ۽ جيڪي حاضر هئا، تن کي ان ٻڌايو ته هيءَ ماڻهو پٽ يسوع ناصريءَ [Jesus of Nazareth] سان هو (۷۱). ۽ وري ان قسم ڪٿي انڪار ڪيو ته آءُ ان ماڻهوءَ کي سڃاڻان ٿي ڪونه (۷۲). تڏهن هو ٽڪار وجهڻ لڳو ۽ قسم ڪٿي چوڻ لڳو ته آءُ هن ماڻهوءَ کي نٿو سڃاڻان (۷۳). (مٿي باب ۲۶، آيتون ۴۷-۴۸-۴۹-۵۱ ۽ ۶۱ کان ۷۲ ۽ ۷۴ تائين).

سمجھڪشڪ:- هينئر ڏسو ته عيسيٰ ۾ پنهنجي چيلن کي به ٻڪي وشواس (ايمان) ڏيارڻ جي پري شڪتي يا پرڻاپ نه هو. (هچيس ها) ته ساڳيا ئي ڇهه مري وڃن ها، پر پنهنجي گروهه کي نڪي رشوت وٺي پڪڙائين ها، نه کائڻس ڦري وڃن ها، نه ڪوڙ ڳالهائين ها، ۽ نڪي ڪوڙا قسم کڻن ها. ٿورڙيت ۾ لکيل آهي ته لوط جي گهر ڪيترا ماڻهو سندس مهمالن کي مارڻ لاءِ چڙهي آيا. اُتي ايترو جا به دوت موجود هئا، جن کين اٽڏو ڪري ڇڏيو. جيتوڻيڪ آهي هيءَ ڳالهه به ناممڪن، ته به يسوع ۾ نه ايتري به شڪتي يا ڪرامت ڪانه هئي! تنهن هوندي به اڄڪلهه سندس نالي جي ڪيڏي نه مهما عيسائي لوڪ ڳائي رهيا آهن؟ اهڙيءَ دردشا سان مرڻ کان نه بهتر هوس ته پاڻ ڦاهو کائي يا سماڏي چاڙهي يا ڪنهن بغي نموني پراڻ ٽپائي ها. پر ايتري ٻڌي به وڌيا کان سواءِ ايندي ڪٿان؟ (۸۵).

۸۶. عيسيٰ جو دڙڪو:- هو [يسوع] ايترو به چوي ٿو ته:- ”تون سمجهين ٿو ڇا ته آءُ پنهنجي پٽا کي هينئر وٺي نٿو ڪري سگهان ته هو مون ڏانهن ملائڪن جون ٻارهن کان به مٿي فوجون [legions] هينئر جو هينئر موڪلي ڏئي؟“ (مٿي باب ۲۶ آيت ۵۳).

سمجھڪشڪ:- دڙڪا به ٿو ڏئي، پنهنجي ۽ پنهنجي پٽا جي مهما به ٿو ڳائي، پر ڪري ڪجهه به نٿو سگهي! عجب نه ڏسو، ته جڏهن مهالاجڪ [سردار ڪاهن] چيس ته جي ماڻهو تنهنجي ورڏ شاهدي ٿا ڏين، تن جو جواب ڏي، ته يسوع مات ۾ رهيو! هيءُ به چڱو نه ڪيائين، ڇاڪاڻ ته جيڪي سچ هو، سو اُتي اوس چوڻ گهر ٻو هوس، جو منجهانئس ڇڻائي نڪري ها. اهڙيون ڪيتريون پنهنجي گهمند جون ڳالههون ڪرڻ ٿي نه ڪنهن يون هٿس. جن يسوع ئي ڪوڙا دوش لڳائي ماريو، تن پڻ چڱو نه ڪيو، ڇاڪاڻ ته ڄاڻايل ڏوهه، يسوع ڪيا ئي ڪونه هئا. پر جي جهنگلي هئا، سي لپاء جي ڳالهه سمجهندا ڪئن؟ جي

عيساي ڪوڙي ريت پاڻ کي ايسور جو پٽ نه سڏائي ها، ۽ آهي ساڻس اهڙي ٻڌڻائي نه ڪن ها، نه ٻنهي لاءِ ڀلو هرو. پر ايڏي وديا، ذرما ماڻهو ۽ نياء شيلتا آڻين ڪمان ها؟ (۸۰).

۸۷. عيساي کي صليب تي چاڙهڻ ۽ يسوع راج ڪرمچاري [Governor] جي

روپرو بيٺو هو. ۽ اڏيڪش [حاکم] ڪلتس پڇيو ته ڇا تون يهودين جو راجا آهين؟ ۽ يسوع چيس ته تون پاڻ ڳوڻ چوين (۱۱). ۽ جڏهن مکيه ڪاهن ۽ وڏن مٿس ٽههه آندي، تڏهن ان ڪوبه جواب نه ڏنو (۱۲). تڏهن پيلاطس [Pilato] کيس چيو ته نفو ٻڌان ڇا، ته هو تنهنجي آيتڙ ڪيڏيئون نه شاهد ٿون ڏيئي رهيا آهن؟ (۱۳). پر ان هرگز اکر نه وڙاهيو. ايتري قدر جو راج ڪرمچاريءَ کي ڏاڍو عجب لڳو (۱۴). تڏهن پيلاطس چين ته آءٌ عيساي جنهن کي مسيح ٿا چون، تنهنجي ڇا ڪريان؟ کيس سڀني چيو ته صليب تي چاڙهيو س (۲۲). ۽ حاکم پڇين ته ڇو، ان بوائي ڪهڙي ڪئي آهي؟ پر انهن اڃا وڌيڪ وڙهڻ ڪري چيو ته هو صليب تي چڙهي (۲۳). جڏهن پيلاطس ڏٺو ته منهنجي لقا مڃين پر جيڪي سو ڳوڙ ٿا ڪن، تڏهن پاڻي ڪٿي انهره اڳيان هٿ ڏوئي چيائين ته آءٌ هن سڄي ماڻهوءَ جي هٿيا ڪان تر آڻوڏي [بي ڏوهي] آهيان، اوهين پاڻ چاڻو (۲۴). تڏهن سڀني ماڻهن ورندي ڏيئي چيو ته ڀلي سندس خُون اسان تي ۽ اسانجي اولاد تي هجي (۲۵). تڏهن ان اربا (Barabbas) کي آزاد ڪري ڪين سونهيو، ۽ يسوع کي ٿڪا هڻائي صليب تي چاڙهڻ لاءِ حوالي ڪيائين (۲۶). ۽ حاکم جا سپاهي يسوع کي عام ايوان [Common hall] ۾ وٺي ويا ۽ سپاهين جي سڄي پٺڻ وٽس آڻي گڏ ڪيائون (۲۷). ۽ سندس ڪپڙا لاهي [چروغ=Robe] ڍڪيائون (۲۸). ۽ ڪنڊن جو هڪ چٽ ٻئي سندس مٿي تي رکيائون، ۽ هڪ ڪانو سندس ساڄي هٿ ۾ ڏنائون ۽ سندس اڳيان ڳوڙا ڪوڙي چرچو ڪري چوڻ لڳس ته سلام، اي يهودين جا بادشاهه! (۲۹). ۽ ان تي ٿڪون وڌائون، ۽ اهو ڪانو وٺي مٿي تي ڌڪ هڻيائون (۳۰). ۽ ساڻس مسخر ٿيڻ ڪري رهيا هئا ته اهو چوڙ لاهي ورتائون ۽ سندس ڪپڙا ڍڪائي صليب تي چاڙهڻ لاءِ وٺي هليو (۳۱). ۽ جڏهن هو کيس گلگتا [Golgotha] نالي هڪڙيءَ جاءِ تي وٺي آيا، جنهنجي معنيٰ آهي ڪوڙائيءَ واري جاءِ (۳۳). تڏهن کيس پٽ [Gall] سان گڏيل سرڪو پٺ لاءِ ڏنائون، ۽ جڏهن ان اهو چڪيو، تڏهن پٺ جي نه ڪيائين (۳۴). ۽ سندس ٽههه نامو [دوش پٿر] لکي سندس مٿي تي لڳائي ڇڏيائون ته هيءُ آهي يسوع يهودين جو راجا (۳۷). ان وقت ساڻس گڏ ٻه چور به صليب تي چاڙهيائون، هڪڙو ساڄي هٿ ڏانهن ۽ ٻيو ڪهي پاسي (۳۸). ۽ جيڪي اتان لنگهيا ٿي، تن ان تي ٿوڪون ٿي ڪيون ۽ پنهنجا ڪنڌ ڏوڙي (۳۹). ٽي چيائون ته مقدس [Temple] ٻاهڙ وارا ۽ تن ڏينهن ۾ اڏڻ وارا پاڻکي بچاءِ. جي تون خدا جو پٽ آهين ته صليب تان لهي اچ (۴۰). ساڄيءَ ريت مکيه ڪاهن به فقيرن [Scribes] ۽ ٻورگن سان گڏجي کيس چرچا ڪري چيو ته (۴۱). هن ٻين کي بچايو، پاڻکي بچائي نٿو سگهي. جي هو اسرائيل جو راجا آهي، ته هيٺڙو صليب تان هيٺ لهي اچي، ته اسين به مٿس ويساه آڻيون (۴۲). هو خدا تي ڀروسو رکندو هو ۽

سو جي ڇڏائڻ گهريس ته ڀلي اچي هيٺ ڇڏائيس، ڇاڪاڻ ته هو ڇوندو هو ته آءُ خدا جو پٽ آهيان (۴۳). چور جي ساڻس گڏ صليب تي چاڙهيا ويا هئا، سي به کيس ساڳيا مهڙا ڏيندا رهيا (۴۴). هيٺ ٻه ٻهريءَ کان وٺي ته ٻهريءَ تائين سڄي ملڪ تي اونداهي ٿي ويئي (۴۵). ۽ ته ٻهريءَ ڌاري يسوع وڏي واڪي رڙ ڪئي ته ايلي، ايلي، اما سمعوني؟ اڻاٽ اي منهنجا خدا، اي منهنجا خدا، ڇا لاءِ تُو مولڪي ڇڏي ڏنو [Forsaken me] آهي؟ (۴۶). ۽ جيڪي اُتي بيٺا هئا، تن مان ڪن جڏهن ٻڌو ته ڏهن چوڻ لڳا ته هيءُ ماڻهو ايلياھ (Elias) کي ٿو سڏي [۴۷]. ۽ يڪدم انهن مان هڪڙو ڊوڙ ٿو ۽ هڪڙو اسپنج (sponge) کڻي سر کي سان پري کڻي ٿي رکي کيس پٺ لاءِ ڏنائين [۴۸]. ۽ ٻين چيو ته ڇڏي ڏيوس، ڏسون ته ايلياھ کيس ٻڄائڻ لاءِ اچي ٿو يا نه (۴۹). وري يسوع وڏي واڪي رڙ ڪئي، ۽ پراڻ ڇڏي ڏنا Yield up the ghost (۵۰). (مٿي باب ۲۷ * آيتون ۱۱ کان ۱۴ تائين ۽ ۲۴-۲۶ ۽ ۲۶ کان ۳۱ ۽ ۳۳-۳۴ ۽ ۲۷ کان ۵۰ تائين).

سمجھڻ: - انهن دشتن يسوع سان هر طرح ٻڙائي ڪئي، پر يسوع جو ڏوهه آهي. ڇاڪاڻ ته نه ايسور جو ڪو پٽ آهي ۽ نه هو ڪنهن پيءُ آهي. جي هو هڪڙي جو پيءُ ٿي سگهي ٿو ته ٻين سان سهري، سالي آديءَ جون مائٽيون به رکي ٿو سگهي! وري جڏهن حڪم کانئس پڇا به ڪئي هئي، ته کيس چئن سچ هو، تنهن ٻڌائڻ گهربو هوس. اهو به برابر آهي، ته جيڪڏهن اڳ به سچ پچ ڪرامتون ڪيل هجن ها، ته هيٺ به صليب تان لهي سڀني کي پنهنجا شمع بڻائي ڇڏي ها. وري جو هيءُ ايسور جو پٽ هجي ها، ته ايسور به کيس ٻڄائي وٺي ها. جي هو نرڪال درسي هجي ها، ته سر کي به مليل پٽ چڪڻ کان اڳ به ٿي ڄاڻي وٺي ها. جي هو ڪرامتي هجي ها، ته رڙيون ڪندي جو پراڻ ڇڏي ها؟ ان مان سمجهڻ گهرجي ته کڻي ڪو ڪيڏهن به چالاڪيون ڪري، ته به نيٺ سچ سچ ۽ ڪوڙ ڪوڙ ٿي پوندو آهي. ان مان ايترو به سڏ ٿيو ته يسوع ان زماني جي جهنگلي منهنن منجهان ڪجهه چڱو هو، پر نڪي هو ڪرامتي هو، نه ايسور جو پٽ، ۽ نه ودوان هو. جي هو ائين هجي ها ته اهڙا ڏک جو پوکي ها؟ (۸۷).

۸۸. يسوع جو مري وري جهڙو ٿيڻ: - ڏس! ڌرتيءَ کي ڏاڍو لوڏو آيو، ڇاڪاڻ ته خدا جو ملائڪ آسمان مان هيٺ لهي آيو ۽ [مري جي] دروازي تان پهڙ پٽي وٺي اُن ئي چڙهي ويٺو [۲] هو اتي نه آهي: ڇو ته هو جي اُٿيو آهي (He is risen)

* هن فري ۸۷ ۾ آرٿو پاشا جي ستيارت پر ڪاشن جي سڀني ڇاپن ۾ ۽ گجراتيءَ ۽ اردوءَ جي ڇاپن ۾ آيتون ۲۳، ۲۴ ۽ ۴۹ رڳو حوالي ۾ ڄاڻايل آهن، پر سندن مضمون معين ستيارت پر ڪاشن مان ڪنهن ۾ به ڏيکاريل ڪونهي! ۲۶ آيت جو به اڌو ڪارو مضمون ڏنل آهي. تنهنڪري اسان معين آيتن سان گڏ آيت ۲۵ به شامل ڪري سڀني جو پورو بيان ڏيکاري ڇڏيو آهي، جو مضمون کي وڌيڪ صاف ڪرڻ لاءِ ضروري به هو. مرهڻي ستيارت پر ڪاش ۾ پڻ ائين ئي ڪيل آهي.

جئن ان پاٲ چيو هو. اچو، اها جاء ڏسو، جتي خداوند پيو هو (۶). ۽ جئن آهي سندس شهن کي ٻڌائڻ لاءِ وڃي رهيو هون هيون، تن ڏسو! ته يسوع سڀني کي سلام چولدي ڳڏيو. ۽ انهن اچي پيرن کان ورتس ۽ پوڻام ڪيائونس [worshipped him] (۹)، ڏهن يسوع کين چيو ته ڊڄو نه! وڃي منهنجن ڀائرن کي چيو ته آهي گليل ڏانهن هليا وڃن، ۽ هو آلي ئي مونکي ڏسندا (۱۰). ڏهن يارهن شاگرد گليل جي ان جول ڏانهن هليا ويا، جو يسوع سندن لاءِ مقرر ڪيو هو (۱۶). ۽ جڏهن انهن کيس ڏٺو ته پوڻام ڪيائونس، پر ڪن کي شڪ رهيو (۱۷). ۽ يسوع اچي ساڻن لائين چئي ڳالهائو ته آسمان ۽ ڀرتويءَ تي مونکي سڀڪا اختيارِي مليل آهي (۱۸). تنهنڪري وڃو اوهين، ۽ پيءُ ۽ پٽ ۽ پوٽر آما جي نالي تي بپتسما ڏيئي [baptizing them] سڀني قومن کي سکيا ڏيو (۱۹). جن جن ڳالهين جون مسون اوهانکي آڳاٽون ڏنيون آهن، کين سڀني ئي هلڻ جي سکيا ڏيو: ۽ ڏسو ته آءٌ هميشه، باڪ ڇڪت جي آئت لاءِ اوهان سان گڏ آهيان. آمين! (۲۰). [متي باب ۲۸ آيتون ۲-۹-۱۰-۱۶-۱۸-۱۹-۲۰].

سميڪشڪ:- هيءُ ڳالهه به سرشتي نمر ۽ وديا ورڌ هجڻ ڪري مڃڻ جهڙي نه آهي. پهرين خدا وٽ پتيوالن (ملايڪن) جو هجڻ، خدا جو ڪن جتي ڪٿي موڪلڻ ۽ سندن مٿان هيٺ لهڻ وغيره مان ئي ڇا خدا ڪنهن مختيارڪار يا ڪليڪٽر جهڙو نعرو بڻجي وڃي؟ وري ڇا [يسوع مسيح] ساڳئي شرير سميت جيئرو ئي بهشت ڏانهن هليو ويو هو؟ ڇا ڪا نه جي زالن سندس پيرن کي چهي کيس نمسڪار ڪيو، نه ڇا شرير ساڳيو هوس؟ وري اهو شرير ٽن ڏينهن تائين (فجر به رهڻ ڪري) ڪڍو ڇو نه ئي ويو؟ وري پنهنجي وائن پاڻڪي هر ڪو اڌ ڪار ڏيارڻ وڳي دمپ [نمود=ڏيکاءُ] جي ڳالهه آهي. [مرڻ کان پوءِ] اچي شاگردن سان ملڻ ۽ ساڻن ڳالهائون ڪرڻ ناممڪن آهن. جي اهي ڳالهائون سڄيون آهن، ته اڄ ڪالھ ماڻهو ڇو نه ٿا مري جيئرا ئي ساڳئي شرير سان سرڳه وڃن؟ اتي **متي جي ٺاهيل انجيل** تي مضمون پورو ٿيو. اڳتي **مرقس جي ٺاهيل انجيل** بابت لکيو ويندو (۸۸).

مرقس جي انجيل (St. MARK)

۸۹. يسوع واپس هوندو: ۽ هيءُ اهو واپس نه آهي ڇا؟ (مرقس باب ۶، آيت ۳).
سميڪشڪ:- حقيقت ۾ يوسف [يسوع جو پٽ] واپس هو، تنهنڪري عيسيٰ به واپس هو، ۽ ڪيترائي ورهيه واپس ڪم ڪندو رهيو. پوءِ پيغمبر بڻدي بڻدي خدا جو پٽ به بڻجي ويندو، ۽ جهنگلي ماڻهن بڻائي ڇڏيس. ان ڪري ئي ڏاڍي ڪار بگري هلايائين. مطلب نه ڪپڻ، وڍڻ، موت وجهائڻ ۽ ڦاڙڻ سندس [واپس ڪر] ڪم ئي آهي (۸۹).

لوقا جي انجيل (St. LUKE)

۹۰. ايشور هڪ آهي ۽ جهڙس چڱو بهو ڪونهي:- ۽ يسوع کيس چيو ته تون مونکي چڱو ڇو ٿو چرين؟ ڪو نه چڱو نه آهي سواءِ هڪڙي جي، ۽ اهو ايشور جي. (لوقا باب ۱۸، آيت ۱۹).

سميڪشڪ:- جڏهن عيسيٰ پاڻ ئي ايشور کي هڪڙو ۽ لاڙائي ٿر ڪرڻي، ته عيسائين

پر تر آيا، پسا ۽ پتر رهي ٿي ڪٿان ٺاهي ڇڏيا؟ (۹۰).

۹۱. **عيسائي ڪراماتي نه هو:-** کيس هيرو ديس ڏانهن موڪليائين (۷) ۽ جڏهن هيرو ديس [Herod] يسوع کي ڏٺو، ته ڏاڍو پرسن ٿيو ۽ ڇاڪاڻ ته ڳچ وقت کان کيس ڏسڻ جو شائق هو، جو ان بابت گهڻيون ڳالهيون ٻڌيون هئائين، ۽ اها اميد هئي ته کيس ڪو معجزو ڪندو ڏسان (۸). تڏهن ان کانئس گهڻائي سوال ڪيا، پر ان جواب ڪو نه ڏنس (۹). (لوقا باب ۲۳).

سمجشڪ:- هيءَ ڏالھ مٽيءَ جي انجيل ۾ ڪانه لکيل آهي، تنهنڪري شهادت ۾ فرق پئجي ويو، ڇاڪاڻ ته سڀني شاهدين جو هڪڙو رايو نه آهي! جي عيسائي ڇالاڪ ۽ ڪراماتي هجي ها ته (هيرو ديس جي سرالن جا) ضرور جواب ڏئي ها، ۽ پڻ ڪرامات ڏيکاري ها. ان مان ظاهر آهي ته عيسائي ۾ نه وڌيا هئي ۽ نه ڪرامات (۹۱).

يوحنا جي انجيل (St. JOHN)

۹۲. **سرشتيءَ جي آڌ ۾ وڃڻ هو:-** آڌ ۾ ڪلام [وڃڻ] هو، ۽ ڪلام ايشور هو (۱). آڌ ۾ اهو ايشور سان هو (۲). سڀڪي ان کان بظهور هو، ۽ ڪا به شيءِ جا لهي آهي، سا هن بنا نه لهي آهي (۳). ان ۾ جياپو هو، اهو جياپو Life ماڻهن ۾ سوجهرو هو (۴). (يوحنا باب ۱).

سمجشڪ:- شروعات ۾ ڪلام بنا متڪلم [وڃڻ بنا وڪتا يا ڳالهائيندڙ] جي نٿو ٿي سگهي. پر جي وڃڻ ايشور سان هو ته ٽئين چوڻ ٿي آڃاپو آهي! ٻيو ته وڃڻ ڪڏهن به ايشور بچي نٿو سگهي! ڇاڪاڻ ته جي هو شروعات ۾ ايشور سان گڏ هو، ته ٻڌايو ته پهرئين وڃڻ هو يا ايشور؟ [ٽيون] ته جيسين جڳت جو ڪارڻ [علت مادي] موجود نه هجي، تيسين رڳي وڃڻ جي دوا ڪڏهن به سرشتي ٻڌا ٿي نه سگهندي! ايشور ته ڪلام کان سواءِ مات ۾ رهي به جڳت جي آهستي ڪري سگهي ٿو! جياپو ڪنهن ۾ هو ۽ ڪٿن هو؟ انهن وچمن موجب اوهانکي جيتوڻيڪ انادي [ازلي] مڃڻا پوندا! جي انادي آهن، ته آدم جي ناسن ۾ ساهه ڦوڪڻ ڪوڙو ثابت ٿيو! وري جياپو [جيون] ڇا رڳو ماڻهن جو ئي سوجهرو آهي، ۽ نه حيوانن وغيره جو؟ (۹۲).

۹۳. **شيطان جو پرغلائڻ:-** رات جي مانيءَ کان پوءِ، هيئنڙ شيطان شمعون [Simon] جي پٽ يهوداه اسڪريوٽيءَ جي دل ۾ وڌو ته کيس وڃي پڪڙاء. (يوحنا باب ۱۳، آيت ۳).

سمجشڪ:- هيءَ ڳالھ سچي ڪانهي، ڇاڪاڻ ته عيسائين کان پڇجي ته جي شيطان هر ڪنهنکي ٿو پرغلائي، ته شيطان کي ڪير ٿو پرغلائي؟ جي ڇوڻ ته شيطان پنهنجو پاڻ ٿو پرغلائجي ته [ڇڏين ته] منشي به نه پنهنجو پاڻ ڀلي ٿا سگهن، تنهنڪري شيطان جي ضرورت ئي ڪهڙي؟ پر جي شيطان جو ٺاهيندڙ ۽ پرغلائيندڙ ٻرماڻا آهي، ته ساڳيو ئي عيسائين جو ايشور شيطان جو به شيطان سڏ ٿيو، ڇاڪاڻ ته ايشور ئي هر ڪنهنکي انجي هٿان پرغلائي رهيو آهي! ڀلا اهڙا ڪم پرميشور ڪڏهن ڪري به سگهي ٿو؟ سچ نه ايترو ئي آهي ته جن

اھو پستڪ عيسائين لاءِ ٺاھيو ۽ جن عيسائي کي خدا جو پٽ بڻايو، سي ئي شيطان ھجن ۽ ھجن، نه ته ٺڪي اھو پستڪ ايشور ڪرت [آھي] ۽ نه ان ۾ ٺيڪا ريل ايشور [ايشور آھي]، ۽ نه ڪو ايشور جو پٽ ٿي سگھي ٿو. (۹۳).

۹۴. عيسائي جي دوارا ئي ايشور ملندو:۔ پنھنجي من کي وياڪل ٿيڻ نه ڏيو، اوهين ايشور ٿي وشواس ٿا رکو، مون ٿي به وشواس رکڻ [۱]. منھنجي پٽا جي گھر ۾ گھڻي اسٿان آھن، جي ائين نه ھجي ها ته آءٌ اوهان کي ٻڌايان ها. آءٌ اوهان لاءِ اسٿان تيار ڪرڻ ٿو وڃان [۲]. ۽ جي آءٌ وڃان ۽ وڃي اوهان لاءِ جاءِ تيار ڪريان ته آءٌ مون ٿي ايندس ۽ اوهان کي پاڻ وٽ آڻيندس، جو جتي آءٌ ھجان، اُتي اوهين به ھجو [۳]. ۽ جڏھن آءٌ وڃان ٿو، سا جاکو اوهان کي آھي، ۽ پڻ اُھا وٽ جاڻو ٿا [۴]. ٿومان [Thomas] چوٿيس ٿو ته خداوند، اسان کي ايتري به خبر ڪالھي ته ٿون ڪيڏانهن ٿو وڃين، سو وري وٽ جي خبر ڪڻ ھوندي سون؟ [۵]. يسوع چوٿيس ٿو ته وٽ، ستير ۽ جياپو آءٌ آھيان، منھنجي وسيلي ڌاران ڪوبه پٽا وٽ نٿو اچي [۶]. جيڪڏھن اوهين مون کي سڃاڻو ها، ته منھنجي پٽا کي به سڃاڻو ها، اڄ ڪالھو اوهين کيس سڃاڻو ٿا ۽ کيس ڏٺو به اٿو [۷]. (پروحا باب ۱۴ آيتون ۱-۲-۳-۴-۵-۶-۷) سمھڪشڪ:۔ ڏسو، عيسائي جا راھي وڃن پرڻ لپلا کان گھٽ آھن ڇا؟ جي اھڙي چار نه وڃائي ها ته سندس مذهب ۾ ڪم ٿا ٿي ها؟ ڇا يسوع پنھنجي پٽا کي ٺيڪي ٿي ڪيو آھي؟ جي هو يسوع جي وس آھي ته پر اڏين ھنڌ ڪري ايشور ٿي نه آھي! ايشور ته ڪنھنجي به سفارش نٿو ٻڌي. ڇا يسوع کان اڳي ڪنھن به ايشور کي ڪولہ پاڻو ھوندو؟ جو جان آديءَ جي لالچ ٿو ڏئي، ۽ جو پنھنجي واٽان پاڻي وٽ، ستير، ۽ جياپو ٿو بڻجي، سو هر نموني دنيا ٿي سگھي. تنھنڪري اھي ڳالھون ڪڏھن به سچيون نٿيون ٿي سگھن (۹۴).

۹۵. عيسائي تي ايمان آڻيو:۔ آءٌ اوهان کي سچ سچ ٿو ٻڌايان ته جو مون ٿي وشواس ٿو آڻي، سو به ساڳيائي ڪم ڪندو، جي آءٌ ٿو ڪريان ۽ اُھن کان به وڏا ڪم ڪندو، ڇاڪاڻ ته آءٌ پٽا وٽ ٿو وڃان. (پروحا باب ۱۴ آيت ۱۲).

سمھڪشڪ:۔ ڏسو، ته جي عيسائي عيسائي ٿي پورو ايمان ٿا رکن، سي ساڳي ريت مردن جيارڻ آديءَ جا ڪم ڇو نه ٿا ڪري سگھن؟ ۽ جي وشواس رکڻ ڪالھو به ڪرامتون ٿا ڪري سگھن، ته پڪ سمجھڻ گھرجي ته عيسائي به ڪرامتون ڪين ڪيون ھيون. ڇاڪاڻ ته خود يسوع ٿو چوي ته اوهين به ڪرامتون ڪندا، تنھن ھوندي به هن زماني ۾ ڪو ھڪڙو به عيسائي نٿو ڪري سگھي! پوءِ پلا ڪنھنجي دل جون اکيون اُڏيون ٿيون آھن، جو ائين مڃي وٺندو ته عيسائي مردا آدي جياريندو هو؟ (۹۵).

۹۶. هميشه جو جاپو:۔ ۽ هميشه جو جاپو اھو آھي ته هو ٿو ھڪ سچي ايشور ٿي، ۽ يسوع مسيح جنھن کي ٿو مرڪيو آھي، تنھن کي سڃاڻين. (پروحا باب ۱۷ آيت ۳).

سمهڪشڪ:- جڏهن اُدويت ايشور هڪ آهي، نه عيساين جو ٽن * ڪي مڃڻ باڪل متيا چئبو (۹۶). اهڙيءَ ريت انجيل ۾ ڪيترين ئي جاين تي اڃا پون ڳالهون ٿي ريل آهن.

يوحنا جي [پرڪاشت واکن] جو ڪتاب [The Revelation]

هيٺر يوحنا جون عجيب ڳالهون ٻڌو:-

۹۷. عيساين جو سرڳم:- ۽ سندن مٿن تي سونا ڇت هئا [۴]. سنگهاسن جي اڳيان ست باهه جا ڏيا پئي پريا. جي ايشور جا ست رُوح [آئنائون] آهن [۵]. ۽ سنگهاسن جي اڳيان بلور جهڙو هڪڙو شيشي جو سمنڊ هو، ۽ تخت جي وچ ۾ تخت جي آسپاس ۴ حيوان هئا، جنکي اڳيان توڙي پٺيان اکيون ئي اکيون هيون [۶]. (يوحنا مڪا شفات باب ۴، آيتون ۴-۵-۶).
سمهڪشڪ:- هيٺر ڏسو، نه عيساين جو سرڳم هڪ شهر جهڙو ئي آهي، ۽ سندن ايشور به ڏئي جهڙي باهه آهي. ۽ سولو ڇت آڏي زير پالڻ ۽ اڳيان پٺيان اکين جو هجڻ به ناممڪن ئي آهي. ڪير ٿو انهن ڳالهين کي مڃي سگهي؟ وري شينهن وغيره چار حيوان پڻ لکيل آهن. (۹۷).

۹۸. عيسائي مهائرم:- ۽ جيڪو سنگهاسن تي ويٺو هو، تنهنجي ساڄي هٿ ۾ مون هڪ پستڪ ڏنو، جو آندوان ۽ ٻاهران لکيل هو ۽ ستن مهرن سان سيل مهر ليل هو [۱]. ۽ مون هڪڙي زبردست ملاڪ کي وڏي آواز سان هيءَ منادي ڪندي ڏٺو، هن پستڪ جي کولڻ ۽ سندس مهرن پڇڻ جو ڪم ڪم ڪم آهي [۲]؟ ۽ ڪوبه منشي آسمان يا زمين تي يا ٻوٽي جي هيٺان پستڪ کولي يا اُن تي ٺاهي نٿي سگهيو [۳]. ۽ مون گهڻو رٿو جو ڪوبه منشي نه اُن پستڪ کي کولي ڪيس پڙهڻ ۽ نه اُن تي ٺاهڻ جو ئي پوڳهه نڪتو [۴]. (يوحنا مڪا شفات باب ۵، آيتون ۱-۲-۳-۴).

سمهڪشڪ:- هيٺر ڏسو عيساين جي سرڳم ۾ سنگهاسن ۽ ماڻهن جو ٺٽ، ۽ ڪيترن ئي مهرن سان سيل مهر ليل پستڪ، جنهنڪي کولڻ آڏيءَ جي ڪرمن ڪرڻ وارو ٺڪو سرڳم ۾ لڌو ۽ نه ٻوٽي ئي! يوحنا جي رٿڻ کانپوءِ هڪڙي بزرگ چيو ته کوليندڙ ساڳيو عيسائي آهي. يعني جنهنجي شادي تنهنجا لاڏا!! يسوع ئي ئي سمورا مهائرم لهن ٿا. پر اهي ڳالهون آهن رڳو چوڻ جون. (۹۸).

۹. خدا جا ست رُوح:- ۽ مون ٺاهيو ۽ ڏٺو ته اُن سنگهاسن ۽ چئن پراڻين جي وچ ۾ ۴ آهن بزرگن جي وچ ۾ هڪ گهڻو ڪنل حامل ۾ بيٺو هو، جنهنڪي ست سڱ ۽ ست اکيون هيون، جي ايشور جا ست رُوح [آئما] آهن، جي ساري ٻوٽي تي موڪليل آهن [۶]. (يوحنا مڪا شفات باب ۵، آيت ۶).

سمهڪشڪ:- هيٺر ڏسو هن يوحنا جا سهني جهڙا ويچار! سرڳم ۾ عيساين، چئن حيوانن

* انجيل ۾ ڪٿي صاف (با دليل) نه هوندي به حضرت عيسيٰ کانپوءِ عيسوي سنه ۸۰۰ کان وٺي سندس پوئلڳن پٽا، پٽر ۽ پوتر آئما جي (ٽمورٽي= Trinity) ٺاهي ڇڏي آهي. [مرهٽي ستيارت پر ڪاش ٽان].

۵. يسوع کانسوا پيو کوبه کونهي! وڏو چمتگار نه هيءُ ٿيو، جو هن لوڪ ۾ يسوع کي به اڪيون هيون ۽ سڱ نالي مائر به نه هئا. پر سرڳ ۾ وڃڻ کانپوءِ ستن اکين ۽ ستن سڱن وارو ٿي پيو. ۽ ايشور جا ستئي آلمائون سڱ ۽ اڪيون بچجي پيا! افسوس! اهڙيون ڳالهيون عيساين ڪيئن مڃي ورتيون؟ ڀلا، ڪجهه نه عقل رکن ها. (۹۹).

۱۰۰. سرڳ ۾ يسوع جي پوڄا:- ۽ جڏهن ان پستڪ ورتو، تڏهن اهي چار حيوان ۽ چرويهه الهيءَ گهٽي جي اڳيان ڪري پيا، ۽ هر هڪ وقت هڪڙو نمورو ۽ ڏوب [لربان] سان پُريل سونا پيالا هئا، جي پوتر لوڪن جون دعائون [آسيون] آهن [۸]. (يوحنا مڪا شفات باب ۵، آيت ۸).

سميڪشڪ:- جڏهن يسوع سرڳ ۾ نه هو، تڏهن ڀلا اهي ويچارا ڏوب ڏيپ ٿئي ويندا. آر ٿي آدي ڏيکاري، ڪنهنجي پوڄا ڪندا هوندا؟ وري هٿ نه پرائيستنت عيسائي هٿ پوستيءَ (مورتي پوڄا) جو ڪنڊن ڪري رهيا آهن، ۽ سندن بهشت مورتي پوڄا جو گهر بچجي رهيو آهي. (۱۰۰).

۱۰۱. سمل مهرن مان گهوڙي سوارن جو نڪرڻ:- ۽ مون ڏٺو ته جڏهن گهٽي انهن ستن مهرن مان هڪڙي کولي، تڏهن انهن چئن جانورن مان هڪڙي کي ڪجڪار جهڙي آواز سان چوندو ٻڌم ته اڄ ۽ ڏس [۱]. ۽ مون ٺهاريو، ڏسان ته هڪڙو اڇو گهوڙو آهي ۽ جيڪو ان تي ويٺو آهي، تنهن وقت هڪڙو ڏٺس آهي، ۽ کيس هڪ چٽ ڏنو ويو، ۽ هو فتح ڪندو ۽ وڌيڪ فتن ڪرڻ لاءِ لڪري ويو. [۲]. ۽ جڏهن اُنجي مهر کلي، تڏهن مون ٻڌو ته ٻئي جانور چيو ته اڄ ۽ ڏس [۳]. ۽ پوءِ گهوڙو لڪري آيو، جو ڳاڙهو هو، ۽ جيڪو ان تي ويٺو هو، تنهن کي اختيار ڏنو ويو ته پرتويءَ تان شالتي [صلاح] کڻي وٺي، ته ڀلي منجهه هڪ ٻئي ڪي ڪهن، ۽ کيس هڪ وڏي تار ڏني ويئي [۴]. ۽ جڏهن هن ٽين مهر کولي، تڏهن مون ٽين جانور کي چوندو ٻڌو ته اڄ ۽ ڏس. ۽ مون ٺهاريو ته هڪڙو ڪارو گهوڙو ڏٺم، ۽ جيڪو ان تي ويٺو هو، تنهنجي هٿ ۾ هڪڙي ساهمي هئي [۵]. ۽ جڏهن هن چوٿين مهر کولي، تڏهن مون چوٿين جانور کي چوندو ٻڌو ته اڄ ۽ ڏس [۷]. مون ٺهاريو ته هڪڙو ٺڪي رنگ جو گهوڙو ڏٺم، ۽ جيڪو ان تي سوار هو، تنهنجو نالو مريو هو، وغيره [۸]. (يوحنا مڪا شفات باب ۶، آيتون ۲-۳-۴-۵-۷-۸).

سميڪشڪ:- هيئن ڏسو ته اهي پراڻن کان به وڌيڪ مٿيا لڳائون آهن يا نه؟ ڀلا پستڪن جي سيل مهرن منجهه گهوڙي سوار ڪئن سمجهي سگهيا هوندا. هن سڀني جيان وڦسل کي جن به سچ ڄاتو آهي، تن ۾ اوديا جا اُڪٽ پندار پُريل آهن (۱۰۱).

۱۰۲. وير وٺڻ لاءِ ايشور کي پوار ٿيڻ:- ۽ انهن وڏي واڪي رڙ ڪري چيو ته اي پوتر ۽ سچا سوامي، تون ڪيسين نياءُ نه ڪدين، ۽ جي پرتويءَ تي رهن ٿا، تن کان اسان جي رت جو وٺو نه وٺيند؟ [۱۰]. ۽ انهن مان هر هڪ کي اڇو چوڻو ڏنو ويو ۽ ڪن چيو ويو ته اوهان اڃا ٿوري عرصي لاءِ آرام ڪريو، جيسين اوهان سان گڏ شيوا ڪندين.

۽ اوهانجن پائرن جو شمار پورو ٿئي، جي اوهان وانگر ماريا ويندا [۱۱].

(يوحنا مڪا شفات باب ۶، آيتون ۱۰-۱۱).

سميڪشڪ:- جي عيسائي ٿيندا، سي سندن واري اچڻ تائين لاءِ ڪرائڻ لاءِ واهائيندي وٺندا رهندا! پر جي وٺڻ ڪڏهن سوڪار ڪندا، ٽنهي لاءِ ٿيڻ ۾ نه بلڪل دير نه لڳندي. جي عيسائين کان پڇيو ته ڇا سندن ايشور جي ڪچهري هن زماني ۾ بند آهي؟ ڇا لاءِ جي ڪم نه ٿيڻ ڪري نهايت [جج] وائڻا آهن؟ ته ڪو به جواب برابر ڏيئي نه سگهندا. وري سندن ايشور پرغلائي ٿي ويندو آهي، ڇاڪاڻ ته سندن چوڻ ڪري جهت سندن شترن کان وٺي وٺڻ ٿو شروع ڪري! اهي ماڻهو ڏنگيندڙ سپاهه جا آهن، جي مرڻ کان پوءِ وريءَ کان وٺي ٿا وٺن! منجهن شالتيءَ جو ذرو به ڪونهي، ۽ جتي شالتي ڪانهي، اُتي دڪ جي ڪهڙي حد هوندي؟ [۱۰۲].

۱۰۲. ٿارن جو پوئو ٿي ڪرڻ:- ۽ آسمان جا ٿارا زمين تي ڪري پيا، جهڙيءَ ريت ڏاڍيءَ وچ لڳڻ سان اُجهڻ جو وڻ ڪڇا اُجهڻ ڇاڻي [ڪرائي] ڇڏيندو آهي [۱۳]. ۽ آسمان لاهڻ لڪري وڃي، جئن ڪو ويڙهو ويڙهو آهي، ۽ سڀ جبل ۽ ٻيٽ پنهنجن جانن کان لڪري ويا [۱۴]. (يوحنا مڪا شفات باب ۶، آيتون ۱۳-۱۴).

سميڪشڪ:- هينئر ٻڌو يوحنا جي اڳڪٿيءَ جون ڳالهون! ڪيس وڌيا ڪانه هئي، ان ڪري ئي اهڙيون اوت پٽانگ ڳالهون ڪهڙي ورتائين. ڀلا سمورا ٿارا پوکول (ڌرتين جا گولا) هڪ سڀمان پرتي ٿي ڪري ڪئن سگهندا؟ وري سورب آڏيءَ جي ڪش ڪين جو هيڏانهن هوڏانهن وڃڻ ڏيندي؟ ۽ ڇا آسمان ٽڙي جيان آهي؟ آڪاش نه ساڪار پدارت آهي ئي ڪين، جنهنڪي ڪو ويڙهي يا کڏ ڪري سگهي. ان مان [خبر پئي] ته يوحنا آڏي سڀ جهنگلي ماڻهو هئا، ۽ جهنگلين کي انهن ڳالهين جي خبر ڪهڙي؟ (۱۰۳).

۱۰۴. اسرائيلن تي خدا جون مهورون هڻڻ:- ۽ جن تي مهور هئي وئي، تنجو تعداد مون ٻڌو، ته بني اسرائيل جي سڀني ستانن مان هڪ لک چوئيتاليهه هزارن تي هون. و ن لڳيون [۴]. يهوداهه جي ستانن [ڪنهن] مان ٻارهن هزارن تي مهور لڳي [۵]. (يوحنا مڪا شفات ۷، آيتون ۴-۵).

سميڪشڪ:- بائبل ۾ ڄاڻايل خدا اسرائيل آڏي خاندانن جو ئي مالڪ آهي يا سڄي سنسار جو؟ جو رڳو سندن مدد ٿو ڪري ۽ ٻين جو نالو نيشان نه نعر ٻڌائي، سو ايشور آهي ئي ڪين! وري اسرائيل وغيره ڪنهن جي منهن تي مهورون هڻڻ آهي الهيتا يا يوحنا جي ڪوڙي ڪلهي (۱۰۴).

۱۰۵. ايشور جي شومو:- تنهنڪري آهي ايشور جي سگهاسن اڳيان آهن، ۽ سندس مندر ۾ رات ڏينهن سندس شومو ٿا ڪن. (يوحنا مڪا شفات باب ۷، آيت ۱۵).

سميڪشڪ:- اها وڏي بت پرستي نه آهي ڇا؟ يا سندن ايشور هڪ شرير ڌاري منجهه جيان هڪ ديسي [هڪ جاءِ تي رهندڙ] نه آهي ڇا؟ وري ڇا عيسائين جو ايشور رات جو

سمهي به ٿو؟ جي سمهي ٿو نه رات جو پڙجا ڪيئن ڪندا هوندا؟ ننڊ به نه ٿئي پوندي هوندس. پر جي رات ڏينهن ڄاڻندو ٿو رهي، نه ڏاڍو ڪوماٽل يا ڏاڍو روڳي رهندو هوندو [۱۰۵].

۱۰۶. **سرڳهه ۾ ڏوڀ واس:-** هڪڙو ٻيو ملائڪ [دؤت] آيو، ۽ هڪڙو سونو خوشبؤدان [ڏوڀ دائي] ڪٿي ويديءَ تي اچي بيٺو ۽ کيس گهڻو لوڀان [ڏوڀ] ڏنو ويو ته جيڪا سوني ويدي سنگهاسن جي اڳيان هئي، تنهن تي سڀني پوتر منهن جي پراڻن سان گڏ ڇاڙهي [۳]. ۽ انهيءَ لوڀان جو دونهون پاڪن [پوتر منهن] جي پراڻن سان گڏ انهن ملائڪن جي هٿان ايشوروت چڙهي وڃي پهتو [۴]. ۽ انهن ملائڪن اهو خوشبؤدان ڪٿي، اٽڪي ويديءَ جي باهه سان ڀري، ڌرتيءَ تي اڇلائي وڌو، ۽ پوءِ ڪجڪوڙون ۽ آواز ۽ بجليون ٿيڻ لڳيون ۽ ڌرتي به ڌڙي [۵]. (يوحنا مڪاشفات باب ۸، آيتون ۳-۴-۵).

سميڪشڪ:- ڏسو! سرڳهه تائين به ويدي ڏوڀ ڏيپ ۽ ٿئي ويدي [نيرڪ موجود] آهن، ۽ ٿريءَ جا آواز ٿا ٿين! ڇا عيساين جو بهشت وٽاڳين جي مندر کان گهٽ آهي؟ دوم ڌام نه ڪجهه وڌيڪ ٿي اٿس (۱۰۶).

۱۰۷. **وٽن ۽ گاهه جو سڙڻ:-** پهرئين ملائڪ ٿري وڃائي ته رات سان گڏيل ڳڙا ۽ باهه پيدا ٿي، جي پرتويءَ تي اڇلايا ويا، وٽن جو ٿيون ڀاڱو سڙي ويو. ۽ سمورو سائو گاهه به سڙي ويو. (يوحنا مڪاشفات باب ۸، آيت ۷).

سميڪشڪ:- واهه ڙي عيساين جا اڳڪٿي ڪندڙ ايشورا ايشور جا ملائڪ، ٿريءَ جا شهد ۽ پرلٽ جي لپلا نه رڳو ٻاراڻي والد جيان ٿا ڏسجن (۱۰۷).

۱۰۸. **پرلٽ ۾ غير عيساين کي ڪشت:-** ۽ پنجين ملائڪ ٿري وڃائي ته مون آسمان مان پرتويءَ تي هڪڙو ٿارو ڪرندو ڏٺو، ۽ انهيءَ کي اوڙاهه واريءَ کڏ جي ڪنڀي ڏٺي ويئي [۱]. ۽ ان اوڙاهه واري کڏ کولي ته کڏ مان دونهون نڪرڻ لڳو. جنهن وڏي ڪروي مان دونهون نڪرندو آهي، ۽ ان کڏ جي دونهن سڀان سج ۽ هوا ڪاري ٿي ويئي. [۲]. ۽ دونهن مان پرتويءَ تي مڪڙ نڪري پيا ۽ کين اهڙي شڪتي ڏني ويئي، جهڙي پرتويءَ جي وچن کي آهي [۳]. ۽ کين چيو ويو ته نه پرتويءَ جي گاهه کي، نه ڪنهن سائي وسعوءَ کي، ۽ نه ڪنهن وڻ کي ڪشت رسائجو، پر رڳو انهن منهنن کي جنهي پيشاين تي ايشور جي مهر نه آهي [۴]. ۽ کين اهو اڌڪار ڏنو ويو ته انهن کي اڻت نه مارين، پر پنجن مهينن تائين کين ڪشت ڏيندا رهن [۵]. (يوحنا مڪاشفات باب ۹، آيتون ۱-۲-۳-۴-۵).

سميڪشڪ:- ٿريءَ جو آواز ٻڌي ٿارا انهن ملائڪن ۽ ساڳئي آسمان تي ئي ڪرڻا هوندا

۽ آريه پاشا، اڙدو ۽ گجراتي ستيارت پرڪاشن جي ترجمي ۾ ۽ پڻ سنڌيءَ ۾ ترجمي ٿيل انجيل ۾ ”زمين جو ٿيون ڀاڱو“ لکيل آهي. مرهٽي ستيارت پرڪاش ۾ وري پرتويءَ ۽ وٽن جو ٿيون ڀاڱو لکيل آهي. انهن سڀني جي اڻڻ انگريزي انجيل ۾ رڳو وٽن جو ٿيون ڀاڱو لکيل آهي، تنهنڪري اسان به انهن ئي ترجمي ڪيو آهي.. (گهٽراو)

ڇا؟ آئي نه ڪمن ڪريا. ڀلا آها اوڙاهه واري ڪڏ ۽ مڪڙ به ايشور پرک لاء ڌاريا هوندا؟
ڇا آهي مهرون کي ڏسي سڃاڻي به سگهندا هوندا نه مهرون وارن کي ڏنگڻو نه آهي؟ پوروڻ
ماڻهن کي رڳو پرغلائي عيسائي ٻڌائڻ لاء آهي ڀنگ ڪڍيا اٿن، جي اوهين عيسائي نه ٻڌندا
نه اوهان کي مڪڙ ڏنگيندا. اهڙيون ڳالهون وڌيا هيٺ ديش ۾ ئي هلي سگهن ٿيون ۽ نه
آرڻ ورت ۾! ڇا قيامت [پرک] جو راءِ ورتن برابر ئي سگهي ٿو؟ (۱۰۸).

۱۰۹. سرگه ۾ گهوڙيسوار:- ۽ گهوڙي سوارن جي لشڪر جي سنڪيا [تعداد] ويهه
گروڙ هئي. (يوحنا مڪا شفات باب ۹، آيت ۱۶).

سميڪشڪ:- ڀلا ايترا گهوڙا بهشت ۾ ڪٿي نرسندا، ڪٿي چرندا، ڪٿي رهندا ۽
ڪٿي لڏ لاهيندا هوندا؟ ۽ سندن ڪيڙي بدبوءِ بهشت ۾ ڦهلجندي هوندي؟ اهڙو
سرگه، اهڙو ايشور ۽ اهڙو مذهب اسان آرين کي نه وڻي ڪونه. اهڙو جنگل سر و شڪتيمان
جي ڪرپا سان عيساين جي مٿن ٿان به هتي وڃي نه ڏاڍو چڱو (۱۰۹).

۱۱۰. فرشتي جي شڪل:- ۽ مون هڪڙو ٻيو زبردست ملائڪ ڪڪرن سان ڏيکيل
آسمان مان هيٺ ايندو ڏٺو، سندس مٿي تي لائيت هئي ۽ سندس منهن سڄ جهڙو هو ۽
سندس پير ٻاهه جي ٽنن جهڙا هئا [۱]. ۽ سندس هٿ ۾ هڪ ننڍو کليل پستڪ هو، ۽
ان پنهنجو سڄو پير سمنڊ تي رکيو ۽ پنهنجو ڪٻو پير پرتويءَ تي رکيو [۲].

(يوحنا مڪا شفات باب ۱۰، آيتون ۱-۲).

سميڪشڪ:- هيتر ڏسو انهن ملائڪن جي ڪٿا، جا پراڻن ۽ پائن جي ڪٿائن کان به
وڌيڪ آهي (۱۱۰).

۱۱۱. ايشور جي مندر جي ماپ:- ۽ مولڪي لڪ جهڙو هڪ کانو ڏٺو ويو، ۽
فرشتي چيو ته اٽڪ، ۽ ايشور جي مندر جي ۽ ويديءَ جي ۽ جيڪي منجهس پڳتي ٿا ڪن،
ٽنهي ماپ ڪر. (يوحنا مڪا شفات باب ۱۱، آيت ۱).

سميڪشڪ:- نه رڳو هتي پر عيساين نه سرگه ۾ به مندر ٻڌايا، جي ماڻهي رهيا آهن.
ڀلو! ڀلو!! جهڙو بهشت ٿوڙيون ڳالهون! آئي عيسائي ٻوڙيو ڇوڻ ۾ عيسائي جي شر ۽ ريت
جي پاڻا ماس ۽ شراب ۾ رکي کائيندا پيئندا آهن. ۽ ڊيولن [گرجا گهرن = Churches] ۾
به صليب (Cross) آڏي ۽ جون شڪليون ٺاهي بت پرستي ڪندا ٿا رهن (۱۱۱).

۱۱۲. ايشور جو مندر:- ۽ ايشور جو مندر آسمان [بهشت] ۾ کولي ويا، ۽ سندس
مندرو ۾ سندس لهر [عهد] جي صندوق ڏسڻ ۾ آئي. (يوحنا مڪا شفات باب ۱۱، آيت ۱۹).
سميڪشڪ:- آسمان ۾ جو مندر آهي، سو هميشه بند رهندو هوندو ۽ ڪڏهن ڪڏهن
کولي ويندو هوندو. ڇا پرميشور جو به ڪو مندر ٿي سگهي ٿو؟ ويدن ۾ ورتن ڪيل جو
سرو ويانڪ پرماتما آهي، تنهنجو نه ڪوبه مندر ٿي نٿو سگهي. الھت عيساين جي آڪار
واري ايشور جو مندر پرتويءَ تي هجي يا آسمان تي هجي، ٺهي سگهي ٿو. وري جهڙي
ٽيلا ٽن ٽن پُون پُون جي هٿ [مندرن ۾] ٿئي ٿي، ٽن ئي عيساين جي سرگه ۾ پڻ ٿيندي

هولدي. وري عهد [نهر] جي صندوق به عيسائي ڪڏهن ڪڏهن ڏسندا هوندا. پر
الاچي ان مان سندن ڪهڙو پريوچن سڏ ٿيندو؟ سچ نه هجي آهي نه لاهي سمورين ڳالهون
منهن کي پرڳڻا لاء آهن (۱۱۲).

۱۱۳. عيسائي ڪرامتون:- ۽ آسمان ۾ هڪڙو وڏو معجزو ڏسڻ ۾ آيو هڪ استري
سج سان [ڪهڙن جيان] ڏيکيل نظر آئي، ۽ چنڊ سندس پهرن هيٺان هرو. ۽ سندس مٿي
تي ٻارهن تارن جو چٽ هو [۱]. ۽ هوءَ بيمت سان هئي ۽ وليم جي سُرور کان وڙي-ون تي
ڪيائين، ۽ ٻار چٽ جي ٽڪليف هيس [۲]. ۽ آسمان ۾ ٻيو به هڪ معجزو ڏسڻ ۾ آيو، ۽
ڏسو، هڪڙو ڳاڙهو اڃڪر پيدا ٿيو، جنهن کي سب مٿا ۽ ڏهه سڱ هئا، ۽ سندس مٿن تي
سب چٽ هئا [۳]. سندس پنج آسمان جي تارن مان ٽيون ڀاڱو چڪي پرتي ۽ ٽي ڪهرائي
وڏو [۴]. (برحما مڪا شفات باب ۲، آيتون ۲-۳-۴).

سمهڪشڪ:- هيتر ڏسو نه ڏکها وڪرا مت! استري وڃاري نه سندن سرڳهه ۾ نه
رندي ٿي رهي. نڪو سندس ٽڪليف ٻايت پڇا ٿو ڪري ۽ لڪي ڪو هٿائي ٿو سگهي.
وري تنهن اڃڪر جو پڇ ڪهڙو نه وڏو هوندو، جنهن تارن جو ٽيون ڀاڱو هن پرتي ۽ ٽي
ڪهرائي وڏو! پرتي نه ٿندي آهي ۽ تارن مان ڪي وڏا لوڪ آهن، جن مان هڪڙو نه
هن ڌاري ۽ ٽي سماجي ٿيو سگهي! البت اتي ايترو ئي الزمان ڪرڻ گهرجي، نه اهو تارن
جو ٽيون ڀاڱو ان ڳالهه جي لڪندڙ جي گهر ٿي ڪريو هوندو! وري جنهن اڃڪر جو پڇ
ايڏو وڏو هو، جنهن ۾ سمورن تارن جي ٽين پتي وڙهجي پرتي ۽ ٽي ڪري پئي، سو
اڃڪر به سندس ٽي گهر ۾ رهندو هوندو! (۱۱۳).

۱۱۴. اڃڪر ۽ مڪائيل ۾ يث:- ۽ آسمان ۾ جنگ لڳي. مڪائيل ۽ سندس ملائڪه اڃڪر
سان وڙهيا، ۽ اڃڪر ۽ سندس ملائڪه به وڙهيا. (برحما مڪا شفات باب ۱۲، آيت ۷).
سمهڪشڪ:- جو عيساين جي سرڳهه ۾ ويندو هوندو، سو به اڻاين جا دڪ پوکيندو هوندو.
اهڙي سرڳهه جي اُميد هٿان ٽي هٿ ٻڏي لاهي ڇڏيو. جتي شائتي ۽ ۾ وڳوڙ ۽ اڻاين لڳيون
ٿيون رهن، اهڙي جاءِ عيساين جي ٽي ٻوڪه [لائق] آهي (۱۱۴).

۱۱۵. شيطان کي بهشت مان نهڪالي:- ۽ اهو وڏو اڃڪر ارڻات اهو قدر [پراچين]
انگه جو اڀلس ۽ شيطان سڏبو آهي، ۽ هو سڄي جڳهه کي ڀلائيندو آهي، سو پرتي ۽ ٽي
اڇلايو ويو، ۽ سندس ملائڪه به ساڻس گڏ هيٺ ڪهرايا ويا. (برحما مڪا شفات باب ۱۲، آيت ۹).
سمهڪشڪ:- ڇا شيطان سرڳهه ۾ رهندي ماڻهن کي ڪونه پرڳڻا ٿيندو هو؟ ڪيس جنم ۾
عبد چون ڏٺو ويو يا ڪيس مارو چون ويو؟ ڪيس ڌرتيءَ تي ڇو اڇلايو ويو؟ جي سڄي سار
کي پرڳڻا ٿيندڙ شيطان آهي، نه شيطان کي پرڳڻا ٿيندڙ ڪير آهي؟ جي شيطان پنهنجو پاڻ
پرڳڻا ٿي، نه [ساڳيءَ ريت] جي ڀلڻ گهرندا سي شيطان کانسواءِ به ڀلي سگهندا. پر جي
ڪيس ڀلائيندڙ ايترو آهي، نه اهو خدا ٿي نه ٿيو. ڏسجي نه ٿو نه عيساين جو خدا به
شيطان کان ڊڄندو هوندو. ڇاڪاڻ ته جي شيطان کان زبردست آهي، نه اٻڙاڻ ڪرڻ سي

ٽي شيطانن کي ڏند چوڻ ڏنائين؟ ڇڳت ۾ ڇڏو راج شيطان جو آهي، تنهنجي مقابلي ۾ عيساين جي ايترو جو راج هزارين پتي به ڪونهي! ان ڪري ئي عيساين جو خدا کيس [پڇڙائيءَ ڪرڻ کان] جهلي نه سگهندو هوندو، ان مان سڌ اهو ٿيو ته هن زماني جا عيسائي راج اڌ ڪاري چورن ڏاڙيلن آديءَ کي ڇيٽو جلد سزا ٿا ڏين، عيساين جو ايترو نه اوترو نه نٿو ڪري. پوءِ ڪهڙو نر ٻڌي [بي عقل] منجهه آهي، جو وٽس ڌرم کي ڇڏي، هن من گهڙت عيساين جي مٿ کي سرڪار ڪندو؟ (۱۱۵).

۱۱۶. شيطان جو هيٺ لهڻ: تنهنڪري اي آسمانو ۽ ان ۾ رهڻ وارو، اوهين خوشي ڪريو. اي پرٿوي ۽ سمنڊ جا رهواسيو، اوهان لاءِ افسوس آهي! ڇاڪاڻ ته شيطان ڏاڍيءَ ڪاوڙ منجهان اوهان ڏانهن لهي آيو آهي، جو خبر اٿس ته باقي ٿورو سمور اٿس. (يوحنا مڪا شفات باب ۱۲ آيت ۱۲).

سمهڪشڪ: ڇا اهو خدا رکڻو آٿان جو سنڀاليندڙ ۽ مالڪ آهي؟ ۽ ڇا هو پرٿوي ۽ منجهه آدي پراڻن جو سنڀاليندڙ ۽ سوامي نه آهي؟ ڇوڪڙهن هو پرٿويءَ جو به راجا آهي، نه شيطان کي چوڻ ماري سگهيو؟ شيطان پلائيندو ٿو وٺي، ۽ ڇيٽر ٿيڪ ايترو ڏسندو ٿو رهي ته به کيس روڪي نٿو! پوءِ ٿو پوي ته هڪ ايترو نه چڱو آهي، ۽ هڪ سامرڪ وارو ۽ دشت ٻيو ايترو بچي رهيو آهي (۱۱۶).

۱۱۷. شيطان جو ستائڻ: ۽ بائيبلين مهيمن ٿاين کيس پنهنجي ڪم ڪرڻ لاءِ اختيار ڏنو ويو [۵]. ۽ هن پنهنجو واسطو پر مالم جي خلاف ٿيڻ ڪرڻ لاءِ ڪرليو، جو سندس نالي جي ۽ سندس ٿنڀ جي ۽ جي سرڳ ۾ رهن ٿا ٿڌي ٿيڻ لاءِ ڪري [۶]. ۽ کيس اهو اڌ ڪار ڏنو ويو ته پوئو منهن سان پڌ ڪري ڪن جيئي ۽ ڪس هر ڪنهن ڪٽنب ۽ ٻوليءَ ۽ دٻش ٿي اڌ ڪار ڏنو ويو [۷]. (يوحنا مڪا شفات باب ۱۳ آيتون ۵-۶-۷).

سمهڪشڪ: پرٿويءَ جي منهن کي پر غلائڻ لاءِ شيطان ۽ ٻيو آدي موڪلڻ ۽ ڪن پوئو منهن سان ويڙهائڻ جا ڪم ڏاڙيلن جي سردار جيان آهن يا نه؟ اهڙا ڪم ايترو يا سندس پڳهن جا ٿي نٿا سگهن. (۱۱۷).

۱۱۸. عيسائي سان گڏ ٻيا عيسائي: ۽ مون ٺهاريو ۽ ڏنو ته هڪ گهڻو صيون جمل ٿي پيو آهي، ۽ ان سان گڏ هڪ لک چوٿيڻا، هزار ماڻهو آهن، جنجي پيشانين ٿي سندس پٽا جو ڳالھ لکيل آهي. (يوحنا مڪا شفات باب ۱۴ آيت ۱).

سمهڪشڪ: هيٺ ڏسو ته جتي عيسائي جو پٽا رهندو هو، ائيني ساڳئي صيون جمل ٿي سندس پٽ [عيسائي] به رهندو هو. پر هڪ لک چوٿيڻا هزارن ماڻهن جو شمار ڪيائون

آريه پاشا، اڙدو، ڪچرائي ۽ مرهڻي ستيارت پر ڪاشن ۾ ڏنل ترجمي ۾ ۽ پڻ سنڌي ۾ ترجمي ٿيل الجھل ۾ ”الهيءَ جو نالو ۽ آلهيءَ جي پٽا جو نالو“ اهي شهد لکيل آهن. پر انگريزي بائبل ۾ رڳو ”سندس پٽا جو نالو“ شهد لکيل آهن. تنهنڪري اسان به انگريزي بائبل کي وڌيڪ پر مالڪ سمجهي سندس پيروي ڪئي آهي. [گهڻو تراو]

ڪيئن؟ ڇا بهمن ۾ ويندڙن جي سنڪيا رڳو هڪ لڪ ڇو ٿيڻا ليهه هزار ٿي آهي؟ باقي ڪروڙن عيسائين جي ڪاپار ٿي مهرن ڇو نه لڳيون؟ ڇا اهي سمورا نرڪ ۾ ويا؟ عيسائين کي صيون جبل ٿي ڏسڻ گهرجي ته عيسائي جو پتا ۽ سندس سڃاڻپ اتي موجود آهي يا نه؟ جي آهي ته هيءُ ليکڪ برابر آهي ته غلط! جي آهي اتي ڪنهن ٻئي هنڌان آيا هئا، ته [ٻڌايو ته] ڪٿان آيا هئا؟ جي ڇو ته سرڳ مان آيا هئا، [ٻڌايو ته] ڇا هو پکي هئا، جو پاڻ اڏي ۽ وڏي ۽ سڃاڻپ سميت مٽي ۽ هيٺ ايندا ويندا ٿي رهيا؟ جي هو ايندو ويندو آهي، ته هو ڪنهن صلح جي لپاءَ ڏيڻ [ميجسٽريٽ] جيان ٿي ثابت ٿيو. جي ڇو ته هو هڪ ٻي ٻي آهي ته هو عقل سان ٺهڪي نه سگهندو، ڇاڪاڻ ته هر ڪنهن پوڳول ۾ گهٽ ۾ گهٽ هڪ پرمالما نه گهرجي. هڪ ٻي ٻي پرمالما ليکڪ پرمالمن جي لپاءَ ڪرڻ لاءِ ۽ هر هنڌ ساڳي وقت دوري ڪرڻ لاءِ ڪڏهن به سمور ڪن ٿي سگهندا. (118).

119. مڙهوءَ کان پوءِ ڪرم جو اچڻ:- ۽ مون آسمان مان هڪڙو آواز ٻڌو، جنهن مون کي چيو ته ليکڪ، ته برڪت وارا آهن اهي مردا، جي اڄ کان وٺي خداوند ۾ مرن ٿا. آما چوي ٿو ته هائو، هو پنهنجي پريشم [هنن] کان آرام وٺن، ۽ سندن ڪرم سندن پٺيان هليا ٿا اچن. (يوحنا مڪا شفاف باب 14، آيت 13).

سميڪشڪ:- ڏس، عيسائين جو ايترو نه چوي ٿو ته سندن ڪرم ساڻن رهندا، اڻاٽ هر ڪنهن کي ڪرم انوسان قل ملندو ۽ پري عيسائي ٿا چون ته عيسائي سڀني جا پاپ پاڻ ٿي ڪٽندو ۽ پاپ ڪيا به ڪيا ويندا. اتي ٻڌيمان ويچارين ته سندن ايترو جي ڳالهه سڄي يا عيسائين جي؟ ٻئي ته سڄا ٿي نٿا سگهن، انهن مان هڪڙو ضرور ڪوڙو هوندو. عيسائين جو ايترو ڪوڙو ٿئي خواهه عيسائي، اسانجو ڇا؟ (119).

120. سؤ ڪوھم رت وهڻ:- ۽ ان ملائڪ پنهنجو ڏاڏو پڙهيءَ ۾ زور سان الڌر وڌو، ۽ ڌريءَ جي ڊاڪ ڪڍ ڪيائين، ۽ خدا جي ڦهر جي وڏي ڇهڙي [winepress] ۾ اڇلائي ڇڏيائين [19]. ۽ شهر جي ٻاهران ان ڇهڙي [ڪولھوءَ] ۾ ڊاڪ پھڙي ويئي ۽ ڇهڙي مان جو رت نڪتو، سو سؤ ڪوھن ٿاڻين اهڙو وهيو، جو گهوڙن جي لڳامن ٿاڻين اچي پهتو (20). (يوحنا مڪا شفاف 14، آيتون 19-20).

سميڪشڪ:- هينئر ٻڌايو ته عيسائين جا بت پوراڻن کان به وڌاري آهن يا نه؟ عيسائين جو خدا غضب ڪندي ڏاڏو ڏکي ٿيو هوندو. وري جي سندس ڦهر جا ڇهڙا پورل آهن، ته سندس غضب ڪا پالڻي ۽ جيان وهندڙ شيءَ آهي يا ڪا شخص شيءَ؟ وري سؤ ڪوھن ٿاڻين رت جو رهڻ ناممڪن آهي ڇاڪاڻ ته هرا لڳل ڪري رت بڪدم ڇمي ويندو آهي، پوءِ وري ڪيئن سگهندو؟ تنهنڪري اهڙيون ڳالههون ڪوڙيون ٿينديون آهن (120).

121. سرڳ ۾ شاهديءَ جو ڦٽبو:- ۽ ان کانپوءِ مون ٺهاريو، ۽ ڏٺو ته بهمن ۾ جو شاهديءَ جي لپاءَ جو مندر آهي سر ڪرلڙو ويو. (يوحنا مڪا شفاف باب 15، آيت 5) سميڪشڪ:- جي عيسائين جو ايترو سرڳيه هجي ها، ته ساڳين [شاهدين] جي گهرج ٿي

ڇو ٿيس هاڻ ڇاڪاڻ ته هو پنهنجو پاڻ سڳڻ ڄاڻندو هجي ها. ان مان نه رڳو ئي صاف ظاهر ٿو ٿئي ته سندن ايترو سرور ڪهه نه آهي، بلڪ منهن ڄاڻان الهڪم آهي. هو ايترو بڻي جو ڪهڙو ڪم ڪري سگهي ٿو؟ هڪڙو به نه! ساڳئي سلسلي وار بيان به فرشتن جون وڏيون وڏيون ناممڪن ڳالهيون لکيل آهن، جنکي ڪوبه سچو نٿو چئي سگهي. ڪهڙو لکجي؟ ان باب ۾ نه اهڙا ئي مت لکيل آهن (۱۲۱).

۱۲۲. ڪرم جو بيٺو ڦل:- ڇاڪاڻ ته سندس پاپ سرڳ ٿاڻين وڃي پهتا آهن، ۽ خدا سندس ڪرم کي ياد ڪيو آهي [۵]. جيئن ان اوهانکي ڏٺو، تنهن اوهين به ٻڌو ڏٺوس، ۽ سندس ڪرم اهر بهتر ٻڌو ڏٺوس [۶]. (يوحنا مڪا شفات باب ۱۸، آيتون ۵-۶).
سميڪشڪ:- ڏسو عيسائين جو ايترو پرتمڪش انياءَ ڪندڙ آهي. ڇاڪاڻ ته انياءَ اهو آهي ته جنهن جهڙو ۽ جيترو ڪم ڪيو آهي، تنهنڪي اهڙو ۽ اوترو ئي ڦل ڏجي. انکان وڌيڪ يا گهٽ ڏيڻ انياءَ آهي. جي انياڪاريءَ جي آهاسا ڪندڙ آهن، سي پاڻ چوند انياڪاري ٿيندا؟ (۱۲۲).

۱۲۳. عيسائي جو سرڳ ۾ وراهه:- ڇا لاء جو گهڻي جو وراهه [شادي] اچي پهتو آهي، ۽ سندس استريءَ پاڻ کي تيار ڪيو آهي. (يوحنا مڪا شفات باب ۱۹، آيت ۷).
سميڪشڪ:- هيتر ٻڌو، عيسائين جي سرڳ ۾ وراهه به ٿيندا آهن، ڇاڪاڻ ته عيسائي جي شادي ايترو آيتي ڪئي! ٻچڻ گهرجي ته سندس سهرو، سس، سالو وغيره ڪير هئا، ۽ ٻار ٻچا ڪيترا پيدا ٿيس؟ وري وٺو، جي ناس ٿيڻ مان پل ٻڌي، پراڪرم، آبرو آڏي گهٽجڻ ڪري عيسائي مري ويو هوندو، ڇاڪاڻ ته سڄوڳ چنه [مرڪب] پڌارت جو ويو ۽ اوس ٿيندو آهي. اڃا ٿاڻين عيسائي لوڪ مٿس وشواس آڻي دوکو کائيندا ٿا اچن، الا جي وڌيڪ ڪهڙو دوکي ۾ رهندا؟ (۱۲۳).

۱۲۴. شيطان جو قيد پوڄڻ:- ۽ ان اڳو يعني پراچين ٽائيم کي جو شيطان ۽ ابليس آهي، پڪڙي هڪ هزار ورهين لاءِ ٻڌو [۲]. ۽ کيس اوڙاهه ۾ اڇلائي بند ڪري ڇڏيائين. ۽ مٿس مهر هڻي ڇڏيائين ته هزار ورهين پوري ٿيڻ تائين وري ديش جي ماڻهن کي نه لڳي، تنهن ڪالهه ٿوري سي لاءِ کيس چوڙي ڇڏڻ گهرجي [۳]. (يوحنا مڪا شفات باب ۲۰، آيتون ۲-۳).
سميڪشڪ:- ڏسو، مسين مسين شيطان کي پڪڙي هزار سالن تائين قيد ڪيائين. هو وري به آزاد ٿيو، ڇا اڳتي منهن ڪي ڪونه پرڳلائيندو؟ اهڙي دشت کي نه جيل ۾ ئي رکجي، يا ٻنهي مارڻ کانسواءِ نه ڇڏجي. پر شيطان جي نه هسستي ئي رڳو عيسائين جي ٻن ڪري آهي. حقيقت ۾ شيطان آهستي ڪونه، هيءُ نه رڳو ماڻهن کي ڏيڄاري پنهنجي چار ۾ لاسائڻ جو آباءَ رچيل آهي. درشتام آهي ته ڪنهن چالاڪ ماڻهوءَ ٻين پورڙن ماڻهن کي ڇڏو، ته هلو ته اوهانکي ڏيوتا جو روشن ڪرايان. [اڳو ئي] ڪنهن اڳاٽ جاءِ ۾ ڪنهن ماڻهوءَ کي چئن ٻانهن وارو بڻائي پوڙن ۾ پٽاري آندو هو. ڪن چيائين ته اڪيون پوٽو، آءٌ چوان ٿڏهن ڪولجو، ۽ ڇڏهن وري چوان ٿڏهن ڪدم بند ڪجو. جو نه پوٽو ٿڏو، سو آندو ٿيندو. چتر پڇ.

[چئن ٻالهن وارو] سامهون اچڻ شرط چيائين اڪيون پٽيو! ۽ جهٽ وري چيائين ته اڪيون پٽيو! ۽ جڏهن هو بڙڻ ۾ لڪي ويو، ته وري چيائين ته اڪيون پٽيو! [سڀني اڪيون پٽيون نه کائڻ پڇيائين ته] نارائڻ جو هر ڪنهن درشن ڪيو يا نه؟ مذهبي ماڻهن جون به ساڳيون ڳالهيون آهن! [اهي چوندا آهن] ته جو اسانجو مٿ سويڪار نه ڪندو، سو شيطان جو ارغلام سمجهيو ويندو. تنهنڪري سندن چار ۾ ڪنهنڪي به ڦاسڻ نه ڪهي [۱۲۴].

۱۲۵. **پرٿوي ۽ آڪاش جو پڇڻ:-** ۽ مون هڪ وڏو اچر سنگهاس ڏٺو ۽ جو پٺ ان ئي ويٺو هو، جنهنجي منهن ٽان پرٿوي ۽ آڪاش پڇي ويا، ۽ انهنڪي ڪا جاء نه لڌي [۱۱]. ۽ مون سڀنيءَ مٿ وڌا ۽ ننڍا ايشور جي اڳيان بيٺل ڏٺا، ۽ پستڪ کوليا ويا: هڪ ٻيو پستڪ کوليو ويو، جو جياپي جو پستڪ آهي: ۽ مٿن جا نپاء لهن ڳالهين منجهان جي پستڪ ۾ لکيل هيون، سندن ڪرمن انوسار ڪيا ويا [۱۲]. (يوحنا مڪاشفات باب ۲۰، آيتون ۱۱-۱۲).

سممڪشڪ:- ڏسو هيءَ ٻاراڻي ڳالهه! ڀلا پرٿوي ۽ آڪاش پڇي ڪئن سگهندا؟ [جي ڀڳا] ته ٽڪيا ڇائي؟ جنجي اڳيان ڀڳا، سي ايشور جو سنگهاس ۽ ايشور ڇائي بيٺا؟ جڏهن مردا ايشور اڳيان بيهاريا ويا، تڏهن پر ايشور به ويٺو هو يا بيٺو هوندو. ڇا پر مائما جو وهندو به هتان جي دڪان يا ڪچهريءَ وانگر ڪتابن جي لکي انوسار هلندو آهي؟ وري سڀني ڄمون جو سماچار پر مائما پاڻ لکيو يا سندس ڪماشتن؟ اهڙين ڳالهين ڪرڻ ڪريجي جو ايشور نه آهي، تنهنڪي ايشور، ۽ جو ايشور آهي تنهنڪي غير ايشور عيساين آدي مٿ وارن ٻڌائي ڇڏيو آهي (۱۲۵).

۱۲۶. **سرڳ ۾ عيسائي جي استري:-** تن مان هڪڙيءَ ٺڪري اچي مون سان ڳالهايو: ۽ چيائين ته هيڏانهن اچ ته آءُ توکي ڪنوار ڏيکاريان، ارڻات گهڻي جي استري. (يوحنا مڪاشفات باب ۲۱، آيت ۹).

سممڪشڪ:- عيسائي ته سرڳ ۾ ڇڱي ڪنوار لڌي. مڙج ڪندو هوندو. جي عيسائي اٿي ويندا هوندا، تنڪي به استريون ملنديون هونديون، ۽ ٻار ٻچا به آهن ٿيندا هوندا. وري آدمهاري وڌڻ ڪري روڳ به آهن ٿيندا هوندا ۽ مردا به هوندا. اهڙي سرڳ ڪي نه ٻريان ئي هت ٻڌڻ چڱو آهي (۱۲۶).

۱۲۷. **عيساين جو سرڳ:-** ۽ هن ان ڪافي سان شهر کي ماڻهو نه ساڍا ست سؤ ڪوه ٿيو. سندس ٻه ڳالهائي وڪرائي ۽ اڻڇائي هڪ جيتري هئي [۱۶] ۽ هن سندس پٽ ماڻي نه ماڻهوءَ جي، ارڻات ملائڪ جي ماڻ موجب هڪ سؤ چوئيتاليهه هت ٿي [۱۷]. ۽ سندس پٽ [jasper، سورب ڪانت] جي ٺهيل هئي، ۽ شهر نرم [خالص] سون جو صاف شينهي جهڙو هو [۱۸]. ۽ شهر جي پٽ جا ببياد هر قسم جي جواهرن سان سينگاريل هئا. پهرين ببياد سورب ڪانت [زبرجد] جو هو، ٻيو نيامطي [sapphire] جو هو، ٽيون لالڙي [شب چراغ chalcidony] جو، چوٿون زمرد [emerald]، [۱۹]. پنجون عقيق [sardonyx] جو، ڇهون

لعل [sardius] جو: ستون هندی پھل [chrysolite] جو: انون فیروزي [beryl] جو: نائون پکراج [topaz] جو: ڈھون لاجورد [chrysoprasus] جو: بارھون سبيلي پھل [jacinth] جو: بارھون باقوت [amethyst] جو: [۲۰] ۵ بارھن در ۵ بارھن موئي هئا ۵ هرھک در هرھک موئي جو هو: ۵ شهر جي گھتي خاص سون جي هتي، جهڙوڪ شفات شيشو [۲۱]. (يوحنا مڪا شفات باب ۲۱، آيتون ۱۶-۱۷-۱۸-۱۹-۲۰-۲۱).

سميڪشڪ:- ٻڌو عيساين جي سرڳ جو ڌڻن! جي عيسائي مرندا ۽ آئين ٿيندا رهندا نه ايڏي وڏي شهر ۾ به ڪيئن سمائجي سگهندا؟ ڇاڪاڻ ته ان ۾ منجه اندر نه اچن ٿا، پر ٻاهر نٿا وڃن! وري اهڙن قيمتي جواهرن ۽ سڄي سون مان ٺهيل شهر جي هستي مڃڻ نه رڳو پوروڻ منهن کي پرغلائي لاسالڻ جي ليلا آهي. ٻلا شهر جي ڏيکاريل ڊگھائي وڪرائي جو ٿيڻ نه ڪٿي ممڪن نه چٽجي، پر سادين ستن سون ڪوهن جي اوچائي ٿيڻ ڪيئن ممڪن آهي؟ هيءَ سموري ڪوڙي ڪپول ڪلپا جي ڳالهه آهي. وري ايڏا وڏا موئي آيا ڪٿان هوندا؟ ڇا هن ليک جي ليکڪ جي گھر واري گھڙي منجهان؟ اهو ڀت نه پورا ٿي [۱۲۷] جو نه ٻار آهي.

۱۲۸. چڱن ڪرمن لاءِ سرڳ:- ۵ ان ۾ ڪابه اُڀرڻ وِستو آڻو ڪوبه نفرت يا ڪوڙ جهڙو ڪم ڪندڙ هرگز داخل نه ٿيندو. (يوحنا مڪا شفات باب ۲۱، آيت ۲۷).
سميڪشڪ:- جي اها ڳالهه [برابر] آهي، ته عيسائي ڇو ٿا چوڻ ته عيسائي ٿيڻ کانپوءِ پاڻي منجه ۾ سرڳ ۾ وڃي ٿا سگهن؟ اهو ليک نه آهي. جي ٿاين آهي ته يوحنا سڀني وانگر ڪوڙين ڳالهين جو ٻڌائيندڙ هرگز سرڳ ۾ داخل ٿي نه سگھيو هوندو! ۽ عيسائي به بهشت ۾ نه ويو هوندو، ڇاڪاڻ ته جڏهن هڪڙو پاڻي بهشت ۾ لٿو وڃي سگھي، ته جنهنجي مٿان آليڪ پاڻين جي پاڻن جو بار آهي، سو ڪيئن سرڳ جو واسي ٿي سگھندو؟ (۱۲۸).

۱۲۹. سرڳ ۾ عيساين جي اوسڻا:- ۵ اڳتي وڌيڪ شراب [لعب] ڪونه هوندو: پر ايشور ۽ گھتي جو ان ۾ واس هوندو، ۽ سندس ٻانها سندس سڀوا ڪندا [۳]. ۵ آهي سندس منهن ڏسندا، ۽ سندس نالو سندن پيڙهائين تي هوندو [۴]. ۵ اتي رات ڪانه ٿيندي، ۽ کين ڏٺي جو سوچيرو ڪونه گھربو، لڪا سڄ جي روشنائي ڪپدن، ڇاڪاڻ ته پرميشور ايشور کين سوچيرو ڏيندو: ۽ آهي سدا سرودا پيا راج ڪندا [۵]. (يوحنا مڪا شفات باب ۲۲، آيتون ۳-۴-۵).

سميڪشڪ:- ڏسو، اهوئي آهي عيساين جو سرڳ ۾ واس! ڇا ايشور ۽ عيسائي هميشه، سنگھاسن تي ويٺا ٿي رهندا؟ ۽ ڇا سندن ٻانها سندن اڳيان سدائين سندن منهن ڏسندا رهندا؟ ٻلا اهو نه ٻڌايو ته اوهانجي ايشور جو منهن پوروپين [لوڪن] جيان ڳروو آهي، يا آفريڪا وارن وانگر ڪارو؟ يا ڪنهن ٻئي ديش جي ماڻهن جهڙو؟ اوهانجو سرڳ ۾ قيدخانو آهي، ڇاڪاڻ ته جتي ننڍائي وڌائي آهي، ۽ جتي ساڳئي هڪڙي شهر ۾ رهڻ ضروري آهي، اُتي دڪ ڇو نه ٿيندو هوندو؟ جي [خدا] منهن وارو آهي، ته هو هرگز سوڳهر

؟ سر و يشور [هر ڪنهنجو مالڪ] نغو ٿي سگهي (۱۲۹).

۱۳۰. ڪرڻي ۽ ڀرڻي جو سڌاڻت :- ۽ ڏس آءُ جلد اڃان ٿو، ۽ منهنجو اجر [reward]

مون سان آهي، جنهن مان هر ڪنهن کي سندس ڪرمن انوسار ڏيندس.

(يوحنا مڪا شفات باب ۲۲، آيت ۱۲).

سميڪشڪ :- جي ڪرمن انوسار ڦل ملڻ جي ڳالهه [برابر] آهي، ته پاپ ڪڏهن به ڪميا

ٿي نٿا سگهن. پر جي ڪميا ملندي آهي ته [انجيل جي] [مٿين] ڳالهه غلط چئبي. جي ڪو چوي

ته ڪميا [معافي] ملڻ جي ڳالهه به ته انجيل ۾ لکيل آهي، ته هڪڙيءَ ڳالهه جو ٻيءَ سان وروڌ

يعني ”خلف دروغي“ ٿي. تنهنڪري [بائبل] غلط سڏ ٿيڻ ڪري، ڪيس مڃڻ چڏي ڏيو.

هيئنتر ڪيسين لکون؟ سندن بائبل ۾ ته اهڙيون لکين ڳالهون ڪندن ڪرڻ جهڙيون آهن.

هيءُ ته عيساين جي بائبل منجهان ٿورو نموني لاءِ ڏيکاريل آهي. ٻڌيمان ماڻهو ايتري منجهان

ٿي گهڻو ڪي سمجهي وٺندا. ٿورو ٻين ڳالهين کي ڇڏي باقي سمورو ڪوڙ ڀريل آهي. ڪوڙ

جي ملاوت ڪري سڃاڻي به شدت ٿي رهي، تنهنڪري باڏمبل به مڃڻ جهڙو نغو ٿي سگهي.

پر سڃاڻي ته ويدن کي سوڳار ڪرڻ منجهان ٿي ملندي آهي (۱۳۰).

شريمد سوامي ڏيانند سر سوتيءَ جو رچيل سندو پاشا سان سمنگاريل ستيارت پر ڪاش جو

نهر هون سمالس عيساين جي مت بابت سماعت ٿيو.

چوڏهين سلاس جي انويومڪا [ديپاچو] نمبر ۴.

هيءَ جو چوڏهون سلاس مسلمانن جي مٿ [مذهب] بابت لکيو اٿم، سو رڳو قرآن جي وشه تي آهي ۽ نه ٻئي ڪنهن بيسڪ جي مٿ انوسار، ڇاڪاڻ ته مسلمان قرآن تي ئي پورو پورو وشواس [اعتقاد] ٿا رکن. جيتوڻيڪ جدا جدا فرقن هئڻ سببان ڪنهن خاص لفظ [شهد] جي معنيٰ وغيره ۾ [مسلمان] اختلاف [متبهد] ٿا رکن، ته به قرآن تي سڀئي ڪراء آهن. قرآن عربي زبان ۾ آهي. اُنجو ترجمو [اُعر] اُڙدو ۾ مولوين ڪيو آهي، تنهن ترجمي [انواد] کي ديولاڪري اکرن ۾ آڻي پاشا ۾ انواد ڪرائڻ کانپوءِ، عربيءَ جي وڏن وڏن ودوانن کان چڪاسرائي لکيو ويو آهي. جي ڪر چوي ته ترجمو برابر نه آهي، ته کيس هن وشه تي قلم ڪڍڻ کان اڳ ۾ مولوي صاحبن جي ترجمي جو ڪنڊن ڪرڻ گهرجي.

هيءَ ليڪ رڳو ان لاءِ [لکيل] آهي ته ماڻهن جي آنتي ٿئي، سچ ۽ ڪوڙ جي نرلٽ [فصلي] ڪرڻ لاءِ سڀني مذهبن جي ڳالهين جو ٿورو ڪهڙو ڪمان ملي، جنهنڪري ماڻهن کي هڪٻئي سان [گڏجي] ويچار ڪرڻ جو وجهه ملي، جو هو هڪ جي دوشن [عمن] جو ڪنڊن ڪري [هڪ ٻئي جا] ڳڻ ڪرڻ ڪن. هن مذهب يا ٻئي ڪنهن ئي ڪوڙن عمن يا توان لڳائڻ جو پريوچن بيه ڪونهير. بلڪ [ارادو] اهو اٿم ته جا چڱائي آهي، سا چڱائيءَ ۽ جا ٻڌائي آهي سا ٻڌائيءَ [جي رُوپ ۾] سڀني اڳيان ظاهر ٿي وڃي، ۽ نڪو ڪنهن ئي ڪوڙ هلائي [برغلائي] سگهي، ۽ نه ڪو سچ کي روڪي سگهي. پر سڀني استيه جي ٻڌري ٿيڻ کان پوءِ به هر ڪنهن کي اختيار آهي ته مڃي يا نه مڃي، ڪنهن ئي به زبردستي ٿئي ڪجي. چڱن پرشن جو نه ڪم ايترو ئي آهي ته پنهنجين خواه پراڻن ٻڌائين کي ٻڌائون ۽ چڱائين کي چڱائون سمجهي، چڱائين کي هٽائين ۽ ٻڌائين کي ڦٽو ڪن ۽ نعصبين جي نعصب ۽ هٿ کي [ٻاڏ] لاهين ۽ [بين کان] لهرائين. ڇاڪاڻ ته نعصب ڪري جڳت ۾ ڪهڙا الرت ٿيا آهن، ۽ ٿيندا ٿا رهن؟ سچ ته اهو آهي ته هن ئي اعتبار [اڪدم ختم ٿيندڙ] جيان ئي ۾ بين جو نقصان ڪري پاڻ کي خواه بين کي لاپ کان خالي رکڻ منجهه پئي کان ٻاهر آهي.

هن ۾ جي ڪجهه ورڏ [خلاف] لکيل آهي، ته تنهنڪي سچڻ پرشن ڏيان تي آڻين، اُنکانپوءِ جي مناسب هوندو ته مڃيو ويندو. ڇاڪاڻ ته اهو ليڪ ضد، نعصب، حسد، لُرت، جهڳڙي، فساد ۽ مخالفيت گهڻائڻ لاءِ ئي لکيو ويو آهي، ۽ نه وڌائڻ لاءِ. ڇاڪاڻ ته هڪ ٻئي کي نقصان پهچائڻ کان پري رهي، هڪ ٻئي کي فائدو پهچائڻ اسانجو خاص مقصد آهي.

اڳتي هن چوڏهين سلاس ۾ مسلمانن جي مذهب جو وشه سڀني سچڻن اڳيان لوڻدن ٿو رکان. ويچار ڪري مڃڻ جهڙين ڳالهين کي ڪرڻ ڪريو ۽ نه مڃڻ جهڙين ڳالهين کي ڇڏي ڏيو. وڏن ٻڌيمان پرشن اڳيان وستار سان لکڻ جي گهرج ٿي ڪانهي. [الويومڪا سماءُ ٿي].

ओ३म्

چوڏهون سمناس

اسلام جي مذهبي وشين جي تحقيقات ٿا ڪريون

۱. شروع سان نالي الله جي بخشش [ڪميا] ڪندڙ مهربان.

(منزل ۱، سڀاڙو ۱، سورت ۱، سورت الفاتح جو منڍ).

سميڪشڪ:- مسلمان ٿا چون ته قرآن خدا جو ڪلام آهي، پر هن وچن مان معلوم ٿو ٿئي ته سندس ناهيندڙ ڪو ٻيو آهي. ڇاڪاڻ ته پرميشور جو ناهيل هجي ها ته ”شروع سان نالي الله جي“ نه چوي ها، بلڪ چوي ها ته، ”شروع سان هدايت منش جائيءَ لاءِ!“ جي ماڻهن کي سيکاري ٿو ته اوهين ائين چئو، ته به برابر نه آهي، ڇاڪاڻ ته انڪري پاپ جي شروعات به [ماڻهو] خدا جي نالي تي ڪندا، جنهنڪري سندس نالي تي ڪنگ لڳندو. جي هو بخشش ۽ ديا ڪندڙ آهي، ته ان پنهنجيءَ سرشتيءَ ۾ ماڻهن جي سک لاءِ ٻين ساهوارن کي مارڻ جي يا سخت تڪليفون ڏيئي مارائي [سندن] گوشت کائڻ جي [ماڻهن کي] موڪل ڇو ڏئي؟ ڇا اهي ساهوارا بيڙو هي ۽ خدا جا چوڙيل نه آهن؟ وري ائين نه چوڻ ڪپندو هوس ته ”الله جي ڳالهين تي چڱين ڳالهين جي شروعات“ ۽ نه خراب ڳالهين جي. اهي اکر نه مبهم آهن. ڇا چوري، پر استري سنگ، ڪوڙ ڳالهائڻ ۽ اڌرم جي شروعات به الله جي نالي ڪئي وڃي؟ ان ڪري ئي ڏسي ڇڏيو ته ڪاسائي وغيره مسلمان، گناهه وغيره جي سڀي ڪهڙ وقت به [ڪنن نه] ”بسم الله“ پڙهندا آهن. انجي معنيٰ هئڻ ڪري ئي ته ٻڙائين جي شروعات به مسلمان الله جي نالي تي ٿا ڪن! وري مسلمانن جو خدا رحيم ڏيکاريو به ثابت ٿيو ٿئي، ڇاڪاڻ ته انهن جانورن لاءِ ڪيس ديا آهيئي ڪونه! وري جي مسلمان ماڻهو هن ڪلام جو مطلب نٿا سمجهن، ته هن ڪلام جو لازل [پرگهت] ٿيڻ اڃاڻو چڱيو. پر جي مسلمان ماڻهو سندس ٻي معنيٰ ٿا ڪن، ته سندس اصل مطلب ڇا آهي؟ وغيره (۱).

۲. سڀ ساراهه لاءِ الله جي جو پروردگار [پاليندڙ] جهانن جو [۱]. بخشش [معافي] ڪندڙ مهربان آهي [۲]. (منزل ۱، سڀاڙو ۱، سورت الفاتح).

سميڪشڪ:- جي قرآن جو خدا سنسار جو پاليندڙ هجي ها، ۽ سڀني تي بخشش ۽ رحم [ڪميا ۽ ديا] ڪندڙ هجي ها، ته ٻين متن وارن ۽ ٻڙ پشو آديءَ کي مسلمانن هٿان قتل ڪرائڻ جو حڪم نه ڏئي ها. جي ڪميا ڪندڙ آهي ته ڇا گنهگارن تي به ڪميا ڪندو؟ جي هائو ته اڳتي لڪيل ملندو ته ڪافرن کي قتل ڪريو: يعني جي قرآن ۽ پيغمبرن کي نٿا مڃين، سي ڪافر آهن، ائين چو چوي ها؟ تنهنڪري قرآن خدا جو ڪلام ثابت ٿيو ٿئي (۲).

۳. نياءَ [انصاف] [قيامت] جي ڏينهن جا مالڪ [۳]. تنهنجي ئي پڳتي [عبادت] ڪريون
ٿا ۽ تو کان ئي مدد گهرون ٿا [۴]. اسان کي سڌي وات ڏيکار [۵].

(منزل ۱، سيارو ۱، سورت الفاتح).

سهمڪشڪ:- ڇا خدا هميشه [نياءَ] نعر ڪري؟ ڪنهن خاص ڏينهن نياءَ ڪندو
آهي؟ ان ۾ نه انذار ٿو ڏسجي. سندس ئي پڳتي ڪرڻ ۽ کائڻ سھائتا گھرب ٿي برابر [نيڪ]
آهي، پر ڇا خراب ڪم لاءِ به سندس مدد گھرب ڪريجي؟ وري سڌي وات وڃي مسلمان
جي ئي آهي يا ٻڙ ٻن جي؟ سڌو رستو مسلمان جو نٿا وٺن؟ ڇا ٻڙ ٻن ڏانهن ويندڙ سڌو
رستو نه نٿا گھرن؟ جي ڇڱاڻيون سڀني جون هڪجهڙيون آهن، نه پوءِ مسلمانن ۾ خاصيت
ڪا ڪانه رهي، ۽ جي [مسلمان] ٻن جون ڇڱاڻيون نٿا مڃن، نه تعصبي آهن (۳).

۴. جا انهن جي وات آهي جن تي، فضل ڪيو اٿئي [۶]. انهن جي وات نه ڏيکار، جن
تي تنهنجو ڏم ٿيل آهي، ۽ نه ڀليلن جي وات اسان کي ڏيکار [۷].

(منزل ۱، سيارو ۱، سورت الفاتح)

سهمڪشڪ:- مسلمان پويون جنم ۽ اڳ ڪيل پاپ ٻچ نٿا مڃن، تنهنڪري ڪن ماڻهن
تي ڏيا ڪرڻ ۽ ڪن تي نه ڪرڻ ڪري خدا پڪشپائي سڏ ٿيندو ۽ ڇاڪاڻ ته، بنا پاپ ٻچ
ڪرڻ جي ڪنهن کي سک يا دڪ ڏيڻ وڃي نياءَ آهي. وري بنا ڪارڻ ڪنهن تي ڏيا ۽
ڪنهن تي ڏم ڪرڻ ايشور جي سھاءَ جي ورت آهي. [بنا ڪارڻ ڪنهن تي نه] هو فضل
يا ڏم ڪري نٿو سگهي. جڏهن سندس اڳيان سڄي [گڏ ڪيل] ٻچ ۽ پاپ آهن ئي ڪن،
نه ڪنهن تي به ڪروڙ يا ڏيا ڪرڻ ناممڪن آهي.

هن سورت جي ٽپڻي [شرح ۾ لکيل آهي] ته ”اها سورت الله صاحب ماڻهن جي واٽن
چوڻي، ان لاءِ نه هو هميشه اهڙيءَ ريت چوندا رهن“ جي اها ڳالهه برابر آهي ته
”الف-بي“ وغيره اکر به خدا ئي سڀارا هوندا. اکرن سڃاڻڻ کانسواءِ هيءَ سورت [ماڻهو]
ڪهڙن پڙهي سگهن ها؟ [يا خدا ڪنهن زباني طرح] ٿڌيءَ مان چوندا ۽ چوڻيندا رهيا؟ نه
جي لائين آهي ته قرآن سمورو ئي زباني پڙهو هوندائين.

هن مان لائين سمجهڻ ڪي نه جنهن پستڪ ۾ پڪشپات جون ڳالهيون لکيل آهن، سو پستڪ
ايشور ڪرت [ايشور جو ٺاهيل ئي] نعر سگهي. مثال لاءِ عرب جي زبان ۾ پرگھت ڪرڻ
ڪري عرب وارن کي قرآن جو پڙهڻ سولو ۽ ٻن ٻولين ڳالهائيندڙن لاءِ ڏکيو ٿو ٿئي، جنهن
ڪري خدا پاسخطري ڪندڙ ٿو بڻجي. جئن پرمشور جهان ۾ رهندڙ سڀني دشمن جي ماڻهن
کي نياءَ جي نظر وڃي سڀني ملڪن جي ٻولين کان تراليءَ سندس ڪرت پاشا ۾ جا سڀني
ملڪن جي رهواسين کي هڪجهڙيءَ محبت سان سمجهڻ ۾ اچي ٿي. ويدن جو پرڪاش
[الهام] ڪيو آهي، [تڏهن قرآن به] لاهي ها ته اهو دوش نه لڳيس ها (۴).

۵. هيءَ ڪتاب جنهن ۾ ڪو شڪ ڪونهي انهن پرهيزگارن کي رستو ڏيکاريندڙ آهي.
(۲). جي اڻ ڏٺي ئي ايمان آڻيندا آهن ۽ نماز پڙهندا آهن، ۽ ڪن جيڪي رزق ڏنوسين

تنهن مان خرچيندا آهن (۳). ۽ آهي [اي پيغمبر] جيڪو قرآن توڏانهن لائو ويو ۽ جيڪي
توکان اڳ [مؤسلي ۽ ٻين پيغمبرن تي] لائو ويو، تنهنڪي مڃيندا آهن ۽ آهي آخرت [قيامت]
تي رکندا آهن (۴). آهي ئي انهيءَ سڌي رات تي آهن، جا سندن پالڻهار کان [ڏسيل]
آهي. آهي ئي چونڪاري وارا آهن (۵). جن انڪار [ڪفر] ڪيو، تن کي [اي پيغمبر]
تنهنجو ڊيڄارڻ يا نه ڊيڄارڻ هڪجهڙو آهي. آهي ايمان نه آڻيندا (۶). الله سندن دلين
تي ۽ سندن ڪنن تي مهر هڻي آهي، سندن اکين تي پردو [چڙهيل] آهي ۽ انهن لاءِ وڏو
عذاب آهي (۷). (منزل ۱، سڀارو ۱۱، سورت البقره آيتون ۲ کان ۷).

سميڪشڪ:- پنهنجي وائان پاڻ پنهنجي پستڪ جي وڏائي ڪرڻ ۽ خدا جي دمپ
[خود نمائيءَ] جي ڳالهه نه آهي؟ جي پرهيزگار آرٿاٽ ڌارمڪ پرش آهن، سي پاڻيهي سڄي
مارگ تي آهن. پر جي ڪوڙي رستي تي آهن، تنکي جي اهو قرآن رستو ئي نٿو ڏيکاري
سگهي، نه باقي وهيو ڪهڙي ڪم جو؟ ڇا پاپ پڇ ۽ پرشارت ڪرڻ کانسواءِ خدا پنهنجي
خوالي مان ئي [ماڻهن کي] خرچ ڪرڻ لاءِ ڏيندو آهي؟ جي ڏئي ٿو، ته هر ڪنهن کي جو
نٿو ڏئي؟ ۽ مسلمان چوڻا پورهيا ڪن؟ وري جي بائيبل انجيل وغيره ئي وشواس رکڻ
واجب آهي، نه مسلمان جهڙو قرآن تي ايمان ٿا رکن، اهڙو انجيل وغيره ئي چو نه ٿا آڻين؟
پر جي آڻين ٿا ته قرآن جو هٿ ئي ڇا لاءِ؟ جي چوڻ ته قرآن ۾ وڌيڪ ڳالهيون آهن، [نه
پڇجن] ته ڇا پهرين ڪتابن ۾ خدا کان لکڻ وسري ويئون هون؟ پر جي ڪن وساريون
هٿائين ته قرآن جو لاهڻ ئي بنا مطلب ثابت ٿيندو. وري آسپڻ ڏسون ٿا ته بائيبل جي ڪن
ٿورين ڳالهين کان سواءِ سموريون ڳالهيون قرآن جي ڳالهين سان ملن ٿيون، نه هڪڙو ئي
[مڪمل] پستڪ ويد وانگر چو نه پر گهٽ ڪيائين؟ ڇا قيامت ئي ئي وشواس رکڻ گهرجي
۽ نه بڻي ڪنهن ئي؟ ڇا عيسائي ۽ مسلمان ئي خدا جي هدايت تي [هلندڙ] آهن، ۽ ڇا انهن
۾ ڪو به پاپي ڪونهي؟ ڇا عيسائي ۽ مسلمان اڌرمي [بدڪار] هوندي به چونڪارو پائيندا
۽ ٻيا ڌرمالما هوندي به چونڪارو نه پائيندا؟ هيءَ ڏاڍي آليا ۽ اُنڌي جي ڳالهه نه آهي
ڇا؟ جي ماڻهو مسلماني مذهب کي نٿا مڃن، تنکي **ڪافر** ڪوٺج ڪوٺجي ڏکري
[فتويٰ=decree] نه آهي ڇا؟ جي خدا پاڻ ئي سندن ڪنن ۽ دلين تي مهر هڻي آهي،
۽ جي هو ان ڪري ئي گناهه ٿا ڪن، ته سندن ذرو به ڏوهه نه آهي. اهو پاپ ته خدا
جو ئي چئبو. اهڙيءَ حالت ۾ ئي سکر دڪ يا پاپ پڇ نه ڪين لڳي ته سگهندا. پوءِ خدا ڪين
سزا ڇو ٿو ڏئي؟ انهن نه پاپ يا پڇ پنهنجي سوتلترا سان ڪيا ئي ڪينهن! (۵).

۶. سندن دلين ۾ بيماري آهي، الله سندن بيماري وڌائي.

(منزل ۱، سڀارو ۱۱، سورت البقره آيت ۹).

سميڪشڪ:- ڇا بنا اُپراڻ ڪرڻ جي خدا سندن روڻ وڌائي ڇڏيو. ڏيا نه آيس. انهن
وڻجاري کي ڏاڍو ڏک رسيو هوندو ۽ ڇا اهو شيطان کان به وڌيڪ شيطانيءَ جو ڪم نه
آهي؟ ڪنهنجي دل تي مهر هڻڻ ۽ ڪنهنجي بيماري وڌائڻ خدا جو ڪم ئي نٿو سگهي،
ڇاڪاڻ ته بيماريءَ جو وڌڻ پنهنجن پاپن جو نتيجو آهي (۶).

٧. جنهن اوهان لاءِ پرتويءَ کي وهائڻو ٻڌايو ۽ آڪاش کي چٽ (٢٢).

۱ منزل ۱، سڀاڙو ۱، سورت البقر ۱.

سميڪشڪ:- ڀلا آڪاش ڪنهنجي چٽ بڻجي به سگهي ٿو؟ هيءُ اوديا جي ڳالهه آهي.

آسمان کي چٽ جيان مڇڻ ڪل جهڙي ڳالهه آهي. جي ڪنهن ٻيءَ پرتويءَ کي آسمان ٿا مڇين، ته سندن گهر جي ڳالهه آهي (٧).

٨. ۽ پنهنجي پيغمبر تي جيڪو ڪلام [قرآن] لائوسون، تنهنڪن جيڪڏهن اوهين سندن [شڪ] ۾ آهيو، ته ان جهڙي ڪا صورت ٻڌائي آئيو، ۽ الله کانسواءِ پنهنجا ساڳي [شاهد] به سڏيو، جيڪڏهن سچا آهيو، [٢٣]. پوءِ جيڪڏهن نه ڪندو ۽ ڪري به ڪڏهن نه سگهندو، ته انهيءَ آءِ [باه] کان ڊڄو، جڏهنجو بل ماڻهو ۽ پھڻ آهن، ۽ ڇا نه مڇيندڙ [ڪافرن] لاءِ تيار ڪئي ويئي آهي [٢٤]. (منزل ۱، سڀاڙو ۱، سورت البقر).

سميڪشڪ:- ڀلا اها به ڪا ڳالهه آهي ته ان جهڙي ڪا صورت نه بڻجي سگهندي؟ ڇا اڪبر بادشاهه جي زماني ۾ مولوي فيضيءَ بنا لفظن جو قرآن نه لاهي ورتو هو؟ دوزخ جي اها به آهي ڪهڙي؟ ڇا هن [دنيا جي] باه کان ڊڄڻ نه ڪوي؟ هن باه جو ايل به نه جيڪي به ان ۾ پوي، سو سمورو آهي. جئن قرآن ۾ لکيل آهي ته **ڪافرن** لاءِ دوزخ جي باه تيار ڪيل آهي، تنهن پراڻن ۾ به لکيل آهي ته **مومنين** لاءِ گهر ٺرڪ ٺهيل آهي! هينئر ٻڌايو ته ڪنهنجيءَ ڳالهه کي سچو مڃيون؟ پنهنجن پنهنجن وچن موجب نه، پر سڄي سر ۽ ويندڙ [لايت ٿا ٿين]، پر هڪ ٻئي جي مٿ موجب ٻئي ٺرڪ واسي ٿا بڻجن. تنهنڪري انهن سڀني جي دعويٰ ڪوڙي آهي. هاڻو جي ذوالما آهن، سي سڀني مٿن ۾ سڪ ۽ جي پاڻي آهن سي [هرهند] ڏک پائيندا (٨).

٩. ۽ جن ايمان آندو ۽ چڱا ڪم ڪيا، تنکي خوشخبري ڏي ته انهن لاءِ بهشت آهي، جن جي هيٺان **نورون** آهن وهن. جڏهن انهن مان **مومن** جو پوڄڻ ڏٺو ويندو، [تڏهن] چوڻدا ته هيءُ اهو آهي، جو اڳ اسانکي ڏٺو ويو هو. ۽ انهن لاءِ پاڪ **بهمون** [پوتر لستريون] آهن، جي سدائين منجهس رهڻ وارون آهن. (منزل ۱، سڀاڙو ۱، سورت البقر آيت ٢٥).

سميڪشڪ:- هن قرآن واري بهشت ۾ هن جڳت جي شين کان بهتر ڀلا ڪهڙي ڳالهه آهي؟ جي شيون هن سنسار منجهه آهن، سڀئي مسلمانن جي بهشت ۾ آهن، خاصيت رڳو اها آهي ته جئن هٿ ماڻهو پيدا ٿيندا، مرندا ۽ ايندا ويندا ٿا رهن، تنهن بهشت ۾ ڪونهي. پر هتان جون زالون هميشه نقيون رهن ۽ اُتي بيميون يعني لستريون سدائين ٿيون رهن. جيئن قيامت جي رات نه ايندي، تيئن انهن ويچارن جا ڏينهن اڃا ڪئن گذرندا رهندا؟ هاڻو جي خدا جي مٿن مهر پائي ٿيندي هوندي ۽ خدا جي ئي آسري تي وقت گذارينديون هونديون ته نڪ آهي! مسلمانن جو بهشت ڪوڪيلن کوساين جي **گولوڪ** ۽ مندر جيان ٿو ڏسجي، ڇاڪاڻ ته انهن به لسترين جي عزت وڌيڪ آهي ۽ نه پرشن جي. ساڳيءَ ريت خدا جي گهرن ۾ به لسترين جي مڃتا وڌيڪ آهي، ۽ مٿن خدا جو پريم به مردن کان وڌيڪ آهي. ڇاڪاڻ ته خدا بهشت

۾ زالن کي ئي هميشه لاء رکيو آهي ۽ نه مردن کي. خدا جي مرضيءَ بنا بهشت ۾ راهي بهمون ڪيئن رهي ٿيون سگهن؟ جي اها ڳالهه برابر آهي ته خدا به زالن ۾ لاسي ويندو! (۹).
۱۰. ۽ [الله] آدم کي سهيڻي نالا سڀڪاريا. وري ملائڪن آڏو ڪري فرمائين ته جي اوهين سڄا آهيو ته انهنجا نالا ڏسيو (۳۱). [الله چيو] اي آدم، انهنجا نالا ڪنهن ٻڌاء. جڏهن ان ٻڌايا، سندن نالا [نڌهن الله ملائڪن کي] چيو ته اوهان کي مون نه چيو هو ڇا ته آءُ ئي ڌرتيءَ ۽ آسمان جا ڳجهه ۽ ظاهر ۽ لڪل اعمال [فعل يا ڪرم] کي ڄاڻندو آهيان؟ (۳۳). (منزل سهارو ۱، سورت البقر).

سمناسڪشڪ:- ڀلا اهڙيءَ ريت فرشتن کي دوکو ڏيئي پنهنجي وڏائي ڪرڻ ڇا خدا جو ڪم ٿي سگهي ٿو؟ هيءَ نه هڪڙي دمپ [ڏيکاء] جي ڳالهه آهي، جا لکي ڪنهن ودوان جي مڃڻ لائق آهي ۽ نه ايمان ڪرڻ جو ڪم. ڇا اهڙيون ڳالهيون ڪري ئي خدا پنهنجي ڪرامات ڄمائي ٿو گهري؟ هائو، سڌريل منهن ۾ نه نه، پر جهنگلي ماڻهن ۾ ڪو ڪهڙو به پاڪند هلائڻ گهري ته هلي سگهندو آهي (۱۰).

۱۱. جڏهن اسان فرشتن کي چيو ته آدم کي سجدو ڪريو، تڏهن سڀني سجدو ڪيو پر شيطان نه مڃيو ۽ نڪر ڪيو، ڇاڪاڻ ته هو ڪافرن مڃهان هو.

(منزل ۱، سهارو ۱، سورت البقر آيت ۳۴).

سمناسڪشڪ:- ان مان [لابت ٿيو ته] خدا سرور ڪي نه آهي، يعني گذريل، هلندڙ ۽ ايندڙ زماني جون ڳالهيون پوريءَ ريت نفور ڄاڻي. جي ڄاڻندو هجي ها ته شيطان کي ٻڌائي ڇو ڪري ها؟ وري خدا ۾ جلال [هيچ] نه ڪونهي، ڇاڪاڻ ته شيطان ته خدا جو حڪم ٿي نه مڃيو. ۽ خدا کيس ڪجهه ڪري نه سگهيو! وري ڏسو ته هڪڙو ڪافر شيطان به خدا کي حيران ۽ پوڻشان ڪري رهيو آهي، سو مسلمانن جي چوڻ موجب جتي اُنکان سواءِ ڪوڙين ٻيا ڪافر آهن، اُتي مسلمان ۽ سندن خدا ڇا ڪري سگهندا؟ ڪڏهن ڪڏهن ته خدا به ڪنهنجي بيماري وڌائي ڇڏيندو، ۽ ڪنهن کي گمراهه ڪري ڇڏيندو آهي. خدا راهي ڪم شيطان کان سڳيو هوندو، ۽ شيطان سڳيو هوندو خدا کان، ڇاڪاڻ ته خدا کان سواءِ شيطان جو استاد [گرو] ٻيو ڪو ٿي نه ٿو سگهي (۱۱).

۱۲. ۽ چيو سون ته اي آدم! تون ۽ تنهنجي استري بهشت ۾ وڃي ۽ جتان وٺيو اُتان آند سان کائو، پر هن وڻ کي ويجهو نه وڃو، نه ته پاپي ٿي پوندو (۳۵). شيطان گمراهه ڪري ڪنهن بهشت جي آند مان [ٻاهر] ڪڍايو. ۽ چيو سون ته [بهشت مان] نڪري هيٺ ٿيو. اوهان مان هڪڙا ٻين جا شترؤ آهن، ۽ اوهانجي رهڻ جي جاءِ پر ٿوريءَ ئي آهي، ۽ ڪجهه

۽ هيءَ ترجمو اُڌو ستياڻت پر ڪاش ۾ درستي ڄاڻائيندڙ فت نوٽ موجب آهي. الحق پريس حيدرآباد سنڌ جي سنه ۱۳۲۹ هجريءَ ۾ ڇپيل قرآن جي سنڌي ترجمي موجب ”هت ڪيائين ۽ ڪافرن مان ٿيو“ ترجمو ٿيل گهريجي. ”ڪافرن مڃهان هو“ ۽ ”ڪافرن مان ٿيو“ راهي ٻئي ترجما جدا جدا معنيٰ ٿا رکن. (گهٽتراو)

وقت تائين فائدو آڻو (۳۶). پوءِ آدم پنهنجي ڀالڻهار وٽان ڪي ڳالهائون سکي ڇڏيون، ۽ پوءِ هو زمين تي آيو (۳۷). (منزل ۱، سيارو ۱، سورت البقر).

سميڪشڪ:- ڏسو خدا جي ٿوري ڄاڻ! هيئن ئي نه بهشت ۾ رهڻ جي آسپرواڻ ڏني هئائين، ۽ ٿوريءَ دير کان پوءِ چيائين ته نڪرو [ٻاهر]. جي ايندڙ ڳالهين کي ڄاڻندو هجي ها ته [بهشت] ۾ رهڻ جو ڌڻي ڇو ڏنيس ها؟ ۽ پرغلائيندڙ شيطان کي سزا ڏيڻ ۾ [خدا] آسرت به ڏسجي ٿو. وري اهو وڻ پٽدا ڪنهنجي لاءِ ڪير هئائين؟ ٻاڏ لاءِ يا ٻين لاءِ؟ جي ٻين لاءِ ته [آدم] کي روڪيائين ڇو؟ تنهنڪري اهڙيون ڳالهائون نه خدا جون ۽ نه سندس ٺاهيل پستڪ جون ٿي سگهن ٿيون.

آدم صاحب خدا کان ڪيتريون ڳالهائون سکي آيا؟ آدم صاحب پڙهيءَ تي آيا ڪهڙيءَ ريت؟ بهشت جبل تي آهي يا آسمان تي؟ آتان لهي ڪيئن آيا؟ پکيءَ وانگيان [هيٺ لهي] آيا يا جتن مٿان پٿر ٿو ڪري ٿن؟ اهو ظاهر آهي ته جي آدم صاحب مٽيءَ مان ٺاهيا ويا هئا، ته سندن بهشت ۾ پڻ مٽي هوندي! ۽ جيئن ته فرشتا آدي آهن، سي به مٽيءَ مان ٺهيل هوندا، ڇاڪاڻ ته مٽيءَ جي شير کانسواءِ ٻين ٻين [عضوا] ٺهي نٿا سگهن. جي مٽيءَ جو شير آهي، ته ڪيس مرڻ به ضرور ڪجي: جي مؤت اچن ٿو ته هو [مرڻ کانپوءِ جيئڻ] آتان وڃن ڪيڏانهن ٿا؟ جي مرن ڪونه ٿا ته پٽدا به ڪونه ٿيا هئا. جي جنم آهي ته مرن ٿو به اؤس آهي. اهڙيءَ اؤس ۾ قرآن جو لائين لکڻ نه پيوڻ هميشه بهشت ۾ رهنديون آهن، ڪوڙو ئي ٻوڏو، ڇاڪاڻ ته انهن کي به اؤس مرن ٿو ٻوڏو. جي لائين آهي ته بهشت ۾ ويندڙ اؤس مرن ٿا (۱۲).

۱۳. ان ڏينهن کان ڊڄو، جڏهن ڪا روح [جيئڻ] ڪنهن روح [جيئڻ] تي ڀروسو نه رکندي، ۽ نه سفارش [ٻارڻ] قبول ڪئي ويندي، اڪي ڪائنات ڪو عيوضو [بدلو] وٺو، ۽ اڪي ڪين مدد ڏئي. (منزل ۱، سيارو ۱، سورت البقر آيت ۴۸).

سميڪشڪ:- ڇا هلندڙ ڏينهن ۾ نه ڊڄن؟ پڇڙائيءَ ڪرڻ کان نه هميشه ڊڄڻ ڪجي. جي سفارش نه مڃي ويندي ته پوءِ اها ڳالهه نه پيغمبر جي شاهديءَ يا سفارش سان خدا بهشت ڏيندو، سا ڪئن سچي ٿي سگهندي؟ ڇا خدا بهشت وارن جو ئي مددگار آهي، ۽ نه دوزخ وارن جو؟ جي لائين آهي ته خدا پڪڙائي [طرفدار] آهي (۱۳).

۱۴. اسان مٿس ڪي ڪتاب ۽ معجزا ڏنا (۵۳). ڪن چيو سون نه خوار [ذليل] ٿيڻ ٿو (۶۵). هيءُ هڪڙو ڀڄڻ ڏيکارڻ سون انهن کي، جي سندن سامهون ۽ پٺ تي هئا، ايماندارن کي هدايت ڪئي سون (۶۶). (منزل ۱، سيارو ۱، سورت البقر).

سميڪشڪ:- جي مٿس ڪي ڪتاب ڏنائين ته قرآن جو هجڻ اجابو آهي. بائيبل ۽ قرآن ۾ لائين لکيل آهي ته ڪيس ڪرامائن ڪرڻ جي طاقت ڏني هئائين. پر اها ڳالهه مڃڻ جهڙي نه آهي، ڇاڪاڻ ته جي لائين [اڪي] ٿيو هو، ته هيئن ئي سگهي ها. جيڪڏهن هيئن ئي

ٿئي، نه اڳ به نه ٿيو هو. جڏهن هن زماني ۾ به سوار ٿي ماڻهو مورڪن جي وچ ۾ وڌوان بڻجي ٿا وڃن، تنهن ۾ ان زماني ۾ به ڪيت [مڪر] ڪيو هوندائين ۽ ڇاڪاڻ ته جي خدا ۽ سندس سيوڪ هن زماني ۾ به موجود آهن، ته اڄ ڪالھ خدا ڪرامتن ڪرڻ جي شڪتي ۾ ٿيو ٿئي، ۽ هو معجزا ۾ ٿيا ڪن؟ جي مٿس ڪي ڪتاب ڏنو هئائين ته وري قرآن جو ڏيڻ جو ضروري ٿيو؟ ڇاڪاڻ ته جي ڀلائي ۽ برائيءَ ۽ ڪرڻ نه ڪرڻ جي سکيا هر هنڌ هڪجهڙي آهي، ته ٻيهر جدا جدا ڪتابن ٺاهڻ ڪري ساڳي ڳالھ هر هر چوڻ جو عيب ٿو لڳي. ڇا مٿس آديءَ کي ڏنل ڪتاب ۾ خدا ڪجهه وساري ڇڏيو هو؟

جي خدا رکيو ڊيڄارڻ لاءِ لکيو هو ته خوار ٿيڻ ٿئي (بندر) ٿيو، ته يا سندس چوڻ ڪرڻو ٿيو، يا ان ڏوڪو ڏنو. جو اهڙيون ڳالهيون ٿي ڪري سو خدا نه آهي. ۽ جنهن ڪتاب ۾ اهڙيون ڳالهيون آهن، سي خدا جي طرفان ٿي نهيون سگهن (۱۴).

۱۵. اهڙيءَ طرح الله مٿان ڪي جباريندو آهي، ۽ اوهان کي پنهنجون نڀائون ڏيکاريندو (منزل ۱، سهارو ۱۱، سورت البقر آيت ۷۳) آهي، جو اوهان سمجهو.

سمهڪشڪ:- جي [اڳي] مُردن کي خدا جباريندو هو ته هينئر ڇو ٿيو جباري؟ ڇا هو قيامت جي رات ٿاڻن قبرن ۾ پيا رهندا؟ اڄ ڪالھ (اوهانجو خدا) دُوري ٿي ويل آهي؟ ڇا خدا جون نڀائون ايتريون ٿي آهن؟ ڏري، سچ ۽ چنڊ آدي (سندس) نڀائون ڪنهن؟ سنسار ۾ ڇا عجب مخلوقات ٿي ڏسجي، اهي ڪي گهٽ نڀائون آهن ڇا؟ (۱۵).

۱۶. سي هميشه لاءِ بهشت [وٽڪن] ۾ رهڻ وارا آهن.

(منزل ۱، سهارو ۱۱، سورت البقر آيت ۸۲)

سمهڪشڪ:- ڪي به جيرو [رُوح] اُٿن [لامحدود] ٻانن يا پڇن ڪرڻ جي سامهون ٿيا رکن، تنهنڪري دائمي سر ۽ نرڪ ۾ ٿيا رهي سگهن. پر جي خدا کين رکي نه هو انيائي ۽ مورڪه بڻجي ٿو پوي. جي قيامت جي رات [سڀني جو] ٺيڻ ٿيندو، ته سندن ٻاٻ ۽ ٻچ برابر هئڻ ڪن. جي ڪرم اُٿن نه آهن، ته سندن ڦل اُٿن ڪئن ٿي سگهندو؟ ۽ [مسلمان] نه دنيا جي پٽدائش (سرشتي آهستي) ستن اٺن هزارن ورهين کان به گهٽ (عرصي واري) ڏيکارين ٿا. ڇا ان کان اڳي خدا نڪم وٺو هو؟ ۽ ڇا هو قيامت کانپوءِ به نڪم وٺو رهندو؟ اهي سموريون ڳالهيون ڳالهائون آهن، ڇاڪاڻ ته پرميشور جا ڪم سدائين هلندا ٿا رهن، ۽ ڇيترا جنهنجا ٻاٻ ٻچ آهن، هو اولوئي کين ڦل ٿو ڏئي. تنهنڪري قرآن جي اها ڳالھ سچي نه آهي (۱۶).

۱۷. ۽ جڏهن اوهان کان انجام ورتسون ته پنهنجا خُون نه ڪندا ۽ نڪي ڪنهن کي سندس گهر مان ڪڍندا. پوءِ اوهان اقرار ڪيو ۽ [انجا] اوهان شاهد آهيو (۸۴). پوءِ اوهان اهوڙا آهيو، جو پنهنجي قوم کي ڪهر ٿا ۽ پاڻ منجهان هڪ فرقي کي سندن گهرن مان ڪڍو ٿا (۸۵).

(منزل ۱، سهارو ۱۱، سورت البقر آيت ۸۴-۸۵)

سمهڪشڪ:- ڀلا انجام وٺڻ ۽ وٺائڻ ٿوري ڄاڻ وارن [الهي] ماڻهن جون ڳالهيون آهن.

يا خدا جون؟ جي خدا سر وڳي [جاڻي ڄاڻهار] آهي ته سنساري ماڻهن جيان اهڙيون ٻيوڙيون
ڳالهون ڪندو ڪيئن؟ پاڻ ۾ رت نه وهائڻ ۽ پنهنجي مت وارن کي گهرون مان نه نڙائڻ،
ارثايت ٻين مت وارن جا خون وهائڻ ۽ کين گهرون لڏائڻ ڪو ڀلو ڪم آهي ڇا؟ هيءَ نه مڻيا
مورڪتا ۽ پڪڙپاٽ [پاسخاطريءَ] جي ڳالهه آهي. ڇا خدا کي اڳ ۾ ئي خبر ڪانه هئي ته اهي
انجام ڪري ڦري ويندا؟ ان مان ته ظاهر ٿو ٿئي ته مسلمانن جي خدا ۾ به عيسائين جي خدا
جهڙا گهڙائي ڪٿ آهن. ٻيو ته هيءَ قرآن سونتر [مستغني عن الغير] نٿو ٿئي سگهي، ڇاڪاڻ
ته سندس ٿورين ڳالهين کي ڇڏي، باقي سموريون ڳالهون بائيبل جون آهن (١٧).

١٨. اهي اهي ماڻهو آهن، جي آخرت جي بدران زندگي [دنيا جي حياتي] هتان جي
خرید ڪئي آهي. تنهنڪري کائڻ پاپ هاکو نه ڪيو ويندو ۽ لکي ڪم مدد ڏئي.
(مزل ١، سڀاڙو ١١ سورٽ المثر آيت ٨٦).

سهمڪشڪ:- ٻيلا خدا جي طرفان اهڙيون ڏڪار ۽ دويش ڀريون ڳالهون ڪڏهن ٿي ٿي
سگهن ٿيون؟ جنجا ڪناهه هلاڪا ڪيا ويندا يا جنڪي مدد ڏني ويندي، سي آهن ڪير؟
جي اهي ڀاڻي [گهڙگار] آهن، ۽ ڀاڻن جي سزا ڏيڻ کانسواءِ [سندن پاپ] هلاڪا ڪيا ويندا،
ته ٻي انصافي ٿيندي. جي سزا ڏيڻ ڪري ٿي [سندن پاپ] هلاڪا ڪيا ويندا، ته جنجو
بيان هن آيت ۾ آهي، سي به سزا پوري هلاڪا ٿي سگهن ٿا. پر جي سزا ڏيڻ ڪانه به
هلاڪا ڪيا ويندا ته به آئين ٿيندو. جي عذابن [ڀاڻن] کان هلاڪا ٿيندڙ ڌرمالما [پرهيزگار]
آهن، ته سندن پاپ اڳ ۾ ئي هلاڪا آهن، خدا ڇا ڪندو؟ ان مان خبر ٿي پوي ته اهو
ليڪ [ڪنهن] ودوان جو نه آهي. سچ ته ڌرمالمان کي سڪه ۽ آڌر مين کي ڏک هميشه
سندن ڪرمن [اعمالن] موجب ئي ملڻ کپي (١٨).

١٩. ۽ بيشڪ مؤسلي کي ڪتاب [ٿورٽ] ڏنسون ۽ کائڻس پوءِ [ٻيا] پيغمبر موڪليا سون.
۽ يسوع پٽ مرمر جي ڪي پڌرا معجزا ڏٺا سون. ارثايت اسان کيس خدائي طاقت ۽ قوت پاڪ
روح سان گڏ ڏني. پوءِ جڏهن ڪنهن پيغمبر اوهان وٽ آهي حڪم آندا ٿي، جن کي
اوهانجن دلين نٿي گهريو، تڏهن اوهان ايمان ڪيو. جنهنڪري [پيغمبرن جي] هڪڙي
فرقي [ٿوليءَ] کي ڪوڙو سمجهو، ۽ ٻئي کي ماري ڇڏيو.

(مزل ١، سڀاڙو ١١ سورٽ المثر آيت ٨٧).

سهمڪشڪ:- جڏهن قرآن ۾ مؤسلي کي ڪتاب ڏيڻ جي شاهدي موجود آهي، ته ڪنهن
کي معجزا مسلمانن لاءِ لازمي آهي. وري ان ڪتاب ۾ جيڪي به خاميون آهن، سي به مسلمانن
جي مٿ ۾ اچي ويون. ڪرامات جون ڳالهون نه وٽس آهن، جي پوروڻ ماڻهن کي پرمائڻ
لاءِ گهڙيون ويون آهن. ڇاڪاڻ ته سرشتي لهر ۽ وديا جي وڌ سموريون ڳالهون ڪوڙيون
ٿي ٿينديون آهن. جي ان زماني ۾ ڪرامتون ٿينديون هيون ته هيئنڙ ڇو ٿيون ٿين؟ جي

پاڪ روح يا روح القدس نالو آهي جهرائيل جو، جو هر دم يسوع مسيح سان گڏ رهندو
هو. (آريه پاشا جي ستيارت پر ڪاش ٽان).

هن زماني ۾ نعيمون ٿين ته اڳي به نه ٿينديون هيون، ان ۾ ڏرو به شڪ نه آهي (۱۹).
۲۰. ۽ اُن کان اڳي ڪافرن ٿي سوڀ ڪهرندا هئا. جنهنڪري سڃاڻو هوائون، سو جڏهن وٺن

آيو ته جهت ڪافر ٿي پيا. ڪافرن ٿي الله جي لعنت آهي.
(منزل ۱، سڀاڙو ۱۱، سورت البقر آيت ۸۹).

سميڪشڪ:- جتن اوهين ٻين مذهب وارن کي ڪافر ٿا ڪوٺيو، تن ۾ اهي به اوهان کي ڪافر ٿي ڪوٺين؟ ۽ [ڇا آهي به] پنهنجي مذهب جي ايشور جي طرفان [اوهان ٿي] ڏڪار [لعنت] ٿي موڪلين؟ هيئن ٻڌايو ته سڄو ڪير ۽ ڪوڙو ڪير؟ جي ويچار ڪري ڏسو ته ڪوڙ سڀني متن جي ماڻهن ۾ ڏسڻ ۾ ايندو ۽ جو سچ آهي، سو سڀني ۾ هڪ جهڙو آهي. اهي سمورا مٿا موڙڪن جا آهن. (۲۰).

۲۱. خوشخبري ايماندارن [مومنن] لاءِ [۹۷]. جو الله ۽ سندس فرشتن، پيغمبرن، جبرائيل ۽ ميڪائيل جو وري بڻدو، ته الله به اهڙن ڪافرن جو دشمن آهي. [۹۸].
(منزل ۱، سڀاڙو ۱۱، سورت البقر آيت ۹۷-۹۸)

سميڪشڪ:- جڏهن مسلمان چون ٿا ته خدا لائينڪ آهي، پوءِ هن هيڏي ساريءَ فوج کي ڪٿان شريڪ ڪيائين؟ جو ٻين جو دشمن آهي، سو [هروڀرو] خدا جو به دشمن آهي ڇا؟ جي ائين آهي ته برابر نه آهي. ڇاڪاڻ ته خدا ڪنهن جو به دشمن ٿي نٿو سگهي. [۲۱].

۲۲. ۽ چئو ته اسانجا پاپ بخش، ته اوهانجا پاپ معاف ڪنداسون. ۽ ڇڏائي ڪندڙن کي وڌيڪ ڏينداسون.
(منزل ۱، سڀاڙو ۱۱، سورت البقر آيت ۵۸)

سميڪشڪ:- ڀلا خدا جي اها هدايت سڀني کي گنهگار بڻائيندڙ آهي يا نه؟ ڇاڪاڻ ته جي ماڻهن کي گناه معاف ٿيڻ جو آسرو ملندو، ته پائين کان ڪو ڪونه ٻڌندو. تنهنڪري نه لائين ڇوڙ وارو خدا ٿي ٿو سگهي ۽ نه هيءُ خدا جو ٺاهيل ڪتاب، ڇاڪاڻ ته هو نپاڻ ڪاري [عادل] آهي، ۽ بي [انصافي] [آليا] هرگز نٿو ڪري. پاپ ڪميا ڪرڻ ڪري نه هو بي [انصاف] بڻجي ٿو پوي (۲۲).

۲۳. جڏهن موسيٰ پنهنجي قوم لاءِ پاڻي گهريو، تڏهن چيو سون ته پنهنجي لت ٻهڻ ٿي هڻ. پوءِ منجهانئس ٻارهن چشما وهي نڪتا. (منزل ۱، سڀاڙو ۱۱، سورت البقر آيت ۶۰).

هن چوڏهين سمناس ۾ آيتن جا سمورا حوالا ”الهام الرحمن“ نالي قرآن جي سنڌي ترجمي تان ڏيڻ جي ڪوشش ٿا ڪريون. هن ترجمي جا پهرين ٻه ڀاڱا الحق پريس حيدرآباد سنڌ ۾ ۱۳۲۹ ۽ ۱۳۳۰ هجريءَ ۾ ڇپيا هئا، ۽ ٽيون سکر جي وڪٽوريا پريس ۾ ۱۳۳۲ هجريءَ ۾ ڇپيو هو. مضمون جو سنڌي ترجمو آڙدو ۽ آريه پاشا جي ستيمارٽ پرنڪشن جي آڌار تي ٿا ڪريون. پر عبارت کي وڌيڪ صاف ڪرڻ لاءِ پڻ الهام الرحمن جي مدد ٿا وٺن. اهي صاف ڪندڙ اکر پوءِ ڪڍي هو الهام الرحمن جا هجن يا آڙدو ستيمارٽ پرنڪشن جا، [اهڙين ڏنگين ليڪن اندر ڏيکاريل آهن.

سمهڪشڪ:- ڏسو، اهڙيون ناممڪن ڳالهيون ٻيو ڪو ڪندو؟ هڪڙي پٿر تي ڏنڊي مارڻ ڪري ٻارهن چنهن جو نڪرڻ بلڪل ناممڪن آهي. هاڻو! ان پٿر کي اندران پورو ڪري، تنهن ۾ پاڻي پري ٻارهن سوراخ ڪجن ته لائين چوڻ ممڪن آهي، نه نه! (۲۳).

۲۴. ۽ الله جنهن کي گهرندو آهي، تنهن کي پنهنجيءَ ديا [ٻاجھ] سان خاص ڪندو [چوندهندو] آهي. (منزل ۱، سيارو ۱، سورت البقر آيت ۱۰۵).

سمهڪشڪ:- جو مخصوص ۽ ديا ڪرڻ جي لائق نه آهي، تنهن کي به خدا مخصوص ڪري مقرر ديا ڪندڙ آهي ڇا؟ جي لائين آهي ته خدا ڏاڍو وڏو پندا ڪندڙ آهي. پوءِ ڇڱا ڪم ڪندو ڪير؟ ۽ ٻڙڙا ڪم ڇڏيندو ڪير؟ اهڙيءَ حالت ۾ نه ماڻهو خدا جي ٻاجھ تي ڀروسو رکندا ۽ نه ڪرمن جي نتيجن تي! پوءِ هر ڪو ئي فڪر ئي ڇڱا ڪم ڪرڻ تي ڇڏي ڏيندو (۲۴).

۲۵. انهن نه ٿئي ته ڪافر ماڻهو حسد [ايرڪا] ڪري اوهان کي ايمان کان منحرف ڪن [ڦيري ڇڏين] ڇاڪاڻ ته منجهائن ايمان وارن جا گهڻائي دوست آهن.

(منزل ۱، سيارو ۱، سورت البقر آيت ۱۰۹).

سمهڪشڪ:- هيئن ڏسو ته خدا ئي ڪن چٽائي ٿو ته مٿان اوهانجن ايمان کي ڪافر هٿائي نه ڇڏين. ڇا هو سر وڳهه [ڄاڻي ڄاڻهار] نه آهي؟ اهڙيون ڳالهيون پر مشهور جون لڳن ٿي سگهن (۲۵).

۲۶. جيڏانهن پنهنجي منهن کي ڦيرايو تيڏانهن الله جو منهن آهي.

(منزل ۱، سيارو ۱، سورت البقر آيت ۱۱۵).

سمهڪشڪ:- جي اها ڳالهه سچي آهي ته مسلمان قبلي ڏانهن منهن چوڻا ڪن؟ جي ڇون نه اسان کي قبلي ڏانهن منهن ڪرڻ جو حڪم آهي، نه [چڻجن نه] اهو به نه حڪم آهي ته جيڏانهن وڻيو تيڏانهن منهن ڪريو. ڇا هڪڙي ڳالهه سچي ۽ ٻي ڪوڙي هوندي؟ وري جي الله کي منهن آهي ته اهو سڀني پاسي ٿي ٿي نٿو سگهي، ڇاڪاڻ ته هڪڙو منهن هڪڙي پاسي ٿي رهندو! تنهنڪري اها ڳالهه پوري نه آهي (۲۶).

۲۷. آسمان ۽ زمين جو پندا ڪندڙ جڏهن ڪجهه ڪرڻ گهرندو آهي [نه لائين نه آهي نه کيس ڪجهه ڪرڻو پوندو آهي، بلڪه اُن کي چوندو آهي ته ٿي پئو! ۽ ٿي پوندو آهي].

(منزل ۱، سيارو ۱، سورت البقر آيت ۱۱۷).

سمهڪشڪ:- ڀلا جڏهن خدا حڪم ڏنو ته ٿي پئو، ته اهو حڪم ٻڌو ڪنهن؟ ٻڌايو

﴿الهام الرحمن﴾ ۾ هن آيت جو سنڌي ترجمو هٿن ڏنل آهي:- ”ڪتاب وارن مان گهڻا گهرندا آهن ته جيڪر اوهانجي ايمان آڻڻ کانپوءِ به اوهان کي ساڙ سڃان جو سندن دلين ۾ آهي، ڪن جو حق پڌرو ٿي چڪو آهي، اُن کان پوءِ به مونائي ڪافرن وغيره. شاهه عبدالحق وغيره تفسير ڪندڙن به ڪجهه اهڙو ئي ترجمو اڏو زبان ۾ ڏنو آهي. (ڪلهيترائو)

ڪنهنڪي ويو؟ ۽ ٻڌجي ڪير پيو؟ ڪهڙيءَ علت [ڪارڻ] مان ٺاهيو ويو؟ جڏهن لکن ٿا ته سرشتيءَ [آفرينش] کان اڳي خدا کانسواءِ ٻي ڪابه وسيلو [شيءَ] موجود ڪانه هئي، ته هيءُ سنسار آيو ڪٿان؟ [جي] بنا ڪارڻ جي ڪو به ڪارڻ [علت کانسواءِ معلول] ٿيندو ئي ڪونهي، نه اڳڏو سارو جڳت ڪارڻ کانسواءِ ڪٿان ٿي پيو؟ اها رڳي ٻاراڻي ڳالهه آهي.

پورو ٻڪشي [مسلمان] :- نه نه، خدا جي مرضيءَ منجهان.

اُترو ٻڪشي [سممڪشڪ] :- ڇا اوهانجي اڃا ڪرڻ ڪري مک جي هڪڙي ٽنگ به لهي سگهي ٿي، جو چئو ٿا ته خدا جي اڃا منجهان هيءُ سمورو جڳت ٻڌجي ويو؟
مسلمان :- خدا قادر مطلق [سرو شڪتيمان] آهي، تنهنڪري جيڪي وڻيس، سو ڪري سگهي ٿو.

سممڪشڪ :- سرو شڪتيمان جي معنيٰ ڇا آهي؟

مسلمان :- چئن وڻيس ٽن ڪري سگهي.

سممڪشڪ :- ڇا خدا پيو خدا به ٺاهي سگهي ٿو؟ پنهنجو پاڻ مري سگهي ٿو؟ ڇا

مورڪ، بيمار ۽ اڪيالي به ٻڌجي سگهي ٿو؟

مسلمان :- انهن نه ڪڏهن به ٿي نٿو سگهي.

سممڪشڪ :- تنهنڪري خدا پنهنجي خواجه بن جي گڻ ۽ گرم ۽ سولاءِ جي ورت ڪجهه

به ڪري نٿو سگهي. سنسار ۾ ڪنهن به شيءِ جي ٺهڻ يا ٺاهڻ کان اڳ به ٿي شهن ضروري

ٿينديون آهن :- اڳاٽ پهرين فاعل چئن ڪنهن، پوءِ ٺهندڙ شيءِ چئن گهڙو [دلو] ۽ ٺهڻ

واري مٿي، ۽ ٽيون سندس ساڌن [ذريعا يا اوزار] جن سان گهڙو ٺاهيو ويندو آهي. چئن

ڪنهن مٿيءَ ۽ اوزارن جي وسيلي گهڙو ٿو ٺاهي ۽ ٺهڻ واري گهڙي کان اڳ به ڪنهن، مٿي ۽

اوزار موجود ٿا رهن، ٽن ئي جڳت جي ٺهڻ کان اڳي جڳت جي علت مادي يعني پرڪري

موجود هئي. ۽ انهن سڀني جا اوصاف، افعال ۽ فطرت [گڻ، گرم ۽ سٺا] الادي

[ازاي] آهن. تنهنڪري قرآن جي اها ڳالهه بلڪل ناممڪن آهي (۲۷).

۲۸. ۽ جڏهن اسان ماڻهن لاءِ ڪعبي [بيت الله] کي امن ڏيندڙ ثواب جي جاءِ مقرر

ڪيو، ته [هن امت کي حڪم ڪيو] اوهين ابراهيم جي جاءِ کي نماز پڙهڻ جي جاءِ ڪري

ولئو. (مزل ۱، سڀارو ۱۱ سوروت البقر آيت ۱۲۵).

سممڪشڪ :- ڇا ڪعبي کان اڳ به خدا مقدس [پوتر] جاءِ ڪابه ڪانه جوڙي هئي؟ جي

ٺاهي هئائين ته ڪعبي ٺاهڻ جي ڪابه ضرورت ڪانه هئي. جي نه ٺاهي هئائين ته [چئو نه]

ويچارڻ اڳ به پيدا ٿيلن ماڻهن کي پوتر اسٿان کان نا اُميد ٿي ڪري رکيو هئائين! اڳ به خدا

کي مقدس جاءِ ٺاهڻ جي ياد نه رهي هوندي (۲۸).

۲۹. جنهن پنهنجي روح کي ٻي سمجه ڪيو، تنهن کانسواءِ [پيو] ڪير ابراهيم جي دين

کان مڙندو؟ ۽ يڪه ڪيس دنيا ۾ چوندوسون، ۽ اهو آخرت ۾ ضرور پلارن مان آهي.

(مزل ۱، سڀارو ۱۱ سوروت البقر آيت ۱۳۰)

سمجھڪشڪ:- هيءُ ڪٿن ممڪن آهي ته جي ابراهيم جي دٻن کي نقا مڃين، سي سڀ بي سمجھ آهن؟ ابراهيم کي ئي خدا چونڊيو تنهنجو ڪارڻ ڪهڙو؟ جي ترمائما هجڻ سببان، ته ترمائما ٻيا به گهڻائي ٿي سگهن ٿا. جي بنا ترمائما هجڻ جي چونڊيائين ته بي انصافي ٿي. هائو! اهو برابر آهي ته جو ترمائما آهي، سو ئي ايشور کي پيارو آهي، ۽ نه اڌرمي (۲۹).
 ۳۰. [اي پيغمبر] ييسڪ اسين تنهنجو منهن آسمان ڏانهن ڦرندو ڏسون ٿا. جنهن قبلي کي پسند ڪرڻ ٿو [اوڏانهن] توکي ضرور ڦيرائينداسون. پوءِ [اي پيغمبر] پنهنجي منهن کي مسجد الحرام [تعظيم واريءَ مسجد] ڏانهن ڦيراء. ۽ [اي مسلمانن] اوهين جتي هجو، اُتي پنهن جا منهن اوڏانهن ڦيرايو. (منزل ۱، سڀارو ۲۲، سورت البقر آيت ۱۴۴).

سمجھڪشڪ:- ڇا هيءُ ننڍي بت پرستي آهي! نه! نه! وڏي آهي!

مسلمان:- اسين مسلمان ماڻهو بت پرست نه آهيون، بلڪ بت شکن، ارڻات مورتن کي ڀڃندڙ آهيون، ڇاڪاڻ ته اسين قبلي کي خدا ڪري نقا مڃيون.
سمجھڪشڪ:- جنکي اوهين بت پرست ٿا ڪرڻ، سي به پنهنجن مورتن کي ايشور نقا مڃين، بلڪ سندن اڳيان ايشور جي ڀڳتي ڪندا آهن. جي اوهين بت شکن آهيو، ته هن وڏي بت يعني قبلي واريءَ مسجد کي ڇو نه ڀڳو اٿو؟

مسلمان:- واه صاحب! اسان لاءِ ته قبلي ڏانهن منهن ڦيرڻ جو قرآن ۾ حڪم آهي، پر انهن لاءِ ويد ۾ نه آهي، پوءِ بت پرست ڇو ڪينهن؟ ۽ اسين ڇو آهيون؟ ڇاڪاڻ ته اسان لاءِ ته خدا جو حڪم مڃڻ ضروري آهي.

سمجھڪشڪ:- جتن اوهان لاءِ قرآن ۾ حڪم آهي، تن ئي انهن لاءِ پراڻن ۾ آيا آهي. جتن اوهين قرآن کي خدا جو ڪلام ٿا سمجهو، تن ئي پوراڻڪ به پراڻن کي ايشور جي اولاد وٺاس جيءَ جا وڃن سمجهندا آهن. اوهان ۾ ۽ انهن ۾ بت پرستيءَ جي لحاظ سان رڳو ايترو ڀيد آهي ته اوهين وڏا بت پرست آهيو ۽ هو ننڍا بت پرست آهن. اوهانجي اوسا ته ان ماڻهوءَ جهڙي آهي، جو پنهنجي گهر ۾ گهڙيل ٻليءَ کي جيسين [ٻاهر] ڪڍڻ لڳي، تيسين سندس گهر ۾ اُٺ گهڙي وڃي. ساڳيءَ ريت محمد صاحب ننڍي بت کي ته مسلمانن جي مذهب مان ڪڍي ڇڏيو، پر جبل جهڙو وڏو بت [يعني] مڪي جي مسجد سڀني مسلمانن جي مذهب ۾ داخل ڪرائي ڇڏيائين! ڇا هيءُ ننڍي بت پرستي آهي؟ هائو، جتن اسين وٽڪ [ڌرم وارا] آهيون، تن ئي اوهين به وٽڪ ٿيندا، ته بت پرستي آڏي پوئين کان ٻڌي سگهندا، ۽ نه ٻيءَ ريت! جيسين پنهنجي وڏي بت پرستي نقا ڪڍو، تيسين ٻين ننڍن بت پرستن جي ڪنڊن ڪرڻ کان لڳي ٿي، اوهانکي پري رهڻ ڪپي، ۽ بت پرستيءَ کان الڳ رهي پاڻ کي پوتر ڪرڻ ڪپي (۳۰).

۳۱. ۽ جيڪي الله جي وات ۾ ماريا وڃن، تن لاءِ رائين نه چئو ته اهي مردار آهن؛ بلڪ [اهي] جيئرا آهن. (منزل ۱، سڀارو ۲۲، سورت البقر آيت ۱۵۴)

سمجھڪشڪ:- ڀلا خدا جي وات ۾ مرڻ يا مارائڻ جي گهرج ئي ڪهڙي؟ ڇو نه ٿا رائين

چئو ته اها ڳالهه پنهنجي مطلب سنڌ ڪرڻ لاء آهي؟ [يعني] اها لالچ ڏينداسون، ته ڏاڍو وڙهندا ۽ اسانجي فتح ٿيندي، مارڻ کان ٻڌندا ڪونه، ڦرلٽ ڪرائڻ ڪري مال ملندا ۽ تنهن کانپوءِ مؤجرون ماڻينداسون وغيره. پنهنجي مطلب سنڌ ڪرڻ لاء ئي ايترو وهندار گهڙيل آهي (٣١).

٣٢. ۽ الله سخت تڪليف پهچائيندڙ آهي (١٦٥). شيطان جي پوئتان نه هلو، سچ پاڇ هو اوهانجو پڌرو ويري آهي (١٦٨). [شيطان] رڳو اوهان کي ٻڌائيندو ۽ ٻي حياتيءَ جي موڪل [حڪم ۹] ڏئي ٿو ۽ هيءُ جو اوهان الله بابت لقا ڄاڻو سو چئو (١٦٩).

(منزل ١، سهارو ٢، سورت البقره آيت ١٦٥-١٦٨-١٦٩).

سممڪشڪ:- اوهانجو الله ٻڌڻ کي تڪليف ڏيندڙ ۽ چڱن تي دٻا ڪندڙ آهي، يا مسلمانن تي دٻا ڪندڙ ۽ ٻين کي ڏک ڏيندڙ؟ پوئينءَ حالت ۾ نه هو خدا ئي ئي لغو سگهي. جي خدا پڪڙائي نه آهي، ته جو ماڻهو جتي ڌرم ڪندو، خدا تنهن تي دٻا ڪندو. جو ڌرم ڪندو، تنهن کي سزا ڏيندو. اهڙيءَ حالت ۾ محمد صاحب ۽ قرآن کي [شفيع = شفاعت ڪندڙ] مڃڻ ضروري نه رهيو. وري جڏهن هر ڪنهن کان ٻڌائيندو ۽ هر ڪنهن انسان جو ويري شيطان آهي، ته خدا کيس پيدا ٿي ڇو ڪيو؟ ڇا هو ايندڙ زماني جون ڳالهيون نه ڄاڻندو هو؟ جي چئو ته ڄاڻندو هو پر آزمائش لاءِ بڻايائين ته پيار نه آهي، ڇاڪاڻ ته آزمائش ڪرڻ الهڪم [ٿوريءَ ڄاڻ واري] جو ڪم آهي. سو گهڻو ته سڀني جيون جي چڱن ٻن ڪرمن کي هميشه کان ئيڪ ڄاڻندو آهي. وري جي شيطان سڀني کي پرغلائيندو آهي، ته شيطان کي ڪنهن پرغلايو آهي؟ جي چئو ته شيطان پنهنجو پاڻ پرغلائي ٿو، ته ٻيا به پنهنجو پاڻ پرغلائي سگهن ٿا، وچ ۾ شيطان جو ڪم ڪهڙو؟ پر جي خدا ئي شيطان کي پرغلايو آهي، ته خدا شيطان جو به شيطان ثابت ٿيندو! اهڙي ڳالهه خدا جي نقي ٿي سگهي. ۽ جو به [بتي کي] پرغلائي ٿو، سو ڪسنگ ۽ اودا سببان پاڻ به گمراه آهي (٣٢).

٣٣. اوهان تي مردار [مئل] ۽ رت ۽ سؤر جو گوشت ۽ جنهن شيءِ تي الله کان سواءِ ٻئي جو نالو پڪارجي، سا حرام ڪيائين. (منزل ١، سهارو ١١، سورت البقره آيت ١٧٣).

سممڪشڪ:- هتي ويچارڻ ڪپي ته ڪو به جانور پنهنجو پاڻ مٿو هڃي يا ڪنهن ٻئي جي مارڻ ڪري، ٻنهي حالتن ۾ مردار آهي. هائو انهن ۾ ڪي تفاوت به آهن؟ تنهن هوندي به مرڪب ٻئي [موت] ۾ ڪو پيدا ڪونهي. وري منع ڪيائين رڳو سؤر لاءِ، پوءِ ڇا ماڻهوءَ جو گوشت کائڻ به روا آهي؟ ڇا خدا جي نالي دشمن وغيره کي سخت ڏک ڏيئي قتل ڪرڻ ڪا چڱي ڳالهه ٿي سگهي ٿي؟ انڪري خدا جي نالي تي ڪلڪ [ٽڪو] ٿو لڳي. خدا گذريل جنم ۾ پاپ ڪرڻ کان سواءِ جانورن کي مسلمانن جي هٿان ڏاڍا ڏک ڇو ٿو ڏياري؟ ڇا مٿن دٻا لڳو ڪري؟ ڇا ڪنهن [پنهنجن] ٻچن جيان نٿو ڏسي؟ ڪانه آدي جن مان ڏاڍا فائدا ٿا ٻڃن، اهڙن جانورن کي مارڻ جي منع نه ڪرڻ ڪري خدا دنيا کي نقصان پهچائيندڙ ثابت ٿو ٿئي، ۽ هو هنسا رويي پاپ ڪرڻ ڪري بدنام به ٿئي ٿو. اهڙيون ڳالهيون ايشور

۽ سندس ڪتاب جون هرگز ٿي ٽيون سگهن (۳۳).

۳۴. روزي جي رات اوهان لاء پنهنجي زالن سان رغبت [صحت] ڪرڻ لاء حلال ڪئي وئي [جو] آهي اوهانجو ڏک آهن ۽ اوهين انهنجا ڏک آهيو. الله ڄاڻو ته اوهين [پاڻ سان] خيانت ڪندا هئا، پر الله اوهان کي معاف ڪيو. پوءِ [هاڻي] انهن سان ملو [صحت ڪريو] ۽ ڳولهيو جو الله اوهان لاء لکي ڇڏيو آهي، يعني اولاد ۽ [استائين ڪاڻو ۽ پيٽو]، جيئن پٽرو ٿئي ۽ اوهان لاء ڪاري ڏاڳي مان اچڻ ڏاڳو [پر پات جو] يا رات مان ڏينهن نڪري.

سميڪشڪ:- اتي لابت ٿو ٿئي ته مسلمانن جي مذهب شروع ٿيڻ وقت يا ٽنهن کان اڳي ڪنهن نه ڪنهن پوراڻڪ کان ڪنهن پڇيو هوندو ته چاندرائيڻ ورت جو هڪ مهيني جو ٿيندو آهي، تنهنجي وڏي [رستو] ڪهڙو آهي؟ شاستر جي وڏي هيء لکيل آهي ته چند جي ڪلائن جي گهڻا وڏيءَ موجب گرهه [لٽا] گهڻائي وڏائي ڏينهن جي ٻئي ٻاهر ۾ ڪاٽجن. اهو نه سمجهي ڇيو هوندائين ته چند ڏسڻ کان پوءِ ڪانجو، جنهن کي مسلمان وري هن نموني جو بڻائي ورتو. پر چاندرائيڻ ورت ۾ استرئين سان سنجوڳ ڪرڻ جي منع آهي. الله هن ۾ هڪ هن ڳالهه جو وڌارو ڪيو ته اوهين بيشڪ روزن جي رالن ۾ به استرئين سان صحت ڪندا ڪريو. وري رات جو جيترا گهرا وٺين اوڻا گهرا ڪائين، هي به ڀلا ڪو ورت ڇڏيو؟ ڏينهن جو نه ڪاڏائون پر رات جو ڪائيندا رهيا! ڏينهن جو نه ڪاٽڻ ۽ رات جو ڪاٽڻ سرشتي نيم [قالون قدرت] جي ابتڙ آهي (۳۴).

۳۵. جيڪي اوهان سان وڙهن ٿا، تن سان الله جي وات ۾ وڙهو (۱۹۰). ۽ جتي ڪڏجن اُتي ڪن ڪهو، قتل کان ڪفر بچڻو آهي (۱۹۱). اسين انهن سان وڙهو، جيئن ڪفر نه رهي ۽ ٿئي دين الله جو (۱۹۳). انهن جيتري زباني اوهان ٿي ڪئي هئي، اوڻي ٿي اوهين به ساڻن ڪريو (۱۹۴).

سميڪشڪ:- جي قرآن ۾ اهڙيون ڳالهيون نه هجن ها ته مسلمانن جو ايڏو وڏو ظلم ٻين متن وارن تي ڪيو آهي، سو نه ڪن ها. وري بنا ڏوهه جي مارڻ ڪري ته ڪن به پاپ ٿو لڳي. مسلمانن مذهب کي نه مڃڻ مسلمان ڪفر ٿا ليکن، ڪفر کان قتل کي مسلمان چڱو ٿا سمجهن. يعني هو چون ٿا ته جو اسانجي دين کي نه مڃيندو، تنهن کي قتل ڪنداسون، ۽ انهن تي هو ڪندا رهيا آهن. مذهب لاءِ وڙهندي وڙهندي پنهنجي بادشاهت وغيره به وڃائي برباد ٿي ويا. سندن مت ٻين متن وارن تي سخت ظلم ڪرڻ سيکاري ٿو. ڇا چوريءَ جو بدلو چوري آهي؟ چور وغيره اسانجو جيترو نقصان چوري ڪرڻ سان ڪري، ته ڇا اسين به [اوڻي] چوري ڪري [ڪيس نقصان پهچايون؟] اها نه بلڪل انياءَ جي ڳالهه آهي. ڪو اڳيائي اسان کي ڳارئون ڏئي ته ڇا اسين به ڪيس ڳارئون ڏيون؟ اهڙيون ڳالهيون نه لکي الله جون، نه الله جي ڪنهن ودوان پڳت جون، ۽ نه الله جي الهامي ڪتاب جون ٿي سگهن ٿيون. اهي نه رڳو [ڪنهن] سوار ٿي ۽ بي علم ماڻهو جون [ڳالهيون] آهن (۳۵).

٣٦. ۽ الله فساد کي پسند نه ڪندو آهي (٢٠٥). اي لوڪو! جي ايمان آندو آؤ ته داخل ٿيو اسلام ۾ (٢٠٨).

سميڪشڪ:- جي خدا فساد کي پسند نٿو ڪري ته پاڻ ئي مسلمانن کي فساد ڪرڻ لاءِ همٿائي ڇو ٿو؟ ۽ فسادي مسلمانن سان دوستي ڇو ٿو رکي؟ جي خدا مسلمانن جي مت ۾ شامل ٿيڻ ڪري ئي خوش ٿو ٿئي، ته هو رڳو مسلمانن سان ئي پاسخطري ڪندڙ آهي، ۽ نه سڄي سنسار جو ايتور! ان مان ظاهر ٿو ٿئي ته نڪي قرآن خدا جو ٺاهيل آهي نه ان ۾ ڏيکاريل خدا [سچو] خدا ئي سگهي ٿو (٣٦).

٣٧. ۽ الله جنهن کي گهرندو آهي تنهن کي بيمار [ان ڳالھ] رزق [روزي] ڏيندو آهي. (منزل ١، سيارو ٢، سورت البقر آيت ٢١٢).

سميڪشڪ:- ڇا پاپ پڇ ڪرڻ کانسواءِ خدا لائين ئي رزق ڏيئي ڇڏيندو آهي؟ جي ڏک سڳو جو مال خدا جي مرضيءَ تي آهي، نه چڱائي ۽ بچڻائي ڪرڻ هڪ جهڙي ثابت ٿيندي! ان ڪري ئي مسلمان ماڻهو ڌرم کان منهن موڙي جتن وٺن ٿو، تن ڪندا رهن ٿا. ڪي ته قرآن جي هن آيت تي ويساهه نه آڻيندي به ڌرمائتا بڻبا ٿا رهن (٣٧).

٣٨. ۽ [اي پيغمبر] توکان حيض [رجسوالا] بابت پڇن ٿا. چئو ته اها ناپاڪي [اپورتا] آهي، جنهن ڪري زالن کان حيض [رتو سمي] ۾ پري ٿيو، ۽ انهن ويجهه نه وڃو جيئن پوتر ٿين. پوءِ جڏهن راشدان ڪن، تڏهن جنهن وقت کان الله اوهان کي موڪل ڏئي آهي [انهيءَ کان] انهن ڏانهن وڃو (٢٢٢). اوهانجن زالون اوهان لاءِ پوک آهن. پوءِ پنهجي پوک ڏانهن جتن وٺيو تن وڃو (٢٢٣). الله اوهان کي اوهانجن آجائن قسمن ڪٿي ۾ نه وٺندو آهي (٢٢٥).

(منزل ١، سيارو ٢، سورت البقر).

سميڪشڪ:- رجسوالا [حيض] جي ڏينهن ۾ مطلب نه ڪرڻ جو حڪم نه چڱو آهي، پر استرلين کي ٻيءَ سان ڀيٽ ڪري لائين ڇوڙ نه جتن وٺيو، تن وٺن وڃو، انسان کي وشئي [ڪامي] بڻائڻ جو ڪارڻ آهي. جي خدا آجائن قسمن ڪٿي ئي نٿو پڪڙي، ته سڀئي ڪوڙ ڳالهائيندا ۽ قسم پيچندا، جنهن ڪري خدا ڪوڙ کي جاري ڪندڙ ٿي ٻوڏو (٣٨).

٣٩. اهو ڪير آهي، جو الله کي چڱو قرض [آڌارو] ڏئي؟ جو [الله] کيس ٻيڙو ڪري ڏئي.

(منزل ١، سيارو ٢، سورت البقر آيت ٢٤٤) *
سميڪشڪ:- ڇا قرض ڪٿي مان خدا جو مطلب ڪهڙو؟ جنهن سچو جڳت ٺاهيو آهي، سو ڇا ماڻهوءَ کان قرض ٿو وٺي؟ هرگز نه! لائين نه ويچار ڪرڻ کان سواءِ ئي ڇڏي سگهيو، نه

* هن آيت جي تفسير ۾ تفسير حسينيءَ ۾ لکيل آهي ته هڪڙو ماڻهو حضرت محمد صاحب وقت آيو ۽ کين چيائين ته اي رسول الله، خدا قرض ڇو ٿو گهري؟ انهن جواب ڏنو ته اوهان کي بهشت ۾ وٺي وڃڻ لاءِ. ان چيو ته جي اوهين ضمانت ڏيو ته آڻ ڏيان. محمد صاحب کيس ضمانت ڏني. [مطلب ته] خدا ئي اعتبار نه ڪيائين ۽ سندس پيغمبر ئي ڪيائين. [آڏو دستيارت پر ڪاش ٿان].

سندس خزانو ڪٿي ويو هو ڇا؟ ڇا ڪس هندين هلائڻ ۽ واپار ۾ مشغول رهڻ ڪري گهائو پيو هو، جو اُڌارو وٺڻ لڳو؟ هڪ جي بدران ٻي ٻي ٻي ٻي منظور ٿو ڪري! ڇا هيءُ شاهوڪارن جو ڪم آهي؟ اهڙا ڪم نه ڏيوان يا آجايو خرچ ڪندڙن يا گهٽ آمدنيءَ وارن [ماڻهن] کي ڪرڻا پوندا آهن، نه خدا کي! (۳۹).

۴۰. منجهانئن ڪنهن ايمان آندو ۽ ڪو ڪافر ٿيو. جي الله گهري ها ته نه وڙهن ها. پر الله جيڪي گهرندو آهي، سو ڪندو آهي. (منزل ۱، سڀارو ۳، سورت البقر آيت ۲۵۳).
سميڪشڪ:- ڇا جيتريون به لڙايون ٿينديون آهن، سي خدا جي مرضيءَ سان ئي ٿين ٿيون؟ هو اُڌور ڪرڻ گهري نه ڪري سگهندو آهي ڇا؟ جي ائين آهي ته هو خدا ئي نه آهي، ڇاڪاڻ ته شائتي پڇي لڙائي ڪرائڻ چڱس ماڻهن جو ڪم نه آهي. ان مان ظاهر ٿو ٿئي، ته قرآن لکي خدا جو لاهيل آهي ۽ نه ڪنهن ڌارمڪ وديوان جو (۴۰).

۴۱. آسمان ۽ ڌرتيءَ تي جيڪي به آهي، سو سمورو آلهيءَ لاءِ ئي آهي [الله جي مالڪيت آهي]. سندس [بادشاهيءَ جي] ڪرسيءَ آسمان ۽ زمين کي سمايو [لهيٽيو] آهي (منزل ۱، سڀارو ۳، سورت البقر). (۲۵۵)

سميڪشڪ:- آسمان ۽ ڌرتيءَ تي جيڪي به شيون آهن سي سموريون جيون [روحن] لاءِ ايمور بنڊا ڪيون آهن، ۽ نه پاڻ لاءِ، ڇاڪاڻ ته هو پورو ڪام آهي، [ارڻات] ڪس ڪنهن به وسوءَ جي گهرج ڪانهي. جي وٽس ڪرسي آهي ته هو هڪ ديني [محدود المڪان] ٿيو، جو هڪ ديني آهي، سو ايمور لهر سڏجي. ايمور نه واپاڪ [ذاتي طرح هر جاءِ موجود] آهي. (۴۱).

۴۲. [ابراهيم ڇو نه] الله سچ کي اوڀر کان اڀاريڻدو آهي، تنهنڪري تون اولهه کان اڀار. تڏهن اهو ڪافر حيران رهجي ويو. سچ ڀڄ الله گنهگارن [پاڻين] کي رستو نٿو ڏيکاري. (۲۵۸)

سميڪشڪ:- ڏسو هيءَ جهالت جي ڳالهه! سچ نه ڪڏهن اوڀر کان اولهه ۽ نه اولهه کان اوڀر ايندو ويندو آهي. هو نه پنهنجي محور تي ئي گهمندو رهندو آهي. ان مان پڪ ٿي ٿئي ته قرآن جو ٺاهيندڙ نه ڪڙول وديا [علم جيوش يا هٿيٽ] ۾ نه پوکول وديا [جاگرافي] ڄاڻندو هو. جي پاڻين کي رستو نٿو ڏيکاري، ته ڌرمائين لاءِ ته مسلمانن جي خدا جي ضرورت ئي ڪانهي، ڇاڪاڻ ته ڌرمائين نه ڌرم جي وامت ئي [اڳ] ئي آهن. رستو نه انهن کي ڏيکارڻ گهرجي، جي ڌرم کان پليل آهن. تنهنڪري اها فرض ادائي نه ڪرڻ ڪري قرآن جي ٺاهيندڙ ڏاڍي پل ڪٽي آهي. (۴۲).

۴۳. الله ڇو نه پڪين مان چار پڪي وٺ. سندن شڪليون سڃاڻي ● ڇڏ. پوءِ هر جبل

● آريه پاشا ۽ آڙدو ستيارت پر ڪاشن ۾ ڏنل مضمون جي ترجمي موجب ”سندن شڪليون سڃاڻي ڇڏ“ ترجمو ٿيندو. پر ”الهام الرحمن“ جي سنڌي ترجمي ۾ الجي جاءِ ئي ”پوءِ ڪن پاڻ وٽ ڌرا ڌرا ڪر“ لکيل آهي. [گهٽتراو]

ٺي آهن مان هڪ هڪ ٽڪر رک. پوءِ ڪن سڏ، ته توڙا آهن ٻوڙ لندا ايندا (٢٦٠).
(منزل ١، سهارو ٣ سورج المشرق).

سميڪشڪ:- واه، واه! ڏسو سائين، مسلمانن جو خدا [ڪيئن نه] مڌاريءَ جيان بازوون ڪري رهيو آهي. ڇا خدا جي خدائي اهڙين ڳالهين مانجهان ئي ظاهر ٿي ٿئي؟ عقلمند ماڻهو نه اهڙي خدا کي ڇڏي پري رهندا، پر جاهل ماڻهو ڦاسندا. اهڙيءَ ريت [اسلامي خدا] پنهنجي ناموس وڌائڻ بدران پنهنجي بي عزتي ڪرائيندو (٢٦١).

٢٦٢. جنهن کي گهرندو آهي، تنهن کي حڪم [سمجھ يا عقل يا ٻڌي] ڏيندو آهي
(منزل ١، سهارو ٣ سورج المشرق).

سميڪشڪ:- جي حڪم ان کي ٿو ڏئي جنهن کي گھري ٿو، نه جنهن کي نٿو گھري، تنهن کي سمجھ نه ڏيندو هوندو. اها ڳالهه خدا جي ڪانهي، پاڪ جو پاسخطاري ڇڏي سڀني کي عقل جي هدايت ڪندو آهي، سڀئي خدا ۽ سڄو ابدش ئي سگھي ٿو، نه ڪو ٻيو! (٢٦٣).
٢٦٤. پوءِ جنهن کي گهرندو، تنهن کي معاف [ڪميا] ڪندو، جنهن کي گهرندو، تنهن کي ڪشت ڏيندو ڇاڪاڻ ته هر سڀ وسٽو ئي قادر [وس وارو] آهي (٢٦٤).

(منزل ١، سهارو ٣ سورج المشرق)
سميڪشڪ:- جي معاف [ڪميا] ڪرڻ لائق آهن، تن کي نه معاف ڪرڻ، ۽ جي معافي ڏيڻ جي لائق ڪنهن، تن کي معافي ڏيڻ جا ڪم ڇا گهر ڪند [ڇرٻت يا اُٺائي] راجا جي ڪن جيان ڪنهن؟ جي خدا جنهن کي وڻي، تنهن کي ٻائي ۽ ڏور مان لڳو بڻائي، نه جهڙو کي ٻاٻ پڇ ڪندڙ نه ڪوئڻ ڪهي. جي ڪيس خدا اهڙو بظاير آهي ته ماڻهن کي ڏک ۽ سک به نه ملڻ گهرجن. جڏهن سڄو سالار جي آڳاٽي موجب ڪو نوڪر جنهن کي قتل ڪري يا ٻڙائي ته انجو قل ڪيس نٿو ملي، ساڳيءَ ريت ڪن به [ڏک سک] نه ملڻ ڪن (٢٦٥).

٢٦٦. [اي بهمنور] ڇو ته پرهيزگارن کي ان کان بهتر ڪهڙي خبر ٿان. الله وقت بهشت آهن، جن ۾ نهرون ٿيون آهن. انهن ۾ هميشه رهندڙ پاڪ بهمنون آهن. الله جي خوشي [راضو] آهي. الله پنهنجن بدن کي ڏسي ٿو.

(منزل ١، سهارو ٣ سورج آل عمران آيت ١٥).

سميڪشڪ:- ڀلا هيءُ بهشت آهي يا وينديون [طوائف خالو يا چڪاو يا ويڇاوي آڏو]؟ ان کي خدا چڱي يا استرئي [ڏال جي خواهش رکندڙ]؟ جنهن ڪتاب ۾ اهڙيون ڳالهيون لکيل هجن، ڇا تنهن کي ڪوبه عقلمند خدا جو ٺاهيل ڪتاب مڃي سگھي ٿو؟ خدا پاسخطاري ڇو ٿو ڪري؟ جي بهمنون هميشه ٿيون بهشت ۾ رهن، سي هتان پيدا ٿي اُٺي وينديون آهن، يا اُٺي ئي پيدا ٿيون آهن؟ جي هتان پيدا ٿي اُٺي وينديون آهن ۽ جي قيامت جي رات کان اڳ ۾ ئي بهمن کي گهرائي ورتو اٿس، ته سندن مڙس کي ڇو نه گهرائين؟ وري هن عهد کي نه قيامت جي رات سڀني جو انصاف ٿيندو، ڇو پڇائين؟ جي اُٺي ئي پيدا ٿيون آهن ته قيامت تائين هو ڪيئن ٿيون گدوان ڪن؟ جي آهن لاءِ مرد به آهن، نه جي مسلمان هتان بهشت ۾ ويندا، تن کي خدا ڪٿان بهمنون اُٺي ڏيندو؟ وري جهڙيءَ ريت بهمن کي بهشت

۴۶. [هميشه رهڻ لاء] ٺاهيائين، تن مردن کي هميشه رهڻ وارو چو نه بڻائين؟ ٺهندڪري مسلمانن جو خدا [نهاء ڪندڙ ۽ ٻڌ بي سمجهه آهي] (۴۶).

۴۷. تهنن الله جي طرفان دين اسلام آهي *

(منزل ۱، سهارو ۳ آل عمران آيت ۱۹).

سميڪشڪ: - ڇا الله مسلمانن جو ئي آهي ۽ نه ٻين جو؟ ڇا تيرهن سؤن ورهين کان اڳي ايترو ئي مت هڙي ڪرڻ؟ ان مان [معلوم ٿو ٿئي ته] هيءُ قرآن خدا جو ٺاهيل نه آهي، بلڪ ڪنهن تعصبيءَ [پڪڙهائيءَ] جو ٺاهيل آهي (۴۷).

۴۸. هر ڪنهن روح [جهنم] کي جيڪي ان ڪمارو آهي سو پورو [ٺهندڪري پورو ٻڌلو] ڏٺو ويندو، ۽ تن ئي ظلم نه ڪيو ويندو (۲۵). [اي پيغمبر] چئو ته اي الله، تون ئي ملڪ جو مالڪ آهين. جنهن کي گهرين ٺهنڪي [بادشاهي] ڏين ٿو، ۽ جنهن کان وٺي ٺهنڪان ڪسڻ ٿو. جنهن کي گهرين، ٺهنڪي مان وارو ڪرڻ ٿو ۽ جنهن کي وٺي ٺهنڪي بي مانو ڪرڻ ٿو. سڀئي ٺهنڪي هٿ ۾ آهي. هر هڪ دستوءَ تي تون ئي قادر [وسوارو] آهين (۲۶).
 رات کي ڏينهن ۾ ۽ ڏينهن کي رات ۾ وهائين ٿو. ۽ مردي کي جيئري منجهان ۽ جيئري کي مردي منجهان ڪڍين ٿو ۽ جنهن کي گهرين، تنهن کي به شمار رزق [آلڳڻي روزي] ڏين ٿو (۲۷). مسلمانن کي گهرجي ته مسلمانن کان سواءِ ڪافرن کي دوست نه بڻائين ۽ جيڪو ائين ڪندو، سو الله جي پاسي وارو نه آهي ❖ (۲۸). [اي پيغمبر چئو ته] جي اوهين الله کي گهرندا [دوست رکندا] آهيو ته منهنجي پهريو ڪريو، ته الله اوهان کي گهرندو ۽ اوهانجا پاپ [گناهه] اوهان کي معاف ڪندو [بخشيدو]. ۽ تهنن الله بخشناهار مهربان آهي (۳۱).
 (منزل ۱، سهارو ۳ آل عمران آيتون ۲۵-۲۶-۲۷-۲۸-۳۱).

سميڪشڪ: - جي هر ڪنهن جيءَ کي ڪرمن جو پورو ڦل ڏنو ويندو، ته [گناهه] معاف ٿي نه سگهندا! پر جي معاف ٿيندا ته پوري بدلي نه ملڻ سببان اُنِيءَ ٿيندو! جي چڱن ڪرمن ڪرڻ کان سواءِ بادشاهي ڏيندو، ته نه اُنِيءَ ڪندڙ سڏبو. ٻيلا جيئري مان مئل ۽ مئل مان جيئرو نه ڪڏهن ٿي سگهي ٿو؟ ايترو جي ويڙسغا [انتظام] نه آچيندو ۽ آچيندو [مڪمل ۽ لازوال] هٿ ڪري ان ۾ ڪڏهن به غير گهر ٿي نٿي سگهي! هينئر ڏسو پڪڙهائڻ [تعصب] جون ڳالهون: - جو دين اسلام ۾ نه آهي، تنهن کي ڪافرو ٺهرائڻ آهي. ٻين مذهبن جي چڱن ماڻهن سان به دوستي نه رکڻ ۽ مسلمانن منجهان ٻڙن سان به دوستي رکڻ جي سکيا ڏيڻ خدا جي شان وٽان نه آهي. ٺهندڪري هيءُ قرآن وارو خدا، ۽ مسلمان ماڻهو رڳو پڪڙهائڻ ۽ اوڏيا سان ٻيل آهن، جنهن ڪري ئي مسلمان ماڻهو اولهه ۾ آهن. وري ڏسو

* ان جملي جو ”الهام الرحمن“ موجب سنڌي ترجمو هٿن آهي: - ”وڻندڙ دين“ الله وقت اسلام آهي.

❖ ”الهام الرحمن“ موجب ان پوئين جملي جو ترجمو آهي ”ٺهندڪري الله [جي دين] سان [ڪجهه] واسطو نه آهي.“

(گهٽترو)

محمد صاحب جي ليلا! ڇي اوهين منهنجي پاسي ٿيندا ته الله توهانجي پاسي ٿيندو ۽ ڇي اوهين نصيب روپي گناهه ڪندا ته به اوهانکي ڪميا ڪندو! ان مان ثابت ٿو ٿئي ته محمد صاحب جي نيت صاف نه هئي. انڪري ڏسجي ٿو ته پنهنجي مطلب سنڌ ڪرڻ لاءِ ئي محمد صاحب قرآن لاهيو يا ٺهرايو آهي (۴۸).

۴۹. جڏهن فرشتن چيو ته اي مريم، الله توکي سڳورو ڪيو ۽ توکي پاڪ [پوٽو] ڪيو دليا جي زالن مٿان (۴۲). (منزل ۱، سهارو ۳، آل عمران).

سميڪشڪ:- جي هن زماني ۾ خدا جا فرشتا ۽ خدا ڪنهن سان ڳالهائڻ لڳا اچن، ته ڇي اڳي ڪيئن ايندا هوندا؟ ڇي چيو ته اڳيان ماڻهو ڏيندا [پڇي آيا] هئا ۽ هن زماني جا ڪنهن، نه [ها ڳالهه غلط آهي] ڇاڪاڻ ته جنهن زماني ۾ عيسائين ۽ مسلمانن جو مت هليو هو، تنهن زماني ۾ انهن ملڪن ۾ جهنگلي ۽ بي علم ماڻهو گهڻا هئا. ان ڪري ئي اهڙا علم جي ابتڙ مت هلي ٿي سگهيا. هيٺر وڌوان وڌيڪ آهن، جنهنڪري [اهڙا مذهب هيٺر] هلي نه سگهندا، پاڪ جي اهڙا ٿلها (hollow) مذهب آهن، سي ڏهندا ٿا وڃن، سندن واڌاري ڪرڻ جي نه ڳالهه ٿي ڪهڙي؟ (۴۹).

۵۰. [الله جڏهن ڪو ڪم ڪندو آهي] ته اُنکي چونڊو آهي ته ٿي ۽! بس ٿي پوندو آهي (۴۷). ۽ مڪر ڪيو ڪافرن، ۽ مڪر ڪيو الله: ۽ الله ڏاڍو مڪر ڪندڙ آهي [۴۵]. (منزل ۱، سهارو ۳، آل عمران)

سميڪشڪ:- جڏهن مسلمان ماڻهو خدا کانسواءِ ٻئي ڪنهن وستو [جو اڻي وڃو ٿي] لڳا مڃين، ته خدا چيو ڪنهنکي؟ ۽ سندس چوڻ ڪري ڪم ٿي پيو؟ انهن [سوالن] جا جواب مسلمان ستن جمن ۾ به ڏيئي نه سگهندا، ڇاڪاڻ ته آبادان ڪارڻ [علم ماديءَ] کان سواءِ ڪارڻ [معنوي] هرگز ٿي نٿو سگهي. بنا ڪارڻ جي ڪارڻ کي ٿيڻ مڃڻ آهي، جئن [ڪو چوي ته] منهنجو شراب پي ۽ ماءُ کانسواءِ ٺهيو آهي. جو دوکو ٿو کائي يا مڪر يا فریب ٿو ڪري، سو هرگز ئي خدا ٿي نٿو سگهي. خدا نه [ٺهيو] پر ڪو چڱو ماڻهو به اهڙا ڪم نه ڪندو آهي (۵۰). ۵۱. ڇا اوهان لاءِ ڪافي نه ٿيندو ته الله اوهانکي ٽن هزارن فرشتن سان مدد ڪري؟ [۱۲۴]. (منزل ۱، سهارو ۴، آل عمران)

سميڪشڪ:- جي مسلمانن کي [سندن الله اڳي] ٽن هزارن فرشتن سان مدد ڏيندو هو، ته هيٺر ڇو لغو مدد ڏئي، جو سندن ڪيتري بادشاهت به برباد ٿي چڪي آهي ۽ ٿيندي وڃي ٿي؟ تنهنڪري اڄوڃهن کي يلوپ ڏيئي ڦاسائڻ لاءِ هيءَ وڏي انياءَ جي ڳالهه [لڪل]

* ”الهام الرحمن“ ۾ آيت ۵۴ جو سنڌي ترجمو هيئن آهي: — ”۽ يهودين رڪ وٺي ۽ الله به ٻڌهي رڪ وٺي. ۽ الله چڱو ٻڌهي رڪ وٺيندڙ آهي.“ اڏوڏو ستيا رڪ پر ڪاش ۾ الله ”مڪر ڪندڙ“ آري. پاڻا موجب ”دوڪو ڏيندڙ“ ۽ يار دواج جي انگريزي ترجمي ۾ (trickster) يعني ٺڳي، مڪر، دوکو يا ٻڌهو جعل (sly fraud) ڪندڙ ڏيکاريل آهي. (تفصيل)

آهي (۵۱).

۵۲. ۽ اسان کي ڪافرن جي قوم تي مدد [فيع] ڏي (۱۴۷). بلڪ الله اوهانجو ڪار ساز آهي ۽ اهو چڱو مدد ڏيندڙ آهي (۱۵۰). ۽ جيڪڏهن اوهان الله جي واٽ ۾ ماريا وڃو يا مري وڃو، ته الله جي طرفان اوهان لاءِ بضعيش (دنيا) آهي (۱۵۷).

(منزل ۱، سهارو ۴، آل عمران)

سمجھڻ: - هيئن ٿي سگهيو ته مسلمانن جي غلطي! جي سندن منب جا نه آهن، تنهن ڪري مارڻ لاءِ خدا کان دعا پئي ورتا آهن! ڇا پر معصوم (اهڙو) ڀروڙو آهي جو سندن ڳالهه مڃي ڇڏيندو؟ جي مسلمانن جو ڪار ساز الله ئي آهي، نه پوءِ مسلمانن جا ڪم برباد ڇو ٿا ٿين؟ وري خدا به مسلمانن جي موٽ ۾ ڦاٿل ٿو ڏسجي. جي خدا اهڙو پاسخطرو [پڪهائي] آهي ته هو ڌرمالها ماڻهن جو آپاسيه (معمود يا آپاسا ڪوڙ ٻوڪهه) هرگز ئي نٿو سگهي (۵۲).

۵۳. الله کي [نه چڱائيندو آهي] جو اوهان کي ڳجهه مان واقف ڪري. پر الله پنهنجن پيغمبرن مان جنهن جنهن کي گهرندو آهي تنهن کي پسند ڪندو [ڇو نه ڏيندو] آهي. پوءِ الله ۽ سندس رسولن تي ايمان آڻيو (۱۷۹). (منزل ۱، سهارو ۴، آل عمران).

سمجھڻ: - جي مسلمان خدا کان سواءِ ڪنهن [بئي] تي ايمان نٿا آڻين ۽ نه ڪنهن کي خدا سان شريڪ ٿا مڃين، نه پيغمبر صاحب کي خدا سان گڏ ايمان ۾ ڇو شريڪ ڪيو اٿن؟ الله لکيو آهي ته پيغمبر تي ايمان آڻيو، تنهنڪري پيغمبر به شريڪ ٿي پيو. پوءِ [نه خدا کي] لاشريڪ ڇوڻ ليک نه چئبو! جيڪڏهن ان جي معنيٰ اها وٺجي ته محمد صاحب جي پيغمبر ٿيڻ تي ايمان آڻڻ گهرجي ته سوال اٿندو ته محمد صاحب جي ضرورت ڪهڙي؟ جي الله کيس پيغمبر بڻائڻ کان سواءِ پنهنجي مرضي موجب ڪم نٿو ڪري سگهي، نه لاشريڪ [قدرت کان خالي] آهي (۵۳).

۵۴. اي ايمان وارو! صبر ڪريو، ڀاڱ ۾ ٿانهن وارا ۽ مڪرم رهو، ۽ جنگ ۾ لڳا رهو، ۽ الله کان ڊڄو، جو اوهان کي چوٽڪارو ملي (۲۰۰). (منزل ۱، سهارو ۴، آل عمران)

سمجھڻ: - قرآن جو خدا ۽ پيغمبر بڻي جنگيون جوڙيندڙ هئا. جو جنگ جو حڪم ٿو ڏئي، سو شائتيءَ ۾ خلل ٿو پئجي. ڇا خدا کان نالي مائڻ ڊڄڻ ڪري چوٽڪارو ملي سگهندو آهي، يا اڌرم جي جنگ آڏي ڪوڙ جي پٽو کان؟ جي پهرين ڳالهه بوابر آهي ته ڊڄڻ نه ڊڄڻ هڪجهڙو آهي. جي اي ڳالهه بوابر آهي ته نه ڪو آهي (۵۴).

۵۵. اهي الله جون حدون آهن. ۽ جيڪو الله ۽ سندس رسول جي فرمانن-رداري ڪندو، تنهن کي [الله اهڙن] باغن ۾ داخل ڪندو، جنهي هيٺان نهرون وهنديون آهن. ان ۾ هو هميشه رهندو ۽ سڀني کان وڏي ڪاهيائي [عزاد ماڻھو] اها آهي (۱۳). ۽ جيڪو الله ۽ سندس رسول جي ٻي فرماني ڪندو، سندس حدن کان ٻاهر نڪرندو، تنهن کي ٻاهر ۾ داخل ڪندو، جنهن ۾ هو هميشه رهندو ۽ ان لاءِ خوار ڪندڙ عذاب آهي (۱۴). (منزل ۱، سهارو ۴، سورت النساء)

سمهڪشڪ:- خدا پاڻ ئي محمد صاحب کي پنهنجو نبيڪ بڻايو آهي، ۽ پاڻ ئي قرآن ۾ اها ڳالهه لکي اٿس. وري ڏسو ته ڪهڙن نه خدا پيغمبر صاحب سان ڳالھو آهي، خدا بهشت ۾ به رسول سان شراڪت ڪري رهيو آهي. ڪنهن هڪڙيءَ ڳالهه ۾ به مسلمانن جو خدا آزاد نه آهي. تنهنڪري ڪمس لاشريڪ ڪوٺجڻ اڃا به آهي. اهڙيون ڳالهيون انهن جو جي ٺاهيل ڪتاب ۾ نهيون ٿي سگهن (۵۵).

۵۶. ۽ هڪ ڌري جيترو به الله ظالم نه ڪندو آهي. ۽ ڇڏائي آهي تنهنڪي ٻيڙو ڪري ڏيندو آهي (۴۰). (منزل ۱، سڀارو ۵، سورت النسا).

سمهڪشڪ:- جي هڪ ڌري جيتري به خدا بي انصافي نٿو ڪري، نه ڇڏائي جو بدلو ٻيڙو ڪري ڇوڻو ڏئي؟ ۽ مسلمانن سان پاسفاطري ڇوڻو ڪري؟ جي ڪمن جو ٻيڙو يا ڪهت قل سچ ڀڄ ڏئي نه خدا آئيند ڪندڙ ٿي پوي (۵۶).

۵۷. جڏهن تڏهن وٽان ٻاهر نڪرندا [هليا ويندا] آهن، ته انهن مان ڪي تنهنجيءَ ڳالهه جي آيتن صلاحون ڪندا آهن. ۽ جيڪي هو صلاحون ڪندا آهن، سي الله لکندو آهي (۸۱). ۽ جي ڪم انهن ڪيا، تن سببان الله ڪين آيتن [اوندو] ڪيو آهي. جنهنڪي الله گمراه ڪندو آهي، تنهن لاءِ تون ڪا وامت ڪڏهن نه لهندين (۸۸). (منزل ۱، سڀارو ۵، سورت النسا).

سمهڪشڪ:- جو الله اهڙين ڳالهين جو روزنامو رکندو آهي، سو سڙو ڪم، [همه دان] نه آهي. سڙو ڪم هجي ها ته اڪڙ جي گهرج ٿي ڇو ٿينس ها؟ وري مسلمان ڇوڻ ٿا ته شيطان ئي سڀني کي گمراه ڪرڻ سببان دشت [لعنت ڪيل] ٿيو آهي. پر جڏهن خدا به انسانن کي گمراه ٿو ڪري، ته خدا ۽ شيطان ۾ تفاوت ڪهڙو؟ هائو، ايترو فرق ڇڏي سگهيو ته خدا وڏو شيطان آهي ۽ هو ننڍو شيطان! مسلمانن جو قول آهي ته جو گمراه ٿو ڪري سو ئي شيطان آهي. ان موجب ته خدا کي به شيطان بڻائي ڇڏيائون (۵۷).

۵۸. ۽ پنهنجن هٿن کي [وڻهه کان] نه جهلين ته ڪين پڪڙيو ۽ جتي انهنڪي لهو، تي انهنڪي مارو (۹۱). ۽ مسلمانن کي مسلمانن جو مارڻ واجب نه آهي. پر جو اڻڄاڻائيءَ منجهان مسلمانن کي ماري وجهي ته هڪڙي مسلمان ٻالهي کي آزاد ڪري ۽ ڇڏي سندس وارثن کي پهچائي، پر جي بخشين ته انهنڪي اختيار آهي (۹۲). پر جي هجي ان قوم مان جا اوهانجي شترؤ [دشمن] آهي، ۽ هو مسلمانن کي ماري ڇڏي ته هميشه دوزخ ۾ رهندو، ۽ الله مٿس ڏمبو ۽ لعنت ڪندو (۹۳). (منزل ۱، سڀارو ۵، سورت النسا).

سمهڪشڪ:- هيئن ڏسو سندن پيڪڙي ڪي ڳالهه، ته جو مسلمان نه آهي، تنهنڪي جتي ڏسو، تي ماري ڇڏيو، ۽ مسلمانن کي نه ماريو! جو اڻڄاڻائيءَ ۾ مسلمانن کي ماري نه ڏيو پر انچشت [ڪفارو] ڏئي ۽ جي ٻئي کي ماري نه ڪمس بهشت ملندو. اهڙيءَ سکيا کي ڪو به اڇلائڻ ڪهي. اهڙي ڪتاب، اهڙي پيغمبر، اهڙي خدا ۽ اهڙي مذهب منجهان سواءِ نقصان جي فائدو ڪجهه به ڪونهي. اهڙن جو نه هجڻ ئي ڀلو! عقلمندن کي ته اهڙن غلط متن کان پري رهي سڀني ويد وڪت ڳالهين کي ئي هڻڻ گهرجي، ڇاڪاڻ

د ٻوي آهي، ٺهڙو ئي سندس سوارِيءَ جو گڏهه. جهڙي کي ٺهڙو ملي، ٺڏهن ئي گذران ٿيندو آهي. جنهنجو خدا ئي دوکيماز آهي، تنهنجا آپاسڪ [معتد] ڇو نه دوکيماز ٿيندا؟ ڇا مسلمان بدڪار هجي نه به ساڻس دوستي رکڻ ۽ ٻين متن جي چڱن ماڻهن سان به دشمني رکڻ ڪنهن لاءِ به واجب ئي سگهي ٿو؟

٦٢. اي ماڻهو اوهانجي رب وٽان پيغمبر اوهان وٽ سچ وٺي آيو آهي، تنهن ڪري [مفسر] ويساه آڻيو (١٧٠). هڪ الله کان سواءِ ڪو عبادت جو لائق نه آهي (١٧١).

(منزل ١، سڀارو ٥، سورت النسا)

سممڪشڪ:- جڏهن پيغمبر ئي ويساه لاءِ لکيائين، ته پيغمبر ايمان ۾ خدا جو شريڪ اڻڻاٽ پائيو ٿيو يا نه؟ الله جي هڪ ديهي [محدود المڪان] ۽ واپاڪ نه هئڻ ڪري ئي ته ان وٽان پيغمبر ايندا ويندا ٿا رهن. ايشور نه اهڙو ٿي نٿو سگهي. ڪٿي (ڪيس) سروديشي (محيط ڪيل) ٿا لکن ۽ ڪٿي هڪ ديهي! ان مان ظاهر آهي ته قرآن ڪنهن هڪڙي شخص جو ٺاهيل نه آهي، بلڪ گهڻن ماڻهن جو ٺاهيل آهي (٦٢).

٦٣. اوهان ئي حرام ڪيو ويو مردار [مئل جانور] ۽ رت ۽ سونڙ جو گوشت ۽ جنهن شئي تي الله [جي نالي] کانسواءِ ٻيو ڪجهه پڙهيو ● وڃي ۽ گهڻو ڏيئي ماريل ۽ جو لٽ يا پھڻ جي ڌڪ سان يا مٿان ڪري مڙو هجي سو، ۽ سڱ هڻڻ ڪري [ڀور جي اُڪل سان] مئل ۽ جنهنڪي درندن [ڦاڙيندڙ جانورن] کاڌو هجي سو ☒ (٣).

(منزل ٢، سڀارو ٦، سورت المائد)

سممڪشڪ:- ڇا رڳو ايتريون ئي شيون حرام آهن؟ ٻيا ڪيترائي حيوان ۽ ڪٽيلن وغيره جهڙا ٿرڻڪ جهڙو [حشرات الارض ★] مسلمانن لاءِ حلال هوندا؟ هيءُ ماڻهن جو ٺاهه آهي ۽ نه ايشور جو. اڪري ئي مڃڻ لائق به ڪونهي (٦٣).

٦٤. ۽ اوهين الله کي چڱو قرض ڏيو ته اوهانجون مڌائون الميت [ضرور] ميٽيندس، ۽ اوهانڪي بهشتن ۾ داخل ڪندس (١٢).

سممڪشڪ:- واهه پائي واهه! مسلمانن جي خدا جي گهر ۾ ڪجهه ڏن باقي نه رهيو هوندو. جي باقي هجيس ها ته قرض ڇو گهري ها؟ ۽ ڪن [لائن چئي] ڇو پرغلائي ها ته اوهانجون پراڻون معاف ڪري اوهانڪي بهشت ۾ موڪليندس؟ ان مان ظاهر ٿو ٿئي ته خدا جي نالي تي محمد صاحب پنهنجو مطلب ڪڍيو آهي (٦٤).

✽ الهام الرحمن ۾ ”(سهر جو) رت“ لکيل آهي.

● الهام الرحمن موجب انجي معنيٰ آهي ”[الله کانسواءِ ٻئي جي نالي مڃڻا ڪيل هجي].“

☐ لها آيت اچي الهام الرحمن ۾ هٿن آهي:- ”پر جنهنڪي (مرڻ کان اڳ) ذبح ڪيو [سو حرام نه آهي]. جو (جانور) آستانن ئي ذبح ڪجي (سو حرام ڪجي ٿو)، ۽ اوهانجو ٿيرون سان مارڻ (ب) وغيره.

(گهٽراو)

★ آهي جهڙو جي ڌرئيءَ ۾ پر ٺاهي رهندا آهن.

(گهٽراو)

۶۵. جنهنڪي گهرندو آهي تنهنڪي بخشيدو آهي، ۽ جنهنڪي نه گهرندو آهي تنهنڪي عذاب ڪمٽ ڏيندو آهي (۱۸). ۽ اوهانڪي آهي نعمتون ڏنائين، جي [جهانن وارن مان] ڪنهن کي نه ڏنائين (۲۰).

سممڪشڪ:- جئن شيطان جنهنڪي گهرندو آهي، تنهنڪي پاپي پٽائيندو آهي، تنهن ئي مسلمانن جو خدا به شيطان وارو ڪم ڪري رهيو آهي. جي لائين آهي نه پوءِ بهشت ۽ دوزخ ۾ به خدا وڃي، ڇاڪاڻ ته پاپ ۽ پاڇ ڪندڙ به اهو ئي ٿيو! جيئو نه ٿيو پر اڏين [مڪتاج بالغير]، جئن سڃا [لھڪر] سڃاڻي [مهندار] جي آڏين رهي، ڪنهنڪي بچائي ۽ ڪنهن کي ماري ٿي نه انجي ڀلائي يا برائي مهندار ٿي ٿئي پوي ۽ نه لھڪر ٿي (۶۵).

۶۶. ۽ الله جي فرمانبرداري ڪريو ۽ فرمانبرداري ڪريو رسول [پيغمبر] جي (۹۲).
(منزل ۲، سهارو ۱۷، المائدہ).

سممڪشڪ:- ڏسو، اها آهي خدا جي شريڪ ٿيڻ جي ڳالهه! پوءِ نه خدا کي لاشويڪ مڃڻ اڃا پوءِ آهي (۶۶).

۶۷. جيڪي اڳي گذريو سو الله معاف ڪيو، ۽ جيڪو وري ڪندو، تنهنڪان الله بدلو وٺندو (۹۵).
(منزل ۲، سهارو ۱۷، المائدہ).

سممڪشڪ:- ڪيل گناهين (پاپن) کي معاف (ڪميا) ڪرڻ [انن آهي] جئن گناهين ڪرڻ جو حڪم ڏيئي گناهه وڌائڻ. جنهن ڪتاب ۾ پاپ ڪميا ڪرڻ جي آڳيا آهي، سو لکي خدا جو ڪلام آهي ۽ نه ڪنهن ودوان جو ٺاهيل، بلڪ [اهڙو ڪتاب] گناهين وڌائڻ جو ڪارڻ آهي. هائو! اڳتي پاپن کان بچائڻ لاءِ ڪنهنڪي پرار ٿيا ڪرڻ ۽ پاڻ ڇڏائڻ لاءِ ڪوشش ۽ ٻيو ڪرڻ واجب آهي. پر رڳو ٻيو ڪندو رهڻ ۽ گناهين (جي عادت) نه ڇڏڻ مان به ڪي ڪن ورتندو (۶۷).

۶۸. ۽ اُن ماڻهوءَ کان وڌيڪ ظالم ڪير آهي، جو الله تي ڪوڙو ٺاه ٿو لاهي ۽ چوي ٿو ته مون ڏانهن وحي ٿيل آهي، پر ڏانهن وحي نه ٿيل هجي، يا جو چوي ٿو ته آءٌ به لاهيندو [نازل ڪندو] آهيان، اُن وانگر جئن الله نازل ڪيو آهي (۹۳).

(منزل ۲، سهارو ۱۷، سورت الانعام).

سممڪشڪ:- هن مان ثابت ٿو ٿئي، ته جڏهن محمد صاحب چوندا هئا ته مون ڏانهن خدا طرفان آيتون اچن ٿيون، تڏهن ڪنهن ٻئي به محمد صاحب جهڙي ٿيلا رچي هوندي ته مون وٽ به آيتون ٿيون آهن، ۽ مون کي به پيغمبر مڃو. ان کي هٽائڻ ۽ پنهنجي عزت وڌائڻ لاءِ ٿي محمد صاحب اها رٿ رٿي هوندي (۶۸).

۶۹. تحقيق اوهان کي پتو ڪيرسون، وري اوهانجون شڪليون بظايرن سون، ۽ فرشتن کي چيو سون ته آدم کي سجدو ڪريو. پوءِ اُنهن سجدو ڪيو، پر سجدي ڪندڙن ۾ شيطان نه هو (۱۱). [الله] چيو ته جڏهن مون توکي حڪم ڏنو ته پوءِ توکي سجدي ڪرڻ کان روڪيو ڪنهن، جو تو سجدو نه ڪيو؟ ڇيائين ته آءٌ کائس سنو آهيان، جو تو مون کي باءِ مان

۽ اُنڪي مٽيءَ مان پيدا ڪيو آهي (۱۲). [الله] چيس ته بس لهه هتان [آسمان مان] ! توکي منجهس نڪر ڪرڻ نه چڱائيندو آهي، تنهنڪري نڪر! تهق ٿون خوار ٿيلن مان آهين (۱۳). چيائين ته مهلت ڏي مونکي ان [قيامت] جي ڏينهن تائين جڏهن ماڻهو قبرن مان اُٿاريا ويندا (۱۴). چيائين ته ٿون تهق مهلت ڏنان مان آهين (۱۵). چيائين ته ان سببان جو تُو مونکي گمراهه ڪيو آهي، آءٌ ماڻهن لاءِ تنهنجيءَ سڏيءَ وٽ ئي اُلت (ضرور) وهندس (۱۶). ۽ منجهانئن گهڻا شڪر ڪندڙ نه لهندين (۱۷). چيائين نڪر اٿان بچڻن حالت ۾ (خوار ۽ ٽٽيل ٿي) اُنهن مان جيڪو تنهنجي پيروي ڪندو، [تنهنڪي ۽ توکي دوزخ ۾ وجهي] اوهان سڀني سان دوزخ ضرور ڀريندس (۱۸).

(منزل ۲، سڀاڻو ۸، سورت الانعام آيتون ۱۰ کان ۱۸ تائين).

سميڪشڪ:- خدا ۽ شيطان جو جهڳڙو ڏيان ڏيئي ٻڌو! پيروي جهڙي هڪ فرشتي کي به خدا ڊٻائي نه سگهيو، ۽ نڪي خدا سندس آتما کي پوئو ڪري سگهيو. وري اهوئي باغيءَ کي به خدا ڇڏي ڏنو، جو سڀني کي گنهگار بڻائي بغاوت ڦهلائيندڙ آهي! خدا جي لاءِ وڏي پل آهي. شيطان هرڪنهنڪي پرڳڻائيندڙ ۽ خدا شيطان کي پرڳڻائيندڙ هڻڻ ڪري ثابت ٿو ٿئي، ته **خدا** شيطان جو به شيطان آهي، ڇاڪاڻ ته شيطان سندس منهن تي چوي ٿو ته تُو مونکي گمراهه ڪيو آهي. انڪري خدا ۾ به پوئو ٿا ڏسڻ ۾ ٿئي اچي. وري سڀني پراڻن جو هلائيندڙ ۽ مَول ڪارڻ [موجد ۽ باعث] خدا ٿيو. اهوڙو خدا مسلمانن جو ئي ٿي سگهي ٿو ۽ نه ٻين سرپرست وڌوانن جو. وري مسلمانن جو خدا فرشتن سان ماڻهن جيان ڳالهائڻ ڪري ڏيهه ڌاري [مجر] اُٿڪي [محدود العقل] ۽ اُٿائي ثابت ٿئي ٿو. انڪري ئي وڌوان ماڻهن کي مذهب اسلام نٿو وٺي (۶۹).

۷۰. تهق پالڻهار اوهانجو الله آهي، جنهن آسمان ۽ زمينن کي **جهن** ڏينهن ۾ پيدا ڪيو ۽ پوءِ عرش تي قائم ٿيو [۵۴]. تنهنجي پالڻهار کي عاجزيءَ سان پڪاريو [۵۵].

(منزل ۲، سڀاڻو ۸، سورت الاعراف)

سميڪشڪ:- ڀلا جهن ڏينهن ۾ جڳت کي بڻائيندڙ، ۽ پوءِ عرش يعني مٿئين پرڪاش ۾ تخت تي آرام ڪندڙ ايشور سرور شڪيمان ۽ واپاڪ ڪڏهن ٿي به سگهي ٿو؟ انهن [گنن] جي نه هڻڻ ڪري هو **خدا** سڏجي نٿو سگهي. ڇا اوهان جو خدا ٻوڙو آهي، جو پڪارڻ سان ٻڌي ٿو؟ اهي سموريون ڳالهيون خدا جي طرفان نه هڻڻ ڪري قرآن **خدا** جو ٺاهيل [ثابت] نٿو ٿي سگهي. جي جهن ڏينهن ۾ جڳت کي بڻائي، ستن ڏينهن عرش تي آرام ڪيائين، ته ٽڪجي پيو هوندو. وري اڃا سمهيو پيو آهي يا ڇاڳي ٿو؟ جي ڇاڳي ٿو ته هيٺ ڪو ڪم ڪري ٿو يا اڃا به گهمندو ڦرندو ٿو ٿي؟ (۷۰).

(منزل ۲، سڀاڻو ۸، الاعراف)

۷۱. ڌرتيءَ تي فساد نه ڪريو (۷۴).

سميڪشڪ:- اها ڳالهه نه چڱي آهي، پر اُنهي ايتڙ ٻين جانن تي جهاد ڪرڻ ۽ ڪافرن کي قتل ڪرڻ به لکيل آهي. هيٺ ٻڌايو ته ڇا [اهي ڳالهيون] هڪ ٻئي جي ايتڙ ڪنهن؟

ان مان ظاهر ٿو ٿئي ته ڪمزور [مغلوب] ٿيڻ کانپوءِ محمد صاحب اها تجويز ڪڍي هوندي، ۽ زور وٺڻ کانپوءِ جهڳڙو مڇايو هوندائون. تنهنڪري هڪ ٻئي جي ورڌ هجڻ ڪري ٻئي ڳالههون برابر ڪيئن (۷۱).

۷۲. پوءِ پنهنجي عسا [لک] اڳيانين، ته اڃاڻ سان ئي اها پڌرو واسينگ [نالو] ٿي پئي (۱۰۷).

سميڪشڪ:- هن ليک مان خبر ٿي پوي ته اهڙين ڪوڙين ڳالههين کي خدا ۽ محمد صاحب به مڃيندا هئا. جي ائين آهي ته اهي ٻئي وڌوان نه هئا. چئن اک سان ڏٺل ۽ ڪن سان ٻڌل ڳالهه جي ايترو ڪو ڪجهه نه ڪري نٿو سگهي، [تن ئي لک مان نالو بطحي نٿو سگهي]. تنهنڪري اهي اندر ڄاڻ [نڳي يا دوکي] واريون ڳالههون آهن (۷۲).

۷۳. پوءِ معن طوفان، ماکڙ، ٿڌ، ٿڌڙ ۽ رعت موڪليو سون (۱۳۳). پوءِ اسان کانئن بدلو ورتو ۽ ڪين سمنڊ ۾ ٻوڙيو سون (۱۳۶). ۽ ٻي اسرائيلن کي سمنڊ کان پار لنگهائون سون (۱۳۸). جنهن ۾ اهي آهن سردين [مذهب] تحقيق ڪوڙو آهي، ۽ سندن ڪم به ڪوڙو آهي (۱۳۹).

سميڪشڪ:- هيءَ ڳالهه ته اهڙي آهي، جن ڪو پاڪندي ڪيئنڪي [ائين چئي] ٻڌجاري ته اسين توکي مائٽ لاءِ نولي نالو ڇڏينداسون. ٻيلا هڪڙيءَ ڌرم کي ٻوڙيندڙ ۽ ٻيءَ کي پار لنگهائيندڙ خدا اڌرمي ۽ عصبي ڇو ڪيئي؟ جو ٻين متن کي جن ۾ هزارين، ڪروڙين ماڻهو آهن ڪوڙا، ۽ پاڻ کي سچو ٿو ڄاڻائي، تنهنڪن وڌيڪ ڪوڙو ڪو ٻيو مذهب ٿي سگهي ٿو ڇا؟ اهڙي يڪ طرفي ڊگري ڏيڻ مها موروڪن جو ڪم آهي، ڇاڪاڻ ته ڪنهن به مٿ ۾ نه سڀ ماڻهو چڱا ٿيندا آهن ۽ نه سڀ ٻڄڙا. ڇا سندن ثرويت ۽ زبور وارو دين ڪوڙو ٿي چڪو آهي، يا سندن ڪو ٻيو مذهب هو، جنهنڪي ڪوڙو ٿا سڏيو؟ جي ڪو ٻيو مذهب هو ته ڪهڙو هو ۽ قرآن ۾ سندس نالو ڇا آهي؟ (۷۳).

۷۴. پوءِ آيت تون مولڪي ڏسي سگهندين. پوءِ جڏهن سندس پالڻهار جبل ڏانهن نچو ڪيو [ٿڌهن] اُنکي نڪر نڪر ڪري ڇڏيائين. ۽ مٿس ٻيهوش ٿي ڪري پيو (۱۴۳).
(منزل ۳، سڀاڻو ۹، الاعراف)

سميڪشڪ:- جو ڏسڻ ۾ ٿو اچي، سو واپاڪ ٿي نٿو سگهي. جي اهڙا چمڪار خدا [اڳي] ڪندو وڌندو هو ته هيئنڙ هو اهڙا معجزا ڇو نٿو ڪيئنڪي ڏيکاري؟ بلڪل ڪوڙ هئڻ سببان

هن آيت جي پوري بيان نه ڏيڻ ڪري ئي سميڪشڪ جي سميڪشا به ليک نٿي لڳي. لانڪري مضمون کي وڌيڪ صاف ڪرڻ لاءِ ”الهام الرحمن“ منجهان ڪجهه وڌيڪ وستار ڏيون ٿا، جو هئن آهي:- مٿس کي [الله] چيو ته ”مولڪي ڪڏهن نه ڏسي سگهندين. پر جبل ڏانهن نهار پوءِ جيڪڏهن هن پنهنجيءَ جاءِ تي نڪاء ڪيو ته تون مولڪي ڏسي سگهندين. پوءِ جنهن مهل سندس پالڻهار جبل ڏانهن نچو ڪيو [ننهن مهل] اُنکي نڪر نڪر ڪري ڇڏيائين ۽ مٿس ٻيهوش ٿي ڪري پيو“ وغيره.
(گفتپتراو)

هيءَ ڳالهه مڃڻ جهڙي ئي ڪانهي (۷۳).

۷۵. ۽ پنهنجي پالڻهار کي [پنهنجيءَ] دل ۾ عاجزيءَ ۽ پوڄا سان ۽ مانيطي آواز ۾ صبح ۽ سانجهيءَ جو ياد ڪر (۲۰۵).

سمڪشڪ:- قرآن ۾ ڪٿي نه لکيل آهي ته پنهنجي پالڻهار کي وڏي واڪي ٻڪاريو، ۽ ڪٿي لکيل آهي ته ڊري آواز سان خدا کي ياد ڪريو! هينئر ٻڌايو ته ڪهڙي ڳالهه سڄي آهي ۽ ڪهڙي ڪوڙي؟ هڪ ٻئي جي اُٻتڙ ڳالهون چرين جي بڪواس جيان ٿينديون آهن. ڀل ڇڪ منجهان ڪا ڳالهه خلاف لکري وڃي ته تنهن ۾ اُهر ڪونهي (۷۵).

۷۶. [اي پيغمبر] توکان ڦرلٽ [غيمت] جي مال بابت پڇڻ ٿا. ڇڏو ته ڦرلٽ جو مال الله ۾ آهي ۽ رسول جو آهي، ۽ الله کان ڊڄو [۱]. (منزل ۲، سڀاڻو ۱۹، سورت الانفال).

سمڪشڪ:- ڏاڍي عجب جي ڳالهه آهي ته جي ڦرلٽ ڪن ۽ ڏاڍا ڀلن جا ڪم ڪن ۽ ڪرائين، سي پاڻ کي خدا، پيغمبر ۽ ايماندار ٿا چوائين! ”الله کان ڊڄو“ به چوڻ ٿا ۽ ڏاڍا به هٽندا ٿا وڃن! وري ڪنهن لائين چوندي به لهج اٿئي اچي ته ”اسانجو مت ڇڳو آهي!“ انکان وڌيڪ ٻي ڪهڙي ٻڙي ڳالهه ئي سگهندي، جو مسلمان تعصب ڇڏي سڄي وڌڪ ڌرم کي قبول ٿا ڪن؟ (۷۶).

۷۷. ۽ ٻئي پاڙ ڪافرن جي [۷]. آڏو لڳو لڳ پٺيان ايندڙن هڪ هزار فرشتن سان اوهانجي مدد ڪندس [۹]. اُٻت آڏو ڪافرن جي دلين ۾ دهشت وجهندس. پوءِ [اي مومنو] ڳڻين تي ڌڪ هڻون ۽ سندن هر ڪو سنڌو ڍڄو [۱۲].

(منزل ۲، سڀاڻو ۱۹، سورت الانفال).

سمڪشڪ:- واه ڙي واه! خدا ۽ پيغمبر نه ڏاڍا بي رحم (ٿا ڏسجن)! جي مسلمانن مذهب ۾ ڪنهن، تن ڪافرن کي پاڙان پٽڻ، سندن ڳڻين کي ڪٽڻ، ۽ سندن سندن کي ڀڄڻ لاءِ مدد ۽ صلاحون خدا تُو ڏئي! اهڙو خدا ڇا راوڻ کان ڪجهه گهٽ آهي؟ (پر) اها سموري لپلا قرآن جي ٺاهيندڙ جي آهي، ۽ نه خدا جي. پر جي خدا جي آهي ته شال اهڙو خدا آسان کان پري رهي، ۽ آسمن کانئس پري رهون (۷۷).

۷۸. الله مسلمانن سان (ساٿي) آهي [۱۹]. اي ايمان وارو! الله ۽ رسول جو ٻڪارو قبول ڪريو (سندن فرمانبرداري ڪريو، جڏهن اوهان کي سڏيو وڃي) [۲۰]. اي لوڪو! اوهان ايمان آندو آهي. الله ۽ پيغمبر جي خيانت (بي ايماني) نه ڪريو، ۽ اوهين پاڻ ۾ هڪ ٻئي جي امانت ۾ خيانت نه ڪريو [۲۷]. ۽ مڪر ڪندو هو الله، ۽ الله مڪر ڪندڙن مان سڀني کان وڏو آهي [۳۰].

سمڪشڪ:- ڇا الله مسلمانن جو طرفدار آهي؟ جي لائين آهي ته اڌرم ٿو ڪري! جي نه ته خدا سڄي جڳت جو مالڪ آهي. ڇا ٻڪارو کان سواءِ الله ٻڌي نه سگهندو آهي؟ ٻوڙو آهي ڇا؟ وري ساڻس رسول کي شريڪ ڪرڻ نه ڏاڍي ٻڙي ڳالهه آهي! الله جو ڪهڙو پيريل خزانو آهي، جو ڪو چوري ڪندو؟ ڇا رسول جي امانت ۽ پنهنجن امانتن

پر خيانت نه ڪري ٻين سڀني کي امانتن ۾ خيانت ڪندو رهجي؟ هن نموني جو اُپديش (وعظ) نه ٻي علم ۽ اُذرعن جو ئي ٿي سگهي ٿو. ڀلا جيڪو مڪر ٿو ڪري ۽ مڪر ڪندڙن سان ساٿي آهي، سو خدا دوکيڙ، فرابي ۽ اُذرمي جو ڪينهي؟ انڪري هيءُ قرآن خدا جو ٺاهيل نه آهي. ڪنهن ڪپڙي ۽ دوکيڙ ٺاهيو هوندو، نه ته اهڙيون آڃاڻون ڳالهائون منجهس ڪيئن لکيل هجن ها؟ (۷۸).

۷۹. ۽ [اي مومنون] انهن سان ايستائين لڙائي ڪريو، جيستائين فتور يعني ڪفر جو غلبو نه رهي، ۽ ٽئي دين * سمورو الله جو [۳۹]. ۽ (هيءُ ڳالهه) اوهين ڄاڻو ته ڪنهن به شيءِ مان جيترو به اوهين لٽي آئيندا، تنهن مان پنجن حصو الله ۽ رسول لاءِ آهي (۴۱).
(منزل ۱، سڀاڻو ۹، سورت الانفال).

سمجھڪشڪ:- اهڙيءَ بي انصافيءَ سان وڙهڻ ۽ ويڙهائڻ وارو ۽ امن ۾ خلل وجهندڙ مسلمانن جي خدا کان سواءِ ٻيندو ٻيو ڪير؟ وري مذهب نه ڏسو! ڇا الله ۽ رسول لاءِ سڄي جڳت کي لٽ ۽ لٽائڻ ڌاڙيلن جو ڪم نه آهي؟ وري لت جي مال ۾ خدا جو پاڻيوار بچڻ چٽڪ ڀاڱ کي ڌاڙيل سڏائڻ آهي. ۽ اهڙن ڦورن جو طرفدار بچڻ ڪري نه خدا به پنهنجيءَ خداييءَ کي ڪلڪ لڳائي رهيو آهي. وڏو عجب نه اهو آهي ته اهڙو خدا، اهڙو ڪتاب ۽ اهڙو پيغمبر سنسار ۾ اهڙيءَ ريت لڙائڻ جهڙڻ ڪرائڻ ۽ شانتِيءَ کي ڀڄڻ، ماڻهن کي لڪيشن ۾ وجهڻ لاءِ آيا ڪيئن؟ جي اهڙا مذهب سنسار ۾ جاري نه ٿين ها، ته جيڪر سڄو جڳت آئند ۾ بظهور رهي ها (۷۹).

۸۰. [اي ڏسندڙ] شل ٽون ڏسهن، ان وقت جڏهن فرشتا انهن ماڻهن جا رُوح قبض ڪندا [ساهه ڪڍندا آهن]، جي **ڪافر** ٿيا، سندن منهن ۽ پٺن کي فرشتا سڀيڏا ڪڍندا آهن ۽ کين چوندا آهن ته ڇڪيو اوهين عذاب سڙڻ جو (۵۰). تنهنڪري کين سندن گناهن سڀيان ماريون ۽ اسان فرعون جي قوم کي ٻوڙي ڇڏيو (۵۴). ۽ انهن لاءِ جيتري تياري اوهان کان ٿي سگهي، اوتري رکو [الله ۽ پنهنجن وڃين کي دهشت ڏيڻ لاءِ] (۶۰).
(منزل ۲، سڀاڻو ۱۰، سورت الانفال).

سمجھڪشڪ:- ڪيئن ڀانئو! اڄ ڪالھ نه روم، رُوس وغيره، جا ۽ انگلنڊ مصر جا ڏاڍا ٻچڙا حال بڻيا آهن. هيئن فرشتا ڪٿي سمهيل آهن؟ جي اها ڳالهه سچي هجي ها ته اڳي خدا پنهنجي بدن جي دشمنن کي ماري ڇڏيو ۽ ٻوڙيندو هو، ته اڄ ڪالھ به لائين ڪري ها. ڇاڪاڻ ته لائين لغو ڪري، تنهنڪري اها ڳالهه مڃڻ لائق ڪانهي. ڏسو ته هيءُ ڪيڏو نه ٻچڙو حڪم آهي ته ٻين متن وارن کي دڪ پهچائڻ جا ڪم جيترا اوهان کان ٿي سگهن اوترا ڪريو! اهڙي آگيا عالم [ودوان]، ديندار [ڌارمڪ] ۽ دٻاءُءَ جي نه ٿي لٽي سگهي. وري جي لکن ٿا ته خدا دٻاوان ۽ عادل آهي! اهڙين ڳالهين منجهان ظاهر آهي ته انصاف ۽ دٻا وغيره ڇڏي ڪو مسلمانن جي **خدا** کان پري ٿا رهن (۸۰).

* هت الهام الرحمن موجب ”سموري حڪومت رڳو الله جي ٿئي“ اهڙو ترجمو آهي. (گهٽترو)

۸۱. اي نبي! توکي ۽ ٻڌ مسلمانن مان جن پنهنجي پيروي [تابعداري] ڪئي، تن کي الله ڪافي آهي (۶۴). اي نبي مسلمانن کي رغبت ڏي [همناء] لڙائيءَ تي. جيڪڏهن اوهان مان صبر ڪرڻ وارا وڃن، ته ٻن سون تي غالب ٿيندا (۶۵). پوءِ ان وسوءَ منجهان کائو جا اوهان غيبت ڪئي [لٽي آهي]، کيس پاڪ ۽ حلال سمجهي، ۽ ڊڄو الله کان. تهنهن الله بضمطهار مهربان آهي (۶۹) (منزل ۲، سڀاڻو ۱۰، سورت الانفال).

سميڪشڪ:- ڀلا هيءُ ڪهڙي انصاف، علميت ۽ نرم جي ڳالهه آهي، ته پنهنجو پيروي ڪندڙ کڻي آليا نه ڪري ته نه پنهنجو ئي طرفدار بڻجي ۽ کيس ئي لاپ پهنائجي؟ رعيت جي شائتيءَ ۾ خلل وجهي لڙائي ڪندڙ ۽ ڪرائيندڙ ۽ ڦر لٽ جي مال کي حلال ڄاڻائيندڙ کي ئي بضمطهار ۽ مهربان لکڻ جو ڪم خدا جو نه ڇا بلڪه ڪنهن ٻلي ماڻهوءَ جو به ٿي نٿو سگهي. اهڙين ڳالهين ڪريئي قرآن هرگز خدا جو ڪلام ئي نٿو سگهي (۸۱).

۸۲. هميشه منجهس [بهرت ۾] رهندا، تهنهن الله وٽ وڏو ثواب [اجر] آهي (۲۲). اي لوڪو! جي ايمان آندو اٿو ته پنهنجن پٽن [پٽائن] ۽ ڀائرن ۽ دوستن کي نه وٺو. جيڪڏهن آهي ايمان کان وڌيڪ ڪفر سان دوستي ٿا رکن ته (۲۳). پوءِ الله پنهنجي رسول تي ۽ مسلمانن تي پنهنجو آرام لاٿو، ۽ [ملائڪن جو] لشڪر لاٿو، جن کي اوهان ڪونه ٿي ڏٺو ۽ عذاب ڏنائين انهن ماڻهن کي جي ڪافر ٿيا، اهاڻي ڪافرن جي سزا آهي (۲۶). وري ان کان پوءِ الله جنهن کي گهرندو، تنهن تي رحمت [باهه] ڪندو (۲۷). ۽ انهن ماڻهن سان وڙهو جي ايمان نٿا آڻين (۲۹). (منزل ۲، سڀاڻو ۱۰، سورت التوبه).

سميڪشڪ:- ڀلا جي الله بهشت وارن جي ويجهو ۽ ٿو رهي ته سروويلاڪ ڪئن ٿو ٿي سگهي؟ جي سروويلاڪ نه آهي ته سنسار کي ٺاهيندڙ ۽ عادل ٿي نٿو سگهي. وري ماڻهن کي سندن ماڻرن، پٽن، ڀائرن ۽ دوستن کان جدا ڪرائڻ رکي بي انصافيءَ جي ڳالهه آهي. البت جي هو ٻيڙي سڪيا ڏين ته نه مڃڻ ڪپي ۽ ٻي سندن شيوا سڏائين ڪرڻ ڪپي. اڳي خدا مسلمانن تي مهربان هوندو هو ۽ سندن مدد لاءِ لشڪر لاهيندو هو، جي اها ڳالهه سچي هجي ها، ته هو هينئر ائين ڇو نه ٿو ڪري؟ وري جي اڳي ڪافرن کي سزائون ڏيندو هو ۽ ان کان پوءِ جڏهن گهرندو هو، تنهن تي باجهه ڪندو هو، ته هينئر ڪيڏانهن ويو آهي؟ ڇا ويڙهائڻ کان سواءِ خدا ايمان نٿو آڻائي سگهي؟ اهڙي خدا کي اسان جي طرفان هميشه لاءِ ڦلانجڻي آهي. خدا ڇا آهي، هڪ بازو ڳرو آهي (۸۲).

۸۳. ۽ اسين اوهان لاءِ انتظار ڪيندا آهيون ته الله پاڻ وٽان يا اسان جي هٿان اوهان کي عذاب [سزا] پهچائي (۵۲). (منزل ۲، سڀاڻو ۱۰، سورت التوبه).

✽ اڏوڏ جو لفظي ترجمو آهي ”هميشه رهندا ان ۾ تهنهن الله ويجهو ان جي آهي ثواب وڏو“ ان ڪريئي اهڙي سميڪشا ڪيل آهي. اسان ۲۲ آيت جو ترجمو اِلهام اَلرَحْمَن جي سنڌي ترجمي کي مرهٽي وغيره سٽيوارٽ پرڪاشن ۾ ڏيکاريل ترجمي سان ڀيٽي لکيو آهي. [گليٽراو]

سميڪشڪ:- ڇا مسلمان ئي خدا جي پوئيس بڻجي ويا آهن؟ جو هو پنهنجي هٿان يا مسلمانن هٿان ٻين مذهبن جي ماڻهن کي گرفتار ڪرائيندو ٿو رهي؟ ڇا اڃا ڪروڙين ماڻهو خدا کي ٿڌا وڻن؟ ۽ ڇا مسلمانن منجهان پاپي به ڪس پيارا آهن؟ جي انهن آهي ته انڌير نگري چرپٽ راجا واري حڪومت ٿي ڏسجي. عجب آهي ته عقلمند مسلمان به هن بي بنياد ۽ غلط مٿ کي مڃيندڙ آهن! (۸۳).

۸۴. الله ايمان وارن ۽ ايماندارن سان بهشتن جو انعام ڪيو آهي، جن جي هيٺان ٺهڙن وهندڙن آهن، جن ۾ هو هميشه رهندا ۽ سندن پاڪ گهر عدن جي بهشتن ۾ آهي ۽ الله جو سڀني کان وڏو راضو ٺهڙي آهي، ۽ ٺاهائي وڏي مراد ماڻھو آهي (۷۲). انهن سان چرچا [مسخرين] ڪندا آهن، ۽ الله [به] ساڻن چرچا ڪندو آهي (۷۹).

(منزل ۲، سڀاڻو ۱۰، سورت التوبه)

سميڪشڪ:- اهو آهي مردن ۽ زالن کي خدا جي نالي تي لالچائڻ، پنهنجي مطالب لاءِ ڇاڪاڻ ته جي اهڙي لالچ نه ڏين ها ته ڪوبه محمد صاحب جي چار ۾ نه ڦاسي ها. ساڳيءَ ريت ٻين مذهبن وارا به ڪندا ٿا رهن. ماڻهو نه پاڻ ۾ چرچا ڪندا ٿي ٿا رهن، پر ڪنهن سان چرچا ڪرڻ خدا لاءِ واجب نه آهي. هيءُ قرآن ڇا آهي؟ هڪ وڏو ڦهلاءُ آهي (۸۴).

۸۵. پر رسول، ۽ جن ساڻس ايمان آندو، ۽ جن پنهنجن مالن ۽ پنهنجين جندن سان جهاد ڪيو، سي ئي آهي آهن جن لاءِ چڱاڻ آهن (۸۸). ۽ الله سندن دلين تي مهر هڻي، ڪيو آهي ته ڄاڻندا آهن (۹۳).

(منزل ۲، سڀاڻو ۱۰، سورت التوبه).

سميڪشڪ:- هيٺ ڏسو خود غرضيءَ جي ڳالهه، ته آهي ئي پلارا آهن جن محمد صاحب سان گڏ ايمان آندو آهي ۽ جن نه آندو آهي سي ٻچڙا آهن! ڇا هيءَ ڳالهه تعصب ۽ بي علميءَ سان ڀريل نه آهي؟ جڏهن خدائي مهر هڻي آهي، ته پاپ ڪرڻ ۾ سندن ڏوهه ڏرو به ڪونهي، بلڪ خدا جو ئي ڏوهه آهي، ڇاڪاڻ ته هن انهن ويچارن جي دلين تي مهر هڻي ڪين پلائي ڪرڻ کان روڪي ڇڏيو آهي، جا ڪيڏي نه وڏي بي انصافي آهي!!! (۸۵).

۸۶. سندن مال منجهان حيرت [ذڪوات] وٺ جو انسان ٿون ڪن [ظاهر ۾ به] پاڪ ڪرين ۽ ڪن [آندڙ ۾ به] پاڪ ڪرين (۱۰۳). تحقيق الله مسلمانن کان سندن جان ۽ سندن مال هن قيمت تي مله ورتا آهن، ته انهن لاءِ بهشت آهي. [آهي] الله سان همراھ ٿي وڙهندا، پوءِ ماريوندا ۽ ماريوندا (۱۱۱).

(منزل ۲، سڀاڻو ۱۱، سورت التوبه)

سميڪشڪ:- واه سائين محمد صاحب واه! اوهان ته گوڪاين گوساين جي برابر ڪري ورتي! ڇاڪاڻ ته ماڻهن جا مال وٺي ڪن پاڪ [ڀرت] ڪرڻ جا ڪم آهن ئي گوساين جا. واه خدا جي! اوهان به چڱي سوداگري لڳائي وينا آهيو، جو مسلمانن هٿان ٻين غريبن کي مارائڻ ٿي پيو ٿا سمجهو! وري ٻنهن کي مارائڻ ۽ ظالمن کي بهشت ۾ موڪلڻ ڪري مسلمانن جو خدا ڏيا ۽ نياءَ کان خالي ٿيو ويٺو آهي، ۽ پنهنجي خدائيءَ تي ڪلڪ لڳائي بڌيمانن ۽ ڌرمائين جي اڳيان پاڻ کي ڌڪار جهڙو [قابل نفرت] بڻايو اٿس (۸۶).

۸۷. اي لوڪو! جي ايمان آندو آڻو ته **ڪافرون** مان جيڪي اوهانجي آسپاس آهن، تن سان وڙهو؛ ۽ ڀل ته [آهي] اوهان ۾ سختي [ڏاڍائي] ڏسن (۱۲۳). ڇا نٿا ڏسو ته هو هر سال هڪ ٻه گھمرا مصيبتن ۾ وڌا ويندا آهن؟ پوءِ نه آهي توبه ٿا ڪن ۽ نه نصيحت ٿا وٺن (۱۲۶).

سمنڪشڪ:- ڏسو، خدا مسلمانن کي وشواس گھات [اعتقاد ڏيئي] دوکو ڏيڻا جي سکيا ٿو ڏئي ته ڪو ڪٿي پاڙيسري هجي يا ڪنهنجو نوڪر [غلام] هجي، جڏهن به وجهه مليو ته سائنس وڙهو يا کيس قتل ڪريو! اهڙا ڪم مسلمانن گھڻائي ڪيا آهن، قرآن جي اهڙي ليکڪ کي سمجهي [ان ئي ويچار ڪري] جي هينئر به مسلمان **قرآن** ۾ لکيل خراب ڳالهين کي ڇڏي ڏيندا، نه ڏاڍو چڱو آهي (۸۷).

۸۸. **بيشڪ** اوهانجو پاڻهار اهو الله آهي، جنهن آسمانن ۽ زمينن کي ڇهن ڏينهن ۾ بڻايو ۽ پوءِ عرش ۾ ٿي قائم ٿيو. [اهو] ڪمن کي رڻيندڙ آهي (۲).

(منزل ۳، سڀاڻو ۱۱، سورت يونس)

سمنڪشڪ:- آسمان ارڻات آڪاش هڪ اڻ لھيل ۽ اڻادي وسڻو آهي. سندس پيدائش لکڻ مان پڪ ٿي ٿئي، نه قرآن جو ٿاھيندڙ پڌارت وديا [علم طبعي ۽ سائنس] کي نه ڄاڻندو هو! ڇا چڱت ٿاھڻ ۾ خدا کي ڇھ ڏينھن لڳائڻا پون؟ جي رڻين آھي ته ھيءُ جو قرآن ۾ رڻين لکيل آھي ته منھنجي حڪم سان ٿي ۽ ٿي پيو، نه پوءِ ڇھ ڏينھن هرگز لڳي نٿا سگھن، تنھنڪري ڇھ ڏينھن لڳڻ غلط آھي. جي خدا سڙو ويانڪ [قادو مطلق] هجي ها ته عرش ئي ڇو رهي ها؟ وري جي ڪمن کي رڻيندڙ آهي، نه اوهانجو خدا بلڪل ماڻهو جهڙو آهي، ڇاڪاڻ ته خدا سڙوگهه [هر دان] آهي، سو ڪيئن ويهي وڙون رڻيندو؟ ان مان معلوم ٿو ٿئي ته ايشور کي نه سڃاڻندڙ بي علم ماڻهن اهو ڪتاب ٺاهيو هوندو (۸۸).

۸۹. ۽ مسلمانن لاءِ هدايت ۽ رحمت آئي آهي (۵۷). (منزل ۳، سڀاڻو ۱۱، سورت يونس)

سمنڪشڪ:- ڇا خدا رڳو مسلمانن جو ئي آهي ۽ نه ٻين جو؟ ڇا هو تعصبي آهي، جو مسلمانن ئي ئي ڏيا ڪندو ۽ نه ٻين ماڻهن تي؟ جي ايماندارن جو نالو مسلمان آهي، نه ڪين هدايت جي ضرورت ئي ڪانهي. وري جي مسلمانن کانسواءِ ٻين کي هدايت نٿو ڏئي، نه خدا جو علم ئي ٻي فائدو آهي (۸۹).

۹۰. نه اوهان کي پرکي نه اوهان مان عملن [ڪرم] جي ڪري ڪير وڌيڪ چڱو آهي جو ڪين ٽون چوڻ ته اڻپت مڙت کان پوءِ اوهين جياريا ويندؤ (۷).

(منزل ۳، سڀاڻو ۱۲، سورت هود)

سمنڪشڪ:- جي خدا اعمالن [ڪرم] کي آزمائي ٿو، نه هو سڙوگهه [هر دان] نه آهي. وري جي مڙت کان پوءِ جياريا ٿو نه يا چئبو ته هو جيئون کي آواگون [جنم مڙت]

جي چڪر ۾ ٿو گهمائي، يا چڱو نه هو پنهنجو قانون نه ”مٿا نه جيئندا آهن“ تنهن کي ٿو پڇي. اهو خدا ئي ڪانڪ لڳائڻ آهي (۹۰).

۹۱. ۽ فرمايو ويو ته اي زمين [ٿون] پنهنجو پاڻي ڇهي وڃ، ۽ اي آسمان [ٿون] پنهنجو پاڻي (بند ڪر)، ۽ پاڻي سڪي ويو (۱۴۴). ۽ اي قوم! هيءُ الله جي آت (ڏاڇي) اوهان لاءِ نيمالي (معجزو) آهي. تنهنڪري کيس ڇڏي ڏيو ته الله جي زمين ۾ (جتي وڻس اٿي) چرندي وڃي (۶۴). (منزل ۳، سڀاڻو ۱۲، سورت هود)

سميڪشڪ:- ڪهڙي نه ٻارائي ڳالهه آهي! زمين ۽ آسمان ڪڏهن ڳالهون ٻڌي به سگهن ٿا؟ واهه سائين واهه! جي خدا وٽ ڏاڇي آهي ته آت به هوندس. پوءِ نه هاڻي، گهوڙا، گڙهه آدي به هوندس! وري ڏاڇيءَ کي پرڪون ڪارائتو ڪا خدا لاءِ چڱي ڳالهه آهي ڇا؟ هو ڏاڇيءَ تي چڙهندو به آهي؟ جي اهي ڳالهون آهن ته چڱو نه خدا جي گهر ۾ به نوابيءَ جهڙو نت آهي (۹۱).

۹۲. زمين ۽ آسمان جي بي بقاء هجڻ لائين منجهس سدائين رهندا (۱۰۶). ۽ جي ماڻهو نيڪ بخت ڪيا ويا آهن، جي آسمان ۽ زمين جي بقاء هجڻ لائين بھشت ۾ هميشه رهندا (۱۰۷). (منزل ۳، سڀاڻو ۱۲، سورت هود)

سميڪشڪ:- جي قيامت کان پوءِ سڀئي ماڻهو لڙڪ ۽ سڙڪ ۾ ويندا، ته پوءِ آسمان ۽ زمين رهندا ڇا لاءِ؟ ۽ جڏهن دوزخ ۽ بھشت قائم رهڻ جو وقت آسمان ۽ زمين جي رهڻ لائين آهي، ته بھشت ۾ هميشه رهڻ واري ڳالهه ڪوڙي ٿي. اهڙيون ڳالهون ته بي علم ماڻهن جون ٿينديون آهن ۽ نه ايشور ۽ ودوالن جون (۹۲).

۹۳. جڏهن يوسف پنهنجي پيءُ کي ڇيو ته اي منهنجا پيءُ مون هڪ سمنو لڌو آهي وغيره. (منزل ۳، سڀاڻو ۱۲، سورت يوسف آيت م کان ۱۰۰ لائين)

سميڪشڪ:- هن سورت ۾ پيءُ پٽ جي وچ ۾ ڳالهه ٻوله جي روپ ۾ قصو ۽ آکاڻي لکيل آهي، تنهن ڪري خدا جو ٺاهيل نه آهي، بلڪ ڪنهن ماڻهو منجهس ماڻهن جي نوابيءَ لکي ڇڏي آهي (۹۳).

۹۴. الله اهو آهي جنهن آسمانن کي بنا ٿين جي باند (ڪڙو) ڪيو آهي، جنهن کي اوهين ڏسو ته پوءِ عرش تي قائم ٿيو ۽ سج ۽ چنڊ کي مسخر ڪيائين، (نوابائين يا تابع ڪيائين) (۲). ۽ اهو ئي آهي جنهن زمين کي پٽاريو آهي (۳). ان آسمان ٿان پاڻي لائو (وساير) پوءِ نيون پنهنجن پنهنجن اندازن موجب وهيون (۱۷). الله جنهن لاءِ گهرندو آهي تنهن لاءِ رزق (روزي) ڪشادي ڪندو آهي ۽ ٺنگ (سوڙهي=گهٽ) ڪندو آهي (۲۶). (منزل ۳، سڀاڻو ۱۳، سورت رعد)

سميڪشڪ:- مسلمانن جو خدا سائنس جو ذرو به نٿو ڄاڻي! ڄاڻندو هجي ها، ته جنهن آسمان کي ٿور (ڏوراڻ) ڪالهي، تنهن کي ٿين کي لڳائڻ جو ذڪر نه ڪري ها. جي خدا هڪڙيءَ عرش وٽي به ڄاه ٿي رهندو آهي، ته هو سڙو شڪيومان ۽ سڙو واپڪ نٿو ٿي

سگهي. وري جي خدا ميگه وديا [ميمنهن وسط جو علم] ڄاڻندو هجي ها نه. ”آسمان تان
پاڻيءَ لاهڻ“ سان گڏ ڏرتيءَ تان آسمان تي پاڻيءَ ڇاڙهڻ جو بيان به ڇو ڪين ڪري ها؟
ان مان ثابت ٿيو ته قرآن جو ٺاهيندڙ ميگه وديا [ميمنهن وسط جو علم] به نه ڄاڻندو هو. ۽
جي چڱن ٻرن ڪرمن ڪرڻ کانسواءِ ئي خدا دڪ سڪ ٿو ڏئي نه پڪشائي، آئينءَ ڪاري ۽
باڪل بي علم آهي (۹۴).

۹۵. [اي پيغمبر ڪنهن اچڻو نه آلهه، جنهنڪي گهرندو آهي، تنهنڪي گمراه ڪندو آهي ۽
جيڪو موٽي، تنهنڪي پاڻ ڏالهن هدايت ڪندو آهي.]

(منزل ۳، سڀاڻو ۱۱۳، سورت وعد آيت ۲۷).

سممڪشڪ:- جي آلهه، گمراه ڪندو آهي نه آلهه ۽ شيطان ۾ فرق (پيد) ڪهڙو رهيو؟
جڏهن ٻين کي گمراه ڪرڻ ڪري شيطان ٻڙو ٿو سڏجي، ته ساڳي ڪم ڪرڻ ڪري خدا
به ٻڙو اُڻاٽ شيطان ڇو ڪينهي؟ ۽ گمراه ڪرڻ جي گناهه جي بدلي ڪيس پڻ دوزخ
[لرڪ] ڇو نه ملڻ گهرجي؟ (۹۵).

۹۶. اهڙيءَ ريت اسان هن قرآن کي عربي ٻوليءَ ۾ لاڻو آهي. ۽ [اي پيغمبر] جيڪڏهن
پاڻ وٽ ان علم جي اچڻ کانپوءِ جو ٿو وٽ پهتو آهي سندن خواهش (سڏن) جي ٻيروي
[تابداري] ڪندين ته آلهه وٽان نڪر سڀاليندڙ ۽ نڪر پڇائيندڙ لهندين (۳۷)، ٿوئي پيغام
پهچائڻ [جو ڪم] آهي ۽ اسان تي حساب وٺڻ [جي ڪم] کانسواءِ ٻيو ڪجهه ڪونهي (۴۰).
(منزل ۳، سڀاڻو ۱۱۳، سورت وعد)

سممڪشڪ:- قرآن ڪهڙي پاسي کان لائين؟ ڇا خدا مٿي ٿو رهي؟ جي اها ڳالهه
سچي آهي ته هو ايڪ ديشي [محدود المكان] هٿن سڀان ايشور بڻجي ٿي ٿو سگهي،
ڇاڪاڻ ته ايشور هر هنڌ ايڪ رس وياپڪ آهي. پيغام پهچائڻ هڪ پٽيوالي جو ڪم آهي،
۽ پٽيوالي جي گهرج اُنڪي ٿيندي آهي، جو ماڻهوءَ جيان هڪ ديشي هجي. وري حساب
ڏيڻ ۽ وٺڻ به ماڻهوءَ جو ڪم آهي ۽ نه ايشور جو، ڇاڪاڻ ته ايشور سر ڳڻي اسپڪي ڄاڻندڙ
آهي. هن مان پڪ ٿي ٿئي ته قرآن ڪنهن ٿوريءَ ڄاڻ واري ماڻهوءَ جو ٺاهيل آهي (۹۶).

۹۷. ۽ سچ ۽ چنڊ کي هميشه گهمندڙ بڻائين (۳۳). تهذيب [نهجه] انسان ضرور ظلم
ڪندڙ ۽ ڪفر ڪندڙ آهي (۳۴).
(منزل ۳، سڀاڻو ۱۱۳، سورت ابراهيم).

سممڪشڪ:- ڇا سچ ۽ چنڊ ئي هميشه گهمندا ٿا رهن ۽ ٻر ٿوري ٿئي گهمي؟ جي ٻر ٿوري
نه گهمي ته ڏينهن رات ڪيترن ئي ورهين جا ٿين. جي سچ ۽ چنڊ ماڻهو ظلم [آئينءَ] ڪندڙ
۽ ڪفر [پاپ] ڪندڙ آهي، ته ڪيس قرآن منجهان سکيا ڏيڻ باڪل آڃائي آهي، ڇاڪاڻ
ته جي سواءِ [فطرت] کان ئي پاپ ڪندڙ آهن، سي پڻ ڪندڙ هرگز نه ٿيندا. پر سنسار ۾
ڇڏا ۽ ٻڙا ٻنهي قسمن جا ماڻهو سدائين سڏبا آهن. تنهنڪري اهڙيون ڳالهيون ايشور جي
ٺاهيل ڪتاب جون ٿي ٿيون سگهن (۹۷).

۹۸. پوءِ جڏهن ڪيس ٻورو ڪري رهان ۽ منجهس پنهنجي روح [آتما] منجهان ڦوڪيان،

تڏهن کيس سجدو ڪندي ڪري پڙ (۲۹). شيطان چيو ته اي منهنجا پالڻهار، تون جو مون کي گمراه ڪيو، تنهن سببان آءُ انهن لاءِ پڙڻي ٿي [گناهن کي] ضرور سينگاريندس؟
(منزل ۳، سڀا ۱۴، سورت حجر) .
کين گمراه ڪندس (۳۹).

سميڪشڪ:- جي خدا پنهنجي روح آدم صاحب ۾ وڌي آهي ته هو به خدا بڻجي پيو! پڙ جي هو خدا به هو ته کيس سجدي ڪرڻ اڻاٿت نمسڪار وغيره پڳتيءَ ڪرڻ لاءِ پنهنجو شريڪ ڇو بڻايائين؟ جي شيطان کي گمراه ڪندڙ خدا ئي آهي، ته هو شيطان جو به شيطان، سندس وڏو ڀاءُ، يا سندس استاد ڇو ڪونهي؟ ڇاڪاڻ ته جو گمراه ڪري، تنهنکي اوهين شيطان ٿا مڃو، ۽ خدا به شيطان کي گمراه ڪيو آهي! وري جڏهن شيطان [خدا جي] منهن تي چئي ٿو ته آءُ [ماڻهن کي] گمراه ڪندس، تنهن هوندي به خدا کيس سزا ڏيئي قيد ڇو نه ڪيو؟ يا کيس ماري ڇو نه وڌو؟ (۹۸).

۹۹. ۽ تحقيق [تجسس] اسان هر امت * ۾ پيغمبر موڪليا آهن (۳۶). ڪنهن به شيءِ لاءِ اسانجو قول (ڇوڻ) ايتري (ڇوڻ) کانسواءِ نه آهي، ته جڏهن اسين کيس [پيدا ڪرڻ] گهرندا آهيون ته کيس ڇولدا آهيون نه ٿي، نه ٿي پوندي آهي (۴۰).

(منزل ۳، سڀا ۱۴، سورت لعل).

سميڪشڪ:- جي سڀني قومن تي پيغمبر موڪليا اٿس ته اهي سڀئي ماڻهو جي پيغمبرن جي ڏيکاريل رستي تي هلن ٿا، سي ڪيئن ڪافر ٿيا؟ ڇا اوهانجي پيغمبر کانسواءِ ڪنهن ٻئي پيغمبر جي مڃتا ڪانهي؟ اها نه باطل تعصب جي ڳالهه آهي. جي سڀني ماڪن ۾ پيغمبر موڪليا هئائين، ته آريه ورت ۾ ڪهڙو موڪليائين؟ تنهنڪري اها ڳالهه مڃڻ جهڙي ڪانهي. جي خدا گهرندو آهي ۽ ڇوندو آهي ته اي ڌرتي، ٿي پڙ! ته اهڙي جڙ [بيجان وسيلو] ته هرگز ٻڌي نه سگهندي آهي! خدا جي [سڪڻي] حڪم منجهان سنسار ڪيئن جڙي سگهندو؟ وري جڏهن [اوهين مسلمان] خدا کانسواءِ ٻيءَ وسيلو [جو وجود ئي] لڳا مڃو، ته ٻڌو ڪنهن، ۽ ٿي ڪير پيو؟ اهي سمورين ئي علميءَ جون ڳالهيون آهن ۽ اڻڄاڻ ماڻهو اهڙيون ڳالهيون به مڃي وٺندا آهن (۹۹).

۱۰۰. ۽ الله لاءِ ڌيئرون [ڪنڀائون] مقرر ڪندا آهن. اهو پاڪ آهي. ۽ جيڪي ڏسڻ ٿا گهرن [وڻندو اٿن] سو [پٽ] بنا لاءِ مقرر ڪندا آهن (۵۷). قسم آهي الله جو ته تحقيق اسان پيغمبر موڪليا آهن (۶۳).

سميڪشڪ:- الله ڌيئرن [ڪنڀائون] کي ڪندو ڇا؟ ڌيئرون ته ڪنهن ماڻهوءَ کي گهرائون آهن. ٻڌايو ته پٽ ڇو نٿا مقرر ڪيا وڃن؟ ۽ ڌيئرون ڇو ٿيون مقرر ڪجن؟ سندن سبب ڪهڙو؟ قسم ڪٿڻ آهي ڪم ڪوڙن جو، ۽ نه خدا جو! سنسار ۾ اڪثري [اين ئي] ڏسبو آهي ته جو ڪوڙو هوندو آهي، سو ئي قسم ڪٽندو آهي. سڄا قسم ڪٽندو ڇو؟ (۱۰۰).

* امت = فرقا، نسل، قوم، ماڻهن جي ٽولي، پوئلڳ يا پيروي ڪندڙ مذهب يا مذهب.
(گهٽترو)

۱۰۱. اهي آهي ماڻهو آهن، جنجي دلين، جنجي ڪمن ۽ جنجي اکين تي آلهه ۱۵۰ هڻي آهي؛ ۽ اهي ساڳيا ئي بي خبر ماڻهو آهن (۱۰۸). سيڪڙهن روح کي جيڪي ان ڪيو آهي، تنهنجو کيس پررو بدلو ڏيو ۽ مٿن ظلم نه ڪيو (۱۱۱).

(منزل ۳، سهارو ۱۴، سورت نعل).

سميڪشڪ:- جڏهن خدا پاڻ ئي مهر هڻي آهي ته هو ويچارا نه ري گناهه ئي ماريو، ڇاڪاڻ ته خدا کين پروس [محتاج بالغير] ڪري ڇڏيو آهي! هيءُ ڪيڏو نه وڏو گناهه آهي! تنهن هوندي به چون ٿا ته جنهن جيترو ڪيو آهي، تنهنڪي اولو ئي ڏنو ويدو ۽ نه گهٽ وڌا! ڀلا جڏهن انهن خود مختياريءَ سان گناهه ڪيا ئي ڪيئن، بلڪ خدا جي ڪرائڻ ڪري ڪيا آهن، نه سندن ڏوهه ئي ڪهڙو؟ کين نه ڦل ملڻ ئي نه گهرجي، بلڪ اهو نتيجو خدا کي پوڻ ڪپي. وري جي ڪرمن جو ڦل پوڻ ۾ ٿو اچي، ته معافي ڪهڙيءَ ڳالهه جي ئي ڏجي؟ معافي ڏي نه ٿيڻ ڪيئن ٿي سگهندو؟ اهڙي گڙبڙ ايشور جي ڪمن ۾ نه هرگز ٿي نٿي سگهي؛ اُلمت اُٺڻاڻ چوڪرن جي ڪمن ۾ ٿي سگهي ٿي (۱۰۱).

۱۰۲. ۽ ڪافرن لاءِ دوزخ کي بندبند مقرر ڪيوسون (۸). ۽ سيڪڙهن ماڻهو ۽ جي ڳچيءَ ۾ سندس عمل نامو [ڪرم بستڪ] ٻڌوسون؛ ۽ قيامت ڏينهن آسان لاءِ هڪ ڪتاب ڪيڏاسون، جو انکي کليل ڏسندو (۱۳). ۽ نوح کانپوءِ ماڻهن جي ذات منجهان ڪيترا ئي آسان ناس ڪيا آهن (۱۷).

سميڪشڪ:- جي ڪافر اهيئي آهن جي قرآن، پيغمبر، قرآن ۾ ڏيکاريل خدا، ستن آسمان، ۽ نماز وغيره کي نٿا مڃين، ۽ جي دوزخ انهن لاءِ ئي آهي، نه اها ڳالهه رڳو پاڻساختريءَ جي آهي، ڇاڪاڻ ته قرآن کي مڃيندڙ ئي سمورا ڇڱا ۽ ٻين [ڪتابن] کي مڃيندڙ سمورا ٻڙڙا ڪڏهن ئي به سگهن ٿا؟ ۽ هر هڪ جي ڳچيءَ ۾ بستڪ [اعمال نامي] جو ٻڙ نه بيحد ٻاراڻي ڳالهه آهي، ڇاڪاڻ ته آسمان ته ڪنهن هڪڙي جي ڳچيءَ ۾ نه [اعمال نامو] نٿا ڏسون. جي انجو مطلب رڳو ڪرمن جو ڦل ئي ڏيڻ آهي، نه پوءِ ماڻهن جي دلين، اکين آڏيءَ ئي مهر هڻڻ ۽ پاڻن جي معاف ڪرڻ جي راند ڇو مچائي اٿس؟ جي قيامت جي رات خدا ڪتاب ڪڍندو، ته اڄ ڪالھ اهو ڪتاب ڪٿي آهي؟ ڇا شاهوڪارن جي وهين [روزنامن] جيان [خدا] لکندو ٿو رهي؟ ٿاڻي ويچار اهو ڪرڻ گهرجي، ته جي پورو [هلندڙ جنم کان اڳ ۾ گذريل] جنم ڪونهي، ته جيئن ڇا ڪرم به ٿي نٿا سگهن: پوءِ ڪرم جي ريتا [اعمال نامو] لکيائين ڪيئن؟ پر جي ڪرم ڪرڻ کانسواءِ لکيائين ته مٿن آنياءُ ڪيائين! ڇاڪاڻ ته ڇڱن يا ٻڙڙن ڪرمن کانسواءِ کين سڪ يا دڪ ڏنائين ڇو؟ جي چئو ته خدا جي مرضي، ته به ان ظلم ڪيو: ڇاڪاڻ ته ٻڙڙن ۽ ڇڱن ڪرمن ڪرڻ کانسواءِ ڪنهن کي دڪ يا سڪ روپي گهٽ وڌ ڏيڻ ئي بي انصافي ٿي ڏسجي. وري ان وقت خدا پاڻ ڪتاب پڙهندو يا ڪو سرشتيدار [کيس پڙهي] ٻڌائيندو؟ ٻراڻي زماني وارن جيئڻن کي ڏوهه ڪرڻ کانسواءِ جي خدا پاڻ ماريو آهي، ته هو ظلم ڪندڙ ثابت ٿو ٿئي: ۽ جو ظلم

آهي سو هرگز ايشور ٿي نٿو سگهي (۱۰۲) .

۱۰۳. ۽ نمون [جي قوم] کي ڏاڇي ۽ دليل ڏنوسون (۵۹) . ۽ جنهن کي پلائي سگهين ، تنهن کي پلائين (۶۴) . جنهن ڏينهن اسان سڀني ماڻهن کي سندن پيشوائن [اڳواڻن] سميت سڏينداسون ، پوءِ جنهنکي سندس اعمال نامو [ڪرم پستڪ] سندس سڄي هٿ ۾ ڏنو ويندو وغيره (۷۱) .

سممڪشڪ :- واهه سائين ! خدا جون چيترليون عجيب نعمتون آهن ، تن مان خدا جي هستي يا آزمائش لاءِ هڪ ساڌن [ذريعو يا دليل] **ڏاڇي** به آهي ! جي خدا شيطان کي گمراهه ڪرڻ جو حڪم ڏنو آهي ، ته خدا ئي شيطان جو سردار يا هرڪو پاپ ڪرائيندڙ ثابت ٿيو . اهڙي کي **خدا** ڪوڙو رڳو گهٽ عقل واري ماڻهو جو ڪم آهي . جي قيامت يا پرناليم ۾ نياڻ [انصاف] ڪرڻ ڪرائڻ لاءِ پيغمبرن ۽ سندن اُپديش مڃيندڙن کي خدا سڏائيندو ، ته [چئو نه] جيئن قيامت نه ايندي ٿيسين ، هرڪو ڀٽڪندو رهندو . ۽ جيئن انصاف نه ٿئي ، ٿيسين ڀٽڪندو رهڻ هرڪنهن کي دک پهچائيندو . تنهنڪري جلد انصاف ڪرڻ ئي مصاف [نياپاديش] جو وڏو فرض آهي . هيءُ نه پويان ٻائيءَ وارو نياڻ چئو ته جيئن گذريل پنجاهه ورهين جا چور ۽ شاهوڪار ڪنا نه ٿيندا ، ٿيسين نه ڪنهن کي انعام ڏنو ۽ نه ڪنهن کي سزا ! ساڳيو حال ٿئي به آهي ، ته هڪڙو نه پنجاهه ورهين تائين [انصاف لاءِ] رهندو ٿئي ۽ ٻئي جو فيصلو اڄ ئي ٿي وڃي ، اهر **انصاف** نه آهي . انصاف لاءِ نه ويد ۽ منو سمرتي ڏسو ، جن موجب ڌرو به ڏنر ٿئي لڳي ، ۽ (جيرو) پنهنجن پنهنجن ڪرمن اَنوسار سدائين دک يا سک پائيندا ٿا رهن . وري پيغمبرن کي شاهديءَ ۾ گهرائڻ سڀان خدا جي سروڪيتا کي هاجي ٿي رسي . پلا اهڙو پستڪ به ڪڏهن ايشور جو ٺاهيل ۽ اهڙي پستڪ جو اُپديش ڪندڙ به ڪڏهن ايشور ٿي سگهي ٿو ؟ هرگز نه ! (۱۰۳) .

۱۰۴. هي ماڻهو آهي آهن ، جن لاءِ هميشه رهڻ وارا باغ آهن ، جن جي همنان نهرون وهنديون آهن . ڪن اُتي سونن ڪنگڻن جا زيور پائبا ، ۽ اُهي سنهي ۽ ٿلهي سائي ريشم جا **ڪپڙا** پائيندا ، ۽ وهاڻا لڳائي ، اُتي تختن تي وهندا . چڱو خواب آهي ۽ چڱي آرام ڪرڻ جي جاءِ آهي . (منزل ۴ ، سڀارو ۱۵ ، سورت ڪهف آيت ۳۱) .

سممڪشڪ :- واهه واهه ! ڪهڙو نه قراني بهشت آهي ، جنهن ۾ آند ڪرڻ لاءِ باغ ، زير ، ڪپڙا ، گديون ۽ وهاڻا به ملن ٿا ! ڪو عقلمند ويچار ڪندو ته مسلمانن جي بهشت ۾ سواءِ بي انصافيءَ جي هن [جڳت جي آرام] کان وڌيڪ ڪي ڪين لهندو . بي انصافي [ها آهي ته ڪرم سندن آهن محدود ۽ قل ٿا پوکين اُنست ! ڏهاڙي منان ڪائو نه اهو منان به ٿورن ڏينهن کانپوءِ زهر سمان لڳندو آهي ، ساڳيءَ ريت جي هو سدائين سک پوکيندا ته سندن سک به دک روپ ٿي ٻوڏو . تنهنڪري **مهاڪلپ** تائين مڪتيءَ [نجات] جو سک پوکي ڪري ٻيهر جنم وٺڻ ئي سچو سڌانت [سنڌو] آهي . (۱۰۴) .

۱۰۵. ۽ اُهي ڪي آهن ، جن کي اسان [ٿڏهن] ناس ڪيو هو ، جڏهن انهن ظلم ڪيو

هو، ۽ انهنجي لاس ڪرڻ سان آسان [هڪ] انجام مقرر ڪيو هو.

(منزل ۴، سڀا ۱۵، سورت ڪهف آيت ۵۹).

سميڪشڪ:- ڀلا ڪڏهن سچو ڳوٺ به پايي ٿي سگهي ٿو؟ وري [سندن ظلم ڏسڻ] کانپوءِ انجام ڪرڻ وارو خدا سرويگيم [هر دان] ٿي ٿو سگهي، ڇاڪاڻ ته جڏهن سندن ظلم ڏٺائين، تڏهن انجام ڪيائين؛ اڳ ۾ کيس خبر ئي ڪانه هئي. انهن ڳالهين مان هو بهي رحم ثابت ٿيو (۱۰۵).

۱۰۶. ۽ نينگر [جو ماڻهو ويو هو] تنهنجا ماءُ ۽ پيءُ ايمان وارا هئا، تنهنڪري ڊلاسون نه لاهڻ ماني ۽ ڪفر ڪرڻ ڪري [متان] هيءُ نينگر معن غالب ٿئي (۸۰). ايتائين [سير ڪيائين] جو جڏهن سچ لهڻ واريءَ جاءِ تي پهتو ته کيس ڪپ واري چمهي ۾ لهندو ڏٺائين (۸۶). انهن ڇيو نه اي ذوالقرنين! تڪليف ماجوج ۽ ماجوج ڌرتيءَ تي فساد ڪندڙ آهن (۹۴).

(منزل ۴، سڀا ۱۶، سورت ڪهف).

سميڪشڪ:- ڀلا خدا جي اها ڪيڏي نه ناداني آهي، جو کيس شڪ ٿيو ته متان نينگر جا مائو پتا مولڪان پرغلائي باغي نه بڻايا وڃن! اهڙي ڳالهه ايتور ثابت هرگز ممڪن نه آهي. وڌيڪ اوديا جي ڳالهه ته اها آهي ته هن ڪتاب جو ٺاهيندڙ سمجهي ٿو ته رات جو سچ ڪنهن ٺلاءُ ۾ ٻڌل رهندو آهي، ۽ صبح جو [ٻاهر] نڪري ايندو آهي، سچ، جو هن ڌرتيءَ کان به گهڻو وڏو آهي، سو درياهه يا ڍنڍ يا سمنڊ ۾ ڪئن ٻڏي سگهندو؟ ان مان خبر ئي پوي ته قرآن جي ٺاهيندڙ کي ڇاڪاڻي ۽ چوڻش وڌيا ڪانه ايندي هئي، جي ايندي هجي هجي ها ته اهڙيون علم جي ابتڙ ڳالهون چو لکي ها؟ وري ان ڪتاب جا ٺاهيندڙ به ٻي علم آهن. جي ودوان هجن ها ته اهڙين ڪوڙين ڳالهين سان ڀريل ڪتاب کي ڇو مڃين ها؟ ۽ خدا جو انصاف نه ڏسو! پاڻ ئي ڌرتيءَ جو ٺاهيندڙ، راج ڪندڙ ۽ انصاف ڪندڙ آهي، ۽ ماجوج ماجوج کي ڌرتيءَ تي فساد ڪرڻ به ڏئي ٿو! اهر ايتوري نهر جي ابتڙ آهي. تنهنڪري اهڙي ڪتاب کي ان سڌريل ٿي مڃي سگهن ٿا ۽ نه ودوان! (۱۰۶).

۱۰۷. ۽ ڪتاب ۾ مريم جو ذڪر ڪر، جڏهن پنهنجن ماڻهن [ڪهر وارن] کان ڌار ٿي اُڀرندي [پاسي واريءَ] جاءِ ۾ وڃي ويئي (۱۶). پوءِ کائڻ هڪ اوت ورتائين [ٻڌو ڪيائين] ۽ پوءِ آسان پنهنجو روح ڏانهن موڪليو، جو اُنجي اڳيان تندرست ماڻهو جي شڪل اختيار ڪري بيٺو (۱۷). [مريم] چيو ته آءُ ٿو کان باجهاري [الله] وٽ پناهه [آجھو] ٿي گهران، جيڪڏهن پرهمزگار آهين [نه مر نڪان پري ٿي] (۱۸). ملائڪه چيو ته آءُ تنهنجي پالڻهار جو

آڏو ستيارت پرڪاش ۾ ”روح“ لکيل آهي. آره پاشا واري سندس معنيٰ ”فرشتو“ به ڏيکاري آهي. مرهٽيءَ ۽ انگريزيءَ واري اڃان وڌيڪ کولي فرشتي جو نالو ”جبرائيل“ به لکيو آهي.

✠ اهر جملو الهام الرحمن نالي قرآن شريف جي سنڌي ترجمي مان مطلب ڪي وڌيڪ صاف ڪرڻ لاءِ ڏنو ويو آهي.

(گهٽترو)

انلاء موکليل آهيان، جو توکي هڪ پاڪ پٽ بخشي وڃان (۱۹). [مزم] چيو ته مونکي ٻار ٿيندو ڪيئن، جڏهن مونکي ڪنهن ماڻهوءَ ڇهيو ڪونهي ۽ نڪي آڏو بدڪار آهيان؟ (۲۰). پوءِ ان سان پيٽ ٿيس، پوءِ ان سان ڪنهن پرائهنءَ جاءِ يعني جهنگ ۾ وڃي پيئي (۲۲). (منزل ۴، سيارو ۱۶ سورٺ مزم).

سميڪشڪ:- اتي بڏيمان وڃارين، نه جي سمورا فرشتا خدا جو روح [آتما] آهن ته سندن وجود خدا کان جدا ٿي نٿو سگهي. ۽ ٻيو ظلم آهي ڪناريءَ مزم کي پٽ پيدا ٿيڻ. ان نه ڪنهن سان به همستر ٿيڻ ٿئي گهريو پر خدا جي حڪم موجب فرشتي کيس ٿي گريو ٿي ڪيو. اهو نياءَ جي ابتڙ آهي. اتي اسپينا چون ٻيون به گهڻيون ٿي ڳالهيون لکيل آهن. جن کي ڄاڻائڻ اسان واجب ٿا سمجهون (۱۰۷).

۱۰۸. [اي پيمبر] نه ڏٺو اٿئي ڇا ته اسان شيطانن کي ڪافرن تي موڪليو آهي، جي ڪن بڏائي پر غلائيندا ٿا رهن. (منزل ۴، سيارو ۱۶ سورٺ مزم آيت ۸۳).

سميڪشڪ:- جڏهن پرغلائڻ لاءِ خدا پاڻ شيطان کي ٿو موڪلي، ته جي پرغلائجي ٿا وڃن، نڪي نجر ڪو ڏوه ٿي ٿو سگهي، ۽ نه ڪن يا شيطانن کي ڪا سزا ملي ٿي سگهي. ڇاڪاڻ ته اهو سمورو خدا جي حڪم سان ٿو ٿئي، تنهنڪري سندس قل به خدا کي ملڻ ڪري. جي هو سچو ۽ نياڪاري آهي ته انجو قل ٿرڪ پنهنجو پاڻ پوکي. پر جي هو نياءَ ڇڏي بي انصافي ٿو ڪري، ته هو نياڪاري آهي، بي انصافي ڪندڙ ٿي گنهگار [پاڻي] ٿو سڏجي (۱۰۸).

۱۰۹. ۽ جنهن توبه ڪئي ۽ ايمان آندو ۽ چڱا ڪرم ڪيا، وري سڌو رستو لڌائين، تنهن کي سچ پچ آڏو بخشيندڙ آهيان. (منزل ۴، سيارو ۱۶ سورٺ طه آيت ۸۲).

سميڪشڪ:- توبه ڪرڻ ڪري پاڻ جي ڪنڀا ٿيڻ جي ڳالهه جا قرآن ۾ لکيل آهي، سا سڀني کي پاڻي بڻائيندڙ آهي، ڇاڪاڻ ته انڪري پاڻين جو پاڻ ڪرڻ جو حوصلو ڏاڍو ٿو وڌي. تنهنڪري هيءُ پستڪ ۽ سندس جوڙيندڙ پاڻين کي پاڻ ڪرڻ لاءِ همقائمن ٿا. ان ڪري نه اهو ڪتاب ڪلام الله آهي ۽ نه ان ۾ ڏيکاريل خدا سچو خدا ٿي ٿو سگهي (۱۰۹).

۱۱۰. ۽ ڌرتيءَ جي وچ ۾ جبل پيدا ڪياسون، جو مٿان هوءَ ڌڙي وڃي. (منزل ۴، سيارو ۱۷ سورٺ الانبيا آيت ۳۱).

سميڪشڪ:- جي قرآن جي ٺاهيندڙ کي پرڻويءَ جي گردش وغيره جي خبر هجي ها ته ائين هرگز نه لکي ها ته جبلن جي رکڻ ڪري ڌرتي ٿئي ڌڙي. شڪ ٿيندو ته جي جبل نه رکي ها ته ڌرتي ڌڙي وڃي ها، پر سندن هولدي به پوکمپ [زلزلي] ۾ ڌرتي جو ٿي ڌڙي؟ (۱۱۰).

۱۱۱. [ان مزم جو قصو ياد ڪر] جنهن پنهنجيءَ اوڻهڙو ڪي بچايو. پوءِ اسان منجهس پنهنجي رُوح کي ٿوڪيو. (منزل ۴، سيارو ۱۷ سورٺ الانبيا آيت ۹۱).

سممڪشڪ:- آهڙيون فاحش ڳالهيون خدا جي ڪلام ۾ خدا جون نه ڇا ڪنهن ڀلي ماڻهوءَ جون به نهيون ٿي سگهن. جڏهن ماڻهو به آهڙيون ڳالهيون لکڻ چڱو نٿا سمجهن، نه پرمشور اڳيان ڪيئن چڱيون ٿينديون؟ آهڙين ڳالهين ڪري قرآن بدنام ٿو ٿئي. منجهس چڱيون ڳالهيون هيئن ها نه سندس به آهڙي بيحد واکاڻ ٿئي ها، جهڙي ويدن جي ٿي ٿئي (۱۱۱).
 ۱۱۲. [اي پيغمبر] ڇا، نه ڏٺو آيتي نه جيڪي آسمانن ۾ آهن؟ جيڪي زمينن ۾ آهن، سي ۽ سج ۽ تارا ۽ جبل ۽ وڻ ۽ جانور الله کي سجدو ڪندا آهن (۱۸). منجهن ڪن سونا ڪنگڻ ۽ موتي پارانها ۽ منجهن سندن پوڻاڪ پٽ جي رهندي (۲۳). ۽ منهنجي گهر کي طواف ڪندڙن [چوڌاري ڦرندڙن]، ۽ پيهندڙن لاءِ پاڪ وڻ (۲۶). پوءِ گهر ڇڏي نه پنهجي [جسي جي] مر لاهين، ۽ پنهجون مڃائون پُورائون ڪن ۽ قد ڪهر جو طواف ڪن (۲۹). تنهن ئي الله جو نالو ياد ڪن (۳۴).
 (منزل ۴، سيارو ۱۷ سورس الحج).

سممڪشڪ:- بيجان شيون [ڇڙ وڙو] نه الله کي سڃاڻي نهيون سگهن، پوءِ ڀلا هو سندس سجدو [ڀڳتي] ڪيئن ڪنديون؟ انڪري هيءُ ڪتاب ڪلام [لاهي] نه هرگز ٿي نعو سگهي، آيت ڪنهن گمراه جو ٺاهيل ڏسجي ٿو. واه! ڏاڍو چڱو بهشت آهي، جتي سولا ۽ موئين جا زبور ۽ ريشمي ڪپڙا پائڻ لاءِ ٿا ملن، پر اهو بهشت نه هتان جي راجائن جي گهرن کان بهتر نعو ڏسجي. وري جي خدا جو گهر آهي نه خدا اُن گهر ۾ رهندو به هوندو. پوءِ اها ٻي پرستي ڪيئن نه ٿي ۽ ٻين ٻين پرستن جو ڪنڊن چوڻا ڪريو؟ جڏهن خدا پيٽائون ٿو وٺي، پنهجي گهر جي پر ڪرما [طواف] ڪرڻ جو حڪم ٿو ڏئي، ۽ جانورن کي مارائي [ماڻهن کي] ڪارائي ٿو، نه اهو خدا مدرن واري پٿر ۽ درگا جهڙو ۽ وڏي ۽ ٻي پرستيءَ جو هلائيندڙ [لايت] ٿيو. ڇاڪاڻ ته مورتن کان وڏو ٻي مسجد آهي. تنهن ڪري خدا ۽ مسلمان وڏا ٻي پرست آهن ۽ پوراڻي ۽ جتي ڦندا ٻي پرست آهن.
 ۱۱۳. وري بيمڪ اوھن قيامت ڏينهن اٿاريا ويندو.

(منزل ۴، سيارو ۱۸ سورس المؤمنون آيت ۱۶).
سممڪشڪ:- قيامت ٿاين مردا قبر ۾ رهندا يا ڪنهن ٻيءَ جاءِ تي؟ جي قبرن ۾ رهندا نه ڪي ٿين ۽ بدبوءِ وارن شومن ۾ رهڻ ڪري چڱا جيو به ڏک ڀوڳندا. اهو نياءَ نه آهي بلڪه نياءَ آهي. وري بدبوءِ ڦهلائي بيمارين پيدا ڪرڻ ڪري خدا ۽ مسلمان ٻيئي ٿيندا (۱۱۳).

۱۱۴. جنهن ڏينهن سندن زبانون ۽ سندن هٿ ۽ سندن ٻيهر جن سان هو عمل ڪندا هئا، معن شاهدي ڏيندا (۲۴). الله آسمانن ۽ زمينن جو نورو [روشن ڪندڙ] آهي. سندن نورو جو مثال اُن جاري وانگر آهي، جنهن ۾ ڏور هجي، ۽ ڏور شيشي جي قنديل ۾ هجي. اهو قنديل

آري. پاشا جي ستيارڪ پر ڪاش موجب ”اڪل عضون“ ۽ اردوءَ واري موجب ”شرمگاه“ ترجمو لکيل آهي. الهام الرحمن نالي قرآن شريف جي سنڌي ترجمي ۾ ”اوگهڙ“ لکيل آهي، ۽ ان ڪري ئي اسان به اهو ئي لفظ لکيو آهي.

ڇڻڪ ڇمڪندڙ ٿارو آهي، جو آلهي ۽ مٽرڪ زيتون جي وڻ جي ٿيل مان روشن ڪيو ٿو وڃي، جو نه اوڀر ڏانهن آهي ۽ نه اولهه ڏانهن. سندن ٿيل ڇيٽو ٿيڪ پاهه نه لڳيس ته به سوجهري ڪرڻ کي ويجهو آهي. ٿور ئي ٿور آهي. الله جهنڪي گهرندو آهي، تنهنڪي پنهنجي ٿور ڏانهن رستو ڏيکاريندو آهي (۳۵). (منزل ۴، سڀاڻو ۱۸ سورج النور).
سميڪشڪ:- هٿ پير وغيره ڇڙ هڻڻ ڪري هرگز شاهدي نٿا ڏيئي سگهن. اها ڳالهه سرشتي ڪرم [قانون قدرت] جي آيت هڻڻ ڪري ڪوڙي آهي. خدا باهه يا بجائي آهي ڇا؟ [ڏئي وغيره سان] جهڙي سندس پيٽ ڪيل آهي، اهڙو مثال ايشور سان لڳي نٿو سگهي آيت ڪنهن ساڪار [شڪل واري] شيء سان ٺهڪي سگهي ٿو (۱۱۴).

۱۱۵. ۽ الله سڀڪو جاندار پاڻيءَ مان بڻايو آهي. پوءِ منجهانئن ڪو پنهنجي پيٽ ۾ هلندو آهي (۴۵). ۽ جيڪو فرمانبرداري ڪندو الله ۽ سندس رسول جي (۸۳). ڇڻو ته الله جي ۽ سندس رسول جي فرمانبرداري ڪريو (۵۳). ۽ رسول جي فرمانبرداري ڪريو، جو شايد اوهان ئي به ديا ڪئي وڃي (۶۱). (منزل ۴، سڀاڻو ۱۸ سورج النور).
سميڪشڪ:- جن جاندار بتن ۾ سمورا نٿو ڏسڻ ۾ ٿا اچن، تن کي رڳو پاڻيءَ مان پيدا ٿيل جاندار ڪهڙي فيلسوفي آهي؟ اها نه رڳو بي علميءَ جي ڳالهه آهي. جي الله سان گڏ پيغمبر جي فرمانبرداري ڪرڻ ضروري آهي، ته ٻڌايو ته هو الله سان شريڪ ٿيو يا نه؟ جي شريڪ ٿيو ته قرآن ۾ خدا کي لاشريڪ لکيو ويو آهي ۽ اوهن ڇو ٿا ڪوليوس؟ (۱۱۵).
 ۱۱۶. ۽ جنهن ڏينهن آسمان هڪڙي ڪڪر سان ڦاٽي پوندو ۽ فرشتا لائا ويندا (۲۵). پوءِ تون ڪافرن جو چيو نه مڃ ۽ خدا جي حڪم سان ساڻن وڌو جهاد ڪر (۵۲). پر جو توبه ڪندو ۽ ڇڻا عمل ڪندو الله تنهنجو پرايون ڦيرائي ڇڏايو ڪندو (۷۰). ۽ جيڪو توبه ڪري ۽ ڇڻا عمل ڪري، سو پيڪ الله ڏانهن موٽي ٿو اچي (۷۱).
 (منزل ۴، سڀاڻو ۱۹ سورج الفرقان).

سميڪشڪ:- ڪڪرن سان آسمان جي ڦاٽي پوڻ جي ڳالهه هرگز سچي ٿي نٿي سگهي. جي آسمان [آڪاش] ڪا مجسم [مورتي مان] وسٽو هجي ته ڦاٽي ٿو سگهي. مسلمانن جو قرآن شائتيءَ [آمن] ۾ خلل وجهي غدر [بغاوت] ۽ فساد ڪرائيندڙ آهي، جنهنڪري ڌاروڪ ۽ ودوان ماڻهو انکي نٿا مڃين. پاپ ۽ پاڇ کي هڪٻئي سان متاثر واهه جو انصاف آهي! ڇا اهي نه ٿر ۽ ماڻهن جهڙا آهن، جو سندن مٿا سٽا ٿي سگهندي؟ جي توبه ڪرڻ ڪري پاپ لهن ۽ خدا ملي ته جيڪر ڪوبه پاپ ڪندي نه ڊجي. تنهنڪري اهي سڀئي ڳالهون علم جي آيت آهن (۱۱۶).

۱۱۷. ۽ اسان موسيٰ ڏانهن وڃي ڪيو ته منهنجن بدن [ٻالن] کي راتو واهه وٺي نڪر [ڇو نه فرعون ۽ سندن لشڪر] اوهانجي پٺيان پوندا (۵۲). پوءِ فرعون شهرن ۾ ڪوٺيندڙ موڪليا (۵۳). جنهن موڪلي پيدا ڪيو آهي، اهوئي رستو ڏيکاريندو آهي (۷۸). ۽ اهو آهي جو موڪلي ڪارائيندو آهي ۽ موڪلي پياريندو آهي (۷۹). ۽ اهوئي آهي جنهن ٿي آميد اٿم

۾ قيامت جي ڏينهن منهنجون خطائون مون کي بخشيندو (۸۲). (منزل ۵، سڀا ۱۹، سورت الشعرا)
سمناسڪ: جڏهن خدا مٿس ڏانهن وڃي مون کي هٿي نه ڏاڙوڻ عيسائي ۽ محمد صاحب
 ڏانهن ٻيهر ڪتاب جو مون کي ڏيکاريو؟ پر مٿس ڇو ڳالهائون نه سڏائين هڪجهڙيون ۽ بنا ڀل
 جي ٿينديون آهن. تنهنڪري اُن کان پوءِ قرآن ٿاين ڪتاب مون کي جو ظاهر ٿو ڪري نه
 ٻيهر ٻيون ڪتاب ناممڪن ۽ غلطي سان ڀريل هو. جي اهي ئي ڪتاب سڃا آهن نه قرآن
 ڪوڙو ٿيندو. چئني جو بلڪل سچو ٿيڻ ناممڪن آهي، ڇاڪاڻ ته اهي هڪ ٻئي جي ابتڙ
 آهن. جيڪڏهن خدا روح اڻ ڏات جي پيدا ڪيا آهن، ته اهي مري نه ويندا، يعني ڪنهن
 وقت اهي نيسٽ نه ٿيندا! جي خدا ئي پراڻن کي ڪارائيندو ٻياريڻدو آهي ته ڪو به بيمار
 ٿيڻ نه ڪوي، ۽ سڀني کي خوراڪ به برابر [پوري] ملڻ ڪوي، ۽ پڪڙهت ڪري، هڪڙي
 کي ڇڏي ٻئي کي خراب، جئن راجا کي سڀني ۽ سڄي کي پڇڙي خوراڪ ملي ٿي، تن نه
 ملڻ ڪوي. جي ڪارائيندڙ ٻياريڻدڙ پرهيز ڪرائيندڙ خدا ئي آهي ته بيماري ٿيڻ نه ڪوي، پر
 مسلمان وغيره به بيمار ٿا ٿين. جي خدا ئي بيمارين کان چٽائي آرام ڏيندڙ آهي، ته مسلمانن
 جي شريون به بيماري رهڻ نه ڪوي. جي رهي ٿي ته خدا پورو طبيب نه آهي. جي هو
 پورو ويڄ آهي ته مسلمانن جي شريون به بيمارين ڇو ٿيون رهن؟ جي ماريڻدڙ ٻياريڻدڙ
 به اهوئي آهي ته پاپ ٻچ به کيس ئي لڳڻ گهرجن. پر جي جنمناٿن جي ڪرمن موجب
 نياڻ ٿو ڪري ته ڏوهن جي ذميواري مٿس آهي ئي ڪانه. جي هو پاڻ کي ڪميا ڪندڙ
 ۽ نياڻ قيامت جي رات جو ڪندڙ آهي، ته خدا پاڻ کي وڌائيندڙ ٿيڻ ڪري پاپي ٿي
 پوندو. جي ڪميا نعر ڪري ته قرآن جي اها ڳالهه ڪوڙي ٿيڻ کان بچي نٿي سگهي (۱۱۷).
 ۱۱۸. تون رڳو اسان جهڙو ماڻهو آهين. جيڪڏهن تون سچن مان آهين ته ڪا نڪالي
 آڻ (۱۵۴). [صالح] چيو ته هيءَ ڏاڇي آهي. پاڻيءَ پيڻ لاءِ اُن لاءِ [۽ اوهان لاءِ] هڪ
 واري جو ڏينهن ٺهرائيل آهي (۱۵۵). (منزل ۵، سڀا ۱۹، سورت الشعرا).
سمناسڪ: ۱. ڀلا هن ڳالهه کي ڪو مڃي سگهندو ته پٿر ۽ مان ڏاڇي نڪتي. جن هن
 ڳالهه تي اعتبار ڪيو، سي بي علم هئا. وري ڏاڇيءَ جي نڪالي ڏيڻ به رڳو جهنگلين جو
 وهندڙ آهي ۽ نه ايشور جو. جي اهو ڪتاب خدا جو ٺاهيل هجي ها ته منجهس اهڙيون
 آڃاڻون ڳالهائون نه هجن ها (۱۱۸).

۱۱۹. اي مٿس بيشڪ آءٌ غالب ڪرمت وارو الله آهيان [۹] ۽ پنهنجيءَ لک کي
 آڇل. پوءِ جنهن مهل اُن کي چونڊو ڏنائين ڇڻڪ هو ۽ نانگ آهي. [چيو سُون ته] مٿس نه
 ٻڄ. بيشڪ مون وٽ پيغمبر نه ٻڃندا آهن [۱۰] الله آهي، اُن کان سواءِ [ٻيو] ڪو عبادت

۽ پٿر مان ڏاڇيءَ جي پيدا ٿيڻ بابت دهليءَ جا ڪي مفسرين قرآن به هن آيت جي
 ترجمي ڏيندي حاشي تي تصديق ٿا ڪن. اهڙي ڀل آيتن منجهان پڻ اها ڳالهه جبل تي ٿيل
 معلوم ٿئي ٿي ۽ اڳتي ايندڙن آيتن به ڏيکاريل آهي ته ڏاڇي معجزو [ڪرامات] آهي.
 (اڙدو ستمارت پرڪاش ٿان).

جو لائق نه آهي. اهو وڏي عرش جو رب [پالڻهار] آهي [۲۶]. منهنجي اڳيان سر ڪشي نه ڪريو ۽ مون وٽ مسلمان ٿي هليا آڇو [۳۱]. (منزل ۵، سيارو ۱۹، سورت النمل) **سميڪشڪ:-** اڃا ڏسو ته ڪيئن نه الله پنهنجي واٽان پاڻ وڏو ۽ زبردست بڻجي رهيو آهي. پنهنجي واٽان پنهنجي وڏائي ڪرڻ جڏهن چڱن ماڻهن جو ڪم نه آهي، نه خدا جو ڪيئن ٿي سگهندو؟ انڪري ٿي نه اندر ڄاڻ [جادوگريءَ] جي جهلڪ ڏيکاري جهنگلي ماڻهن کي وس ڪري پاڻ جهنگلي ماڻهن جو خدا بڻجي ويندو آهي. اهڙي ڳالهه ايتور جي پستڪ ۾ هرگز ٿي نٿي سگهي. جي هو عرش موليل يعني ستمن آسمان جو مالڪ آهي، ته هڪ ڏينهي [محدود المڪان] هٿ ڪري ايتور بڻجي نٿو سگهي. جي سر ڪشي ڪرڻ خراب آهي ته ڇو خدا ۽ محمد صاحب پنهنجي وڏائيءَ سان ڪتاب پري ڇڏيو آهي؟ محمد صاحب ڪيترن ئي ماڻهن جو خون ڪيو. ڇا کائڻس سر ڪشي ٿي يا نه؟ راهو قرآن وري وري ڇهل ساڳين ڳالهين سان ۽ هڪ ٻئي جي ابتڙ ڳالهين سان پريل آهي (۱۱۹).

۱۲۰. تون جيان کي ڏسندين ۽ ڪن [ڏوٽيءَ ۾] ڇميل [مڪر] ڪمان ڪندين ۽ پر هو ڪڪرن جيان هلندا [اها آلهيءَ] الله جي ڪاريگري آهي، جنهن هر وسوءَ کي قائم ڪيو آهي. بيهڪ هر هڪ ڪم جو اوهين ڪندا آهيو، تنهن مان هو خبردار آهي. (منزل ۵، سيارو ۲۰، سورت النمل آيت ۸۸).

سميڪشڪ:- جنهن قرآن لاهيو، تنهن جي ماڳ ۾ جبل ڪڪرن جيان هلندا هوندا، ۽ نه ٻئي ڪنهن هنڌ؛ ۽ خدا جي خبرداري نه باغي شيطان کي نه پڪڙڻ ۽ سزا نه ڏيڻ منجهان ئي ظاهر آهي. جو اڄ تائين هڪڙي باغيءَ کي نه جهلي سگهيو آهي ۽ نه سزا ڏيئي سگهيو آهي، تنهن کان وڌيڪ بهتير ڪير ٿيندو؟ (۱۲۰).

۱۲۱. پوءِ مؤمنن کيس مڪه هڻي ۽ سندس جهاڙ پورو ڪيو (۱۵). ڇيائين ته اي منهنجا پالڻهار! بيهڪ مون پنهنجيءَ جان تي ظلم ڪيو آهي، تنهنڪري مون کي بخش. پوءِ کيس بخشي ڇڏيائين. سچ پچ اهو ئي بختيوار مهربان آهي (۱۶). ۽ تنهنجو پالڻهار جيڪي گهر ٿو آهي سو ڇڏيندو آهي ۽ پسند ڪندو آهي (۶۸). (منزل ۵، سيارو ۲۰، سورت القصص) **سميڪشڪ:-** ڏسو حال مسلمانن ۽ عيسين جي پيغمبر ۽ خدا جي رحمتيءَ جو! پيغمبر مؤمنن هڪ ماڻهوءَ جو خون ٿو ڪري ۽ خدا کيس ڪيما ٿو ڪري! اهي ٻئي آئيناءَ ڪاري آهن يا نه؟ ڇا پنهنجيءَ مرضيءَ موجب ئي هڪڙي ڳي راجا ۽ ٻئي کي ڪنگال ۽ هڪڙي کي وڏوان ۽ ٻئي کي موروڪ وغيره بڻايو آهي؟ جي ڀائرن آهي ته نه قرآن سچو آهي ۽ نه آئيناءَ هٿ سڀيان اهڙو خدا سچو ئي سگهي ٿو (۱۲۱).

۱۲۲. ۽ ماڻهوءَ کي پنهنجي مالا، پٽن سان چڱائيءَ ڪرڻ جو حڪم ڪيو سون. پر جي راهي ٻئي ان لاءِ نرسن وڙهن ته تون مون سان ڪنهن اهڙيءَ شيعي شريڪ ڪو جهنهنجي ٿوڪي خبر ڪانهي، ته تون انهن ٻنهي جو ڇو نه مڃ. اوهانجو مون ڏانهن وري موٽڻ آهي (۸). ۽ بيهڪ لرح کي سندس قوم ڏانهن موڪليو سون. پوءِ پنجاه ورهين گهٽ هڪ هزار سال

منجهن رهيو (۱۴). (منزل ۵، سپارو ۲۰، سورف العنكبوت).

سممڪشڪ:- مانا پتا جي شيوا ڪرڻ نه چڱو ٿي آهي. جي هو خدا سان گڏ ڪنهنڪي شريڪ ڪرڻ لاءِ چون ته سندن پير نه مڃجي، سو برابر آهي. پر جي مانا پتا ڪوڙ ڳالهائڻ وغيره لاءِ آڪيا ٿين، ته ڇا مڃي ڇڏجي؟ ٽهنڪري اها ڳالهه اڌ چڱي ۽ اڌ خراب آهي. ڇا خدا فوج آڏي پيغمبرن کي ٿي سمنار ۾ موڪليندو آهي؟ [جي هائو نه] ٻين جيون کي ڪير ٿو موڪلي؟ جي سڀني کي اهو ٿي ٿو موڪلي ته سڀئي پيغمبر ڇو ڪنهن؟ وري جي اڳي ماڻهوءَ جي عمر هزار ورهيه هوندي هئي ته هينئر ڇو نه ٿي ٿئي؟ ٽهنڪري اها ڳالهه برابر نه آهي (۱۲۲).

۱۲۳. الله [ممن کي] پهريون گهمرو پيدا ڪندو آهي، وري کيس بڻائيندو، وري ڏانهس اوهين موٽايا ويندا (۱۱). ۽ جنهن ڏينهن قيامت [پولت] ڪڙي ٿيندي، تنهن ڏينهن ڪنهنڪار نا اميد ٿيندا (۱۲). پوءِ جن ايمان آندو ۽ چڱا ڪم ڪيا، سي باغن ۾ سينگاريا ويندا (۱۵). ۽ جي آسمان ڪا هوا [جهولو] موڪلين ته پوءِ ان پوک کي هٽندو ٿيل ڏسندا (۵۱). اهڙيءَ ريت جي نه ڄاڻندا آهن، تن جي دامن تي الله مهر هڻندو آهي (۵۹). (منزل ۵، سپارو ۲۱، سورف الروم).

سممڪشڪ:- جي الله به گهمرا پيدائش [آهتي] ڪندو آهي ۽ ٽيون گهمرو ٺهڻ ڪري ته [پهرين] پيدائش کان اڳ ۽ ٻيءَ آهتيءَ کانپوءِ الله نڪرو ويندو رهندو هوندو. هڪ يا به گهمرا آهتي ڪرڻ کانپوءِ سندس قدرت يعني سامرڪ ردي ۽ اجائي ٿي پوندي هوندي. جي نياءَ جي ڏينهن ڪنهنڪار [پاڻي] لوڪ نا اميد ٿيندا ته چڱي ڳالهه آهي. پر راجو مطلب اهو ته ڪونهي ته مسلمانن کانسواءِ ٻيا سڀئي پاڻي سمجهي نا اميد بڻايا ويندا؟ ڇاڪاڻ ته قرآن ۾ ڪيترن ئي جاڻن تي ”پاڻيءَ“ جي معنيٰ ”گهمرو مذهب وارا“ ورتل آهي. جي باغن ۾ رهڻ ۽ سينگار ڪرڻ ۾ ئي مسلمانن جو بهشت آهي، ته بهشت به هن سمنار جهڙو ٿي چئبو. وري ڇا اتي مالهي ۽ سونارا به هوندا يا خدا پاڻ ٿي باغباني ۽ سونارڪو وغيره ڏندو ڪندو هوندو؟ جي ڪنهنڪي گهٽ زور ملندا هوندا ته چوريون به ٿينديون هونديون ۽ چوري ڪندڙن کي خدا بهشت مان ڪڍي دوزخ ۾ وجهندو هوندو. جي راتين آهي ته بهشت ۾ سدائين رهڻ واري ڳالهه ڪوڙي ٿي پوندي! جي ڪڙمين جي ڪپڙي ٿي به خدا جي نظر آهي ته کيس ڪپڙي ڪرڻ جي تجربي کانسواءِ علم زراعت ڪئن اچي ويو؟ پر جي ڪپي فرض ڪجي ته خدا پنهنجي علم سان سڀ ڳالهون سمجهي ڇڏيون آهن، ته اهڙو ڀڙ ڏيکارڻ ڇوڪر پنهنجو گهمند ظاهر ڪرڻو آهي. جي الله جيون جي دامن تي مهر لڳائي کائن پاپ ڪرايا آهن، ته اهڙن ڀالن جو جوابدار پاڻ ٿي ٿيندو ۽ نه روح ٿي سگهندا. جهڙيءَ ريت جڏهن جڻ ۽ پراڻ [فتح ۽ شڪست] لاءِ جوابدار سڀاڻي ٿو ٿئي، تنهن سمورا پاپ خدا کي ئي لڳندا (۱۲۳).

۱۲۴. اهي آيتون حڪمت واري ڪتاب جون آهن (۲). آسمانن کي ري ڏينن بڻائين

جو کين اوهين ڏسو ٿا. ۽ زمين ۾ جبل وڌائين جو مٿان ڏيئي پوي (۱۰). نه ڏٺو آئيئي ڇا نه آله رات کي ڏينهن ۾ داخل ڪندو آهي ۽ ڏينهن کي رات ۾ داخل ڪندو آهي (۲۹). ۽ ڇا ٿو نه ڏٺو آهي نه پيڙيون الله جي فضل سان درياه ۾ هلنديون آهن، ۽ لاء نه اوهان کي پنهنجون نشانجون ڏيکاري (۳۱).

سمجھڪشڪ:- واه سائين واه! جنهن ۾ آسمان جي پيدائش ۽ کيس ٿين هڪڙو ۽ ڌرتيء کي قائم رکڻ لاءِ مٿان جبلن رکڻ جو بيان وڌيا جي باڪل ورت ٿيل آهي، سو واه جو حڪم واريو ڪتاب آهي! انهن نه ٿورڙيءَ وڌيا وارو به نه ڪڏهن لکي ٿو ۽ نه ڪڏهن مڃي ٿو. اي حڪم ڏسو نه جتي ڏينهن آهي نه اتي رات ڪانهي ۽ جتي رات آهي، اتي ڏينهن نٿو رهي، پر قرآن موجب اهي ٻئي هڪٻئي ۾ داخل ٿا ٿين! اها نه پڪڙي علم ماڻهن جي ڳالهه آهي. تنهنڪري هيءَ قرآن عالم وارو ڪتاب ٿي نٿو سگهي. پيڙيون نه ماڻهن ۽ سندن ڪرمن ۽ اوزارن [جي زور] تي هلن ٿيون ۽ نه خدا جي فضل سان! ڇا اها ڳالهه وڌيا جي ورت نه آهي؟ جي اوه يا پٿر جي پيڙي ٺاهي سمنڊ ۾ هلائي ته خدا جي نشاني ٻڌي ويندي يا نه؟ تنهنڪري اهو ڪتاب نه ڪنهن **ودوان** جو لاهيل ٿي سگهي ٿو ۽ نه ايشور جو (۱۲۴).

۱۲۵. آسمان کان زمين ڏانهن ڪم جو بندوبست ڪندو آهي. پوءِ هڪ ڏينهن ۾ جنهنجي مقدار اوهانجي ڳاڙهي موجب هڪ هزار ورهين جي آهي، ان ڏانهن چڙهي ويندو آهي [۵]. هيءُ ڳجهه ۽ ظاهر جو چاٽندڙ غالب مهر بان آهي [۶]. پوءِ کيس ٽي سئو ڪيائين ۽ پنهنجي روح مان منجهس ٽوڪيائين [۹]. [اي پيغمبر ڪن] چئو ته جيڪو موت جو فرشتو اوهان تي مقرر ٿيل آهي سو اوهانجو [روح] قبض ڪندو [۱۱]. ۽ جيڪڏهن گهرون ها ته سڀ ڪنهن روح کي سندس هدايت ڏيون ها، پر مون وٽان انجام ثابت ٿي چڪو آهي ته آف جنن ۽ ماڻهن انهن مڙهي مان دوزخ ضرور پريندس [۱۳]. (مزل ۵، سهارو ۲۱، سورت سجده)

سمجھڪشڪ:- هيئن نه ليڪ ليڪ ثابت ٿي چڪو ته مسلمانن جو خدا ماڻهوءَ جيان اڪه ڏينهي [محدود المڪان] آهي، ڇاڪاڻ ته جي واپاڪ هجي ها ته کائڻ هڪ جاءِ کان انتظام ڪرڻ ۽ لهڻ چڙهڻ ٿي نه سگهندو. جي خدا فرشتو ٿو موڪلي ته به پاڻ هڪ جاءِ تي رهندڙ ثابت ٿيو. پاڻ نه آسمان تي ٺڪيل آهي ۽ فرشتا ڏور ٿيندو ٿو رهي. جي فرشتا رشوت وٺي ڪو معاملو بگاڙي ڇڏين يا ڪنهن مردي کي ڇڏي وڃن، ته خدا کي ڪيئن خبر پئجي سگهندي؟ خبر نه اٿي ٿي پوندي، جو سڙو ٿي ۽ سڙو واپاڪ هوندو. اهي ڪم منجهس ڪنهن. هجنس ها ته فرشتن کي موڪلڻ ۽ ڪيترن ئي ماڻهن کي جدا جدا نموني آزمائڻ جو ڪم ٿي ڪهڙو هو؟ وري اچڻ وڃڻ ۾ هزار ورهين جي مدت لڳڻ ڪري ۽ بندوبست ڪرڻ ڪري هو سڙو شڪتيمان [قادر مطلق] به نٿو رهي. جي موت جو فرشتو آهي ته موت جي فرشتي کي مارڻ لاءِ ڪهڙو موت آهي؟ جي هو نٿي [هميشه کان موجود] آهي، ته امر ٻئي [حيات ابديءَ] ۾ هو خدا سان هڪجهڙو شريڪ ٿي چڪو. هڪڙو ئي فرشتو ساڻئي وقت ۾ دوزخ ۽ لاه جيون کي سزا ڏيئي نٿو سگهي. پر جي خدا [روحن جي] باپ ڪرڻ

ڪانسواءِ پنهنجي مرضيءَ موجب ئي منجهائن دوزخ ۾ ٿي وڃي ۽ کين ايڏا ڏيئي ٿاڻا ڏسندو ٿو رهي، نه اهڙو خدا پالي، آئيناڪاري ۽ بيرحم آهي. جنهن ڪتاب ۾ اهڙيون ڳالهيون هجن، سو نه ڪنهن ودوان جو ٺاهيل آهي ۽ نه ايتشور جو. ۽ جو بيرحم ۽ آئيناڪاري آهي، سو هرگز خدا ٿي نٿو سگهي (۱۲۵).

۱۲۶. چئو ته جيڪڏهن اوهين مرڻ يا قتل ٿيڻ کان بچندؤ ته بچڻ اوهانکي هرگز فائدو نه رسائيندو (۱۶). [اي پيغمبر] چون زالون! اوهان مان ڇا بي حياتي ظاهر ڪري ايندي، تنهنلاءِ ٻيڙو عذاب ڪيو ويندو، ۽ اهو الله لاءِ سڙو آهي (۳۰). (مزل ۵، سهارو ۲۱، سورت احزاب).
سمهڪشڪ:- جنگ ۾ ڪو ڪو نه بچي، آساني فتح ٿئي، ماڻهو مرڻ کان نه ڊڄن، دولت وڌي، مذهب پکڙي ان لاءِ ٿي محمد صاحب لائين لکيو يا لکايو هوندو. جي استري پيڇمائيءَ سان نه اچي ته، پيغمبر صاحب ڇو بي حياتي [برقي ڪانسواءِ] اچن؟ استرين تي عذاب ٿين ۽ پيغمبر صاحب تي عذاب نه ٿئي، اهو نياءِ آهي ڪهڙي گهر جو؟ (۱۲۶).

۱۲۷. ۽ پنهنجن گهرن ۾ آنڪيون رهو. فرمانبرداري ڪريو الله جي ۽ رسول جي. انڪانسواءِ نه آهي * (۳۳). پوءِ جنهن مهل زهد ان [زال] کان پنهنجي حاجت پوري ڪئي، [يعني طلاق ڏنائين تنهن مهل] انکي نوسان پوڻا پوسون، هن لاءِ ته ايمان وارن تي پنهنجن پٽن جي زالن پوڻي ۾ ڪو پاپ نه رهي، جڏهن اهي کائڻ پنهنجي حاجت پوري ڪن [طلاق ڏين]. ۽ الله جو جيڪو حڪم آهي، سو ڪيو ويو آهي (۳۷). جيڪي الله حلال ڪيو آهي، تنهن ۾ ئي ڪا تنگي [اوکاڻي] ڪانهي (۳۸). محمد صاحب اوهان [جي مڙس] منجهان ڪنهن نه مڙس جو پيءُ نه آهي (۴۰). ۽ ڇا زال پنهنجو نفس [جند] سواءِ مهر وٺڻ جي [پيغمبر کي] بخشي، سا مومنياڻي زال نه ان لاءِ حلال ڪئي سون (۵۰). [منجهائن] جنهنکي گهرين تنهنکي ڇڏي ڏي. پوءِ ٿوري ڪساه ڪونهي (۵۱). اي ايمان آڻيندڙو! پيغمبر جي گهرن ۾ ڪهڙي نه وڃو (۵۳). (مزل ۵، سهارو ۲۲، سورت احزاب).

سمهڪشڪ:- زال جو گهر ۾ قيديءَ جيان رهڻ ۽ مڙس جو ڇڙواڳ رهڻ نه ڏاڍي آياڻ جي ڳالهه آهي. ڇا زالون شڏ هوا ۽ کليل جاين تي گهمڻ ۽ دنيا جي آئينيڪ پدارتن جي ڏسڻ جي لاءِ نه ڪندين هونديون؟ ان ڪري ئي خاص ڪري مسلمانن جا ٻار ڏاڍا گهمندڙ ۽ عياش ٿيندا آهن. ڇا الله ۽ رسول جو حڪم هڪڙو ئي ۽ هڪ ٻئي جهڙو آهي يا جدا جدا ۽ هڪ ٻئي جي ابتڙ؟ جي هڪڙو ئي آهي ته ٻنهي جي حڪم موچڻ لاءِ چوڻ آڃايو آهي. پر جي سندن آڳاٽون جدا جدا هڪ ٻئي جي ابتڙ آهن، ته انهن مان هڪڙي سچي هوندي ۽ ٻي ڪوڙي! انهن ٻنهي مان هڪڙو خدا ۽ ٻيو شيطان ❖ ٿي پوندو، ۽ ٻئي هڪ

* قرآن شريف ۾ پوري عبارت هئن آهي:- ”انڪان سواءِ [ٻيو ڪجهه] نه آهي، نه اي هن (پيغمبر جا) گهر وارو! خدا اوهان کان ڪندين ڳالهيون پري ڪرڻ ٿو گهري.“
 ❖ ڇاڪاڻ ته خدا کان ابتڙ حڪم ڏيندڙ کي قرآن جي ٻولي يا عبارت ۾ شيطان چيو ويو آهي، تنهنڪري ئي هٿ به لائين لکيل آهي. (ٻئي نمون نمون آڏو دستاويز پوکاش لائن)

بقي سان شويڪ پڻ ٿيندا. قرآن جو خدا ۽ پيغمبر ۽ قرآن به واهه جي آهن! باقي کي نقصان پهچائي پنهنجي مطلب پوري ڪرڻ جي ليلا اهي ضرور وڃيندا آهن. ان مان اهو به ثابت ٿو ٿئي ته محمد صاحب ڏاڍا وحشي [ڪامي] هئا، جي نه هجن ها ته (پتيلي) پٽ جي زال کي پنهنجي زال ڇو بڻائين ها؟ وري عجب نه اهو آهي ته جنهن لائين ڪيو خدا به پنهنجو ئي پاسو وٺي ڏيندو، ۽ ان آئينه کي به نياءَ بڻائي ڇڏيو! انسانن ۾ وحشي ۽ کان وحشي ماڻهو به پٽ جي استريءَ کان پاسو ٿو ڪري. وري نبيءَ ويچار جي ليلا ڪرڻ ۾ ڪنهن به انڪاءَ جو نه پوڻ، ڪهڙي نه وڏي بي انصافي آهي! جي نبي ڪنهنجي نبيءَ نه هو ته زهد [پتيلو] پٽ ڪنهنجو هو، ۽ ڪمس [پتيلو] لکيو ڪنهن؟ سڄي ڳالهه آهي پنهنجي مطلب جي. جڏهن پيغمبر صاحب پٽ جي زال کي به گهر ۾ وهارڻ کان روڪي نه سگهيا، ته ٻين کان ڪنهن پاڻ جهڙو هوندائون؟ کڻي ڪهڙي به چالاڪي ڪبي ته به خراب ڪمن ڪرڻ وارن جي بدنامي اوس ٿيندي. ڪا پرائي زال نبيءَ سان خوش ٿي ساڻس نڪاح ڪرڻ گهري ته حلال آهي ڇا؟ نبي ته جنهن زال کي وٺي، تنهن کي ڇڏي ڏئي، پر محمد صاحب جون زالون پيغمبر ۾ ڏوهه هوندي به ڪمس هرگز ڇڏي نه سگهن، اها نه ڏاڍي آڌوم جي ڳالهه آهي! جي پيغمبر جي گهرن ۾ ٻيو ڪو ويچار جي لپٽ سان گهڙي نه وڃي، ته ساڳيءَ ريت پيغمبر صاحب کي به ڪنهنجي گهر ۾ داخل نه ٿيڻ گهرجي. ڇا نبي ته جنهن گهر ۾ وڃيس، تنهن گهر ۾ بنا حجاب گهڙي وڃي ۽ معزز به بڻبو رهي؟ ڀلا اهو ڇو عقل جو آندو ڪيو هوندو، جو هن قرآن کي خدا جو ٺاهيل، محمد صاحب کي پيغمبر، ۽ قرآن ۾ ڏيکاريل خدا کي سچو پرمشور ڪري مڃي سگهندو؟ وڏي حيرت جي ڳالهه آهي، جو اهڙي بنا دليل ۽ ڌرم جي ابتڙ ڳالهين وڌندڙ مذهب کي عربستان وغيره ملڪن جي ماڻهن مڃي ورتو! (۱۲۷).

۱۲۸. ۽ اوهان کي نه ڄڻائيندو آهي ته الله جي پيغمبر کي ايذايو ۽ نه اهو ته ڪائنات ۾ سندس پيغمبن سان ڪڏهن نڪاح ڪريو. تڏهين اهو الله وٽ وڏو گناهه آهي (۵۳). بيهڪ جي الله ۽ سندس پيغمبر کي ايڏائيندا آهن، تن تي الله لعنت ڪئي آهي (۵۷). ۽ اهي ماڻهو جي مسلمانن ۽ مسلمانن زالن کي سندن بچڙائيءَ ڪرڻ کانسواءِ ايڏا ڏيندا آهن، تن بيهڪ ڪوڙي ٺاهه ۽ پڌري گناهه جو [ٻار] ڪيو (۵۸). لعنتي ماڻهو جتي لڏا وڃن، تي پڪڙيا، ۽ چڱيءَ طرح قتل ڪيا وڃن (۶۱). اي اسانجا پاڻهار ڪمن ٻيو عذاب ڏي ۽ مٿن وڏي عذاب ڪر (۶۸). (منزل ۵، سهارو ۲۲، سورت احزاب).

سومڪشڪ: واهه جو خدا پنهنجيءَ خدائيءَ کي ڌرم سان گڏ ڏيکاري رهه واهي! جڏهن رسول کي ايڏا پهچائڻ کان ٻين کي روڪڻ برابر آهي، تن تي رسول کي جهلڻ ڪهڙو هوس نه ٻين کي نه ايڏائي. پر ڪمس ڇو نه روڪيائين؟ ڇا ڪنهن کي دڪ ڏيڻ ڪري الله به دڪي ٿي پوندو آهي؟ جي لائين آهي ته هو ايشور ٿي ٿي نعره سگهي! الله ۽ رسول کي ايڏا ڏيڻ جي منع ڪرڻ منجهان ڇا لائين ثابت نعره ٿئي ته الله ۽ رسول جنهن کي گهرن تنهن کي ايڏا ڏين؟ ڇا [الله ۽ رسول کانسواءِ] ٻين سڀني کي دڪ ڏيڻ کي؟ جڏهن مسلمان

مردن ۽ زالن کي ايڏانهن خراب آهي، جيئن ئي انهن کان سواءِ ٻين ماڻهن کي تڪليف ڏيڻ ۾ ضرور خراب آهي. پر جي ڏانهن نه مڃيندا سي تعصبي لکبا. اي بغاوت ڦهلائيندڙ خدا ۽ نبي! اوهان جهڙا بصر سر سنسار ۾ ڪي ٿورڙائي هوندا! جنهن اوهان لکيو آهي ته ٻيا ماڻهو جتي لپن، اتي پڪڙيا وڃن ۽ ماري وڃن، تنهن ئي ٻين مذهبن وارا به مسلمانن تي فرمان ڪڍن، ته ڪنهن لاهه ڳالهه خراب لڳندي يا نه؟ واه! پيغمبر وغيره ڪهڙا نه اڏاءِ رسائيندڙ آهن، جي خدا کان دعا پئي رهيا آهن ته ٻين کي اسان کان بچو اڏاءِ پهچاءِ! ان منجهان پڻ سندن تعصب، سوارت ۽ بيحد آئيناءِ ظاهر آهي. لکريتي ته اڃا تائين به مسلمانن منجهان ڪيترائي بي سمجهه ماڻهو ان ئي عمل ڪرڻ کان نٿا ڊڄن. ليڪه آهي ته بي علم ماڻهو حيوان برابر آهي (۱۲۸)!

۱۲۹. ۽ الله اهو آهي، جنهن هوائن کي موڪليو آهي، پوءِ انهن ڪڪرن کي کنيو، پوءِ ان [ڪڪرن کي اسان مٿل [ويران] شهر ڏانهن ڪاهي آندو، پوءِ ان [جي پاڻي ۽] سان ڌرتيءَ کي سندس موت [ويرانيءَ] کانپوءِ جباريوسون. اهڙيءَ طرح [ڦيرن مان] مرڻا اٿاريا ويندا (۹). جنهن پنهنجي فضل سان اسان کي هميشه رهڻ واري گهر لاٿو، جنهن ۾ اسان کي نه ڪو پر رهيو ڪرڻو پوندو ۽ نڪي اسان کي منجهس ڪا مانڊگي [اڪاوت] پهچندي (۳۵). (منزل ۵، سهارو ۲۲، سورت فاطر).

سهمڪشڪ:- الله جي فيلسوفي به واه جي عجب آهي! خدا جو هوا کي موڪلڻ، هوا جو ڪڪرن کي کڻي گهمندو رهڻ، ۽ خدا جو انهن سان مردن کي کڻي جباريندو رهڻ، اهي ڳالهون ايشور سان ڪڏهن به واسطو نهيون رکن، ڇاڪاڻ ته ايشور جو ڪر سدائين هڪجهڙو ٿيندو ٿو رهي. جي گهر هوندا ته بنا لاهڻ جي نه ٺهيا هوندا ۽ جو ٺهيو آهي، سو هميشه رهي نٿو سگهي. جنهن کي شرار آهي، سو نه پورهئي ڪرڻ کانسواءِ به ڏکي ٿي سگهي ٿو، ۽ شرار وارو بيمار لپڻ کان پڻ هرگز بچي نه سگهندو. جڏهن هڪڙيءَ استريءَ سان سماڻ ڪندڙ نه روڊ کان بچي نٿو سگهي، ته جو گهڻين [سترين سان سماڻ ڪندو، تنهنجي ڪيتري نه درد ٿيندي؟ تنهنڪري مسلمانن جو بهشت ۾ رهڻ به سدائين سڪڙائي نٿو ٿي سگهي (۱۲۹).

۱۳۰. قرآن مڪرم جو قسم آهي (۲). ته بيشڪ تون خدا جي موڪليل [پيغمبرن] مان آهين (۳). سڌيءَ وامت ئي (۴). غالب مهربان الله [قرآن] لاڻو آهي [۵].

(منزل ۵، سهارو ۲۲، سورت يس).

سهمڪشڪ:- هينئر ڏسو، ته جي هيءَ قرآن خدا جو ٺاهيل هجي ها ته هو سندس قسم ڇو کڻي ها؟ جي نبي خدا جو موڪليل هجي ها ته ايتلي [پت جي زال ئي عاشق ڇو ٿئي ها؟ قرآن جا مڃيندڙ سڌي رستي ئي آهن، لاهه ڳالهه نه رڳو چوڻ لاءِ آهي، ڇاڪاڻ ته سڌو رستو نه اهو ئي ٿيندو آهي، جنهن ۾ سچ مچ، سچ چوڻ، سچ ڪرڻ ۽ تعصب ڇڏي لپاءِ واري ڌرم ئي هلڻ وغيره (جا ڪم) هجن ۽ جيڪي اڻڄي ايتڙ آهي، تنهنجي ڇڏڻ جي هدايت هجي، جا لکي قرآن ۾ آهي لکي مسلمانن ۽ سندن خدا جو اهڙو سڃاڻ ٿي آهي. جي محمد صاحب سڀني کان وڏا پيغمبر هجن ها ته سڀني کان وڌيڪ عالم ۽ چڱن نڪتن وارا

ڇو نه ٿين ها؟ تنهنڪري جڏهن ڪاندار پنهنجن ٻين کي ڪٽو لٽا ڇوڻ، ٿڌن ٿي اها ڳالهه به آهي (۱۳۰).

۱۳۱. ۽ صُور قوڪيو ويندو، پوءِ آهي يڪدم قبرن منجهان پاڻهار ڏانهن ڊوڙندا (۵۱). ۽ جيڪي ڪمائيندا [ڪندا] هئا، تنهن بابت سندن پير شاهدي ڏيندا (۶۵). سندس حڪم ان کانسواءِ (پير) نه آهي ته جڏهن ڪا شيءِ پيدا ڪرڻ گهرندو آهي، تڏهن لاءِ رڳو ڇوڻندو آهي نه ٿي ۽ پوءِ [اها شيءِ] ٿي پوندي آهي (۸۲). (منزل ۵، سڀاڻو ۲۳، سورج ۱۳).
سميڪشڪ: - هينئر ٻڌو آڏيون آڏيون ڳالهون! ڪڏهن پير به شاهدي ڏيئي سگهندا آهن؟ خدا کانسواءِ تنهن وقت هئو ڪير جنهنڪي حڪم ڏنائين؟ ۽ ٻڌو ڪنهن؟ ۽ ٻڌجي ڪير پير؟ جي ڪا شيءِ موجود نه هئي ته اها ڳالهه ڪوڙي ٿي. پر جي هئي ته اها ڳالهه نه خدا کانسواءِ ڪي ڪن هو ۽ خدا سڀڪا شيءِ بڻائي آهي، ڪوڙي ٿيندي (۱۳۱).

۱۳۲. لطيف شراب جو پيالو مٿن پير ڦيرالو (۴۵). جو آچي رنگ جو پيئندڙن لاءِ مڙو ڏيندو هوندو (۵۶). هيٺ نظر رکندڙ خوبصورت اکين وارن [زالون] انهن وقت هوندون (۴۸). جڳهه آهي [حورون] ڏي ڪيل آيا آهن (۴۹). ڇا آسپن وري نه مونداسون (۵۸). ۽ پيشڪ لوط پيئڻ مان هو (۱۳۳). جڏهن آسان کيس ۽ سندس سڀني گهر وارن کي نجات ڏئي هڻي [بچايو هو] (۱۳۴). سواءِ هڪ پوڙهيءَ زال جي جا پٽي رهڻ وارن منجهان آهي (۱۳۵). پوءِ اسان ٻين کي ماريو (۱۳۶). (منزل ۶، سڀاڻو ۲۳، سورج صاف).

سميڪشڪ: - ڪيئن سائين؟ هٿ نه مسلمان ماڻهو شراب کي خراب ٿا ڇوڻ پر سندن بهشت ۾ نه شراب جون ڏنڊيون ٿيون وڃن! ايترو چڱو ٿيو، جو هٿ ڪنهن لمو لي شراب پيڻ ڇڏجي وڃي، پر اٿان جي پيٽ ۾ اٿي سندن بهشت ۾ وڌيڪ خرابي آهي! (گهڻين) زالن جي هٿن ڪري اٿي ڪنهنجو به من هڪ جاءِ تي نه ٿڪندو هوندو! ڪين وڏا وڏا مرض پڻ لڳندا هوندا! جي اٿان جا ماڻهو شرير وارا هوندا ته مرندا به اوس. پر جي شرير وارا نه هوندا ته مؤمن ماڻهي ڪين سگهندا. پوءِ ته سندن بهشت ۾ وڃڻ ٿي آڃاڻو چئبو. جي لوط کي پيئڻ ٿا مڃو ته هيءُ جو انجيل ۾ لکيل آهي ته سندس ڌيڻ ساڻس سنجوڳ ڪري به پٽ پيدا ڪيا، سا ڳالهه به مڃو ٿا يا نه؟ جي مڃو ٿا ته اهڙي ماڻهوءَ کي پيئڻو مڃڻ آڃاڻو آهي. وري جي اهڙن ۽ اهڙن جي دوستن کي خدا نجات ٿو ڏئي، ته خدا پاڻ به نهڙوئي چئبو، ڇاڪاڻ ته پوڙهي جي آکاڻي ٻڌائڻ وارو ۽ پاسخاطري ڪري ٻين کي ماري ڏيڻ هڪڙو خدا ٿي نٿو سگهي. اهڙو خدا مسلمانن جي ٿي گهرن ۾ رهي ٿو سگهي، ۽ نه پٽي هئڻ (۱۳۲).
 ۱۳۳. هينئر رهڻ جا بهشت آهن [جن جا] دروازا انهن لاءِ کليل رهندا (۵۰). وهائڻ لڳائي منجهن وهندا، انهن ۾ گهڻا ميرا ۽ پيڻ جون شيون [شراب] پيا گهرائيندا (۵۱). ۽ وٺڻ هيٺ نگاه ڪرڻ وارن ۽ عمر ۾ هڪ جيڏيون [زالون] هوندون (۵۲). پوءِ مڙي فرشتن کڏجي سجدو ڪيو (۷۳). پر شيطان [سجدو نه ڪيو]، ٽڪر ڪيو ۽ ڪافرن منجهان هو (۷۴).
 [الله] چيو ته اي ابليس! جنهنڪي پنهنجي ٻنهي هٿن سان پيدا ڪير، تنهنڪي سڃدي ڪرڻ

کان ٿوڪي ڪهڙيءَ ڳالهه روڪيو؟ ٿو ٽڪر ڪيو آهي يا ٿون [حقيقت ۾] وڏي مرنجي وارن منجهان آهن؟ (۷۵). ايليس چيو ته آءٌ کانئس ڀلو آهيان. ٿو مونکي باهه مان پيدا ڪيو آهي ۽ کيس مٽيءَ منجهان (۷۶). الله چيو ته انهن آسمانن مان نڪري وڃ، جو سچ ۽ سچ ٿون ٿاڙيل آهن (۷۷). ۽ سچ ۽ سچ ٿوئي منهنجي جزا [بدلي ڏيڻ] جي ڏينهن تائين لعنت آهي (۷۸). ان چيو ته اي منهنجا پالڻهار! تڏهن مونکي انهيءَ ڏينهن تائين [ڀر] مهلت ڏي، جنهن ڏينهن مردا [ميرن مان] اُتاريا ويندا (۷۹). الله فرمايو ته جيڪو ٿون ڀر ڏانن مان آهن (۸۰). انهيءَ ٺهرايل ڏينهن تائين (۸۱). ايليس چيو ته تڏهن منهنجي عزت جو قسم آهي ته ضرور انهن مڙني کي گمراهه ڪندس (۸۲). (منزل ۶، سڀاڻو ۲۳، سورت ص).

سمڪشڪ:- باغ باغيچا، نهرون، جاپون وغيره جيڪڏهن سچ ۽ سچ قرآن جي لکڻ موجب اُتي موجود آهن، ته نه آهي هميشه کان اُتي هيون ۽ نه سدائين رهي ٿيون سگهن! ڇاڪاڻ ته جي شيون سڃوڳ [الصال] مان پيدا ٿينديون آهن، سي سڃوڳ کان اڳ به نه هونديون آهن ۽ وڌوڪ [انفال] کان پوءِ به اوس نه رهنديون آهن. جڏهن بهشت ٿي هميشه نه رهندا، ته ان ۾ رهڻ وارا هميشه ڪيئن رهي سگهندا؟ لکيو اٿن ته گاديلا وهان، ميوا ۽ ٻيڻ جون شين اُتي ملنديون. ان مان ثابت ٿو ٿئي ته جنهن زماني ۾ مسلمانن جو مذهب شروع ٿيو هو، تنهن وقت عرب جو ملڪ گهڻو شاهوڪار نه هو. ان ڪري ئي محمد صاحب وهان آڏيءَ جون ڳالهيون ٻڌائي غريب ماڻهن کي پنهنجي دين ۾ ڦاسائي ورتو. وري جتي زالون رهنديون اُتي ڪامل سک ڪيئن ملي سگهندو؟ اهي زالون اُتي آيون ڪٿان؟ بهشت ۾ ئي رهندڙ آهن ڇا؟ جي آيون آهن ته وينديون به؟ پر جي اُتان جون رهاڪو آهن ته قيامت کان اڳ به ڇا ڪنديون رهنديون؟ ڇا نڪميون رهي ڄمار ڳارينديون رهنديون؟ وري خدا جو تعجب نه ڏسو جو سندس حڪم پين سڀني فرشتن مڃي ورتو ۽ آدم کي سجدو ڪيو، پر شيطان کيس مڃيو ئي ڪونه! خدا شيطان کي چيو ته تون ٽڪر نه ڪر ڇاڪاڻ ته مون کيس پنهنجن ٻنهي هٿن سان ٺاهيو آهي. ان مان ثابت ٿيو ته قرآن وارو خدا بس هٿن وارو انسان هئو، جنهنڪري ئي هو واپاڪ ۽ سروسڪتيمان هرگز ٿي نٿو سگهي. وري شيطان ته سچ چيو ته آءٌ آدم کان وڌيڪ اتم [افضل] آهيان، تنهن ئي خدا کي ڪاوڙ ڇو لڳي؟ ڇا خدا جو گهر آسمان ۾ ئي آهي؟ پر ٿوري ئي ڪونهيس، جي ڪونهيس ته ڪعبي کي ان کان اڳي خدا جو گهر ڇو ڄاڻايو اٿو؟ وري جڏهن سڄو سنڌو ڀر ميسور جو ئي آهي ته ڀر ميسور شيطان کي سندس سرشتي [خالقت] منجهان خواجه پاڻ وٺان ٿوئي ڪيئن ٿو سگهي؟ ڇا سرشتي سموري ڀر ميسور جي نه آهي؟ ان مان ثابت ٿيو ته قرآن جو ڄاڻايل خدا بهشت جو ئي زميندار آهي. خدا کيس لعنت ڏني ۽ ڌڪاري کيس قيد ڪري ورتو، پر شيطان چيو ته اي پالڻهار مونکي قيامت تائين ڇڏي ڏي ۽ خدا خوشامد ٿي قيامت جي ڏينهن تائين ڇڏي ڏنو. شيطان آزاد ٿي خدا کي چوڻ لڳو ته آءٌ [ماڻهن کي] ڏاڍو پرغلائيندس ۽ بغاوت ڦهلائيندس. ان ئي خدا چيس ته جن کي تون پرغلائيندين، ان کي ۽ ٻڻ ٿوڪي آءٌ دوزخ ۾ وجهي

چڏيندس. سڄڻ پڙشو! هينئر ويچار ڪريو ته شيطان کي گمراه ڪندڙ خدا آهي يا هو پنهنجو پاڻ گمراه ٿيو؟ جي خدا کيس گمراه ڪيو آهي ته شيطان جو به شيطان ثابت ٿيو. جي شيطان پاڻ گمراه ٿيو آهي، ته ماڻهو پاڻ به گمراه ٿي سگهن ٿا ۽ شيطان جي گهرج ٿي ڪانهي. باغي شيطان کي خدا جي چڙواڳ ڇڏي ڏيڻ مان نه ظاهر ٿو ٿئي ته گمراه ڪرائڻ ۾ هو پاڻ شيطان سان شريڪ آهي. جو چوري به پاڻ ڪرائي ۽ وري سزا به ڏئي نه ٿيندي انهيءَ جي حد ڪهڙي مقرر ڪجي؟ (۱۳۳).

۱۳۴. سچ پچ الله سڀ پاپ ڪميا ڪندو آهي. اهوئي آهي بضميندڙ مهربان (۵۳). قيامت جي سڄي ڌرتي سندس مٿ ۾ هوندي ۽ آسمان سندس ساڄي هٿ ۾ ويڙهيل هوندا (۶۷). ۽ ڌرتي پنهنجي پاڻهار جي نور سان روشن ٿيندي ۽ گرم پتڙ رکيا ويندا ۽ پيغمبرن ۽ شاهدين کي آڻيو ۽ سندن وچ ۾ نياءَ سان ٺهيو ڪم (۶۹).

(منزل ۶، سهارو ۲۴، سورت الزمر)
سميڪشڪ:- جي خدا سمورا پاپ ڪميا ٿو ڪري نه چئبو ته سڄي سنسار کي پاپي ٿو بڻائي. خدا بيرحم آهي ۽ ڇاڪاڻ ته ڪنهن پاپيءَ تي دنيا ۾ ڪميا ڪمي نه هو وڌيڪ پاپ ڪندو ۽ ڪهڙن ڌرمانن کي ڪشت رسائيندو. ڇا خدا اڪيءَ جيان پرڪاش وارو آهي؟ وري اعمال ناما [ڪرم پتر] ساندي ڪمي رکيا آهن ۽ ڪم لکندو ڪم آهي؟ جي خدا پيغمبرن ۽ شاهدين جي آڌار تي ئي نياءَ ڪندو آهي، ته هو نڪي سڙو ڪم [ڄاڻي ڄاڻهار] آهي نه قدرت وارو. جي هو آليا ٺهڻو ڪري ۽ رڳو نياءَ ٿو ڪري ته ڪرم اٽل ڪندو هوندو. اهي ڪرم گذريل ۽ هلندڙ جنمن جا ٿي ٿي سگهن ٿا. پوءِ ته ڪميا ڪرڻ، دلين تي مهر هڻڻ، شڪيا نه ڪرڻ، شيطان جي معرفت گمراه ڪرڻ ۽ نياءَ لاءِ پرتل ٿاين واهائيندو رهڻ نه رڳو انهيءَ آهي (۱۳۴).

۱۳۵. ڪتاب جو هيٺ لاهڻ الله غالب ڄاڻندڙ وٽان آهي (۲). جو گناهه ڪميا ڪندڙ ۽ ٽوبه قبول ڪندڙ آهي (۳). (منزل ۶، سهارو ۲۴، سورت مومن).

سميڪشڪ:- اها ڳالهه ان لاءِ لکيل آهي، جو پورو ماڻهو الله جي نالي تي هن ڪتاب کي مڃي، جنهن ۾ ٿوري سچائي ۽ ڪانسواءِ باقي سمورو ڪوڙ ٻريل آهي. اها سچائي پڻ ڪوڙ سان گڏجڻ ڪري چٽڪ مٽي چڪي آهي. ٽهنڪري قرآن ۽ قرآن وارو خدا ۽ ڪيس مڃيندڙ پاپ وڌائڻ وارا، پاپ ڪندڙ ۽ ڪرائيندڙ آهن ۽ ڇاڪاڻ ته پاپ ڪميا ڪرڻ وڏو آڌرم آهي. انڪري ئي مسلمان ماڻهو ڏوهن ۽ فسادن ڪرڻ کان گهٽ ٿا ڊڄن (۳۵).

۱۳۶. پوءِ ٻن ڏينهن ۾ ست آسمان بڻائين ۽ هر آسمان ۾ سندن ڪم وجهي ڇڏيائون (۱۲). تانجو جڏهن ان وقت ويندا، تنهن مهل سندن ڪن ۽ سندن اکيون ۽ سندن کلون جيڪي آهي ڪندا هئا، تنهن بابت مٿن شاهدي ڏينديون (۲۰). ۽ هو پنهنجن ڪلسن کي چولندا نه اسان تي شاهدي جو ڏنو؟ اهي چولنديون جنهن الله هر شيءِ کي گهرايو آهي ۽ تنهن اسان کي به سڏايو آهي (۲۱). بيشڪ اهو مٿان کي جبار وارو آهي (۳۹).

(منزل ۶، سهارو ۲۴، سورت خمر السجده [الهام الرحمن موجب سورت فصلت])

سميڪشڪ:- واه مسلمان واه! اوهانجو خدا جنهنڪي اوهين سر و شڪيتمان [قادر مطلق] ٿا مڃو، سو ست آسمان ۾ ڏينهن ۾ ٺاهي سگهيو. جو سڄو پڇو قادر مطلق آهي، سو نه اک چنپ ۾ سڀني کي ٺاهي ٿو سگهي. ڪن، اک ۽ ڪل نه خدا ٺاهيو ٿي ڄڻ [بيچان] آهي، ٻوڏ پلا آهي شاهدي ڪيئن ڏيئي سگهندون؟ جي کائڻ شاهدي ڏيار ٿي هجيس ها ته کين ڄڻ ڇو بڻائي ها؟ جي چون ته هو پر ته جي ڏينهن کين جيئرا ڪندو ته، ڇا خدا پنهنجا ٺاهيل نيم [قانون] پاڻ پڇندو؟ انکان به وڌيڪ ڪوڙي ڳالهه نه اها آهي، ته رُوحن [جهون] ٿي شاهدي ڏيڻ کانپوءِ جيئو پنهنجن پنهنجن ڪن کان پڇندا ته اوهان اسان ٿي شاهدي ڇو ڏئي؟ ڪل چوندي ته خدا شاهدي ڏياري، آءُ ڇا ڪريان؟ اهو ڪڏهن ممڪن آهي؟ [اهو نه ٿيڻ آهي] ڄڻ ڪو چوي ته مون سيد زال جي پٽ جو منهن ڏٺو! جي پٽ اٿس ته هوءِ سيد ڪيئن ڪولي؟ جي سيد آهي ته پٽ ڄمڻ ناممڪن! اها به ساڳي نمولي جي ڪوڙي ڳالهه آهي. جي هو مڱ ٿو جهاري، ته اڳ ۾ کين ماريائين ڇو؟ ڇا پاڻ به مري سگهندو آهي يا نه؟ جي نه، ته مرڻ کي خراب ڪيئن ٿو سمجهي؟ وري مڱ جيئو پر ته جي رات ٿاڻن ڪهڙي مسلمان جي گهر ۾ رهندا ۽ بنا اُٻرائڻ ڪرڻ جي خدا کين پر ته جي ڏينهن ٿاڻن ڇو ٿو لاءِ انتظار ۾ رکي؟ سندن لاءِ جلد ڇو نٿو ڪري؟ اهو ئي ٿاڻن ڪري ٿي خدا جي **خدائيءَ** کي اُڪو ٿو لڳي (۱۳۶).

۱۳۷. آسمانن ۽ زمينن جون ڪنجيون ان وقت آهن. جنهن لاءِ گهري ٿينهن لاءِ روڙي ڪهاڊي ڪندو آهي، [جنهن لاءِ گهري ٿينهن لاءِ] سوڙهي [ٿنگ] ڪندو آهي (۱۲). جهڪي گهري سو ڇا ٿيندو آهي، ۽ وڻيس ٿيندي ڏيئون ۽ وڻيس ٿيندي پٽ (۴۹). يا کين پٽ ۽ ڏيئون ڏڏ ڏيندو آهي، ۽ وڻيس ٿيندي سيد ڪندو آهي (۵۰). ۽ ڪنهن ماڻهوءَ لاءِ ٿيڻي نه آهي جو الله ساڻس ڳالهائي، انکان سواءِ نه اشاري سان يا پردي ۾ جي پوئتان [ڳالهائي] يا ڪنهن پيغام آڻيندڙ فرشتي کي موڪلي (۵۱). (منزل ۶، سڀا ۲۰۵، سورب الشورط)

سميڪشڪ:- خداوت نه ڪنهن جا پندار پُرل هوندا، جو کيس سڀني جي جاين جا ڪلف لاهڻا پوندا هوندا! اها ٻاراڻي ڳالهه آهي. ڇا چڱن مدن ڪرڻ کانسواءِ ٿي جو خدا کي وڻي ٿينجي روزي ڪهاڊي ۽ جو کيس نه وڻي، ٿينجي ٿنگ ڪري ڇڏيندو آهي؟ جي ٿين آهي ته هو ڏاڍو **آڻاءِ ڪاري** آهي. وري ڏسو قرآن جي ٺاهيندڙ جي

۽ هن آيت بابت تفسير حسينيءَ ۾ لکيل آهي ته محمد صاحب ۾ ٻن ڀرين جي وچ ۾ هئا، جو خدا جو آواز ٻڌائون. هڪ ڀرندو زريءَ جو هو ۽ ٻيو اڇن موئين جو! ٻنهي ڀرين جي وچ ۾ اڏو مفاصلو [پند] هو، جنهنجي پوري ڪرڻ لاءِ جيڪر ستر ورهيه هلندي لڳن! عقلمند ماڻهو ان ڳالهه تي ويچار ڪن ته هيءُ خدا آهي يا پردي پوئتان ڳالهائيندڙ زال؟ انهن ماڻهن نه خدا جي به دروڏشا [مٽي پليٽ] ڪري ڇڏي آهي. ڪٿي ويد ۽ اُپنڊ وغيره سڄن پستڪن ۾ ورتل ڪيل پوڙ ۾ ميسور ۽ ڪٿي قرآن ۾ ڏيکاريل پردي جي اوت وٺي ڳالهائيندڙ خدا! سچ نه اهو آهي ته عربستان جا ماڻهو جاهل هئا، سي سنڌيون ڳالهيون ڪنهن جي گهران آڻن ها؟ (آريه پاشا جي ستيارت پڙ ڪاش ٿان).

چالاڪي، جنهن ۾ زالون به موهجي ڦاسن! جي هُو جيڪي گهري سو پيدا ڪري نه ڇا هُو
 ٻيو خدا به پيدا ڪري سگهي ٿو يا نه؟ جي نه، نه سندس قادر مطلق ڀڄو [سروشڪيمان]
 اُتي اُڪي پيو ڇا؟ ڀلا ماڻهن منجهان به جنهن کي گهري تنهن کي خدا ڏيڻو ۽ پٽ ڏئي
 ٿو، پر ڪٿڻ، مڃڻ ۽ سوڻڻن وغيره ڪي گهڻي ئي پٽ ۽ ڏيڻو ٿيون ڄمن، سي
 ڪير ٿو ڏئي؟ وري استري ۽ ڀڙش جي سڃوڳ ڪڙڻ ڪانسواءِ ڇو ٿو ڏئي؟ پنهنجي
 مرضيءَ موجب ڪنهن کي سيد بڻائي ڏک ڇو ٿو پنهنجي؟ خدا جو نبيج [جلال] نه ڏسو،
 جو سندس اڳيان ڪو ڳالهائي به ٿو سگهي! پر اُن اُڳ ۾ ڇيو آهي، نه پر ڏو وجهي ڳالهائي
 سگهي ٿو ۽ فرشتا يا پيغمبر خدا سان ڳالهائي ٿا سگهن. جي اها ڳالهه آهي نه فرشتا ۽ پيغمبر
 ڏاڍو پنهنجو مطلب ڪندا هوندا! جي ڇڏو ته خدا هم ڏان ۽ محيط ڪل [سروشڪي ۽ سرواڻاڪ]
 آهي نه پڙ ڏو وجهي ڳالهائڻ يا اُهاڻ وانگر خبر گهرائي واقف ٿيڻ آڃاڻو ثابت ٿو ٿئي. پر جي
 لائين آهي، ته هُو خدا آهيئي ڪونه، بلڪ ڪو چالاڪ ماڻهو هوندو. انڪري هيءُ قرآن
 ايشور ڪرت [خدا جو ٺاهيل] هرگز ثابت ٿي ٿو سگهي (۱۳۷).

۱۳۸. ۽ جنهن مهل عيسيٰ چئن معجزن سان آيو. (منزل ۶، سڀاڻو ۲۵، سورت الزخرف).
 سمجھڪشڪ:- جي عيسيٰ به خدا جو موڪيل آهي ته سندس سکيا جي ابتڙ خدا قرآن ڇو
 ٺاهيو؟ ۽ قرآن جي برخلاف انجمل آهي، تنهنڪري اهي ڪتاب ايشور ڪرت ڪنهن (۱۳۸).
 ۱۳۹. ڪيس ٻڌڻو ۽ ڏوڙج جي وچ ڏانهن گهلي وڃوس (۴۷). [سندن] حال لائين ئي
 هوندو ۽ ڪين چڱين اکين وارن حورن سان پرڻائي ڇڏيندا سون (۵۴).

(منزل ۶، سڀاڻو ۱۴۵، سورت دخان).
 سمجھڪشڪ:- واه! خدا ڪٿن نه نياڻڪاري ٻڌجي روحن [پرائين] کي جهلائي ۽ گهلائي
 ٿو! جڏهن مسلمانن جو خدا ئي لائين آهي، ته سندس عابد [آپاسڪ] مسلمانن جي پيڻن ۽
 بي سگهن کي جهلين ۽ گهلين نه تنهن ۾ عجب ڪهڙو؟ وري هر سنساري منهن جيان وواهه
 به ڪرائي ٿو، ڇڻڪ مسلمانن جو پروهت [نڪاح ڪرائيندڙ قاضي] آهي (۱۳۹).

۱۴۰. پوءِ جڏهن اوهان ڪافرون جي سامهون ٿيو، تڏهن انهن جون ڳچيون ڪپري ٿاڻ
 جو منجهن گهڙو رت ڇاڻ ڪريو، تڏهن مضبوط ڪريو قيد ڪوڙ [قيدن کي سوکھو ٻڌو]
 (۴). ۽ [اي پيغمبر] تنهنجي ڳوٺ جنهن [جي ماڻهن] ٽوڪي ڪڍي ڇڏيو، تنهن کان وڌيڪ
 سگھ وارا ڪيترائي ڳوٺ هئا، جنکي اسان ناس ڪيو. پوءِ ڪوبه ڪين مدد ڏيڻ لاءِ ڪونه
 آيو (۱۳). جڏهن بهشت جو پرهن ڪارن کي انجام ڏنو ويو آهي، تنهنجي صحت ههه آهي، جو
 اُن ۾ اهڙي پاڻي ۽ جون نهرون آهن جو [گهڻي رهڻ ڪري] سينوارو نه آهي، ۽ اهڙيون
 ڪير جون نهرون آهن، جيڪو مزو نه مٽيو آهي، ۽ پيئندڙن کي لذت ڏيندڙ شراب جون
 نهرون آهن، ۽ صفا ڪيل ماکي ۽ جون نهرون آهن. ۽ انهن لاءِ منجهس هر جنس جا مڇوا
 آهن، ۽ سندن بالظهار جي معافي آهي (۱۵). (منزل ۶، سڀاڻو ۲۶، سورت محمد).
 سمجھڪشڪ:- انڪري ته اهو قرآن، خدا ۽ مسلمان بغاوت ڦهلائيندڙ سڀني کي ڏک
 پنهنجي مطلب ڪندڙ بيرحم آهن. چئن هٿ لکيل آهي، تنهن ئي جي ڪر ٻئي.

مذهب وارو مسلمان ئي ڪري، نه جهڙي ڪافي هو ٻين کي لا ڏين، تهڙي ئي ڪافي مسلمانن کي پهچندي يا نه؟ وري خدا به ڏاڍو پڪڙائي ٿو ڏسجي، جو جن محمد صاحب کي ڪڍي ڇڏيو، تنکي خدا ماري ڇڏيو. ٻيلا جتي صاف پاڻي، ڪمر، شراب ۽ ماکيءَ جون لهرون آهن، سا جاءِ هن سنهار کان ڇا به وڌيڪ آهي؟ وري ڪمر جون لهرون به، ڪڏهن ئي سگهن ٿيون؟ ڇاڪاڻ ته ڪمر جلد ئي ڦٽي پوندو آهي. انڪريئي عقلمند ماڻهو قرآن جي مذهب کي لقا مڃين (۱۴۰).

۱۴۱. جڏهن ڌرتي خوب ڌوڏي ويندي (۴). ۽ ٺڪرا ٿيندا جبل ٻڙي ٻري (۵). پوءِ ڌڙ وانگر اڏامندا وندا (۶). پوءِ سڄي پاسي وارا ڪٽن آهن صاحب؟ سڄي پاسي (۸). ۽ ڪٻي وارا ڪٽن آهن صاحب؟ ڪٻي پاسي وارا (۹). سون جي ٿارن سان جڙيل تختن تي ويٺا آهن (۱۵). نيڪ ڌرتي هڪ ٻئي سامهون ويٺل هوندا (۱۶). هميشه رهڻ وارا ٺهنگو وٺن ٻيا ايندا ويندا (۱۷). آخرون ۽ آبتان [ڪوڙن] سان صاف شراپ جي پيالن سان (۱۸). جنهن کان لکي مٿي ۾ سور پوئڻ ۽ نه بڪراٺ ڪندا (۱۹). ۽ جنهن جنس جو ۵۵۰۰ ٻنڌ ڪندا، سو آڻيندا (۲۰). ۽ جنهن نموني جي پکين مان گوشت کهرندا (سو آڻيندا رهندا) (۲۱). ۽ انهن لاءِ وڏين اکين واريون هورون آهن (۲۲). چٽڪ ۽ ڪيل مڙهن جهڙيون (۲۳). ۽ بلند وهڻا (۲۴). بيمڪ اسان انهن ڙالن [حورن] کي هڪ نموني تي ٻڌا ڪيو آهي (۳۵). پوءِ ڪن ڪنواريون بظايرسون (۳۶). مڙس کي وڻندڙ ۽ ساڳيءَ عمر واريون (۳۷). سڄي پاسي وارن لاءِ (۳۸). پوءِ منجهانئس پٺن کي پريڏو (۵۳). پوءِ آڏ ڪرندڙن ٿارن جو قسم ٿو ڪٿان (۷۵). (منزل ۷، سڀاڙو ۲۷ سورب الواقعة).

سمجھڪشڪ:- هيئن قرآن لاهيندڙ جي لپلا ڏسوا ٻيلا پرلوي نه ڏنڌي ٿي رهي ۽ ان وقت به ڏنڌي رهندي. ان مان نه ائين ثابت ٿو لڳي ته قرآن جو لاهيندڙ پرلويءَ کي اسنر (نه ڏنڌي) سمجهندو هو. ٻيلا جهلن کي ڇا پڪين جيان اڏائي ڇڏيندو؟ جي ڌڙ ٿي پوندا ته به سوکير سرپر وارا رهندا، پوءِ سندن ٻيو جنم ڇو نه ٿيندو؟ واعه سالهن! جي خدا شرپر وارو نه هجي ها ته سندس سڄي ۽ ڪٻي پاسي ڪيئن بهي سگهي ها؟ جي اُتي سون جي ٿارن سان پلنگم وائيل آهن، ته وائيا ۽ سولارا به اُتي رهندا هوندا ۽ منگهڙ به ڇڪ پائيندا هوندا. جنهنڪري ڪن رات جو نند به نه ايندي هوندي! ڇا هو وهڻا ٽپائي بهشت ۾ لڪڻا ٿي ويٺا ٿا رهن ۽ يا ڪجهه ڪم به ڪندا ٿا رهن؟ جي رڳو ويٺا رهندا هوندا ته ڪن روئي هضم نه ٿيڻ ڪري هو بيمار ٿي جلد مري به ويندا هوندا! پر جي ڪم ڪندا هوندا ته جهڙي بهشت مزوري اُتي ڪندا ٿا رهن، تهڙيءَ ريت ئي هتي به پورهيو ڪري گذران ڪندا رهندا، پوءِ هتان کان وڌيڪ بهشت ۾ رهيو ڇا؟ ڪجهه به نه! جي اُتي ٺهنگو سڌائين رهندڙ آهن ته سندن مالا پتا به رهندڙ هوندا، ۽ ٻڙ سسڙن ۽ سهرا به رهندا هوندا. پوءِ نه وڏو شاهي شهر ڏسي پوندو هوندو ۽ پيغام ۽ پائڻائي جي وڌڻ ڪري مرض به ڏاڍا لڳندا هوندا. ڇاڪاڻ ته جڏهن مهو ڪائيندا، ڪلاس ۾ پاڻي پيئندا ۽ پيالن مان

شراب پيئندا، نه سندن مٿي ۾ سُر نه پوندو ڇا؟ ۽ ڇا آهي بڪواس نه ڪندا؟ جيترا
وڻندن اولڙا ميو کائيندا ۽ پکين جا گوشت به کائيندا ته ائين پر ڪارن جا دڪ به پوکيندا.
جڏهن اُتي جالور ۽ پکي آهن ته خولنڙي به ٿيندي هوندي، جتي ڪٿي هڏا [ڪندا]
ڪنڊيل پيندا، ۽ ڪاسين جا دڪان پڻ هوندا. واه سندن بهشت جي ڪهڙي نه واکاڻ
ڪجي، اهو نه عربستان کان به بهتر ڏسڻ ۾ ٿو اچي!!! ۽ جڏهن شراب پيئي ۽ گوشت
کائي مست ٿيندا، ته انهن لاءِ حورون ۽ لونڊا به اُتي ضرور رکڻ گهرجن، ته نه اهڙا
لهي ٻار مٿي ۾ گرمي ڇڙهڻ ڪري چوڻا ٿي پوندا. گهڻن زالن ۽ مڙس جي وهڻ ۽ سهڻ
لاءِ وڏا وڏا بسترا پڻ آڻس گهرجن. خدا بهشت ۾ ڪنواريون ٿو پيدا ڪري، ان ڪري
ٿي ته ڪنوارا ڇو ڪرا پڻ پيدا ٿو ڪري. جي لانن اميدوار ٿي اتي ويندا، سي نه پلا الله
جي لڪڻيءَ موجب ڪنوارين سان پرڻا، پر سدا رهندڙ نينگرن جو ڪنوارين سان پرڻو
لکيل ٿي ڪونهي. پوءِ ڇا اهي به ساڳين ٿي اميدوارن کي ڪنوارين زالن جيان ڏيئي
چڏبا؟ انهن لاءِ ڪوبه بندوبست نه لکڻ ڪري الله ڏاڍي پل ڪئي آهي! جي هڪ
جيڙي عمر جون زالون بهشت ۾ مڙس حاصل ڪري سهاڻيون بطيون رهن ته اهو واجهي
نه چئبو، ڇاڪاڻ ته مڙس جي عمر زال کان ڏيڍو ٿي يا ٻيڻي هئڻ ڪري. مسلمانن جي بهشت
جو بيان اجهو اهڙو آهي. جي دوزخ وارا ٿوهو جي وڻن کي کائي پست پويندا، ته چئبو
ته دوزخ ۾ ڪانڊيرا وڻ به ٿا ٿين، ۽ ڪندا به لڳندا هوندا، ۽ ڪوسي پاڻيءَ آڏي جي
پيئڻ ڪري به دوزخ ۾ تڪليف پائيندا. قسم ڪٿڻ ته اڪهري ڪوڙن جو ڪم آهي ۽ نه
سچن جو! جي خدا به قسم ٿو ڪئي، ته هو به ڪوڙ کان پري ٿي نغو سگهي (۱۴۱).

۱۴۲. بيهڪ الله انهن ماڻهن کي دوست رکندو آهي، سندس وامت ۾ وڙهندا آهن.
(منزل ۷، سهارو ۲۸، سورت العن آيت ۴).

سميڪشڪ:- واه! نه آهي ته اهڙن ڳالهين جي اپڏيش سببان ٿي ويچارن عربستان
جي رهواسين کي سڀني سان وڙهائي شترو بڻائي هڪ ٻئي کي دڪ ڏيارين؟ جو مذهب
جو جهنڊو ڪڙو ڪري لڙائي ڪري، تنهنڪي نه ڪوبه ٻڌيمان هرگز خدا مڃي نغو سگهي. جو
قوم ۾ فساد وڌائي، سو ئي سڀني کي تڪليف پهچائيندڙ آهي (۱۴۲).

۱۴۳. اي پيغمبر! جنهن شيع کي الله ٿو لاءِ حلال ڪيو آهي، تنهنڪي ٿون ڇو ٿو حرام
ڪرين؟ ڇا ٿون پنهجن زالن جو راضو ٿو گهرين؟ ۽ الله پنهيندڙ مهر بان آهي (۱). الله
سندس ويجهو [پيغمبر جو پرجهلو يا مددگار] آهي (۴). جهڪڏهن پيغمبر اوهان کي طلاق
ڏيندو، ته اوهان کان چڱيون زالون، مسلمان زالون، ايمان واريون ۽ فرمانبرداري ڪندڙ،
عبادت ڪندڙ، روزا رکندڙ، جن مڙس ڏنو آهي، ۽ جن نه ڏنو آهي [ڪنواريون] توهان
جي عيوض ۾ الله کيس ڏيندو (۵).
(منزل ۷، سهارو ۲۸، سورت التحریم).

سميڪشڪ:- ويچار ڪري ڏسڻ گهرجي، ته خدا ڇا ٿيو جهڪ محمد صاحب جي گهر جو
آندڙيون ۽ ٻاهرين پرنڊ ڪندڙ ٺوڪرا! پهرين آيت ٿي به آڳاٽيون آهن:- هڪڙي نه اها

محمد صاحب کي ماکيءَ جو شربت وٺندو هو، ۽ کهن گهڻيون ٻيڻيون هيرن. انهن منجهان هڪڙيءَ جي گهر [شراب] پيئندي کين ڏٺو ٿي، جهنگري ٻين ٻيڻين کي اها ڳالهه نه وڻي. سندن اعتراض ٻڌڻ کانپوءِ محمد صاحب قسم کڻي ويا ته اسان نه پيئنداسون. ٻي ڳالهه اها آهي، ته سندن ٻيڻين منجهان هڪڙيءَ جو وارو هو. ان وقت رات جو ويا ته هوءَ پنهنجي ٻيءَ جي گهر ويل هئڻ ڪري اتي ڪاڏ هئي. محمد صاحب هڪڙيءَ ٻانهيءَ کي گهرائي کيس پاڪ ڪيو. ٻييءَ کي اها خبر پيئي ته هوءَ ناراض ٿي، جنهن تي محمد صاحب قسم کيو ته آءٌ انهن نه ڪندس ۽ ٻي ٻيڻيءَ کي چئي ڇڏيائون ته اها ڪنهن کي نه ٻڌائج. ٻييءَ قبول ڪيو ته نه ٻڌائيندس. پوءِ ان ٻيءَ ٻيڻيءَ کي وڃي ٻڌايو. تنهن تي خدا هيءَ آيت لائي ته جنهن شيءِ کي اسان نه لاءِ حلال ڪيو آهي، تنهن کي تون حرام ڇو ٿو ڪرين؟ اتي ٻڌيائون ماڻهو ويچارين، ته ڀلا ڪڏهن خدا به ڪنهن جي گهر جا فيصلا ڪندو ٿو وڃي! وري محمد صاحب جو آچر [چرتر] نه انهن ڳالهين منجهان ئي پڌرو آهي. ڇاڪاڻ ته جو گهڻيون زالون وڪندو، سو خدا جو پڪيت يا پيغمبر ڪنهن ئي سگهندو؟ وري جو پڪيت سان هڪڙي استريءَ کي پيمانو ڪري ۽ اتيءَ کي عزت ڏئي، سو پاسو وٺندڙ هئڻ ڪري اڌ رهي ڇو ڪينهي؟ ۽ جو گهڻن استرالن هوندي به منجهانن نه ڏاڻي. ٻانهن سان ڦاسي تنهن وقت لڄ خوف ۽ ڌرم وهندو ڪنهن؟ ڪنهن ڇو آهي ته *کاماتوراڻا ن بيم ن لڙجا* ڪامي [وشئي] ٻارن کي پاپ ڪندي نه پڙ ٿيندو آهي ۽ نه لڄ. وري خدا به پيغمبر محمد صاحب ۽ سندن استرالن جي جهڳڙن نيموڻ لاءِ چٽڪ سر پٽنچ [آمين] بڻجي ويندو آهي. اتي ٻڌيائون لوڪ ويچار ڪن ته اهو قرآن ڪنهن ودوان يا ايشور جو لاهيل آهي، يا ڪنهن ٻي علم خود مطلعيءَ جو؟ ڳالهه صاف ڏسڻ ۾ ايندي. اتيءَ آيت منجهان معلوم ٿو ٿئي ته سندس ڪا ٻيڻي محمد صاحب کان ناراض ٿي هوندي، جنهن تي خدا اها آيت لاهي کيس ڏمڪايو هوندو، ته جيڪڏهن تون گرو ڪندين ۽ محمد صاحب نه ڪي طلاق ڏيندا ته سندن خدا کهن لوڪان چڱيون ٻيڻيون ڏيندو، جي مڙس سان نه مليون هوندون. ڪو ٿورڙي عقل وارو ماڻهو به ويچاري سگهي ٿو ته اهي خدا جا ڪم آهن يا پنهنجي مطلب ڪڍڻ جا؟ اهڙين اهڙين ڳالهين منجهان پراڻو ثابت آهي ته خدا ڪجهه ڪين ڇوڻدو هو. وڳو ديش ڪال [موقع ۽ مهل] ڏسي، پنهنجن مڙس ڪڍڻ لاءِ خدا جي طرفان محمد صاحب چئي ڇڏيندا هئا. جي ماڻهو اهي ڳالهيون خدا جي ئي طرفان سمجهن ٿا، تڪي اسين نه ڇا پر سمورا ٻڌيائون ماڻهو انهن ئي ڇوڻدا ته خدا ڇا ٿيو، چٽڪ محمد صاحب لاءِ زالون آڻيندڙ ٺاڻي [حجم] آهي (۱۴۰).

۴۴. اي نبي! جهاد ڪر ڪافرن ۽ منافقن سان ۽ انهن تي سختي ڪر.

(منزل ۷، سهارو ۲۸، سورت التهريم آيت ۹).

سهمڪشڪ:- مسلمانن جي خدا جي لاءِ ڏسو! ٻين مذهبن جي ماڻهن سان وڙهڻ لاءِ پيغمبر ۽ مسلمانن کي پڙ ڪاڻي رهيو آهي. انڪريتي مسلمان ماڻهو فسادن ڪرڻ ۾ لڳائي وهندا آهن. پر مانا ڪا مسلمانن تي ڪرڻا ڏوشتي [مهر جي نظر] ڪري جو هو فساد ڪرڻ

جڏي ڏهن ۽ سڀني جا متر بطجي رهن (۱۴۴).

۱۴۵. ڦاٽي پوندو آسمان. پوءِ هو ان ڏينهن سميت ٿيل هوندو (۱۶). ۽ فرشتا آسمان جي ڪنارن تي هوندا، ۽ ٽنهنجي پالڻهار جو تخت ٽنهن ڏينهن آف فرشتا پنهنجي مٿس ان ڪٽندا (۱۷)، ان ڏينهن اوهانکي [الله جي] آڏو ڪمر. اوهانجو ڪوبه ڳجهه اڪل نه رهي سگهندو (۱۸). پوءِ جنهنکي سندس ڪرم پتر سندس سڄي هٿ ۾ ڏنو ويو، سو چوندو ته، وٺو منهنجو اعمال نامو پڙهو (۱۹). ۽ جنهنکي سندس ڪرم پتر سندس ڪپي هٿ ۾ ڏنو ويو، سو چوندو ته هاءِ اومان! جيڪر منهنجو اعمال نامو مونکي نه ملي ها (۲۵). (منزل ۷، سهارو ۲۹، سورت الماعود).

سميڪشڪ:- واه! ڪهڙي نه فيلسوفي ۽ نياء جي ڳالهه آهي! ڀلا آڪاش [آسمان] به ڪڏهن ڦاٽي سگهي ٿو؟ ڇا هو ڪهڙي جهڙو آهي جو ڦاٽي پوندو؟ جي متعين لوڪ ڪي آسمان ٿا ڪوٺيو ته اها ڳالهه وڌيا جي ورت آهي. قرآن واري خدا جي مجسم [شرار ڌاري] هٿن ۾ هيٺ نه ڪو شڪ نه رهيو. ڇاڪاڻ ته تخت تي وهڻ ۽ کيس اٿن ڪهاڙن کان ڪٽائڻ شرار واري ٿيڻ کانسواءِ هرگز ممڪن ڪونهي! ۽ شرار واري جي ئي آڏو يا پويان اچي سگهجي ٿو. جي هو شرار وارو آهي ته اڪه ڏيئي [محدود المڪان] هٿ ڪري سڙو ڪم، سڙو واپڪ، سڙو شڪيماڻ لٿو رهي سگهي، ۽ نه ڪڏهن سڀني روخن جا سمورا ڪرم ڄاڻي ٿو سگهي. اڄ آسمانن جي ساڃن هٿن ۾ ڪرم پتر ڏيڻ، سندن ڪيس پڙهائڻ، چڱن کي بهشت ۾ موڪلڻ ۽ پاپ آسمانن جي ڪپي هٿن ۾ ڪرم پتر ڏيڻ، ڪنهن دوزخ ۾ موڪلڻ ۽ ڪرم پتر پڙهي نياء ڪرڻ - اهي نه عجيب ڳالهون آهن. ڀلا اهڙا ڪم سڙوڪه جا ٿي سگهن ٿا؟ بهه نه! اهي سمورين ڪاررواين پاران ڏهون آهن (۱۴۵).

۱۴۶. جنهن ڏينهن جي ڏيکھ پنجاه هزار ورهيه آهي، تنهن ۾ فرشتا ۽ رُوح [جبرائيل] ان [الله] ڏانهن چڙهندا (۴). جنهن ڏينهن قهون مان ڊوڙندا اڪرندا، جڳ نه آهي ڪنهن نمان [جهنڊي] ڏانهن ڊڪن ٿا (۴۳).

سميڪشڪ:- جي ڏينهن جي ڏيکھ پنجاه هزار ورهيه آهي، ته رات جي ڏيکھ پنجاه هزار ورهيه ڇو ڪونهي؟ جي ايڏي وڏي رات ڪانهي ته ايڏو وڏو ڏينهن به ٿي لٿو سگهي. ڇا پنجاه هزار ورهين تائين خدا، فرشتا ۽ ڪرم پترن وارا بيٺا، ويٺا يا جاڳندا رهندا؟ جي لائين ٿيو ته سڀني بيمار ٿي وري مري ويندا. قهرن مان لڪري، ڇا خدا جي ڪچهريءَ ڏانهن ڊڪندا، انهن وقت قهرن ۾ سمن ڪئن پهچندا؟ ۽ انهن ويچارن ڌرماتما يا پاني

✽ ”متعين لوڪ“ شيد جو ترجمو آڏو ستيارت پرکاش واري ”اجرام فلڪي“ مرهٽي واري ”پروڪ“ ۽ گجراتيءَ واري ”متعين پاسي وارو لوڪ“ ڪيو آهي. انگريزيءَ ۾ ڊاڪٽر چرلچر ان جملي جو ترجمو ’If you call the sky above heaven‘ ٿا ڪن. اسانجي خيال ۾ رشي ڏانند جو مطلب اهو هو ته ”جيڪي مٿان ٿو ڏسجي، تنهنکي بهشت وارو آسمان ان ڪري لٿو چئي سگهجي ڇاڪاڻ ته گول ڌرتيءَ جي پنهنجي محور تي گردش ڪري ڪوبه مٿرو آسمان سدائين سندس هيٺان يا مٿان رهي لٿو سگهي.“ [گهٽتراو]

سڀني ماڻهن کي ايتريءَ مدد تائين ڏيڻ ۾ تيار لاه وڃيائيندو ۽ ڦيڊ ڇو رکيائين؟ ۽ ڇا هن وقت خدا جي ڪچهري بند هوندي، ۽ خدا خواه فرشتا واندا وينا هوندا؟ يا ڪو ڪم ڪندا هوندا؟ پنهنجن پنهنجن ڄاڻن ۾ رهندي هيڏانهن هوڏانهن گهمندا، سهندا، ناچ ۽ تماشا ڏسندا ۽ عيش آرام ڪندا هوندا. اهڙو اٽڪل ڇو نه ڪنهن به راج ۾ نه هوندو. اهڙين ڳالهين کي جهنگلي ماڻهن کانسواءِ ٻيو ڪهڙو ڪم؟ (١٣٦).

١٣٧. بيشڪ اوهان کي نمونن نمونن ۾ پيدا ڪيائين (١٤). نه ڏسندا آهيو ڇا نه ڪيئن الله ستن آسمانن کي هڪ ٻئي مٿان [طفا طفا] بڻايو؟ (١٥). ۽ ان ۾ چنڊ کي روشن ڪيائين ۽ سج کي ڏيڍ بڻايائين (١٦). (منزل ٧، سهارو ٢٩، سورت نوح).

سميڪشڪ:- جي جهڙن کي خدا پيدا ڪيو آهي، نه هو ڪڏهن به نٿو ۽ اهر [آزاديءَ ۽ غير فاني] ٿي نٿا سگهن. پوءِ ڀلا بهشت ۾ ڪيئن سدائين رهي سگهندا؟ ڇا شيءَ پيدا ٿئي ٿي، سا ضرور لاس ٿي ٿئي. آسمان کي هڪ ٻئي مٿان ڪيئن ٺاهي سگهيو؟ ڇا ڪا به هو بي شڪل ۽ محيط [تراڪار ۽ ويڙ] پدارت آهي. جي ڪنهن ٻيءَ وسيلو کي اوهان آسمان [آڪاش] ٿا ڪوليو ته به کيس اهو نالو ڏيڻ اجازت ڇڏيو. جي آسمانن کي هڪ ٻئي مٿان لاهيو اٿس ته اُنهن سڀني جي وچ ۾ چنڊ ۽ سج ڪڏهن به رهي نٿا سگهن، جي وچ ۾ رکيا ته هڪڙو مٿيون ۽ ٻيو هيٺيون طفقو ٿي روشن رهندو. انهن ٻنهي کانسواءِ ٻين سڀني ۾ اولده رهڻ ڪهي. انهن ڏسڻ ۾ نٿو اچي، تنهنڪري هيءَ ڳالهه ڪوڙي آهي (١٣٧).

١٣٨. هيءَ مسجدون آهن الله، لاه، تنهنڪري الله، سان گڏ ڪنهن کي نه ڀڪاريو. (منزل ٧، سهارو ٢٩، سورت الجن آيت ١٨).

سميڪشڪ:- جي اها ڳالهه سچي آهي ته مسلمان ماڻهو ”لا اله الا الله محمد رسول الله“ هن ڪلام ۾ الله سان گڏ محمد صاحب کي ڇو ڀڪاريو پيدا آهن؟ اهو ته قرآن جي خلاف آهي. ۽ جي وروڻ نٿا ڪن ته قرآن جي هن ڳالهه کي ڪوڙو ثابت ٿا ڪن. جي مسجدون ”خدا جا گهر“ آهن ته مسلمان ٿيا وڏا بت پرست. ڇا ڪا به جتن پورائي ۽ جڙي ڪنهن ننڍڙي بت کي خدا جو گهر مڃڻ ڪري بت پرست ٿا ليڪجن، نه رهي ماڻهو ڇو نه ليکيا؟ (١٣٨).

١٣٩. ۽ سج ۽ چنڊ گڏ ڪيا. (منزل ٧، سهارو ٢٩، سورت قيامت آيت ٩).

سميڪشڪ:- ڀلا سج ۽ چنڊ ڪڏهن گڏجي به سگهن ٿا؟ ڏسو! هيءَ ڪهڙي نه بي سمجهيءَ جي ڳالهه آهي. وري سج ۽ چنڊ کي گڏ ڪرڻ جو مطلب ڪهڙو اٿس؟ ۽ ٻين سڀني لوڪن [تارن يا گرهن] کي ڪٿي نه ڪرڻ ۾ ڪهڙو دليل اٿس؟ هن نموني جون اڻ ٿيڻيون ڳالهون ڪڏهن پرمشهور جون چيل ٿي سگهنديون ڇا؟ بي علم ماڻهو کانسواءِ ٻئي ڪنهن ودوان ماڻهو جون به ٿي نٿيون سگهن (١٣٩).

١٤٠. ۽ وٽن هميشه رهندڙ ڏهنگر پيا ٿرندا رهندا. جڏهن اُنهن کي ڏسندڙن نه ٿون ڪن ڪنڊيل موٽي پالينديون (١٩). ۽ چانديءَ جا ڪنگڙ ڪن پالايو ويندا، ۽ سندن پالڻهار ڪن پاڪ شراب پياريندو (٢١). (منزل ٧، سهارو ٢٩، سورت الدهر).

سميڪشڪ:- ڪيئن سائين! موٽي جي رنگ وارا ڏهننگو آهي ڇا لاء ٿا رکيا وڃن؟ ڇا جوان ماڻهو سندن شيوا لٽا ڪري سگهن يا لاستريون کين راضي ڪري نهيون سگهن؟ هيءُ جو ٻائي ماڻهو چوڪرن سان ٻيڙائي ڪندا آهن، تنهن بعد ٻيڙي ڪم جو بنياد قرآن جو لاهوئي وڃن [آيت] هجي، تنهن ۾ ڪهڙو عجب؟ وري بهشت ۾ مالڪن ۽ نوڪرن هجڻ ڪري مالڪن کي سڪ ۽ شيو ڪي ڏک چوڻو ملي، ۽ لاهو پڪشپات چو آهي؟ وري جي خدا پاڻ شواب پياريندو نه هو به سندن نوڪرن جهڙو ٿيو. پوءِ خدا جي وڏائي رهي ڪيئن سگهندي؟ ۽ اُتي بهشت ۾ لاسترين پوڻن جي سماڻ ٿيڻ ڪري ڳرپ رهندو آهي يا نه، ٻار ٻچا به پيدا ٿيندا آهن يا نه؟ جي لٽا ٿين ته سندن سماڻ ڪرڻ آڃايو چئبو. پر جي ٿيندا آهن ته اهي جيو آيا ڪيئن؟ ۽ خدا جي شيوا ڪرڻ کانسواءِ بهشت ۾ پيدا چو ٿيا؟ جي پيدا ٿيا ته چئبو ته کين ايمان آڻڻ ۽ خدا جي پگتيءَ ڪرڻ کانسواءِ بهشت مفت ۾ ملي وينو! ڪن ويچارن کي ته ايمان کاپوءِ ۽ ڪن کي ته ذم ڪرڻ کانسواءِ ئي سڪ ملي وڃي، ان کان وڌيڪ ٻيو ڪهڙو آليا ٿيندو؟ (۱۵۰).

۱۵۱. اُعمالن [ڪرمن] موجب اهي بدلا ڏنا ويندا (۲۶). ۽ پيالا آهن ٻريل (۳۴). تنهن ڏينهن رُوح ۽ فرشتا صفون ٻڌي پيهندا (۳۸). (منزل ۷، سڀارو ۳۰، سورت النبا).
سميڪشڪ:- جي ڪرمن اَنوسار قل ملي ٿو ته [ٻڌايو ته] سدا بهشت ۾ رهندڙ حورون، فرشتن ۽ موٽيءَ جهڙن چوڪرن کي ڪهڙن ڪرمن اَنوسار هميشه بهشت مليو آهي؟ جي ٻيلا ٻري ٻري شواب پيئندا ته مست ٿي چو نه وڙهندا؟ اتي روح هڪ فرشتي جو نالو آهي جو سڀني فرشتن کان وڏو آهي. ڇا خدا روح ۽ فرشتن کي قطار ۾ بيهاري پلٽ ٺاهيندو؟ ڇا پلٽ کان سڀني جيون کي سزا ڏياريندو؟ ان وقت خدا اُتي پيهندو يا وينو هوندو؟ جي قيامت تائين خدا پنهنجي سموري پلٽ گڏ ڪري شيطان کي پڪڙي وٺي، ته سندس راج بي خوف ٿي پوي. ڇا خدائي نالو لڄو ٿي آهي؟ (۱۵۱).

۱۵۲. جڏهن سج وڙهيو ويندو (۱). ۽ جنهن وقت تارا ميرا ٿيندا (۲). ۽ جڏهن جبل هلايا ويندا (۳). ۽ جڏهن آسمان جي ڪل لائي ويندي (۱۱).

(منزل ۷، سڀارو ۳۰، سورت التڪوير).

سميڪشڪ:- ڪول سج وڙهيو ويندو، اها نه ڏاڍي نادانيءَ جي ڳالهه آهي! وري تارا ڪيئن ميرا ٿي سگهندا؟ ۽ بيجان [جڙ] هئڻ ڪري جبل ڪيئن هلندا؟ ۽ آسمان کي ڪو جانور سمجهيو اٿس ڇا جو سندس ڪل لائي ويندي؟ هيءُ نه وڏي نادانيءَ ۽ جهنگل پٽي جي ڳالهه آهي (۱۵۲).

۱۵۳. ۽ جڏهن آسمان ڦاٽي پوندو (۱). ۽ جڏهن تارا ڇاڻجي پوندا (۲). ۽ جنهن وقت درياھ ڇهر يا ويندا (۳). ۽ جنهن وقت قبرون جيئرون ڪري اُٿارون وينديون (۴).

(منزل ۷، سڀارو ۳۰، سورت الفطار).

سميڪشڪ:- واه سائين قرآن جا ٺاهيندڙ فيلسوف! آسمان کي ڪو ڪيئن ڦاڙي

سگهندو؟ ۽ تارن کي ڪٿن ڇاڻي سگهيو؟ وري درياهه کي ڪٿن آھن ڇا جو چيري ڇڏيندو؟
۽ قبرون مٽل آھن ڇا جو جئريون ڪري سگهيو؟ رهي سمورين ڳالهيون ٻاراڻين
[ڳالھن جيان] آھن (۱۵۳).

۱۵۴. برجن واري آسمان جو قسم آھي (۱). بلڪ اھو قرآن پورو آھي (۲۱). لوح محفوظ
[حفاظت ڪيل تختي] ۾ لکيل آھي (۲۲). (منزل ۷، سڀاڻو ۳۰، سورت البروج).
سميڪشڪ:- قرآن جو ٺاھيندڙ پوڳول ڪڍڻ (جاگرافي ۽ جوش) ڏرو به نه پڙھيا هئا،
نه جيڪر آڪاش کي قلعي وانگر برجن وارو ڇو ڄاڻائي ها؟ جي ميس [Arics= حمل]
آدي واسين (برجن) کي برج ٿو ڪولي نه بيا [تارن جا مڙ] برج ڇو ڪنهن؟ ٽنھن کي
رهي برج ڪنهن پر سڀئي ٿارا آھن. ڇا اھو قرآن خدا وٽ آھي؟ جيڪڏھن هيءُ قرآن
سندس ٺھيل آھي نه اھو قرآن به وديا ۽ مڪتي [دليل] جي ورڻ هٿ ڪري ڏاڍيءَ
جھالت سان پوڙيل هوندو (۱۵۴).

۱۵۵. ٽنھن آھي مگر ٿا ڪن. هڪ مگر (۱۵) ۽ آڻ به مگر ڪندو آھيان، هڪ مگر (۱۶).
(منزل ۷، سڀاڻو ۳۰، سورت طارق)
سميڪشڪ:- مگر چوندا آھن ٺڳيءَ کي. ڇا خدا به ٺڳ آھي؟ وري چوريءَ جو جواب
چوري ۽ ڪوڙ جو جواب ڪوڙ آھي ڇا؟ جيڪڏھن ڪو چور ڪنهن ٻئي ماڻھو جي گھران
چوري ڪري نه ڇا هو ٻيو ماڻھو به سندس گھر وڃي چوري ڪري؟ واڌ جو آھن، قرآن
جا ٺاھيندڙ! (۱۵۵).

۱۵۶. ۽ جڏھن ٽنھن جو مالڪ ايندو ۽ فرشتا صف ٻڌي [ايندا] (۲۲). ۽ ان ڏينھن دوزخ
کي آڻيو (۲۳).
سميڪشڪ:- ڇٽو سائين! جئن ڪوٺال ۽ سڀه سالار پنھنجي سڱا ساڻ ڪري قطار ٻڌي
گھمندا آھن، تن ئي انھن جو خدا ٿو ڪري! ڇا دوزخ کي گھڙي [دلي] جيان سمجھو اٿن،
جو کيس جتي وڻدن، اُتي کڻي ويندا؟ جي اهڙو ننڍڙو آھي نه بيشمار قيدي منجھس
سمائجي ڪيئن سگھندا؟ (۱۵۶).

۱۵۷. پوءِ الله جي پيغمبر ڪن چيو ته آلهه جي ڏاڍيءَ جي سنڀال ڪريو ۽ سندس
ڀاڻيءَ پيٽ جو وارو آھي (۱۳). پوءِ پيغمبر کي ڪوڙو ڀانيائون، پوءِ ڏاڍيءَ جا پير ڪپيائون،
پوءِ سندن بالظهار معن وٺا [عذاب] پلٽيو (۱۴). (منزل ۷، سڀاڻو ۳۰، سورت الشمس).
سميڪشڪ:- خدا به ڏاڍيءَ ئي ڇڙهي سڀر ڪندو آھي ڇا؟ جي نه! نه رڳو ڇا لاءِ
اٿس ۽ قيامت اچڻ کان اڳي پنھنجو عهد [نير] پڇي معن وٺا جو مرض جو پلٽيائين؟ جي
پلٽيائين نه ڪن سزا ڏيئي ڇڪو! پوءِ نه قيامت جي رات جو نياءُ ڪرڻ ۽ ان رات جو هجڻ
به ڪوڙ سمجھو ويندو، ڏاڍيءَ جي هن بيان منجھان انومان ٿو ڪري نه عربستان ۾ اُت
۽ ڏاڍيءَ کانسواءِ ٻيا جانور گھٽ ٿا ٿين. ان مان ثابت ٿو ٿئي نه ڪنهن عربستان جي
رهاڪو قرآن ٺاھيو آھي (۱۵۷).

١٥٨. جيڪڏهن پاڻ نه پليندو ته ضرور ڪميس پيشانيءَ جي وارن کان وٺي گهلينداسونس (١٥). اها پيشاني جا ڪوڙي ۽ گنهگار آهي (١٦). اسين ڏسنداسون دوزخ جي داروغهي کي (١٨). (منزل ٧، سڀاڻو ٣٠، سورت العلق).

سمڪشڪ:- گهڻو جو ليچ ڪم پٽيوال جو آهي، تنهنڪن به خدا ڪونه بچيو! ڀلا ڪنهن جيو کانسواءِ پيماني به ڪڏهن ڪوڙي ۽ پاڻي ٿي سگهي ٿي؟ جو جيلخاني جي داروغهي کي ٿو گهرائي، سو به ڪڏهن خدا ٿي سگهي ٿو؟ (١٥٨).

١٥٩. بيشڪ اسان قرآن کي رات قدر ۾ لاٿو (١). ۽ ٿو ڪي ڪهڙي خبر نه ڇا آهي شب قدر؟ (٢). منجهس فرشتا ۽ روح ۽ پنهنجي پالڻهار جي حڪم سان سڀڪنهن ڪم [جي پورائيءَ لاءِ] لهندا آهن (٤). (منزل ٧، سڀاڻو ٣٠، سورت القدر).

سمڪشڪ:- جي قرآن کي هڪڙيءَ رات اندر لاٿو اٿس ته فلاڻي آيت فلاڻي وقت لٿي ۽ قرآن هروڀان هروڀان لاٿائين، اهي ڳالهون ڪيئن سڃهون ٿي سگهنديون؟ راتيون نه اولنداهيون ٿينديون آهن، ان بابت ڇا ٿي ڪهڙي؟ اسين لکي آيا آهيون ته هيٺ ۽ مٿي ڪجهه به ٿي نٿو سگهي، پر رات لکيل آهي ته فرشتا ۽ روح خدا جي حڪم سان سنڀار ۾ پربند ڪرڻ لاءِ لهندا آهن. ان مان ثابت ٿو ته خدا به ماڻهوءَ جيان هڪ ديهي [محدود المڪان] آهي. ايتائين ته خدا ۽ فرشتن ۽ پيغمبرن انهن ٽن جي ڪفا ڏسندا آيا آهيون ۽ هيٺر هڪ چوٿون روح المقدس [پوتر آتما] به نڪري آيو! آلا جي اهو چوٿون پوتر آتما ڪهڙو آهي! عيسائين جي مذهب ۾ نه پتا، پتر ۽ پوتر آتما انهن ٽن کي مڃيندا آهن، پر هيٺ انهن کان وڌيڪ چوٿون به وڌي ويو. اوهين چوڻدا ته اسين انهن ٽن کي خدا ڪري نٿا مڃون. انهن به هجي، پر جيڪڏهن روح المقدس خدا آهي، ته خدا فرشتن ۽ پيغمبرن کي پوتر آتما ڪوٺي ڪهي يا نه؟ جي اهي به پوتر آتما آهن ته ڪنهن خاص وجود کي پوتر آتما چو ٿا ڪونه؟ خدا گهوڙن وغيره جانورن، رات، ڏينهن، ۽ قرآن وغيره جا قسم ٿو کڻي، ۽ قسم کڻڻ پان ماڻهن جو ڪم نه آهي (١٥٩).

قرآن بابت سمڪشڪ جو رايو

هيٺر هيءَ قرآن جو مضمون [وشت] لکي ٻڌائين جي اڳيان رکان ٿو، جو [هو سمجهن] ته هيءَ ڪتاب آهي ڪيئن؟ مون کان پڇو، ته هيءَ ڪتاب نه ڪنهن ودوان جو لکيل ۽ نه علم وارو ٿي سگهي ٿو. اهي نه بلڪل ٿورو ڏوش ان لاءِ ظاهر ڪيا اٿم، جو ماڻهو دوڪي ۾ پئجي آجيا جنم نه وڃائين. ان ۾ جيڪا ٿوري سچائي آهي، سا ويد آدي پستڪن جي اڪول هٿ ڪري جهڙي مونکي سولڪار آهي، تهڙي ٻين مذهبن جي هڪ

روح جي معنيٰ آريءَ پاشا واري ستيارت پر ڪاش ۾ ”پوتر آتما“ ڊاڪٽر چرنجيو واري انگريزي ستيارت پر ڪاش ۾ ”Holy Ghost“ يعني روح المقدس، ۽ مرهٽي ستيارت پر ڪاش ۾ ”جبرائيل“ ڪيل آهي، ڇاڪاڻ ته روح المقدس يا پوتر آتما ۽ روح الامين جبرائيل جا ئي نالا آهن.

(گهٽراو)

۽ پڪشپات کان پري وهندڙ ودوانن ۽ ٻڌيمانن لاءِ پڻ مڃڻ جهڙي آهي. ان کان سواءِ ٻيو
جيڪي منجهس آهي، سو سمورو اودا ۽ ڀرمڻ جي چار هٿ ڪري منجهس جي آتما کي
پهري جهڙو بڻائيندڙ، امن ۾ خال وجهائيندڙ، فساد مچائيندڙ، ماڻهن ۾ ورڻ ڦهلائي هڪ
بئي لاءِ دڻ وڌائيندڙ وشيه آهي. وري پير اڪي دوش [ساڳيءَ ڳالهه کي وري وري
چوڻ جي عيبد] جو نه قرآن چٽڪ خزانو ئي آهي.

شل پرماتما سڀني منهن تي دٻا ڪن، جو سڀئي هڪ بئي سان ڀرڻ ۽ مڃاڻ ڪن ۽
هڪ بئي جي پلائيءَ جي واڌاري ڪرڻ ۾ لڳا رهن جڏهن آڏو پنهنجي خوراڪ ٻين جي
مٿ ۾ مٿاڻن جا دوش پڪشپات کي ڇڏي ظاهر ٿو ڪريان، تڏهن ئي جيڪڏهن سڀئي ودوان
لوڪ ڪندا، ته هڪ بئي جي ورڻ اڪرڻ ڪري، اڻڪتا اچڻ ڪري. ۽ ڪوشيءَ سان
هڪڙي ڌرم کي مڃڻ ڪري، سڄائي پراپت ڪرڻ ۾ تڪليف ٿئي ڪهڙي ٿيندي؟
هيءُ نوروز قرآن جي وشيه تي لکيو اٿم، ٻڌيمان ۽ ڌرمالما ماڻهو ليکڪ جي منشا موجب
هن ليکڪ کي سمجهي منجهان لاپ پرائين ۽ جيڪڏهن ڪٿي ڀرم [غلط فهميءَ] منجهان
ڪا ڀل ٿيل هجي ته تنهنکي اهو دوست ڪري وٺن.

باقي وهي اها هڪ ڳالهه، ته ڪيترا مسلمان انهن چوڻدا، لکندا، ۽ چيائيندا ٿا رهن ته
اسانجي مذهب جي ڳالهه اڻروويد ۾ لکيل آهي.

پوڄن: ٻا اوهان سچو اڻروويد پڙهيو آهي؟ جي هاڻو! ته آڻو اڀرند ٿسو، ڇا چئسي
منجهس لکيل آهي. پوءِ ڪئن ٿا چئو ته اڻروويد ۾ مسلمانن جو نشان به ڪونهي؟

अथाहोपनिषदं व्याख्यास्यामः ।

अस्मालां इल्ले मित्रावरुणा दिव्यानि वत्ते ॥ इल्लेवरुणो राजा पुनर्दुः ॥ ह्या मित्रो इल्लां इल्ल
इल्लां वरुणो मित्रस्तेजस्कामः ॥ १ ॥

होतारमिन्द्रो होताश्मिन्द्र महासुरिन्द्राः । अल्लो ज्येष्ठं श्रेष्ठं परमं पूर्णं ब्रह्माणं अल्लाम् ॥ २ ॥

अल्लोबसूलमहामदरकबरस्य अल्लो अल्लाम ॥ ३ ॥

आदल्लابूकमेककम् ॥ अल्लابूक निखातकम् ॥ ४ ॥

अल्लो यज्ञेन हुतहुत्वा ॥ अल्लासूर्य चन्द्र सर्वं नक्षत्राः ॥ ५ ॥

अल्ला ऋषीणां सर्वदिव्यां इन्द्राय पूर्वं माया परममन्तरिक्षाः ॥ ६ ॥

अल्लः पृथिव्या अन्तरिक्षं विश्वरूपम् ॥ ७ ॥

इल्लां कबर इल्लां कबर इल्लां इल्ललेति इल्लल्लाः ॥ ८ ॥

ओम् अल्लाइल्लां अनादिस्वरूपाय अथर्वणाश्यामा हुं ह्रीं जनानप शूनसिद्धान् जलचरान् बहृष्टं कुरु कुरु फट् ॥ ९ ॥

असुर संहारिणो हुं ह्रीं अल्लोरसूल महमदरकबरस्य अल्लो अल्लाम इल्ललेति इल्लल्लाः ॥ १० ॥

ان ۾ جو چئيءَ ويٽ محمد صاحب کي رسول لکيل آهي، تنهن مان سنڌ آهي نه مسلمانن
جي مذهب جو بنياد ويد آهي.

اُتريءَ جي اوهان اڻروويد نه ڏٺو هجي، ته اسانوت اچي منڍ کان پڇاڙيءَ تائين ڏسي
وڃو. يا بئي ڪنهن اڻروويديءَ وٽ [وڃي] ويهن ڪانڊن واري منتر سنڱهڻا اڻروويد

کي ڏسي ڇڏيو. ان ۾ اوهين ڪٿي به نه پهتجي پيغمبر جو نالو نه [مسلمانن] مذهب جو نشان لهي سگهندا. وري هيءُ جو آلو آهيندو آهي، سو نه نڪي اڻروويد ۾ آهي، نه سندس کوپت براهمن ۾، نه سندس ڪنهن شاخ ۾ آهي. انومان آهي ته راءِ اڪبر بادشاه جي زماني ۾ ڪنهن ٺاهيو هوندو. انجو ٺاهيندڙ ڪجهه عربي ۽ ڪجهه سنسڪرت به پڙهيل ٿو ڏسجي، ڇاڪاڻ ته منجهس عربي ۽ سنسڪرت جا اکر لکيل ٿا لڃن. ڏسو پهرئين شلوڪ ۾ لکيل لفظ:-

अस्मालां इले मित्रा वरुणा दिव्यानि घत्ते ।

جئن انهن ۾ اُسَمالاڻ ۽ اِلهه عربيءَ جا ۽ اِلهه سنسڪرت اکر آهن، تن ئي هر هنڌ ڏسڻ ڪري سمجهجي ٿو ته انهنجو ٺاهيندڙ سنسڪرت ۽ عربي ڄاڻندو هو. جيڪڏهن انجي ارف کي ڏسو ته راءِ بناوٽي، بي دليل، ۽ ويد ۽ وياڪرڻ جي لهن جي آهڙو ثابت ٿيندو. جئن هيءُ آهيندو ٺاهيو اٿن، تنن ۾ به ڪيترائي آهيندو مس متاثر وارن پڪڙپائي اوڪن ٺاهي ڇڏيا آهن. مثال لاءِ سوروب آهيندو، نرسنگه ٺاهي، رام ٺاهي، گرٻال ٺاهي وغيره.

پوشن :- ائين نه اڄ تائين ڪنهن نه چيو آهي. هينئر اوهين ٿا چئو، اوهانجي ڳالهه ڪئن مڃينداسون؟

آٿر :- اوهانجي مڃڻ يا نه مڃڻ ڪري اسانجي ڳالهه ڪوڙي ڪانه ٿي سگهندي. جئن مون ان کي بي دليل سڏ ڪيو آهي، سا ئيءَ ريت جڏهن اوهين به اڻروويد، کوپت يا سندس شاخن منجهان ڪنهن به پراچين سڀي جي لکيل شاخ ۾ جئن جو ٿڻ [آلو آهيندو] لکيل ڏيکاريندا ۽ ارف موجب به نه ڪندا، تڏهن ئي اوهان جي ڳالهه مڃي سگهجي. روشن :- ڏسو! اسان جو مذهب ڪهڙو نه چڱو آهي، جنهن ۾ هر نموني جو سڪه ملي ٿو ۽ پڇاڙيءَ جو نجات [مڪتي] به ٿي ملي!

آٿر :- هر ڪنهن مذهب وارا ائين ٿا چون، ته اسانجو مذهب چڱو ۽ باقي سڀ ٻڙا آهن. ۽ اسانجي مس ڪانسواءِ [ٻئي مذهب منجهان] مڪتي نه ملي سگهندي. [هينئر ٻڌائو ته] اوهانجي ڳالهه سڄي سمجهون يا انهنجي؟ اسين ته انهن مڃيندا آهيون ته ستير، پاشڻ [سچ ڳالهائڻ]، اهنسا [ڪنهن کي اڏاءُ نه رسائڻ]، دها [رحم ڪرڻ] آدي چڱن ڳالهه جو سڀني مٿن ۾ هئڻ چڱو آهي. باقي جهڳڙا، فساد، ابرشا، دويش، ڪوڙ ڳالهائڻ وغيره ڪرمن جو هجڻ سڀني مٿن ۾ خراب آهي. جي سڄي ڌرم کي ڪرڻ جي اڃا هجي، ته وڌيڪ ڌرم کي ڪرڻ ڪريو.

اڳتي جيڪي آءٌ مڃان ٿو ۽ جيڪي نٿو مڃان، سو ٿورڙي ۾ ڏيکاربو. شريمد سوامي ڏيانند سرسوتيءَ جو وڃيل سندر پاشا سان سينگاول ستيارت پر ڪاش جو چوڏهون سمناس مسلمانن جي عقيدن بابت سامهون ٿيو.

स्वमन्तव्यामन्तव्यप्रकाश

منتويہ ۽ منتويہ پرکاش

پنهنجن منتوين [مڃيل يا سويڪار ڪيل سڏائين] ۽
منتوين (چڏيل يا ٽيڳه ڪيل سڏائين) جو ورنن

منتويہ ۽ امنتويہ جي سڃاڻپ :- سو ورتو سڏائين اڙاٽ سامراجيه سارو جنگ ڌرم
[عام مڃيل اصول اڙاٽ سڃي سندس ئي چانيل ۽ هر ڪنهن لاء لاڀاءُ ڌرم] آهڙي آهي،
جنهنڪي سڏا کان سڃي مڃيندا آيا آهن، اڃا مڃين ٿا، اڄ مڃيندا رهندا. ڪن سڏائين ۽ لٽيه
ڌرم انڪريئي ڪو نه ڏيندا آهن، جو ڪو به سندس ورتو ڪري نٿو سگهي. جهڙوڪ ڪي
اڄ پڙهيل سڃڻ يا ڪنهن مٿ ۾ واري مظهر هٿان پرمائل منجه ڪنهن ڳالهه کي اڀڙو مڃيندا يا
سمجهندا، تنهن هوندي به ٻڌيمان لوڪ کيس ٿيڪو ڏيندا ئي ڪونه. پر هاڻوڪا. جنهن ڳالهه
کي آيت اڙاٽ سڃي ماني [سچ مڃيندڙ]، سڃي واري [سچ ڳالهائيندڙ]، سڃي ڪاري [سچ
ڪرم ڪندڙ]، پر اڳڪارڪ پڪڙهات رهت وڌوان مڃيندا آهن، سوئي سڃي لاء منتويہ
آهي، ۽ جنهنڪي اهي لٽيه مڃين، سو امنتويہ هجڻ ڪري پرمائل جي ٻوڪيه نٿو رهي.

ستهارت پرکاش لکن جو ساڄو مقصد :- تنهنڪري ويد آدي سڃي شاستر ۽
برهما ڪانولي جڳمئي لائين [سڃي روشن منهن جا مڃيل جي اڀورو آدي پدارت ۽ آهن،
جنڪي آڏو پاڻ به مڃان ٿو، سي سڃي سڃڻ مهاشين اڳيان پرکاش ڪرمان ٿو. آڏو پنهنجو
منتويہ انڪي ئي مڃان ٿو، جو انهي ڪالن ۾ هر ڪنهن لاء هڪجهڙو مڃڻ ٻوڪيه آهي. ڪنهن
لٽيه خيال يا مٿ مٿان جو مڃڻ ڌرو به اڀراءُ نه آهي، بلڪ جيڪي سڃي آهي

• ”مٿ وارو“ آهر مظهر آهي جنهنجو وشواس ڪنهنجي هٿ ڌوهي ٻڌي يا هڪ ٻئي
جي برخلاف جهڳڙي ۽ طرفداريءَ تي ٻڌل هجي. اهڙن سڃي وشواسن کي رشي ڏياند
”مٿ“ ڪوٺين ٿا. [اڏو ستيارت پرکاش ٿان].

۽ اهي سڃي پدارت جنجي ورنن ڪرڻ لاءِ سڃڻ جو استعمال ٿئي ٿو، ”پدارت“
ٿا سڏجن. ان ۾ جوهر، عرض حرڪت [ڌرو، ڪرڻ، ڪرم] آدي جهڙي ۽ خيال اچي
سگهي ٿو، سو ۽ چنڊو ڳاڻو جدا جدا روشن ڪارن [جهن شاسترن جي لاهيندڙن] جدا جدا
ٿوري ۽ ڪير آهي، سو سمورو شامل آهي. [اڏو ستيارت پرکاش ٿان].

لنهنڪي [با] مڃڻ. [پئي ڪي] مڃائڻ، ۽ جو ڪوڙ آهي لنهنڪي [با] ڇڏڻ ۽ [پئي کان] ڇڏائڻ تي مون ڪي وڻي ٿو. جي آءٌ پڪڙهائڻ ڪندڙ هجان ها، ٿ آءٌ ورت ۾ هلندڙ متن مان ڪنهن هڪڙي مٿ تي آگره. [هٿ ڏرمي] ٿيان ها. پر آءٌ اڌرم واريءَ چال چلن ڪي پوءِ ٿوڙي اها آءٌ ورت ۾ هجي يا ڪن ٻين ملڪن ۾، هر هنڌ [ڇڱو] ٿوڙو مڃان، ۽ جي ڌرم وارن ۾ ٻالهيون آهن، ٿوڙو ڇڏجڻ [ڇڱو] ٿوڙو ٿيان، ۽ نڪي آءٌ باڻ ڇڏڻ ٿوڙو ڳهران، ڇاڪاڻ ته ٿين ڪرڻ مٿس ڌرم [انسانيات] کان ٻاهر آهي.

مٿس جي پڇاڻ :- مٿس انڪي ٿي ڪوٺيندا آهن، جو من شيل [وڇاڙوان] ٻڌجي، ٻين جيون جي سڪ، ڏک، هاڃي ۽ لاڀ کي پنهنجيءَ آتما [جي سڪ، ڏک، هاڃي ۽ لاڀ] جهڙو سمجهندو آهي، جو اٺياڪاريءَ کان سندس ٻلوان هوندي به نه ٻڌندو آهي، ۽ جو ڏرواٽا کان سندس ٻل ٻل هوندي به ٻڌندو رهندو آهي. ايترو ٿي نه ٻاڪ ڏرواٽا مٿس ڪڍي ڪڍو به اٽاڪ، ٻل ۽ ڪڍ وٺڻ هجي، ته به هو پنهنجيءَ سموريءَ شڪتيءَ سان سندس سڀال ۽ اٽي ڪندو رهندو ۽ کيس وٺندڙ وهنوار سان ٻرسن رکندو ايندو ۽ اڌرمي ڪڍي ڇڪروڙي [سڄي سنسار جو راجا] سنسار [جنهن کي ڪوٺي ٻڌائيندڙ هجن]، مها ٻلوان ۽ ڪڍوان به هجي، ته به سدائين سندس ٻل ٻادي ۽ ناس ڪندو ۽ ساڻس اڇوڳو وهنوار هلندو رهندو. يعني جيترو ٻڌي اوترو هميشه اٽاڪ ڪندڙن جي ٻل کي ڪوٺائيندو ۽ نٿا ڪندڙن جي ٻل کي وڌائيندو رهندو. هن ڪم ڪندي ڪنهن کي ڪڍڻ به سخت ٽڪاڻيون ٻوڙ ٻوڙ ٻوڙ ٻوڙ جا ٻوڙ به ٽڪري وڃن، ته به هن مٿس وڏو ڌرم کي اٽڪل نه ڇڏي. ان بابت شريمان مهاراجا پرتوري هري ۽ ٻين جي شلوڪ وچا آهن، ٽن جو ڇاڻائڻ واجب سمجهي آهي، هيٺ لکان ٿو:-

निन्दन्तु नीतिं निपुणा यदि वा स्तुवन्तु, लक्ष्मीः समाविशतु गच्छतु वा यथेष्टम् ।

अथैव वा मरणमस्तु युगन्तरे वा, न्याय्यात्ययः प्रविचलन्ति पदं न वीर्यः ॥ १ ॥ भर्तृहरिः ।

न जातु कामान्न भयान्न लोभाद्, धर्मं त्यजेज्जीवितस्यापि हेतोः ।

धर्मो नित्यः सुखदुःखे त्वनित्ये जीवो, नित्यो हेतुरस्य त्वनित्यः ॥ २ ॥ महाभारते ।

एक एव सुहृद्धर्मो निघनेप्यनुयाति यः । शरीरेण सर्वं नाशं सर्वमन्यद्वि गच्छति ॥ ३ ॥ मनुः ।

सत्यमेव ब्रूते नानृत सत्येन पन्था विततो देवयानः ॥

येनाऽऽकमन्त्यवृषयो ह्याप्तकामा यत्र तत्सत्यस्य परमं निधानम् ॥ ४ ॥

नहि सत्यत्प्ररो धर्मो नानृतात्पातकं परम् । नहि सत्यात्परं ज्ञानं तस्मात् सत्यं समाचरेत् ॥ ५ ॥

اوت :- (۱) سنساري ڇتر مٿس، لندا ڪن يا آستي، ڏن اچي يا هليو وڃي، مون ۾ اڄ ٿي اچي يا ڪنهن يڪ ۾، ڏن جو ان مٿس، لٽا جي وٽ کان هڪ وڪ به هيڏانهن هوڏانهن نٿا ٿين. [پرتوري هري].

(۲) ڌرم کي ڪڏهن به نه ڇڏجي. نه ڪنهن جي وٽي ڪرڻ ڪري، نه ڪنهن جي ڏاڍو ڪري، نه ڪنهن لوڀ تي ۽ نه ڇيائي [جيون] ٿاڻو رکڻ لاءِ. [ڇاڪاڻ ته] ڌرم نٿو آهي

انهن کي ئي جهو ۽ چيندو آهيان .

٥. جهو ۽ ايشور ۾ ڀوڻ :- جهو ۽ ايشور سروب ۽ وڻندرميه [هڪ ٻئي جي آڻڻ ڪڻ ، گرم ، سڀاءُ] رکڻ ڪري (هڪ ٻئي کان) جدا جدا آهن ، ۽ واپس ، واپس ۽ ساڌرميه [هڪ ٻئي جهڙن ڪڻ ، گرم ، سڀاءُ] رکڻ ڪري هڪ ٻئي کان جدا نه [هڪ ٻئي سان مليل] آهن . اڻام جڏهن شڪل وارو درواه [جوهر] نه ڪڏهن آڪاش کان جدا هو ، نه آهي ۽ نه ٿيندو ، تنهن ئي ايشور ۽ جهو [کي نه سمجهجي] انهنکي آڻ واپس ، واپس ، آڻاسڪ ، ۽ ٻيا پتر آڏي سڀيند وڌندڙ ۽ چيندو آهيان .

٦. انادي پدارت :- انادي پدارت ئي آهن . هڪ ايشور ، ٻيو جهو ، تنهن ٻن ڪرڻي يعني چڱڪ جو ڪارڻ (علت مادي) . انهن کي ئي نتيه به ڪو ٿيندا آهن . نتيه پدارتن جا ڪڻ ، گرم ۽ سڀاءُ نتيه ٿيندا آهن .

٧. پرواهه کان انادي [سلسلي موجب بنا شروعات] :- جي درواه ڪڻ ، گرم ، سڀوڙڻ [مڃلاپ] منجهان آهن ٿيندا آهن ، سي ويڙڻ [جدا جدا ٿيڻ] کان نٿا رهن . پر جنهن سامر ٿي [شڪتي] پهر يائين سڀوڙڻ ڪرائو هو ، سا ئي انادي رهندي آهي ، جنهنڪري منجهن وري به سڀوڙڻ ۽ ويڙڻ ٿيندا رهندا . انهن ٽنهي کي آڻ پرواهه کان انادي ٿو مڃان .

٨. سرشتي [سمار جي آڻي] :- جدا جدا [ڪارڻ] درويين جو ڪڻ ۽ سرڪيب موجب [مڃلاپ ٿيڻ ڪري] نالا [قسمين قسمين] درويين [ڏسڻ ۾ اچڻ جهڙن وسڻ] جو بطور سرشتي ٿو سڏجي .

٩. سرشتيءَ جو پريوڄن :- ايشور جي سرشتي سميت ، ڪڻ ، گرم سڀاون جو سڦلو ٿيڻ [ڦل ڏيڻ يا ظاهر ٿيڻ] ئي سرشتيءَ جو پريوڄن آهي . جڏهن ڪنهن ٻئي ڀڃڻ نه آڳيون ڇا لاءِ آهن ؟ ان جواب ڏسڻ نه ڏسڻ لاءِ ! تنهن ئي ايشور جي سامر ٿيڻ جي سڦلنا به سرشتي وڃڻ ۾ ئي آهي ۽ جهون کي سندن گرمي جو بغير [جڏهن جو تن] ڦل پوکڻ وڃي .

١٠. سرشتي سڪرترڪ آهي :- مٿي ڏيکاريل ايشور هن سرشتيءَ جو ڪرڻا [ٺاهيندڙ] آهي .

سرشتيءَ جي وڃڻا ڏسڻ منجهان ، ۽ ڇڙ پدارتن ۾ پنهنجو پاڻ مناسب ريت سان اچڻ آڏيءَ جي شڪل ۾ اچڻ جي سامر ٿي نه هئڻ سببان سرشتيءَ جو ڪرڻا اوشهه آهي .

١١. ٻڌڻ [ٻڌڻ ، ڦهڻ ، چرڻ ۾ اچڻ وڃڻ] :- سميت [عارضي] آهي ، يعني اودا جي سميت سڀان ٿيندو آهي ، جي جي پاپ گرم ، ايشور کانسواءِ ڪنهن ٻئي جي آڻاسنا ڪرڻ ، ۽ آڳيان وڃي رهڻ آهي سمورا [گرم] ڏک آهن ڪيندڙ آهن ، ۽ انهنجي ڪرڻي ٻڌڻ [اڻوڻندڙ] آڳيا کي وڃڻ لاءِ مجبور ٿيڻ يا ڦهڻ [ٿو ملي . انجي اڃا ڪنهنڪي ڪانهي ، پر پوکڻو پوي ٿو .

• وشي ڏيانند ” آريه اديش وٽن مالا ” پر لکن ٿا ته :- ” ڪارڻ چڱڪ ، جهون جا گرم ۽ انهنجا سڀوڙڻ ويڙڻ آهي ٿيڻي پرمهرا کان انادي آهن ” . تنهنڪري هن جاءِ تي ” انهن ٽنهي ” سڀن جو مطلب آهي ” ترڪيب ڏنل درواه ، ڪڻ ۽ گرم [جوهر ، صفايت ۽ حرڪات] ” (اڙدو ستيارت پر ڪاش ٿان) .

۱۲. مڪتي :- [نجات] :- سڀني دڪن کان ڇڏي، ٻڌن رهن سر ويا ٻڪ ايشور ۽ ان جي سرشتيءَ ۾ پنهنجيءَ لڇا انوسار ستر ڪندو رهڻ [مڪتي ئي سڏجي] . مقرر مدد تائين مڪتيءَ جا آندڻ پوکي وري سسار ۾ اچڻ [ٻوندو آهي] .

۱۳. مڪتيءَ جا ساڌن :- ايشور آهاسنا يوگ اڀياس، ڌرم انگن [ڌرم ئي هلا] برهمچريه رکي وڌيا پرائڻ، آپت وڌوانن جي سنگت ڪرڻ، سڀ وڌيا، چڱا وڌيا، ۽ پيشاڪ آدي [مڪتيءَ جا ساڌن] آهن .

۱۴. ارت [ارادي کي پراپت ڪرڻ جو سامان] :- جهڪي ڌرم سان پراپت ڪجي [تنهنڪي ارت ڪو نيندا آهن] ۽ جو ڌرم مان سڏ ٿئي، سو آهي ارت [سامان جي مناسب ڳڻن کان خالي] .
۱۵. ڪام :- ” ڌرم “ ۽ ” ارت “ جي دواڙا جهڪي پراپت ٿئي ۽ تنهنڪي چوندا آهن ڪام [ڪامنا، ارادو، مقصد يا فرض] .

۱۶. ورڻ ۽ آشرم :- ڪڻ ۽ ڪرم جي پرگيٽا موجب مڃيندو آهيان .

۱۷. راجا :- جو شپ ڪڻ، ڪرم، سپاءِ سڀمان پر ڪاشمان [آهي]، جو پڪههات رهن، نياڻ ۽ ڌرم جي سيرا [ٿو ڪري]، جو پنهنجيءَ پوڄا سان پتا جيان ٿو هلي، جو پوڄا کي پتر جيان مڃي، سندس آنتيءَ ۽ سک وڌائڻ لاءِ سڌا پتر ڪندو ٿو رهي [سڙي راجا ٿو سڏجي] .
۱۸. پوڄا [رعييت] :- پوڻ ڪڻ، ڪرم ۽ سڀاون کي پراپت ڪري پڪههات رهن، نياڻ ۽ ڌرم جي پالنا ڪندي راجا ۽ پوڄا جي آنتي گهرندڙ، راجا سان بغاوت نه ڪندڙ ۽ راجا سان پتا جيان ورتاءُ ڪندڙ [ماڻهو راجا جي پوڄا ٿا سڏجن] .

۱۹. نياڻڪاري :- جو سڌائين وڃاڙ ڪري ڪڙ کي ڇڏي سڀ کي پراپت ٿو ڪري، جو نياڻ ڪندڙن کي نابرد ڪري ۽ نياڻ ڪندڙن جو واڌارو ٿو ڪري، ۽ جو پنهنجي آتما سان سڀني لاءِ بهڪ جي لڇا ٿو ڪري، سڙي نياڻ ڪندڙ آهي، ۽ اٽڪي ئي آءِ به برابر [نياڻڪاري] ٿو مڃان .

۲۰. ديو، آسر، راکشس ۽ پشاج :- وڌوانن کي ديو، وڌوانن [اڻڄاڻ ماڻهن] کي آسر، ٻانڀن کي راکشس [راکس] ۽ انساچارين [پڇڙيءَ چال وارن مڙهن] کي پشاج مڃيندو آهيان .

۲۱. ديو پوڄا ۽ اديو پوڄا :- وڌوانن، ماڻا، پتا، آچاره، آنتي، نياڻڪاري، راجا ڌرماتما مڙهن، پتي ورڻا استريءَ ۽ استري ورڻ پتيءَ جو ستڪار [سڀمان] ڪرڻ ديو پوڄا ئي سڏجي، ۽ اٽڪي ورڻ اديو [غير ديو] پوڄا . انهن جي [چيئرن] مڙهن کي پوڄي، ۽ ٻين پٿرن آديءَ جي ڇڙ مڙهن کي بلڪل اڻوڄي [نه پوڄا جي پوڄي] ٿو مڃان .
۲۲. شڪشا :- جنهن کان وڌيا . سڀيتا، ڌرماتما پئي ۽ جتندريستا [زندوانن کي وس ۽ اڻڻ] ۾ سهائتا ٿي ملي ۽ اوديا وغيره دوش ٿا لهن، تنهنڪي شڪشا [سکيا] چوندا آهن .

* برهمڻ، ڪتري، وٽس ۽ شودر جي سڃاڻپ جو نالو آهي ” ورڻ “ ۽ ٻيون [حياتي] جي ورڇ ارگت برهمچريه، گرهنٽ، وان پرست ۽ سنياس کي آشرم ڪو نيندا آهن [اڙدوهه نان]

۲۳. دواڻ :- ايتريه آدي پراهه ڪوٽ جي پرهه آدي [مهريهين] جا ٺاهيل آهن،
لنڪي آڌ دواڻ، لٽاس، ڪلپ، گاڏا ۽ ناراشنسي نالن سان مڃيندو آهيان، ۽ نه ڀاڳوت
آدي ٻين پستڪن کي.

۲۴. قهرڪ :- جي ستم ڀاشڻ، وڌيا، ستمنگ پر آدي، يوگ اڀياس، پرشارت، وڌيا دان
ڪوٽ وغيره چڱا ڪرم آهن، جنهي ڪوٽ ڪري [منعم] نڪ ساگر کان پار ٿو اڪري، لنڪي
ئي آڌ ايرت سمجهندو آهيان، ۽ نه جل، اسٽل [هاڻي ۽ پرتويءَ] وغيره وارن جانن کي.

۲۵. پرشارت :- پرشارت [نڊير، همت] پرارڻ [نڊير، قسم] کان اڪري وڌو
آهي، جو ان منجهان ئي اڳتي اچڻ وارو پرارڻ ٺهندو آهي. پرشارت جي سڌو سان ئي
سڀئي سڌوي ٿو، ۽ سندس بگڙ ڪري سڀڪجهه بگڙي ٿو. اڪري ئي پرارڻ جي
ڀيٽ ۾ پرشارت وڏو آهي.

۲۶. منشم :- سڪ، نڪ، هاجي ٿرڙي لاپ ۾ منعم کي سڀني سان پٽاڙڪه [واچي
رست] ۽ پنهنجي آتما جيان ورلاءَ ڪوٽ چڱو ۽ انکان وڌ هلاڻ پڇڙو ٿو سمجهان.

۲۷. سنسڪار :- جنهي دواڻا شرير، من، ۽ آتما اثر ٿين ٿا، سي نيمڪ [گروپاڌان
سنسڪار] کان آرٽ ڪري موليءَ [انتيهستي سنسڪار] تائين سورهن پوکاڻن جا سنسڪار
آهن. انهنجو ڪوٽ آڌ ڪرڻو [فرض] ٿو سمجهان. ساڙڻ ڪاپوءِ مثل لاه [شران آدي]
کي ڪمن ڪوٽ ڪهي.

۲۸. يگه :- يگه اُنڪي چوندا آهن، جنهن ۾ پٽاڙڪه وڌوانن جو سڀڪار ٿئي، جنهن
شلب [ڪاريگريءَ] ۽ رسائن [ڪيمما] ارتاڪ پداوت وڌيا [سائيس] منجهان لاپ پرائجي،
جنهن ۾ وڌيا وغيره شپ ڪن جو [ٻين کي] دان ڏجي، جنهن ۾ اڪمي هولر [هوم]
وغيره ڪجي، جنهنڪري هوا، منهن، جل ۽ اوشڌيون [ونسٽي] ٻارڙا بڻجي، سڀني
جيون کي سڪ پهچائين. اهڙن يگهن کي آڌ اثر سمجهان ٿو.

۲۹. آريه ۽ دسمو :- چئن سويشت روشن کي ”آريه“ ۽ ڏهين کي ”دسمو“ چوندا
آهن، ٿن ئي آڌ نه ٿو مڃان.

۳۰. آريه ورت جون حدون :- هن ديش جو نالو آريه ورت اڪري آهي، جو ان
۾ سنسار جي آڌ کانوئي آريه لوڪ رهندا آيا آهن. انجون حدون اُتر ۾ هماليه تائين، ڏکڻ ۾
ونڊاچل تائين، اولهه ڏانهن اُنڪه تائين ۽ اوڀر ڏانهن برهمپترا نديءَ تائين آهن. اُنهن

• اُنڪ جو ارت آهي سڄي سنڌوندي ۽ نه اُنڪ جو شهر. هن بيان تي ويچار ڪوٽ
مان پڌرو ٿيو ته آريه ورت جي اولهه، اوڀر، حد سنڌونديءَ جي ڪپي ڪناري کان برهمپترا
جي سڄي ڪپ تائين آهي. ارتاڪ هن بيان موجب برهمپترا نديءَ جي ڪپ تي وسيل
لڪ ۽ سنڌ جا ڪراچي، دادو، لاڙڪاڻي ۽ اُپر سنڌ فرنٽيئر جا ضلع ۽ پنجاب آديءَ جو
ٿو ڀاڱو جو سنڌوندي جو سڄي ڪپ تي آهي، سو نه آريه ورت ۾ شمار ٿيندو ۽ نه اُنهن
ڏن جا رهاڪو آريه ڪوئي سگهيا! پر اُنهن نه آهي. ”آريه اديش“ رتن مالا ۾ وڃي بيان ٿيند
سڌو. ورت جون اهي ساڳيون حدون ڏيکاريندي وڌيڪ لکن ٿا ته ”انهن چنڊي [حدن] جي

چئني جي وچ ۾ جيترو به دلش آهي، تنهنڪي آريه ورت کولي ڏيکاري ۽ جي ان ۾ سدا کان رهندڙ آهن، سي پاڻ آريه سڏبا آهن.

۳۱. آچاريه :- جو سانگه، اڀانگه [انگن ۽ آب انگن سهت] ويد وديائن جو اڏاڻاڪ، ستيه آچرڻ جو گرهڻ ڪرائيندڙ ۽ مڙيا آچرڻ جو ڇڏائيندڙ آهي، سو آچاريه ٿو سڏجي.

۳۲. شش :- [سڪ، شاگرد] :- جو سڄي سکيا ۽ وديا گرهڻ ڪرڻ پوڳي، ڌرماتما، وديا گرهڻ جي لڳا ڪندڙ ۽ آچاريه کي پوسن رکندڙ آهي، سو شش [ششم] سڏبو آهي.

۳۳. گرو :- ماما ۽ پتا [۽ انهن کان سواءِ] جو به ستيه کي گرهڻ ڪرائي ۽ ڪوڙ کان ڇڏائي، سو گرو سڏبو آهي.

۳۴. پروهت :- جو بچمان [بگيه ڪرائيندڙن] جو هٿڪاري [پلو گهرندڙ] ۽ سڄو اپديش ڪندڙ آهي، سو پروهت ٿو سڏجي.

۳۵. اپادايه :- جو ودين جا ڪي جزا يا انگ پاڙ هڻندو آهي. تنهنڪي اپادايه کولي ڏيکاري ۽

۳۶. ششٽاچاريه :- ڌرم تي هلندي، برهمڇريه سان وديا گرهڻ ڪري، پرتيڪش آدي برماڻن سان ستيه ۽ ڪوڙ کي ٺڪيڙي، ستيه جو گرهڻ ۽ ستيه جو ٺاڳ، ڪوڙ تي شست آچار [چڱي چال] آهي، جو ماڻهن ڪريڻو ٿو، سو ”شست“ [چڱي چال اوڻائڻ چڱي چوڻو وارو] ٿو سڏجي.

۳۷. ان پوماڻ :- پرتيڪش آدي انهن برماڻن [ثابتهين] کي به مڃان ٿو.

۳۸. آيت. جو بشارف وڪتا [سچ ڳالهائيندڙ]، ڌرماتما ۽ ستيه جي سڪ لاءِ پسن ڪندڙ آهي، تنهنڪي ئي آيت مڃيندو آهيان.

۳۹. پويڪشا :- پرتيڪشا پنجن پرڪارن جي آهي :- پھرين اهور، سندس، گڻ، ڪرم،

سپاءُ ۽ ويد وديا انوسار. ٻيو پرتيڪش آدي اٺن برماڻن. ٽيون سرشتي ڪرم [قانون قدرت]، چوٿون آيتن جو وهندڙ ۽ پنجن پنهنجيءَ آتما جي پوڻو ٿا ۽ ڪري، انهن پنجن پرتيڪشائن موجب ستيه کي گرهڻ ڪرڻ ۽ ڪوڙ کي ڇڏڻ گهرجي.

۴۰. پراپڪار :- جنهن سان ستيه مڃن جا دواچار ۽ دڪ لهن ۽ سرپرست آچار ۽ سڪ وڌن، [اهڙي ڪرم جي ڪرڻ کي] آءُ پراپڪار کولي ڏيکاري ۽ مڃيندو آهيان.

۴۱. سوڦنٽر ۽ پوڦنٽر :- جي پنهجن ڪرمن ڪرڻ لاءِ سوڦنٽر [خود مختيار] ۽

[ڪيل] ڪرم جي ڦل پوڦڻ ۽ اهور جي ووستا [پوڦڻ] انوسار پوڦنٽر [پوڦڻ] آهي. ساڳيءَ ريت اهور به پنهجن ستيه آچار [سچن ڪرمن] آدي ڪرڻ ۾ سوڦنٽر آهي.

۴۲. سوڳم :- سڪ وشيش [خاص سڪ يا رواجي سڪ کان وڌيڪ سڪ] پوڦڻ ۽ سندس سامگريءَ [سڪ پوڦڻ جي ساڌنن] جي پراپتيءَ جو نالو سوڳم آهي.

وچ ۾ جيسين انهن [بدن] جو وستار [پکيڙ] آهي، تنهن وچ ۾ ماڻه آهي، تنهنجو نالو آءُ

ورث آهي. انجو ارث اهو ٿيو ته برهمڇريه ۽ سندو لڏين جي سڄي ۽ کڄي ۽ ٻي ڪم

ڏانهن جيسين سندن آبادي پکڙيل آهي، سو سمورو ماڻه آءُ ورت ۽ ان ۾ سدا کان رهندڙ

ماڻهو آريه آهن. ساڳيءَ ريت جڏهن به ايراضي هماليه ۽ وڏا چل جبلن جي هيٺ اچي ٿي

سا سموري آريه ورت آهي ۽ انهن ۾ سدا کان رهندڙ ماڻهو آءُ ٿا سڏجن. (گهٽتارو)

۴۳. فرک :- دک و شمش [خاص دک - يا ساڌار دک] پرکڻ ۽ سندس سامگريءَ [ساڌن] جي ملڻ جو نالو فرک آهي .

۴۴. ٽن پرکڻ جا جنم :- شرار ڌارڻ ڪري ظاهر ٿيڻ آهي جنم وٺڻ، اهو پرور [گذريل]، پر [ايندڙ]، ۽ مذه هائوڪو، انهن ٻن [ٽن] موجب ٽن پرکڻ جو مڃڻ ٿو .

۴۵. جنم ۽ موت جو :- شرار سان گڏجڻ جو نالو آهي جنم، کائڻس جدا ٿيڻ کي ئي موت چئبو آهي .

۴۶. وواهه :- [وڏن شاسترن جي] نيمه انوسار، ظاهريءَ ريت ۽ پنهنجيءَ [چا-انوسار] پاڻي ڪرڻ [هٿيارو ٻڌڻ] وواهه ٿو سڏجي .

۴۷. نيوگ :- وواهه کانپوءِ پتيءَ جي مري وڃڻ آدي وچوڙي ڪري يا سندس لامرد آدي دائمي بيمارين ڪري استريءَ جو پنهنجي ورڻ يا ٻار کان آتم ورڻ واري پرش سان، يا پرش جو آيت ڪال [ساڳين لاچارِيءَ جي حالتن هيٺ ڪنهن وڏو وغيره استريءَ سان ٿورن ڏينهن لاءِ سڃوڳ ڪري] سڃڻ آيون ڪرڻ [نيوگ ٿو سڏجي] .

۴۸. آستتي :- ڪڻ ڳاڻڻ، ٻڌڻ، ۽ سڃڻ گمان پراپت ڪرڻ [آستتي ڪرڻ ٿو سڏجي] انڪري [جنهنجا ڪڻ ڳاڻا ٽهنسان] پريست وغيره وڌندي .

۴۹. پوار ٿيڻ :- ايشور سان سڃڻ رکڻ ڪري جي وڃڻ [خاص عام] آدي پراپت ٿيڻ نجي [پراپت ڪرڻ] لاءِ پنهنجي طرفان ڪوشش ڪرڻ کانپوءِ پاڇا [ويسڻي] ڪرڻ [پراوڻا ٿي سڏجي] انجو ڦل ٿر پالائي بطح ٿي .

۵۰. آپاسا [پرمالما جي ويجهو وهڻ] جئن ايشور جا ڪڻ، ڪرم ۽ سياهه ٻوٽو آهن، ڪن پنهنجا ٻاڻڻ، ۽ ايشور کي سرو واپڪ ۽ پاڻ کي واپڪ [آن م سائل] سڃي، پرک اڀاس سان ائين ساڳيت ڪرڻ ته اسين ايشور جي ويجهو آهيون ۽ ايشور اسانجي ويجهو آهي . آپاسا ٿي سڏجي . انجي ڪرڻ ڪري گمان جو وڌارو ٿيندو آهي .

۵۱. سڳڻ ۽ فرگڻ [ڪڻ واري ۽ ڪڻ کانسواءِ] آستتي، پوار ٿيڻ ۽ آپاساڻ جي جي ڪڻ پرميشور ۽ آهن، کيس ٽن ڪڻن جو رکندڙ، ۽ جي جي ڪڻ مڃوس ڪمڻ، کيس ٽن ڪڻن کان پريست مڃي، سندس واکاڻ ڪرڻ آهي سندس سڳڻ ۽ فرگڻ آستتي ڪرڻ - چڱن ڪڻن جي ڪرڻ ڪرڻ جي لڇا ڪرڻ ۽ دوشن کان مڃڻ ٿيڻ لاءِ پرمالما جي سهاڻا ڪورڻ، سڳڻ ۽ فرگڻ پوار ٿي سڏجي . پرميشور کي سڃي ڪڻن سان پريست ۽ سڃي پوار ٿيڻ کان رهڻ مڃڻ ڪري پنهنجيءَ آتما کي سندس ۽ سندس آتما کي جي اڀڻ [تابع، آڏين] ڪري ڇڏڻ سڳڻ ۽ فرگڻ آپاسا ٿي سڏجي .

• آره اديش وٽن مالا م لکيل آهي ته :- ”جيرو جو ڪنهن شرار سان گڏجي ڪرڻ ڪري بطح سڏبو آهي ”جنم“ . جنهن شرار کي پراپت ڪري جيو ڪرم ڪندو آهي، تنهن شرار ۽ جيو جو ڪنهن وقت وڃڻ آهي ”موت“ . تنهنڪري هٿ جو ”شرار سان گڏجي“ ۽ جدا ٿيڻ لکيل آهي، سر ”جيرو“ جو کي گڏجي وغيره سڃي“ [اڏو ستياره پرکاش لان] .

پنهجا اهي سڌانت [اصول] ٿوري ۾ ڏيکاريا اٿم. سندس خاص ۽ ٻيا ڪيا هن ستميارت پر ڪاش ۾ جدا جدا ڄاڻن تي ڏنل آهي، رگويد آدي پائشيم پرهڪا آدي ڪرڻن ۾ پڻ لکيل آهي. اوائس جا ڳالهه سڀني لاءِ مڃڻ جهڙي آهي، تنهنڪي مڃندو آهيان. جيئن ۽ سڀني اڳيان جو سچ ڳالهائڻ چڱو ۽ ڪوڙ ڳالهائڻ خراب آهي، اهڙن سڌانتن کي سرڪار ڪندو آهيان ۽ جي منب مٿانئون جا هڪ ٻئي ورتڻ جهڙا آهن، سي مرڻڪي وٺڻ تي ڪن ۽ ڇاڪاڻ ته انهن مٿن وارن پنهنجن من جو پوڄار ڪري ۽ منهن کي منجهن ڦاسائي ڪن هڪ ٻئي جا شترو بڻائي ڇڏيا آهن. ان ڳالهه جو ڪندن ڪري ۽ سموري ستم جو پوڄار ڪري سڀني کي هڪڙي ڌرم تي آڻي، سندن دويش ڇڏائي، ۽ منجهن هڪ ٻئي لاءِ ٻڪي پرست پيدا ڪرائي سڀني کي هڪ ۽ لاپ پهچائڻ لاءِ ئي منهنجو يقين ۽ ارادو آهي. سروسڪتيمان پوماڻا جي ڪرپا، سهاڻا سان، آيت پرن جي سهاڻوئيءَ سان شل اهو سڌانت سمنار ۾ جلد پکڙجي وڃي. جنهنڪري سڀئي مڃن سولائيءَ سان ڌرم، ارت، ڪام ۽ مودڪش جي پرايئي ڪري سڌانتن اٿي ڪندا ۽ آند ڪندا رهن! اهو ئي منهنجو مکيه پرايوجن آهي.

॥ बुद्धिमद्वयेषु विस्तरेण अलमति इदमन्त अग्नो विसृज्यते ॥
ओम् शन्नो मित्रः शं वरुणः । शन्नो भवत्वयंमा ॥ शन्न इन्द्रो बृहस्पतिः । शन्नो विष्णुरुक्मः । नमो ब्रह्मणे । नमस्ते वायो । त्वमेव प्रत्यक्षं ब्रह्मासि । त्वामेव प्रत्यक्षं ब्रह्मावादिषम् । ऋतमवादिषम् । सत्यमवादिषम् । तन्मामावोत् । तद्वक्तारमावोत् । आवोन्माम् आवोद्वक्तारम् । ओ३म् शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥

ارت :- (مित्र:) سڀني جو مٿر اهور (ن: ش) اسان سڀني لاءِ ڪلياڻڪاري ٿئي. (वरुण:) سڀني کان سويت اهور (ش) ڪلياڻڪاري ٿئي. (अयंमा) نياڻڪاري اهور (ن: ش) اسان سڀني لاءِ ڪلياڻڪاري (भवतु) ٿئي. (इन्द्र:) وڏو اهور ۽ وان اهور (न: श) اسان سڀني لاءِ ڪلياڻڪاري ٿئي. (उरु-क्तम:) وڏي ۽ وڏي ۽ سوادي (विष्णु:) وياڻڪ، ۽ (बृहस्पति) جنهنجا ڪرم مهان آهن، اهڙو اهور (न: श) اسان سڀني لاءِ ڪلياڻڪاري ٿئي. (अवोद्वक्तारम्) (بجرويد اڌ ۽ ۱۳ متر ۹) سڀني کان وڏو جو پهرم آهي، انهن لاءِ نمسڪار جيون ڏالا واپوءَ کي نمستي. ٽون ئي پرايڪش [آما جي وسيلي اڻو ڪرڻ جهڙو] پهرم آهيان. ٽوڪي ئي آڻ پرايڪش پهرم ڪري ڪوٺيندو هوس. ڪوٺيندو آهيان ۽ ڪوٺيندو رهندس. (ٽوڪي ئي) اس سروسپ (نيڪ يا لياڻ انوسار هلندڙ) ڪوٺيندو هوس، ڪوٺيندو آهيان ۽ ڪوٺيندو رهندس. ٽوڪي ئي ستم سروسپ [سچو اچار وارو] ڪري ڪوٺيندو هوس، ڪوٺيندو آهيان ۽ ڪوٺيندو رهندس. انهن مان ڪوٺ ڪندڙ ۽ اوهين منهنجي رکشا ڪندا هئا، ڪندا آهيو، ۽ ڪندا رهندا (سو هيئنتر به مون ڪوٺيندڙ جي رکشا ڪريو!]

شانتی !!!

شانتی !!

اوم شانتی !

[هي اوم! اوهين هر هڪ ۾ شانتی، جتنا ۾ شانتی، ۽ ڇڪم ۾ شانتی استيان ڪريو!]
پرم وڻ ٻارن پرمهيس پرمواچڪ آچاره شرمند ورجانند سر سونگي سواهي جي ششم سرامي ديفاند سر سونگي جي منتوبه ۽ امتوبه سڌانتن جو ورتن سمايت ٿيو ۽ انهن سان گڏ سندس چڱن پرمائن سان پيريل ۽ سندس پاشا سان سڀڪا ويل ڪرڻ ستميارت پر ڪاش به سمايت ٿيو.

ओ३म्

آريہ سماج جا نيم

۱. سموري ستيه وديا ۽ جيڪي پدارت وديا دوارا ڄاتا وڃن ٿا، تن سڀني جو آدي مول پرميشور آهي.
۲. ايشور سچدانند، سوپ، نوڪار، سروشڪتيمان، نيايڪاري ديالو، اجنما، اننت، نروڪار، انوپر، سرو آڌار، سرويشور، سرووپاڪ، سروانتريامي، اجر، امر، اپڻ، نتي، پوتر ۽ سرشتي ڪرڻا آهي. اُن جي ئي آپاسنا ڪوڻ يوگيه آهي.
۳. ويد سڀني ستيه وديائن جا پستڪ آهن. ويدن جو پڙهڻ پڙهائڻ، ٻڌڻ ٻڌائڻ، سڀني آرين جو پرم ڌرم آهي.
۴. ستيه کي گوهر ڪوڻ ۽ استيه کي تياڳڻ ۾ سدائين تيار رهڻ گهرجي.
۵. سڀ ڪم ڌرم انوسار اڻڻا ستيه ۽ استيه جو ويچار رکي ڪوڻ گهرجن.
۶. سنسار جو آپڪار ڪوڻ هن سماج جو مکيه اُدیش آهي اڻڻا شاريروڪ، آتمڪ ۽ سماجڪ اُنٽي ڪوڻ.
۷. سڀني سان ڀرتي پوروڪ، ڌرم انوسار، يثا يوگيه ورائڪ ڪوڻ گهرجي.
۸. اوديا جو ناس ۽ وديا جو واڌارو ڪوڻ گهرجي.
۹. هر هڪ کي پنهنجي اُنٽي ۽ ڀڄي سنڌشت نه رهڻ گهرجي، پر سڀني جي اُنٽي ۽ پنهنجي اُنٽي ڄاڻڻ گهرجي.
۱۰. سڀني منشن کي سماجڪ، سرو هتڪاري نيمن جي ڀالڻ ۽ ڀرتنڻ [سڀ جي اڌين] رهڻ گهرجي ۽ پنهنجي هتڪاري نيم ۾ سڀ سوڌنڻ آهن.